Fıkhu's-Sahabe

Mustafa Çelik

FIKHU’S SAHABE (1)

Önsöz

Dikenler içinde gül, kara topraklar içinde sümbül yaratan Allahû Teâla'ya sonsuz hamdü senalar olsun.
Müebbet muhabbetin adı olan Hz. Muhammed (sav)'e, Aline, Ashabına ve kıyamete kadar Allah yolunda adam olmanın ve adam kalmanın kavgasını veren tüm dünya Müslumanlarına salatü selam olsun.
Yeryüzünde insanlığın hayatı vahiy ile başlamıştır. Ademoğlu yeryüzüne ilk ayak bastığı andan itibaren dinle şekillenen bir hayata gözlerini açmıştır. Hayat nizamı din olanın mutlaka örneği ve önderi peygamber olur. Çünkü Kur'an-ı Kerim, insanların din tercihlerinde mutlaka bir peygamberle muhatap edildiklerini sarihen beyan ediyor:
"Allah'a ibadet edin, Tağut'a kulluk etmekten kaçının" diye Tebligat yapması için her ümmete bir peygamber göndermişizdir.”[1[1]]
Tağutlara isyan ile birlikte Allah'a mutlak ubudiyetten sözedilen yerlerde, Cenab-ı Hak'ın hakikatin vazgeçilmez unsurları olan peygamberlerinin ayak izlerine rastlamak kaçınılmazdır. Peygamberler, cennetten kopup gelen insanoğlunun yeryüzünde insanca yaşayabilmesi için uzun süreli sıkıntılara katlanmak zorundaydılar. Said Nursi Fatiha suresini tefsir ettiği bir yerde, ağır risalet yükünü güzel bir nükteyle anlatır: "'(Fatiha'da) "aleyhim" deki "ala"; enbiyaya yükletilen risalet ve teklif yükünün pek ağır olduğuna ve sahraları faydalandırmak için yağmur, kar ve fırtınaların şedaidine maruz kalan yüksek dağlar gibi, peygamberlerin de ümmetlerini fey izlendirmek için risalet zahmetlerine maruz kaldıklarına işarettir.[2[2]] İnsanlar akıl ve düşünceyle ulaşamayacakları metafizik âlemlere ancak vahiyle desteklenmiş peygamberlerle ulaşabilirler; onlar metafizik tecrübenin en yanıltmaz rehberleridirler.
Şunu bilelim ki; Peygamberlere tebliğ görevlerinde ilk muhatap olan insanlar, peygamberle başlayacak yeni devrenin ilk temsilcileri olurlar. Onlar ilahi mesajın teklif ettiği yükümlülükleri kendi hayatlarında geçerli kılmakla beraber, kendilerinden sonraki insanlara "Peygamber Şahidi" olarak dini nakletmekle de vazifelidirler. Bir yandan Allahû Teâla'nın katından gelmiş olan vahyinin doğru anlaşılması, diğer taraftan da dinin, hayatın bütün şubelerinde sürekli atan bir nabız olarak hissedilebilmesi ilk muhatapların coşkun heyecanlarıyla çok yakından alakalıdır. Musa (as)'in peşinden Nil'in azgın sularına yürüyen İsrailoğullarının tereddütsüzlüğüyle, daha gençliğinin baharında vazifesi sona eren İsa (as)'a son buluşmalarında bağlılık sözü veren bir avuç Havari'nin vefası, tarihin akışına yön veren unutulmaz hadiselerdir. Hz. İsa (as)'ın göğe çekilmesinden kısa bir süre sonra putperest Roma'yı yeni dini düşünceye uyaran işte bu bir avuç Havari'nin coşkun heyecanıdır. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:
"Benden önce Allah'ın hiçbir ümmete gönderdiği bir peygamber yoktur ki, o Peygamberin, ümmetinden Havarileri ve sünnetine tabi olan, emrine uyan ashabı olmasın. Kıssa şu ki, sonra onların ardından, yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadikları şeyleri yapan birtakım kötü (karanlık) nesiller meydana çıkar. İşte kim bunlara karşı eliyle cihad ederse mü'mindir. Kim onlara karşı diliyle cihad ederse o da mü'mindir. Kim onlara karşı kalbiyle cihad ederse o da mü'mindir. Amma bunun ötesinde yapmadıklarını söyleyen ve emrolunmadıkları şeyleri yapanlara karşı elleriyle, dilleriyle ve kalpleriyle cihad etmeyenlerde imandan bir hardal tanesi de yoktur.”[3[3]]
İslâm dâvası, Ensarullah'sız olmaz. Kur'an-ı Kerim ile Allahû Teâla'nın katından gelen vahyi tamamlanmış oldu. Bundan böyle mazi ile istikbal arasında kurulacak en doğru hat bu ilahi vahyin mührünü taşımak zorundadır. Son ilahi kitap, yine peygamberlerin sonuncusu Hz. Peygamber (sav)'in ilk muhatapları olan Sahâbe-i Kiram örneğinde en mükemmel şekliyle uygulamaya konuldu. Yer yer tahrife uğramış önceki ilahi kitaplarda peygamberlerle, onlar yanında saf tutan ilk muhatapların efsane ve mitolojiye karışmış destanların Kur'an-ı Kerim'le hakikat çizgisine oturtulmaktadır. Çünkü Kur'an-ı Kerim, bir tarihi enbiya ve bir mektebi evliyadır. [4[4]]
Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber (sav) ve O'nun güzide arkadaşları, mecrasını kaybeden insanlık tarihinin en büyük şahididirler. Allah Rasûlü (sav) bir keresinde Abdullah b. Mesud'dan kendisine Kur'an okumasını istemişti. İbn Mesud Nisa Suresini okumaya başlamıştı:
"Her ümmetten bir şahit, seni de bunlara şahit getirdiğimiz zaman (halleri) nice olur” [5[5]] ayetine gelince Allah Rasûlü gözleri dolu dolu ağlamış ve daha fazla dayanamayarak İbn Mesud'un okumasını kesmişti. Bu ağır vazifede, onunla yol arkadaşlığı yapan Sahâbei Kiram'ı da ilk muhataplar olarak Kur'an şöyle anlatır:
"Siz insanların iyiliği için meydana çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği yayar, kötülüğü önlemeye çalışırsınız.” [6[6]] Bugün inanan insanların hayatlarında derin izleriyle kendini hissettiren, günlerin geçmesiyle tazeliğinden bir şey kaybetmeyen dipdiri "Sahâbi tabloları" vardır. Bu nadide hayat kareleri dini yaşantımızın

---

[1[1]] Nahl: 16/36
[2[2]] İşârâtü'l İ'caz/ Sh: 27, İst/1978
[3[3]] Sahih-i Müslim, İman: 80, Kahire/1956
[4[4]] Tarifu'l Kur'an Risalesi/Mustafa Çelik, Sh:18, Ankara/1997
[5[5]] Nisa: 4/41
[6[6]] Âl-i İmran: 3/110.

canlılığının devamını sağlayan vazgeçilmez unsurlardır; sadakat ve vefada Hz. Ebu Bekr'i (r.a), kahramanlık hislerimiz coştuğunda Hz. Hamza (r.a) veya Bedir Ashabı'ndan herhangi bir sahâbiyi, ibadet hayatımızda durgunlaştığımızda Hz. Osman'ı (r.a) hatırlayarak ayakta kalmaya çalışırız. "Nitekim Pakistanl'lı hacılar, Hac dönüşünde Merhum Muhammed İkbal'i ziyaret ederek Hac'dan getirdikleri giysi, teşbih, takke ve hurmaları hediye ederler. Muhammed İkbal, memnun olur, teşekkür eder ama şunları söylemekten de kendini alamaz:
"Sağolun, varolun. Hediyeleriniz için teşekkür ederim. Ama getirdiğiniz hediyeler bir gün bitecek, hurmalar tükenecek, elbiseler, takkeler eskiyecek. Oysa bize oralardan Hz. Ebu Bekir'(r.a.) in sadakatini, Hz. Ömer'(r.a.)in adaletini, Hz. Osman (r.a.)'in hayasını ve hilmini, Hz. Ali (r.a.)'in ilim ve cihadını getirseydiniz, onlarla Pakistan'ı yeniden inşâ ederdik."
Evet, İslamî hayatı inşâ etmede ashâb-ı kiram, her dönemin ve devrenin müslümam için değişmez hayat modelidir. Mekân ve zaman farkım gözetmeksizin yeniden İslamî hayatı inşâ etmek, Sahâbe'yi doğru anlamak ve ashâb-ı kiram'dan izleri hayata taşımakla mümkündür. İslamî hayatın inşâsı için vazgeçilmez hale gelen ashâb-ı kiram, insanlık açısınan düşünüldüğünde, peygamber ve ümmeti arasındaki münasebetten aret olan bütün bir mazinin de doğru okunmasını sağlarlar. Hz. Peygamber (sav) ve Cenab-ı Hak'ın O'nun terbiyesine verdiği Sahâbe-i Üram'la başlayan tarihi süreç hem maziyi bütünüyle aydınlatan hem de ayamete kadar devam edecek doğru düşünce yönelişlerinin en safı Kur'an-ı Kerim'de Cenab-ı Hak'ın kendilerinden övgüyle bahsettiği toplulukları zihnimizdeki canlı Sahâbi tablolarıyla anlamaya çalışırız:
“Nice peygamberler gelip geçti ki, onlarla beraber kendisini Allah'a ıdamış birçok rabbaniler savaştı. Onlar, Allah yolunda başlarına gelen zorluklar sebebiyle asla yılmadılar, zayıflık göstermediler, düşlanlanna boyun eğmediler. Allah böyle sabırlı insanları sever.”[7][7]
Sahâbe-i Kiram, Cenab-ı Hakk'ın son peygamberi için seçtiği insanlardır. Din ilk kez onlar tarafından en iyi şekilde yaşanmış, sonraki nesiller onlara bakarak dini yaşamışlardır. Kıyamete kadar insanlar onların izlerini takip ederek cennetlere ulaşabileceklerdir. Sahabenin hepsi adalet sahibi, Allah'ın hususi olarak seçtiği kulları ve peygamberlerden sonra en hayırlı insanlardır. Onları tenkid etmek, sahih rivayetlerini ta'n etmek, Kur'an'ı ve Rasülüllah'm sünnetini kabul etmemek demektir. Zira dini nakleden insanlar onlardır. Sahabe, Kur'an'm semavi dssip-linleriyle yoğrulup şekillenmiş aşkın bir topluluktur. Onlar, ruhta ve manada Kur'an'm pratikleşmiş tercümanlarıdır. Avvam b. Havşeb (Rh.a.) şöyle buyuruyor: "Bu ümmetin ilklerini gördüm şöyle diyorlardı; Rasûlüllah'ın ashabının güzelliklerinden bahsedin ki, gönülleriniz onlara açılsın." Sahâbe'den hayatlarına izler taşımayanlar, sahabe hakkındaki hüsnü niyetlerini devam ettiremezler. Bu nedenle diyoruz ki; çileleriyle yeryüzünü insanca yaşanabilir hale getiren peygamberler ve onların ilk muhataplarını hayatın yörüngesine oturtmayan anlayışlar, bizi hiçbir zaman tevhidi bir dünyaya ulaştıramazlar.
"Rasûlüllah (sav)'ın ashabı ve cemaatı her ne itikad üzere ise biz dahi o itikad üzereyiz" diyenler, ashâb-ı kıram'ı fıkhetmek/anlamak mecburiyetindedirler. Ashâb-ı kiram, Rasûlüllah (sav)'ı üsve-i hasene/güzel örnek ve önder kabul etmiş mü'minlerin örnek insan hasretini gideren biricik nesildir. Çünkü İslâm'ın ilk günlerini idrak etmek, ilk İslâm Medine'sini, cemiyetini, devletini ve medeniyetini anduru tevhid inancı üzerine kurmak ve devamı için gerekli hizmetleri başlatmak, bunları tamamen insanî zemin ve şartlarda yapmak, dünyayı dönüştürmek, İslâm'ın hükümlerini uygulamalı olarak insanlara hediye etmek, bütünüyle ashâb-ı kiram'a ait bir meziyettir. Nasıl ki, mü'minler için Rasûlüllah (sav)'in örnek ve önderliği nassı Kur'an ile sabit ise, ashâb-ı Kiram'm mü'minler için hayat modeli oluşu da aynen nassı Kur'an ile sabittir. Allahû Teâla buyuruyor:
"Şanım hakkı için muhakkak ki sizin için Rasûllülah'da pek güzel bir örnek vardır. Allah'a ve Âhiret gününe ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için.” [8][8]
"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında bulunanlar da kâfirlere karşı şiddetli/çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûa varırken secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Bu, onların Tevrat'taki vasıllarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ziraatçıların da hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah iman edip salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir.”[9][9]
Görüldüğü gibi, sahâbe-i kiram; kalbi imanlı, alnı secdeli "yârını cami, ağyarını mani" diriliş ve direnişi hayatında bütünleştirmiş bîr nesildir. Sahabeler, toplumların doğruyu aramasında ve pratiğe geçirmesinde en etkili ve en güçlü model olma özelliklerini kıyamete kadar koruyacaklardır. Şunu bilelim ki; Allahû Teâla, insanlara hayatlarında tabi olacakları kaideleri, mücerret fikirler halinde değil, onları bizzat uygulayan örnek ve önder şahsiyetler, yani peygamberler vasıtasıyla somut örnekler halinde göndermiştir. Elbetteki müslümanlar için örnek ve önder şahsiyet, Peygamberimiz (sav)'dir. Ancak İslâm dinini Allahû Teâla'nın muradına uygun bir şekilde anlama ve yaşama hususunda Peygamber(sav)'den sonra müracaat edilecek kaynak nesil ashâb-ı kiram'dır.
İslâm dinini Allahû Teâla'nın muradına uygun şekilde anlama ve yaşama hususunda Peygamber (sav)'den sonra Ashâb-ı kiram, su gibi, hava gibi bir ihtiyaçtır. Nasıl ki, Allahû Teâla Peygamberi Hz. Muhammed'in gönlünü

---

[7][7] Âl-i İmran: 3/146.
[8][8] Ahzab: 33/ 21
[9][9] Fetih: 48/29.

diğer peygamberlerin kissalarıyla pekiştirmişse, aynen nun gibi İslâm ümmetinin de kalbi ashâb-i kiram'ın hayat tablolarıyla kişir, kuvvetli hale gelir. Allahû Teâla buyuruyor:

"Peygamberlere ait Kıssalardan/haberlerden kalbini yatıştıracak ınlardan her türlüsünü sana kıssa olarak anlatıyoruz. Bunda da na bir hakikat, müminlere de bir öğüt ve ibret gelmiştir." 10[10]

Genelde insan olarak, özelde ise mü'min olarak hepimizde varolan "Benimseme", "İmrenme" ve "Benzeme" ihtiyaçlarını doğru gidermek için Rasûlüllah (sav)'ı mutlak üsve-i hasene edinerek ashâb-ı kiram'ı del olarak hayatımızın merkezine oturtmamız şarttır: Ashâb-ı kiram'ı ğru fıkhedersek ve onların hayatlarından kendi hayatımıza izler taşırsak, İslâmî hayatı yeniden inşâ etme imkânımız doğar. İşte biz de bu durumu dikkate alarak, hepimizde varolan "Benimseme", "imrenme" ve enzetne" ihtiyaçlarını yanlış gidermemek için Rasûlullah (sav)'in bereketli bakışlarına mü'min olarak muhatab olmuş ve mü'min olarak da nüş sahâbe'yi gündeme taşıdık.

Ashâb-ı Kiram'ı gündeme taşırken, asılsız bilgilere, İslâm akaidi ile lisen ve çatışan rivayetlere itibar etmedik. İnancımız o ki; Ashâb-ı râm'ı kulaktan dolma birtakım asılsız bilgilerle, İslâm'ın nasslarıyla lisen ve çatışan bir takım övgü merkezli hikâyelerle gündeme taşımak; iye sevabı değil, azabı getirir. Ashâb-ı Kiram dinde temel olduğuna göre, sahabelerin siyerlerinin ve siretlerinin sağlam rivayetlere, güvenilir ynaklara dayanması gerekir. Kimin kaleminden çıkarsa çıksın, kimin lamına dayanırsa dayansın, sahabelere izafe edilen durumların İslâm'ın kümleriyle ve bu hükümlerin temel maksadlarıyla çelişmemesi ve tışmaması gerekir. Aksi bir durum vebali azimdir.

"Fıkhu's Sahabe" ismini verdiğimiz bu eserde önce "Rasûlüllah'ın medresesinde yetişen örnek nesil, model topluluk Ashâb-ı Kiram kimdir? İslâm'ı nasıl anladılar? İslâm'ı nasıl yaşadılar? İslâm'ı insanlara sil ulaştırdılar ve Rasûlüllah (sav) ile birlikte ne gibi inkılaplar ve ğişiklikler gerçekleştirdiler?" suallerine cevap bulmaya çalıştık, alduğumuz cevaplardan kendimiz için dersler çıkarmaya gayret ettik, ancımız o ki; Saadet çağını, kıyamete kadar tüm zamanlarda ve mekânlarda yeniden inşâ edebilmek ashâb-ı kiram'ı hayat modeli edinmek ve onlardan izler taşımak şartıyla mümkündür.

Allah'ın arzında yeniden Asr-ı Saadeti inşâ etme sevdası olan herkes için ashâb-ı kiram'ın herbiri bir model ve bir pusuladır. Bu eseri hazırlamaktaki maksadımız; Ashâb-ı Kiram'ı fıkıhlarıyla birlikte fıkhedip, onların hayatlarından kendi hayatımıza, günümüzün insanına ve çağımıza eskimez izler taşımaktır.

Çalışma bizden, başarıya ulaştırmak Allahû Teâla'dandır.

Mustafa Çelik

Mayıs 2003 Ş. Urfa

ÜNİTE 1

Ashâb-ı Kiram
Ashâb-ı Kiram'ın Değeri
Ashâb-ı Kirâm'ın etrafındaki Şüpheler
Ashâb-ı Kiram Ümmetin Usûlüdür
Ashâb-ı Kiram cennet Neslidir
Ashâb-ı Kiram Hidâyet Öncüleridir
Ashâb-ı Kiram Mucize Nesildir
Ashâb-ı Kiram Hayırlı Nesildir

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir:

Ashabı Kiram'ın mahiyetini açıklamak
Ashabı Kirarn'ın Dindeki yerini izah etmek
Ashâb-ı Kiram in etrafında oluşturulan şüpheleri saymak
Ashâb-ı Kiram etrafında oluşturulan şüpheleri bertaraf etmek
Ashâb-ı Kirâm'ın İslam Ümmetinin Usûlü olduğunu bilmek
Ashâb-ı Kiram ve cennet ilişkisini açıklamak
Hidâyet öncülerinin kimler olduklarını beyan etmek
Ashâb-ı Kiram'ın nasıl mucize nesil olduğunu izah etmek
Ashâb-ı Kiram'ın niçin hayırlı nesil olduğunu açıklamak
Allah'ın dinini anlamada ve yaşamada Ashâb-ı Kirâm'a duyulan ihtiyacı beyan etmek Din, Peygamber ve Sahabe ilişkisini izah etmek

Ashâb-ı Kiram

Ashâb; Rasûlüllah (sav)'ı gören ve kendisine iman ederek tabi olan yürek ve bilek sahibi sadıklara denir. Allahû

10[10] Hud: 11/120

Teala buyuruyor:
"Ey Nebi! Allah ve mü'minlerden sana tabi olanlar sana kâfidir."[11[11]]
Bu ayet-i Kerime'de geçen *"Sana tabi olan mü'minler"* den murad; Ashâb-ı Kiram'dır. [12[12]] Ashâb-ı Kiram; Peygamber efenedimizi hayatta iken ve peygamber olarak bir ân gören, eğer âmâ ise bir ân konuşan mü'minlere denir. Tek kişiye "Sahâbî" denir. Birkaç tânesine "Ashâb" veya "Sahabe" denir.
Sahabe mefhumunun "sohbet" ten müştak olduğu hususunda ehl-i lügat ihtilaf etmemiştir. Bu sohbetin çok veya az olması şart değildir. [13[13]] Sohbet, örf-i lügavide yâru hemdem olmak manasına geldiğinden yâru hemdem sahib denir. Sahibin cem'i sahb veya cemü'l cem'i ashâb'dır. Sahabe de şazz bir cem'i olarak ashâb manasınadır. Sahabeden bir ferd manasına sahâbi de sahib makamında kesirü'l isti'smal'dir. [14[14]] Örf de sahâbî; Rasûlüllah (sav)'ı görüp kendisiyle uzun veya kısa zaman sohbet eden kimsedir. Velev ki, Rasûlüllah (sav)'den hiçbir şey rivayet etmemiş olsun.[15[15]]
Evet, Ashâb; Peygamber Efendimize iman ederek O'nu gören ve müslüman olarak ölen kimselere denir. İslâm ıstılahında "Hz. Peygamber (sav)'in arkadaşları" için, daha geniş kapsamıyla Rasûlüllah'ı gören müminler için kullanılmıştır. Sahâbî ve çoğulu olan sahabe terimleri de aynı manayı ifade eder.
Sahabe kavramı hakkında muhtelif tarifler yapılmıştır. Ancak yapılan bu tariflerin içerisinde ulema nezdinde takdire layık görülen tarif, İbn-i Hacru’l Askalanî (Rh.a.)'ın yapmış olduğu tariftir. İbn-i Hacru'l Askalanî (Rh.a.) sahâbiyi şöyle tarif ediyor: "Sahâbi; Rasûlüllah (sav) ile bir araya gelmiş, Rasûlüllah (sav)'e iman etmiş ve İslâm üzerinde ölmüş zattır." Yapılan bu tarife göre peygamberle bir araya gelip uzun zaman meclisinde bulunan da, kısa zaman bulunan da dahil olur. Diğer taraftan Peygamber (sav)'den hadis rivayet eden de etmeyen de girer. îster Rasûlüllah (sav) ile birlikte savaşa gitsin, ister gitmesin hiç fark etmez. Rasûlüllah (sav)'ı bir defa görse, fakat onunla oturmasa, yahut körlük gibi bir arızadan doîayı onu görmese dahi sahâbi olur.
"Ona iman etmek" kaydıyla, onunla biraraya gelen kâfir bir kimse, sahâbilik mefhumundan çıkar. Çünkü o iman etmemiştir. Bu kâfir bilahare iman etse dahi, imandan sonra ikinci kez peygamberle görüşmediği takdirde sahâbi olmaz.
“İslâm üzerinde ölmüştür" kaydıyla peygamberle karşılaşan ve Peygamber (sav)'e iman eden, sonra irtidat eden ve dinsizliği üzerinde ölen kimseler çıkmış oluyor. Allah bizi ve bütün müslümanlan böyle bir durumdan korusun. Böyle kimseler pek azdır. Rasûlüllah (sav)'e iman ettikten sonra dininden dönen, Rasûlüllah (sav) ölmeden önce tekraren İslâm'a giren bir kimse, isterse Resûl-i Ekrem (sav) ile bir araya gelsin, isterse gelmesin, sahabî tarifine dahildir. Bu tarif, Buharı ve şeyhi Ahmed İbn-i Hanbel ve onlara tabi olan kimseler gibi tetkikçi Serin katında en seçkin tariftir. Bunun ötesinde bir çok görüşler vardır ki, hepsi şazdır. [16[16]]
Sahabe sayılabilmek için az da olsa Resûlüllah (sav) ile görüşmek şarttır. Bu sebeple Hz. Peygamber döneminde yaşamış, O'na iman etmiş, hatta O'nunla haberleşip yazışmış, O'na destek sağlamış kişiler ashâbtan sayılmaz. Meselâ o dönemin meşhur Habeşistan Kralı Necâşî Ashame böyledir. İyiyi kötüden ayırdedebilecek temyiz yaşında Peygamber Efendimiz'i gören çocuklar ise ashâbtandır. Meselâ Hz. Peygamber'in iki torunu Hasan ile Hüseyin'in durumu böyledir. Hz. Peygamber'e iman eden ilk kişi olarak ilk sahabî, Resûlüllah'ın mübarek eşi Hz. Hatice'dir. Son sahabî ise, genellikle kabul edildiğine göre 100/719 senesinde vefat eden Ebü't-Tufeyl Âmir b. Vasile el-Leysî el-Kinânî'dir. Bu tarihten sonra yaşayan bir sahabînin varlığı bilinmemekle beraber İslâm âlimleri, Hz. Peygamber'in hayatının sonlarında söylediği:
"Yüz sene sonra bugün yaşayanlardan hiç kimse hayatta kalmayacaktır." [17[17]] hadîsine dayanarak ashabın bulunabileceği son zaman sının olarak 110/729 senesini belirlemişlerdir. İslâm aleminde çok sonraki dönemlerde bile zaman zaman görüldüğü gibi artık bu tarihten sonra sahabî olduğunu iddia edenler çıksa da onlara itibar edilmez. Sahabenin mutlaka Hz. Peygamber (sav)'i bir an da olsa görmüş veya sohbetinde bulunmuş olması gerekir. Âmâlık, sağırlık veya dilsizlik gibi sebeplerle, görme ve sohbetten biri gerçekleşemezse, bu durum sahabî olmaya engel değildir. Nitekim Ashabın ileri gelenlerinden ve Peygamberimiz'in müezzinlerinden olan Abdullah İbn Ümmi Mektûm, âmâ olduğu için Hz. Peygamber'i görememiş fakat, sohbetlerinde bulunmuştur.
Hz. Peygamberi dünya gözüyle görmek şarttır. O'nu (sav) rüyasında görenler sahâbi sayılmaz. Hz. Peygamber (sav)'i kendisine peygamberlik gelmeden önce gören veya O'nunla sohbet eden, fakat peygamberlikten sonra göremeyen kişi de sahabî sayılmaz.
Peygamberlikten sonra Rasûlullah (sav)'i gören kimsenin müslüman olması ve daha sonra dinden çıkmış olmaması gerekir. Binaenaleyh; henüz müslüman değilken Peygamberimizi gören bir kimse daha sonra müslüman olsa ve Hz. Peygamber (sav)'i göremese, sahâbi sayılmaz. Yine, müslümanken Hz. Peygamber (sav)'i gören ve sahabî olan bir kişi, daha sonra irtidat edip dinden çıksa, sahâbîlikten de çıkar. Ancak, tekrar müslüman olur ve Hz. Peygamber'i görürse yine sahabî olur.
İslâm'ın en güzel ve doğru bir şekilde öğrenilebilmesi için Hz. Peygamberin, dolayısıyla Ashâb-ı Kirâm'ın

---

[11[11]] Enfal: 8/64
[12[12]] Hülasatu'l Beyan Fi.Tefsiri'l Kur'an/M. Vehbi, C:5, Sh: 1972, İst/ty
[13[13]] Üsdü'l Gabe Fi Ma'rifeti's Sahâbe/İbnü'l Esir, C:l, Sh: 12, Beyrut/ty
[14[14]] Sahih-i Buhari Tecrid-i Sarih Tercemesi:Zebidi/Ter: A. Naim, C:l, Sh: 13, Ankara/1980
[15[15]] Et-Ta'rifat/Seyyid Şerif Cürcani, Sh:132, İst/1311
[16[16]] El-İsabe Fi Temyizi Sahabe/İbn-i Haceru'l Askalanî, C:1, Sh:4-S, Beyrut/ty
[17[17]] İbn Hacer, el-İsâbe, Mısır 1328,1,8

hayatım iyi bilmek gerekir. Çünkü Hz. Peygamber (sav) ve O'nunla içice yaşamış olan Ashâb-ı Kiramın hayatında müslümanlar için çok güzel örnekler vardır. Alimler, Hz. Peygamberin hayatını tafsilatlı bir şekilde tesbit ettikleri gibi, ashabın hayatıyla ilgili bilgileri de tesbite gayret etmişlerdir. İslâm'ın ilk asırlarından itibaren sahabe biyografilerini tesbit için pek çok eser yazılmıştır. Bu kitaplarda sahabe, ya Hz. Peygambere yakınlık ve fazilet derecelerine göre veya isimlerine göre alfabetik bir şekilde ele alınmıştır. Bu tür kaynaklarda toplam olarak ancak, 10.000 kadar sahabenin hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Aslında Ashabın sayısı kesin olarak tesbit edilebilmiş "değildir. Ancak genellikle Hz. Peygamber vefat ettiği zaman 314.000 sahabînin bulunduğu kabul edilir. Hayatları kitaplara geçen sahâbîler; tanınan, bilinen, çeşitli özellikleriyle meşhur olan kimselerdir. Hayatlarıyla ilgili bilgiler sonraki asırlara intikal etmeyen veya Mekke-Medine gibi önemli merkezlerden uzakta yaşıyan sahâbîlerin isim ve hayatları bu kaynaklarda yer almamıştır .

Hz. Peygamber'in arkadaşları ve yakın dostları olan Sahâbe-i Kiram, O yüce Peygamber (sav)'in şahsiyet ve dostluğundan çok istifade etmiş, kendilerine örnek alarak O'nun istediği gibi müslüman olmaya çok gayret göstermişlerdir. İslâm'ın güçlenip yayılması için canlarıyla başlarıyla çalışmışlar, bu yolda, ölüm de dahil olmak üzere hiç bir şeyden çekinmemişler, Allah ve Rasûlünü, çoluk-çocuklarından, mallarından, hatta canlarından daha çok sevmişlerdir; Allah yolunda hiç çekinmeden yurtlarından hicret etmiş ve kanlarını akıtarak canlarını vermişlerdir. Böylece Ashâb-ı Kirâm'ın, Hz. Peygamberle beraber olmaktan kazandıkları üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu ve benzeri özelliklerinden dolayı sahabe, Kur'an-ı Kerîm'in müteaddit yerlerinde bizzat Allahû Teâlâ tarafından, hadîsi şeriflerde de Peygamberimiz tarafından methedilmektedir.

"Böylece sizi (Ashab-ı Kiram) vasat bir ümmet yapmışızdır; insanlara karşı hakikatin şahitleri olasınız, bu Peygamber de sizin üzerinize tam bir şahit olsun diye."[18[18]]

"Siz (sahabe) insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız."[19[19]]

"İslâm'da birinci dereceyi kazanan muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da Allah'dan razı olmuşlardır. Allah bunlar için, kendileri içinde ebedî kalıcılar olmak üzere, altlarından ırmaklar akan Cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır."[20[20]]

"O ağacın altında mu'minler sana bey'at ederlerken, andolsun ki Allah onlardan razı olmuştur da kalplerindekini bilerek üzerlerine manevî bir kuvvet (moral) indirmiş ve onları yakın bir fetih ile mükafatlandırmıştır."[21[21]]

"Muhammed Allah'ın Rasûlü'dür. O'nunla beraber olanlar (ashâb) da kâfirlere karşı çetin ve metin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükû' edici, secde edici olarak görürsün. Onlar Allah'dan daima fazl-u kerem ve rıza isterler. Secde izinden meydana gelen nişanları yüzlerindedir."[22[22]]

Ehl-i Sünnet nazarında ashabın büyük bir değeri vardır. Bu ve bunlara benzer bir çok Kur'an ayetinde açıkça veya îmâ ile ashabın faziletinden bahsedilmiştir. Peygamber Efendimiz'in pek çok hadîslerinde toplu olarak, ya da fert fert ashabın faziletine yer verilmiştir ki, hemen hemen bütün ilk ve muteber hadîs kaynaklarında bu hadîsler, "Fedâilü's-Sahabe Sahabenin Faziletleri': veya benzen başlıklar altında toplanmıştır. Meselâ bu hadîslerinden birisinde Peygamber Efendimiz:

"Nesillerin en hayırlısı, benim neslimdir." buyurmuştur. [23[23]]

Bir başka hadîslerinde de şöyle demiştir:

"Ashabım hakkında Allah'tan korkun, ashabım hakkında Allah'tan korkun! Benden sonra onları kendinize hedef haline getirip düşmanlık etmeyin! Kim onları severse bana olan sevgisinden dolayı sever. Kim de onlara kin beslerse bana olan kini dolayısıyla böyle yapar. Kim onlara eziyet ederse lana eziyet etmiş olur. Kim bana eziyet ederse Allah'a eziyet etmiş demektir. Her kim de Allah'a eziyet ederse çok geçmeden Allah onun belâsını verir."[24[24]]

Peygamber Efendimiz'in Allah'tan alarak tebliğ ve yaşayışında tatbik ettiği veya bizzat kendisinin koyduğu dînî esasların, daha sonraki müslüman nesillere ancak Ashaba dayanan sıhhatli nakillerle ulaşabildiği düşünülecek olursa, İslâm açısından Ashâb-ı Kiramın gerçekten bu övgülere ve kendilerine saygı gösterilmesi konusundaki ikazlara lâyık oldukları açıkça anlaşılır. Bu sebeple ashâbtan birinden bahsederken isminin arkasından "Radıyallâhü anh Allah ondan razı olsun!" demek, bize düşen saygı görevinin gereğidir. İslâm dîninin sıhhatli bir şekilde sonrakilere aktarılmasında temel unsur Ashâb olduğu içindir ki Ehl-i Sünnet âlimlerine göre Kur'an ve Sünnet'in de övgüsüne nail olan Ashâb-ı Kiram, tamamıyla adalet ve itimat sahibidirler.

Sahâbe-i Kiram bir pervane gibi Peygamberimiz'in etrafında dolaşır ve O'ndan (sav) bir şeyler öğrenmeye gayret ederdi. Çeşitli dünya meşgalelerinden dolayı Hz. Peygamber'in yanına gelemeyenler, ertesi günü başkalarına sorarak eksiklerini giderirlerdi. Bazıları İslâm'ı öğrenmek için, boğaz tokluğuna Peygamberimiz (sav)'i takip eder bazıları da Efendimiz'in sözlerini yazarak tespit etmeye çalışırdı. Ashâb, Hz. Peygamber'i dinlerken sanki

[18[18]] el-Bakara: 2/143
[19[19]] Âl-i İmrân: 3/ 110
[20[20]] et-Tevbe: 9/100
[21[21]] el-Feth: 48/28
[22[22]] el-Feth: 48/29
[23[23]] Buhâri, Fedailü Ashabi'n-Nebî, 1; Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 210-215
[24[24]] El- Müsned/Ahmed b. Hanbel V, 57.

baslarında birer kuş var da, hareket etseler uçup gidecekmiş gibi pür dikkat kesilir, ayrıldıktan sonra da duyduklarını daha iyi öğrenebilmek için aralarında müzakere ederlerdi!
İslâm'dan önceki ümmetler, peygamberlerinin hayatı, sözleri ve davranışları ile ilgili bilgileri daha sonraki nesillere sıhhatli bir şekilde ulaştıramamışiardır. Diğer hususlarda olduğu gibi, müslümanlarm bu hususta da üstünlüğü vardır. Ve bu üstünlük Ashâb sayesinde olmuştur. O da, Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili -en ince ayrıntısına kadar- bilgileri, O'nun sözlerim, davranışlarım, takrirlerini, ahlâkî ve cismanî özelliklerini... sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde aktarmadadır. Bugün, Hristiyanlar Hz. İsa'nın, Yahudiler Hz. Musa'nın sözlerini -İncil ve Tevrat dışındakileri- ancak kulaktan dolma, esâtîr uydurulmuş hikâyeler halinde, mesnetsiz bilgiler olarak elde edebilmektedirler. Halbuki müslümanlar, Peygamberimiz'in binlerce, onbinlerce hadis ve sünnetine, senedli bir şekilde ve tâ o zamana kadar uzanan yazılı belgeler halinde sahip durumdadırlar. Müslümanlar bunu Ashâb'a borçludurlar. Onlar, Peygamberimizden duydukları, yazdıkları hadisleri hiçbir değişikliğe uğratmadan, kendilerinden sonrakilere ulaştırmışlar ve bunu bir ibadet vecdi ile yapmışlardır. Daha sonra gelen nesiller de hadisleri aynı şekilde bir sonrakilere naklederek günümüze kadar sağlam bir şekilde gelmesine hizmet etmişlerdir.
Peygamberimiz (sav)'in vefatından ve Hz. Ömer (r.a) zamanındaki fetihlerden sonra İslâm devletinin muhtelif bölgelerine dağılan bazı sahâbîler, oralarda bereketli birer ilim merkezi oluşturmuşlar ve yeni müslüman olanlara İslâm'ı ve Hz. Peygamber'in sünnetini öğretmişlerdir. Böylece, İslâm dininin sağlam bir şekilde Arap yarımadası dışına yayılması da, Ashâb'ın yaptığı hayırlı hizmetler vesilesiyle olmuştur.
Ancak Ashâb'in İslâm'a girişleri ve hizmetleri, İslâm uğruna çektikleri çileler ve gösterdikleri çabalar, hicretler ve gazveierdeki durumlarının üstünlüğü yanısıra; her şeye rağmen birer insan oldukları da gözönünde bulundurulduğunda, Ashâb'ın hepsinin birbiri ile aynı değerde olmayacağı aşikardır. Bu bakımdan, farklı görüşler de bulunmakla beraber derece itibariyle Ashâb-ı Kiram genellikle oniki tabakaya ayrılmıştır:
1. Aşere-i mübeşşere (Cennetle müjdelenen on sahâbî ki bunların başında ilk dört halife gelir) ve Hz. Hatice, Hz. Bilâl gibi ilk müslüman olanlar,
2. Hz. Ömer'in müslüman oluşu sırasında müşriklerin Dâru'n-Nedve'de durum müzakeresi yaptıkları zamana kadar müslüman olanlar,
3. I. ve II. Habeşistan hicretine katılan ashâb,
4. I. Akabe Bey'atı'nda bulunan sahâbîler,
5. II. Akabe Bey'atı'na katılanlar,
6. Peygamber Efendimiz, hicreti sonunda Küba'ya geldiği zaman orada Rasûlüllah'a kavuşup Medine'ye yerleşen muhacirler,
7. Bedir Gazvesi'ne katılan Ashâb-ı Kiram,
8. Bedir Savaşı ile Hudeybiye Musâlahası arasında hicret edenler,
9. Hudeybiye'de yapılan Bey'atü'r-Rıdvân'a katılanlar,
10. Hudeybiye Musâlahası ile Mekke fethi arasında hicret edenler,
11. Mekke'nin fethedilmesi üzerine müslüman olan Kureyşliler,
12. Hz. Peygamber'i Mekke Fethi sırasında, Veda Haccı'nda veya bir başka yerde gören çocuklar.[25[25]]
Bundan daha detaylı bir taksime, Abdülkahir ei-Bağdâdî'de rastlıyoruz:
1. İslâm'a ilk girenler.
2. Hz. Ömer (R.a) Müslüman olduğu zaman İslâm'a girenler.
3. Habeşistan'a ilk hicret edenler.
4. Birinci Akabe bey'atmda bulunanlar.
5. İkinci Akabe bey'atmda bulunanlar.
6. Hz. Peygamber (sav) ile birlikte Medine'ye hicret edenler ve Medine'ye girmeden önce Küba'da iken O'na yetişenler.
7. Hz. Peygamber (sav)'in Medine'ye girmesinden Bedir savaşma kadar geçen sürede hicret edenler.
8. Bedir savaşına katılanlar.
9. Uhud savaşında bulunanlar.
10. Hendek savaşında bulunanlar.
11. Hendek savaşı ile Hudeybiye musalahası arasında hicret edenler.
12. Rıdvan bey'atında bulunanlar.
13. Hideybiye ile Mekke'nin fethi arasında hicret edenler.
14. Mekke'nin fethi günü Müslüman olanlar.
15. Mekke'nin fethinden sonra grup grup İslâm'a girenler.
16. Efendimiz dönemine yetişen ve O'ndan az bir miktar (hadis dinleyip) rivayette bulunan çocuklar.
17. Veda Haccı esnasında Rasûlüllah (sav)'e getirilen çocuklar. Bunların doğrudan Rasûlüllah (sav)'den rivayetleri sahih değildir (arada vasıta vardır). [26[26]]

[25[25]] Hâkim en-Neysâbûrî, Ma'rifetü Ulûmi'l-Hadîs, Beyrut 1977 s. 22-24
[26[26]] Ebû Mansûr Abdülkahir el-Bağdâdî, Usûlüddîn, 298 vd.

Diğer taraftan Ashâb arasında büyük değeri haiz olanlar, Muhacirun [27[27]] ve Ensar [28[28]] diye adlandırılan iki temel zümre olmuştur. Sahâbelik vasfının her sahabe için üstünlükte aynı dereceyi ifade etmediği açıktır. İslâm'a ilk girenler, hicret edenler (Muhacirun), hicret edenleri bağrına basıp onları kendilerine tercih edercesine fedakârlıkta bulunanlar (Ensar), Rasûlüllah (sav) ile savaşlara katılanlar... ile daha sonraki dönemlerde İslâm'a girenlerin veya Rasûlüllah (sav)'in son dönemlerinde dünyaya gelip, O'nu görme şerefine ancak çocukken erebilenlerin sahâbîiik faziletinin aynı seviyede olmayacağı bedihidir.
İslâm âleminde, Ashâb'm faziletine, menkıbelerine ve hayatlarına dair bir çok eser yazılmıştır. Bunlar içerisinde en hacimli ve muhtevalısı, îbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 852) "el-İsâbe fi Temyizi 's-Sahâbe" adlı kitabıdır. Bunun dışında şu iki kaynak da büyük önem taşımaktadır: İbn Abdilberr (ö. 463), "el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-Ashab"; İbnu'l-Esîr (ö. 630), "Üsdu'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe" adlı eserleridir..

Ashabı Kiram'in Değeri

Ashâb-ı Kiram'a değer veren bizzat Allahû Teâla'dır. Çünkü Allahû Teâla, Ku'ran-ı Kerîm'de sahabe-i kiram'ı övüyor. Bakınız İmam-ı Kurtubî (Rh.a.) kendi tefsirinde şunları kaydetmiştir: "ez-Zübeyr [29[29]] m soyundan gelen Ebu Urve ez- Zübeyrî şunu rivayet etmektedir: Malik b. Enes (Rh.a.) yanında idik. Rasûlüllah (sav)'in ashabının değerini küçümseyen bir adamdan söz ettiler. Malik b. Enes (Rh.a.), Kur'an-ı Kerîm'in şu ayetini;
"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla beraber bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirier. Onları rükûa varırken secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ziraatçıların da hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah inanıp salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük bir mükâfat vaad etmiştir." [30[30]] okudu. Sonra dedi ki: İnsanlar arasından kalbinde Rasûlüllah (sav)'m ashabından birisine olsun bir kin bulunduğu halde sabahı eden bir kimseyi bu ayet çarpar. Bunu el-Hatib Ebu Bekir zikretmektedir.
Derim ki: Gerçekten de Malik b. Enes (Rh.a.) çok güzel söylemiş ve ayeti böyle te'vil etmekte isabet etmiştir. Onlardan birisinin değerini küçük gören yahut yaptığı rivayette birilerine dil uzatan bir kimse, alemlerin Rabbi olan Allah'ın buyruğunu reddetmiş, müslümanların şeriatını iptal etmiş olur. Çünkü Allahû Teâla:
"Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler." diye buyurmaktadır. Yine Allah (cc):
"Andolsun ki ağacın altında sana bey'at ederlerken, Allah mü'minlerden razı olmuştur." [31[31]] diye buyurmuştur kî onlara övgüleri ihtiva eden, onların lehine doğrulukla ve kurtuluşa ermekle tanıklığı ihtiva eden daha bir çok ayet-i kerime vardır. Allahû Teâla şöyle buyurmaktadır:
"Mü'minler arasında Âllah'a verdikleri sözde içtenlikle sebat gösteren nice yiğitler vardir."[32[32]]
"Bîr de hicret eden fakirlere aittir ki yurtlarından ve mallarından çıkarılmışlardır, Allah'ın lütuf ve rızasını ararlar; Allah'a ve Rasûlü'ne yardım ederler. İşte doğru olanlar onlardır."[33[33]]
Allahû Teâla, onların/sahabelerin o zamanki hallerini ve sonunda işlerinin nereye varacağım bilmekle birlikte bu buyrukları indirmiştir.
Rasûlüllah (sav) de:
"İnsanların en hayırlıları benim çağdaşlarımdır. Sonra onların arkasından gelenlerdir."[34[34]] diye buyurmuştur.
Ashabıma sövmeyin/dil uzatmayın. Sizden herhangi bir kimse, Uhud dağı kadar altın infak etse dahi, onlardan herhangi birisinin harcadığı bir müde, hatta onun yarısına dahi denk olamaz.[35[35]]
Rasûlüllah (sav) başka bir hadiste şöyle buyurmaktadır:
"Sizden herhangi bir kimse yeryüzünde bulunanın tamamını infak edecek olsa bile, onlardan birisinin harcadığı bir mü ve hatta onun yarısı kadar dahi olamaz."[36[36]]
el- Bezzar'da Cabir (R.a.)'den sahih ve merfu olarak şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:
Şüphesiz Allah ashabımı Nebiler ve Rasüller hariç bütün alemlere üstün kılıp seçmiştir. Benim ashabımdan da dört kişiyi seçmiştir. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi kastetmektedir ve onları benim ashabım kılmıştır.[37[37]]
Uveym b. Saide şöyle demiştir: Rasûlüllah (sav) buyurdu ki:
"Aziz ve Celil olan Allah beni seçti. Benim için de ashabımı seçti. Onlar arasından bana vezirler, damatlar ve

[27[27]] Mekke Fethi'ne kadar Medine'ye hicret edenler
[28[28]] Hz. Peygamber'e ve müslümanlara kucak açıp destek olan Medineli müslümanlar
[29[29]] b. El-Avam
[30[30]] Fetih: 48/29
[31[31]] Fetih: 48/ 18
[32[32]] Ahzab: 33/23
[33[33]] Haşr: 59/8
[34[34]] Sahih-i Buhari, C:2, Sh:938; Sahih-i Müslim, C:4, Sh: 1969; Sünen-i Tirmızi, C:4, Sh: 500,548-549
[35[35]] Sahih-i Buhari, C:3, Sh:1343; Sünen-i Tirmizi, C:5, Sh:695; Sünen-i Ebu David: 4, Sh:214
[36[36]] Es-Sünne/Ahmed b. Muhammed el-Hallal, C:2, Sh:481
[37[37]] Sarihu's Sünne/Taberi, C:l, Sh: 23; Mecmau'z Zevaid- /Heysemi,C: 10, Sh:16.

dünürler kıldı. Kim onlara söverse, Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun. Allah kıyamet gününde ondan ne bir tevbe, ne de bir fidye kabul etmesin."[38[38]]
Bu anlamdaki hadis-i şerifler pek çoktur. O halde sahabelerden herhangi birisine dil uzatmaktan çokça sakınmak lazımdır. Dine dil uzatan kimsenin yaptığı gibi yaparak şöyle demekten sakınmak gerekir. Güya muavvizeteyn [39[39]] Kur'an'dan değilmiş. Bunların Kur'an'da yazılacaklarına ve indirilen Kur'an arasında bunların yer aldıklarına Rasûlüllah (sav)'den sahih bir hadis gelmemişmiş. Bundan tek bir istisna ise Ukbe b. Amir'den gelen rivâyetmiş. Ukbe b. Amir ise zayıfmış; ondan başkası bu hususta ona muvafakat etmemiş, bundan dolayı da onun rivayeti bir kenara bırakılmalıymış. Ancak bu daha önce Kitab ve Sünnetten sözünü ettiğimiz delilleri reddetmek, ashâb-ı kiram'm din diye bize naklettiklerini çürütmek demektir. Ukbe b. Amir b. İsa el-Cühenî, iki sahih Kitab olan Buharı ve Müslim'de ve diğerlerinde bize şeriatın rivayetini nakledenlerden birisidir. Dolayısıyla o yüce Allah'ın övdüğü, niteliklerini belirttiği, kendilerinden övgüyle sözettiği mağfiret ve büyük mükâfat vaat ettiği kimselerdendir. Rasûlüllah (sav)'ın veya O'nun ashabından herhangi birisinin yalan söylediğini iddia eden bir kişi, şeriatın dışına çıkmış olur. Yani Kur'an-ı Kerîm'i reddetmiş, Rasûlüllah (sav)'e dil uzatmış olur. Sahabelerden her hangi birisinin yalancı olduğu söylenecek olursa, ona dil uzatılmış, sövülmüş olur. Çünkü Allah'ı inkârdan sonra, yalandan daha utanılacak, ondan daha ayıp ve ondan daha büyük bir iş yoktur. Rasûlüllah (sav), ashabına dil uzatıp, onlara şovenleri lanetlemiştir. Onların en küçüklerini -ki aralarında küçük kimse olmaz- dahi yalanlayan bir kimse, Rasûlüllah (sav)'in tanıklık ettiği ve ashabından birisine söven yahutta onun aleyhine söz söyleyip dil uzatan herkesin yakasından ayrılmaz bir ceza olarak tesbit ettiği Allah'ın lanetinin kapsamına girer.
Ömer b. Habib (Rh.a.)'den şöyle rivayet edilmektedir: Harun er-Reşid'in meclisinde bulundum. Bir mesele sözkonusu edildi, hazır bulunanlar o mesele hakkında tartışıp durdular, sesleri yükseldi. Aralarından birisi Ebu Hüreyre (R.a.)'nin, Rasûlüllah (sav)'den rivayet ettiği bir hadisi delil gösterdi. Onlardan birisi hadisin merfu olduğunu belirtti, derken karşılıklı iddialar ve tartışmalar artıp durdu. Nihayet onlardan birisi: Rasûlüllah (sav)'in böyle bir hadis söylediği kabul edilemez. Çünkü Ebu Hüreyre yaptığı rivayetlerde itham altındadır. Hatta onun yalan söylediğini açıkça bildirmişlerdir, dedi. Ben Harun er-Reşid'in bu kesime meylettiğini, onların sözlerini desteklediğini görünce şöyle dedim:
"Bu hadis Rasûlüllah (sav)'den sahih olarak gelmiştir. Ebu Hüreyre (R.a.) de Rasûlüllah (sav)'den olsun, başkasından olsun yapmış olduğu bütün rivayetlerde doğru sözlüdür ve yaptığı nakiller sahihtir." Harun er-Reşid bana kızgın bir şekilde baktı. Ben de meclisten kalkıp evime gittim. Aradan fazla zaman geçmeden bana;
"Harun er-Reşid'in postacıbaşı kapıda" dediler. Yanıma geldi ve bana şöyle dedi:
"Mü'minlerin emirinin çağrısını öldürülecekmişsin gibi kabul et ve gel. Hanutununu, kefenini de geyin." Ben de şöyle dedim:
"Allah'ım! Sen de biliyorsun ki ben Senin Peygamberinin sahabesini savundum ve Peygamberinin ashabına dil uzatılmasın diye Peygamberini yücelttim. Ondan gelecek zarardan Sen beni koru."
Altından bir tahtın üzerinde oturmuş olduğu halde Harun er-Reşid'in huzuruna alındım. Kollarını sıvamış, kılıcı elinde ve önünde de kafası uçurulacak kimseler için serilen deri de vardı. Beni görünce bana:
"Ey Ömer b. Habib! Senin bana söylediğin şekilde şimdiye kadar hiçbir kimse bana karşı söz söylemiş ve savunmuş değildir" dedi. Ben de:
"Ey Mü'minlerin Emiri! Senin söylediğin ve uğrunda tartıştığın görüş Rasûlüllah (sav)'ı ve onun getirdiklerini küçültücüdür. Çünkü eğer onun ashabı yalan söyleyen kimseler ise şeriat de batıl demektir. Farzlar, oruç, namaz, talak, nikâh ve hadlere dair hükümlerin tümü reddolunur ve makbul olamaz."
Bunun üzerine Harun er-Reşid kendisine geldi, düşündü, sonra da:
"Ey Ömer b. Habib! Bana hayat verdin. Allah da sana hayat versin" dedi ve bana onbin dirhem verilmesini emretti."
Ben derim ki: Ashâb-ı Kiram'ın tümü adaletlidir. Allah'ın gerçek veli kulları ve seçkinleridir. Nebilerden ve Rasûllerden sonra bütün insanlar arasında seçtiği kimselerdir. Ehl-i sünnetin mezhebi ve bu ümmetin imamlarının bulunduğu cemaatin benimsediği görüş budur. Kedilerine aldırış edilmeyen bir azınlık, ashabın durumunun diğerleri gibi olduğunu ve dolayısıyla onların adaletlerinin de araştırılması gerektiğini söylemiş ise de buna iltifat edilmez.
Onlardan kimisi işin başındaki durumları iie sonraki halleri arasında fark gözeterek şöyle demiştir: Onlar o vakit adalet sahibi idiler, fakat daha sonra durumları değişti. Aralarında savaşlar ve kan dökmeler ortaya çıktı. Dolayısıyla araştırmada bulunmak kaçınılmaz bir şeydir.
Ancak bu reddolunur, çünkü ashâb-ı kirâm'in hayırlıları ve faziletlileri -Ali, Talha, Zübeyr ve diğerleri gibileri Allahû Teâla kendilerinden övgüyle sözedip, tezkiye ettiği, kendilerinden razı olup onları razı ettiği ve "bir mağfiret ve büyük bir mükâfat" vadetmiş olduğu kimseler bulunmaktadır. Özellikle Rasûlüllah (sav)'ın verdiği haber gereğince cennetlik oldukları kesin olan "aşere-i mübeşere" Peygamberlerinden sonra Peygamberlerinin bu hususu kendilerine haber vermesi ile birçok fitnelerle ve cereyan edecek birçok olayla karşı karşıya kalacaklarını bilmekle birlikte, kendilerine uyulacak önder kimselerdir.

[38[38]] Es-Sünne/Ahmed b. Muhammed el-Hallal, C:3, Sh:515; Hilyetü'l Evliya ve Tabakatü'l Esfiya/Ebu Nuaym, C:2, Sh: 2
[39[39]] Felak ve Nas sûreleri

Bu durumlar onların mertebelerini ve faziletlerini düşürmez. Çünkü bu işler içtihada dayalı işlerdi ve her müctehid isabet etmiştir. 40[40]

Ashâb-ı Kiram, vahyinin fikir işçileridir. Onların arasında zuhur eden farklı içtihadlar, onların İslam ümmeti için hayat modeli olmalarına engel teşkil etmez. Sahabelerin hem ittifakları ve hem ihtilafları İslam ümmeti için rahmettir. İmam Beyhaki'nin tahric ettiği bir hadisi şerifte Rasûlüllah (sav) şöyle buyuruyor:

*"Allah'ın kitabından size herhangi bir hüküm verilirse, onunla amel lazımdır. Terkedildiğinde özür kabul edilmez. Eğer aradığınız hükmü Allah'ın kitabında bulamazsanız benim sünnetime tabi olunuz. Sünnetimde de o hükme ait bir şey bulamazsanız, Ashâbım'ın sözlerine sanlınız. Zira Ashâb'ım gökteki yıldızlar gibidir. Herhangi birinin sözünü alsanız hidayet bulursunuz. Ashâb'ımın ihtilafi da sizin için bir rahmettir."*41**[41]**

Görüldüğü gibi, Ashâb-ı Kirâm'in arasındaki ihtilaf, onları tenkid etmek için bir sebeb değildir. Aksine onların ihtilafı, İslam ümmeti için rahmet kabul edilmiştir. Bundan ötürüdür ki, İslam uleması, Ashâb-ı Kirâm'in arasındaki ihtilafı rahmet bilmiştir. Ömer b. Abdülaziz (Rh.a.) şöyle diyor: "Ashâb-ı Muhammed (sav) ihtilaf etmeseydi, sevinmezdim. Çünkü onlar ihtilaf etmeseydi, İslâm ümmeti için ihtilaf ruhsatı olmazdı. 42 [42]

Sahabenin ittifakları bizim için örnektir, ihtilafları ise ibrettir. Her ikisinden de istifade ederiz."

Ashâb-ı Kiram, ittifak halinde de, ihtilaf halinde de kıymetlidir. Ashâb-ı Kirâm'm kıymeti, değeri, Allahû Teâla'nm onların temizliğinden, yiğitliklerinden haber vermesi, kendilerinden razı olduğunu beyan etmesiyle sabit olmuştur.

Ashâb-ı Kiram, Peygamberlerden sonra insanların en hayırlılarıdır. Herkim sahabelerin yaptıklarını yaparsa, tıpkı onlar gibi hayırlılardan olurlar. 43[43] Rasûlüllah (sav)'in ashabı hayırlıdır. Onların yolundan gidenlerde hayırlıdır. Sahabenin kendi aralarındaki ihtilafları, bizim onlara uymamıza engel değildir. Onların her halinde bizim için hayr vardır. Yeter ki, Ashâb-ı Kirâm'a tabi olmayı başarabilelim.

Ashabı Kiram'ın Etrafındaki Şüpheler

Ashâb-ı Kiram, nezih bir nesildir. Onların etrafında meydana getirilen şek ve şüpheler, İslâm dini etrafında meydana getirilmek istenen şek ve şüphelere eşdeğerdir. Yani Ashâb-ı Kirâm'm etrafında meydana getirilen şüpheler, İslâm'ın etrafında meydana getirilmek istenen şüphelerden sayılırlar.

Ashâb-ı Kiram düşmanlığı, İslam düşmanlığıdır. Ashâb-ı Kirâm'a şüpheyle bakan ve yaklaşan, Rasûlüllah (sav)'e şüphe ile bakmış ve yaklaşmış olur. Sahabelere yapılan saldırı, İslam'a yapılan saldırıdır. Bu nedenle diyoruz ki; her kim nesil olarak ashâb-ı kirâm'ı kötüleyip aleyhtarlığını yaparsa, bizzat İslam'ın aleyhtarlığını yapmış olur.

Ömer Nasuhi Bilmen (Rh.a.) der ki: "Ashâb-ı Kiram, arasında münazaa/ihtilaf zuhur ettiği zaman, ashâb üç fırkaya ayrılmıştı. Bir fırka, hakkm İmam Ali (r.a.) tarafında olduğuna delil ile, ictihad ile bilmiş, ona yardımı iltizam eylemişti. Diğer bir fırka da hakkın diğer tarafta olduğuna yine delil ile, ictihad ile kail bulunmuş, bu tarafa meyletmişti. Üçüncü fırka ise tevakkuf etmiş/durmuş bir tarafı diğerine delil ile tercih etmemişti."

Binaenaley bu üç fırkadan her biri kendi içtihadına göre amel etmiş, kendi zimmetine düşen vacibi edaya çalışmıştı. Artık bunların haklarında ta'n ve melâmet için nasıl mecal olabilir? Şu kadar var ki, cumhuru ehl-i sünnete göre; hak, İmam Ali (R.a)'ın canibinde/tarafında idi. Muhalifleri ise hatâ yoluna salik bulunmuşlardı. Fakat bu hatâ, bir hatâyi içtihadı olduğu cihetle melâmetten, ta'andan uzaktır, tahkirden münezzeh, teşri'den beridir. Hz. Ali (R.a) şöyle demiştir: "Kardeşlerimiz bize bağy ettiler, onlar ne kâfirdirler, ne de fasıktırlar. Çünkü onların te'villeri vardır ki kendilerini küfr-ü fısktan meneder." 44[44]

Sahabelerin hepsi adildir. Onların adaletine Allah'ın Rasûlü, İslâm'ın imamları şahidlik etmişlerdir. Kesinlikle bütün sahabe masum değildirler. Günahları vardır. Yani Rasûlüllah (sav)'in hiçbir sahabesine "ismet" sıfatı vacip değildir. Ehl-i sünnet ve'l Cemaat'in katında, Peygamberlerin dışında hiçbir kimseye "ismet" sıfatı vacip değildir. Ancak sahabenin günahı sabit olan adaletlerini yıkmada herhangi bir etkisi olmaz. Zira bundan korunmuşlardır. İnsan olmanın bir gereği olarak onlardan bir hata sadır olsa, bu hata onların bazılarının birtakım kebairi/büyük günahları işlemiş olduğu sabit olmuştur. Onlar derhal o büyük günahtan vazgeçmeye ve o hatadan tevbe etmeye koşuşurlardı. Onu telafi etmek için kendilerine had vurulmasına derhal razı olurlardı. Nefislerini hesaba çeker, ona uymazlardı. Onlar salih amelleri çokça işliyorlardı. 45[45]

Sahih bir yolla sahabelerden sabit olanlar, eğer onların adil oluşlarında bir şüphe meydana getirirse, bilinsin ki, bu ancak bir te'vil veya bir ictihad ile onlardan sadır olmuştur. Onlar içtihadlarında yanılsalar dahi sevab sahibidirler. Çünkü vahyin fikir işçiliği, mükâfaatsız değildir!

Müfessirin ulemadan İmam Kurtubî (Rh.a.) şöyle diyor: "Sahabelerden hiç kimseyi yüzdeyüz bir yanılgıya nisbet etmek caiz değildir. Çünkü onların hepsi yaptıklarında içtihad ediyorlardı. Yaptıklarıyla Allah'ın rızasını arıyorlardı. Onların hepsi bizim için önderdirler. Allahû Teâla, onların aralarında başgösteren münakaşalara

---

40[40] El- Camin Li Ahkâmi'i Kur'an (İmam Kurtubi) C: 16, Sh: 296-299, Mısır/ 1967

41[41] Keşfu'l Hafa/El- Aclunî, C:l, Sh: 64-65, Beyrut/ 1351

42[42] Keşfu'l Hafa/El- Aclunî, C:l, Sh: 65, Beyrut/ 1351

43[43] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kandehlevî, C:l, Sh:29, Beyrut/1995

44[44] Ashâb-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikadları/Ö.Nasuhi Bilmen, Sh:186-187, İst/1975

45[45] Ashâb-ı Kiram Etrafındaki Şüpheler/M. Salih Ekinci, Sh:18, İst/1986

burnumuzu sokmamakla bizi mükellef kılmıştır. Onları ancak en güzel bir şekilde anmak, sahâbî olmalarından dolayı hürmetlerini gözetmekle bizi mükellef kılmıştır. Allahû Teâla onları affettiğini ve onlardan razı olduğunu bize haber vermiştir.”
İlim adamlarından birisine ashabın kendi aralarında döktükleri kanlar hakkında soru sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir:
*"Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız da sizindir ve siz onların işlediklerinden sorumlu olmayacaksınız.”*46[46]
Yine ilim adamlarından birisine aynı soru sorulmuş, o da şu cevabı vermiş: "Sözünü ettiğiniz kanlara Allah elimi bulaştırmamış, ben de dilimi onlara daldırmıyorum." Bu ilim adamı, bununla bir hataya düşmekten sakınmayı ve bazıları aleyhine isabet edemeyeceği bir hüküm vermekten uzak durmayı kasdetmiştir.
Hasan-ı Basrî (Rh.a.)'e, sahabelerin arasındaki çarpışmaların hükmü sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: "Sahabe arasında ortaya çıkan o çarpışma; Hz. Muhammed (sav)'in ashabının hazır bulunduğu, bizim de hazır bulunmadığımız, kendilerinin bildiği, bizimse bilmediğimiz bir çarpışmadır. Onların ittifak ettikleri hususlarda biz onlara tabi oluruz, aralarındaki anlaşmazlıklarda da haddimizi bilir, orda dururuz."
El- Muhasibî (Rh.a.) de dedi ki: "İşte biz de el-Hasen'in dediği gibi diyoruz ve şunu biliyoruz ki, onlar içine girdikleri işi bizden daha iyi biliyorlardı. Üzerinde ittifak ettikleri hususlarda biz onlara tabi oluruz. ihtilaf ettikleri yerde ise dururuz ve kendiliğimizden bid'at bir görüş ortaya koymayız. Onların ictihad ederek Allahû Teâla'nın rızasını gözetmeye çalıştıklarını da biliyoruz. Çünkü onlar dinleri hususunda itham altında tutulan kimseler değildir.”47[47]
İbn-Teymiyye (Rh.a.) der ki: "Sahabeler hususunda nakledilen kötülük ve onlara ta'n teşkil eden hareketlerin çoğu yalandır. Ya o nakledilenlerin tamamı yalandır veya tahriftir. Onlara fazlalık ve eksiklikler katılmış, bu surette artık yalan ve tahkir ifade eder hale gelmişlerdir.”48[48]
Bilinmesi gereken hakikatlerden birisi de şudur: Ashâb-ı Kiram iftira etmez, fakat Ashâb-ı Kirâm'a iftira edenler bulunur, onlara söylememiş oldukları, yapmamış bulundukları şeyleri isnad edenler görülebilir.49[49]
Tarih boyunca Ashâb-ı Kirâm'a iftira edenler hep olagelmiştir. Ancak iftiracıların iftiraları Ashâb-ı Kirâm'm yüceliğine halel getiremez.Çünkü onların makamı çok yücedir. Bakınız Selef-i Salihin, "Sahâbîlik mertebesine hiçbir mertebe denk gelmez" inancını taşıyordu. 50[50]
Ebû Zerr el-Gıfari (r.a.)dan nakledilen rivayette ise;
"Siz, bilenleri çok, konuşanları az bir dönemde yaşıyorsunuz. Bu ortamda kim bildiklerinin onda birini terkederse, sapar (veya helak olur). Bilenleri az, konuşanları çok bir zaman gelecektir. O ortamda bildiğinin onda birini yaşayan kurtulur” 51[51] buyurulmaktadır.
Bu iki rivayetin birbirini desteklediği açıktır. Rivayetlerde sosyal gerçek ve şartlara göre dini yaşama oranlarının değişebileceği, nimet-külfet dengesinin ve zaruret kavramının zamana göre takdir edileceği müştereken ortaya konulmaktadır. Tümü elde edilemeyenin tümden terkedilmemesi gerektiğine, sorumluluğun şartlara bağlı olarak değerlendirileceğine dikkat çekildiği de anlaşılmaktadır. Zira bilinen bir gerçektir ki İslâm'da güç yetirilemeyecek bir sorumluluk söz konusu değildir. Nitekim geçmişte bilginler bu rivayetlerin karamsarlığa ve umutsuzluğa düşmemek gerektiğini vurguladığını, gerek bireysel gerekse toplumsal anlamda ağırlaşan şartlarda ayakta kalabilme teşviki içerdiğini söylemişlerdir. Meselâ Münâvî'nin kaydettiğine göre İmam Gazali hadisi şöyle yorumlamıştır: "Hadisin ikinci kısmındaki öyle bir devir gelecek ki o gün yaşayanlardan emrolunduğunun onda birini yerine getiren kurtulur müjdesi olmasaydı, olumsuz amellerimize bakarak bizlerin ye's ve ümitsizliğe kapılmamız kaçınılmaz olurdu. Oysa şimdi biz, Rabbimizden bize, zatına yakışır şekilde muamele etmesini, fazl ve keremiyle kötü amellerimizi örtüp gizlemesini dileriz. 52[52]
Sahabe dönemi gibi emniyetin ve izzet-i İslâm'ın tam olduğu bir dönemde emir ve nehiylerin terk ve ihmali, tamamen kişisel kusurlardan ileri gelir ki bu, helake götürücü bir durumdur. Ancak İslâm'ın ve müslümanların zayıf düştüğü, zulmün ve fışkın yaygınlaştığı, İslâm'a hizmet ve yardım edenlerin azaldığı devir ve ortamlarda müslümanlar güç yetiremedikleri için bazı emirleri işleyemediklerinden dolayı mazur sayılırlar. Dolayısıyla da yükümlüleklerini ne ölçüde yerine getirebilirlerse, -şartların olumsuzluğu sebebiyle- o ölçüden daha fazla mükafat görürler. Bazen tek bir amel veya eylem, bütünüyle İslâm'ı temsil etmeye yetebilir. O amel ve eylemi yerine getiren de dini bütünüyle yaşamış gibi hem topluma mesaj vermiş hem de Allah katında değer kazanmış oiur. Nitekim sevgili Peygamberimiz bir başka hadis-i şeriflerinde
"Ümmetimin bozguna uğradığı dönemde terkedilmiş bir sünnetimi yaşayan ve yaşatan (yüz) şehit sevabı kazanır” 53[53] buyurmak suretiyle bu gerçeği açıkça" ortaya koymuşlardır.
Bu açıdan bakıldığında yukarıdaki hadîs-i şerifler, zor şartlarda inananlar için ümit ışığı, teselli kaynağı ve

46[46] Bakara: 2/134
47[47] El- Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an (İmam Kurtubi) C: 16, Sh: 321-322, Mısır/ 1967
48[48] Minhacu's Sünne,C:3, Sh:I9, Beyrut/ty
49[49] Ashâb-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikadlan/Ö.Nasuhi Bilmen, Sh: 60, İst/1975
50[50] El- İsabe Fi Ma'rifeti's Sahâbe/İbn-i Haceru'l Askalanî, C:l, Sh: 8-9, Beyrut/ty
51[51] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 155; Hâkim, Müstedrek, I, 529
52[52] Münâvî, Feyzu'l-kadîr, 11, 556
53[53] Münzirî, et-Terğîb ve't-terhîb, 1,41; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, I, 172

hizmet teşviki anlamı taşımaktadır. "Kıyamet şartlarında bile fidan dikme." tavsiyesi, [54[54]] bu anlamdaki teşvikin en uc naktasını oluşturmakta ve müslümana "sen yapabildiğin kadar hizmeti yapmaya bak, yaşayabildiğin Ölçüde inançlarını yaşamaya çalış" mesajını vermektedir.
Her iki rivayeti birden değerlendirdiğimiz zaman, bilen ve tartışan değil, bilen ve yaşayan olmanın tüm zamanlarda kurtuluş sebebi olduğu anlaşılmaktadır. Bundan ötürüdür ki, bir kurtuluş nesli olarak sahabe; bilen ve tartışan değil, bilen ve yaşayan bir vahiy nesildir. Bu sebeple son zamanlarda giderek yaygınlaşan İslâm'a ait her ilke ve uygulamayı tartışan toplum olma eğilimi, sonuçta yaşanabilecekleri de ihmale götüreceği için ciddi bir tehlikeyi gündeme getirmektedir. Üstelik bu tartışmalar, büyük çoğunluğu itibariyle bilimsel amaçlı ve kendi zemininde bilimsel usul ve yöntemlerle de yapılmamaktadır. Ya sistemin kabulleri ve kutsalları adına ve hatırına ya da dünya egemenlerine şirin görünmek ve belli odaklara selam vermek adına, ilgisiz ortamlarda, konuya kendi boyutları çerçevesinde vâkıf olmayan sunucu ya da programcılar yönetiminde medyada gerçekleştirilmektedir.
Bu tür girişimler belki tartışma programlarına reyting, tartışmacılara yalancı ve geçici bir şöhret sağlıyor olabilir. Ancak bilginin yaşanması, din pratiğinin derinlik ve yaygınlık kazanması yani sosyal bilinçlenme ve düzelme adına hiçbir getiri sağlamamakta, sadece saf zihinlerde kafa karışıklığı üretmekte ve çoğu pratik/amel kaçkını kişilerde yalancı düşürmez. Bu nedenle diyoruz ki; "Meliklik" dönemi, Hz. Muaviye (R.a.)'ı sahâbî olmaktan çıkarmaz. Filhakika amme-i ulemaca kabul edilen kavle göre; Resûl-i Ekrem (sav)'i velev bir defa olsun, müslüman olduğu halde görmek şerefine nail olan ve müslüman olarak âhirete irtihal eden her zat, ashâb-ı kiram'dan sayılır.[55[55]]
Hz. Muaviye (R.a.) sahâbe'dendir. Hz. Muaviye (R.a.) ile Hz. Ali (R.a.) arasındaki muhalefete rağmen, İslam alimleri Hz. Muaviye'yi bir sahabe olarak kabul etmişler ve hayırla anmışlardır. Bakınız bu alimlerden birisi de Şemsu'l Eimme İmam Serahsi (Rh.a.)'dır. İmam-ı Serahsi, saltanat döneminde zalim sultanlar melikler tarafından kuyu hapsine atılmış ve onsekiz sene kuyu hapsi yatmıştır. Kuyu hapsinde hiçbir kitaba bakmadan yazdığı "El-Mebsut" adlı otuz cildlik eserinde Hz. Muaviye için "Radıyallahu Anhu Allah ondan razı olsun" ifadesini kullanmıştır. [56[56]] Biraz düşünmek gerekmez mi? İmam-ı Serahsi, saltanat sisteminin hışmına uğramış, onlarm kuyu hapsinde onsekiz sene hapis yatmış meselede müctehid olan bir alimdir. Hilafet adına saltanata karşı çıkmada İmam-ı Serahsi bizden fersah fersah önde gelir. Buna rağmen O, Hz. Muaviye için defalarca "Radıyallahu Anhu/Allah ondan razı olsun" diyorsa, bize ne oluyor. Haddimizi bilmeliyiz.
Ashâb-ı Kiram, bir bütündür. Onlarm arasında ictihad farklılığından dolayı meydana gelmiş olan ihtilafları gerekçe gösterek "Sahabe Kadılığı" rolüne bürünerek onları yargılamak, tekfir edip tahkir etmek, İslâm ümmetinin vazifesi değildir. Böyle birşey İslâm ümmetine hayr yerine musibet getirir. Bundan Ötürüdür ki, İslâm ulemasından İbn-i Hacru'l Askalanî (Rh.a.) şöyle diyor: "Bir kişiyi Rasûlüllah (sav)'in ashabından birine dil uzatıp onu küçültür ve aleyhinde atıp tutar bir halde görürsen bil ki, o zındıktır. Bunun nedeni şudur: Allah'ın Rasûlü gerçek bir peygamberdir. Kur'an haktır. Peygamberin getirdiği haktır. Bütün bunları bize ulaştıran sahabedir. Sahabeyi tenkis eden/küçümseyen, horlayan kimselerin hedefi; onlarm şahidliğinİ, güvenirliğini yaralamak ve böylece Allah'ın kitabını ve Peygamberin sünnetini iptal etmektir. Öyleyse sahabelere değil, bilakis sahabelerin aleyhinde konuşanlara hücum etmek daha uygundur. Çünkü onlar zındıktırlar."[57[57]]
Bizim vazifemiz, sahabeleri yargılamak değil, onlara ittiba etmektir. Sahabe nesline karşı istiğna duygusuna kapılarak "Bizim sahabeye ihtiyacımız yoktur. Biz de sahabe olabiliriz. Sahabelerin bizden ne farkları var ki?" gibi iddialara sarılanlar, hadlerini aşanlardır. Bakınız bu konuda Said Nursî (Rh.a.) şöyle diyor: "Enbiyadan sonra nev'i beşerin en efdali sahabe olduğu, Ehl-i Sünnet ve 7 Cemaatin icmaı, bir hüccet-i katladır. Hiç kimse Sûre-i Fethin âhirinde, sitayişkârane tavsifat-ı Rabbaniyyeye mazhar olan sahabelere, fazilet-i külliyye nokta-i nazarında yetişilemez. Sahabelerin kurbiyyet-i İlâhiyye noktasındaki makamlarına velayet ayağiyle yetişilemez.
Sahabeler İslamiyet'in tesisinde ve envar-ı Kur'aniyyenin/Kur'anî nurların neşrinde saff-ı evveli teşkil ederler. Sahabelerin bütün ümmetin hasenatından/iyiliklerinden "sebeb, fail gibidir" sırrınca hissedardırlar. Sahabeler; hem Cemaatı İslamiyyenin imamlarından ve adedlerinin evvellerinden, hem Şems-i Nübüvvet ve sirac-ı hakikatin merkezine yakın olduklarından; az amelleri çoktur, küçük hizmetleri büyüktür. Onlara yetişmek içim hakikî sahabe olmak lazım geliyor." [58[58]]
Ashâb-ı Kiram, kıyamete kadar hayrla yad edilecek bir nesildir. İslâm ümmetinin vazifesi, sahabeleri bir bütün olarak hayırla yadetmektir. Ashâb-ı Kiram, ehl-i hayr'dır. Ashâb-ı kiramın her birinin ismini hürmetle, saygı ile söylemelidir. Birinin adı söylenince "radıyallahu anhu-Allah ondan razı olsun" denir. İkisi için "radıyallahu anhümâ Allahü teâlâ o ikisinden razı olsun" Birkaçı veya hepsi söylenince "rıdvânullahi teâlâ aleyhim ecmaîn" veya kısaca "radıyallahu anhüm-Allah onların hepsinden razı olsun" denir. Ashâb-ı Kiram, hayrıyla, faziletiyle diğer nesillerden farklıdır. Şimdi Ashâb-ı Kirâm'in farklılıklarını izah etmeye gayret edelim.

[54[54]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 184, 191; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 63
[55[55]] Ashâb-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikadları/ Ö.Nasuhi Bilmen, Sh:43-56, İst/1975
[56[56]] ES- Mebsut/C:12, Sh:ilO, Mısır/1324
[57[57]] El-İsabe Fi Temyizi's Sahâbe/C:l, Sn: 7, Beyrut/ty
[58[58]] Sözler/Said Nursî, Sh:516-521, İst/1977

Ashab-ı Kiram Ümmetin Usûlüdür

Kur'an-ı Kerîm'e nisbetle Rasûlullah (sav), ümmete nisbetle ashâb-ı kiram usûldür. Bazı ilim dallarında usûl, o ilim dalının anlaşılması, kavranması ve yaşanması için nasıl "olmazsa olmaz" bir nitelik taşıyorsa, aynı şekilde ümmet-i Muhammed'in kendine özgü özellikleriyle algılanması ve varlığını sürdürebilmesi de ilk örnek İslâm nesli olan sahabe ile ilişkilerinde ne ölçüde onlara layık davranışlar sergilediği ile ölçülür. Bu nedenle sahabelerin konumunu belirleyen, kıvamım gözler önüne seren hadisi şerifler, onların hukukunu tayin ve tesbit eden deliller gibi gözükse de aslında tüm müslümanların durumlarını tayin ve ilan etmektedir. Abdullah b. Muğaffel (R.a.), Rasûlullah (sav)'in şöyle dediğim rivayet ediyor:
"Ashabım hakkında Allah'a karşı saygılı olun, Allah'tan korkun. Benden sonra onları sakın hedef almayın. Onları seven beni sevdiğinden dolayı sever; onlara kin besleyen bana kin beslediğinden ötürü kin besler. Onları üzen, beni üzmüş olur. Beni üzen ise, Allah'ı incitmiş demektir. Kim de Allah'ı incitirse, çok geçmez Allah onu cezalandırır.” 59[59]
Rasûlullah (sav)'in *"Benden sonra ashabımı hedef edinmeyin"* uyarısı, kimi sahabelere hitaben söylen de olsa, onların şahsında ümmetin gelecek nesillerine yönelik bir ikazdır. Söz ve davranış olarak sahabeleri hedef edinmenin bilinçli bir müslümana yakışmayacağını açıkça ilan etmektedir.
Ashâb-ı Kiram; gerek Daru'l İslam'da olsun ve gerekse Daru'l Harb de olsun, İslâm ümmetinin mutlak örnek ve önderi Rasûlullah (sav)'in hayatının tercümesi, Tevhid mücadelesinin abidesi ve bir kaynak hazinedir.
Ashâb-ı Kiram; Nebi (sav) ile ümmeti arasında vasıtadır. Din-i İslâm'da; Kur'an-ı Kerîm'in ayetlerini öğrenmek için Hz. Peygamber (sav)'in hadis-i şeriflerine; Hz. Peygamber (sav)'in hadis-i şeriflerini öğrenmek için de Ashâb-ı Kirâm'a müracaat etmek, "Usûlü'd Din" in temelini teşkil eder. Bu münasebetle diyoruz ki; Ashâb-ı Kiram'ı reddetmekle, İslâm dinini reddetmek eşdeğerdir. 60[60] Bu konuda İslâm alimlerinden İmam Tahavi (Rh.a.) şöyle diyor; "Ashâb-ı Kiram'ı sevmek; dindir, imandır ve ihsandır. Ashâb-ı Kiram'a buğz etmek ise; nifak ve tuğyandır.” 61[61]
Sahabe dostluğunun temelinde Peygamber dostluğu, sahabe düşmanlığının arkasında da peygamber düşmanlığı yatmaktadır. Bu nedenle sahabelere yönelik söylem ve eylemlerde Allah'tan korkmak, prensipli, ölçülü ve edepli davranmak, iman ve ümmet şuurunun gereğidir.
Ashâb-ı Kiram; İslam'ı anlama ve uygulama hususunda, yaşama ve yayma meselesinde İslâm ümmetinin hayat modelidir. Ashâb-ı Kiram olmadan Rasûlüllah (sav)'i örnek ve önder edinmek mümkün değildir. Çünkü Rasûlüllah (sav)'in sünnetini ve siretini bize ulaştıranlar onlardır. Dolayısıyla Rasûlüllah (sav)'in ashabı ve cemaatı her ne itikad üzere iseler İslâm ümmeti de o itikad üzere olmalıdır ve onların hayatlarından kendi hayatına izler taşımalıdır. Aksi halde İslâm ümmeti İslâm ümmeti olmaktan çıkar.

Ashabı Kiram Cennet Neslidir

Ashâb-ı Kiram, en büyük hedef ve şeref olan Allah rızasını kazanmış olan nesildir. Allah'ın rızasını kazanmak, cennetlik olanların alâmetidir.
Rabbimizin Kitab-ı Kerim'inden öğrendiğimiz kadarıyla “Onlar Allah'tan razı, Allah'ta onlardan razı"dır:
"Muhacir ve Ensar'dan İslâm'a ilk önce girenlerin başta gelenleri ve iyi amellerle onların ardınca gidenler var ya, işte Allah onlardan razı oldu, onlar da Allah'dan razı oldular ve onlara, altlarında ırmaklar akan cennetler hazırladı ki, içlerinde ebedi kalacaklar. İşte büyük ve muhteşem kurtuluş budur.” 62[62]
Görüldüğü gibi, Ashâb-ı Kiram; Allahû Teâla'nın övgüsüne mazhar olan ve O'nun rızasını kazanan cennetlik nesildir. Cennetlik olduklarının daha dünyada iken bildirilmiş olması, onlara ait "kıvam"ın peşin tescili anlamına gelir. Cennetlik olmak, kurtulanlardan olmak, büyük kurtuluşa ermek demektir.
Allahû Teâla buyuruyor:
"Onlar, Peygambere indirilen nura uyanlar ve kurtuluşa erenlerdir." 63[63]
Bu ve buna benzer muştulu ayetlerden hareketle "Ashâb-ı Muhammed, Ashâb-ı cennettir" sonucunu çıkarmak hiç de zor ya da isabetsiz olmasa gerektir. Yani bir anlamda ashâb-ı kiram, cennet nesli demektir. Sahâbe-i Kiram için Âhirette mahcupluk yoktur. Çünkü onlar Peygamber (sav) ile aynı imam paylaşan cennetliklerdir:
“Peygamberi ve onunla birlikte İman edenleri/onun imanını paylaşanları utandırmayacağı o gün Allah sizi içinden ırmaklar akan cennetlere koyar.” 64[64]
Allahû Teâla'nın kendilerini mahcubiyet içinde bırakmayacağı "Peygamber ve onunla birlikte iman edenler" tanımlaması, hiç kuşkusuz öncelikle sahabeler için geçerlidir. Âhirette mahcup olmamak, cennete girmektir. Hem dünyanın ve hem de âhiretin iyiliğine talipli olanlara düşen görev, sahabe nesline uymaktır. Cennete giden

---

59[59] Tirmizi, Menakıb: 59; El- Müsned/Ahmed b. Hanbel,C:4, Sh:87.
60[60] Hizbullah/İslamî Hareket Fıkhı/Mustafa Çelik, C:2, Sh: 59-63, İst/1991.
61[61] Akidetü Ehl-i Sünneti ve'i Cemaati/İmam Tahavi,Sh: 24, Mekke/ty.
62[62] Tevbe: 9/100.
63[63] A'raf: 7/156.
64[64] Tahrim: 66/8.

yol, Peygamber (sav) ile birlikte iman eden ve onunla aynı imanı paylaşan Ashâb-ı Kiram'a uymada geçer.

Aşere-i Mübeşşere

Aşere-i mübeşşere; hayatta iken Hz. Peygamber (sav) tarafından Cennet'le müjdelenen ashabın ileri gelenlerinden on kişi için kullanılan bir tabirdir. Kur'an-ı Kerîm'de bu hususta herhangi bir delil mevcut olmamakla birlikte, Rasûlüllah'ın sahîh hadisleriyle sabit olan bu ashabın Cennetlik oluşları, İslâm'ın genel prensipleri dahilinde gayet tabi bir olaydır. Aşere-i Mübeşşere tabirinin yanısıra "el-mubeşşirun bi'l-Cenneh" tabiri de bu sahabeler hakkında kullanılmıştır. Bu meşhur on sahabi şunlardır: Hz. Ebû Bekr (ö. 634), Hz. Ömer (ö. 643), Hz. Osman (ö. 655). Hz. Ali (ö. 660), Hz. Abdurrahman b. Avf (ö. 652), Hz. Ebû Ubeyde b. el-Cerrah (ö. 639), Hz. Talha b. Ubeydullah (ö. 656), Hz. Zubeyr b. Avvam (ö. 656), Hz. Sa'd b. Ebi Vakkâs (ö. 674), Hz. Said b. Zeyd (ö. 671).
Bu büyük sahabelerin kendilerine has özellikleri vardır. Meselâ: Mekke'de ilk müslüman olan bu şahsiyetler Hz. Peygamber'e ve İslâm davasına büyük katkıları olan kişilerdir. Bu büyük sahabelerin hepsi İslâm devletinin müşriklere karşı giriştiği ilk büyük cihat hareketi olan Bedir gazvesinde bulundukları gibi, Hz. Peygamber'e, O'nu ve İslâm'ı sonuna kadar koruyacaklarına dair Hudeybiye gününde ağaç altında Bey'at etmişlerdir. İslâm akidesi için Allah yolunda en yakın akrabalarına karşı çarpışmaktan geri durmamışlardır. Hadis âlimlerinden bazıları eserlerine bu on sahabenin rivayet ettikleri hadîslerle başlamışlardır. Ayrıca sırf Aşere-i Mübeşşere'nin hayatlarını konu alan müstakil eserler kaleme alınmıştır. Bunların faziletleri ve Rasûlüllah tarafından Cennet'le müjdelendikleri sahih hadis kaynak ve mecmualarında sabittir. 65[65]

Aşere-i Mübeşşere Haricinde Cennet'le Müjdelenenler

Genelde müslüman halk arasında yaygın bir kanaat var:
"Hayatları esnasında Efendimiz (sav) tarafından cennetle müjdelenen sadece 10 kişi vardır. Bu yaygın inanışın sebebini herhalde aşere-i mübeşşere, yani cennetle müjdelenen on kişinin çok meşhur olmasında aramak gerekmektedir. Yalnız kaynak kitaplarımıza müracaat ettiğimizde gördüğümüz bir husus var ki, o da aşere-i mübeşşere haricinde gerek hayatları esnasında, gerekse vefat ettikten sonra veya farklı bir anlatım tarzı içinde, gerek ferdî, gerekse cemaat ve grup halinde âyet-i kerimeler ve Efendimiz (sav)'in beyanları ile cennetle müjdelenenlerin oluşudur.
İşte bu kısa çalışmada okuyuculara bir fikir verebilmek ve daha çaplı araştırmalara zemin hazırlayabilmek için aşağıda sunacağımız tertip içinde cennetle müjdelenenleri belirtmeye çalışacağız.
1) Hz. Peygamber (s.a.s)'in zevceleri arasından,
2) Hz. Peygamber (s.a.s)'in çocukları ve torunlarından,
3) Aşere-i mübeşşere haricindeki sahâbe-i kiramdan,
4) Ashab içinde vefatlarından sonra,
5) Ashab-ı Bedr, Bey'at-i Ridvan'a katılanlar,
6) Şehitler,
7) Akıl baliğ olmadan ölenler,

1) Hz. Peyamber (sav)'in Zevceleri Arasından

Hz. Hatice (R.anha): Ebu Hureyre (R.a) dedi ki, "Cibril Hz. Muhammed (sav)'e geldi ve dedi ki:
"Ya Rasûlallah, Hatice beraberindeki yiyecek ve içeceklerle senin yanma geliyor. O geldiğinde Rabbinden ve benden ona selam söyle; lü'lü ve mercanlar içinde gürültü ve meşakkatin bulunmadığı cennet ile onu müjdele" buyurdu. 66[66]
Hz. Âişe (R.anha): "Cibril (a.s) kendi suretinde, yeşil ipekten hırka içinde Rasûlüllah'a geldi ve dedi ki: "Bu (Hz. Aişe) dünyada da, ahirette de senin zevcendir." 67[67]
Hz. Hafsa (R.anha): Efendimiz (sav) bir sebebe binaen Hz. Hafsa validemizi boşamıştı. Sonra kendisi şöyle anlatıyor: "Cibril bana geldi Hafsa'ya geri dön, yani onu nikâhına tekrar al. Zira o savvame, kavvame yani çok oruç tutan ve çok namaz kılan bir kadındır ve o cennette senin zevcendir" dedi. 68[68]
Zeyneb b. Cahş (R.anha): Hz. Aişe (r.anha) anlatıyor: Efendimiz buyurdular ki:
"Bana sizin aranızdan en çabuk iltihak edecek olan eli en uzun olanmızdır." Bizim aramızda eli en uzun olan yani en çok sadaka veren Zeyneb idi. Zira o, kendi eliyle iş yapar (el işleri) para kazanır ve onu tasadduk ederdi. 69[69]

65[65] Tirmizî, Menâkıb, 25; Ahmed b. Hanbel, I, 193
66[66] Buharı, Menâkıbu'l Ensâr. 20
67[67] Buharı, Fedâüü's-Sahabe, 30
68[68] Müstedrek, Hâkim, 4/15
69[69] Buhari. Zekât, TL

Görüldüğü gibi, Rasûlüllah (sav)'in beyanıyla, ismi geçen analarımız direkt veya dolaylı olarak cennetle müjdelenmişlerdir.

2) Hz. Peygamber (sav)'in Çocukları ve Torunları

Hz. Fatıma (r.anha): İbn-i Abbas rivayet ediyor: Bir gün Allah Rasûlü (sav) yere dört çizgi çizdi. Sonra "Bunlar nedir biliyor musunuz?" dedi. Biz de Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedik. Buyurdular ki:
"Cennet kadınlarının en faziletlisi Hatice b. Huveylid, Fatıma b. Muhammed, Asiye b. Müzehim ki firavunun karısı idi ve Meryem b. İmrândır." 70[70]
Hz. Hasan ve Hüseyin (r.anhüma): Ebû Saîd el-Hudrî anlatıyor. Efendimiz buyurdular ki;
"Hasan ve Hüseyin cennet ehli gençlerin efendileridir." 71[71]
Hz. İbrahim: Efendimiz (sav)'in Hz. Mariye'den olma çocuğunun adı. Süt emme çağında iken vefat etmişti. Enes b. Mâlik anlatıyor: Allah Rasûlü buyurdular ki;
"İbrahim benim oğlumdur. Emzikte iken vefat etti. Onun cennette iki tane süt annesi vardır ki onun süt emmesini İkmal ediyorlar." 72[72]

3) Aşere-i Mübeşşere Haricindeki Sahâbe-i Kiramdan

Bizim isimlerini bildiğimiz ve bilmediklerimizle beraber 37 tane cennetle müjdelenen sahabe var. Bir fikir verme amacıyla bunlardan bazılarım zikredelim.
Ebu Zerr el-Gifârî (R.a): Ebu Zerr ile Allah Rasûlü arasında şöyle bir konuşma geçiyor.
“Ya Rasûlallah. Bir adam bir kavmi seviyor ama onlar gibi amel yapmaya gücü yetmiyor?”
Sen ya Ebu Zerr, sevdiklerinle berabersin.
"Ben Allah ve Rasûlünü seviyorum."
"Şüphesiz ki sen sevdiklerinle berabersin. Ebu Zerr bu cevaptan sonra, aynı cümleyi birkaç defa tekrar etti, her seferinde aynı cevabı aldı.” 73[73]
Arabi (R.a): Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: "Bir arabî Efendimiz' e geldi.
“Ya Rasûlallah, bana öyle bir amel göster ki, ben onu işlediğimde cennete gireyim" dedi. Allah Rasûlü,
"Allah'a ibadet eder ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmaz, namaz kılar, farz zekâtı verir, Ramazan orucu tutarsan cennete girersin" dedi. Arabi,
"Nefsim elinde olana yemin olsun ki buna hiçbir şey ziyade etmeyeceğim" dedi, döndü gitti. Efendimiz,
"Cennet ehlinden bir adama bakmak kimin hoşuna giderse, şu adama baksın" buyurdu. 74[74]
Arabi (R.a): Bir arabi Müslüman olmuş, Hayber veya Huneyn gazvesine katılmıştı. Efendimiz ona da ganimetten hissesini ayırdı. Bu hisse kendisine ulaşınca, onları eline aldı ve huzur-u Nebeviye geldi:
"Ya Muhammed! Ben bunlara nail olmak için sana biat etmedim. Fakat ben -boğazını göstererek ha şuradan bir ok yiyerek ölüp cennete girmek için biat ettim" dedi. Efendimiz,
"Eğer sen Allah'a karşı bu isteğinde sadık isen, Allah seni sadık çıkarır yani arzunu verir" buyurdu. Sonra bir savaşta düşmanlarla savaştı ve boğazından ok yiyerek şehit olmuş olduğu halde Efendimiz'e getirildi. Bu
"O mu?" dedi.
"Evet, O" dedi sahabe-i kiram. Sonra Allah Rasûlü onu kefenledi, cenaze namazını kıldırdı ve şöyle dedi:
"Allahım bu senin kulundur. Senin yolunda muhacir olarak yola çıktı ve şehit olarak öldürüldü ve buna ben şahidim." 75[75]
Harise b. Nu'man (R.anha): Hz. Aişe (R.anha) validemiz anlatıyor: "Allah Rasûlü (sav) buyurdu ki;
“Cennete girdim, (bir başka rivayette rüyamda cenneti gördüm;) bir okuyucunun (Kur'ân okuyordu) sesini duydum. Kim bu dedim. Bu Harise b. Nu'man dediler.” Sonra Rasûlüllah (sav) bana iki defa dedi ki,
"Bu iyiliğinin karşılığı, mükâfatıdır." Zira Harise b. Nu'man insanların içinde annesine karşı en çok iyilik eden idi. 76[76]
Bir adam (R.a): Ebu Mes'ud el-Ensarî anlatıyor. Bir adam gemi ağzına vurulmuş bir deve ile geldi ve
"Ya Rasûlallah, şu deveyi Allah yolunda infak ediyorum” dedi. Rasûlallah ise
"Bunun karşılığında sana cennette 700 tane gemi ağzına vurulmuş deve vardır" karşılığını verdi. 77[77]
Bir adam (R.a): Hz. Enes anlatıyor. Siyahı bir adam Allah Rasûlüne gelerek,
"Ya Rasûlallah. Ben malı olmayan, çirkin kokulu, çirkin yüzlü siyah bir adamım. Eğer şu düşmanlarla Öldürülünceye dek savaşırsam benim yerim neresi? " diye sordu. Allah Rasûlü (sav)

70[70] Ahmed b. Hanbel. Müsned, 1/293, Hâkim, Müstedrek 3/160.
71[71] Ahmed b. Hanbel, Müsned. 3/64-80. Hakim, Müstedrek 3/166, 167
72[72] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/112.
73[73] Ebu Davud. Edeb, 118
74[74] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/343. 10
75[75] Müstedrek, Hakim, 3/595,596
76[76] Ahmedb. Hanbel, Müsned, 6/36, 131, 152
77[77] Ahmed b. Hanbel. Müsned, 4/121, S/274

"Cennet" buyurdu. O adam, öldürülünceye kadar savaştı. Sonra Nebi (sav) onun başına geldi ve "Allah yüzünü beyaz, kokunu güzel, malını da çok yapsın" diye dua etti. 78[78]

Sa'd b. Muaz (R.a): Hz. Câbir anlatıyor. Allah Rasûlü (sav) buyurdu ki:

"Sa'd b. Muaz'in ölümünden dolayı arş-ı rahman ihtizaza geldi." 79[79]

Bera b. Azib anlatıyor: "Rasûlüllah'a ipek bir elbise hediye edildi. Yumuşaklığından dolayı bu halkın çok hoşuna gitti. Allah Rasûlü (sav),

"Bunun yumuşaklığına hayret mi ediyorsunuz. Sa'd b. Muaz'in cennette bir mendili bundan daha hayırlıdır" buyurdu. 80[80]

Sa'd b. Mâlik el-Ensâri (R.a): Hz. Enes anlatıyor: "Birgün Allah Rasülü ile beraber oturuyorduk. Şimdi cennet ehlinden bir adam gelecek, dedi. Biraz sonra ayakkabılarını sol eline almış, sakalından abdest suyu damlayan bir adam çıkageldi. Ve bu vak'a ayrı ayrı günlerde tam üç defa tekrar etti. Üçüncü seferinde Abdulah b. Amr b. As bu adamı takip etti ve

"Ben babamla tartıştım. Üç gün eve girmemeye yemin ettim. Senin yanında üç gün kalabilir miyim", dedi. Adam da kabul etti. Fakat bu üç gün zarfında farz ameller dışında başka bir amel yaptığını görmedi ve hattâ bunu azımsadı. Nihayet Abdullah b. Amr, Sa'd b. Mâlik'e, Efendimiz'in kendisi hakkında verdiği müjdeyi anlattı. Bununla beraber farz ameller dışında fevkalade birşey göremediğini, cennetle müjdelenmesinin sebebinin ne olabileceğini sordu. Sa'd,

"Gördüğün gibi, benim amelim bu. Yalnız ben Müslümanlardan hiç kimseyi aldatmam ve Allah'ın ona verdiği birşeyden dolayı da kıskanmam" deyince, Abdullah işte budur seni cennete ulaştıran. Biz buna güç yetiremiyoruz" diyerek Sa'd b. Mâlik'in yanından ayrıldı. 81[81]

Abdullah b. Selâm (R.a): Yahudi ulemasından, Efendimiz'in Medine'ye teşriflerinde ilk Müslüman olanlardan. Sa'd b. Ebu Vakkas diyor ki: "Ben Allah Rasûlü'nden şu anda insanlar arasında dolaşan, hayatta hiçbir kimse için bu cennetliktir" sözünü duymadım ancak Abdullah b. Selam hariç. 82[82]

Abdullah b. Mes'ud (R.a): Bir gün Efendimiz ona

"İste, istediğin verilecek; dile, dileğin yerine getirilecek" dedi. O da,

"Allah'ım irtidadı olmayan iman, bitme, tükenme bilmeyen nimet ve Nebi Muhammed (sav)'le ebedî cennetin en ala mertebesinde arkadaşlık isterim" diye dua etti. 83[83]

Umeyr b. Humam (R.a): Hz. Enes anlatıyor. Allah Rasûlü, Bedir günü,

"Eni semavat ve arz kadar olan cennet için savaşın" buyurdu. Umeyr b. Humam

"Ya Rasûlallah, eni samavat ve arz genişliğinde mi" diye taaccüp içinde sorunca, Rasûlüllah

"Evet" cevabını verdi.

"Umeyr bak, bak" rıza ve taaccüp ifadesi dedi. Rasûlüllah

"Niye öyle dedin?" diye sorunca,

"Ya Rasûlüllah, o cennet ehlinden biri olma ümidiyle" deyince, Allah Rasûlü,

"Sen cennet ehlindensin" müjdesini ona verdi. Bunun üzerine Umeyr, yanında taşıyıp yediği hurmaları üzerinden çıkardı,

"Eğer şu hurmaları yiyecek kadar yaşarsam vallahi bu çok uzun bir hayat olur" diyerek onları yere attı, düşmanlarla savaşmaya daldı ve nihayet şehit oldu. 84[84]

Yâsir'ul Ansî: Ammarb. Yâsir'in babası Mekkelilerin işkenceleri neticesi şehit olmuştu. Hz. Osman anlatıyor: Allah Rasûlü Ammar'a onun baba ve anasına hitaben:

"Ey Yasir Ailesi! Sabredin/direnin, sizin .mekânınız/randevunuz cennettir" va'dini verdi. 85[85]

Siyahi bir kadın: İbn-i Abbas anlatıyor: Siyahı bir kadın Allah Rasûlüne gelerek,

"Ben saralıyım, nöbetim geldiğinde açıp saçıhyorum Allah'a benim için dua etsen" dedi. Hz. Peygamber (sav)'de,

"İstersen sabret, cennete gir; istersen dua edeyim Allah afiyet versin" diye tercihi kadına bıraktı. O,

"Cennete girmek için sabredeceğim fakat nöbetim geldiğinde açılmamam için dua et" dedi. Allah Rasûlü de ona dua etti. 86[86]

Yukarıdaki hadîslerde görüldüğü gibi, Efendimiz (sav)'in çeşitli vesilerle, aşere-i mübeşşere haricinde cennetle müjdelediği nice insanlar vardır.

4) Ashâb İçinde Vefatlarından Sonra

Zeyd b. Harise (R.a): Efendimiz (sav)'in, azatlı kölesi, Mu'te Savaşı'nda şehit olmuştu. Hz. Bureyde anlatıyor:

78[78] Müstedrek, Hakim, 2/93, 94
79[79] Buhari, Menakıbu'l Ensâr, 12. Muslini, Fedâil-i Sahabe, 123, 125
80[80] Buhari, Menakibu'l-Ensar, 12
81[81] Ahmed b. Hanbel. Müsned, 3/166.
82[82] Ahmed b. Hanbel. Müsned. 1/169. Buhari, Menakıb
83[83] Ahmed b. Hanbel, Müsned. 1/445-446
84[84] Müslim, İmare, 145, I. Sa'd. Tabakat, 3/565
85[85] Ahmed b. Hanbel, Müsned. 1/2, Mecma'üz-Zevaid, Heysemi, 9/293.
86[86] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/346-347

Efendimiz buyurdular ki:
"Cennete girdim, beni genç bir câriye karşıladı 'sen kimsin1 dedim ona. Ben Zeyd b. Harise'ninim," dedi. [87[87]]
Ebu Seleme (R.a): İlk Müslüman olanlardan, Efendimiz'in sütkardeşi ve teyze oğlu Habeşistan ve Medine'ye hicret etti. Bedir Savaşı sonrası vefat etti. Ebu Seleme'nin karısı Ümmü Seleme validemiz anlatıyor: "Ebu Seleme vefat ettiğinde, Allah Rasûlü (sav) geldi, onun gözlerini indirdi ve ruh kabız edilince göz onu takip eder buyurdu. Ehli onun vefatına ağlıyorlardı. Dedi ki Efendimiz (sav):
"Nefislerinize ancak hayır ile dua edin zira melekler sizin duanıza âmin diyorlar" ve arkasından
"Allahım Ebu Seleme'yi mağfiret eyle. Derecesini hidayete erenlerin içinde yükselt. Bizi ve onu bağışla Ya Rabbelalemin. O'nun kabrini genişlet ve onu kabir içinde tenvir et" diye dua etti. [88[88]]
Herhalde Efendimiz (sav)'in böyle dua ettiği bir zatın yeri cennet olacaktır. Kaldı ki sahâbe-i kiram içinde, Resûl-i Ekrem (sav) Ebu Musa el-Eş'ariye Bi'r-i Maune ve Reci gazvesinde şehit olanlara, Hz. Cüleybib'e, Abdullah b. Haram'a bu ve benzeri şekilde dua etmiştir. Dolayısıyla bunlar da ehl-i cennet içinde rahatlıkla mütalâa edilebilirler.
Useynm (R.a): Asıl adı Amr b. Sabit. Bir vakit dahi olsa, namaz kılmadan cennete giden sahabe. Ebu Hureyre'nin anlattığına göre Uhud Savaşı'na kadar Müslüman olmayan Useynm, o gön Müslüman oluyor ve şehit oluncaya kadar savaşıyor. Allah Rasûlüne bu anlatılınca,
"Muhakkak ki o, ehl-i cennettir" buyuruyor. [89[89]]
Harise b. Umeyr (R.a): Çocuk iken Bedir Savaşı'na katılıp, şehit olanlardan Harise'nin annesi. Allah Rasûlü'ne gelerek,
"Ya Rasûlallah, Harise'nin benim yanımdaki kıymetini biliyorsun. Eğer o cennette ise sabreder, ecrini Allah'tan beklerim. Eğer değilse, ne yapayım, ne yapmamı tavsiye edersin" dedi. Allah Rasûlü ise,
"Allah iyiliğim versin. Bir tane mi cennet var. Birçok cennet vardır ve Harise Firdevs cennetindedir" karşılığım verdi. [90[90]] Mâiz b. Mâlik (R.a): Zina suçundan dolayı recm cezası ile Öldürülen sahabe. Hz. Cabir anlatıyor: Maiz recm ile Öldürüldükten sonra Allah Rasûlü onun hakkında
"Onu cennet nehirlerinin içinde yüzerken gördüm" [91[91]] buyuruyor.

5) Ashâb-ı Bedir ve Bey'at-ı Rıdvan'a Katılanlar

Bedir Savaşı'na katılan sahabe ve onların faziletleri hakkında Efendimiz (sav)'in ağzından şeref-südur bulan birçok hadîs-i şerif vardır. Mevzumuza açıklık getireceğine inandığımız bir iki hadîsin tercümesini sunuyoruz.
Rifaa b. Âmir rivayet ediyor: Cibril (a.s), Allah Rasûlü'ne gelerek
"Siz ehl-i Bedr'e nasıl bakıyorsunuz?" diye sordu. Efendimiz
"Biz onlara Müslümanların en efdali nazarıyla bakıyoruz" cevabını verince, Cibril (a.s)
"Biz de Bedr Savaşı na katılan meleklere aynı nazarla bakıyoruz" dedi.
Hz. Ali (r.a) anlatıyor: Hatıb b. Ebi Beltaa Efendimiz'in bir ordu hazırlığına giriştiğini ve muhtemelen Mekke'ye yöneleceğini bir mektubla Mekkeliiere haber vermek istemişti. Fakat plânı akım kaldı. Bunun üzerine Ömer (r.a) "Bırak beni, izin ver şu münafığın boynunu vurayım Ya Rasûlallah" deyince Allah Rasûlü (sav)
"Hayır, o Bedr'e katılanlardan. Allah ehl-i Bedr' e istediğinizi yapın, sizi mağfiret ettim" bir başka rivayette ise *"Cenneti size vacip kıldım"* demedimi? [92[92]] diye karşılık veriyor.

Hz. Fadl İbn Abbas (R.Anh)

Hz. Peygamber'in amcasının oğlu olup sahabelerdendir. Adı Fadl, künyesi Ebû Muhammed'dir. Lâkabı,"Redîfu'r Rasûl" idi. Nesebi, Fadl b. Abbâs; b. Abdulmuttalib b. Hişam b. Abdülmenaf b. Kusay'dır.
Bedir'den önce müslüman olmasına rağmen [93[93]] müşriklerden çekindiği için müslümanlığmı açığa vurmamıştır.
Mekke'nin fethinden bir müddet önce babası Hz. Abbâs ile birlikte Medine'ye hicret etti. Hicretinden bir müddet sonra Mekke'nin fethi gerçekleşti. Fadl b. Abbas, ilk defa gazaya yani Mekke fethine katıldı, sonra Huneyn gazasında bulundu. Burada da büyük kahramanlık gösterdi. Müslümanların Huneyn'de dağınıklık göstermesi üzerine Fadl, büyük bir dirayet ve fedakârlıkla Rasûlüllah (sav)'m yanında bulundu ve Havâzin kabilelerine karşı çarpıştı.
Veda haccında Rasûlüllah (sav) ile birlikte onun devesine binmişti. Bunun için ona "Redîfu'r Rasûl' yani "Rasûlüllah (sav)'in üzengi arkadaşı" lâkabı verilmişti. Bu sırada Has'am kabilesinden genç ve güzel bir kadın bir mesele sormak istedi. Fadl, gözlerini kadına dikmişti. Rasûlüllah kadına bakmıyordu. Fadl'ın bu hareketini

---

[87[87]] İbn-i Asâkir, 5/462
[88[88]] Müslim, Cenaiz, 7
[89[89]] Ahmed b. Hanbel. Müsned, 5/428-429
[90[90]] Buharı, Mağazi, 9, Likak, 51
[91[91]] Muhatü'l Mabud, Ebu Davud el-Tayalisi, 2576
[92[92]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/80. Müslim, Fedailü's-Sahabe, 161
[93[93]] İbn Sa'd, Tabakât, IV, 37

beğenmedi ve ona, dikkatli olmasını ihtar etti; kadına bakmasın diye, üzengisinden tutup, başını çevirdi. [94[94]]
Hz. Fadl, Rasûlüllah (sav)'in hizmetinde bulunanlardandır. Rasûlüllah son hastalıklarında, son hutbelerinde Fadl'dan sözetmiştir. [95[95]] Hz. Fadl, Rasûlüllah (sav)'in gasl sırasında hazır bulunmuş; gasli suyunu, dökmüş, FIz. Ali (sav) de gasetmiştir.

Ashab-ı Kiram Hidâyet Öncüleridir

Ashâb-ı Kiram, Ümmet-i Muhammed'in müslümanlığında pay sahibi olan bir nesildir. Çünkü kendisinden sonraki müslüman toplumların hidâyet bulmasında öncülük etmiştir.
Allahû Teâla tarafından gönderilen son kurtuluş nizamı İslâm adına ortaya konulan her özelliğin ve güzelliğin nesil planında ilk gerçekleştiricileri, Rasûlüllah'ın sahabeleridir.
Rasûlüllah (sav), ashâb-ı kirâm'ı yakın çevresi, maiyeti olarak takdim etmiştir. Nitekim Nasr suresi nazil olduğu zaman Rasûlüllah (sav), Nasr suresini sahabesine okuduktan sonra şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar bîr taraf, ben ve ashabım bir taraftır." [96[96]] Ashâb-ı kiram'l izlemek, Rasûlüllah (sav)'e taraftar olmaktır. Rasûlüllah (sav)'e taraftar olmak ise, Allahû Teâla'ya taraftar olmaktır. Allah ve Rasûlünün taraftarlığını garantileyenler, ashâb-ı kirâm'a tabi olanlardır.
Sahabeler, yeryüzünün yıldızlarıdır. İnsanlar onlarla hidâyet bulurlar. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:
"Benim ashabım, yıldızlar gibidir. Onlardan hangisine uyarsanız hidâyet bulursunuz." [97[97]]
Ashâb-ı Kiram; Muhammedi hidâyet kafilesinin büyüklü-küçüklü yıldız şahsiyetleridir. Onlar hidâyet yolunda insan neslinin ulaşabilecekleri en son seviyeye ulaşmış bahtiyarlardır. Sahabe adetâ Hz. Muhammed (sav)'e Allahû Teâla tarafından lütfedilmiş, ilahi bir armağandır. Sahabeler, hem yaşadıkları zamanı ve mekânı ve hem de kendilerinden sonraki çağları ve nesilleri nurlandırmış yıldız şahsiyetlerdir.
Ashâb-ı Kiram; vahy ile aydınlanmış ve insanları vahy ile aydınlatmış olan hidâyetli bir nesildir. Şunu bilelim ki; Peygamber (sav)'in gözetiminde vahyi sahabelerde pratikleşmiştir. Bu nedenle onlar, hidâyeti yansıtan aynalardır. Hangi sahabeye müracaat ederseniz ediniz, onlarda hidâyeti bulacaksınız. Çünkü onlar hidâyet imamlarıdır. İslam ümmetinin hidâyet öncüleri sahabelerdir. Onlara uymayanlar hidâyeti bulamazlar.
Ashâb-i Kiram; İslam davasının pratik delili, İslam ümmetinin de sönmeyen kandilidir. Rasûlüllah (sav)'den sonra müslümanlar için hidâyette önder ve öncü sahabelerdir. Onlara imrenmek ve onlara benzemeye çalışmak, hidâyet üzere yaşamaktır.

Ashâb-ı Kiram Mucize Nesildir

Bil ki; her peygamberin olduğu gibi, Hz. Muhammed (sav)'in de bir çok mucizesi vardır. Rasûlullah (sav)'ın toplum planındaki mucizesini Ashâb-ı Kirâm'ı teşkil etmektedir. Rasûlullah (sav)'in eliyle eşkıyadan evliya, Ebu Cehil dikeninden İkrime gülü çıkmıştır.
Ashâb-ı Kiram; vahyi ilahî merkezli sohbet-i Resûl'ün, irşad-ı Nebî (sav)'in ürünü ve bereketi olması münasebetiyle mucize nesildir. Nitekim Malikî fakihi ve usûlü fıkıh alimi Mağripli Şihabüddin Ahmed b. İdris el-Karafi (Rh.a.), ismini vermediği bazı usûl alimlerine atfen Rasûlüllah'ın toplum planındaki mucizesinin sahabesi olduğunu şöyle dile getirmiştir:
Rasûlullah (sav)'in ashabından başka hiçbir mucizesi olmasaydı, ashabı yine de onun peygamberliğini ispat için yeterdi. [98[98]]
Sohbet-i Resul, ilahî bir ikram olup tarihi bir fırsat olarak sadece sahabe nesline mahsustur. Ashâb-ı Kiram, Rasûlullah (sav) ile birlikte İslâm'a ilk hizmeti sunma, ilk faturaları ödeme fedâkârlığı ve şerefine sahip olan nesildir.
Hz. Muhammed (sav) ile birlikte olmak, İslâm'ı onunla onun örnek ve önderliğinde yaşamak, günü onunla paylaşmak, onunla birlikte münkir ve müşriklere karşı savaşmak, onunla sevinmek, onunla üzülmek, onunla gülmek, onunla ağlamak, gerçekleri ondan öğrenmek, onu izlemek, ona uymak ve ona doymak, "Sohbet-i Resul farkı" ile sadece sahabe nesline Feyrûz'un, Ebû Dahhâk ve Ebû Abdullah künyeleri vardır. Hz. Osman zamanında Yemen'de vefat etti. Aslen Fârisî'dir. Kisrâ'nın, Habeşlileri Yemen'den çıkarmaları için, Seyf bin Zî Yazen'le beraber Yemen'e gönderdiği Farslarm (İranlıların) tanıdığı farslardandır. [99[99]]
İman, Rahmanı inkılablar yumağının kaynağıdır. Kişi imana girmekle hayatını değiştirmeye karar vermiş demektir. Ve iman beraberinde görev getirir. îmandan kaynaklanan görevler ertelenmeyi de kabul etmezler. Mü'min insana düşen görev her yerde ve her zamanın gereğini yapmaktır.
Mü'min insanın tavırları ile imanı arasında yakın bir ilişki vardır. Çünkü mü'min insan, imanına göre tavır

---

[94[94]] İbn Sa'd, Tabakât, IV, 37
[95[95]] İbn Hacer, el-İsâbe, V, 212, İbn Abdi'l-Berr, İstiâb, V, 535
[96[96]] El- Müstedrek/Hakim, C-.2, Sh-.257; El-Müsned/Ahmed b. Hanbel, C:3, Sh: 187
[97[97]] Keşfu'l Hafa/Aclunî, C:l,Sh:132, Beyrut/1351
[98[98]] El- Furûk/Karafî, C:4, Sh: 1305, 242.ci farkın sonunda Kahire/2001
[99[99]] Hayatû's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/îbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el-Başa, Beyrut/ty

belirleyen insandır. Sahabeler, tavırlarını imanlarına göre alıyorlardı. Yani onları pratik hayatta yönlendiren ve yöneten imanlarıydı. İmanını hayatına amir ve yönetici yapmayanlar, sahabe fıkhından nasibini almamış olanlardır.

Hz. Habbab Bin Eret (R.Anh)

Meşakkat mektebinin mezunu olan bir sahabedir. İslâm ile şereflenen ve İslâm'a girdiği için müşrikler tarafından işkence edilen ilk sahabelerden biri.
Nesebi; Habbab b. Eret b. Cendele b. Sa'd b. Huzeynıe b. Ka'b b. Zeyd. Temim kabilesinden, küçükken esir edilerek Mekke'ye getirilmiş Huzâalı Ümmü Emmâr'ın kölesi, Zühre oğullarının anlaşmalısı.
İslâm ile şereflenen ve Allah için işkence edilen ilk müslumanlardan olan Hâbbab b. Eret müslüman olduğunu açıkladığında ilk işkence edilen sahabeler arasında idi. İlk Müslümanlar; Hz. Peygamber (sav), Hz. Ebû Bekir, Habbâb, Suheyb, Bilâl, Ammar, Sümeyye (R. Anhûm)dir. Hz. Peygamber ve Ebû Bekir, kendi aileleri tarafından nisbeten korunmuş ancak Mekkeli olmayan diğer dört kişi müşrikler tarafından şiddet ve baskı ile yıldırılmaya çalışılmıştır. Bu insanlar kızgın güneş altında demir zırhlar giydirilerek ölesiye işkence edilmişlerdir. Habbâb bu işkencelere sabrederek kâfirlerin Hz. Peygamberin risâletini inkâr etmesini istemelerini reddetmiştir. [100][100]
Hz. Habbâb (R.a) Medine'ye hicret edince Hz. Peygamber (sav) onu Cebr b. Atik ile kardeş yapmıştır. Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra, Hz. Ömer'den izin alarak Kûfe'ye cihad için gitmiş, hicri 37 tarihinde şiddetli bir hastalığa tutulmuştur. Hastalığın şiddetinden günde yedi defa başını dağlatan Habbâb, hastalık anında acı içerisinde "Hz. Peygamber (sav) .beni ölümü temenni etmekten ahkoymasaydı temenni ederdim" demiştir. Oğullarına kendisinin Küfe dışına gömülmesini vasiyet eder ve bet-i Resul gibi bir eğitim imkânına sahip bulunmalarıdır. Bu, sadece onlara nasip olmuştur; "Sadr-ı İslâm, İslâm'ın ilk günlerini idrak etmek, ilk İslâm Medine'sini, cemiyetini, devletini ve medeniyetini arı-duru tevhid inancı üzerine kurmak ve devamı için gerekli hizmetleri başlatmak. Bütün bunları tamamen insanî zemin ve şartlarda yapmak. Kelimenin tam anlamıyla dünyayı dönüştürmek. İslâm hakikatim uygulamalı olarak insanlığa armağan etmek. Bütün bunlar, sahabe nesline has ve mahsus imtiyazlar ve mutluluklardır.

Ashâb-I Kiram Seçilmiş Nesildir

Ashâb-ı Kiram; sadece dindaşını sırdaş edinen, atveden, öfkesini yutmasını bilen ve intak eden, gevşemeyen, üzülmeyen, işlerini istişare ile yapan, zoru göğüsleyen, zor zamanların sözleşmesine imza atan seçilmiş nesildir.
Ashab-ı Kiram; örnek kul son rasûl Hz. Muhammed (sav)'in çağdaşları, arkadaşları dostları ve yardımcıları olmaları münasebetiyle seçilmiş kimselerdir. Başka bir ifadeyle Ashâb-ı Kiram, Ensar-ı İslâm'dır. Yani İslâm'ın yardımcılarıdır.
"Bir de hicret eden fakirlere aittir ki yurtlarından ve inallarından çıkarılmışlardır, Allah'ın lütuf ve rızasını ararlar; Allah'a ve Resulüne yardım ederler. İşte doğru olanlar onlardır." [101][101]
"İman edip salih amel işleyenlerin ve Rableri tarafından bir gerçek olarak Muhammed'e indirilen kitaba inananların kötülüklerini Allah örter ve durumlarını düzeltir."[102][102]
Bu ayet-i kerimelerde sahabelerin, özellikle günahlarının bağışlanmış ve duaımlarmm düzeltilmiş olduğu açıkça bildirilmektedir. Bunun manası şudur: Sahabe neslini hizmete ve izzete hazırlamak, onları farklı bir iş için seçmiş olmaktır. Şu bir hakikattir ki; gerek ferd ve gerekse toplum hayatında yeni temiz bir safya açılabilmesi, yeni bir başlangıç yapılabilmesi ve yeni hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle yapılması gereken iş, geçmişin hatalarından, yükünden kurtulmak ve arınmaktır. Yüce Rabbimiz, Rasûlünün emrinde hizmete koşacağı sahabeleri bu konuda rahatlatmakta, onların hata ve günahlarını örtüp bağışladığını bildirmektedir.
Sahabelerin günahlarının bağışlanması, zeminin ayıklanması ve tabiî peşinde gelecek olan güzelliklerle donatılması aşamasına hazırlanması demektir. Sahabelerin bu durumları, ayet-i kerime'de *"gönüllerini ve hallerini düzeltti"* diye bildirilmektedir. Ashâb-ı Kirâm'ın hallerinin nasıl düzeltildiğini bir başka ayet-i celilede şöyle açıklanmaktadır:
"...Onlar o kimselerdir ki Allah kalblerine imanı yazmış ve onları kendinden bir ruh ile desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Hizbullah Allah'ın hizbi dininin yardımcılan dir. İyi bil ki, kurtuluşa ulaşacak olanlar, Hizbullah (Allah'ın hizbi) olanlardır."[103][103]
Sahabelere imanın sevdirilmiş, içlerine sindirilmiş olması, küfür ve isyanın da onlara çirkin gösterilmesi ve bunlardan iğrenilir hale getirilmiş olmaları, bu ilk nesil müslümanlarının özel olarak hazırlandıklarını, eğitildiklerini, ayetin ifadesiyle "rüşd sahibi" kılındıklarını göstermektedir:
"Hem biliniz ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat

---

[100][100] İbnu'1-Esir, Üsdü'l-Ğâbe II, 114.
[101][101] Haşr: 59/8.
[102][102] Muhammed: 47/ 2.
[103][103] Mücâdele: 58/22.

Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize zînet yapmıştır. Küfrü, fasıkliği ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.104[104]
Bu ayet-i kerimeden de açıkça anlıyoruz ki; Ashâb-ı Kiram, seçilmiş ve Allahû Teâla tarafından desteklenmiş bir nesildir. Çünkü ayette ifade buyrulduğu gibi; sahabeler, sevgi ve nefret boyutunda hidâyet rehberi, sevgi ve şefkat örnek ve önderi olan Hz. Muhammed (sav)ın arkadaşlığına, dostluğuna yaraşır bir kıvama sahip kılınmışlardır, el- Bezzar'da Cabir (R.a.)'den sahih ve merfu olarak şöyle bir hadis rivayet edilmiştir:
*"Şüphesiz Allah ashabımı Nebiler ve Rasûller hariç bütün alemlere üstün kılıp seçmiştir. Benim ashabımdan da dört kişiyi seçtmiştir. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi kastetmektedir- ve onları benim ashabım kılmıştır."*105[105]

Ashâb-I Kiram Hayırlı Nesildir

Yeryüzünde hiç kuşkusuz, "Hayırlı nesil" sıfatını İslam ümmetinin ilkleri olmaları nedeniyle özellikle sahabeler taşımaktadırlar. Tabiî ki, hayırlı nesil, örnek ve önder nesildir. Allahû Teâla buyuruyor:
*"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeğe çalışır ve Allah'a inanırsınız. Kitap ehli de inansaydı kendileri için elbette daha hayırlı olurdu. İçlerinden iman edenler de var, ama pek çoğu yoldan çıkmışlardır. "*106[106]
"Hayırlı ümmet" olmanın üç tezahürü, üç göstergesi de ayet-i kerime'de emr-i bi't maruf, nehy-i anl münker ve iman-ı billah olarak tesbit ve ilan edilmektedir. Sahabelerin bu üç noktada, seçilmişliklerinin gereğini yerine getirmekte fevkalâde titiz davrandıkları tarihin şehade-tiyle sabit olan bir gerçektir. Ashâb-ı Kirâm'm hayırlı bir nesil olduğunu bizzat Rasûlüllah (sav) haber veriyor:
*"İnsanların hayırlısı benim kuşağımdır. Sonra benim kuşağımı takib eden kuşak, sonra onları takib eden kuşaktır."*107[107]
“Görüldüğü gibi, Ashâb-i Kirâm'ın hayırlı bir nesil olduğu, Rasûlüllah (sav) tarafından tescil edilmiştir. Sahâbe'nin hayırlı bir nesil olduğu hususunda tereddüd etmek, mü'min bir insana yakışmaz. Sahabeler, 'hayırlı hizmetlerde insanlığa örnek ve önder oldular. Mallarını ve canlarını Allah yolunda cömertçe sarfettiler. Allahü Teala buyuruyor:
*“Ve onlardan önce o yurda yerleşen imana sarılanlar kendilerine hicret edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, onları öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar umduklarına erenlerdir."*108[108]
Ashâb-ı Kiram'm ahlâkı, fiitüvvet ahlâkı idi. Onlar kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile kardeşlerini unutmazlar, kendi nefislerine tercih ederlerdi. Cabir (R.a.), Ashâb-ı Kirâm'ın ahlâkını şöyle anlatıyor:
"Ensâr, hurmalarını devşirdiklerinde bunları ikiye ayırır, bir tarafta çok, diğer tarafa da az hurma koyarlardı. Daha sonra, az olan tarafa hurma dallarını koyar ak o tarafı çok gösterir Muhacirler'e "Hangisini tercih ederseniz alın" derlerdi. Onlar da çok görünen yığın Ensâr kardeşlerimizin olsun diye az görünen yığını alırlar ve böylece hurmanın çoğu Muhacirler'e gelirdi. Ensâr da bu yolla az olan kısmı kendilerine bırakmış olurlardı.”109[109]
Ashâb-ı Kiram, insanları hayra davet eden hayırlılardır. Çünkü sahabeler, insanı özüyle tanıştırdılar, kâinatın yaratılış hikmetini öğrettiler.
Ashâb-ı Kiram, "İnsanlığa ne kadar hayırlı olursak o kadar Allah'ın rızasına nail olmuş oluruz" düşüncesiyle hareket etmiş olan bir nesildir. Bu nesle "ehl-i hayr" denilmez de ne denilir?

Değerlendirme Çalışmaları

Ashâb-ı Kiram kimdir? Açıklaynız.
İslam ulemasının üzerinde ittifak ettiği bir sahabe tarifi yapınız?
İslam ümmeti için Ashabı Kiram ne anlama gelir? Açıklaynız.
Rasûlüllah (sav)'ı görmemiş ama onun sahabelerini görmüş mü'min kimselere ne denir? İzah ediniz.
Peygamber Efendimiz (sav)'in zamanında yaşadığı halde Efendimiz (sav)'i görme şerefine nail olmayan insanlara ne ad verilir? (Veysel Karani ve Habeş kralı Necaşi gibi) Açıklayınız.
Peygamber Efendimiz (sav)'in zamanında yaşamış, kendisini görmüş ama kendisine iman etmemiş kimlere ne denir? İzah ediniz.
Hulefa-i Raşidin kime denir sırasıyla sayınız? Aşere-i Mübeşşere ne demektir? İzah ediniz Aşere-i Mübeşşere olan sahabeler kimlerdir? Sayınız.
Aşere-i Mübeşşere dışında Rasûlüllah (sav) tarafından cennetle müjdelen başka kimse var mı? Açıklayınız.

104[104] Hucurat: 49/7
105[105] Sarihu's Sünne/Taberi, C:l, Sh: 23; Mecmau'z Zevaid-/Heysemi,C: 10,Sh:16
106[106] Âli İmran: 3/110
107[107] Keşfu'l Hafa/El-Aclunî, C:l, Sh: 396, Beyrut/1351
108[108] Haşr:59/9
109[109] Mecmau'z Zevaid/Heysemî, C:I0, Sh: 40

İslâm devletini kurmak için Mekke'nin şirk ortamından Medine'ye göç eden Mekkeli müslümanlara ne ad verilir? Söyleyiniz.
Mekke'den göç eden müslümanlara yardım eden, ellerindeki mallarının yarısını veren, Peygamber Efendimiz (sav) ve ashabını bağrına basan Medineli müslümanlara ne ad verilir? Söyleyiniz.
Ashâb-ı Kiram-Din ilişkisi hakkında ne biliryorsunuz? Söyleyiniz.
Ashâb-ı Kiram şahsiyet kazanması hakkında ne biliyorsunuz bilgi veriniz.
Ashâb-ı Kiram nasıl bir nesildir? Açıklayınız.
Ashâb-ı Kiram ile Rasûlullah (sav)'in mucizeleri arasındaki ilişki hakkında ne biliyorsunuz? İzah ediniz.
Ashâb-ı Kiram-Cennet ilişkisi hakkında ne biliyorsunuz? Söyleyiniz.
Ashâb-ı Kiram niçin hidayet öncüleridir? Açıklayınız.
Ashâb-ı Kiram'ın hayırlı nesil olması ne anlama geliyor? Bilgi veriniz.
Ashâb-ı Kiram'ın İslâm ümmetinin müslümanlığında payı var mıdır? İzah ediniz.
Ashâb-ı Kirâm'ın Kur'an-ı Kerim'de zikredilen vasıfları nelerdir? Bilgi veriniz.
Ashâb-ı Kiranı arasında çıkan ihtilaflar hakkında ehl-i sünnet ve cemaatin görüşü nedir? Açıklayınız.
"Sahabe Kadılığı"nı yapmak İslâm ümmetinin vazifesi midir? İzah ediniz.
Sahabelere karşı müslümanlarm görevleri nelerdir? Bilgi veriniz.
Sahabeleri hayırla yadetmeyenlerin İslâm'a hizmet etmeleri mümkün mü? Açıklayınız.
Ashâb-ı Kiram kaç tabakaya ayrılır? Bilgi veriniz.

ÜNİTE II

Ashâb-ı Kirâm'ın Kıvam Göstergeleri
Cemaatı Tercih Etmek
Sünnete İttiba Etmek
Mescid İmârı
Kur'an Tilâveti
Allah yolunda Cihad
Sahabe Fıkhı

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Ashâb-ı Kirâm'ın Kıvam Göstergelerini Öğrenmek
Cemmat olmanın Önemini Açıklamak
Sünnete İttiba Etmenin mahiyetini kavramak
Mescidleri imâr etmenin mana ve mahiyetini açıklamak
Kur'an Tilâvetinin müslümamn hayatındaki yerini açıklamak
Allah yolunda cîhad etmenin mahiyetini izah etmek
Sahabe Fıkhı'm tarifini yapmak

Ashab-ı Kiram'ın Kıvam Göstergeleri

Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in örnek ve önderliğinde İslam'ı öğrenme, yaşama ve yayma imtiyazına sahip kimselerdir. Sahabeler, insanlardan Hz. Muhammed (sav)'in; Hz. Muhammed (sav) de peygamberlerden onların nasibidir. Onların Allahû Teâla tarafından Rasûlüllah (sav)'e çevre olarak seçilmiş olmaları kendilerini öteki insanlardan ve müslüman nesillerden farklı kılan en büyük özellikleri olmuştur.
Ashâb-ı Kirâm'm kıvamından kasdımız; cennetliklerin kulluk kalitesini gösteren özelliklerdir. Ashâb-ı Kirâm'm kıvam özellikleri, onların yolunu takip eden bütün mü'minler için de söz konusudur. Mü'min olarak Ashâb-ı Kirâm'm kıvam özelliklerine ne kadar yaklaşılabilirse o kadar kâmil müslüman olmak mümkündür. Bakınız bu hususta İmam Şatibi (Rh.a.) şöyle diyor:
"Dini konularda bir kimseyi örnek almak istiyorsanız, Muhammed (sav)'ın ashabını örnek alınız. Çünkü bu ümmet içinde kalb yönünden en temiz, ilim bakımından en derin, tekellüf ve tasannu cihetinden en az, hidayet itibariyle en doğru ve güzel ahlâk bakımından en iyi olan şahıslar onlardır. Rasûlü ile sohbet ve dinini tesis etmek için Allahû Teâla'nın seçtiği kişiler de bunlardır. Bunların üstünlüğünü kabul ederek izlerini adım adım takip ediniz. Onlara benzemeye çalışınız. Zira en doğru yolda olanlar yine onlardır. Bu yoldan azıcık sağa ve sola saparsanız, büyük bir dalaletin içine yuvarlanmış olursunuz.” [110[110]]
Kemal ve kıvam yolunda Allahû Teâla'nın rızasını kazanmanın en emin yolu, Ashâb-ı Kirâm'ın kıvam özelliklerine sahip olmaktır. Ashâb-ı Kirâm'ın kıvam özellikleri, Ashâb-ı Kirâm'ın Allahû Teâla'nın rızasına nail olmak için önemsedikleri meselelerdir. Dolayısıyla "Sahabeler, en çok hangi meseleleri önemsiyorlardı?" "Hangi

---

[110[110]] El-İ'tisam/İmam-ı Şatibi, C:2, Sh: 338, Beyrut/ty

İslâmî mesleîeri hayatlarının merkezine yerleştirmişlerdi?" Sahabe neslini tanımak için bu durumları yakından bilmek mecburiyeti vardır. Sahabe neslinden hemen sonra gelen Tâbiûn nesli, sahabe neslini tanımaya çalışmış, sahabenin kimliğini ortaya çıkarmaya gayret etmiştir. Tabiûn'lar, sahabe neslinin kıvam özelliklerini düşünce, yaşayış ve tavır olarak gündemlerine taşımaya çalışmışlardır. Bakınız Şamlıların fakihi diye tanınmış olan Tabiûn neslinin ileri gelen alimlerinden İmam Evzâî (Rh.a.) şöyle diyor:

"Rasûlüllah (sav)'ın Ashabı, şu beş şeyin üzerindeydi: Lüzûmü'l Cema'a/Cemaatı tercih etmek, İttibau's Sünne/Sünnete ittiba etmek, İmâretü'l Mescid/Mescid İmârı, Tilâvetü'l Kur'an/Kur'an tilâveti ve Cihadun fi Sebilillah/Allah yolunda cihad!."[111[111]]

Bu bir kimlik tesbitidir. İmam Evzâî (Rh.a.), sahabeleri başkalarından ayırma amacıyla değil, tanıtma maksadıyla bu tesbiti yapmıştır. İmam Evzâî (Rh.a.)'ın saymış olduğu bu kıvamlar, Ashâb-i Kirâm'ın kimliğini tanıtan özelliklerdir. Bu kıvamlar, Allahû Teâla'nın rızasını kazanma yolunda Ashâb-ı Kirâm'ın vazgeçilmez öncelikli müşterekleridir. Müslüman olarak Ashâb-ı Kirâm'ın bu vazgeçilmez öncelikli müşterekleri bizimde müştereklerim izdir.

Sahabe kavli/görüşü tercihi, İslâm'ı anlamda ve yorumlamada nasıl bir hukukî değer taşıyorsa, Müslüman ferd ve Müslüman toplum hayatı ve yönetim pratiği bakımından sahabe kıvamı aynı değere sahiptir. İslâmî değerlerin değişik düşünce, fikir, zaaf veya hesaplarla görmezden gelindiği yahut istismar edildiği ortamlarda Rasûlüllah (sav)'in yakın çevresi, öğrencileri olan sahabelere duyulan ihtiyaç ciddi boyutlar kazanır. Sahabe kıvamı, bu ihtiyacı gidermede ortaya konulması gereken temel hedeftir. Sahabe kıvamı, gerçek mü'min seviyesini yakalamanın ölçüsüdür. Sahabe neslinin tek tek değil, topluca temsil ettiği değerlerin, onlar hakkındaki genel değerlendirme ve tespitlerin tümüne sahabe kıvamı diyoruz. İlk İslâm nesli sahabelerin ortaya koydukları hayat tarzının biçiminin, toplum hayatının, düşünce-iman-ilim-amel çizgisinin elbette "model" ve "yöntem" değeri vardır ve bu değer oldukça yüksek düzeydedir. Sahabe kıvamı, " Müslümanın hayat modeli" değerine sahiptir.

Fitne ve fesad devrini yaşamakta olan toplumlarda Rabbani mesaj, basit ve sıradan örneklerle verilemez. Herkesin dikkatini çekebilmek için üst düzey misaller/örnekler gerekir. Bu üst düzey tarihi örnekleri fiili olarak değil de, sözlü olarak insanlara anlatmak aslında beklenen etki açısından çok isabetli değildir. Ne var ki yaşayan/günlük örneklerin bulunamadığı dönem ve yörelerde üst düzey tarihî örnekleri sözlü olarak insanlara ulaştırma fırsatını ve imkânını kullanmaktan başka yol da yoktur. Belki de gelecek günleri/toplumları etkileyecek olumlu ve yaşayan Müslüman örnek/önder kimliklerin yetişmesi, tarihî örnekler ve önderler olarak sahabe neslini ve bu nurlu neslin kıvamını gündeme taşıma başarı ve kapsamıyla doğru orantılıdır. Her din ve kültürde geçmişten olumlu-olumsuz misaller verilmesinin, kıssalar anlatılmasının amacı da günü ve geleceği, tarihî tecrübe ile eğitmek ve şekillendirmek değil midir? Allahû Teâla'nın kendilerinden razı olduğu, kendilerinin de Allahû Teâla'dan razı oldukları sahabelerin kıvam göstergelerinde İslam ümmeti kimliğini ve kişiliğini bulur.

Müslüman kimliğimizi korumanın ve dışa olduğu gibi yansıtmanın biricik çaresi, düşünce, yaşayış ve tavır olarak Ashâb-ı Kirâm'ın bu kıvam özelliklerini gündemimize taşımaktır. Çünkü sahabe hayat modelimizdir. Sahabe neslini hayat modeli edinmeyen müslümanlar, kelime-i şehadet ile kazandıkları müslüman kimliklerini koruyamazlar. Kimliksizliğin ve kişiliksizliğin moda haline geldiği bu asrımızda Ashâb-ı Kirâm'ın kıvam özellikleri, müslüman kavimler için müslüman hayatın dinamikleridir. Şimdi Ashâb-ı Kirâm'ın bu kıvam özelliklerini tek tek izah etmeye gayret edelim.

Lüzumü'l Cema'a (Cemaati Tercih Etmek)

Ashâb-ı Kirâm'ın imandan sonra ilk tercihi cemaat'tir. Sahabeler, ehl-i ferd olmayı değil, ehl-i cemaat olmayı tercih etmişlerdir. Sahabeler, cemaat olmayı imanın beraberinde getirdiği bir itikadı tercih olarak kabul etmişlerdir. Onlar cemaat'sız İslam'ın olamayacğma inanıyorlardı. Nitekim Ashâb-ı Kirâm'dan Hz. Ömer (R.a.) şöyle diyor:

"İslam İslam olamaz, cemaat olmadıkça!.. Cemaat cemaat olamaz Emiri olmadıkça!."[112[112]]

Ashâb-ı Kiram; Rasûlüllah (sav)'in tebliğ ettiği İslâm davasına iman etmiş, Rasûlüllah (sav)'in etrafında toplanmış, O'nun örnek ve önderliğinde cemaat haline gelmiş kimselerdir. Hangi çağda ve mekânda olursa olsun, Rasûlüllah (sav)'e uyanlar, cemaat olurlar. Cemaat haline gelmeyen mü'minler, Peygamber (sav)'e uymuş sayılmazlar!

Sahabeler, cemaat olmayı, İslâm dininin amir hükmü kabul etmişlerdi. Onlar, İslâm cemaatının dışında kalmayı adeta İslâm'sız kalmakla eşdeğer görüyorlardı. Esasen Ashâb-ı Kiram tabiri, Rasûlüllah (sav) etrafında toplanmış ve cemaat olmuş kimseleri ifade eder. Yani Ashâb-ı Kiram denilince, Rasûlüllah (sav)'in vahy doğrultusunda oluşturduğu, vahy eğitiminden geçirdiği mü'minler topluluğu akla gelir.

Cemaat; inanç, düşünce, yaşayış, ibadet, muamelât, münasebet, ukubat, davet, tebliğ, ahlâk, iktisad, ticaret, siyaset, devlet, harb/kıtal ve sulh gibi tüm konularda Sünnet'i yol ve yöntem olarak benimseyen müslümanlar topluluğu demektir.

Cemaat; Rasûlüllah (sav)'in yolu, sünneti üzerinde yaşamayı benimsemiş sahabeler, Hz. Peygamber (sav)'in ve

---

111[111] İbn-i Hibban, Sahih, C:l, Sh: 166, Ş. Amavud neşri

112[112] Sünen-i Daremi/Daremi/C:l, Sh:79, Beyrut/ty.

sahabelerin inanç, ve yaşayışlarını benimseyen mü'minler topluluğu manasına gelir.
Cemaat, müslüman kimliği koruyucu ve kollayıcıdır. Daha doğrusu cemaat, mü'min yürekleri ihanet etmekten koruyan nebevî bir güçtür. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:
"Bir müslüman kişinin kalbi, (şu) üç meziyete sahip olduğu müddetçe hiyanet/kin ve husumet beslemez. Bu meziyetler: Amelinin ilhasının Allah için olması, müslümanların imamlarına nasihat etmek ve müslümanların cemaatına yapışıp ayrılmamak." 113[113]
Cemaat, mü'min insanın bu dünyadaki cennetidir. Nitekim Hz. Ali (R.a.) şöyle diyor: "Şayet Cennet ile İslam cemaatı arasında muhayyer bırakılsaydim, hiç şüphesiz İslam cemaatını cennete tercih ederdim."
Mü'min bu dünyada cennetten değil cemaat olmaktan ve cemaate bağlı kalmaktan sorumludur. Bu dünyada cemaat, cennete gidenlerin yoludur. Cemaatsız cenneti düşleyenler, kendi mü'min yüreklerine ihanet edenlerdir. Rasûlüilah (sav) buyuruyor:
"Size ashabımı, sonra onların peşinde gelenleri ve sonra bunların peşinde gelenleri tavsiye ederim. Daha sonra yalan yayılacaktır. Hatta kişiye, (yalan yere) yemin ettiği için yemin verdirilmeyecek ve şahide (yalan yere) şehadet ettiği için şahidlik yaptırılmayacaktir. Dikkat edin! Bir erkek bir kadınla başbaşa kalmasın, aksi halde üçüncüleri behemehal Şeytan'dır. Cemaatten ayrılmayın. Tefrikadan önemle sakının. Çünkü şeytan, yalnız kalanla beraberdir ve (cemaat olan) iki kişiden daha uzaktır. Her kim, cennetin özünü istiyorsa, hemen cemaate yapışsın. Her kimi, iyiliği sevindiriyor ve kötülüğü de üzüyorsa işte o kimse mü'mindir." 114[114]
Cemaat; vahyi esas alan, onu öne çıkaran, herşeyin basma vahyi koyan, İslâm'ı Rasûlüllah (sav)'in örnek ve önderliğinde yaşamaya çalışan müslümanlar topluluğudur. Bu temel ilkeden uzaklaşanlar, cemaat'ı tercih etmiş sayılmazlar. Çünkü bu ilkeden uzaklaşanlar, aklı vahyin önüne geçiren yorumlar getirmek suretiyle ana gövdeden ayırlac aklardır. Böyle bir yola girenler hangi adla anılırlarsa anılsınlar, tefrika içine düşmüş fırkacılardan sayılırlar. Yeri geldiği için şunu beyan etmekte fayda vardır:
Tefrika itikadıdır, ihtilaf amelîdir, itikadı alanlara intikal eden ihtilaflar da tefrikadan sayılır. Amelin kazası olsa da itikadın kazası olmaz. Bundan ötürüdür ki, Ashâb-ı Kiram hep cemaat olmakatan yana olmuştur.
Ashâb-ı Kirâm'ın, Mekke Şirk Devleti'nde imandan sonra ilk tercihi, cemaat olmuştur. Bu nedenle diyoruz ki; cahiliyyenin kuşatması altında bulunan Mekkî toplumlarda cemaatı tercih etmek, toprağı olmayan İslâm devletinin vatandaşlığını kabullenmek demektir. Çünkü İslâm cemaatı; toprağı olmayan İslâm devletidir. Dolayısıyla cemaati olmayanların devletleri de olmaz.
Sahabeler; cemaatı iltizam/tercih eder, lüzumlu, gerekli, vazgeçilmez görür, ana gövdede yer alır, ayrılıkçı gruplara, fırkalara asla iltifat etmezlerdi. Onlar ehl-i cemaatti. Birbirlerinden ayrılmazlar, özde ve sözde işbirliği yapıp birlikte hareket ediyorlardı. Sahabe neslinden sonraki nesiller için cemaat; sahabelerin benimsediği, üzerinde bulundukları yol, yaşayış anlamına gelir. Sahabelerin tavırlarından, yaşayışlarından çıkarılacak bir cemaat tarifi varsa o da şudur: Cemaat; mü'min olarak şeriat-ı garra üzere sabit kadem olup fiilen müslümanlarla yardımlaşma ve dayanışma içerisinde bulunmaktır. Yani şartlar ne kadar zor olursa olsun, zemin ne kadar dar olursa olsun, vahyi öncelikli yaşayanlardan olmaktır.
Aklı vahyin önüne geçirme, onun yerine koyma veya aklı önceleyip vahyi öteleme teşebbüsü içinde bulunanlar, ehl-i cemaat olamazlar. Böylelerinden oluşan topluluklar İslam cemaatını değil, şeytan ordusunu oluştururlar. Çünkü vahyin önüne akıllarını geçirenlerin ilki şeytandır.
Ashâb-ı Kiram; vahyi öne çıkarma ve ona tam teslimiyet tavrı ile şekillenmiş bir nesildir. Sahabe vahiy ile seviye kazanıyordu. Sahabe topluluğu, vahiy öncelikli yaşayanların örnek toplumudur. Dolayısıyla sahabeleri güzellikle takip edecek olanların hayatları da bu cennetlik neslin cemaat şuurundan yansımalar taşıyacaktır.
Sahabeler bir vakit namazı dahi cemaatsız geçirmek istemiyorlardı. Bir vakit cemaatle namaz kılmaya gelmeyen kardeşlerini araştırıp sorarlardı. Bu durum, onların cemaat fıkhından kaynaklanıyordu. Sahabeler, cemaatsızlığı îslâmsız kalmakla, cemaatten ayrılmayı da, İslâm'dan ayrılmakla eşdeğer görüyorlardı. Bunu Rasûlüilah (sav)'den öğrenmişlerdi. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:
"Ben de size, Allah'ın bana emrettiği beş şeyi emrediyorum: Dinlemek, İtaat, Cihad, Hicret ve Cemaat. Zira her kim cemaatten bir karış mikdarı aynlırsa İslâm'ın bağını boynundan çıkarmış olur: ancak (cemaate geri) dönmesi hali müstesnadır. Herkim cahiüyyet davasını iddia ederse o kimse cehennem gürûhlanndandır." Bunun üzerine bir adam,
"Ya Rasûlüllah!" dedi,
"Namaz kılsa da, oruç tutsa da mı?" Rasûlüllah (sav) buyurdu ki:
"Namaz kılsa da, oruç tutsa da! Sonra siz; Müslümanlar, Mü'minler ve Abdullah'lar/Allah'ın kulları olarak sizi isimlendiren Allah'ın davasıyla davet ediniz." 115[115]
Ashâb-ı Kiram, cemaatten bir karış mikdarı kadar dahi ayrılmayı içine sindiremeyen cennetlik bir nesildir. Onlar cemaat dışında kalmayı, cehennemlik bir tavır olarak sayıyorlardı. Bunun için sahabe neslinin dünyadaki cenneti, cemaatı olmuştur. Sahabelerin herbiri kendi vicdanında ümmet-i Muhammed (sav)'in vicdanını taşıyordu. Onlardan biri, tek başına bir dağın başında olsa bile kendisine cemaat gözüyle bakar ve cemaat gibi

---

113[113] Süneni İbn-i Mace (İbn-i Mace) Mukaddime: 18, Kahire/ 1952
114[114] Süneni Tirmizi, Fiten:7, Beyrut/ty
115[115] Süneni Tirmizi, Misâl: 2, Beyrut/ty.

hareket ederdi. Hakkın üzerinde olan her mü'min, aynı zaman da diğer mü'mirilerin vicdanını da kendi vicdanında taşıyan bir cemaat örneğidir. Bu nedenle diyoruz ki; İslâm cemaatını önemsemeyenler, İslâm cemaatının içinde bulunmayanlar, İslâm cemaatının dışında kalmayı yaşam tarzına dönüştürenler, ehl-i cemaat olmak yerine ehl-i ferd olmaya karar verenler, Ashâb-ı Kirâm'ın yolundan ayrılanlardır.

İttibau's Sünne (Sünnete İttîba Etmek)

Vahyi öncelikli yaşayanların toplumu, kitaba sarılan toplumdur. Kitaba sarılmak, sünneti yaşamakla mümkündür. Rasûlüllah (sav)'in sünneti, İslâm cemaatinin vazgeçilmez nizamname sidir. Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ittiba etmeden İslâm cemaatı varlığını devam ettiremez.
İslâm davasını anlamada, yaşamada ve savunmada müslümanların örnek ve önderi Hz. Muhammed (sav)'dir. Allahû Teâla buyuruyor:
"Şüphesiz ki sizin için Rasûlüllah'da pek güzel bir örnek vardır. Allah'a ve Âhiret gününe ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için." 116[116]
Rasûlüllah (sav)'in örnek ve önderliğini önemsemeyen, onun sünnet-i seniyyesine ittiba etmeyi gereksiz görenlerin oluşturdukları topluluk, İslâm düşmanlarının kalabalığından sayılır.
Yeryüzünde peygamberlerin beşeri plandaki sorumluluk ve önderlik çerçevesinin adı, ümmettir. Hz. Muhammed (sav) için bu çerçeve, "ümmet-i davet" ve "ümmet-i icabet" olarak tüm dünyalıları içine almaktadır. Sünnet ise, Rasûlüllah (sav)'in bu sorumluluk ve önderlik çerçevesine göre Kur'ân-ı Kerim'in tefsiri, beyanı ve uygulamasıdır.
Ümmet-i icabet dediğimiz İslâm ümmetinin sosyolojik bir vakıa olarak gerçekleşmesinde Rasûlüllah (sav)'in örnek ve önderliği ne ölçüde gerekli, etkili ve vazgeçilmez ise, ümmet yapısının devamında da onun sünneti/uygulamaları prensip ve pratik olarak aynı ölçüde ve değerde gerekli ve vazgeçilmez bir önderlik ve rehberlik konumuna sahiptir. Sahabeler; .günlük işlerinden, devletlerarası ilişkilerine varıncaya kadar pratik hayatın her safhasmda vazgeçilmez örnek ve önder olarak Rasûlüllah (sav)'in sünneti seniyyesini almış ve ona uymaya çalışmışlardır.
Ashâb-ı Kiram, "Dünyada sünnet, Âhirette cennet" ilkesiyle hareket ediyordu. Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in bilgilendirme ve yönlendirmesiyle şahsiyet bulmuş kimselerdir. Sahabeler, Rasûlüllah (sav) hayatta iken nasıl ondan başka örnek ve önder tanımıyor idiyse, O'nun vefatından sonra da onun yaşayışı, gidişatı demek olan sünnet-i seniyyesinden başka bir hayat ölçüsü ve örneği tanımamışlardır. Ashâb-ı Cirâm, hep onunla, onun yolunda olmaya çalışmış, onun anlayış ve yaşayışını kendilerinden sonrakilere fiiii vasiyyet ve "sahabe sünneti" olarak bırakmışlardır. Buracıkta sahabe sünneti tabirini tarif etmeye çalışalım.
Sahabe sünneti; Rasûlüllah (sav)'in gerek kavlî, gerek fiilî ve gerekse takrirî/tasvip ve tecviz olarak sünnetine uyma hassasiyeti, dikkati, titizliği ve uygulamasıdır.
Sahabe sünneti; özellikle ve öncelikle Rasûlüllah (sav)'in yaşayışının, vazgeçilmez hayat ölçüsü olarak sahabeler tarafından mümkün olduğunca aynen yaşanmış olmasıdır. Rasûlüllah (sav)'in sünnetlerini yaşayarak yaşatmak ve sonraki nesillere aktarmak, sahabe sünnetidir.
Sahabe sünneti; ister genişlikte olsun ve isterse darlıkta olsun, Rasûlüllah (sav)'in sünnetine kesintisiz ittiba etmektir. Hayatta sünnetin neye uygun olup olmadığını değil, neyin sünnete uygun olup olmadığını kontrol etmek, sahabe sünnetididr. Ashâb-ı Kiram, Rasûlüllah (sav)'in sünnetine uygun olmayan sözleri ve fiilen meşru ve makbul kabul etmezdi. Çünkü İslâm'da imanın sosyalleşme rehberi, sünnettir. Zira inanılan ilkelerin yani dinin emirler, yasaklar ve şüpheliler olarak müslümanlar tarafından nasıl uygulanacağı, İslâm'ın nasıl yaşanacağı sünnet'in örnekliği, önderliği, Rasûlüllah (sav)'in hayatı/yorumu olmadan bilinmez ve sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilemez. Sünnet'in önüne geçen bir din yorumu ve yaşantısı olmaz/olamaz. Bilindiği gibi, her hangi bir uygulamanın, amelin amel ve ibadet olarak kabul görmesi için üç temel şart vardır. Bunların birincisi sahih imandır. İkinicisi, sağlam/iyi bir niyettir. Bu, işin görünmeyen yönüdür.
"Ameller niyetlere göre değerlendirilir." 117[117] hadisi bu şartı ortaya koyar. Üçüncüsü, şekil/uygulama biçimi olarak, Sünnet'e uygunluk. Bu da görünen yönüdür.
"Benim namazı kıldığımı gördüğünüz gibi namazı kılınız/kıldırınız." 118[118] hadisi ibadetlerin sünnete uygun olma zorunluluğunu;
"Kim bizim dinimizde olmayan birşey (amel/inanç) uydurursa o merduddur/reddedilmiştir." 119[119] hadisi, genel anlamda, yani prensip olarak sünnet'in bu tayin ediciliğini belirlemektedir. Binaenaleyh sosyolojik anlamda dinin kimliğini ve tabiî müslüman kimliğini de tayin, tesbit eden ve tanımlayan sünnettir. Bir başka deyişle sünnet, dinî kimlik ve kişilik için sıhhat ölçüsüdür.
Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in sünnetini reddetmeyi ve keyfi olarak terketmeyi, küfrî bir dvaranış olarak görüyorlardı. Nitekim Ashâb-ı Kirâm'dan Abdullah İbn-i Mes'ud (rh.a.) şunları söylüyor:

116[116] Ahzab: 33/ 21
117[117] Buharî, Bedu'l Vahy:l, İman: 41
118[118] Beyhakî, Es- Sünenü'l Kübra, C:2, Sh: 345, Haydarabad/ 1355
119[119] Buharî, İ'tisam:20, Büyü: 60; Müslim, Akdiye: 17-18

"Şu beş vakit namazı, ezan okunan mescidlerde cemaatle kılmaya bakın. Şüphesiz ki bunlar sünen-i hüda'dır. Allah, Rasûiüne sünen-i hüdayı açıklamıştır. Allah'a yemin ederim ki ben, kesin münafıklar hariç, sahabelerin beş vakit namazı cemaatla kılmayı hiçbir zaman terketmediklerinm şahidiyim. Vallahi ben, iki kişinin koltuklarına girip -ayakları yerde sürünerek- saftaki yerine kadar götürülen sahabeler gördüm. Sizden evinde namaz kılacak bir yeri olmayan yoktur. Eğer mescidleri terkeder de farz namazları evlerinizde kılarsanız, Nebinizin sünnetini terketmiş olursunuz. Eğer Nebinizin sünnetini terkederseniz, sapıttınız gitti demektir." 120[120]

Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat'in görüşü; sünnetin işlenen amellerin sıhhat ölçüsü olduğu yönündedir: "Söz ancak amel ile, amel ve söz ancak niyet ile, niyet, söz ve amel de ancak sünnet'e uygun olmakla makbul olur/bİr değer ifade eder."121[121]

Şunu kabul etmek gerekir ki; Hz. Peygamber (sav)'in ilk işi; İslâm'ın şahıslarında canlandığı bireyler yetiştirmek olmuştur. Sahabeler de bu kıvamı temsil eden ilk müslüman nesildir.

"Sizin en hayırlılarınız, görüldükleri zaman Aziz ve Celil olan Allah'ın hatırlandığı kimselerdir." 122[122] hadisi, sahabe neslinin genel niteliğini tesbit ve tescil etmektedir. Unutulmamalıdır ki; Sahâbîler, Kitap ve Sünnet ehlidir.

Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in sünnetine tabi idiler. Sünnet'e ittiba eden Kur'an'a tabi olmuş demektir. Sahabeler, bu konuda en önde gelenlerdir. 123[123]

Sahabeler, her hangi bir ameli işleyecekleri zaman önce o amel hususunda Rasûlüllah (sav)'in, sözlerini, uygulamalarını araştırırlardı. Rasûlüllah (sav)'in uygulamalarına uygun amelde bulunmak, onlar için meşruluk alâmetiydi. Bu durum, aynı zamanda bütün müslüman nesiller için geçerlidir. Sünnete uygun olmayan hiçbir amel meşru sayılmaz.

Allah'ın kitabını Allah'ın muradına göre anlama ve yaşama hususunda "Rasûlüllah (sav)'in sünneti/uygulaması bize yeter" demek, sahabe nesli kıvamında müslümanlık kalitesine ulaşmış olmak demektir. Hayat örnek ve önderimiz Hz. Muhammed (sav) Kitaptan sonra bize sünneti miras bırakmıştır. Sünnet'e karşı en ufak bir kayıdsızlık, laubalilik, Peygamber (sav)'e ihanet sayılır. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:

"Size sımsıkı yapıştığınız zaman asla yolunu sapıtmayacağınız iki şey bırakıyorum: Allah'ın Kitabı ve.124[124] Sünnet, Müslüman kimliğini dokuyan ve koruyan Peygamber mirasıdır.125[125] Bu nebevi mirası gözünün nuru gibi koruyup kendisinden sonraki nesillere aktaran nesil, sahabe neslidir."

Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ittiba, sahabe sünnetidir. Sahabe sünneti de sünnetten sayılır ve İslâm ümmetini bağlar. Onunla amel edilmesi gerekir. 126[126] Ashâb-ı Kiram, İslâm ile ilgili hemen herşeyi ilk kez duyan ve ilk kez yaşayan, uygulayan, İslâm yapılanmasına kuruluş aşamasında şahid olan ve katkıda bulunan hayırlı nesildir. Sahabeler için Sünnet en tartışılmaz pratik delil ve örnekti. Sünnette yerini bulamadıkları şeylere asla iltifat etmezlerdi. Bir çok soruya; "Rasûlüllah (sav) şöyle buyurdu veya şöyle yaptı, yapardı" diye cevap vermeleri, hem kendileri ve hem de tüm müslümanlar için sünnetin tartışılmaz, itiraz edilemez bağlayıcı bir delil olduğu anlayışından kaynaklanıyor ve meseleleri çözmede onların öncelikli yöntemi yani "sahabe sünneti" anlamına geliyordu.

Ashâb-ı Kiram, Rasûlüllah (sav) ile birlikte iman eden ve inançları ile ilgili öğrendiklerini asla tartışma konusu yapmadan "duyduk ve uyduk" pratikliği içinde yaşayan amele dönüştüren ve bunda asla tembel davranmayan model nesildir. Allahû Teâla buyuruyor:

"Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Rasûlüne davet edildiklerinde mü'minlerin sözü ancak "duyduk/işittik ve uyduk/itaat ettik" demeleridir. İşte bunlar asıl kurtuluşa erenlerdir."127[127]

Sahabeler, kitap ve sünnete uyma hususunda pratik insanlardı. Sahabelerin pratikliği, genellikle en küçük bir teredüde yer vermeyecek ölçüdeydi. Sahabeler bu dünya hayatını Allah'ın bir nimeti, her türlü hayrın temeli ve sebebi olarak kabul ediyor, bu hayatta Allah'a yaklaşıyor, kendilerine takdir edilen insanlığın kemal derecesine amel ve gayretleriyle ulaşmaya çalışıyorlardı. 128[128] Onların tek amaçları Allah'ın rızası idi. Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ittiba etmeyi, Allahû Teâla'ya olan sevgilerinin bir gereği biliyorlardı.Allahû Teâla buyuruyor:

"De ki: Eğer siz Allah seviyorsanız, bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."129[129]

Bu ayet-i kerime'nin ilk muhatablan, hiç kuşkusuz sahabelerdi. Sahabeler, Allah'ın rızası peşinde koşan müslümanlar olarak, bu koşularını Rasûlüllah (sav)'e uyulması gereken her konuda imkânları nisbetinde ona/sünnet-i seniyyesine uymak suretiyle ameliliğin değişmeyen ve en doğru yöntemini uygulamışlardı.

120[120] Sahihi Müslim/ Müslim, Kitabu'l Mesacid: 257, Mısır/ 1956; Sünen-i Ebu Davud /Ebu Davud, Kitabu's Salat: 46, Beyrut/ ty.; Sünen-i İbn-i Mace/İbn-i Mace, Kitabu'l Mesacid: 14, Mısır/ 1952
121[121] El-Müsned/Humeydî, C:2, Sh:546, Kahire/ty
122[122] Sünen-i İbn-i Mace/İbn-i Mace, Zühd:4; EI-Müsned/Ahmed b. Hanbel, C:6, Sh: 409
123[123] Müslüman Kimliği/Prof. Dr. İsmail Lütfı Çakan, Sh:57-68, İst/2002
124[124] Muvatta/İmam Malik, Kader: 3, El- Müstedrek/Hâkim, 1, 93
125[125] Müslüman Kimliği/Prof. Dr. İsmail Lütfı Çakan, Sh: 69, İst/2002
126[126] Tahlilu's Sünne/Mustafa Çelik, Sh:231, Ankara/1999
127[127] Nur: 24/51
128[128] Müslümanların Gerilemesiyle Dünya Neler Kaybeti?/H. Nedvi, Sh: 94
129[129] Âl-i İmran: 3/31.

Sahabeler, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, bir amel işleyecekleri zaman hemen Rasûlüllah (sav)'in o hususla ilgili sözlerini ve uygulamalarını soruştururlar, araştırırlar, sünnete uygun olanı yaparlardı, sünnete uygun düşmeyenleri de tereddüdsüz terkedip redederlerdi. Sünnete ittiba etme husundaki bu tavır, bu hassasiyet, sahabelerin vazgeçilmez ameli/pratik müşterekleri idi.
Kur'ân-ı Kerim, nasıl Efendîmiz'in risaleti ve sunduğu mesaj mevzuunda hassasiyet gösteriyor, sahâbe-i kiram da, aynı şekilde O'ndan gelen her şeyi kemâl-i hassasiyetle kabulleniyor, korumaya alıyor ve neşrediyorlardı. Ne Efendimiz'in (sav) getirdiği esâsâta muhalif bir şey ortaya koymayı düşünüyor, ne de O'na muhalif bir beyanda bulunmayı akıllarının köşesinden geçiriyorlardı. Kur'an-ı Kerîm'in tabiriyle, O'ndan gelen her şeyi "içiyor" gibi alıyor ve belliyorlardı. Evet, İsrâiloğulları'nın ruhuna buzağı sevgisi içirildiği gibi, onların ruhuna da hakikat sevgisi, hakikatin yeryüzündeki tek temsilcisi Hz. Muhammed (sav) sevgisi öyle içirilmişti. Dolayısıyla, sünnet mevzuunda çok titizdiler. Nasıl titiz olmasınlar ki, Kur'ân-ı Kerim, mes'eleyi bir iman mevzuu olarak ele alıyor ve:
"Hayır hayır; Rabbine aıdolsun ki, aralarında anlaşmazlığa bâdî mes'elelerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde en ufak bir burkuntu duymadan ve tam bir teslimiyetle sana teslim olmadan iman etmiş olmazlar" 130[130] buyuruyordu. Onların yaşadıkları hayatın saniyeleri, saliseleri, âşireleri hep bu hassasiyet içinde geçiyordu. Hayatlarını bu ölçüde bir hassasiyet içinde geçiren insanların, O'nun sünnetine karşı lâkayd kalmaları düşünülemez.
Netice olarak Ashâb-ı Kirâm'ın lügatmda sünnete ittiba necattır/kurtuluştur. Sahabelerin sünnet fıkhını kısaca; "Rasûlüllah (sav)'in yaptığını yapmazsak helak oluruz, inancı doğrultusunda her yönüyle bütün bir hayatı sünnet'e göre, sünneti de lafız mana ve maksadıyla anlayarak hayatı değerlendirmek ve disipline etmektir." diye özetlemek mümkündür. Dolayısıyla sünnetin önüne gerek kendi din yorumlarını ve yaşantılarını ve gerekse başkalarının din yorumlarım ve yaşantılarını geçirenler, Ashâb-ı Kirâm'm yolundan ayrılanlardır.

İmaretü'l Mescid (Mescid İmârı)

Ashâb-ı Kiram, yüzlerinde secde izi olan mâbed neslidir. Çünkü sahabeler, kendi İslamî kimlik ve kişiliklerinin farkına mescidde varmışlar ve kendilerini mescidde tanımışlardır. Mâbed nesli olmak, sahâblerin alâmet-i farika niteliğindeki özelliklerinden birisidir.
Mescid; alnı secdeli olanların şahsiyet üniversitesidir. İslâm öncesi Mekke toplumu için Kabe ne idiyse, Medine İslâm toplumu için de Mescid-i Nebî o idi. İlk İslâm toplum yapısının Mescid-i Nebî merkezli ve eksenli inşâ edilip geliştirildiğine tanıklık etmiş olan sahabeler, gerek ferdî ve gerekse toplum hayatları bakımından "olmazsa olmaz İslâm müessesesi" olarak mescidi tanımış bilmişlerdir. Sahabeler açısında mescidde olmak, hayatta olmakla eşdeğerdi. Bundan ötürüdür ki, müslümanlar tarihi boyunca mescid, merkez kurum, İslâm şehirciliğinin kalbi, baş müessesesi olarak varlığını devam ettirmiştir. Bu durum, sahabelerin fethettikleri yerlerde mescid merkezli bir yapıyı kurmuş ve geliştirmiş olmalarındandır.
Mescid îmân İslâm dinine mensub olmanın tabiî bir sonucudur. Çünkü her din kendi çevresini oluşturur, kendi çevresinde yaşanır ve oluşturduğu çevresiyle tanınır. Bu gerçeklik, sahabeler eliyle bütün müslüman halkalara intikal ettirilmiştir. Mescid îmân, İslamî kimlik ve kişiliğin misyonundandır. Mescidlerin îmân; maddî îmâr ve manevî îrnâr yani inşâ ve ihya olmak üzere iki şekilde gerçekleşir.
Allahû Teâla tarafından ibadet ihtiyacım karşılama imkân ve mekânı olarak bütün yeryüzü mescid kılınmıştır. Rasülüllah (sav) buyuruyor:
"Tüm yeryüzü bana temiz olarak mescid kılındı." 131[131] Bu hadis-i şerife göre mü'minler taralından îmâr edilen mescidler, kâinat mescidinin birer tercümesidirler.
Tüm yeryüzü müslümanlar için mescid kılınmış olmasına rağmen, inşâ anlamında mescid îmân, müesseseleşme, kimlik ibrazı ve fiilî tebliğ bakımlarından toplumsal bir ihtiyaçtır.
Allah'ın arzının her hangi bir yerinde İslâm yerleşiminin gerçekleştiği mescidle ispat edilmiştir. Çünkü mescid; Allah'ın hükmüne ve hakimiyetine mutlak teslimiyetin nişanesidir. Mescidler, Allahû Teâla'dan başkasına kulluk edilemeyeceğinin alâmetleridir. Onları da ancak Allah'tan başka hiç kimseden korkmayan ve zorbalara boyun eğmeyen nıü'minler îmâr edebilir. Allahû Teâla buyuruyor:
"Müşrikler kendi inkârlarına kendileri şahit olup dururlarken Allah'ın mescidlerini îmâr etmeleri mümkün değildir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Ve onlar ateş içinde ebedi olarak kalacaklardır." 132[132]
Mescid îmân, tevhid merkezli kutsal bir eylemdir. Küfür, şirk ve tuğyan içindekilerin, inşâ ve ihya olarak mescidleri îmâra ehliyetleri ve haklan yoktur. Mescid îmân, müslüman duruşun müessese planında tanıtımı demektir. Allahû Teâla buyuruyor:
*"Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'dan başka hiç kimseden korkmayan kimseler îmâr ederler. İşte hidayet üzere oldukları umulanlar bunlardır."*133[133]

130[130] Nisa: 4/65
131[131] Buharî, Salat:56; Müslim, Mescid: 3-5; Ebu Davud, Salat:24
132[132] Tevbe: 9/17.
133[133] Tevbe: 9/18.

Mescidler, Allahû Teâla'ya kulluk mekânlarıdır. Oralarda sadece ve sadece Allah'a kulluk edilir. Allahû Teâla buyuruyor:

"Mescitler kuşkusuz Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın." 134[134]

Mescidier lillah içindir. Onları özelleştirip şahısların, meşreblerin, öncülerin şahsi malları haline getirenler, mescidlere ihanet edenlerdir. Tağutlara, zorbalara isyan ederek sadece ve sadece Allahû Teâla'ya kulluk eden hiçbir kimse meşreb, mezheb, kavim ve kabile farkından ötürü mescidlerden menedilemez. Şayet edilirse tuğyan olur.

Sahabeler mescid etrafında kenetlenmişlerdi. Onlar için mescid, salih amellerin merkezi idi. Sahabelerin mescid ile olan ilişkileri askerlerin kışla ile olan ilişkileri gibiydi. Sahabeler; mescidi kışla, kendilerini İslâm ordusunun askerleri, Rasûlüllah (sav)'i de İslâm ordusunun baş komutanı kabul edip itaat ediyorlardı.

Müslümanlar tarafından yapılmış olan her hangi bir mescidde Allahû Teâla'nın şeriatına muhalif kanunların, yasaların propagandası yapılırsa, cahili hakimiyetlere boyun eğmeye nıü'minler teşvik edilirlerse o mescid, mescid olmaktan çıkmış olur.

Sahabeler, mescidleri hem îmâr etmişler ve hem de ihya etmişlerdir. Şunu bilelim ki; ihya anlamında mescid imârının ilk adımı, fiilen mescide devam etmektir. Mü'min insanın fiili olarak mescide devam etmesi, başlı başına bir iman ve İslâm göstergesidir. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:

"Mescide devam ettiğini gördüğünüz kişinin imanma/müslüman olduğuna şehadet/tanıklık ediniz." 135[135]

Mescidler, medeniyet mektebleridir. Oralarda medenîler yetişir. Mescidlerin imârından, inşâsından, çoğalmasından rahatsız olup nefret edenler, genelde medeniyet düşmanı mürtecilerdir!

Mescid îmân, İslâm'ı yayma ve topluma âmir kılma faaliyetinin merkezidir. İnanç dünyasının mekân planında anlatımı ya da inancın mekâna aktarımı diye de değerlendirilebilecek olan mescid îmân, çevrenin İslâm'la donatılmasının ilk temel adımıdır. Şunu bilelim ki; müslüman kimliğin sosyalleşme rehberi sünnet, merkezi ise mesciddir. Mescidlerin çoğalmasından hoşlanmayan münkir ve müşriklerin değişik yollar ve gerekçelerle mescid îmârım engellemeye çalışacakları hatta aynı yoldan aynı kurumlarla karşı girişimlerde bulunabilecekleri Mescidi Dırar" olayı ile tescil edilmiştir.

Mescidleri işlevsiz kılma teşebbüsleri ve mescidlere yönelik düşmanca tavırlar, şirk mesabesinde bir zulmü ifade ederler. Allahû Teâla buyuruyor:

"Allah'ın mescitlerini, içlerinde Allah'ın isminin anılmasından meneden ve onların harap olmalarına çalışan kimselerden daha zâlim kim olabilir! İşte bunlar, oralara korka korka girmekten başka birşey yapmazlar. Bunlara dünyada perişanlık, ahirette de büyük bir azap vardır." 136[136]

Bu ayet-i kerime'ye göre İslam'da mescid/cami, mâbed dokunulmazlığı esastır. Müslümanlar tarihi fırasetle incelendiğinde görülecektir ki; İslâmî yerleşim birimlerinde Mescidler, "harem bölgesi" konumunda mukaddes merkezlerdir. Mescidlere yapılan saldın, bizzat İslâm'a ve bütün müslümanlara yapılmış olan saldırıdır. Bundan ötürüdür ki, Mescide karşı mescid anlamına gelen "Mescid-i Dırar" ı ortadan kaldırmaya bizzat Rasûlüllah (sav) karar vermiştir. Özellikle şu gerçeği bilmekte tayda vardır: Mescid-i Dırar hadisesi, mescid imârında ihyâ'nın inşâ'-dan daha çok önemli oldğunu gösteren Kur'an kaynaklı tarihi bir gerçektir.

Devr-i cahiliyyede ruhbanlığa soyunmuş Ebû Amir Rahip adında meşhur birisi vardı. Bu adam, münafıkların reisi İbn-i Selül'ün halasının oğluydu. Rasûlüllah (sav)'in Medine'ye hicreti ve Medine'de İslâm Devleti'ni kurması bunun çok zoruna gitti. Mekke Fethi'nden sonra Taife; Taifliler müslüman olunca da Şam'a kaçtı.

Ebû Amir Küba'da münafıklara; "Ben sizin şu Mirbedinizze(koyun ağılı anlamına gelen bu sözle Küba mescidini kasdederek) giremem. Orada beni tanıyıp başıma iş açacaklar çıkabilir" demiş; onlar da: "Biz bize ait bir Mescid yaparız. Sen de bizimle oturur orada konuşursun" diye cevap verdiler. Sonra da adıyla mescid müessesesini kötüye kullanmasını amaçlayan bir yapının yapılmasını karara bağladı. Ebû Amir, taraftarlarına ayrıca şu talimatı verdi: "Siz gücünüz yettiğince kuvvet ve silah hazırlayın. Ben de Rum Kralı Kayser'e gidip asker getireceğim. Muhammed ve Ashabını Medine'den süreceğim." Kendisi gittiği yerde Hıristiyan olup kaldı. Bu İslâm düşmanı aynı zamanda zifafa girdiği gecenin sabahında Uhud ordusuna katılmakta gecikmemek için acele ederken yıkanması gerektiğini unutan ve savaşta şehid düşen, Rasûlüllah (sav)'in kendisini meleklerin yıkadığını bildirdiği ve dolayısıyla "Ğasilu'l Melaike" diye meşhur Hz. Hanzala (R.a.)'ın babasıdır. 137[137]

Münafıklar tarafından Ebû Âmir'in talimatlarının gereği yerine getirildi. Kısa zamanda Ebû Âmir riyasetinde 12 münafık Küba mescidi karşısında bir mescid yaptılar. Ve mescid'in de İmamlığına Mücemmi' b. Câriye'yi tayin ettiler. Böylece Küba mescidinden kopmalar meydana geldi. Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir münafık olmadığı halde ve gerçek durumu de bilmediği için bu mescide kereste yardımında bulundu. Rasûlüllah (sav) Tebük savaşı için hazırlıklarda bulunurken, beş kişilik bir münafıklar heyeti gelip ve gerçek amaçlarını gizleyerek meşruiyet kazanmak adına Rasûlüllah (sav)'e

"Ey Allah'ın Rasûlü! yağmurlu ve soğuk gecelerde hasta ve isteyenlerin namaz kılmaları için bir mescid yaptık. Ayrıca sel geldiği zaman Küba mescidine gidemiyoruz. Böylesi durumlarda namazımızı kendi mescidimizde

---

134[134] Cin: 72/ 18

135[135] Tirmizî, İman:8

136[136] Bakara: 2/114.

137[137] El-Camiu Ki Ahkâmi'l Kur'an/Kurtubî, C:8, Sh: Sh:257, Mısır/1967.

kılmak istiyoruz. Bu arada sizinde gelip mescidimizde bize namaz kıldırmanızı da rica ediyoruz" dediler. Münafıkların bu isteğini Rasûlüllah (sav) savaş sonrasına erteledi. 138[138] Tebük savaşı dönüşünde Rasûlüllah (sav) ile ordusu "Zû Evân" denilen Medine yakınlarında bir yerde konakladılar. Münafıklar yine gelip Rasûlüllah (sav)'i mescidlerine davet ettiler. İşte tam bu sırada Allahû Teâla gerek bu mescid ve gerekse bu mescidi yapanlar hakkında Hz. Muhammed (sav)'i bilgilendirip haber verdi:

“Bir de müslümanlara zarar vermek, kâfirlik etmek ve müslü-manlarm arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Râsûlü'ne karşı savaş açmış olanı beklemek için mescid yapanlar var. "İyilikten başka bir maksadımız yoktu." diye yemin de edecekler. Fakat bunların kesinlikle yalancı olduklarına Allah şahittir.” 139[139]

“O mescit içinde sen kesinlikle namaza durma. Ta ilk gününde temeli takva üzerine kurulan mescit elbette içinde namaz kılmana daha layıktır. Onun içinde günahlarından arınmayı seven kişiler vardır. Allah da arınmış, ak-pak olmuş olanları sever.” 140[140]

“O halde binasını Allah korkusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı hayırlıdır, yoksa binasını yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurup da onunla birlikte cehenneme yuvarlanan mı daha hayırlı? Allah, zalimler güruhunu hidayete erdirmez.” 141[141]

“Onların kurmuş oldukları bu türlü binalar, kalpleri parça parça olmadıkça, kalblerinde bir nifak düğümü olup kalacaktır. Allah, Alîmdir, Hakimdir.” 142[142]

Bu ayet-i kerimelerin inzalmdan sonra Rasûlüllah (sav), Malik b. Duhşum ile Asım b. Adiy'i (Allah kendilerinden razı olsun) o mescidi ortadan kaldırmakla görevlendirdi. Görevli bu iki sahabe yapraklı hurma dallarından bir demet alıp ateşiedikten sonra, Akşam iie Yatsı namazı arasında Mescid-i Dırar'a vardılar ve orayı ateşe verip yaktılar, yıktılar. Mescid'i-i Dirâr'ın yakılması üzerine münafıklar cemaati dağıldı. Ebû Lübâbe, iyi niyetle verdiği kereste enkazını topladı ve evinin yanma bir kulübe yaptı. Ancak o kulübede ne bir çocuk doğmuş, ne bir güvercin yavru yapmış ne de bir tavuk kuluçkaya yatıp civciv çıkarmıştır. 143[143]

Rasûlüllah (sav) ve ashabı, Mescid istismarını önlemeyi mescid imârından saymışlardır. İslâm ve müslümanlarm aleyhine kullanılmak üzere oluşturulan müessesenin adı mescid de olsa mutlaka yıkılması gerekir. Mescid'e karşı mescid yoluyla İslâm'a ve müslümanlara zarar vermeye kalkışmak, düşmanlığın en amansız şeklidir. İslâm'a ve müslümanlara karşı kurulan komplolar mescid görünümünde de olsa asla ve kat'a kabul edilmez.

İslâm'a ve müslümanlara zarar vermeyi hedefleyen kurumların ve kuruluşların isimleri ne olursa olsun, mescid-i dırar cümlesinden sayılırlar. Böyle kurum ve kuruluşları ortadan kaldırmak, mescid-i dırarlan ortadan kaldırmak demektir. Mescid-i dırar katagorisine giren yani İslâm'a ve müslümanlara zararlı olmayı hedefleyen müessesesîerden, kurum ve kuruluşlardan uzak kalmak ve oraları zararsız hale getirmek için çalışmak, gerekirse böyle kurum ve kuruluşları yıkıp ortadan kaldırmak, başlı başına bir sünnettir. Sahabeler, mescid-i dırarı Rasûlüllah (sav)'in emriyle yıkmakla bu sünneti ihya ettiler.

Dikkat edilirse mescid îmân, sahabe neslinin nezdinde çok yanlı ve yönlü Rabbani bir hizmettir. Mescid-i takvaları inşâ ve ihya etmek, mescid-i dırar'ları ise yakmak, yıkıp ortadan kaldırmak, Ashâb-ı Kirâm'ın vazgeçilemez öncelikli müştereklerindendir.

İslâm'a ve müslümanlara zarar vermeyi hedefleyen tüm mescidler, müesseseler, kurultaylar, parlamentolar, beynelakvam/kavimlerarasi kurum ve kuruluşlar, mescid-i dırar hükmündedirler. Bunları ortadan kaldırmak için mücadele etmeyenler, Ashâb-ı Kirâm'ın yolunda sayılmazlar.

Ashâb-ı Kiram, kimden gelirse gelsin ve hangi seviyede olursa olsun, İslâm'ın müesseselerini, kurum ve kuruluşlarını İslâm karşıtı düşünce ve erin işine gelecek doğrultuda kullanmayı hedefleyen girişimlerin, teşebbüslerin şiddetle karşısında olmuş ve fiili olarak bu girişimci ve teşebbüscülerle savaşmıştır.

Mescid îmân, cennetlik bir faaliyettir. Rasûlüllah (sav) mütevatir bir hadisinde şöyle buyuruyor:

"Her kim Allah için bir mescid bina ederse, Allah da onun için cennette bir ev bina eder." 144[144]

Ashâb-ı Kiram mescid imârını önemsemekle, öncelikli faaliyet haline getirmekle- cennetlik faaliyetleriyle cennetlik bir nesil olduğunu ortaya koymuştur Bu nedenle diyoruz ki; sahabelerin yolu cennet yoludur. Faaliyetleri ise cennetlik faaliyetlerdir. Sahabeler ve sahabelerin Cennetlik faaliyetlerini önemsemeyip küçümseyenler, sahabenin yolundan ayrılıp başka başka yollara gidenlerdir.

Tilavetü'l Kur'an (Kur'ân Tilâveti)

Ashâb-ı Kiram, Kur'an-ı Kerim'in nüzulü ile tarih sahnesine çıkmış olan nurlu bir nesildir. Sahabeler, müslüman kimliğinin farkına Kur'an-ı Kerim ile varmışlardır. Sahabeler; Kur'an-i Kerim'in muhatapları ve nüzulünün şahidleridir.

Onların cennetlik kalitelerini gösteren tanıtıcı özelliklerinin arasında Kur'an tilâvetinin yer alması, bu neslin

---

138[138] Es-Siyertü'n Nebiyye/İbn-i Hişam, C:4, Sh; 173-174
139[139] Tevbe: 9/107
140[140] Tevbe: 9/108
141[141] Tevbe: 9/109
142[142] Tevbe: 9/110
143[143] İslam Tarihi/M. Âsim Köksal, C:9, Sh:251-256
144[144] Nazmu'l Mutenâsire Minel Hadisi'l Mütevatire/Kettanî, Sh: 89, Beyrut/1983

diğer nesillerden ayrıcalıklı niteliğini oluşturan en temel hayat kaynağı Kur'an-ı Kerim'i dikkatlere sunmak anlamına gelmektedir. Şunu bilelim ki; müslüman kişi ve toplumların müslümanhk seviyesi ve kıvamı, Kur'an-ı Kerim ile ilişkilerinin kesintisizliğine ve sağlamlığına bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'i merkezine oturtmayan bir hayat, İslâm ölçüleri çerçevesinde tek kelimeyle batıl ve atıl bir hayattır.
İslâm kültürünün kaynağı ve başlangıcı Kur'an'dır. Kur'an ile irtibatını kesen bir neslin İslâm kültürü olamaz. Çünkü İslâm kültürü, vahiy kültürüdür. Kur'an ile irtibatını kesen bir insanın vahiyden haberdar olması mümkün değildir. Sahabeler vahiyden uzak düşmemek için, Allahû Teâla'nın muradına ve rızasına uygun bir hayat yaşamak için Kur'an tilâvetini, eğitimini hayatlarının büyüteçleri haline getirmişlerdir. Nitekim İslâm'ın başlangıç yıllarında Rasülüllah (sav) "Kur'an", "Ayet", "Sure", "Vahy" gibi kavramların müslümanların kafa ve kalblerinde iyice yerleşip billurlaşmasına kadar Kur'an'ın ihmaline herhangi bir şekilde ve sebeple yol açmamak için, kendi sözlerinin bir müddet yazılmasını bile yasaklamıştır. Rasülüllah (sav)'in bu tavrı, İslâm toplumları ve müslüman bireyler için Kur'an-ı Kerim'in, ne derece hayatî bir konumda olduğunu ve olması gerektiğini tespit, tescil ve teşhir eden metod değeri pek yüksek tarihi bir nebevi uygulamadır. Bu durumun şuurunda olan sahâbîler bir yandan Kur'an-ı Kerim'e gösterdikleri özenle dikkat çekerlerken bir taraftan da Kur'an'ın ihmal edilip edilmeme endişe ve güvenine dayalı olarak hadislerin yazılmasından başlamak üzere diğer bilimsel faaliyetlere olumlu veya olumsuz tepkilerde bulunmuş ve yak-aşımlar sergilemiş olmalarıyla Kur'an kaynaklı düşünce, kültür ve nedeniyet dünyasının ilk temsilcileri olmuşlardır. Hz. Ömer (R.a.) bir ıitabesinde şöyle der: "Kur'an okuyun ki onunla tanınasınız; onunla amel edin ki Kur'an ehlinden olasınız.” 145[145]
Sahabeler; Hz. Muhammed (sav)'in vahiy kültürünün temsilciğini yapan ilk medenî müslümanlardır. Elbetteki bütün müslümanlar mede-ıidir. Sahabeler arasında Kur'an-ı Kerim; tefekkür ile tertili üzere okunan, bellenen, uygulanan, hayata dönüştürülen, ihmal ve ihlal edilmesine asla göz yumulmayan bir kiatptır. Yani sahabe hayatının özünde kitap olarak Kur'an vardır.
Hayatü's sahabe, Kur'an zengini bir hayattır. Allahû Teâla buyuruyor:
“Bir sûre indirildiği zaman, içlerinden biri çıkar, "Bu sûre hanginizin imanını arttırdı?" der. Fakat mü'minlere gelince, aslında her inen sûre onların imanını arttırmıştır ve onlar sürekli olarak müjdelenip duruyorlar.” 146**[146]**
Bu ayet-i kerime, sahabe döneminde Kur'an tilâveti ve Kur'an eğitiminin bir zenginlik kaynağı kabul edildiğini göstermektedir. Kur'an eğitiminden geçmeyen, Kur'an'ı tilavet etmeyen ve Kur'an'ı anlamaya yanaşmayan bir kişi mü'min de olsa îslâmî açıdan kültür fukarası sayılır. Kur'an zengini bir hayatın nasıl gerçekleştiğini Abdullah İbn-i Mesud (R.a.) şöyle açıklıyor: "Bizden bir sahâbî, Kur'an-ı Kerim'den on ayeti öğrendiği zaman, ayetlerin anlamını iyice kavramadan, onlarla amel etmeden başka ayetleri öğrenmeye kalkışmazdı.” 147[147]
Ashâb-ı Kiram, Kur'an tilâvetini öncelikli olarak önemsemiş, Kur'an ayetlerini anlamayı ve hayata dönüştürmeyi en mühim mesele haline getirmiştir. Enes b. Malik R.a. rivayet ediyor: "Ashâb-ı Kiram bir âyet-i kerime hakkında ihtilafa düşerlerdi. Bu sefer: Bu âyeti Rasûlüllah (sav) filan oğlu filana okutup öğretti derlerdi. Kimi zaman bu kişinin bulunduğu yer Medine'den üç günlük uzaklıkta olurdu. Ona haber gönderilir, bu adam getirilir ve şöyle denilirdi: Rasûlüllah (sav) şu âyeti sana nasıl okutup öğretti? O da, öğrendiği şekliyle söyler ve onun dediği gibi yazarlardı.” 148[148]
Abû Abdurrahman es-Sulemî (R.a.) şöyle demiştir: "Biz, Kur'an-ı Kerîm'den on âyet-i kerîme öğrendik mi, o on âyetin helalini, haramını, emir ve nehiylerini öğrenmedikçe bîr sonra ki on âyeti öğrenmeye geçmezdik."
Abdullah İbn-i Ömer (R.a.) rivayet ediyor: "Bu ümmetin ilkleri döneminde Rasûlüllah (sav)'in ashabından faziletli olan bir kimse, Kur'an-ı Kerim'den ancak bir sure ya da ona yakın bir miktar ezberlerdi. Onlara Kur'an gereğince amel etmek ihsan buyrulmuştu.” 149[149]
Allah'ın arzında her mü'min insan kabı ve kapasitesi kadar Kur'an'dan istifade eder. Sahabelerin kıvamını oluşturan müşterek ihmal edilmez ve vazgeçilmez nokta, onların Kur'an âyetlerini Peygamber (sav)'in örnekliğinde ve önderliğinde hayata dönüştürmüş olmalarıdır. Sahabeler, Kur'an ile hukuklarını hep canlı tuttular. Onlar arasında yaygınlaşan ve sonraki müslüman nesillere intikal eden her gün belli bir miktar Kur'an okuma; "Hizb", Kur'an'ı tümüyle ezberleme; "Hıfz" ve hassaseten Ramazan aylarında Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okuyup dinleme; "Mukabele" gelenekleri, Kur'an ile zenginleştirilmiş hayatın tilâvet ağırlıklı uygulamalarından bazı güzelliklerdir. Sahabelerin Kur'an tilâvetine olan düşkünlükleri ve Kur'an'ı baştan sona okuyup hatmetme iştiyakları, Rasûlüllah (sav) tarafından "haftada bir hatim" sınırlamasının getirilmesine sdebep olmuştur. 150[150] Münkir ve müşriklerin yasaklan ve dayakları, mü'minleri Kur'an öğrenmekten ve başkalarına öğretmekten alık oy amam ıştır. Ebû Talha (R.a.) rivayet ediyor: "Birgün mescide girdiğimde Rasûlüllah (sav)'in açlıktan karnına taş bağlamış olduğu halde, ayakta suffe ehline Kur'an okuttuğunu gördüm.” 151[151] Ashâb-ı Kiram, aç kalmaya, susuz kalmaya tahammül etmiş, ama bir an olsun Kur'an'sız kalmaya tahammül etmemiştir.
Ashâb-ı Kiram'ın en önemli özelliklerinden birisi de, müslüman kimliklerini ibraz etmeye, inançlarını izhar ve

145[145] Uyunu'l Ahbar/İbn-i Kuteybe, C:2, îh:235, Kahire/1973;El-Ikdu'l Ferid/İbn-i Abdirrabihi, C:2, Sh:132, Beyrut/ty
146[146] Tevbe: 9/ 124
147[147] Siyeru A'lâmi'n Nübelâ/Zehebî, C:4, Sh: 271
148[148] El- Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an/Kurtubî, C:l Sh:53-54, Mısır/1967
149[149] El- Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an/Kurtubî, C:l Sh:39-41, Mısır/1967
150[150] Buharı, Fedailu'l Kur'an:34
151[151] el- Hilyetü'l Evliya/İsfehani: 1/342, Kahire/1375

insanlara ulaştırmaya Kur'an tilâvetiyle başlamış olmalarıdır. Onlar, hayatm müslümanca yaşanmasının yolunun tilâvetü'l Kur'an'dan geçtiğine inanıyorlardı. Kur'an okumayan, anlamayan, dinlemeyen, Kur'an ayetlerini uygulamayan ve bilgi dağarcıklarında Kur'an'dan ayetler bulunmayanlar, harebe ev gibidirler. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:

"Hafizasında Kur'an'dan bir şey bulunmayan beden, harab olmuş ev gibidir." [152][152] Rasûlüllah (sav)'in bu beyan ve tesbitinde gündeme gelen harabelikten, mahrumiyetten sahabe nesli uzaktır. Çünkü sahabe nesli, hadimu'l Kur'an'dır. Kur'an okumak, Kur'an ayetlerini anlayıp uygulamak, sahabe neslinin en önemli günlük faaliyetlerinin başında yer alır. Bir rivayette şöyle buyruluyor:

"Ashâb-ı Kiram, Kur'an-ı Kerim'i çokça okur; onu okumadıkları ve sayfalarına bakmadıkları bir günün geçmesini istemezlerdi. Günlerine Kur'an ile başlarlar, göz rahatsızlığı önlanlara da Mushaf-ı Şerife bakmalarını tavsiye ederlerdi." [153][153]

Ashâb-ı Kiram, Kur'an-ı Kerimi Allah'ın emri ve fermanı bilir, gece gündüz onun üzerinde titizlik gösterir, onu gözetir ve ona göre bîr hayat yaşamaya çalışırdı. Dolayısıyla sahabe kıvamından hayatımıza izler taşıyabilmemiz için önce Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenmemiz ve her gün belli bir düzen dahilinde o ilahî kelâmı okuma alışkanlığını kazanmalıyız ve sonra da mümkün olduğunca onun dünyasında onu anlayıp imkânlar ölçüsünde Rasûlüllah (sav)'in örnek ve önderliği çerçevesinde kalmak kaydıyla yaşamaya çalışmamız gerekir. Aksi halde Kur'an tilâvetini önemsemezsek, gereksiz görürsek Ashâb-ı Kiram'in yolundan ayrılma tehlikesinin içine düşmüş oluruz. Ashâb-ı Kirâm'ın yolundan ayrılanlar, Kur'an'sız kalanlardır.

Kur'an tilâvetinin Ashâb-ı Kirâm'ın vazgeçilmez öncelikli müştereki olması, keyfi, küfrî ve cebrî güçler tarafından Kur'an eğitiminin yasaklandığı, Kur'an öğrencilerinin birer şakî gibi takibe tabi tutulduğu günümüz İslam coğrafyasında Ashâb-ı Kiram yolunda yürümeye ahdetmiş biz müslümanlara her gün Kur'an tilâvetiyle güne başlama mesuliyetiyle birlikte evlerimizi birer "Beytu'l Kur'an" haline getirme sorumluluğunu da yüklemektedir. Şunu unutmayalım ki; keyfî, küfrî ve cebrî güçlerin tehditlerine, dayatmalarına aldırış etmeden Kur'an'la beraber olup güne Kur'an'la başlayan ve günü Kur'an ile kapatanlar, Ashâb-ı Kirâm'ın yolunda olanlardır.

Cihadün Fi Sebilillah (Allah Yolunda Cîhad)

Allah yolunda cihad, sahâbe-i kirâm'm vazgeçilmeziydi. İslâm garib olarak geldi. Ama çok kısa bir zaman zarfında beşeriyet alemi içinde yayıldı, devlet olup uygulama imkânına kavuştu. İslam'ın hakikatten mahrum topluluklara ulaştırılması ve hakikatsiz kalmış topluluklar arasında sür'atle yayılmasının temel sebeblerinden biri de, Ashâb-ı Kirâm'm dini mübini İslâm'ı yaymak ve hayata âmir kılmak için her türlü fedakârlığı göze almalarıydı. Sahabeler; Allah Rasûlü'nün has talebeleri, İslâm ordusunun asil askerleri, Allah'ın kullarına Hakk'ın nazarıyla bakan, gönülleri merhamet, şefkat, hizmet, doğruluk, istiğna ve diğergamlık gibi risâlet nurlarîarıyla dolu takvayı azık edinmiş cihad ehli kimselerdir.

Sahabeler iman içinde bir hayat yaşayarak sahip oldukları Rabbanî değerler uğrunda fedakârlığın her türünü üstlenmiş, cihad-ı ekberi de ciahd-ı asgari da gereği gibi hakkıyla yerine getirme şevki ve gayreti içinde olmuş ve kendilerinden sonraki müslüman nesillere hareketli ve bereketli örnekler miras bırakmış fedailerdir. Onlar için hayat iman ve cihad ile anlam kazanıyordu. Nitekim sahabe neslinden Hz. Hüseyin (R.a.) şöyle diyor: "Hayat; iman ve cihaddır." Sahabe neslinin indinde "iman için cihad, cihad için iman" asla vazgeçilmez öncelikli bir müşterektir. Sahabe neslinin cihad anlayışı kendi nevi şahsına münhasırdır. Sahabe neslinin cihadı, İslâm imanını hayata dönüştürme eylemi idi. Dolayısıyla imanı hayata dönüştürürken önüne çıkan engelleri acımadan bertaraf etmek, insanla İslâm arasındaki engelleri kaldırmak, insanlığı İslâm ile barıştırmak için her türlü cehdü gayreti göstermek, sahabe için cihad cümlesindendi.

Ashâb-ı Kiram için; "Gecelen zahid, gündüzleri mücahidi" tabirini kullanır. Bu tabirin kullanılması, sahabe neslinin kendi özgü meziyetlerinden ileri gelmiştir. Sahabe neslinin kendisine özgü meziyetlerinden birisi de, RasûlüIIah (sav)'in emrinde veya emriyle cihad yapmalarıydı. Rasûlüllah (sav)'in emrinde onunla ile birlikte cihad etmiş olmak, sonraki müslüman nesillerin sahip olamadıkları farklı bir bahtiyarlıktır. Bakınız tâbiun neslinden Süfyan b. Uyeyne (Rh.a.), Abdullah b. Mübarek hakkındaki görüşünü beyan ederken şunları söylüyor: Sah âb elerin durumlarını ve Abdullah İbn-i Mübarek'in durumunu inceledim. Nebi (sav) ile sohbette bulunmuş onun maiyetinde/emrinde cihad etmiş olmaları dışında Abdullah'dan daha üstün bir yönlerini göremedim. [154][154]

Sahabelerin cihadı, Allah yolunda olmakla mukayyeddi. Allah yolunda cihad; mü'min insanın hayatı imana adaması ve bu adayışmı kalbiyle, eliyle, diliyle, servetiyle fiilen ispatîamasıdır. Sahabeler bunu yapmışlardır. Sahâbe'de cihad, başlı başına bir yaşam tarzıdır. Sahabeler cihad'ı terketmeyi, kendi eliyle kendisini tehlikenin içine atmak olarak biliyordu. [155][155]

Sahabe nesli, Allah yolunda rızkını kılıçların gölgesinde arayan bir nesildir. İmam Muhammed (Rh.a.) "Siyer-i

[152][152] Tirmizî, Sebavu'l Kur'an: 18
[153][153] Et-Terâtibu'l İdâriyye/Kettânî, C:2, Sh:197
[154][154] Siyeru A'lâmi'n Nübelâ/Zehebî, C:8, Sh: 390
[155][155] Tirmizî, Tefsir: 3.

Kebir" adlı eserinde Rasûlüllah (sav)'in şu hadisini kaydediyor: Rasûlüllah (sav) buyuruyor:
“Allahû Teâla, kıyametin kopmasına yakın bir zamanda beni kılıçla gönderdi. Rızkımı da mızrağımın altında yahut mızrağımın gölgesinde (ravinin şüphesidir) kıldı. Bana muhalefet edene de zillet ve küçüklük verdi. Her kim kendisini bir kavme benzetirse o onlardandır."
"Beni kılıçla gönderdi" sözünden maksad, beni Allah yolunda cihad etmek üzere gönderdi, demektir. Rasûlüllah (sav)'in Tevrat'taki vasfı şöyledir:
“Düşmana karşı savaşla mamur bir Peygamberdir. Cesaretin şiddetinden gözleri kırmızıdır." Ümmetinin vasfı ise şöyledir:
"Kitapları kalblerinde saklı ve kılıçları omuzlarındadır.” 156[156]
Sahabe nesli, mücahidliği Kur'an ayetleriyle tescil edilmiş bir nesildir. Onlar, Rasûlüllah (sav) ile birlikte onun emrinde cihad ederek mücahid oldular. Allahû Teâla buyuruyor:
“Allah'a iman edin ve Rasûlü ile birlikte cihada gidin." diye bir sûre indirildiği zaman, içlerinden mal mülk sahibi olanlar senden izin istediler ve "bırak bizi oturanlarla beraber oturalım" dediler.” 157[157]
“Onlar, oturanlarla beraber oturmaktan hoşlandılar. Kalblerine mühür vuruldu. Bundan dolayı onlar anlayışsızdırlar.” 158[158]
“Fakat Peygamber ve onunla beraber olan müminler mallarıyla; canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır. Murada erenler de İşte onlardır.” 159[159]
“Allah onlara, altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladı. İçlerinde ebedi kalacaklardır. İşte o büyük kurtuluş budur.” 160[160]
Ashâb-ı Kiram, cihadsız cenneti düşünmeyen bir nesildir. Sahabeler, cihadlarıyla cenneti hakeden cennetliklerdir. Onların cihadı, fitneden eser kalmayıncaya ve din de (hayat sistemi de) bütünüyle Allah'ın hükmüne ve hakimiyetine has kilınmcaya kadar devam eden bir cihaddır. Allah yolunda cihadın kıyamete kadar devam eden bir ibadet olgunu kabul etmek, Ashâb-ı Kirâm'ı izlemenin değişmez asgari şartîarındandır.
Kendilerini mevsimlik cihad anlayışlarına kaptıranlar, sahabenin izinde yürümeyenlerdir. Dolayısıyla cihadsız bir nesil, Ashâb-ı Kirâm'ın yolunda sayılmaz. Allah yolunda cihad, sahabenin hayat tarzıdır. Sahabe, hayatını ve servetini cennet karşılığında Allahû Teâla'ya satan kârlı nesildir.
Sahabeler dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, Allah yolunda cihad onların asla ve kafa vazgeçemedikleri öncelikli müştereklerindendi. Onlar, mazeretsiz terk-i cihadı, nifak alâmeti kabul ediyorlardı. Nitekim Sahabe neslinden Hz. Ebu Bekir (R.a.) der ki: "Cihadı terkeden , zillete düşer." Cihad öyle bir ibadettir ki; ihyası izzetin garantisi, terki ise zilletin davetiyesidir. Cihadsız gün geçirenler, zelil olmaya mahkûmdurlar. Kısacası; Ashâb-ı Kirâm'm yolunda gitmek ve onların kıvam .göstergelerinden hayatımıza izler taşımak izzet, bunu ihmal etmek ise zillettir. Sahabe keyfî, küfrî ve cebrî güçlere boyun eğmemiştir. Aksine sahabe nesli, keyfî, küfrî ve cebrî kadroların iktidarlarını, düzenlerini ortadan kaldırmak için adeta cihadı nimet bilmiştir. Onlar Allah yolunda şehid olmayı hayattan daha çok sevmişlerdir.
Yukarıda mahiyeti izah edilen Ashâb-ı Kirâm'ın kıvam göstergeleri, hangi çağda ve mekânda olursa olsun, İslâm adına ve müslümanları temsilen oluşturulan tüm oluşumlarının vazgeçilmezleri sayılırlar. Çalışma programlarında Ashâb-ı Kirâm'ın kıvam göstergelerine yer vermeyen oluşumlar, Rasûlüllah (sav) ve O'nun sahabelerinin üzerinde bulundukları yolun üzerinde sayılmazlar. Yani sahabelerin hassasiyetlerini hassasiyet edinmeyenler, sahabenin yolunda sayılmazlar.
Netice olarak Ashâb-ı Kirâm'ın kıvam göstergeleri, bir kurtuluş neslinin cennetlik belgeleridir. Onları hayata taşımak, yeniden Asr-ı Saadeti oluşturma imkânına kavuşmaktır. Yeni Asr-ı Saadetler oluşturmak isteyenler, Ashâb-ı Kirâm'in kıvam göstergelerini gündemlerine taşımak mecburiyetindedirler. Bunun da yolu sahabelerin hayatlarını inceleyerek, onların fıkıhlarını anlamak ve onların İslâm'ı yaşadıkları gibi yaşamaktır.
Hayat muallimi olarak Rasûlüllah (sav)'ın örnekliğinde ve önderliğinde İslâm'ı anlamak ve yaşamak, herkese nasib olmayan Rabbani bir nimettir. Bu nimete sadece sahabe nesli nail olmuştur.
Sahabe nesli, Allahû Teâlâ ve Rasûlünün tezkiye ve ta'diline mazhar olduğu için, İslâm dinini anlamada ve yaşamada ölçü kabul edilmiştir.
Fıkhu's sahabe denildiğinde iki şey aklımıza gelmelidir: Birincisi sahabeleri oldukları gibi tanımaktır. İkincisi ise sahabelerin İslâm'ı anlamaları ve yaşamalarıdır. Sahabenin İslam'ı anlaması yani fıkhı özeldir. Çünkü saâbenin kavli ve fiili dinde delil kabul edilmiş ve onlardan sonra gelen müslüman nesiller için bağlayıcı olmuştur. Bunun için tarih boyunca her iki boyutuyla fıkhu's sahabe hep İslâm ümmetinin gündeminde olmuştur.
Akide ve iman dünyasında ortaya çıkmış olan, tarihin haber verdiği şerefli bir topluluğun haberleri ne uydurulmuş bir olaylar manzumesidir, ne de olur olmaz söylenmiş sözlerdir.
Bütün bir tarih, güvenilirlikte, doğrulukta ve hakikati araştırmada İslâm tarihi ve kahramanlarının şahid olduğu böylesi bir zaman dilimine şahid olmamıştır. Çünkü bu devrin öğrenilmesi ve araştırılması uğrunda harikulade

156[156] Sieyr-i Kebir/İmam Muhammed/Şerh: Serahsi, Ter: M. Said Şimşek, C:l, Sh: 38, İst/1980
157[157] Tevbe: 9/ 86.
158[158] Tevbe: 9/ 87.
159[159] Tevbe: 9/88.
160[160] Tevbe: 9/89.

beşerî bir gayret ortaya konulmuştur. Yüce İslâm alimleri, İslâm'ın ilk asrında küçük bir fısıltı ve kıpırdanmayı dahi ihmal etmeksizin araştırma laboratuarına getirmişler, tenkit süzgecinden geçirmişlerdir.
Allah Rasûlünün eşsiz sahabesinin şerefli tabloları, her ne kadar efsane gibi görense de efsane değildir. Bilakis bunlar, o yüce kimselerin şahsiyet ve hayatlarında şekil bulmuş hakikatlerdir. Ve onlar zirveleşenlerdir, ışık saçanlardır. Yazarların ve vasfedenlerin istedikleri kadar değil, bizzat o hakikatlerinin sahiplerinin, enginlik ve kemal yolunda olağan üstü gayret sarfedenierin istedikleri kadardır. Şu nokta önemlidir ki; tarih, adalet ve kemalin gerçekleşmesi için azm ve niyetlerini pekiştirmiş ve bu uğurda hayatlarını ortaya koymuş, sınırsız cesaret ve kahramanlık örneği göstermiş, Allah Rasûlü'nün etrafında, öbeklenen insanlar gibi başka bir topluluğa şahit olmamıştır.
Sahabeler, tam beklendikleri zamanda ve söz verildikleri günde geldiler... Onlar, Peygamberleriyle (sav) beraber, müjdeleyici ve kulluk edici olarak geldiler. Hayat, kölelik zincirini kıracak, insanlığı şu anda ve geleceğinde hür kılacak kahramanlar beklerken, onlar, peygamberlerinin (sav) arkasından, devrimci ve hürriyetçi olarak geldiler. Ve hayat, insanlık medeniyeti için yeni ve sağlam doğuşlar ortaya koyacak insanları beklerken, onlar, öncüler ve uzak görüşlü olarak geldiler. Bunlar, kısa bir zamanda bu kadar şeyi nasıl sığdırabilirlerdi? Koca bir imparatorluğu köhne bir âlemin başına geçirip, onları atılmış birikinti haline nasıl getirebilirlerdi. Bütün bunların ötesinde, bütün bir insanlığı, tevhid ışığı ile aydınlatacak ve onu ebediyete kadar muhafaza edecek böyle bir oluşumu ışık hızıyla gerçekleştirmeye nasıl güç yetirebilirlerdi?
Hiç şüphesiz bütün bu gerçekleşenler bu mucizeleri, büyük mucize Kur'an-ı Kerim'in nüzulünün, Rasûl-ü Emin'in tebliğinin ve ümmetinin, nurlu yola baş koymasının yansımalarından başka bir şey değildir.
Sahabe nesli, öncelikli olarak Kur'an'dan, sünnetten Allahû Teâla'ya olan kulluğunu kemale erdirmek için hükümler istinbat etmiştir. Bakınız Abdullah İbn-i Abbas (R.a.) şöyle diyor: "Hanımımın benim için süslendiği gibi, ben de onun için süslenmek istiyorum. Zira Allahû Teâla "Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç adet süresi beklerler ve Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri, kendilerine helâl olmaz. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa gizlemezler. Kocaları da, barışmak istedikleri takdirde o süre içersinde onları geri almaya daha layıktırlar. O kadınların, üzerlerindeki meşru hak gibi, kendilerinin de haklan vardır. Yalnız erkekler için, onların üzerinde bir derece vardır. Allah çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir."
Kitap ve sünnete göre düşünmek suretiyle kitap ve sünnet bağlısı olarak yaşamak, sdahâbe gidişatını takib etmekle mümkündür. Şunu kabul etmek gerekir ki Hz. Peygamber (sav)'in ilk işi; İslâm'ın şahıslarında canlandığı bireyler sahabeler de bu kıvamı temsil eden ilk müslüman nesildir.
"Sizin en hayırlılarınız, görüldükleri zaman Aziz ve Celil olan Allah'ın hatırlandığı kimselerdir." 161[161] hadisi, hem bu gayeyi hem de sahabe neslinin genel niteliğini tespit ve tescil etmektedir. Unutulmamalıdır ki: Sahabeler, Kitap ve Sünnet ehlidir. Sahabelerin yolunu izlemek, Kitap ve Sünnet'e uymak anlamına gelir. Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in sünnetine tabi idiler. Sünnet'e ittiba eden Kur'an'a tabi olmuş demektir. Sahabeler bu konuda en önde gelenlerdir. Rasûlüllah (sav) sahabelere Kur'an'm lafzını getirip bildirdiği gibi, manasını açıklamıştır, *"insanlara ne indirildiğini açıklayasın diye."* 162[162] ayetinin öncelikle sahabeleri kapsadığı açıktır. Dolayısıyla sahabe fıkhı; Allahû Teâla 'nın ayetlerinden, Rasûlüllah (sav) 'in sahih sünnetinden isabetli hükümler çıkarmak ve ihtilaflı konuların çözümüne ulaşabilmek için anlamı açık olan muhkem ayetlerden hareket etmek, sahih hadislerin beyanlarını dikkate almak, nassları bütünlük içinde anlamaya çalışmak, nakli ve aklî bir zaruret bulunmadıkça nassların zahirine bağlı kalıp akit nakle tabi kılmaktır.
Sahabeler, vahyin fikir işçiliğini yapmışlardır. Kur'an'dan hüküm istinbat ederken kendi nefislerine pay çıkarmayı devre dışı bırakmamışlardır. Bakınız Allahû Teâla şöyle buyuruyor:
"Rabbin, senin gecenin üçte ikisinden daha azında, yansında ve üçte birinde kalktığını, seninle beraber bulunanlardan bir topluluğun da böyle yaptığını biliyor. Gece ve gündüzü Allah takdir eder. O, sizin onu saya-mayacağınızı bildi de sizi affetti. Bundan böyle Kur'ân'dan size ne kolay gelirse okuyun. Allah, içinizden hastalar, yeryüzünde gezip Allah'ın îûtfunu arayan başka kimseler ve Allah yolunda savaşan daha başka insanlar olacağını bilmiştir. Onun için Kur'an'dan kolayınıza geldiği kadar okuyun, namazı kılın, zekatı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. 163[163] *Kendiniz için gön derdiğiniz her iyiliği, Allah katında daha hayırlı ve sevapça daha büyük olarak bulacaksınız. Allah'tan bağış dileyin. Kuşkusuz Allah bağışlayandır, merhamet edendir."* 164[164]
Burada Allah'ın lütfün dan kazanç elde etmek ve ticaret yapmak için yolculuğa çıkanlarla, Allah yolunda çarpışacak mücahitlerin yanyana zikredilmiş olmalarında bunların ikisinin de mükâfatta birbirlerine yakın olduklarına işaret vardır. Beyhaki "Şuab-ı İman" da ve daha başkaları Hz. Ömer (R.a)'in: "Bana ölümün geleceği haller içinde Allah yolunda cihattan sonra en sevgili hâl, ben bir dağın iki bölüntüsü arasında Allah'ın lütfundan bir şey aradfğım sırada ölümün bana gelmesidir." dediğini ve bu âyetini okuduğunu rivayet etmişlerdir. 165[165]
Dikkat edilirse, sahabe önce kendi nefsi için ayet-i kerime'den ders ve vazife çıkarıyor. Sahabenin fıkhında Allah

161[161] Sünen-i İbn-i Mace, Zühd: 4
162[162] Nahl: 16/44
163[163] Hayırlı işlere mal sarfedin
164[164] Müzemmil: 73/20
165[165] Hak Dini Kur'an Dili/M. Hamdi Yazır, C:8, Sh:5444, İst/1971

yolunda ve Allah'ın hükmüne bağlı kalan tüccarla, mücahid eşdeğerdi. Şunu bilelim ki; sahabeler fıkıhleri gereği ticaretleri cihad, cihadları ticaret olan bir nesildi. Allah yolunda ticareti cihada dönüştürmek ve cihad atmosferinde tutmak, sahabenin fıkhına ittiba etmenin gereğindendir.
Abdullah b. Ömr (bir rivayette Abdullah b. Abbas) "İnsanın kıldığı namaz, bazen başına belâ olur" diyor. Bu nasıl şeydir. Allah rızası için kılman bir ibadet nasıl belâ olur? diyorlar. Abdullah (R.a.) da şöyle cevap veriyor: İnsan namaz kılar ve hayatı boyunca bu namazına devam eder, fakat bu namazı kendisini münkerden/kötülükten ve fahşadan nehyetmez/alıkoymaz. Bayatı boyunca -Ben namaz kılıyorum- zanneder fakat hayatın sonunda iş muhasebeye ve muhakemeye geldiğinde, esas kriter ve ölçü ortaya konulduğunda kıldığı namazların Allah'ın istediği ve Peygamberin öğrettiği namaz olmadığı ortaya çıkınca, bu namazlar bu adamın başına belâ olur, çünkü kendisini aldatmıştır" diyor. [166[166]]
Sahabe fıkhı, her konuda vahyi öne çıkarma fıkhıdır. Kur'an ayetini tanımamak, bilmemek sahabeleri mahzun ederdi. Yani hüzünlü hale getirirdi. [167[167]] Sahabelerin gündemini Kur'an ayetleri oluşturuyordu. Onların bütün çaba ve gayretleri, Allah'ın kitabını Allah'ın muradına göre öğrenmek ve uygulamaktı. Bakınız Abdullah b. Mesud (R.a.) şöyle diyor: "Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen birinin olduğunu bilseydim, bineklerin ulaşabildiği yere kadar gider, ondan istifade ederdim.” [168[168]]
Sahabelerin hepsinin seviyesi bir değildi. Onların Kur'an-ı Kerim'i anlama hususunda seviyeleri farklı farklı idi. Bakınız Tabiun neslinden Mesruk (Rh.a.) şöyle diyor: "Kur'an-i Kerim'i fıkhetme/anlama, kavrama hususunda sahâbelrin kimi bir kişiyi, kimi iki kişiyi, kimi on kişiyi, kimi yüz kişiyi, kimi de tüm insanlığı sulayıp doyuracak düzeyde bir anlayış sahibi idiler. [169[169]] Dikkat edilirse, sahabeler, İslâm ümmetinin fıkıh muallimleridir. Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın muradına göre anlaşılmasında Kur'an'm ilk nesli olan sahabenin Kur'an fıkhı, İslam ümmetini bağlar.”
Kitap ve sünnet bağlısı yaşamanın örnekleri olan sahabelerin fıkhını hor ve hakir görme hakkına hiçbir müslüman sahip değildir. Kim ne derse desin, Allahû Teâla'nın kendilerinden razı olduğu, kendilerinin de Allahû Teâla'dan razı oldukları bizzat Kur'an tarafından haber verilen bir neslin fıkhı, Allahû Teâla'ya kulluk eden herkesi bağlar.

Değerlendirme Çalışmaları

Ashâb-ı Kiram'ın kıvam göstergelerini önem sırasına göre sayınız?
Ashâb-ı Kirâm'ın kıvam göstergeleri, müslüman için ne değer ifade eder? Açıklayınız.
Sahabe kavli ile Sahabe kıvamı'nın değerleri aynı mıdır? İzah ediniz.
"İslam Cemaatı" tabirinden ne anlıyorsunuz? İzah ediniz.
İslam cemaatsız olabilir mi? Bilgi veriniz.
Sahabenin fıkhında cemaat ne anlama geliyordu? Açıklayınız.
Sahabe-Cemaat ilişkisi hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Kıyamete kadar gelip geçecek olan müslüman nesiller, örnek cemaat modellerini kimden alacaklar? Açıklayınız.
Cemaat-Cennet ilişkisi hakkında ne biliyorsunuz? Söyleyiniz.
Bu dünyada cemaat olmayı reddedenlerin âhirette cennetleri olur mu? Açıklayınız.
Cemaatten ayrılmanın hükmü nedir? Bilgi veriniz.
Sahabe neslinden sonrakiler için cemaat ne anlama gelir? Açıklayınız.
Ehl-i Cemaat olmak ne anlama gelir? İzah ediniz.
Aklı vahyin önüne geçirenler ehl-i cemaat olabilir mi? veriniz.
Sahabe döneminde cemaat yapılanmasında akıl- vahiy ilişkisi nasıldı? Açıklayınız.
İtikadı alanlara intikal eden ihtilaflar hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Neden tefrika itikadıdır, ihtilaf amelîdir? İzah ediniz.
Sahabe neslinin oluşturduğu İslam cemaatı'nm nizamnamesi ne idi? Bilgi veriniz.
Sünnete ittiba etmek ne anlama gelir? Açıklayınız.
Sahabe nesli için Sünnet ne anlam ifade ediyordu? Bilgi veriniz.
Ashâb-ı Kiram, Rasûlüllah (sav)'den sadır olan sahih sünnete muhalif/ters uygulamalar için nasıl davranırdı? İzah ediniz.
“Sahabe Sünneti" tabirinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
Ehl-i Sünnet olmak ne anlama gelir? İzah ediniz.
Ashâb-ı Kiram, sünneti red ve inkâr edenlere nasıl bakıyorlardı? Açıklayınız.
Sünnete ittiba etmek, dinen meşruluk alâmeti midir? Bilgi veriniz.
Sahabe neslinde sünnet-cennet ilişkisi nasıl fıkhediimişti? Malumat veriniz.

[166[166]] Vahiy Kültürü/Ruhi Özcan, Sh:95, İ-t/1996
[167[167]] İbn-i Kesir, Tefsiru'l Kur'ani'l Azim, C:3, Sh: 414; Allame Alûsî, Ruhu'l Meani, C:l, Sh: 5
[168[168]] Kurtubî, el- Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an, C:l, Sh:35; Zerkeşi, el- Burhan Fi Kur'an, C:2, Sh;157, Beyrut/1972

[169[169]] Zehebi, et- Tefsir ve'l Müfessirun, C:l, Sh-38 Kahşre/1989.

Mâbed nesli olmak ne anlama gelir? Bilgi veriniz,
Mescid imâr etmenin sahabe neslinin hayatındaki yeri nedir? Açıklayınız.
Mescid-i Takva ne anlama gelir? Açıklayınız.
Mescide karşı mescid ile savaş ne anlama gelir? Bilgi veriniz.
Sahabeler için mescid-hayat ilişkisi nasıldı? İzah ediniz.
Mescid-i Dırar ne anlama gelir? Açıklayınız.
Mescid-i Dırar'ın genel amacı nedir? Bilgi veriniz.
Sahabelerin mescid-i dırar'a karşı tavırları ne olmuştur? Malumat veriniz.
Mescid-medeniyet ilişkisi hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Kur'an-ı Kerim, sahabeler için ne anlama geliyordu? Açıklayınız
Tilâvetü'l Kur'an ne anlama gelir? İzah ediniz.
Ashâb-ı Kiram'ın genel olarak Kur'an'a karşı tavın nasıldı? Açıklama yapınız.
Sahabe, Kur'an ile olan hukukunu nasıl tutuyordu? Bilgi veriniz.
Ashâb-ı Kirâm'da "Tilâvetü'l Kur'an" nasıl tecelli etmiştir? Malumat veriniz.
Ashâb-ı Kiram, hafızasında Kur'an'dan hiçbir şey bulunmayana nasıl bakıyorlardı? Açıklayınız.
Ashâb-ı Kiram, Kur'an eğitimi hususunda nasıl davranmıştır? Bilgi veriniz.
Sahabeler için cihad ne anlama geliyordu? Malumat veriniz.
Sahabeler, cihadı terketmeyi nasıl görüyorlardı? Açıklayınız.
“Gündüzleri mücahid, geceleri zahid" tabirinden ne anlıyorsunuz? Bilgi veriniz.
Sahabelerde cihad-cennet ilişkisi nasıldı? Açıklayınız.
Sahabeler için cihad ne zamana kadar devam ediyordu?
Yani cihadian için tayin ettikleri bir süre var mıydı? Bilgi veriniz.
Sahabe Fıkhı olmadan İslam anlaşılabilir mi? İzah ediniz.

ÜNİTE III

ASHAB-I KİRÂM'IN HAYATLARI

Hz. Ebû Bekir (R.anh)
Hz. Ömer b. Hattab (R.anh)
Hz. Osman b. Aftan (R.anh)
Hz. Ali (R.anh)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın hayatını öğrenmek Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın hilafetinin mahiyetini idrak etmek
Hz. Ömer (R.a.)ın hayatını öğrenmek Hz. Ömer (R.a.)'ın hilafetmin mahiyetini idrak etmek
Hz. Osman (R.a.)'ın hayatını öğrenmek Hz, Osman (R.a.)'ın hilafetinin mahiyetini idrak etmek
Hz. Ali (R.a.)'ın hayatını öğrenmek Hz. Aii (R.a.)'ın hilafetinin mahiyetini idrak etmek

Ahsab-I Kıram'ın Hayatları

Hasan-ı Basrî (Rh.a.) diyor ki: "Eğer siz Sahâbe-i Kirâm'ı görseydiniz; bunlar divane derdiniz, fakat onlar da sizin en hayırlılarınızı görselerdi; bunlar için nasib yoktur ve en şerlileriniz için de bunlar hesap gününe iman etmemişlerdir, derlerdi.”170[170]

HZ. EBU BEKİR (R. ANH)

Babab Adı: Ebû Kuhafe Osman bin Amr.
Anne adı: Selma binti Sahr bin Amr bin Ka'b (Ümmü'l Hayr)
Doğum Tarihi ve Yeri: Fîl vakasından 2 yıl 4 ay sonra takriben Miladi 573. yıl. Mekke'de doğdu
Ölüm Tarihi ve Yeri: Hicrî 13. Miladî 634. Cemaziül ahir ayı Medine'de Kabri RasûiüUah (sav)'in bulunduğu yerdedir.
Fiziki Yapısı: Uzun boylu, beyaz tenli, zayıf bedenli arık yüzlü (uzun yüzlü), seyrek sakallı, çukur gözlü, çıkık alınlı, gür sakallı idi.
Eşi:
1. Katile binti Uzza,
2. Ümmü Ruman binti Amr,

170[170] Hilyetü'l Evliya /Ebû Nuaym el- İsfehanî, C:2, Sh:134, Kahire/1375.

3. Cüneybe binti Harice,
4. Habibe Fahita binti Haris,
5. Esma binti Ümeyse.
Oğulları :
1. Abdullah,
2. Abdurrahman,
3. Muhammed.
Kızları:
1. Esma,
2. Ayşe,
3. Ümmü Gülsüm.
Gazveleri : Bedir, Uhud, Hendek ve sonraki birçok savaşlar
Hicreti: Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirdir.
Sahabeden Kiminle Kardeşti : Harice b. Zeyd, b. Ebi Züheyr.
Kabilesi: Abdullah bin Atik, b. Ebu Kuhafe, Osman b. Amr, b. Amr b. Ka'b, b. Sa'd, b. Teym, b. Mürre, b. Ka'b, b. Nadr, b. Kinane'dir.
Lakabı/Künyesi: Asıl adı Abdül Kabe, Atik: Rasulullah (sav) ona Abdullah adını verdi. En meşhur künyesi Ebu Bekir-i Sıddık.
Kiminle Akrabalığı: Rasulullah (sav)in kayınbabası, Hz. Aişe (R.anha)'nin babasıdır.
Hz. Ebû Bekir (R.a.), putperest bir toplumda dünyaya gelmiş olmasına rağmen putlara tapmayan ve evinde put bulundurmayan hanif bir tüccardır. İslam'la tanıştıktan sonra Rasûlüllah (sav) için sadık bir yârdır. Ebû Bekir (R.a.), Hz. Muhammed (sav)'in yetiştirdiği hidayet yıldızlarının ilkidir. Çünkü Hz. Muhammed (sav.)'in İslâm'ı tebliğe başlamasından sonra iman eden hür erkeklerin; raşit halifelerin, aşere-i mübeşşerenin ilkidir. Câmiu'l Kur'an, es-Sıddîk, el-Atik lakaplarıyla bilinen büyük sahabidir. Sadakatin sembolü haline gelen bir inkılabçıdır. Kur'ân-ı Kerim'de hicret sırasında Rasûlüllah'la beraber olmasından dolayı, *"...mağarada bulunan iki kişiden biri."*[171[171]] şeklinde ondan bahsedilmektedir. Asıl adı Abdülkâbe olup, İslâm'dan sonra Rasûlüllah (sav)'in ona Abdullah adını verdiği kaydedilir. Azaptan azad edilmiş mânâsına "atik"; dürüst, sadık, emin ve iffetli olduğundan dolayı da "sıddık" lakabıyla anılmıştır. "Deve yavrusunun babası" manasına gelen Ebû Bekir adıyla meşhur olmuştur.
Teymoğulları kabilesinden olan Ebû Bekir'in nesebi Mürre b. Kâ'b'da Rasûlüllah'la birleşir. Anasının adı Ümmü'l-Hayr Selma, babasının ki Ebû Kuhafe Osman'dır. Künyesi Abdullah b. Osman b. Amir b. Amir... b. Murra ...et-Teymî'dir. Bedir savaşma kadar müşrik kalan oğlu Abdurrahman dışında bütün ailesi müslüman olmuştur. Babası Ebû Kuhafe, Ebû Bekir'in halifeliğini ve ölümünü görmüştür. Hz. Ebû Bekir'in Rasûlüllah (sav)'den bir veya üç yaş küçük olduğu zikredilmiştir. İslâm'dan önce de saygın, dürüst, kişilikli, putlara tapmayan ve evinde put bulundurmayan hanif bir tacir olan Ebû Bekir, ölümüne kadar Hz. Peygamber'den hiç ayrılmamıştır. Bütün servetini, kazancını İslâm için harcamış, kendisi sade bir şekilde yaşamıştır. Ebû Bekir (R.a.)'a bunu yaptıran onun sahih imanıdır. Sahih iman, sahibine sadakat, samimiyet ve sehavet armağan eder. İman, sadakat, samimiyet ve sehavetten gelmez, aksine sadakat, samimiyet ve sehavet imandan gelir!
Hz. Ebû Bekir, Fil yılından iki sene birkaç ay sonra 571'de Mekke'de dünyaya gelmiş, güzel hasletlerle tanınmış ve iffetiyle şöhret bulmuştur. İçki içmek câhiliye döneminde çok yaygın bir âdet olduğu halde o hiç içmemiştir. O dönemde Mekke'nin ileri gelenlerinden olup Arapların nesep ve ahbâr ilimlerinde meşhur olmuştur. Kumaş ve elbise ticaretiyle meşgul olurdu; sermayesi kırk bin dirhemdi ki, bunun büyük bir kısmını İslâm için harcamıştır. Rasûlüllah (sav)'e iman eden Ebû Bekir (r.a.) İslâm dâvetçiliğine başlamış, Osman b. Affân, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Talha b. Ubeydullah gibi İslâm'ın yücelmesinde büyük emekleri olan ilk müslümanlarm bir çoğu İslâm'ı onun davetiyle kabul etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir hayatı boyunca Rasûlüllah'm yanından ayrılmamış, çocukluğundan itibaren aralarında büyük bir dostluk kurulmuştur. Rasûlüllah birçok hususlarda onun görüşünü tercih ederdi. Umûmî ve husûsî olan önemli işlerde ashâbıyla müşavere eden Peygamber (sav) bazı hususlarda özellikle Ebû Bekir'e danışırdı. [172[172]] Ebû Bekir (R.a.) emin bir müsteşar idi. Müslüman kendisine danışılan ve kendisi de başkasına danışan şura insanıdır. Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın kızı Hz. Aişe (R.anha) anlatıyor: " Ashâb bir mesele hakkında ihtilafa düştüğü zaman babam hemen imdada yetişir ve o mesele hakkında kesin hükmü verirdi." [173[173]]
Hz. Ebû Bekir (R.a.); problem adam değil, çözüm adamıdır. Mekke şirk devletinde Daru'l Erkam'da oluşturulan İslâm Cemaati'nin danışmanı Hz. Ebû Bekir (R.a.)'dir. Şunu bilelim ki; müslümanlarm cemaatı şura'sız olmaz. Şûra meclisi bulunmayan bir oluşum, İslâm cemaati sayılmaz. Şûra'yı önemsemeyen kişi de İslâm cemaatinin üyesi olamaz. Araplar ona "Peygamber'in veziri" derlerdi. Teymoğulları kabilesi Mekke'de önemli bir yere sahipti. Ticaretle uğraşıyorlar, toplumsal temasları ve geniş kültürlülükleri ile tanınıyorlardı. Hz. Ebû Bekir'in babası Mekke eşrafmdandı. Hz. Ebû Bekir, câhiliye döneminde de güzel ahlâkı ile tanınan, sevilen bir kişi idi.

[171[171]] et-Tevbe: 9/40.
[172[172]] İbn Haldun, Mukaddime, 206.
[173[173]] Begavi; İbn-i Asakir; Müntehab:4/346.

Mekke'de "eşnak" diye bilinen kan diyeti ve kefalet ödenmesi işlerinin yürütülmesiyle görevliydi. Muhammed (sav.) ile büyük bir dostlukları vardı. Sık sık buluşur, Allah'ın birliği, Mekke müşriklerinin durumu ve ticaret gibi konularda müşavere ederlerdi. İkisi de câhiliye kültürüne karşıydılar, şiir yazmaz ve şiiri sevmezlerdi, daha ziyade tefekkür ederlerdi.
İslâm'ı benimsemesi: Hz. Ebû Bekir, Hira dağından dönen Hz. Muhammed (sav) ile karşılaştığında, Rasülüllah (sav) ona, "Allah'ın elçisi" olduğunu söyleyip *"Yaratan Rabbinin adıyla oku"* [174[174]] diye başlayan âyetleri bildirdiği zaman hemen ona: "Allah'ın birliğine ve senin O'nun rasûlü olduğuna iman ettim" demiştir. Hz. Hatice'den sonra Rasûlüllah'a ilk iman eden odur. Hz. Peygamber (sav) İslâm'ı tebliğinin ilk zamanlarında kiminle konuştuysa en azından bir tereddüt görmüş, ancak Ebû Bekir seksiz ve tereddütsüz bir şekilde kabul etmiştir. Hatta
"Hz. Peygamber (sav) zamanında halk, bilmedikleri dinî meseleleri kimlere sorarlardı?" diye sorulunca, Abdullah b. Ömer (R.a.):
"Ebû Bekir'e ve Ömer'e sorarlardı. Ben, onlardan başkasını bilmiyorum!" [175[175]] demiştir. Süyûtî (R.ha.)'in delillerle tesbitine göre:
"Ebû Bekir, Kitab ve Sünnete Ashabın en vâkıf olanı idi." [176[176]]
Mü'min Ebû Bekir, hayatının sonuna kadar tüm varlığını İslâm'a adamış, bütün hayırlı işlerde en başta gelmiştir. Ebû Bekir (R.a.), Mekke döneminde güçlü kabilelere mensup kişileri İslâm'a kazandırmaya çalıştı, öte yandan müşriklerin işkencelerine maruz kalan güçsüzleri, köleleri korudu; servetini eziyet edilen köleleri satın alıp azad etmekte kullandı. Bilâl, Habbab, Lübeyne, Ebû Fukayhe, Amir, Zinnire, Nahdiye, Ümmü Ubeys bunlardandır.
Kendisi de Mescid-i Haram'da müşriklerin saldırısına uğramıştı. Ebû Bekir, iman ettikten sonra İslâm'ı tebliğe gizli gizli devam ediyordu. Annesi, karısı Ümmü Ruman ve kızı Esma da iman etmiş, fakat oğullan Abdullah, Abdurrahman ve babası Ebû Kuhafe henüz iman etmemişlerdi. Osman b. Affan, Sa'd b. Ebî Vakkas, Abdurrahman b. Avf, Zübeyr b. .Avvâm, Talha b. Ubeydullah gibi ilk müslümanları İslâm'a davet eden odur. Ebû Bekir (R.a.), tebliğiyle ve servetiyle İslam'a insan kazandıran iman adamıdır.
Müşriklerin eziyetleri çoğalıp müslümanlara yapılan baskılar arttıktan sonra Hz. Peygamber (sav), Hz. Ebû Bekir'e de Habeşistan'a göç etmesini söylemiş ve Ebû Bekir yola çıkmış; ancak Berkü'l Gımâd'da Mekke'nin ileri gelen kabilelerinden İbn Dugunne ile karşılaştığında İbn Dugunne onu himayesine aldığım ve Mekke'ye dönmesi gerektiğini belirterek, ikisi birlikte Mekke'ye dönmüşlerdir. İbn-i Dugunne, akşam üzeri Kureyş ileri gelenlerini dolaşarak onlara:
"Ebû Bekir gibi insanlar memleketinden çıkmaz ve çıkarılmazlar. Yoksullara yardım eden, akrabasını ihmal etmeyen, yetimleri gözeten, misafiri en iyi şekilde ağırlayan, afetlere duçar olanlara yardım elini uzatan bir insanı mı memleketinden çıkarıyorsunuz?" dedi. Bunun üzerine Kureyşliler İbn-i Dugunne'nin Ebû Bekir'i himayesine reddedemediler. Ona:
"Peki Ebû Bekir'i bırak Rabbine evinde ibadet etsin. Namazını orada kılsın, dilediğini okusun ama bizi rahatsız etmesin ve yaptıklarını açıklamasın. Çocuklarımızı ve kadınlarımızı dinlerinden döndereceğinden korkuyoruz." dediler. İbn-i Dugunne de bunları Ebû Bekir'e anlattı. Ebû Bekir bir müddet böylece Rabbine ibadet etti. Namaz kıldığını hiç kimseye göstermiyor evinin dışında Kur'an okumuyordu. Fakat daha sonra Ebû Bekir, evinin avlusuna bir mescid yaptı ve orada namaz kılmaya, Kur'an okumaya başladı. Müşrik kadınları ve çocukları onun başına toplanarak Kur'an okurken gözyaşlarını tutamayan bu duygulu insanı hayretle seyrediyorlardı. Bu durum Kureyş ileri gelenlerini endişelendirdiğinden İbn-i Dugunne'ye bir adam göndererek onu çağırttılar. İbn-i Dugunne gelince ona:
"Biz Ebû Bekir'e senin himayen dolayısıyla evinde rabbine ibadet etmesine müsaade etmiştik. Fakat o hududu aşarak evinin avlusunda bir mescid/cami yaptı ve orada açıktan açığa namaz kılmaya ve Kur'an okumaya başladı. Çocuklarımızı ve kadınlarımızı dinimizden döndereceğinden korkuyoruz. Ona mani ol! Eğer evinde Rabbine ibadet etmek isterse etsin ve eğer inat eder de ibadetini açıktan açığa yapmak isterse ondan, himayenden çıkmasını iste! Seninle olan anlaşmamızı ihlal etmek istemeyiz. Ebû Bekir'in ibadetini açıktan yapmasını kabul edemeyiz," şeklinde konuştular, İbn-i Dugunne de Ebû Bekir (R.a.)'a gelerek:
"Senin için yaptığım anlaşmanın şartlarını biliyorsun. Ya anlaşmanın şartlarına riayet ederek sesizee evinde ibadet edersin yahutta himayemden çıkarsın. Bir adamla ilgili yapmış olduğum anlaşmanın ihlal edildiğini arapiarm duymasını istemem" dedi. Ebû Bekir (R.a.) da ona:
"Senin himayene muhtaç değilim. Senin himayeni sana iade ediyorum. Allah'ın himayesi bana yeter," karşılığını verdi. Bunun üzerine İbn-i Dugunne kalkarak:
"Kureyşliler! İbn-i Ebû Kühâfe himayemden çıkmıştır. Arkadaşınızla ne haliniz varsa görün." şeklinde konuştu.[177[177]]
Dikkat edilirse, Ebû Bekir (R.a.), ahkâm-i şirkin/şirk hükümlerinin egemen olduğu Mekke Şirk Devleti'nde müşriklerin icazetlerine ve iradelerine bağlı bir müslümanlığı reddetmiştir. Müşrik düzenlerin, küfrî kadroların

---

[174[174]] el-Alâk: 96/l.
[175[175]] Tabakatü't Kübra/ İbn-i Sa'd, C:2, Sh: 334-335.
[176[176]] Tarihu'l Hulefa: 41-44.
[177[177]] El- Bidaye: 3/94-95.

müsaade ettiği kadar müsîüman olmayı kabul edenlerin imanları sahih değildir. Kâfirlerin iradesiyle ve. müsaadesiyle mukayyed olan bir din,. Allah'ın dini değildir. Olsa olsa Allah'ın dini adına uydurulmuş bir dindir. Ebû Bekir (R.a.) İbn-i Dugunne'ye;
"Senin himayene muhtaç değilim. Senin himayeni sana iade ediyorum. Allah'ın himayesi bana yeter," demekle böyle uyduruk bir dine sahip olmadığını ortaya koymuştur.
Ebû Bekir (R.a.), şirk kanunlarının uygulandığı, fiilen ve hükmen Daru'ş Şirk olan Mekke'de bir mescid inşâ ederek orada İslamî faaliyetini devam ettirmiştir. Ebû Bekir (R.a.)'m yapmış olduğu mescid, bir mescid-i takva'dır. Çünkü Ebû Bekir (R.a.)'m bu mescidi bir Dar'uş Şirk olan Mekke'de yapılmış olmasına rağmen, müşriklerin icazetine; iradesine ve müsaadesine bağlanmamıştır. Bundan açıkça anlıyoruz ki; Daru'ş Şirk olan beldelerde mescid-i takvalar olabilir. Daru'ş Şirk'te mü'minler tarafından hizmete açılan mescid-i takva'lar, salih amellerin merkezleridir. Bazıları tarafından ileri sürülen; "Daru'ş Şirk'teki/Daru'l Harb'deki bütün mescidler, birer mescid-i dirar'dırlar" iddiası gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Daru'l Harb haline gelmiş beldelerde müşrik düzenlerin ve küfrî kadroların icazetini, iradesini hiçe sayarak Ebû Bekir (R.a.)'m bu misyonunu devam ettiren mü'minierin açmış oldukları mescid-i takvaları, mescid-i dırar hükmünde kabul etmek, ashâb-ı kiram'ı ve ashâb-ı kiram'm Rasûlüllah (sav)'den öğrenmiş olduğu İslamî anlayış ve yaşayışı anlamamaktır.
Ebû Bekir (R.a.) Daru'ş Şirk olan Mekke'de yapmış olduğu Mescid-i Takva'da Allah'ın himayesine sığınarak Allahû Teâla'nın emrettiği ve müsaade ettiği şekilde müsîüman olmaya gayret ediyordu. Ancak müşrikler, Ebû Bekir (R.a.)'ı eziyet ettiler. Ebû Bekir (R.a.), imanı uğrunda çilelere katlanmış model İslamî bir şahsiyettir. Hz. Aişe (R.a.) anlatıyor: Rasûlüllah (sav)'ın ashabı toplandıklarında otuzsekiz kişi idiler Ebû Bekir dinlerini açıktan açığa yaymak hususunda Rasûlüllah (sav)'e ısrar etti. Rasûlüllah (sav):
"Ebû Bekir! Henüz çok azız" buyurdu. Fakat Ebû Bekir (R.a.) ısrarında devam etti. Nihayet Rasûlüllah (sav) İslâm'ı açıktan açığa yaymaya karar verdi. Herkes kendi aşiretine İslâm'ı tebliğ etmek üzere Kabe'nin etrafına dağıldılar. Ebû Bekir (R.a.) ayağa kalkarak oradakilere bir konuşma yaptı. O sırada Rasûlüllah (sav) oturuyordu. Böylece Ebû Bekir (R.a.), insanları Allah'a ve Rasûlullah'a davet eden ilk hatip olmuştur. Müşrikler, Ebû Bekir'in ve diğer müslümanların üzerine yürüdüler. Müşrikler tarafından Ebû Bekir (R.a.) ayaklar altına alındı. Ve çok fena dövüldü. Fasık Utbe b. Rebia yaklaşarak altına sert şeyler dikilmiş çarıklarıyla ona vurmaya, yüzüne sürtmeye başladı. Ve onun karnına çıktı. O kadar dövdü ki, Ebû Bekir tanınmaz hale geldi. Teymoğulları koşarak geldiler. Müşrikleri Ebû Bekir'den uzaklaştırdılar ve Ebû Bekir'i bir kilim üzerine koyarak evine getirdiler. Öldüğünde kanaat getirmişlerdi Onu eve getirdikten sonra Teymoğulları dönerek kâbeye girdiler ve:
“Allah'a yemin olsun! Eğer Ebû Bekir ölürse Utbe b. Rebia'yı da mutlaka öldüreceğiz" dediler. Tekrar Ebû Bekir'in yanma döndüler. Benû Teymoğullar, Ebû Bekir ayılmcaya kadar başında beklediler. Ebû Bekir ancak akşam üstü konuşmaya başladı. Ve etrafındakilere:
“Muhammed ve Ashâbı'na ne oldu?" dedi. Bu sözü üzerine Teymoğulları onu azarladıktan ve kınadıktan sonra kalkarak annesine:
“Ona birşeyler yedirip içirmeye bak," dediler. Annesi onunla başbaşa kalınca birşeyler yedirmeye zorladı. Fakat “Rasûlüllah ve Ashabı nasıl?" diye soruyordu. Annesi:
“Allah'a yemin ederim! Arkadaşın hakkında hiçbir bilgim yok," diye cevap verince, Ebû Bekir (R.a.):
“Ümmü Cemile gidip Rasûlüllah hakkında ondan bilgi al," dedi. Bunun üzerine annesi Ümmü Cemil'e gelerek:
“Ebû Bekir, senden Muhammed b. Abdullah hakkında bilgi istiyor." dedi. Ümmü Cemil:
“Ben ne Ebû Bekir'i ne de Muhammed b. Abdullah'ı tanıyorum. İstersen seninle beraber oğlunun yanına giderim" deyince Ebû Bekir'in annesi Ümmülhayr:
“Peki" dedi ve beraberce Ebû Bekir'in yanına geldiler. Ebû Bekir baygın ve durumu ağırdı. Ümmü Cemil, Ebû Bekir'in yanına yaklaşarak yüksek sesle:
“Allah'a yemin olsun! Sana şu kötülükleri yapan bir kavim fasık ve kâfirdir. Dilerim Allah'dan senin intikamını onlardan alsın," dedi. Ebû Bekir (R.a.):
“Rasûlüllah nasıl?" diye sordu. Ümmü Cemil:
“Burada annen var nasıl söyliyeyim?" dedi. Ebû Bekir:
“Ondan sana hiçbir kötülük gelmez" deyince, Ümmü Cemil:
“Rasûlüllah sağ selimdir" dedi. Ebû Bekir (R.a.):
“Şimdi nerede?" diye sordu. Ümmü Cemil:
“İbn-i Erkam'ın evinde," dedi. Ebû Bekir (R.a.):
“Yemin ederim! Rasûlüllah (sav)'in yanma gitmedikçe hiçbir şey yiyip içmeyeceğim," dedi. Bir müddet beklediler. Ebû Bekir iyice kendine geldikten ve insanlar dağıltdıktan sonra Ebû Bekir'i alıp evden çıkardılar. Yürürken onlara dayanıyordu. Onu böylece Rasûlüllah (sav)'in yanına getirdiler. Ebû Bekir (R.a.)'ı görünce Rasûlüllah (sav) koştu ve onu öptü. Diğer müslümanlar da ona sarıldılar. Rasûlüllah ona son derece acımıştı. Ebû Bekir (R.a.):
“Ya Rasûlüllah! Anam babam sana feda olsun. Bana hiçbir şey olmadı. Sadece o fasık yüzüme vurdu o kadar. Bu kadın, çocuğuna karşı son derece şefkatli annemdir. Sen çok hayırlı ve mübarek bir insansın. Onu Allah'a davet et ve onun için Allah'a dua et. Belki Allah senin hatırın için onu ateşten kurtarır," dedi. Ebû Bekir (R.a.)'in bu teklifi üzerine Rasûlüllah onun annesi için dua etti ve onu Allah dinine davet etti. O da İslâm'ı kabul etti.

Rasûlüllah (sav) ile birlikte o evde bir ay kaldılar. Otuz dokuz kişiydiler. Hamza b. Abdulmuttalib (R.a.), Ebû Bekir (R.a.)'in dövüldüğü gün müslüman olmuştu. 178[178]

Mekke'de müslüman olmanın bedeli, Medine'de müslüman olmanın bedelinden farklıdır. Kişi Mekke'de müslüman olmuşsa, hastahaneyi, hapishaneyi ve mezarhaneyi göze almalıdır. Mekkî toplumlarda işkenceye, baskıya, hakaretlere, tehditlere rağmen, Müslüman İslâm'a teslimiyetini, müslümanlara ise mensubiyetini devam ettirmekle mükelleftir. Mekkî toplumlarda müslüman ne kadar işkence görürse görsün, Cemaatü'l Müslimin'i terkedemez. Müslüman Allah yolunda başına gelen musibetlerden ötürü başkalarına fatura kesemez. Ebû Bekir (R.a.), müşriklerin işkencelerinden sonra ilk cümle olarak "Muhammed ve Ashabına ne oldu?" diyorsa ve Mekke'deki İslâm cemaatinin karargahı olan "Daru'l Erkam"a gitmediği müddetçe hiçbir şey yemeden, içmeden rahat etmiyorsa, bu bize Mekkî toplumlarda müslüman insan için Cemaatü'l Müslimin dediğimiz Daru'l Erkam'ların su gibi, ekmek gibi, hava gibi birer ihtiyaç olduklarını hatırlatır. Müslüman aç kalabilir ama cemaatsız kalamaz. Çünkü Mekkî toplumlarda cemaatsızlık, dinsizlik kadar tehlikelidir!

Mekke'de onüç yıl devletsiz kalmasına rağmen, onüç gün cemaatsız kalmayan Rasûlüllah (sav)'in yanında yeraîan Hz. Ebû Bekir (R.a.), Hz. Aişe'nin rivayetine göre, Rasûlüllah hicret emrini alıp Ebû Bekir'e gelerek ona beraberce hicret edeceklerini söyleyince Ebû Bekir sevinçten ağlamaya başlamıştı. 179[179]

Mekkî toplumlarda yaşayan her müslüman bir Medine yolcusudur. Medine yolculuğunun adı hicrettir. Hicret, İslâm devletinin arefesidir. Başka bir ifadeyle hicret, cemaatten devlete giden yoldur. Bu yolda yürümeyi hakedenler, Mekke'de cemaat olabilenlerdir. Mekkî toplumlarda cemaatsız ve imamsız yaşayanların hicret diye bir yolculukları olamaz. Medine yolculuğu şerefine nail olanlar, Hz. Ebû Bekir (R.a.) gibi, şirk cephesinin bütün tehditlerine rağmen, İslâm cemaatını terketmeyen ve İslâm cemaatının imamına olan bağlılıklarını devam ettirenlerdir.

Bakınız Hz. Peygamber'in bir gecede Mekke'den Kudüs'e oradan Sidretü'l Münteha'ya gittiği İsra ve Mirâc hâdisesini duyan müşrikler bunu Hz. Ebû Bekir'e yetiştirdikleri zaman;

"Bunu kim söylüyor" dedi. Müşrikler;

“Bunu Muhammed söylüyor" dediler. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (R.a.);

"Muhammed (sav) söylüyorsa doğrudur." demiştir. Bu sözünden sonra Ebu Bekir'e; ihlâslı, asla yalan söylemeyen, özü doğru, itikadında şüphe olmayan anlamında, "Sıddîk" lâkabı verildi. Kur'an tabiriyle,

"O, ne iyi arkadaştı" 180***[180]*** denilebilir.

Tirmizî'nin İbn-i Abbas (R.a.)'dan rivayetine göre: Peygamber efendimiz (sav)'e hicret emri, İsrâ Suresinin 80 nci âyetiyle verilmiştir:

“(Ey Muhammed!) De ki: "Rabbim! Beni, takdir ettiğin yere gönül rahatlığı ve huzur içinde koy ve çıkacağım yerden de dürüstlükle ve selametle çıkmamı sağla. Bana katından yardım edici bir kuvvet ver." 181***[181]***

O sıralarda müşrik ve fakat güvenilir bir adam olan Abdullah b. Üreyklt'ı yol kılavuzu olarak tuttular. 182[182] İşte o “Sıddîk" ile o "Emîn", o iki arkadaş beraberce Sevr dağındaki mağaraya hareket ederek hicret etmişlerdir.

Üç kişi olarak sefere çıkmak sünnettendir. Rasûlüllah (sav) buyuruyor:

"Tek başına sefere çıkan binitli şeytandır. İki yolcu iki şeytandır. Üç yolcı ise bir kervandır/cemaattır." 183***[183]***

“Üç kişi sefere çıktığı zaman, içlerinden birini emir tayin etsinler." 184***[184]*** Rasûlüllah (sav) ile sadık dostu Ebû Bekir (R.a.) bu yolculuğu iki kişi olarak değil, üç kişi olarak yapmış olmaları, bize sefere üç kişinin çıkmasının sünnete uygun olduğunu gösterir.

Hicreti Sevr mağarasına ilk giren Hz. Ebû Bekir, (r.a.) mağarada keşif yaptıktan sonra Rasûlüllah içeri girmiştir. Ebû Bekir'in kızı Esma yolda yemeleri için azıklarını hazırlamıştı. Onlar Mekke'den ayrılınca müşrikler her tarafa adamlarını yollayarak aramaya başladılar. Kureyş kabilesinin müşrikleri Ebû Cehil başkanlığında Esma'nın evini aradılar, hakaret edip dayak attılar. Hz. Ebû Bekir (r.a.) hicret yolculuğuna çıkarken yanına bütün parasını almıştı. Buna rağmen kızı Esma onun nerede olduğunu, nereye gittiğini kâfirlere söylememiştir.

Mekkî bir toplumda tevhidi bir mücadele veriyorsanız heran eviniz keyfî, küfrî ve cebri kadrolar tarafından aranabilir. Buna hazır olmalısınız. Kendi ehl-i beytinizi bu hususta eğitmelisiniz, Hz. Ebû Bekir (R.a.) bize bunu öğretir. Müşriklerin bütün hakaret ve işkencelerine rağmen Ebû Bekir (R.a.)'m kızı Esma (R.anha), müşriklere sır vermiyor. Mekkî toplumlarda mü'min erkek olsun, mü'mine kadın olsun, ser verir sır vermez!

İz süren Mekkeli müşrikler Sevr mağarasına kadar geldiler. Rasûlüllah bu sırada Kur'ân'da anlatıldığı biçimde şöyle diyordu: *"Üzülme, Allah bizimledir."* 185***[185]*** Nitekim Allah ona güven vermiş, göremedikleri askerleriyle onu desteklemiştir; Allah güçlüdür, hakimdir. Kâfirler tüm aramalarına rağmen onları bulamadılar. Mağarada üç gün kaldıktan sonra Medine'ye yönelen Rasûlüllah ile Ebû Bekir Küba'ya vardılar.

Ebû Bekir mağarada kaldıkları günü şöyle anlatır: "Rasûlüllah (sav) ile beraber bir mağarada bulundum. Bir ara

---

178[178] El- İsabe Fi Ma'rifeti Sahabe: 4/447 ; El-Bidaye: 3/30.
179[179] İbn Hişâm, es-Sire, II, 485.
180[180] en-Nisâ: 4/69.
181[181] İsrâ: 17/80.
182[182] İslam Tarihi/Mekke Dönemi/M. Asım Köksal, Sh:403-404, İst/1981.
183[183] Sünen-i Ebu Davud/Ebu Davud, Cihad: 86, Beyrut/ty.
184[184] Sünen-i Ebu Davud/Ebu Davud, Cihad: 87, Beyrut/ty.
185[185] et-Tevbe: 104/40.

başımı kaldırıp baktım. O anda Kureyş casuslarının ayaklarını gördüm. Bunun üzerine,
“Ya Rasûlüllah, bunlardan birkaçı gözünü aşağı eğse de baksa muhakkak bizi görür” dedim. O,
“Sus ya Ebû Bekir, iki yoldaş ki, Allah onların üçüncüsü olsun, endişe edilir mi?” buyurdu.
Allah yolunda başa gelen belâ ve musibetler karşısında birbirimizi Allah'ın yardımı ve tevekkülü ile teselli etmemiz, Peygamberimizin mücadele sünnetindendir.
Küba'da üç gün kalan Rasûlüllah ile Hz. Bbû Bekir nihayet Medine'ye vardılar. Medine'de Hz. Ebû Bekir humma hastalığına tutuldu. Hastalık ilerleyip yatağa düştüğünde Rasûlüllah,
"Allah'ım Mekke'yi bize sevgili kıldığın gibi Medine'yi de bize sevgili kıl, hummayı bizden uzaklaştır” diye dua ettiği zaman Hz. Ebû Bekir ve hasta olan diğer sahabeler iyileştiler.
Hz. Ebû Bekir (R.a.), Peygamber (sav)'in duasını alan adamdır. İslâm toplumu içinde müslümanm sorumluluklarından birisi de, "Dua Alan Adam" haline gelebilmektir. Söylemleriyle, eylemleriyle ve icraatlarıyla İslâm ümmetinin bedduasını alan adamın geleceği karanlıktır, zorludur. Ama söylem ve eylemleriyle İslâm ümmetinin duasını alan adamın geleceği ise aydınlıktır, nurludur. Ebû Bekir (R.a.) misyonuna sadakat gösterenler, hangi makam ve mevkiide olurlarsa olsunlar, mü'minlerin duasını almaya gayret edenlerdir.
Bu arada Hz. Âişe ile Hz. Muhammed (s.â.s.)'in düğünleri yapıldı. Mescidi Nebî inşâ edildi. Masrafların bir kısmım Hz. Ebû Bekir karşıladı. Medine'de kardeşlik tesis edildiğinde Ebû Bekir'in kardeşliği Harise b. Zeyd oldu. Hz. Ebû Bekir Medine'de Mescidi Nebî'nin inşasına katıldı. Rasûlüllah İslâm'ı yaymak ve düşmanlar hakkında bilgi toplamak için seriyye denilen keşif kollarını Medine dışına gönderiyor, bunlara bazan Hz. Ebû Bekir de katılıyordu. Rasûlüllah ile birlikte bizzat çarpıştığı savaşlarda Ebû Bekir de yer aldı. O, Müreysi, Kurayza, Hayber, Mekke, Huneyn, Taif gazvelerinde de bulundu.
Rasûlüllah'ın bizzat idare ettiği harplere gazve denir. Ebû Bekir, bu sözü geçen büyük savaşlardan başka, otuzdan fazla gazveye katılmıştır. Çarpışma olmaksızın Veddan, Buvat, Bedr-i Ûlâ, Uşeyre gazveleriyle de düşmanlar itaat altına alınmıştır. Bütün bu gazvelerde Hz. Ebû Bekir, Rasûlüllah'ın en yakınında yer almış olup onun "veziri" gibi idi.
Ebû Bekir (R.a.), hem mübelliğ, hem muallim, hem muhacir ve hem de mücahiddi. Allah yolunda mü'min olarak mübelliğ ve muallim, muhacir ve mücahid olmak, İslâmî kimlik ve kişiliğin gereğidir.
Müslüman insan hem muhacirdir ve hem de mücahiddir. Hem mübelliğdir ve hem de muallimdir.
Bedir'de, oğlu Abdurrahman müşrikler safında yer aldığında Ebû Bekir oğluyla çarpışmıştır. Sadece o değil, Bedir'de birçok sahâbî, oğlu, kardeşi, babası, dayısı ile çarpışmıştı. Bedir savaşı, müslümanların İslâm'ı herşeyden üstün tuttuklarını, Allah için en yakınları olan müşrikleri kan bağı veya kabile taassubu içinde kalmadan, başka insanlardan ayırdetmeden öldürdüklerini göstermektedir. Şunu bilelim ki; akide bağı, neseb bağın: dan daha kuvvetlidir.
Allah ve Rasûlüne karşı hudud yarışma kalkışanlarla ve bu uğurda savaşanlarla anlaşmak, onlarla uzlaşmak, mü'min insanın vasfı değildir. Bunlar mü'min insanın en yakınları olsalar bile mü'min insan tarafından reddedilirler. Allah'ın hizbine mensup olmak bunu gerektirir. Allahû Teâla buyuruyor:
"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kavmin, babalan, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa Allah'a ve Resulüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsiniz. Onlar o kimselerdir ki Allah kainlerine iman yazmış ve onları kendinden bir ruh ile desteklemiştir. Onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte onlar Hizbulİah/Allah'ın hizbi dininin yardımcılarıdır. İyi bil ki, kurtuluşa ulaşacak olanlar, Hizbullah (Allah'ın hizbi) olanlardır.”[186[186]]
Rasûlüllah'ın bir amcası Hamza, İslâm ordusu safındayken öteki amcası Abbas, düşman safındaydı. Yeğeni Ubeyde kendi yanındayken, öteki yeğenleri Ebû Süfyan ve Nevfel müşriklerle beraberdi. Hattâ kızı Zeyneb'in eşi Ebû'l-As da Rasûlüllah'a karşı müşriklerle birlikte savaşıyordu.
Hicretin 9. yılında Medine'de büyük bir kıtlık oldu. Bu arada Bizans İmparatoru, Şam'da Hicaz bölgesini istilâ etmek üzere büyük bir ordu hazırladı. Rasülüllah, bu orduya karşı İslâm ordusunu hazırlarken, kıtlık sebebiyle zorluklarla karşılaştı. Ebû Bekir malının hepsini bu ordunun hazırlanmasında kullandı. Onuncu yılda "Veda Haccı"nda bulunan Allah'ın Rasûlü, onbirinci yılda hastalandı.
Hicrî onbirinci yılda hastalanan Rasûlüllah (sav) 13 Rebiyülevvel Pazartesi günü (8 Haziran 632) vefat etti. Onun vefatını duyan müslümanlar büyük bir üzüntüye kapıldılar ve ilk anda ne yapmaları gerektiğine karar veremediler. Ama o da bir ölümlüydü. Hz. Ömer, onun Hz. Musa gibi Rabbi ile buluşmaya gittiğini, O'nun için "öldü" diyen olursa ellerini keseceğini söylüyordu. Ebû Bekir, Rasûlüllah'ın iyi olduğu bir sırada ondan izin alarak kızının yanına gitmişti. Vefat haberini duyar duymaz hemen geldi, Rasûlüllah'ı alnından öptü ve
"Babam ve anam sana feda olsun ya Rasûlüllah. Ölümünde de yaşamındaki kadar güzelsin. Senin ölümünle peygamberlik son bulmuştur. Şanın ve şerefin o kadar büyük ki, üzerinde ağlamaktan münezzehsin. Yâ Muhammed, Rabbinin katında bizi unutma; hatırında olalım..." dedi. Sonra dışarı çıkıp Ömer'i susturdu ve;
"Ey insanlar, Allah birdir, O'ndan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Allah apaçık hakikattir. Muhammed'e kulluk eden varsa, bilsin ki o ölmüştür. Allah'a kulluk edenlere gelince, şüphesiz Allah diri, bakî ve ebedîdir. Size Allah'ın şu buyruğunu hatırlatırım:

[186[186]] Mücâdele: 58/22.

"Muhammed sadece bir elçidir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse siz ökçelerinizin üzerinde geriye mi döneceksiniz? Kim ökçesi üzerinde geriye dönerse Allah'a hiçbir ziyan veremez. Allah şükredenleri mükâfatlandıracaklar."[187[187]] Allah 'in kitabı ve Rasûlullah'ın sünnetine sarılan doğruyu bulur, o ikisinin arasım ayıran sapıtır. Şeytan, peygamberimizin ölümü ile sizi aldatmasın, dininizden saptırmasın. Şeytanın size ulaşmasına fırsat vermeyiniz."[188[188]]

Hz. Ebû Bekir (R.a.) bu konuşmasıyla orada bulunanları teskin ettikten sonra Rasûlüllah'ın teçhiziyle uğraşırken, Ensâr, Benû Sâide sak-ifesinde toplanarak Hazrec'in reisi olan Sa'd b Ubâde'yi Rasûlüllah'tan sonra halife tayini için bir araya gelmişlerdir. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Ebû Ubeyde ve Muhacirlerden bir grup hemen Benû Saîde'ye gittiler. Orada Ensâr ile konuşulduktan ve hilâfet hakkında çeşitli müzakereler yapıldıktan sonra Hz. Ebû Bekir, Ömer ile Ebû Ubeyde'nin ortasında durdu ve her ikisinin ellerinden tutarak ikisinden birine bey'at edilmesini istedi. O, kendisini halife olarak öne sürmedi. Hz. Ebü Bekir'in konuşmasından sonra Hz. Ömer atılarak hemen Ebû Bekir'e bey'at etti ve,

"Ey Ebû Bekir, müslümanlara sen Rasûlüllah'ın emriyle namaz kıldırdın. Sen onun halifesisin ve biz sana bey'at ediyoruz. Rasûlüllah'a hepimizden daha sevgili olan sana bey'at ediyoruz" dedi.

Hz. Ömer'in bu ani davranışı ile orada bulunanların hepsi Ebû Bekir'e bey'at ettiler. Bu özel bey'attan sonra ertesi gün Mescid-i Nebî'de Hz. Ebû Bekir bütün halka hutbe okudu ve resmen ona bey'at edildi. Rasûlüllah'ın defni sah günü gerçekleşirken, onun nereye defnedileceği hakkında da bir ihtilâf meydana geldiğinde Hz. Ebû Bekir yine fîrasetini ortaya koydu ve *"Her peygamber öldüğü yere defnedilir"* hadisini ashaba hatırlatarak bu ihtilâfı giderdi. Rasûlüllah'ın cenaze namazı imamsız olarak gruplar halinde kılındı. Bütün bunlar olurken, Hz. Ali'nin Hz. Fatıma'nın evinde Haşimoğulları ve yandaşları ile toplandığı ve bey'ata ilk zamanlar katılmadığı nakledilir. Hz. Ali rivayetlere göre, el-Bey'atü'l-Kübrâ'ya bey'at edildiği haberini alır almaz, elbisesini yarım yamalak giydiği halde evden fırlamış ve gidip Hz. Ebû Bekir'e bey'at etmiştir.[189[189]]

Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in cenazesini defnetmeden kendilerine bir halife tayin etmeye çalışmışlardır. Sahabelerin bu tavırlarından anlıyoruz ki; hilafet; İslâm'ın dünyada olmasını emrettiği şer'i bir makamdır. Bu makamın bir gün dahi olsa ihmal edilmesi ve müslümanlarm halifesiz kalmaları caiz değildir. Yerde Peygamber (sav)'in cenazesi olsa dahi halife tayininden vazgeçilemez.

Ehl-i Hal ve'l Akd Meclisi'nin tavsibiyle hilafet makamına geçen halife'ye bey'at etmeyi ertelemekte caiz değildir. Hz. Ali (R.a.)'ın aylarca Hz. Ebû Bekir'e bey'at etmediği haberleri gerçeğe uygun olmasa gerektir. Çünkü onun Ebû Bekir'in üstünlüğünü bildiği, onun hakkında yaptığı konuşmalar ve tarihin akışı, diğer rivayetlere aykırıdır. Rasûlüllah'ın en yakın ashabı arasında hattâ Ebû Bekir ile Ömer arasında zaman zaman ihtilâflar, görüş ayrılıkları meydana gelmişse de ilk iki halife zamanında da görüldüğü gibi dâima birliktelik devam ettirilmiştir. Anlaşmazlık gibi görünen hâdiselerin birçoğunda huy ve karakter farklılığı rol oynuyordu.

Meselâ Ebû Bekir yumuşak ve sakin davranırken, Hz Ömer sertlik yanlısıydı. Ama her zaman birlikte hareket ettiler. Ebü Bekir'in yönetiminde, Hz. Ali ve Zübeyr b. Avvam Ridde savaşlarında kararların içinde, namazlarda Ebû Bekir'in arkasında yer almışlardır.

Hz. Ali (R.a.), Rasûlüllah'ın bir vasiyeti olsaydı ölünceye kadar onu yerine getireceğini söylemiş [190[190]] ancak, İbn Abbas'ın Rasûlüllah hastalandığı zaman ona gidip hilâfet işini sormak istemesini geri çevirmiştir. Yani Hz. Ebû Bekir'in halifeliğine karşı kimseden bir karşı çıkış olmamıştır. Zaten tabii, fıtrî, akli ve maslahata uygun olan da onun halifeliğidir. Hz. Ebû Bekir (R.a.), Hülefa-i Raşidinin ilkidir. Raşid halifelik onunla başlamıştır. El-Hilafetu Raşide/Raşid Halifelik, insanları Allahû Teâla'nın gönderdiği şeriat ile irşad edip idare etme yöntemidir. Kıyamete kadar yaşayacak olan tüm dünya müslümanlarmın idare biçimidir. Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın ilk halife seçilmesinin bir çok nedenleri vardır. Hz. Peygamber ölmeden önce yazılı bir ahidname bırakmamış, ancak Hz. Ebû Bekir'in faziletine dair Mescid'de konuşmuş, hasta yatağındayken onu ısrarla çağırtmış ve yerine İmam tâyin etmiştir. Hz. Ebû Bekir, kendisine Rasûlüllah'ın mirasından pay almak için gelen Hz. Fâtıma'ya, "Rasûlüllah'ın yaptığı hiçbir şeyi yapmaktan geri durmam" diyerek, Fâtıma'nın peygamberin kızı olmasını dinin üstün tutulmasından daha önemsiz görmüş ve Rasûlüllah'ın yanındayken ondan ne duymuş, ne görmüşse onu tatbik etmiştir.[191[191]] Sonraları Hz. Ali'nin hilâfeti zamanında Fâtıma'ya ki, Ebû Bekir'e gidip miras isterken onu savunmuştu mirastan hiçbir şey vermemesi de ashabın Rasûlüllah'ın sünnetine nasıl itaat ettiklerinin delilidir.[192[192]]

Hz. Ebû Bekir "Rasûlüllah'ın Halifesi" seçildikten sonra Mescid'de yaptığı konuşmada, "Sizin en hayırlınız değilim, ama başınıza geçtim; görevimi hakkiyle yaparsam bana yardım ediniz, yamlırsam doğru yolu gösteriniz; ben Allah ve Rasûlü'ne itaat ettiğim müddetçe sîz de bana itaat ediniz, ben isyan edersem itaatiniz gerekme demiştir.[193[193]]

Hz. Ebû Bekir (R.a.) hilafeti esnasında mürtedlerle mücadele gündeme gelmiştir. Irak ve Suriye Fütuhatı, Hz.

187[187] Âli İmrân: 3/144.
188[188] İbn Hişâm, es-Sire, IV, 335; Taberî, Târih, III, 197,198.
189[189] Taberî, Târih, III, 207.
190[190] Taberî, a.g.e., IV, 236.
191[191] Taberi, III, 220.
192[192] İbn Teymiye, Minhâc'üs-Sünne, III, 230.
193[193] İbn Hişâm, es-Sire, IV, 340-341; Taberî, Târih, III, 203.

Ebû Bekir Rasûlüllah'ın halifesi olduktan sonra, onun vefatıyla Arabistan'da Mekke ve Medine dışındaki bölgelerde görülen dinden dönme hareketlerine, yalancı peygamberlere, "namaz kılarız, ama zekât vermeyiz" diyenlere karşı savaş açtı. Esvedu'l-Ansi, Müseylemetü'l-Kezzâb, Secah, Tuleyha gibi yalancı peygamberlerle yapılan savaşlarla bu zararlı unsurlar yok edilmiş, isyan bastırılmış, zekât yeniden toplanmaya ve Beytü'l-Mal'e konulup dağıtılmaya başlanmıştır. Böylece tarihte "Hukuku'l Fukara" için savaşan ilk devlet, İslam devleti oldu. [194][194]Dolayısıyla yeryüzünde fakirlerin haklarını garanti eden tek devlet, İslâm devletidir. Dünyada fakirlik problemini çözüme kavuşturan da İslâm devleidir. İslâm devleti; temeli Allah'ın hükmüne ve hakimiyetine dayanan ve insanların üzerinde Allah'ın hükümlerini icra eden edip adaleti ikame eden yegâne hak ve hukuk devletidir.
Rasûlüllah'ın hazırladığı, ancak vefatı sebebiyle bekleyen Üsâme ordusunu yolundan alıkoy mam ıştır. Rasûlüllah (sav)'in vefatından önce, Ömer b. Hattab (R.a.) dahil bütün Medinelileri ve civar kabile mtislümanlarmı savaşa gitmek üzere toplamış, Üsame b. Zeyd (R.a.)'i de onlara komutan tayin etmişti. Fakat ordunun tümü henüz Medine hendeğinin dışına bile çıkmadan Rasûlüllah (sav) Hakk'ın rahmetine kavuştu. Onun vefatını duyunca Üsâme derhal orduyu durdurarak Hz. Ömer (R.a.)'e:
“Halife'ye git ve ordunun Medine'ye geri dönmesi için ondan izin iste. Çünkü Ashabın ileri gelenleri ve güçlüleri ordumda bulunuyorlar. Ayrıca ben, müşriklerin müslümanların ailelerine, Rasûlüllah'ın ehli beytine ve halife'ye saldırmalarından korkuyorum." dedi. Ensar da:
"Eğer Ebû Bekir bunu kabul etmeyip, mutlaka gitmemizi isterse bizim şu isteğimizi ona bildir. Bize Üsâme'den daha yaşlı birini komutan tayin etsin." dediler. Üsame'nin emri üzerine Hz. Ömer doğru Hz. Ebû Bekir (R.a.)'a gitti ve Üsame'nin söylediklerini ona bildirdi. Bunun üzerine Ebû Bekir (R.a.):
"Köpeklerin ve kurtların beni burada paramparça edeceklerini bile bilsem, Rasûlüllah (sav)'in verdiği bir kararı katiyyen bozamam" dedi. [195][195]
Rasûlüllah (sav)'in kararlarına sadakat imandandır. Peygamberin sünnetinden vazgeçmek ile, Peygamberin kendisinden vazgeçmek eşdeğerdir. Şartlar ne kadar zor olur olsun, mü'min insana düşen görev Rasûlüllah (sav)'in sahih sünnetine ittibadır.. İnsanların çoğunun savaşmaya gönülsüz olduğu, bu durumda kimlerle birlikte savaşmayı düşündüğü kendisine sorulduğunda; Esma ve Aişe'yi göstererek: "Şu iki kızımla birlikte" demişti. Yanında iki kızı olduğu halde binlere karşı koymayı göze alan Ebu Bekir'in tek bir gayesi vardı: O da Allah Rasûlü'nün mirasının bozulmadan sonraki kuşaklara aktarılmasıydı. Bu olaydaki asıl mesaj ise bütün olumsuzluklara rağmen Hz. Ebû Bekir'in dik durması, dini için ülkesini ve bütün varlığını terk etmeyi göze alabilmesi ve Rabbine olan sonsuz iman ve tevekkülüdür.
Hz. Ebû Bekir, yufka yürekliliği yanında, icab ettiğinde son derece sert ve kararlı tutumlar da sergilemiştir. Hudeybiye musalahası esnasında, Hz. Peygamber (sav)'in vefatını müteakip meydana gelen irtidat olaylarını bastırılmasında ve Efendimizin vefat sırasında yaşanan panik karşısında tutumu bunu göstermektedir. Ebû Hureyre (R.a) diyor ki:
“Eğer Ebû Bekir olmasaydı, Peygamber'in vefatından sonra ümmet-i Muhammed helak olurdu.”
Hz. Peygamber (sav)'in vefatından sonra arap kabilelerinden bir çokları irtidat etti. Müslümanlar kış gecesinde yağmura tutulup dağılan koyunlara döndüler. Ortaya çıkan bu kaos ve anarşiden müslümanları kurtaran Hz. Ebû Bekir'in dirayet ve kararlılığı oldu. Sarsılan iman zeminini tekrar sağlamlaştırdı. Yalancı peygamberleri ortadan kaldırdı. Hz. Ömer döneminde modern anlamda teşkilatlandırılan İslâm devletinin alt yapısını hazırladı.
İki senelik halifelik dönemi mü'minler için bir rahmet oldu. Ümmet için yaşadı, ölümü esnasında bile geride kalanları düşündü: Eski elbise içine kefenlenmesini emretmiş, dirilerin yeni elbiseye daha fazla muhtaç olduklarını söylemişti. Binlerce insan senelerce köle gibi çalışıp kendilerine mezar (pramit) yaptıranlar ve eski elbiseyle gömülmeyi yeğleyen Hz. Ebû Bekir... İnsanlık için hangisi daha yararlı? Günümüz dünyasında hem müslümanlarm hem de gayri müslimlerin Hz. Ebû Bekir'in duruş ve tavrından olacağı çok dersler vardır. Sadık ve Sıddîk olmak kolay değil. Herşeyin bir bedeli var. İman, amel, fedakarlık, basiret, ilim, ahlâk ve sebat, akibet iki cihanda necat.
Ebû Bekir (R.a.) duruşu, Allah yolunda dik başlı olmanın değil, başı dik olmanın ifadesidir. Onun duru duruşu, hem müslümanlar için hem de gayr-i müslimler için bir ibretler ve örnekler hazinesidir. İnsanlık hala onun hasretini çekmektedir. Ebû Bekir'in İslâm için ortaya koyduğu fedakarlıkların karşılığını kıyamette ancak Allah Teâlâ verecektir. Çünkü dünyada bu fedakârlıkları karşılayacak bir bedel yoktur. Efendimiz onun için *"Ey Ebû Bekir! Ümmetimden cennete ilk girecek kimse olman sana yetmez mi?"* buyurmuşlardır. [196][196] Ayrıca *"Bana Ebû Bekir'in malı kadar kimsenin malı faydalı olmadı. Ben müslüman olmasını istediğim herkesten bir zorluk gördüm. Ebû Bekir hariç. Zira o, teklifim karşısında hiç tereddüt etmeden kabul etti. Eğer kendime Allah'tan başka mutlak bir dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i edinirdim."* [197][197] Ashabı kiramın fazileti, ümmet içindeki değeri herkesçe bilinmektedir. Hz. Ebû Bekir'i bu özel konuma getiren sebepleri genel

[194][194] Fıkhu'l Evleviyyat/Yususf El- Kardavi, Sh: 24, Beyrut/2001
[195][195] Kenzu'l Ummal Fi Süneni Akval ve'l Ef'al: 5/314; Beyhakî: 6/ 305; İbn-i Asakir: 1/117

[196][196] Ebû Dâvud, Hadis no: 4652
[197][197] Tirmîzi, Menakib, Hadis no, 3662

ifadelerle başta belirtmeye çalıştık.
Ebû Bekir (R.a.), Bahreyn, Umman, Yemen, Mühre İsyanlarını bastırmıştır. İçte isyancılarla mücâdele edilirken, dışta da iki büyük imparatorluğun, İran ve Bizans'ın ordularıyla karşılaşılmıştır. Hîre, Ecnâdin ve Enbâr, fetihlerle İslâm diyarına katılmış, Irak fethedilmiş, Suriye'nin de önemli kentleri ele geçirilmiştir. Yermük savaşı devam ederken Hz. Ebû Bekir vefat etmiştir.
Said İbn-i Müseyyeb (Rh.a.) rivayet ediyor: Ebû, Bekir (R.a.) Şam tarafına ordu gönderdiği zaman Yezid b. Ebû Süfyan, Amr İbnü'l Âl ve Şürahbil İbn-i Hasene'yi komutan tayin etti. Ordu harekete geçtiği zaman Ebû Bekir de onları uğurlamak için ordu kum an d ani arıyla beraber Seniyyetü'l Veda denilen yere kadar yürüdü. Oraya gelince komutanlar:
“Ey Rasûlüllah'ın halifesi, sen yürüyorsun biz binekliyiz." dediler. Ebû Bekir (R.a.) de cevap olarak:
“Bırakın da Allah yolunda bu kadar zahmete katlanayım." dedi. Ve onlara şu tavsiyede bulundu:
"Allah'tan korkmanızı tavsiye ediyorum. O'nun yolunda cihad edin. Allah'ı inkâr edenlerle savaşın. Zira Allah dinine yardım edecektir. Harp ganimetlerini muhafaza edin. Haksızlık yapmayın. Korkak olmayın, yeryüzünde fesad çıkarmayın. Verilen emirlere karşı gelmeyin. Müşrik düşmanlarla karşılaştığınız zaman onları üç şeye davet edin. Eğer birini kabul ederlerse onlara dokunmayın ve serbest bırakın; İslâm'a davet edin, eğer bunu kabul ederlerse onlara dokunmayın. Sonra Medine'ye hicret etmelerini söyleyin. Eğer kabul ederlerse diğer muhacirlerle aynı hak ve vazifelere sahip olduklarını da söyleyin. Şayet müslüman olur ve yerlerinde kalmak isterlerse Allah'ın koymuş olduğu hükümlere tabi diğer Araplar gibi olacaklarını ve diğer müslümanlarla beraber harbe katılmadıkça, fey' ve ganimetlerden bir hisse alamıyacaklarını da haber verin. Eğer İslâm'a girmeyi kabul etmezlerse onlara cizye vermelerini bildirin. Cizyeyi kabul ederlerse onlara dokunmayın. Şayet cizye vermeyi de kabul etmezlerse Allah'a sığınarak onlarla savaşın. Hurma ağaçlarını kesmeyin ve yakmayın. Hayvanları ve meyve ağaçlarını kesmeyin. Çocuklara, ihtiyarlara ve kadınlara dokunmayın. Manastırlarda inzivaya çekilmiş bir takım insanlar bulacaksınız onları kendi hallerine bırakın. Diğer bazılarının da bir takım kötü niyetlerle başlarının ortasında traş edilmiş bir boşluk olduğunu göreceksiniz. Böylelerin de boyunlarını vurun.” [198][198]
Dikkat edilirse, İslâm harb hukuku insanîdir. İslâm ordusu fethettiği yerlerde kimseye zulmetmemiş, adaletiyle düşmanların takdirini kazanmış, müslüman olmayıp da cizye vererek İslâm'ın himayesine giren kavimler huzur ve emniyet içinde yaşamışlardır.
Hz. Ebû Bekir (R.a.)'in hilafeti döneminde mürtedier taifesi ortaya çıktı. Mürtedlerin zuhuru esnasında Hz. Ebû Bekir (R.a.) derhal Muhacirleri ve Ensarları toplayarak istişare etti. İstişarede fikrini şöyle beyan etti:
Araplar dinlerinden dönerek koyun ve develerinin zekâtını vermemişler, İranlılar da, sizin kendisinden çok büyük yardım gördüğünüz adamın öldüğünü iddia etmişler ve sizinle savaşmak üzere Nihavendd'de toplanmışlar ve şehri tehdit etmişlerdir. Bu durumda ne yapmanın lazım geldiğini söyleyiniz. Ben de sizden biriyim ve bu tehlikeler karşısında yükü en ağır olanınızın. dedi. Muhacirler ve Ensar başlarını önlerine eğerek uzun bir müddet düşündüler. Sonra Hz. Ömer b. Hattab (R.a.) söz alarak:
“Ey Rasûlüllah'ın halifesi! Ben, senin araplarm zekât vermelerini istememen, sadece namaz kılmalarını kâfi görmen kanaatindeyim. Zira onlar cahiliyyet adetleri üzereler. İslâm henüz tam manasıyla onlar tarafından benimsenmedi. Ya Allah onları tekrar hayıra döndürür veyahutta müslümanları kuvvetlendirir. O zaman bizim de onlarla savaşacak gücümüz olur. Şu andaki Ensar ve Muhacirlerin, bütün Arapları ve İranlıları yenecek güçleri yoktur." dedi.
Hz. Ömer (R.a.)'ı dinledikten sonra Hz. Ebû Bekir (R.a.), Hz. Osman (R.a.)'a döndü. O da aynı şeyleri söyledi. Hz. Ali (R.a.) de buna benzer şeyler söyledi. Muhacirler onların görüşlerine katıldılar. Daha sonra Hz. Ebû Bekir (R.a.), Ensar'ın fikrini sordu. Onlar da bu görüşte olduklarını belirttiler. Ebû Bekir (R.a.) bu durumu görünce minbere çıktı. Allah'a hamd ve senadan sonra:
Allahû Teâla, Hz. Muhammed (sav)'ı hakkın yok denecek kadar az, İslâm'ın müdafaasız ve din düşmanlarının hedefi olduğu, İslâm bağlarının son derece zayıfladığı ve müslümanlarm azaldığı bir zamanda göndermiştir. Müslümanları Hz. Muhammed (sav)'in etrafına toplayarak onları kıyamete kadar bakî, şerefli bir ümmet yapmıştır. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın emrini yerine getireceğim. Bize zafer ihsan edip, va'dini gerçekleştirinceye kadar O'nun yolunda savaşacağım. Bizden, savaşta ölenler şehid olur cennete girerler. Sağ kalanları ise Allah yeryüzüne hâkim kılar, yeryüzü onların olur. Bu bir gerçektir. Zira Allah böyle hükmetmiştir. Asla sözünden dönmeyen Allah şöyle buyuruyor:
“Allah içinizden iman edip salih amel işleyenlere şunları vadetti: Daha öncekileri yeryüzüne hükümran kıldığı gibi, onları da hükümran kılacak.” [199][199]
Allah'a yemin ederim, Rasûlüllah'a veripte bana vermekten kaçındıkları bir yular bile olsa ve beraberlerinde ağaçlar, taşlar, bütün cinler ve insanlar olduğu halde bana karşı koysalar, ruhumu Allah'a teslim edinceye kadar, bu yuları almak için onlarla savaşacağım. Allahû Teâla namazla zekât arasında bir fark gözetmemiş, bilâkis onları birarada emretmiştir." şeklinde bir hitabede bulundu.
Hz. Ömer (R.a.) tekbir getirmekten kendini alamayarak:
Allah'ın mürtedlerle savaş fikrini Ebû Bekir (R.a.)'ın kalbine yerleştirdiğini görünce

---

[198][198] Kenzu'l Ummal Fi Süneni Akval ve'l Ef’al: 2/295-296; Beyhakî: 9/ 85.
[199][199] Nur: 24/55.

“Onun haklı olduğunu anladım." dedi. [200[200]]
İslâm bir bütündür; asla parçalanmayı ve bölünmeyi kabul etmez. Müslüman olarak İslâm'ın bir kısmını kabul edip bir kısmını da reddedenler mürteddirler. İslâm'ın bir hükmü ile bütün hükümlerini inkâr etmek aynıdır. İslâm'ın tek bir hükmünü reddeden, diğer hükümlerinin hepsini kabul etse dahi müslüman sayılmaz. Bundan dolayı Hz. Ebû Bekir (R.a.) zekât'ı reddetmekle birlikte müslümanlık iddiasında bulunanları mürtedlerden saymıştır. Hz. Ebû Bekir (R.a.) bu mürtedlerle anlaşma da yapmamıştır. Çünkü İslâm fıkhında mürtedlerle anlaşma yapılmaz. Mürtedler ya İslâm'a tekraren geri dönüp kurtulacaklardır veya öldürüleceklerdir. Mürtedterle savaşmak, şer'i otoritenin başında bulunan halifenin görevlerindendir. Mürtedlerle anlaşma yapıp onları himaye eden bir kimse müslümanların halifesi olamaz!
İslâm'da Müslümanların halifesi dahil hiç kimse mürtedlere karşı tavizkâr davranma hakkına sahip değildir. Şunu bilelim ki; "İslamiyet nazarında, harbî kâfirin hakk-ı hayatı var Hariçte olsa, musalaha etse; dahilde olsa, cizye verse; İslamiyetçe hayatı mahfuzdur. Fakat mürtedin hakk-ı hayatı yoktur. Çünkü; vicdanı tefessüh eder, hayat-ı içtimaiyyeye bir zehir hükmüne geçer.” [201[201]]
Hz. Ebû Bekir (R.a.) bir taraftan mürtedlerle savaşırken, öbür taraftan Kur'ân-ı Kerîm'in etrafında meydana getirilmek istenen şek ve şüpheleri bertaraf etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in toplanması "Mushaf'ın Meydana gelmesi, Hz. Ebu Bekir (R.a.)'ın döneminde olmuştur. Hz. Ebû Bekir, Ridde harplerinde, vahiy kâtiplerinin ve kurrâ'nın birçoğunun şehid olması üzerine, Hz. Ömer'in Kur'ân'ın toplanması fikrine önce sıcak bakmamışsa da sûnra ona hak vererek, Kur'ân âyetlerinin toplanmasını sağlamıştır. Rasûlüllah zamanında peyderpey inen vahiy, kâtiplerce ceylan derilerine, beyaz taşlara, enli hurma dallarına yazıldığı gibi, ashabın çoğu da Kur'ân hafızı idi. Ancak, yazılı olan âyetler dağınıktı, kurrâ da azahnca Kur'ân'ın muhafazası hususunda endişe edildi. Ebû Bekir, Zeyd b. Sâbit'in başkanlığında bir heyet teşkil ederek, herkesin elindeki âyetleri getirmesini emretti. Ayrıca şahitlerle âyetler doğrulanıyor, kurrâ' ile te'kid ediliyordu. Böylece bütün âyetler toplandı ve "Mushaf" meydana getirildi. Bu Mushaf Ebû Bekir'den Ömer'e, ondan da kızı Hafsa'ya geçti ve Hz. Osman zamanında çoğaltılarak Dârü'l-İslâm'ın bütün vilâyetlerine dağıtıldı.
Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın hilâfeti iki sene üç ay gibi çok kısa bir müddet sürmesine rağmen Hz. Ebû Bekir zamanında İslâm devleti büyük bir gelişme göstermiştir. Hz. Ebû Bekir Hicrî 13. yılda Cemâziyelâhir ayının başında hicretten sonra Medine'de yakalandığı hastalığının ortaya çıkması üzerine yatağa düşünce yerine Ömer'in namaz kıldırmasını istedi. Ashâbla istişare ederek Hz. Ömer'i halifeliğe uygun gördüğünü söyledi. Hz. Ömer'in sert ve kaba oluşu gibi bazı itirazlara cevap verdi ve hilâfet ahitnamesini Hz. Osman'a yazdırdı. Ebû Bekir (r.a.) de, çok sevdiği Rasûlüllah gibi altmışüç yaşında vefat etti. Vasiyeti gereği Rasûlüllah’ın yanına omuz hizasında olarak defnedildi. Böylece bu iki büyük insanın, iki büyük dostun, kabirlerinde de birliktelikleri devam etti.
Hz. Ebû Bekir (R.a.) kişilik olarak tam bir yöneticidir. Tacir olarak geniş bir kültüre sahip olan Hz. Ebû Bekir, dürüstlüğü ve takvası ile ashâb içinde ilk sırada yerahr. Karakteri; yumuşak huyluluk, çok düşünüp az konuşmak, tevazu ile belirgindi. Hz. Âişe'nin rivayetine göre, "gözü yaşlı, gönlü hüzünlü, sesi zayıf" biri idi. Câhiliye döneminde müşrikler ona güvenir, diyet ve borç alacak işlerinde onu hakem tanırlardı. Rasûlüllah'ın en sadık dostu olan Ebû Bekir'in Mirâc olayında sergilediği sonsuz bağlılık örneği ona "es-Sıddîk" lâkabını kazandırmıştır. O bu olayda "O ne söylüyorsa doğrudur" demiştir.
Cömertlikte ondan üstünü de yoktur. Bütün malını mülkünü İslâm için harcamış, vefat ederken vasiyetinde, halifeliği müddetince aldığı maaşların, topraklarının satılarak iade edilmesini istemiş ve geride bir deve, bir köleden başka birşey bırakmamıştır. Dört eşinden altı çocuğu olan Ebû Bekir, kızı Âişe'yi Rasûlüllah ile hicretten sonra evlendirmiştir.[202[202]]
Hicret sırasında mağarada iken ayağını bir yılan soktuğunda ve ayağı acıdığında o sırada dizine yatıp uyumuş olan Peygamber'i uyandırmamak için sesini çıkarmaması, ağlarken Hz. Peygamber uyanıp ne olduğunu sorduğunda, "Anam-babam sana feda olsun ya Rasûlüllah" demesi olayı Ebû Bekir'in Rasûlüllah'a olan bağlılığının örneklerinden sadece biridir. Hz. Ebû Bekir'in beyaz yüzlü, zayıf, doğan burunlu, sakallarını kına ve çivit otuyla boyayan sakin bir adam olduğu rivayet edilir.[203[203]] Vicdanların sesi boğuldu ve söz hürriyeti tümden inkâr edildi. Bu dönemde ağzını açan ancak hükümdarın ve hükümetin lehine konuşabiliyordu. Aksi durumda ise susması gerekiyordu.
Vicdanların üzerindeki baskı öylesine ağırdı ki, gerçeği söylemekten kendisini alamayan olursa, ya hürriyetini yitirip zindana tıkılıyor, ya da hayatından oluyordu. İmparatorluk rejimi sorumlu yönetim kavramından tümüyle yoksundu. Onun için Allah önünde sorumluluk sözde kalan bir şeydi ve pek az olarak uygulamada kendini gösterebiliyordu. Halk önünde sorumluluk duygusuna gelince; kimsenin imparatorlardan bir açıklamada bulunmalarını istemek cesareti yoktu...
Hilâfet otokratik yönetime dönüşünce kamu hazinesi ilâhî veya kamu malı olacağı yerde tümüyle kiralın özel mülkü haline geldi. Hem meşru, hem meşru olmayan yollarla para alındı ve meşru olsun olmasın rastgele

---

[200[200]] Kenzu'l Ummal ,Fi Süneni'l Ekval ve'l Ef’al: 3/142.
[201[201]] Mektubat/Said Nursi, Sh: 410, İst/1976.
[202[202]] Tabakat-i İbn Sa'd, VI, 130 vd.; İbnu'l-Esir, II, 115 vd.
[203[203]] İbnü'l Esir, el-Kâmil fi't-Târih, II, 419-420.

harcandı. Kimsede en ufak bir hesap sorma cesareti kalmamıştı. Devletin gelirlerinin tümü, sıradan bir postacıdan devlet yöneticisine kadar herkesin harcayabildiği ölçüde bir zevk ve eğlence aracı haline geldi. Yöneticilik yetkisinin kamu malını rastgele harcamak için bir belge olmadığı gerçeği kimsenin umurunda bile değildi. Kamu hazinesini diledikleri biçimde tüketebileceklerine ve kimsenin kendilerinden hesap sormaya cesaret edemeyeceğine iyiden iyiye inanmışlardı.
Yalnızca krallar, prensler, soylular, memurlar ve kumandanlar değil, sarayla uzaktan yakından ilgisi olan erkek ve kadın hizmetçiler bile hukukun üstünde sayılıyorlardı. Halk gerek bedenen, gerekse ahlaken devlet görevlilerinin merhametine kalmıştı. Halkın kaderini çizen iki zıt ölçü vardı: Biri güçlüler, diğeri ise zayıflar için. Mahkemede yargıçlara baskı yapılıyor, kararlarında adaletli olmaya çalışanlar, karşılığında ağır fiyat ödemek zorunda kalıyorlardı. Allah'tan korkan kadılar ilahi cezaya çarpılmamak için işkence ve zindanları zulmün ve şımarıklığın elinde oyuncak olmaya tercih ediyorlardı. 204[204]
Emevüerle birlikte bunu hızla diğer alandaki çözülme ve sapmalar izlemiştir. Hz. Hüseyin'in bey'at ederek bu çözülüş ve zulmü onaylaması .elbette ki düşünülebilecek bir şey değildir. Hz. Hüseyin'in bu arzu edilmez gelişmeye kayıtsız kalmamasının nedeni işte budur. O, en kötü sonuçlan bile karşılamayı göze alarak yerleşmiş bir yönetime karşı ayaklanmakla yükselen şer güçler dalgasının önüne set çekmeye karar verdi.
Bu yiğitçe karşı duruşun sonuçlarım herkes bilmiyordu. Hüseyin'in kendisini ağır bir tehlikeye atıp sonuçlarına da kahramanca katlanarak vurgulamak istediği gerçek, İslâm devletinin temel ilkelerinin vazgeçilmez değerde birer servet olduğudur. Bir mü'minin bu serveti korumak için hayatım feda etmesi ve aile üyelerinin de katledilmelerine neden olması hiç bir zaman kötü bir pazarlık değildir.
Böylesine önemli zamanlarda hesap peşinde koşanlar ancak uzlaşmacı ve kolaya kaçıcı kimseler olabilir. Kendini takva ve hakka adamış kişi hiç bir zaman sonuçlan önemsemez. Mücadelenin sonucu her zaman adaletin ve hakkın yanında olan gücün elindedir. Zulüm, sayı ve kaynak bakımından, aşırı üstünlüğüne rağmen, neticede yok olur gider. Böyle durumlarda şartlan göz önünde bulundurup tedbir hesapları yapmak, sonucun çok miktarda kan verilmesine değip değmeyeceği tartışmalarında bulunmak Hakk'ın koruyucularının zihinlerinde kuşkular doğuran lanetli şeytanın işidir
Hz. Hüseyin, hiç bir hesap peşinde koşmadan kendisini Hakk'a adayan gerçek ve örnek müslüman tipini simgeler. Bir konuşmasında; "Olup bitenleri görüyorsunuz. Dünyanın rengi değişti; tümüyle faziletten yoksun hale geldi. Yalnızca her iyiliğin tortusu kaldı. Dikkat! Görmüyor musunuz? Hak ve doğru, yerin altına gönderildi. Bilerek batıl işler peşindeler. Kötü gidişi önleyecek kimse kalmadı. Zaman, her mü'minin Allah uğrunda hakkı savunma zamanıdır. Şehid olmak istiyorum. Zalimlerle bir arada yaşamak zulmün ta kendisidir." diyen Hüseyin'in eyleminden, şehadetinden alınması gereken dersi Mevlâna Ebu'l Kelâm şöyle dile getirir:
"Hüseyin Allah'ın iradesini kendi kişisel seçimine; Hakk'a bağlılığı, hayat ve hayatın lükslerine duyulan sevgiye tercih etti. Yalnız, Hakk'ın aşığı olmakta yarar görerek hayatını ortaya koydu. Bu vakur olaydan çıkarılabilecek en değerli ders, Cihad ve Hak yolundan sabırlı, kararlı ve metin olmak gerektiğidir."
Yeryüzünde Müslümanlar açısında iman korunmadığı ve İslâm yaşanmadığı zaman matem başlar, Müslümanlar yaslı hale gelir. Bir tahlil ve tesbit olarak Müslümanlar tarihinde gerek imanın korunması ve gerekse İslâm ümmeti içerisinde infak yarışması kıyamete kadar devam edecek olan bir yarışmadır. Bu yarışmada bir mü'min için Ebû Bekir (R.a.)'ın misyonunu yakalamak, ehl-i beytine/ailesine Allah'ın rızasını ve kitabını, Peygamberinin sevgisini ve sünnetini miras bırakmayı, maddi serveti miras bırakmanın önüne geçirmekle mümkündür. Mü'min olarak bizi ayakta tutan ve müslüman varlığımızın devam etmesini sağlayan maddi serveti değil, Allah rızası ve kitabı ile Rasûlüllah'ın sevgisi ve sünnetidir. Allah'ın rızası ve kitabı ile Peygamberinin sevgisi ve sünnetini kaybedenlerin müslümanlıklarmı devam ettirmeleri mümkün değildir. Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın tavırından bunu anlıyoruz.
İslâmî hizmetlerde bütün servetini infak etmek herkese nasib olacak bir durum değildir. Bugün bu, İslâm ümmetinin Ebû Bekri olanlara veya olmak için gayret edenlere ancak nasip olur.
Hz. Ebû Bekir (R.a.) hayatını ve servetini Allah'ın rızasına adamış adamdır. Allahû Teâla buyuruyor:
“O ki, Allah yolunda malım verir, temizlenir. Onun yanında, başka bir kimse için karşılığı verilecek hiçbir nimet yoktur. O ancak yüce Rabbinin rızasını aramak için verir. Elbette yakında kendisi de hoşnut olacaktır.” 205**[205]**
Bu ayet-i kerimeler, Hz. Ebû Bekir (R.a.)'m başında geçen şu hadise üzerine nazil olmuştur. Rivayete göre Hz. Ebû Bekir (R.a.)'in güçsüz, düşkün köle ve cariyeleri hürriyetlerine kavuşturmak için mal sarfettiğini gören babası:
“Ey Oğul! Görüyorum ki zayıf olanları kurtarıyorsun. Eğer sağlam ve genç olanlar için aynı malı sarfedersen onlar senin için bir güç olur" dediği zaman, Hz. Ebû Bekir (R.a.) şöyle cevap vermiştir:
“Ey babacığım, ben Allah katındaki mükafaatı bekliyorum.” 206[206]
Görüldüğü gibi, Hz. Ebû Bekir (R.a.), Allah rızası için çalışmış ve O'nun rızasını herşeyin üstünde tutmuştur. Mü'min İnsanın hayatında en büyük değer ölçüsü, Allah rızasıdır. Onu kazanmayan neyi kazanırsa kazansın boştur.

204[204] Hz. Hüseyin-Bir Uyar /Bir Sembol, İst. 1985
205[205] Leyl: 92/18-21
206[206] Tefhimu'l Kur'an/Mevdudi, C:7, Sh: 149, İst/1.976

Hz. Ebû Bekir'in nasslara aykırı hiçbir görüşü bize ulaşmamıştır, çünkü böyle bir reyi yoktur. Ebû Bekir nâsih sünneti çok iyi biliyor, Rasûlüllah'ı herkesten daha çok tanıyordu. Bu yüzden hilâfetinde kendisine karşı içte muhalif bir hareket olmamış ve fitneler görülmemiştir.[207[207]]
İhtilâf veya ihtilâflarda çözümsüzlük, bid'atler onun devrinde yaşanmamıştır. "Üzülme, Allah bizimle beraberdir" buyuran Rasûlüllah'ın haberi sanki lâfızda ve mânâda Hz. Ebu Bekir'de zahir olmuştur.
Kaynaklarda onun, "Ben ancak Rasûlüllah'a tâbiyim, birtakım esaslar koyucu değilim" diye kararlarında çok titiz davrandığı zikredilir.[208[208]] Bir meseleyi hallederken önce Kur'ûn'a bakar, bulamazsa Sünnet'te araştırır, orda da bulamazsa ashâbla istişare eder ve ictihad ederdi. Ganimetin bölüşümü meselesinde Muhâcir-Ensâr eşitliği'nİn ihtilâfa yol açmasında Ömer'in Muhacirlere daha çok pay verilmesini savunmasına rağmen ganimeti eşit olarak bölüştürmüştür. O sebeple hilâfetinde huzursuzluk çıkmadı.
Rasûlüllah ve kendisi, bir mecliste bir anda verilen üç talâkı bir talâk saymışlar, bu daha sonra birçok "maslahat gereği" diye yapılan değişiklik gibi üç talâk sayılmıştır. Yani Ebû Bekir, Rasûlüllah'ın tüm uygulamalarını aynen tatbik etmek istemiş; bazen kalpleri İslâm'a ısındırmak istenenlere toprak vermesi gibi maslahat gereği veya zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesini söyleyen ashabına uymuştur. Müslümanlar henüz otuzsekiz kişiyken Mekke'de Mescid-i Haram'da İslâm'ı tebliğ eder ve müşriklerce dövülen Ebû Bekir'e hilâfetinde "Halifet-u Rasâlillah" denilmiş, sonraki halifelere ise "Emîri'l-Mü'minîn" denilmiştir.
Mâlî işlerini Ebû Ubeyde, kadılık ve kaza işlerini Hz. Ömer, kâtipliğini Zeyd b. Sabit ve Hz. Ali, başkumai danlığmı Üsâme ve Halid b. Velid yapmıştır. Medine Dârü'l-İslâm'ın başkenti olmuş, Mekke, Taif, San'a, Hadramevt, Havlan, Zebid, Rima, Cened, Necran, Cureş, Bahreyn vilâyetlere ayrılmıştır. Yönetimi merkezî olup, ganimetlerin beşte biri Beytü'l-Mal'de toplanmıştır. Hz. Ebû Bekir, Mukillîn denilen çok az hadis rivâye Ken ashâbdan sayılır. O, yanılıp da yanlış birşey söylerim yalnızca yüz kırk iki hadis rivayet etmiş veya ondan bize bu Fikhu's Sahabe adar hadis rivayeti nakledilmiştir.

Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın Ailesi

Hz. Ebû Bekir (R.a.) cahiliyye devrinde Abduluzza b. Âmir b. Lüey'in Kuteyle ile evlenmiş ve ondan Abdullah ile Esma adındaki çocukları olmuştur. Yine cahiliyye döneminde Um Rûman ile evlenmiştir. Onun asıl adı; Âmir b. Amîre kızı Da'd olup Kinânehdir. Hz. Ebû Bekir'in ondan Abdurrahman ve Aişe adında iki çocuğu olmuştur. İslâm geldikten sonra meys kızı Esma ile evlenmiştir. Esma, daha önce Talib'in oğlu Cafer'in hanımı idi. Muhammed adındaki oğlu ondandır. Yine İslâm döneminde Ensar'dan Harice b. Zeyd'in kızı Habibe ile evlenmiş ve vefatından sonra ondan Um Gülsüm adında, bir kızı olmuştur.[209[209]] Hutbe ve öğütlerinden bazıları şöyledir:
“Rasûlüllah vahy ile korunuyordu. Benim ise beni yalnız bırakayan bir şeytanım vardır.”
“Hayır işlerinde acele edin, çünkü arkanızdan acele gelen ecelinizdir.”
“Cihadı terkeden, zillete düşer. Amelin sırrı sabırdır.”
“Şikâyetçi olup ağladığım nice günler oldu. Zaman geldi ki, adığım günlere ağladım.”
“Nefesi aldığım zaman veremeyecekmiş, verdiğim zaman alama çakmış kadar kendime yakın bilirim ölümü"
“Hiç kimseye imandan sonra sağlıktan daha üstün bir nimet verilmiştir.”
“Kendinize kabir hazırlamayın. Kendinizi kabre hazırlayın."
"Kabre hazırlıksız giden, denize kayıksız açılmış gibidir"
“Allah için söylenmeyen bir sözde hayır yoktur..."
“Herhangi bir yericinin yermesinden korktuğu için hakkı söylemekten çekinen kimsede hayır yoktur..."
“Allah için infak edilmeyen malda hayr yoktur."
“Cehli hilmini aşan kimsede de hayr yoktur.” [210[210]]
“Bu ümmetin evveli ne ile ıslah olmuşsa, sonunun işleri de ancak onunla ıslah olunur.” [211[211]]
“Hayatta olanlar yeni elbiseye ölüden daha çok muhtaçtır. Çünkü" ölünün kefeni irin ve pis akıntılar içindir.”[212[212]]
Hz. Ebû Bekir (R.a.) vefat edeceği zaman, kızı Hz. Aişe (R.anha)'ya şunu söyledi: "Müslümanların işlerini idare etmek görevi bize verildiğinden bu yana onların ne bir dinarlarını, ne de bir dirhemlerini yemedik, fakat yemeklerinin artıklarından ve elbiselerinin en kaba olanlarından giyindik. Yanımızda müslümanlara ganimet olarak düşen mallardan yalnızca şu köle, şu deve ve şu kumaş parçası vardır. Ben öldükten sonra bunların hepsini Ömer'e gönderiver.” [213[213]]
Hz. Ebû Bekir (R.a.) helalinden yemeye dikkat ederdi. Bir gün Hz. Ebû Bekir (R.a.) kölesinin getirdiği bir sütten içti ve hemen kölesine dönerek:

[207[207]] Buhâri, Fedâilü'l-Ashâbi'n-Nebî, 3.
[208[208]] Taberî, IV, 1845; İbn Sa'd, III, 183
[209[209]] El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:2, Sh:385, İst/1991
[210[210]] Hîlyetü'l Evliya ve Tabakatü'l Asfiya/Ebu Nuaym El-Isfehani:l/37, Kahire/1375
[211[211]] Kavlî Fi'l Mer'eti/Şeyhulislam Mustafa Sabri, Sh:79, Beyrut/1993
[212[212]] El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:2, Sh:384, İst/1991
[213[213]] El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:2, Sh:384-387, İst/1991

"Bunu nereden aldın?" diye sordu. Köle:
"Kehanette bulundum, yani gaybden bazı haberler verdim de ücret olarak bu sütü aldım." dedi. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir (R.a.), içtiği sütü midesinden çıkarmak için boğazına parmak saldı ve boğulacak şekilde istifra ederek, çıkarmağa çalıştı, sonra da:
"Allah'ım, midemde kalp damarlarıma karışan kısmından sana sığınırım" dedi. 214[214]
Dikkat edilirse, Hz. Ebû Bekir (R.a.)'in hassasiyetlerinden birisi de helal lokma hassasiyetidir. Sahabenin kavgası helal lokma kavgası idi. Helal lokma hususunda hassasiyet sahibi olmayanlar, Ashâb-i Kirâm'ın yolunda sayılmazlar.
Hz. Ebû Bekir (R.a.) hastalandığında çevresindekiler, ona:
"Tabip Fıkhu's Sahabe çağırmayalım mı?" diye sorunca, o şu cevabı verdi:
"Tabip yanıma geldi, bana: "Ben istediğimi yapacağım" dedi." Çevresindekiler onun maksadını anladılar ve seslerini çıkarmadılar. Daha sonra da Hz. Ebû Bekir (R.a.) son söz olarak
"Allah'ım! Müslüman olarak canımı al ve beni salihler arasına kat" deyip vefat etti. Ebû Bekir (R.a.) cenazesi geceleyin defnedildi. Rasûlüllah (sav)'in mescidinde Ömer b. Hattab (R.a.) onun cenaze namazını kıldırdı ve dört defa tekbir aldı. Rasûlüllah (sav)'in üzerinde taşındığı tahta konuldu. Kabrine oğlu Abdurrahman, Ömer, Osman ve Talha Hazretleri indiler. Başı Peygamber (sav)'in omuzları hizasına kondu. Kabrini Rasûlüllah (sav) kabri gibi düzgün yaptılar. 215[215] Dünyada en büyük mutluluk; müslümanca yaşayıp ve müslümanca ölmektir. Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın sık sık tekrarladığı dualarından birsi de şu idi:
"Allah'ım! Benim en hayırlı günüm, sana kavuştuğum gün olsun!"

HZ. ÖMER B. HATTAB (R.ANH)

Baba Adı: Hattab b. Nüfeyl b. Abdul Uzza
Anne Adı: Hanteme binti Haşim, b. Muğire, b. Abdullah, b. Ömer, b. Mahzun'dur. Hanteme Ebû Cehil'in amcası Haşim'in kızıdır. Hz. Ömer'in dayıları sayılırdı.
Doğum Tarihi Va Yeri: Takriben 588, 589, 583, Miladi diyenler varsa da doğru olan hesaplara göre: 584 M. olsa gerek. Mekke'de Fîl Vakasından (M. 571) 13 sene sonra doğmuştur.
Ölüm Tarihi ve Yeri: Hicrî 23. yıl, Miladî 645'de 63 yaşında şehit olmuştur. Medine'de Kabri Rasûlüllah (sav)'in bulunduğu yerdedir.
Fiziki Yapısı: Esmer tenli, Sedus kabilesi adamları gibi iri gövdeli, uzun boylu, kaba seyrek sakallı, hızlı yürür, gözlerinin akın da kırmızılık vardı. İnsanlar arasında yaya yürürken binitli gibi yüksek görünüyodu. Kızıltırak çok saçlı başının tepesi açılmıştı.
Eşi:
1. Amcası kızı Atike binti Zeyd(Said b. Zeyd'ib bacısı),
2. Ümmü Gülsüm binti Amr bin Cerve el Huzai,
3. Cemile binti Sabit (Asım bin Sabit'inbacısı),
4. Zeyneb binti Maz'un(Osman b.Maz'un'un bacısı),
5. Halid b. Veüd'in bacısı Fâtıma binti Veiid (Haris bin Hişam'in dul eşidir)
Oğulları:
1. Abdullah bin Ömer,
2. Ubeydullah,
3. Abdurrahman,
4. Asım,
5. Zeyd,
6. Küçük Abdurrahman.
Kızları :
1. Hafza,
2. Cümeyle,
3. Rukeyye.
Gazveleri: Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin Fethi, Huneyn, Taif, Tebük Seferleri.
Hicreti: Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirdir.
Sahabeden Kiminle Kardeşti: Utban bin Mâlik..
Kabilesi: Ömer b. Hattab, b. Nüfeyl, b. Abduluzza, b. Ribah, b. Karz, b. Zirah, b. Rezah, b. Adiy, b. Ka'b, b. Lüey, b. Galip, b. Fihr, b. Mâlik, b. Nadr, b. Kinane'dir.
Lakabı/Künyesi: Faruk, Ebû Abdullah, Ebû Hafs.
Kiminle Akrabalığı: Rasûlüllah (sav)'ın kayınbabası, Asım bin Sabit'in eniştesi, Said b. Zeyd ile enişte ve kaynı Hz. Ali'nin damadıdır.
Hz. Ömer (R.a.), Rasûlüllah (sav)'i öldürmeye giderken onda dirilen adamdır. Hz. Ömer (R.a.), Müslümanların

214[214] İhyau Ulûmi'd Din/İmam Gazali/TenAhmed Serdaroglu, C:2, Sh:238-239, İst/1973.
215[215] El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:2, Sh:384-387, İst/1991.

ikinci Raşid Halifesidir. İslâm'ı yeryüzüne yerleştirip, hakim kılmak için Râsûlüllah (sav)'in verdiği tevhidi mücadelede ona en yakın olan sahâbilerden biri de, Hz. Ömer (r.a.)'dır. Hz. Ömer (r.a), Fil olayından on üç sene sonra Mekke'de doğmuştur. Kendisinden nakledilen bir rivayete göre o, Büyük Ficar savaşından dört yıl sonra dünyaya gelmiştir.[216[216]] Babası, Hattab b, Nüfeyl olup, nesebi Ka'b'da Rasûlüllah (sav) ile birleşmektedir. Kureyş'in Adiy boyuna mensup olup, annesi, Ebu Cehil'in kardeşi veya amcasının kızı olan Hanteme'dir.[217[217]]
Kaynaklar Hz. Ömer (R.a)'in müslüman olmadan önceki hayatı hakkında fazlaca bir şey söylemezler. Ancak küçüklüğünde, babasına ait sürülere çobanlık ettiği, sonra da ticarete başladığı bilinmektedir. O, Suriye taraflarına giden ticaret kervanlarına iştirak etmekteydi.[218[218]]
Cahiliyye döneminde Mekke eşrafı arasında yer almakta olup, Mekke şehir devletinin sifare (elçilik) görevi onun elindeydi. Bir savaş çıkması durumunda karşı tarafa elçi olarak Ömer gönderilir ve dönüşünde onun verdiği bilgi ve görüşlere göre hareket edilirdi. Ayrıca kabileler arasında çıkan anlaşmazlıkların çözümünde etkin rol alır ve verdiği kararlar bağlayıcılık vasfı taşırdı.[219[219]] Hz. Ömer (R.a) mizaç olarak müşavere adamıdır. Bazı insanlar fıtraten birtakım meşru görevlere meyillidirler. İşte Hz. Ömer (R.a.) de fitraten kendisiyle istişare edilme kabiliyetine sahip olan bir kimsedir.
Hz. Ömer (R.a.), sert bir mizaca sahip olup, İslama karşı aşırı tepki gösterenlerin arasında yer almaktaydı. Sonunda o, dedelerinin dinini inkâr eden ve tapındıkları putlara hakaret ederek insanları onlardan yüz çevirmeğe çağıran Muhammed (sav)'i öldürmeye karar vermişti. Kılıcını kuşanarak, Peygamberi öldürmek için harekete geçmiş, ancak olayın gelişim şekli onun müslümanlarm arasına katılması sonucunu doğurmuştu. Tarihçilerin ittifakla naklettikleri rivayete göre, Ömer (R.a)'in müslüman oluşu şöyle gerçekleşmişti: Hz. Ömer (R.a.), Rasûlüllah (sav)'i öldürmek için onun bulunduğu yere doğru giderken, yolda Nuaym b. Abdullah ile karşılaştı. Nuaym ona, böyle öfkeli nereye gittiğini sorduğunda o, Muhammed (sav)'i öldürmeye gittiğini söylemişti. Nuaym, Ömer'in ne yapmak istediğini öğrenince ona, kızkardeşi Fatıma ile eniştesi Said b. Zeyd'in yeni dine girmiş olduğunu söyledi ve önce kendi ailesi ile uğraşması gerektiğini bildirdi. Bunu öğrenen Hz. Ömer (R.a), öfkeyle eniştesinin evine yöneldi. Kapıya geldiğinde içerde Kur'an okunmaktaydı. Kapıyı çalınca, içerdekiîer okumayı kesip, Kur'an sayfalarım sakladılar. İçeri giren Hz. Ömer (R.a), eniştesini dövmeye başlamış, araya giren kızkardeşinin aldığı darbeden dolayı burnu kanamıştı. Kızkardeşi ona, ne yaparsa yapsın dinlerinden dönmeyeceklerini söyledi:
"Biz müslüman olduk. Allah'a ve Rasûlüne iman ettik. İstediğini yapabilirsin. Ama biz asla dinimizden dönmeyiz." Kays anlatıyor: Said b. Zeyd'in Küfe mescidinde şöyle dediğini işittim: "Ömer'in müslüman olduğumuz için kızkardeşini ve beni iple bağladığını hatırlarım. Ömer daha o zaman müslüman olmamıştı.[220[220]]
Hz. Ömer (R.a.) kızkardeşi Fatıma'nın ve eniştesi Said b. Zeyd'in bu kararlılığını bildirmeleri üzerine, onlara karşı merhamet duygulan kabarmaya başlamış ve okudukları şeyleri görmek istediğini söylemişti:
"Muhammed'in ne getirdiğini görmem için az önce okuduğunuzu işittiğim şu sahifeyi bana veriniz." Bunun üzerine kızkardeşi Fatıma ona şöyle söyledi:
"Bizler, bu sahifeye zarar vermenden korkuyoruz." Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.) ona bu sahifeyi aynen geri vereceğine dair yemin etti. Kızkardeşi Fatıma onun İslâm'a gireceğini ümid etti ve ona:
"Sen şirk üzeresin ve pissin. Oysa böyle bir sahifeye ancak temiz olan kimseler el sürebilir." diye söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.) kalkıp gusletti. Fatıma da ona sahifeyi teslim etti. Hz. Ömer (R.a.) sahifeyi okudu. Sahifede Tâhâ Sûresi'nin baş tarafı vardı. Bunun bir kısmını okuyunca kendi kendisine:
"Bu söz ne kadar güzel ve ne kadar şereflidir" diye söylendi. Habbab onun bu sözlerini işitince saklandığı yerden çıkarak şunları söyledi:
"Ey Ömer, ben Allahû Teâla'nın Rasûlüllah (sav)'in duasını senin hakkında kabul ettiğini Ümit ediyorum."[221[221]]
Dikkat edilirse, Asr-ı Saadette müslümanlardan birkaç kişi bir araya gelip Kur'an dersi yapıyorlar, Kur'an ayetlerinin tefsiri üzerinde çalışıyorlar. Bu nedenle diyoruz ki; Müslümanlardan birkaç kişinin kendi aralarında bir araya gelip Kur'an dersi yapmaları, Kur'an tefsiri üzerinde çalışmaları, bir sahabe sünnetidir. Müslümanları bu işten menetmeye çalışanlar, Rasûlüllah (sav)'e ve ashabına düşman olanlardır! Habbab (R.a.)'in Rasûlüllah (sav)'in duasını hatırlatması üzerine Hz. Ömer (r.a), hemen orada imân etti ve Rasûlüllah (sav)'in nerede olduğunu sordu. O sıralarda müslümanlar, Safa tepesinin yanında bulunan Erkam (R.a)'ın evinde gizlice toplanıp ibadet ediyorlardı. Hz. Ömer (R.a.), Habbab (R.a.) birlikte Daru'l Erkam'a gitti. Habbab (R.a.)'ın rehberliğinde Rasûlüllah (sav)'m Daru'l-Erkam'da olduğunu öğrenen Hz. Ömer (R.a), doğruca oraya gitti. Kapıyı çaldığında gelenin Ömer olduğunu öğrenen sahabeler endişelenmeye başladılar. Zira Ömer silahlarını kuşanmış olduğu halde kapının önünde duruyordu. Hz. Hamza (R.a.):
"Bu Ömer'dir, îyi bir niyetle geldiyse mesele yok. Eğer kötü bir düşüncesi varsa, onu öldürmek bizim için kolaydır" diyerek kapıyı açtırdı. Rasûlüllah (sav), Hz. Ömer (R.a)'in iki yakasını tutarak;

[216[216]] İbnül-Esîr, Üsdül-gâbe, Kahire 1970, IV,146.
[217[217]] bk. a.g.e., 145.
[218[218]] H. İbrahim Hasan, Tarihul-İslâm, Mısır 1979,1, 210.
[219[219]] Suyûtî, Tarihul-Hulefa, Beyrut 1986, 123; Üsdül-gâbe, IV, 146.
[220[220]] Buhari, 1/545-546.
[221[221]] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:2, Sh:87, İst/1991.

"Müslüman ol ya İbn-i Hattab! Allahım ona hidayet ver!" dediğinde, Hz. Ömer (r.a), hemen Kelime-i şehadet getirerek imân ettiğini açıkladı. [222[222]] Rivayetlere göre Ömer (r.a)'in müslüman oluşu, Rasûlüllah (sav)'în yapmış olduğu; "Allahım! İslâmı Ömer b. el-Hattab veya Amr b. Hişam (Ebû Cehil) ile kuvvetlendir" şeklinde bir duanın sonucu olarak gerçekleşmişti.[223[223]]
Ömer (R.a), risaletin altıncı yılında müslüman olmuştur. O, iman edenlerin araşma katıldığı zaman müslümanlarm sayısı hakkında ihtilaf edilmiştir. Kimisine göre kırk, kimisine göre elli, kimisine göre yetmiş seksen kişi kadardı.[224[224]]
Hz. Ömer (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in duasıdır. Onun İslâm'a girişi bize şunu öğretir: Müslüman İslâm'ı öyle diri ve canlı yaşamalıdır ki, kendisini öldürmeye gelenler onda d ir ilmelidir ler. Hz. Ömer (R.a), kız kardeşi Fatıma (R.anha) ile eniştesi Said'in duru duruşları ile inançları hususundaki diri direnişlerinde hidayeti bulmuştur. Şunu bilelim ki; mü'min insanların tevhid merkezli duru duruşları ile diri direnişlerinde Peygamber'in yitik çocukları hidayet evinin adresini bulurlar!
Amir b. Rabia'nın eşi Ebu Hasme'nin kızı Um Abdullah dedi ki: Habeşistan'a gitmek için hazırlanıyorduk. Âmir de bazı ihtiyaçları için dışarıya çıkmıştı. Bu sırada Ömer çıkageldi. Yanıma gelip durdu. O zamana kadar ondan çok büyük belâ ve musibetler görmüştük. Şöyle sordu:
"Ey Um Abdullah gidecek misiniz?" Ben de ona:
"Evet, Allah'a yemin ederim, Allah'ın arzından çıkıp gideceğiz. Siz bizlere çok eziyetlerde bulundunuz, bizi kahrettiniz. Olur ki Allah bize bir kurtuluş nasip eder" deyince şöyle dedi:
"Allah sizinle beraber olsun." Bu sözü söylerken Ömer'in oldukça yumuşamış ve üzülmüş olduğunu gördüm. Um Abdullah anlatmasına şöyle devam etti: Âmir geri dönünce ona şöyle söyledim:
"Ömer'in ne kadar inceldiğini ve bizim için ne kadar üzüldüğünü bir görseydin." Âmir bana:
"Müslüman olmasını mı umdun?" deyince Ben:
"Evet" dedim. Bu sefer Âmir bana şöyle söyledi:
"Hattabın eşeği müslüman olmadıkça Ömer müslüman olacak değildir." Çünkü Âmir, Ömer'in kabalığından ve müslümanlara katılığından çok şeyler görmüştü. Allahû Teâla kendisine hidayeti nasip etti, müslümanlara karşı yumuşak, kâfirlere karşı ise sert hale geldi. [225[225]]
Ahâb-ı Kiram'ın hayatı, İslâm ümmeti için hem örnek ve hem de ibrettir. İnsanların hidayete gelmeleri hususunda ümitsizliğe kapılmayacaksın. Görüldüğü gibi, Hz. Ömer (R.a.)'in imana gelmesinden ümitler tamamen kesilmiştir. Ama hidayeti veren Allahû Teâla'dır. Dolayısıyla İslâm davetçisinin muhatablan ne kadar sert olurlarsa olsunlar, ne kadar inad ederlerse ettsinler, davetçi Allah'ın hidayetinden ümit kesmeden davet faaliyetini sürdürmelidir. Küfür cephesinden nice Ömer'ler çıkacak, yeter ki bizler davet faaliyetimizi kesintiye uğratmadan devam ettirelim ve hidayete erdirme işini de Allahû Teâla'ya havale edelim. Davet bizden, hidayet Allah'tandır.
Hz. Ömer (R.a.)'ın müslüman olması, müslümanların ehl-i şirk'e karşı direnişlerini artırmıştır. Mekkeli müşriklerin, gösterdiği zorbaca tepkiden dolayı müslümanlar, Beytullah'a gidip namaz kılamıyor ve ancak gizlice bir araya gelebiliyorlardı. Ömer (R.a) müslüman olunca doğruca Beytullah'ın yanına gitti ve müslüman olduğunu haykırdı. Orada bulunanlar şiddetli tepki gösterdi. Ancak o, müşriklere karşı savaşım sürdürerek onların, müslümanlara gösterdiği muhalefeti kırdı ve bir avuç müslümanla birlikte herkesin gözü önünde Beytullah'ta namaza durdu. Onun bu şekilde saflarına katılması müslümanlara büyük bir moral desteği sağlamıştı. Abdullah İbn Mes'ud'un "Ömer'in müslüman oluşu bir fetihti." sözü bunu açıkça ortaya koymaktadır. Taberî'nin İbn Abbas'tan tahric ettiği bir hadise göre, müslümanlığını ilk ilân eden kimse Hz. Ömer (R.a) olmuştur. [226[226]] Ömer (R.a) benliğini kuşatan imanın verdiği heyecanla, küfre karşı açık ve net bir şekilde, hiç bir tehdide aldırış etmeden mücadele ediyordu. Müşrikler, şecaat ve kararlılığını eskiden beri bildikleri için ona sataşmaya cesaret edemiyorlardı.
Hz. Ömer (R.a.) diyor ki: "Rasûlüllah (sav)'in ve Ashabının, müşriklerden gizlendikleri sıralarda, ben müslüman olunca;
"Ya Rasûlüllah! Biz ölü olsak da, diri olsak da, Hak ve gerçek din üzerinde değilmiyiz?" dedim. Rasûlüllah (sav):
"Evet! Varlığım, Kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz ister ölü, ister diri olun, Hak din üzerindesiniz" dedi. Ben de:
"O halde, ne diye gizleniyoruz? Seni Hak din ile gönderen Allah'a andolsun ki, hiç çekinmeden, korkmadan, oturup, İslamiyeti açıklamadığım bir küfür meclisi kalmayacaktır. Seni Hak din ile gönderen Allah'a andolsun ki, huruç edeceğiz/çıkış yapacağız, İslamiyeti açığa vuracağız!" dedim. Sonra iki saf halinde Erkam'ın evinden çıktık. Saflardan birisinin başında Hamza vardı, birisinde ben vardım. Sert adımlarla yerin topraklarım un gibi

---

[222[222]] İbn Sa'd, Tabakatu'l Kübra, II, 268-269; Üsdül-gâbe, IV, 148-149; Suyûtî, Tarihu'l-Hulefa, Beyrut 1986, 124 vd.
[223[223]] İbnul-Hacer el-Askalânî, el-isâbe fi Temyizi's-Sahabe, Bağdat t.y., II, 518; İbn Sa'd, aynı yer; Suyûtî, a.g.e., 125.
[224[224]] İbnul-Hacer el-Askalânî, el-isâbe fi Temyîzi1 s-Sahabe, Bağdat t.y., II, 518; İbn Sa'd, aynı yer; Suyûtî, a.g.e., 125; İbn-i İshak; islam Tarihi/Mekke Dönemi/M. Asım Köksal.
[225[225]] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:2, Sh:85-86, İst/1991.
[226[226]] Suyûtî, a.g.e., 129.

tozuta tozuta Mescid-i Haram'â girdik. Kureyş müşrikleri, şaşkın ve ürkek bakışlarla bir bana bakıyor, bir Hamza'ya bakıyorlardı. Onlar, o güne kadar, bir benzerine daha uğramadıkları bir musibete uğradılar. Müşrikler: "Ey Ömer! Arkandaki ne?" dediler.
“La ilahe ilallah! Eğer, sizin her hangi biriniz kımıldarsa, onu kılıcımla yere sererim!" dedim. Rasûlüllah (sav) Beytullah'ı tavaf etti. Öğle vakti, açıktan Namaz kıldıktan sonra yanındakilerle birlikte Daru'l Erkam'a döndü. O zaman, Rasûlüllah (sav)
"Hak olanla, batıl olanın arasını ayırdı" diye bana Faruk adını taktı. 227[227]
Hz. Ömer (R.a.)'in müslüman olmasıyla birlikte gerçekleştirilen bu yürüyüş, Mekke Şirk devletinde Müşriki devlete ve müşriki kadrolara karşı Daru'l Erkam'da teşkilatlanan "Cemaatü'l Müslimin"in gerçekleştirdiği ilk direniş yürüyüşüdür. Mekkî toplumlarda müşriki otoritelere ve kadrolara karşı direniş yürüyüşleri tertiplenebilir ve hem de zaman zaman tertiplenmelidir. İslâm'da bunu ilk olarak gerçekleştirenler, Rasûlüllah (sav) ve ashabıdır. Dolayısıyla Mekkî toplumlarda yani İslâm'ın sosyal ve siyasal otorite haline gelmediği toplumlarda gücünü tevhid akidesinden alan direniş yürüyüşlerini hafife almak, Peygamber (sav)'e ve sahabelerine karşı saygısızlıkta bulunmaktır.
Hz, Ömer (R.a.) Müslüman olduktan sonra sürekli Rasûlüllah (sav)'in yanında bulunmuş, onu korumak için elinden gelen gayreti göstermiştir.
O, iman ettikten sonra müşriklere karşı çok sert davranmış ve dinini her ortamda, kimseden çekinmeden herkese meydan okuyarak savunmuştur.
İslâm tebliğinin yeni bir veçhe kazanması için Medine'ye hicret emrolunduğu zaman müsiümanlar Mekke'den gizlice Medine'ye hicret etmeye başladıklarında, Hz.Ömer, gizlenme ihtiyacı duymamıştı. Ömer (R.a), beraberinde yirmi arkadaşı olduğu halde Medine'ye doğru yola çıkmıştı. Hz. Ali (R.a) onun hicretini şu şekilde anlatmaktadır:
"Ömer'den başka gizlenmeden hicret eden hiç bir kimseyi bilmiyorum. O, hicrete hazırlandığında kılıcını kuşandı, yayını omuzuna taktı, eline oklarını aldı ve Kâ'be'ye gitti. Kureyş'in ileri gelenleri Kâ'be'nin avlusunda oturmakta idiler. O, Kâ'be'yi yedi defa tavaf ettikten sonra, Makâm-ı İbrahim'de iki rek'at namaz kıldı. Halka halka oturan müşrikleri tek tek dolaştı ve onlara; "Kim anasını evladsız, çocuklarını yetim, karısını dul bırakmak istiyorsa şu vadinin arkasında bana gelip kavuşsun, beni takip etsin" dedi. Onlardan hiç biri onu engellemeye cesaret edemedi.”228[228] Bunun içindir ki İbn Mes'ud; "Hz. Ömer (R.a.)'ın hicreti, bir zaferdi” 229[229] demektedir.
Müslüman mukaddeslerini savunmak ve kimliğini net bir şekilde ibraz etmek için meydanlara inen insandır. Münkir ve müşriklere meydan okumak; ahmaklık değil, müslüman kimliği savunmaktır. Kendi müslüman kimliklerini ibraz etmeyip savunmayanlarda hayr yoktur. Çünkü İslâm; pısırıkların değil, kahramanların yoludur.
Hz.Ömer (R.a), Medine dönemi boyunca islâmm yücelişini etkileyen bütün olaylara aktif olarak iştirak etmiştir. Rasûlüllah (sav)'ın önemli kararlar alacağı zaman görüşlerine başvurduğu kimselerin başında Ömer (R.a) gelir. Onun ileri sürdüğü görüşler o kadar isabetliydi ki; bazı ayetler onun daha önce işaret ettiğine uygun olarak nazil oluyordu. Rasûlüllah (sav) onun bu durumunu şu sözüyle ifade etmekteydi:
"Allah, hakkı Ömer'in dili ve kalbi üzere kıldı.”230[230]
İbn-i Mesud (R.a.) der ki: "Arap kabilelerinin ilmi, terazinin bir gözüne, Ömer'in ilmi de, öteki gözüne konulsa, Ömer'in ilmi, ağır basardı." 231[231] Rivayete göre: Fakihler, Hz. Ömer (R.a.)'in yanında çocuklar gibi kalırlar, o, onlara fıkhı ve ilmi ile üstün gelirdi. 232[232] Hz. Ömer (R.a.) hem barış ve hem de savaş insanıdır. Hz. Ömer (R.a), Bedir, Uhud, Hendek, Hayber vb. gazvelerin hepsine ve çok sayıda seriyyeye katılmış, bunların başında komutan olarak görev yapmıştır. Bunlardan biri Hicretin yedinci yılında Havazinliler'e karşı gönderilen seriyyedir.
Hz.Ömer (R.a), bütün meselelere karşı net ve tavizsiz tavır koymakla tanınır. Onun küfre karşı düşmanlığı; müşriklerin, İslama karşı olan saldırılarını hazmedememe konusundaki hassasiyeti; bazı kararlara şiddetle, karşı çıkmasına sebep olmuştur. Hudeybiye'de yapılan anlaşmanın müşrikler lehine görünen maddelerine karşı çıkışı bunlardan biridir. Ancak o, Rasûlün, Allahû Teâlâ'nın gösterdiği doğrultuda hareket etmekten başka bir şey yapmadığı uyarısı karşısında, hemen kendini toparlamış ve olayın iç gerçeğini kavramıştı.
Hudeybiye gününde Hz. Ömer b. Hattab (R.a.), Rasûlüllah (sav)'e gelerek:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz hak üzere değil miyiz? Onlar da batıl üzere değil midirler? Rasûlüllah (sav):
"Evet, öyledir" diye buyurdu. Hz. Ömer (R.a.)
"Bizden ölenler cennette, onlardan ölenler cehennemde değil midir?" diye sordu. Rasûlüllah (sav):
"Evet" diye buyurdu. Bu sefer şöyle sordu:
"Peki, Allah bizimle onlar arasında hükmünü vermeden niçin dinimiz hususunda aşağılık olan şartları kabul ediyor ve böylelikle geri dönüyoruz?" Rasûlüllah (sav) buyurdu:

227[227] İslam Tarihi/Mekke Dönemi/M. Asım Köksal, Sh:284-285, İst/1983.
228[228] Suyütî, a.g.e., 130; İbn-i Sa'd, Tabakat: Cl, Sh: 225-226.
229[229] İbn Sa'd, aynı yer; Üsdül-gâbe, IV, 153.
230[230] Üsdül-gâbe, IV, 151.
231[231] Tabakalü'l Kübra/İbn-i Sa'd, C:2, Sh: 336; İstiâb/İbn-i Abdi Berr, C:3, Sh: 1149-1150.
232[232] Tabakatü'l Kübra/İbn-'i Sa'd, C:2, Sh: 336.

"Ey Hattab'ın oğlu! Ben Allah'ın Rasûlüyüm. Allah ebediyyen beni sahibsiz bırakmaz." (Sehl b. Hunef devamla) dedi ki: Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.) öfkesinden duramayıp Ebû Bekir (R.a.)'e varıp sordu:
"Allah bizimle onlar arasında henüz hüküm vermemişken ne diye dinimiz hususunda bizi küçültecek şartları kabul ediyor ve öylelikle geri dönüyoruz?" Hz. Ebû Bekir (R.a.) de:
"Ey Hattab'ın oğlu, o Allah'ın Rasûlüdür. Allah onu asla sahipsiz bırakmayacaktır." Bunun üzerine Rasûlüllah (sav)'e Fetih Suresi indi. [233][233]
Hz. Ömer (R.a.), bu telaşı, haşa Rasûlüllah (sav)'e itiraz etmekten değildir. Bu tamanen Hz. Ömer (R.a.)'in şahsında tebarüz eden iman öfkesindendir. Hz. Ömer (R.a.) mü'minlere karşı merhametli, kâfirlere karşı ise sert ve çetin idi.
Rasûlüllah (sav)'ın vefatının hemen peşinden ortaya çıkan karışıklığın Hz. Ebû Bekir'in halife seçilmesiyle yok edilmesinde Hz. Ömer (R.a.) büyük rol oynamıştır. Hz. Ebû Bekir'in kısa halifelik döneminde en büyük yardımcısı Hz. Ömer (R.a) olmuştur.
Müslümanların vazifelerinden birsi de, kendilerini Allah'ın şeriatiyle idare eden idarecilerine yardım etmektir. Allah yolunda Allah'ın emirlerini uygulayan idarecilere yardımcı olmak, sahabenin sünnetindendir.
Hz. Ebû Bekir (r.a) vefat edeceğini anladığında, Hz. Ömer'i kendisine halef tayin etmeyi düşünmüş ve bu düşüncesini açıklayarak bazı sahabelerle istişarelerde bulunmuştu. Herkes Ömer (R.a)'in fazilet ve üstünlüğünü kabul etmekle beraber, onu bu iş için biraz sert mizaçlı buluyorlardı. Hatta Talha (R.a) ve diğer bazı sahabeler ona;
"Rabbin seni Ömer'i halife tayin ettiğinden dolayı sorgularsa ona ne cevap vereceksin? Bilirsin ki Ömer oldukça sert bir kimsedir" demişlerdi. Hz. Ebû Bekir onlara;
"Derim ki: Allahım! Kullarının en iyisini onlara halife yaptım" karşılığını vermişti. Sonra da Hz. Osman'ı çağırarak bir kâğıda Hz. Ömer'i halife tayin ettiğini yazdırdı. Kâğıt katlanıp mühürlendikten sonra, Hz. Osman dışarı çıkarak insanlardan kâğıtta yazılı olan kimseye bey'at edilmesini istedi. Oradakilerin bey'at etmesiyle Hz. Ömer'in II. Raşid halife olarak iş başına gelişi gerçekleşmiş oldu.[234][234]
Dikkat edilirse, Hz. Ömer (R.a.) şûra yoluyla müslümanlara halife olmuştur. Müslümanların halifesi, şûra ile seçilir. Zorbalıkla müslümanların başına geçenler, müslümanlar için halife sayılmazlar.

Hz. Ömer (R.a)'in İslâm'a Hizmetleri

Hz. Ömer (R.a.), Allah yolunda ehl-i hizmettir. O kendisini İslâm'a ve İslâm ümmetinin hizmetlerine adamıştır. Dolayısıyla Hz. Ömer (R.a.) hizmet-i İslamiyye ve siyaset-i şeriyye adamıdır. Hz. Ömer (R.a.) hilafeti hakkında Abdullah İbn-i Mesud (R.a.) der ki:
"Hz. Ömer (R.a.) hicreti, nusret; Halifeliği de, rahmet oldu.” [235][235] Rasûlüllah (sav)'ın sağlığında Arap yarımadası İslâm’ın hakimiyetine boyun eğdirilmiş ve insanlar bölük bölük ihtida ederek müslümanlarla bütünleşmişlerdi. Bunun peşinden Rasûlüllah (sav), İslam tebliğinin insanlara ulaştırılmasının önünde bir set teşkil eden, müşrik zaiim güçlerden biri olan Bizans imparatorluğuna karşı askerî seferleri başlatmıştı. Ebû Bekir (R.a), Rasûlüllah (sav)'m vefatından hemen sonra ortaya çıkan Ridde hareketlerini bastırdıktan sonra, Bizans hakimiyetindeki topraklara askeri akınlar başlatmış, öte taraftan çağın despot devletlerinden ikincisi olan İran imparatorluğuna karşı da askerî faaliyetlere girişmişti. Hz. Ömer (R.a)'in üzerine düşen, bu siyaseti devam ettirmekten ibaretti. Hz. Ömer bir taraftan Suriye'nin fethinin tamamlanması için gayret gösterirken, öte taraftan İran cephesinde netice almak için ordular sevkediyordu. Kadisiye savaşıyla İran ordusu hezimete uğratılmış ve Kisrâ, saraylarını islâm ordusuna terk ederek doğuya kaçmak zorunda kalmıştı. Peşpeşe gönderilen ordularla İranın bazı bölgeleri savaş ile, bazı bölgeleri de sulh yoluyla İslâm'ın hakimiyetine boyun eğdirilmişti. Kuzeye yönelen Mugîre b. Şu'be, Azerbaycanı sulh yoluyla ele geçirmişti. Ermenistan bölgesi fethedilen yerler arasındaydı.
Suriye'nin fethi tamamlandıktan sonra bu bölgedeki askeri harekât batıya doğru kaydırıldı. Etraftaki şehir ve kasabalar fethedildikten sonra Kudüs kuşatma altına alındı. Şehirdeki hıristiyanlar bir süre direndilerse de sonunda barış istemek zorunda kaldılar. Ancak, komutanlardan çekindikleri için şart olarak şehri bizzat halifeye teslim etmek istediklerini bildirmişlerdi. Durum Ebu Ubeyde tarafından bir mektupla Hz. Ömer (R.a)'a bildirildi. Hz. Ömer (r.a) Ashabın ileri gelenleriyle istişare ettikten sonra, Medine'den komutanlarıyla buluşmayı kararlaştırdığı Cabiye'ye doğru yola çıktı. Cabiye'de yapılan bir anlaşmadan sonra Hz. Ömer, bizzat Kudüs'e kadar giderek şehri teslim aldı. Hz. Ömer (R.a.) Kudüs'te bir muahede/sözleşme yazdırdı. Bu muahedenin en önemli maddelerinden birisi de şudur: "Kudüs'te Hırsızlar ve Yahudiler ikâme edemezler." [236][236] Hz. Ömer (R.a) kısa bir müddet Kudüs'te kaldıktan sonra Medine'ye geri döndü.
Bu arada İran cephesinde durumlar karışmaya başlamıştı. Hz. Ömer, bölgede bulunan orduları takviye ederek İran meselesini kesin bir sonuca bağlamaya karar verdi. Hicri 21 yılında başlayan ve sürekli takviye edilen

---

[233][233] El- Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an (imam Kurtubi) C: 16, Sh: 277-278, Mısır/ 1967.
[234][234] Üsdül-gâbe, IV, 168-199; İbn Sad, a.g.e., III, 274 vd.; Suyûtî a.g.e., 92-94.
[235][235] İslam Tarihi/Mekke Dönemi/M. Asım Köksal, Sh:282, İst/1981.
[236][236] Yahudileşme Tehlikesi/Mustafa Çelik, Sh:l60, İst/2001.

akınlarla Azerbaycan ve Ermenistan da dahil olmak üzere, Horasan'a kadar bütün İran toprakları İslâm devletinin sınırları içine alınmış ve Fars cephesinde askerî harekâtlar tamamlanmıştı.
Öte taraftan Amr b. el-As, hazırlayıp uygulamaya koyduğu harekât planıyla Mısır'ı fethetmeyi başarmış, müslümanları Mısır'dan geri püskürtmek için İskenderiye'de hazırlıklara girişen Bizanslıların üzerine yürüyerek burayı ele geçirmişti. Böylece Suriye'den sonra, Mısır'da da Bizans'ın hakimiyetine son verilmiş oluyordu.[237[237]]
İslâm ordularının fethettiği bölgelerdeki halk, müslümanlardan gördükleri müsamaha ve âdil davranışlardan etkilenerek kitleler halinde İslama giriyorlardı. Asırlarca Bizans ve İran devletlerinin zulmü altında ezilen, horlanan topluluklar İslâm'ın kuşatıcı merhameti ile yüz yüze geldiklerinde müslüman olmakta tereddüt göstermiyorİardı. Kendi dinlerinden dönmek istemeyenler ise hiç bir baskıya maruz kalmadıkları gibi, geniş bir inanç hürriyetine kavuşuyorlardı. Hz. Ömer (R.a.), gerçekleştirdiği fetihlerle İslâm coğrafyasının sınırlarım genişletmiştir. İslâm coğrafyasını genişletmek için çalışmak, sahabe sünnetindendir.
Hz. Ömer, bir taraftan İslâm'ın insanlığa tebliğinin önündeki engelleri kaldırmak için ordular sevkederken, öte taraftan da henüz müesseselerine kavuşmamış bulunan devleti teşkilatlandırmaya çalışıyordu.
Hz. Ömer'den önce, orduya katılan askerler ve bunlara dağıtılan paralar belirli defterlere yazılıp kayıt altına alınmazdı. Bu durum normal olarak bazı karışıklıkların çıkmasına sebep olur, gelir ve giderlerin hesabı yapılamazdı. İlk zamanlar buna pek ihtiyaç da yoktu. Ancak devletin sınırları genişlemiş ve bu geniş coğrafya içerisinde devletin etkinliğini sağlayabilmek için idarî düzenlemeler yapılması zarureti doğmuştu. O, ilk olarak askerlerin kayıtlarının tutulduğu fey ve ganimet gelirlerinin dağıtımının kaydedildiği "divan" teşkilatını kurdu.
Ayrıca, Suriye ve Irak'ta bulunan divanlar varlıklarını korumuşlardır. Bunlar vergilerin toplanması ile alakalı çalışmaları yürütmekteydiler. Suriye ve Irak'taki divanlar her ne kadar İran ve Bizans malî teşkilatından kalma idiyse de, onun Medine'de tesis ettiği divan hiçbir yabancı tesir söz konusu olmaksızın, ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak için kurulmuştur. Hz. Ömer, feyden elde edilen gelirlerden verdiği atiyyeleri bir gruplandırmaya tabi tutmuştur
Hz. Ömer, yargı (kaza) işlerim bir düzene koymak için valilerden ayrı, ve bağımsız çalışan kadılar tayin eden ilk kimsedir. O, Kufe'ye, Şureyh b. el-Haris'i, Mısır'a da Kays b. Ebil-As es-Sehmî'yi kadı tayin etmiştir. Onun Medine'deki kadısı Ebû Derda (r.a)'dır. Bu dönemin tanınmış kadılarından birisi de Ebu Musa el-Eşari'dir. Hz. Ömer, tayin ettiği kadılara, görevlerini ne şekilde ifa etmeleri gerektiğine dair talimatlar verir ve onların bu çerçeve dışına çıkmamalarını tenbihlerdi.[238[238]]
Hz. Ömer (R.a)'in, üzerinde titizlikle durduğu ve asla müsamaha göstermediği en önemli konu adalet meselesiydi. O, mevki, rütbe, soyluluk vb. hiçbir ayırım gözetmeden hakların sahiplerine verilmesi için çok şiddetli davranmıştır. Bu konuda onun yanında bir köle ile efendisi arasında bir fark yoktur. O, her tarafta adaletin eksiksiz yerine getirilmesi, muhtaç ve yoksul kimselerin gözetilmesi için ülkenin en ücra köşelerindeki durumlardan zamanında haberdar olmak için imkân oluşturmaya çalıştı. O, muhtaç kimseler konusunda din ayırımı gözetmemiş, hıristiyan ve yahudilerden olan yoksullara da yardımlarda bulunmuştur.
Devletin temel görevlerinden birisi ilmin insanlara ulaştırılmasıdır. Hz. Ömer, fethedilen bölgelerde okullar açmış, buralara müderrisler tayin etmiş ve Kur'an-ı Kerim'i okumak ve onunla amel edebilmek için gerekli olan eğitimin verilmesini sağlama yolunda gayret sarfetmiştir. İslâm'ın, müslüman olan insanlara öğretilmesi ve tebliğ çalışmalarının yürütülmesi için sahabîlerden ve diğer âlimlerden istifade etmiş ve onları değişik bölgelerde görevlendirmiştir. Kur'an, Hadis ve Fıkıh öğretimi ile uğraşan bu âlimlere büyük meblağlar tutan maaşlar bağlamıştır. Hz. Ömer, devletin her tarafında mescidler inşa ettirmişti. Onun zamanında dört bin tane mescid yapılmış olduğu rivayet edilmektedir.[239[239]] İlk defa bir takvimin kullanılmasına Hz. Ömer zamanında ihtiyaç duyulmuş ve böylece Hicret esas alınarak oluşturulan takvimle devlet işlerinde tarihleme açısından ortaya çıkan problemler ortadan kaldırılmıştır.
İslâm devleti, bağımsız bir devlet olmasına ve çok geniş bir coğrafî sahayı kaplayan ekonomik faaliyetlerin yürütülmesine rağmen, kullanılan paralar yabancı kaynaklıydı. Irak ve İran bölgelerinde Fars dirhemleri; Suriye ve Mısır taraflarında da Bizans dinarları tedavülde bulunmaktaydı. Bu durum o devirde henüz hissedilmeye başlanmamış olsa bile, bir ekonomik baskı tehlikesini beraberinde getirmekteydi. Hz. Ömer'in, devleti müesseselere kavuşturup yapısını sağlamlaştırmaya çalışırken, bu duruma da müdahale etmemesi düşünülmezdi. O, Hicri 17 de para bastırarak piyasaya sürdü. Ayrıca Halid b. Velid'in Taberiye'de Hicrî 15 tarihinde dinar darbettirdiği de bilinmektedir.[240[240]] Hz. Ömer (R.a), İslâm devletinin dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı güvenliğini sağlamak ve orduları düşman bölgelerine yakın yerlerde bulundurabilmek için ordugah şehirler tesis etmiştir. İran ve Hindistan taraflarından gelebilecek deniz akınlarına karşı Basra ordugah şehri kuruldu. Bu şehrin mevkii bizzat Hz. Ömer tarafından tesbit edilmiştir. O, bu iş için Utbe b. Gazvan'ı görevlendirmişti. Utbe, sekizyüz adamıyla o zaman boş ve ıssız olan Haribe bölgesine gelip H. 14 yılında Basra şehrinin inşasına başladı.
Sa'd b. Ebi Vakkas, Kadisiye'de kazandığı büyük zaferden sonra İran içlerine akınlara başlamıştı. Onun ordusu

---

[237[237]] Şibli Numanî, Bütün yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet idaresi, Tere. Talip Yaşar Alp, İstanbul t.y., I, 285-286.
[238[238]] Mustafa Fayda, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, İstanbul 1986,11, 176-177.
[239[239]] Ahmed en-Nedvi, Asr-ı Saadet, Tere. Ali Genceli, İstanbul 1985, I, 317.
[240[240]] Hassan Hallâk, Dirâsât fî Tarihü-Hadâretil-İslamiye, Beyrut 1979, 13-15.

Medâin'de bulunmaktaydı. Ancak buranın ikliminin Arap askerlerin sağlığını olumsuz yönde etkilediği anlaşılınca, Hz. Ömer, Sa'd'a iklim bakımından uygun ve merkez ile arasında deniz bulunmayan bir yer bulup burada bir şehir kurması talimatını verdi. Bu iş için görevlendirilen Selnıân ve Huzeyfe, Küfe mevkiini uygun buldular. H. 17 de kurulan bu ordugah şehir kırk bin kişiyi iskân edebilecek büyüklükte inşa edildi.
Amr b. el-As, Mısır'ı fethettikten sonra İskenderiye'yi karargah edinmek için Hz. Ömer (R.a)'dan izin istedi. Hz. Ömer (R.a), haberleşme açısından endişe duyduğu için kendisiyle Mısır'daki kuvvetler arasında bir nehrin bulunmasını kabul etmedi. Amr, Nil'in doğu yakasına geçerek burada Fustat adlı şehri kurdu. Bu ordugah şehirlerinden başka yine askerî amaçlı merkezler de oluşturulmuştur.
Hz. Ömer (R.a.)'in İslâm'a yaptığı hizmetleri şu maddeler halinde sıralamak mümkündür:
1- Beytü'l Mal te'sisi.
2- Kadılar tayini, Şer'i Mahkemeler tesisi.
3- Emirü'l Mü'minin unvanının kabulü.
4- İdare-i askeriyye ve Merakizi askeriye tesisi
5- Gönüllülere maaş tesisi
6- Araziyi ölçtürmek.
7- Harir-i nüfûs/Nüfûs sayımı icrası.
8- Kanalların kazılması
9- Varidat İdaresini te'sis.
10- Küfe, Basra, Cizre, Musul, Fustat gibi şehirler tesisi. 11-Araz-i Meftüha'yi/fethedilmiş araziyi taksim.
12- Öşürler tarhı.
13- Nehirlerden çıkarılan şeylere vergi tarhı.
14- Düşman memleketlerine mensûb tüccarların, İslâm memleketleriyle ticâretine müsaade.
15- Hapishaneler inşası.
16- Memleketleri devr-ü teftiş ile ahâlinin ahvalini istinkah.
17- Muhtesiblik idaresini tesis ve teharri memurluğu ihdas.
18- Mekke ile Medine arasında ve muhtelif şehirlerde yolcular için misafirhane inşası.
19- Metruk çocukları/terkedilmiş çocukları himaye. Mektebler te'sis ve maaş tahsisi.
20- Gayr-i Müslim olsa da bir arabın esir olarak kalmamasını temin.
21- Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ı Kur'an-ı Kerîm'i toplama hususunda ikna.
22- Kıyas esasını kabul (fıkıh ve hukukda).
23- Sabah ezanına "Es-Salatü Hayrün Minennevm"i kabul ve ilave.
24- Teravih namazının cemaatle edasının kabulü.
25- Bir defada vuku' bulan talak-i selaseyi/üç talakı, talakı bayine kabulü.
26- Sarhoşluk cürmü için çeldi, a'zami ceza olarak kabulü
27- Satılacak atlardan zekât almak kabulü.
28- Ben-i Ta'lebe'den cizye yerine zekât alması.
29- Evkaf usûlünü tesis.
30- Cenaze namazında dört tekbir almak için Ashâb-ı Kirâm'ın icmamı temin.
31- Camilerde vaz etmek âdetini tesis. Hz. Ömer (R.a.) emriyle cami'de ilk va'z eden Temim-i Dari (R.a.)'dir.
32- İmam ve müezzinlere maaş verilmesi.
33- Hicviye yazmayı men ve ceza tertibi ve şiirlerde kadın isminin men'i
34- Bikes/sahipsiz Yahudilere ve Hiristiyanlara maaş verilmesi. 241[241]
35- Had cezalan için cellâd tayin etmesi.
36- Posta teşkilatını kurması. Postayı ilk kuran Hz. Ömer (r.a.)'dır.
Hz. Ömer (r.a.) bu derece yüksek mertebe sahibi, heybet, siyaset ve gayretinin sesi ufuklara yayılmış iken bir zerre kibir, ucub etmediği gibi, kendini herkesten aşağı görürdü. Onun kendi eliyle yaptığı işlere kimsenin gücü yetmezdi. Kendisi çalışır, kazanır, herkese de çalışmağı, kimeye yük olmamayı tavsiye ederdi:
“Çarşıda çoluk çocuğumun nafakasını te'min ederken öldüğüm yer, benim için en sevdiğim yerdir. Çalışıp kazanmaktan el çekip de Allahü Teâla rızkımızı verir demeyiniz. Allahû Teâla gökten altın ve gümüş göndermez. Allahû Teâla zatında mubah olan âdetini kulların gözleri önüne sermiştir, onları değiştirmez."
Bir gün sadaka sütünden Hz. Ömer (r.a.)'e vermişlerdi. Bir yudum içti. Sonra bunun kendisine lâyık olmadığını anladı. Parmağını boğazına sokarak kustu. Çok zorluk çekti. Görenler öleceğini sandılar. Sonra
"Ya Rabbi! Damarlarımda kalandan sana sığınırım." diye dua etti. Bu derece verâ ve takva (şirkten, haramdan ve şüpheli şeylerden) sakınırdı. 242[242]
Helal lokma hassasiyeti, Hz. Ömer (r.a.)'ın en önemli hassasiyetlerindendi. O, haram lokmadan yememek için bazen helal lokmadan vazgeçiyordu. Nitekim bir sözünde şöyle diyor:
"Harama düşmemek için, helalin onda dokuzunu terkederdik.” 243[243]

241[241] El-Kâmil Fit Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:l-75, İst/1991; Hz. Ömer /Elhac Mahmud Sami, Sh: 102-103, İst/1978
242[242] Çehar Vâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh:149-150, İst/1976.
243[243] İhyau Ulûmi'd Din/İmam Gazali/Ter:Ahmed Serdaroğlu, C:2, Sh:248, İst/1973.

Hz. Ömer (r.a.), hayatı boyunca İslâm ile şeref bulduğunun şuurunda olmuş ve bu şerefine leke düşürmemeye gayret etmiştir. Yaptığı hizmetlerle İslam dinine olan sadakatini ortaya koymuştur. İslâm'a uygun hizmetlerde bulunmak, İslâm'a sadakat cümlesindendir.

Hz. Ömer'in İdare Anlayışı

Hz. Ömer, toplumu ilgilendiren meselelerde karar vereceği zaman müslümanların görüşüne başvurur, onlarla istişare ederdi. O
"İstişare etmeden uygulamaya konulan işler başarısızlığa mahkûmdur"
demekteydi. Hz. Ömer (R.a.)'ın İstişarede takip ettiği yöntem şuydu: Önce meseleyi müslümanların ulaşabildiği çoğunluğu ile görüşür, peşinden Kureyşliler'in düşüncesini sorar, son olarak da sahabelerin görüşlerini alırdı. Böylece en isabetli fikir ortaya çıkar ve uygulamaya konulurdu. Hz. Ömer, müslümanların yaptığı işlerde bir hata gördükleri zaman kendisini uyarmalarını isterdi. Başka dinlere mensup olup, zimmî statüsünde bulunan kimselerle alâkalı işlerde de onların görüşlerine başvurur ve meseleyi onlarla istişare ederdi. Bu durum Hz. Ömer'in adalet anlayışının ne kadar kapsamlı olduğunu ortaya koymaktadır.
Hz. Ömer idarede görevlendirdiği memurlarına karşı oldukça sert davranır, onların bir haksızlıkta bulunmalarına asla göz yummazdı. Halka karşı ise son derece şefkatle yaklaşır, onların varsa gizledikleri problemlerini öğrenip çözümlemek için gece-gündüz uğraşıp dururdu. O bu hassasiyetini:
"Muhammed'i hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki fırat kıyısında bir deve (koyun, keçi) helak olsa, Allah bunu Ömer ailesinden sorar diye korkarım" [244[244]] sözü ile ortaya koymaktadır. Hz. Ömer, merkezden uzak bölgelerde halkın durumunu yakından görmek için seyahatler yapma yoluna gitmişti. O, insanların çeşitli dertlerini uzak diyarlarda olmaları sebebiyle kendisine ulaştıramadıklarından endişe ediyordu. Bazı bölgeleri dolaşmasına rağmen başka yerlere gitmeyi tasarladığı halde ömrü o şehirlere ulaşmasına yetmemişti. İslâm tarihinde adaletin timsali olarak yerini alan Hz. Ömer (R.a) hakkında rivayet edilen şu olay onun bu sıfatla bütünleşmiş olduğunun en açık delilidir.
Ey yaratılmışların en hayırlısı olan Peygamber! Kıyamet günü geldiğinde benim senden başka sığınacak kimsem yoktur.
Kerîm olan Allah, kıyamet gününde Müntekım ismiyle tecelli edince, ey Allah'ın Rasûlü bana şefaat etmekle senin makam ve rütbene asla noksanlık gelmez.
Şüphesiz dünya ve ahiret senin cömertliğinden. Levh'in ve Kalem'in ilmi de senin ilmindendir.
Ey nefs, Büyük günahlardan dolayı Allah'ın rahmetinden ümit kesme! Çünkü Allah'ın mağfiretine nisbetle büyük günahlar küçük hatalar gibidir.
Umarım ki Rabbim rahmetini taksim ederken, taksim günahların (çokluğuna göre) yapılır.

Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş

"Şiiriyle Züheyr Övmüş Herem'i
Kralın şaire bolmuş keremi.
Acep Rabbim bize ödül vere mi?
Bir onun lütfundan dilerim rahmet,
Allahümme salli alâ Muhammed.
Ey kerem sahibi yüce Peygamber!
Vakit tamam diye gelince haber,
Bilinmez diyara başlar bir sefer.
Bunca ağır yükle bilmem n'ederim,
O gün senden başka kime giderim?!
Müntakim ismiyle Rabbim tecelli
Ederse, bizlere sensin teselli;
Şefaat kânısın Özünden belli...
Arzet halimizi ulu Allah'a
Güçlük mü var canım sen gibi şaha.
Bu yalın gerçeği bilenler bilir,
Senin ilmin Levh u Kalem'den gelir;
Kereminden dünya-ahiret feyz alır.
Müştakız feyzine yâ Rasûlallah,
Arınsın ruhumuz, sun şey'en lillah.
Kesme ümidini, gel etme ah vah,
İşlemiş olsan da bir nice günah,

[244[244]] Tarihu'l Umem ve Mulûk/Taberi, C:5, Sh:18, Mısır/ty

Affeder hepsim, Gafûr'dur Allah.
El aç dergâhına seherde erken,
Ürpersin vicdanın dua ederken.
Huzuruna boyun büküp gidince,
Coşturur derya-i rahmeti bence;
Rabbim o rahmeti taksim edince,
Günahlara göre taksim yapılır,
En çok payı ondan asiler alır.
………………………………."

Hz. Kâ'b 645 senesinde Şam'da vefat etti. Rasûlüllah'ın hediye ettiği bu hırka, Hz. Muaviye tarafından Kâ'b bin Züheyr'in vârislerinden satın alınıp, muhafaza edilmiştir. Sırasıyla Emevîlere, onlardan Abbasîlere, daha sonra da Mısır'ın fethinde Mekke Şerifi tarafından diğer kutsal emânetler ile birlikte Yavuz Sultan Selim Han'a teslim edilmiştir. Günümüze kadar korunan bu hırka, "Hırka-ı Saadet" ismi ile meşhur olmuştur. Bugün hâlâ İstanbul'da Topkapı Müzesinde "Hırka-ı Saadet" odasında muhafaza edilmektedir. [245][245]

Hz. Peygamber (sav)'in ümmetinden olmak bir şereftir. Müslüman insanın bütün çaba ve gayreti Hz. Muhammed (sav)'in ümmetine layık bir kul olabilmektir.

Müslüman, hayatına peygamber sevgisini yansıtan insandır. Sahabelerin hayatında peygamber sevgisinin büyük bir yeri vardır. Onlar, peygamber sevgisiyle moral buluyorlardı. Peygamber sevgisi, Allah yolunda mü'min insanın fedakârlık sergisidir. Peygamber (sav)'in dâvasını hayata hakim kılmak için her hangi bir fedakârlıkta bulunmayanlar, O'na karşı sevgide samimi olmayanlardır.

Samimiyet dersinde sınıfta kalanlar, sevginin bedeline katlanmayanlardır. Allah ve Peygamber sevgisinin önüne geçirilmiş bütün sevgi ve sevdalar birer belâdırlar. Sahabeler, hayatlarında Allah ve Peygamberinin işlemeye müsaade eden devletler, cehalet devletleridir. Oysa ki, İslâm devleti cehaletin her türlüsüne düşman bir devlettir.

Hz. Ömer (R.a.), İslâm devletinin aynı zamanda bir ilim devleti olduğunu ispatlamaya çalışmıştır. Hz. Ömer'in fıkıh ilminde ayrı bir yeri vardır. O, her yönüyle devleti teşkilatlandırmaya çalışırken diğer taraftan da bu teşkilatlanmanın alt yapısı olan ilmî gelişmeyi sağlayabilmek için gayret sarfediyordu. Fıkıh usulünün oluşumu Hz. Ömer (r.a) ile başlar. Fıkıh ilminin temellerini meydana getiren kaideleri, karşılaştığı kazâî ve idarî meseleleri çözüme kavuştururken takip ettiği yöntemlerle belirlemeye başlamıştır. Ondan sahih senetlerle rivayet olunan fıkhî hükümlerin sayısı birkaç bini bulmaktadır. Hz. Ömer'in içtihadlarının İslâm hukuku açısından çok büyük bir önemi vardır ve Rasûlüllah (sav)'in hadislerinden başka hiç bir şey onun bu içtihadlarının üzerinde değildir.[246][246]

Hz. Ömer (R.a), Hadis rivayeti konusunda çok titiz davranmıştır. O, Peygamber (sav)'den hadis rivayet eden bazı kimseleri sorguya çekmiş, onlardan rivayet ettikleri hadisler için şahid istemişti. Hz. Ömer'in kendisinden beş yüz otuz dokuz hadis rivayet edilmiştir. [247][247]

Ayrıca o, Kur'an-ı Kerim'in te'vil ve tefsirinde ilim sahibiydi. İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre, kendisine Rasûlüllah (sav) hayattayken kimlerin fetva verdiği sorulduğunda:

"Ebu Bekir ve Ömer'den başkasının fetva verdiğini bilmiyorum" karşılığını vermişti. [248][248]

İmam-ı Kurtubî (Rh.a.)'in kaydettiğine göre, Hz. Ömer (R.a.) Bakara sûresi üzerinde oniki sene çalıştı. Bitirdiğinde Allah için bir deve kurban edip dağıttı. [249][249]

Hz. Ömer (R.a.), müslümanlar arasında çıkan ihtilafları Allah'ın ve Rasûlü'nün hükümlerine göre çözüme kavuşturuyordu. Tağutların mahkemelerine itibar etmiyordu. Aksine tağutların mahkemelerini toptan reddediyordu. Çünkü bu imanın bir gereğiydi. Allahû Teâla buyuruyor:

"Sana ve senden öncekilere indirilenlere inandıklarını iddia edenleri görmüyor musun? İnkâr etmeleri/reddetmeleri emrolunmuşken, tağuta muhakeme olmak istiyorlar. Oysa şeytan onları derin sapıklığa saptırmak istiyordu."[250][250]

Yani sana indirilene ve senden önce indirilene iman ettiklerini iddia edenlere, dış görünüşe göre müslüman görünüp münafık olanlara baksana! Muhakeme olunmak üzere tağuta, yani Allah'tan korkmaz azgın şeytana başvurmak istiyorlar. Halbuki

"Kim tağutu inkâr edip Allah'a inanırsa, muhakkak ki o, kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır.. Allah işitendir, bilendir." [251][251] âyeti gereğince tağutu inkâr etmek kendilerine emredilmiş bulunuyordu. Böyle iken tağutun mahkemesine gitmek istiyorlar.

"Şeytan, onları derin bir sapıklığa düşürmek istiyor." Bu âyetin indirilmesinin sebebi olmak üzere birkaç olay

---

[245][245] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetül Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el-Başa, Beyrut/ty.

[246][246] Muhammed Revvâs Kal'acı, Mevsuatu Fıkhî Ömer b. el-Hattab, 1981, S; Bu kitabta Hz. Ömer'in Fıkhî içtihadları bir araya toplanarak ansiklopedik bir tarzda tasnif edilmiştir.

[247][247] Suyutî, a.g.e., 123.

[248][248] H.İ.Hasan, İslâm Tarihi, İstanbul 1985, 1,319.

[249][249] El- Cami-u Li Ahkâmi'l Kur'an/İmam Kurtubî, C:l, Sh:40, Kahire/1967.

[250][250] Nisa :4/ 60.

[251][251] Bakara: 2/256.

rivayet edilmiştir. Birçok tefsircilerin İbnü Abbas'tan rivayet ettikleri açıklamalarına göre bir münafık ile bir yahudi kavga etmişler. Yahudi yargılanmak için Hz. Peygambere başvurmayı, münafık da yahudilerin başkanı olan Ka'b b. Eşrefe gitmeyi teklif etmiş. Çünkü yahudi haklı, münafık haksızmış. Halbuki Hz. Peygamberin ancak hak ve adaletle hükmettiği, Ka'b b. Eşrefin rüşvete düşkün bulunduğu her iki tarafça bilindiğinden yahudi, Peygambere başvurmayı, münafık da Ka'b'a başvurmayı istiyormuş. Nihayet yahudi ısrar etmiş, Rasûlüllah'a başvurmuşlar. Yahudinin lehine, münafıkın aleyhine (zararına) hüküm çıkınca münafık razı olmamış,
"Haydi Ömer'e gidelim aramızda o hakem olsun." diye teklif etmiş. Hz. Ömer'in yanına varmışlar. Yahudi, "Rasûlüllah benim lehime hükmetti, bu onun hükmüne razı olmadı." diye anlatmış. Bunun üzerine Hz. Ömer münafığa
"öyle mi?" diye sormuş. O da
"evet" demiş. Bunun üzerine,
"yerinizde durunuz, azıcık dışarı çıkayım, gelir hükmümü veririm." diyerek çıkmış, varıp kılıcını kuşanmış gelmiş ve derhal münafıkın boynunu vurmuş, işini bitirmiş, sonra,
"Madem ki beni hakem yaptınız, işte Allah'ın hükmüne ve Rasûlünün hükmüne razı olmayan hakkında benim hükmüm budur." demiş. Yahudi kaçmış. Bundan dolayı münafığın akrabaları Hz. Peygambere şikâyet etmişler. Hz. Peygamber (sav), Hz. Ömer'i getirtmiş, olayı sormuş, o da,
"Hükmünü reddetti ey Allah'ın elçisi!" diye cevap vermiş. O zaman hemen Cebrail (a.s.) gelip,
"Ömer, faruktur, hak ile batılı birbirinden ayırdı." demiş. Hz. Peygamber (sav) de Hz. Ömer'e
“Sen faruksun" buyurmuştur. [252][252]
Dikkat edilirse, Hz. Ömer (R.a.) Allah'ın ve Rasûlü'nün hükmüne razı olmayıp tağutların mahkemesine müracaat edenlere mürted gözüyle bakmış ve onlara mürtedin cezasını uygulamıştır. Genelde Ashâb-ı Kiram, ihtilaflı meselelerini şer'i kadıya götürmek suretiyle halletmişlerdir. Şer'i kadı'ya ulaşamayanlar da tahkim yoluyla ihtilaflarını çözüme kavuşturmuşlardır. Rasûlüllah (sav)'in sahabelerinden hiç kimse tağutların mahkemelerine müracaat edipte tağutî mahkemelerde yargılanma yoluna gitmemiştir. Aksine sahabeler, şer'i şerifle yargılanmayı terkederek tağutların mahkemesine müracaat etmeyi nifak alameti saymışlardır. Dolayısıyla ihtilaflı meselelerini şer'i şerife göre şer'i kadı'nın önünde veya tahkim yoluyla çözüme kavuşturmak yerine tağut'un mahkemelerinde çözüme kavuşturmaya çalışanlar, Rasûlüllah (sav)'in ve ashabının üzerinde bulunduğu yoldan ayrılanlardır.
Hz. Ömer (R.a.), uygulamalarında Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ittiba etmeyi çok önemsemiştir. O'nun zamanında Tervaih namazının cemaatle kılınması sürekli hale getirilmiştir. Hz. Ömer (R.a.)'in dini anlama ve yaşama hususundaki usûlünü valilerine gönderdiği namelerden öğrenmek mümkündür. Bakınız Hz. Ömer (R.a.), Kadı Şüreyhe şu nameyi yazdı:
"Hükümlerini Kur'an-ı Kerîm'e istinad ettir. Şayet orada istediğini bulamazsan Hadise müracaat et. Orada da istediğini bulamazsan icma-i ümmete göre hüküm ver. Bu da seni tatmin etmezse ictihad et.
Hz. Ömer (R.a.), Ebû Musa el- Eşari (R.a.) da şu nameyi yazdı:
"Kaza (icrayı adalet veya davaları hal ve fasıletmek) muhkem bir farizadır, ittiba olunacak bir sünnettir. Herkes senin karşında, meclisinde, huzuri adaletinde mütesavi/eşit olsun. Zayıflar adaletten meyus olmasın. Kaviler senden tedirginlik beklemesin. Müddei beyyine göstermeye mecburdur. İnkâr eden tahlif olunur/yemine çekilir. Sulh caizdir. Haram olan bir şeyi helal eden, veya bir helali haram kılan bir sulh olmamak şartiyle dün bir hüküm verdikten sonra tekrar teemmül neticesinde/düşünerek gözden geçirdikten sonra hakka rücuda/hakka dönmekte tereddüd etme. Kitap ve sünnette bulamadığın hususatta idrakine müracaat et. Birbirine benzeyen veya mümasil olan şeylere dikkat et, sonra bir kıyas yap. Bir kimse delail deliller takdim etmek isterse, ona mühlet ver. Verilen mühlet esnasında matlup olan delaili takdim ederse hakkını ver. Aksi takdirde davasını iskat et/davasını düşür. Bütün müslümanlar adûldür/adaletlidir. Ancak celd edilenler, yahut yalan yere şehadet edenler, yahut vesayet ve veraset işlerinde suistimal ile müttehem/itham olunanlar müstesnadır.” [253][253]
Dikkat edilirse, Hz. Ömer (R.a.)'in İslâm'ı anlamada ve uygulamada takip ettiği usûl; Kitap, Sünnet, İcma-i ümmet, Kıyas ve ictihaddır. Asıl olan da budur. Nitekim bu hususta M. Hamdi Yazır (Rh.a.) şöyle diyor
"Ey mü'minler! Gerek genel bir şekilde birbirinizle ve gerek yetkililer ile sizin aranızda ve gerekse yetkili olanlar arasında herhangi bir şey hakkında tartışırsanız onu Allah'a ve Rasûlüne götürünüz. Yani yalnız kendi arzu ve isteğinizle halletmeye kalkışmayınız. Çarpışmalara düşmeyiniz. Başkalarına da gitmeyiniz de önce Allah'ı, ikinci olarak Hz. Muhammed'i kendinize başvurulacak yer biliniz, bu hükme ve bu mahkemeye müracaat ediniz. Aranızda biricik hakem ve hakim Allah ve Peygamberini tanıyınız. Değişik hükümlerinizi, fikirlerinizi Allah'ın âyetlerine ve Hz. Muhammed'in açıklamalarına tatbik ederek ve uydurarak birleştiriniz ki, Allah'a müracaat, Allah'ın birliğine inanmada samimiyetle Allah'ın âyetlerini araştırmak ve incelemekle, Rasûlüne müracaat da zamanında kendisine ve ondan sonra sünnetine ve halifelerine durumu arzetmekle olur. Zâhiriyye (mezhebi âlimleri) bu âyetten hareketle ihtilafa düşülen meselelerde mutlaka Kur'ân ve Sünnete başvurmanın vacib olduğunu ve bundan dolayı kıyas ile amel etmenin caiz olamayacağını zannetmişlerse de besbellidir ki, Kur'ân ve Sünnetle açıkça anlatılmamış hususların, çekişme halinde Kur'ân ve Sünnete başvurmak için sebeplerini ve illetlerini düşünmekle benzerleriyle mukayese etmekten başka bir yol yoktur. Kıyastan maksat da zaten budur.

[252][252] Hak Dini Kur'an Dili/M. Hamdi Yazır, C:2, Sh: 1383-1384, İst/1971.
[253][253] Asrı Saadet/Ahmed Nedvi,Ter: Ali Genceli,C:l, Sh: 240-24İ, İst/1967.

Fıkıh ve hikmet de budur. Demek ki, İslâm'da dört çeşit hüküm vardır. Kur'ân'da açıkça belirtilen, sünnette açıkça belirtilen, yetkililerin ittifakıyla üzerinde ittifak edilen/icma ve sahih kıyas ile nasslardan çıkarılan hükümler. Bununla beraber bu dördüncüsü ile ihtilaf azaltılabilirse de tamamen birleştirilemez. Bunda anlaşmazlık çıktığı zamanda yetkililerin şûrasına ve nihayet sultanın emrine müracaat olunur ki, bu da
"Allah'a itaat ediniz, Rasûl'e ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz." emri gereğince Allah'ın emrine müracaat etmektir. Ve
"Emanetleri ehline vermenizi emrediyor." 254[254] bunun da kaynağıdır. Ve mutlaka müslümanlar bir olayda ihtilafa düştükleri zaman ilk önce Allah'ın birliğine inanmak, emaneti ehline vermek ve adaletle hükmetmek vazifelerini göz önünde bulundurup, kendilerini Allah'ın, ve Peygamberin huzurunda toplanmış görerek ona göre düşünmeleri ve fikirlerini ve arzularını Allahû Teâlâ'nın himayesi altına vermeleri ve daima hakkın birliği yolunda gitmeleri lazım gelir. Eğer Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman ediyorsanız böyle yaparsınız, Allah'a ve Rasülüne ve yetkililere itaat eder ve şayet bir şeyde aranızda çekişme olursa onda da Allah'ın ve Rasûlünün hükümlerine baş vurursanız, bu başvurmak sizin için halen sırf iyiliktir, çekişmeyi keser. Ve sonuç açısından da daha güzeldir.
Bu emirleri tesbit ettikten sonra işin başında adlî ve teşriî (kanun koymaya ait) esaslar üzerinde itaat etmeyi temin etmek ve müminlere adaletle hükmetmek emredilmiş iken, adalet ve hakka aykırı hükmetmeye istekli olmamaları ve muhakeme meselelerinde adalete aykırı harekette bulunma vaziyeti almamaları ve tağutlar mahkemesine müracaat etmemeleri gerektiğini telkin ve mü'min ismi altında Peygambere itaat etmekten hoşlanmayan ve onun hükmüne razı olmayıp başka mahkemelere müracaat edenlerin münafık olduğunu anlatmak ve sonuçta Rasûlüllah'a itaati sağlamlaştırmak için dikkat çekilerek buyuruluyor ki:
*"Şunları görmüyor musun? Kendilerinin sana indirilene ve senden önce indirilene inandıklarını ileri sürüyorlar da tağuta inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, tağut önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Şeytan da onları bir daha dönemeyecekleri kadar iyice sapıklığa düşürmek istiyor."*255**[255]**
Kitap, sünnet, icma ve kıyas'a bağlı kalarak Allah'ın dinini anlamak ve uygulamak sahabe sünnetindendir. Çünkü onlar, bu delillere bağlı kalarak Allah'ın dinini öğrenmişler, yaymışlar ve uygulamışlardır. İşte Hz. Ömer (R.a.) de Rasûlüllah (sav)'den öğrendiği şekliyle İslâm'ı anlama ve uygulama usûlünü İslâm ümmetine öğretmiştir.
Hz. Ömer (R.a.) şahsiyet inkılabını gerçekleştirmiş bir kimsedir. Hz. Ömer, inandığı şeyi yerine getirme hususunda şiddetli davranmakla tanınır. O, müslüman olmadan önce ilk iman edenlere karşı sert muamele etmişti. Müslüman olduktan sonra ise bu sertliği İslâm'ın lehine müşriklere karşı yöneltmiştir. Hz. Ömer Halife olduktan sonra da doğruların uygulanması ve hakkın elde edilmesi konusunda titiz davranmaya ve en ufak ayrıntıları bile bizzat takip etmeye aşırı dikkat göstermiştir. O, bir şeyi emrettiği veya yasakladığı zaman ilk önce kendi ailesinden başlardı. Aile fertlerini bir araya toplayarak onlara şöyle derdi;
"Şunu ve şunu yasakladım. İnsanlar sizi yırtıcı kuşun eti gözetlediği gibi gözetlerler. Allah'a yemin ederim ki, her hangi biriniz bu yasaklara uymazsa onu daha fazlasıyla cezalandırırım." Sert bir mizaca sahip olmasına rağmen insanlara karşı oldukça mütevazı davranırdı. Geniş toprakları, güçlü orduları olan bir devletin başkanı olması onu diğer insanlar gibi mütevazı ve sade bir hayat yaşamaktan alıkoymamıştır. Pahalı, lüks elbiseler giymekten kaçınır, diğer insanlar gibi gerektiğinde alelade işlerle uğraşmaktan çekinmezdi. Tanımayan kimse onun müslümanların halifesi olduğunu asla anlayamazdı. Çünkü çoğu zaman giydiği elbise yamalarla doluydu.
Müslümanca yaşamanın ve müslüman kalmanın çerçevesi, Allah yolunda sade ve samimi olmaktır. Sade ve samimi olmayanlar, müslümanca bir hayat yaşayamazlar. Hz. Ömer (R.a.) Kudüs anlaşmasından sonra şehre girmek üzere Kudüs'e yaklaştığı bir zamanda İslâm ordu komutanları onu karşılamaya gittiler. Komutanlar pek sade, pek mütevazı elbiseler giydiğini görerek halk arasındaki nüfuz ve heybetinin düşmesinden endişe etmişler, kendisine bir at takdim etmişlerdir. Hz. Ömer (R.a.), ata binmeyi reddederek şu sözleri söylemişti:
"Allahû Teâlâ'nın bize ihsan ettiği şöhret, Müslümanlığa aittir. Kendi şahsımız için sadelik kâfidir." Hz.Ömer (R.a.), bu kılıkla şehre girmiş, evvela Mescid-i Aksayi ziyaret etmiş, secdei şükrana/şükür secdesine kapanmıştır. Müteakiben Hıristiyanların kilisesi ile şehrin diğer yerlerini ziyaret eylemiştir. 256[256]
Hz. Ömer (R.a.), idaresinde şeffaftı. Müslümanlardan gelebilecek tenkidlere, nasihatlara daima açıktı. Bir defa Hz. Ömer (R.a.), hutbe irad ediyorken cemaata: Fena yol tutacak, nefsi hevesata boğulacak olursa ne yapacaklarını sordu. Hazırundan biri derhal kalkarak:
"Seni kılıcımızla doğrulturuz" dedi.
Hz. Ömer (R.a.), bu sözleri söyleyen adamın cesaretini denemek için:
"Benim hakkımda böyle bir söz söylemeye nasıl cüret ediyorsun?" dedi ve:
"Evet, evet, bu sözleri senin hakkında söylüyorum." Cevabını aldı ve şu mukabelede bulundu:
"Allahû Teâla'ya çok şükür ki yanlış yola sapacak olursam ümmet-i Muhammed içinde beni kılıcıyla doğrultacak kimseler var!" 257[257]
Hz. Ömer (R.a.) insaf sahibiydi. Doğru kimden gelirse gelsin kabul ederdi. Hatadan dönmeyi fazilet bilirdi.

254[254] Nisa: 4/58.
255[255] Nisa: 4/ 60 Hak Dini Kur'an Dili/M. Hamdi Yazır, C:2, Sh:1378-1379, İst/1971.
256[256] Asr-i Saadet/Ahmed Nedvi,Ter: Ali Genceli,C:l, Sh: 235, İst/1967.
257[257] Asr-ı Saadet/Ahmed Nedvi,Ter: Ali Genceli,C:i, Sh: 257, İst/1967.

Bakınız Hz. Ömer (R.a.) irad ettiği bir hutbesinde şöyle dedi:
"Şuna dikkat edin, kadınların mehirlerini yükseltmeyin. Şayet bu, dünyada bir şeref, Allah nezdinde de bir takva olsaydı, bunu sizden daha çok elbette Rasûlüllah (sav)'in yapması gerekirdi. Halbuki o, hanımlarından olsun, kızlarından olsun, hiçbir kimsenin mehrini oniki ukiyeden fazla tesbit etmiş değildir." Bunun üzerine bir kadın karşısına dikilerek,
"Ey Ömer! Allah bize vermişken sen bizi mahrum mu edeceksin? Allahû Teâla:
"Eğer bir eşi bırakıp da yerine diğer bir eş almak isterseniz, öncekine kantarlarla/yüklerle mehir vermiş de bulunsanız, ondan bir şey geri almayın. O malı bir iftira ve açık bir günah isnadı yaparak geri alır mısınız?" 258[258] demiyor mu? deyince, Hz. Ömer (R.a.):
"Kadın isabet etti, Ömer hata etti" diye cevap verdi.
Bir rivayete göre de Hz. Ömer (R.a.) başını önüne eğdi ve bir süre sessiz durduktan sonra dedi ki:
"Bütün insanlar senden daha fakihtir ey Ömer!"
Bir diğer rivayete göre de şöyle demiştir:
"Bir kadın isabet etti ve bir erkek de hata etti." 259[259]
Bu, tarihin şeref levhasıdır. Günümüzün ifadesiyle Cumhurbaşkanının karşısına bir kadın dikilip hatasını hatırlatıyorsa ve Cumhurbaşkanı da bu durumdan memnun olup kadının isabet ettiğini kendisinin ise hata ettiğini itiraf ediyorsa, bu kul kaynaklı kanunlara dayanan beşeri idarelerin ve idarecilerin ilahi kanunlara dayanan İslâm idaresini ve müslüman idarecileri onbeş asır geriden takip ettiklerini gösteriyor. Günümüzün dünya idarecileri henüz bu erdemliğe ulaşamdılar. Hz. Ömer (R.a.), genelde dünyadaki bütün idarecilere, özelde ise müslüman idarecilere şeffaf olmayı armağan etmiştir. Şeffaflık, müslüman halkı idare etmede başarının vazgeçilmezlerindendir. Şeffaf olmayan idareciler, idare ettikleriyle kavgalı hale gelmekten kurtulamazlar. İnsanlar hakikatin ölçüsü değildir. Aksine hakikat insanların ölçüsüdür. İnsanları hakikat ile ölçenler, kimden gelirse gelsin doğruyu kabul edip hatadan vazgeçerler. Ama insanları hakikate ölçü yapanlar ise, doğruları şahıslarla ölçerler. Kişinin ne söylediğine bakmak yerine sözü söyleyenin kim olduğuna bakarlar. Şunu bilelim ki; hakikati tekelleştirmek, hakikati inkâr etmekten. farksızdır. Bunun için Hz. Ömer (R.a.) hayatı boyunca şahıslardan değil, hakikatten yana olmuştur. Hakkı kim söylerse söylesin kabul etmiştir. Hakikati insanlarla ölçenler, insanların sayıları miktarınca hakikat üretmiş olurlar. Hakikat tektir. Tek olan hakikatin üzerinde sabit kalmak, onu insanlara ölçü yapmakla mümkündür.
Hz. Ömer (R.a.) idarede adaleti kökleştirdi. Kendi nefsinin aleyhine olsa bile adaletten vazgeçmezdi. Bakınız Hz. Ömer (R.a.), bir adamdan bir at satın almış, atı beğenmediği takdirde bedelini vermeyi şart koşmuştu. Hz. Ömer (R.a.), atı tecrübe etmek için bir biniciye vermiş, tevafuken at binici tarafından bir kazaya uğrayarak sakatlanmıştı. Hz. Ömer (R.a.), atı almaktan vazgeçerek onu sahibine iade etmek istedi. Fakat atın sahibi razı olmadı. Tarafeyn arasındaki dava Kadı Şüreyh'e takdim olundu. Kadı Şüreyh şu hükmü verdi:
"Şayet at, sahibinin rızası ile tecrübe edildiyse sahibine iade olunabilir. Aksi takdirde iade olunmaz." Hz. Ömer (R.a.)
"Hak ve adalet budur." demiş, atın bedelini ödemiştir. Bu olaydan sonra Kadı Şüreyhı de Küfe kadılığına tayin etmiştir. 260[260]
Hz. Ömer (R.a.)'ın karşısında şah ile keda, asil ie âdi, akraba ile yabancı insanlar, bilatefrik/hiç ayırmaksızın, aynı muameleyi görürdü. Hz. Ömer (R.a.)'ın öyle bir heybeti vardı ki, karşısında hiçbir kuvvet duramazdı. Bir kere Mısır valisi Amr b. As (R.a.)'ın oğlu Abdullah haksız yere birini dövmüştü. Bilmukabele Hz. Ömer (R.a.), dövülen adamı getirterek Abdullah'a seksen kırbaç vurmuştu. 261[261] Daha sonra şu tarihi ikazda bulundu: "Analarından hür olarak doğdukları halde siz insanları ne zamandan beri köleleştirdiniz!" 262[262] Hz. Ömer (R.a.), kendi inancının eriydi. Hz. Ömer güçlü bir hitabet kudretine sahipti ve konuşurken beliğ bir uslubla konuşurdu. Onun üstün kabiliyeti yazı için de geçerliydi. Valilerine yazmış olduğu talimatları ve mektupları Arap dili için bir numune addedilmekteydi. Hz. Ömer şiire de ilgi duyan ve şiir zevki olan sahabelerden birisidir. Çok sayıda Arap şairlerinin şiirlerini ezberlemiş, az da olsa şiir yazmıştır. Hz. Ömer ibadet ederken bütün benliğiyle Rabbine yönelirdi. Halife olduktan sonra gündüz işlerinin yoğun olmasından dolayı nafile namazlarını gece kılar, ev halkını sabah namazına; *"ve namazı ailene emret"* 263[263] mealindeki ayeti okuyarak uyandırırdı. O, her sene haccetmeyi asla ihmal etmez ve hac farizasını yerine getirmek için Mekke'ye gelen hacılara bizzat riyaset ederdi. Rabbine karşı duyduğu sorumluluğun altında öylesine ezilirdi ki, kıyamet günü hesaptan, cezasız kurtulmayı başarabilirse sevineceğini söylerdi. O, ölüm döşeğinde bu endişesini şu anlamdaki bir beyitle dile getiriyordu:
"Müslüman oluşum, namazları kılıp, orucu tuttuğum müstesna, nefsime zulmetmiş bulunuyorum." 264[264] Hz. Ömer (R.a)'in, şahsi hayatı oldukça sadeydi. Hz. Ömer (R.a), Bizans ve İran'a karşı büyük ordular sevkeden ve

258[258] Nisa: 4/20.
259[259] El- Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an (imam Kurtubi) C: 5, Sh:99, Mısır/1967.
260[260] Asr-ı Saadet/Ahmed Nedvi,Ter: Ali Genceli,C:l, Sh: 235, îst/1967.
261[261] Asr-ı Saadet/Ahmed Nedvi,Ter: Aü GenceIi,C:l, Sh: 251, îst/1967.
262[262] Kenzu'l Ummal Fi Süneni Akva! ve'l Ef al/Muttaki el- Hindi, C:12, Sh:660-661, Beyrut/ 1985.
263[263] Tâhâ: 20/132.
264[264] Şiblî, a.g.e., II, 373.

onları tarihlerinde pek nadir tattıkları sürekli yenilgilerle perişan eden güçlü ve muktedir bir devletin başkanıdır. Ama o buna rağmen yamalı elbiseler, eskimiş sarık ve yırtık ayakkabılarla hayatını sürdüren bir kişidir. O, bazen dul bir kadına su taşırken görülür, bazan da günün yorgunluğunu hafifletmek için mescid'in çıplak zemini üzerinde uyuduğuna şahit olunurdu. Medine'den Mekke'ye çok sayıda yolculuk yapmış olduğu halde hiç bir zaman yanına çadır almamış ve yolda, bir çarşafı dalların üzerine tererek basit bir şekilde dinlenmeyi tercih etmiştir. Yine bir gün, Ahnef b. Kays yanında Arapların ileri gelenlerinden bazı kimselerle birlikte Hz. Ömer (R.a)'i ziyarete gitmiş; onu, elbisesinin eteklerini beline sıkıştırmış olduğu halde koşar bir vaziyette bulmuştu. Ömer (R.a), Ahnefi gördüğünde ona;

"Gel de kovalamaya katıl. Devlete ait bir deve kaçtı. Bu malda kaç kişinin hakkı olduğunu biliyorsun" dedi. Bu esnada biri ona neden kendini bu kadar üzdüğünü ve deveyi yakalamak için bir köleyi görevlendirmediğini söyleyince O;

"Benden daha iyi köle kimmiş?" diyerek karşılık vermiştir.[265[265]] Günlük yaşayışını gösteren bu örnekler, Hz. Ömer (R.a)'in ümmetin sorumluluğunu üstlenen kimselerin yüklenmiş oldukları görevleri ne şekilde yerine getirmeleri ve makamlarının cazibesine kapılıp sıradan insanların yaşayış tarzından kopmadan hükmetmeleri gerektiğini, çağları aşan bir örnek sergileyerek ortaya koymuştur. Bir devlet başkanı ancak bu şekilde, insanlardan ve onların günlük yaşamlarından kopmadan âdil bir yönetim kurabilir. Hz. Ömer (R.a)'a âdil sıfatını kazandıran, onun bu şekilde İslâm'ı yeryüzüne hakim kılma yolunda varlığını ortaya koymuş olmasıdır. Hz. Ömer (R.a) geçimini ticaretle temin ederdi. Bunun yanında Peygamber (sav)'in Medine'de ona bazı tarlalar verdiği de bilinmektedir. Hayber'in fethini müteakip burada ele geçirilen araziler, savaşa katılanlar arasında taksim edilmişti. Ancak, Hz. Ömer (R.a) kendi payına düşen araziyi vakfetmiş ve bir vakıf şartnamesi de düzenlemişti:

"Bu arazi satılamaz, hibe edilemez ve miras yolu ile sahip olunamaz; geliri fakirlere, akrabaya, kölelere, Allah yolunda, yolcu ve misafirlere harcanacaktır. Vakfı yöneten kişinin ölçülü olarak yemesinde ve yedirmesinde bir sakınca yoktur." [266[266]] İslâm'da ilk vakıf olayı budur. Hz. Ömer (R.a.) malını Allah yoluna vakfeden vakıf adamdır. Hz. Ömer (R.a.)'ın günlük hayatındaki sadeliği ve samimiyeti yakalamayanlar, vakıf işlerini yürütemezler.

Halife olduktan sonra, devlet işleriyle uğraşmasından dolayı kendi iaşesinin temini için Ashâb'a müracaat etmiş, Hz. Ali (R.a)'in teklifine uyularak ona ve ailesine normal ölçülerde devlet malından geçim imkânı sağlanmıştı. H. 15 yılında müslümanlara maaş bağlandığı zaman, ona da ileri gelen Ashâb'a verilen miktarda, beş bin dirhem maaş tayin edilmişti. Ancak onun günlük gideri çok mütevazı meblağdı. Ömer (R.a), yemek olarak genellikle şunları yerdi: Ekmek buğdaydan olduğu zaman kepekli, bazen et, süt, sebze ve sirke.

Hz. Ömer (R.a)'in fazileti ve üstünlüğü hakkında çok sayıda sahih hadis bulunmaktadır. Hz. Ömer din konusunda o kadar tavizsizdi ki, şeytanlar bile onunla karşılaşmaktan çekinirlerdi. Bir defasında Rasûlüllah (sav)'ın yanına gitti. Rasûlüllah (sav)'den bir şey istemek için orada bulunan kadınlar, Hz. Ömer'in sesini duyduklarında hemen kalkıp perdenin arkasına geçtiler. Hz. Ömer içeri girdiğinde Rasülüllah (sav) gülüyordu. Hz. Ömer ona;

"Allah yasını güldürsün ya Rasûlüllah" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah (sav);

"Şu benim yanımda olanlara şaşarım. Senin sesini işitince perdeye koştular" dediğinde Hz. Ömer;

"Ya Rasûlüllah, onların çekinmesine sen daha layıksın" dedi. Sonra da kadınlara dönerek;

"Ey nefislerinin düşmanları! Rasûlüllah (sav)'den çekinmiyorsunuz da benden mi çekmiyorsunuz?" diyerek onlara çıkıştı. Kadınlar;

"Evet. Sen Rasûlüllah (sav)'den sert ve haşinsin" dediler. Rasûlüllah (sav), şöyle buyurdu:

"Nefsim yed-i Kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, şeytan sana bir yolda rastlamış olsa, mutlaka yolunu değiştirirdi." [267[267]]

Başka bir rivayette Rasûlüllah (sav) onun için şöyle buyurmuştu:

"Gökte bir melek bulunmasın ki Ömer'e saygı duymasın. Yeryüzünde ise bir şeytan bulunmasın ki Ömer'den kaçmasın."[268[268]]

Rasûlüllah (sav), hakkı görmek ve onu tatbik etmek konusunda Ömer (R.a)'in üstünlüğünü şöyle ifade etmekteydi:

"Sizden önce geçen ümmetlerde bazan ilham sahipleri bulunurdu. Eğer benim ümmetimde onlardan biri bulunursa, Ömer b. Hattab onlardandır."[269[269]] Bu, Hz. Ömer (R.a)'in işlerinde ve verdiği kararlarda isabetli davranmasını bir anlamda açıklar niteliktedir. Nitekim Rasûlüllah (sav);

"Allah doğruyu Ömer'in lisanı ve kalbi üzere kılmıştır." [270[270]] demektedir. Bir defasında da Hz. Ömer'i göstere-rek şöyle demişti:

[265[265]] Şiblî, a.g.e., I, 384-385.
[266[266]] Buhari, surût, 19
[267[267]] Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 22.
[268[268]] Suyûtî, a.g.e., 133.
[269[269]] Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, II.
[270[270]] Üsdül-gâbe, IV, 151; Suyutî, 132.

"Bu (Hz. Ömer) aranızda yaşadığı sürece, sizinle fitne arasında kuvvetlice kapanmış bir kapı bulunacaktır." 271[271]

Hayatını din disiplini zapt-u rabt altına almış olan her müslüman, fitnenin önünde bir settir. Fitneyi önlemenin ve fitneden uzak durmanın çaresi, din disipliniyle disipline olmaktır. Hz. Ömer (R.a.)'ın hayatı, din disiplinin pratiğidir. Hz. Ömer (R.a)'in bu durumunu bazı konularda inen ayetlerin daha önce onun gösterdiği doğrultuda olması da te'yid etmektedir. Hz. Ömer (R.a.) şöyle demiştir:

"Rabbime üç şeyde muvafık düştüm: Makam-ı İbrahim'de, hicab'da ve Bedir esirlerinde." 272[272] Hz. Ömer ötekileri zikretmemiştir. Örneğin münafıkların cenaze namazını kılmaması için Rasûlüllah (sav)'e inen ayet bunlardan biridir. 273[273]

Hz. Ömer (R.a.), hurafelere, bid'atlere şiddetle karşıydı. Bilindiği gibi, Hudeybiye'de sahabeler, Rıdvan Bey'at'ını bir ağacın altında gerçekleştirdiler. Allahû Teâla buyuruyor:

"Andolsun o ağacın altında (Hudeybiye'de) sana bey'at ederlerken Allah, müzminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetih ile mükafatlandırmıştır." 274[274]

Hudeybiye anlaşması esnasında Rasûlüllah (sav) Semure denilen meşhur bir ağacın altında oturdu. Sahabeler gelip kendisine bey'at ettiler. Bu bey'ate, *"Bey'atü'r Rıdvan"* denilir. Bey'atü'r Rıdvan'a' katılan sahabelerden Allahû Teâla razı olmuştur. Bu bey'atı Rıdvan'ı yapan mü'minlerin adedi en sahih rivayete göre 1400 (bin dört yüzdür.) Bin beş yüz kadar ve daha ziyade rivayetleri de vardır. Nafı' (R.a.) den rivayet olunduğu üzere altında bey'at vaki olan o semure ağacına bilahare nâs/insanlar gidip yanında namaz kılar olmuşlardı. Hz. Ömer (R.a.) bunu işitti, hemen o ağacın kesilmesini emrediverdi, henüz Cahiliyye âdetini unutmayanların fitneye tutulup Allah'tan gayrisine ibadet etmesinden sakınmıştı. 275[275] Böylece Hz. Ömer (R.a.) itikadı bir sapıklığı önledi ve müslümanları Tevhid inancına yönlendirdi. Hz. Ömer (R.a.), hurafelere, bid'atlere hayat hakkı tanımıyordu. Yine Halid b. Velid (R.a.)'in savaşlarda elde ettiği zaferinin sanki Allahû Teâla'dan değil de Halid b. Velid'den olduğu hissinin müslümanlar arasında yaygınlaştığını görünce, hemen Halid b. Velid'i görevden almış ve onun yerine Ebû Ubeyde b. Cerrah (R.a.)'ı atamıştır. İslam ülkesinin her tarafına şunları yazmıştı:

"Ben Halid'i kendisine kızdığım, yahut hainlik ettiği için görevden almadım. Ancak herkes onu alabildiğine gözünde büyütmüş ve herşeyi ondan zannetmek gibi bir duruma gelmişti. Her şeyin onunla olup bittiğini varsaymalarından korkmaya başlamıştım. Ben onların herşeyi yapanın Allah olduğunu bilmelerini ve fitneye maruz kalmamalarını arzuladım." 276[276]

Savaşta zaferi kaybetmek pahasına da olsa tevhid akidesini korumak esastır. Sefer bizdendir, zafer Allah'tandır. Zaferi Allah'tan başkasına izafe edenler, tevhid akidesini kaybedenlerdir. Amr b. As (R.a.), Mısır'ı fethedince, Hz. Ömer (R.a.) onu Mısır'a vali tayin etti. Bir kaç ay sonra Mısır halkı Amr b. As (R.a.)'m huzuruna geldiler:

Bu Nil nehrinin bir âdeti vardır. O âdet yapılmazsa suyu çoğalmaz, kesilir, dediler. Amr b. As (R.a.):

"O âdet nedir?" diye sordular. Onlar da:"

"Önümüzdeki ayın on ikisinde, annesini babasını mal ile razı ederek bir kız çocuğunu süsler, nehre atarız" dediler. Amr b. As (R.a.):

"Bu âdetiniz çirkin bir iştir. İslâm dini bütün bozuk âdetleri ortadan kaldırmıştır." dedi.

Aradan üç ay geçti. Nil nehrinin suyu çoğalmadı. Halk başka memleketlere göç etmeğe başladılar. Amr b. As (R.a.), bu hali Hz. Ömer (R.a.)'e bir mektub ile bildirdi. Hz. Ömer (R.a.), cevabında:

"Çok iyi yapmışsın. Mektubun içine bir kağıd koydum. Onu nehre at" diye yazdı.

Amr b. As (R.a.) alınca açtı. İçindeki kağıdda:

"Ömer b. Hattab'dan Mısır'ın Nil'ine! Bundan sonra: Eğer sen, kendiliğinden akıyorsan (bundan sonra) akma. Şayet seni tek ve Kahhâr olan Allah akıtmakta ise, senin akmanı ondan istiyoruz." yazılı idi. Amr b. As (R.a.) o kağıdı Nil nehrine attı. Ertesi gün nehrin suyu on arşın yükseldi. Bundan sonra Mısır halkı, O bozuk âddetten kurtuldu. 277[277] Dikkat edilirse, Hz. Ömer (R.a.), halkın hurafelerini himaye altına almamıştır. Aksine halka rağmen hurafeleri, bid'atleri ortadan kaldırmıştır.

Hz. Ömer (R.a.), itikadı ve amelî tehlikelere karşı müstağni davranmazdı. Bakınız bir gün Hz. Ömer (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in sırdaşı Huzeyfetü'l Yeman (R.a.)'a :

"Söyle bende de nifaktan birşey var mıdır?" 278[278] diye sordu. Hz. Ömer (R.a.)'ın bu sualden muradı; nifak-ı itikadı değil, nifakı amelidir. 279[279] Sahabeler, gaybden haber vermezlerdi. Onlar, gaybe iman etmişlerdi. İşte Hz. Ömer (R.a.) Rasûlüllah (sav)'in sır kâtibi Huzeyfetü'l Yeman'dan münafıkların listesinde isminin olup olmadığını sual etmekle, gaybı bilmediğini, gaybı biliyorum iddiasında bulunmadığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla gaybı bildiğini iddia edenler, Ashâb-ı Kirâm'ın yolundan ayrılanlardır.

271[271] Suyûtî, aynı yer.

272[272] Müslim, Fedâilüs-Sahabe, II.

273[273] Müşkilu'l Asar/ İmam Tahavî, C:l, Sh:13, Beyrut/1333.

274[274] Fetih: 48/ 18

275[275] Hak Dini Kur'an Dili/M. Hamdi Yazır, C: 6, Sh: 4424, İst/1971.

276[276] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:493, İst/1991.

277[277] Çehar Yâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh:115-116, İst/1976.

278[278] Yani benimde ismim münafıkların listesinde var mıdır?

279[279] Umdetü'l Kari Şerhu Sahih-i Bıhari/Bedreddin el-Ayn C:l, Sh:222, Beyrut/ty.

Hz. Ömer (R.a.) keramet sahibi bir sahabedir. Allahû Teâla kendisine birtakım kerametler ikram etmiştir. Hz. Ömer (R.a.), Sariye adındaki komutanı İslâm ordusunun başında olmak üzere bir gazaya gönderdi. Muharebe yapılan yerde bir dağın eteğine konaklamışlardı. Müslümanlar istirahat ederken, kâfirler dağın arkasından gelip müslümanları gafil avlamak istediklerinde Hz. Ömer (R.a.) Medine minberinde Cuma hutbesini okuyordu. Allahû Teâla, Hz. Ömer (R.a.)'ın gözünden perdeyi kaldırıp, bir aylık uzaklıktaki muhabere yerini gösterdi. Hz. Ömer (R.a.), İslâm askerinin gafletini, dağın arkasından düşmanın hücum edeceğini görerek:
"-Ya Sâriye! Dağa, dağa!.." diye üç kere seslendi. Allahû Teâla, Hz. Ömer (R.a.)'ın sesini Sâriye hazretlerine işittirdi. Bunun üzerine İslâm askerleri arkalarını dağa verip kâfirleri hezimete uğrattılar.
Hz. Ali (R.a.) o gün ve o saati bir tarafa not etti. Sariye hazretleri muharebedeki hadiseleri anlatırken bu hadiseden de şöyle bahsetti:
Bir Cuma günü bir dağın eteğinde konaklamıştık. Kâfirler hile ile bizi ansızın basmak istediğinde
"Ya Sariye! Dağa, dağa!.." sesini duydum. Biz de arkamızı dağa verdik. Kâfirler hezimete uğradılar. 280[280]
Bazı kimseler, Hz. Ömer (R.a.)'e ikram edilen bu kerameti delil getirerek gayb'den haber verilebileceğini iddia etmektedirler. Haşa Hz. Ömer (R.a.) burada gayb'den haber vermiyor. Şayet Hz. Ömer (R.a.) gayb'ı bilseydi; Hz. Huzeyfetü'l Yeman (R.a.)'a münafıkların listesinde isminin olup olmadığını sormazdı, kendisini öldürmeye gelen Mecusî Ebû Lü'lüe'yi önceden bilmesi gerekir di. Bunları bilmediğine göre demek ki, Hz. Ömer (R.a.) de gayb'ı bilmiyordu. Burada Hz. Ömer (R.a.)'ın kalbine doğan ilhamla birlikte Allahû Teâla kendisine rüzgarı da yardımcı kılmıştır.
Herşeyde ilk kaynağımız Kur'an ve Sünnet olduğu gibi, bu meselede de kaynaklarımız bunlardır. Allahû Teâla, peygamberine lufettiği mucizeler olduğu gibi, velilerine ihsan buyurduğu kerametleri de dilediği zaman verir! Nitekim, müslüman olarak hepimizin bildiği, meşhur Hz. Yusuf (As) kıssası, yani hadisesi vardır. Bir kaç kilometre ötede kuyuya atılan oğlu Yusuf (As)'ın orada olduğunu -Allah bildirmediği için- bilemeyen Hz. Yakub (As) daha sonra Allahû Teâla lütfedince, binlerce kilometre ötedeki Mısır'dan Yusuf'un kokusunu alabiliyordu. İşte Hz. Ömer '(R.a.)'ın bu kerametini de böyle anlamamız gerekir. Allah dilediğinde, mü'min kullarından bazılarına kerametler lütfeder ve bu kerametler haktır. Kerametlerin hak olduğu, Ehl-i Sünnet'te olduğu gibi, Ca'feri ve Zeydiye mezheblerice de kabul edilmektedir ki, Allah'ın mü'min kullarına zaman zaman lütuf buyurduğu en güzel nimetlerdendir. 281[281]
Hz. Ömer (R.a.), hesap günü şuuru'nu kendi hayatının merkezine yerleştirmişti. Hz. Ömer (R.a.)'ın kendisiyle birlikte gezen onun sevablarını e günahlarını deftere kaydeden maaşlı bir katibi vardı. Hz. Ömer (R.a.) her akşam katibinden defteri alır ve
"Ya Ömer! Bugün Allah için ne aptın?" suali doğrultusunda incelerdi. Sevablarına sevinir, günahlarına üzülür, tevbe ederdi.
Başka bir rivayete göre, Hz. Ömer (R.a.), kendisine ölümü hatırlatmak zere bir kişiyi görevlendirmişti. Her gün o şahıs birkaç kere gelir, ölümü atırlatır, tayin edilen akçesini alıp giderdi. Bir gün yine gelip ölümü hatırlattı. Hz. Ömer (R.a.), kendisine ölümü hatırlatan o şahsa şöyle dedi:
“Artık ölümü hatırlatmanıza ihtiyacım kalmadı. Sakalımıza ak üstü. Ak sakal ölümün habercisidir. Devamlı gözümün önünde durmakta, bana ölümü hatırlatmaktadır.” 282[282]
Salim b. Abdullah b. Ömer anlatıyor:
"Hz. Ömer (R.a.) müslümanları bir şeyden alıkoyduğu zaman aile fertlerini toplar, onlara şöyle derdi:
“Ben müslümanları şu şu hususlardan alıkoydum, onlara bunu yasakladım. Vahşi kuşların yemlerine baktıkları gibi insanlar da sizin alierinize ve yaşayışınıza bakıp dururlar, sizi murakebe ederler. Allah'a yemin olsun ki, eğer sizden birisi bu suçu işleyecek olursa mutlaka ona iki kat ceza uygularım."
Hz. Ömer (R.a.), Allah'ın şeriatını uygulama hususunda hatır gönül dinlemezdi. O, Allah'ın rızasından üstün değer kabul etmezdi. Onun bütün çabası, vahye uygun bir hayat yaşamaktı. Hasan (R.a.) anlatıyor: Hz. Ömer (R.a,), Kur 'an 'in bir ayetini tekrar tekrar okuyup duruyor ve onun tesiriyle hastalanıyordu. Hatta yatağa düşer ve bu hastalığından dolayı ziyaret edilirdi. Bir gün birisi Kur'an-ı Kerim 'den Tür suresini okurken Hz.Ömer ona rastlamış, bu Kur'an okuyan adam:
"Rabbinin azabı mutlaka vukuu bulacaktır. Ona engel olacak bir şey yoktur.” 283[283] ayetine geldiği zaman Hz. Ömer (R.a.) bir hayli etkilenmiş, yerinde yığılıp kalmış, sonra evine taşınıp götürülürken bu ayetin tesiriyle bir ay hasta yatmıştı. Hz. Ömer (R.a.) çarşı ve pazarları dolaşır, bu arada Kur'an okur, müslümanlardan anlaşmazlığa düşenler arasında meydana gelen ihtilafları çözer, hüküm verirdi. 284[284] Ölüm, Hz. Ömer (R.a.)'ın günlük gündemiydi. Onun yüzüğünün üzerinde "Nasihat isteyene ölüm yeter" yazılıdır.
Kur'an tilâveti, Hz. Ömer (R.a.)'in en önemli hassasiyetlerinden birisiydi. O, tilâvetü'l Kur'an ile İslâm'a girmişti. Kur'an'ı okuyarak; dinleyerek, anlayarak ve uygulayarak hayatına müslümanca devam ediyordu. Hz. Ömer

---

280[280] Keşfü'l Hafa/El- Aclunî, C:2, Sh:380-381;Çehar Yâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh: 124, İst/1976; E!-Kâmil Fi't TarihTercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:49, İst/1991.
281[281] Örnek Halifeler Dönemi/İhsan Süreyya Sırma, Sh: 92-93, İst/1994.
282[282] ÇeharYâr-ıGüzin/ŞemsüddinAhmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh:128, İst/1976.
283[283] Tur: 52/7-8.
284[284] El- Kâmil Fi't Tarih Tereümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:64-66, İst/1991.

(R.a.)'da kibir ve gurur yoktu. Bakınız bir gün Hz. Ömer (R.a.) Medine-i Münevvere'de, yolda gidiyordu. Bir kadın:
“(Yolda duran bir acuze, ihtiyar kadına) İçeri gir Emirü'l Mü'minin geliyor, dedi. İhtiyar kadın:
“Başını evden dışarı çıkarıp Emirü'l Mü'minin kimdir? Dün buradan geçerdi, ona Ömer derlerdi. Bugün mü'minlerin emiri mi oldu?" dedi. Hz. Ömer (R.a.):
“Acuze kadının sözlerini duyunca geri dönüp Ömeri Ömer'e kim gösterdi, kendini tanımasına sebeb oldu." buyurdu. Bundan sonra hergün o ihtiyar kadının kapısına gelirdi. Atılacak çöpün, görülecek hizmetin, doldurulacak su kabın var mı, yapayım, çünkü Ömeri senden başka hiç kimse bilemedi" buyurdu. [285[285]]
Hz. Ömer (R.a.), tevazu sahibidir. Hep kendini kendisinde aramış ve her fırsatta Allahû Teâla'nın hükmüne uymuştur. İslâm ümmeti arasında hep "Ömerü'l Adil/Adil Ömer" olarak bilinmiştir. Hz. Ömer (R.a.)'ın şahsında tecelli eden adalet, onun nefsinden, dehasından kaynaklanmıyordu. Aksine Hz. Ömer (R.a.)'in adaleti onun hayatındaki din disiplininden ve uygulamış olduğu Allah'ın kanunlarından kaynaklanıyordu. İnsanları Allah'ın indirdiği hükümlerle idare etmeyenler adil olamazlar. Şayet Hz. Ömer (R.a.), insanları Allah'ın indirdiği hükümlerle idare etmeseydi o adil olmazdı. Hz. Ömer (R.a.)'ın adaleti şeriatçılığından/hukuka bağlığından ve bizzat Allah'ın şeriatını uygulamasından gelmektedir. Çünkü Allah'ın şeriatı, seraba adalettir.

Hz. Ömer (R.a.)'ın Ailesi

Hz. Ömer (R.a.), müslüman olmadan önce Zeyneb b. Ma'zun ile evlenmişti. Bu hanımından Abdullah, büyük Abdurrahman ve Hafsa dünyaya gelmişti. İkinci zevcesi Müleyke binti Cerval el Huzai ile evlenmişti. Bu hanımından Ubeydullah b. Ömer dünyaya geldi. Daha sonra müslüman olmadığı için bunu boşadı. Üçüncü zevcesi Kureybe binti Ebi Ümeyye el- Mahzumi'dir. Müslüman olmadığı için sulh yoluyla bundan da ayrıldı. Bu hanım daha sonra Abdurrahman b. Ebû Bekir ile evlendi. Dolayısıyla Hz. Ömer (R.a.) ile Abdurrahman b. Ebû Bekir (R.a.) Rasûlüllah (sav)'in iki bacanağı idiler. Çünkü Kureybe, Rasûlüllah (sav)'in hanımı Ümmü Seleme'nin kız kardeşi idi. Hz. Ömer (R.a.), daha sonra Ümmü Hakim binti el- Hars ile evlendi. Bundan da Fatıma adında bir kızı oldu. Sonra bundan da boşandı. Bir rivayete göre de boşanmadığı kaydedilir. Hz. Ömer (R.a.) müslüman olduktan sonra Asım b. Sabit b. Ebi Aklan el-Evsi el- Ensarî'nin kız kardeşi Cemile ile evlendi. Bundan da Âsim adında bir oğlu oldu. Sonra onu da boşadı. Daha sonra Hz. Ali (R.a.) kızı Ümmü Gülsüm ile evlendi. Ümmü Gülsüm, Hz. Peygamber (sav)'in kızı Hz. Fatıma (R.anha)'ın kızı idi. Hz. Ömer (R.a.) Ümmü Gülsüm'e kırk bin dirhem mehir vermişti. Bundan da Rukiyye ve Zeyd adlı çocukları dünyaya geldi. Daha sonra Yemenli bir kadın olan Lüheyye ile evlenmiş ve ondan da küçük Abdurrahman dünyaya geldi. Ayrıca Huzeyfe adında bir ümmü'l veledi vardı ki ondan çocuklarının en küçüğü Zeynep dünyaya gelmişti. Ayrıca Atike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ile de evlenmiş bulunuyordu. Bu kadın daha önce Abdullah b. Ebû Bekir es-Sıddik"in hanımı idi. Şehit edildikten sonra bu hanım, Zübeyr b. Avvam ile evlenmiş, o da aynı şekilde vefat ettiğinde Hz. Ali (R.a.) bu kadını istemiş, onun bu isteğini reddetmiş ve şöyle demişti:
"Senin de öldürülmenden korkuyorum, onun için bu isteğini kabul etmiyorum." Bunun üzerine Hz. Ali (R.a.) de onunla evlenmekten vaz geçti. [286[286]]
Dikkat edilirse, Hz. Ömer (R.a.)'in çok geniş bir aile serüveni vardır. Fakat buna rağmen Hz. Ömer (R.a.) zühd ve takva, sadelik ve samimiyet sahibidir. Yamalı elbise giymekten çekinmez, kadınların sularını taşır, yer üstünde yatar, kapısında muhafız bulundurmaksızın yaşardı. Hz. Ömer (R.a.) hutbe ve öğütlerinden bir kaç tanesini zikredelim. Abdullah b. Amir b. Rabia (R.a.) şöyle der:
"Bir gün Hz. Ömer (R.a.)'i gördüm; yerden bir saman çöpü almış, şöyle diyordu:
“Keşke ben bu saman çöpü olsaydım veya hiç birşey olmasaydım. Keşke anam beni doğurmasaydı. Keşke ben unutulmuş bîr kimse olsaydım."
“Müslümanların idarecisi, müslümanlardan başkası olmaz."
“Ey insanlar! Ben size hanımlarınıza zulmetsin veya mallarınıza el koysun diye valiler göndermiyorum. Bu valileri size dinlerinizi öğretsinler, Rasûlüllah (sav)'in sünnetini öğretsinler diye gönderiyorum. Şayet bir kimseye böyle bir yolun dışında bir zulüm isabet edecek olursa mutlaka bu zulmünü bize iletsin ve şikâyet etsin. Ömer'in nefsini kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki böyle bir şikâyetle bana gelen birisinin sıkıntısını mutlaka gideririm.
Sakın müslümanları vurup da müslümanları zelil duruma sokmayınız. Ayrıca onlara fazla teşekkürler edip de çok yüz verip onları şımartmayasınız. Onların haklarını ellerinden gasp edip de onlara zulmetmeyiniz. Sakın onları zor durumlara sokarak size karşı kin beslemelerine sebep olup da onları kaybetmeyesiniz.” [287[287]]
"Adalet Mülkün Temelidir."
“İnandığınız gibi yaşamazsanız, yaşadığınız gibi inanmaya başlarsınız."
“Kim kendi iç dünyasını/gönlündeki duyguları ıslah ederse, Allah da onun dış dünyasını ıslah eder.” [288[288]]

[285[285]] Çehar Yâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh:156, İst/1976.
[286[286]] El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:59-60, İst/1991.
[287[287]] El- Kâmil Fi'ı Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:60-62, İst/1991.
[288[288]] Muhtasar-i İbn-i Kesir, C:3, Sh: 355.

“Yerin zelzelesi/Deprem iki şeyden olur. Biri zina etmektir, diğeri zulüm etmektir. Zina ve zulüm aşikâr olursa yer buna takat getiremez. Allahû Teâla'ya yalvarır, inler ve sallanır. Bu, Allahû Teâla'nın zina ve zulüm yapan insanları helak etmesine kadar devam eder."

“Harama veya şüpheli şeye düşerim korkusu ile yetmiş helalden el çektim.”289[289]

“Kim karısını üç talakla boşarsa Rabbine isyan etmiş ve karısı ondan bain talakla boşanmış olur."

“Çocuklarınıza yüzmeyi, atlara binmeyi, meşhur meseleleri ve güzel şiirleri öğretiniz."

“Elimizdeki mallar ancak üç sıfatla işe yarar: Biricisi bu paraların hak ile alınması, ikincisi nasa/insanlara hak ile verilmesi, üçüncüsü ise batıldan uzaklaştırılmasıdır.” 290[290]

"Ticâret fıkhını (dinimiz İslâm'ın bildirdiği gibi alış veriş yapmasını) bilmeyenler, çarşıya, pazara çıkmasın, sonra faize düşer.” 291[291]

"İslâm İslâm olamaz, cemaat olmadıkça!.. Cemaat cemaat olamaz emiri olmadıkça!.. Emir emir olamaz itaat olmadıkça. Her kimi kavmi fıkıh üzere başlarına seyyid/emir yaparlarsa; bu, onun içinde kavmi için de hayat olur. Her kimi de kavmi gayr-i fıkıh/fıkıh olmadan başlarına seyyid/emir yaparlarsa; bu, onun için de kavmi için de helak olur!” 292[292]

“Her kim nıüslümanların muşaversi olmaksızın emirlik makamına getirilmek istenirse, bu işi kabul etmesi kendisi için helal olmaz.” 293[293]

“Her kim müslümanların muşaversi olmaksızın bir adamla Bey'atlaşırsa ona Bey'at edilmez.” 294[294]

Hz. Ömer (R.a.) sahab namazını kıldırırken, Muğire b. Şu'be'nin hıristiyan kölesi Ebû Lü'lüe arkadan altı hançer darbesi indirmiş ve onlardan bir tanesi tam göbeğinin altına isabet etmişti. Onu öldüren darbe de bu olmuştu. Hz. Ömer (R.a.) kimin tarafından vurulduğunu sual ettiğinde kendisine Muğire b. Şu'be'nin hıristiyan kölesi Ebû Lü'lüe olduğunu söylediler. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.)

"Allahû Teâla'ya hamd olsun ki, benim katilim bir müslüman değildir!" Hz. Ömer (R.a.), sürekli olarak Allahû Teâla'yı zikrediyor ve kelime-i şehadeti getiriyordu. Müslümanlara halifelerini şura yoluyla seçmelerini tavsiye ediyordu. En son olarak kelime-i şehadeti getirerek H. 23 yılın Zilhicce ayının 27. çarşamba gününde (4 Kasım 644) vefat etmişti. Diğer bir rivayete göre ise onun çarşamba günü Zilhiccenin son dört gününde yaralandığı ve H. 24. yılın Muharrem ayının ilk gününde (7 Kasım 644) defnedildiği kaydedilir.

Hz. Ömer (R.a.), on yıl altı ay sekiz gün hilafet görevini yerine getirmişti. Hz. Osman (R.a.)'a Muharremin üçüncü gününde bey'at edilmişti. Diğer bir rivayete göre ise, Hz. Ömer (R.a.)'in Zilhiccenin bitmesine dört gün kala vefat ettiği, Hz. Osman (R.a.)'a da Zilhicce ayının son gününde bey'at edildiği ve H. 24. yıl Muharremin birinci gününde göreve başladığı kaydedilir. Bu rivayete göre ise; Hz. Ömer (R.a.), 10 yıl 6 ay 4 gün hilafette bulunmuştur. Hz. Ömer (R.a.)'in cenaze namazını Süheyb er-Rumi (R.a.) kıldırmış ve Hz. Aişe (R.anha.)'nin müsaadesiyle hücresine taşınıp, Rasûlüllah (sav) ve Ebû Bekir (R.a.)'ın yanına defnedilmiştir. 295[295]

Hz. Ömer (R.a.), Aşere-i mübeşşere'dendir. Yani dünyada iken Rasûlüllah (sav) tarafından cennetle müjdelenmiştir. Onun hilafeti adalet, ölümü şehadettir. Tevhid adına şirkle, küfürle, tuğyanla, sünnet adına bid'atlerle, hurafelerle savaşmıştır. Onun İslâm ümmetine tavsiyesi istişaredir, çağrısı ise kardeşliktir.

289[289] Çehar Yâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh: 160-.162, k/1976.

290[290] Asr-ı Saadet/Ahmed Nedvi.Ter: Ali Genceli,C:l, Sh: 261-262, İst/1967.

291[291] Çehar Yâr-ı Güzin/Şerasüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh: 151, İst/1976.

292[292] Sünen-i Daremi/Darîmi/C:l, Sh:79, Beyrut/ty.

293[293] Fethu'l Bari Şerhu Sahih-i Buhari/İbn-i Hacerü'l Askalanî, C: 12, Sh:129, Beyrut/ 1406.

294[294] Minhacü's Sünne/İbn-i Teymiyye, C:2, Sh: 86, Beyrut/ty.

295[295] El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:58, İst/1991.

HZ. OSMAN BİN AFFAN (R.ANH)

Baba Adı: Affan b. Ebil As.
Anne Adı: Erva binti Kureyz b. Rebia, b. Habib, b. Abdi Şems, b. Abdimenaf, b. Kussay (Ninesi Ümmü Hakim Beyza binti Abdülmuttalip'dir. Hz. Osman'nın annesi, Rasûlüllah (sav)'in halasının kızıdır.)
Doğum Tarihi ve Yeri: Takriben Fîl vakasından 6 yıl sonra Miladi 577. yılda Mekke'de doğmuştur.
Ölüm Tarihi ve Yeri: Hicretin 35. yılında, Miladî 17 Haziran 656, Zilhicce'nin 18. Cuma günü 80 yaşlarında Medine'de şehit edilmiştir. 12 sene halifelik yapmıştır. Medine'de Kabri Cennetü'k Bâkî'dedir.
Fiziki Yapısı: Orta boylu, zayıf bedenli, esmer tenli, ince derili, güzel yüzlü, büyük uzun beyaz sakallı, çok saçlı, omuz başları yüksek, omuzları açık, elmacıklarında çiçek izleri, noktaları vardı. İnce burunlu, burnunun ucu büyük ve yüksekti, başının tepesi açık saçsızdı, saçları iki yana sarkık, kulaklarını aşar omuzlarına inerdi. Dişleri altın kaplama idi.
Eşi: 8 Hanımla evlenmişti.
1. Remle binti Şeybe bin Rebia,
2. Rukeyye binti Rasûlüllah,
3. Ümmü Gülsüm binti Rasûlüllah,
4. Fahita binti Gavzan,
5. Anbese Fâtıma binti Velid b. Muğire,
6. Ümmül Benin binti Uyeyne el Fezari,
7. Ümmü Amr binti Cündeb.
8. Naile binti Ferase el- Kelbi.
Oğulları: 9 oğlu vardur. Bunlar:
1. Abdullah,
2. Küçük Abdullah,
3. Ömer, **4.** Halid,
5. Eban,
6. Velid,
7. Said,
8. Abdülmelik,
9. Utbe. Bunların meşhur olanı Eban bin Osman'dır.
Kızları: 7 kızı vardır.
1. Meryem,
2. Ümmü Sa'd,
3. Ayşe,
4. Ümmü Eban,
5. Ümmü Amr,
6. Ümmül Benin,
7. Küçük Meryem
Gazveleri: Uhud, Hendek savaşları ve sonraki birçok seferlere iştirak etmiştir..
Hicreti: 1. ve 2. Habeşistan, Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirdir.
Sahabeden Kiminle Kardeşti: Evs bin Sabit..
Kabilesi: Osman b. Affan b. Ebil As, b. Ümeyye, b. Abdi Şems, b. Abdi Menaf, b. Kusayy, b. Kilab, b. Mürre, b. Ka'b, b. Lüey, b. Galib, b. Fihr, b. Malik, b. Nadir, b. Kinane.
Lakabı/Künyesi: Ebû Abdullah, Zinnureyn, İbn-i Affan, Ebû Amr.
Kiminle Akrabalığı: Rasûlüllah (sav)'in damadıdır.
Hz. Osman (R.a.) hayanın ve hilmin sembolüdür. Rasûlüllah (sav)'ın dâva arkadışıdır. Osman b. Affân b. EbiS-As b. Ümeyye b. Abdi'ş-Şems b. Abdi Menaf el-Kureşî el-Emevî; Raşid Halifelerin üçüncüsü. Umeyyeoğulları ailesine mensup olup, nesebi beşinci ceddi olan Abdi Menaf ta Rasûlüllah (sav) ile birleşmektedir.
Fil olayından altı sene sonra Mekke'de doğmuştur. Annesi, Erva binti Küreyz b. Rebia b. Habib b. Abdi Şems'tir. Büyükannesi ise Rasûlüllah (sav)'m halası Abdülmuttalib'in kızı Beyda'dır. Künyesi, "Ebû Abdullah'tır. Ona, "Ebu Amr" ve "Ebu Leyla" da denilirdi.[1[1]]
Rasûlüllah (sav) risaletle görevlendirildiğinde Osman (r.a) otuz dört yaşlarındaydı. O, ilk iman edenler arasındadır. Ebû Bekir (r.a), güvendiği kimseleri İslama davette yoğun gayret göstermekteydi. Onun bu çalışmaları neticesinde, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvâm, Talha b. Ubeydullah ve Osman b. Affân iman etmişlerdi. Hz. Osman, cahiliyye döneminde de Hz. Ebû Bekir'in samimi bir arkadaşı idi.[2[2]]
Hz. Osman, iman ettiği zaman bunu duyan amcası Hakem b. Ebil-Âs onu sıkıca bağlayarak hapsetmiş ve eski

---

1[1] Îbnul-Hacer el-Askalânî, el-İsabe fi Temyîzi's-Sahabe, Bağdat t.y., II, 462; İbnül Esîr, Üsdül-Gâbe, III, 584-585; Celaleddin Suyûtî, Târihul-Hulefa, Beyrut 1986, 165.
2[2] Siretu İbn İshak, İstanbul 1981,121; Üsdü'l-Gâbe, aynı yer; Askalanî, aynı yer.

dinine dönmezse asla serbest bırakmayacağını söylemişti. Hz. Osman (R.a) ebediyyen dininden dönmeyeceğini söyleyince, kararlılığını gören amcası onu serbest bırakmıştı.[3[3]] Peşinden o, Rasûlüllah (sav)'ın kızı Rukiyye ile evlenmişti. Bazı tarihçiler bu evliliğin Peygamber'in risaletle görevlendirilmesinden önce olduğunu kaydederler. [4[4]] Mekkî toplumlarda inanç hürriyeti olmaz. İnanç sahibi muvahhidlerin bedel ödemeleri gerekir. Müşrik ve münkirlerin işkence ve baskılarına aldırmadan imanın emniyetinde kalarak direnmek, mekkî toplumlarda müslüman olmanın bedelidir. Hz. Osman (R.a.) bu bedeli ödeyenlerdendir.

Mekkî toplumlarda hicretin gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Çünkü hicret; kaçış değil, İslâm'ı Allah'ın muradına uygun yaşayabilmek için emniyetli mekân arayışıdır. Mekkelt müşriklerin iman edenlere yöneltikleri baskı ve işkenceler yoğunlaşıp çekilmez bir hal alınca, Rasûlüllah (sav), ashabına Habeşistan'a hicret etmeleri tavsiyesinde bulunmuştu.

İslam'ı Allah'ın muradına göre yaşamaya çalışan müsliimanlar için Daru'l İslâm'a hicret etmenin mümkün olmadığı veya hicret edilecek Daru 7 İslâm 'in bulunmadığı bir zaman diliminde Daru 7 Eman 'a hicret ederler. Habeşistan'a hicret için Rasûlüllah (sav) tarafından müslümanlora verilen nebevi izin bunun açık delilidir. Dam 7 Eman; müslümanların dinlerine göre bir hayat yaşama imkânına kavuştukları yani İslâm'ı yaşamaktan dolayı korku ve kuşku duymadıkları her beldenin adıdır. İşte Hz. Osman (R.a) de Daru'l Eman'a ilk hicret edenler arasındadır. Hz. Osman (R.a.)'ın Habeşistan'a ilk hicret edenler arasında olduğu hakkında kaynaklar ittifak halindedirler. İbn Hacer birçok sahabeye dayandırarak Hz. Osman(R.a.)'ın, eşi Rukiyye ile birlikte Habeşistan'a hicret eden ilk kimse olduğunu kaydetmektedir. [5[5]] Mekkeiilerin iman ettiklerine dair yanlış bir haberin Habeşistan'a ulaşmasıyla birlikte muhacirlerden bir bölümü Mekke'ye geri dönmüştü. Hz. Osman (R.a.) da geri dönenler arasındaydı. Ancak onlar kendilerine ulaşan haberin asılsız olduğuna şahit olduklarında tekrar Habeşistan'a gitmek için yola çıktılar. Hz. Osman(R.a.), hareket etmeden önce Rasûlüllah (sav)'e şöyle demişti:

"Ya Rasûlüllah! Bir defa hicret ettik. Bu Necaşi'ye ikinci hicretimiz oluyor. Ancak siz bizimle değilsiniz". Rasûlüllah (sav) ona;

"Siz Allah'a ve bana hicret edenlersiniz. Bu iki hicretin tamamı sizindir" karşılığını vermişti. Bunun üzerine o; "Bu bize yeter ya Rasûlüllah" dedi.[6[6]]

Allah yolunda muhacir olmak, büyük bir şereftir. Hz. Osman (R.a), ikinci olarak hicret ettiği Habeşistan'da bir müddet kaldıktan sonra Mekke'ye geri döndü. Rasûlüllah (sav), Medine'ye hicret etmekle emrolunduğunda, Hz.Osman (R.a.) diğer müslümanlarla birlikte Medine'ye hicret etti. O, Medine'ye ulaştığı zaman Hassan b. Sabit'in kardeşi Evs b. Sabit'e konuk olmuştu. Bundan dolayı Hassan, onu çok severdi. [7[7]]

Hz. Osman (R.a.) genelde bütün insanlığa, özelde ise müslümanlara faydalı olan bir kimsedir. Bir yahudinin mülkiyetinde olan Rume kuyusunu yirmi bin dirheme satın alarak bütün müslümanların istifadesine sunmuştu. Bu kuyunun müslümanlar için ne kadar önemli olduğu Rasûlüllah (sav)'in şu sözünden anlaşılmaktadır:

"Rume kuyusunu kim açarsa, ona Cennet vardır."[8[8]]

Ashâb-ı Kiram, cennetlik işler yapan kimselerdir. Onlar biliyorlardı ki, "cennet ucuz değil, cehennem dahi lüzumsuz değildir."

Hz.Osman, hanımı Rukiyye ağır hasta olduğu için, Rasülüllah (sav)'in izniyle Bedir savaşından geri kalmıştı. Rukiyye ordu Bedir'de bulunduğu esnada vefat etmiş, müslümanların zaferinin müjdesi Medine'ye ulaştığı gün toprağa verilmişti. Fiili olarak Bedir'de bulunmamış olmakla birlikte Rasûlüllah (sav) onu Bedir'e katılanlardan saymış ve ganimetten ona da pay ayırmıştı.[9[9]] Meşru mazeretlerinden dolayı cihad seferine katılma imkânını bulamayan müslümanlar, cihada gidip savaşan mücahidlerden sayılırlar.

Hz. Osman (R.a.), ehl-i cihaddır. Çünkü Hz. Osman (R.a.) Bedir savaşı hariç, müşriklerle ve İslâm düşmanlarıyla yapılan bütün savaşlara katılmıştır.

Rukiyye'nin vefat edişinden sonra Rasûlüllah (sav), Hz. Osman'ı diğer kızı Ümmü Gülsüm ile evlendirdi. Hicretin dokuzuncu yılında Ümmü Gülsüm vefat ettiğinde Rasûlüllah (sav) şöyle buyurmuştu:

"Eğer kırk tane kızım olsaydı birbiri peşinden hiç bir tane kalmayana kadar onları Osman'la evlendirirdim" ve yine Hz. Osman'a *"Üçüncü bir kızım olsaydı muhakkak ki seninle evlendirirdim"* demişti. (Üsdül-Gâbe, aynı yer) Rasûlüllah (sav)'in takdirine mahzar olmak, saadet ve fazilete mazhar olmaktır. Bu şerefe Hz. Osman (R.a.) nail olmuştur.

Rasûlüllah (sav)'in iki kızıyla evlenmiş olduğu için iki nûr sahibi anlamında, "Zi'n-Nureyn" lakabıyla anılır olmuştur. Zatü'r-Rika ve Gatafan seferlerinde Rasûlüllah (sav), onu Medine'de yerine vekil bırakmıştır.[10[10]]

Hz. Osman (R.a.)'ın Habeşistan'a hicreti esnasında Hz. Rukiyye'den doğan Abdullah adındaki oğlu, Medine'ye hicretin dördüncü yılında bir horozun yüzünü gözünü tırmalaması sonucunda hastalanarak vefat etti. Abdullah,

---

[3[3]] Suyûtî, 168.
[4[4]] Suyûtî, a.g.e., 165.
[5[5]] İbn Hacer, aynı yer
[6[6]] İbn Sa'd, Tabakatül-Kübra, Beyrut t.y., I, 207
[7[7]] İbnül-Esîr, Üsdül-Gâbe, 585; İbn Sa'd, a.g.e., 55-56
[8[8]] Buharî, Fezailu'l-Ashab, 47
[9[9]] Üsdül-Gâbe, III, 586; Suyutî, a.g.e., 165; H.l.Hasan, Tarihu'l-İslâm, I, 256
[10[10]] Suyuti, a.g.e., 165

vefat ettiğinde altı yaşında idi. [11][11]

Hicretin altıncı yılında müslümanlar, Umre yapmak için Mekke'ye hareket ettiklerinde, Hz. Osman da onların arasındaydı. Ancak, putperest Mekke yönetimi, müslümanları Mekke'ye sokmama kararı almıştı. Bunun üzerine Hudeybiye'de karargah kuran Rasûlüllah (sav), müşriklerle .münasebet kurarak, maksatlarının yalnızca umre yapmak olduğunu onlara bildirmek istiyordu. Rasûlüllah (sav), bu iş için Hz. Ömer'i görevlendirmek istemiş, ancak Hz. Ömer, bir takım geçerli sebepler ileri sürerek Hz. Osman'ın daha uygun olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Rasûlüllah (sav), elçilik görevini Hz. Osman'a verdi. Daha önce elçi gönderilen Hiraş b. Umeyye el-Ka'bî'yi Mekkeliler öldürmek istemişlerdi. [12][12]

Müşriklerin hırçın davranışları böyle bir elçiliği tehlikeli bir hale sokuyordu. Rasûlüllah (sav), Hz. Osman (R.a)'a şöyle dedi:

"Git ve Kureyş'e haber ver ki, biz buraya hiç kimse ile savaşmaya gelmedik. Sadece şu Beyt'i ziyaret ve onun haremliğine saygı göstermek için geldik ve getirdiğimiz kurbanlık develeri kesip döneceğiz." Hz. Osman (R.a), Mekke'ye gidip, müşriklere bu hususları bildirdi. Ancak onlar;

"Bu asla olmaz, Mekke'ye giremezsiniz" karşılığını verdiler. Onların red cevabı İslâm karargahına Osman (R.a)'ın öldürüldüğü şeklinde ulaştı. Onun dönüşünün gecikmesi bu haberi destekler nitelikteydi. Bunun üzerine Rasûlüllah (sav), yanındaki bütün müslümanlan, ölmek pahasına müşriklerle çarpışmak üzere, bey'ata çağırdı. Bey'atu'r-Rıdvan adıyla tarihe geçen bu bey'ati aşamada Rasûlüllah (sav) sol elini sağ elinin üzerine koyarak,

"Osman Allah'ın ve Resulünün işi için gitmiştir" dedi ve onun adma da bey'at etti. Müşrikler bu durumdan korkuya kapıldıkları için anlaşma yolunu tercih etmişlerdi. [13][13] Müslüman olarak düşmanlarımız tarafından doğru anlaşılıp reddedilmemiz, dostlarımız tarafından yanlış anlaşılıp desteklenmemizden daha hayırldır!

Hz. Osman (R.a.) müjde insanıdır. Çünkü Hz. Osman (R.a.), bu arada Mekke'deki güçsüz müslümanlarla görüşmüş ve onları İslâm'ın yakında gerçekleşecek olan fethiyle teselli etmişti. [14][14] Müşrikler, Hz. Osman (R.a)'a isterse Kâ'be'yi tavaf edebileceğini bildirmişler, ancak o, Rasûlüllah (sav) tavaf etmeden, kendisinin de tavaf etmeyeceği cevabını vermişti. Hudeybiye'de bulunan sahabeler ise Rasûlüllah (sav)'e

“Osman Beytullah'a kavuştu, onu tavaf etti; ne mutlu ona" dediklerinde Rasûlüllah (sav);

"Beytullah'ı biz tavaf etmedikçe, Osman da tavaf etmez." buyurmuştur.[15][15]

Allah yolunda sadakat, samimiyet iktidarının vazgeçilmezidir. Düşmanla karşılaştıklarında dava arkadaşlarını satanlar, Ashâb-ı Kirâm'ın yolunda sayılmazlar. Münkir ve müşriklerin tehditleri, vaadettikleri, Hz. Osman (R.a.)'ı Rasûlüllah (sav)'den ayırmaya yetmemiştir.

Onlar Hz. Osman (R.a.)'a:

"Sen, Kabe'yi tavaf etmek istiyorsan, tavaf edebilirsin" dediler. Bunun üzerine Hz. Osman (R.a.):

"Peygamber (sav) Kabe'yi tavaf etmedikçe ben asla tavaf etmem" dedi. [16][16] İşte bu dâva adamının önderine ve dâva arkadaşlarına sadakatinin emsalsiz örneğididr.

Hz. Osman (r.a.), Medine dönemi boyunca sürekli Rasûlüllah (sav) ile birlikte olmaya gayret gösterdi. Ashabın en zenginlerinden biri olması, onun İslama ve müslümanlara herkesten çok maddi yardımda bulunmasını sağladı. Bilhassa kâfirler üzerine sefere çıkan orduların teçhiz edilmesinde aşın derecede cömert davrandığı görülmektedir. Tarihçiler onun "Ceyş'ul-Usra" (Zorluklar Ordusu) diye adlandırılan Tebük seferine çıkacak ordunun teçhiz edilmesine yaptığı katkıyı övgüyle zikretmektedirler. O, bu ordunun yaklaşık üçte birini tek başına teçhiz etmiştir. Asker sayısının otuz bin kişi olduğu göz önüne alınırsa bu meblağın büyüklüğü rahatça anlaşılır. Hz. Osman (R.a.)'ın Tebük seferinde yaptığı yardımın dökümü şöyledir: Gerekli takımlarıyla birlikte dokuz yüz elli deve ve yüz at, bunların süvarilerinin teçhizatı, on bin dinar nakit para. [17][17] Onun bu davranışından çok memnun olan Rasûlüllah (sav);

"Ey Allah'ım! Ben Osman'dan razıyım. Sen de razı ol” [18][18] diyerek duada bulunmuştur. Hz. Osman, Veda Haccı esnasında da Rasûlüllah (sav)'in yanındaydı. Rasûlüllah (sav) müslümanları ilgilendiren bir çok meselede Osman (r.a)'ın yardımına müracaat etmiştir. [19][19] Duruma bakılırsa, Hz. Osman (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in mali müşaviridir. Allah yolunda her hizmet herkesle konuşulmaz. Allah yolunda her mü'minin fikiriyle, eliyle, diliyle, servetiyle, bedeniyle yapabileceği hizmetler vardır. Allah yolunda zengin müslümanların görevlerinden birisi de, Allah yolunda cihad edenleri teçhizatını tedarik etmektir. Yani mücahidlerin ihtiyaçlarını gidermektir. "Allah yolundaki mücahidlerin Osmanı" olmak, başlı başına bir misyondur. Allah yolunda cihad edecek mücahidlerin ihtiyaçlarını gidermek için helalinden mal kazanan kaç zenginimiz var? Zengin müslümanlar, Hz. Osman (R.a.) aynasında kendilerini gözden geçirmelidirler. Aksi halde dünyevileşme tehlikesinin içine düşmekten kurtulamazlar.

[11][11] İbn Sa'd, a.g.e., III, 53, 54
[12][12] İbn Sa'd, a.g.e., II, 96.
[13][13] İbn Sa'd, II, 96,97.
[14][14] Asım Köksal, İslâm Tarihi, VI, 177.
[15][15] Vakidî'den naklen, A. Köksal, a.g.e., 178-179.
[16][16] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:2, Sh:189, İst/1991.
[17][17] A. Köksal, IX, 162.
[18][18] İbn Hişam, Sîre, IV, 161; Suyutî, a.g.e, 169.
[19][19] H.İ.Hasan, a.g.e., I, 256.

Hz. Ebû Bekir (R.a) halife seçilince Osman (R.a) ona bey'at etti. Ebû Bekir (R.a) halifeliği boyunca ümmetin işlerini idarede onunla istişarede bulundu. Ebû Bekir (R.a)'ın vefatından önce yazdırdığı Hz. Ömer'in Halife atanmasına dair belgeyi Osman (R.a) kaleme almıştır. Hz. Ebü Bekir, Osman (R.a)'ın yazdıklarını ona tekrar okutturduktan sonra mühürletmişti. Osman (R.a), yanında Ömer (R.a) ve yanında Useyd İbn Saîd el-Kurazî olduğu halde dışarı çıkmış ve oradakilere
"Bu kağıtta adı yazılan kimseye bey'at ediyor musunuz" diye sormuştu. Onlar da
"Evet" diyerek bunu kabul etmişlerdi.[20[20]]
Halife Hz. Ömer (R.a), yaralanınca, hilâfete geçecek kimsenin tayin edilmesi için altı kişiden oluşan bir şura oluşturmuştu. Bunlar Hz. Ali, Osman, Sa'd İbn Ebi Vakkas, Abdurrahman b. Avf, Zubeyr İbn Avvam ve Talha İbn Ubeydullah (R.anhum) idiler. Yapıian görüşmeler neticesinde, şûra üyelerinden dördü feragat edince görüşmeler Hz. Osman'la Hz. Ali üzerinde devam etti. Şura başkanı Abdurrahman İbn Avf (R.a.), geniş bir kamu oyu yoklaması yaptıktan sonra müslümanların bu iki kişiden birisinin halife seçilmesi üzerinde mutabık olduklarını gördü. Hz. Ali (R.a)'i çağırarak ona; Allah'ın Kitabı, Rasûlünün Sünneti ve Ebû Bekir ve Ömer'in uygulamalarına tabi olarak hareket edip etmeyeceğini sordu. O, Allah'ın Kitabı ve Rasûlünün Sünnetine tam olarak uyacağı, ancak bunun dışında kendi içtihadına göre davranacağı cevabını verdi. Aynı soruyu Osman (R.a)'a yönelttiğinde o, bunu kabul etmişti. Bunun üzerine Abdurrahman İbn Avf, Osman (R.a)'ı halife atadığını ilan ederek ona bey'at etti.[21[21]]
Hz. Osman (R.a.)'a ikinci olarak bey'at eden kimse Hz. Ali (R.a) olmuştur. Peşinden de bütün müslümanlar ona bey'at ettiler. [22[22]] Osman (R.a)'ın hilâfete geçişi Hicri yirmi üç senesi Zilhicce ayının sonlarında olmuştur. Hz. Osman (R.a), devlet idaresini devraldığı zaman İslâm fetihleri hızlı bir şekilde devam ediyordu. Hz. Ömer (R.a) devrinde Suriye, Filistin, Mısır ve İran, İslâm topraklarına katılmıştı. Hz. Ömer (r.a)'ın güçlü idaresi, fethedilen bölgelerde otorite ve düzenin sağlam bir şekilde yerleşmesini sağlamıştı. Hz. Osman (R.a), İslâm tebliğinin girmiş olduğu yayılma sürecini aynı hızla devam ettirmeye çalıştı. O, Ermenistan, Kuzey Afrika ve Kıbrıs'ı fethetmiş, İran'daki ayaklanmaları bastırarak merkezî yönetimin nüfuzunu yeniden tesis etmiştir.
İslâm coğrafyasını genişletmek, yeni yüreklere İslâm'ı ulaştırmakla mümkündür. Yani yüreklerin fethinden ülkelerin fethine geçiş yapmak, İslâm coğrafyasını genişletmektir. Hz. Osman (R.a.) bunu yapmıştır. Hz. Osman (r.a), hilâfeti devraldığı zaman idari kadrolarda yavaş yavaş bazı değişiklikler yapma yoluna gitti. Ancak, Ömer (R.a)'in vasiyetine uyarak bir sene müddetle onun valilerini yerlerinde bıraktı. İlk önce Küfe valisi Muğire b. Şu'be'yi azlederek yerine Sa'd b. Ebi Vakkas'ı atadı. Sa'd, Osman (R.a)'ın yönetime geçtikten sonra atadığı ilk validir. [23[23]] Mısırlılarca sevilen bir kimse olan Amr b. el-As'ın Mısır valiliğinden alınması ve yerine, Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'in tayin edilmesi bazı karışıklıkların çıkmasına sebep olmuştu. İskenderiye halkı Bizans İmparatoru Heraklious'a mektup yazarak kendilerini müslümanların elinden kurtarmasını istediler. Ayrıca, müslümanların karşı koyacak kadar askerlerinin olmadığını da bildirdiler.
Bunun üzerine Bizans İmparatoru, Manuel komutasında kalabalık bir orduyu İskenderiye'ye gönderip burayı işgal etti. Bizanslılardan çekinen Kıpti halk, Hz. Osman'dan duruma müdahale etmesini istediğinde o, Amr b. el-As'ı Mısır'a geri gönderdi. Amr, yaptığı savaşta, Manuel'i öldürerek düşmanı büyük bir yenilgiye uğrattı ve İskenderiye şehrini çevreleyen sur'u yıktı.[24[24]] Çözümsüz kalan ve müslümanların parçalanmasına sebeb olan ihtilaflar, düşmanın saldırısına davetiye çıkarırlar. Ancak müslümanların arasındaki ihtilafların ittifaka dönüştürülmesi, düşmana hezimet, müslümanlara zafer getirir. Aynı yıl içerisinde anlaşmalarını bozan Rey üzerine, Sa'd b. Ebi Vakkas bir sefer düzenlemiş; ayrıca, Deylem üzerine yürümüştür. Sa'd b. Ebi Vakkas, Beytül-Maldan borç olarak aldığı parayı geri ödemekte sıkışınca Osman (R.a), onu azlederek yerine anne bir kardeşi Velid b. Ukbe'yi Küfe valiliğine getirdi. [25[25]]
Velid, beş sene Küfe valiliğinde bulunmuştur. Velid, bir sabah, namazı sarhoş olduğundan dolayı dört rekat kıldırmıştı. Hatırlatılması üzerine "sizin için arttırıyorum" demişti. Bunu duyan Hz. Osman (R.a.), ona tazir cezası vererek bunun uygulanmasını Hz. Ali'den istemişti. Hz. Ali de Abdullah b. Cafer'e onu kırbaçlattırmıştı. Bu olay üzerine Hz. Osman onu azlederek yerine Saîd b. el-As b. Umeyye'yi atadı. [26[26]]
Suyûtî, Hz. Osman'ın, ilk olarak Velid'i, Sa'd'm yerine vali yapması yüzünden kınandığını söylemektedir. [27[27]] Velid, Küfe valisi olunca, Azerbaycan komutanı Utbe b. Ferkat'ı görevinden aldı. Bunun üzerine Azerbeycan halkı isyan ettiler. Velid, Azerbeycan üzerine yürüyerek burayı itaat altına aldıktan sonra Ermenistan (Tiflis) tarafına yöneldi ve andlaşmaiar yaparak ganimetlerle geri döndü. Bu arada Bizansla yapılan mücadele devam etmekteydi. Hz.Muaviye (R.a.), Antalya ve Tarsus taraflarına akınlar düzenliyordu. Öte taraftan, Amr b. el-As'a Kuzey Afrika'yı ele geçirmek için emirler gönderen Osman (R.a), Sicistan Valisi, Abdullah b. Amr'a Kabil'e

---

[20[20]] İbn Sad a.g.e., 111, 200.
[21[21]] Suyuti, a.g.e.-,171, 172; İbn Hacer, a.g.e., 463; H.İ.Hasan, a.g.e., 1,258, 261.
[22[22]] İbn Sa'd, a.g.e., III, 62.
[23[23]] İbnül-Esir el-Kamil fi't-Tarih, Beyrut 1979, III, 79.
[24[24]] Hicrî 25 İbnul-Esir, a.g.e., III, 81; H.İ.Hasan, a.g.e.; I, 264.
[25[25]] İbnul-Esir a.g.e., III, 82.
[26[26]] İbnul-Esir, a.g.e., III, 107.
[27[27]] Suyutî, 172.

yürümesi talimatını veriyordu. 28[28]

Hicri yirmi altıda, Mescid-i Haram'ın genişletilmesi çalışmalarına tanık olunmaktadır. Mescid-i Haram'ın çevresindeki arsalar satın alınarak geniş bir alan elde edilmişti. Hz. Osman (R.a), Hicri yirmi yedinci yılda Mısır Valisi Amr b. el-As'i azlederek yerine Abdullah İbn Sa'd b. Ebi Serh'i getirdi. O, Kuzey Afrika'nın fethinin tamamlanması düşün-cesindeydi. Bunun için Osman (R.a), Ashabın ileri gelenleriyle istişare ettikten sonra, ona izin verdi ve içinde çok sayıda sahabenin de bulunduğu bir orduyu takviye olarak ona gönderdi. 29[29] Abdullah b. Nafî b. Abdulkays ve Abdullah b. Nafi b. Husayn komutasındaki kuvvetler, İbn Ebi Şerh ile birleşerek Mısır'dan batıya doğru harekete geçtiler. Trablus'tan Tanca'ya kadar olan bölgenin hakimi ve Bizans İmparatorunun valisi, İslam ordusunun topraklarına doğru ilerlediği haberini aîmca, yirmi bini süvari olmak üzere, yüz bin kişilik bir ordu hazırlayarak tedbirler aldı. Krallık merkezi olan Subaytala'ya yirmi dört saatlik bir mesafede iki ordu karşı karşıya geldi. İbn Ebi Serh'in, müslüman olmak veya cizyeyi kabul etmek teklifi reddedilince çatışma başladı. Bu arada, ordunun Medine ile olan haberleşmesi kesilmişti.

Hz. Osman bağlantı kurabilmek için Abdullah İbn Zübeyr'i bir askeri birlikle Afrika'ya gönderdi. Günlerce süren savaş, Abdullah İbn Zübeyr'in önerdiği taktikle kısa zamanda büyük bir zaferle sonuçlandı. Müslümanların eline geçen ganimet oldukça büyüktü. Süvarilere üçer bin dinar ve yayalara ise biner dinar hisse düşmüştü. 30[30]

İslâm ordularının önündeki bu engel kaldırıldıktan sonra Hz. Osman (R.a.), Abdullah b. Nafî b. Husayn ve Abdullah b. Nafi b. Abdulkays'a hiç vakit kaybetmeden Cebelu't-Tank'ı geçerek Endelüs'e girmeleri emrini verdi. Hz. Osman'ın, ordunun Endelüs'e geçişini istemesi, İstanbul'un batı yönünden sıkıştırılarak fethinin kolaylaştırılması düşüncesinden kaynaklanıyordu. O, komutanlarına şöyle diyordu: "İstanbul ancak Endülüs tarafından fethedilebilir. Eğer orayı fethederseniz, İstanbul'u fethedenlerin ecrine ortak olacaksınız." 31[31]

Böylece Hz. Osman zamanında, Kuzey Afrikadaki fetihler tamamlanmış, İslâm'ın karşısındaki en büyük güç olan Bizans'ın batıdan sıkıştırılması planlan uygulamaya konulmuştur. Öte taraftan Muaviye b. "Ebi Süfyan (R.a.), Osman (R.a)'dan izin alarak, Suriye sahillerinde oluşturduğu donanma ile Akdenize açılmış ve müslümanlar denizlerde de Bizans'a karşı varlık göstermeye başlamışlardı. Muaviye (R.a.) daha önce bu iş için Hz. Ömer'e müracaat etmişti. Ancak Ömer (R.a), o an müslümanların maslahatı bunu gerekli kılmadığı için izin vermemişti. Daha sonra şartlar bu iş için elverişli hale geldiğinden dolayı Hz. Osman (R.a.) donanma inşasının lüzumuna kanaat getirmişti. Muaviye (R.a.), donanmasıyla denize açılarak, Kıbrıs Adasına çıktı. Abdullah b. Sa'd Mısır'dan onun yardımına gitti. Kıbrıs, yıllık yedi bin dinar cizye ile İslâm hakimiyetini tanımak zorunda kaldı. 32[32] Bu miktar onların Bizans İmparatoruna ödediği meblağdır. 33[33]

Hz. Osman (R.a.), Küfe Valisi Ebu Musa el-Eş'arî'yi görevinden alarak yerine Abdullah b. Amir el-Kureyz'i atadı Abdullah, Osman (R.a)'ın dayısının oğludur. Ebu Musa'yı azletmesinin sebebi Küfe halkının ondan şikayetçi olmaları ve bunu Hz. Osman (R.a)'a bildirmeleridir. 34 [34] Hz. Osman, Mescid-i Nebi'nin genişletilmesine ihtiyaç duyarak, onu süslü taşlarla yeniden inşa etti. Taş sütunlar dikerek tavanını sac (bir cins ağaç) ile kapattı. Uzunluğunu yüz altmış, genişliğini de yüz elli zira'a çıkarttı. 35[35]

Hicri otuz yılında Sa'id b. el-As'ın Taberistan'a hücum ettiği görülür. Bu bölgede gazalarda bulunan Sa'id, bir çok şehri fethetti. Horasan, Tus, Serahs, Merv, Beyhak bunlardan bazılarıdır. Bu yıl içerisinde Hz. Osman (R.a.), değişik eyaletlerde, Kur'an-ı Kerim'in okunması üzerine ortaya çıkan ihtilafları ortadan kaldırmak için çalışmalar başlattı. Kur'an-ı Kerim ilk olarak Hz. Ebû Bekir zamanında tedvin edilmişti. Zeyd b. Sabit'in başkanlığında yapılan bu çalışmada, Kur'an-ı Kerim bir kitap haline getirilmişti. Bu ilk mushaf, Ebû Bekir (R.a)'dan sonra Ömer (R.a)'a geçmiş, onun şehadetinden sonra da Hafsa (R.anh)'nın elinde kalmıştı. Azerbeycan seferi esnasında ordu içerisinde kıraat konusunda bir ihtilafın çıkması, ordu komutanı Huzeyfe b. Yeman'ı endişelendirmiş ve Halife'den, müslumanların emin bir şekilde okuyabilecekleri bir mushafm çoğaltılmasını istemişti. Hafsa (R.anh)'ın yanında bulunan mushaf getirilerek çoğaltıldı ve bütün eyaletlere dağıtıldı, Bunun dışında kalan nüshaların tamamı toplatılarak imha edildi. Bu durum karşısında Ashabın hayatta olanları oldukça rahatlamışlardı. 36 [36] Böylece müslümanlar tarihinde "Naşiru'l-Kur'an"; Kur'an'ı neşredip çoğaltan ve afaki İslâm'a dağıtan Hz. Osman (R.a.) olmuştur.

Eminu'l-vahiy yani vahyin kendisine emanet edildiği zat olan Hz. Muhammed'in (aleyhisseiâm) en çok ihtimam gösterdiği iş, Kur'ân-ı Kerim metnini tesbit ve onu insanlığa tebliğ etmekti. Onun içindir ki, vahyin başlangıcında unutmamak için vahyedilen âyetleri içinden tekrarlıyor, bunun dıştaki alâmeti olarak da dilini kıpırdatıyordu. Bunun üzerine Allahû Teâlâ O'nun telâş gösterip zahmet çekmemesi için vahyin tesbitini garanti altına aldığını bildirdi. Allahû Teâlâ bu teminatını esbap dairesinde şöyle icra ettirmiştir; Kur'ân yazılmış bir

---

28[28] İbnul Esir, a.g.e., III, 87.

29[29] H.İ. Hasan, a.g.e., I, 265

30[30] İbnül-Esir, a.g.e., III, 88-90; H.İ.Hasan, a.g.e., I, 265-266

31[31] İbnül-Esir, a.g.e., III, 93; Ayrıca bk. Mıhammed Hamidullah, Fethul-Endülüs (İspanya) fi Hilafeti Seyyidina Osman sene 27 li'I-Hicre, İ.Ü. Ed. Fak. İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1978, VII, 221-225

32[32] Hicrî 28..

33[33] İbnül-Esir, a.g.e., III, 96.

34[34] İbnül-Esîr, a.g.e., III, 99-100.

35[35] Suyûtî, 173.

36[36] İbnül-Esîr a.g.e., 111,111-112; H.İ. Hasan, a.g.e., 1, 510-513.

kitap şeklinde gönderilmemesine rağmen, Allah'ın, o sözü "Kitab" olarak nitelendirmesinden, Hz. Peygamber onun yazıyla kaydedilmesi gerektiğini anlamış ve derhal bunu yazı bilenler vasıtasıyla uygulamaya başlamıştır. Konuya biraz daha etraflı bakacak olursak, O'nun şöyle üçlü bir metot takip ettiğini görürüz:

1- Yazdırmış,

2- Ezberlemiş ve mü'minlere ezberletmiş; namaz veya başka vesilelerle okuyup tekrarlamiş,

3- Her yıl Ramazan ayında o zamana kadar gelen metni Cibril'e (aleyhisselâm) arz etmek suretiyle mukabele etmiştir.

Demek ki, yazdırma ve ezberleme esnasında kasdî olmayan hataların olabileceği ihtimaline karşı O, önce Cibril ile mukabeleyi (arza) müteakip Mescid-i Nebevi'de cemaatin huzurunda okuyor, onlara da kendi ellerindeki nüshaları veya ezberlerini tashih etme imkânı veriyordu. hıfzetme ilâhi teminat altındadır. Fakat Allahû Teâlâ icraatını sünnetullaha göre yürütür. O'nun elçisi Hz. Muhammed (aleyhisselâm) bu ilâhi nizamı en iyi bilen ve tatbik eden bir zât idi. O'nun mezkur yollarla Kur'ân metnini daha sonraki nesillere ulaştırması, kendisinden sonra gelecek nesillerin, özellikle gayri müslimlerin itirazlarini önlemek gayesine yönelik idi.

Diğer taraftan o, metinlerin nasıl intikal ettirilmesi gerektiği hususunda biz ümmetine de örnek oluyordu. Cibril ile mukabele ettiğini ya Hz. Peygamber Ashabına haber veriyordu yahut Ashâbdan bazıları bu arza sırasında hazır bulunuyorlardi. Abdullah İbn Mes'ud, Züheyr, Übeyy İbn Ka'b, Zeyd İbn Sabit (radiyallahu anhum) bu zevat arasındadır. Arzudan gaye sadece kontrol değil, metni eda etme keyfiyetini, tecvide göre okumayı sağlama, Cibril ile müzakere sonucunda yakinin artması, mânâ vecihleri üzerinde derinleşme, keza âyetlerin tertibinin tam yerinde olduğunu göstermekti.

Kendisinden hemen sonra Hz. Ebû Bekir'in döneminde Zeyd İbn Sabit'in Kur'ân metinlerini mushaf hâline getirme işini yaparken Rasûlüllah devrinden kalan iki yazılı şahit araması, Hz. Peygamber'in uygulamasının bir devamı olarak değerlendirilebilir. Zira Zeyd bunu ararken Rasûlüllah devrinde bu kontrol (karşılaştırma) işleminin yapıldığını bildiği için böyle davraniyordu. Zeyd İbn Sabit tarafından verilen bir bilgiden, ilk cem' (derleme) işinin Hz. Peygamber zamanında yapılmış olduğunu açıkça anlamaktayız: "Biz Rasûlüllah'ın nezareti altında Kur'an'ı, çeşitli parçalardan toplayıp bir araya getiriyorduk." Beyhakî, Suyûtî gibi bir çok âlim de bu rivayeti böylece değerlendirmişlerdir. Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti döneminde, ayrı ayrı parçalar üzerine yazılmış Kur'an'ı, mushaf hâline getirme işini Mescid-i Nebevi'de yaptırması, Müslümanların bu en önemli işine resmiyet ve alâniyet kazandırmak, bunun neticesinde onun mütevatir yani naklinde hiçbir tereddüt kalmadığını meydana koymak şeklinde değerlendirilmelidir.

Üçüncü merhalede ise, Hz. Osman, genişleyen İslâm ülkesindeki ciddî ihtiyaçlari karşılamak için bu nüshadan istinsah ettirerek çoğalttığı nüshaları Ashâbın dikkatine sunmuş, onların ittifakla onaylamalarından sonra, aslı Medine'de kalmak üzere; Mekke, Küfe, Basra, Şam, Mısır, Yemen ve Bahreyn gibi büyük merkezlere göndermiş, eski ferdî nüshalara artık hacet kalmadığı için, müsvedde sayılabilecek o nüshaları imha etmelerini istemişti. Fakat bu isteğin tam tamına yerine getirilmediği anlaşılıyor. Zira üçüncü ve dördüncü asırlarda bazı müelliflerin Hz. Ali, İbn Mes'ud, Übeyy İbn Ka'b ve İbn Abbas (radiyallahu anhüm) gibi sahabenin ferdî mushaflarım görüp onları naklettiklerini öğreniyoruz.

Öyle anlaşılıyor ki, Hindistan'dan İspanya'ya kadar genişlemiş İslâm ülkesinin her tarafında, Medine'den verilen bu emir tam tamına uygulanamamiştir. Bunun şöyle iyi bir neticesi de olmuştur: Eğer geriye kalan bu ferdî nüshalar olmasaydı bazı garazkârlar, Hz. Osman'in Kur'ân metnini değiştirip eski belgeleri imha ettirdiğini ve artık onlara ulaşma ümidinin ebediyen kesildiğini iddia edebilirlerdi. Oysa şimdi onların elde olmasına rağmen Kur'ân metninde ciddî bir surette mânâyi veya hükmü değiştiren farklar bulunmadığı meydana çıkmaktadır. İbn Ebî Davud'un Kitabu'l-Mesahirini neşreden A. Jeffery'inin, bu farkları listeler hâlinde göstermesinden, bu sonuç aşikâre olarak meydana çıkmaktadır.

Hz. Peygamber'in (aleyhisselâm), Ashabını Kur'ân üzerine odaklaştırması, onlara Kur'ân'ı tedricî olarak ruhlarına sindirerek öğretmesi, çoğunun ümmî olması sebebiyle arşivlerinin hafızalarından ibaret olması, devamlı namazda okumaları gibi sebeplerle; elverişsiz şartlarda bile onlar Kur'ân metnini nüsha farkı olmaksızın harika bir şekilde bütün dünya'da tek metin bulunacak tarzda intikal ettirmişlerdir. Onlar öyle mübarek bir nesildir ki, el-Karafî'nin dediği gibi, başka bir mu'cizesi olmasaydı dahi Hz. Peygamber'e mu'cize olarak böyle bir nesil yetiştirmesi fazlasıyla yeterdi! [37][37]

Hz. Osman, Rasûlüllah (sav)'a ait olan; Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den sonra kendisine intikal eden mührü Medine'deki Arîs kuyusuna düşürdü. Onu bulacak olana büyük miktarda para vadinde bulunmuş, ancak bütün aramalara rağmen bu mühür bulunamayınca Osman (R.a) büyük bir üzüntüye kapılmıştı. Ondan ümidini kesince hemen bir mühür yaptırdı. Şehid edilene kadar parmağında kalan bu mührün kimin eline geçtiği tesbit edilememiştir.[38][38] Bu olay hilâfetinin altıncı yılında meydana gelmiştir. İslâm fetihlerinin sürekliliği ve elde edilen ıganimetlerle insanların zenginleşmeleri, refah seviyesini oldukça yükseltmişti. Bu durum, tabii olarak, İslama uygun olmayan birtakım davranış biçimlerinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Rasûlüllah (sav)'ın yanında yetişen ve bu gelişmeleri endişeyle takip eden sahabeler, bu endişelerini yer yer ortaya koymaktaydılar. Bunlardan birisi de, zühd ve takvasıyla tanınan ve maddi varlıklardan muhtaç kimselerin yeterince istifade

---

[37][37] Er-Rasûlü'l Muallim/Abdulfettah Ebû Gudde, Sh:14, Beyrut/1997.

[38][38] İbnül-Esir, III, 133.

ettirilmediğine inanan Ebu Zerr el-Gifarî (R.a)'dır. O, Şam'da, Muaviye (R.a.)'nin uygulamalarına karşı çıktığı ve düşüncelerini söylemekte ısrarlı davrandığı için Medine'ye çağırıldı. Ebu Zerr, Medine'ye geldiğinde görüşlerini Hz. Osman'a tekrarlamıştı. Bunun ardından, Halife'den izin isteyerek, Medine'ye yakın bir yer olan Rebeze'ye gidip yerleşmişti. 39[39]

Bazıları, Hz. Ebu Zerr el-Gifarî (R.a.) ile Hz. Osman (R.a.) rakip düşmanlar gibi göstermeye çalışıyorlar. Bu tamamen hilafı hakikat bir durumdur. Hz. Ebu Zerr el-Gifarî (R.a.) takvasını ümmetin umumi fetvası haline getirmek teklifinde bulunuyor. Hz. Osman (R.a.) ise, fetva ile takva'nın birbirinden ayrı olduklarım ve halife-i müslimin olarak İslâm ümmetinin umumuna Rasûlüllah (sav), Hz. Ebû Bekir (R.a.) ve Hz. Ömer (R.a.)'ın fetvası ile mumaele edeceğini beyan edip ortaya koymuştur.

Bizans'a karşı kazanılan en parlak ve kesin zaferlerden birisi hiç şüphesiz ki Latu's-Sevârî deniz savaşıdır. Abdullah b. Sa'd'ın komutasındaki İslâm donanması, İskenderiye açıklarında Bizans İmparatoru Konstantin komutasındaki büyük donanmayla karşı karşıya geldi. Bizanslıların gemi sayısı hakkında verilen bilgiler, beş yüz ile sekiz yüz rakamı arasında değişmektedir. İslâm donanmasının sahip olduğu gemi sayısı ise ikiyüz civarındaydı. Yapılan savaşta Bizanslılar büyük bir bozguna uğratıldı. Konstantin, Sicilya'ya sığınmak zorunda kaldı. 40[40] Bu zaferden sonra Bizans, müslümanlara karşı olan deniz üstünlüğünü kaybetmiş, İslâm donanmasının İstanbul sularına kadar önüne çıkacak bir güç kalmamıştı.

Hz. Osman (R.a.) hilafeti, İslâm coğrafyasının genişlemesini beraberinde getirmiş bir fetihtir. Her fethin bir fatihi vardır. Hz. Osman (R.a.) da müslümanlar için evrensel bir fatihtir. Onun fethettiği yerler bir kavmin, bir kabilenin değil, bir bütün olarak İslâm ümmetinindir. İslâm ümmetinin başarılarını her dönem hazmedemeyen hainler bulunduğu gibi, Hz. Osman (R.a.) döneminde de bulunmuşlardır. Fitnenin Ortaya Çıkışı Ve Şahadeti

Hz. Osman on iki sene hilâfet makamında kalmıştır. Bunun ilk altı senesi huzur ve güven içerisinde geçmiş ve hiç kimse yönetimin uygulamalarından şikâyetçi olmamıştır. Kureyş, onu Hz. Ömer'den daha çok sevmişti. Çünkü Hz. Ömer onlara karşı şeriatı uygulamada müsamahasız ve sertti. Hz. Osman ise yaratılışındaki yumuşaklık ve hoşgörü ile insanların serbestçe hareket edebilmelerine imkân sağlamıştı.

Onun bu yapısından istifade eden eyaletlerdeki bir takım valiler, sorumsuz davranışlar sergilemeye başlamışlardı. Yükselen şikâyetleri ani ve kesin kararlarla karşılamayınca, yavaş yavaş bir fitne ve kargaşa ortamının oluşmasına zemin hazırlanmıştı. Endülüs'ten Hindistan hudutlarına kadar çok geniş bir sahayı kaplayan devletin içerisinde, çeşitli din ve ırklara mensup zimmi statüsünde topluluklar vardı. Bunlar, mağlup düştükleri İslâm Devleti'ne karşı her fırsatı değerlendirerek baş kaldırıyorlardı. Yahudi unsuru ise, îslâm Ümmeti'ni parçalayıp yok etmek için İslâm'ın temel prensiplerini hedef almıştı. Müslüman olduğunu iddia ederek ortaya çıkan bir takım Yahudi asıllı kimseler, zuhur eden huzursuzlukları körükleyip fitne alevini her tarafa yaymaya çalışıyorlardı.

Bunlardan birisi etkili nifak hareketlerinin ortaya çıkmasını sağlayan ve tam bir komitacı/müfsid olan Abdullah İbn Sebe'dir. tbn Sebe Yemenli bir yahudidir. O, samimi kimselerin haklı şikâyetlerini kullanarak insanları Hz. Osman'a karşı kışkırtıyordu. Bir taraftan "ric'atı Muhammed" (Muhammed (sav)'in tekrar dönüşü) düşüncesini yaymaya gayret gösterirken, öte taraftan Peygamber'in peşinden hilâfet hakkının Hz. Ali (R.a)'a ait olduğunu ve bunun da Allah tarafından belirlenmiş bir gerçekten başka bir şey olmadığım yayarak daha sonra ortaya çıkacak Şia akidesinin temellerini atıyordu. Onun yaydığı düşüncelere göre Ebû Bekir (R.a), Ömer (R.a) ve Osman (R.a), Hz. .Ali (R.a)'ın hakkını gasbetmişlerdi. O, Küfe, Basra ve Şam'da insanları kışkırtırken, Ebu Zerr (R.a)in haklı çıkışlarını da kendisine malzeme yapmaya uğraşıyordu. 41[41]

Bir zaman sonra, Muhammed b. Ebî Bekr ve Muhammed b. Ebî Huzeyfe de, yapmış olduğu atamalardan dolayı Hz. Osman'ı tenkid etmeye başladılar.42[42] Hz. Osman'a yapılan en önemli suçlama, onun kendi akrabalarını valiliklere getirmesi, onlara bolca ihsanlarda bulunması ve yolsuzluklarını denetlememesidir.

Hz. Ali (R.a) bu konudaki şikâyetlerini ona ilettiğinde o, Hz. Ali'ye şöyle diyordu:

"Muğire b. Şu'be'yi Ömer'in vali tayin ettiğini bilmez misin?" Hz. Ali:

"Biliyorum" deyince o;

"O halde neden akrabalığı ve yakınlığından dolayı onu vali tayin ettiğim şeklinde bir kınamada bulunuyorsun?" diye sormuştu. Hz. Ali'nin buna verdiği cevap şuydu;

"Ömer vali atadığı kimseyi sıkı bir şekilde kontrol altında tutardı. En ufak hatalarını görse onları sorgular ve en şiddetli şekilde cezalandırırdı. Sen ise bunu yapmıyorsun." 43[43] Bunun üzerine Hz. Osman, vilayetlerdeki yönetimler hakkında yapılan dedikoduları ve bunlarm sebeplerini yerinde incelemek üzere müfettişler tayın etti. Muhammed b. Mesleme'yi Kûfe'ye; Usame b. Zeyd'i Basra'ya; Abdullah b. Ömer'i Şam'a ve Ammar b. Yasir'i de Mısır'a gönderdi. Ammar b. Yasir hariç, diğerleri görevlerini tamamlayarak geri dönmüşlerdi. Osman (R.a) haksızlıkları gidermek, filizlenmeye başlayan ve ümmet için büyük sakıncalara sebep olacak olan fitnenin yatıştınlması için yoğun bir gayretin içine girmişti. O, gelen şikâyetleri dikkatle inceliyor, başta Hz. Ali (R.a)

39[39] İbnü'l Esir a.g.e., III, 115; bk. Ebu Zerr el-Gifârî Mad.
40[40] İbnül-Esir, a.g.e., III,117-118; H.İ. Hasan, I, 266-267.
41[41] İbnü'l Esir, Tarih, III,154; II. İ. Hasan, age, I, 368-370.
42[42] Îbnül-Esîr. a.g.e., III, 118.
43[43] İbnul-Esir, a.g.e., III, 152.

olmak üzere Ashâb'ın ileri gelenleri ile istişarelerde bulunuyordu. Ancak, Mısır'dan Medine'ye gelip, Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'in gayr-ı meşru uygulamalarını şikâyet eden bir heyetin, dönüşlerinde İbn Ebi Serh'în takibatına uğramaları ve bazılarının öldürülmesi, olayların tırmanmasına sebep olmuştu.
Bunun üzerine Mısır'dan altı yüz kişiîikbir topluluk Medine'ye gelerek Mescid-i Nebi'de, namaz vakitlerinde Ebi Serh'in işlediklerini sahabelere şikâyet ediyorlardı. Talha İbn Ubeydullah, Hz. Aişe (r.anha) ve Hz. Ali (R.a), Hz. Osman'a giderek, bu insanların haklı isteklerini yerine getirmesini ve Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i azlederek yargılamasını istediler. Bunun üzerine Hz. Osman, Mısırlıiar'a kendileri için vali olarak kimi istediklerini sordu. Onlar, Muhammed b. Ebi Bekr'i istediklerini bildirdiler. Osman (R.a), Muhammed b. Ebi; Bekr'i vali tayin etti. O, Mısır'dan gelenler ve bir grup sahabe ile birlikte Medine'den yola çıktı. Medine'den üç günlük bir uzaklıkta yol alırlarken devesini, sanki takip ediliyormuş gibi hızlı sürmeye çalışan bir adam gördüler. Adamı yakalayıp sorguladıklarında İbn Ebi Serh'e bir mesajı yetiştirmeye çalıştığını anladılar. Ona kim olduğu sorulduğunda, bazen Osman (R.a)'ın, bazan da Mervan b. Hakem'in kölesi olduğunu söylüyordu. Üzerindeki mektubu açtıklarında, içinde, "Muhammed b. Ebi Bekr ile falanca falanca... Sana ulaştıklarında onları öldür" yazıldığı ve bunun Hz. Osman'ın mührüyle mühürlenmiş olduğunu gördüler. Derhal Medine'ye geri dönüp Hz. Osman'ın evini kuşattılar.
Hz. Ali, yanına Muhammed İbn Mesleme'yi alıp Osman (R.a)'ın evine gitti. Hz. Ali (R.a) ona, üzerine kendi mührü bulunan bu mektubu kimin kaleme aldığını sordu. Osman (R.a) böyle bir mektup yazmadığını ve yazıldığından da haberi olmadığını söyledi. Muhammed de Osman (R.a)'ı doğrulamış ve bu işi düzenleyen kimsenin Mervan olduğunu söylemişti. Yazıyı inceledikleri zaman bunun Mervan b. Hakem'e ait olduğunu anladılar. O esnada Osman (R.a)'ın evinde bulunmakta olan Mervan'ın kendilerine teslim edilmesini istediler. Hz. Osman (R.a) bunu kabul etmedi. Çünkü onu öldüreceklerinden korkuyordu. Onun evini kuşatan asiler münasebet kurma çağrılarına cevap vermedikleri gibi, suyunu da kesmişlerdi, Hz. Osman'ın fitneyi yatıştırmak ve haksızlıkları gidermek hususunda asilere yaptığı nasihatlerin onlar üzerinde hiç bir tesiri olmamıştı. Onlar, Hz. Osman (R.a)'a şöyle diyorlardı: "Biz seni hilafetten azledene veya öldürene yahut da bu yolda ölene kadar bu işten vazgeçecek değiliz. Eğer sana sahip çıkanlar bize engel olmaya kalkarlarsa onlarla savaşırız." Hz. Osman onlara, Allah'ın üzerine yüklediği hilafet görevini asla bırakmayacağını ve ölümün kendisine bundan daha sevimli olduğunu bildirmiş, ayrıca kendini savunmak için kimseye emir vermediğini eklemişti. 44[44]
Hz. Osman (R.a.), ashaptan, asileri şehirden kovup çıkarmak için gelen teklifleri reddediyor, onlardan silah kullanmayacaklarına dair kesin söz vermelerini istiyordu. Bir gün kendisini kuşatan asilerin karşısına çıkıp:
"Ali buralarda mı? Sa'd buralarda mı?" diye sormuş, bulunmadıkları cevabını alınca biraz susmuş ve şöyle demişti:
"Bana su sağlamasını, Ali'ye bildirecek kimse yok mu?" Bu Hz. Ali'ye ulaşınca derhal üç kırba suyu ,ona göndermişti. Ali (R.a), asilerin Osman (R.a)'ı öldürmek istediklerini öğrenince, böyle bir şeye meydan vermemek için, iki oğlu Hasan ve Hüseyin'e, kılıçlarını alarak gidip Osman'ın kapısında beklemelerini ve içeri kimseyi sokmamalarını söylemişti. Abdullah İbn Zübeyr de onlara katılmış, diğer bir takım sahabeler de çocuklarını oraya göndermişlerdi.
Durum çok nazik bir hal almıştı. Hz. Osman, ne asilerin haksız taleplerini kabul ediyor ve de meşru hilafelik görevini bırakmak istiyordu.. Hz. Âişe (r.anha)'dan Rasülüllah (sav)'ın şöyle söylediği rivayet edilmektedir:
"Ya Osman! Belki Allah sana bir gömlek giydirir, münafıklar senden onu çıkarmanı istediklerinde onu, bana kavuşuncaya kadar sakın çıkarma."
Hz. Osman, Rasülüllah (sav)'in bu günler için kendisine bildirdiği şeylere uymaya çalışıyordu. O, şöyle diyordu:
"Rasülüllah (sav)'in benimle ahitleşmiş olduğu şey üzerinde sabretmekteyim."45[45] Asilerin kendisini öldürmeye kararlı olduğunu anladığında, onların böyle bir iş işleyip katillerden olmalarını önlemek için kendilerine bir müslümanın kanının ancak; zina, kasten adam öldürme ve dinden dönmek şartları dahilinde helal olduğunu hatırlatıyor ve kendisinin bunlardan hiç birisiyle itham edilemeyeceğini anlatıp duruyordu.
İsyancılar, Hz. Osman (R.a.)'ın yanına varıp bir takım isteklerde bulundular. Tayin edilmiş valileri azledip kendilerinin arzu ettikleri valileri tayin etmesini istediler. Onların bu istekleri üzerine Hz. Osman (R.a.) şöyle dedi:
"Eğer ben sizin istediklerinizi vali tayin etsem ve istemediklerinizi de azletsem o zaman benim burada bulunmamın hiçbir anlamı kalmaz. İstediğinizi yapınız da göreyim." Hz. Osman (R.a.)'ın bu cevabı üzerine isyancılar:
"Vallahi bu istekleri ya yerine getirirsin, ya da azledilir veya öldürülürsün." şeklinde karşılık vermişlerdi. Hz. Osman (R.a.) onların bu istek ve tehditlerini kesinlikle reddetmiş ve onlara şöyle demişti:
"Allahû Teâla'nın bana giydirdiği bir gömleği asla sırtımdan çıkarmam." 46[46]
İktidar olmak, muktedir olmakla bilinir. Muktedir olmayanlar, iktidar olsalar bile kukla olmaktan başka bir anlam ifade etmezler. Bunun için Hz. Osman (R.a.), iktidar olmakla muktedir olmanın ayrılmazlığım ortaya koyuyor. Ölüm tehditleri iktidarda olan müslümanı muktedir olmaktan alıkoyamaz. Müslüman insanın Allah

44[44] İbnül-Esîr, a.g.e., III, 169-170.
45[45] Üsdül-Gâbe, II, 589; Suyûtî, 170; İbnü'l-Esîr, m, 175.
46[46] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:178-179, İst/1991.

yolunda iki gömleği vardır. Birisi idamlıktır, öbürü ise bayramlıktır. Onu hiçbir şey Allah'ın dinini uygulamaktan alıkoyamaz. Allah'ın dinini uygulama, insanları Allah'ın indirdiği hükümlerle idare etme hususunda muktedir olmayı şehadeti pahasına sürdürür.
İsyancılar, Hz. Osman (R.a.)'m muktedir olma hususunda tavizkâr davranmadığını görünce, Hz. Osman (R.a.)'ı yeniden kuşatmış ve kuşatma alanını genişletmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Osman (R.a.) tekrar Hz. Ali (R.a.), Talha (R.a.) ve Zübeyr (R.a.)'ı çağırmış, onlar da bu çağrıya icabet ederek yanma gelmişlerdi. Hz. Osman (R.a) evinin balkonuna çıkıp etrafını çeviren adamlara şöye seslendi:
"Ey insanlar, oturunuz!" Bunun üzerine hepsi yerlere ve merdivenlere oturmuşlar, o da şöyle konuşmuştu:
"Ey Medine halkı! Size "Allah'a ısmarladık" derim ve benden sonra hilafeti en layık olana ihsan etmesini Allah'tan dilerim. Ey Medineliler! Siz Hz. Ömer (R.a.) şehit edildiği anda Allah'a dua edip de sizin için bir halife seçmesini ve sizi hayr üzere birleştirmesini istememiş miydiniz? Siz hak bilir ve haktan yana kimseler iken Allahû Teâla'nın bu dualarınıza icabet etmeyeceğine mi inanıyorsunuz? Yoksa siz anık Allah dinine ehemmiyet vermiyor ve henüz bu dinin sahipleri tefrikaya düşmemişken kimin yönettiğine aldırış etmiyor mu diyorsunuz? Veya müslümanlara danışarak halifelerini seçmelerini pek hayırlı mı görmüyorsunuz? Allahû Teâla bu ümmet ona isyan ettiği zaman da yine bir araya gelip başlarına geçirecek kimseyi seçmek konusunda istişare etmeleri için onları vekil tayin etmiştir. Yoksa Cenab-ı Allah benim sonumun nasıl olacağını bilmediğini mi zannediyorsunuz? Allah sizin hayrınızı versin. Sizler benim hayırlı bir geçmişimin olduğunu bilmiyor musunuz? Bu geçmişi Allah bana lütfetmiştir. Benden sonra gelen herkesin bu konudaki üstünlüğünü kabul etmesi gerekir. Yavaş olunuz, sakın benî öldürmeye kalkışmayınız; çünkü bir müslümanın kanı ancak üç şeyden dolayı akıtılır: Evli olan zinâkâr, imandan sonra küfre dönen mürted veya haksız yere adam öldüren kimsenin kanı helaldir. Siz beni öldürecek olursanız kendi başlarınız üzerine kılıçları koydunuz demektir ve ayrıca bu fitne ve ihtilaf ebediyyen aranızdan kaldırılmayacak bir fitne olarak kalacaktır."
İsyancılar, Hz. Osman (R.a.)'ı dinledir ama nasihatlarım kabul etmediler. Hz. Osman (R.a.)'ı muhasara altına almayı genişlettiler. Öyle ki, Hz. Osman (R.a.)'ı susuz bıraktılar. Hz. Osman (R.a.) gizlice Hz. Ali (R.a.), Talha (R.a.) ve Hz. Zübeyr (R.a.) 'a ve Peygamber efendimizin hanımlarına haber göndererek şöyle demişti:
"Bu adamlar bize su verilmesini bile engellediler. Eğer imkânınız varsa biraz su gönderin."
Bu davete icabet edenlerin ilki Hz. Ali (R.a.) olmuş ve sabahın erken saatinde çıkıp gelerek evi saranlara şöyle seslenmişti:
"Ey insanlar! Sizin bu yaptıklarınız ne mü'minlerin işine, ne de kâfirlerin yaptıklarına benziyor. Siz bu insandan suyu ve yiyeceği kesmeyiniz. Rumlar ve İranlılar bile esir edildikleri anda asla yemek ve içmekten alıkonmazlar." İsyancılar da Hz. Ali (R.a.)'ya şöyle dediler:
"Hayır, vallahi bir göze deva olacak en ufak bir şey dahi vermeyiz." Hz. Ali (R.a.) o anda büyük bir öfkeye kapılmış ve başındaki sarığı bütün gücüyle yere çalarak oturup kalmıştı. 47[47]
Hz. Osman (R.a.) muhasara altında iken müslümanlara kimin namaz kıldırması da gündeme gelmiştir. Müslümanların meşru halifesi var, ama kendilerine namaz kıldırma imkânına sahip, değildir. Bu durumda ne yapılacak? Rivayet edildiğine göre; Hz. Osman (R.a.)'ın mescidden ve namazdan alıkonduğu gün mescidin müezzini olan Sa'd el- Karaz, Hz. Ali (R.a.)'a gelerek :
"Bugün müslümanlara kim namaz kıldıracak?" diye sormuş, Hz. Ali (R.a.) ona cevap olarak : "Halid b. Zeyd'i çağır, namazı o kıldırsın" deyince o da Halid b. Zeyd'i çağırmış ve namazı o kıldırmıştı. Ebû Eyyûb el-Ensarî'nin adının Halid b. Zeyd olduğu ilk defa o gün duyulmuştu. Halid b. Zeyd günlerce müslümanlara namazlarını kıldırmıştı. Başka bir rivayette ise, Hz. Ali (R.a.), Sehl b. Huneyf'e namazları kıldırmasını emretmiş ve Zilhicce ayının birinci gününden bayrama kadar ki günlerde namazları Sehl kıldırmış, bayram namazını da Hz. Ali (R.a.) kıldırmıştı. Daha sonra Hz. Osman (R.a.) şehid edildiği güne kadar namazları Hz. Ali (R.a.) kıldırmıştı.
Tahtavinin haşyesinde şunlar geçiyor: "Sultanın/Halifenin izni mümkün olmadığı zaman veya sultanın vefatı esnasında veya bir fitne anmda müslümanların birleşip bir imam arkasında cuma namazını kılmaları caizdir. Bu zaruretten dolayıdır. Nasıl ki, Hz. Osman (R.a.) muhasara altına alındığında, Hz. Ali (R.a.) müslümanları toplayarak onlara cuma namazı kıldıysa, Tabiî ki, zaruret olmazsa bu olmaz. 48[48]
Günümüzde bazı kimseler bundan yola çıkarak Hz. Osman (R.a.) muhasara altında iken Hz. Ali (R.a.)'ın müslümanlara Cuma ve Bayram namazlarını kıldırmalarını, Cuma namazının sıhhat şartlarından" "Halifenin izninin gerekmediğine" delil getiriyorlar. İslam ulemasından Bedreddin El-Aynî (Rh.a.) bunlara cevap veriyor:
"Medine'de Hz. Osman (R.a.) muhasara altında iken, Hz. Ali (R.a.)'ın insanlara (müslümanlara) Cuma namazını kıldırmış. Fakat Hz, Osman (R.a.)'ın emriyle kıldırdığı veya elinde bir emir bulunduğu rivayet edilmedi" diyorlar. Biz deriz ki; bu ihticac/delil getirme düşmüştür. Çünkü Hz. Ali (R.a.)'ın, Hz. Osman (R.a.)'ın emriyle kıldırdığı ihtimali vardır. Veya Hz. Osman (R.a.)'in iznine vasıl olamamıştır. Böylece biz diyoruz ki; İmam'ın iznine/Halife'nin iznine vasıl olunmadığı, ulaşılmadığı zaman; insanların (müslümanların) kendi aralarında toplanarak ve kendilerine cuma namazını kıldıracak birisini öne geçirmeleri lazımdır. Hani Hz. Ali (R.a.)'ın, Hz. Osman (R.a.)'ın izni olmadan kıldırdığı nerdedir? Cuma namazını sultan/halife kıldırır veya onun emriyle birisi

47[47] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Slı:178-180, İst/1991.
48[48] Haşiyetü't Tahavi ala Meraki'l Felah/Sh: 276, Mısır/1356.

kıldırır. Eğer bu da olmazsa artık öğle namazını kılarlar. 49[49]
Sahabeler, en ktrik anlarında bile mescidlerini terketmemişlerdir. Mescid, müslümanların kışlasıdır. Kışla askersiz, asker komutansız olmaz. Müslümanlar halifesiz ve Cuma'sız kalamazlar. Müslümanlar Cuma'larını ya Allah'ın şeriatını uygulayan halife-i müsliminin arkasında kılacaklar veya O'nun görevlendirdiği yetkilinin arkasında kılacaklardır. Bu iki imkâna sahip olamayan müslümanlar kendi aralarında Cuma imamlarını tayin edeceklerdir. Sahabeler Cuma'larını "Cuma İmam" ının arkasında kılmışlardır. Şunu bilelim ki; Mescid îmân ve mescidlere devam etmek, sahabelerin en önemli hassasiyetleridir. Mescid hassasiyeti, sahâbe'nin hassasiyetlerindendir. Hz. Osman (R.a.) döneminde meydana gelen fitneler, müslümanları mescid'e devam etmekten ve Cuma'larını Rasûlüllah (sav)'in talimatlarına göre edâ etmekten alıkoyamamışdır.
Muhasaracılar, etraftaki evlerden Hz. Osman (R.a.)'ın evine girmeğe başladılar. Amr b. Hazm'în evinden alarak içeriye dolmuşlardı. Hz. Osman (R.a.) ve etrafındakiler kapıda kimlerin olduğunu bilmiyorlardı. Bunlar Hz. Osman (R.a.)'ın etrafını sarmış ve onu öldürmek üzere birisini seçmişlerdi. Nihayet bu seçilen katil Hz. Osman (R.a.)'ın yanına girerek ona:
"Hilafetten istifa et, biz de seni bırakalım" deyince Hz. Osman (R.a.) ona:
"Sana yazıklar olsun! Vallahi cahiliyyet hayatımda da İslâm hayatımda da bir tek kadına haram yolla yaklaşmadım, şarkı söylemedim, Allah'ın razı olmayacağı şeyleri temenni etmedim, Rasûlüllah (sav)'e bey'at ettiğim günden beri elimi avretimin üstüne koymadım. Allah bana giydirdiği bir elbiseyi de Cenab-ı Allah mutlu insanlara ikramda bulunup zorba ve şaki insanları da zelil edinceye kadar üzerimden çıkarmayacağım." diyerek karşılık vermişti.
Bu sözleri işiten adam dışarı çıkarak ve isyancılara:
"Bunu öldürmekten başka çaremiz yoktur" dedi. Bunun ardından isyancılardan Kuteyre, Sevdan b. Hımran ve el-Gâfıkî adındaki üç kişi içeri girmiş, el-Gafikî elinde bulunan bir demirle Hz. Osman (R.a.)'a bir darbe indirmiş ve mushafı da ayağıyla tekmelemişti. Hz. Osman (R.a.) o anda Kur'an tilâvet ediyordu. Mushaf/Kur'an dönüp dolaşarak Hz. Osman (R.a.)'in önüne düşmüş, Hz. Osman (R.a.)'in akan kanları Kur'an ayetlerinin üzerine damlamağa başlamıştı. Diğer taraftan Sevdan b. Himran, Hz. Osman (R.a.)'a vurmak üzere kılıcını uzattığında Hz. Osman (R.a.)'ın hanımı Naile elini uzatmış ve Sevdan'ın kılıcı Naile'nin parmaklarını kesmişti. Sonra Sevdan Naile'nin kaba etlerine bir göz atarak:
"Bir hayli yaşlanmış" diye söylenmiş ve Hz. Osman (R.a.)'a vurup onu şehit etmişti. Başka bir rivayete göre ise, Hz. Osman (R.a.)'ı Kinane b. Bişr et- Tüceybî şehid etmişti. Hz. Osman (R.a.) şehit edildiğinde,
"...Onlara karşı Allah sana yeter." ***50[50]*** ayeti Hz. Osman (R.a.)'ın önünde açık duran mushafta görülmüştü. Onun kanı bu ayetler üzerine akmıştı. 51[51]
Hilafet, müslümanlara ait olan meşru bir makamdır. Bu makam gayr-i meşru olanlara bırakılamaz. Velev ki bu işin ucunda ölüm gözükse bile. Müslümanlara ait olan hilafet sisteminin ortadan kalkmasına en çok sevinenler Yahudilerdir. İslâm topraklarında hilafet düşmanlığı, Yahudilerden ve yahudileşmekten kaynaklanır. "Ben de Müslümanım" dediği halde hilafet sistemine düşmanlık eden bir kimse Yahudi olduğunu söylemiyorsa seksiz Yahudileşmiş demektir!
Kur'an tilâveti, müslümanın günlük ruh gıdasıdır. Müslüman ölümle burun buruna gelse bile Kur'an okumaktan vazgeçemez. Hz. Osman Kur'an okurken şehid edilmesi, bize bu hassasiyeti öğretir..
Hz. Osman (R.a.)'ın etrafını isyancılar kuşatmışken Kur'an'a sığınması, kur'an tilâvetinden vazgeçmemesi, onda teselli bulması ve onunla hemhalken şehadet şerbetini içmesi, bize Ashâb-ı Kirâm'da Kur'an tilâvetinin vazgeçilmezliğini hatırlatır ve öğretir.
Allah yolunda mü'min kadın kocasının silah arkadışıdır. Onu düşmanlar karşısında yalnız bırakmaz. Hz. Osman (R.a.)'ın eşi Naile'nin gösterdiği fedakârlık, Allah yolunda bir vefa örneğidir. Allah yolunda kocasını yalnız bırakan kadında hayr olmadığı gibi, kadınını yalnız bırakan erkekte de hayr yoktur.
Hz. Osman (R.a.) H. 36. yılın Zilhicce ayının 18 nci Cuma günü 52[52] şehid edilmişti. On iki-gün eksik 12 yıl hilafeti sürmüş, başka bir rviayette ise 12 yıldan 8 gün eksiğiyle görev yapmıştı. Hz. Osman (R.a.) şehid edildiği zaman seksen iki, seksen sekiz, doksan, yetmiş beş ve seksen altı yaşında olduğuna dair muhtelif rivayetler kaydedilmiştir. Hz. Osman (R.a.)'ın cenazesi üç gün yerde kalmış, sonra Hakim b. Hizam el- Kureşî ile Cübeyr b. Mut'im, Hz. Ali (R.a.)'a giderek defnedilmesine izin vermesi için onunla görüşmüş, defni için izin almışlardı. Hz. Osman (R.a.)'ın cenazesinin defnedileceğini işiten isyancılar, gelenleri taşlamak için yolda oturmuşlardı. Bunun için cenazesine katılım çok az olmuştu. Hz. Osman (R.a.)'ın cenaze namazını bir rivayete göre Cübeyr b. Mut'im, başka bir rivayete göre Hakim b. Hizam veya Mervan kıldırmıştı. Hz. Osman (R.a.)'ın tabutunu taşlamak isteyenlere Hz. Ali (R.a.) engel olmuştu. Daha sonra Hz. Osman (R.a.)'ın cenazesi Medine dışında "Hış Kevkeb" denilen bir duvarın arkasına defnedilmiştir. Hz. Muaviye b. Ebi Sufyan (R.a.) hakimiyeti eline geçirdikten sonra bu duvarın yıkılmasını, ve Hz, Osman (R.a.)'ın kabrinin "el-Bakî mezarlığının içine alınıp diğer müslümanların da cenazelerini Hz. Osman (R.a.)'ın mezarının etrafına gömmelerini emretmişti. Böylelikle

---

49[49] Umdetü'l Karî Şerhu Sahihi Buhari, C:6, Sh:191, Beyrut/ty.
50[50] Bakara: 2/ 137.
51[51] El-Kâmit Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:185-186, İst/1991.
52[52] M.17 Haziran 656.

onun mezarı da müslümanların mezarları içine alınmış oldu. 53[53]

Hz. Osman (R.a.)'ın döneminde meydana gelen fitnelerden yola çıkarak Rasûlüllah (sav)'ın Ashâb-ı Kirâm'ına sövüp sayanlara, iltifat edilmez. Çünkü hiç kimsenin Allahû Teâla'nın kendilerinden razı olduğu sahabelere sövmeye hakkı yoktur. Rasûlüllah (sav)'in Ashâb-ı Kiram ile ilgili olarak ümmetine yaptığı çağrı ve uyarıları arasında, onlara kötü söz söylememek, sövmemek ve onları yermemek ağırlıklı bir yere sahip bulunmaktadır. Nakledildiğine göre, Hz. Peygamber'e ilk iman eden sekiz kişiden biri olan ve daha hayatta iken cennetle müjdelenmiş on büyük sahabe içinde yer alan Abdurrahman b. Avf (R.a.) (ö. 32/652) ile hicrî sekizinci yılın başlarında müslüman olan Halid b. Velid (R.a.) (Ö. 21/642) arasındaki bir meseleden dolayı Halid b.Velid, Abdurrahman b. Avfa kötü sözler söylemişti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem:

"Ashabımdan kimseye sövmeyin. Zira sizden herhangi biriniz Uhud dağı kadar altını sadaka olarak verse onların bir ölçeklik (müdd) hatta yarım Ölçeklik sadakasına ulaşamaz" 54[54] buyurmuş, Hâlid b. Velid'in şahsında tüm müslümanları bu konuda ciddî şekilde uyarmıştır. Bu hadisten anlaşılmaktadır ki, Hz. Peygamber'in yakın çevresini oluşturan kıdemli sahabelere, ilklere, lâyık olmadıkları tarzda söz söyleyen öteki sahabeler, sahabe olmayan kimseler yerine konulmakta ve *"ashabıma sövmeyin"* nehyine/yasağına muhatap kılınmaktadırlar. 55[55] Hatta bu olay ve beyân-ı peygamberi delil kabul edilerek Tâbiûn kelime ve neslinin, Hudeybiye anlaşmasından sonra müslüman olanları kapsadığı bile ileri sürülmüştür. 56[56] Hadisin söyleniş sebebinden geç dönemde müslüman olanların -sahabe olmakla beraber- "benim ashabım" (ashabi) iltifatının özel anlamı/çerçevesi içinde sayılmadıkları gibi bir izlenim edinmek de mümkün gözükmektedir. Öte yandan

"..Elbette içinizden, fetihten önce infak eden ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildirler. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir" 57[57] âyeti, esasen Mekke Fethi'nden önce ve sonra yapılan iyiliklerin ve cihadın aynı olmadığını, öncekilerin fazilet ve sevaplarının, sonrakilerden üstün ve büyük olduğunu belgelemektedir. Bir başka rivayette de Hz. Peygamber (sav):

"Kim benim ashabımdan birine söverse, Allah'ın laneti onun üzerine olsun" 58[58] diye ciddî bir tehdidde bulunmuştur. Bu rivayet *"Rahmet Peygamberi"*nin konuya ne kadar önem verdiğini, ve sahabeden olduğu sabit ve meşhur olan herhangi bir sahabeye ileri-geri söz etmenin ve sövmenin kişiyi, Allah'ın rahmetinden uzaklaştıracak, lanete uğratacak vahim bir hata ve ağır bir suç (haram) olduğunu açıkça ortaya koymuş olmaktadır. Nitekim İslâm alimleri, sahabeden herhangi birine sövmenin fâsıklık ve büyük günahlardan olduğu, onlara sövmeyi helal sayarak sövmenin ise, küfür sayıldığı konusunda görüş birliği içindedirler! Şunu bilelim ki; bütün asırlarda ve mekânlarda sahabe düşmanlığı, küfür ve nifakı beraberinde getirir.

Rasûlüllah (sav)'den sonraki dönemde sahabeler arasında görülen ihtilafların ve bazı acı olayların ictihad kökenli olduğu, isabet edenin iki, hata edenin ise bir sevap aldığı düşünülüp hepsi hakkında hüsn-i zanda bulunmak, hem ferdin hem de ümmetin iyiliğine/maslahatına daha uygun bir tavırdır. Söz konusu olaylar dolayısıyla sahabelere hakarete varan sözler söylemek ve sövmek/küfretmek gibi hatalara asla düşülmemelidir.

Sahabeyi tekfir eden, bize Kur'ân-ı Kerim'i tevâtüren nakleden bir nesli mahkum etmiş olmaktadır. Alimlere ve fakihlere sebepsiz yere sövmenin dinden çıkaracağına dair çeşitli fetvalar verilmiş ise de, kendileri ayet ve hadislerle övülen sahabelere sövenin bile kâfir değil sapık ve bid'atçı sayıldığı düşünülürse bu kimselerin fısklarıyla başbaşa bırakılması daha uygun olur. 59[59]

Hanefilerin çoğunluğu bir kimsenin sahabeye sövmeyi, onlarla alay etmeyi, onları küçümsemeyi helâl görüp bu fiilleri isleyecek olursa kâfir, helâl görmeden işleyecek olursa fâsık olacağını, söylemiştir. Ancak bazı Hanefi fakihleri, aynı sözler Hz. Ebû Bekir ve Ömer için söylenirse, söyleyenin dinden çıkacağını söylemişlerdir. Hanefılerden bir grup âlim ise, sahabe büyüklerine sövenin siyaseten öldürülmesini caiz görür. İmam Mâlik, Hz. Peygamber'e sövenin öldürülmesi, ashaba sövenin ise te'dib amacıyla cezalandırılması gerektiği kanaatindedir. Ahmed b. Hanbet'e göre ise, sahabeden birine söven kimse şiddetli bir şekilde dövülür. 60[60]

Sahabelerin hayırlılığı hadis-i şerifte "Sizden herhangi biriniz Uhud dağı kadar altını sadaka olarak verse onların bir ölçeklik hatta yarım ölçeklik sadakasına ulaşamaz" diye bir de örnek verilerek vurgulanmıştır. Bir başka rivayette Hz. Peygamber yemin ederek "Sizden biri Uhud dağı kadar altın infak etse bile, onların bir müdd/Ölçek veya yarım müdd/ölçek sadakasının sevabına yetişemez 61[61] buyurmaktadır.

Daha başka bir rivayette de kendisine yöneltilen

"Biz mi yoksa bizden sonrakiler mi daha hayırlıdır?" sorusuna cevaben Hz. Peygamber;

53[53] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:l 87-188, İst/1991.

54[54] Müslim Fedailu's-sahâbe 221; Ayrıca bk. Buhârî, Fedailü'l-ashâb 5; Ebû Dâvûd, Sünnet 10; Tirmizî, Menâkıp 58; Ahmed b. Hanbel, Müsned, IH, 11

55[55] Ali el-Kâari, Mirkât, X, 355.

56[56] bk. Kurtubî, el-Câmi'li ahkâmi'l-Kur'ân, VIII, 239

57[57] el-Hadid: 57/10

58[58] Bk. Heysemî, Mecmau'z-zevâid, X, 21

59[59] Aliyyü'l-Kâri, a.g.e., 156-159; el-Fetâva'l-Hindiyye, II, 270 vd.; el-Heytemi, a.g.e., I, 31; İbn Âbidin, Reddu'l-Muhtar, III, 293, Mecmuatü'r-Resâil, I, 360

60[60] Aliyyu'l-Kâri, a.g.e., II, 410-411; İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar, III, 293, Mecmuatü'r-Resâil, I, 359; İbn Teymîyye, es-Sarimu'l-Meslul, s.561

61[61] Buhârî, Fedâilü ashâbi'n-Nebî 5; Müslim, Fedâilü's-sahâbe 221,222; Ebu Davud, Sünnet 10; Tirmizî, Menâkıb 58; İbn Mâce, Mukaddime II, Ahmed b. Hanbel, Müsned, 111,11.

"Onlardan biri Uhud dağı kadar altın sadaka verse, onların/sahâbelerin bir ölçeklik hatta yarını ölçeklik sadakasının sevabına ulaşamaz" 62[62] diye durumu açıklamıştır. Her işin ve amelin kıymetli, çok kıymetli ve en kıymetli olduğu zamanlar vardır. Yine küçük bir iyiliğin çok büyük kabul edildiği, büyük bir iyiliğin sıradan sayılabildiği durum ve zamanlar olabilir. Bu, o dönemin şartlarına bağlı olduğu kadar, o işi ya da ameli/iyiliği yapanın durumuyla da yakından ilgilidir. Sahabeler, özellikle de ilk müslüman olan sahabeler (es-sâbikün el-evvelûn) gerek kişisel durumları gerekse içinde bulundukları dönemin şartları bakımından fevkalâde nâzik ve anlamlı bir konumdaydılar. Bu sebeple onların Allah yolunda verdikleri bir ya da yarım ölçeklik bir sadakanın değeri, daha sonraki gelişmiş ve yerleşmiş şartlardakilerin verecekleri Uhud dağı büyüklüğündeki sadakalardan çok daha kıymetli idi. İşte böylesine nâzik ve zor durum, sahabelerin öteki müslümanlardan farklı ve üstün olmalarında ağırlıklı bir ortam olarak dikkat çekmektedir. Onlar da bu durumu, gerçekten gıbta edilecek biçimde özverili ve samimî davranışlarla değerlendirmişlerdir. Aslında Hz. Peygamber'in *"sizden biriniz.."* sözlerinin ilk muhatabları da hiç kuşkusuz sahabelerdir. Böyle olunca hadîs-i şerifteki *"bir veya yarım ölçeklik sadakalarının sevabına ulaşılamayan sahabeler"*, daha özel mânada ve daha dar çerçevedeki sahabeler olduğu anlaşılmaktadır. Ya da *"sizden biriniz.."* ifadesinden maksat, ikinci rivayette 63[63] açıkça görüldüğü gibi *"onlardan biri"* yani sahabelerden sonraki (sahabe olmayan) Müslümanlardır.
Sahabelerin konumuna ulaşılamayacağı, mânevi değil, maddî bir örnek (sadaka) üzerinden anlatılmış olması da dikkat çekmektedir. Belki bu açıdan, gelişmiş imkânlara sahip olan sonraki müslümanların, en azından görüntüde, yani miktar olarak sahabelere ulaşabilecekleri hatta onları geçebilecekleri akla gelebilir. Ama önemli olanın görüntü değil, sonuç/sevap yönü olduğu, bu noktalardan sahabelere ulaşılamayacağı, Uhud dağı örneği verilmek suretiyle kesin bir şekilde gösterilmiş olmaktadır. Bu da Allah onlardan razı olsun ashâb-ı kirâm'ın diğer müslüman nesillerden asıl farkını oluşturmaktadır. O halde "ulaşılamayan üzüme koruk demek" kıskançlığı, aceleciliği ve çaresizliği içinde, İslâm nesillerinin ilki ve İslâm tarihinin ilk inşacılan, İslam inkılabını gerçekleştiren ilk inkılapçılar hakkında, ağzını tutmak, onlar aleyhinde ileri-geri söz söylememek, hele hele kasdî bir şekilde onları kötülemeye kalkışmamak, sonraki müslüman nesillerin olgunluk derecelerinin, ümmet ve din bilinçlerinin ve Peygamber saygılarının önemli bir göstergesi durumundadır.. Peygamber (sav) 'in ashabına saygı, Peygamber (sav) 'e saygıdır. Peygamber (sav) 'e saygı de, Allahû Teâla'ya saygıdır.
Örnek ve önderimiz Rasûlüllah (sav)'dir. Her müslüman için Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in tavsiyelerine gücü ölçüsünde uymak nasıl temel bir görev ise, koyduğu yasaklara mutlak anlamda tâbi olmak da aynı şekilde vazgeçilmez bir vazifedir. Sahâbe'ye sövmek, sahabeyi kötülemek, kesin olarak Rasûlüllah (sav) tarafından yasaklanmıştır. Dolayısyla Hz. Osman (R.a.)'i eleştirenler, onu köteleyenler, Rasûlüllah (sav)'in yasağını delen aklıllı geçinen delilerdir.

Hz. Osman (R.a.)'in Ailesi

Hz. Osman (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in damadır. Rasûlüllah (sav)'ın kızları Rukiyye ve Ümmü Gülsüm ile evlenmiş, Rukiyye'den Abdullah adında bir oğlu dünyaya gelmişti. Daha sonra Fatihte binti Gazvan ile evlenmişti. Bu hanımından küçük Abdullah adında bir oğlu dünyaya gelmiş ve o da küçük yaşta iken vefat etmişti. Daha sonra Ümmü Amr binti Cündeb b. Amr b. Hümame ed-Devsi ile evlenmiş ve ondan da Ömer, Haiid, Ebban ve Meryem adındaki çocukları dünyaya gelmişti. Daha sonra Velid b. Muğire el-Mahzumi'nin kızı Fatıma ile evlenmiş ve ondan da Velid, Sa'id ve Ümmü Sa'id adlarındaki çocukları dünyaya gelmişti. Bu hanımlarının dışında ayrıca Hz. Osman (R.a.) Şeybe b. Rabia'nın kızı Remle ile evlenmiş, ondan da Aişe, Ummu Ebân ve Ummu Amr adındaki çocukları dünyaya gelmişti. Daha sonra Ferâsa el-Kelbi'nin kızı Naile ile evlenmiş ve ondan da Meryem adındaki kızı doğmuştu. Hz. Osman (R.a.) şehid edildiği sırada nikâhı altında Şeybe'nm kızı Remle, Naile, Uyeyne'nin kızı Ümmü Benin ve Gazvan'm kızı Fâtite bulunuyordu.
Muhasara altında iken Ümmü Benin'i boşadığı rivayet edilir. İşte bütün bunlar cahiüyye devrinde ve İslâm döneminde Hz. Osman (R.a.)'in hanımları ve çocuklarıdır. 64[64]
Hz. Osman (R.a.) ailesi, muhacir ailesidir. Nadr b. Enes (R.a.) anlatıyor: Enes (R.a.)'ın şöyle dediğini işittim: Osman b. Affan (R.a.) beraberinde zevcesi Rasûlüllah (sav)'in kızı Rukiyye (R.anha) olduğu halde Habeşistan'a gitti. Rasûlüllah (sav) bir müddet onlardan haber alamadı. Nihayet Kureyş'ten bir kadın gelerek:
"Onların vaziyetleri nasıldı?" diye sordu. Kadın:
"Osman, karısını zayıf bir merkep üzerine bindirmiş, yularından çekip giderken gördüm." dedi. Bunun üzerine Rasülüllah (sav) şöyle buyurdu:
"Onların dostu Allah'tır. Şüphesiz Osman, Lut (a.s.)'dan sonra ailesi ile beraber ilk hicret eden kimsedir." 65[65]
Asr-ı Saadetin büyük olayları içerisinde, Hz. Osman'ın ismi pek önlerde gözükmez. Hz. Peygamber'in hayatını yahut İslâm'ın ilk asrına dair kitapları okuyan herkes, bu örnek asrın hadiseleri içinde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Hamza, Hz. Ali, Hz. Talha gibi parlayıp ışık saçan simaları görür de, bu simalar arasında Hz. Osman bir

62[62] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 6.
63[63] Müsned/Ahmed b. Hanbel, VI, 6
64[64] El-Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:193--194, İst/1991
65[65] El- İsabe Fi Marifeti Sahâbe/İbn-i Haceru'l Askalanî, C:4,Sh;305, Beyrut/ty.; Bidaye: 3/66.

derece geride durur. Zira, onun, bu yıldızlar kümesi içinde özellikle seçilip ayırt edilmesini temin edecek olan, özellikle öne çıktığı belli bir olay, bir gazve yoktur. O ne Hz. Ebu Bekir misali, Miraç vesilesiyle söylediği söz veya Resûl-i Ekrem'e hicrette arkadaşlık veyahut hastalığında ona vekâleten ümmete namaz kıldırma gibi bir sebeple temayüz eder; ne Hz. Ömer gibi putperestliğin en keskin müdafii olarak nam salmışken bir iman kahramanına dönüşme gibi bir hadiseyle öne çıkar; ne de, Bedir'de Hamza'nın, Uhud'da Talha'nın, Hayber'de Ali'nin durumuna benzer bir kahramanlığı sözkonusudur. Asr-ı Saadet'e dair kitaplarda Hz. Osman hep vardır; ama hep bir derece gizlidir, saklıdır, gerilerdedir, pek öne çıkmamaktadır. Bu durum, insana, buna rağmen onun niye sahabeler arasında makamca ve faziletçe üçüncü sırada sayılabildiğini sordurur ve düşündürür. Hele hele, onun, Rasûlüllah'ın *'ilim şehrinin kapısı'* övgüsüne mazhar olmuş olan, nitekim bizatihi "Perde-i gayb açılsa yakînim ziyadeleşmeyecek" diyen, öte yandan 'Allah'ın aslanı' diye nam salmış Hz. Ali'den dahi faziletçe ve makamca üstün kabul edilmiş olmasını anlamakta akıl ciddi biçimde zorlanır. Maamafih, sahabelerin her biri, elbette üstün insanlardır. Hele Aşere-i Mübeşşere, üstünlerin üstünüdür. Bu on en güzide sahabe içinde Hz. Ali'nin üstün meziyetleri ise, apaçık ortadadır. Peki, ne olmuş ve nasıl olmuştur da, Hz. Peygamber döneminde yaşanmış herhangi bir özel hadisede veya savaşta pek de öne çıkmayan, nisbeten gerilerde duran, o yüzden Asr-ı Saadetteki büyük olayların akışı içinde insanın çoğu zaman varlığının farkına dahi varmadığı bir sima olarak Hz. Osman, bütün bunlara rağmen makamca en üstün üçüncü sahabe olarak kabul olunmaktadır? Bedir'de bulunamayan, Uhud'da ise savaşın sonuna doğru yaşanan kargaşa ve bozgun halet-i ruhiyesi içinde oraya buraya kaçışan sahabeler arasında yer alan Hz. Osman (R.a.), başkaca bir savaşta veya başkaca hadiselerde de en önde gözükmeyen bir isim olduğu halde, neye binaen, sahabeler arasında makamca ve faziletçe en üstün üçüncü kişidir? Elbette, siyer kitaplarında, onun adı hiç geçmiyor değildir. Kendisinin ilk Müslümanlardan oluşu, İslâm'ı seçişinden dolayı ailesinin kendisine reva gördüğü eziyetler, Habeşistan'a hicret edenlerden oluşu, Medine'ye hicretin akabinde Rûme kuyusunu satın alıp vakfedişi, Hudeybiye'de Hz. Peygamber tarafından Mekke'ye elçi olarak gönderilişi, Tebük gazvesinden önce yaptığı külliyetli bağış, Hz. Peygamber'e iki kez damat oluşu... bütün bunlar siyerlerde elbette mevcuttur. Ancak, ne Ebu Bekir'in müşrikler Miraç hakkında kendisine kanaatini sorduklarında söylediği söz, ne Hz. Ömer'in İslâm'a gelişi, ne Hamza'nm aslan avından dönüp de Kabe'de Ebu Cehil'e o büyük hiddetini sergileyişi, ne Ali'nin Hayber'de gösterdiği yiğitlik, ne de Talha'nm Uhud'da vücudunu Hz. Peygamber'e 'siper edişi türünden destansı hadiseler değildir bunlar. Lâkin, Hz. Osman, Aşere-i Mübeşşere'dendir. Hem de, onlar arasında, üçüncüleridir. Diğer bir deyişle, cennetle müjdelenen sahabelerini ziyaret ettiği gün, kapısı Resûl-i Ekrem aleyhissalâtu vesselam tarafından bu müjde ile çalınan üçüncü sahabedir. Hz. Peygamber'e halifelikle şereflenenler arasında da, tarihçe, üçüncü sırada yer almaktadır.

Hz. Osman (R.a.)'ı bu duruma getiren onun hayâsıdır. Hz. Osman denildiğinde akla gelen vasıflardan ilkini, 'haya' teşkil ediyor. Hadis külliyatlarından, bizatihi Resûl-i Ekrem'in (sav) onu hayası ve edebi ile övdüğünü okuyoruz. Keza, yine Hz. Peygamberin, hayasından dolayı ona karşı hususî bir ihtiramda bulunduğunu bildiren hadisler de çıkıyor karşımıza.

Hz. Osman'da temayüz eden bir vasıf olarak hayanın onun nice büyük ve parlak yıldızı dahi geride bırakacak şekilde faziletçe o derece yükselmesine nasıl vesile olduğunu ise, en başta, yine Resûl-i Ekrem'in hayaya dair hadisleri sayesinde anlıyor insan. Nitekim, her iki Sahîh'te ve Kütüb-i Sitte'nin altı kitabından beşinde mevcut bir hadisinde

"Haya imandandır" buyuruyor sevgili Peygamberimiz. Onun, yine her iki Sahîh'te yer alan, ve Kütüb-i Sitte'nin hepsinde bulunan bir başka hadisi ise,

"Haya imandan bir şubedir" diye bildiriyor. Yine Hz. Peygamber'in öğrettiği üzere,

"Hayanın hepsi hayırdır" ve

"Haya ancak hayır kazandırır." [66] ***[66]*** İşte, hayanın niye 'imandan' ve de 'imanın bir şubesi' olduğunu anlayabildiği ölçüde, hayası karşısında 'meleklerin dahi kendisinden utandığı' Hz. Osman'ın neden bu derece yükselebildiğini de anlıyor insan. Bunu anlamak için ise, önce şu iki sorunun izini sürmesi gerekiyor: İnsan nasıl haya duyar? Yahut, hangi durumlarda daha hayâlı davranır?

Kendi hayatlarımız dahilinde tecrübe ettiğimiz üzere, hayayı, yani utanma duygusunu en yoğun biçimde yaşadığımız haller, 'görüldüğümüzü' ve 'izlendiğimizi' bildiğimiz hallerdir. Yalnız kaldığımızda yapabildiğimiz birçok şeyi, birisi tarafından izlendiğimizi biliyor isek, yapamayız. Ki bu hal, fıtratın kerih gördüğü, insana fıtraten sevdirilmemiş olan bazı şeyleri uluorta yapmaktan bizi alıkoyduğu gibi, günahtan da sakındırır. Kişi hayası ölçüsünde açıkça günah işlemekten çekinir, ve hayâsızlığı ölçüsünde alenî günah işler. Bizi tanıyan birinin bizi o halde görmesi endişesiyle gelen psikolojik utanç, çoğu kez, nefsin günaha davetine rağmen, insanı günahtan alıkoyan Ancak, yine bu yüzden, tanındığı ortamlarda utamlası fiillerden uzak duran insanlar tanınmadığı ortamlarda günaha daha rahat düşebilirler. Ki, bundan dolayı, yanında1 bir tanıdığı olmadan tek basma yolculuktan insanı sakındıran, böyle bir durumda şeytanın insana yol arkadaşı olacağını bildiren hadisler vardır. Yine bu babdaki hadislere binaen, refakatinde bir başka mü'min olduğu haide yolculuk, sünnet-i seniyyedendir.

Günahtan sakınma noktasında hayanın yanımızda başka insanların olduğu durumlar ile yalnız başına kaldığımız

---

[66][66] Sahihi Buharı Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi/Abdi'l Latifi Zebidi/Ter:Kâmil Miras, C:12,Sh: 149-151, Ankara/1980.

durumlar arasında nasıl bir fark husule getirdiğini kendi hayat tecrübemizle biliyoruz açıkçası. Peki, insan yanında başka bir insan yokken, yani yalnız başına iken gerçekten yalnız mıdır? Bilakis yanında bir insan yokken de yalnız değildir insan. O'nun Semi', Basîr, Latîf, Habîr, Alîm bir Rabbi vardır. O'nun Rabbi, Semi', yani işitendir. Basîr, yani görendir. Latiftir, her yere nüfuz eder; Habîr'dir, herşeyden haberdardır;' Alîm'dir, herşeyi bilir. Semi', basar ve kudret, yani işitmek, görmek ve güç sahibi olmak, O'nun sıfatları arasındadır. Dahası, Semîu'l-Basîr ve Alîmu'l-Habîr olan Rabbimizin, her işe müekke! melekleri olduğu gibi, insanın fillerini kaydeden melâikesi de vardır. Yani, insan her an Rabbinin huzurundadır ve melekler her an yanıbaşındadır. Ailahû Teâlâ ve vazifeli melekleri, insanla her an beraberdir.

İnsan, bu gerçeği kavradığı ölçüde 'yalnız' iken de yalnız olmadığını bilir; ve bu gerçek aklında kaldığı müddetçe insanların yanında işlemeye utandığı .günahtan yalnız iken de sakınır. Zira, bilir ki, etrafında insanlar yoksa bile, Semî ve Basîr olan Rabbinin huzurundadır ve melekler de yanıbaşındadır. Bu açıdan baktığımızda, haya imandandır ve imandan bir şubedir gerçekten. Zira, haya duygusunun varlığı ve inkişafı, Allah'ı Basîr herşeyi gören, Semi' herşeyi işiten Alîm herşeyi bilen, Latîf herşeye nüfuz eden, Habîr herşeyden haberdar olan gibi isimleriyle tanıyıp bilmeye, her an böyle bir Rabbin huzurunda olduğu gerçeğinden gaflet etmemeye, yani İman Billaha ve iman-ı Billah.içindeki marifetullaha bakmaktadır. Yanısıra, melâikeye imana da... Fıtratımıza konuimuş 'haya duygusu, Semi' ve Basîr olan Allah'a ve meleklerine imandaki terakki sayesinde gelişmekte; haya duygusunun gelişmesiyle de, insan takva zırhıyla donamp pek çok günahtan ve pek çok çirkin halden sakınıp korunarak, Rabbinin hoşnut olup meleklerin takdir edeceği salih ameller işlemeye yönelmektedir. Kısacası, haya sahibi olmak ve hele hayada zirveye ulaşmak ne basit bir iştir, ne de kolay ve sıradan bir iş... Haya, imandandır ve imandaki terakki sayesinde bu duyguda bir genişleme ve derinleşme yaşanmaktadır. Hayada zirveye doğru yolculuk, özellikle de, Semi', Basîr, Alîm, Latîf, Habîr gibi esmâ-i hüsnâya dair sağlam bir kavrayışla birebir alâkalıdır. Haya ile iman arasındaki bu birebir ilişkidir ki, Hz. Osman gibi bir sahabe, Ashâb-ı Kirâm'm Rasûlüllah'ın yanında Allah adına giriştiği savaşlarda iz bırakan büyük bir kahramanlığı görülmediği halde, hayâsıyla şöhret bulmuş bir kişi olarak, sahabelerin en üstünleri arasındadır. Hz. Osman (R.a.), imandan bir şube olan ve dillere destan olmuş hayası sayesinde, mertebece Hz. Ebubekir ve Ömer'in hemen ardında, üçüncü sırada anılmaktadır. Hayadaki bu sırrın, Hz. Osman'daki haya halinin, ve onun haya ile gelen yükselişinin, şu zamanın günaha çağıran binbir kapısı karşısında bunalan ahir zaman mü'minlerî için de hem bir kurtuluş reçetesi, hem de bir yükseliş imkânı sunduğunu düşünüyorum. Bizler de, Hz. Osman (r.a.) misali, Allah'ı sözkonusıı isimlerinin azamî mertebesinde tamr ve de bu isimlerden gafil olmaz isek, keza kudsî meleklerin hayatımızın her amuda bize yoldaş olduğunu biliryani, melâikeye imanda da terakki eder^isek, umulur ki, haya halimiz o derece inkişaf eder; ve hayadaki inkişafımız nisbetinde de, nefis ve şeytanın bizi günaha sevketmesi zorlaşır. İşte bunu başarabilmek, Hz. Osman (r.a.)'ın hayatından hayatımıza izler taşımakla mümkündür. Hz. Osman (R.a.)'ın hutbe ve öğtütlerden bazıları şunlardır:

"Ben ilk nasihat alanlardan ve kendisine yapılan nasihati kabul edenlerdenim. Bundan dolayı Allah'tan mağfiret diliyor ve tevbe ediyorum."[67[67]]

"Allah, bir kimsenin içinde sakladığı duygulan, mutlaka yüz hatlarına/yüz ifadelerine konuşurken kullandığı kelimelere/kelimelerin telaffuz ediliş şekline aksettirir." [68[68]]

"Gözü haramdan korumak ne güzel şehvet perdesidir."

"Allah, Kur'an ile giderilmesi mümkün olmayanı sultan (devlet) ile giderir."

"İnsan kendisini ihmal ederek, fakirlik yüzünden zarara bile uğrasa, tok gönüllülük kendisini zenginleştirir. Dünyada hiçbir güçlük yoktur. Şayet bir güçlükle karşılaşırsan, onu bir kolaylık takib edecek demektir. Bu sebeple sabırlı olmalısın. Felâketlerle karşılaşmayan, sıkıntı; üzüntü nedir bilmez. İleride neler olacağı da belli değildir." [69[69]]

Hz. Osman (R.a.), servetini Allah yolunda cömertçe infak eden bir şahsiyettir. Bir gün Şam'dan Hz. Osman (R.a.)'a yüz deve yükü buğday gelmişti. Kıtlık senesiydi. Sahabeler Hz. Osman (R.a)'ın etrafını çevirdiler. Buğdayı satın almak için Medineli müslümanlar yüksek fıatlar verdiler. Hz. Osman (R.a.) kabul etmedi. Sahabelere "Sizden daha yüksek fıat veren vardır. Ona vereceğim." dedi. Sahabeler buna üzüldüler. Doğruca Halife Hz. Ebû Bekir (R.a.)'ın yanma gittiler. Durumu Hz. Ebû Bekir (R.a.)'a arzettiler:

"Ya Emire'l Mü'minin! Hz. Osman (R.a.)'a bugün yüz deve yükü buğday geldi. Yüksek fiat vermemize rağmen bize vermedi. Hep sizden daha yüksek fıat veren var ben ona vereceğim dedi. Muhacir ve Ensar'a bunu yapmak reva mı? Daha fazla para istemesi ona yakışır mı?" dediler. Hz. Ebû Bekir (R.a.):

"Siz Osman hakkında kötü düşünmeyiniz, aranızda bir münakaşa da çıkmamıştır. Osman, Rasûlüllah (sav)'ın Me'vâ Cennetinde refikidir. Resul-i Ekrem'in damadı olmak şerefini kazanmıştır. Her halde siz onun sözünü yanlış anladınız, beraber gidelim" buyurdu. Beraber kalkıp Hz. Osman (R.a.)'ın yanına vardılar.

"Ya Osman! Ashâb-ı Kiram senin bir sözüne üzülmüştür. Kimdir sana yüksek fiat veren?" Hz. Osman (R.a.):

"Evet, ya Halife-i Rasûlüllah! Onlardan iyi olan, bire yediyüz veriyor. Bunlar bire yedi veriyorlar. Biz buğdayı bire yediyüz verip alana verdik. Allah'ın şu ayetini okumadınız mı?:

[67[67]] El- Kâmil Fi't Tarih Tercümesi/İbnü'l Esir, C:3, Sh:170, İst/1991

[68[68]] Muhtasar Tefsir İbn-i Kesir: 3/355)

[69[69]] Taberi:2/133.

"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, bir tanenin durumu gibidir ki, yedi başak bitirmiş ve her başakta yüz tane var. Allah, dilediğine daha da katlar. Allah'ın rahmeti geniştir. O, her şeyi bilir." 70[70]
"Allah yolunda mallarını infak eden, sonra verdiklerinin arkasından başa kakmayı, gönül incitmeyi uygun görmeyen kimselerin Rableri yanında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar, üzülmeyeceklerdir." 71[71]
Bundan sonra yüz deve yükü buğdayı Medine-i Münevvere'de bulunan fakirlere dağıttı. Yüz deveyi de kurban etti. Ebû Bekir (R.a.), buna çok sevindi. Kalkıp Hz. Osman (R.a.)'ın alnından öptü. Ashâb-ı Kiram'ın, senin sözündeki inceliği anlıyamadıklarmı önceden sezmiştim" buyurdu.72[72]
Mü'min, mü'min kardeşi hakkında sürekli hüsn-ü zan sahibi olmalıdır. Hz. Ebû Bekir (R.a.), Hz. Osman hakkında önyargılı davranmamıştır. Hz. Osman (R.a.), müslümanların derdiyle dertlenen bir kimsedir. O, Kur'an ayetlerini hayata dönüştüren bir kimsedir. Zengin mü'minler mallarıyla infak ayetlerinin canlı tercümanları olmalıdırlar.
Hz. Osman (R.a.) fıraseti zirvede olan bir sahabedir. O, meselelere Allah'ın nuruyla bakan bir kimsedir. Ebu Hureyre (R.a.) bir gün Hz. Osman (R.a.)'ın huzuruna gidiyordu. Yalda bir kadına gözü ilişti ve baktı. Huzura varınca Hz. Osman (R.a.):
"Bana ne oldu? Gözlerinizde zina eseri görüyorum." buyurdu. Ebû Hureyre (R.a.):
"Ya Emire'l Mü'minin! Rasûlüllah (sav)'den sonra vahy iner mi?" diye sordu. Cevabında:
"Hayır, vahy inmez, fakat mü'minin fıraseti doğrudur. Nitekim Rasûlüllah (sav):
"Mü'minin firasetinden kaçınınız. Çünkü mü'min Aziz ve Celi! olan Allah'ın nuruyla bakar." buyurmuştur" dedi.73[73]
Hz. Osman (R.a.) insanlara sözüyle değil, fiiliyle nasihat ediyordu. O, dünya zenginliğinden gönül zenginliğine geçiş yapmış bir din fedaisidir. Hududullah zemininde hayâli yaşamış ve İslâm ümmetine de yaşayışla hayâ'yı öğretmiştir. Şunu unutmayalım ki; beşeri münasebette haya, "hayattır!"

HZ. ALİ (R.ANH)

Baba Adı: Ebû Talib b. Abdülmuttalib.
Anne Adı: Fâtıma binti Esed, b. Hişam b. Abdi Menaf b. Kusay'dır.
Doğum Tarihi ve Yeri: Takriben M 601. yıl veya, 598 yıl diyenler de var. Mekke'de doğmuştur.
Ölüm Tarihi ve Yeri: Hicrî 40. yıl, 17 veya 24 Ramazan diyen ler de vardır. Küfe Miladî 24 Ocak 661. yıl kabri Necef tedir.
Fiziki Yapısı: Kısaya yakın orta boylu, siyah ve iri gözlü, esmer tenli, güzel yüzlü, karnı büyükçe, elleri kolları pazıları oldukça kuvvetli, sık uzun enli göğüslü, sakalı büyükçe, iri omu zlu, boynu gümüş ibrik gibi başının tepesi saçsız, omuz başları dik ve yüksekti.
Eşi: Rasûlüllah (sav)'in kızı
1. Hz. Fâtımatü'z-Zehra,
2. Ümmül Benin binti Haram el Kellabiye,
3. Leyla binti Mesud b. Salih Benî Temim Benî Neşhel,
4. Esma binti Ümeyse,
5. Sabha binti Rebia (Benî Tağlib Kabilesinden)
6. Ümâme binti Ebûl As,
7. Havle binti Cafer (Benî Hanifoğulları'ndan)
8. Ümmü Said binti Urve b. Mesud es-Sekafı,
9. İmrül Kays'ın kızı Mahabba (Benî Kelboğulları kabilesinden).
Oğulları:
1. Hanımı Hz. Fâtıma'dan; Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Musin.
2. Hanımı, Ümmü'l Benin'den; Abbâs, Cafer, Abdullah, Osman (Bunlardan Abbâs hariç hepsi kerbela'da şehid oldular.),
3. Hanımı Leyla'dan; Ubeydullah, Ebû Bekir,
4. Hanımı Esma'dan; Muhammed, Yahya,
5. Hanımı Sahba'dan; Ömer,
6. Hanımı Ümâme'den; (ortanca) Muhammed,
7. Hanımı Havle'den; Muhammed el Hanifıye,
8. Hanımı Ümmü Said'den; Ümmül Hasan, (Nesli Hz. Hasan, Hüseyin, Muhammed el Hanifıye, Abbâs ve Ömer'den devam etmiştir.)
Kızları: Hz. Ali (R.a.)'ın 17 veya 20 kızı vardı.

70[70] Bakara: 2/261.
71[71] Bakara: 2/ 262
72[72] Çehar Yâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh:220, İst/1976.
73[73] Çehar Yâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh:217, İst/1976.

1. Hanımından; Zeynep, Ümmü Gülsüm,
5. Hanımından; Rukiyye,
8. Hanımından; Büyük Remle, Ümmü Gülsüm, Hz. Ali'nin bize ulaşmamış kızları da vardır. Ümmü Hani, Meymune, Küçük Ümmü Gülsüm, Fâtıma, Ümâme, Hatice, Ümmü Kerem, Ümmü Seleme, Ümmü Cafer, Cumane, Nefise.
Gazveleri: Bedir, Uhud, Hendek ve sonraki bir çok savaşa katıldı.
Hicreti: Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirdir.
Sahabeden Kiminle Kardeşti: Mekke'de Rasülüllah (sav) ile kardeş ilân edilmişti.
Kabilesi: Ali b. Ebû Talib, b. Abdülmutalib, b, Hişam b. Abdi Menaf, b. Kusayy, b. Kilab, b. Mürre, b. Ka'b, b. Lüey.
Lakabı/Künyesi: Ebû Turab, Haydarı Kerar, Ebal Hasen, Esedullahü Galip, Rıdvan.
Kiminle Akrabalığı: Rasülüllah (sav)sin amcasının oğlu ve damadıdır.
Rasûlüllah (sav)'ın amcasının oğlu, damadı ve dördüncü Raşid halifedir. Babası Ebû Talib, annesi Kureyş'ten Fâtıma binti Esed, dedesi Abdulmuttalib'tir. Künyesi Ebu'l Hasan ve Ebû Tûrab (toprağın babası), lâkabı Haydar; unvanı Emîru'l-Mü'minin'dir. Ayrıca 'Allah'ın Arslanı' unvanıyla da anılır.
Hz. Ali küçük yaşından beri Rasûlüllah'ın yanında büyüdü. Sekiz veya On yaşında İslâm'ı kabul ettiği bilinmektedir. Hz. Hatice'den sonra müs-lümanlığı ilk kabul eden odur. Bir gün Hz. Ali (R.a.) Hz. Peygamber (sav) ile Hz. Hatice namaz kılarlarken yanlarına geldi ve onları o şekilde görünce hayret etti. Sonra sordu:
"Bu yaptığınız nedir ya Muhammed?" Allah Rasûlü (sav):
"Bu, Allah'ın kendisi için seçtiği, peygamberler gönderdiği dindir. Seni tek olan, ortağı olmayan Allah'a inanmaya, ona ibadete, Lat ve Uzza putlarını inkâr etmeye davet ediyorum. Ya Ali, şayet müslüman olmuyorsan bu hususta kimseye bir şey söyleme!" buyurunca Hz. Ali:
"Bu, şu ana kadar işitmediğim bir mesledir. Babam Ebû Talib'le konuşmadan herhangi bir meselede karar veremem" dedi. Daha sonra babasına danışmaya gitti. Yolda Hz. Ali (R.a.) kendi kendine düşündü ve:
"Rabbim beni yaratırken babama danışmadı. Ben O'nun dinini kabul etmek için ne diye babama danışmaya gidiyorum?" dedi ve daha sonra gelip İman edip müslüman oldu. [74[74]] İman etmek için, İslam'a hizmet etmek için başkasına danışılmaz. Yani iman etmemizi bir başkasının müsaadesine bağlamamız, müslümanlığımızı Allah'ın iradesi dışında başka bir gücün müsaadesine sunmamız, batıl bir davranıştır. Akrabalarımızla birlikte bütün insanlar bize engel olup düşman olsalar bile biz Allah'a imanımızı ve İslâm'a olan teslimiyetimizi tartışma konusu yapmayız. Eğer siz iman etmek için, İslâm'a hizmet için bir başkasının iznini ve .müsaadesini olmazsa olmaz kabul ediyorsanız, o zaman sizin Allah'tan başka birtakım sahte Rableriniz de var demektir.
Hz. Ali (R.a.) Allah'ın hükmünü, hakimiyetini ve iradesini herşeyin fevkinde görüyordu. O, Allahû Teâla'nın dışında ilahlık iddiasında bulunanlara ve insanları bizi Allah'a yaklaştırırlar gerekçesiyle taptıkları putlara karşı savaşıyordu. Mekke döneminde her zaman Rasûlüllah (sav)'ın yanındaydı. Kâbe'deki putları kırmasını şöyle anlatır:
"Bir gün Resûl-i Ekrem ile Kabe'ye gittik. Resûl-i Ekrem omuzıma çıkmak istedi. Kalkmak istediğim zaman kalkamıyacağımı anladı, emuzıımdcm indi, beni omuzuna çıkardı ve ayağa kalktı. Kendimi istesem ufukları tutacak sanıyordum. Kabe'nin üzerinde bir put vardı, onu sağdan soldan ittim. Put düştü, parça parça oldu. Rasûlüllah (sav)'ın omuzlarından indim. İkimiz geri döndük." [75[75]]
Örnek ve önderimiz Hz. Muhammed (sav), putkıran bir Peygamberdir. Biz de putkıran bir Peygamberin ümmetiyiz. "Mekkî toplumlarda putları kırmak ahmaklıktır" diyen müslümanlar, Peygamberlerini tanımayan ahmaklardır. Mekkî toplumlarda şartlar oluştuğunda putları kırmak, nebevî mücadeleyi ihya etmektir. Bu putlar mutlaka dikili heykeller şeklinde olmayabilir. Günümüzde Allah'ın şeriatına muhalif olarak kağıtların üzerine nakşedilen kul kaynaklı kanunlar da birer putturlar. Onları ortadan kaldırmak, put kırmak cümlesinden sayılır.
Resûl-i Ekrem, en yakın akrabasını uyarmak ve hakkı tebliğ etmek hususunda Allahû Teâlâ'dan emir alınca onları Safa tepesinde toplayıp ilâhî emirleri tebliğ edince, Kureyş müşrikleri onunla alay etmişti. İkinci toplantıyı yapmasını Hz. Ali (r.a)'ye bıraktı, AH de bir ziyafet hazırlayarak Haşimoğullarmı davet etti. Rasûlüllah yemekten sonra:
"Ey Abdülmuttaliboğulları, ben özellikle size ve bütün insanlara gönderilmiş bulunuyorum. İçinizden hanginiz benim kardeşim ve dostum olarak bana bey'at edecek" dedi. Yalnız Ali (R.a.) kalktı ve orada Rasûlullah'a onun istediği sözlerle bey'at etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem,
"Kardeşimsin ve vezirimsin " diyerek Hz. Ali'yi taltif etti. Hz. Peygamber (sav) hicret etmeden önce elinde bulunan ve kendisim öldürmeye gelen müşriklere ait olan emanetleri, sahiplerine verilmek üzere Ali'ye bıraktı ve o gece Hz. Ali (R.a.), Rasûlullah (sav)'ın yatağında yatarak müşrikleri şaşırttı. Böylece Hz. Ali, Hz. Peygamberi öldürmeye gelen müşrikleri oyalayarak onun yerine hayatım tehlikeye atmış, bu suretle Peygamber'e hicreti sırasında zaman kazandırmıştır. Rivayete göre bunun üzerine şu ayet-i celile nazil olmuştur.
"Yine insanlardan kimi de vardır ki, Allah'ın rızasına ermek için kendini feda eder. Allah ise kullarına çok

[74[74]] Bidaye:2/24; Mecmau'z Zevaid: 9/102
[75[75]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 384

merhametlidir."[76][76]
Zor zamanlarda ölümü göze alarak Rabbani davaya sahip çıkmak, Hz. Ali (R.a.)'ın misyonudur. Hz. Ali (R.a.), Rasûlüllah (sav)'e bey'at etmekle zor zamanın sözleşmesine imza attı. O, Allah rızasını kazanmak için nefsini sattı. Yani Allah rızası uğruna canını feda etti.
Hz. Ali, Peygamberimizin kendisine bıraktığı emanetleri sahiplerine verdikten sonra Medine'ye hicret etti. Medine'de de Hz. Peygamber'in devamlı yanında bulundu, bütün cihad harekâtlarına katıldı, Uhud'da gâzî oldu. Bedir'de sancaktardı. Aynı zamanda keşif kolunun başındaydı; hakim noktalan tesbit ederek Hz. Peygamber'e bildirdi. Bu mevkiler işgal edilerek, Bedir'de önemli bir savaş harekâtını başarıya ulaştırdı. Bedir gazasının başlamasından önce, Kureyşliler'le teke tek dövüşen üç kişiden biriydi. Budöğüşte, hasmı Velidb. Muğire'yi kılıcı ile öldürdüğü gibi,Hz. Ebû Ubeyde zor durumdayken yardımına koştu ve onun hasmını da öldürdü. Kendisine "Allah'ın Arslanı" lâkabı ve Bedir ganimetlerinden bir kılıç, bir kalkan ve bir de deve verildi.
Hz. Ali, Bedir savaşından sonra Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtıma ile evlendi. Nikâhını Hz. Peygamber kıydı. O zamana kadar Rasûlüllah'la oturan Hz. Ali nikâhtan sonra ayrı bir eve taşındı. Hz. Ali'nin, Hz. Fâtıma'dan üç oğlu, iki kızı dünyaya geldi. Hicret'in üçüncü yılında Uhud savaşında, müslüman okçuların hatası yüzünden müşrikler müslümanların üzerine saldırmışlar ve Hz. Peygamber de yaralanarak bir hendeğe düşmüş ve düşman onun öldüğünü yaymıştı. Halbuki o sırada döğüşe doğüşe gerileyen Hz. Ali, Hz. Peygamber'in içine düştüğü hendeğe ulaşarak, onu korumaya almıştı. İki tarafın da kazanamadığı bu savaşta Hz. Ali birçok yerinden yaralanarak gazi oldu. Uhud savaşından sonra Hz. Ali "Benu Nadr" Yahudilerinin hainlikleri üzerine bu kabile ile yapılan savaşı bizzat idare etti. Bütün çarpışmalarda Hz. Ali kahramanca döğüşmüş ve müşriklerin en meşhur savaşçılarını öldürmüştür.
Hudeybiye barışında sulh şartlarının yazılmasında o memur edildi. Hz. Ali, sulhnameyi yazmaya şöyle başladı:
"Bismillâhirrahmânirrahîm Muhammed Rasûlüllah..." Ancak müşrikler bu ifadeye itiraz ettiler. Hz. Peygamber, "Rasûlüllah" yerine "Muhammed b. Abdullah" yazmasını Hz. Ali'ye söylemiş fakat Hz. Ali "Rasûlüllah" ifadesinin yazımında ısrar etmiştir. Hz. Ali (R.a.) diyor ki;
"Müşriklerin, Rasûlüllah (sav)'e
"Sen, Rasûlüllah değilsin! Fakat sen, kendi ismini ve babanın ismini yaz!" dediler. Rasûlüllah (sav) de: "Muhammed Rasûlüllah kelimesini silmemi bana emretti. Ben de Rasûlüllah (sav)'e
"Muhammed Rasûlüllah kelimesini silmeme benim gücüm yetmez." dedim. Rasûlüllah (sav):
"Yerini bana göster!" buyurdu. Gösterdiğimde, eliyle onu sildi yerine Muhammed b. Abdullah yazdı.[77][77]
Allah'ın dininde ekleme ve çıkarma yetkisi sadece Allah ve Rasûlüne aittir. Bugün Allah'ın dini kemale ermiştir. Onda ekleme ve çıkarma yapmak, Allah ve Rasûlü'nün yetkisine müdahaledir. İşte Fıkhu's sahabe budur. Yani Allah ve Rasûlünün yetkilerine müdahale etmekten kaçınmaktır. Teşri' hakkım/nizam vazetme, hukuk belirleme işini sadece Allahû Teâla 'ya ve O 'nun görevlendirdiği; vahiyle eğittiği ve denetlediği Rasûlü Hz. Muhammed (sav)'e havale etmek, sahabe fıkhıdır. Onlar İslâm'ı böyle anlamışlardı. Dolayısıyla Allah'ın dinine ekleme ve çıkarma hususunda kendilerinde bir yetki görenler ve bu yetkiyi fiilen kullananlar tuğyan edip tağutlaşanlardır.
Hz. Ali (R.a.) hayatı boyunca uluhiyyet hukuku'nun bekçiliğini yaptı. Hz. Ali Mekke'nin fethi sırasında yine sancaktardı. "Keda" mevkiinden Mekke'ye girdi. Mekke kan dökülmeden fethedildi. Hz. Peygamber ile birlikte Kabe'deki bütün putları kırdılar. Mekke'nin fethinden sonra Resûl-i Ekrem, Hâlid b. Velid'i Benu Huzeyme kabilesine gönderdi. Bu kabile ya cehaleti, ya da bedevî olmalarından, "müslüman olduk" anlamındaki "eslemna" kelimesi yerine "sabbena" dediği için Hâlid b. Velid hiddetlendi ve onlarla harp etti. Hz. Peygamber olayı duyunca çok üzüldü. Rasûlüllah (sav), Hz. Ali'yi bu hatayı telâfi etmek ile görevlendirdi. Hz. Ali Benu Huzeyme'ye giderek öldürülenlerin diyetini ödeyip mağdur olanların zararlarını telâfi etmesini istedi.
Evet, Halid b. Velid (r.a.), müşrik olan Beni Cezime kabilesini Aîlahû Teâla'ya davet etmek için gittiğinde, kabile içerisinde iman edenlerin olduğunu ve davete icabet edip etmediklerini beklemeksizin emrindeki nüfrezeye saldırı emri verdi. Neticede bir çok kayıp meydana geldi. Durumdan haberdar olur olmaz, Rasûlüllah (sav), Beni Cezime kabilesinin bütün kayıplarını kendilerine temin etti. Hatta kırılan köpek çanaklarını dahi tazmin etti ve ardından, gözyaşları içerisinde
"Allahım! Ben, Halid'in yaptığından beriyim" duasını yaptı.
İslâm toplumu bir erdemliler toplumudur. Bu toplumda yanlışı kim yaparsa yapsın kabul edilmez. Çünkü İslâm toplumu yanlışların değil, doğruların hamişidir. Bu nedenle müslümanlar beşeriyet alemine karşı şunu net bir şekilde ifade edip haykırmalıdırlar: "Doğrular İslam'a, yanlışlar ise bize aittir!" Dostlarımızın, dava arkadaşlarımızın yanlışlarını, hatalarım sahiplenip savunmamızın Peygamber (sav)'in ve sahâbe'sinin sünnetiyle bağdaşır bir yanı ve yönü yoktur. Birilerinin indinde suç olsada doğruya doğru, yanlışa yanlış diyeceğiz.
Hz. Ali (R.a.) gerek hatalı müslümanların karşısında olsun ve gerekse düşmanın saldırıları karşısında olsun tam bir sabır sembolüdür. Huneyn gazasında müslümanlar bir ara bozulup dağıldılar. Sayıları binleri bulduğu halde içlerinden ancak birkaç kişi sabredip dayanabildi. Hz. Ali bu savaşta yalnız sabırla tahammül etmekle kalmayarak gösterdiği yiğitlik ve kumandanlıkla İslâm ordusunun kendi safında toparlanmasını sağladı. Resûl-i Ekrem hicretin 9. yılında Tebük seferine çıkarken Hz. Ali'yi ehl-i beytin muhafazası için Medine'de bıraktı,

---

[76][76] Bakara: 2/207.
[77][77] İslam Tarihi/Medine Devri/Mustafa Asım Köksal, C:6, Sh: 198-199, İst/1981

ancak Hz. Ali (R.a.) bu sefere katılamadığı için müteessir oldu. Bunun üzerine Rasûlüllah (sav):
"Musa'ya göre Harun ne ise, sen bana karşı o olmak istemez misin?" dedi. Hz. Ali(R.a.), bu iltifattan çok memnun oldu.
Tevbe suresinin ayetleri nazil olunca, Rasûlüllah (sav) Hz. Ali'yi Mekke'ye gönderdi. Bu suretle hiçbir müşrikin artık Kâbe-i Şerifi bundan sonra haccedemeyeceğini bildirdi.Yemen bölgesinin İslâm'a girmesi zordu. Görev yine Ali b. Ebi Talib'e verildi. Hz. Ali(R.a.)
"Bu çok güç bir iş" dedi. Rasûlüllah (sav) de:
"Ya Rabb, Ali'nin dili tercümanı, kalbi hidayet nurunun memba olsun" diye dua edince, Hz.Ali (R.a.), siyah bi,r bayrak alarak Yemen'e gitti, kısa süren irşadîarı sayesinde Yemen'in bütün Hemedan kabilesi müslüman oldu.
Hz. Ali (R.a.), İslâm'a kabileleri kazandıran bir şahsiyettir. Bu nedenle diyoruz ki; İslâm'a insan kazandırmaya çalışmak, sahabe sünnetindendir. Sahabe yolunda gidenler, İslâm'a adam kazandırmaya çalışanlardır.
Hz. Ali (R.a.), Hz. Peygamber'in vefatı sırasında, hücresinde bulunanlann başında geliyordu. Hz. Ebu Bekir haîife seçildiği sırada Hz. Ali Rasûlullah (sav)'ın hücresinde tekfin ile meşgul idi. Hz. Ömer (R.a.) devrinde devletin bütün hukuk işleriyle ilgilenip adeta İslâm devletinin baş kadısı olarak görev yaptı. Hz. Ömer'in şehâdeti üzerine yine devlet başkanını seçmekle görevlendirilen altı kişilik şûra heyetinde yer alıp, bu altı kişiden en sona kalan iki adaydan biri oldu. Hz. Osman'ın hilâfeti döneminde idarî tutumdan pek memnun olmamakla birlikte İslâm devletinin muhtelif vilâyetlerinden gelen şikâyetleri hep Hz. Osman'a bildirmiş ve ona hâl çareleri teklif etmişti. Hz. Osman (R.a.)'ı muhasara edenleri uzlaştırmak için elinden gelen gayreti sarfetti.
Hz. Osman (R.a.)'m şehâdetinden sonra İslâm'ın ileri gelen şahsiyetleri ona bey'at ettiler. Ancak onun bu dönemi Allah'ın bir takdiri olarak son derece karışık bir dönem oldu. Hilâfete geçtiğinde halledilmesi gereken bir çok problemle karşı karşıya kaldı. Bu karışıklıklar Cemel ve Sıffin gibi iç çatışmaları doğurdu. İslâm devleti bünyesindeki bu ihtilâfları giderme konusunda büyük fedakârlık ve gayretler gösterdi. Nihayet, Kûfe'de 40/661 yılında bir Hârici olan Abdurrahman b. Mülcem tarafından sabah namazına giderken yaralandı. Bu yaranın etkisiyle şehid oldu.
Hz. Ali devamlı olarak Hz. Peygamber (sav)'in yanında bulunduğu için Tefsir, Hadîs ve Fıkıhta sahabenin ileri gelenlerindendİr. Hatta Rasülüllah (sav)'ın tabiri ile *"ilim beldesinin kapısı"* olarak ümmetin en bilgini idi. Hz. Peygamber yolunda insaniarı hakka iletmek için büyük gayretler sar-fetmiş ve hilâfet dönemi iç karışıklıklarla dolu olmasına rağmen, İslâm'ın öğretilmesi ve öğrenilmesi hususunda büyük katkıları olmuştu.
Medine'de duruma hakim olup yönetimi tam olarak eline aldıktan sonra öğretim için merkezde bir okul kurdu. Arapça gramerin öğretilmesini Ebu Esved ed-Düeli'ye, Kur'an okutma ve öğretme işini Abdurrahman es-Sülemi'ye, Tabiî ilimler konusunda öğretmenlik görevini Kümeyi b. Ziyâd'a verdi. Arap edebiyatı konusunda çalışma yapmak üzere de Ubade b. es-Samit, ve Ömer b. Seleme'yi görevlendirdi. Devlet yönetimi ve hizmetlerini; maliye, ordu, teşrî ve kaza gibi bölümlere ayırarak yürütüyordu. Malî işleri, dağıtma ve toplama diye iki kısma ayırmazdı. Ümmetin malını ümmete dağıtırken de son derece titiz davranırdı. Kendisine bir pay ayırma noktasında gayet dikkatli olup, kimsenin hakkına tecavüz etmemekte de büyük bir örnek idi. Kendisini Kûfe'de görenler, kışın soğuğunda ince bir elbisenin altında tir tir titreyerek camiye gittiğini aktarırlar. Devlet yönetici ve memurlarının nasıl davranmaları gerektiği konusunda şu yönetmeliği hazırlamıştı:
"Halka karşı daima içinizde sevgi ve nezaket besleyin. Onlara bir canavar gibi davranmayın ve onları azarlamayın.
Müslüman olsun olmasın herkese aynı davranın. Müslümanlar dinde kardeşleriniz, müslüman olmayanlar ise insanlıkta sizin kardeşlerinizdir.
Affetmekten utanmayın. Cezalandırmada acele etmeyin. Emriniz altında bulunanların hataları karşısında hemen öfkelenip kendinizi kaybetmeyin.
Taraf tutmayın, bazı insanları kayırmayın. Bu tür davranışlar sizi zulme ve despotluğa çeker.
Memurlarınızı seçerken zalim yöneticilere hizmet etmemiş ve devletin suçlarından ve zulümlerinden sorumlu olmamış bulunmalarına dikkat edin.
Doğru, dürüst ve nazik kişileri seçin ve çıkar ummadan ve korkmadan acı gerçekleri söyleyebilenleri tercih edin.
Atamalarda araştırma yapmayı ihmal etmeyin.
Haksız kazanç ve ahlâksızlıklara düşmemeleri için memurlarınıza yeterince maaş ödeyin.
Memurlarınızın hareketlerini kontrol edin ve bunun için güvendiğiniz samimi kişileri kullanın.
Mektuplar ve müracaatlara bizzat kendiniz cevap verin.
Halkın güvenini kazanın ve onların iyiliğini istediğinize kendilerini inandırın.
Hiç bir zaman vaadinizden ve sözünüzden dönmeyin.
Esnaf ve tüccara dikkat edin; onlara gereken önemi gösterin, fakat ihtikâr, karaborsa ve mal yığmalarına izin vermeyin.
El işlerine yardım edin; çünkü bu yoksulluğu azaltır, hayat standardını artırır.
Tarımla uğraşanlar devletin servet kaynağıdır ve bir servet gibi korunmalıdır.
Kutsal görevinizin yoksul, sakat ve yetimlere bakmak olduğunu hiç aklınızdan çıkarmayın. Memurlarınız onları incitmesin, onlara kötü davranmasın. Onlara yardım edin, koruyun ve yardımınıza ihtiyaç duydukları her zaman huzurunuza çıkmalarına engel olmayın.

Kan dökmekten kaçının, İslâm'ın hükümlerine göre öldürülmesi gerekmeyen kimseleri öldürmeyin. "
Hz. Ali (R.a.), bütün bu emirleri kendi nefsinde eksiksiz uygulayan bir halifeydi. Beş yıllık halifeliği çok önemli olaylarla, savaş ve sıkıntılarla geçmişti. Fitnelere karşı sonuna kadar doğru yoldan sabırla mücadele etmek istedi sonunda şehid oldu. Hz. Ali (R.a.), İslâm'ın bütün güzelliklerine vakıftı. Çünkü o, Rasûlüllah'ın daima yanında bulunmuştu. Vahiy kâtibiydi, hafız, müfessir ve muhaddisti. Hz. Peygamber'den beş yüzden fazla hadis rivayet etti.
Ahkâmın nazariyatından çok amelî keyfiyetine bakardı:
"Halka anladıkları hadisleri söyleyiniz. Allah ile Peygamber'in tekzip edilmesini ister misiniz?" (Buhârî, İlim) demiştir.
Hz. Ali'nin, Hz. Fâtıma'dan Hasan, Hüseyin, Muhsin adlı oğulları ve Zeynep, Ümmü Gülsüm adlı kızları oldu. Hz. Ali âbid, kahraman, cesur, iyilikte yanşan, takva sahibi ve son derece cömertti.
Medine'de müslümanların durumu düzeldikten sonra, Hz. Ali de bir hizmetçi almaya karar verip, Rasûlüllah (sav)'a gitti. Rasûlüllah (sav) kızıyla damadının arasına girerek:
"Ben size hizmetçiden daha hayırlısını haber vereyim. Yatarken otuzüç kere Allahû ekber, otuzüç kere Elhamdülillah, otuzüç kere de Subhanallah deyin" buyurdu.
Yine bir gün yiyecek çok az yemekleri olan Hz. Ali (R.a.) ile ailesi sofraya oturdukları sırada kapılarına bir dilenci geldi, onlar da yemeği dilenciye verdiler. Ertesi gün gelen bir yetime, üçüncü gün gelen bir esire yemeklerini verdiler. Bu olay üç gün sürdükten sonra şu ayet-i kerime indi:
"Şüphesiz en iyiler mizacı kâfur olan bir tastan içerler. Allah'ın kullarının taşıra taşıra içeceği bir kaynak. Adağı yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar. İçleri çektiği hâlde yiyeceği, miskine, yetime ve esire yedirirler. 'Biz sizi ancak Allah'ın rızası için doyuruyoruz, sizden bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Doğrusu biz oldukça asık suratlı zorlu bir günden dolayı Rabbımızdan korkuyoruz' derler. Allah da bu günün şerrinden onları korur. Onlara parlaklık ve sevinç verir." [78][78]
Hz. Ali'nin "Zülfıkâr" adı verilen meşhur bir kılıcı vardı. Kılıcın ağzı iki çatallı idi ve Hz. Ali'ye Rasûlüllah (sav) tarafından hediye edilmişti.Hz. Ali'nin cömertliği, insaniliği, Rasûlüllah'a olan yakınlığıyla edindiği büyük manevî miras onu yüzyıllardır halk inançlarında destani bir kişiliğe büründürmüştür. Bir gün onun dört dirhemi vardı. Birini açıktan, birini gizliden birini gündüz, birini de gece infak etti ve hakkında şu ayet-i kerime indi:
"Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık olarak infak edenler. Onlar için Rabbleri katında karşılıkları vardır ve üzülecek de değillerdir."[79][79]
Hz. Ali, İslamiyeti kabul ettikten sonra, bütün Mekke devrini teşkil eden on üç sene Peygamber efendimizin yanında, O'nun huzur ve hizmetlerinde bulundu. Peygamber efendimizin sevgi ve iltifatlarına kavuştu. Mekkeli müşriklerin bütün eza ve cefalarına katlanarak Peygamber efendimizin en yakın yardımcılarından oldu. Mescid-i Nebevi'nin inşaatında çok gayret gösterdi. Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün gazalarda bulundu ve fevkalade gayret ve kahramanlıklar gösterdi. Yalnız Uhud Gazasında on altı yerinden yara aldı. Pekçok gazada Rasûlüllah sallallahü aleyhi ve sellem sancağı Hz. Ali'ye teslim etmiştir.
Hz.Ali (R.a.), vahiy kâtipliği yaptı. Hz. Ali, Hudeybiye Antlaşmasında sulh şartlarının yazılmasında vazife aldı. Hayber Gazasında bulunup, büyük kahramanlıklar gösterdi. Bu savaşta, ağır bir demir kapıyı kalkan olarak kullanmıştır. Huneyn Gazasında da büyük kahramanlıklar gösteren Hz. Ali, Tebük Gazasında, Rasûlüllah efendimiz tarafından vazifeli olarak Medine'de bırakıldığı için bulunamadı. Daha sonra Yemen Muharebesinde ordu kumandanı olarak vazifelendirildi. Mekke-i Mükerreme feth edilince, Kabe'deki putları imha vazifesi ona verildi.
Peygamber efendimiz vefat edince, o yıkayıp kefenledi. Bu son mübarek vazife, ona ve Hz. Abbas, Üsame bin Zeyd, Fadl ve Kusem'e nasib oldu. Rasûlüllah (sav)'in tabutu konulduğu yerde Hz. Ali (R.a.) şöyle dedi:
"Kimse imamlık yapmasın, çünkü Rasûlüllah (sav) sağken imamımız olduğu gibi, ölüyken de imarnımızdır." Bunun üzerine müslümanlar cemaat cemaat giriyorlar, saf saf olup namazını kılıyorlardı. Kimse imamlık yapmıyordu. Cemaat tekbir getiriyor, Rasûlüllah (sav)'in yanıbaşında Hz. Ali (R.a.) de dua ediyordu. [80][80]
Definden sonra halife seçilen Ebu Bekr'e bey'at edip onun devlet işlerini yürütmede istişare ettiği zatlardan oldu ve kadılık (hakimlik) görevlerinde bulundu. Hz. Ömer'in halifeliğine de bey'at edip, halifenin danışmanı ve hakimliğini yaptı. Hz. Osman'ın da halifeliğine bey'at edip, hilafet işlerinde onun vezirliğini yaptı.
Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra 656 Zilhicce ayında halife oldu. Hz. Osman'ı şehit edenlerin cezalandırılmaları hususunda çıkan ictihad ayrılıklarından dolayı karşı karşıya gelen iki ordu arasında tanı anlaşma olmuştu ki, Abdullah bin Sebe' ismindeki Yahudi, gece karanlığında grubu ile birlikte Basrahlarm üzerine saldırdı. Gece karanlığında kimse ne olduğunu anlayamadı. Üç gün savaş devam etti. Savaşta Hz. Talha, Zübeyr ve Aişe (R.anha) validemiz ile Hz. Ali (R.a.) karşı karşıya geldiler. Cemel (Deve) Vak'ası olarak bilinen bu hadisede Aişe-i Sıddika esir alınınca, Hz. Ali (R.a.) hürmet ve ikram edip kendi askerleri arasında bulunan kardeşi Muhammed bin Ebu Bekr ile Medine'ye gönderdi. Bir sene sonra Sıffîn denilen yerde Hz. Muaviye (R.a.)'nin ordusu ile yüz günde doksan meydan muharebesi yaptı. Askerlerinden yirmi beş bin, karşı taraftan kırk

---

[78][78] İnsan: 5/31
[79][79] el-Bakara: 2/274
[80][80] Tabakatü'l Kübra/İbn-i Sa'd; 2/70; Kenzu'l Ummal Fi Süneni Akval ve'l Ef'al: 4/56.

beş bin kişi şehid oldu. İslâm alimlerinden İbn-i Teymiyye (Rh.a.) bu durumu şöyle değerlendiriyor:
"İlim ehli biliyorlardı ki; ne Talha, ne Zübeyr, Hz. Ali (R.a.) ile savaşmak niyetiyle hareket etmemişlerdi. Hz. Ali (R.a.) de onlarla savaşmayı kasdetmiyordu. Fakat Cemel savaşı iki tarafın da ihtiyarı olmaksızın patlak verdi. Onlar maslahat üzerinde ittifak etmişlerdi. Hz. Osam (R.a.)'ın katillerine had tatbik edeceklerdi. Katiller de Hz. Ali (R.a.)'ın ordusunda bulunuyorlardı. Onlar da, başlangıcında olduğu gibi sonunda fitne koparmak noktasında ittifak etmişlerdi. Talha, Zübeyr ve arkadaşlarına hücum ettiler. Onlar da nefislerini müdafaa etmek üzere hücuma karşılık verdiler. Sonra Hz. Ali (R.a.)'a beriki tarafın hücum ettiği haberini getirdiler. Hz. Ali (R.a.) de nefsini müdafaa etmek üzere savaşa girdi. Her iki taraf da nefis müdafaası için savaşa girmişti. Yoksa savaşı başlatmak hiçbir tarafın niyeti değildi.
Siyeri bilen ilim ehlinin çoğu böyle söylüyorlar.[81[81]]
Hafız İbn-i Hacerü'l Askalanî (Rh.a.) de bu hususta şunları kaydediyor: "Rasûlüllah (sav)'den mütevatir hadisler gelmiştir ki, Ammar (R.a.)'ı bağî bir taife öldürecektir. Ve Ammar (R.a.)'ın Hz. Ali (R.a.) ile beraber iken Siffmde öldürüldüğü hakkında ittifak hasıl olmuştur. [82[82]] Hz. Ammar (R.a.)'ın şehadetinden sonra her iki taife de "Tahkim" yani hakem tayini hususunda ittifak ettiler. Hz. Ali (R.a.)'ın tarafından hakem olarak Ebu Musa el-Eş'arî (R.a.) seçildi. Hz. Muaviye (R.a.) tarafından ise Amr İbni As (R.a.) tayin edildi. Tahkim risalesi, Seferin Onüçünde hicretin 37. senesinde yazıldı. İki hakem hükümlerini Ramazan ayında "Dümetu'l Cendel" denilen yerin bir parçası olan "Ezruh" ta ilan edeceklerdi. Her iki hakem de ictihad yolundan ayrılmadılar. Yani fıkhın yolundan çıkmadılar.
Bazıları tarafından ileri sürülen Hz. Ali (R.a.)'in hakemi Ebu Musa el Es'arî (R.a.)'ın,
"şu parmağımdaki yüzüğü çıkardığım gibi Hz. Ali (R.a.)'ı halifelik makamından çıkarıyorum." dedi. Hz. Muaviye (R.a.)'ın hakemi Amr İbni As (R.a.) ise;
"Ben de şu yüzüğü parmağıma geçirdiğim gibi Hz. Muaviye'yi halifeliğe geçiriyorum" dedi." iddiası, gerçekdışıdır. Bu hususta en sıhhatli olanı Halife b. Hayyat ve Darekutnî (Rh.a.) gibi imamlar söylemişlerdir. Onlar diyorlar ki:
"Tarihçiler, yaymak istedikleri fesad için bunları söylediler. Bazı cahiller de bu tarihçilere uydular. İki hakem meseleyi müzakere etmek üzere bir araya geldiğinde Abdullah İbn-i Ömer (R.a.) gibi şerefli insan gruplarları da vardı. Amr İbni Âs (R.a.) de Hz. Muaviyeyi azletti: Darekutnî (Rh.a.), Hudeyin bin Munzire varan bir senedle bunu rivayeti. Hudeyin bin Munzir de bu durumu Hz. Muaviye (R.a.)'a bildirdi." Kadı Ebu Bekir (Rh.a.) der ki:
"İşte işin aslı başlangıcı ve sonu budur. Öyleyse fesatlık yapanların kelamlarından yüz çeviriniz. Hırlayanları şiddetle azarlayınız. Yıkanların yolundan dönüp hidayet edenlerin yolundan gidiniz. Dinde sabit kadem olan ve önceliğe sahip olan kişilere dillerinizi uzatmayınız. Kıyamet gününde ashaba husumet ettiklerinden dolayı helak olanlarla beraber olmaktan kaçınınız. Çünkü Rasûlüllah (sav)'ın ashabı kimin hasmı/düşmanı ise, o helak olmuştur."[83[83]] Bu tahkim olayından sonra Hz. Ali (R.a.)'ın, ordusundan yedi bin kişi ayrıldı. Bunlara haricî denildi. Haricî'ler, her iki tarafı da "tahkim" yoluyla problemlerini çözmeye kalkıştıkları için küfürle itham ediyorlardı. Sahabe neslinden Hz. Ali (R.a)'den rivayet edilmektedir: Hz. Ali (R.a.), bir gün, mescitte hutbe verirken, ona muhalefet eden hariciler mescidin bir kenarından *"Hüküm Allah'tan başkasının değildir"* [84[84]] ayetini okuyarak meşhur sloganlarım atarlar. Bu ses Hz. Ali (R.a) kulağına gelince şu mukabelede bulunur: "Bu söz; "Hüküm Allah'dan başkasının değildir", hak bir sözdür, ancak bununla batıl murad ediliyor ancak batıla alet edilmektedir. Bizim üzerimizde siz (hariciler)in üç hakkı var: Biz sizi, Allah'ın mescitlerine gelmekten men edemeyiz, yeterki orada Allah'ı zikredin. Düşmana karşı bizimle beraber olduğunuz müddetçe sizi ganimetten mahrum edemeyiz. Size karşı kıtal/savaş (ve mücadeleyi) başlatan biz olmayız. [85[85]] Görüldüğü gibi, Hz. Ali (ra)'ın "uhuvvet hukuku"na olan bağlılığı, haksız yere halifeye karşı direnen hariciler için bir hak ve hukuk garantisi olmuştur. [86[86]] İhtilaf halinde de olsak, bize muhalif olan din kardeşlerimizin kardeşlik hukuklarım muhafaza etmekie mükellefiz. Şunu unutmayalım ki; Müsİümanm ihtilaf halinde din kardeşine karşı adaletten ayrılması bir nifak alâmetidir. Hz. Ali (R.a.), ihtilaf halinde bile adaletten ayrılmamıştır. Çünkü adalet, bütün sahabelerin vazgeçilemez vasfıdır."
Hz. Ali (R.a.), 660 senesinde Ramazan-ı şerif ayının on yedinci Cuma günü sabah namazına giderken îbn-i Mülcem adlı bir haricî tarafından başına kılıçla vurularak şehit edildi. Kabirleri Necef denilen yerdedir. Halifeliği devrinde zuhur eden fesatçılarla mücadele ettiğinden, sükun ve huzur bulamamıştır. Hükümet idaresinde Hz. Ömer'in yolunu tutmuştur. Her işin emniyet ve istikamet dairesinde yapılmasına çalışır, halka şefkat gösterirdi. Her tarafta askeri birer merkez vücude getirmişti. Hakkında bir kaç ayet-i kerime nazil olup, pek çok hadis-i şerifle medhedildi. Ehl-i sünnetin gözbebeği, evliyanın reisi, kerametler hazinesidir. Adalet, ilim, cömertlik, merhamet ve diğer yüksek faziletleri kendisinde toplamıştır. Peygamber efendimiz Hz. Ali'ye cömertlerin sultanı manasına "Sultanü'l-Eshiya" buyurmuşlardır. Hz. Ali (R.a.), helal lokma hassasiyetine

[81[81]] Minhacü's Sünne/İbn-i Teymiyye: 2/185; 3/225
[82[82]] El- İsabe: 2/ 513
[83[83]] El-Avasım Minel Kavasım: 173-178
[84[84]] Yusuf: 12/40.
[85[85]] El-Ümm/İmam-ı Şafii: 4/136, Mısır/1968
[86[86]] İhtilâf Ahlâkı/Mustafa Çelik, Sh:324, Ankara/1996.

sahipti. Hz. Ali (R.a.)'a çarşıda, pazarda esnafın yerlerini tecavüz ettiklerini şikâyet ettiklerinde müslümanlara şu nasihatta bulunmuştur:
“Müslümanların çarşısı, namaz kılanların saflarına benzer. Birinin hakkına tecavüz edenin o günkü kazancı, hakkına tecavüz ettiği kimseye aittir. Meğer ki bu tecavüzden vazgeçmiş ola!" [87[87]]
Hz. Ali (R.a.), zaman zaman çarşı pazarı elinde kamçı olduğu halde dolaşır, esnafa, Allah'dan korkmalarını, dürüst alışveriş etmelerini tavsiye ederdi. Ve şöyle derdi:
"Alışveriş edin, fakat yemin etmeyin. Yemin malın değerini düşürür, bereketini gideriri.”[88[88]]
Hz. Ali (R.a.) Allahû Teâla'nın ve insanların haklarına riayet ederdi. Şa'bı (Rh.a.) anlatıyor: Cemel vak'asında Hz. Ali (R.a.)'nin zırhı bir başka rivayete göre kürkü kayboldu. Birisi onu buldu ve sattı. Zırh bir Yahudinin elinde görüldü. Hz. Ali (R.a.), Yahudi'yi Kadı Şüreyh'e şikâyet etti. Yargılama neticesinde Kadı Şüreyh, delil yetersizliğinden zırhın Ya-hudiye'ye ait olduğuna karar verdi. Hz. Ali (R.a.) de Kadı Şüreyh'in kararına itiraz etmeden zırhı Yahudiye verdi. Yahudi bunun üzerine Hz. Ali (R.a.)'in adaletine hayran kaldı ve şöyle dedi:
“Halife benimle beraber kadıya geliyor, kadı aleyhine hüküm veriyor ve o da razı oluyor. Vallahi doğru söyledin, müzminlerin emiri. Zırh senindir, devenden düştü ben de aldım" dedi ve
"Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ederim." dedi.
Hz. Ali (R.a.) de zırhı ona hediye etti. O Sıffın savaşında şehid oluncaya kadar Hz. Ali (R.a.)'den ayrılmadı.[89[89]]
Görüldüğü gibi, Hz. Ali (R.a.), nefsinin aleyhine olsa bile adaletten ayrılmamıştır. O, her halükârda şer'i mahkemenin verdiği karara riayet etmiştir. İşte hukukun üstünlüğüne inanmak buna derler. Müslüman insan, adaletin şahididir. Nefsinin aleyhinde olsa bile şeriat mahkemesine ve şer'i kadı'nın kararına saygı duyar. Çünkü müslüman şeriatın/hukukun üstünlüğüne inanan ve saygı duyan insandır, Şeriat-ı garra'nın üstünlüğüne inanmayan ve hukuk'a saygı duymayanlar, Ashâb-ı Kiramin yolundan ayrılanlardır.
Hz. Ali (R.a.)'a; "Ebu'l Hasan/Hasan'ın babası, Ebu'l-Hüsevin Hüseyn’in babası, Haydar-ı Kerrâr/düşmana tekrar tekrar hamle yapan arslan, Ebu'r Reyhâneyn/iki Reyhân'ın, yani Hasan ile Hüseyin'in babası, Esdullah/Allah'ın arsîanı, Ebu't Türâb/Toğrağm babası gibi isimlerle çağrılmıştır. Hz. Ali (R.a.)'e Ebu't Türâb isminin verilmesinin sebebi şöyle olmuştur: Bir gün Hz. Ali (R.a.), Hz. Fatıma (R.anha)'ya darı idi. Üzülüp mescide giderek, kuru toprak üzerine yattı. Hz. Fatıma (R.a.) hemen Rasûlüllah (sav)'in huzuruna varıp;
"Babacığım! Bir hatâ yaptım, Hz. Ali'yi darıltım, suç işledim" dedi. Rasûlüllah (sav) kalkıp Hz. Ali (R.a.)'ı aramağa gitti. Kendisini mescidde kuru toprak üzerinde yatarken gördü. Kendisine
"Kalk yâ Ebâ Türâb" buyurdular. Bunun için Hz. Ali (R.a.), kendisinin bu isimle çağrılmasını hem isterdi ve hem de severdi. [90[90]]
Buğday benizli, orta boylu, uzun gerdanlı, güler yüzlü, iri siyah gözlü, geniş göğüslü, iri yapılı ve sık sakallı görünüşe sahib olan Hz. Ali, ilim ve amel bakımından en yüksek derecede idi. Allah korkusundan devamlı ağlardı. Namaza durunca, alem alt-üst olsa, haberi olmazdı.

Hz. Ali (R.a.)'in Ailesi

Hz. Ali'nin Hz. Fatıma'dan Hasan, Hüseyin ve Muhsin adında 3 erkek, Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adında iki kızı olmuştur. Hz. Fatıma'dan sonra evlendiği hanımlarından 15 erkek, 18 kız çocuğu olmuştur.
Hz. Ali, fevkalade beliğ ve fasih konuşurdu. Peygamber efendimizden sonra, onun derecesinde beliğ hutbe okuyacak bir başkası yok idi. Arap lisanının ilk kaidelerini koyan odur. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim’in lisanına herkesten çok aşina idi. Devamlı Peygamber efendimizin yanında bulunması ve onun feyizli nurlarına ilk kavuşanlardan olması sebebiyle Kur'an'ın hükümlerini en iyi bilen o idi. Tefsire dair birçok rivayetler bildirmiştir. Bilhassa ayetlerin iniş sebepleri konusunda birçok rivayetleri vardır. Bu konuda buyuruyor ki:
"Sorunuz, bana ne sorarsanız, size cevabını veririm. Allah’ın kitabını bana sorunuz. Vallahi bir ayet yoktur ki, ben onun gecede mi, gündüzde mi, kırda mı, dağda mı nazil olduğunu bilmiyeyim." Bu sebeplerden dolayı, hakkında birçok rivayet olup, anlaşılması güç meselelerde, onun rivayeti tercih edilmiştir. Hacc-ı Ekber'in kurban bayramı olduğuna dair olan rivayeti gibi.
Hz. Ali, Ehl-i beytten olması sebebiyle, Peygamber efendimizin sünnetine herkesten daha fazla vakıftı. Bu hususta herkesin müracaat kapısıydı. Bizzat Rasûlüllah efendimizden duyarak yazdığı bir hadis sahifesi vardı. Bu sahife, "Sahifetü Ali bin Ebi Talib" adıyla 1986'da yayınlanmıştır.
Kendisinden 586 hadis-i şerif bildirilmiştir. Bunlardan 20 tanesi hem Buhari'de, hem de Müslim'de bulunur. Bundan başka 9 hadis-i şerif Buhari'de, 15 hadis Müslim'de, tamamı da Ahmed bin Hanbel’in Müsned adlı kitabında vardır.
Hz. Ali (R.a.), Ashâb-ı Kiram’ın en büyük fıkıh alimlerindendi. Halledilemeyen mevzular ona havale edilirdi. Hatta Hz. Ömer buyurur ki:
"Şayet Hz. Ali olmasaydı, Ömer helak olurdu." Fıkha dair bildirdiği hükümler, "Mevsûatü Fıkhı Ali bin Ebi

---

[87[87]] Kenzü'l Ummal Fi Süneni Akva'l ve'l Ef’al/: 3/176
[88[88]] El- Müntehab: 5/57
[89[89]] Kenzu'l Ummal: 4/6; Hılyetü'l Evliya veTabakatü'l Esfıya: 4/139
[90[90]] Çehar Yâr-ı Güzin/Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, Sh:145-146, İst/1976.

Talib" adıyla yayınlanmıştır.
Hz. Ali'nin hikmetli sözleri birçok kitaplarda toplanmıştır. Bunlardan Emsalü İmam Ali, Gurer-ül-Hikem ve Dürer-ül-Kilem adlı eserler basılmıştır. Bu kitaplardaki sözlerinde Hz. Ali buyuruyor ki:
"Affetmek fazilettir. Kararlı olmak metâ'dır, sahip olunan maldır. Kararsız olmak ise zayi olmaktır. Doğruluk emânet, yalancılık hıyanettir. İnsaf rahatlık, şer küstahlıktır. Emânete hıyanet etmemek, îmândandır, güler yüzlülük ihsandandır. Doğruluk kurtarır, yalan felâkete sürükler. Kanaat insanı zengin yapar, yerinde kullanılmayan zenginlik azdırır. Dünya aldatır, şehvet kandırır. Lezzet oyalar, nefsin arzuları alçaltır. Hased yıpratır, nefret çökertir."
“Akıllı kimse, günâhlarını tövbe ile örtendir. Cömert, kötülük yapana iyilikle karşılık verendir."
“İlim; güzel bir mîrâs, genel bir ni'mettir. İnsaf, ihtilâfı giderir, ülfeti getirir."
“Adalet; îmânın başıdır, ihsanın birleştiği noktadır ve îmânın en yüksek mertebesidir."
“Alim; sözü, işine uygun olandır. Âlim ilme doymaz."
“Hikmet; akıllıların bahçesi, ermişlerin mesîresidir, gezinti yeridir."
“Akıllı; şehvetten uzaklaşan, âhireti dünya ile değişmeyendir. Akıllı, yalnız ihtiyâcı kadar ve delille konuşur, sâdece âhiretinin ısiâhı için çalışır. Akıllı, günâhlardan sakınır, ayıplardan uzak durur. Cömertlik günâhları siler, kalblere sevgi eker."
“Câhil; dayakla uslanmaz, nasihatlerden payını almaz.”
“İlim; insanı akla götürür, kim ilim öğrenirse akıllanır.”
“İlim; ruhu ihya eder, diriltir. Aklı aydınlatır, cehaleti öldürür.”
“Zulüm; ayakların kaymasına, ni'metin yok olmasına, milletlerin helakine sebep olur.”
“Gerçek mü'minin sevgisi, kızması, birşeyi alması, yapması ve terki, hep Allah için olur.”
“Kâmil mü'min gizli şükür eder, belâya karşı sabır eder, ümîd hâlinde iken bile korkar.”
“Akıllı kimse, ibâdetle, nefsin arzusuna karşı gelendir. Câhil kimse, günâh işleyerek nefsin arzusuna uyandır.”
“Allah’a kavuşmak, kötü insanlardan uzak durmakla olur.”
“İhtiraslı kimse, bütünüyle dünyaya mâlik olsa bile yine fakirdir.”
“Doğruluk, İslâm’ın direği, îmânın desteğidir.”
“Allah’ın azabından korkmak, müttekîlerin, takva sahiplerinin nişanıdır.”
“Dînin esâsı, emâneti yerine vermek, sözünde durmaktır.”
“Hased eden dâima hastadır, cimri insan, dâima fakirdir.”
“Başa kakan, nefret ateşini körükler.”
“Kanaatkar olmak, boyun eğme zilletinden daha hayırlıdır.”
“Olgunluk üç şeyde gereklidir: Musîbetlere sabır, isteklerde aşırıya kaçmamak ve istiyene vermektir.”
“Yumuşaklık, durulmayı çabuk sağlar ve zor olan şeyleri kolaylaştırır.”
“Alim, câhili hemen tanır, çünkü daha önce o da câhildi.”
“Câhil âlimi tanımaz, çünkü daha önce âlim değildi."
“Akıl ve ilim, birbirinden ayrılmayan ve zıt olmayan iki kardeş gibidir.”
“İmân ve haya, birbirinden kopmayan bir bütündür.”
“İmân ve ilim, ikiz kardeş ve birbirinden ayrılmayan arkadaş gibidir.”
“Öfke, tutuşturulmuş bir ateş gibidir. Her kim ki öfkesine hâkim olursa, onu söndürür ve her kim onu salıverirse, ilk yanan kendisi olur.”
“Ahmaklık, dermanı bulunmayan bir dert, şifâsı olmayan bir hastalıktır.”
“Allah için kardeş olanların sevgisi, sebebi dâim olduğu için devam eder. Dünya için kardeş olanların sevgisi, sebebi devam etmediği için, kısa sürer, bir an gelir son bulur.”
“Akıllı, sustuğu vakit tefekkür, konuştuğu vakit zikir eder, baktığı vakit de ibret alır.”
“Kendisi amel etmeksizin Allah yoluna çağının kişi, oksuz yaya benzer.”
“Sükût, sana vakar kazandırır ve seni özür dileme zahmetinden kurtarır.”
“İhtiras, gafillerin kalbinde şeytanların sultânıdır.”
“Hasedcilerin eın ehveni, hased ettiği kişinin elindeki ni'mitlerin yok olmasını ister.”
“İlim, insanı Allah’ın emrettiği şeylere götürür, zühd ise o şeylere erişilmesini kolaylaştırır.”
“Korkaklık, ihtiras ve cimrilik, Allah’a karşı kötü zaıınm bir araya getirdiği kötü arkadaşlardır.”
“Mal, harcandığı kadar sahibine ikramda bulunur. Kişinin yaptığı cimrilik kadar ona ihanet eder.”
“Fakîh öyle biridir ki, insanları Allah’ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmez ve onları Allah’ın rahmetinden yüz çevirtmez.”
“Mal ve çocuklar, dünya hayatının zînetidirler. Salih amel de, dünyadan âhırete götürülen mahsûldür.”
“Allah için seven bir kardeş, en yakından daha yakın, anne ve babalardan daha merhametlidir.”
“Amel eden câhil kişi, yoldan başka yerde yürüyen gibidir.”
“Bu yürüyüşü ona, ihtiyâcından uzaklaşmaktan başka bîrşey kazandırmaz.”
“İnsan, sözü ile tartılır veya işi ile değerlendirilir.”
“Seni zînet yönünden ağır getirecek şeyi söyle ve kıymetini artıracak şeyi yap.”
“Yalancı, sözünde suçludur, isterse delili kuvvetli ve ağzı lâf yapan biri olsun.”

“İstişare, danışma sana rahatlık, başkasına yorgunluktur.”
“Dünya mü'minin hapishanesi, ölüm hediyesi, Cennet de varacağı yerdir.”
“Dünya kâfirin Cenneti, ölüm korkulu rü'yâsı, Cehennem de varacağı son duraktır.”
“Allah’a tâatle uğraşmak en kârlı iş, doğru konuşan dil ise, en güzelidir.”
“Gaddarlık, herkes için kötü bir şeydir. Şan, şeref sahibi ve büyük zâtlar için daha çirkindir.”
“Takva, dîni ıslâh, nefsi muhafaza eder ve mürüvveti süsler.”
“Akıllı; alçak dünyadan el çeken, Cennet-i a'lâya göz dikendir.”
“Sabır en güzel huy, ilim en şerefli süs eşyasvdır.”
“Kalblerin gafletine, gözlerin uyanık olması fayda vermez.”
“Sıkıntıya düşmeden önce emniyet tedbirini alan kimse, ayağını sağlam yere basmış olur.”
“Sabır, insanın basma gelene katlanması demektir.”
“Onu kızdırana karşı da kendisine hâkim olmaktır.”
“Korku kaderi değiştirmez, yalnız sevabın yok olmasına sebep olur.”
“İhtiras, rızkı artırmaz.”
“Kârlı olan, dünyayı âhıretle değiştirendir.”
“Cimri, dünyada kendi nefsine cömert davranmaz, bütün malını mirasçılarına vermeye razı olur.”
“Mal, sahibini dünyada yükseltir, âhırette alçaltır.”
“Hased, bir dert ve hastalık olup, hased eden veya olunan helak olmadıkça çâresi bulunmaz.”
“Günâhlar birer dert olup, devası istiğfardır.”
“Sabır iki kısımdır: Sevmediğin şeye sabretmek ve sevdiğin şeye sabretmek."
“Sabır, en güzel îmân kisvesi ve insanların en şerefli ahlâkıdır.Şek ,şüphe, yakîni bozar, îmânı yok eder.”
“Mürüvvet; insanın, kendisini lekeleyecek şeylerden kaçınması ve güzellik kazandıracak şeylere yaklaşmasıdır.”
“Cömertlik ve cesaret, şerefli maksatlar olup, Allahû Teâlâ bunları sevdiği ve denediği kişilere ihsan eder.”
“Sıkıntıya karşı sabır etmek, bolluk anındaki afiyetten daha efdaldir.”
“Akıllı, iyiliklerini canlandıran, kötülüklerini öldürendir.”
“Tûl-i emel, fazla yaşama arzusu, serâb gibidir, bunu gören su sanıp aldanır.”
“iyiliği tamamlamak, yeniden başlamaktan daha hayırlıdır.”
“Kendi nefsinden razı olan, aklanmıştır. Ona güvenen, mağrur ve yolunu şaşırmıştır.”
“Gerçek dost, ayıbını görüp nasihat eden, gıyabında seni koruyan ve seni kendisine tercih edendir.”
“Ahmaklık; herşeyi fuzûliymiş gibi hiçe saymak ve câhil insanlarla arkadaşlık kurmaktır.”
“Allah için dost olan, kişiye doğru yolu gösteren, fesattan uzaklaştıran ve ibâdetlerinde yardımcı olandır.”
“İlim, maldan daha hayırlıdır. İlim seni, sen de malı korursun.”
“Fazilet; çok mal ve büyük işlerle değil, güzel kemâliyet ve hayırlı işlerle olur. “
“Fazilet, en iyi maldır. Cömertlik, en güzel mücevherdir. Akıl, en güzel zînettir. İlim, en şerefli meziyettir.”
“Adalet, halkın dirliği ve düzeni, idarecilerin süsü ve güzelliğidir.”
“Akıllı kimse; dilini kötü söz ve gıybetten koruyan, mü'min; kalbini şek ve şüpheden temizleyendir.”
“İyilikle emretmek, insanların en faziletli amelleridir. İffet; nefsin koruyucusu ve kinlerden paklayıcıdır.”
“Sabır iki kısımdır; belâya sabır iyi ve güzeldir. Bundan daha güzeli, haramlara karşı sabırdır.”
“Haramlardan çekinmek, akıllıların sânı, şereflilerin tabiatmdandır.”
“Allah korkusundan dolayı göz yaşı dökmek, kalbi nûrlandırır. Tekrar günâh işlemekten insanı korur.”
“Yaptığı günâh bir işle öğünmek, o günâhı yapmaktan daha kötüdür.”
“Arifin, yüzü nûr ve tebessüm, kalbi korku ve hüzün doludur."
“Dünya; güzel, aldatıcı ve geçici bir serâb, çabuk yıkılan bir dayanaktır.”
“Sevgi, kalblerin birbirine yakınlaşması ve ruhların ünsiyetidir.”
“Yumuşaklık, öfke ateşini söndürür. Hiddet ise öfke ateşini körükler.”
“Mü'min, baktığında ibret alır. Bir şey verilirse, şükür eder. Musîbet ve belâya uğrayacak olursa, sabır eder. Konuşacak olursa, Allahü Teâla'yı hatırlatır.”
“Akıl, mü'minin dostu; ilim, veziri, sabır, askerlerinin komutanı ve amel ise silâhıdır.”
“İmân ile amel, ikiz kardeş olup, birbirinden ayrılmazlar.”
“Hased edenin sevgisi sözlerinde görülür. Kinini işlerinde gizler. Adı dost, fiili düşmancadır.”
“Yumuşak başlı olanlar; en sabırlı, derhal affedici ve en güzel huylu olan kimselerdir.”
“Allahû Teâlâ'dan haya etmek, insanı Cehennem azabından korur.”
“Gaflet, insana gurur getirir, helake yaklaştırır.”
“Mü'min, dünyaya ibret gözü ile bakar. İhtiyâcı için karnını doyurur.”
“Dünyadan konuşulduğu vakit, nefret ve tenkıd kulağı ile dinler.”
“Fazilet, gücü yettiğinde affetmektir."
"Haya ve cömertlik, ahlâkların en efdalidir.”
“Kötü insan, hiç kimseye iyi zan beslemez. Çünkü o, herkesi kendisi gibi görür.”
“Kâmil olan kimse, aklı, arzu ve isteklerine galip gelendir.”
“Söz ilâç gibidir. Azı faydalı, çoğu zararlıdır.”

“İslâmiyet; teslimiyettir. Teslimiyet, yakındır.”
“Yakın, tasdiktir. Tasdik, ikrardır. İkrar, edadır, yerine getirmektir. Edâ ise ameldir.”91[91]
"Her kim aklını Allahu Teala'nın ilminden ve Sedat'ından üstün tutar ve görürse, o kimse İslam'da değildir ve İslam'da birşey de değildir. Hakeza içerisinde yaşadığı zamanı ıslah edemez/idare edemez düşüncesiyle, kanaatiyle müslümanların Şeriat'ina karşı kalbinden bir darlık, hazımsızlık duyan kimse de böyledir.” 92[92]
Hz. Ali (R.a.), ölüm döşeğinde oğullarına şu vasiyette bulunmuştur:
"Allah'tan korkmanızı, o size meyletse de dünyaya meyletmemenizi, nimetinden mahrum kalmanıza asla üzülmemenizi tavsiye ederim. Devamlı doğruyu konuşun ve ecir kazanmaya çalışın, zalimin takipçisi, mazlumun ve hasksızhğa uğrayanların da yardımcısı olun. İkinize, bütün çocuklarıma, hanımlarıma ve sözümü duyan herkese, Allah'dan korkmayı, uyumlu olmayı ve aranızda sevgi ve beraberlik ruhunu yaşatmayı öğütlüyorum. Zira dedeniz/Hz. Muhammed (sav)'in
"İnsanlarla iyi geçinmenin (nafile) namaz ve oruçların tümünden daha faydalı olduğunu" söylediğini duydum. Ne olur yetimlerle ilgilenin, sakın onlara infakı durdurmayın ve gözünüzün önünde haklan ellerinden alınmasın. Komşularınızı da ihmal etmeyin, çünkü onlar nebinizin size iyi muamele etmenizi istediği insanlardır. Hatta bu hususu o kadar dile getirdi ki, zannettik onları varis yapacaktır. Kur'an-ı Kerim'e; sımsıkı sarılın, onun hükümlerini uygulamada herkesten çabuk davranın, namaza özel bir ihtimam gösterin, çünkü o dininizin direğidir. Allah'ın evi Kabe'yi de unutmayın, hayatınız boyunca onu boş bırakmayın, zira orası terkedilîrse, ne Allah, ne de insanlar size değer verir. Allah yolunda malınızla, canınızla ve dilinizle cihad etmeyi ihmal etmeyin. Hısım ilişkisine ve tasaddukta bulunmaya önem verin, kopukluğa ve birbiriniz aleyhine kötülük yapmaya tevessül etmeyin, iyiliği emretmeyi ve kötülüğü nehyetmeyi terketmeyin, zira böyle yaparsanız başınıza en zalimleriniz geçer, böylece, dua edersiniz fakat Allah katında kabul edilmez. “93[93]
Hz. Ali (R.a.), halkı Allahû Teâla'nın şeriatıyla idare etmiştir. Şehidçe bir hayat yaşamış ve sonunda şehadet şerbetini içmiştir. Rasûlüllah (sav) tarafından cennetle müdelenmiş olup Aşere-i mübeşşeredendir. O'nun vasıfları cennetliklerin vasıflandır. Onun hayatından kendi hayatına izler taşıyanlar, cennete ulaşmaya çalışanlardır.

Değerlendirme Çalışmaları

Rasûlüllah (sav)'ın vefatından sonra müslümanlar kaç yıl halifesiz kaldılar? Açıklayınız.
Raşid halifelik kiminle başlamıştır? Söyleyiniz.
"El-Hilafetü Raşide" yani Raşid Halifelik tabirinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın İslâm'a girişi nasıl olmuştur? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın aile yapısı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.) İslâm'a girdiği zaman Mekke'nin fıkhı hükmü neydi? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.), Mekke'de müşriklerin işkencesine uğradı mı? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.) Daru'l Erkam'daki vazifesi ne idi? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.), Müşriklerin himayesini kabul etmiş midir? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.) kendi himayesine aldığını söyleyen Müşrik kimdir ve Hz. Ebû Bekir(r.a.) hakkında neler söylemiştir? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın Mekke'de yapmış olduğu Mescid nasıl bir mesciddir? Açıklayınız.
Mekkî toplumlardaki bütün mescidlerin istisnasız meseid olduklarını iddia etmek doğrumudur? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın hicreti nasıl olmuştur? Açıklayınız.
Müşriklerin iradesine ve icazetine bağlı bir müslümanlık teklifi karşısında Hz. Ebû Bekir'in tavın ne olmuştur? Açıklayınız.
İslâm'ı ilk kabul eden insanlardan olup, kendisine Miraç olayında Rasûlüllah (sav)'in
"Bir gecede Kudüs'e oradan da göklere gidip geldiğini söylüyor sen bu işe ne dersin" denildiğinde cevaben:
"Bunu Muhammed (sav) söylüyorsa doğrudur" diyerek imanını ortaya koyduğunda kendisine "Sıddık" lakabı verilen ve İslâm'ın ilk halifesi olan, Peygamber (sav)'in sadık dostu ve
"Kabre hazırlıksız giden, denize kayıksız açılmış gibidir" diyen sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın ismi hangi surede Rasûlülah (sav) ile birlikte anılmıştır? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın Hz. Muhammed (sav) ile bir akrabalığı varmı dır? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.), Rasûlüllah (sav)'m ölümünü nasıl değerlendirmiştir? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.) nasıl halife oldu? İzah ediniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.) döneminde hangi hizmetler ifa edildi? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın İslâm'ı anlamadaki usulü nasıldı? İzah ediniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.), dinden mürtedlere karşı nasıl davranmıştır? Açıklamada bulununuz.
Müslüman oldukları halde zekâtlarını vermemekte direnenlere karşı Hz Ebû Bekir (r.a.)'m tavın ne olmuştur?

91[91] Ruh'ul Meani (Aileme Alüsi) C:3, Sh:ı06, Beyrut/1405.
92[92] Makalatü'l Kevseri Muhammed Zahidü'l Kevseri) Sh: 121, Beyrut/ 1993.
93[93] et- Taberanî,el Mu'cemu'l Kebir: 1/59-60, Beyrut/1978; et- Taberi, 5/147, 149.

Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'a "Camiu'l Kur'an" denilmesinin sebebi nedir? Açıklayınız.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın Rasûlüllah (sav)'ın sünnetlerini ihya etme hususundaki tavrı nasıldı? İzah ediniz.
Rasûlüllah (sav)'ın Hz. Ebû Bekir (r.a.) hakkında söylediği hadisler var mı? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın müslümanlârın mücadele metodu hakkındaki fikri nasıldı? Açıklamada bulununuz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın en önemli hassasiyetlerinden iki tanesini söyleyiniz?
Hz. Ebû Bekir (r.a.), Rasûlüllah (sav) ile hangi savaşlara katıldı? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.), Rasûlüllah (sav)'den hadis rivayet etmişmidir, şayet etmişse kaç hadis rivayet etmiştir? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'in vefatı nasıl oldu? Açıklamada bulununuz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.) vefat ederken geride mali, ilmi ve siyasi olarak neyi miras bıraktı? Bilgi veriniz.
Bugün İslâm ümmetinin Ebû Bekiri olmak mümkün mü? Mümkünse nasıl olunur? Bilgi veriniz.
İslâm tarihinde Hattabın oğlu olarak bilinen, cennetle müjdelenenlerden ikincisi olduğu gibi İslâm'ında ikinci halifesidir. 40. müslüman olarak İslâm'ı kabul etmiş, cahiliye döneminde kızlarını diri olarak toprağa gömenlerin safında yerini almış ama İslâm'ı kabulünden sonra ise ruhu karıncayı dahi incitmeyecek kadar incelmiş, halifelik döneminde dünyada bir daha benzeri çok zor yaşanacak adaleti gerçekleştirmiş ve sonunda 63 yaşında iken Mecusi bir köle tarafından hançerlenerek şehit edildi. Yüzüğünde "Nasihat isteyene ölüm yeter" yazılı olan adaletin sahibi İslâm'ın ikinci halifesi bu sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Hz. Ömer (r.a.) nasıl müslüman oldu? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın İslâm'a girmesi Müslümanlara ne kazandırdı? Açıklamada bulununuz.
Hz. Ömer (r.a.), Mekke'de İslâm cemaatı içerisinde hangi faaliyetlerde bulundu? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın Rasûlüllah (sav) ile herhangi bir akrabalığı var mıdır? İzah ediniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın aile yapısı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Ömer (r.a.)'ın hicreti nasıl olmuştur? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.), Rasûlüllah (sav) ile hangi savaşlara katıldı? Bilgi veriniz.
Hz. Ebû Bekir (r.a.)'ın hilafeti döneminde Hz. Ömer (r.a.) ne yapmıştır? Açıklayınız.
Hz. Ömer (r.a.), Rasûlüllah (sav)'ın vefatını nasıl değerlenmiştir? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın bid'atlerden kaçınma ve sünnete yapışma hususundaki tavın nasıldı? Açıklamada bulununuz.
Hz. Ömer (r.a.) müslümanların kaçıncı halifesidir? Bilgi veriniz. Hz. Ömer (r.a.) nasıl halife seçildi? İzah ediniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın idare tarzı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın itikadi sapmalara karşı tavın nasıldı? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın İslâm'a yapmış olduğu hizmetlerden onbeş tanesini sayınız?
Hz. Ömer (r.a.)'ın hassasiyetlerinden üç tanesin söyleyiniz.
Hz. Ömer (r.a.), Rasûlüllah (sav)'den hadis rivayet etmişmidir etmişse kaç hadis rivayet etmiştir? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın hilafeti döneminde hangi savaşlar olmuştur? veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın döneminde hangi topraklar fethedildi? Bilgi veriniz.
Dünyanın hiç bir yerinde hiç bir zaman mevcut olmamış olan müesseseyi Hz. Ömer (r.a.) kurmuştu. Halk tarafından sorulan meselelerin cevabım ücretsiz olarak veren bir devlet kuruluşu idi. Bir nevi avukatlık olan bu müessesenin konusu halka hizmet, fetvaların sıhhatli olarak insana devlet eli ile (İslâm hukukunu) insanın tabi hakkı olanı bildirmekti. Bu müesseselere ne ad verilir? Açıklayınız.
Hz. Ömer (r.a.)'a "Faruk" unvanını kim vermiş ve niçin vermiştir? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.) İslâm ümmetini ne ile idare etmiştir? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın hilafeti döneminde söz hürriyeti var mıydı? Açıklama yapınız.
"Ömer'in Adaleti" ibaresinden ne anlıyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Ömer (r.a.), İslâm ümmetinin ihtilaflarını nasıl çözerdi? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.)'ın hilafeti döneminde İslâm coğrafyası genişlemiş midir? Bilgi veriniz.
Hz. Ömer (r.a.) nerede ve kimin tarafından şehid edilmiştir? Açıklamada bulununuz.
Hz.Ömer (r.a.) şehid edilirken ne işle meşgul idi? Bilgi veriniz. Hz. Ömer (r.a.) gaybı bilir miydi? Bilgi veriniz. Hz. Ömer (r.a.)'ın cenazesi nasıl deffiedilmiştir? Bilgi veriniz. Kureyş'in en asil ailesine mensup, haya örneği bir insandır. İlk müslümanlardan olduğu gibi yaşarken cennetle müjdelenmiştir. Peygamber Efendimiz (sav)'in ayrı ayrı zamanlarda iki kızı ile evlenmiş olduğu için kendisine "Zinnureyn" (iki nur sahibi) lakabı verilmiş, Habeşistan'a yapılan ilk hicrete iştirak etmiş, İslâm'ın üçüncü halifesi olmuş, vahiy katipliği yaptığı gibi 146 hadiste rivaye etmiş olan ve Kur'an okurken şehit edilen kendisinden meleklerin dahi haya ettiği bu büyük sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Hz. Osman (r.a.) kimdir ve aile yapısı hakkında ne biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Osman (r.a.)'ın İslâm'a girişi hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.), Rasûlüllah (sav) ile hangi savaşlara katıldı? Açıklayınız.
Hz. Osman (r.a.)'ın Rasûlüllah (sav) ile her hangi bir akrabalığı var mıdır? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.), müslümanların kaçıncı halifesidir? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.) kaç yıl müslümanlara halifelik yapmıştır? Bilgi veriniz.

Hz. Osman (r.a.) halifeliği zamanında ortaya çıkan ihtilaflar hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Osman (r.a.) kendisine muhalefet edenlere karşı nasıl davranmıştır? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.)'ın İslâm'a yapmış olduğu hizmetler nelerdir? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.), Rasûlüllah (sav)'den hadis rivayet ci.nişmidir, etmişse kaç hadis rivayet etmiştir? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.) için kullanılan "Naşiru'l Kur'an" tabirinden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Osman (r.a.)'ın halifeliği zamanında İslâm coğrafyası genişledi mi? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.) muhasara altındayken kendisini öldürmeye gelenlere karşı savunmasını nasıl yaptı? Açıklayınız.
Hz. Osman (r.a.) kim, nerede ve niçin şehid etti? Bilgi veriniz. Hz. Osman (r.a.), şehid edilirken ne ile meşgul idi? Açıklayınız.
Hz. Osman (r.a.) en önemli hassasiyetlerinden üç tanesini sayabilir misiniz?
Hz. Osman (r.a.), ihtilafları nasıl çözerdi? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.) geride miras olarak neyi bıraktı? Bilgi veriniz.
Hz. Osman (r.a.)'ın cenaze namazını kim kıldırdı ve nasıl defnedildi? Bilgi veriniz.
İslamiyet'i kabul ederken "Allah (c.c.) beni yaratırken babam Ebu Talib'e mi sordu ki, ben iman edeceğim zaman ona sorayım" diyen ve kabul eden, Peygamberimiz (sav)'in amcasının oğlu, İslâm'a ilk giren çocuk, cennetle müjdelenenlerden, dört halifenin dördüncüsü, Hz. Fatıma (r.anha) validemizin kocası Hasan ile Hüseyin (r.a.)'in babası, Allah (c.c.) aslanı lakaplı bu yiğit sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Hz. Ali (r.a.) ne zaman ve nasıl müslüman oldu? Bilgi veriniz.
Hz. Ali (r.a.)'ın Rasûlüllah (sav) ile herhangi bir akrabalığı var mıdır? Açıklayınız.
Hz. Ali (r.a.)'ın aile yapısı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Ali (r.a.)'ın Daru'l Erkam'da yer aldı mı, aldıysa görevi ne?
İşte, Cenâb-ı Hakka yalvarıyorum: Ey Yüce Allah'ım! Bize öyle hizmetler nasıb eyle ki; gayretlerimizi görünce, Rasûlünün göz bebekleri dahî gülsün! Yâ Rasûlallah! Artık bizleri, cenâb-ı Hakkın lütfü ile, istediğin yere götür.
Sa'd bin Mu'âz'ın bu sözleri üzerine Peygamber efendimiz şöyle buyurdu:
"Öyle ise, Allanın lütuf ve bereketine doğru yürüyünüz! Cenâb-ı Hak kat'î olarak, ya kervanı, ya Kureyş ordusunu va'ad buyurmuştu. Vallahi ben, Kureyşlilerin ölüp düşecekleri yerleri şimdiden görüyorum."
Bedir savaşından sonra Uhud savaşma da katılan Sa'd bin Mu'âz, gösterdiği cesaret ve kahramanlıkla Eshâb-ı kiram arasında çok sevildi. Bu savaşta oğlu Amr şehîd oldu.
Uhud savaşında Peygamber efendimiz yaralanmıştı. Sa'd bin Mu'âz, Sa'd bin Ubâde ile birlikte Peygamberimizin yaralarını sarıp, tedavi etti.
Sa'd bin Mu'âz müşriklerle yapılan Hendek savaşma da katıldı. Bu savaşın yapıldığı sırada/sağlam kalelerden olan Hâriseoğulları kalesinde Sa'd bin Mu'âz'ın annesiyle birlikte bulunan Hz. Aişe şöyle anlatmıştır:
O gün şiddetli bir ses duydum. Baktım ki, Sa'd bin Mu'âz, yanında yeğeni ile savaşa gidiyordu. Kılıcını kuşanmış gür sesle şiirler okuyordu. Bunu işiten annesi dedi ki:
"Oğlum koş, arkadaşlarına yetiş, geri kalma!"
Hendek harbinde; Sa'd bin Mu'âz büyük bir kahramanlık göstererek savaşıyordu. Savaş sırasında İbni Araka adlı bir müşrikin attığı ok ile kolundan yaralandı. Ok atardamara isabet edip, çok kan kaybına sebep oldu. Hz. Sa'd, yaralı bir hâlde, etrafındakilerin kam durdurmak için uğraştıklarını görerek, durumunun ciddî olduğunu anladı ve şöyle duâ etti:
"Yâ Rabbî, Kureyş harbe devam edecekse bana ömür ihsan eyle. Çünkü senin Resulüne eziyet eden, O'nu yalanlayan bu müşriklerle savaşmaktan hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmıyorum. Eğer aramızdaki harp sona eriyorsa, beni şehîdlik mertebesine yükselt. Fakat, Benî Kureyza'nın akıbetini görmeden ruhumu kabzetme."
Peygamber efendimiz bir çadır kurarak, Sa'd bin Mu'âz'ı oraya yatırttı. Eslemoğulları kabîlesinden Rafide'yi de O'nun tedavisine memur etti. Hz. Sa'd, orada yattığı sırada Peygamberimiz sık sık yanma gelip, halini sorardı.
Peygamberimiz Hendek savaşı sona erince, derhal Benî Kureyza Ya-hûdîlerinin üzerine hareket emri verdi. Benî Kureyza Yahudileri Peygamberimizle anlaşma yaptıkları hâlde Hendek savaşının en kritik anında, müşrikler tarafına geçmişler, Müslümanları arkadan vurmaya kalkmışlardı. Sa'd bin Mu'âz böyle yapmamaları için onları ikâz etmiştr. Fakat dinlememişlerdi. Bu sebeple Hendek savaşından hemen sonra Benî Kureyza Yahudileri kuşatma altına alındı.
Bu kuşatma bir ay sürdü. Sonunda teslim oldular. Haklarında verilecek hüküm için Sa'd bin Mu'âz'ı hakem olarak istediler.
Onların bu isteği üzerine Peygamberimiz Sa'd bin Mu'âz'ı yattığı çadırından getirtti. O, Yahîdîlere dedi ki:
"Ne hüküm verirsem razı mısınız?"
"Evet razıyız."
Bunun üzerine Sa'd bin Mu'âz, Benî Kureyza erkeklerinin boynunun vurulmasına hükmetti.
Sa'd'in verdiği bu hüküm, Yahûdîlerin elinde bulunan kitaplarına tıpa tıp uyuyordu. Bu hüküm gereğince erkeklerin boynu vuruldu. Kadınları ve çocuklar esir alınıp, mallarına el konuldu. Benî Kureyza'dan ba'zi erkekler ise Müslüman olup, kurtuldular. Sa'd bin Mu'âz bu hükmü verince Peygamberimiz buyurdu ki:

“Onlar hakkında, Allah’ın ve Resulünün hükmüyle hükmettin.”
Sa'd bin Mu'âz hazretleri Hendek savaşında ağır bir yara almıştı. Yarası ağırlaşıp, durumu şiddetlenmişti. Peygamber efendimiz, yanma gelip onu kucakladı ve:
“Allah’ım, Sa'd, senin rızân için senin yolunda cihâd etti. Resulünü de tasdik etti. Ona kolaylık ihsan eyle,” buyurarak duâ etti.
Sa'd bin Mu'âz, Peygamber aleyhisselâmın bu sözlerini duyunca göz-

ÜNİTE IV

Hz. Abbas Bin Ubâde (r.anh) Hz. Abbâs İbn Abdulmuttalib (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Cahş (R.Anh)
Hz. Abdullah Bin Ebûbekir (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Huzâfe (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Mes'ud (r.anh)
Hz. Abdullah İbn Revâha (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Selâm (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Ümm-İ Mektûm (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Zubeyr (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Ömer B. El-Hattâb (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Süheyl (r.anh)
Hz. Abdullah İbn Abbâs (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Amr Bin El-Âs (r.anh)
Hz. Abdullah Bin Zeyd (r.anh) Hz. Abdurrahman Bin Avf (r.anh)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. Abbâs Bin Ubâbe (r.a.)'ın hayatı ve fıkhım öğrenmek Hz. Abbâs İbn Abduİmuttalib (R.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Cahş (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Ebû Bekir (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Huzafe (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah İbn Revana (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Selâm (r.a.)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Ümm-i Mektûm (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek.
Hz. Abdullah bin Zübeyr (r.a.)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Süheyl (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek Hz. Abdullah İbn Abbâs (r.a.)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdullah bin Amr bin el-As (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek.
Hz. Abdullah bin Zeyd (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Abdurrahman bin Avf (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Abbas Bin Ubâde (r.anh)

Abbas bin Ubâde, Peygamber efendimizin davetini duyunca, Müslüman olmak için koşarak gelen Medineli ilk 12 kişiden biridir. Birinci Akabe bey'atında Müslüman olan altı Medineli, ikinci sene yanlarına altı arkadaş daha alıp, oniki kişi olarak Mekkeye geldiler. Peygamberimizle gece Akabede görüşmek üzere söz aldılar. Gece olunca buluştular ve aralarında anlaştılar. Hz. Abbas bin Ubâde, Peygamber efendimizle yapılan anlaşmayı pekiştirmek için arkadaşlarına dedi ki:
“Ey Hazrecliler! Peygamber efendimizi niçin kabul ettiğinizi biliyor musunuz?” Onlarda:
"Evet" cevabını verdiler. Bunun üzerine sözlerine şöyle devam etti:
“Siz O'nu, hem sulh, hem de savaş zamanları için kabul edip, Ona tâbi oluyorsunuz. Eğer, mallarınıza bir zarar gelince, akraba ve yakınlarınız helak olunca, Peygamberimizi yalnız ve yardımsız bırakacaksanız, bunu şimdiden yapınız!
Vallahi, eğer böyle birşey yaparsanız dünyada ve ahirette helak olursunuz. Eğer davet ettiği şeyde, mallarınızın gitmesine ve yakın akrabalarınızın öldürülmesine rağmen, Peygamberimize bağlı kalacaksanız, Onu tutunuz. Vallahi bu, dünyanız ve ahiretiniz için hayırdır.”
Bu sözler üzerine arkadaşları da dediler ki:
“Biz Peygamberimizi, mallarımız ziyan olsa da, yakınlarımız öldürüise de yine tutarız. Ondan hiçbir zaman

ayrılmayız. Ölmek var, dönmek yok.”
Sonra Peygamber efendimize dönerek:
“Ya Rasûlallah, biz bu ahdimizi, sözümüzü yerine getirirsek, bize ne vardır,” diye sual ettiler. Peygamberimiz de;
"Cennet" buyurdular.
Bundan sonra sıra ile Peygamberimize bey'at ettiler ve söz verdiler. Peygamberimiz Medineli Müslümanlardan şu hususlarda söz aldı:
“Allahû Teâlâya hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık etmemek, zina etmemek, çocukları öldürmemek, yalan söylememek, iftira etmemek, hayırlı işlere muhalefet etmemek."
Medinelilerin Peygamber efendimize bey'at ettiği sırada Akabe tepesinden şöyle bir ses duyuldu:
Ey Minada konaklayanlar! Peygamber ile Müslüman olan Medineliler, sizlerle savaşmak üzere anlaştılar! Peygamberimiz, bu ses için buyurdu ki:
“Bu Akabenin şeytanıdır.” Sonra seslenene de buyurdular ki:
“Ey Allahû Teâlânın düşmanı! İşimi bitirince, senin hakkından gelirim!” Bey'at eden Medinelilere de buyurdu:
“Siz hemen konak yerlerinize dönün!” Hz. Abbas bin Ubâde dedi ki:
“Ya Rasûlallah, yemin ederim ki, istediğin takdirde, yarın sabah, Minada bulunan kâfirlerin üzerine kılıçlarımızla eğilir, onların hepsini kılıçtan geçiririz.”
Peygamber efendimiz memnun oldular, fakat,
"Bize, henüz bu şekilde hareket etmemiz emrolunmadı. Şimdilik siz yerlerinize dönünüz" buyurdu.
Hz. Abbas bin Ubade, Akabe'de bey'at ettikten sonra, Peygamberimizden ayrılmamış, Mekke'de kalmıştır. Peygamberimize hicret izni gelince, o da Medine'ye hicret etmiştir. Bu sebeple kendisine, "Ensarın 'muhaciri" denilmiştir.
Peygamber efendimiz, Mekke'den Medine'ye hicret ettiğinde, herkes Rasûlüllah (sav)'ı misafir etmek istiyordu. Medine halkı, Peygamberimize, görülmemiş bir tezahüratta bulunuyor, herkes,
"Bize buyurun ya Rasûlüllah" diyerek evlerine davet ediyorlardı.
Rasûlüllah (sav)'ın Kusva adındaki develeri, sağa sola baka baka ilerlerken, Abbas bin Ubade hazretleri ve Salim bin Avf oğulları, Kusva'nın önüne gerilerek dediler ki:
“Ya Rasûlüllah! Bizim yanımızda kal! Sayıca çokluk, mal ve silah bakımından, düşmanlarına karşı seni koruyup savunacak kuvvet ve kudret bizde var.” Peygamberimiz, gülümseyerek onlara buyurdular ki:
“Allahû Teâlâ, onları size hayırlı ve mübarek kılsın! Devenin yolunu açınız! Nereye çökeceği ona bildirilmiştir.”
Peygamber efendimiz, Mekke'den gelen muhacirlerle, Medineli Müslümanları birbirlerine kardeş yaptı. Hz. Abbas bin Ubade'yi de Hz. Osman bin Maz'un ile din kardeşi yaptı.
Abbas bin Ubade hazretleri, Uhud gazasında, bir ara ashâb-ı kiramın dağılmakta olduğunu görünce, dağılan ashâb-ı kirama şöyle seslendi:
“Ey kardeşlerim! Bu uğradığımız musibet, Peygamberimize karşı isyanımızın neticesidir. O, sabır ve sebat ederseniz, yardıma kavuşacağınızı size vaad etmişti. Dağılmayınz! Peygamberimizin etrafına geliniz! Eğer bizler, koruyucuların yanında yer almaz da, Rasûlüllah (sav)'e bir zarar gelmesine sebep olursak, artık Rabbimizin katında bizim için ileri sürülecek bir mazeret bulunmaz!”
Bu sözleri söyledikten sonra, iki arkadaşıyla ileri atıldılar. Büyük bir gayretle "Allah Allah" nidalarıyla, önlerine gelenle dövüşmeye başladılar. Peygamber efendimizin uğrunda, Onu korumak için şehit oluncaya kadar kahramanca çarpıştılar. Müşriklerden Süfyan bin Ümeyye, Hz. Abbas'i iki yerinden yaraladı. Akşam üzeri Hz. Abbas'i, kanlar içinde eli, yüzü kesilmiş bir hâlde şehit olmuş buldular.
Peygamberimiz Uhud'da şehit olan ashâb-ı kiram için buyurdular ki:
“Vallahi, ashabımla birlikte ben de şehit olup, Uhud dağının bağrında gecelemeyi ne kadar isterdim. Ben, bunların, Allahû Teâlânın yolunda hakiki şehit olduklarına kıyamet gününde şahitlik edeceğim. birşey kalmadı.”
Bir müddet sonra hanımı kendisine dedi ki:
“Malı ortaklığa verdiğin kimseden paranın kârını al ve onunla şunları şunları satın al.”
Saîd hazretleri sustu. Ertesi gün evine döndüğü zaman istedikleri şey olmayınca hanımı aynı istekleri yine tekrarladı. Saîd hazretleri yine sustu. Birgün sonra hanımı halleri ve sözleri ile Hz. Saîd'i çok üzdü. Saîd hazretleri ertesi gün eve hiç gelmedi. Akrabalarından birisi hanımına gelerek dedi ki:
“Sana ne oluyor ki kocana eziyet ediyorsun. O malının tamamını fakirlere dağıttı.” Kadın üzüldü ve ağladı. Sonra Saîd hazretleri geldi ve şöyle buyurdu:
“Allahû Teâlâ'nın razı olduğu birşey, dünya ve dünyanın içindeki her şeyden daha kıymetlidir. Eğer Allahû Teâlâ'nın razı olduğu iyilik, hayırlardan birisi gökyüzüne lâmba gibi asılsaydı, onun nuru, yeryüzünü aydınlatır ve onun parlaklığı yanında güneş sönük kalırdı.”
İşte seni bu iyilikler için terkeder, senden ayrılırım. Fakat senin için bu hayırları ve iyilikleri terkedemem. Her hal üzere hayır ve hasenat yaparım. Fakirlik ve sıkıntı içinde olduğu hâlde, parayı kendisi için harcamadığını soranlara şöyle buyurdu:
Rasûl aleyhisselâmdan işittim buyurdular ki:
“Ümmetimin fakirleri zenginlerinden beşyüz sene önce Cennete girerler. Zenginlerden biri kendini onların

arasına atar ve Cennete girmek ister. Melek onun elini tutar, fakirler arasından çıkarır ve, "bekle, henüz senin Cennete girme zamanın gelmedi" der. Beşyüz sene onu kıyametin kızgın sıcağında hesap yerinde tutarlar. Malının hesabını verir, sonra Cennete girer.”
Hz. Ömer zamanında, Humus valisi olan, Saîd bin Amir, Müslüman, gayrı müslim herkes tarafından çok sevilirdi.
Hz. Ömer, Saîd bin Âmir hazretlerinin, herkes tarafından çok sevilen bir kimse olduğunu öğrenince Humuslulardan bir cemaata sordu:
“Peki valinin hiç kusuru yok mudur?”
Onlar da bazı kusurları olduğunu söyleyip dört tanesini zikrettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer, Saîd hazretlerini hemen Medîne-i Münevvereye çağırdı ve aralarında şu konuşma geçti:
“Yâ Saîd, senin bazı kusurların varmış. Bunların aslı nedir?”
“Bunlar neymiş, ya Ömer?”
“Vazifene sabah namazından hemen sonra değil, kuşluk vakti geliyormuşsun. Geceleri insanlar içerisine hiç çıkmaz, görünmezmişsin. Haftada birgün evine çekilir hiç kimseyi kabul etmezmişsin. Ashâb-ı Kiramdan, Hubeyb hazretlerinin şehid edildiği söylenince bayılıyor, kendinden geçiyormuşsun.”
Bunun üzerine Hz. Saîd (R.a.), şu cevâbı verdi:
“Yâ Emir-el mü'minin! Anlatılanlar doğru. Şimdi bunları sana izah edeyim:
1- Vazifeme ancak kuşluk vakti gelebiliyorum. Çünkü hanımım hastadır. Evde bütün hizmetleri kendim yapıyorum. Hamur yoğurur, ondan ekmek yapar, pişirir, abdest alır öyle çıkarım. Geç kalışım bundandır.
2- Geceleri insanların içerisinde görünmeyişimin sebebi; gündüzleri halkın hizmetleriyle meşgul olurum. Geceleri de Allahû Teâlâ'ya hizmet ve kulluk için ayırdım. Böylece gündüzleri yaptığım işlerin, verdiğim hükümlerin muhasebesini yapar, yanlış kararlarım varsa düzeltirim.
3- Haftada bir gün evime çekilip hiç kimse ile görüşmememin sebebi, başka giyecek elbisem olmadığından, yıkadığım elbiselerim kuruyuncaya kadar kimseyi kabul edemiyorum.
4- Hubeyb hazretlerinin şehâdetini hatırlayınca bayılmamın sebebi anlatılacak şey değildir. Çünkü Mekke müşrikleri Hubeyb hazretlerini asarlarken yanlarında idim. Belki mâni olabilirdim, fakat o zaman henüz îmân etmemiştim. Seyirci kaldım. Onun gösterdiği cesaret ve celâdeti hatırladıkça, ne kadar kuvvetli bir îmâna sahip olduğunu daha iyi anlıyorum. Niçin mâni olmadım diye üzüntümden bayılıyorum.
Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.):
“Yâ Saîd, Allahû Teâlâ'nın korkusu seni ne kadar yüceltmiş, ümmette faydalı hâle getirmiş,” dedi ve gözyaşı döküp ağladı.
“Abbas'a her kim rastgelirse sakın öldürmesin. O, müşriklerin zoru ile yurdundan gönülsüz çıkmıştır."
Fakat Hz. Abbas, Bedir'de esir düştü ve Rasûlüllah'ın huzuruna çıkarıldı. Rasûlüllah ona kendisi, kardeşleri ve müttefiki olan Utbe b. Amr için fidye vermesini söyledi. Rasûlüllah (sav) Amcası Abbası çok seviyordu. Hatta bedir savaşının bittiği gün amcası geceyi esir geçirdi diye uyuyamadı.. Rasûlüllah (sav) bu sevgisini gizlemiyordu, uykusuzluğunun nedeni sorulduğunda. Allah'ın kendisine büyük bir zafer kazandırdığı peygamber şöyle cevap verdi:
“Bağlarının içinde Abbas'ın iniltisini duydum..." Müslümanlardan bazıları Rasulüllah'ın sözlerini duydu. Biri esirlerin bulunduğu yere gidip Abbas'ın bağlarını çözdü ve gelip Rasûlüllah'a haber verdi:
“Ey Allah'ın elçisi..Ben Abbas'ın bağını biraz gevşettim...” Rasûlüllah (sav):
"Fakat neden sadece Abbas? Git ve bunu bütün esirler için yap,." buyurdular.
Evet.. Peygamberin amcasını sevmesi onu aynı şartların birleştirdiği insanlardan ayrıcalıklı kılması anlamına gelmez. Esirlerden fidye alınması kararlaştırıldığına, Rasûlüllah amcasına şöyle dedi:
“Ey Abbas... Senin, kardeşin oğlu Ukayl bin ebi Talib'in. Nevfel bin el Haris'in ve Beni el-Haris bin Fihr'in kardeşi dostun Utbe bin Amr'ın fidyelerini ver çünkü zenginsin...”
Hz. Abbas (R.a.) esaretten fıdyesiz kurtulmak istedi ve şöyle dedi:
"Ey Allah'ın Rasûlü, Ben müslüman idim fakat beni zorladılar..” Rasûlüllah (sav):
“Ey Abbas! O, seninle Rabbin arasındadır. Şu anda düşmanla birlikte karşıma çıkmışsın. Fidye vererek kendini esratten kurtarmaya çalış." diyordu.
İslam'a ve Müslümanlara karşı savaşan cahili kurum ve kuruluşlarda yeralan, müşriki orgnizasyonların içerisinde fiili olarak görev yapan kişi ve kimseler, müslüman olduklarını iddia etseler bile İslâm düşmanlarının muamelesine tabi tutulurlar. İslâm zahire göre hükmeder. Kalblerde olanı ise Allahû Teâla bilir. Rasûlüllah (sav), zahire göre hüküm vermeyi ümmetine öğretmiştir. Dolayısıyla kâfirlerle birlikte müslümanların karşısına çıkan, müslümanlarla savaşan kâfirlerin karaltısını çoğaltanlar, kâfirlerin muamelesine tabi tutulurlar. Allah'ın hükmünü ve hakimiyetini inkâr eden, ayetleriyle alay eden meclislerde, kurultaylarda, beynelakvam/kavimlerarası kurum ve kuruluşlarda görev alanlar, onların işlerini kolaylaştıranlar, aynen Allah'ın hükmünü ve hakmiyetini inkâr edenlerin muamelesine tabi tutulurlar. Çünkü zahir durum bunu gerektirmektedir. Bunların içerisinde İslâm cemaatinin başında bulunan "Harb Emiri"nin izniyle bulunanlar da zahire göre muamele görürler. Zahiri durumlarına göre böylelerine Allah'ın hüküm ve hakimiyetini inkâr edenlere yapılan muamele gibi muamele edenler mesul sayılmazlar.

Hz. Abbas (R.a.), yalnız kendisi için yüz, Akil için seksen ukiyye -takriben yedi bin dirhem- altın vermekle yetindi. Ötekiler kendi mallarından fidye verip kurtuldular. Abbas, fidyeleri verdikten sonra Rasûlüllah'a şöyle dedi:
"Beni Kureyş'in fakiri dedirtecek hâle koydun. Hayatım boyunca ötekine berikine avuç açacak hâle getirdin." Rasûlüllah da cevaben:
"Peki Ümmü'I-Fazl'e emanet ettiğin mallar ne oldu? Buraya gelirken, 'Şayet kazaya uğrarsam işte bunları oğullarım Fazl, Abdullah ve Kuşem için sakla, seni kendimden sonra zengin bırakıyorum' diyerek gösterip gömdüğün altınlar ne oldu?" buyurdu. Abbas şaşırdı ve
"Vallahi senin Rasûlüllah olduğuna şehadet ederim. Bunu benden, bir de Ümmü'l- Fazl'dan başka hiçbir kimse bilmiyordu." dedi ve o anda hemen iman etti. Bu olay, vahyi metlüv olan Kur'an dışında vahiy-i gayr-i metlüvün var olduğuna bir delildir. Rasûlüllah (sav), Hz. Abbas (R.a.)'in kendi hanımına yapmış olduğu vasiyeti vahyi ile öğrenmiştir. Bu vahiy Kur'an'da yer almadığına göre, demek oluyor ki Kur'an'ın dışında da vahiy gelmiştir. Dolayısıyla sünnet, vahiy-i gayr-i metlüvdür. Sünnetin dinde delil olmadığını ve her hangi bir teşri değeri bulunmadığını iddia edenler, doğrudan doğruya vahyi inkâr edenlerdir.
Hz. Abbas (R.a.) fidye verip kurtulduktan sonra Mekke'ye döndü. Müslümanlığını gizledi ve Mekke'deki müslümanları korudu; Mekke ve müşriklerle ilgili Peygamberimize haberler yolluyordu. İbn-i Abbas (R.a.) der ki:
"Hz. Abbas (R.a.) Bedir savaşından önce Mekke'de müslüman oldu. Hanımı Ummu'l Fadl'da onunla birlikte müslüman olmuştu. Mekke'de olup bitenleri yazıp Rasûlüllah (sav)'e gönderebilmek için orada ikamet ediyordu. Hicret edemeyen bazı müslümanlar onunla dertleşiyorlardı. Hz. Abbas (R.a.)'ın Medine'ye hicret etme niyetini öğrenen Rasûlüllah (sav) ona bir mektup yazıp, gönderdi. Mektupta şunlara yer veriyordu:
"Orada ikamet etmeni tasvip edip, güzel buluyorum." Böylece Hz. Abbas (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in emri üzere müslümanların lehine casusluk etmek üzere Mekke'de ikamet etmiş oldu. Yani Hz. Abbas (R.a.) iman etmesine rağmen görev icabı belli bir süre için Daru'ş Şirk olan Mekke'de kalmış ve görevini bitirince hicret etmişti.
Mekkî toplumlarda Tevhidi Hareket'in imamet makamı düşman safında gizli bir şekilde istihbarat birimlerini oluşturabilir. Bu birimde görev alanları da imamet makamının dışında hiç kimse tanımayacaktır. Çünkü bu tarzdaki bilgiler taban tarafından bilinirse, planlar ortaya çıkacak ve imamet makamının çizdiği bütün projeler heba olacaktır. Birileri şöyle sorabilir: Zaten Allah vahyi yoluyla Kureyşlerin bütün durumlarını Rasûlüllah (sav)'e bildiriyordu. Durum böyle iken, niye böyle bir girişime ihtiyaç duyuldu? Bizde deriz ki, Peygamberlik yalnız Peygamberin hayatta olduğu döneme mahsus değildir. Rasûlüllah (sav)'tan sonraki bütün dönemler için örnekliğini muhafaza ettiğinden, Rasûlüllah (sav)'ta bütün insanlık için gönderilmiş bir peygamber olduğundan onun bu husustaki pratiği çok önemlidir. Eğer Rasûlüllah (sav)'e düşmanlarının durumları bildiriliyor idiyse, vahyin kesildiği bu dönemde bize düşmanlarımızın durumlarını kimler ulaştıracasktır? Şunu da unutmayalım ki; İslâm insanların güç ve çabalarıyla hayata hakim kılınsın diye, gönderilmiştir. Mucizeler ve olağanüstü şeylerle değil. Şu bir gerçektir ki, Bedir savaşında yalnız bir melek bütün kâfirlerin işini bir anda bitirebilirdi. Dünyayı başlarına yıkabilirdi. Fakat Allahû Teâla dinini mucizelerle değil, iman etmiş insanların vesilesiyle hakim kılmak, kâfirleri de olağanüstü şeylerlerle değil, müslümanlarm eliyle yok etmek istiyordu. Her asırda müslümanlara gereken, kendi imkânlarını seferber edip düşmanlarına karşı külli bir hazırlık yapmalarıdır.
Hz. Abbas, Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce Medine'ye hicret etti. Hatta yolda Mekke'yi fethe gelmekte olan Hz. Peygamber ile karşılaştığında Rasûlüllah ona,
"Ben peygamberlerin sonuncusu, sen de muhacirlerin sonuncusun" demiştir. Hz.Abbas (R.a.) Mekke'nin fethinden sonra Peygamberin yanında yer aldı; Huneyn'de İslâm ordusu dağılıp çok az kişi kalmışken Abbas, Peygamberimizin atının dizginlerini tutmuş ve çağrısıyla müslümanları çözülmekten kurtararak tekrar toplanmalarını sağlamış ve savaşın kazanılmasına sebep olmuştur. Böylelikle onun gür sesi sayesinde büyük bir bozgun önlenmiş oldu .
Hz. Peygamber, Veda Hutbesi'nde,
"Faizin her türlüsünün ayağı altında olduğunu ve ilk kaldırdığı faizin amcası Abbas'a ait olan faiz borçları olduğunu" söylemiştir. Hz. Abbas çok zengindi ve faizle borç para veriyor, yani tefecilik yapıyordu; ancak faizin kaldırılmasından sonra bir daha faiz alış-verişiyle uğraşmamıştır. Bizans seferlerinde müslüman orduların silah ve teçhizatının mâli kaynağını da Hz. Abbas karşılamıştır.
Hz. Abbas'ı, Rasûlüllah'ın vefatı, sırasında hilâfet meselesiyle uğraşırken bulmanın anlamı, onun, halifeliğin Hâşimoğullannda kalmasını istediği şeklinde yorumlanabilir. Hz. Peygamber rahatsızlanınca Hz. Abbas, Hz. Ali'ye,
"Görmüyor musun? Rasûlüllah vefat etmek üzeredir. Ben Ahdulmuttalib oğullarının ölecekleri sırada yüzlerinin ne hâle geldiğini bilirim. Haydi Allah Rasûlü'nün yanına gidelim de halifeliği kime bırakacağını soralım. Bize bırakırsa bunu bilelim. Bizden başkasına bırakıyorsa kendisiyle konuşalım, bize gerekli tavsiyelerde bulunsun" dedi. Hz. Ali bu teklifi reddederek,
"Allah'ın elçisinden bunu sorar da, o başkanlığın bize ait olmadığım söylerse millet bizi hiçbir zaman başkan yapmaz, onun için ben bunu soramam" dedi.
Hz. Aişe'den rivayete göre, Rasûlüllah hastalandığında burnuna burun otu damlatıldı. Hz. Peygamber ayıldıktan

sonra şöyle dedi:
"Abbas'tan başka her birinizin burnuna bu ilaç damlatılacaktır." Çünkü Abbas ilaç damlatılırken hazır değildi."
Başka bir rivayete göre, Hz. Abbas, Rasûlüllah'ın burnuna ilaç damlatmış, Peygamberimiz ayıldığında
"İlacı kim damlattı?" demiş; Abbas'ın damlattığı söylendiğinde Rasûlüllah (sav) Habeşistan'ı işaret ederek,
"Bu ilacı kadınlar işte şu memleket tarafından getirdiler. Niçin bu ilacı damlattınız?" diye sormuştur. Abbas da "Biz senin zatülcenb hastalığına tutulmandan korktuk" demiş. Rasûlüllah da şu cevabı vermiş:
"Allah beni bu hastalıkla cezalandırmaz. Amcam hariç olmak üzere evde bulunanların hepsinin burnuna bu ilaç damlatılacaktır."
Hz. Abbas üç halife zamanında da yaşadı. Hicretin otuziki'nci yılında Medine'de seksen sekiz yaşında vefat etti. Cenaze namazını Hz. Osman kıldırdı. 653 yılında öldüğünde arkasında on erkek çocuk ile bir çok kız kendi arazisine tecavüzde bulunduğunu şikayet etti. Mervan, memurlarını Akik vadisindeki çiftliğinde bulunan Said (R.a)'a göndererek şikayet konusu olayı soruşturdu. Said (R.a) gelenlere; "Ona haksızlık ettiğimi zannediyorsunuz değil mi? Rasûlüllah (sav)'in şöyle dediğini duydum:
"Haksız yere her kim bir karış toprağı gasbetse, kıyamet gününde yedi kat yerin dibinde dahi olsa o toprak boynuna dolanır." Sonra şöyle ekledi:
"Allah'ım bu kadın yalan söylüyorsa gözleri kör olmadan canını alma ve kuyusunu ona mezar yap." Rivayet edildiğine göre bu kadın, daha sonra kör oldu ve evine yürürken kuyuya düşerek öldü. Bu olaydan dolayı Medineliler birisine kızdıkları zaman ona, "Allah seni Erva gibi kör etsin" diyerek beddua etmekteydi. [94[94]] Said (R.a)'dan bazı hadisler rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi, Cennetle müjdelenen on kişi hakkında olanıdır. Abdullah b. Zalim el-Mazinî, Said b. Zeyd'den şöyle rivayet etmektedir:
"Muaviye Küfe'den ayrıldığı zaman, Mugîre b. Şu'be'yi vali tayin etmişti. Hatipler minberlere çıkarak Ali (R.a)'a hakaretlerde bulunuyordu. Ben Sâid b. Zeyd'in yanındaydım. O, kızdı ve kalktı. Benim de elimden tutmuştu. Ben de ona uydum, o bana;
"Şu nefsine zulmeden adamı görüyor musun? Cennet ehlinden olan bir adama lanet edilmesini emrediyor. Ben şahitlik ederim ki dokuz kişi vardır ki onlar Cennettedirler. Onuncusuna da şahitlik etsem günah işlemiş olmam" dedi. Ve sormam üzerine şöyle devam etti;
"Rasûlüllah (sav) sarsılan Hira dağına;
"Hıra, yerinde dur! Senin üzerinde nebi, sıddık ve şehidden başkası bulunmuyor" dedi ve arkasından Cennetle müjdelediği sahabileri saydı."[95[95]]
Sa'd b. Habib, Sa'îd b. Zeyd'in de aralarında bulunduğu, Cennetle müjdelenmiş kimselerin isimlerini zikrederek şöyle demektedir: "Onlar her zaman savaşta Rasûlüllah (sav)'ın önünde, namazda ise arkasında durmuşlardır [96[96]] demektedir.
Mescide devam etmek ve cihad ibadetini iştahla ihya etmek, sahabe neslinin en önemli hassasiyetler indendir. Onlar için mescid-kışla ayrılmazlığı esastı.

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. İkrime b. Ebî Cehil (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. İmrân b. Husayn (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Kâ'b bin Züheyr (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Ka'b bin Mâlik (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Mikdad bin Esved (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Mûaz b. Cebe (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Mugiretebni Şu'be (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Muhammed bin Mesleme (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Mus'ab İbni Umeyr (r.a)'ın hayatı ve fıkhı bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Nuaym İbni Mesûd (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Nu'mân bin Mukarrin (r.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Gönlüm böyle bir duaya "âmin" demek arzu etmiyordu. Fakat, o istediği ve önceden söz verdiğim için mecburen "âmin" dedim. Daha sonra kılıçlarımızı çektik, savaşa devam ettik. İkimiz de önümüze geleni öldürüyorduk. O, son derece bahadırâne harbediyor, düşman saflarını tarumar ediyordu. Düşmana hamle üstüne hamle ediyor, şehîd olmak için derin bir iştiyakla hücumlarını tazeliyordu.
Allah Allah!. diye çarpışırken kılıcı kırıldı. O anda sevgili Peygamberimiz, ona bir hurma dalı uzatarak, savaşa devam etmesini buyurdu. Bu dal bir mu'cize olarak kılıç oldu ve önüne geleni kesmeye başladı. Birçok düşmanı öldürdü."
Daha sonra bu kılıç, vârisleri elinde uzun seneler kaldı. En son bir Türk kumandanı, iki yüz altına bunu satın

---

94[94] İbn Hacer el-Askalanî, el-îsabe fi Temyizi's-Sahabe, Bağdat (t.y), H, 46; İbnül-Esîr, Üsdül-Gabe, II, 388; ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, 1,188-189
95[95] Ahmed b. Hanbel, I, 189; İbnül-Esir, a.g.e., 11,389; Sa'd b. Zeyd'in rivayet ettiği diğer hadisler için bk. İbn Hanbel, I, 187
96[96] İbn Hacer, el-Askalanî, a.g.e., II, 46.

almıştır.
Savaşın sonuna doğru Abdullah bin Cahş, Ebû'l Hakem isminde bir müşrikin attığı oklarla arzu ettiği şehâdete kavuştu. Şehîd olunca, kâfirler, bu mübarek şehidin cesedine hücum ederek burnunu, dudaklarını ve kulaklarını kestiler. Her tarafı kana boyandı.
Muharebe bittikten sonra, Abdullah bin Cahş'ı şehîd edilmiş bulan Hz. Sa'd, durumu ve onun yaptığı duayı Peygamber efendimize anlattı. Rasûlüllah efendimiz de, onun duasının kabul edildiğini ve bu dünyada istediğine kavuştuğunu, âhirette de istediğine kavuşacağının anlaşıldığını bildirdi. Şehid olmayı Allahû Teâla'dan taleb etmek, Peygamber (sav) ve Ashâb-ı Kirâm'ın Rasûlüllah (sav)'den öğrenip yaptığı bir sünnettir.
Hz. Abdullah bin Cahş'ı ve dayısı "Seyyidüşşühedâ" ya'nî, "Şehîdlerin efendisi" Hz. Hamza'yı aynı kabre defnettiler.
Abdullah bin Cahş hazretleri, İslâmiyeti heyecanla yaşayan zâtlardandı. İlk Müslüman olduğu yıllarda, kâfirler kendisine her türlü ezâ ve cefayı yapmışlardı. Hepsine de îmânının verdiği güç ile mukabele etmiş, ezâ ve cefâlara katlanmıştır. Peygamber efendimiz, kendisi için buyurmuştur ki:
“Açlığa ve susuzluğa en çok dayanan ve katlananınızdır.”
Rasûlüllah efendimizin şehîdler için verdiği müjdeleri duyarak, hep şehîd olmaya can atar, harplerde hep en önde kahramanca çarpışırdı.
Peygamber efendimiz hicretin ikinci senesinde, Nahle'de, Kureyş müşriklerini gözetlemek üzere, ilk önce Ebû Ubeyde bin Cerrâh'ı göndermek istemişti. Hz. Ebû Ubeyde, Peygamber efendimizden ayrılmaya dayanamıyarak ağlamaya başladı. Bunun üzerine Peygamberimiz, onu göndermekten vazgeçti. Hz. Abdullah bin Cahş der ki:
O gün Rasûlüllah aleyhisselâm, yatsı namazını kılınca bana buyurdu ki:
“Sabahleyin yanıma gel! Silahın da yanında bulunsun! Seni bir tarafa göndereceğim.”
Sabah olunca mescide gittim. Kılıcım, yayım, ok ve çantam üzerimde, kalkanım da yanımda idi. Rasûlüllah efendimiz, sabah namazını kıldırdıktan sonra, muhacirlerden benimle birlikte gidecek birkaç kişi buldu. Bir mektup vererek buyurdu ki:
“Seni bu kişilerin üzerine kumandan tayin ettim. Git! İki gece yol aldıktan sonra, mektubu aç! Orada yazılanlara göre hareket et!”
“Yâ Rasûlallah! Hangi tarafa gideyim?”
“Necdiye yolunu tut! Rekiye'ye, kuyuya yönel!"
Abdullah bin Cahş hazretleri, Nahle seferine görevlendirildiği zaman, ilk defa "Emîr-ül-mü'minîn" sıfatı verildi. Yani "Harb Emiri" sıfatı verildi. Böylece, İslâmda ilk tayin olunan "Harb emîri" oldu. Mücâhidlerin, iki kişisi için bir develeri vardı.
Sekiz veya oniki kişilik bir birlik ile iki gün sonra Melel mevkiine vardıklarında, mektubu açtı. Mektupta şunlar yazılıydı:
“Bismillâhirrahmânirrahîm. Bu mektubu gözden geçirdiğin zaman, Mekke ile Tâif arasındaki Nahle vadisine ininceye kadar, Allahû Teâlâ’nın ismi ve bereketiyle yürüyüp gidersin.
Arkadaşlarından hiçbirini, senine birlikte gitmeye zorlamayasın! Nahle vadisindeki Kureyşlileri, Kureyşlilerin kervanını gözetleyip denetleyesin! Onların haberlerini bize bildiresin!"
Emîr-ül-mü'minîn/mü'minlerin harb emîri Hz. Abdullah bin Cahş, Peygamberimizin mektubunu okuduktan sonra,
"Bizler Allahû Teâlâ’nın kullarıyız ve hep O'na döneceğiz. İşittim ve itaat ettim. Allahû Teâlâ’nın ve sevgili Rasûlünün emrini yerine getireceğim" diyerek

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe (r.a)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek
Hz. Seddat İbni Evs (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz.Sehl bin Hanîf (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Sehl bin Sa'd (r.a)'ın hayatını ve, fıkhını öğrenmek
Hz. Seleme bin Hişâm (r.a)'ın hayatıın ve fıkhıın öğrenmek
Hz. Seleme İbni Eyka (r.a)'ın hayatını ve fıkhıın öğrenmek
Hz. Sevbân (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Selman el- Farisî (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Süheyb-i Rumi (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Sümâme bin Üsâl (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Süraâka bin Mâlik (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Talha b. Ubeydullah (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz, Tufeyl bin Amr (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ubâde bin Sâmit (r.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Salim Mevla Ebu Huzeyfe (r.anh)

Hz. Ebû Bekir zamanında Müseylemet'ül Kezzab'a karşı yapılan Yemâme gazasında Muhacirlerin sancaktan Hz. Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe idi. Sâlim'in sancağı taşıması dolayısıyla tehlikeye hedef olacağını gören Ashâb dediler ki:
Senin başına bir zarar gelmesinden korkarız. Fakat o buyurdu ki:
Eğer ben sancağı taşımayacak olursam Kur'ân-ı Kerîm ehlinin en bedbahtı olurum.
Harp sırasında Beni Hanîfe kabilesi, sancağı düşürebilmek için sancağın bulunduğu yere ve sancaktar Sâlim'e çok şiddetli bir hücum yaptılar. Sâlim'in sancak tutan kolunu azılı kâfirlerden birisi çok şiddetli bir kılıç darbesiyle kesti. Salim, "Allah..." diye öyle bir haykırdı ki, harp meydanı inledi.
Fakat sancak yere düşmeden diğer eliyle tuttu. Bir kılıç darbesiyle diğer kolu da kesildi. Fakat İslâm sancağı yine yere düşmedi. Çünkü Salim vücudu ve kesik kollan ile sancağa sarılmıştı. Kâfirlerin bütün şiddetli darbelerine rağmen sancağı asla yere bırakmadı. Sanki Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe'ye vurulan her kılıç darbesi onun sancağa biraz daha sıkı yapışmasını ve durduğu yerde daha kuvvetle dik durmasını sağlıyordu.
Ne zaman ki İslâm askeri yetişti ve sancağı aldılar, o zaman Salim (r.a.) yere düştü. SâÎim kâfilerin en şiddetli kılıç darbeleri altında:
"Muhammed bir Rasûl'den başkası değildir." [97[97]] âyeti kerîmesini okuyordu. Ashâb-ı Kiram ona yetiştikleri zaman bu âyeti okuduğunu işittiler. Yere düşünce Ebû Huzeyfe'yi sordu. Şehîd olduğunu öğrenince buyurdu ki:

Hz. Abdullah Bin Ebu Bekir (R.Anh)

Hz. Abdullah b. Ebû Bekir (R.a.), cemaatten devlete giden yolda Rasûlullah (sav)'in habercisi idi. Hz. Abdullah, babası Ebû Bekr-i Siddîk'in davetiyle, küçük yaşta Müslüman oldu. Peygamber efendimiz ile babası Mekke'den Medine'ye hicretlerinde, Sevr Mağarasına geldiklerinde, habercilik vazifesini yaptı.
Zekî ve kabiliyetli bir genç olduğundan, babasının emir ve direktiflerini harfiyen yerine getirirdi. Gündüzleri Mekke'de Kureyşliler arasında bulunup, onların Peygamberimiz ve Hz. Ebû Bekir hakkında söylediklerini, akşam vakti Sevr Mağarasına gelerek haber verirdi. Geceyi orada geçirip, tanyeri ağarmadan Mekke'ye dönerdi. Bu hizmeti, onun adını İslâm tarihine geçirdi.
Hz. Abdullah bin Ebî Bekr-i Siddîk; hicret-i Nebevî'den sonra, Mekke'den Medine'ye geldi. Rasûlullah ile hicretin 8. senesinde Mekke'nin fethinde bulundu. Atike binti Zeyd bin Amr ile evliydi. Mekke'nin fethinden sonra Huneyn Gazvesine katıldı. Huneyn'den kaçan Sakif ve Hevâzinlilerin toplanmalarına mâni olmak için, onların sığınıp, saklandıkları Tâif Kalesini muhasara etti. Muhasarada ok isabet edip, yaralandı. Medine'ye yaralı olarak döndü.
Hz. Abdullah bin Ebî Bekr-i Siddîk, Peygamber efendimiz için hazırlanan elbiseyi yedi altına satın almıştı. Sonra Rasülüllahın tekfinine uygun görülmeyince, teberrüken kendine kefen için saklamıştı. Ruhunu teslim edeceği sırada, "Bunda, hayır ve bereket olsa idi, Rasûlullah efendimiz tekfin olunurdu" deyip, kendisine bunu kefen yaptırmadı.
Bezden çaputtan bereket beklenmez. Nitekim ölümü esnasında Rasûlullah (sav)'in iç gömleğini oğlu Abdullah vasıtasıyla Rasûlullah (sav)'den münafıkların reisi Abdullah İbn-i Sebe istemişti. Yapılan itirazlara Rasûlüllah (sav), kişinin imanı olmadıktan sonra kendisinin iç gömleğinin kimseyi kurtaramayacağını söylemişti. [98[98]]
Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinin başlarında, hicretin onbirinci senesinin Şevval ayında Tâifte aldığı yaranın iyileşmemesi sebebiyle vefat etti. Cenaze namazını Hz. Ebû Bekir kıldırdı. Kabrine ise, Hz. Ömer, Taiha ve kardeşi Abdurrahman bin Ebî Bekir indirmişlerdir. Tâif şehîdlerinden sayılır.
Onun vefatından bir müddet sonra, Hz. Ebû Bekir'e, Sakif heyeti geldi. O sırada Hz. Abdullah'ın Ölümüne sebep olan ok, Hz. Ebû Bekir'in yanındaydı. Oku, heyettekilere göstererek sordu:
İçinizde bu oku tanıyanınız var mı? Aclân oğullarından Hz. Sa'd bin Ubeyd dedi ki:
Bu oku ben yonttum; ucunu ben sivrilttim; tüyünü ben taktım; bunu atan da benim. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir buyurdu ki:
"Bu ok, Abdullah bin Ebî Bekir'i şehîd eden oktur. Senin elinle ona şehîdlik şerbetini içiren, onun eliyle seni öldürtmeyen Allaha hamdolsun. Allah 'in himâyesi geniştir. "
Herkesin bir hidayet süreci vardır. İlahi irade tarafından takdir edilmiş o süreç tamamlanmadan insan hidayete gelmez. Bazan sizin şehadetinizden sonra sizi şehid edenler imana gelebilir. Dolayısıyla kişinin hidayet anı Allahû Teâla'nın elindedir. Hz. Abdullah bin Ebî Bekr-i Siddîk, Ashâb-ı kiramdan olup, ilk Müslümanlardandır. Babası Ebû Bekr-i Siddîk, annesi Katile binti Abdiluzza'dır. Esma ile anne bir kardeştir. Doğum tarihi bilinmemektedir. [99 [99]] Şehidçe bir hayat yaşayanlar şehadete ererler. Hayatlarıyla Allah'ın dinine şahidlik edemeyenler, şehadetten uzaktırlar. Sahabelerin şehid olanları, şehidçe bir hayat yaşayanlarıdır. Esasen Allah'ın rızasına ve cennete sevdalanmış sahabelerin hepsi şehidçe yaşadılar. Ama kimine şehid olmak nasip oldu, kimine

---

[97[97]] Âl-i imrân: 3/ 144
[98[98]] Müşkilu'l Asar/ İmam Tahavî, C:3, Sh:13, Beyrut/1333
[99[99]] Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el- Başa: 1/160-200, Beyrut/ty.

olmadı. Dolayısıyla sahabe yolu, şehadet yoludur.

Hz. Abdullah Bin Huzafe (r.anh)

Peygamber efendimiz, Hudeybiye antlaşmasından sonra, İslâm'ın bütün dünyaya yayılması ve insanların Cehennemden kurtulup, ebeçlî saadete kavuşmaları için hükümdarlara elçiler göndermek istiyordu. Zîrâ O, âlemlere rahmet olarak gönderilmişti. Bu sebeple bir gün, Ashâb-ı kirama buyurdular ki:
"Bazınızı, yabancı hükümdarlara göndermek istiyorum. Sakın, İsrâiloğuîlarının, Peygamberlerine karşı davrandıkları gibi, siz de bana karşı davranmayasınız!" Ashâb-ı kiram cevap verdiler:
"Yâ Rasûlallahl Biz, sana karşı, hiçbir zaman, hiçbir şey hakkında aykırı davranmayız. Sen, bize, istediğini emret, bizi istediğin yere gönder!"
Bunun üzerine İslâm'a davet etmek üzere, dünyanın çeşitli yerlerindeki altı hükümdara, İslâm'a davet mektubunu ulaştıran birer elçi gönderdi. Bu altı elçiden birisi de, Abdullah bin Huzâfe idi. Peygamberimiz onu, Kisrâ'ya ya'nî İran şahma göndermişti. Peygamberimiz, mektubunu Kisrâ'ya sunmak üzere Bahreyn valisine vermesini de Abdullah bin Huzâfe'ye emretti. Peygamberimiz, Kisrâ'ya yazdığı mektubunda şöyle buyurdu:
"Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın Rasûlü Muhammed'den, Farsların büyüğü Kisrâ'ya! Hidâyete uyan, doğru yolu tutanlara, Allaha ve Resulüne iman edenlere, Allahtan başka hiçbir ilâh ve ma'bûd olmadığına, O'nun eşi, ortağı bulunmadığına ve Muhammed'in de O'nun kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet getirenlere selâm olsun! Ben, seni, Allaha imana da'vet ediyorum! Çünkü ben; Allahın, kalbleri diri ve akılları başında olanları uyarmak, kâfirler hakkında da, o azâb sözü gerçekleşmek için bütün insanlara göndermiş olduğu Peygamberiyimdir! Öyle ise, Müslüman ol, selâmeti eğitimine önem vermek, sahabeden hayata izler taşımaktandır. Kelime-i tevhid eğitimini ne kadar yaygınlaştırırsak, o kadar sahabeden hayata izler taşımış oluruz. Tevhidi anlamanın derdinde olan sahabenin izinde olur."

Hz. Sehl Bin Hanıf (r.anh)

Uhud gazasında bir ara Müslümanlar geri çekilir, dağılır gibi oldular. Bu sırada hiçbir şey düşünmeyen, sadece Peygamberimizi düşünen Sehl bin Hanîf, parçalanıp ölünceye kadar, O'nu korumaya canla başla çalıştı. Bu aşk ve heyecanla vücudunda birçok ok yarası bulunmasına rağmen, savaşa devam ediyordu. Savaşın en şiddetli anında Peygamberimizi bularak etrafındaki müşriklere karşı ok atmaya başladı. Hatta müşriklerin dikkatlerini dağıtmak ve kendi üzerine çekmek için gür sesi ile ortaya çıkarak müşriklere:
Sehl'i nişan alınız. Oklarınızı ona atınız. Belki onu bu yüzden daha kolay vurursunuz, diyerek elinde bulunan oklar bitinceye kadar onlarla savaştı. Bu haliyle onu gören Peygamberimiz de buyurdu ki:
"Sehl'e ok yetiştiriniz. Çünkü o, Sehl'dir, rahat, iyi ok atar."
Ve o gün Sehl müşriklerden birçoğunu öldürdü.
Sehl bin Hanîf, Hendek gazası hazırlıklarında ve hendek kazmada hiç durmadan akıllara durgunluk veren gayretle çalıştı. Bu gazada müşriklere çok ok atmış, Peygamberimizin sevgisini daha çok kazanmıştı. Hendek savaşından hemen sonra Beni Kureyza gazasına katılarak onların üzerlerine yürüdü. Burada da büyük kahramanlıklar gösterdi. Daha sonra hicretin altıncı yılında yapılan Hayber gazasına katıldı. Hicretin sekizinci yılında yapılan Mekke fethine katılarak, hemen bunun ardından Huneyn gazasına işitirak etmiştir.
Hicretin dokuzuncu yılında, Peygamberimiz Tebük savaşı hazırlığına başlayınca, bütün Ashabı yardıma çağırdı. Peygamberimizin teşviklerinin sonunda bilhassa zengin olanlar çok miktarda yardım ettiler. Bu hâli .gören Sehl bin Hanîf çok duygulandı. Fakir olduğu ve Peygamberimizin bu yardım da'vetine katılamadığı için çok üzüldü. Hemen eve gidip.
Hz. Peygamberin yakın arkadaşlarından birisinin Hıristiyanlığı kabul etmesi, günden güne yayılarak, Bizans'ı tehdit eden Müslümanlar arasında bir panik meydana getirecek ve Hıristiyanlık âlemi için büyük bir muvaffakiyet olacaktı. Onun için Kral, Hz. Abdullah'ın Hıristiyan olması hâlinde kavuşacağı dünyalıkları durmadan arttırıyor, yeni yeni tekliflerde bulunuyordu. En sonunda şöyle bir teklifte bulundu:
"Hıristiyan olmayı kabul ettiğin takdirde, kızımı verir, seni saltanatıma ve mülküme ortak ederim. "
İlk Müslümanlardan olup, Mekkeli müşriklerin daha önceki işkencelerine katlanmış olan Hz. Abdullah b. Huzafe(Ra.), izzetle haykırarak şu cevabı verdi:
"Değil bütün Bizans topraklarını, Arap ve Acem topraklarını da versen, bir an olsun dînimden dönmem!"
Bunun üzerine Kral, Hz. Abdullah'a dedi ki:
"Öyle ise öldürüleceksiniz."
"Buna gücünüz yetebilir. Ama îmânımı kalbimden çıkarıp atamazsınız!"
Abdullah bin Huzâfe'den beklediği neticeyi alamayan Bizanslılar, Hz, Abdullah'ı çarmıha gerdiler ve okçular devamlı olarak, ellerine ve ayaklarına yakın yerlere ok yağdırdılar. Bu arada yine Hıristiyanlık telkinlerine devam ediliyordu. Aynı zamanda, bir kazan su kaynatılmış ve Hıristiyan olmayı reddetmiş olan diğer Müslümanlardan birisi getirilmiş, kazana atılmak üzere bekletiliyordu. Ağlamaya başladı derken o Müslüman kaynar suya atıldı. Etrafta bulunanlar ve Hz. Abdullah bu fecî durumu gördüler. Sonra kazanın yanına Hz.

Abdullah getirildi. Bu esnada Hz. Abdullah ağlamaya başladı. Kral Hz. Abdullah'ın korkusundan ağladığını zannederek, tekrar Hıristiyan olmasını teklif etti. Hz. Abdullah yine tekliflerini reddetti. Bunun üzerine kral sordu:
“O hâlde niçin ağlıyorsun?"
“Ben korkumdan ağlamış değilim. Biz Müslümanlar Allah yolunda ölümden korkmayız. Benim ağlamamın sebebi şudur ki; başımdaki saçlarım adedince canlarım bulunsa da, onlardan her biri böyle Allah yolunda ölüme gitse, diye düşündüm ve böyle bir düşünce beni ağlamaya şevketti." İslâm izzetinin müşahhas bir timsâli olan Hz. Abdullah'ın bu sözleri karşısında Kral yeni bir teklifte bulundu:
“Başımdan öpersen, seni serbest bırakacağım." Bizans saltanatına ortaklık teklifi karşısında bile îmânından fedâkârlık göstermeyen Hz. Abdullah, bir Hıristiyanın başından nasıl öperdi? Şöyle mukabil bir teklifte bulundu:
“Burada bulunan bütün Müslüman esirleri serbest bıraktığın takdirde, dediğini yaparım."
Hz. Abdullah, kralın başını öpmeye giderken şöyle düşünüyordu:
"Bu adamın, Allah’ın düşmanlarından birisi olduğuna inanıyorum. Bunun başını ise, ancak Müslüman kardeşlerimi serbest bırakacağı için öpüyorum."
Hz. Abdullah, kralın başını öptü ve o da sözünde durarak 80 Müslüman esîri serbest bıraktı. Başka bir rivayete göre 100 müslüman esîri serbest bıraktı.[100[100]]
Abdullah bin Huzâfe'nin îmânından gelen izzet ve fedâkârlığı, 80-100 Müslümanın kurtarılmasına ve daha nicelerinin îmânını kurtarmasına vesîle olmuştu. Esîr müslümanların kurtuıluşu için çalışmak, kâfirlerin kahrına katlanmak pahasına da olsa bu hususta zorlukları sineye çekmek, sahabe sünnetindendir. Çünkü bir dünya, bir müslümandan evhendir. Bir müslümanı esaretten kurtarmak, dünyalara bedeldir. Esîr müslümanlarla birlikte hürriyeti yudumlamak, en büyük zaferdir.
Esîrlerle birlikte Medine'ye dönen Hz. Abdullah, Hz. Ömer tarafından karşılandı. Hz Ömer, Abdullah'ı tebrik etti ve orada bulunan Müslümanlara hitaben;
Abdullah, kralm başından öperek 80-100 Müslüman kardeşimizin kurtuluşuna vesîle olmuştur. Onun için, Abdullah'ın başından öpmek her Müslümana bir vazifedir. İşte ilk önce ben öpüyorum" dedi ve başından öptü. [101[101]] Hz. Ömer (r.a.)'ın, Hz. Abdullah b. Huzafe (r.a.)'ın alnında öpmesi, O'nun bu davranışının meşru bir ruhsat olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla dünyadaki esîr müslümanları kâfirlerin, zorbaların elinden kurtarmak için birtakım ruhsatlar kullanılabilir. İslam'ın ve müslümanların maslahatına ruhsatları kullanmak, sahabe sünnetindendir. Kâfirler karşısında maslahat olup olmadığı meçhul ve muğlak birtakım durumlar ile ihtimaller üzerine bina edilen davramşlar, ruhsat değil taviz sayılırlar. Çünkü Hz. Abdullah b. Huzafe (r.a.) kullanmış olduğu ruhsatın İslâm'ın ve müslümanların maslahatı açısında neyi getirip neyi götürdüğünü çok iyi biliyordu.
Abdullah bin Huzâfe, ilk Müslümanlardan idi. Soyu Hz. Lüey'de Peygamber efendimizle birleşmektedir. Annesi Hârisoğullarırrdandır. Müslüman olduktan sonra Mekkeli müşriklerin işkencelerine maruz kaldı. İki defa Habeşistan'a hicret etti. Bedir savaşından sonra Medine'ye geldi. Rasûlüllah'la birlikte bütün savaşlara katılan Abdullah bin Huzâfe hazretleri, bir ara Peygamberimiz tarafından 50 kişilik bir seriyyenin kumandanlığına da getirilmişti. Abdullah bin Huzâfe, Hz. Osman devrinde Mısır'da vefat etti. Allah ondan razı olsun.

Hz. Abdullah Bin Mes'ud (r.anh)

Kur'an mektebinin muallimlerindendir. İlk müslümanlardan, muhad-dis, fakîh ve müfessir sahâbîdir.
Adı Abdullah, künyesi Abdurrahman'dır. Babası Mes'ud, annesinin adı Ümm-i Abd'dir. Babası hakkında fazla bir bilgi yoktur. Onun, Zühreoğullarından Abd b. Hâris'in müttefiki olduğu bilinmektedir.
Abdullah, Mekke'nin fakîr ailelerinden birine mensuptu. Gençliğinde Ukbe b. Ebi Muayt'ın koyunlarını güderek çobanlık yapmıştır. Abdullah b. Mes'ud (R.a.), Hz. Peygamber ile ilk tanışması ve karşılaşmasını şöyle anlatır:
"Ben Ukbe b. Ebi Muayt'ın koyunlarını güdüyordum. Bir gün Rasûlüllah (sav) ve Hz, Ebu Bekir (r.a.) yanımdan geçiyorlardı. Rasûlüllah bana sütümün olup olmadığını sordu. Ben de ona çoban olduğumu ve bu koyunların emânet olduklarını söyledim. Bunun üzerine Rasûlüllah:
"Yavrulamamış ve süt vermeyen bir koyunun var mı? Bana gösterir misin?" dedi. Ben de koç yüzü görmemiş bir koyun yanaştırdım. Rasûlüllah koyunun memesini tutup sağmaya başladı. Gerçekten yavrulamamış ve sütü olmayan bu koyundan süt sağıp Ebu Bekir'e verdi. Hz. Ebu Bekir içti; sonra kabı Rasûlüllah alıp o da içtikten sonra koyunu saldı. [102[102]]
İşte İbn Mes'ud o günden sonra Hz. Peygamberin yanından ayrılmadı. İslâm'ı kabul edenlerin altıncısıdır. O müslüman olduğu zaman Peygamberimiz (sav) henüz Erkam'ın evine taşmmamıştı. İslâm'ı kabul ettikten sonra hep Kur'ân-ı Kerim ezberlemiştir. Kendi ifadesiyle hıfzettiği yetmiş sûreyi Hz. Peygamber (sav)'in huzurunda okumuştur. Sahabeler arasında hiç kimse bu konuda kendisiyle rekabete girişernemiş, daha sonra Abdullah Kur'an'm tamamını ezberlemiştir.

[100[100]] El- İsabe/İbn-i Hacer:4/56; Üsdü'l Ğabe/İbn-i Esir:3/143
[101[101]] Üsdü'l Ğabe/İbn-i Esir:3/143
[102[102]] İbn Sa'd, Tabakat, 111, 150-151

Onun bir kıymeti olmadığı için onu buraya attı, diye arz ettiler. Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdular ki: *"Nefsim yed-i kudretinde olan Allahû Teâlâ'ya yemîn ederim ki, bu dünya, koyunun sahibi yanında otan kıymetinden ziyâde Allahû Teâlâ katında değerli değildir. Eğer dünyanın Allahû Teâlâ katında bir sivrisinek kanadı kadar kıymeti olsaydı, Allahû Teâlâ ondan (dünyadan) kâfire bir yudum su içirmezdi."*

Hz. Sa'd, Ensar'ın Hazrec kabilesi kulundandır. Babasının ismi Sa'd bin Mâlik olup, hicretten önce Müslüman olmuştur. Sa'd, dört halîfe devrinde çeşitli savaşlara katıldı. Gittiği şehirlerde yeni Müslüman olanlara dîn bilgilerini öğretti. 712 yılında Medine'de vefat etti. [103[103]]

Her sahabe aynı zamanda dininin iyi bir muallimidir. Sahabeler nerede olurlarsa olsunlar, kendilerini İslâm dinini başkalarına Öğretmekten sorumlu kabul ediyorlardı. Bunun için ellerine geçen her fırsatı değerlendirip Allah'ın dinini insanlara öğretiyorlardı. Dolayısıyla sahabenin fıkhından pay almak isteyenler, bütün imkânlarını seferber ederek Allah'ın kitabından tek bir ayeti de biliyorlarsa onu hemen insanlara öğretmelidirler.

Hz. Seleme Bin Hişam (r.anh)

Muhacir bir sahabedir. Rasûlüllah (sav) ile birlikte İslâm inkılab çalışmalarına katılmıştır. Mekke ufuklarını aydınlatan hidâyet nuru, kalb ve gönüllere yansıyınca, İslâmiyetin şifa bahşeden berrak menbaına her geçen gün birkaç kişi daha yanaşıyor, o âb-ı hayata dalarak yudumluyor, ruhlarını paslandıran cehalet ve zulüm kirlerinden kurtularak huzura kavuşuyorlardı.

İnsanlık, o sıralar o kadar zavallılaşmış ve gülünç bir hâle düşmüştü ki, her türlü aşağılıkları işliyorlardı. İşte onları, şirkin, küfrün ürkütücü pençesinden alıp, İslâmiyetin munis ve şefkatli sînesine, merhametli kucağına da'vet eden yüce Rasûl, insanlığın hakîkî kurtarıcısı olduğunu ispat ediyordu.

İslâmiyet sayesinde insanlar arasında o kadar kuvvetli, sağlam bir yakınlık ve kardeşlik kurulmuştu ki, küfür cephesinde kalanlarla, îmân safında bulunanlar arasında daha önce mevcut olan kan bağı akrabalık münâsebetlerinden hiçbir eser kalmamıştı. Müşrik baba, mü'min oğlunu en büyük düşman biliyor, îmânsız kardeş, İslâmiyeti seçen kardeşini en azılı hasım olarak görüyordu.

Bu ibretli tablo Hişâm'ın beş oğlu arasında çok açık bir şekilde müşahede ediliyordu. Seleme ile Haris Peygamber efendimizin yanında yer alırken, aynı babadan gelen Ebû Cehil, Âs ve Hâlid nasîbsiz güruhunun elebaşısıydılar.

Büyük kardeşi Seleme'nin îmân ettiğini duyunca, Ebû Cehil'in hısımlığı hasımlığa çevrilmiş, kendi ailesinden bir ferdin, Peygamber efendimizin safına geçmesini hiç hazmedememişti. Onu vazgeçirmek için her türlü yola başvurdu. Fakat bütün çabaları boşa çıktı. İmanın ulvi hazzını tadan kimsenin, tekrar dönüp küfrün zehirini ağzına alması mümkün müydü?

Hz. Seleme, zalim kardeşinin hareketlerine daha fazla tahammül edemedi. Habeşistan'a hicret etti. Böylece her ne kadar yer ve yurtlarından ayrı düşmüşler ise de can ve dinleri emniyette idi. Bu Müslümanlar hicret edefi üç ay olmuştu. Receb, Şaban ve Ramazan aylarını orada geçirmişlerdi. Kulaklarına şöyle bir haber geldi:

"Mekkeliler iman etti, Velîd bin Mugîre Müslüman oldu."

Bunun üzerine kendi aralarında, "Bunlar Müslüman olduktan sonra Mekke'de Müslüman olmayacak kim kaldı? Bize kendi kavim ve kabilemiz arasında yaşamak daha iyidir" diyerek bir kısmı geri dönmeye karar verdi. Fakat Mekke'ye yaklaşıp da duydukları haberin asılsız olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğradılar. Mekke'ye, gelişigüzel girmek mümkün değildi. Mekke'ye girmek demek, müşriklerin reva görecekleri eza ve cefaları peşinen kabul etmek demekti. Böyle bir tehlikeyi savuşturmak için ekserisi Mekke'de bulunan akraba ve yakınlarının himayesine girmeyi düşündüler. Böyle olunca bir çeşit mülteci gibi kabul edileceklerdi. Nitekim bir kısmı öyle yaptı.

Bazıları da himayeye girmediler ve Mekke'ye gizliden girerek uzun müddet geldiklerini sezdirmediler. Fakat bunların bir kısmı, bir süre gizlendilerse de müşrikler tarafından yakalandılar. İşte, Seleme bin Hişâm, Velîd bin Velîd, Hişâm bin As, Abdullah bin Süheyl ve daha birkaç sahabe bu tutulup hapsedilen Müslümanlardandı.

Uzun müddet en yakınları tarafından işkenceye tabi tutulan ve zulmün her türlüsüne mâruz kalan Hz. Seleme, Iyaş ve Hişâm Medine'ye hicret emri çıkınca bile esaret zincirinden kurtulamadı. Hattâ bu yüzden Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına da katılamadı. Öz kardeşi Ebû Cehil, Hz. Seleme bin Hişâm'ı işkenceden işkenceye sokuyordu. Yoruluncaya kadar dövüyor, türlü hakaretler ediyor, aç susuz bırakarak günlerce acı ve ızdırap içine atıyordu.

Bütün bu zulümleri yapmasmdaki maksadı, "Belki tahammülsüz kalır da, dininden vazgeçer" düşüncesinden ortaya çıkıyordu. Halbuki Hz. Seleme'de kâinata meydan okuyacak kadar kuvvetli bir iman; bitip tükenmez bir Rasûlüllah sevgisi vardı.

Uzun yıllar îmânında en ufak bir tereddüde kapılmadan, usanıp bıkmadan, sabır ve azim içinde, reva görülen işkencelere aldırmadı.

Bu iman fedailerinin acıklı hâlini bilen, onların çektiği sıkıntıyı kendi ruhunda da hisseden Resûl-i Ekrem efendimiz, bir ay müddetle her sabah namazında şu duayı tekrar ederdi:

[103[103]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty.

“Allah’ım, Velîd bin Velîd'i kurtar! Allah’ım, Seleme bin Hişâm'ı kurtar! Allah’ım, Iyaş bin Rebia'yı kurtar! Allah’ım, mü'mmlerin zayıf olanlarını kurtar!"
Mekke müşriklerinin elinde bulunan bu üç sahabe birbirlerinin amca çocuklarıydı. Mugîre üçünün de dedesiydi. Velîd bin Velîd, Müslüman olup Mekke'ye gidince hapsedilmiş, Iyaş bin Rebia hicret esnasında Ebû Cehil tarafından kandırılarak götürülüp işkenceye tâbi tutulmuştu. Bu üç sahâbî de bir aradaydı. Üçünü birbirlerine bağlamışlardı.
Hz. Velîd bir fırsatını bularak kaçıp Medine'ye geldi. Peygamber efendimiz, Velîd'e diğer kardeşleri Seleme ile Iyaş'ın durumunu sordu. Hz. Velîd, onların ayaklarının birbirine bağlı bulunduğunu, şiddetli azâb ve işkence içinde kıvrandıklarını haber verdi.
Peygamberimiz, bu mağdur Müslümanları müşriklerin ellerinden kurtarmak istiyordu. Bunun için bir defasında sordu:
“Bunları kim kurtarıp Medine'ye getirir?” Hemen ayağa kalkan Hz. Velîd dedi ki:
“Onları ben kurtarıp size getiririm, yâ Rasûlallah!”
Mekke'ye giden Hz. Velîd gizlice şehre girdi. Mahpuslara yemek götüren bir kadından Hz. Seleme ile Hz. Iyaş'ın bulundukları yeri öğrendi. Geceleyin oraya varan Velîd, bağlandıkları ipi kesti, onları devesine bindirerek Mekke'den çıkardı.
Mazlumların kaçtıklarını öğrenen müşrikler peşlerine düştülerse de, onları ele geçiremediler. Hz. Velîd kurtardığı iki arkadaşıyla birlikte
Medine'ye geldiğinde yürümekten ayak parmakları parçalanmış, kanlar kalmıştı. İki mümtaz sahabenin kurtulduğunu öğrenen Peygamber. O zaman Rasûlüllah'a şu âyet-i kerime indi:
"Onlar ki Allah ile beraber başka bir ilâha ibadet etmezler, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina yapmazlar. Her kim de bunları yaparsa kıyamet günü ağır cezaya çarptırılır.” [104][104]
İbn Mes'ud kendi re'yi ile Kur'ân'ı tefsir etme hususunda son derece ihtiyatla hareket ederdi. Kendisi bunu izah ederek der ki: Mescitteydim. Orada Kur'ân'ı kendi re'yiyle tefsir eden bir adamı gördüm ve hemen oradan ayrıldım.” Bu adam:
"Göğün açık bir duman ile geleceği günü bekle, o insanları sarar, bu, acıklı bir azaptır.”[105][105] âyetini tefsir ederken, kıyamet gününde herkesin nefesini tıkayacak ve onları nezleye uğratacak bir dumandan söz ediyordu. Hâlbuki bir insanın bilmediği bir şey için Allah bilir, demesi, onun ilmine delâlet eder. Bu âyet-i kerime ise Kureyş'in Rasûlüllah'a karşı son derece şiddetli davrandıkları zamanlarda inmişti.
İbn Mes'ud, Kur'an-ı Kerim'i bizzat Rasûlüllah'dan öğrenenlerdendi. Onun için kıraatinde başka bir mükemmellik vardı. Rasûlüllah onun kıraatinden bahseder ve onu överdi. Bir gün Mescidte İbn Mes'ud, güzel sesle Nisa sûresini okuyordu. Rasûlüllah (sav) Hz. Ebu Bekir ve Ömer ile birlikte mescide gelmiş ve onu zevkle dinledikten sonra şöyle demişlerdi:
"İbn Mes'ud! Ne dilersen dile nail olursun!”
Ebu Bekir'den sonra Hz. Ömer gelmiş ve Rasûlüllah'dan duyduklarını İbn Mes'ud'a müjdelemek istemişti. İbn Mes'ud ona:
"Ebu Bekir seni geçti" demişti. Hz. Ömer de:
"Allah Ebu Bekir'den razı olsun, onun daha önce sana geldiğinden haberim yoktu" demişti. [106][106]
Gerçekten İbn Mes'ud'un kıraati son derece güzeldi. Rasûlüllah (sav), Kur'ân'ı ona talim ettikten sonra, sesinden dinlemek isterdi. İbn Mes'ud, bir gün Rasûlüllah'a:
"Biz Kur'an'ı sizden okuduk, sizden öğrenmedik mi?” demiş, Rasûlüllah da şöyle buyurmuştu:
"Evet ama ben Kur'an'ı başkalarından dinlemek isterim.”
İbn Mes'ud diyor ki: "Bir gün Rasûlüllah'ın huzurunda Nisa sûresinden bir bölüm okuyordum.
"Her ümmetten bir şâhid getirdiğimiz, seni de onların üzerine şâhid getirdiğimiz vakit, bakalım onların hali nice olacak?”[107][107] ayeti kerimesine geldiğim zaman, Rasûlüllah'ın gözleri yaşarmıştı.
İbn Mes'ud, Rasûlüllah'a yakınlığı dolayısıyla son derece geniş bilgiye sahipti. "Onun, o devre ait bilmediği yoktu" dersek mübalâğa etmiş olmayız. Bununla beraber o, asr-ı saâdet'e ait rivayetlerde son derece ihtiyatlı davranırdı. Amr b. Meymun şöyle der: "Abdullah ile tam bir yıl kaldım. Bu müddet içinde onun 'Rasûlüllah buyurdu' dediğini duymadım. Şayet böyle bir söze başlarsa bütün vücudu ürperir ve alnından terler akardı.”[108][108]
Rasûlüllah (sav) adına konuşmak kolay bir şey değildir. Kişi heran müfteri durumuna düşebilir. Bu nedenle kişi Rasûlüllah (sav) adına söylediği şeyin sahih olup olmadığını kontrol etmelidir. Bu imanı bir meseledir. Bilerek kasden Allah Rasûlü adına söz uydurmak insanı İslâm dininden çıkarır.
İbn Mes'ud'un talebelerine olan en büyük nasihati ve vasiyeti; Rasûlüllah'ın hadislerini rivayet ederken son derece dikkatli olmalarıydı. O, talebelerine derdi ki: "Rasûlüllah'dan bir söz naklettiniz mi, o sözün nübüvvet ve

---

[104][104] el-Furkan: 25/67.
[105][105] ed-Duhan: 44/10.
[106][106] İbn Hanbel, Müsned, 1, 454.
[107][107] en-Nisâ: 4/41.
[108][108] İbn Sa'd, Tabakat, 111, 156.

risâlet şanına en lâyık, ümmetinin hidâyetine en faydalı ve takvaya en uygun olanını gözetiniz.”109[109]
Rasûlüllah (sav)'in her hadisi herkese söylenmez. Akli seviyesi kaldıramayanlara hadis okuyup onları hadislerle başbaşa bırakmak, onların fitneye düşmesine sebeb olmaktır. Fitneye sebeb olmamak için Rasûlüllah (sav)'in hadislerini insanların seviyesine indirmeden insanların seviyelerini yükseltmek suretiyle, onları Rasûlüllah (sav)'in hadislerini anlayacak seviyeye getirmek gerekir. Abdullah b. Mes'ud (r.a.)'in talebelerine yapmış olduğu tavsiyelerinden bunu anlıyoruz.
İbn Mes'ud'un, çok ihtiyatlı davranmasına ve talebelerine de hadis rivayeti konusunda sıkı sıkı tembihlerde bulunmasına rağmen, ondan çok hadis rivayet edilmiştir. Üstelik o, çok rivâyetiyle tanınan Muksirun sahabelerden biridir. Buna rağmen İbn Mes'ud, mutlak hadis rivayet etmez, onun rivayetleri çoğunlukla Rasûlüllah'dan öğrendiği farzları açıklayan ve dini emirlerin kolayca anlaşılmasına yardımcı olan talimatlardır.
Sahih hadis kitapları ve müsnedlerde ondan rivayet edilen hadislerin toplamı sekizyüzkırksekizdir. Bunların altmış dördünü Buharı ve Müslim müştereken rivayet ederler. Ayrıca yirmibirini Buhârî, otuzsekizini Müslim nakletmiştir. Böylece Buhârî, İbn Mes'ud'dan toplam seksen beş, Müslim, toplam doksandokuz hadis rivayet etmişlerdir.
İbn Mes'ud, fıkıh ilminin kurucularından olan fakîh sahâbilerden biridir. O, özellikle Hanefi fıkhının temel taşıdır. Önce de belirttiğimiz gibi, o, bütün Küfe eyaletinin kadisıydı. Onun içindir ki İbn Mes!ud, halka, fıkıh meselelerini ve içtihadlarını öğretir, bütün mürâacatiarım cevaplar ve problemlerini hallederdi. Irak kıtasının bütün âiimleri, İbn Mes'ud'u rehber tanırlardı. Çünkü fıkıhta en çok istifâde ettikleri zat oydu. Hz. İbn Mes'ud'un başlıca talebelerinden olan Alkame b. Kays ile Esved b. Yezid, özellikle fıkıh ilmindeki derinlikleriyle şöhret kazanmışlardı. Bunlardan sonra İbrahim en-Nahâî, Küfe fıkhına genişlik vermiş ve Irak fakîhi unvanını almıştı. İbrahim en-Nahâî'nin bütün dayanağı İbn Mes'ud'un içtihadlarıydı. İbn Mes'ud'un bu ilim hazinesi, en-Nahâî'den, Hammâdb. Süleyman'a intikâl etmiş, ondanda İmâm-ı A'zam E bit Hanîfe'ye geçmişti. İmâm-ı A'zam bunları genişletmiş, ilim ve içtihadıyla yaymıştı. Böylece İslâm âleminin önemli bir bölümü, bunların ilminden yararlanmıştır
Abdullah İbn Mes'ud, kıyas ile muasırlarının birçok problemlerini çözmüş, bu kaidenin yerleşmesinde son derece büyük hizmetlerde bulunmuş ve böylece usul-u fıkıh ilminin ortaya çıkmasına, istinbat melekesinin kuvvetlenmesine büyük katkılarda bulunmuştur. İbn Mes'ud, bu suretle kıyas'ın en önemli esaslarını tesbit etmiştir. İbn Mes'ud'un bu önemli fıkhî görüş ve içtıhadlan Mısırlı âlim Muhammed Ravvâs Kal'aci tarafından "Mevsû'atu Fıkhî Abdullah İbn Mes'ud”110[110] adıyla toplanmış ve ilim hayatına kazandırılmıştır.
Hz. İbn Mes'ud'un muasırları ondan birçok meselelerde faydalanmışlardır. İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî; "Ashâb içinde fıkıh meselelerinde derinlik sahibi olanlar Hz. Ali, Ubey b. Ka'b, Ebu Musa el-Eş'ari, Hz. Ömer, Zeyd b. Sabit ve Abdullah İbn Mes'ud'tur" der. İmam Şa'bi: "Hz. Ömer, Zeyd b. Sabit ve Abdullah İbn Mes'ud'un bütün ümmetin ufkunu açan fıkhî meseleleri çözdüklerini ifâde eder. Zamanının bütün âlimleri Abdullah İbn Mes'ud'u büyük fakih bilirlerdi. Hz. Ömer onu gördükçe güler: "Bu, ilimle dolu bir zattır." derdi.”
İbn Abbas da, İbn Mes'ud hakkında şöyle der: "Kur'ân'ın en büyük tercümanıdır." İbn Mes'ud'un ileri gelen talebelerinden biri Alkame b. Kays idi. Alkame, dimağının tazeliği, malûmatının genişliği ile seçkindi. İbn Mes'ud, onun kendisinden daha çok malûmatlı olduğunu söylerdi.
İbn Mes'ud, Kûfe'de bütün talebelerine Kur'ân'ı Kerim, hadîs ve fıkıh okuturdu. Dersine devam edenler büyük bir halka oluştururlardı. Ondan ders okuyanlar arasında büyük şöhret kazananlar da vardı. Alkame, Meşruk, Esved, Abîde, Kadı Şüreyh, Ebu Vâil bunlar arasındadırlar. Her biri büyük bir âlim olan bu zatlar arasında özellikle Alkame, daima İbn Mes'ud'u hatırlatan bir sima olmuştu. İbn Mes'ud yola çıktığı zaman talebelerinin çoğu onunla beraber hareket ederler ve ona yoldaş olurlardı.
Bir gün Habbâb b. Eret, İbn Mes'ud'un son derece geniş olan ders halkasına gelmiş, oraya devam eden gençlerin çokluğundan memnun olmuş ve İbn Mes'ud'a en liyakatli talebesini sormuştu. İbn Mes'ud da Alkame'yi göstermişti. Hz. Habbab, Alkame ile görüşmüş ve onun malûmatının genişliğinden çok derin bir zevk duymuştu.
İbn Mes'ud'un talebeleri, kendisini derin bir iştiyakla dinlerler ve derslerini aşk ve şevkle alırlardı. Başlıca talebelerinden olan Şakik der ki: "Mescitte İbn Mes'ud'u bekler, onun derse çıkması için yolunu gözetlerdik. Bir gün biz böyle bekleşirken Yezid b. Muaviye en-Nehai gelmiş ve bize:
“Dilerseniz evine gidip bakayım, evdeyse alıp getirmeye çalışayım” demiş ve gitmişti. İbn Mes'ud gelmiş, bize:
“Ben sizi bıktırmamak için gelmedim. Rasülüllah bize vaazlarını fasıla ile verirdi. Çünkü bıkkınlığa uğramamızı istemezdi.” demişti."
İbn Mes'ud, sünnet-i seniyye'ye uygun bir ahlâk sahibiydi. O, ahlâk ve yaşayış tarzını bizzat Rasûlüllah'dan öğrenmişti. Çünkü o, Rasılüllah'ın en yakın dostlarmdandı. Her zaman Rasûlüllah'ın yanına girer, hizmetlerini görür, ayakkabılarını çevirir, önünde yürür, yıkanacağı zaman perde tutar önünde siper olurdu. Rasûlüllah ona, kayıtsız şartsız bir müsaade vermişti. İbn Mes'ud'a:
"Her zaman yanıma girebilirsin, ancak benim mani olacağım zamanlar hariç" derdi. 111[111]
Bunun içindir ki onun, Rasûlüllah'ı yegâne uyulacak insan bilmesi, onun her haliyle hallenmesi kadar tabii bir

109[109] İbn Hanbel, Müsned, I, 385.
110[110] Abdullah İbn Mes'ud'un Fıkhî Ansiklopedisi, Kahire 1984.
111[111] İbn Sa'd, Tabakat, 111, 153-154.

şey olamaz. İbn Mes'ud, Kûfe'den ayrıldığı hâlde ünü orada uzun zaman yaşamış; herkes onun ilim ve irfanının yanı sıra takvasını, iffetini, güzel huyîuluğunu, kalbinin rikkatini ve övgüye değer ahlâkını anmaya devam etmişti.
Sahabe, Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için kötülüklerden nehyeder, Allah için iyilik işlemeye insanları teşvik eder, Allah için isteyene verir ve Allah için hareket edenin yanında yer alırdı. Sahabe fıkhı, bir manada hayatı bütünüyle Allah için kılmaktır. Daha doğrusu hayatı Allah için kılmanın bilgisidir. Sahabelerin sevgileri, buğzleri, infakları, emretmeleri ve nehyetmeleri bizim için birer örnektir.

Hz. Sevbân (r.anh)

Hz. Sevbân aslen Yemenliydi. Esîr olarak satılıyordu. Peygamberimiz esaret parasını vererek onu satın aldı, sonra da serbest bırakarak hürriyetine kavuşturdu. Fakat Hz. Sevbân, engin şefkat deryası olan Resûl-i Ekrem'e bir anda ısınmıştı. Ondan ayrılmak istemedi. Bunu farkeden Peygamberimiz, kendisine şu teklîfte bulundu:
"İstersen ailenin yanına dön, onlarla yaşa; istersen bizimle, Ehl-i beytimizin arasında bulun."
Bu, Hz. Sevbân'in dört gözle beklediği bir teklifti. Hiç düşünmeden, Kâinatın efendisiyle beraber kalmayı kabul etti.
Hz. Sevbân, böylece Peygamber efendimizin ve ailesinin hizmetinde bulunmak şerefine erdi. Peygamberimizin husûsî hizmetkârlık vazîfesini de yürüttü. Akıllı, dirayetli ve zeki bir insandı. Peygamberimizin her emrine koşar, her işini görür ve en mükemmel şekilde istediklerini yerine getirirdi.
Bir gün Müslümanlar Resûlullah'ın hizmetçisi Sevbân'a bir hadîs-i şerîf nakletmesini rica ettiler: Hz. Sevbân dedi ki: Resûl-i ekrem efendimiz buyurdular ki:
"Bir Müslüman Cenâb-ı Hakka bir secde ederse, Cenâb-ı Hak onun makamını bir derece yükseltir ve günahlarını affeder."
Eshâb-ı Suffa'dan olan Hz. Sevbân, Resûl-i Ekrem'den sonraki ilim, fazilet ve fetva sahibi kimseler arasında sayılmaktadır. Geniş bir ders halkası ve talebeleri vardı. Hz. Sevbân, Resûl-i Ekrem'e, hizmet ve tazimde öyle bir derecede idi ki, Müslümanlar bunu kelimelerle izah etmekte âciz kalırlardı.
Resûl-i Ekrem'e olan bu sevgi ve bağlılığından dolayı defalarca zarar görmüş, hattâ yaralanmıştı. Nitekim bir gün, bir Yahûdî gelerek, Resûl-i Ekrem'e,
"Esselâmü aleyke yâ Muhammedi" demişti. Orada bulunan Hz. Sevbân (r.a.),
"Niçin, yâ Rasûlallah, demedi" diye Yahudiyle dövüşmüş ve yaralanmıştı. Hz. Sevbân (r.a.),
"Peygamberimizin ismini, yalnız başına söylemeyi günâh kabul ederim" derdi. Hz. Sevbân (r.a.), Peygamber aşkını hayata dönüştürmenin pratik modelidir.
Hz. Sevbân, Peygamber efendimizin söz ve emirlerini bütün gönlüyle, pür dikkat dinler ve bunlara titizlikle uyardı. Bir defasında Resûl-i Ekrem Sevbân'a;
"Kimseden bir şey isteme ve suâl sorma!" diye buyurmuşlardır.
Bundan sonra, Hz. Sevbân (r.a.), ömrünün sonuna kadar kimseden bir şey istememiş ve kimseden bir şey sormamıştır. Hattâ son zamanlarında, atına binmek veya atından inmek hususunda kendisine yardım etmek isterler, fakat o reddederdi.
Hz. Sevbân'in bildirdiği bir hadîs-i şerifte buyuruldu ki:
"İhlâs sahibi olanlara müjdeler olsun! Bunlar hidâyet kandilleridir. Onların üzerinden bütün karanlık fitneler kalkar."
Hz. Sevbân (r.a.) her işte müslümanların maslahatını göetirdi. Hz. Sevbân (r.a.) buyururdu ki:
"Bir Müslümana faydası dokunan veya bir Müslümanın zararını kaldıran yalan hariç, her yalan günâhtır."
Hz. Sevbân (r.a.), Rasûlullah'tan ayrı kalmaya hiçbir zaman dayanamayan bir Peygamber aşığıydı. Çeşitli hizmetler dolayısıyla bazan Rasûlullah'tan ayrı kaldığı olurdu. Bir gün perişan bir halde Resûl-i Ekrem'in huzuruna geldi. Rengi uçmuş, vücudu zayıflamış, simasında hüzün ve keder belirtileri noktalanmıştı. Onu bu vaziyette gören Peygamberimiz, hâlini sordu:
"Neyin var, hasta mısın, ey Sevbân?" Hz. Sevbân derdini şöyle anlattı:
"Ne hastalığım, ne de ağrım var. Hiçbir şeyim yoktur, yâ Rasûlallah! Biz huzuruna gelip gittikçe cemâline bakıyor, yanında oturuyor, sohbetinde bulunuyoruz. Ancak sizi görmediğim zamanlar muhabbetim artıyor, sana kavuşuncaya kadar kederden bunalıyorum. Sonra âhireti hatırlıyorum ve orada sizi görememekten korkuyorum. Çünkü siz Cennet'te diğer Peygamberlerle beraber yüksek makamlarda bulunacaksınız. Ben ise Cennet'e girsem bile senin derecenden aşağı makamlarda bulunacağımdan dolayı, sizi orada görememekten endişe ediyorum."
Bunun üzerine Nisa sûresinin 69-70. âyet-i kerîmeleri nazil oldu, Bunlarda meâlen buyuruldu ki:
"Allahû Teâlâ ve Peygamberlere itaat edenler, işte bunlar, Allahû Teâla'nın kendilerine ni'met verdiği Peygamberlerle, siddîklarla, şehîdlerle ve iyi kimselerle beraberdir. Bunlarsa ne güzel birer arkadaştır!"
"İşte itaatkârlara yapılan bu ihsan Allahû Teâla'dandır. Her şeyi bilici olarak Allahû Teâlâ kâfidir."
Bu âyetleri duyan Hz. Sevbân (r.a.) sevincinden uçacak gibi oldu.
Hz. Sevbân, çok sadık, Peygamberimize candan bağlı, fazilet yönünden örnek bir Sahabe idi.
Hz. Sevbân (r.a.), Resûl-i Ekrem (sav)'in her zaman yanında hazır bulunup, hizmet edenlerdendi. Bu bakımdan,

Peygamber efendimizden pek çok istifade etmiş ve ilim bakımından pek yüksek bir dereceye kavuşmuştur. Nitekim 124 veya 127 hadis rivayet etmişti. Çok hadis-i şerif ezberleyip neşredenler araşma girmişti.
Hadisleri iyi ezberlerdi. Ezberlediği hadisleri yaymayı farz bilirdi. Halk, hadis ilmindeki derecesini bildiklerinden, daima ondan hadis-i şerif sorar öğrenirlerdi. Bildirdiği hadislerin bazılarında buyuruldu ki:
"Bir zaman gelecek, ümmetimden bir kısmı müşriklere katılacak. Onlar gibi putlara tapacak. Yalancılar çıkacak. Kendilerini Peygamber sanacaklar. Hâlbuki, ben Peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra Peygamber gelmeyecektir. Ümmetim arasında, doğru yolda olanlar, her zaman bulunacaktır. Onlara karşı olanlar, Allah'ın emri gelinceye kadar, onlara zarar veremeyecektir."
life memnun oldu, valiliğe heveslendi. Yanma aldığı otuz kişiyle birlikte yola çıktı. Yolda, sahabeden Abdullah b. Üneys'in kılıcına el atarak onu öldürmek istedi. Abdullah, bunun ahde vefasızlık olduğunu bildirdi.
İkinci kez yine Abdullah'ın kılıcına el attı. Bu durum karşısında Yahudilerden yirmidokuz kişi kılıçtan geçirildi. Bir kişi kaçıp kurtuldu.
Hz. Peygamber'in (sav) Basra hükümdarına gönderdiği elçinin Şam valisi Şurahbil tarafından öldürülmesi olayıyla ilgili olarak hicretin 8. yılında bir ordu hazırlandı. Bu ordunun komutasıyla ilgili olarak Hz. Peygamber (sav) şu açıklamada bulundu:
"Cihada çıkacak şu insanlara Zeyd b. Hârise'yi kumandan tayin ettim. Zeyd b. Harise şehid olursa, yerine Ca'fer b. Ebi Talib geçsin, Ca'fer b. Ebi Talib de şehid edilirse, yerine Abdullah b. Revâha geçsin. Abdullah b. Revâha şehid olursa, müslümanlar, aralarından uygun birini seçip, kendilerine kumandan yapsınlar." Müslümanlar bir müddet ilerlediler. Düşman ordusunun gücü ve sayıca çok oluşu Müslümanları endişelendirdi. Zeyd b. Harise, ne yapmak gerektiği konusunda istişare yaptı. Abdullah b. Revâha, Rumlarla çarpışmaktan yana olduğunu bildirdi. Müslümanlar, Mûte'de savaş düzeni aldılar, çarpışmaya başladılar. Zeyd b, Harise, vücudu mızraklarla delik deşik oluncaya kadar savaştı. Ve şehid oldu. Sancağı Ca'fer aldı. O da savaştı, şehid oldu. Ca'fer'den boşalan sancağı Abdullah b. Revâha aldı. Bir mızrak darbesiyle yaralandı ve o da şehid oldu.
Müslümanlar, planlı ve. programlı insanlardır. Onlar şehadete giderken bile plan ve programdan vazgeçmezler. Çünükü müslümanlar, Allah'ın hükümleriyle insanlığa nizam vermeye çalışanlardır.
Hz. Âişe'nin bildirdiğine göre, Mûte şehidleri İbn Harise, Ca'fer ve İbn Revâha'nın şehâdet haberi geldiğinde Rasûlüllah (sav) Mescid' te oturmuştu. Yüzünde hüzün ve kederin izleri görülüyordu. Bu sırada Rasûlüllah (sav)'e birisi geldi ve
"Ca'fer'in kadınları ağlaşıyorlar" dedi. Rasûlüllah (sav) ondan kadınları çığlık atmaktan alıkoymasını söyledi. Adam gitti, ancak kadınlar ona itaat etmediler. Geriye gelip kadınların hâlâ ağlaştıklarmı Rasûlüllah (sav)'e söyledi. Üçüncü defa gelişinde Rasûlüllah (sav) şöyle buyurdu:
"Hadi git bu, kadınların ağızlarına, yüzlerine toprak saç."
Hz. Abdullah b. Revâha Mûte'ye giderken evliydi, fakat çocuğu olmamıştı. Abdullah, güçlü bir hatip ve büyük bir şâirdi. Peygamberimize şiir yoluyla sataşan kâfirlere karşı onu savunan şiirler yazdı. İbn Revâha, Ka'b b. Malik ve Hassan b. Sabit müslümanlarm şâirleriydi. İlk İslâmî şiirleri onlar yazdı. Onlar hakkında Şuarâ sûresinde şöyle buyruîur:
"Şâirlere sapıklar uyar. Onların her sahaya dalıp çıktıklarını ve yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin? Ancak iman edip salih ameller işleyenler Allah'ı çok zikredenler ve haksızlığa uğratıldıktan sonra haklarını alanlar böyle değildir. O zâlimler, yakında nasıl bir inkılapla altüst edileceklerini bileceklerdir."[112[112]]
Allah'ı çok zikreden işte yukarda bahsedilen hicivci üç sahâb'idir. Abdullah müşriklerin küfrünü yüzlerine vuran şiirler söylerdi. Peygamberimiz onun şiiriyle ilgili olarak
"Kureyş müşriklerine ok yağdırmaktan daha etkilidir" buyurmuştur.
Abdullah, Mûte gazasına giderken ağlamış, sebebi sorulduğunda şöyle demişti:
"Benim dünyaya karşı sevgim, sizlere karşı ziyade arzum yoktur. Ancak ben Rasûl-i Ekrem'den (sav) Meryem sûresi yetmişbirinci
"İçinizden hiç biriniz hariç olmamak üzere mutlaka hepiniz Cehennem'e varacaksınız" âyetini işitmiştim. Ayette bahsolunan Cehennem'e uğradığımda halim nice olur? diye düşündüğümden ağlıyorum."
Uğurlayanlardan bazıları onu teselli ederek,
"Cenab-ı Hak sizleri korusun, düşman şerrini sizden uzaklaştırarak sağ salim dönmenizi nasib etsin" demişler, bunun üzerine Abdullah şu şiiri söylemiştir:
Günahkârım fakat ben Af isterim Rabbimden
Ya da kanımı dökecek bir vuruş isterim.
Kılınç ya da mızrakla deşilip çıkmış ciğerim.
Ta ki beni gören samimice desin
Şu savaşçıya Allah rahmet eylesin.
Yine Mûte'de ordu komutasını eline alırken şu şiiri söylemiştir:
"Nefsim bir isteksizlik var sende
Savaşacaksın dilesen de dilemesen de

[112[112]] Şuarâ: 26/224-227.

Hani çoktandır yoktu sende ölüm korkusu
Ca'fer, ne güzel geliyor Cennet kokusu .
Hicret'in yedinci yılında Hz. Peygamber Umre için Mekke'ye girerken yanında Abdullah İbn Revâha da vardı ve şu şiiri söylemekteydi.
"Çekilin kâfirler nebinin yolundan bugün,
Vururuz yoksa boynunuzu inkâr etmiştiniz dün,
Öyle bir vuruş ki ayırır gövdeden başı,
Hatırlatmaz insana ne dost ne arkadaşı."
Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.) ona:
"Ya Abdullah, Harem'de Allah'ın Rasûlü'nün huzurunda mı böyle karşıdakileri çatışmaya tahrik eden şiiri söylüyorsun?" demiş, Rasûlüllah da:
"Bırak ya Ömer söylesin. Vallahi Abdullah'ın sözleri bu kâfirlere ok yarasından daha fazla tesir eder" buyurmuştur.
Rasûlüllah, İbn Revâha için *"Kardeşiniz şüphesiz bâtıl söz söylemez"* buyurmuş, bâtıl sözler dışındaki şiirlerde hikmet ve yarar vardır demiştir. [113[113]]
İslâm imanının sınırını aşmayan şiir, Allah yolunda kullanılması gereken meşru bir silahtır. İslâm düşmanlarına karşı savaşırken salih amel kategorisne girecek olan şiirlere ihtiyaç vardır.

Hz. Abdullah Bin Selam (R.Anh)

Abdullah bin Selâm hazretleri, Ashâb-ı kiramdan olup, Ensârın büyüklerindendir. Medine'deki Yahudi Beni Kaynuka kabilesinden idi. Soyu Hz.Yusuf'a dayanıyordu. Asıl ismi Husayn idi. Müslüman olunca Resûlüllah efendimiz ona Abdullah ismini verdi.
İman etmeden önce, Yahûdî âlimlerinden idi. Müslüman olması çok ibretlidir. Müslüman oluşunu kendisi şöyle anlatır:
"Babam Yahudilerin ileri gelen âlimlerinden idi. Bana Tevrat'ı okutur, dindar yetişmem için elinden geleni yapardı. Bir gün âhir zaman Peygamberinin alâmetlerini ve yapacağı işleri anlatarak dedi ki:
"Eğer âhir zaman Peygamberi, Hârûn aleyhisselâmın neslinden yani kendi kavmimizden gelirse inanırım, başka kavimden gelirse inanmam! Sen de inanma!"
Rasûlüllah efendimiz Medine'ye hicret etmeden önce babam vefat etti. Rasûlüllah efendimiz Medine'ye hicretinden önce, Mekke'de Peygamberliğini açıkladıktan sonra, sıfatlarına ve yaptığı işlere baktım, tıpa tıp babamın anlattıklarına uyuyordu. Fakat, kavmimizin ileri gelenleri, sırf Arab kavminden geldi diye Rasûlüllaha karşı çıkıyorlardı. Tevrat'ta bildirilen alâmetler gayet açıktı.
Bir gün Yahudilerin hurma bahçelerine gittim. Kendi aralarında,
"Arabların adamı geldi!" diye konuşuyorlardı. Bu sözü duyunca beni bir titreme tuttu. Elimde olmadan
"Allahû Ekber" diye bağırdım. Benim tekbîr getirdiğimi gören halam Halide binti Haris bana kızıp dedi ki:
"Allah seni umduğuna kavuşturmasın, elini boşa çıkarsın? Vallahi sen Mûsâ bin İmrân'ın geleceğini işitmiş olsaydın bundan fazla sevinmezdin. Ben de ona şöyle karşılık verdim:
"Ey hala! Vallahi O, Hz. Mûsâ gibi Peygamberdir. Mûsâ aleyhisselâmın tevhîd dînindendir. Buna niçin karşı çıkıyorsunuz?"
"Ey kardeşimin oğlu! Yoksa o Kıyamete yakın gönderileceği bize bildirilen Peygamber midir?"
"Evet."
"Öyleyse sevinmekte haklısın."
Dayanamayıp, Rasûlüllahı görmek için bulunduğu yere gittim. Daha ilk gördüğümde kendi kendime,
"Bu güzel yüzün sahibi yalan söyliyemez!" dedim. Rasûlüllah insanlar arasına oturmuş, onlara nasihat ediyordu. İlk işittiğim hadîs-i şerîf şuydu:
"Selâmı aranızda yayınız, aç kimseleri doyurunuz, sıla-i rahim yapınız, yakın akrabalarınızı ziyaret ediniz! İnsanlar uykuda iken namaz kılınız! Böylece Cennete selâmetle girersiniz." Sonra bana dönüp sordu:
"Sen Medine âlimi İbni Selâm değil misin?"
"Evet"
"Ey Abdulah, Allah için söyle! Tevrat'ta benim vasıflarımı okuyup öğrenmedin mi?
"Evet, öğrendim. Yâ Rasûlallah Cenâb-ı Hakkın sıfatlarını söyler misin?"
Rasûlüllah efendimiz bana İhlâs sûresini okudu.
"De ki: O Allah birdir. Hiçbir şey O'nun dengi değildir!" meâlindeki âyet-i kerîmeyi işitince:
"Şehâdet ederim ki, Allahtan başka ilâh yoktur. Sen O'nun kulu ve resûlsün," diyerek îmân ettim. Abdullah bin Selâm Müslüman olduktan sonrasını şöyle anlatıyor:
"Müslüman olduktan sonra Rasûlüllaha dedim ki:
"Yâ Rasûlüllah! Yahudiler kadar, yalancı, inatçı, zâlim kimse yoktur. Hiçbir iftiradan çekinmezler. Şimdi benim

---

113[113] El- İsabe/İbn-i Hacer; Üsdü'l Ğabe/İbn-i Esir; El-İstiab/İbn-i Abdi Berr; Hilyertü'l Evliya/İsfehani; Hayatü's Sahabe/Yusuf Kândehlevi.

Müslüman olduğumu öğrenirlerse olmadık iftira ederler, bunu açıklamadan önce onlara beni sorunuz!"
Sonra ben bir perdenin arkasına saklandım. Rasûlüllah bir grup Yahûdîyi çağırdı. Onlara sordu:
"Aranızdaki Husayn (Abdullah) bin Selâm nasıl bir kimsedir?"
"Çok büyük bir âlimimizdir. Onun gibi hayırlı birisi az bulunur. O doğru sözlüdür."
"Eğer o Müslüman olduysa siz ne dersiniz?"
"Allah onu böyle birşeyden korusun!" Sonra saklandığım yerden çıkıp dedim ki:
"Ey Yahudi topluluğu, Allahtan korkunuz! Size geleni kabul ediniz! Allaha yemîn ederim ki, siz Rasûlüllah'ın hak Peygamber olduğunu biliyorsunuz. Çünkü alâmetleri Tevrat'ta açık olarak yazılıdır. Başka kavimden geldiği için inadınızdan îmân etmiyorsunuz. Ben şehâdet ederim ki, Allahtan başka ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki, Muhammed aleyhisselâm Allah'ın Rasûlüdür. Bunun üzerine Yahudiler:
"Bizim en kötümüz budur. Aramızda bundan daha kötü biri yoktur, deyip olmadık iftiralar etmeye başladılar. Peygamber efendimiz Yahudilere dönüp buyurdu ki:
"Birinci şehâdetiniz bize kâfidir, ikincisi ise lüzumsuzdur."
Hz. Abdullah hemen evine döndü. Ailesini ve akrabalarını İslâmiyete da'vet etti. Halası da dâhil hepsi Müslüman oldular.
O'nun iman etmesi Yahudileri çok kızdırdı. Bunun için kendisini sıkıştırmaya başladılar. Hattâ Yahudi âlimlerinden bazıları:
"Araplardan peygamber çıkmaz. Senin adamın hükümdardır, diyerek, Abdullah bin Selâm'ı İslâmiyetten vazgeçirmeye kalkıştılarsa da muvaf
"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onunla kırk ukiyelik ödemem gereken miktarı ödedim." Artık böylece Selman (R.a) hürriyetine kavuşmuş oluyordu. 114[114]
Selman (R.a)'ın katıldığı ilk savaş Hendek savaşıdır. Müşrikler, müttefiklerle birlikte oluşturdukları on bin kişilik bir orduyla birlikte Medine'ye doğru harekete geçtikleri zaman, Rasûlüllah (sav), şehir içinde kalarak bir savunma savaşı vermeyi kararlaştırmıştı. Ancak, Medine'nin çevresinde düşmanın şehre girişini engelleyecek her hangi bir sur yoktu. Bu durum şehrin savunulmasını oldukça güçleştiriyordu. Yapılan istişareler esnasında Selman (R.a), Rasûlüllah (sav)'e,
"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz İranda muhasara edildiğimiz zaman şehrin etrafında bir hendek kazarak kendimizi savunurduk" deyip hücuma açık bölgede bir hendek kazılması görüşünü ileri sürmüştü. 115[115] Bu görüş Rasûlüllah (sav) tarafından uygun bulunmuş ve derhal hendeğin kazılması için faaliyete geçilmişti. Selman (R.a), kuvvetli bir kimseydi ve kazı işinde oldukça verimli çalışmaktaydı. Ensar grubu, Selman (R.a)'ı sahiplenerek,
"Selman bizdendir" dediler. Bunun üzerine muhacirler;
"Hayır Selman bizdendir" demeye başladılar. Bunu duyan Rasûlüllah (sav);
"Selman bizdendir. O ehl-i beytimdendir" diyerek onu ehl-i beytine dahil etmiştir. 116[116]
Selman (R.a), daha sonraki bütün savaşlarda Rasûlüllah (sav) ile birlikte bulunmuştur. Mekkeli müşrikler, Medine önlerine geldikleri zaman şehirle aralarındaki hendeği gördüklerinde şaşırmışlardı. Çünkü Araplar daha önce böyle bir savunma usulünden habersizdiler. Müşrikler, bu hendeği geçmeyi denedilerse de başaramadılar. Savaşın kazanılmasında hendeğin rolü o kadar büyük olmuştur ki, bundan dolayı Hendek savaşı olarak adlandırılmıştır.
Selman (R.a), Rasûlüllah (sav)'in yanından vefat edinceye kadar ayrılmadı. Hz. Ebu Bekir (R.a)'in Halifeliği zamanında da Medine'de bulunmuştur.
Ömer (R.a) devrinde İslâm ordusu İran'ın fethi için harekete geçtiği zaman Selman (R.a) da bu orduya katıldı. Selman (R.a) İran asıllıydı. Bundan dolayı düşman ordusunun durumunu çok iyi biliyordu. Ayrıca Farsların İslâm dinini kabul ederek dalaletten kurtulmalarını şiddetle arzulamaktaydı. İranlılar, Kadisiye yenilgisinden sonra Medain'de toplanmışlardı. Müslümanlar Dicle nehrinin kenarına geldikleri zaman, karşıya geçmek için hiç bir şey bulamadılar. Sa'd b. Ebî Vakkas, karşı sahile bir öncü birliği gönderip geçiş güvenliğini sağladıktan sonra, bütün orduya nehri geçme emrini verdi. Ordu topluca, suları kabarmış bir şekilde akan Dicle nehrine daldı. Sa'd (R.a)'ın yanında Selman (R.a) bulunmaktaydı. Sa'd (R.a), dua ediyor ve Allah Teâlâ'nın dostlarına yardım edeceğim, dinini üstün kılacağını ve Allah Teâlâ'ya isyan eden bir topluluğun iyiliğe (İslâm'a) galebe çalamayacağını söylüyordu. Nehrin ortasında oldukça heyecanlı bir halde bulunan Sa'd (R.a)'a, Selman (R.a) şöyle demekteydi:
"İslâm yepyenidir. Allah, karaları nasıl müslümanların emrine vermişse, denizleri de onların emrine verecek güçtedir. Allah'a yemin ederim ki müslümanlar nehre nasıl akın akın girmişlerse nehirden öylece akın akın çıkacaklardır."
Gerçekten Selman (R.a)'ın dediği olmuş ve müslüman ordusu hiç kayıp vermeden karşı kıyıya geçmişti 117[117]

114[114] Ahmed b. Hanbel, V, 443-444; İbn Sa'd, a.g.e., IV. 79-80; Diyarbekri, I, 468; İbnül-Esîr, Üsdü'l-Gabe, II, 419; onun azad edilmesi hakkında değişik rivayetler için bk. Diyarbekrî, a.g.e., I, 469.
115[115] Taberi, Tarih, II, 566.
116[116] Taberi, aynı yer; İbn Sa'd, a.g.e., IV, 83.
117[117] Taberi, Tarih, IV, 11-12; İbn ul-Esîr, el-Kâmil fi't-Tarih, II, 511-512.

İranlı askerler dehşet içerisinde, onların nehri geçişleri ne bakıyorlar ve kendi kendilerine;
"Şeytanlar geliyor. Vallahi bizim savaştığımız bu topluluk cinlerden başkaları değildir" demekteydiler.[118][118]
İranlı askerler kaçarak Kisra'nın sarayına sığınıp direnmeye devam ettiler. Buraya gönderilen öncü birliğinin komutanı Selman (R.a)'dı. O, surun Önüne geldiği zaman, İslâmın emrettiği şekilde onlar üç defa müslüman olmaya, kabul etmezlerse cizye ödemeye davet etti. Selman (R.a) onlara şöyle diyordu:
"Ben de aslen sizden biriyim. Size acıyor ve yumuşak davranıyorum. Eğer müslüman olursanız bizim kardeşlerimiz olarak aynı haklara sahip olursunuz. Bunu kabul etmez, dininiz de kalmak isterseniz, bize itaat ederek cizye ödersiniz. Bunu da kabul etmezseniz, diğerleri gibi sizinle savaşırız."[119][119]
Selman (R.a), meselenin Arapların Acemlere hâkimiyeti meselesi olmadığını onlara anlatabilmek için,
"Sizden biri olduğum halde Araplar bana itaat ediyor" diyerek [120][120] ikna etmeye çalışıyordu. Selman (R.a) ilk iki şartı kabul etmemeleri üzerine onlara üç bunu anlamaktır. Çünkü Peygamber efendimiz bir hadîs-i şeriflerinde, *"Kalbinde hardal tanesi kadar kibir, büyüklenme bulunan kimse, Cennete girmiyecektir*" buyurmuştur. Başka bir hadîs-i şeriflerinde de,
"Meyve veya herhangi bir şeyi kendi eliyle evine götüren, kibirden uzaklaşmıştır" buyurmuştur. İşte bunun için yükünü kendim taşıyorum.
Abdullah bin Selâm hazretleri, Hz. Osman'ın şehâdeti esnasında yanında bulunuyordu. İsyancılara dedi ki:
Tarihte öldürülen her peygamber için yetmiş bin asker öldürülmüştür. Öldürülen her halîfe için de onbeş bin kişi öldürülmüştür. Gelin bu işten vazgeçin! Yoksa âhirette bunun cezasını çok şiddetli olarak çekeceksiniz!" Ayrıca Hz. Osman'ın üzerinizde çok hakkı vardır. Fakat âsîler sözünü dinlemediler, ayrıca kendisine hakaret ettiler.
Hz. Abdullah hakikaten, ahlâk ve ilim ile kendini süsleyen Cennetlik insanlardan idi. Ashâb-ı kiramdan Mu'âz bin Cebel, 639'da Suriye taraflarında ortaya çıkan veba hastalığına yakalanmıştı. Vefat edeceği sıralarda, başucunda ağlayan talebesi Yezid bin Âmire'ye dedi ki:
"Niçin ağlıyorsun?"
"Ben dünya için ağlamıyorum. İlmi senden öğrenmekteydim, bunu kaybedeceğime üzülüyorum!" Bunun üzerine Mu'âz bin Cebel buyurdu ki:
"İlim benim vefatımla kaybolmaz. Benden sonra ilmi şu dört kişiden öğren: Abdullah bin Mes'ud'dan, Abdullah bin Selâm'dan, çünkü Rasûlüllah onun hakkında,
"O, Cennetlik olan on kişinin onuncusudur" buyurdu. Hz. Ömer'den ve Selmân-ı Fârisî'den öğren. Abdullah bin Ömer (R.a.) şöyle anlatır: Medine'de bir takım Yahûdî topluluğu Rasûlullah(sav)'e gelerek dediler ki:
"Senin getirdiğin dinde recm var mıdır?" Rasûlüllah efendimiz de onlara sordu:
"Recm cezası hakkında Tevratta ne yazıyor?"
"Tevratta recm cezası yoktur." Abdullah bin Selâm Yahudilere dedi ki:
"Yalan söylüyorsunuz! Tevratta recm âyeti vardır."
Bunun üzerine Tevratı getirip açtılar. Yahudilerden birisi elini recm âyetinin üzerine koyarak bundan önceki ve sonraki âyetleri okumaya başladı. Abdullah bin Selâm ona:
"Elini kaldır!" dedi.
O da elini kaldırınca recm âyeti göründü. O zaman Yahudiler dediler ki:
"Ey Muhammed! Abdullah bin Selâm doğru söyledi. Tevratta hakikaten recm âyeti vardır."
Birgün Hz. Abdullah bin Selâm, Ka'b-ül Ahbâr'a şöyle bir soru sordu:
"Âlimler ilmi öğrenip zihinlerine yerleştirdikten sonra, onu oradan söküp atan nedir?" Hz. Ka'b dedi ki:
"Tama', hırs ve ihtiyaç peşinden koşmaktır." Birisi de Fuday! bin lyâd'a dedi ki:
"Ka'b'ın bu sözünü bana izah eder misin?" Bunun üzerine Fudayl şöyle cevap verdi:
"Tamah, insanın bir şeyi araması ve mukaddes değerlerini bu uğurda feda etmesi demektir. Hırs ise nefsinin herşeyi istemesi, senin de onun istediklerini yerine getirmendir. Bunun için de ona buna, kötü insanlara vb. ihtiyacın olur. İhtiyacını yerine getirenler de seni burnundan yakalamış olurlar."
Yani seni emirleri altına alırlar, istedikleri yerlere sürüklerler, sen de onlara boyun eğersin. Onlar hasta oldukları zaman, dünya sevgisinden dolayı onların ziyaretlerine gider, tesadüf ettiğin zaman kendilerine selâm verirsin. Bu verdiğin selâmı, yaptığın ziyareti Allah rızâsı için yapmazsın. Eğer bu kimselere ihtiyaç göstermezsen, senin için çok daha hayırlı olurdu. Bu benim sana anlattığım, yüz hadîs-i şerif rivayet etmekten senin için daha hayırlıdır.[121][121]
Sahabe, ilmi amel etmek için öğreniyordu. Sahabeler, kendilerini Allahû Teâla'ya yaklaştıracak salih amellerin peşindeydiler. Sahabelerin gündeminde "Allah'ın huzurunda ne yapsam da bağışlansam?" suali vardır. Onlar kendilerini Allah'ın rızasına ulaştıracak salih ameli işlemenin sevdasındaydılar. Sahabeler, salih amellere sevdalanmış kimselerdi.
Sahâbe-i Kiram, Hakk'ın hatrını bütün hatırlardan âli tutan, üstün kılan bir nesildir. İnsanların, ekâbirlerin, zalim ve zorbaların hatrı için Hakk'ın hatrını kıranlar veya gerçekleri sümen altı edenler, sahabelerin izinde

---

[118][118] Taberi, II, 514.
[119][119] Taberi, a.g.e., IV, 14
[120][120] İbn Hanbel, v, 444
[121][121] El- İsabe/İbn-i Hacer; Üsdü'l Ğabe/İbn-i Esir;El-İstiab/İbn-i Abdi ,Berr; Hilyertü'l Evliya/İsfehani; Hayatü's Sahabe/Yusuf Kândehlevi.

yürümeyenlerdir. Sahabe, Hakk'a ve hakikate sadakatin abidesidir. Kâzibleri/yalancıları tarih sahnesinden silenler, sadık olanlardır. Sahabe yolu, sadıkların yoludur. Dolayısıyla sahabe fıkhı, bir sadakat fıkhıdır.

Hz. Abdullah Bin Ümm-i Mektûm (R.Anh)

Abdullah bin Ümm-i Mektûm, Peygamberimizin İslâmiyeti anlatmaya başladığı ilk zamanlarda îman ile şereflenerek Müslüman oldu. Mekke'de kâfirlerin zulüm ve eziyetlerinin dayanılmaz hâle gelmesi üzerine ve Medîneli Müslümanlara din esaslarını öğretmek için, Medîne-i Münevvereye hicret etti.
Âmâ olup, sesi çok gürdü. Sabah namazında, önce Hz. Bilâl, sonra İbni Ümm-i Mektûm ezan okurdu. Kâfirlerle silahlı mücâdele başlayınca, harplere katılıp, gür sesiyle düşmanın moralini bozardı.
Bazı savaşlarda Peygamber efendimiz, onu Medîne-i Münevverede vali olarak bırakırdı. Peygamberimizin zamanında, onüç defa Medîne'de kalıp, valilik ve imamlık yaptı. Rasûlüllah efendimiz kendisine çok iltifat edip, dâima gönlünü alırdı.
Medine'de valilik ve imametle vazifelendirilmesi, âmâ haliyle sefer ve muharebelere katılmasının güç olmasındandır.
Bir defasında Rasûlüllah efendimiz, insanlara dînimizin esaslarını anlatırken, İbni Ümm-i Mektûm yanına geldi. Peygamberimiz, meşguliyetlerinden dolayı, alâkalanmakta geç kaldılar. Daha cevap veremeden Kur'an-ı Kerimin sekseninci sûresi olan Abese sûresinin ilk on âyet-i kerimesi indi.
İlâhi emir üzerine, Peygamberimiz, daha fazla alâkalanıp, iltifatını artırdı. Hatta ona,
"Merhaba! Ey Rabbimin bana hitâb ve ikâzında bulunmasına sebep olan kişi!" diye iltifat edip, yanına oturttu, hâlini, hatırını sordu.
Hâne-i saadetine alıp, onunla sohbet ederdi. Bir defasında, yine Peygamber kabul ederler. Nusayriliğin teslis akidesini ifade eden ayn, mim ve sin harflerinden ayn Ali'yi, mim Muhammed (sav)'i, sin ise Selman'ı ifade eder. Mana (Ali), ism (Muhammed) bab ise Selman'dır. Buna göre o Nusayri teslis akidesinin kapısı (bab) olup, üçüncü had'dir. Dürziler ise, Kur'an'ın Selman'a vahyolunduğuna, Peygamberin Kur'an'ı ondan aldığına inanmaktadırlar. Bu ekoller, oluşturdukları inanç sistemlerinde diğer bir kaç sahabe ile birlikte Selman (R.a)'ı temel unsur olarak kullanmışlar ve ona çeşitli fonksiyonlar yüklemişlerdir. Bu mezheplerin gerçekte mutedil Şia ile alakaları yoktur. Zira muhtevalarmdaki inanç prensipleri gözönüne alındığı zaman İslâmî şahsiyetlerin isimlerini kullanarak putperest bir inanç sistemi meydana getirdikleri görülecektir. Oysa ki, Selman-i Farisi (R.a.)'in ömrü putperstlere karşı savaşmakla geçmiştir.
Selman, İslâm'a mensubiyetin beraberinde getirdiği şerefin sembolüdür. İslâm teslim olup müslümanlara mensub olmak, başlı başına bir şereftir. Sahabe fıkhında kavim ve kabile değil, İslâm önplandadır. Müslümana şeref kazandıran kavmi veya kabilesi değil, dinidir.

Hz. Süheyb-i Rumi (R.Anh)

Kâbe-i muazzamanın güneyinde, yüksekçe bir yerde, Hz. Erkam'ın evi bulunuyordu. Kabe'ye güney tarafından gelmek isteyen bu evin önünden geçmek durumunda idi. Ev yüksekte olduğundan Kabe rahat olarak görünürdü. Ayrıca Hz. Erkam, Mekke'nin ileri gelenlerinden, itibarı çok olan bir zât idi ki, herkes kendisine hürmet ve ikram ederdi.
Bu gibi sebeplerden dolayı, Peygamber efendimiz ve diğer Müslümanlar burada toplanırlar, emniyetli bir yer olduğu için ibâdetlerini rahat yaparlardı. Yeni Müslüman olmak isteyenler de bu eve gelir, Müslüman olmakla şereflenirdi. Bunun için, bu eve Daru'l-İslâm ve Dâru'l-Erkam gibi isimler verilmişti. Daru'l Erkam, İslam cemaatının teşkilatlanma merkezdir. Daru'l İslam ise, İslam devletinin teşkilatlanma merkezdir. İslam devletî, İslam cemaatının son aşamasıdır.
Bir gün Hz. Ammâr bin Yâsir, Hz. Erkam'ın evinin önünde Hz. Süheyb bin Sinan'a rastladı. O'na sordu:
“Burada ne yapıyorsun?”
“Sen ne yapıyorsun?”
“Ben içeri gireceğim ve Hz. Muhammed'in sözlerini dinleyip bildirdiği dine gireceğim. Müslüman olacağım.”
“Ben de aynı maksatla buraya geldim.”
İkisi de aynı maksatla geldiklerini söyleyince, beraber içeri girdiler. O sırada Peygamber efendimiz de orada bulunuyordu. Müslüman oldular, akşama kadar orada kaldılar. Akşamdan sonra evlerine gittiler.
Mekkî toplumlarda teşkilat gizli, tebliğ açıktır. Mekkeli müşrikler, müslümanların kendilerini neye davet ettiklerini çok iyi biliyorlardı. Ama müslümanlarm nerede ve ne şekilde teşkilatlandıklarını bilmiyorlardı. Rasûlüllah (sav)'in gününde Daru'l Erkam'daki müslümanlar teşkilat yapılarını bir sır olarak saklıyorlardı.
Peygamber efendimiz, İslâmiyeti tebliğden önce de Hz. Süheyb bin Sinan ile konuşurlar ve birbirlerini severlerdi. Süheyb bin Sinan, Abdullah bin Ced'an'ın azadlı kölesi idi. Müslüman olduğunu açıklamaktan çekinmeyen yedi mücahid Sahabeden biri idi.
Hz. Süheyb, Müslüman olduğunu açıkladıktan sonra Mekke'li müşriklerin, şiddetli hücum ve işkencelerine mâruz kaldı. Müşrikler daha çok, kimsesi olmayan zavallılara işkence ederlerdi. Hz. Süheyb, Mekke'de akrabası,

dayanağı olmayan bir zât olduğu için, müşrikler kendisine çok zulmederler, konuşamıyacak hâle getirinceye kadar döverlerdi. Demir gömlek giydirirler, en sıcak günde, güneş altında tutulur, üstüne de yük bindirirlerdi.
Bir gün, Hz. Habbâb ve Hz. Ammâr'la birlikte giderlerken, Kureyş müşriklerinden bazıları ile karşılaştılar. Müşrikler bunları görünce:
“İşte Muhammed'e tâbi olan kimseler,” diye alay ettiler ve bazı uygunsuz sözler söylediler.
Hz. Süheyb onlara cevaben buyurdu ki:
“Evet! Allahû Teâlâ'nın Peygamberine tâbi olan, Onunla beraber bulunmaktan zevk alan kimseler biziz. Hz. Muhammed'e biz inandık, siz inanmadınız. Biz O'nun söylediklerinin, bildirdiklerinin hepsinin doğru olduğunu kabul ettik. Siz yalanladınız. Bütün üstünlük ve faziletler İslâmiyette, bütün zillet ve felâketler de müşrikliktedir. Müslümanlıkta aşağılık, müşriklikte üstünlük yoktur.”
Hz. Süheb (R.a.) böyle söyleyince inanmıyanlar üzerine saldırdılar. Hz. Süheyb bin Sinan'ı dövdüler. Öyle ki, konuşamayacak hatta ne söylediğini bilemiyecek hale geldi.
Hz. Süheyb (R.a.) bütün bu işkencelere tahammül ediyordu. Yapılan eziyetler onun için, hak yolda sabır ve sebat için bir teşvik oluyordu, imânı kat kat artıyor, müşriklerin onu hak yoldan döndürme gayretleri boşa gidiyordu.
Hz. Süheyb (R.a.), Mekke'de kendi gayretleriyle büyük bir servet elde edip hayli zengin oldu. Medine-i Münevvereye hicret edeceği müşrikler tarafından haber alınınca yolu kesildi. Dediler ki:
“Sen Mekke 'ye fakir olarak geldin. Çok mal ve servete kavuştun. Şimdi hem kendin gideceksin, hem bunca malı götüreceksin buna izin vermeyiz.” Hz. Süheyb, onlara buyurdu ki:
“Ey müşrikler. Beni iyi tanırsınız ki, çok iyi ok atarım. Eğer üzerime gelirseniz, ok çantamdaki okların hepsini size atarım ve sonra kılıcımı çekerim. Bunlardan biri elimde bulundukça bana birşey yapamazsınız, kendiniz bilirsiniz.”
Fakat Hz. Süheyb'in, Peygamber efendimize olan muhabbeti, bağlılığı ve O'na kavuşmak arzusu ve Medine-i Münevvereye gidip ibadetlerini rahatça eda edebilmek isteği o kadar çoktu ki, yanında bulunan bütün mallarının ve alacaklarının, Peygamber efendimizin sevgisi yanında hiç kıymeti yoktu. Bu sebeple hiç vakit kaybetmemek, bunlarla oyalanmamak için onlara dedi ki:
“Yanımdaki ve Mekke'de bulunan mallarımı size verirsem önümden çekilir misiniz, yolumu açar mısınız?”
Hak ve hakikatlerden nasibi olmayan müşriklerin de arzusu buydu. Hemen kabul ettiler. Hz. Süheyb (R.a.), yanında bulunan bütün mallarını verdi, Mekke'deki mallarının da yerini tarif edip müşriklerin elinden kurtuldu ve hiç parasız olarak yoluna devam etti. Hatta başka bir rivayette üzerindeki elbiseleri de iç elbiseleri hariç aldılar. Buna rağmen o yoluna devam etti.
Mekke ile Medine arasındaki yolda binbir zahmet, tahammülü mümkün olmayan güçlüklerle karşılaştı. Fakat sevgili Peygamberimize kavuşmanın heyecanı ile bütün sıkıntılardan zevk alarak yoluna devam etti. Peygamber efendimiz, beraberlerinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olduğu hâlde Hz. Külsüm bin Hedm'in hanesine misafir idiler. Önlerinde de ev sahibinin getirdiği yaş hurmalar vardı. Hz. Süheyb Peygamber efendimizin huzuruna geldiğinde gözü ağrıyordu. Yolda çok acıkmış ve Abdullah b. Zübeyr (R.a.), insanları Allah'ın hükümleriyle idare etmeye özen gösteriyordu. O, İslâm ümmetinin kıyametini Allah'ın indirdiği hükümlerin dışındaki hükümlerle idare edilmekte görüyordu. Abdullah b. Zübeyr (R.a.)'ın fıkhından bize kalan miras,
"Allah'ın indirdiği hükümlerle idare olunmayan bir ümmetin kıyameti kopmuştur," hakikatidir. Kıyameti kopmuş olan bir ümmetin yeniden dirilmesi ve ayağa kalkması, Allah'ın indirdiği hükümlerle idare olunmasına bağlıdır. Müslüman olarak bizim idarecilerimiz, bizden olup bizi Rabbimizin şeriatiyle idare edenlerdir. Bunların dışındaki idareciler, bize ve bütün insanlığa kötülük edenlerdir!
Müslümanlar kendilerini sadece Allah'ın indirdiği hükümlerle idare edecek ve kendilerinden olan idarecilerini ortaya çıkarmadıkları, iktidar yapıp muktedir de kılmadıkları müddetçe, küfrün esirleri olarak hayatlarına devam etmeye mecbur ve mahkûmdurlar.
Müslüman! Seni cemaat ve devlet seviyesinde Allah'ın indirdiği hükümlerle idare eden mü'min idarecilerin yoksa, sakın kendini hür sanma bu durumda sen küfrün esirisin!

Hz. Abdullah İbn-i Ömer (r.anh)

Rasûlüllah (sav)'in sünnetine harfıyyen riayet etmeye çalışan hassas bir şahsiyettir. İkinci halife Hz. Ömer (r.a.)'in oğlu ve mü'minlerin annesi Hz. Hafsa'mn ana-baba bir kardeşi, fâkih ve muhaddis sahabedir. Ebû Abdurrahman künyesi ile tanınan Abdullah'ın annesi Zeynep bnt. Maz'un el-Cümeyhî'dir.

Abdullah b. Ömer'in, peygamberliğin üçüncü yılında doğduğu kaydedildiği gibi onun nübüvvetten bir yıl önce dünyaya geldiği de söylenmektedir. 1[1]

Babasıyla birlikte, küçük yaşta İslâm'a girdi ve yine babası ile birlikte Medine'ye hicret etti. Tamamıyla İslâm toplumunda ve İslâm terbiyesiyle yetişti. Yaşı küçük olduğu için Bedir ve Uhud gazalarına Hz. Peygamber (sav) tarafından katılmasına müsâde verilmedi. 2[2] Ancak onsekiz yaşlarında iken Hendek gazvesine ve daha sonra Hz. Peygamber (sav) zamanında meydana gelen bütün savaşlara katıldı. Mekke fethinde, Mûte savaşında, Tebük seferinde ve Veda Hacc'ında bulundu.

Abdullah b. Ömer (r.a.), İslâm devleti bünyesinde meydana gelen anlaşmazlıklarla ortaya çıkan ve birbirleriyle mücadele eden gruplara karışmadı, tarafsız kaldı ve devlet kadrolarında vazife almadı. Zira oğlunu hilâfete aday göstermesini tavsiye eden sahabelere Hz. Ömer: "Bir evden bir kurban yeter" demişti. Babasından sonra başa geçecek halifeyi seçmeye görevli olan şûrâ'ya sadece müşavir olarak katıldı. Hz. Ömer oğluna şûrâ'ya katılmasını ancak aday olmamasını tavsiye etmişti. 3[3]

Hz. Osman (r.a.) zamanında, İbn Ömer, devlet işlerine müdahalede bulunmuyordu. Bir gün Hz. Osman, İbn Ömer'e kadılık yapmasını, müslümanlar arasındaki hukukî anlaşmazlıkları hâlletmesini teklif edince özür dileyerek, kadılık vazifesini kabul etmemiş, Rasûl-i Ekrem (sav)'in bir sözünü hatırlatmıştı;

Hz. Peygamber (sav) buyurmuşlardır ki;

"Kadılar üç çeşittir. Birincisi câhillerdir. Bunların yeri Cehennemdir. İkinci zümre âlimleridir, fakat dünyaya meyilleri vardır, ilimleri ile amelleri bir değildir, bunlarda Cehennemliktir. Üçüncü zümre ise hem âlim, hem de dünyaya meyli olmayanlardır." ***4[4]*** Hz. Osman, Hz. İbn Ömer'e dedi ki:

“Ama, senin baban Hz. Peygamber (sav) zamanında kaza işleri ile uğraştı ve kadılık yaptı."

“Evet, doğrudur, fakat babam bir mesele ile karşılaşınca Rasûi-i Ekrem'e müracâat eder, müşküllerini halletmede zorluk çekmezdi. Çünkü Rasûl-i Ekrem müşkil bir mesele ile karşılaşınca onun da müşküini vahiy hallederdi. Şimdi Rasûl-i Ekrem aramızda yok ki problemlerimizi ona götürelim. AHah şimdi bizim yardımcımız olsun."

Hz. Osman da bu hususta Hz. İbn Ömer'e fazla ısrarda bulunmadı. Hz. İbn Ömer (r.a.), hükümet ve devlet işlerinden uzak kalmasına rağmen hak yolunda cihâd edip İslâm fetihlerine katıldı. Nitekim Hicret'in yirmiyedinci yılında Afrika'da Tunus, Cezayir, Merakes seferine katılmıştı.

İbn Ömer Hicret'in otuzuncu senesinde Horasan ve Taberistan fetihlerinde bulundu ve onun Taberistan fethinde bir Dihkan'ı öldürdüğü bilinmektedir. Ancak hükümet ve devlet işlerine müdahale hususunda çok ihtiyatlı davranıp, daima uzak kalmayı tercih etti.

Hz. Osman'ın şehâdetinden sonra ilmî yüceliği, kahramanlığı ve mücahidliği Hz. Ömer'in oğlu olması sebebiyle halîfe olması işlendiyse de kabul etmedi. Hz. Ali (r.a.) tarafında yer aldı. Dahilî olaylara karışmadı. Siffın olayından sonra da halifelik tekliflerini reddetti. Muâviye (r.a.) zamanında 569 yılında Hz. Peygamber'in güvenini kazanmış ve bayraktarlığını yapmış olan Halid b. Zeyd Ebu Eyyub el-Ensâri ile İstanbul surları önlerine kadar gelip, İstanbul'un ilk muhasarasına katıldı. Onun devlet bür /esinde ve İslâm toplumunda meydana gelen iç karışıklıklar sırasında temkinli davrandığını görmekteyiz. Fakat Sıffîn'de Hz. Ali'ye muhalefet edenlere ve Abdullah b. Zübeyr'i Kabe'de muhasara edip şehid edenlere karşı savaşmadığına pişman olduğunu bizzat kendisi ifade etmiştir. 5[5] Haccac'a karşı savaşmadıysa bile onun zulmünden asla çekinmeden islâmî ahkâmı çiğnemesine karşı susmayıp onu gerektiğinde sert bir şekilde uyarmıştı. Hattâ onun bu gibi uyarılarına kızan Haccac b. Yusuf, Abdullah'ı öldürtme yollarını aramıştı.

Nihayet hicretin yetmişdördüncü yılında Abdullah b. Ömer seksendört veyahut seksen beş yaşında iken vefat etti. 6[6]Başka rivayetlerde de onun seksenaltı yaşında vefat ettiği kaydedilir. 7[7]

Hac mevsiminde adamın biri ucu zehirli bir mızrak ile Abdullah b. Ömer'i ayağından yaraladı. Vücûdu zehirlendi. Bu zehirlenme vefatına sebep oldu. Bir rivayete göre yukarıda söylediğimiz gibi bu yaralama Haccac b. Yusuf un tertibi idi. İbnü'l-Esir'in kaydına göre, Haccac b. Yusuf minberde hutbe okuyordu. Hutbe'de Abdullah İbn Zübeyr'e ağır sözler söylemiş ve bazı ithamlarda bulunmuş, onun Kur'ân-ı Kerim'i tahrif ettiği iddiasını ortaya atmıştı. İbn Ömer (r.a.) düşünmeden ve çekinmeden Haccac'a bağırıp: "Yalan söylüyorsun, bunu ne İbn Zübeyr yapardı, ne de senin bu işe gücün yeter!..." demişti.

İbn Ömer'in halkın toplu bulunduğu bîr yerde böyle sert konuşmasından Haccac fena halde bozulmuş, ona kin besleyip çok kızmıştı. Açıktan açığa ona bir şey yapamayacağından gizlice ve hainlikle intikam almayı

1[1] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, Kahire 1286, 111, 230.
2[2] Buhârî, Megâzi, 6.
3[3] İbnü'l- Esîr, ef-Kâmil fi't Tarih, 111, 65 vd.
4[4] Ebû Dâvud, Akdiye, 2.
5[5] İbn Abdül Berr, el-istiâb, II, 345.
6[6] İbn Sa'd, Tabakat, IV, 187.
7[7] İbnü'i-Esir, Üsdü'l-Gâbe, I V, 230-231.

düşünmüştü. [8[8]] Ancak İbnü'l-Esir Haccac'ın hutbe meselesini başka türlü anlatmaktadır. Ona göre, Haccac hutbeyi çok uzatmış, o kadar uzatmıştı ki, ikindi namazına vakit daralmıştı. Bu ara İbn Ömer (r.a.), "Güneş seni beklemiyor" diye ihtarda bulunmuştu. İkinci bir rivayete göre, İbn Ömer'in onu beklemeyip kıymet vermemesine Haccac'ın canı sıkılmış, firavunluğu tutmuştu. Fakat Emevi hükümdarı Abdülmelik b. Mervan'm korkusundan İbn Ömer'e karşı gelemiyordu. Bu meselenin iç yüzünün bu şekilde olduğu anlaşılmaktadır.
Peygamber efendimiz mescide çıktıklarında buyurdu:
“Yâ Sümâme, yanında ne var, gönlünden ne geçiriyorsun, benden ne bekliyorsun?” Sümâme cevap verdi:
“İçimde hayır ümidi var. Çünkü sen affedicisin. Eğer beni öldürecek olursan, bir caniyi öldürmüş olursun. Öldürmez de affedip, beni bağışlarsan, iyilik bilen, ni'mete şükreden birisine ihsan etmiş olursun. Eğer benden kurtuluş fidyesi olarak mal istiyorsan, işte malım. İstediğin kadar al.”
Resûlüllah efendimiz, üç gün üst üste gelerek aynı soruyu sordu ve aynı cevabı aldı. Bunun üzerine âlemlerin efendisi olan Peygamber efendimiz yine yüksek merhametini gösterdi ve Sümâme'nin hayâl bile edemiyeceği bir şekilde buyurdu ki:
“Artık Sümâme'yi salıveriniz!”
Bu emir üzerine Ashâb-ı Kirâm onu serbest bıraktı. Sümâme bırakılıp, serbest kalınca, gönlüne İslâmiyetin sevgisi düştü. Hemen Kelime-i Şehâdet getirdi. Rasûlullah efendimize bey'at etti.
Rasûlullah efendimiz ona, hemen gidip gusletmesini emretti. Sümâme hemen gidip gusledip, sonra mescide girdi. Resûlüllah’ın huzurunda şunları söyledi:
“Vallahi, akşamleyin, yanma geldiğim zaman, bana senin yüzünden daha çok kızdığım bir yüz yoktu. Fakat sabah olunca, senin şehrin bana, en sevimli şehir oldu. Vallahi akşamleyin, senin dînin, bana en sevimsiz din idi. Sabahleyin en sevimli bir din olmuştur.”
Böylece dünün azılı bir müşriki Peygamberimizin engin merhameti sayesinde Müslüman olmuş hidâyete kavuşmuştu. İslâm harp hukuku insanîdir. İslâm'in harp hukukunun amacı; insanları ifsad etmek değil, ıslah etmektir.
Hz. Sümâme hicretin altıncı yılında Rasûlüllah’ın huzurunda Müslüman olduktan sonra Peygamber efendimize:
“Yâ Rasûlallah! Ben umre yapmak için giderken süvarilerin beni yakalamıştı. Şimdi ne buyuruyorsunuz?” diye arzetti.
Rasûlullah onu dünya ve âhiret saâdetiyle müjdeleyip, umresini yapmasını emretti.
Hz. Sümâme, Mekke'ye, telbiye ederek girmişti. Bunun üzerine müşrikler onu yakaladılar, neredeyse boynunu vuracaklardı. Fakat o sırada birisi:
“Bırakınız onu! Siz yiyecekleriniz hususunda Yemâme halkına muhtaçsınız. Ona bir şey olursa hepimiz aç kalırız,” dedi. Bunun üzerine müşrikler Sümâme'yi serbest bıraktı. Sonra müşriklerden birisi ona dedi ki:
“Demek, dinden çıktın ha!” Hz. Sümâme şöyle karşılık verdi:
“Hayır, ben dinden çıkmadım. Bilâkis ben hak din olan İslâmiyeti kabul ettim. Muhammed aleyhisselâmı ve Onun getirdiklerini tasdik ettim. Vallahi Allahın Rasûlünden izinsiz buğday alamıyacaksınız. Siz Ona tâbi olmadıkça, Yemâme'den faydalanamıyacaksınız!”
Sümâme umresini yaptıktan sonra Yemâme'ye gitti. Yemâme halkının, Mekke'ye erzak göndermelerine mâni oldu. Bu yüzden müşrikler çok sıkıntıya düştüler. Müşrikler bu sebeple Rasûlullaha mektup yazıp, çektikleri sıkıntıları ve erzak gönderilmesine müsâade edilmesini istediler. Hattâ, Ebû Süfyân Medine'ye kadar gelerek, Peygamber efendimize:
“Alemlere rahmet olarak gönderildiğini söylüyorsun,” diyerek bu hususta müracaatta bulunup, hallerini uzun uzun anlattı.
Rasûlullah, müşriklerin bu talepleri üzerine Yemâme halkının, Mekkelilere, yiyecek göndermelerine mâni olmaması için Sümâme'ye mektup gönderdi. Hz. Sümâme bu emre uyarak, engel olmaktan vazgeçti.
Resûlüllah efendimizin vefatından sonra, Sümâme bin Üsâl ve onunla beraber olanların dışında bütün Yemâme halkı İslâm’dan çıkıp, mürted olmuşlardı. O sırada Sümâme bin Üsâl Yemâme'de bulunuyordu.
Halkı, Peygamberlik dâvasına kalkışan Müseyleme'ye tabi olmaktan, onu desteklemekten alıkoymaya çalıştı. Onlara dedi ki:
“Ey Hanîfeoğulları! İslâmdan dönüş, nursuz, çok karanlık bir iştir. Evrensel hadis muallimlerindendir.”
Çok hadîs bilmesine rağmen büyük titizliğinden çok az rivayette bulunurdu. Abdullah b. Ömer'den Nâfı ve İmam Mâlik b. Enes'in rivâyetleriyle gelen hadisler en sağlam rivayetler olarak değerlendirilmekte ve bu rivayet zincirine "Altın Zincir" adı verilmektedir. Abdullah b. Ömer'den hadis öğrenimi görenler arasında başta Abdullah b. Abbâs olmak üzere Câbir b. Abdullah, Saîd b. el-Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Abdullah b. Keysân, Hasan-ı Basrî, Nâfî, Mücâhid, Tâvûs, Enes b. Sîrin gibi meşhur muhaddisler ve oğullarından Hamza, Bilâl, Abdullah ve Ubeyduîlah vardır. İbn Ömer bu hadis ilminden dolayı çok hadis rivayet eden Muksirûn sahabeler arasında yer almaktadır.
Abdullah İbn-i Ömer (r.a.), Rasûlüllah (sav)'den birşey işittiği zaman ne eksik ve ne de fazla, lafızları tam olarak muhafaza ederdi. Abdullah İbn-i Ömer (r.a.), Rasûlüllah (sav)'in her hareketini, takip edilmesi gereken bir sünnet

[8[8]] İbn Hallikân, Vefayatü'l Ayan, II, 242.

olarak değerlendiriyordu. [9[9]]
Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın, muhaddisliğinin yanı sıra fakîh bir sahabe olduğu da bilinen bir husustur. İbn Ömer Ömrünü Medine'de geçirmiş ve fıkıh üzerinde çalışmıştır, Medine'nin fıkıh âlimlerinin birçoğu fetvalarında İbn Ömer'in bilgisinden faydalanmışlardır. Ehl-i Sünnet'in dört imamından biri olan İmam Mâlik'in fıkhı, Abdullah İbn Ömer'in fetvaları ile doludur. İmam Mâlik'in dediği gibi, Abdullah b. Ömer fıkıh âlimlerinin başında gelenlerdendi. Eğer İbn Ömer'in fıkıhtaki fetvaları toplansa büyük bir eser meydana gelir. Nitekim, Mısır'h âlim M. Revvâs Kalracı "Mevsû'atu Fıkhı Abdullah b. Ömer" [10[10]] adıyla bir eser vücûda getirmiştir. İslâm fıkıh ulemâsının en ileri gelenlerinin bildirdiklerine göre, islâmî meselelerde İbn Ömer (r.a.)'in sözleri ile amel etmek yeterlidir.
Abdullah b. Ömer (r.a.) uzun bir ömür sürdüğünden peygamberimizden sonra altmış yıl müddetle fetva vermiştir. Ancak fetva verme konusunda çok ihtiyatlı hareket ederdi. Şahsiyet olarak; iyilik etmeyi, .sadaka vermeyi, hayır yapmayı, hele köle azad etmeyi çok severdi. Sağlam karakterli, iyi ve güzel huylu olup, kötülüklerden kaçınırdı. Her yaptığı işi Allah rızası ıçra yapardı. Kendi yüzük taşında: "Allahû Teâlâ'ya, Allah için hâlis ibâdet etti." ibaresi yazılıydı. Dünya malına, dünya zevklerine hiç gönül vermezdi. Sahâbe'den Câbir b. Abdullah (r.a.): "Ömer ve oğlu Abdullah'dan başka içimizde dünyaya meyli olmayan kimse yoktur." derdi.
İlimde imamlığa yükselen muhaddis ve tabiînin büyüklerinden olan Nâfi, Abdullah b. Ömer'in azatlısıdır. Nâfı köle iken İbn Ömer onu onbin dirheme satın alıp, "Seni Allah rızası için azat ettim" diyerek kölelikten kurtarmıştır. Kölelerinden ibâdet edeni gördükçe hemen onu âzad ederdi.
"İbâdeti göstermelik yaparak âzad olmak isteyenler olursa ne yaparsınız?" diye ona sorulduğunda Abdullah b. Ömer (r.a.)'ın
"Hayr için aldanmaktan iyi şey var mıdır?" buyurdukları meşhurdur. İmam Nâfı, Abdullah b. Ömer (r.a.) için:
"Her zaman dualarında belirttiği gibi bin köle âzad ettikten sonra vefat etti." demişti. Çoğu zaman sırtındaki kaftanını çıkarıp gördüğü bir fakire verirdi.
Abdullah b. Ömer'in evinde misafir eksik olmazdı. Akşam yemeklerini yalnız yediği nadirdir. Mutlaka misafiri olur, olmazsa arar bulurdu. Kendisi de dostlarının evinde üç günden fazla misafir kalmazdı. Evinde en zarurî ihtiyacını karşılayan eşya bulundururdu. Cuma'dan önce mutlaka yıkanır, abdest alır, güzel kokular sürünürdü. Her namaz için abdest alır, geceleri çok namaz kılardı.
Abdullah'ın oğlu Hâlid'in âzad ettiği Ebû Gâlib şöyle anlatır:
"Abdullah b. Ömer (r.a.) Mekke'ye geldiğinde sık sık bize misafir olurdu. Geceleri teheccüd namazı kılardı. Bir gece sabah namazı yaklaştığı zaman bana
"Kalkıp namaz kılmayacak mısın? Kur'an'ın üçte birini de okusan yeter." dedi.
"Sabah yaklaştı, kısa zamanda Kur'ân'ın üçte birini okuyup yetiştiremem" dedim. Bana dönerek:
"İhlâs sûresi Kur'ân'ın üçte birine eşittir." dedi.
İmam Nâfı'nin naklettiğine göre, Abdullah b. Ömer mûsikîyi sevmezdi. Teganni ve saz seslerine kulaklarını tıkardı. Bir gün birisi yanma yaklaşarak:
"Abdullah, Allah için seni çok seviyorum" dedi. Abdullah da
“Ben de Allah için seni hiç sevmiyorum. Çünkü sen ezanı tegann ederek, şarkı söyler gibi okuyorsun" buyurdu.
Allah'tan başka kimseden korkmazdı.. Kötülüğe karşı hep iyiliklı karşılık verirdi. Zeyd b. Eşlem şu olayı anlatır:
Adamın birisi yol Abdullah b. Ömer'e sövüp saymaya başladı. Abdullah evinin kapısına varıncaya kadar onu sabırla dinledikten sonra adama dönerek,
"Ben ve kardeşim Asım kimseye sövmeyiz" dedi. Çünkü Abdullah b. Ömer (r.a.) tam bir medeniyet muallimiydi. Medeniyet muallimleri, kötülüğü iyilikle defederler.
Çok az yemek yerdi. Hele acıkmayınca hiçbir sey yemezdi. Bir gün dostlarından birisi ona hazım kolaylaştırıcı bir ilâç hediye etmek istedi. O dostuna şu cevabı verdi:
“Ben hiçbir yemekten karnımı doyururcasina yemedim. Hazım ilâcına ihtiyacım olacağını zannetmiyorum."
Bu kadar tok gözlü olmakla beraber aynı zamanda son derece müstağni bir kişi idi. Kimseden bir şey istemezdi. Herkes ona hizmet etmek ister, fakat o asla kabul etmezdi. Bir ara Abdülaziz b. Harun ona haber gönderip ihtiyaçlarının ne olduğunu bildirmesini istemiş, İbn Ömer (r.a.) onun davranışına karşı şu cevabı vermişti:
“Siz, geçimleri size ait olanların, geçimlerini üzerinize almış bulunduğunuz kimselerin ihtiyaçlarını temin ederseniz daha iyi olur.”[11[11]]
Ancak İbn Ömer (r.a.) bir şey hediye edildiğinde onu geri çevirmezdi. Nitekim Muhtar mal ve mülkünün bir çoğunu İbn Ömer'e hediye etmiş, o da kabul eylemişti.
"Bize hediye edilenleri biz de hediye eder, Hak yolunda dağıtırız." demişti. Ve bütün hediyeleri ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştı.
Hz. Muaviye (r.a.) tarafından ihtiyaçlarını karşılamak için bir miktar para gönderildi. Fakat İbn Ömer bunu kabul etmemiş,

---

[9[9]] Es-Sünnetü Nebeviyye ve Menhecüha Fi Bina'il Ma'rifeti ve'l Hadare (Yusf El- Kardavi:2/1004-1005.
[10[10]] Abdullah b. Ömer'in Fıkıh Ansiklopedisi Beyrut/1986.
[11[11]] İbn Sa'd, Tabakat, IV, 174.

"Benim imanım sizin paranızdan daha değerlidir " demişti. [12[12]]
Hz. Abdullah İbn-i Ömer (r.a.), helal lokma hassasiyetini taşıyan bir kimseydi. Bu hsusuta müslümanları şöyle uyarmıştır:
"Namaz kılmaktan yay gibi, oruç tutmaktan çivi gibi olsanız da haram ve şüpheli şeylerden kaçınmazsanız, Allah o ibadetlerinizi kabul etmez." [13[13]]
Hz. Abdullah İbn-i Ömer (r.a.), Allah için sevmeyi ve Allah için buğzetmeyi ibadetlerinin kabul olma şartı gibi görüyordu. Nitekim şöyle diyordu:
"Ömrüm boyunca oruç tutsam, hiç uyumadan geceyi ibadetle geçirsem, malımı parça parça Allah yolunda infak etsem ve bu hal üzere ölsem, fakat gönlümde Allah'a itaat edenlere karşı bir sevgi, isyan edenlere karşı da bir nefret duygusu taşımazsam, bütün bu yaptıklarımdan fayda göremem."[14[14]]
Abdullah b. Ömer'in yaşayışı her türlü gösterişten uzak idi. O bu hususta mükemmel bir örnektir. Bir oturuşta binlerce dirhem para dağıtmış olan bir zâtın bütün ev eşyası bir halı veya kilim ve bir de yataktan ibaret idi. Bunların bütün kıymeti yüz dirhem tutmazdı.
Abdullah varlıklı olmakla beraber yaşayışı işte bu kadar sâde idi. Cuma günleri hariç, güzel koku kullanmazdı. Yalnız cuma günü iyi elbise giyerdi. Bir gün Cuma'dan sonra yolculuğa çıkması gerekti. Güzel elbiselerini giymişti. Bu elbiseyi eve gönderip değiştirdi ve normal elbiselerini giydi.
İbn Ömer şekil ve şemâli hususunda babası Ömer'e çok benzerdi. Uzun boylu ve esmerdi. Sakalı ağardığı zaman koyu sarıya boyardı. Zira sakalının rengi de koyu sarıydı.
Ebû Seleme b. Abdullah şöyle demiştir:
"Abdullah İbn Ömer vefat etti. O fazilette babası Ömer'e çok benzerdi. Hz. Ömer kendisinin benzerlerinin çok olduğu bir zamanda yaşamıştı. Fakat Abdullah İbn Ömer ise kendisinin bir benzeri bulunmayan bir dönemde yaşamıştı."[15[15]]
Abdullah İbn-i Ömer (r.a.), pratik hayatında Rasûlüllah (sav)'in sünnetine uygun hareket etmeye çok önem verirdi. O, adeta günlük hayatında herşeyi Rasûlüllah (sav)'in hadislerine göre yapmaya çalışıyordu. Rasûlüllah (sav)'in siretinin ve sünnetinin sahih olarak müslüman nesillere ulaşmasında çok büyük katkıları olmuştur. Kitab ve sünnete bağlı müslüman kimliğinin adeta müşahhas bir sembolüdür. Rasûlüllah (sav)'in sahih sünnetini müslüman kimliğinin hem yapıcısı ve hem de koruyucusu kabul etmek, Abdullah İbn-i Ömer (r.a.)'ın fıkhını şekillendiriyordu. O, Rasûlüllah (sav)'ın çağlarüstü everensel yorumu olan sünneti, İslâmî hayatın olmazsa olmaz şartı olarak fıkhetmişti. Abdullah İbn-i Ömer (r.a.), Rasûlüllah (sav)'in hadislerinin pratik tercümanıdır. Sünnet, Müslümamn müslümanlığının varlık ve sağlık sebebidir. Kişinin müslümanlığının sahihliği, Rasûlüllah (sav)'in sünnetine olan uygunluğu miktarmcadır.
Rasûlüllah (sav)'in sahih sünneti olmadan Allah'ın dini yaşanamaz. Allah'ın dinini Allah'ın muradına uygun şekilde yaşamanın yolu, Allah'ın dinini insanlığa tebliğ edip öğreten Hz. Muhammed (sav)'in sünnetine ittibadır. Sünnete ittibanın olmadığı yerde din de olmaz. Abdullah İbn-i Ömer (r.a.), Rasûlüllah (sav)'in sahih sünnetini devre dışı bırakanların dinsiz kalacakları tehlikesini haber vermiştir. Böyle bir tehlikenin içine düşmemek için her davranışında sünnete uygunluğu aramış ve fiilen sünnete riayet etmiştir.
Rasûlüllah (sav)'in sünnetine uyma hassasiyetini hayata taşımayanların müslümanlıkları şüphelidir. Şek ve şüphelerden arındırılmış olan müslümanlık, Rasûlüllah (sav)'in sünnetine uygunluk arzeden müslümanlıktır. Rasûlüllah (sav)'in sahih sünnetini, müslümanlıklarımn standardı haiine getirmeyenlerin müslümanlıklan sakattır. Rasûlüllah (sav)'in sahih sünnetini hayata taşıma hassasiyeti, sahabe fıkhının en mümeyyiz göstergesiydi. Dolayısıyla Rasûlüllah (sav)'in sünnetini hayata taşıma hassasiyetini hayatlarının vazgeçilmezi yapanlar, sahabe yolunda olanlardır.

Hz. Abdullah Bin Süheyl (r.anh)

Abdullah bin Süheyl ilk Müslüman olanlardandır. İkinci Habeşistan hicretine kadar Müslümanlığını gizledi. Sonra Habeşistan'a hicret eden kafileye o da iştirak etti. Habeşistan'dan dönüşünde, babası tarafından hapsedilip, işkence yapılmış, Müslümanlıktan vazgeçmeye zorlanmıştı. Bu yüzden çok şiddetli eziyet ve sıkıntılara mâruz kaldı. Çaresiz kalarak babasının sözüne uymuş gibi göründü. Aslında, istemiyerek îmânını gizlemişti.
Peygamberimizin ve Müslümanların çoğunluğu Medine'de bir araya gelmişler, gün geçtikçe güçlenmekte ve durumlar! iyiye doğru gitmekteydi. Mekke müşrikleri bunu bir türlü hazmedemiyorlar ve en kısa zamanda, Müslümanları ve İslâmiyeti yok etmek istiyorlardı. Bu yüzden Bedir Muharebesine büyük bir intikam hırsıyla hazırlanmışlardı. Bu Abdullah bin Süheyl'in işine yaramıştı. Bedeni müşrikler arasında ama, ruhu Rasûlüllah (sav) ve Müslümanlarla beraberdi. Şirk ve küfür ordusu arasında bulunmak istemiyordu ama, Rasûlüllah (sav)'e kavuşmak için bir müddet sabredecekti.

[12[12]] İbn Sa'd, Tabakat, IV, 182.
[13[13]] İhyau Ulûmi'd Din/İmam Gazali/Ter: Ahmed Serdaroğlu, C:2, Sh;238-239, İst/1973
[14[14]] İhyau Ulûmi'd Din/İmam Gazali/Ter: Ahmed Serdaroğlu, C:2, Sh:401, İst/1973
[15[15]] El-İsabe/İbn-i Hacer; Üsdü'l Ğabe/İbn-i Esir;El-İstiab/İbn-i Abdi Berr; Hilyertü'l Evliya/İsfehani;el-Müsned/Ahmed b. Hanbel; Hayatü's Sahabe/Yusuf Kândehlevi.

Bu arada, babası kendisini zaman zaman kontrol ediyor, fakat Abdullah bin Süheyl, iç dünyasında olup bitenleri, ruhunda yaşadığı ve tattığı lezzeti, babasına ve etrafındakilere asla hissettirmiyordu. Günler böylegeçti. Babası, onda anormal bir durum, İslâmiyete dâir bir belirti görmediğinden, artık onun hakkında şüphesi kalmamıştı. Hâlbuki o, onların kirli ve insanlıktan uzak dünyasından, Rasûlüllah (sav)'ın Cennet misâli huzurlarına, onun mübarek sohbetlerine, Müslümanların o saadet ve mutluluk dünyasına nasıl kavuşacağının plânlarını yapmaktaydı.
Abdullah bin Süheyl, sanki başka âlemde yaşamakta, müşriklerden çok çok uzaklarda bulunmaktaydı. Onun durumundan, kimsenin haberi yoktu. Müşriklerin, Müslümanlardan birkaç misli fazla olan küfür ve şirk ordusu, Bedir'e varmış, bütün teçhizatı yerleştirmiş, muharebeye hazır duruma gelmişti. Karşılıklı tek tek vuruşmalar bitmiş, iki ordu birbirine girmişti. Harp iyice kızışmıştı. Abdullah bin Süheyl için tam zamanı idi. İslâm ordusu saflarına geçebilirdi. Fırsatı kaçırmadı ve Müslümanların saflarına katıldı. Böylece, günlerden beri hayâli ile yaşadığı dünyanın içine girmişti. Şimdi başka bir hava teneffüs etmeye başlamıştı. Bu, ruhlara hem gıda ve hem de şifa olan bir hava idi. O, Allahû Teâlâ'nın sevgilisinin yanında, onunla yan yana cihâd ediyordu. Ne büyük saadetti. Kıyamete kadar hayırla, duâ ile anılacakların arasına girmişti.
Cihad atmosferinde müslümanlann safına katılmak, hareketi ve bereketi garantilemektir.
Babası Süheyl, onun bu hareketine çok kızmış ve ağır Saflar söylemişti. Abdullah ise babasına, "Allahû Teâlâ bunu benim hakkımda çok hayırlı kıldı" diye cevap verdi. Abdullah bu esnada 27 yaşında idi.
Abdullah bin Süheyl artık yerinde duramıyordu. Asianlar gibi, şirk ordusunun üzerine atıldı. Sanki önceki Süheyl değildi. İman insanı değiştirir. Pasifliği harekete dönüştürür. Diğer Sahâbe-i kiram gibi o da kahramanca savaştı. Sonunda müşriklerin şirk ordusu perişan oldu. Abdullah'ın babası da esîr düşmüş, daha sonra fidye ile kurtulmuştu.
Abdullah bin Süheyl (r.a.), Bedir'den sonra Uhud ve Hendek gazalarına katılmış, Hudeybiye antlaşmasında da hazır bulunmuştur. Fakat bu antlaşma sırasında gördüğü manzara, onun kalbine bir hançer gibi saplanmış ve çok üzülmüştü. Çünkü bu antlaşmada, Mekkeîi müşrikleri, babası Süheyl temsil etmiş ve antlaşmaya "Allah'ın Rasûlü" ifâdesinin yazılmasına itiraz ederek demişti ki:
Biz senin Rasûlüllah (sav) olduğunu kabul etseydik seninle savaş-mazdık." Onun bu kaba hareketleri Abdullah'ı çok üzmüştü. Resûlüllah Efendimiz, onun bütün şartlarını kabul etmişti. Antlaşma imzalanmadan önce olan bir olay da, bütün Müslümanları üzmüş, Rasûlüllah Efendimiz de mahzun olmuştu.
Çünkü, Abdullah bin Süheyl'in küçük kardeşi Ebû Cendel Müslüman olmuştu. Bu yüzden Mekke'de zincire vurulup, hapsedilmişti. Ancak bir yolunu bulup kaçmış, Hudeybiye antlaşması imzalanırken, kendini Rasûlullah (sav)'ın mübarek ayaklarının dibine yatarak demişti ki:
"Beni kurtar yâ Rasûlallah!"
Fakat müşriklerin temsilcisi olan babası Süheyl oğlunu orada görünce, Ebû Cendel'i boynundan tutup dedi ki:
"Yâ Muhammedi Antlaşmamız üzerine bana geri çevireceğin insanların ilki budur!"
Resûlullah efendimiz, onu teslim etmek istememişti. Bunun üzerine Süheyl diretti:
"O zaman antlaşmayı imzalamam!"
Ancak Rasûlüllah (sav) bu antlaşmanın yapılmasını, birçok sebepten dolayı istiyorlardı. Bütün taleplere rağmen, müşrikler tekliflerinden vazgeçmedi.
Ebû Cendel'in, babasına teslim edilirken söylediği sözler, bütün Müslümanların gözlerini yaşartmıştı. Başlangıcı Müslümanların aleyhine gibi görünen Hudeybiye antlaşması, daha sonra, Müslümanların lehine netice vermiş, Allahû Teâlâ Kur'ân-ı Kerîmde bu antlaşmayı, Feth-i Mübîn diye vasıflan d irmiş tır. Ebû Cendel hazretleri de, bilâhare kurtulmuş, sağ salim Medine'ye dönmüştür.
Hudeybiye antlaşmasından iki sene sonra, Abdullah bin Süheyl (r.a.) Mekke'nin fethinde de bulundu. Mekke fethedilmiş, öldürülecek olanların listesi yapılmıştı. Bunların arasında, Abdullah bin Süheyl'in babası da vardı. Babasına dayanamamıştı.
Babasının Öldürülmemesi için teşebbüste bulundu. Durum Rasûlüllah (sav)'e arz edildi. Rasûlüllah efendimiz Hz. Abdullah'ın bu istirhamını kabul etti. Babasına bir emannâme verildi. Daha sonra babası Süheyl bin Amr Müslüman oldu. Sahâbelik şerefine nail oldu. O kadar ihlâslı bir Müslüman oldu ki, Rasûlüllah (sav)'ın âhirete teşrifleri sırasında konuşmaları ile, birçok kimsenin, dinden dönmesine mâni oldu.
Abdullah bin Süheyl (r.a.), Yemâme'de Cevaş muharebesinde şehîd olmuştu. Hz. Ebû Bekir, Kureyş ve Mekke'nin ileri gelenleriyle birlikte, oğlunun şehâdetinden dolayı, babası Süheyl'e taziyede bulunmuşlardı. Oğullarına her türlü işkenceyi daha önce yapmış olan Süheyl dedi ki:
"Keşke ben de şehîd olsaydım. Rasûlüllah efendimiz bana, şehîdin, ailesinden 70 kişiye şefâ'at edeceğini bildirdi. Ben oğlumun benden önce kimseye şefâ'at etmiyeceğini umuyorum."[16][16]
Allah yolunda şehadet, kul hukuku müstesna diğer günahlar için keffarettir. Allah yolunda yapılan çalışmalar için de bir berekettir. Her şehid, ümmet toprağına ekilen bir tevhidi şuur tohumudur.
Her şehadet, binlerce dirilişe davetiyedir. Allah yolunda şehadet, hem mükâfat ve hem de şefaattir. Allah bizleri şehidierin şefaatinden mahrum eylemesin.

---

[16] [16] El-İsabe/İbn-i Hacer; Üsdü'l Ğabe/İbn-i Esir;El-İstiab/İbn-i Abdi Berr; Hilyertü'l Evliya/İsfehani; Suverun Min Hayalü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa: 1/160-200, Beyrut/ty.; Hayatü's Sahabe/Yusuf Kândehlevi.

Hz. Abdullah İbn-i Abbâs (r.anh)

Rasûlüllah (sav) özel duasına mazhar olmuş bir sahabedir. Hz. Muhammed (sav)'in amcası Abbâs (r.a.)'ın oğludur. Kesin olarak ne zaman doğduğu bilinmemekle birlikte onun Hicret'ten üç yıl kadar önce, Müslümanlar Mekke'de Şi'b-î Ebi Tâlib'te ekonomik ve sosyal kuşatma ve baskı altındayken doğduğu bilinmektedir. Annesi Ümmü'l-Fadî Lübabe binti el-Haris olup Mü'minlerin annesi Meymune'nin kız kardeşidir. Ümmü'l-Fadl, kadınlar arasında Hz. Hadîce'den sonra İslâm'a girenlerdendir.

Babası Hz. Abbâs, Abdullah doğar doğmaz onu Hz. Peygambere götürmüş, Rasûlüllah (sav) de onu kucağına alarak:

"Allah'ım! Onu dinde fakîh kıl. Kitabın açıklamasını ona öğret" diye dua etmişti. İslâm'ın yayıldığı ve hâkim olduğu Medine toplumunda büyüyen Abdullah tam bir İslâmî terbiye ve biîgi almıştı. Abdest almayı ve namaz kılmayı bizzat Hz. Peygamberden öğrenmişti. Gençliğinde de Peygamber efendimiz tarafından birkaç kez başı okşanarak:

"Allah'ım! bütün ilim ve hikmeti bu başa ver, ona te'vil ve tefsir'i öğret Allah'ım!: İnsanoğluna verdiğin her ilim ve hikmeti bunun göğsünde topla" [17][17] gibi güzel dualara mazhar olmuştur. Abdullah sürekli olarak Rasûlüllah (sav)'ın yanında bulunmuş ve ondan büyük ölçüde feyz ve bilgi almıştır.

Hz. Abdullah (r.a.) Hicretin sekizinci yılma kadar ailesiyle birlikte Mekke'de kalmıştı. Mekke fethi gününde, Huneyn ve Tâif gazvelerinde ve Veda Haccı'nda Rasûlüllah (sav) ile birlikte bulunmuştu. Mekke fethinden sonra o da ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etmişti. Birinci Halîfe Hz. Ebu Bekr'in ve ondan sonra Hz. Ömer'in sohbetlerinde bulunmuş ve birçok sahabeden ders ve bilgi almıştı. Üçüncü Halîfe Hz. Osman'ın şahsma çok bağlı olup onun zamanında devlet kademelerinde görev almış, Abdullah İbn Ebi's-Serh ile birlikte Afrika seferine ve daha sonra da 'doğuda yapılan Taberistan fethine katılmıştı. Hicretin 35. yılında Hacc emirliği yapmıştı.

Hz. Osman (r.a.)'ın şehâdetinden önce evinin etrafında nöbet bekleyen büyük sahabelerin çocuklarıyla birlikte bulunmuş ve Halîfe'yi isyancılara karşı korumaya çalışmıştı. Daha sonra Hz. Ali (r.a.)'nin hilâfeti sırasında da aynı şekilde devlet kademelerinin önemli mevkilerinde bulunmuştu. Cemel ve Sıffin savaşlarında Hz. Ali (r.a.)'nin yanında yer alan İbn Abbas, Hakem Olayı'nda da Ebu Musa el-Eş'arî (r.a.) ile birlikte Hz. Ali'yi temsil etmişti. Hz. Ali (r.a.) onu birkaç defa elçi olarak görevlendirmiş ve Hakem Olayı'ndan sonra da Basra Valiliğinde bulunmuştu. Bu sırada bölgede isyan eden Haricîlerin bu isyanını bastırmış ve asayişi korumuştu. Basra valiliği sırasında kendisine atılan bir iftiraya dayanamayıp görevinden ayrılarak Mekke'ye gitmiş ve ömrünün sonuna kadar burada ilimle uğraşmıştır.

Hz. Muaviye (r.a.)'nin vefatından sonra Hz. Ali (r.a.) ve oğlu Hz. Hüseyin (r.a.)'in taraftarları tarafından Kûfe'ye davet edilince kendi gitmediği gibi, bu davete icabet etmek isteyen Hz. Hüseyin (r.a.)'i de ikaz ederek gitmekten alıkoymaya çalıştı, fakat bunda bir türlü başarılı olamadı. Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitmek üzere yola çıkıp Kerbelâ'da şehid edilmesi Abduliah b. Abbâs'ı bir hayli üzdü ve üzüntüsünden gözlerini kaybetti. Nihayet 68/687 yılında Taif te yetmiş yaşındayken vefat etti.

Abdullah İbn Abbas (r.a.) İslâm tarihinde siyâsî faaliyetlerinden çok, ilmî ve sağlam şahsiyeti ile tanınır. Asr-ı Saadette yaşının küçük olmasından dolayı Rasûlüllah (sav)'ın evine ve özellikle teyzesi olan Hz. Meymune'nin hücresine rahatça girip çıkar, diğer ashabın bilmediği ve ilk anda öğrenme imkânı bulamadığı konulan öğrenirdi. Bunun için o naklettiği hadis, tefsir, ve fıkıh ilmine vukufu ile tanınır. Kur'ân, tefsir, fıkıh'ın yanı sıra Arap edebiyatı sahasında geniş bir bilgiye sahipti. Abdullah İbn Mes'ud, Onun için:

"O, Kur'ân-ı Kerim'in tercümanıdır, müfessirlerin sultanıdır" demiştir. İlminin genişliğinden dolayı zamanında o, "Ümmetin âlimi, ilim deryası" gibi lâkaplarla anılırdı. Ahmed b. Hanbel'in kaydettiği bir hadiste Hz. Peygamber (sav)'in İbn Abbas'ın ilmini övdüğü ifade edilir. Abdullah İbn Ömer (r.a.) kendisine sorulup da bilemediklerinin İbn Abbas'tan sorulmasını ve cevabın kendisine de bildirilmesini isterdi. Verdiği fetva ve cevaplarından dolayı onu daima takdir ederdi.

Abdullah İbn Abbas (r.a.) İslâmî anlayış ve edebinden dolayı yaşlı sahabelerin bulunduğu toplantı yerlerinde onlar konuşup bir konuda fikir belirtmeden o asla konuşmaz ve söz almayı pek uygun görmezdi. Yaşının küçüklüğünü ileri sürüp yaşlı sahabelerle bir arada bulunmasını güzel bir davranış olarak görmeyenlere karşı Hz. Ömer (r.a.) bir gün onu da çağırmış ve Nasr sûresinin tefsiri konusunda neler düşündüğünü sormuştu. Abdullah'ın yaşının küçüklüğünden dolayı bu gibi meclislere katılmasını uygun görmeyenlerin Nasr sûresinin tefsiri konusunda herhangi bir düşünceleri olmayınca Abdullah İbn Abbas (r.a.) bu sûrede Rasûlüllah (sav)'ın ecelinin yaklaştığını işaret eden ifadelerin olduğunu söylemiş ve Hz. Ömer (r.a.) de onu tasdik etmişti. Ashâb yanında yaşının küçüklüğünden dolayı İbn Abbas'ın konuşmaktan çekindiğini hisseden Hz. Ömer (r.a.) ona şöyle demişti:

"Yaşının küçük oluşu konuşmana engel olmasın, haydi konuş dinleyelim." Böylece Abdullah İbn Abbas yaşlı ve ileri gelen sahabelerle hep bir arada oturup kalkmış ve onlardan çok şey öğrenmişti.

---

[17][17] Buhâri, Vudû, 10; Müslim, Fadailu's-Sahabe, 138.

Müslüman, hakperest insandır. İnsanların yaşlarını bilgilerine ölçü yapmaz. Bir çocuktan da gelse doğruyu, hak olanı kabul eder.
Abdullah İbn Abbas (r.a.) kendisine sorulan sorular için önce Kur'an-ı Kerim'e bakar cevap bulamazsa Rasûlüllah'tan bu konuda bir bilginin olup olmadığını araştırır, sonra Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in içtihadlarına ve açıklamalarına bakıp onları esas alır, aksi halde kendi içtihadıyla meseleye çözüm getirirdi. İbn Abbas (r.a) Hz. Peygamberden, sahabeden gelen ve kendi içtihadıyla oluşan tefsir bilgilerini bir kitap haline getirmiş değildir. Bize kadar intikâl etmiş bulunan ve İbn Abbas'a ait olduğu söylenen "Tenviru'l-Mikbâs min Tefsir İbn-i Abbas" isimli tefsirin ona ait olup olmadığı araştırılması gereken bir konudur. Abdullah ibn Abbas'ın tefsîr'e dair rivayetleri ilim adamlarımızdan Firûzâbâdî tarafından derlenip bir araya getirilmiş ve yukarıdaki isimle yayınlanmıştır .
İbn Abbas'ın son derece disiplinli ve muntazam çalışma sistemi vardı, işlerini titizlikle belli bir plan dahilinde düzenlerdi. Bu planına önce kendisi aynen uyardı. Haftanın belirli günlerinde geniş halk kitlesine dînî ilimlerle ilgili dersler, dînî ilimler dışında Arap dili, şiiri ve edebiyatı üzerinde etraflı konuşmalar yapardı.
Hz. Osman devrinde yaptığı ilmî çalışmaların yanında Afrika seferine,
İslâm ordusu adına elçilik vazifesiyle katılmıştır. Afrika'daki Bizans genel valisi Georgios ve adamlarıyla ilmî tartışmalar yapmıştır. Georgios ve etrafındakiler O'nun akıl, zeka, fikir kuvveti ve ilim kudretini görerek:
"Bu insan Arapların en derin âlimidir." sonucuna varmışlardır.
Komutan, elçilik ve valilik gibi devletin üst düzey siyasi görevlerinin yanında ilminin üstünlüğü ve derinliğiyle Ashab-ı Kiram, Hz. Ömer ve Hz. Osman tarafından çok iltifat gördü. O bu iltifatlar karşısında daima tevazu gösterdi. Çok övüldüğü zamanlarda alçak gönüllülüğü elden bırakmaz ve: "Bana bu nimeti ihsan eden Allah'tır. Rasûluüah (sav) benim için dua ederek ilim ve hikmet niyazında bulunmuşlardır" diye konuşurdu.
İslâm tarihinde, Garibü'l-Kur'ân Arap diliyle nazil olan Kur'ân-ı Kerim'deki Arapça olmayan, Araplarca duyulmamış, bilinmeyen, civar dillerden alman kelimeler hakkında açıklamalar, bunlar hakkında en sahih rivayetler İbn Abbâs'a dayanır. Müşkilü'l-Kur'ân Kur'ân-ı Kerim'in derinliklerine inme, bulma, çözme ve güçlükleri giderme konusunu da ilk ele alan yine İbn Abbâs'tır. Peygamber Efendimiz'den 1660 Hadis-i Şerif rivayet etmiştir. Fıkıh ilminin temelini oluşturan kişilerdendir; ciltler dolduran fetvaları fıkıh ilminin en kuvvetli temellerindendir.
Mekke'de yetişen birçok fakîh onun vasıtasıyla yetişmiştir. Bu sebepten "Mekke Tefsir Mektebi"nin kurucusu İbn Abbâs'tır denilir.
Tabiinden Ebû Salih (rh.a.): İbn Abbas'ın ilim meclisi ile bütün Kureyş iftihar etse değer" dediği ve onun derslerinde tefsir, hadis, fıkıh, lisan, şiir, edebiyat, takrir gibi konularda herkesi doyuracak cevaplar verildiği kendinden sonra da kabul edilmektedir. Kendi zamanında ünü devlet sınırlarını aşmıştı.
İbn Abbâs'tan ilim öğrenen, Hadîs rivayet eden pekçok âlim yetişmiştir. Başta kendi oğulları, Muhammed İbn Abdullah, Ali İbn Abdullah, yeğeni Abdullah İbn Ubeydullah ve Abdullah İbn Ma'bed, Abdullah İbn Ömer, Şa'be İbn Hakem, Merved İbn Mahreme, Ebu't Tufeyl, Ebû İmame İbn Sehl, Said İbn el-Müseyyeb vs. Kendisi de yüce Peygamberimizden, Hz. Abbâs'tan, annesi Lübâbe'den, Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali (r.a.)'dan, Hazreti Abdurrahman İbn Avfdan, Hz. Muaz İbn Cebel'den, Hz. Ebû Zerr el-Gifarî'den bizzat işiterek hadis-i şerif rivayet etmiştir. Rivayetleri; Kütüb-ü Sitte'de yer almaktadır. [18][18]
Abdullah İbn-i Abbas (r.a.) tefsir ilminde deha idi. O kendi fıkhını öncelikli olarak Kur'an'a dayandırıyordu. Bakınız şöyle diyor: "Devemin ipini kaybetsem Kur'an'da bulurum! [19][19] Abdullah İbn-i Abbas (r.a.), bu sözüyle Kur'an fıkhına ne kadar aşina olduğunu nazara vermiştin
Hz. Abdullah İbn-i Abbas (r.a), müsîümanlann cemaatine yapışır ve müslümanların kardeşliğini çok önemserdi. Nitekim bir sözünde şöyle diyordu:
"Din kardeşinin bedenine sinek konduğu zaman kendisinde bir sıkıntı hissetmeyen onun dinde kardeşi değildir."[20][20]
Hz. Abdullah İbn-i Abbas (r.a.)'ın fıkhı, kardeşlik fıkhı idi. Abdullah İbni Abbas (r.a.)'dan rivayet edilmiştir:
"Kendisi Mescid-i Nebevî'de itikaf'ta bulunuyorken ona bir adam gelip selâm verdi ve oturdu. İbn-i Abbas (r.a.);
"Ey falan seni üzüntülü olarak görüyorum" dedi. Adam:
"Evet, doğrudur. Ey Peygamberin amcası oğlu... Falanın bende hakkı var, fakat bu kabir sahibinin hakkı için onu yerine getiremiyorum" dedi. İbn-i Abbas (r.a.):
"İstediğin takdirde bu meselende konuşabilirim. Uygun bulduğun takdirde konuş" dedi. Adam diyor ki:
"İbn-i Abbas (r.a.) ayakkabılarını giyip mescidden çıktı. Kendisine;
"Sen itikafta olduğunu unuttun mu?" dedim. O,
"Hayır (gözyaşları içinde) fakat durum şöyledir, kısa bir zamandır, aramızdan giden şu kabrin sahibinden şöyle duymuşumdur:
"Kim bir kardeşinin ihtiyacını gidermeye çalışır onda muvaffak olursa onun için on yıllık itikattan daha

---

[18] [18] El-İsabe/İbn-i Hacer; Üsdü'l Ğabe/İbn-i Esir;El-İstiab/İbn-i Abdi Berr;Hilyertü'l Evli-ya/İsfehani;Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Refat el-Başa: 1/160-200, Beyrut/ty.; Hayatü's Sahabe/Yusuf Kândehlevi.
[19][19] Hak Dini Kur'an Dili/. M. Hamdi Yazır, C:7, 4662, İst/1971
[20][20] Tenbihu'l Muğterin/İmam Şarani/Ter: Ömer Temizel, Sh:290, İst/1971.

hayırlıdır. Kim de Allah için bir gün itikafa girerse Allah onunla cehennem arasına her biri doğu ile batı arasındaki mesafeden daha geniş üç hendek kor.”
Diğer bir rivayette de: "Her bir hendek doğu ile batı arasındaki .mesafeden daha geniştir"
İbn-i Abbas (r.a.), vakti; zikir, oruç ve namazla geçirmek sayılan ve Allah indinde yüce bir kıymeti olan itikafı bir rekâtı diğer mescidlere göre bin rekat sayılan bir mescidde, bir müslümanın ihtiyacı için terketmeyi tercih etmiştir. İşte İbn-i Abbas (r.a.)'in fıkıh ilmi, yardım isteyen bir müslümanın yardımı için böyle bir ibadeti terketmesini gerekli kılmıştır. İşte İbn-i Abbas (r.a.)'ın Rasûlüllah (sav)'den almış olduğu ilim budur. 21[21]
İslâm'da tefsir hareketinin, Hz. Peygamber'den sonra en meşhur şahsiyeti olarak karşımıza çıkan Abdullah b. Abbas, Hz. Muhammed'in amcasının oğludur. Künyesi Ebu'l-Abbbas'tır. Haşimîlerin Mekke'de kuşatıldığı yıl doğduğu söylenir. Annesiyle beraber, babasından önce Müslüman olmuştur. Hz. Osman zamanında hac emiri idi. Hz. Ali döneminde de onun sefirliğini yapmıştır. Taifte 68 687 de vefat etmiştir. İslamî ilimlerdeki malumatının çokluğundan dolayı "Hıbr en büyük âlim" unvanını almıştır. 22[22] Hz. Peygamber'in vefat ettiği sene on, on üç veya on beş yaşında olduğu rivayet edilir.23[23] Tercümanu'l-Kur'an" unvanı verilen Abdullah, Rasûlüllah'tan 1660 hadis rivayetinde bulunmuştur.24[24] Hz. Peygambere yakınlığı sebebiyle, onun sevgisini kazanan Abdullah b. Abbas, onun duasına da mazhar olmuştur. Kendisinin vermiş olduğu habere göre Rasûlüllah, onu kucaklamış, alnını okşamış ve
"Ey Allah'ım! Abdullah'a hikmeti ve Kur'an'ın te'vilini öğret" diye dua etmiştir.25[25] Hz. Peygamberin duası bereketiyle büyük bir âlim olan İbn Abbas'a, ilminin çokluğundan dolayı "el-Bahr Engin bilgi sahibi" denilirdi. 26[26] Böyle yüksek meziyetler sahibi olan Abdullah b. Abbas, sahabenin tabakalarına göre onuncu tabakada yer alır. Bu tabakada, Hudeybiye anlaşması ile Mekke'nin fethi arasında hicret edenler vardır. 27[27] Bu açıklamayı yapmaktan kasıt; onun bilgisinin çoğunun Peygamber'den alınmak yerine sahabeye dayandığını göstermek içindir. Hz. Muhammed (sav) vefat ettiğinde o çok genç yaşta olduğundan dolayı, bilgisinin tamamını Rasûlüilah'tan alamamıştır. Sahabenin büyüklerinden 'istifade etmiştir. İbn Abbas'ın sahabeden hocaları diyebileceğimiz insanlar şunlardı: Hz. Ömer b. Hattab, Ubey b. Ka'b, Hz. Ali ve Zeyd b. Sabit'tir. 28[28] Direkt Hz. Peygamber'den almış olduğu Kur'an bilgisinin ne kadar olduğunu bizzat kendisinin rivayeti olan şu haberden öğreniyoruz:
Ben on yaşında iken Kur'an'm el-muhkem kısmını okumuş olduğum halde Rasûlüllah vefat etti.29[29] Mufassal gurubu, muhkem diye adlandırıyordu ki, Hucurat sûresinden itibaren başlamaktadır.
Hz. Muhammed'in irtihalinden sonra kendisini Kur'an'a ve Kur'an ilimlerini anlamaya veren İbn Abbas, bu yolda büyük bir mesafe kat etmiştir. Lafzî anlamda Kur'an okumak yerine, manayı kavramaya ayrı bir önem vermiş ve şöyle demiştir: "Kim Kur'an'ı okur da tefsirini güzel yapamaz ise, böyle birisi, hızlı hızlı şiir okuyan bedevî gibidir.”30[30] Bu meyanda, kendisine Kur'an'ı üç günlük sürede hatmettiğini söyleyen kişiye şu açıklamayı yapmıştır: Bakara sûresini düşünerek ve tertil üzerine (bir gecede) okumam, senin söylediğin gibi tüm Kur'an'ı okumamdan daha sevimlidir.31[31] Kur'an'ı anlamakla beraber, anlamaya yardımcı olan ve insana şevk veren dinlemeyi de önemseyen İbn Abbas; "Allah'ın Kitabından kim bir ayet dinlerse, kıyamet günü onun için dinlemiş olduğu ayet nur olur.”32[32] diyerek mü'minieri Kur'an'ın çağrısına kulak vermeye davet etmiştir.
Kur'an'ı anlama ve Kur'an'la hayata anlam verme hususunda "Hıbru'l-Ümme ve Bahru'l-Ümme" unvanlarını alan Abdullah b. Abbas, 33[33] öğrendiklerini insanlarla paylaşmış ve çok değerli öğrenciler yetiştirmiştir. Bunlardan ikisi çok meşhurdur. Mücahid b. Cübeyr (ö: 104/722) ve İkrime (ö: 107/725). Mücahid, tüm Kur'an'ı baştan sona üç defa Abdullah b. Abbas'a arzettiğini ve bilmediği konulan ona sorarak öğrendiğini haber vermektedir.34[34]
Yetişmiş olduğu ortam ve Kur'an bilgisi hakkında yapmış olduğumuz bu açıklamadan sonra, onun Kur'an fıkhını şu başlıklar altında toplamak konunun ehemmiyeti açısından önemlidir:
1. Kur'an-ı Kerim'i her şeyin önünde tutup, onun önüne hiçbir şeyi geçirmemek: Abdullah b. Abbas, hüküm verirken ve hayatın sorunlarına çözüm ararken önce Kur'an'a müracaat etmiştir. Kendisine bir mesele sorulunca, Kur'an'da tam olarak karşılığı var ise onunla karar verir.
Kur'an'da yoksa Rasûlüllah'ın sünneîiyîe hükmeder, onda da yoksa Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in içtihatlarına bakar, onlarda da bir karşıla yoksa kendi reyi ile görüş beyan ederdi. 35[35] İbn Abbas'da var olan bu anlayış daha

21[21] Hizburrahmanın Ahlâkı/Muhammed Gazali/Ter: C. Candan, Sh:202-204, Konya/1985.
22[22] İslâm Ansiklopedisi, 1, 26-7
23[23] İbn Kesîr, el-Bidaye, VIII, 299; Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 241.
24[24] Turgut, Tefsir Usulü, s. 227.
25[25] İbn Sa'd, Tabakât, IV, 180; İbn Mace, 1, Mukaddime II, no: 166, I. 58; İbn Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakki'în, I,15.
26[26] İbni Kayyım, İ'lâmu'l'Muvakki'în, I,15; Hallaf, İslâm Teşrî Tarihi, s. 33..
27[27] Nisâbûrî, Marifetü'l-Ulûmi'l-Hadîs, s. 23-4.
28[28] Sâbûnî, et-Tıbyan fî Ulûmi'l-Kur'an, s. 112.
29[29] İbni Kesîr, Fedâilu'l-Kur'an, s. 130.
30[30] Nahhas, Meâni'l-Kur'an, I, 42.
31[31] İbn Mübarek, Kitabu'z-Zühd, Had. No: 1393, s. 420.
32[32] Abdurrezzak, Musannef, Fedâil, III, 373.
33[33] Kasımı, Kur'an’ı Anlamak, s. 17.
34[34] Taberi, Câmiu'l-Beyan, I, 65.
35[35] İbn Sa'd, Tabakât, IV, 181; Darimî, ', Mukaddime 20, I. 59.

önce geçtiği gibi, aşağı-yukarı tüm sahabenin ortak fıkhıdır.
2. Hayatı ayetlerle anlamlandırma; ayetlerden olaylara delil getirme: Müslümanlar zaman zaman belirli konuları tartışmışlardır. Tartışmalarda nasslardan delil getirmek hem meselenin çözüme kavuşturulması hem de delil getirenin nasslara vukûfıyeti açısından önemlidir. İlmî bir münazaranın yapıldığı bir toplantıda bazı insanlar
"Hz. Peygamber'in diğer peygamberlere üstünlüğü nedir?" diye sorduklarında, Abdullah b. Abbas, yerinde bir açıklama yapmış ve hemen şu ayetleri okumak suretiyle Rasülüllah'ın üstünlüğüne delil getirmiştir:
"Diğer peygamberlerle ilgili olarak Allahû Teâla şöyle buyuruyor:
"Biz hiçbir peygamberi, onlara gerekli açıklamaları yapmaları için kavminin dilinden başkasıyla göndermedik."[36[36]] Hz. Muhammed'le ilgili buyruğu ise şudur:
"(Ey Muhammed) Seni tüm insanlara elçi olarak gönderdik."[37[37]] Allah onu cinlere ve insanlara elçi olarak göndermiştir.[38[38]] İbn Abbas, bu ayetler vasıtasıyla Hz. Muhammed'in üstünlüğünü ortaya koymuştur.
Ayetle istişhad çerçevesinde İbn Abbas'tan naklen anlatılan şu olay da önemlidir. Abdullah b. Abbas der ki: "Kur'an'ı okuyup, içeriğini hayatına katan kimseyi Allah, dünyada ve ahirette de saptırmayacağını garanti etmektedir." Bu sözüne delil olarak hemen şu ayeti okumuştur:[39[39]]
"Kim benim hidayetime uyarsa artık o şaşırıp sapmaz ve huzursuzda olmaz."[40[40]] Örneklerde görüldüğü gibi, İbn Abbas, kendi fetvalarına veya meydana gelen olaylara ayetlerle delil getirerek meseleleri izah etmiştir.
3. Ayetleri yorumlamada eski Arap şiirinden faydalanma: Şiirden istifade etmek suretiyle ayetleri tefsir etme, Abdullah b. Abbas'ın dile hakim olduğunun da ispatıdır. Ona Kur'an'dan bir şey sorulduğunda kadim Arap şiirlerinden bir şiir okuması.[41[41]]
Kur'an'daki kapalı sözcükleri açıklama bakımından ehemmiyetlidir. "Çünkü sözcükler o toplumun kültürünü, insanlar arasındaki davranış biçimlerini, tepki tarzlarını ve hitap yollarını göstermektedir.[42[42]] Sözcüklerin böyle önemli bir görevi yerine getirmesinden dolayı O, bilinmeyen Kur'an sözcüklerinin şiirde aranmasını tavsiye etmiştir. Çünkü şiir Arab'ın divanıdır.[43[43]] Bu tavsiyeyi yaptıktan sonra bir bedeviyi çağırmış ve "Haraç" nedir, demiştir. Bedevi de, "darlık-güçlük" cevabını vermiştir.[44[44]] İbn Abbas, "Fatır" sözcüğünün anlamım, evinin yakınında bir kuyunun kazılmasıyla ilgili bedevilerin münakaşasını duyana kadar yeterince kavrayamadığım belirtmiştir. Biri diğerine "Ene fatartuha" deyince O, "fatara" kelimesinin "İlk defa yapmak, yaratmak" anlamına geldiğini öğrenmiştir. [45[45]]
4. Sübjektif yaklaşıma karşı olmak:
"Kur'an-ı Kerim'in geliş amacı, "sorumluluk bilinci taşıyan" insanlara mutlak doğruyu göstermektir."[46[46]] O, herhangi bir ideolojiyi veya hayatın yorumlanmasında vahye karşıt olan dünya görüşlerini tasdik etmek için gönderilmemiştir. Kur'an ayetleriyle ilgili yorum yapanlar, Kitab'ın geliş gayesini her zaman gözetmek zorundadırlar. Aksi halde, Kur'an'ın yol gösterici hiç bir özelliği kalmaz.
Tarihin her döneminde insanlar kendi düşüncelerini etkin hale getirebilmek için mücadele etmişlerdir. Bu mücadele esnasında insanlar zaman zaman hakikat çizgisinden saptıkları gibi, bazen de şahsî fikirlerini herhangi bir ölçü koymaksızm vahiyle payandalamak istemişlerdir. Bu anlayış sahabe döneminde de zuhur edebilmiştir. İslâm'a yeni giren ve din bilinci yeterli olmayan kişiler, sahabenin büyüklerinin gösterdiği hassasiyeti göstermemiştir. Kur'an konusunda yeterli hassasiyeti göstermeyerek şahsî düşüncelerine vahiyle destek arayan insanlar; adeta ayetleri çarpıştırmışlardır. Kur'an'm geliş gayesini iyi kavrayan İbn Abbas, bu tip insanlara şu tavsiyeyi yapmıştır: "Kur'an'ın bir kısmını bir kısmına vurmayın. [47[47]] böyle yapmak şüphesiz kî; kalplerde (Kur'an'a karşı) şüpheler meydana getirir.[48[48]] Sübjektif bir anlayışı öne çıkarıp ayetleri buna göre yorumlamak, zor durumlarda manayı tahrife bile götürebilir. Bu durumu bilen İbn Abbas böyle bir anlayışa şiddetle karşı çıkmıştır."
5. Meydana gelen yeni olaylara Kur'an merkezli yeni çözümler üretmek; içtihadı yaklaşım: Abdullah b. Abbas sahabe içerisinde Allah'ın kitabını en iyi anlayanlardan, şiir, ensab ve eyyamu'l-Arabi Arapların tarihinde meydana gelen önemli olayları çok iyi bilenlerdendi. Ayrıca Tevrat ve İncil'e de vakıftı. [49[49]] Onun bu konularda da otorite olması kendine güvenini artırdığı gibi, yeni olaylara çözüm bulmada, içtihadı yeteneğinin tamamlanmasına yardımcı olmuştur. Bu özelliklerinden dolayı ufku açık bir sahâbî olarak O, Kur'an-ı Kerim'e sürekli İşlerlik kazandırmıştır. Bu çerçevede şöyle bir açıklama yapmıştır: "Bir devenin diz bağlama zinciri

---

36[36] İbrahim: 14/4
37[37] Sebe: 34/28
38[38] Darimî, 1, Mukaddime 8, s. 26; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, VIII, 254-5
39[39] Taberî, Câmiu'l-Beyan, VIII, 469
40[40] Taha: 20/123
41[41] İbni Ebî Şeybe, Musannef, VII, 177.
42[42] Aksan, Türkçe'nin Gücü, s. 159
43[43] Zerkeşî, el-Burhari, I, 368
44[44] Taberî, Câmiu'l-Beyan, IX, 193
45[45] İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, V, 3433; Zehebî, et-Tefsir ve'l-Müfessirûn, I, 35
46[46] Bakara: 2/2
47[47] Bireysel düşüncelerinizi desteklemek için ayetleri çarpıştırmayın.
48[48] İbn Ebî Şeybe, Musannef, Fedâil, VII, 188; Ebû Abdurrahman, Kitabu's-Sünne, I, 134.
49[49] Hailaf, İslâm Teşri Tarihi, s. 34.

kaybolsa onu Allah'ın kitabında bulurum.[50[50]] Bu sözüyle İbn Abbas, hayatın derinlik ve genişlik alanında ayetlere işlerlik kazandırıp Kur'an'ı ak-tüelleştirmeyi kastetmiştir. Kur'an'ın hayatın tüm sorunlarına cevap verebilecek durumda olduğunu ortaya koymuştur. Fakat, bu sorunlara cevap verebilecek olan insanın kendisidir. Dolayısıyla O, ehliyetli insanlara, Kur'an'la hayat arasında bağ kurmaları konusunda rehberlik etmiştir.
Nüzul ortamıyla ilgili geniş bir bilgi birikimine sahip olan [51[51]] ve yerine göre ayetlerin kapalılıklarını açıklamakta [52[52]] mahir olan Abdullah b. Abbas, içtihadı bilgisi sayesinde birçok fıkhı meseleleri çözmüştür. Öyle ki Hz. Ömer, karşılaştığı zor fıkıh meselelerinin çözümü için onu çağırma ihtiyacı duyar, başkasını çağırmazdı. Birçok sahabenin başvuru kaynağı olan İbn Abbas, ilmî hüviyetinden dolayı kendisine verilen unvanlara layık olmuştur. [53[53]] Abdullah b. Abbas, büyük bir ilmî şöhrete sahiptir. Tefsir kitapları ondan yapılan nakillerle doludur. Bizim anladığımız kadarıyla, elimizdeki en eski tefsir çalışmalarından olan Taberî'nin Câmiu'l-Beyan'ındaki rivayetlerin yaklaşık, yüzde altmış beş veya yetmişi İbn Abbas'a aittir. Gerçekten Kur'an fıkhının oluşmasında Abdullah İbin-i Abbas (r.a)'ın rolü büyüktür.
Kur'an'ın fıkhı, fıkhın başıdır. Allah'ın kitabını anlamayan bir kimsenin din adına anlayacağı her hangi bir şey yoktur. Çünkü fıkıhta, Kur'an'ın Allah'ın muradına göre anlaşılması, her şeyden öncedir. Esasen fıkıh; Rasûlüllah (sav)'den sadır olan sahih sünnetin örnekliğinde ve önderliğinde Kur'an'ın Allah'ın muradına göre anlaşılması ve uygulanması için gösterilen çaba ve gayretin adıdır.

Hz. Abdullah Bin Amr Bin El-As (r.anh)

Ashabın ileri gelen fakihlerinden ve aynı zamanda Abâdile'den (yani dört Abdullah'dan) olan bir sahabedir. Ebu Muhammed veya Ebu Abdurrahman künyesiyle tanınan Abdullah, Amr b. As'ın oğlu idi. Annesi de Râita (Reyta) binti Münebbih'tir. Abdullah, babası Amr b. el-As'dan önce müslüman oldu ve onunla birlikte Hicri yedinci yılda Medine'ye hicret etti.
Abdullah b. Amr (r.a.), Hz. Peygamber (sav)'in meclislerine devam ederdi. Onun tanındığı özelliklerden biri, Rasûlullah'ın sözlerini ezberlemek ve kaydetmekti. Ashâb, Abdullah'ın her şeyi yazdığını görerek, onu, bundan vazgeçirmek istemişler ve ona şöyle demişlerdir:
"Sen Rasûlullah'tan işittiğin her şeyi yazıyorsun. Halbuki Allah Rasûlü, gazap ve hoşnutluk hallerinde de söz söylemektedir." Bunun üzerine tereddüde düşen Abdullah, durumu Hz. Peygambere anlatınca Rasûlullah, onu dinledikten sonra şöyle buyurdu:
"Yaz, çünkü canımı kudret elinde tutan yüce Allah'a yemin ederim ki, ağzımdan haktan başka bir şey çıkmamıştır."[54[54]]
Abdullah b. Amr, gece ve gündüzünü Allah yoluna vakfeden sahabelerdendi. Bütün vaktini oruç ve namaza adamıştı. Abdullah bu haliyle ilgili olarak şunları anlatır:
"Babam, beni Abdullah b. Abbâs'ın kızı Umre ile evlendirdi. Fakat ben hep namaz ve oruçla vakit geçirdiğimden eşimle ilgilenememiştim. Bir ,gün babam, gelinini ziyarete geldi. Beni nasıl bulduğunu sormuş, eşim ona şu cevabı vermişti:
"Kocam, erkeklerin en şerefi iler in den d ir, fakat bizi arayıp sorduğu yok..." Babam, zevcemin bu sözlerinden üzülerek, beni arayıp sordu ve şöyle dedi:
"Oğlum, sana, Kureyş'in en şereflilerinden bir kadın aldım. Sen ise şöyle yaptın, böyle yaptın!.." Daha sonra da, Rasûlüllah'a giderek beni şikâyet etti. Rasûlüllah, babamı dinledikten sonra beni çağırdı. Hemen yüce huzurlarına vardım. Hz. Peygamber (s.a.s.):
"Sen gündüzleri oruç mu tutarsın?"
"Evet, ya Rasûlüllah!"
"Geceleri namaz mı kılarsın?"
"Evet, ya Rasûlüllah!" Bunun üzerine Rasûlüllah şunları söyledi:
"Fakat ben, oruç tutar ve yerim; namaz kılar ve uyurum, zevcelerimle de ilgilenirim. Benim sünnetim budur. Benim sünnetimden ayrılan benden değildir." Rasûlüllah bana:
"Sen Kur'an'ı ayda bir kere hatmet!..." dedi. Ben de:
"Fakat ben kendimi daha kuvvetli hissediyorum" dedim.
"O halde on günde bir kere hatmet" buyurdular.
"Fakat ben daha fazla da okuyabilirim" dedim.
"O halde üç günde bir hatmet", buyurdular. Sonra oruca değinen Hz. Peygamber:
"Ayda üç gün oruç tut!" dedi. Ben,
"Daha fazla tutmaya gücüm yeter." dedim.
Ancak Rasûlüllah, daha fazlasına müsâade etmedi. Ben ise daha fazlasını rica ettim. O zaman müsâade buyurdu.

[50[50]] Kettanî, et-Terâtibu'l-İdariyye, III, 3.
[51[51]] Hanbelî, Usûlü Fikhı'l-İslâmî, s. 48.
[52[52]] Ahmed, I, 273; Nahhas, Meâni'l-Kur'an, I, 131.
[53[53]] Turgut, Tefsir Usulü, s. 228.
[54[54]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 158.

Ne var ki.ben daha fazla tutmakta ısrar ettim. Sonunda Allah Resulü şöyle buyurdular:
“Orucun en faziletlisi, kardeşim Davud (a.s.)'ın orucudur. O, bir gün oruç tutar, bir gün yerdi."
Bunu da ilâve ettiler
"Her abîdin, ibadet için atılımlar duyduğu anlar vardır. Fakat bunu bir bezginlik takip eder. O zaman insan ya sünnete doğru gider, ya bid'ate. Bezginlik anında sünnete doğru giden hidayete ermiş demektir. Başka bir yola giden ise helak olur.”[55[55]]
Bu hadis-i şerifin râvisi der ki: Abdullah b. Amr, bütün hayatını Rasûlüllah'ın bu tavsiyeleri çerçevesinde geçirdi. İhtiyarlığında bile, aynı. şekilde hareket etti. Bazen de günlerce oruç tutar, sonra orucunu bozar ye şöyle derdi:
"Rasûlüllah'dan bu hâl üzere ayrıldım. Bu hâli bırakıp başka bir hâle girmek istemem."
Abdullah b. Amr, Hz. Peygamber (sav) devrinde birçok gazaya katıldı. Genellikle süvarilerle birlikte hareket ederdi. Son derece cömert, eli açık bir adam olduğundan, eline geçen her şeyi dağıtır ve herkesi memnun ederdi. Onun cihada katıldığını gösteren hadîsler pek çoktur. Bunlardan, onun, gazaya çıkan mücahidleri hazırlama görevini yürüttüğünü de anlıyoruz.
Amr b. Haris ez-Zebîdi diyor ki: Bir gün Abdullah b. Amr b. el-Âs'a sordum:
“Ya Eba Muhammedi Biz öyle bir yerdeyiz ki, burada bir dirhem ve dinar namına para yoktur. Bütün malımız davarlarımızdan ibarettir. Bunları değiştirerek alış-veriş yapıyoruz.
Bir ineği, bir müddet için koyun karşılığında alıyoruz. Yahut bir deveyi birkaç inek karşılığında veriyoruz. Deve karşılığında at ve kısrak alıyoruz. Fakat bunların hepsi zamanla kayıtlıdır. Bunda bir zarar var mı?”
“Tam adamını buldun,” dedi.
"Rasûlüllah bir gün yanımda bulunan develere askerleri bindirerek, bir tarafa sevketmemi emir buyurdu. Develerin askerlere yetmeyeceğini gördüm. Rasûlüllah'a vararak, bazı askerlerin bineksiz kaldıklarını söyledim. O zaman Rasûlüllah, bana şu cevabı verdi:
"Sadakalardan gelen erkek develer karşılığında dişi develer satın al ve askerlere binek temin et!.. " Ben de bir erkek deve karşılığında üç dişi deve satın alarak, bütün askere binek sağlamış oldum. Daha sonra Rasûlullah, sadakalara ait olan develerin bedelini ödedi."
Asr-ı Saadet'ten sonra, Abdullah b. Amr'ın katıldığı en önemli cihad Yermük'tür. Abdullah'ın babası Amr b. el-Âs, bu cihad hareketinin kumandanlarından biriydi. Abdullah bu savaşta büyük yararlıklar göstermişti.[56[56]]
Kendisi Amr b. As'ın oğlu olduğundan, tabii olarak babasının hareket çizgisini takip etmişti. Ne var ki, Abdullah'ın babasının yanında bulunması, Muâviye (r.a.)'i körü körüne desteklediği anlamına gelmez. Çünkü o, sonuna kadar tarafsızlığını koruyan büyüklerdendi. Kendisi babasıyla birlikte Muâviye (r.a.)'nin tarafında bulunmasına rağmen, Sıffın'da savaşa katılmadı. Hiçbir müslümanın kanını dökmedi ve hiçbir zaman bir müslümana karşı silah çekmedi.
Sıffm'da Ammâr b. Yâsir'in şehîd olması üzerine, Hz. Abdullah'dan gelen şu rivayet her şeyi açıklamaktadır:
Hanzala b. Huveylid şöyle anlatır: "Muaviye'nin yanındaydım. Ammâr'ın kesik başı için birbiriyle tartışan iki adam geldi. Bunlar, birbirleriyle Ammâr'ı ben öldürdüm, diye çekişiyorlardı. Abdullah, onlara şu sözleri söyledi:
“İçinizde onu öldüren kimse sevinsin! Çünkü Rasûlullah:
"Ammâr'ı azgın bir topluluk öldürecektir." buyurmuştur.”[57[57]] Abdullah'ın bu hadisi rivayet etmesi Muâviye (r.a.)'i endişelendirmiş ve Abdullah'a şöyle demişti:
“O halde, sen niçin bizimle berabersin?” Abdullah:
“Babam beni, bir gün Rasûlullah'a şikâyet etti. Rasûlullah da bana şöyle emretti:
"Baban hayatta oldukça ona itaat et ve onu dinlememezlik etme." İşte bunun için sizinle beraberim. Fakat asla savaşa katılmam!” [58[58]]
Aynı olayı, Abdullah b. Haris de naklediyor ve diyor ki: "Ben, Abdullah b. Amr ve Muâviye ile birlikte yürüyordum. Abdullah, babası Amr b. el-As'a bakarak dedi ki: Rasûlullah'ın şu sözleri söylediğini duydum:
“Ammâr'ı azgın bir topluluk katledecektir!.” Bunun üzerine Amr b. el Âs Muâviye'ye bakarak:
"Duydun mu ne dediğini?" dedi. Bunun üzerine Hz. Muâviye (r.a.):
"Ammâr'ı biz mi öldürdük? Onu buralara getirenler öldürdü!" dedi.” [59[59]]
Bütün bu sahih rivayetlerden anlıyoruz ki, Abdullah b. Amr fitneye karışmayıp, müslüman kanı dökmedi. Hattâ müslümanların birbiriyle uğraşmasını, birbirlerine saldırmalarını daima üzüntüyle karşılayıp bu hareketleri kötülemekten geri durmadı. [60[60]]
Bu iki olay, Abdullah'ın yalnız bir mecliste değil, birçok topluluklarda bildiğini söylemekte tereddüt etmediğini göstermektedir. Nitekim bir gün Abdullah ile Ebu Saîd el-Hudrî ve Hz. Hüseyin (r.a.) Mescid-i Nebevî'de bulundukları sırada, Sıffîn olayı hatırlanmış ve söz konusu edilmişti. Ebu Saîd Abdullah’a,

---

[55[55]] Buhâri, Savm, 55, Nikâh, 89, Teheccüd, 20; Müslim, Sıyâm, 192; Nesâi, Sıyâm, 76; İbn Hanbel, II, 194, 198
[56[56]] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Câbe, 111, 234
[57[57]] İbn Sa'd, Tabakat, 111, 252
[58[58]] Ahmedb. Hanbel, II, 166
[59[59]] İbn Sa'd, Tabakat, 111, 252, İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, 111,311
[60[60]] İbn Sa'd, Tabakat, 111, 252.

"Sıffın harbinde Şamlılarla bulunmasının ne gibi bir hikr mete dayandığını" sordu. Abdullah'ın verdiği cevap şuydu:
“Ben Sıffın savaşma katılmadım. Çünkü böyle bir savaşa katılmak bizim Allah Rasûlü'nden aldığımız terbiye ve hidayete aykırıydı. Fakat Rasûlullah bana, *"Babana itaatsizlik etme!"* buyurmuştu. İşte bunun için babamın yanından ayrılmadım. Ancak asla savaşa katılmadım ve hiçbir müslümana silah çekmedim."
Abdullah b. Amr hicri altmışbeş'inci yılda yetmişiki yaşındayken Mısır'ın Füstat şehrinde vefat etti ve oraya defnolundu.
Abdullah (r.a.) ashâb arasında ilim ve faziletiyle tanınırdı. Arapça'nın yanı sıra İbrani'ce ve Süryânice bilirdi, Böylece Tevrat ve İncil'i de okuyup, tetkik etme imkânı bulmuştu. Hz. Ebu Hureyre (r.a.) Abdullah'tan bahsederken; Abdullah'ın daha fazla hadis bildiğini, zira onun hadisleri yazdığını, fakat kendisinin yazmadığını söylemektedir. [61][61]
Abdullah Rasûlüllah'dan duyduklarını yazarak bu hadisleri bir arada toplayan bir kitap meydana getirmişti. Bu kitaba "es-Sahifetü's-Sadıka" adı verilirdi. Kendisine bir şey sorulduğunda buna bakarak cevap verirdi.
Ebu Kubeyl şunu rivayet ediyor: Abdullah'ın yanında bulunuyorduk. Kendisine bir soru soruldu:
"Hangi şehir daha önce fetholunacaktır? Kostantiniyye mi, Roma mı?.." Abdullah, soruyu dinledikten sonra bir sandık getirdi, içinden bir kitap çıkarttı ve ona bakarak şu cevabı verdi:
"Bir gün Rasûlullah'ın çevresinde oturmuş yazı yazıyorduk. Derken Rasûlullah'a bir soru soruldu:
"Şu iki şehirden hangisi daha evvel fetholunacak; Kostantiniyye mi, Roma mı?" Allah Rasûlü, şu cevabı verdiler:
“Önce Herakl'in şehri (Kostantiniyye yani İstanbul) feth olunacaktır."[62][62]
Abdullah b. Amr Rasûlüllah'tan yediyüzyirmiiki hadis rivayet etmiştir. Bunlardan on yedisini Buhârî ve Müslim müştereken rivayet ederler. Ayrıca ondan Buhâri'de sekiz, Müslim'de yirmi kadar hadîs kaydedilmiştir. Çok hadîs rivayet ettiği için Muksirundan sayılmaktadır.
Abdullah b. Amr bizzat işiterek Rasûlullah'tan hadis-i şerif rivayet ettiği gibi, Hz. Ömer'den, Abdurrahman b. Avf dan, Muaz b. Cebel'den, Ebû'd-Derdâ, gibi birçok sahabeden hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de, Enes b. Mâlik, Ebû Umâme, Sehl b. Hanif, Abdurrahman b. Haris b. Nevfel, Mesrûk b. Ecdâ, Sâid b. el-Müseyyeb, Cübeyr b. Nüfeyr, Sabit b. îyâd el-Ahnef, Kayseme b. Abdurrahman el-Ca'fı, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf, Zîr b. Hubeys, kendi oğlu Muhammed, Tavus, Salih b. Keysân, Âmir b. Surâhil, Sa'bî, İbn Ebi Müleyka, Urve b. Zübeyr, Abdurrahman b. Cübeyr, İkrime, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Ebû Zur'a b. Amr b. Cerir, Ebu'z-Zübeyr el Mekki, Amr b. Dinar Hasan-ı Basri ve daha pek çok âlim hadis rivayet etmiştir.
Abdullah'ın ders halkaları son derece genişti. Hadis öğrenimi görmek isteyenler uzak ve yakın diyarlardan gelerek ondan ders okurlardı.
Naha âlimlerinden biri der ki: İlya mescidine giderek, bir cemaatle birlikte iki rekât namaz kıldım. Derken adamın biri geldi. Bana yakın bir yerde namaza durdu. Herkes bu adamın yanına koştu. Meğer bu zat, Abdullah b. Amr b. el-As'mış, O, namazdan sonra oturup, halka ders vermek istedi. Fakat Muâviye'nin oğlu Yezid'in elçisi gelerek onu çağırdı. Bunun üzerine Hz. Abdullah, cemaate bakarak:
"Bu adam (Yezid) benim size Allah Rasûlü’nün hadislerini öğretmemi istemiyor. Halbuki ben Allah Rasûlü’nden şunu işittim:
"Ya Rabbi şu dört husustan sana sığınırım: Fayda vermeyen ilimden, huşua varmayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul olunmayan duadan.”[63][63]
Rasûlüllah (sav)'in hadislerini öğrenmek, onlara uygun bir İslâmî hayat ortaya koymak, sahabelerin vazgeçilmez müşterekidir. Sahabenin fıkhında Rasûlüllah (sav)'in hadisleri öncelikli tercihlerdendirler. Rasûlüllah (sav)'in hadislerini Kur'an ayetlerinden sonra tercihlerinin öncelikleri haline getirmeyenler, lehvel hadisle/laf eğlencesiyle meşgul olurlar. Bunun için Abdullah b. Amr b. el-Âs hadisleri önemsemiş ve her fırsatta onları İslâm ümmetine öğretmeye çalışmıştır.
Abdullah'ın talebeleri, onu son derece sever, etrafında oturup ders dinlerlerken, birisinin gelip, bu dersi bozmasını istemezlerdi. Bir gün adamın biri, Abdullah'ı görmek istedi. Bunun için de safları yararak ilerlemesi gerekti. Talebeleri hemen bu adamı durdurmak istemişlerse de, Abdullah:
"Bırakınız gelsin" deyince adam safları yara yara Hz. Abdullah'ın yanına varıp;
“Bana, Rasûlullah'dan dinleyerek ezberlediğin bir söz söyle!” dedi. Abdullah b. Amr bu adama şunları söyledi:
Rasûlüllah (sav)'ın şöyle buyurduğunu ondan dinledim:
"Müslüman, müslümanlar, onun dilinden ve elinden emin olduğu kimsedir. Muhacir, Allah'ın yasakladığı her şeyden uzak olan kişidir."
Abdullah (r.a.)'ın ilminden en çok istifade eden şehirlerden biri de Basra idi. Basra'da, herkesten önce oranın valileri derslerine koşarlardı. Onun rivayetlerinden ümmet istifâde etmiştir. Ümmete hayırlı olmak, hayırlı ümmetten olmanın gereğidir. Kendi ilminden insanları istifade ettirmeyen alimde hayr yoktur. İnsanlara hayırlı olmak için çalışmak, sahabe fıkhmdandır. Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'den öğrendikleri İslâm'ı yaşayarak diğer

---

[61][61] Buhâri, ilim, 39
[62][62] Ahmed b, Hanbel, Müsned, II, 176
[63][63] Nesâi, îstiâze, 18,21, Tirmizî, Deavât, 68; İbn Mâce, Dua, 2; Ahmed b. Hanbel II, 167, 198.340.

insanlara öğrettiler. Rasûlüllah (sav)'in kendilerine öğrettiği hayırlı amelleri ümmet içinde işleyerek hayırlı olmaya çalıştılar. Hayırlı insan, hayır işleyendir. Hayır işleyen başkasını da hayırdan istifade ettirendir. Abdullah b. Amr (r.a.) şöyle rivayet ediyor:
Bir gün Allah Rasûlü, Hz. Sa'd'ı abdest alırken gördü ve ona şöyle dedi:
"Sa'd, bu ne israf!.." Hz. Sa'd:
“Ya Rasûlüllah, abdestte de mi israftan sakınacağız?” dedi. Rasûlüllah buyurdular:
"Akan bir nehir önünde olsanız bile suyu israftan sakınınız."
Bir gece rüyamda, parmağımın birinde yağ, birinde bal gördüm. İkisini de yalıyordum. Sabah rüyamı Allah Rasûlüne arzettim. Buyurdular:
"Sen iki kitabı; Kur'an-ı da Tevrat'ı da okursun." Ben, her ikisini de okudum.
Rasûlullah'a sordular:
“Hicret nedir?” Allah Rasûlü cevap verdiler:
"Hicret, gizli ve açık her fenalığı terketmektir, namazı kılmak ve zekatı vermektir. Böyle yaparsanız, her nerede olursanız olun muhacirsinizdir."[64[64]]
Her yerde muhacir olmak mümkündür. Kişi ister Daru'l harb'de yaşasm ve isterse Daru'l İslam'da yaşasın, Allah'ın haram ettiklerini terkettiği, onlardan uzaklaştığı oranda mucahirdir. Kalbindeki imanm bir gereği olarak haramlardan uzaklaşan her mü'min erkek ve kadın, mekân ve zaman farkı olmaksızın bir muhacirdir.

Hz. Abdullah Bin Zeyd (r.anh)

Abdullah b. Zeyd radıyallahu anh "Sâhibü'l-Ezân" lakabıyla tanınan bir sahâbi... İslâm'ın şiarı, en büyük alâmeti olan "Ezân-ı Muhammedi"nin okunuşunu rüyasında öğrenen bir yiğit. Rasûlullah (sav) efendimizden ezan ile ilgili hadis-i şerifi rivayet etmekle meşhur olmuş bir iman eri.
O, Medine'li olup Hazrec kabilesine mensuptur. Akabe'de Rasûlullah (sav)'e bey'at ederek islâm'la şereflenen Medine'li ilk müslümanlardandır. Babası Zeyd İbni Sa'lebe'dir.
İki Cihan Güneşi efendimiz Medine-i Münevvere'ye teşrif edince, Ensar ile Muhaciri birbiriyle kardeş ilân etti. Sonra ashâbıyla birlikte İslâm'ın ilk müessesesi olan mescidi inşâ etti. Hicretin birinci yılında "Mescid-i Nebevi" tamamlandıktan sonra müslümanların ibadete nasıl çağrılacağı konusu gündeme geldi. Namaz vakitleri nasıl duyurulacaktı?
Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz bu konuda ashabının fikirlerini almak üzere onları topladı ve istişarede bulundu. Onlara ibâdet vakitlerini halka duyurmak için ne yapılması lâzım geldiğini ve müslümanların cemaate, camiye nasıl çağrılması gerektiğini sordu. Namaz vaktinin girdiği nasıl ilân edilmeli? diyerek ashabına sorular yöneltti. Teker teker onların görüşlerini aldı. Herkes bir fikir beyân ediyordu. Kimi namaz vakti cami üzerine bayrak dikelim dedi. Kimi çan çalalım, boru öttürelim dedi. Kimisi de ateş yakalım dedi. Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz bu görüşlere iltifat buyurmadı. Çan çalma hristiy ani arın, boru sesi yahudilerin, ateş yakmak da mecûsîlerin âdetleriydi. Bu sebeble bu görüşler hüsnü kabul görmedi. Edasıyla, sedasıyla ve manasıyla gönüllere hoş gelecek, kulakları okşayacak ve imanları coşturacak bir çare bulunmalıydı. Bir müddet sabredilmeliydi. Allah (c.c) her şeye kadirdi. Görüşler henüz bir fikir üzerinde birleşemeden toplantı dağıldı. Müzâkereler birkaç gün devam etti.
Abdullah b. Zeyd (r.a.) bir gece rüyasında değişik kelimelerle bir takım sözler işitti. Bu işin gerçekleştiğini gördü. Sabah erkenden iki Cihan Güneşi efendimizin huzuruna geldi ve rüyasını heyecanla anlattı. Rüya şöyle idi:
Üzerinde iki kat (alt ve üst) yeşil elbise bulunan biri yanıma geldi. Elinde bir de nâkus (çan) vardı. Ona:
“Elindeki çanı satar mısın?" dedim. O da:
"Ne yapacaksın?" diye sordu. Bende:
"Namaz vakitlerini bildirmek için çalacağım" dedim. O kişi bana:
"Ben sana daha hayırlısını tarifedeyim." dedi. Kıbleye karşı durdu ve yüksek sesle
"Allahu Ekber" diye başlayarak ezanı bütünüyle okudu. Sonra biraz durdu; ezan cümlelerini bir daha okudu.
Aynı kelimeleri tekrar etti. Sonuna doğru iki defa "Kad kâmetis salâh" dedi. Bu cümleyi ilâve etti.
Abdullah.b. Zeyd (r.a.) bu şekilde rüyasını anlatınca Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz:
"Bu sâdık bir rüyadır. Hak, gerçek bir rüyadır. Onu Bilâl'e öğret. Onun sesi seninkinden daha gürdür." buyurdu. Ezan'da geçen, cümleleri, sözleri Bilâl (r.a.)'a öğretmesini buyurdu. O da Bilâl (r.a.)'e aynı kelimelerle bugün okunmakta olan ezanı öğretti.
Bilâl-i Habeşi (r.a.) mescidin yakınında bulunan yüksek bir yere çıktı ve ilk ezanı okudu. Hz. Ömer (r.a.) ezan sesini işitince koşarak Rasûlüllah (sav) efendimizin huzuruna geldi ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah için, onun gördüğünün aynısını ben de gördüm. Ama bu benden önce geldi." dedi. Bu kelimeleri aynen rüyasında duyduğunu söyledi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz:

[64[64]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 158-226 arasında yer alan Abdullah b. Amr b. el- Ass'ın Müsnedi.

"Allah'a hamdolsun hakkı bildirdi." buyurdu.
İki sahabenin rüyalarının aynı olmasından dolayı Allahû Teâlâ'ya hamdetti. Böylece kıyamete kadar devam1 edecek olan ulvî bir davet şekli meydana geldi. Bu şeref Abdullah b. Zeyd (r.a.) için büyük saadet oldu. Bundan sonra "sâhibü'l-ezân" diye şöhret buldu.
Ne güzel âhlâk-i hamide!.. İstişare!.. Müzâkere!.. Fikrini almak!.. Fikrini sormak!.. İslâm'ın şiarı, en büyük alâmeti ezan konusunda bunu .tatbik etmek... Değişik fikirlerden rahmet beklemek... Hepimize en canlı örnek... Ne rahmet!.. Ne bereket!..
İslam'ın Medine'de devlet haline gelmesinden sonra ezan gündeme gelmiştir. Yani müslümanlar istiklale kavuştuktan sonra ezan okunmuştur. Dolayısıyla Ezan, İslâm ümmetinin müşterek evrensel istiklal marşıdır. Ezân'a karşı saygısızlık, bir bütün olarak İslâm ümmetine karşı saygısızlıktır. Ezan şeairi İslâm'dandır. Yani İslâm dininin vazgeçilmez şiarlarındandır.
"Sâhibü'l ezan" Hz. Abdullah b. Zeyd (r.a), hicretin ikinci yılında Bedir muharebesine iştirak etti. Büyük kahramanlıklar gösterdi. Mekke fethi günü Hazrec kabilesinin Hârisoğulları kolunun bayrağını taşıdı. Veda Haccında bulundu. Hac esnasında elinde bulunan hayvanlarını fakirlere sadaka olarak dağıttı. Kendisine sâdece bir kısrak koydu. Cömertti. Kendisi sıkıntı ve zaruret içinde yaşamayı tercih eder, mallarını Allah yolunda infak ederdi.
Fahr-i Kâinat (sav) efendimizden ezan hadisini rivâyetiyle tanınan Abdullah İbni Zeyd (r.a.) altı hadis-i şerif rivayet etti. Hicretin 22. senesinde Hz. Osman (r.a.) devrinde 64 yaşlarında iken Medine'de vefat etti. Cenaze namazını halife Hz. Osman (r.a.) kıldırdı. Cenâb-ı Hak'dan şefaatlerini niyaz ederiz. Amin. [65][65]
Abdullah İbni Zeyd (r.a.), müslümanların müşterek evrensel istiklal marşı olan ezan'ı Rasûlüllah (sav)'in örnekliğinde ve önderliğinde haber veren bir sahabedir. Yani müslümanların gündemine tevhid'e çağrıyı taşımıştır. Her gün belli aralıklarla insanları tevhid'e çağırmak, şirk'ten, küfürden, tuğyandan sakındırmak, sahabe fıkhmdandir. Sahabelerin Rasûlüllah (sav)'in örnekliğinde ve önderliğinde okudukları ezan, evrensel çağta küfre, tuğyana, isyana karşı bir direniş çağrısıdır. Biz bundan anlıyoruz ki, sahabenin fıkhı, kıyam ve direniş fıkhıdır. Sahabeler, Allah'ın arzında hüküm ve hakimiyet hakkının sadece Allahû Teâlâ'ya ait olduğunu haykırmışlardır.
Bütün zamanlarda ve mekânlarda geçerli olan anın vacibinin bu olduğunu öğretmişlerdir. Ezan, bunun en öenmlidir delilidir. Günde beş defa okunan ezanla genelde bütün insanlığa, özelde ise Müslümanlara gerçek kurtuluşun adresininin Allah'ın hükmüne ve hakimiyetine dönmek ve teslim olmak olduğu hatırlatılır. Ezan, ilahi nizam hesabına beşeri sistemleri, kanun ve yasaları paydos etme çağnsıdır. Sahabeler, müşriki rejime paydos diyen ve paydoslarını evrensel hale getiren kahramanlardır. Onların fıkhı, kahramanlık fıkhıdır. Kahramanlık fıkhı, Allah'ın hükmü ve hakimiyetinin önüne geçirilen bütün hüküm ve hakimiyet çeşitlerini açık, aleni bir şekilde reddetmektir. Cahili hüküm ve hakimiyet çeşitlerini toptan reddetmeyenler, sahabelerin fıkhından bir şey anlayamazlar.

Hz. Abdurrahman Bin Avf (r.anh)

Rasûlüllah (sav)'in hayatta iken Cennetle müjdelediği on sahabeden ve ilk müslümanlardan biridir. Kureyş kabilesinin Zühreoğullarmdan Hâris'in oğlu olup Câhiliyye devrinde asıl adı Abdulkâ'be veya başka, bir görüşe göre Abdu Amr idi.
Hz. Peygamber (sav)'in Erkam'ın evindeki faaliyetlerine başladığı günlerde İslâm'a giren Abdurrahman'a bu ismi Rasûlüllah (sav) vermiştir. Ebû Muhammed künyesi ile tanınan Abdurrahman'm annesi Şifâ binti Avf b. Adi'l-Hâris b. Zühre b. Kilâb idi.
Rivayete göre Abdurrahman Fil Olayı'ndan yaklaşık yirmi yıl sonra dünyaya gelmişti. Abdurrahman b. Avf (r.a.) ilk müslümanlardan olmasından dolayı Kureyş'in zâlim tutumuna dayanamayan ashâb ile birlikte Habeşistan'a yapılan iki hicrete de katılmıştı. Nihayet Rasûlüllah (sav), ashabı Medine'ye hicret etmeye teşvik edince, o da diğer ashâb ile birlikte hicret etmişti.
Hz. Peygamber (sav) Medine'de Ensâr ile Muhacirler arasında kardeşlikler ilân edince Abdurrahman b. Avf ile Ensâr'dan Sa'd b. Rabî'i kardeş ilân etmişti Ensâr'ın ileri gelenlerinden Sa'd b. Rabî' 'Din kardeşi' Abdurrahman'a şunları söylemişti:
"Benim bir hayli malım vardır. Bunun yansını sana veriyorum. Ayrıca iki eşim vardır. Bunlardan birini boşayacağım, iddeti bitince onu nikâhlarsın." Bu büyük âlicenaplık karşısında Abdurrahman b. Avf kardeşine şunları söylüyordu: "Cenâb-ı Allah malını ve aileni sana mübarek eylesin. Senin bu davranışına karşı Allah ecrini versin. Sen yalnız bana çarşının yolunu göster, benîm için yeterlidir."
Abdurrahman b. Avf (r.a.) ticaret hayatını çok iyi bilen Kureyş içinde büyüdüğü için bu işin tam bir uzmanı olarak Medine çarşısında alışverişe başlamış ve Allah ona büyük servet vermiştir. Abdurrahman bu ticarî hayatını şöyle anlatır:
"Cenâb-ı Allah bana öyle bir nimet verdi ki, bir taşı bile bir yerden kaldırıp başka yere koyduğumda sanki altın

[65] [65] El-İsabe/İbh-i Hacer; Üsdü'l Gabe/İbn-i Esir;El-İstiab/İbn-i Abdi Berr; Hilyertü'l EvIi-ya/İsfehani;Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa: 1/160-200, Beyrut/ty.; Hayatü's Sahabe/Yusuf Kândehlevi.

oluveriyordu." Samimiyet ve sadakattan ayrılmazsanız, hakettiğiniz, nasibiniz olan dünya da gelir sizi bulur.
Abdurrahman b. Avf (r.a.) Hz. Peygamber (sav)'in bütün gazvelerine katılmış ve ilk îslâm cihad hareketinden en güze! şekilde nasibini almıştı. Ashâb'tan Muğîre b. Şu'be (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) çıktığı gazvelerin birinde yolda konaklamışken Ashâb'ın bulunduğu yerden biraz uzak bir noktaya çekilip hacetini defederek abdest alıp döndü. Rasûlüllah (sav) ashabının yanma vardığında ashâb Abdurrahman b. Avf in arkasında namaza durmuştu. Muğîre hemen gidip Abdurrabman'a Rasûlüllah(sav)'ın geldiğini haber vermek istediyse de Rasûlüllah (sav) buna engel olmuş ve Abdurrahman'ın arkasında namazını kılmıştı. Böylece Hz, Peygamber'in ilk defa arkasında namaz kıldığı kişi Abdurrahman b. Avf (r.a.) olmuştur.
Daha sonra da bilindiği gibi, Rasûlüllah (sav) hastalığı sırasında Hz. Ebû Bekr'in arkasında'namaz kılmıştı. İbn Sa'd Tabakâtu'l-Kübrâ adlı eserinde bu seferin Tebük seferi olduğunu kaydetmektedir. [66[66]]
Rasûlüllah (sav) Abdurrahman b. Avfı ashâbtan yediyüz kişilik bir askerî kuvvetle H. 6 yılı Şaban ayında Dûmetu'l-Cendel'e göndermişti. Abdurrahman, Hristiyanlarm hüküm sürdüğü bu bölgeye gelip onları İslâm'a davet etmiş, büyük bir kısmı buna yanaşmadığı halde bölgenin ileri gelen kabile reislerinden el-Asbağ b. Amr el-Kelbî Hris-tiyanken İslâm'a girmişti. Abdurrahman da el-Asbağ'ın kızı Tumâzar ile evlenmiş ve ondan oğlu Ebû Seleme dünyaya gelmişti.
Yine İbn Sa'd'ın ifâdesine göre Hz. Peygamber (s av) ashâb içinde ipek giymeyi yalnız Abdurrahman'a müsaade etmişti. Zira Abdurrahman b. Avf in vücudunda bir kaşıntı vardı. Hz. Peygamber'in vefatından sonra bir gün Medine'de bir heyecan ve kalabalık meydana gelmişti. Bunun sebebini soran Hz. Aişe (r.anha)'ya ,Abdurrahman b. Avf'ın kervanının şehre yaklaştığı söylenince Hz. Aişe (r.anha) şöyle demişti:
Rasûlüllah (sav) şöyle buyurmuştu:
"Abdurrahman sırattan geçerken düşer gibi oldu ama düşmedi." Hz. Âişe'nin bu sözlerini haber alan Abdurrahman beşyüz deve olduğu söylenen bu kervanını sırtındaki yüklerle birlikte tamamen Allah rızası için bağışlamıştı. Develerin sırtındaki malların develerden çok daha değerli olduğu kaydedilmektedir.
Ashabın en cömertlerinden biri olduğu bilinen Abdurrahman b. Avf'ın birçok gazvede ve özellikle Tebük gazvesinde Allah yolunda büyük infâklarda bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in vefatından sonca Nâdiroğulları mahallesinde sahip olduğu arazisini kırkbin dinara satarak Rasûlüllah (sav)'ın zevcelerine dağıtmıştı. Hz. Âişe'ye payı getirildiğinde bunu kimin gönderdiğini sormuş, Abdurrahman b. Avf (r.a.)'m gönderdiği söylenince şöyle demişti: "Hz. Peygamber (sav),
"Benden sonra Allah'ın sabırlı kulları size karşı şefkatli davranacaktır. Allah, Abdurrahman b. Avf a Cennet pınarlarından kana kana içmeyi nasip etsin" buyurmuştu."
Hz. Ebû Bekir (r.a.) vefatından önce hilâfete Ömer b. el-Hattab'ın geçmesi hususunda Abdurrahman'ın görüşünü sormuş o da şöyle demişti:
"Ömer (r.a.) senin düşündüğünden daha iyidir. Fakat otoriterliği fazladır." Hz. Ebû Bekir (r.a.) de şöyle karşılık vermişti:
"Ömer'in sertliği benim yumuşaklığımdan kaynaklanıyor. İşleri üzerine alırsa bu sertliği kaybolur. Bir gün ben adamın birine çok kızmıştım. Ömer ise çok yumuşak davranmıştı. Ben yumuşak davransam o çok sertleşiyor."
Hz. Ömer'in hilâfeti sırasında büyüyen devlet ve genişleyen sınırlar karşısında işlerin daha rahat çözülmesi için oluşturulan devlet şûrasında Abdurrahman b. Avf in önemli bir yer aldığını görüyoruz.
Yeni fethedilen Irak arazisinin gaziler arasında paylaşılması veya devlete bırakılması hususunda ortaya çıkan iki görüş vardı. Hz. Ömer (r.a.) ashabın diğer ileri gelenleriyle birlikte bu toprakların paylaşılmamasından yana iken Abdurrahman b. Avf, Bilâl-i Habeşi ile birlikte buna muhalif olup fethedilen yerlerin paylaşılmasından yana idiler. İstişare, ashâb-ı kirâm'ın ahlâkıdır. Onlar, şûrâ'yı idarelerinin esası haline getirmişlerdi. Ümmetin işlerini şûra ile yürütüyorlardı.
Hz. Ömer (r.a.) şehid edildiğinde yarım kalan namazın tamamlanması için Abdurrahman görevlendirilmişti. Nihayet Hz. Ömer'in tedâvî edilmeşinin zor olduğu ve ecelinin yaklaştığı anlaşılınca yeni seçilecek halîfenin belirlenmesi için kurulan şûrâ'da Abdurrahman b. Avf da yer almıştı. Şûrada bulunanlardan Zübeyr b. Avvâm, Talha b. Ubeydullah ve Sa'd b. Ebi Vakkas haklarından feragat edince Şûrâ'da halîfe adayı olarak üç kişi kalmıştı. Hz. Ali, Hz. Osman ve Abdurrahman b. Avf. Abdurrahman da bu husustaki hakkından feragat edince adaylar ikiye düşmüştü. Abdurrahman bu hususta ashabın ileri gelenleriyle uzun görüşmeler yapmış ve Hz. Ali ve Hz. Osman'dan karara uyacaklarına dair kesin söz aldıktan sonra bu konudaki kanaat ve kararı Hz. Osman (r.a.)'a bey'atin yararlı olacağı hususunda toplanınca, hilâfete Hz. Osman (R.a.) getirilmişti.
Abdurrahman b. Avf (r.a.) artık bir hayli yaşlanınca Hz. Osman devrinde çok sakin bir hayat yaşamış ve nihayet hicretin 32. yılında Medine'de vefat etmişti. Cenaze namazını Hz. Osman (r.a.) kıldırmış, onu kabrine götürürken Hz. Ali (r.a.) şöyle demişti:
"Ey Avf'ın oğlu! Güle güle ebedî hayata git Sen bu fânî hayatın en güzel günlerini gördün. Bu revnaklı hayat bulanmadan Ahirete göçüyorsun" Sa'd b. Ebi Vakkâs (R.a.) da onun cenazesini taşırken:
"Ey koca dağ" diyerek Abdurrahman'm seciyesindeki sağlamlık ve metaneti ifâde etmişti.
Sahabe birbirini hayırla yadeden hayırlı nesildir. Bizden önce ölmüş müslümanları hayırla anmak, sahabe

---

[66[66]] İbn Sa'd Tabakât, 111, 129.

sünnetini ihya etmektir.
Abdurrahman, el-Bakî’ kabristanında medfundur. Medine'de vefat ettiği kesin olarak bilindiği halde Siirt ili Pervari ilçesi yakınında bir mezarın ona izafe edilmesi halkın yakıştırmasından başka bir şey değildir. Abdurrahman b Avf (r.a.), Hz. Peygamber (sav)'den çok hadis duymuş fakat titizliğinden dolayı bunların hepsini nakletmekten çekinmiştir. Hadis mecmualarında ondan altmışbeş kadar hadis nakledilmektedir.
Hz. Peygamber (sav)'in vefatından sonra söz konusu olan mirasının mirasçılara taksim edilemeyeceğine dair Hz. Ebû Bekir'in rivayet ettiği hadisi kendisi de aynen rivayet etmişti. Aynı şekilde Suriye ve civarında çıkan veba hastalığı ile ilgili alman 'tedbir'e dair hadisi Abdurrahman (r.a.) rivayet etmişti:
"Bir yerde veba olduğunu haber alırsanız oraya gitmeyin. Veba sizin bulunduğunuz yerde olursa ondan kaçmak için de oradan başka yere gitmeyiniz.” [67][67]
Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.), Müslümanların huzur ve selâmeti için gayret etti. Zengin bir müslümandı. Mallarının bir çoğunu ticaret yoluyla elde etmişti. Allah yolunda yapmış olduğu infakın sınırı alabildiğine genişti. Bakınız bir seferde Allah yolunda 700 deve ve yükleri 2000 dinar, 200 ûkiyye altın, bir seferinde, 40.000 dirhem gümüş, bir başka sefer için 40.000 dinar altın, Cihad için 500 at verdi. Yine bir başka sefer 1500 deveyi cihadda kullanılmak üzere verdi. Çok güzel bir arazisi vardı. Bu araziyi 40.000 dinara satıp Peygamber efendimiz (sav)'in annesi Âmine'nin akrabaları olan Zühreoğulları'na, fakirlere ve validelerimize dağıtıyordu. Yine 30.000 köleyi hürriyete kavuşturduğu rivayet edilmiştir. [68][68]
Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.), Allah yolunda malı ve cam adamanın yolunu ve şeklini bize öğreten örnek şahsiyettir. Esasen bütün sahabeler, Allah yolundaki adayısın nişaneleridir. Allah yolunda sahabeleri tanı-mayanlar, yarı yolda kalırlar. Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.)'in hayatı, Allah yolundaki adayış adayları için bir imkândır.
Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.), İslâm ümmetinin zenginleri için bir aynadır. İslam ümmetinin zenginleri, Abdurrahman b. Avf (r.a.) aynasından kendilerine bakmalıdırlar. Ellerindeki servetin ne kadarını Allah yolunda infak etmişledir? Abdurrahman b. Avf (r.a.) ticareti, mal kazanıp Allah yolunda infak etmek için yapıyordu. O, infaklarım pazarlamıyordu. Onun tek amacı, Allah rızasıydı. Çünkü dünyada en büyük zenginlik, Allah yolunda mal infak ederek Allah'ın rızasına nail olmaktır.

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. Abbâs Bin Ubâbe (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abbâs Bin Ubâbe (r.a.)'ın fıkhında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abbâs Bin Ubâbe (r.a.)'ın vefatı nasıl oldu? İzah ediniz.
Hz. Abbâs İbn Abdulmuttalib (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abbâs İbn Abdulmuttalib (r.a.)'ın fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abbâs İbn Abdulmuttalib (r.a.)'ın hangi görevlerde bulunmuştur? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Cahş (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdullah bin Cahş (r.a.)'ın fıkhı ve rivayet ettiği hadisler hakkında ne biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Abdullah bin Ebû Bekir (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdullah bin Ebû Bekir (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Huzafe (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz
Hz. Abdullah bin Huzafe (r.a.)'ın fıkhı hakkında ne biliyor sunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Abdullah bin Mes'ud (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdullah İbn Revaha (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Abdullah İbn Revaha (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdullah İbn Revaha (r.a.)'ın hayatı hakkında neler biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Selâm (r.a.)'ın fıkhı nasıldır? İzah ediniz.
Hz. Abdullah bin Selâm (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Abdullah bin Ümm-i Mektûm (r.a.)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Ümm-i Mektûm (r.a.) hangi görevlerde bulundu? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Zübeyr (r.a.)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdullah bin Zübeyr (r.a.)'ın cihadı hakkında bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Ömer b. el-Hattâb (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdullah bin Süheyl (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Süheyl (r.a.)'ın fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Abdullah İbn Abbâs (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.

---

[67][67] Buharı, Tıp 3, Müslim, Selâm, 92, 93, 98, 100
[68][68] El- İstiab Fi Ma'rifeti'l Ashâb/İbn-i Abdi'l Berr: 2/396; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî: 2/154; Hilyetü'l Evliya:l/98-100; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani: 2/416-417;Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başâ: 4/40-56, Beyrut/ty.

Hz. Abdullah İbn Abbâs (r.a.)'ın Kur'an fıkhı nasıldı? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Amr bin el-As (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdullah bin Amr bin el-As (r.a.)'ın fıkhı ve siyasi dehası hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdullah bin Zeyd (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Abdullah bin Zeyd (r.a.)'ın fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Abdurrahman bin Avf (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Abdurrahman bin Avf (r.a.)'ın fıkhı ve intakı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.

ÜNİTE V

Hz. Ammar İbni Yâsir (r.anh)
Hz. Amir Bin Füheyre (r.anh)
Hz. Amr Îbni Âs (r.anh)
Hz. Amr İbnu Cemuh (r.anh)
Hz. Âsim Bin Sabit (r.anh)
Hz. Berâ' İbn Âzib (r.anh)
Hz. Bilal-i Habeşi (r.anh)
Hz. Büreyde İbni Husayb (r.anh)
Hz. Câbir İbn Abdullah (r.anh)
Hz. Ca'fer B. Ebi Talib (r.anh)
Hz. Cerir İbni Abdullah (r.anh)
Hz. Dihye-i Kelbî (r.anh)
Hz. Dırar İbni Ezver (r.anh)
Hz. Ebân B. Said B. El-As (r.anh)
Hz. Ebû Dücâne (r.anh)
Hz. Ebu'd-Derdâ (r.anh)
Hz. Enes B. Mâlik (r.anh)
Hz. Es'ad B. Zurâre (r.anh)
Rasûlüllah (sav)’e okurdu.[69[69]] Übey ashabın en alimlerindendi. Tabiinin büyük bilginlerinden olan Mesruk (663/683) şöyle derdi:
"Rasûlüllah (sav)'in ashâbıyla görüştüm. İlimlerinin şu altı kişiye dayandığını gördüm: Ali, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sabit, Übey b. Ka'b ve Ebu'd-Derdâ."[70[70]]
Übey b. Ka'b, Kur'an-ı Kerîm'i en iyi okuyan sahabîlerden idi. Peygamber Efendimiz (sav)
"Ümmetimin en iyi okuyanı Übey'dir."[71[71]] buyurmuştur. Bu sebeple Seyyidü'l-Kurra okuyucuların efendisi lakabıyla tanınmıştı. Kur'an-ı Kerîm'i sekiz gecede hatmederdi. Rasûlüllah (sav)'in zamanında Kur'an'ı cem ederek ona arzeden sayılı sahabîlerden biri idi. Nitekim Enes b. Malik,
"Rasûlüllah (sav) zamanında Kur'an'ı dört kişi hıfzetmiş olup hepsi de ensardandı. Bunlar: Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel, Ebû Zeyd ve Zeyd b. Sabit'tir."[72[72]] demiştir.
Übey b. Ka'b, Rasûlüllah (sav)'in ashabına Kur'an'ı kendilerinden öğrenmelerini tavsiye ettiği dört kişiden biridir. Abdullah b. Amr b. As'dan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlüllah (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:
"Kur'an'ı dört kişiden alın (öğrenin). Abdullah b. Mes'ud'dan, Rasûlüllah (sav) önce bunu zikretti, Ebu Nuzeyfe'nin mevlası Salim’den, Muaz b. Cebel'den ve Übey b. Ka'b'dan."[73[73]] Bu dört sahabîden Muaz ile Übey ensardan, Abdullah b. Mes'ud ile Salim ise muhacirlerdendir.
Rasûlüllah (sav) Übey b. Ka'b'ı, Kur'an-ı Kerim'i iyi bilen bir sahabe olması sebebiyle öğretmen olarak tayin etmişti. Mescid-i Nebevi'de Kur'an-ı Kerîm'i öğretirdi. Aralarında Ebu Hureyre ve İbn Abbas'ın da bulunduğu bir çok sahabenin hocalığını yapmıştır. O, Kur'an-ı Kerîm'i öğretmesi karşılığında her hangi bir maddi şey de almazdı. Nitekim ondan şöyle rivayet edilmiştir: "Muhacirlerden birine Kur'an öğretmiştim. Bu zat bana bir yay hediye etti. Ben bunu Rasûlüllah (sav) 'e anlatınca:
"Onu alırsan ateşten bir yay almış olursun" buyurdu. Ben de yayı sahibine geri verdim."[74[74]]
Übey b. Ka'b, Kur'an'ın lafızlarının eda keyfiyetini, kıraat vecihleriyle ilgili hususiyetlerini öğrenmeye özen gösterirdi. Allahû Teâlâ, Peygamber Efendimiz (sav)'e Übey'e Kur'an okumasını emretmiştir. Enes b. Malik (r.a)'dan şöyle rivayet edildi: Rasûlüllah (sav) Übey b. Ka'b'a:
"Allah bana Lemyekünillezîne keferü suresini sana okumamı emretti" buyurdu. Übey
"Allah benim adımı da andı mı?" dedi. Peygamber Efendimiz (sav)

[69[69]] Zehebî, Siyer, I, 280.
[70[70]] İbnü't-Kayyim, i'lâmu'l-Muvakkiîn, I, 16.
[71[71]] Zehebî, Siyer, I, 392.
[72[72]] Buharı, Menakibu'l Ensar 17; Tirmizî, Menâkib 33.
[73[73]] Buharı, Menakibu'I-Ensar,l6.
[74[74]] İbn Mace, Ticarât, 8.

"Evet" deyince Übey b. Ka'b sevincinden ağladı.[75][75] Bu hadis-i şerif sahabe içerisinde Übey b. Ka'b'ın faziletine işaret ettiği gibi, onun kıraat ilmindeki yerine de işaret etmektedir.
Übey b. Ka'b, kıraati bizzat Rasûlüllah (s.a.v)'den almıştır. O, Hz. Ömer'e
"Ben Kur'an-ı Kerîm'i daha taze iken bizzat Cebrail (a.s)'dan alan zattan aldım" demiştir. [76][76]
Kur'an-ı Kerîm'e karşı duyduğu rağbet ve arzu Übey b. Ka'b'ın faziletini artırmış, bu sebeple Rasûlüllah (sav)'ın takdirini, ashabın saygısını kazanmıştır.
Übey b. Ka'b aynı zamanda Rasûlüllah (sav) zamanında fetva veren az sayıda sahabeden biridir. Muhammed babası Sehl'in şöyle dediğini nakletmiştir:
"Rasûlüllah (sav) zamanında fetva veren, üçü muhacir ve üçü ensardan olmak üzere altı kişi idi. Muhacirlerden olanlar Ömer, Osman, Ali; ensardan olanlar da Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel ve Zeyd b. Sabit'tir."[77][77]
Übey b. Ka'b, Rasûlüllah (sav) zamanında idarî görevlerde de bulunmuştur. Rasûlüllah (sav) onu Belî, Uzre ve Benî Sa'd kabilelerinin zekâtlarını toplamak üzere görevlendirmişti. Übey b. Ka'b bu görevi esnasında karşılaştığı bir vakıayı şöyle anlatır:
"Rasûlüllah (sav) beni Belî, Uzre ve Benî Sa'd b. Huzeym b. Kadâa kabilelerinin zekatlarını toplamak üzere gönderdi. Onların zekâtlarını topladım. Nihayet onlardan sonuncu adamın yanına vardım. İçlerinde bu adamın evi ve köyü Medine'de Rasûlüllah (sav)'e yakın olanı idi. Bu adam bana bütün malını topladı. Ben de zekât olarak almaya henüz iki yaşına girmiş bir dişi deveden başkasını bulamadım. Kendisine onu alacağımı söyledim. Mal sahibi,
"Bunun sütü de yok, yük taşımak için de elverişli değil. Allah'a yemin ederim ki senden önce zekât toplamaya gelen ne Rasûlüllah'a ve ne de onun elçisine mahmdan sütü olmayan ve yük taşımaya da elverişli olmayan bir deveyi vermedim. İşte genç, semiz dişi deve. Onu al." dedi.
Ben ona, "Bana emredilmeyen şeyi almam. İşte Rasûlüllah (sav) sana Onlara manevî kuvvet, ruhî direnç verirdi. Bir ziyaretinde Ammar (r.a.), Resûl-i Ekrem (sav) Efendimize:
"Yâ Rasûlallah işkence son haddine vardı." dedi. İki Cihan Güneşi Efendimiz de ona:
"Sabret ey Ebü'l-Yekzan! Sabrediniz direnin ey Yâsir ailesi!.. Sizin randevunuz/Size vadedilen yer Cennettir." buyurdu. Onlara yüce hedefler göstererek acılarına, dertlerine ortak oldu.
Yine birgün Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz, Ammar (r.a)'ın yanına uğradı. Ateşle dağlayarak ona azap ettiklerini gördü. Mübarek eliyle başım sıvazladı ve:
"Ya Rab!.. Bu ateşi İbrahim'e berd ü selâm buyurduğun gibi Ammar'a da serin ve zararsız eyle." diye dua etti.
Ne dehşet verici, ne yürek dağlayan bir hadise!.. Hangi yürek dayanabilir buna?.. Amma ilâhî irâde böyle... Kader çerçevesi böyle çizilmiş... Bir mücâdele vermek gerekiyor... Allahû Teâlâ kulunda bu gayreti görmek istiyor... Buyuruyor ki:
"Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?" [78][78]
"İnsanlar, imtihandan geçirilmeden sadece iman ettik demeleriyfe bırakılacaklarını mı sandılar?" [79][79]
Yâsir ailesi gün geçmezdi ki işkenceye tâbi tutulmasın. Müşrikler, Sümeyye hatunu iki devenin arkasına bağlayarak yerlerde sürüklediler. Ebu Cehil ve avânesi, kamçı vurarak işkence ettiler. O gün anne ve babası ikisi birden şehadet şerbetini içti. Tenleri kızgın çölde kaldı. Ruhları ise Cennete uçtu.
İslâm'in ilk şehidleri olarak tarihe geçen Yâsir ailesi kıyamete kadar gelecek mü'minlere bu davranışlarıyla tükenmeyen bir şeref, bir asalet bıraktılar. Onlar "şehadet ailesi" idi. Geride gelenlere örnek oldular.
Ammar (r.a) kendine yapılan zulüm ve cefaya direnmeğe devam etti. Birgün yine ona aklını kaybedesiye, soluğu kesilinceye, derileri soyuluncaya kadar çok ağır işkence yaptılar. Putlarını hayır ile yâd etmedikçe bırakmayacaklarını söylediler. O da ölümden kurtulmak için onların istedikleri şekilde Lât ve Uzza lehinde zarûreten konuşmak zorunda kaldı. Müşriklerin elinden kurtulur kurtulmaz doğruca Rasûlüllah (sav) efendimizin huzuruna vardı. Başından geçenleri ağlayarak anlattı. Efendimiz ona:
"Bu sözleri söylerken kalbini nasıl buldun?" diye sordu. O da:
"Kalbimde Allah'a imanda en ufak bir değişiklik olmadı." dedi. Bu cevap üzerine Efendimiz (sav):
"Ammar'ı başından ayağına kadar iman kapladı, iman kemiklerine işledi." buyurdu.
Gözyaşlarını mübarek elleriyle sildi. Kalbde iman yerleştikten sonra diliyle zarurete binaen söylemenin imana zararı olmadığını hatta yine işkenceye uğrarsa aynı sözleri söyleyebileceğini ona şu âyet-i kerime ile müjde verdi:
"Kalbi imanla dolu olduğu halde inkâra zorlanan müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip gönlünü kafirliğe açanlara Allah'ın gazabı vardır. Büyük azâb da onlar içindir." [80][80]
O, ilk önce Habeşistan'a daha sonra Medine'ye hicret etti. Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz onu Huzeyfe İbni

---

[75][75] Tecrid-i Sarih Tercümesi, X, 21.
[76][76] Ahmed b. Hanbel, Müsned V, 117.
[77][77] İbn Sa'd, aynı eser, II, 350.
[78][78] Âl-i imran: 3/142.
[79][79] Ankebût: 29/ 2.
[80][80] Nahl: 16/ 106.

Yeman (r.a) ile kardeş ilan etti. M.escid~i Nebevi'nin inşâsında büyük gayretler gösterdi. İkişer ikişer kerpiç taşıdı. Efendimiz onu yüzü gözü toz içerisinde görünce:
"Vah Ammar!.. Vah Ammar!.. Seni âsî bir topluluk öldürecek, sen onları cennete, onlar ise seni cehenneme davet edecekler." buyurdu.
Ammar (r.a) Bedir'den itibaren bütün gazvelerde bulundu. Büyük kahramanlıklar gösterdi. Yemame savaşında kulağı kopmuş sallanırken o yiğitçe savaşmağa devam etti. Dağılmak üzere olan orduyu:
"Ey müslümanlar!.. Cennetten mi kaçıyorsunuz? Ben Ammar İbni Yâsir'im. Bu tarafa gelin." diye haykırarak toparladı. Hz. Ömer (r.a) zamanında Kûfe'ye vali olarak gönderildi. Hz. Ali (r.a) devrinde Sıffın'de 93 yaşlarında çarpışırken şehid düştü. Hz. Ali (r.a.)'ın kıldırdığı cenaze namazından sonra oraya defnedildi.
O, uzun boylu, kara yağız, ela gözlü ve geniş omuzluydu. Son derece sâde ve nezih yaşadı. Hiçbir namazını kazaya bırakmadı. 62 hadis-i şerif rivayet etti. Buhari'de geçen bir rivayeti şöyledir:
"Üç şeyi nefsinde toplayan kimse imanın tamamını elde etmiş olur.
1- *Kendi aleyhine de olsa insafı elden bırakmamak,*
2- *Herkese selâm vermek.*
3- *Fakir iken bile sadaka vermek."*
Cenab-ı Hak Ammar İbni Yâsir (r.a)'in azim ve sebatını bizlere de lütfedip şefaatine nail eylesin. Amin. 81[81]
Hz. Ammar İbni Yasir (r.a.)'den bize miras kalan fıkıh, ikrah fıkhıdır. Ehl-i tevhidi inancından vazgeçirmek için zorlama ve horlama, ehl-i küfrün karakteridir. Onlar, sürekli insanları Allah'ın yolundan alıkoymak için uğraşırlar. Muvahhidler ise imanlarında direnirler. İşte Hz. Ammar İbni Yâsir (r.a.), Allah yolunda meşakkat mektebinin mezunudur. Etine ve kanına karışan imanı uğrunda şehid olmuştur. Direnerek randevsu cennete gitmiştir. Şunu unutmayalım ki; küfre karşı iman hesabına direnişin mükâfatı cennettir. Biz müslümanlar küfür cephesi karşsında dilenerek değil, direnerek varoluruz.
Lafın dostu, çilenin yabancısı dâva adamı olamaz. Dâva adamı, Hz. Ammar İbni Yasir (r.a.) gibi inancını etiyle ve kanıyla besleyen insandır.

Hz. Âmir Bin Füheyre (r.anh)

Âmir bin Füheyre hazretleri, Tufeyl bin Abdullah'ın çobanıydı. Nice yıllar herşeylerini kaybedip, insanlıklarını unutmuş kimselere hizmet'etti. Ama bütün hizmetlerinin karşılığı, sadece karın tokluğuydu. Belki karınlar toktu, fakat ruhlar açtı.
Günler böyle ızdıraplar içinde geçip gitti. Nihayet beklenen İslâm güneşi, Mekke'de doğdu ve etrafa yavaş yavaş ışıklarını saçmaya başladı. İslâmla müşerref olanlar, Onun ma'nevî lezzetini tattılar. Tadını alan bir daha onu bırakamadı. İnsan, kalbe giren bu ilâhî aşktan ayrılabilir miydi? Bu ilâhî aşka tutulanlardan biri de Âmir bin Füheyre hazretleriydi. Fakat köleydi ve sözde efendisi vardı. Kalbinde duyup, vücudunun bütün zerrelerinde hissettiği îmân lezzetini aç ıkl ayam azdı.
Âmir, "Bu vücut mutlaka birgün toprak olacak, nefsin elinde bir oyuncak olan bu beden mutlak çürüyecek, öyleyse bu dünyada bu kadarcık işkenceye dayanıversin" diye düşündü. Bu düşünce zinciri akıp gitti. Artık Âmir bin Füheyre hazretleri, yüce dînin emirlerini;yerine getirmeye başladı. Kınayanın kınamasından; kızanın kızmasından çekinmedi. Bu yüzden çeşitli işkencelere mâruz kaldı.
Bilâl-i Habeşî ile birlikte ağır işkencelere uğratılmış, kızgın güneş altında saatlerce bekletilmişti. Bütün bu işkencelere rağmen îmânından zerre kadar ta'vîz vermemiş, hak dînden geri dönmemişti. Bilâhare Hz. Ebû Bekir, onu satın alarak âzâd etti.
Bu sırada müşrikler iyice azıttılar. Müslümanlara her türlü işkenceyi, ezâ ve cefâyı yapmaktan geri durmadılar. Nihayet İlâhî izin geldi. Allahû Teâlâ'nın Rasûlü, en yakım Hz. Ebû Bekir ile Mekke-i Mükerremeden Medîne-i Münevvereye hicret edeceklerdi. Bu emirle iki sâdık dost yola çıktılar. Sevr mağarası önüne geldiklerinde Mekke çalkalanmakta, her taraf aranmaktaydı. Rasûlullah (sav)'e yardımcı olanın canı tehlikedeydi.
Bütün bunlara mukabil Amir bin Füheyre hazretleri, Hz. Ebû Bekir (r.a.)'e ait sütlü davarları uygun vakitlerde mağaranın önüne getirdi. Peygamber efendimiz ve Hz. Ebû Bekir'in yiyecek ve içeceğini temin etti. Böylece onlarla beraber hicret etme şerefine de kavuştu.
Rasûlullah efendimiz, Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanları birbirine kardeş yaptığında, Amir bin Füheyre'yi de Ensâr'dan Haris bin Evs ile kardeş yaptı.
Âmir bin Füheyre hazretleri, Bedir ashabından oldu. Hicretten sonra, Medine'de bir araya gelen Müslümanlar, gittikçe artarak kuvvetlenmekteydi. Bu vaziyet, müşrikleri iyice endişelendirdi. Nihayet Müslümanlarla müşrikler arasında Bedir ve Uhud gibi savaşlar oldu.
Amir bin Füheyre hazretleri bu savaşların her ikisine katılmak saadetine kavuştu. Her iki savaşta da Müslümanlar az olmasına rağmen, kendilerinden kat kat fazla olan düşmanı mağlûb ettiler. Bununla beraber müşrikler boş durmadılar.
Hicretin dördüncü senesi, Necd Şeyhi Ebû Berâ, Medine'ye gelip, Rasûlullah (sav)'e müracaat etti. Kabilesine

81[81] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/îbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty.

dînî bilgilen öğretmesi için muallimler istedi. Yetmiş kişilik bir heyet hazırlanıp gönderildi.
Yetmiş kişilik muallimler heyeti, Bi'r-i Maûne'de kuşatıldılar. Müslümanlar çepeçevre kuşatıldıklarını anlayınca kılıçlarına sarıldılar. Ancak düşman çok kalabalıktı. Ebû Berâ'nın kardeşinin oğlu Amir'in tertiplediği bu alçakça hareket neticesinde, Ümeyye oğlu Amr'm dışında oradaki Müslümanların hepsi şehîd oldu.
İslama hizmet etmek için giderken, uğradıkları saldırıda, şehîd olanlar arasında yer alan, Amir bin Füheyre'nin vaziyeti daha bir başkaydı.
Şehîd edilişi sırasındaki gördükleri hâdiseyi, müşriklerin, kısa akil-larıyla anlamaları, kavramaları zordu. Azgın müşriklerin, sırtından saplamış oldukları mızrak, göğsünü yarıp çıkmıştı. Kanlar fışkırmaktaydı. Bu kan, alelade bir insan kanı değil, Resûl-i Ekrem (sav)'in müsaadesiyle İslâm'ı ve Kur'ân-ı Kerîm'i öğretmek için yola çıkmış bir sahabenin mübarek kanıydı. Cebbar bin Sülmâ anlatır:
Müslümanlardan, beni İslâm dînîne da'vet eden birine, arkasından mızrağımı sapladım. Mızrağımın demirinin onun göğsünden çıktığını gördüm. Bu esnada kendisinin, "Vallahi kazandım" dediğini işittim.
Kendi kendime,
"Adamı öldürdüğüm halde, kazandığı ne acaba" dedim. Mızrağımı çıkarıp Dahhâk bin Süfyân'a gittim. Amir'in sözünü naklettim. Dahhâk,
"Onun maksadı, Cenneti kazandım demektir" dedi ve Müslüman olmamı tavsiye etti. Ben de Müslüman oldum. Müslüman olmama Amir'den işittiğim söz ve kendisinin göğe yükseltilmesi oldu."
Görüldüğü gibi, sahâbe-i kiram nezdinde şehadet bir kazançtır. Şehadet, geride kalanlara bir tevhid çağrısıdır. Tarih, şehadet çağrısıyla imana gelenlere de tanıklık etmektedir. Şehadet, aynı zamanda Rabbani bir yükseliştir. Nitekim Cebbar ve oradaki müşrikler, Amir bin Füheyre hazretleri şehadet şerbetini içtiği zaman, onun semâya doğru kaldırıldığını görmüşlerdi. Böyle garip hâller olup, Amir bin Füheyre hazretlerinin ruhu da Cennete uçup gitti. "Kurtuldum" sözünü duyan Cebbar da müşrik topluluğu içinde tek îmâna gelen kimse oldu.
Allahû Teâlâ'nın hikmetidir ki, hâdise neticesinde birisi şehîd olmuştur, diğeri ise hidâyete ermiştir. Amir bin Füheyre şehîd olduğu sırada 40 yaşındaydı. Bi'r-i Maûne'de müşrikler tarafından kuşatılan İslâm irşâd ekibi şehîd olacaklarım anlayınca, dediler ki:
“Yâ Rabbî! Rasûlullah efendimize durumumuzu haber verecek, burada senden başka kimsemiz yoktur. Selâmımızı ona ulaştır yâ Rabbî! Yâ Rabbî! Rasûlün vasıtasıyla kavmimize haber ver ki: "Biz Rabbimize kavuştuk. Rabbimiz bizden hoşnut oldu ve bizi de hoşnut kıldı."
Rableri onlardan razı oldu. Cebrail aleyhisselâm gelip durumu Rasûlüllah efendimize bildirdi ve dedi ki:
Onlar, Rablerine kavuştular, Rableri onlardan razı, hoşnut oldu ve onları da hoşnut kıldı."
Rasûlüllah efendimiz Cebrail aleyhisselâmın bildirmesi üzerine;
"Ve aleyhisselâm" buyurdular ve hutbeye çıkarak, müşriklerin, Müslümanlara yaptığı bu ihaneti, Ashâb-ı güzînin bu şekilde pusuya düşürülmesini, onların şehîd olduklarını Medîne'de Ashâb-ı kirama bildirdiler. [82[82]]
Biz Allah'ın arzında Allah'ın dinine yardımcı olursak, Allahü Teâla esen rüzgarları bizim için postacı kılar. Gidemediğimiz yerlere sesimizi, davtimizi ulaştırır. Samimiyetten taviz vermeyenler, Rabbani ikramlara ererler.
Sahabe, takvası cihadına sermaye olan nesildir. Yani sahabeler, takvaları miktarınca cihad etmişlerdir. Sahabe, sesini, mesajını, takvasıyla, cihadıyla dünyaya duyuran ehl-i keramet olan bir nesildir. Allah için çalışan, Allah yolundadır. Allah yolunda olan da, Allah'ın ikramlarıyla müşerefftir.

Hz. Amr İbn-i As (r.anh)

Amr İbni Âs radıyallahu anh akıllı, bilgili ve siyasette dahî bir devlet adamı... "Mısır fâtihi" unvanıyla meşhur bir sahabedir. Atak bir kişiliğe sahip zekî, fedakâr ve yiğit bir komutan...
O, Kureyş kabilesinin Sehm koluna mensuptur. Müslüman olmadan önce Mekke'nin ticaret ve siyaset hayatında önemli bir yeri vardı. Habeşistan Hükümdarı Necâşî ile dost idi. Mekke'li müşrikler Habeşistan'a göç eden müslümanların iadesi için onu Necâşi'ye elçi olarak gönderdi.
Onun İslâm'la şereflenişi Mekke fethinden önce oldu. Şöyle ki: "Hendek savaşından sonra İslâmiyet üzerinde düşünmeğe başladı. Ailesi, kabilesi hep müslümanların aleyhinde idi. Fakat o eskisi gibi müslümanlara karşı durmuyordu. Hatta kendisini kınayanlara: "Aldanıyorsunuz." diye cevap veriyordu. Birgün çarşıda gezerken Halid İbni Velid ile karşılaştı. Fikrini ona açtı. Halid de aynı düşünce içerisinde olduğunu söyledi. Birlikte Medine'ye Rasûlüllah (sav) efendimizin huzuruna geldiler. İki Cihan Güneşi efendimiz onları görünce sevinçten gözleri parıldadı. Ashabına dönerek:
"Mekke size ciğerparelerini attı..." buyurdu. Birlikte kelime-i şehadet getirerek İslâm'la şereflendiler. Amr İbni As, Fahr-i Kâinat (sav) efendimize, önceki yaptıkları günahların af edilip edilmeyeceğini sordu. Rasûl-i Ekrem (sav) efendimiz de:
"İslâm öncekileri saymaz..." buyurdu.
Amr İbni Âs (r.a.) bey'at ettikten sonra aklını, dehâsını, becerisini ve cesaretini İslâm'ın hizmetine verdi. Ömrünü hep savaş meydanlarında geçirdi. Fetih üstüne fetihler gerçekleştirdi. Birgün iki Cihan Güneşi efendimize;

[82[82]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el- Başa Beyrut/ty.

"Yâ Rasûlallah! Bunca zaman İslâm'ın aleyhinde çalıştım. Bundan sonra İslâm'a girdiğim belli ola..." dedi. Efendimiz de:
“Yakında, yakında.." buyurdu. Kısa bir zaman sonra Amr İbni As'a:
"Ey Amr! Silâhını kuşan, elbiseni giy, hemen yanıma gel" diye haber gönderdi. Huzura geldiğinde Efendimiz ona:
"Ey Amr! Seni askeri birliğin başında bir yere göndermek isterim. Senin için zenginlik dilerim. Allah sana selâmet versin, çok sâlih mal ile dön." buyurdu. O da:
"Ya Rasûlallah! Ben mal için değil, cihada katılmak, yanınızda bulunmak için, müslüman oldum" dedi. Bunun üzerine efendimiz:
"Ey Amr! Sâlih mal, sâlih kimsede ne güzeldir." buyurdu.
Müslümanlığının şuurunda olmak, kişiyi maceraperestlikten ve menfaatperestlikten kurtarır. Maceraperest olup menfaatçılığa kaçanlar, kendi müslümanlıklarmın şuurunda olmayanlardır. Amr İbni As (r.a.), kendi müslümanhğının şuurunda olan bir kimsedir. Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz onu babasının dayıları olan Beliy kabilesi üzerine üçyüz kişilik bir kuvvetle gönderdi. Zâtüsselâsil denilen yerde konaklayıp dinlendiler. Burada diğer kabilelerin birlik olup kendilerine karşı büyük hazırlık yaptıklarını öğrendi. Medine'den yardımcı kuvvet istedi.
Efendimiz, Ebû Ubeyde İbni Cerrah (r.a.) komutasında Hz. Ebû Bekir ve Ömer (r.anhüm)'in de bulunduğu ikiyüz kişilik bir kuvvet şevketti. İki Cihan Güneşi efendimiz Ebû Ubeyde'ye anlaşmazlığa düşmemelerini, birlikte hareket etmelerini tenbih etti. Beşyüz kişilik kuvvetle Amr İbni As Beliy kabilesinin yurtlarını bastı. Düşmanlar dağılıp kaçışmaya başladı. Mallarını alarak selâmet ve ganimet içerisinde Medine'ye döndüler.
Zâtüsselâsil seriyyesinden sonra Amr İbni Âs (r.a.) kendi kendine: "Rasûlüllah'ın yanında benim yerim daha üstün olmasa herhalde beni Ebû Bekir ve Ömer'in basma kumandan yapmazdı.” diye bir duyguya kapıldı. Bunu test etmek istedi. Rasûlüllah (sav) efendimizin huzuruna vardı ve
“Yâ Rasûlallah! Halkın, sana en sevgilisi kimdir?" diye sordu. Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz:
"Âişe'dir" buyurdu.
"Erkeklerden kimdir?" dedi.
"Âişe'nin babası" buyurdu.
"Ondan sonra kimdir?" dedi.
"Ömer" buyurdu. Bir kaç kez soru ve cevap şeklinde karşılıklı konuşma devam etti. Nihayet kendi isminin en sonraya bırakılmasından korkarak sustu.
Amr İbni Âs (r.a.) Mekke fethine iştirak etti. Huneyn'de bulundu. Suva ve Benî Hüzeyl kabilelerinin putlarını parçaladı. İki Cihan Güneşi efendimiz onu bir mektupla Umman hükümdarına elçi gönderdi. İslâm'ı tebliğ neticesinde Umman hükümdarı müslüman oldu. Umman'a valî tayin edildi. Rasûlüllah (sav) efendimizin vefatına kadar bu vazifede kaldı. Sonra Medine'ye döndü. Hz. Ebû Bekir (r.a.)'e bey'at merasiminde bir konuşma yaptı. Hz. Ebû Bekir (r.a.) onu küçük bir birliğin başında Filistin bölgesine gönderdi. Ecnadin ve Yermük savaşlarına katıldı. Hz. Ömer (r.a.) devrinde Filistin'i tam hâkimiyeti altına aldı. Kudüs'ü fethetti. Fakat halk şehri Halîte Ömer'e teslim etti.
O, Mısır fethinin stratejik açıdan zarurî olduğunu, Filistin ve Suriye bölgesinde mağlub olan Bizans kumandan ve askerlerinden bir kısmının Mısır'a kaçtıklarım ve her an o taraftan bir tehlike gelebileceğini Hz. Ömer (r.a.)'a anlattı. Mısır'ın fethine halifeyi ikna etti. 640 M. tarihinde dört bin kişilik bir kuvvetle sınır kasabası Feremâyı aldı. Zübeyr îbni Avvam (r.a.)'ın kumandasında 5000 kişilik takviye kuvvetin yardımıyla Aynişems'te güçlü Bizans ordusunu imha etti. Daha sonra İskenderiye'yi alarak Mısır'a hâkim oldu. Bu başarılarından dolayı "Mısır fâtihi" unvanı verildi. Mısır'a vali oldu.
O, Mısır'da idarî ve iktisadî düzenlemeler yaptı. Fustat şehrini kurdu. Kendi adıyla anılan camiyi inşa etti. İlk defa bu camiye minare yaptırdı. Firavunların yaptırdığı eski kanalı yeniden açtırarak Nil nehri ile Kızıldeniz'i birbirine bağladı. Hicaz'a yirmi gemi yükü erzak gönderdi. Hz. Osman (r.a.) zamanında Mısır valiliğinden alınarak Medine'ye getirildi. Hz. Ali (r.a.) zamanında vuku bulan Sıffın ve Hakem olaylarında halife ile birlikte hareket edemedi. Muâviye (r.a.)'nin valisi sıfatıyla tekrar Mısır'a döndü. Hz. Ömer (r.a.) onun devlet idaresindeki kabiliyetini takdir ederek "Amr dünyada kaldıkça hep idareci olmalıdır" derdi. Kişinin kabiliyeti, beceri ve başarısı hangi alanda ise o alanda görev yapmalıdır veya görevlendirilmelidir. Kişinin kabiliyetinin bulunmadığı bir alanda görev yapmaya kalkışması veya böyle bir alanda çalışmakla görevlendirilmesi, İslâm ümmetinin hayrına değildir.
Hz. Amr İbni Âs (r.a.), Rasûlüllah (sav)'den hadis de rivayet etmiştir. 40 küsur hadis-i şerif rivayet eden Amr İbni Âs (r.a.) son hastalığında ziyaretine gelip hatırını soranlara şöyle derdi:
“Ben İslâm'dan önce büyük hatalar işledim. Rasûlüllah (sav)'e en sert kişilerden oldum. Eğer müslüman olup Rasûlullah (sav)'in affına mazhar olmasa idim mutlak cehennemliktim. Allah'a hamdolsun ki ona bey'at edip, teslim oldum. İslâm eski yaptıklarıma bakmadı." Hz. Ali (r.a.)'a yaptıklarından da nadim olarak:
"Ya Rabbi Senin rahmetin olmazsa halim nice olur?" diye sızlanırdı. 658 m. tarihinde tevbe istiğfar ederek,

kelime-i tevhidi söyleyerek ruhunu teslim etti. Cenab-ı Hak şefaatlerine nail eylesin. Amin. 83[83]
Sahâbe'nin hayat seyri, yürek fethinden ülkelerin fethine doğru olmuştur. Onlar hem yürekleri ve hem de ülkeleri fethetmişlerdir. Yüreklerin ve ülkelerin fethi hususunda sahâbe-i kiram, örnek modeldir. Feth bilgisi, sahabe fıkhmdandır.

Hz. Amr İbn-i Cemuh (r.anh)

Hz. Amr İbnu Cemuh (r.a.), Allah yolunda çocuklarıyla şehadet yarışma katılan bir sahabedir. Amr İbnu Cemuh, cahiliyede Yesrib'ileri gelenlerinden, Celemeoğullarının efendilerinden, Medine cömertlerinden, karakter sahibi biriydi. Cahiliye devrinde soylu kişilerin evlerinde put bulundurma adeti vardı. Bunu her sabah ve akşam puttan uğur dilemek, törenlerde kurban kesmek, saygı duruşunda bulunarak felaket anlarında sığınmak vb. şeyler için yaparlardı. Amr'ın putu da Menat idi. Onu kaliteli bir ağaçtan yapmıştı. Saygıda kusur etmez, ona en güzel kokuları sürerdi.
Mus'ab İbnu Umeyr (r.a.)'ın Medine'ye davetçi olarak gelmesinden kısa bir zaman sonra insanların bir çoğu İslâm'a girdiler. O sırada altmış yaşını geçmiş olan Amr İbnu Cemuh'un oğulları Muavvez, Muaz, Hallad ve eşi Hind de ondan gizli bir şekilde iman ettiler.
Kocası ve ondan başka birkaç kişinin dışında kimsenin şirkte kalmadığını gören Hind (r.a.) sevip saydığı kocasının şirk üzere kalmasını asla isteyemezdi. Amr İbnu Cemuh ise çocuklarının atalarının dininden çıkıp Müslüman olmalarından korkuyordu. Karısına:
"Hind, çocukları sakın şu Mus'ab'la görüştürme" dedi. Kadın:
"Olur ama o adamın anlattıklarını oğlun Muaz'dan dinlemek ister misin?" dedi. O:
"Vay be haberim yokken Muaz da mı dinden çıktı?" diye sordu. Hind:
"Hayır, Mus'ab'ın bazı toplantılarına katılıp söylediklerinden bazılarını öğrenmiş" cevabını verdi. Amr:
"Muaz'i bana çağır" dedi. Muaz babasının huzuruna gelip ona Fatiha suresini okuyunca, aralarında şu konuşma geçti:
“Bu söz ne kadar şahane, ne kadar güzel. Bütün sözleri böyle mi?”
“Hepsi birbirinden güzel babacığım! Sen de ona bey'at eder misin? Halkın tamamı ona bey'at etti.”
“Menat'a danışmadıkça bir şey yapmam. O ne derse öyle yaparım.”
“Babacığım Menat konuşmaz ki onun dili ve aklı yok. O sadece bir ağaç.”
“Sana söyledim ona danışmadan atalarımın dininden vazgeçmem.”
Derken Amr ağaçtan yontma putun huzuruna geçip saygıyla fikrini sordu. Cevap alamayınca da onu kızdırdığım zannedip bir kaç gün öfkesinin dinmesini beklemeye karar verdi. Bu esnada çocukları da düşünmeye başladılar. Derken putu alıp Selemeoğullarının tuvalet çukurlarından birine attılar.
Amr buna çok hiddetlendi arayıp putu buldu. Temizleyip kokular sürdü ve aynı yerine koydu. Aynı durum günlerce tekrar etti derken en son gün Amr, Menafin boynuna kılıcını astı ve:
"Ey Menat! Bunları sana kimin yaptığını bilmiyorum. Eğer sen de hayır varsa işte kılıç kendini koru" dedi. Ancak aynı durum o gece de tekrarlanınca artık onu tuvalet çukurundan çıkarmadı ve:
"Vallahi sen ilah olsaydın bir tuvalet çukurunda olmazdın" dedi ve İslâm'a girdi. Amr İslâm'ı tanıdıkça cahiliyede geçen dakikaları için pişmanlık gözyaşları döküyordu. Artık o da iman ve İslâm'ın fedakâr bir hizmetçisi her mü'min gibi, davanın yılmaz bir bekçisiydi.
Uhud savaşı için cihada çağrı yapıldığında üç oğlu gibi Amr İbnu Cemuh da cihad için hazırlanmaya başladı. Halbuki Amr (r.a.) o anda çok yaşlı ve bir ayağı tamamen sakat idi. Bu yüzden çocukları onun mazur olduğunu anlatıp cihada katılmamasını istediler. Bunun üzerine baba oğullarını şikâyet için Rasûlüllah (sav)'in huzura çıktı ve:
"Ey Allah'ın Rasûlü, şu benim oğullarım topal olduğumu bahane ederek beni bu hayırlı işten alıkoymak istiyorlar. Vallahi ben topallığımla cennete girmek istiyorum" dedi. Rasûlüllah (sav) oğullarına:
"Ona engel olmayın. Herhalde Allah (c.c.) ona şehitlik verecek" buyurdu.
Ordunun hareket vakti gelince Amr (r.a.) hiç dönmeyecekmiş gibi hanımına veda etti, sonra kıbleye yönelip şöyle dua etti:
"Allah'ım! Bana şehitlik ver. Beni şehitliği kaybetmiş olarak aileme döndürme."
Savaşın kızışıp müşriklerin Rasûlüllah (sav)'i kuşattığı sırada o tek ayağı üzerinde sıçrayarak cihada devam ediyordu. Oğlu Hallad'la beraber Rasûlüllah (sav)'i koruyan mü'minlerin ön safında çarpışırken bir taraftan da:
"Ben cenneti istiyorum, ben cenneti istiyorum" diyordu. Derken ikisi de şehid olup cenneti garantileyenlere katıldılar. 84[84]
Eski cahiliyye ile çağdaş cahiliye putperstîikte müşterektirler. Çağdaş ve çağdışı cahiîiyenin pulculuktaki benzerliği tartışmadan varestedir. Bu iki cahiliyenin tüm safhalarında ciddi benzerlikler olduğu gibi putçulukta

83[83] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü't Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-İ Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at e!- Başa, Beyrut/ty
84[84] Hayattt's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hüyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty.

da benzerlik vardır. Ancak önceki cahiliye hem teori hem pratikte tapınma kastıyla putçuluk yapıyordu. Günümüz cahiliyesi ise tapınma düşüncesi taşımadığını söylese de yaptığı tapınmadır. Bir diğer fark da şu:
Eski cahiliye o günün iikel şartlarında inanarak putlara tapıyordu. Günümüz cahiliyesi ise inanmadığı halde inadına putçulukta ısrar ediyor. Çok daha kötüsü ise günümüz cahiîiyesinin, geçmişin cahiliyesinin tam tersine başkalarını da putçuluğa mecbur etmeleridir. Sonuç olarak günümüz cahiliyesi çok daha şedit, daha dayatmacı, daha vahşi ve dolayısıyla daha ilkeldir.
Cahiliyye devrinin adetlerinden birisi de, evde heykel bulundurma adetidir. Günümüzde mütedeyyin aileler de dahil olmak üzere nicelen vitrinlerinde kedi, köpek, at, noel baba ve benzeri heykeller bulundururlar. Bu cahiliye adeti kesin haramdır. Zaten tapınma kastıyla olursa şirk olur. Kabartma olmayan tam boy canlı resimleri ise mekruhtur. Yalnızca kız çocukların oynadığı bebekler müstesnadır. Bunlar çocukta annelik duygu ve şefkatini geliştirdiğinden cevaz verilmiştir.
Müslüman insanın azad kabul etmez sorumluluklarından birisi de, insanları anne, baba, kardeş, akraba ayrımı yapmadan İslam'a davet etmektir. Davet ve davetçilik, mü'min insanın kesinti kabul etmez faaliyet alanıdır. Davet ve tebliğ cihadın en müessir ve günümüzde en mümkün olan kısmıdır. O yüzden asla ihmal edilmemelidir. Mus'ab'ları bekleyen Amr'lar gibi günümüzde yüz milyonlarca insanın davet ve tebliğ beklediği sırada Mus'ab yolunun yolcuları olması gerekenlerin ihmalkârlık ve tembellikleri affı zor bir hatadır.
Davette davetçilerin yardımlaşması, davet ahlâkından dır. Aile boyu davetçilik ve davetçilikte dayanışma içerisinde bulunmak sahabe sünnetinden sayılır. Amr İbnu Cemuh (r.a.)'ın ailesinde bu örneği net olarak gördüğümüz gibi aslında diğer ashâb da böyleydi. Anneler, babalar, çocuklar, kısaca ailenin her ferdi İslâm'ın davetçisi, davet yolunda diğerlerinin yardımcısı ve tamamlayıcısıydı. Biz de bu yönde kendimize çeki düzen vermeliyiz. Davetçilikte birbirimizle yardimlaşmahyız. Birimizin ikna edemediğini diğerimiz ikna edebiliriz.
Davetçinin davetinde hikmet, siyaset ve sır sahibi olması gerekir. Hikmet, gerekeni gerektiği şekilde gereken zaman ve zeminde ifa etmektir. Amr'ın müşrik olduğu ve İslâm'a kininin olduğu sırada, hanımı Hind'in çocuklarının sırrını koruduğunu ve imanlarını açıklamayı da hikmet ve siyasetle yaptığını görmekteyiz. Tabii hikmet ayrı şey dâvadan taviz verme ve olur olmaz anlarda İslâm'ın gerçeklerini eğip bükme ayrı şeydir. Hikmetle tavizi iyi anlayıp birbirine karıştırmamak gerekir.
Cahiliyye insanı basiretsizdir. Şirk ve cehalet inadı insanı kör, sağır ve ahmak eder. Öyle ki şirk inadına tapılan taş, tahta, tunç ve benzeri nesnelerden yapılan putların kendilerine bir fayda veya zarar verebileceği zehabına kapılır. Bazen de tüm uyarı ve gerçeklere rağmen bu konuda ısrar edecek kadar ahmaklaşır. İnsan şirk ve cahiliyeye bulaşmayıversin, asır yirminci de olsa otuzuncu da olsa yine aynı körlük ve sağırlık devam eder. Günümüz cahiliyesinin geçmiştekinden bir farkı da tevhid yolunu her vesileyle tıkayıp tahammül etmeyişi ve herkesi aynı körlük ve sağırlığa icbarıdır.
Putlardan, heykellerden yardım dilemek, ahmaklıktır. Kendini koruyamayan putlar, başkalarının haklarını elbette koruyamaz. Aynı mesajı İbrahim (a.s)'ın putları kırması kıssasında da net olarak görürüz. Özellikle son asır yalnızca putların ve putlaştırılanlarm kendilerinin değil aynı zamanda onların yıllarca insanlara dayattığı fikir ve sistemlerin de ne denli kof, neticesiz ve insanlık için baş belâsı olduğunu iyice gün yüzüne çıkarmıştır. Komünist Rusya güdümündeki nice ülkelerde heykellerin boynuna ipler bağlanıp yıkıldı. Ama putçuluk hala tamamıyla yıkılamadı. Bazı ülkelerde ise hem putlar, hem de putçuluk saltanatını devam, ettiriyor.
Ruhlarda putperstliğin yıkılması, putların yıkılmasından daha önemlidir. Çünkü ruhlarda putperstlik devam ettiği müddetçe putlar ve putlara tapanlar varolmaya devam edeceklerdir.
Ruhlarda devam eden putperstliğin semeresini görmek heran mümkündür. Bakınız ülkemizde yıllarca nurlu lakabıyla anılan, çok yetkili biri çıkıp Kur'an'm iki yüz otuz küsur ayetinin bugün işlevinin olamayacağını iddia ediyor ve hemen akabinde de "Allah'ın işine karışanı Allah (c.c.) çarpar" diyorsa bu çağımızdaki fikri çelişkileri ve sapmaları anlamamıza yeter.
İnsanları Allahû Teâla'ya davet kesintiyi kabul etmez. Davet ve tebliğde ısrar etmek esastır. Amr İbnu Cemuh (r.a.)'ın hanımı ve çocuklarının davette ısrar edişlerinin örneğini açık olarak görüyoruz. Her sahabenin işi ve mesleği ne olursa olsun önce en mükemmel bir davetçiydi. Onlar davetin hakkını verdiklerinden dolayıdır ki kısa sürede İslâm o kadar geniş coğrafyaya yayılmıştır. Onların mirasyedileri olan bizler ise, evlerimizin içine dahi İslâm'ı hakkıyla yerleştiremiyoruz. En yakınlarımız olan akraba, komşu ve arkadaşlarımıza karşı dahi davet ve tebliğin hakkını veremiyoruz.
Allah yolunda şehadet yarışı, ashâb-ı kiram'ın hayatında görülen bir erdemliktir. Bizler normal hizmetlerde yarışamıyoruz, sahabeler şehid olma hususunda yarışmışlardır.
Müslümanların sorumluluklarından birisi de örnek aile ve örnek anne ve baba olmaktır. İslâm adına çocuklarına numune-i imtisal olamayan anne ve babalarda hayr yoktur.
islâm adına örnek aile, mukaddesleri adına bedel ödeyen ailedir. Mukaddesat uğrunda bedel ödeme örneğini Amr İbnu Cemuh (r.a.)'ın ailesinde görüyoruz. Bu Örnek ailenin tüm bireyleriyle davet hizmetinde koşturduğunu görmekteyiz. Cihada çağrı yapıldığında ise yetmişlik ve üstelik gayet sakat ve mazur olan baba da dahil aile bireylerini cihad meydanında görüyoruz. Bu örnek aile hizmet yarışında öylesine gayretlidir ki savaş kızışıp dâva liderinin hayatı tehlikeye düştüğünde onun uğrunda canlarını feda ederek dâva uğrunda bedel ödemekten de çekinmemişlerdir. İşte onlar ve işte biz. Can bir yana dâva uğrunda mallarımızdan fedakârlıkta dahi çok geride

kalan bizlerin hali gerçekten çok hazindir.
Müslüman insan için Allah yolunda Cihad ve Şehadet aşkı, en mükemmel enerji kaynağıdır. Cihad ve şehadet aşkını kaybedenler, Allah yolunda Allah davasına hizmet edemezler.
Şehadet, müslümanlarda bir özlemdir. Şehadet, her sahabenin duasıydı. İmanı kavrayan her mü'minin de rüyası olmalıdır. Sadece kuru kalabalıklar oluşturan tembel ve pısırık sağlamlardansa Amr İbnu Cemuh (r.a.) misali topal yiğitler yeğdir ve bugün onlara çok ihtiyaç var. Yalnızca Filistin, Keşmir ve Çeçenistan'da değil her yerde o yiğitlere ihtiyaç var. Rabbim o yiğitlerin hayatıyla hayat bulanlardan eylesin. Müslüman bedeni olarak sakatta olsa, cihaddan, cihad etmekten ve şehadet arzusundan ve talebinden vazgeçemez. Cihad meydanında dağınıklığın yaşandığı o zor anlarda Amr İbnu Cemuh (r.a.)'ı görenler anlatıyor: "Tek ayağının üzerinde sekiyor, akıllara durgunluk verecek bir azim ve enerji ile savaşıyor; "Cennet azmiyle doluyum. Cennet hasretiyle yanıyorum", diyordu." [85[85]]
Sahabe, sevabta cenneti bulan nesildir. Tabiî ki, sevdası sevab olana cennet cevap olur!

Hz. Asım Bin Sabit (r.anh)

Hz. Âsim bin Sabit, Rasûlüllah (sav)'i görmüş ve ona iman etmiş bir İslam inkılapçısıdır. Ashâb-ı Kirâm'ın muhâriblerden olan Âsım'ın, babası Sabit, künyesi Ebû Süleyman'dır. Annesi Şemûs binti Ebî Âmir'dir. Doğum tarihi belli değildir. Asım, hicretten önce îmân etmiştir. Ensârdan, yanı Medînelidir. Asr-ı saadette kütür ve şirk karanlıklarından kurtulup, İslâm nûmna kavuşanların hayatlarında, tamamen bir değişiklik oluyor ve eski hayatlarıyla alâkalı her şeyi terk ediyorlardı. Müslüman olmadan önceki hayatlarını hatırlatan bir hâdise onlara büyük bir ızdırap veriyordu. Bu durum Akabe bey'atmdan önce Müslüman olan Medîneli Âsim bin Sâbit'te de kendini göstermişti.
Âsim Müslüman olduktan sonra, hiç bir müşrike dokunmamaya ve müşriklerden hiçbirini de kendine dokundurmam aya karar vermişti. Bu kararında sabit olması için de devamlı olarak Allahû Teâlâ'ya duâ ediyor, yalvarıyordu.
Âsim bin Sâbİt Bedir savaşına katılmış, büyük kahramanlık göstermişti. Peygamber efendimiz, Bedir gazasının gecesinde Ashâb-ı kirama nasıl harp edileceğini, harpte hangi usûlü takip edeceklerini sordu. Âsim bin Sâbit eline yayı ve oku alarak dedi ki:
"Yâ Rasûlallah, Kureyş kavmi 100 metre veya daha yaklaştıkları zaman yayla okları kullanırız. Kureyşliler, bize taş yetişecek kadar yakınımıza geldikleri zaman taşla mücâdele ederiz. Mızrak yetişecek kadar yakınımıza geldikleri zaman, mızrak kırılıp parçalanmcaya kadar mızrakla mücâdele ederiz. Kırılınca mızrağı bırakır, kılıçlarımızı sıyırır ve kılıçla çarpışmaya tutuşuruz."
Peygamber efendimiz (sav) bunu beğendiler ve buyurdular ki;
"Harbin îcâbı budur. Bu tarzda çarpışılması lâzımdır. Çarpışan ve vuruşan Asim'm çarpışması gibi çarpışsın!"
Bedir harbi bu şekilde yapıldı ve meleklerin de yardımıyla Allahû Teâlâ zafer ihsan eyledi. Âsım bin Sabit bu gazada Kureyş'in ileri gelenlerinden Ukbe bin Muayt'i öldürdü. Bu Ukbe Mekke'de Peygamberimizi boğmaya kalkmış ve hayatına son vermek için çalışmış azılı müşriklerden idi.
Peygamberimizin hicreti üzrerine:
"Ey Kusvâ (Peygamberimizin devesinin adı) adındaki devenin binicisi! Hicret edip bizden uzaklaştın. Fakat pek yakında beni atlı olarak karşında göreceksin. Mızrağımı size saplayıp onu kanınızla sulayacağım. Kılıçla hiç örtülü yerinizi bırakmayacağım," ma'nâsma gelen beytler söyledi.
Peygamberimiz onun bu sözlerini işitince:
"Allah'ım! Onu yüzü koyun, burnunun üzerine düşür!" diyerek duâ etti.
Ukbe bin Ebi Muayt, Bedir'de Cureyş ordusunun yenildiğini anladığı zaman, kaçıp kurtulmak için atını sürdü. Fakat hayvan hiçbir şey yokken birden ürkmüş ve Onu yere vurmuştu. Rasûlullah'ın duası gerçekleşmişti. Abdullah bin Seleme de onu esir etmişti.
Peygamberimiz Âsim bin Sâbit'e Ukbe'nin cezalandırılmasını emretti. Ukbe dedi ki:
"Yazıklar olsun sana ey Kureyş cemâ'atı. Şunlar arasında neden bir tek ben cezalandırılıyorum?" Peygamberimiz buyurdu:
"Allah ve Rasûlüne olan düşmanlığından dolayı cezalandırılıyorsun."
"Yâ Muhammedi Kavminden.herkese yaptığını bana da yap. Onları öldürürsen beni de öldür. Onlara emân verirsen bana da emân ver. Onlardan kurtulmaları için para alırsan, onlar gibi benden de al. Yâ Muhammedi Sen beni öldürürsen, küçüklere kim bakacak?
Onları Allah'a bırak. Ey Âsim git onun cezasını ver!"
Asım bin Sabit gidip Ukbe'nin cezasını verince Peygamberimiz buyurdu ki:
"Vallahi; Allahı, Rasûlünü ve Kitabını inkâr eden,, Peygamberini işkenceden işkenceye uğratan senden daha kötü bir adam bilmiyorum."
Âsim bin Sabit, Uhud'da da bulundu ve Rasûlüllah (sav)'ın has okçularından idi. Bu savaşta Rasûlüllah (sav)'ın

---

[85[85]] Siretü İbn-i Hişam: 2/90-91; Siyeru A'lami'n Nübelâ/Zehebî: 1/252-255; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa: 1/143-146, Beyrut/ty.

yanından bir an bile ayrılmayan, O'nunla beraber sebat eden bahtiyarlardandı. Bu gazada müşriklerin sancaktarlarından Müsâfi bin Talhâ ile kardeşi Haris bin Talhâ'yı ok ile öldürdü.
Bunların anneleri Sülâfe binti Sa'd, Hz. Âsım'ın kafatasından şarap içmeyi nezrederek yemîn etti ve Onun başını kendisine getirene yüz deve vermeyi vaad etti.
Uhud savaşında bazı yakınları ölen müşrikler de, Müslümanlardan bunların intikamını almak istediler. Alçakça bir plân hazırladılar. Hemen de plânı tatbike koydular. Bu maksatla bir heyet Medîne'ye giderek Rasûlullahm huzuruna çıkıp ricada bulundular:
“Yâ Rasûlallah! Bizim kabilelerimiz, İsîâmiyeti kabul ettiler. Yalnız Kur'ân-ı Kerîm öğretmenine ihtiyâcımız var. Lütfen bize; İsîâmiyeti, Kur'ân-ı Kerîm'i öğretecek kimseler yollar mısınız?”
Sevgili Peygamberimiz kendilerine, 10 kişilik bir öğretmenler heyeti yolladılar. Başlarında, Âsim bin Sabit hazretlerinin bulunduğu bu heyette, Mersed bin Ebî Mersed, Hâlid bin Ebî Bükeyr, Hubeyb bin Adiy, Zeyd bin Desinne, Abdullah bin Târik, Muattib bin Ubeyd de bulunuyordu.
Bu öğretmenler kafilesi, geceleri yürüyerek, gündüzleri gizlenerek Hüzeyl kabilesi topraklarında, Reci' suyu başında, seher vakti konakladılar...
Bu sırada yanlarında bulunan Adal ve Kare kabilesi heyetinden biri, bir bahane ile yanlarından ayrıldı. Hemen Lıhyanoğularına gidip haber verdi.
Çok geçmeden kafilenin etrafı sarıldı. 200'den fazla silâhlı eşkıya oradaydı. "Bize öğretmen lâzım!" diyenler, çekip gittiler. O güzide Müslümanları, eşkiyâ ile karşı karşıya bıraktılar...
Lıhyanoğulları mensupları, esir ticâreti ile geçinirlerdi. Bu sebeple,
"Teslim olun! Canınızı kurtarın!" teklifinde bulunuyorlardı. Asıl niyetleri onları Mekke'de köle olarak satmaktı. Böylece çok para kazanacaklardı. Çünkü Mekkeli müşrikler kendilerine demişlerdi ki:
“Yakaladığınız her Müslüman için, değerinden fazla para öderiz!”
Bunu Müslümanlar da duymuşlardı. Âsim bin Sabit, Mersed bin Ebî Mersed ve Hâlid bin Ebî Bükeyr:
“Hiç bir zaman müşriklerin ne sözlerini, ne de akidlerini kabul ederiz, diyerek müşriklerin tekliflerini reddettiler.” Asım bin Sabit dedi ki:
“Ben hiçbir zaman müşriklere el sürmemeye ve müşriklerden hiçbirini de kendime dokundurmamaya karar vermiştim. Onların sözlerine kanarak kâfirlere teslim olmam.” Sonra ellerini açarak şöyle duâ etti:
“Allahım! Peygamberini durumumuzdan haberdâr et!”
Allahû Teâlâ, Hz. Âsım'ın duasını kabul buyurdu ve Resûlüllah efendimiz onlardan haberdar oldu.
Asım bin Sabit müşriklere haykırdı:
“Biz ölmekten korkmayız! Çünkü dînimizde basiretliyiz. Ölünce şehîd olur Cennete gideriz!” Müşriklerin ileri gelenlerinden Süfyân bağırdı:
“Ey Asım, kendini ve arkadaşlarını zayi etme, teslim ol!” Asım bin Sabit ok atmak suretiyle cevap verdi. Ok atarken:
“Ben güçlüyüm hiç eksiğim yok. Yayımın kalın teli gerilmiştir. Ölüm hak, hayat boş ve geçicidir. Mukadderatın hepsi başa gelicidir. İnsanlar er-geç Allahû Teâla'ya rücû edicidir. Eğer ben sizinle çarpışmazsam anam üzüntüsünden aklını kaybeder, ma'nâsmda şiirler söylüyordu.”
Hz. Asım'ın sadağında yedi ok vardı. Attığı her ok ile bir müşriki öldürdü. Oku bitince birçok müşriği mızrağıyla delik deşik etti. Öyle bir an oldu ki mızrağı da kırıldı. Hemen kılıcını sıyırdı, kınını kırıp attı. Bu, "Ölünceye kadar döğüşeceğim, teslim olmayacığım" manâsına gelirdi. Sonra da şöyle duâ etti:
“Allahım! Ben bugüne kadar senin dînini koruyup hıfzettim, sakladım. Senden bu günün sonunda, benim etimi, vücudumu koruyup, hıfzetmeni niyaz ediyorum. Çünkü Uhud'da öldürdüğü iki kardeş olan Haris ve Müsâfi’ bin Talhâ'nın anneleri Hz. Âsım'ın kafatasından şarap içmeye yemîn etmiş ve kafasını getirene yüz deve vermeyi vaad etmişti. Müşrikler bunu biliyorlardı.”
Âsim bin Sâbit'in ve diğer Ashabın Allah Allah nidaları, dağları inletiyordu. İkiyüz kişiye karşı on mücâhid ölesiye çarpışıyor, yanlarına yaklaşanlar yaptıklarının cezasını görüyorlardı. Asım bin Sabit en sonunda iki ayağından yaralanıp yere düştü. Kâfirler, Âsim bin Sâbit'ten o kadar korkmuşlardı ki yere düşünce bile yaklaşamadıkları için uzaktan ok atarak şehîd ettiler.
O gün orada mevcut bulunan on sahabeden yedisi şehîd oldu, üçü esir edildi. Lıhyanoğulları Sülâfe binti Sa'd'a satmak için Âsim bin Sâbit'in başını kesmek istediler. Fakat Allahû Teâlâ, Hz. Âsim bin Sâbit'in duasını kabul buyurdu ve mübarek cesedine müşrikler el süremediler.
Allahû Teâlâ bir arı sürüsü gönderdi. Bulut gibi Âsim bin Sâbit'in üzerinde durdular. Hiç bir müşrik yanına yaklaşamadı.
“Bırakın akşam olunca arılar onun üzerinden dağılır, biz de başını alırız,” dediler.
Akşam olunca Allahû Teâlâ hiç bulut yok iken bir yağmur gönderdi. Görülmemiş bir yağmur yağdı. Sel geldi ve Âsim bin Sâbit'in cesedini alıp götürdü. Cesedin nerede olduğu bilinemedi. Ne kadar aradılarsa da bulunamadı. Bunun için müşrikler Âsim bin Sâbit'in hiçbir yerini kesmeye muvaffak olamadılar.
Lıhyanoğulları, Hubeyb bin Adî ile Zeyd bin Desinne'yi Mekkelilere sattılar. Onlar da bu iki sahâbîyi asarak şehîd ettiler.
Arıların, Âsım'ı korudukları hâdisesi zikredildiği zaman Hz. Ömer buyurdu ki:

“Allahû Teâlâ elbette mü'min kulunu muhafaza eder. Âsim bin Sabit, sağlığında müşriklerden nasıl korundu ise Allahû Teâlâ da ölümünden sonra onun cesedini muhafaza edip müşriklere dokundurmadı."
Bunun için Âsim bin Sabit anılırken, "Hamiyyü'd- Debr Anların koruduğu kimse" diye anılırdı. [86[86]]
Bu dünyada Allahû Teâla'nın dinine sahip çıkanlara Allahû Teâla da sahip çıkar. Allahû Teâla'nın sahip çıktığı kimselere, münkir ve müşrik zorbaların gücü yetmez. Allahû Teâla dostlarına ikramda bulunur. Onun ikramı ve yardımı muhteliftir. Yeter ki mü'min onun ikramına layık olsun.

Hz. Bera' Bin Azıb (r.anh)

Ensar'dan olan bir sahabedir. Babası Âzib olup Hâriseoğulları'ndandır. Künyesi Ebu Ammare'dir. Nesebi, Berâ' b. Âzib b. Adiy b. Ceşm b. Mecdia b. Harise b. Haris b. Hazrec b. Amr b. Mâlik b. Evs'tir.
Hicret'ten önce müslüman oldu. Uhud savaşından itibaren bütün gazalarda bulundu. Sıffın'de Hz. Ali tarafında yer aldı. Rasûlullah'ın ashabından Medine'ye ilk gelenler Mus'ab b. Ümeyr ile İbni Ummi Mektum'du. Bu zatlar Berâ'nın da bulunduğu Medineliler'e Kur'an okuyorlardı. Rasûlüllah (sav)'ın bir gazvesine katıldı. Veda haccından önce Berâ, Hz. Hâlid b. Velid ile birlikte Yemen'e gitti. Daha sonra oraya gönderilen Hz. Ali (R.a.) ile geri döndü. Hz. Ali'nin hilafeti sırasında Kûfe'de bulunuyordu. Hicret'in yetmişüçüncü yılında orada vefat etti. Muhammed b. Mâlik, onun parmağında altın yüzük taşıdığını naklederek onunla olan konuşmasını anlatır:
"Herkes itiraz ederek niçin altın yüzük taktığını sorduklarında Berâ1 cevaben Bir gün Rasûlüllah (sav) ganimet dağıtırken elindeki altın yüzüğü bana verip,
"Âl bunu, Cenâb-ı Hak ile Rasûlü'nün sana taktığı bu yüzüğü parmağında taşı" buyurdular. Şimdi siz ne diye bana Rasûlüllah (sav)'ın parmağıına taktığı bu yüzüğü çıkar diyorsunuz?" dedi.
Berâ b. Âzib (R.a.)'in rivayetine rağmen, İslâm alimleri erkekler için altın yüzük takmanın haram olduğuna kail oldular. Yine erkek ve kadın için altın ve gümüş; kaplarda, yazı, süs vasıtalarında kullanmak mezheb imamlarının ittifakı ile caiz değildir. Meselâ; altın ve gümüş kaplarda yemek, içmek, abdest almak, kokulanmak caiz olmadığı gibi, altın ve gümüş saatleri, kalemleri, büro malzemelerini kullanmak da caiz değildir. Evleri ve koltuk takımları gibi eşyayı altın veya gümüşle süsleme de caiz olmaz. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:
“Altın ve gümüş kaplardan içmeyiniz, bunlarda yemek yemeyiniz. Şüphesiz bunlar dünyada müşriklere, âhirette de size aittir.” [87[87]]
“Gümüş kaptan içen kimse, ancak karnına cehennem ateşini yudumlamış olur.” [88[88]]
Şâfiî ve Hanbelîlere göre ise, bu kapları mücerred edinmek de meşru görülmemiştir. Çünkü edinme bunları kullanmaya sebep olur. Ancak zaruret veya ihtiyaç sebebiyle bazı âlet ve edevatı altın veya gümüşle kaplamak, yaldızlamak, diş tedavisinde kullanmak caizdir. [89 [89]] İpekli giymek, altın yüzük takmak erkeklere caiz görülmemiştir. Rasûlüllah (sav):
"Altm ve ipek ümmetimin kadınları için helâl, erkekleri için ise haramdır" buyurur. [90[90]] Hz. Ali, Hz. Peygamber (sav)'in altın yüzük takmayı yasakladığını [91[91]] İbn Abbas ise Rasûlüllah'ın bir adamın elinde altın yüzük gördüğünü, bunu çıkardıktan sonra;
"Sizden biriniz elinde ateşten bir parçayı taşımak istiyor" buyurduğunu nakleder.[92[92]] İslâm uleması, Berâ b. Âzib (R.a.)'den gelen rivayeti şöyle değerlendirmiştir: Altm yüzük kullanmanın haramlığına kail olan fukahâ bu Berâ b. Âzib (R.a.)'den gelen hadise karşı iki türlü cevap veriyorlar:
1) Mubah olan nass ile haram olan nass tearuz ettiğinde haramın tercih edilmesi bir asıldır.
2) Rivayet olunan Berâ b. Âzib vakıası, altın yüzük kullanmanın haram edilmezden evvel cereyan etmiş bir hadisedir. Fakat ikinci cevab, birinci kadar kuvvetli değildir. Çünkü Berâ Hazretlerinin parmağmdaki altın yüzük çok görülerek kendisinden bunun niçin kullanıldığının sorulması bunun kable tahrim/haram olunmadan önce değil belki haram olmasından sonra cereyan etmiş bir .hadise olduğuna delalet eder. Birinci cevap ise kuvvetlidir. [93[93]] Yani İslâm'da erkeklerin altın yüzük kullanmaları haramdır. Sahabelerin kendi arkadaşları Berâ b. Âzib (R.a.)'i sorgulamalarının sebebi de, İslâm'da erkeklerin altın yüzük takmalarının haram olmasıdır.
Berâ b. Âzib (R.a.), Resûl-i Ekrem (sav) ile birlikte 15 sefere iştirak etmek şerefine nail olmuştur. [94[94]] Onun hayatı cihad etmekle geçmiştir. O, ashâb-ı kiram'ın faziletlilerindendir. Rasûlüllah (sav)'in hadis-i şeriflerini neşr ve tamime gayret ederdi. Berâ b. Âzib (R.a.), Hz. Peygamber'den 305 hadîs rivayet etmiştir. Bunlardan yirmiikisi Buhârî ile Müslim tarafından rivayet edilip muttefekun aleyhtir;

[86[86]] Siretü İbn-i Hişam: 2/17İ; El- Bidayi Nihaye/İbn-i Kesir: 4/22; Suverun Mir. Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref’at el- Başa: 6/21-33, Beyrut/ty; Hilyetü'l Evliya: 1/110-111
[87[87]] Buharı, Eşribe, 28; Ekime, 29; Libâs 27; Müslim, libâs, 4, 5
[88[88]] Buharı, Eşribe, 27; İbn Mâce, Eşribe,17; Mâlik, el-Muvatta', Sifatü'n-Nebî, 11; İbnü'l-Esîr, en-Nihâye, 1, 255
[89[89]] bk. İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, VIII, 81, 82; el Meydânı, el-Lübâb, 1V,159 vd; İbn Kudâme, el-Muğnî, 1, 75, 78; eş-Şirâzî, el-muhezzeb, I, II vd; ez-Zühaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edületüh, Dımaşk 1405/1985, III, 506 vd
[90[90]] Buhârî, libâs, 38, Cenâiz, 2, Hibbe, 28; Nesâî, Zînet, 40, Tatbik, 7; İbn Mâce, libâs, 19
[91[91]] Ebû Dâvud, libâs, 8, Hâtem, 3; Tirmizî, Salât, 80, Libâs,l2
[92[92]] ez-Zeylaî, Nasbü'r-Râye, IV, 225, 235
[93[93]] Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih tercemesi/Zebidî/Ter ve Şerh: Kâmil Miras: 4/287-288, Ankara/1980
[94[94]] El- Müsned/Ahmed b. Hanbel: 4/292.

Berâ b. Âzib (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in hadislerini dikkat ve titizlikle rivayet edenlerdendi. Kendisi Rasûlüllah (sav)'den rivayet ettiği hadisleri dikkatle tetkik ederdi. Bir gün Resûl-i Ekrem (sav)'den şu duayı öğrenmişdi. Rasûlüllah (sav) ona:
"Gece yatacağın zaman abdest al, sağ tarafına yat ve şu duayı oku" buyurmuş, ondan sonra duayı da talim etmişdi. Duâ şudur:
"Ya Rabbi! Bütün mukadderatımı sana teslim etmiş, bütün işlerimi senin kudretine bırakmış, varlığımı sana dayamış, bunu sana muhabbetim ve senden korkum yüzünden yapmış bulunuyorum. Ya Rabbi! Senin indirdiğin kitaba inandım ve gönderdiğin Peygambere İman ettim." 95[95] Hz.Berâ b. Azim (R.a.) bu duayı Rasûlüllah (sav)'den dinledikten sonra onu tekrar etmiş, yalnız duanın sonundaki Nebi yerine Rasûl kelimesini kullanmış. Rasûlüllah (sav) de ona Rasûl yerine Nebî kelimesini tekrar ettirmiştir. Hz. Berâ b. Âzib (R.a.)'in Rasûlüllah (sav)'in hadislerini rivayet etme hususunda ne kadar ihtiyatlı ve dikkatli davrandığını onun şu beyanatından anlamak mümkündür. Hz. Berâ der ki:
Biz bütün hadis-i şerifleri Rasûlüllah (sav)'den duyardık. Bazan arkadaşlarımız bize onun hadislerini naklederlerdi. Çünkü bazan bu sıralarda biz hayvanlara çobanlık ederdik. 96[96] Onun için Hz. Berâ (R.a.), Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Bilâl ve Hz. Âzib Allah hepsinden razı olsun hadis rivayet etmiştir. Tabiin neslinden Berâ b. Âzib (R.a.)'a öğrencilik eden bir çok kimse vardır. Onun meclisinde yalnız hadis-i şerifler irad olunmaz, bundan başka Kur'an ayetleri, fıkıh meseleleri de mevzubahis olurdu. Bir gün Hz. "Berâ b. Âzib (R.a.) meclisinde;
"Ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız" 97[97] ayeti kerimesi mevzu bahis olunmuştu.
Mecliste bulunanlardan bir zat, şu suali sordu:
"Müşriklere hamle eden bir adam kendisini tehlikeye atmış olur mu?" Hz. Berâ b. Azib (R.a.) cevab verdi:
"Hayır, biz Allah yolunda cihad etmekle memuruz. Fakat ellerimizle kendimizi tehlikeye atmaktan maksad, para hapsetmek hususunda tehlikeye atılmaktır." 98[98] Berâ b. Âzib (R.a.)'ın ahlâk ve âdatına hakim olan esas sünnete ittiba idi. Rasûlüllah (sav)'in yaşantısına özel bir önem veriyordu. Çocuklarına da aynı duyguları aşılamaya çalışıyordu. Berâ b. Azib'in oğlu Yezid naklediyor:
"Bir gün babam bizi topladı, geliniz oğullarım, size Rasûlüllah (sav) nasıl abdest alırdı, onu göstereyim, dedi. Çünkü sizinle bundan sonra ne kadar kalacağımı bilemiyorum"
Hz. Berâ b. Azim (R.a.), bütün oğullarını topladıktan sonra su getirtmiş, abdest almış ve çocuklarına:
"İşte Rasûlüllah (sav) böyle abdest alırdı. Rasûl-i Ekrem, abdest aldıktan sonra hanesine girmiş, namaz kılmış sonra mescide çıkmış, namazın kılınmasını emretmişti Ezan okunmuş, öğle namazını kılmıştık. Hatırımda kaldığına göre, Rasûlüllah (sav) Yasin suresinden âyetler okumuşlardı. Daha sonra bize ikindi, akşam, yatsı namazını kıldırmışlardı. İşte Rasûlüllah (sav) böyle abdest alır, böyle namaz kılardı." 99[99] Görüldüğü gibi, Ashâb-ı Kiram, aile içinde sünnet muallimidir. Dolayısıyla sahabelerin yolunda gidenler, Rasûlüllah (sav) 'in sünnetini ve siretini tatbikaîlı olarak çocuklarına öğretmeye çalışan sünnet muallimleridir. Çocuklarını Rasûlüllah (sav)'in siret ve sünneti ile tanıştırmayan ve onlara öğretmeyenler, Ashâb-ı Kirâm'ın yolundan ayrılanlardır.

Hz. Bilal-i Habeşi (r.anh)

İslâm ümmetinin evrensel istiklal marşını müslümanlara okuyan bjr İslâm inkılapçı sı dır. Hz. Peygamber'e ilk İman edenlerden biri ve sonradan ona müezzin olan sahabedir. İslâm tarihinde unutulmaz yeri olan Bilâl-i Habeşî, aslen Habeş'lidir. Anasının adı Hamâme, babasının'adı Rebah, künyesi Abdullah'tır.
Bilâl, İslâm'ın ilk tebliğ yıllarında Ümeyye b. Halefin kölesiydi. İslâm'ın ortaya çıktığı yıllarda bir çok kimse, soy ve soptarınm yüksekliğine, şirk toplumu içindeki nüfuzlarına bakarak kavim ve kabile taassubuna düşmüş, İslâm'a cephe almış ve sapıklıkta kalmışlardı. Bilâl b. Rebah gibi kimseler de zayıf ve acizliklerine rağmen hak davete uyup şirkten kurtulmuşlardı. İşte Bilâl b. Rebah (r.a.) İslâm davetine ilk icabet edenlerden biriydi.
Hz. Bilâl (r.a.), yanında köle olarak bulunduğu Ümeyye b. Haleften habersiz geceleri Kur'an öğrenmeye gidiyordu. Geceleri Kur'an öğrenmeye gitmeden önce Kabe'ye uğrar oradaki putlara tükürür, inkâr ettiğini söyler öyle giderdi. Çünkü putları inkâr etmeden iman sahih olmadığı gibi, Kur'an eğitimi de sahih olmaz. Putları, Tağutları reddetmek, inkâr etmek, Allah'a imanın ilk rüknüdür. Bu rükün gerçekleşmeden Allah'a iman gerçekleşmez.
Ümeyye b. Halef, kölesi Bilâl'in müslüman olduğunu anladıktan sonra, onu İslâm'dan çevirmek için yapmadığı eziyet ve işkence kalmamıştı. Ümeyye, öğlen vakti güneşinin bir yanardağ kesildiği anda, Bilâl'i alır, kızgın kumların üzerine yatırır, göğsüne kocaman bir taş koyar ve şöyle derdi:
"Muhammed'e küfret; Lat ve Uzza'ya iman et. Yoksa onlara iman edinceye kadar böylece kalacaksın."

95[95] El-Müsned/Ahmed b. Hanbel: 4/293.
96[96] El-Müsned/Ahmed b. Hanbel: 4/283.
97[97] Bakara: 2/195.
98[98] El-Müsned/Ahmed b. Hanbel: 4/303.
99[99] El-Müsned/Ahmed b. Hanbel: 4/288.

Bilâl'in kızgın kumlar üzerinde sırtı yanar, göğsü yanar, nefesi tıkanır, bu müthiş işkence altında saatlerce kıvranırdı. Fakat dudaklarında daima şu sözler dökülürdü:
"Allahu Ahad, Allahu Ahad", Onun bu durumu, müşrikleri bile hayrete düşürürdü.[100[100]] Mü'min kişi imanının kuvveti oranında kâfirlerle ve kâfirlerin işkenceleriyle muhatab olur.
O, geçim için, makam ve mevki için başka ilâhlara sığınmazdı. O biliyordu ki hüküm Allah'a aittir, rızık Allah'a aittir. Öldürmek ve yaşatmak Allah'ın elindedir. Geçici dünyanın çıkarları için put ve tağutları tasdik etmek ve bu arada imandan bir cüz de Allah'a ayırmak iman için yeterli değildir. Tam ve kâmil anlamda hükmün, öldürmek ve diriltmenin Allah'a ait olduğunu rızık verenin yalnız Allah olduğunu, Allah'ı bütün sıfatlarıyla tanıyıp ona göre iman etmedikçe ve bu uğurda gelecek sıkıntı ve ezalara katlanmadıkça imanda kemâle ulaşmanın mümkün olmadığını biliyordu. Bilâl, rızık ve ölüm korkusu taşımıyordu. Yalnız Allah'tan korkuyor ve yalnız ondan ümid ediyordu. îman en büyük güçtür. O gücü elde eden bütün kâinata meydan okuyabilir. Allahû Teâla'ya giden yol en doğru yoldur. Arifsen sen de kalbini imanla doldur!
Ehl-i küfrün işkence ve baskıları karşısında mü'min insanı ayakta tutan güç, mü'min insanın kalbindeki imanıdır.İşkence altında kıvranan Bilâl (r.a.)'a rastgelen Varaka b. Nevfel,
"Vallahi ey Bilâl, Allah birdir, Allah birdir. " der, sonra da müşriklere dönerek:
"Siz onu bu yüzden Öldürürseniz, biz onu, kendimize örnek alırız." derdi.[101[101]]
Bilâl'in efendileri olan Mekkeli müşrikler onu, çoluk çocuğun oyuncağı yapmışlardı, ona işkence edenlerden biri de Ebu Cehil'di. Ama Bilâl'e yapılan işkenceler sırasında gösterdiği sabır ve tahammül hepsini şaşkına çevirirdi. Nasıl oluyor da bu derece ağır işkencelere katlanabiliyordu.
Ümeyye b. Halefin Bilâl'e yaptığı işkencelere çok üzülen Hz. Ebû Bekir (r.a.) ona bu işkenceden vazgeçmesini söylemiş o da;
"Onun ahlâkını bozan sensin, onu bizden uzaklaştıran senden başkası değildir" demişti. Bunun üzerine Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) ona şu cevabı vermişti:
"Benim yanımda senin şu kölenden daha güçlü ve kuvvetlisi var. Hem de senin dinindendir. İstersen onu al ve bunu bana ver." Ümeyye bu teklifi kabul edip öteki köleyi aldı ve Hz. Bilâl'i Hz. Ebû Bekir'e verdi. Başka bir rivayette Hz. Ebu Bekir'in onu yedi ukiyeye satın alıp azat ettiği kaydedilir. [102[102]]
Bilâl'ı Rasûlüllah'ın yanına götürüp azat etmiş ve Bilâl işkenceden kurtulmuştu. Elbette bu Allah'ın bir takdiridir. Bilâl Hz. Ebû Bekir'e bu sebeple borçlu değildir. İki mümin de görevlerini yapmışlar. Allah da onlara ecrini vermiştir. Hz. Ömer şöyle der:
"Efendimiz Ebu Bekir, yine efendimiz Bilâl'i azad etti." [103[103]]
Bilâl daha sonra diğer ashâb ile birlikte Medine'ye hicret etti. Orada Sa'd b. Hayseme'ye misafir oldu. Ensar ile Muhacirler arasında kardeşlik oluşturulunca Bilâl'e de Abdullah b. Abdurrahman el-Has'amî kardeş ilân edildiler. Bu kardeşlik köklü bir şekilde sürüp gitti. Öyle ki Bilâl, Hz. Ömer devrinde Şam'da bulunduğu sırada maaş olarak divandan ona ayrılan hissesinden kardeşine de bir hisse veriyordu. [104[104]]
Bilâl, Rasûlüllah (sav)'in müezzini olarak tanınmaktadır. Ve sık sık ezanı Bilâl'e okutturdu. Hatta sabah ezanındaki (Namaz uykudan hayırlıdır) ibaresini Bilâl ezana eklemiş Rasûlüllah (sav);
"Bilâl, bu ne güzel söz!" diye onu tasvip etmişti. [105[105]] Hz. Bilâl, Rasûlüllah'ın bütün gazalarına katıldı. Bedir gazasında Hz. Bilâl, Mekke'de kendisine her türlü eza ve işkenceyi reva gören Ümeyye'yi görmüş ve şöyle bağırmıştı:
"İşte küfrün başı!.." Bunun üzerine dikkatleri ona çevrilmiş ve müslümanlar derhal onun ve oğlunun etrafını sararak İkisini de öldürmüşlerdi. Resul-i Ekrem Mekke'nin fethi ardından Kabe'ye girerken has müezzini Hz. Bilâl'ı yanlarında bulundurmuşlardı. İbn Ömer, bu vakıayı şöyle nakleder ve der ki:
"Resul-i Ekrem, Mekke'nin fethi gününde, Mekke'nin yüksek tarafından bir deve üzerinde geldi. Üsame b. Zeyd, BİlâI ve Osman b. Talha da yanlarmdaydılar. Resul-i Ekrem Kâbe içinde uzun bir müddet kaldılar, sonra çıktılar. Arkasında müminler içeri girmek için birbiriyle yarış etti. İlk giren bendim. Bilâl, kapının arkasındaydı. Bilâl'e Rasûlüllah'ın nerede namaz kıldıklarını sordum, yerini gösterdi. Ne var ki Bilâl'e, Allah Rasûlü'nün kaç rekat namaz kıldıklarını sormayı unuttum."[106[106]]
Rasûlüîlah (sav), Kabe'yi putlardan temizledikten sonra müezzinilah'a gelen mektupları kendisi okuyor, cevap gerekiyorsa yazıyordu. Bu arada asıl görevi olan vahiy kâtipliğini de sürdürüyordu. [107[107]]
Müslümanlara lazım olan ilimleri öğretecek bir müslüman bulunmazsa ve bu ihtiyaç hissedilen gayr-i müslimlerden öğrenmekten başka çare yoksa o zaman gayr-i müslimlerden öğrenilebilir. Herhe kadar müslüman bir insan için gayr-i müslimlerden ilim öğrenmek zehir içmek kadar zor da olsa dinen öğrenmesi caizdir. Ancak müslümanların ihtiyaçlarının olduğu ilimleri tesbit etmekte müslümanların başındaki Cematü'l Müslim'inin

---

[100[100]] İbn Sa'd, Tabakat, III, 232
[101[101]] İbnü'l-Esir, el-Kâmil Fi't-Târih, II, 66
[102[102]] İbn Sa'd, Tabakat, III, 232
[103[103]] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l- Gabe, 1,209
[104[104]] İbn Sa'd, Tabakat, III, 234
[105[105]] Avnu'l-Ma'bud, Şerhu Sünen-i Ebî Dâvud, 111,185; İbn Mâce, Ezan, 1, 3
[106[106]] Buhârî, Megâzî, 49
[107[107]] İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, II, 358; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 538; İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 579.

imamının görevidir. Rivayete göre yaşının küçük olması nedeniyle Zeyd, Bedir ve Uhud savaşlarına katılmamıştır. Katıldığı ilk savaş Hendek savaşı olup, savaşa hazırlık kabilinden, müsîümanlar Medine'nin etrafında hendek kazarlarken Zeyd, çıkan toprağı taşıma işinde yardım ediyordu. Resûlüllah (sav) O'nu bu durumda görünce:
"Ne kadar iyi bir çocuk" diyerek takdir ifadelerini dile getirmiştir.
İbn Abdi'l-Berr, "el-İstîâb"da zikredip, sahih kabul etmediği bir habere göre; Tebük seferinde, Benî Mâlik b. en-Neccâr'ın bayrağını Umâre b. Hazm taşıyordu. Resûlüllah, bayrağı ondan alıp Zeyd b. Sâbit'e verdi. Bunun üzerine Umâre:
"Ey Allah'ın Resulü! Hakkımda sana herhangi birşey mi ulaştı?" diye sorunca, Resûlüllah;
"Hayır, lâkin Kur'ân'a öncelik vardır: Zeyd de Kur'ân'ı senden daha çok ezberlemiştir" şeklinde cevap verdi. 108[108]
Zeyd b. Sabit, ashâbm en âlimlerinden biriydi. Sadece Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemekle kalmamış, mirasla ilgili feraiz İlmini de çok iyi öğrenmişti. Öyle ki, ashâb arasında bu ilmi O'ndan daha iyi bilen yoktu. Resûlüllah (sav), ashabına
: "Feraizi en iyi bilen Zeyd'dir" diyordu. İmam Şâfiî de, feraiz hususunda onun rivayet ettiği hadisle amel etmiştir. 109[109]
Gerek Hz. Ömer, gerekse Hz. Osman, Medine'den ayrıldıkları zaman Zeyd b. Sabit'i vekil bırakırlardı. Hz. Osman, O'nu ziyade seviyordu. Zaten kendisi de Osman taraftarıydı ve bu halife devrinde beytülmâla bakmakla görevlendirilmişti. Yermük günü de ganimetleri taksim işini Zeyd üstlenmişti. 110[110]
Zeyd'in vefat tarihi konusundaki rivayetler arasında tam bir mutabakat olmamasına rağmen, büyük bir ihtimalle
Zeyd ten; İbn Ömer, Ebu Saîd, Ebu Hüreyre, Enes, Sehl b. Huneyf ve Abdullah b. Yezîd el-Hutamî gibi sahabeler rivayette bulunmuşlardır. Tabiînden de; Saîd b. el-Müseyyeb, Kasım b. Muhammed, Süleyman b. Yesâr, Ebân b. Osman, Büsr b. Said ve Zeyd'in iki oğlu, Harice ile Süleyman ve başkaları rivayet etmişlerdir. 111[111]
Sahabeler, sadece mallarını değil zekâlarını da İslâm için kullanmışlardır. Zeki olan çocuklarını îslâmî eğitim ve öğretim kurumlarından alıp küfrî eğitim kurumlarına emanet edenler, sahabenin izinden ayrılıp küfre adaklar armağan edenlerdir. Sahabeler kulluk kitabları Kur'ân'ı öğreniyorlardı. Başkalarına da Kur'ân'ı öğretiyorlardı. Sahabenin fıkhında Kur'an okumak, Kur'ân'ı anlayıp başkasına öğretmek ve O'nun ahkâmlarını hayata geçirmek, medeniliğin en önemli şartıydı.
Kulluk kitabı Kur'an'dan habersiz yaşamak, bir gericilik ve mürtecilik alametidir. Kur'an eğitim ve öğretimini yasaklayanlar da, Ebû Cehil döneminden bu yana devam edip gelen mültecilerdir.
Rasûlüllah (sav)'in bütün sahabeleri medeniydi. Çünkü onlar Kur'an ile aydınlanmışlardı. Kur'an ile aydınlanmak, ebediyen karanlıktan kurtulmaktır. Kur'an karanlıksız, karanlık ise Kur'an'sızdır.
Rasûlüllah (sav)'ın evinin ihtiyaçlarım sağlar, sonra da müsait zamanlarda o borçları öderdi.
Hz. Bilâl'in doğruluk ve ahlâkı, İslâm'a bağlılığı bütün çağdaşları tarafından aynı derecede takdir edilmekte ve övülmekteydi. Artık o, siyahı bir köle değil, ashâb'ın ileri gelenlerinden ve İslâm devletinin yönetiminde söz sahibi olan mü'minlerden biriydi. Hz. Bilâl, uzun boylu, zayıf, ince ve koyu esmerdi. Ömrünün sonlarına doğru saçlarının çoğu beyazlasın işti. Hz. Bilâl (r.a.), İslâm'ın köleliğe karşı gerçekleştirdiği inkılabın adeta sembolüdür. İslâm dininin köleler için ne yaptığını görmek isteyenler, Hz. Bilâl (r.a.)'in hayatına baksınlar.
İslam köleliğe giden bütün yollan kapatmıştır. Sürekli köle azad etmeye teşvik etmiştir. İslâm dini köleliği haram etmiş, sadece savaş halinde kabul etmiştir. Bu İslâm'la ve müslümanlarla savaşan kâfirlerin gücünü ve kuvvetini kırmak içindir. Savaşın neticesinde elde edilen köleleri Halife-i Müslimin isterse azad edebilir.
İslâm dini kölelere ordunun bayrağını teslim etmiştir. İşte Zeyd b. Harise (r.a.) ve onun oğlu Usame (r.a.)'a savaşta ordu bayrağını teslim edilmiştir. İslâm köleleri hürriyete kavuşturmuştur. Kölelerden komutanlar, idareciler ve medeniyet mimarları yetiştirmiştir. İşte Bilâl Habeşî (r.a.) de bu medeniyet mimarlarından birisidir.
İslâm'ın bütün zaman ve mekânlarda şiarı kölelik değil hürriyettir. Hz. Bilâl (r.a.), köleliği hürriyete dönüştürmenin sembolüdür. Bir insana renginden ve kavminden dolayı değil, imanından dolay değer verilir.
Hz. Bilâl (r.a.), vefatı yaklaşınca, ölümün ızdırabını, sevgililerine kavuşmasmdaki zevk ile mezcetmiş; ömrünün son anlarında onun hastalığını gören zevcesi, teessüründen "ah ne acı" dedikçe, Bilâl: "Oh! ne tatlı!." diyordu. Hevlaniye kabilesine mensub olan vefakâr eşi Hind Bilâl (r.a.) gözlerini kapattı ve başını göğsünün üzerine koydu. Bilâl (r.a.)'in hanımı ağlayıp dövünerek bağırdı:
"Eyvah ne kadar acı!.." Bilâl (r.a.) son nefesleriyle mücadele ederken mırıldandı:
"Hayır, aksine ne mutlu bana!..Yarın kavuşuyorum dostlarıma; Muhammed ve Ashabına!" diyordu. 112[112]

108[108] İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 537; İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 278
109[109] İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 279; el-Askalânî, a.g.e., III, 23
110[110] İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 279; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 538; II, 538; el-Askalânî, a.g.e., III, 23
111[111] İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 279; el-Askalânî, a.g.e., III, 23; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 540; İbn Sa'd a.g.e., II, 360
112[112] İbn Sa'd, Tabakat, III, 238-239.

Hz. Büreyde İbn-i Husayb (r.anh)

Büreyde İbni Husayb radıyailahu anh cihad aşkıyla dolu bir sahabedir, islâm'ı yaymak için Medine'den kalkıp Horasan bölgesine kadar giden ve orada vefat eden bir yiğit... Rasûlüllah (sav) efendimizle ilk karşılaşmasında zorlama olmadan kendi isteğiyle gönlünü İslâm'a açan bir bahadır... Efendimizi öldürmeye giderken onun nuruyla dirilen bir kahraman...
O, Eşlem kabilesinin Sehmoğulları koluna mensuptu. Ebû Sehl veya Ebü'l-Husayb künyesiyle anıldı. İslâm'la şereflenmesi şöyle oldu: "İki Cihan Güneşi efendimiz Medine-i Münevvere'ye hicret etmek üzere Hz. Ebû Bekir Sıddîk (r.a.) ile Mekke'den ayrıldığında müşrikler sevgili Peygamberimizi yakalayıp öldürene büyük vaadlerde bulundu. Bu haber Mekke ve çevresinde süratle yayıldı. Büreyde de bu mükâfatlara kavuşmak isteğiyle kendi arazilerinden geçen insanları durdurup kimliklerini sorardı."
Bir gün karşısına Allah Rasûlü ile yâr-i gâri mağara arkadaşı Hz. Ebu Bekir Sıddık çıktı. Rasûl-i Ekrem (sav) efendimiz ona
"Sen kimsin?" diye sordu.
"Büreyde" dedi. Efendimiz arkadaşı Ebû Bekir'e dönerek;
"İçimiz serinledi", buyurdu. Sonra
"Kimlerdensin?" dedi.
"Eşlem kabilesinden" dedi. Efendimiz yine arkadaşlarına dönerek:
"Selâmetteyiz." buyurdular. Tekrar
"Eslem'in hangi kolundan?" diye sordu.
"Sehm kolundan" dedi. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz:
"Yâ Ebâ Bekir senin nasibin çıktı." buyurdular. Büreyde bu tatlı konuşmalardan ve o nurlu insanlardan etkilenmişti.
"Ya sen kimsin?" dedi. Sevgili Peygamberimiz:
"Allah'ın Rasûlü Muhammed." diye cevap verince Büreyde'nin gönlü İslâm'ın nuruyla aydınlanıverdi. Kendiliğinden:
"Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Rasûlüh" diyerek İslâm'la şereflendi. Adamlarıyla birlikte peşinde namaz kıldı.
İman davetçisi, aynı zamanda bir yürek fatihidir. Muhatabının gönlünü kazanamayan hiçbir şeyini kazanamaz. İnsanları İslâm'a kazanmak, yürekleri kazanmakla mümkündür. Bu nedenle yürekleri fethedecek gül gibi, sümbül gibi kelimeleri bulup kullanmalıyız.
Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz ertesi gün hicret yolculuğuna devam etti. Büreyde (r.a.) O'nun Medine'ye bayraksız girmesini içine sindiremedi ve:
"Ya Rasûlallah! Medine'ye sancak olmadan gitmeniz uygun değildir." dedi. Başındaki sarığı çözüp mızrağına bağladı ve arazilerinden çıkıncaya kadar onlara muhafızlık yaptı. Bir süre sonra o da hicret ederek Medine'ye yerleşti.
Büreyde (r.a.) Bedir ve Uhud gazvelerinde bulunamadı. Fakat, Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizle birlikte on altı gazveye iştirak etti. Çok önemli hizmetlerde bulundu. Müreysî Gazvesinden önce istihbarat görevlisi olarak düşmanın savaş hazırlıklarını tesbit etti. Savaştan sonra da esirlerin muhafazasına memur edildi. Hudeybiye'ye giden İslâm ordusuna kılavuzluk yaparak orduyu Mekke keşif kollarının takibinden kurtardı. Mekke'nin fethi sırasında Eşlem kabilesine ait iki sancaktan birini o taşıdı. Sevgili Peygamberimiz onu Eşlem ve Gıfar kabilelerine zekât âmili olarak gönderdi.
Hz. Büreyde (r.a.), hizmet mevsiminin hizmet eriydi. Her hizmetin bir mevsimi vardır. Hizmetleri mevsiminde yapmayanların hezimetleri kaçınılmazdır. Bundan ötürüdür ki, Hz. Büreyde (r.a.) İslâmî her hizmete hazırdı. Mekke fethinden sonra iki Cihan Güneşi efendimiz onu Hz. Halid komutasında Yemen taraflarına gönderdi. Efendimizin rahatsızlığının son zamanlarında Üsâme (r.a.) kumandasında Şam tarafına giden orduda sancaktarlık yaptı. Hayber'in fethine katıldı. Surlarda açılan gedikten içeri dalan kahramanlar arasında yer aldı. Hatta o sırada Büreyde (r.a.)'in üzerinde kırmızı bir elbise bulunuyordu. Kendisi bu elbiseden farkedilmişti. O, sonradan İslâm'ın güzellikleriyle gönlünü doldurdukça bu hareketini tevâzuya aykırı buldu. Zira şöhret âfetti. Hizmette esas dikkat çekmemekti. Büreyde (r.a.) İslâm'a girdikten sonra bu halinden daha'büyük bir günahını hatırlamadığını anlatır.
O, iki Cihan Güneşi efendimizin bir sefer sırasında konakladıkları yerde kalan bazı eşyayı sırtına koyduğunu ve kendisine "yük devesi" diye iltifat ettiğini nakleder. Ne irfan! Ne incelik! Ne dikkat! Ne titizlik! Ne muhabbet ve ne teslimiyet! Allah için olan her şey onun kabulüydü. Onun teslimiyeti ve sadakati böylesine güzeldi. İslâm tümüyle güzellikti...
İslâm'a teslim olan müslümamn hayatı bir güzellikler yumağıdır. Müslüman insandan güzellikten başkası da beklenmez. Eğer müslüman insandan güzellikten başkası meydana geliyorsa, arıza var demektir. Sahabe güzelliklerin başında cihadı bilirdi. Çünkü cihad, alemi fitneden, fesad ve şirkten temizlemektir. Dolayısıyla Allah yolunda cihad en büyük güzelliktir. Bundan ötürüdür ki, sahabe cihad ile hayatını güzelleştirmiştir.
Büreyde (r.a.)'ın gönlü o derece cihad aşkıyla doluydu ki, at sırtında düşmana saldırmaktan daha güzel bir hayat

şekli olmadığını söylerdi. Ömrünü hep cihad aşkıyla geçirdi. Zaman zaman:
"Benim damarlarımda cihad kanı akmaktadır. Hayatım at sırtında geçer" derdi. Arkadaşlarını hep hayırla anardı. Fitne fesat çıkarmak isteyenlere karşı:
"Benim kılıcım müslümana karşı kınından çıkmaz." derdi. Müslümanlar arasında çıkan olaylara karışmadı. Hiç kimseye taraftarlık etmedi. Bir gün birisi ona Hz. Ali, Osman, Talha ve Zübeyr (r.anhüm) hakkında fikrini sordu. O da ellerini açarak;
"Cenâb-ı Hak Ali'ye rahmet eyleye, Osman'a, Talha'ya, Zübeyr'e rahmet eyle..." dedi.
Müslüman, diri olsun, ölü olsun müslümanların hayrını isteyen hayırlı insandır. Müslümanlara karşı terk-i silah, sahabenin en büyük şiarıdır. Müslümanlara karşı zalim olmaktansa mazlum olmak daha iyidir. Bu aynı zamanda sahabenin Rasûlüllah (sav)'den öğrendiği bir mirastır.
Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizin dâr-ı bekâ'ya irtihaîlerinden sonra sahabenin çoğu hasretine dayanamayarak uzak bölgelerde cihada katılmış ve İslâm'ı yaymak için etrafa dağılmışlardı. Büreyde (r.a.) da Hz. Ömer (r.a.) zamanında Basra'ya yerleşti. Hz. Osman (r.a.) zamanında Horasan tarafına gönderilen orduya iştirak etti. Orada İslâm'ı yaymak için çalıştı. İnsanları tek tek Allah'a çağırdı. Onlara İslâm'ı ve Kur'an'ı öğretti. Ömrünü bu şekilde dini tebliğ ile geçirdi. Bu bölgede en son vefat eden sahabe oldu.
Yezid bin Muâviye döneminde 63 hicrî 682 milâdî senede vefat eden Büreyde İbni Husayb (r.a.) Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizden 164 hadis rivayet etti. Buharî'de bir, Müslim'de onbir rivayeti bulunmaktadır. Bir rivayeti şöyledir:
"Kim Kur'an-ı Kerim'i okur, onu dünya kazancı için vâsıta yaparsa, kıyamet gününde, yüzü, etten soyulmuş bir kemikten ibaret olarak Arasat meydanına gelir."
Cenab-ı Hak, bizleri de Büreyde (R.a.) gibi gönlü cihad ruhuyla dolu kullarından olmayı ve O'nun şefaatlerine ermeyi nasib eylesin, Amin.113[113]
Sahabenin fıkhı, eihadda cenneti salık veren bir fıkıhtır. Çünkü sahabeler, cenneti eihadda aramışlardır. Daha doğrusu sahabeler için cennete giden yol eihadda geçiyordu. Cihadı cennete giden yol bilip bu yolda yürüyenler, sahabe fıkhını ihya edenlerdir.

Hz. Câbir Bin Abdullah (r.anh)

Cabir b. Abdullah b. Amr, b. Haram, b. Ka'b, b. Ganem, b. Seleme. Künyesi Ebû Abdullah olan Câbir Hazrec kabilesindendir.
Câbir'in babası, ikinci Akabe bey'atinde müslüman olmuş ve Haramoğulları nakipliğine tayin edilmişti. Kâfirler Uhud gazasında onu, burnunu ve kulaklarını keserek işkence ettikten sonra şehit ettiler. Dokuz kızı vardı, bunlara Câbir baktı. Hz. Câbir babasının şehadetini şöyle anlatır: "Babam Uhud'da şehit oldu. Kız kardeşlerim bana bir deve vererek git babamızın cenazesini bu deveye yükle getir ve onu Selemeoğıılları kabristanına göm dediler. Deveyi alarak gittim. Yanımda birkaç adam da vardı. Rasûl-i Ekrem babamı cihad meydanından taşıyarak aile kabristanına götürmek istediğimi haber aldılar. O, Uhud'da oturuyordu. Beni huzurlarına çağırarak dedi ki: Nefsimi elinde tutan Cenâb-ı Allah'a yemin ederim ki; Abdullah arkadaşları ile birlikte gömülecektir. Rasûl-i Ekrem'in bu sözü üzerine ben de babamı taşımaktan vazgeçtim ve onu Uhud şehitleri ile birlikte gömdüm.114[114] Rasûîüllah (sav) Câbir'e,
"Sana bir müjde vereyim mi? Allah babanı diriltti. Ve kendisine perdesiz doğrudan doğruya hitap etti. Halbuki şimdiye kadar hiçbir kimseye böyle hicabsız söylediği olmamıştır" buyurdu.
Babası şehit olunca ardında bıraktığı borçlarını Câbir ödeyemedi ve Rasûlüllah'a giderek,
"Ya Rasûlallah! Babam Uhud günü şehit olduğunda bana borç bıraktı. Alacaklılar beni sıkıştırıyorlar. Bana Yardım ediniz de borcumun bir miktarını gelecek yıla ertelesinler." dedi. Rasûlüllah (sav)
"Hay hay, öğleye doğru size gelir, alacaklıları görürüm" dedi. Rasûlüllah (sav) Câbir'in evine gitti. O istirahat ederken Câbir onun için bir koyun kestirdi. Rasûlüllah uyanınca Câbir'e
"Bana Ebû Bekir'i çağır" dedi. Rasûlüllah (sav) ve yanındaki ashabı yemek yediler. Yemekten sonra Rasûlüllah (sav) gitmek üzere ayağa kalkınca Câbir'in zevcesi ona
"Ya Rasûlallah, bana ve kocama dua et" diye yalvardı. Rasûlüllah da:
"Cenâb-ı Hak seni ve kocanı mağfiretine nail etsin" buyurdu. Mü'min kadın kocasının dünya ve âhiret saadeti için gayret gösteren kadındır. Hakeza mü'min erkekte hanımının dünya ve âhiret saadeti için çalışır. Birbirlerinin dünya ve âhiret saadeti için çalışmayan erkek ve kadınlarda hayr yoktur.
Rasûlüllah daha sonra alacaklıları çağırmış ve onlardan Câbir'e mühlet vermelerini istemiş, onlar mühlet vermeyince Rasûlüllah Câbir'e hurmalarını ölçüp onlara vermesini buyurmuştur. Câbir, hurmalanyla babasının borçlarını ödedikten sonra kendisine de bir miktar hurma kalmıştır. Bunu Rasûlüllah'a aktarırken karısına dönüp
"Ben sana Rasûlüllah'ı rahatsız etmemeni tenbih etmemiş miydim?" deyince karısı
"Rasûl-i Ekrem benim evime gelir de, ben ondan bana ve kocama dua etmesini nasıl istemem?" demiştir. Câbir,

---

113[113] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el-Başâ, Beyrut/ty.
114[114] Buhârî, II, 584.

"Biz, Rasûl-i Ekrem'in himmet ve imdadı ile borçtan kurtulduk" demiştir. Rivayete göre Câbir, Bedir ve Uhud savaşlarından başka bütün Cihad hareketlerine katılmıştır. Câbir, Enmar gazasında Rasûlüllah'ın hayvanının üzerinde namaz kıldığını rivayet etmektedir. Hendek savaşında da Rasûlüllah ile ashabının tam üç gün aç kaldıklarını, hendek kazan bazı sahabelerin rastladıkları kayayı yerinden oynatamadiklarını nakleden Cabir şöyle der: "Rasûl-i Ekrem'e bir kaya parçasına tesadüf ettiklerini söylemişler. Hz. Peygamber de onlara

"Siz bu kaya parçasının üzerine biraz su serpiniz" buyurdu. Su serpildi, sonra Rasûl-i Ekrem kazmayı eline alarak besmele çektikten sonra kazma ile kayaya üç defa vurunca kaya tuzla buz oldu. Bu sırada dikkat ettim, Rasûl-i Ekrem karnına (açlıktan) bir taş bağlamıştı."

Dâva önderi, dâva arkadaşlarını borç yükü altında bırakmayan kimsedir. Dâva arkadaşlarının borçlarıyla da ilgilenen kimsedir. Şunu bilelim ki; gerçek dâva önderi, dâva arkadaşlarına her hangi bir lekenin "gelmesini istemeyen kimsedir.

Hz. Câbir, Siffin vakasında Hz. Ali tarafında yer aldı. Ancak, Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra Muaviye'ye bey'at etti. Ömrünün sonlarında gözleri görmez oldu. Medine'de doksanüç yaşında öldü.

Câbir, Rasûlüllah'tan bin beş yüzden fazla hadis rivayet etmiştir. Elli sekizi Buhâri ve Müslim'de mevcut olup müttefekun aleyhtir. Ashâb arasında Câbir İbn Abdullah isminde iki kişi daha vardır: Biri Câbir İbn Abdillah İbn Rebâh; diğeri Câbir b. Abdillah er-Râbisî'dir. [115][115]

Hz. Câbir'in Rasûlüllah'tan önemli rivayetleri vardır. Bunlardan bazıları şöyledir: İstihare hadîsi: "Rasûlüllah Kur'an'dan bir sure öğretir gibi (büyük küçük) işlerimizin hepsinde bize istihare (duasını) öğreterek şöyle buyurdu:

"Sizin biriniz bir işe kalben azmettiğinde o kimse farz değil (istihare niyetiyle nafile olarak) iki rekat namaz kılsın. (Namazdan) sonra şöyle dua etsin: Ya Rab hakkımda hayırlısını bildiğin için senin dergâh-ı inayetinden bana hayırlısını bildirmeni dilerim. Ve hayırlı olana gücün yetiştiğinden lutfundan bana güç vermeni dilerim. Ya Rab, hayırlı olanın bana gösterilmesini ve takdirini senin o büyük fazl ve kereminden dilerim. Allah'ım senin her Şeye gücün yeter, halbuki benim yetmez. Sen her Şeyi bilirsin, halbuki ben bilmem. Muhakkak sen Şuurumuzdan uzak olan her şeyi de pek yakından bilirsin. Ya Rab, bilirsin ki bildiğinde hiç şüphe yoktur Şu azmettiğim iş dinim, dünya ve âhiretim için hayırlı ise, benim için onu kolaylaştır. Sonra işlemeye kudret bahşettiğin ve bana nasip kıldığın bu işi, mübarek eyle. Yine şu azmettiğim iş dinim, dünya ve âhiretim için şer ise, bu işi benden beni de bu işten uzaklaştır. Ve hayır nerede ise o hayrı bana takdir eyle. Sonra nefsimi bu takdir buyurduğun hayrı kabul etmeye razı kıl."

Hz. Câbir "istihare eden mü'minin duada bu iş diye geçen yerlerde hacetini adıyla anmasını" söylemiştir.

Hz. Câbir'in rivayet ettiği diğer hadislerden bazıları şunlardır:

"Sizin biriniz farz namazı mescidinde kıldığında dönüp evine gelerek sünnet, müstehap, kaza namazlarını evinde kılmak suretiyle evini de namazın feyz ve bereketinden nasibdar kılsın. Cenâb-ı Hak onun namazından evinde bereket yaratır."

Bir kere yanımızdan bir cenaze geçmişti de Rasûlüllah (sav) cenaze geçtiği için kıyam etmişti. Biz de ayağa kalktık. Ve,

"Ya Rasûlallah bu bir Yahudi cenazesidir" dedik. Rasûlüllah,

"Bir cenaze gördüğünüzde (müslim olsun, kâfir olsun) kıyam ediniz. Çünkü ölüm, korkunç bir şeydir" buyurdu.

Ey Câbir dikkat et. Sana Kur'an'da nazil olan en büyük sureyi bildiriyorum. Bu, Fâtiha-i Şerîfe'dir. Zira onda her derde karşı bir şifa vardır.

Rasûlüllah (sav) zamanında biz, at eti yerdik.

Ezan ile beraber ticaret haram olur. Hutbe (cuma hutbesi) esnasında da söz söylemek haramdır. Söz söylemek hutbeden sonra helâl olur. Ticaret de namazdan sonra helâl olur.

Rasûlüllah'ın mescidinde bir hurma kütüğü vardı. Hz. Peygamber, hutbe esnasında ona dayanırdı. Kendisi için minber yapıldığında bu kütükten gebe develerin iniltisine benzer sesler çıktığını İşittik. Hz. Peygamber minberden inip de elini üzerine koyunca sustu. O sırada kütük susturulan çocuk gibi hafif hafif inliyordu. Susturduktan sonra

"O, yanında edildiğini işittiği zikrullah için ağladıydı" buyurdular.

Bir defa biz Rasûl-i Ekrem (s.a.s) ile birlikte Cuma namazı kılarken Şam tarafından yiyecek yükiü bir kervan geldi. Cemaat birer birer kafileye doğru yönelip oniki kişi kalıncaya kadar hep dağıldılar. O zaman şu ayet nazil oldu:

"Onlar bir ticaret yahut bir eğlence buldular mı hemen oraya koşup dağılıyor ve seni ayakta hutbe irad ederken bırakıp savuşuyorlar. Onlara de ki, namaz ve niyazları mukabili olarak Allah katında saklı duran sevap, eğlenceden de ticaretten de daha hayırlıdır. Allah rızik verenlerin en hayırlısıdır."

"Benden evvel hiç bir kimseye verilmedik beş şey bana verilmiştir: Bir aylık yola kadar (düşmanlarımın kalbine) korku salmak ile zafere erdim. Yeryüzü bana mescid kılındı. Onun için ümmetimden namaz vakti gelip çatmış her kim olursa olsun namazını kıhversin. Ganimet bana helâl edildi. Halbuki benden evvel kimseye helâl edilmemiştir. Bana şefaat verildi. Bir de her peygamber özellikle kendi kavmine gönderilirken ben bütün

---

[115][115] Tezkiretü'l-Huffaz, I, 37

insanlara gönderildim." 116[116]
Rasûl-i Ekrem (sav) efendimiz öğleni (zevalden sonra) gündüzün sıcağında; ikindiyi henüz güneş (beyaz ve) tertemiz iken; akşamı güneş battığında; yatsıyı da gâh erken gâh geç kildırırdı. Cemaati toplanmış bulduğunda acele eder, gecikmiş bulduğunda tehir ederdi. Sabah namazını ise onlar, yahut Rasûlüllah karanlıkta kılarlardı."
Hz. Peygamber (sav) sarımsağı kastederek Her kim bu yeşillikten yerse mescidlerimize, yanımıza gelmesin buyurdu."
Hz. Câbir (r.a.) Medine'de ölen son sahâbîdir. Hadis, tefsir ve fıkıh'da önemli bir yeri vardır. Muttaki veya facir, herkesin Cehennem'e gireceğini, fakat ateşin müttakileri yakmayacağını, Allah'ın onları ateşten kurtaracağını bildirerek, Meryem suresinin on yedinci ayetinin tefsirine açıklık getirmiştir. Yine o şu hadîsi bildirmiştir: İnsanlar Allah'ın dinine fevc fevc girdiler, ondan fevc fevc çıkacaklar.
Kitleleri imana davet ederek İslâm'a kazandırmaya çalışmak, sahabenin en önemli uğraşlarından birisiydi. Sahabeler kitle psikolojisini çok iyi biliyorlardı. Onlar muhatab oldukları kişilerin ve toplumların sosyal dokularını keşfederek kendilerine yaklaşıyorlar ve Allah'ın dinini tebliğ ediyorlardı. Allah'ın dini adına yapılan tebliğ çalışmasının başarıya ulaşması için bu şarttır.
Kişinin sosyal dokusunu keşfetmeden kendisine tebliğde bulunmak, meçhul bir tarlaya çok kıymetli bir tohumu ekmeye benzer. Doğrulan doğru bir zamanda en uygun mekânlarda doğruya muhtaç olanlara ulaştırmak, sahabenin izinde gitmektir.
İslâm'a hizmet meselesinde mü'minlerin birbirlerinin iyiliklerini takdir etmeleri, sahabe fıkhındandır. Çünkü sahabeler, takdir duygusuyla hareket etmişlerdir. Hz. Câbir (r.a.)'ın, "Biz, Rasûl-i Ekrem'in himmet ve imdadı ile borçtan kurtulduk" sözünden bunu anlıyoruz. Allah yolunda birbirlerinin arasındaki faziletleri takdir etmek yerine tekzib edip ketmedenler, yarı yolda geri dönüp birbirleriyle kavgaya tutuşurlar. Faziletleri unutmayıp takdir etmek, tebliğ çalışmasında selameti garantilemektir.
Mü'minlerin kendi aralarında birbirlerinin doğrularını, iyiliklerini, faziletlerini takdir etmeleri, iyiliklerin, erdemlerin ve erdemlilerin sayılarım çoğaltmalarıdır. Siz size iyi niyetlerle yapılmış bir iyiliği inkâr ettiğiniz andan itibaren muhatabınızı değil, kendinizi bitirmiş olursunuz. İyiliklerin ve iyilerin dünyasında kaybolanlar, kötülüklerin ve kötülerin dünyasında nefes alırlar.

Hz. Ca'fer Bin Ebı Talıb (r.anh)

Zor günün sözleşmesine sahip çıkan ashâb-ı Rasûl'den biridir.. Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib'in oğlu. Ebû Tâlib'in Tâlİb, Akîl, Câ'fer ve en küçükleri Hz. Ali olmak üzere dört oğlu vardı. Hz. Cafer, Rasûlüllah (sav) daha Erkam'ın evine girip İslâm'ı yaymaya başlamadan önce müslüman olmuş; ikinci Hicret kafilesine katılarak hanımı Esma binti Üveys ile birlikte Habeşistan'a hicret etmişti. 117[117]
Habeş muhacirlerinin sayısı sekseniki erkek ve on kadına ulaştı. Daha sonra bunlardan otuzdokuz kadarı, bazı Kureyş büyüklerinin İslâm'a girdiği haberi üzerine Mekke'ye geri döndü. Fakat bu haberin asılsızlığı ortaya çıkınca, bazıları gizlice bazıları da Mekkeli müşrik akrabalarının himayesi altında, Mekke'ye girebildiler. 118[118]
Kureyş müşrikleri, muhacirleri Habeşistan'dan geri çevirmek üzere Abdullah b. Ebi Rabîa ile Amr b. el-As'ı değerli hediyelerle Habeşistan'a gönderdiler. Elçiler Habeş Necâşîsi nezdinde müslümanları kötüleyince, Câ'fer b. Ebi Talib müslümanların temsilcisi olarak konuştu ve müşriklere üç soru sorulmasını istedi:
1) Biz Kureyş'in köleleri miyiz?
2) Mekke'de bir cinayet mi işledik ki, zorla iade edilmemizi istiyorlar?
3) Mekke'de mal gasbettik de, üzerimizde başkalarının haklan mı vardır?
Kureyş elçileri bütün bu sorulara olumsuz cevap verdiler. Ancak, puta tapmayı bırakıp İslâm dinine girmelerinin suç olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Necaşî, Câ'fer'e İslâm dini ile ilgili sorular sordu. Hz. Câ'fer, İslâm'ın getirdiği iman, ahlâk ve fazilet esaslarından söz etti. Necaşî'nin isteği üzerine Meryem Suresi'nin baş tarafından okumaya başladı. Ankebut ve Rûm surelerini de okudu. Bu sırada Necaşî'nin gözlerinden yaşlar akıyordu. İstek devam edince, Hz Cafer Kehf sûresini okudu. Necaşî, kendisini tutamayarak "Vallahi, bu aynı kandilden fışkıran bir nurdur ki, Musa da, İsa da aynı mesajla gelmiştir" dedi. Hz. Muhammed'in bir peygamber olduğuna kanaat getirdi. Bunu açıkladı ve Müslümanları himaye etti. 119[119]
Câ'fer b. Ebi Tâlib ve arkadaşları hicretin yedinci yılında Habeşistan'dan Medine'ye döndüler. Bu sırada Hz. Peygamber Hayber gazvesinde bulunuyordu. Hayber ganimetlerinden Habeşistan'dan gelenlere de pay verildi. 120[120]
Hz. Câ'fer, Hicret'in sekizinci yılında vuku bulan Mûte gazvesine katıldı ve orada şehit düştü. Mûte, Şam'a yakın

116[116] Cuma: /11.

117[117] İbn Sad, Tabakât, Beyrut, 1376/1957, IV, 34; İbn Abdilber, el-İstiâb, Kahire (t-y), I, 242
118[118] İbn İshak, es-Sîre, Mısır 1355/1936, II, 3-10.
119[119] İbn İshak, es-Sîre, I, 356-362; Ahmet b. Hanbel, H. no:1740, 4400; İbnû'l Esir el-Kâmil, Mısır 1301, II, 37-38; İbn Haldun, Tarih, Mısır 1355/1936, II, 178; İbn Kayyim, Zâdü'l Meâd, Mısır (t.y), I, 301.
120[120] Buhârî, Sahîh, İstanbul 1329, V, 80; Müslim, Sahîh, (Nşr. M. F. Abdülbâki), 1375/1956, IV, 1946

bir köy olup, halkı Gassanîlerden ve Rumlar'dan oluşuyordu. Hz. Peygamber, Haris b. Umeyr'i Şam'a, Gassânî hükümdarına elçi olarak göndermişti. Mûte'den geçerken, vali Şurahbil b. Amr tarafından yakalandı ve Hz. Muhammed'in elçisi olduğu anlaşılınca da şehit edildi. Hz. Peygamber olaya çok üzüldü. Düşmana karşı bir ordu hazırlanmasını istedi. Üç bin kişilik bir ordu hazırlandı. Allah Rasûlü öğle namazından sonra, orduya Zeyd b. Hârise'yi komutan tayin ettiğini o şehit olursa yerine Câ'fer b. Ebi Tâlib'in, o da şehit olursa yerine Abdullah b. Revâha'nm geçmesini bildirdi. 121[121]
Allah yolunda cihad edenler plansız ve programsız olamazlar. Sahabeler planlı ve programlı kimselerdi. Onlar Allah yolundaki şehadet-lerini bile planlarına dahil etmişlerdi. İslamî çalışmaları yürüten öncüler, yedek plan ve projelere sahip olmak mecburiyetindedirler.
Düşman hıristiyan Arap ve Rumlardan oluşan büyük bir ordu toplamıştı. Ebû Hüreyre şöyle der: "Mute savaşında ben de bulundum.
Müşrikleri gördüğümüz zaman onların sayı, silâh, at, atlas, ipek, altın vb. bakımından bizimle karşılaştırılamayacak, karşılarında durulamıyacak derecede olduklarını gördük. Gözüm kamaştı. Çarpışma başlayınca, baş kumandan Zeyd b. Harise, Hz. Peygamber'in sancağını elinde tutarak ilerledi. Vücudu Rumlar'm mızraklanyla delik deşik oluncaya kadar çarpıştı ve sonunda şehit oldu.122[122]
Zeyd b. Harise şehit düşünce, Câ'fer b. Ebi Talib sancağı aldı. Zırhını giyerek atma bindi. Düşmanın ortalarına kadar ilerledi. Kurtulamayacağını anlayınca, önce attan inerek, atını düşmanın yararlanamaması için saf dışı etti. O düşmanla çarpışırken, "Cennet de, ona yaklaşmak da ne güzeldir. Onun şerbetleri tatlı ve soğuktur" diye mırıldanıyordu. Bu sırada düşman tarafından vurulup, bir eli kesildi. Sancağı diğer eline aldı. O da vurulup kesilince, sancağı koltuğunun altına kıstırdı. Aldığı yaralarla yere düştü ve şehit oldu.123[123]
Abdullah b. Ömer der ki:
"Câ'fer b. Ebi Tâlib'i şehitler arasında aradık. Bedeninde doksandan fazla mızrak, ok ve kılıç yarası bul-duk." 124[124] Hz. Cafer'in iki kolunun da kesilmesi üzerine, şehadetinden sonra Rasûlüllah ona Cennet'te iki kanat takıldığım haber vererek şöyle buyurmuştur:
"Cafer'i, Cennet'te meleklerle birlikte uçarken gördüm." *125[125]* Bundan sonra, kuş gibi kanatlanıp Cennet'te uçtuğu hadisle sabit olan Câ'fer'e "çok uçan Cafer" anlamında "Câfer-i Tayyar" lâkabı verilmiştir.
Câfer-i Tayyar olup cennete uçmak için önce Tağutlardan, azmanlardan Allah'a firar etmek gerekir. Allah'a firar edenler, cihad meydanında biraraya gelirler. Çünkü Allahû Teâla kendisine firar eden mü'minlere cihadı emreder. Dolayısıyla Müslümanların topluluğu, cihad meydanında cennete uçanların topluluğudur.
Kendilerini cihaddan çalanlar, cennette buluşamazlar. Çünkü kalben terki cihad, bir alâmeti nifaktır. Bu dünyada cihad ederek cennete gitmek mümkün olduğu gibi, cihadı terk ederek cehenneme gitmekte mümkündür.
Cihad, Allah'ın rızasını kazanıp cennette gitmek isteyenlerin uğraşıdır.
Allah'ın rızasına sevdalanmış olanlar, cihada koşanlardır. Cihada koşmak, Allahû Teâla'ya koşmaktır. Cihad, küfür, şirk, tuğyan adına harekete geçen müstevli harbi ve mürtedlerin saldırıları karşısında bir selamet kalesidir. Allah yolunda cihad üzere hayatlarını devam ettirtenler, kendilerini tehlikenin içine atanlar değil, kendilerini tehlikeden kurtaranlardır. Bizi maddi ve manevi tehlikelerden cihad kurtarır. Cihad, kişinin kendi imanının adamı olmaya gayret etmesidir.

Hz. Cerir Bin Abdullah (r.anh)

Rasûlüllah (sav)'in ikramına nail olan sahabedir. Cerir b. Abdullah el-Becelî radıyallahu anh yüzünde melek nişanesi bulunan, yakışıklı bir yiğit... Cahiliye devrinde "Yemen'in Kabe'si" diye bilmen Zülhalesa tapınağını yıkan bir kahraman.Yemen aşiretlerinden Becîle kabilesinin reisi...
Ebu Amr künyesiyle anılan Cerir hicretin 10. yılı Ramazan ayında kavminden 200 kişiyle birlikte Medine'ye gelerek İslâm'la şereflendi.
O, uzun boylu, nûrâni yüzlü ve son derece yakışıklı bir kimseydi. Hz. Ömer (r.a) onun hakkında:
"Cerir İbni Abdullah bu ümmetin Yusufudur." derdi. Onun İslâm'a gelişini Rasûlüllah (sav) ashabına önceden haber verdi. Bir gün hutbe okurken:
"Size şu taraftan hayırlı bir kimse geliyor. Yüzünde melek nişanesi vardır." buyurdu. Cerir İslâm'a girişini şöyle anlatıyor:
"Medine'ye gelince devemi çökerttim. Heybemi açıp yeni elbisemi giydim ve Mescide girdim. O sırada Rasûlüllah (sav) hutbe okuyordu. Kendisine selâm verdim. Cemaat beni göz ucuyla süzüyordu. Sonra Resûl-i Ekrem (sav) bana:
"Ey Cerir! Ne için geldin?" diye sordu. Ben de:
"Ya Rasûlallah! Sana bey'at etmeğe geldim. Şartların nedir?" dedim. Bunun üzerine Rasûlüllah (sav) bana

121[121] İbn Sa'd, Tabakât, II, 128; İbn İshak, es-Sîre, IV, 15.
122[122] İbn İshak, es-Sire, IV,19- 20; İbnü'l Esir, el-Kâmil, II, 236
123[123] İbn İshak, es-Sîre, IV, 20; İbn Sa'd, Tabakât, IV, 38; Buhârî, Sahîh, V, 87
124[124] İbn Sa'd Tabakât, IV, 38; Buhârî, Sahih, V, 87
125[125] Tirmizî, Menâkıb, 69.

hitaben:
"Ey Cerir! seni Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve benim de Allah'ın Rasûlü olduğuma şehadete, âhiret gününe, kadere inanmaya, farz olan namazları kılmaya, farz olan zekâtı vermeye, her müslüman için hayırhah olmaya, iyilik düşünmeye, samimi davranmaya kâfir ve müşriklerden uzak durmaya ve başınızdaki idarecilere itaat etmeye davet ediyorum." buyurdu. Ben de bu şartları kabul ederek Rasûlüllah (sav)'ın elini tuttum ve bey'at ettim. Yanımdakiler de aynı şartları kabullenerek hep birlikte İslâm'la şereflendik.
Ashâb-ı Kiram, Rasûlüllah (sav)'e bey'atlı nesildir. Sahabeler, bey'atsız geçen günü cahiîiyyeden sayıyorlardı. Bunun için sahabeler imandan sonra hemen bey'at ediyorlardı. Bey'at, zor günün sözleşmesine Peygamber (sav)'in huzurunda imza atmaktır. İşte sahabeler, zor günün imzasına sahip çıkan bahtiyarlardır.
Cerir b. Abdullah (r.a) müslüman olduktan sonra Resûl-i Ekrem (sav)'in kendisini her gördüğünde gülümsediğini söyler. O, Efendimizle çok az bir zaman beraber olmasına rağmen, tebessümlerine ve iltifatlarına sık sık mazhar oldu. Birgün iki Cihan Güneşi efendimiz mescidde ashâbıyla oturuyordu. Cerir b. Abdullah (r.a) içeri girdi. Ona yer açılmadığını gören Efendimiz Cerir'e ridâsını çıkarıp attı ve:
"Ey Ebû Amr, al onu, üzerine otur!" buyurdu. Cerir alıp oturdu ve:
"Ey Allah'ın Resulü! senin bana ikram ettiğin gibi Allah da sana ikram buyursun." diyerek teşekkür etti. Bunun üzerine Rasûlüllah (sav) efendimiz çevresindekilere dönerek:
"Size bir topluluğun kerem ve şeref sahibi büyüğü geldiği zaman, ona ikramda bulunun ve saygı gösterin." buyurdu.
Cerir-i Becelî (r.a) yine birgün Efendimizin yanında bulunuyordu. Dışardan yalın ayak, abalarını başlarına geçirmiş, çıplak bir takım kimseler geldi. Fahri Kâinat (sav) efendimiz onların fakir ve yoksul hallerini görünce yüzünün rengi değişti. İçeri girdi ve Bilal'e ezan okumasını emretti. Namazdan sonra cemaata dönerek şöyle bir hitabede bulundu:
"Ey iman edenler! Allah'tan korkunuz! Herkes yarın (âhiret günü) için ne gönderdiğine bir baksın. Allah'tan korkunuz! Çünki, Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır." (Haşr sûresi: 18) ayetini okudu. Sözüne devamla;
"İnsan dinarından, dirheminden elbisesinden, buğdayından, kuru hurmasından sadaka vermelidir" buyurdu.
Bu inci tanesi sözleri dinleyen ashabın hepsi bir şeyler getirmeğe başladı. Yiyecek ve giyeceklerden iki küme oluştu. Ensar'dan bir adam da .bir kese getirdi. Resûl-i Ekrem (sav) efendimizin yüzü gümüş gibi parlıyordu. Sevincini şu ifadelerle dile getirdi.
"Her kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, o çığırda gidenlerin sevaplarının aynısı ona da verilir.”
“Her kim de kötü bir çığır açarsa o çığırda gidenlerin vebali de ona aid oldu" buyurdu.
Resûl-i Ekrem (s.a) efendimiz Cerir'i gördükçe
"Zülhalesa ne oldu?" diye sorardı. Cahiliye döneminde burası "Yemen'in Kâbesi" olarak bilinirdi. Bu tapınağın ayakta durmasına gönlü razı değildi. Beytullah'a rakip gösterilmesinden daima huzursuzluk duyan iki Cihan Güneşi efendimiz bu tapmağı yıkmak üzere bir seriyye hazırladı. Cerir'i de seriyye kumandanı olarak görevlendirdi. O da kabilesinden 200 kişiyle bu tapınağı" tahrip ederek yıktı. Ebû Ertat ve Husayn İbni Rebia'yı Medine'ye müjdeci olarak gönderdi. Daha sonra Cerir b. Abdullah (r.a) Medine'ye döndü. Sevgili Peygamberimiz onu görünce:
"Yıktın mı onu?" dedi. Cerir de:
"Seni hak din ile Peygamber gönderen Allah'a yemin ederim kî, onun üzerinde olanları tutup öldürdük. Zülhalesa'yı da ateşe verip yaktık." dedi. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz Ceriri tebrik etti.
Rasûlüllah (sav) ve O'nun ashabı cahiliyye mabedlerini yıkıp ateşe vermişlerdi. Müslümanların kıblesine ve kabesine alternatif olarak ileri sürülen tüm cahiliyye mabedlerini yıkıp ateşe vermek, Peygamber (sav) ve Ashabının faaliyetlerini devam ettirmek anlamına gelir. İslâm ümmetinin kıblesiyle oynayanlara, Rasûlüllah (sav) ve ashabı hayat hakkı tanımamıştır.
Cerir b. Abdullah (r.a) veda haccında Resûl-i Ekrem (sav) ile birlikte bulundu. Efendimiz onu Medine'ye döndüklerinde Himyerilerin emiri Zülkelâ ile yahudi olduğu rivayet edilen Yemen krallarından Zû Amr'ı İslâmiyet'e davet etmek üzere gönderdi. Her İkisiyle de görüşen Cerir (r.a) onların İslâm'a gelmelerine vesile oldu. Birlikte Medine'ye doğru yola çıktılar. Fakat yan yolda Sevgili Peygamberimizin dâr-ı bekâ'ya irti-hali haberini aldılar. Zülkeiâ ile Zû Amr ziyareti gerçekleştiremeden geri döndüler. Cerir b. Abdullah (r.a) ise Medine'ye gitti.
O, dört halife devrinde de güzel hizmetlerde bulundu. Hz. Ebû Bekir (r.a) onu Has'am ve Becile kabilelerinden irtidat edenlerin üzerine gönderdi. İsyanları bastıran Cerir (r.a) yeni emir alıncaya kadar Necran bölgesinde bekledi. Irak'ta yapılan çeşitli harplere katıldı. Sonra Hz. Halid Ibni Velid'e yardım etmek üzere Yemame'ye gitti. Hz. Ömer (r.a) zamanında Celûla savaşlarına katılan Cerir (r.a) oraya yerleşti. Hz.
Osman döneminde Küfe valisi Mugire'ye bağlı olarak süre Hemedan valiliği yaptı. Daha sonra Saîd İbni As kumandasmdâ zerbaycan fetihlerine katıldı. Hz.Osman (r.a) Fırat kenarındaki bir kısım toprakları ona verdi. Karkisiya şehrinde uzlete çekilen ve yüze yakın hadis rivayet ettiği söylenen Cerir b. Abdullah (r.a) 674 m. tarihinde vefat etti. Cenâb-ı Hak'tan şefaatlerini niyaz ederiz. Amin. [126[126]]

[126[126]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hüyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty.

Sahabeler, İslâm cemaatinin mensuplarıdır. Onlar, Allah yolunda kendilerine verilen görevleri meşru hududlar dahilinde yerine getirenlerdir. Dolayısıyla Allah yolunda meşru olan her göreve hazır olmak gerekir. Bir sahabe yeri geldiğinde valilik yapmış, yeri geldiğinde savaşta bir nefer olarak savaşmış ve yeri geldiğinde emir olarak savaşta görev yapmıştır. Ama sahabe nesli her ne yapmışsa Allah için yapmıştır. Allah için yapması gerekeni ertelemeden yapmıştır. Sahabe kendisine Allahû Teâla tarafından nasib edilen her görevin hakkım vereerek yapmıştır. Ertelenen İslâmî hayatın sahabe fıkhında yeri yoktur. Sahabe fıkhı, ertelenen İslâmî hayatı mahkûm eden bir fıkıhtır. Çünkü sahabeler, bugün yapılması gerekenleri yarına bırakmayan zahid ve mücahid kimselerdir.

Hz. Dıhye-i Kelbi (r.anh)

Cebrail (a.s)'in suretine girdiği sahabedir. Dıhye-i Kelbî ticâretle meşgul olup, çok zengindi. Kabilesinin reisiydi. Müslüman olmadan önce de Resûlüllah efendimizi severdi. Ticaret için Medine'den ayrılır, her dönüşünde Rasûîüllah (sav)'ı ziyaret eder ve hediyeler getirirdi. Fakat Peygamberimiz bunlara kıymet vermez ve;
"Yâ Dıhye, eğer beni memnun etmek istiyorsan îmân et! Cehennem ateşinden kurtul," buyurur, onun îmân etmesini isterdi. Dıhye ise, zamanı olduğunu söylerdi. Peygamberimiz onun hidâyet bulması için duâ ederdi.
Bedir gazasından sonra bir gün Cebrail aleyhisselâm, Dıhye'nin îmân edeceğini Rasûlüllah'a haber vermişti. îmânla şereflenmek için huzuru saadetlerine girince, Resûlüllah efendimiz üzerindeki hırkasını Dıhye'nin oturması için yere serdi.
Dıhye-i Kelbî, Rasûîüllah (sav) efendimize hürmeten Hırka-i saadeti kaldırıp, yüzüne gözüne sürdükten sonra, başının üzerine koydu. Rasûlüllah (sav)ın duaları bereketiyle kalbinde îmân nuru doğmuş ve öylece Rasûlüllah (sav)'e gelmişti.
Cebrail aleyhisselâm çok defa Rasûlüllah (sav)'ın huzuruna, onun suretinde gelirdi. Reaûlüllah efendimiz, Ümeyyeoğullarından üç kimseyi üç kimseye benzetti ve buyurdu ki:
"Dıhye-i Kelbî Cebrail'e, Urve bin Mes'ûd-es-Sekâfi İsâ'ya, Abdülüzzi ise Deccâl'a benzer."
Hicretin beşinci senesinde, Rasûlüllah Benî Kureyza seferine gitmeden önce Medîne'nin yakınında bir mevki olan Savreyn'de Ashâb-ı kiramdan bir cemâ'ate rastladı ve onlara sordular:
"Kimseye rastlamadınız mı?"
"Yâ Rasûlallah, biz, Dıhye-i Kelbî'ye rastladık. Eyerli beyaz bir katır üzerine binmişti. O katırın üzerinde atlastan bir kadife vardı."
Bunu işitince, Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
"O Cebrail'dir. Kalelerini sarssın ve kalblerine korku versin diye Benî Kureyza'ya gönderildi."
Dıhye-i Ketbî Rumca'yı iyi bilirdi. Rasûlüllah efendimiz, onu Bizans'a sefir olarak gönderdi. Rasûlüllah efendimiz Bizans Kayseri Heraklius'u İslam'a da'vet için bir mektup yazdırdı. Bu mektubu yazdırdığı zaman Ashâb-ı kiramdan ba'ziları dediler ki:
"Yâ Rasûlallah! Rum taifesi mührü olmayan bir mektubu okumazlar."
Bunun üzerine Resûlüllah efendimiz emretti; gümüşten bir mühür kazdırıldı. Mührün üzerinde birinci satırda Muhammed, ikincide Resul, üçüncü satırda Allah yazılı idi. Mektubu bu mühürle mühürledi ve Dıhye'ye verdi.
Dikkat edilirse, Hz. Muhammed (sav) lüzumu halinde resmi formalitelere de riayet etmiştir. Ancak bu resmi formalitelere riâyet İslam'ın temel esaslarına ters düşmeyecek ve İslam'ın öngürdüğü maslahatlara hizmet edecektir.
Hz. Dıhye, mektubu Bizans Kayserine sunması için, Busrâ'daki Gassân emîri Hâris'e başvurdu. Haris de, Dıhye'yi Heraklius'a götürmesi için Adiy bin Hâtem'i vazifelendirdi.
Adiy bin Hâtem de Dıhye'yi alıp, Kudüs'e götürdü. Bu sırada Heraklius da Kudüs'te bulunuyordu. Heraklius; eğer İranlılar üzerine galip olurlarsa, Humus'tan Kudüs'e kadar yürüyeceğini adamıştı. Heraklius, Iran ordularını yenince adağını yerine getirmek için; Humus'tan yaya olarak yola çıkmış, yoluna halılar serilmiş, kokular serpilmiş ve bu hâl ile Kudüs'e ulaşmış, adağını yerine getirmişti.
Dıhye, Heraklius'tan sonra Kudüs'e vardı ve Heraklius ile görüşmek için temaslarda bulundu. İmparatorun adamları kendisine dediler ki:
"Kayser'in huzuruna çıktığın zaman başını eğip yürüyeceksin ve yaklaşınca da yere kapanıp secde edeceksin. Secdeden kalkmana izin vermedikçe de aslâ başını yerden kaldırmayacaksın." Bu sözler, Dıhye'ye ağır geldi ve onlara şunları söyledi:
"Biz Müslümanlar, Allahü Teâlâ'dan başka hiçbir kimseye secde etmeyiz. Hem insanın insana secde etmesi, insanın yaratılışına terstir." Bunun üzerine Kayser'in adamları dediler ki:
"O hâlde Kayser, getirdiğin mektubu hiçbir zaman kabul etmez ve seni huzurundan kovar."
Bizim Peygamberimiz Muhammed aleyhisselâm başkasının, kendisine değil secde etmesine; önünde eğilmesine bile müsâade etmez. Kendisiyle görüşmek isteyen, köle bile olsa; ona ilgi gösterir, huzuruna alır, derdini dinler, sıkıntısını giderir, gönlünü alır. Bunun için Ona tâbi olanların hepsi hürdür, şereflidir.
Dıhye-i Kelbî'nin, Rum Kayser'inin huzurunda eğilmeyeceğini belirtmesi üzerine, orada bulunanlardan biri dedi ki:

Madem ki Kayser'e secde etmeyeceksin, o hâlde üzerine aldığın vazifeyi yerine getirebilmen için sana başka bir yol göstereyim. Kayser'in, sarayının önünde dinlendiği bir yer var. Her gün öğleden sonra bu avluya çıkar, oraları dolaşır. Orada bir minber vardır. Onun üzerinde herhangi bir şikâyet veya yazı varsa, önce onu alır okur, sonra istirahat eder.
Sen de şimdi git, hemen mektubu o minbere koy ve dışarda bekle. Mektubu görünce, seni çağırtır. O zaman vazifeni yerine getirirsin.
Bunun üzerine Hz. Dıhye mektubu söylenen yere bıraktı. Heraklius mektubu aldı. Tercüman, Rasûlüllah (sav)ın mektubunu okumaya başladı.
"Bismillâhirrahmânirrahîm. Allanın Rasûlü Muhammed'den Rumların büyüğü Heraklius'a" diye başlandığını görünce, Heraklius'un kardeşinin oğlu Yennâk, kızıp tercümanın göğsüne şiddetli bir yumruk vurdu. Adam yere düştü. Bu sırada Rasûlüllah (sav)'in mektubu da tercümanın elinden düştü. Heraklius, kardeşinin oğluna ne yaptığını sordu. O da dedi ki:
“Görmüyor musun? Mektuba hem senin isminden önce kendi ismi ile başlamış, hem de senin hükümdar olduğunu söylemeyip, "Rumların büyüğü Heraklius'a" demiş. Niçin "Rumların hükümdarı" diye yazmamış ve senin isminle başlamamış? Onun mektubu bugün okunmaz.” Bunun üzerine Heraklius şöyle cevap verdi:
“Vallahi sen, ya çok akılsızsın veya koca bir delisin. Senin böyle olduğunu bilmiyordum. Ben daha mektubun içinde ne olduğuna bakmadan, yırtıp atmak mı istiyorsun? Hayatıma yemin ederim ki, eğer O, söylediği gibi Rasûlullah ise, mektubuna benim ismimden önce kendi ismini yazmakta ve beni Rumların büyüğü diye anmakta haklıdır. Ben ancak onların sahibiyim, hükümdarları değilim.”
Sonra Yennak'ı dışarı çıkarttı.
Hıristiyan âlimlerinin reisi ve kendisinin müşaviri olan Uskuf isimli kimseyi çağırttı ve mektup okundu. Mektubun devamı şöyleydi:
“Allahû Teâlâ'nın hidâyetine tâbi' olana selâm olsun. Bundan sonra; ben seni İslama davet ederim. Müslüman ol ki, selâmet bulasın! Allahû Teâlâ sana iki kat ecir versin. Eğer yüz çevirirsen bütün Hıristiyanların vebali senin üzerinedir. Ey kitap ehli, sizin ve bizim aramızda bir olan söze gelin; Allahû Teâlâ'dan başkasına ibâdet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allahüû Teâlâ'yı bırakıp ba'zılarımız ba'zılarını Rab edinmesinler. Eğer bu sözden yüz çevirirlerse "Şâhid olunuz, biz Müslümamz!" deyiniz."
Rasûlullah (sav)'ın mektubu okunurken Heraklius'un alnından ter taneleri dökülüyordu. Mektup bitince dedi ki:
Hz. Süleyman'dan sonra ben böyle *"Bismillâhirrahmânirrahîm"* diye başhyan bir mektup görmemiştim.
Heraklius, Uskuf a bu mes'eledeki fikrini sordu. O da dedi ki:
Vallahi O, Mûsâ ve İsâ aleyhimesselâmın bize geleceğini müjdelediği Peygamberdir. Zaten biz Onun gelmesini bekliyorduk.
Sen bu hususta ne yapmamı tavsiye edersin, neyi uygun görürsün?
Ona tâbi olmanı uygun görürüm.
Ben senin dediğin şeyi çok iyi biliyorum. Fakat Ona tâbi olup, Müslüman olmaya gücüm yetmez. Çünkü hem hükümdarlığım gider, hem de beni öldürürler.
Bundan sonra Dıhye ve Adiy bin Hâtem'i çağırttı. Adiy dedi ki:
“Ey hükümdar, davar ve develer sahibi Araplardan olan şu yanımdaki zât, memleketinde vuku bulan şaşılacak bir hâdiseden bahsediyor.”
Memleketlerindeki hâdise ne imiş, sor bakalım. Hz. Dıhye bu soru üzerine dedi ki:
“Aramızda bir zât zuhur etti. Peygamber olduğunu beyân etti. Halkın bir kısmı Ona tâbi olmaktadır. Bîr kısmı da karşı koymaktadır. Aralarında çarpışmalar vuku bulmuştur.”
Bundan sonra Heraklius, Peygamber efendimiz hakkında araştırma yapmaya başladı. Şam valisine emir verip Peygamber efendimizin soyundan bir kişiyi muhakkak bulmalarını emretti.
Bu arada kendisinin dostu olan ve İbranice bilen Roma'daki bir âlime de mektup yazıp, bu mes'eleyi sordu.
Roma'daki dostundan, bahsettiği zâtın âhır zaman Peygamberi olduğunu bildiren bir mektup geldi. Bu arada Şam valisi, ticâret için Şam'a giden bir Kureyş kervanını buldu. Bunların içinde Ebû Süfyân da vardı. Vali, Ebû Süfyân'la yanındakileri Şam'a götürüp, Heraklius'un yanına çıkardı.
Bu sırada Heraklius Kudüs'te bir kilisede idi. Vezirleriyle beraber oturmuş ve başına tacını giymişti. Heraklius, Ebû Süfyân ve yanındaki otuz kadar Mekkeliyi burada kabul etti. Peygamber efendimiz hakkında ba'zı sorular sorup cevabını aldıktan sonra, tekrar sordu:
“O size neyi emrediyor?” Ebû Süfyân hiç gizlemeden şu cevabı verdi:
“Yalnız bir Allaha ibâdet etmeyi, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamayı emrediyor, atalarımızın taptığı putlara tapmaktan bizi men ediyor. Namaz kılmayı, doğru olmayı, fakirlere yardım etmeyi, haramlardan sakınmayı, ahde vefayı, emânete hıyanet etmemeyi, akrabayı ziyaret etmeyi emrediyor.”
Heraklius, kilisede Ebû Süfyân'a sorular sormuş ve cevaplarını almıştı. Rasûlullah (sav)'ın mübarek mektubu okunmuş, Rum papazları arasında gürültüler çoğalmıştı. Zîrâ Kayser'in İslâmiyete meyletmesinden korkuyorlardı. Kayser, Ebû Süfyân ve yanındaki Kureyşlilerin dışarı çıkarılmasını emretti.
Daha Müslüman olmamış olan Ebû Süfyân, Peygamberimizin da vâsini başarıyla sonuçlandıracağına inandığını, burada yeminle söylemiştir. Hz. Dıhye, o mübarek güzel yüzü ile Heraklius'un karşısına geçip, tatlı sesi ile dedi

ki:
“Ey Kayser beni sana, Humus'tan Haris adlı bir kimse gönderdi ki, o, senden hayırlıdır. Allahû Teâlâ'ya yemîn ederim ki, beni ona gönderen zât, yani Resûlüllah ise, hem ondan, hem de senden daha hayırlıdır.
Sözlerimi alçakgönüllülükle dinleyip, verilen nasîhatleri kabul et! Çünkü alçakgönüllülük edersen nasîhatları anlarsın. Nasîhatları kabul etmezsen insaflı olamazsın.”
Heraklius dedi ki:
“Devam et! Öyle ise ben seni, Mesih'in kendisine namaz kılmış olduğu Allaha da'vet ediyorum. Seni, önceden Musa'nın, ondan sonra isa'nın geleceğini müjdeleyip haber verdiği şu Ümmî Peygambere îmâna da'vet ediyorum. Eğer bu hususta bir şey biliyor, dünya ve âhıret saadetini kazanmak istiyorsan, onları gözlerinin önüne getir. Yoksa âhıret saadetini elinden kaçırır, dünyada küfür ve şirk içinde kalırsın. Şunu da iyi bil ki, senin Rabbin olan Allah, zâlimleri helak edici ve ni'metleri değiştiricidir.”
Heraklius, Peygamberimizin mektubunu okuyunca, öpüp gözlerine sürdü ve başına koydu. Sonra da şöyle dedi:
“Ben, ne elime geçen bir yazıyı okumadan, ne de yanıma gelen bir âlimden bilmediklerimi sorup öğrenmeden bırakmam. Böylece hayır ve iyilik görürüm. Sen bana hakikati düşünüp buluncaya kadar mühlet ver.”
Heraklius daha sonra Hz. Dıhye'yi yanma çağırıp başbaşa konuştu. Kalbinde olanı izhâr etti. Dedi ki:
“Ben biliyorum ki seni gönderen Zât, kitaplarda geleceği müjdelenen ve gelmesi beklenen âhır zaman Peygamberidir. Yalnız ben Ona uyarsam; Rumların beni öldürmesinden korkuyorum.
Onların içinde en büyük âlimleri ve benden daha ziyâde itibâr gösterdikleri bir kimse vardır ki, Dağatır derler. Seni ona göndereyim. Bütün Hıristiyanlar ona tâbidir. Eğer o iman ederse, bütün hepsi ona uyup îmân ederler. Ben de o zaman kalbimde olanı ve i'tikâdımı açığa vururum.”
Bundan sonra Heraklius bir mektup yazdı ve Hz. Dıhye'ye verip, Dağatır'a gönderdi.
Hz. Dıhye, Heraklius'un mektubu ile beraber Resûlullah’ın da bir mektubunu Dağatır'a götürdü. Zaten Rasûlullah efendimiz Dağatır'a ayrıca mektup yazmıştı. Dağatır, Peygamberimizin mektubunu okuyup, vasıflarını işitince;
Vallahi senin sahibin, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Biz Onun sıfatlarını tanıyoruz. İsmini de kitaplarımızda yazılı bulduk, dedi ve îmân etti.
Bundan sonra Dağatır evine gitti ve her pazar yaptığı vaazlara üç hafta çıkmadı. Hıristiyanlar bağınyorlardı:
“Dağatır'a ne oluyor ki, o Arabla görüştüğünden beri dışarı çıkmıyor, onu istiyoruz!”
Dağatır üzerindeki siyah papaz elbisesini çıkardı. Beyaz bir elbise giydi ve eline asasını alıp kiliseye geldi. Hıristiyanları topladı. Ayağa kalkıp dedi ki:
“Ey Hıristiyanlar! Biliniz ki bize Ahmed'den mektup geldi. Bizi hak dîne da'vet etmiş. Ben açıkça biliyor ve inanıyorum ki, O, Allahû Teâlânın hak peygamberidir.”
Hıristiyanlar bunu işitince, hepsi Dağatır'ın üzerine hücum ettiler ve onu döverek şehîd ettiler.
Hz. Dıhye gelip, durumu Heraklius'a haber verdi. Heraklius da bunun üzerine dedi ki:
“Ben sana söylemedim mi? Dağatır, Hıristiyanlar katında benden daha sevgili ve azîzdir. Eğer duysalar beni de onun gibi katlederler.” Heraklius Humus'taki köşkünde, Rumların büyüklerini çağırtıp, kapıların kapatılmasını emretti. Sonra yüksek bir yere çıktı ve onlara dedi ki:
“Ey Rum cemaatı! Sizler saadete, huzura kavuşmayı ve hâkimiyetinizin temelli kalmasını, Hz. İsa'nın söylediğine uymak istermisiniz?”
“Ey bizim hükümdarımız, bunları elde etmek için ne yapalım?”
“Ey Rum cemaatı, ben sizleri hayırlı bir iş için topladım. Bana vîuhammed'in mektubu geldi. Beni İslâm dînine davet ediyor. Vallahi O, gelmesini bekleyip durduğumuz, kitaplarımızda kendisini yazılı bulduğunuz ve alâmetlerini bildiğimiz Peygamberdir. Geliniz Ona tâbi olalım da lünyada ve âhırette selâmet bulalım.”
Bunun üzerine herkes kötü sözler söyleyip homurdanarak dışarı çıkmak için kapılara koştular. Fakat kapılar kapalı olduğu için bir yere demediler. Heraklius Rumların bu hareketlerini görüp, İslâmiyetten öyle kaçındıklarını anlayınca, öldürülmesinden korktu ve;
“Ey Rum cemâ'ati, benim biraz önce söylediğim sözler, sizlerin, dîninize olan bağlılığınızı ölçmek içindi. Dîninize bağlılığınızı ve beni ;evindiren davranışınızı şimdi gözlerimle gördüm,” dedi.
Bunun üzerine Rumlar Heraklius'a secde ettiler. Köşkün kapıları açıldı ve çıkıp gittiler. Heraklius, Hz. Dıhye'yi çağırıp olanları anlattı. Bahşişler, hediyeler verdi. Peygamberimize bir mektup yazdı. Mektubu ve hazırlattığı hediyeleri Hz. Dıhye ile Peygamberimize gönderdi.
Heraklius, Müslüman olmak istemişse de, makam ve ölüm korkusundan îmân etmedi. Peygamberimize yazdığı mektupta şöyle diyordu:
“Hz. İsâ'nın müjdelediği Allah'ın Rasûlü Muhammed'e Rum hükümdârı Kayser'den, Elçin mektubunla birlikte bana geldi. Ben şehâdet derim ki sen Allanın hak Rasûlüsün. Zaten biz seni İncil'de yazılı bulduk ve Hz. İsa seni bize müjdelemiş idi. Rumları sana îmân etmeye da'vet ittim. Fakat îmân etmeye yanaşmadılar.
Onlar beni dinleselerdi muhakkak ki, bu onlar için hayırlı olurdu. Ben senin yanında bulunup, sana hizmet etmeyi ve ayaklarını yıkamayı çok arzu ediyorum."
Hz. Dıhye, Heraklius'tan ayrılıp Hismâ'ya geldi. Yolda Şenar vadisinde Huneyd bin Us, oğlu ve adamları Hz. Dıhye'yi soydular. Eski elbiselerinden başka herşeyini aldılar. Bu mevkide Dübey bin Rifae bin Zeyd ve kavmi,

İslâmiyeti kabul etmişlerdi. Hz. Dıhye bunlara geldi. Bunlar Hüneyd bin Us ve kabilesinin üzerine yürüyüp Dıhye'den aldıkları şeylerin hepsini kurtardılar.
Daha sonra Efendimiz Zeyd bin Hâris'i Hüneyd bin Us ve adamlarının üzerine gönderdi. O beldede olanların hepsi îmân etti. Bu mes'ele böylece kapandı.
Hz. Dıhye Medine'ye gelince, evine uğramadan hemen doğruca Rasûlullah (sav)ın kapısına gitti. İçeri girdi ve bütün olanları anlattı. Peygamberimize Heraklius'un mektubunu okudu.
Onun için bir müddet daha saltanatta kalmak vardır. Mektubum yanlarında bulundukça, onların saltanatı devam edecektir, buyurdu.
Heraklius daha sonra da Peygamberimize îmân ettiğini bildiren mektup yazmış ise de Resûlullah efendimiz;
Yalan söylüyor. Dîninden dönmemiştir, buyurdu.
Heraklius Peygamberimizin mektubunu ipekten bir atlasa sarıp, altından yuvarlak bir kutunun içerisinde muhafaza etti. Heraklius ailesi bu mektubu saklamışlar ve bunu da herkesten gizli tutmuşlardır. Bu mektup ellerinde bulunduğu sürece saltanatlarının devam edeceğini söylerler ve buna inanırlardı. Hakîkaten de öyle olmuştur. İslâm kumandanlarından onu görmek isteyenlere: Bize baba ve dedelerimiz, "Bu mektup elinizde kaldıkça saltanat bizden gitmeyecektir" diye tenbîh etmişlerdir demişlerdir.
Dıhye-i Kelbî Eshâb-ı kiramın büyüklerinden ve sima olarak en güzellerindendir. İsmi; Dıhye bin Halîfe bin Ferve bin Fedâle bin Zeyd İmrü'l-Kays bin Hazrec olup, Dihyet-ül Kelbî diye meşhur olmuştur. Doğum yeri ve târihi bilinmemektedir.
Bedir gazası dışındaki Rasûlüllah'ın bütün gazvelerine iştirak eden Hz. Dıhye, Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamanında Suriye seferine katıldı. Hz. Ömer zamanında Yermük savaşında bulundu. Şam seferlerine katıldı. Şam'ın fethinden sonra oraya yerleşti ve Muzze'de oturdu. Hz. Muaviye zamanında, Şam'da 672'de vefat etti. [127[127]]
Rasûlullah (sav)'in elçiliğini yapmak, sahabe nesline nasip olmuştur. Onlar, Rasûlullah (sav) tarafından temsilci olarak başka kavimlere gönderilmişlerdir. Dolayısıyla Rasûlullah (sav)'in sünnet ve siretini hayata dönüştürerek diğer insanlara ulaştırmak, sahabe fıkhını idrak etmektir. Çünkü sahabelerin hayatı, Rasûlüllah (sav)'in hayatının bir yansımasıdır. Müslüman olarak içinde yaşadığımız toplumda ne kadar Rasûlüllah (sav)'in sünnetini hayata taşırsak, o kadar Rasûlüllah (sav)'in temsilciliğini yapmış oluruz.

[127[127]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayalü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty.

Hz. Dırar İbn-i Ezver (r.anh)

Hz. Dırar İbni Ezver (r.a.), Rasûlüllah (sav)'in sahâbelerinde-ndİr. Dırar İbni Ezver (r.a.) Rumlara esir düştü, türlü işkencelere maruz kaldı. Kılıç darbeleri arasında kan revan içinde baygın olarak yere yıkıldı ama davasından zerre miktarı taviz vermedi.
Dırar İbni Ezver (r.a.) korkusuz kahramanlardan... Cesaret ve secaatiyle meşhur bir yiğit kumandan... Ünlü atı Muhabber'in sırtında çeşitli savaşlara katılan ve arslanlar gibi düşmana hücum eden bir cengaver. Aynı zamanda her savaş için şiirler söyleyen bir şair...
O, Esedoğullarının zenginlerindendi. Bine yakın devesi ve bunları güden birkaç çobanı vardı. Babası eğri boyunlu" anlamına gelen Ezver lakabıyla tanındığı için o da Dırar İbni Ezver diye şöhret buldu. Asıl adı Dırar İbni Malik İbni Evs el-Esedi'dir.
Dırar İbni Ezver 630 m. senesinde kabilesinden bir heyetle Medine'ye geldi. Rasûlüllah (sav) efendimizin huzurunda "Lamiyye" kasidesini okudu.
Bu kasidesinde o, içki, kumar, eğlence gibi zevklen bıraktığım, ailesini ve bütün servetini terkederek müşriklere karşı savaşmaya geldiğini ve bu alış-verişte zararlı çıkmayacağını ümit ettiğini ifade etti. Sevgili Peygamberimiz de kasideyi dinledikten sonra ona:
"Kârlı bir alışveriş yaptın Ey Dırar!" dedi. O da kelime-i şehadet getirerek İslam'la şereflendi.
Ne güzel teslimiyet ve ne kârlı alışveriş!.. Dünya zevklerinden vazgeçip ebedi zevklere ermek... Gönlünü İslâm'ın nuruyla aydınlatıp o nurla dünyaya veda etmek... Allah'ım bizlere de böylesi teslimiyet ve kârlı alışveriş nasib et!.. O nura sahib olarak huzuruna kabul et!.. Amîn.
Sevgili Peygamberimiz Dırar (r.a.)'daki bu samimi teslimiyeti görünce onu çeşitli kabilelere elçi olarak gönderdi. Kendi kabilesi Esedoğullarında çıkan Tuleyha İbni Huveylid diye birinin dinden dönerek peygamberlik iddiasında bulunması üzerine onu, Beni Esed yöneticilerini yakından gözetlemekle görevlendirdi. Dırar bu yöneticilerin Tuleyha'nın gücünden korktuklarını gördü ve Tuleyha'ya karşı harekete geçerek kabiledeki müslümanları bir araya topladı. Fakat bu sırada iki Cihan Güneşi (sav) efendimizin dar-ı bekaya irtihalleri haberi geldi. Bunun üzerine o, müslüman yöneticilerle birlikte Medine-i Münevvere'ye döndü.
Dırar (r.a.) çeşitli bölgelerin fethi sırasında Halid b. Velid (r.a.)'ın emrindeki orduda yer aldı. Temimoğuliarı üzerine gönderilen birliklerden birine kumandanlık yaptı. Zekât toplanmasına karşı çıkan Malik İbni Nuveyre ve adamlarıyla çarpıştı. Hepsini esir alarak Halid b. Velid (r.a.)'a teslim etti.
O, Kadisiye, Hire, Yermük, Şam ve Halep'in fethinde bulundu. Yemame'de büyük kahramanlıklar gösterdi. Şam civarında devam eden muharebelerde 100 kişilik keşif kolunda düşman kuvvetlerine yakalanarak esir düştü. Fakat arkadaşlarının şiddetli hücumlanyla kısa müddette kurtuldu. İkinci defa esir düştü. Bu sefer başından çok acıklı sahneler geçti. Türlü işkencelere maruz kaldı. Kılıç darbeleri arasında kan revan içinde baygın olarak yere yıkıldı ama davasından zerre miktarı taviz vermedi. Onun esaret altında çektiği işkence tüyler ürpertir. Gösterdiği yiğitlik de göğüs kabartır. O Hirakl'in karşısında eğilmedi. Daha gür imanla İslam'ı savundu. Bu karşılıklı konuşma şöyle gerçekleşti:
İmparator Hirakl üst üste alınan hezimetlerden dolayı çok üzgündü. Dırar ve arkadaşlarının esir alındığını işitince çok sevindi. Derhal getirilmesini emretti. Karşısına çıkarılınca:
"Arabların fırka kumandanı Dırar sen misin?" dedi. Dırar (r.a.) da:
"Evet! Peygamber yolunda sizinle harbeden Dırar benim!" dedi. Hirakl:
“Kendini askerlerinin yanında mı sanıyorsun da öyle seri konuşuyorsun." dedi. Dırar:
"Her nerede olsam din düşmanlarına karşı göğsümü gere gere cevab vermekten çekinmem. Sen beni korkar mı zannediyorsun?" dedi. Hirakl:
"Kime güveniyorsun? Burasının askerlerimin merkezi olduğunu unutuyor musun?" dedi. Dırar:
"İslamiyet, güneş gibi adaletiyle her tarafı kaplamağa başladı. Hala sen kendine teselli vermek istiyorsun!" diye cevap verdi. Hirakl:
"Bilmiş ol ki, şu anda vücudunu paramparça yapmak benim için zor değil!" dedi. Dırar (r.a.) da:
"Huzuru Muhammed'i de bulunmuş bir müslüman yetmiş tane Hirakl olsa hiçe sayar, tehdidine aldırmaz. Senin son yapacağın öldürmek değil mi? Gideceğim yer huzur-u Rasûlüllah'tır. İslâm için terk-i hayat etmek bize her şeyden lezzetlidir." diye karşılık verdi.
Dırar (r.a.)'ın yiğitçe verdiği bu cevaplar Hirakl'in ümerasını gazablandırdı. Her birisi ellerini kılıçlarına götürdü ve bir ağızdan Hirakl'e:
"Bu arabı niçin böyle konuşturuyorsunuz? Hayatının lüzumu var mı?" dediler. Hirakl de:
“İcabına bakınız” diye emretti. Bir anda otuz-kırk kılıç birden Dırar (r.a.)'ın vücuduna inmeğe başladı. Ağır şekilde yaralanarak kan revan içinde kaldı. Kininden kibrinden küplere binen Hirakl:
“Sağ bırakmayınız!” diye bağırıyordu. Bu dehşetli hal karşısında daha önce İslam'ı kabul eden ancak gizli tutan General Mika ne yapacağını şaşırdı. Gönlü kan ağlıyordu. Din karındaşının helak olmasına engel olamıyordu. Ne çare ki sahiblense kendini de telef edeceklerdi. Bir tedbir olarak Hirakl'e:
“Ey Meliki Bunu burada telef etmek ne faide verecek. Onu tedavi edelim ve herkese ibret olsun diye halkın gözü önünde asalım." dedi. Bu teklif Hirakl'in hoşuna gitti ve:

"Öyleyse buradan kaldır. Evine götür. İyileşince asalım" dedi.
Bu müsaadeden pek sevinen General Mika, Dırar'ı evine götürdü. Orada gözlerini açan Dırar Mika'ya:
"Eğer müslümansan bana yardımını esirgeme. Hristiyan isen insani vazifeni yap." dedi. General Mika:
"Korkma ya Dırar! Muhammed'in aşkına sana her türlü yardımı yaparım. Yeter ki, sen iyileş. Askerinle birlikte firar bile ederiz" dedi.
Mika'nın bu hayat bahşeden sözlerinden pek memnun olan Dırar bir kaç hafta sonra sağlığına kavuştu. Kızkardeşi Havle binti Ezver'e bir mektup yazdı ve Mika vasıtasıyla gönderdi. Bu sırada Antakya müslümanlar tarafından muhasara altına alındı. Allahû Teâla herşeye kadirdi. General Mika bir fırsatını buldu ve Dırar İbni Ezver (r.a.) ile arkadaşlarını İslâm ordusu tarafına kaçırdı. Bu kahraman yiğit yeniden zırhını giydi ve rumlara karşı: "Ey ehl-i Salib!.. Evvelce esir tuttuğunuz Dırar benim. Hamran'ı Batros'u öldüren benim" diye meydana atıldı. Karşısına çıkan Istafanı şaşırtıp bir kılıçta yere serdi. Oradan Halid b. Velid (r.a.)'in üzerine yürüyen Vardan'a hücum etti. Onu da yere serdi. Vardan öldürülünce rumlar Şam'a doğru kaçışmaya başladılar.
Müslüman meydan insanıdır. Allah yolunda başına gelenlere tahammül etmeyi ibadet bilir. En zor anlarda bile dini İslâm'dan aldığı izzeti korumasını bilir. Dırar İbni Ezver (r.a.) cihad meydanında izzet dersini okumuştur. O, hiç bir zaman Allah yolunda hayatını tehlikeye atmaktan çekinmedi. Onun nazarında en büyük tehlike, Allah yolunda olamamaktır. Allah yolunda olmaktan başa gelenlere, taviz vermeden sabır etmesini, direnmesini bilirsek, izzet ve şerefimiz artar. İşte Dırar İbni Ezver (r.a.) daima din uğruna feday-ı can etti. Bu savaşta onunla birlikte üç bin müslüman şehid oldu. Kabri Ürdün'de Dırar köyünde bir mescidin içinde bulunmaktadır. Cenab-ı Hak'tan şefaatlerini niyaz ederiz. Amin. 1[1]
Sahabeler, İslâm dininden aldıkları izzeti, zillete dönüştürmemenin kavgasını vermişlerdir. Sahabenin fıkhı, bir izzet fıkhıdır. Zillet, meskenet sahabenin hayat iügatmda bulunmayan kelimelerdir. İzzetin kavgasını verenlerin izzeti artar. Bugün İslâm aleminde müslümanlar arasında bir zillet yaşanmaktadır. Bu zilletten kurtulmanın yolu, sahabenin takib ettiği yoldur. Rasûlüllah (sav)'in devrinde sahâbe-i kiram ne ile izzet bulmuşsa, biz de ancak onunla izzet buluruz. Sahabelerin izinde gitmeyenler, zillet bulurlar.

Hz. Eban Bin Said Bin El-As (r.anh)

İsmi; Ebân, Nesebi; Ebân b. Said b. el-Âs b. Ümeyye b. Abdişems b. Abdimenâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüeyy el-Kuraşî.
İslâm'dan önce Ebân'ın ailesi iki zümreye ayrılmış ve bu iki zümre arasında ihtilâf çıkmıştı. Ailesi İslâm'a karşı aşın muhalif olanlardandı. Kardeşleri Halid ile Amr İslâm ile müşerref olmuşlardı. Ebân ise bunların müslüman olmalarından dolayı çok hiddetlendi. 2[2] "Keşke Zaribe'de ölmüş olsa idim de, Amr ile Halid'in dine iftira ettiklerini görmeseydim" mealinde bir şiir de söylemiş ve bu konudaki üzüntü ve kızgınlığını dile getirmişti.
Ebân, Bedir gazvesinde müslümanlara karşı savaşan müşriklerle beraberdi. Kardeşleri Ubeyde ve As müslümanlarla savaşırken muharebede ölmüşlerdi; fakat Ebân ölmemişti.3[3]
Hudeybiye sulhu sırasında Rasûlüllah (sav), Hz. Osman'ı Kureyş ileri gelenleriyle görüşmek üzere Mekke'ye elçi olarak göndermişti. Hz. Osman, müzâkere için Mekke'ye gittiği zaman Ebân'ın misafiri oldu. Ebân Osman'ın muhafazasını üzerine aldı. Gerçekten o, Hz. Osman'ı çok severdi.4[4]
Ebân, müslüman olmadan önce Rasûlüllah (sav)'a muhalif olanların başındaydı. Bununla beraber bu yeni din ve Rasûlüllah (sav)'ın peygamberliği hakkında da araştırma yapıyordu. Ebân, Kureyş'in ileri gelen tüccarlarından biri idi. Sık sık o sıralar ticaret ve ilim merkezi olan Şam'a giderdi. Yine bir seferinde Ebân, Şam'da bir rahiple karşılaştı. Onun Kureyş'ten olduğunu anlayan rahip, bu kabileden Cenâb-ı Hak tarafından gördü ve bağırdı:
Hassan, şu Yahudinin yanına in, onu öldür! Hz. Hassan dedi ki:
"Ben onunla savaşacak hâlde olsaydım, şimdi herhalde Rasûlullah'ın yanında olurdum."
Hz. Hassan, hastalık geçirdiğinden kılıç sallayamıyordu. Hz. Safiyye bunun üzerine, bir çadır direğini kaptı ve aşağı indi. Yahudinin kaçmaması için kapıyı yavaş yavaş araladı. Birden çadır direğini Yahudinin başına indirdi. Yahudi, yediği darbe sonucu bir daha kalkamadı ve öldü.
Bundan sonra Safıyye eline bir kılıç alarak Uhud'un yolunu tuttu. Elindeki kılıcı ile önüne gelene saldırıyor, bir yandan da müslümanlan harbe teşvik ederek,
"Siz nasıl insanlarsınız, Rasûlullah'ı bırakıp da nereye gideceksiniz" diyordu. Peygamber efendimiz onun vaziyetini görünce, oğlu Hz Zübeyr'i çağırdı ve buyurdu ki:
"Annen Safiyye, kardeşi Hamza'nın cesedini görmesin. Çünkü cesedin durumu çok kötü idi. Kardeşinin cesedini böyle görse, herhalde aklını kaçırır."
Hz. Zübeyr de bu emir üzerine, annesinin yanına sokularak dedi ki:
"Anneciğim, Rasûlüllah efendimiz senin geri çekilmeni buyuruyor."

1[1] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty.
2[2] Üsdü'l-Ğâbe, I, 35.
3[3] el-İsâbe, I, 10.
4[4] el-İstilâb, I, s.35.

“Nasıl? Geri mi dönecekmişim? Kardeşimin cesedinin nasıl olduğunu biliyorum. Bunun intikamını alacağım. Allahû Teâlâ bilir ki, ben böyle yapılmasından hiç hoşlanmam. Fakat sabredeceğim. Ama bir gün bunların karşılığını da göreceğim.”
Hz. Zübeyr, durumu Rasûlüllaha arz etti. Rasûlüllah efendimiz de halasının metanetini duyunca, cesedin yanına gelmesine izin verdi. Cesedin parça parça olduğunu gördü. Kendisine hakim oldu. Yalnız *"İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn"* dedi. Ellerini açıp duâ etti ve oradan ayrıldı.
Hz. Safiyye Hendek gazvesinde de Hassan bin Sabit'in köşkünde, içeriyi dinlemek isteyen bir yahudîyi öldürmüştür. Böylece Hz. Safıyye, gerek Uhud'da, gerekse Hendek savaşında birer düşman öldürmesiyle, eshabın takdirine mazhar olmuştur. Hz. Safıyye, Hz. Ömer halife iken, 640 yılında, 73 yaşında iken vefat etti. Bakî kabristanında Mugire bin Şube'nin kabri yanına defnedildi. Hz. Safıyye disiplinli bir anneydi. Bazen oğlu Zübeyr'e sert davrandığı olurdu. Niçin böyle yapıyorsun" diyenlere şöyle cevap vermişti:
“Ben onun iyi yetişmesi için böyle yapıyorum. Çünkü o, ileride orduları idare edecektir.”
Gerçekten de Hz. Zübeyr büyük bir İslâm fedaisi oldu.
Hz, Safıyye cabiliyye devrinde Haris bin Harb ile evlenmişti. Hâris'ten bir oğlu oldu. Haris öldükten sonra Hz. Zübeyr'in babası Avvam bin Hüveylid ile evlendi. Bundan da üç çocuğu oldu. Bunlar Hz. Zübeyr, Saib ve Abdülkâbe'dir.
Hz. Safıyye, cesaret ve şecaati ile nesillere örnek olacak şekildeydi. Gayet fasih ve beliğ mersiyeler yazardı. Hz. Safıyye, Arap edebiyatında, şiir ve mersiye söylemekte çok ileri idi. Hamasî şiirleri de meşhurdu. Bir tanesinde şöyle demiştir:
Benden Kureyş'e haber salın ve deyin ki:
"Ne hakla bize tahakküm etmeye kalkarsınız? Bizim büyüklüğümüz sizden eksik mi? Şunu iyi biliyorsunuz ki; bizim eski bir şerefimiz ve önce gelme hakkımız vardır. Bizim için zulüm ateşi yakılmamıştır. Verdiğimiz sözü bozduğumuzun alameti hiç belirtilmemiştir. Bütün hayır ve fazilet bizdedir."
Babası Abdülmuttalib'in vefatında, Hz. Hamza'nın şehit edildiğinde ve Resul-i Ekrem'in vefatlarında yazdıkları mersiyeler meşhurdur. Rasûllüllah efendimizin vefatındaki mersiyesinde demiştir ki:
“Ya Rasûlallah! Sen bizim ümidimizdin,
Sen bize hep iyilik edenimizdin.
Sen, değildin hiç, haksızlık edenlerden,
Sen, şefkat sahibi ve yol gösterenlerden.
Ve dahî anlatılmayan ilim deryası,
Bugün ağlayanların, senin içindir feryadı.
Senin yoluna hep ecdadım feda olsun!
Malım, canım, bütün varlığım feda olsun!
Ah! Şimdi aramızda sağ olsaydınız,
Ne kadar mesrur olurduk kalsaydınız.
Hak Teâla'nın hükmü bu, ya sabır diyoruz,

Hz. Ebu Dücane (R.Anh)

Allah yolunda kılıcıyla bilek fethini gerçekleştiren bir sahabedir. Hicretten önce İslâm'a giren Ensâr'ın kahramanlarından meşhur sahâbîdir. Asıl adı Sammak olup, Hazrec'in Saideoğulları kabilesine mensuptur.
Hz. Peygamber (sav) hicretin birinci yılında Muhacirler ile Ensâr arasında "kardeşlik" tesis ettiğinde, Ebû Dücâne de Muhacirlerden Utbe b. Gazvan ile kardeşlik oluşturmuştur. Ebû Dücâne, Ensâr'ın ve İslâm askerlerinin en cesur savaşçılarındandır. Uhud savaşında Rasûlüllah, üzerinde "Korkaklıkta utanç, ileri gitmekte şeref var, kişi korkaklıkla kaderden kurtulamaz” yazılı bir kılıcı eline alarak,
"Bu kılıcın hakkını kim verir?" diye sormuş, bir çok eller uzanmasına rağmen, Rasûlüllah (sav) özellikle onu Ebû Dücane (R.a.)'a vermiştir. Şunu bilelim ki; İslâm'da görev herkese verilmez. Kimin hangi görevi yapabileceğini mü'minlerin başındaki emîrin bilmesi gerekir. İslâm'da görev verildiği zamanda şehadetine/ölüm pahasına da olsa o görevi harfıyyen yerine getirmek gerekir. İşte Ebû Dücane (R.a.)'ın hayatı bunun sembolüdür. İslâm 'da herkesten görev alınmaz ve rastgele herkese görev verilmez. Ebû Dücâne de kılıcı alarak savaşmıştır. Başını kırmızı bir sargı ile saran Ebû Dücâne, düşman saflarını yararak Ebû Süfyan'ın karısı Hind'in yanına kadar ulaşıp, onu yalnız başına yakalamış fakat
"Rasûlüllah'ın kılıcı ile yalnız bir kadının başını kesmek bana lâyık değildir" diye tekrar geriye dönmüştür. Savaşın kızıştığı ve Rasûîüllah'ın öldürüldüğü söylentileri çıkarılarak müslüman ordusunun moralinin bozulduğu sırada Rasûlüllah'ın çevresini, Ebû Bekir, Ömer, Ali, Abdurrahman, Sa'd, Zübeyr, Talha, Ebû Ubeyde ve Ebû Dücâne kuşatmışlardı. Ebû Dücâne, Rasûlüllah (sav)'in üzerine kapanarak düşman oklarına ve taşlarına karşı kendisini siper etmiş ve yaralanmıştır.
Müşriklerden Asım ve Ma'bed'i öldüren odur. [5[5]]

[5[5]] Vakidi, Meğazî, s.63.

Uhud gazvesinin büyük kahramanlarından biri olarak, Ebû Dücâne'den bahsedilir. Bu savaşta elinde birkaç tane kılıcın kırıldığı; savaş meydanında mağrur olarak yürüdüğü sırada ashâbdan bazılarının onun bu hareketine itiraz etmelerine Rasûlüllah (sav)'ın,

"Allah yolunda cihad eden bir adamın cihadıyla övünmesine karışılmaması" söylediği rivayet edilir. 6[6]

Nadiroğulları seferinden sonra ele geçirilen ganimetlerden Ebû Dücâne de payını almıştır.7[7] Siyer yazarları Rasûlüllah (sav)'ın gazvelerinde onun seçkin bir yeri bulunduğundan söz etmişlerdir. Bütün savaşlarda korkusuzca öne alıp çarpışmasıyla İslâm ordusuna büyük bir cesaret örneği olmuş, askerleri savaşa teşvik ederek moral kazanmalarını sağlamıştır. İrtidat edenlere karşı girişilen Yemame savaşında da yalancı peygamber Müseylime'nin mağlup edilmesinde onun bu kahramanlığının büyük etkisi olmuştur. 8[8]

Nihayet Ebû Dücâne Ridde savaşlarında şehid düşmüştür. Ebû Dücâne Rasûlüllah (sav)'ın yakın ashabından birisi olmasına rağmen kendisinden hiç hadis rivayet edilmemiştir. Bunun en önemli sebebi, onun Rasûlüllah (sav)'ın irtihalinden hemen sonra şehid olmasıdır. Bu sahabenin Hz. Peygamber'e itaati ve imanının sağlamlığı onu en yüksek mertebelerden birine, şehidliğe götürmüştür. Bu sebeple o İslâmî hareketin büyük mücâhidleri arasında bir sembol olmuştur. Tarihçiler onun şu mısrasını nakletmişlerdir:

"Ben, sevgili peygamber ile ahde girmiş bir kimseyim,
Hurma korulukları yakınında tepenin eteğinde olduğumuz zaman." 9[9]

Sahabe, Allah yolunda aldığı vazifenin bedeli şehadet olsa dahi yerine getirmiştir. Allah yolunda hayat ile şehadetin kesiştiği noktada şehadeti tercih etmek, sahabe fıkhındandır. Sahabeler, düğüne gider gibi şehadete gidiyorlardı. Onlar, Allah yolunda ölmeyi, Allah yolunda yaşamak kadar önemsiyorlardı.

Hz. Ebu Derda (R.Anh)

Hayatıyla dünyevîleşme tehlikesine karşı kalkan görevini yapan bir sahabedir. Yani dünyevîleşme tehlikesinin sinyalini veren sahabedir. Rasûlüllah (sav)'in, Kur'ân, fıkıh ve hadis ilimlerinde önde gelen ashabından biridir. Asıl adı Uveymir'dir. Hazrec kabilesine mensuptur. Hicrî ikinci yılda müslüman oldu. Vâkıdî'nin naklettiğine göre, Ebû'd-Derdâ ailesi içinde en son müslüman olandır. Onun örtüyle örttüğü bir putu vardı. Kendisini İslâm'a davet eden dostu İbn Revâha bir gün putunu o evde yokken parçaladı ve gitti. Ebû'd-Derdâ eve gelince önce çok kızmış, sonra şöyle demiştir:

"Eğer putta bir hüner olsaydı, kendini koruyabilecekti." Ve sonra Peygamber efendimize giderek müslüman oldu. 10[10]

Ebû'd-Derdâ önceleri ticaretle uğraşırken müslüman olduktan sonra kendini tamamen zühd ve ibâdete vermiştir. Şam fakihi diye meşhurdur. Kendisi bunu anlatırken şöyle der:

"Peygamber efendimiz risalede geldikten sonra hem ticaret, hem ibadet yapmak istedim. Fakat ikisinin bir arada olamayacağını anlayınca, ticareti bırakıp ibadete yöneldim."

İslâm'a girişinden önce meydana gelen Bedir gazasında bulunmayan Ebû'd-Derdâ, Uhud'da büyük fedakâr'ık ve şecaat gösterdi. Bu gazadan sonra Rasûlüllah (sav)'in bütün gazalarında bulundu. Ebû'd-Derdâ'nın kardeşliği Selmân-ı Fârisî'dir. Ebû'd-Derdâ (R.a.), vefatından sonra Hz. Ömer'in ona ısrarla bir görev vermek istemesine rağmen o

"Bana müsaade et, gidip halka Rasûlüllah'ın sünnetini öğreteyim, onlara namaz kıldırayım" demiş, Hz. Ömer de ona müsaade etmişti. Hz. Ömer daha sonraları Şam'ı ziyaretinde Şam valisi Yezid b. Ebî Süfyân, Amr b. el-As, Ebû Musa el-Eş'ari'yi teftiş ettiğinde bu zatların kapılarının kilitli olduğunu, odalarının ipekle kaplı bulunduğunu, huzurlarına girenlerin kim olduklarını sorduklarını, müreffeh yaşadıklarını görmüş; Ebû'd-Derdâ'ya gittiğinde ise onun kapısında kilit bulunmadığı, odasında ışık olmadığı, elbisesi hafif, soğuktan muzdarip, gelenin selâmını alan, kim olduğunu sormadan içeri kabul eden, altında bir keçe parçası bulunan bir durumda görmüştü. Hz. Ömer, Ebû'd-Derdâ'ya,

"Ben seni Medine'de hoş tutmadım mı?" deyince o, Rasûlüllah'tan duyduğu şu hadisi hatırlatmıştır:

"Sizin dünyadan metanız bir yolcunun azığı kadar olsun."11[11]

Kendisine misafirliğe gelen arkadaşları, yatak yerine yerde yatıp da şikâyet ettiklerinde şöyle demiştir:

"Bizim bir başka evimiz var ki, hepimiz orada toplanacağız."12[12]

Hz. Ömer, Bedir'de bulunmamasına rağmen çünkü o sırada müslüman olmamıştı. Ebû'd-Derdâ'ya da Bedir gazası tahsisatı bağlamıştır. Hz. Osman veya Ömer zamanında Ebû'd-Derdâ Şam kadılığına getirilmiş ve hicretin 32. yılında vefat etmiştir.

Bütün ömrünü takva içinde geçiren Ebû'd-Derdâ'nın güzel yüzlü, esmer, sakalını kına ile boyayan, başına takke geçirip üzerine sarık saran bir zat olduğu zikredilmiştir.

6[6] İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, V, 148.
7[7] İbn Sa'd Tabakat, II, 353.
8[8] Üsdü'l-Gâbe, II, 353.
9[9] İbn Hişâm, es-Sîre s.563: Taberî, s.1425-1426.
10[10] Hâkim, el-Müstedrek, III, 336.
11[11] Kenzü'l-Ummâl, I. 78.
12[12] Sıfatü's-Safve, I, 263.

Ebû'd-Derdâ (R.a.) fıkıh ve hadis ilimlerinde ileri gelenlerden idi. Rasûlüllah (sav)'den bütün öğrendiklerini, bütün duyduklarını, anladıklarını müslümanlara öğretmeye çalışmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'i ezberlemiş ve mescidde her gün Kıır'ân dersi vermiştir. Şam'da yüzlerce hafız yetiştirmiştir. Zevcesi Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ, Kur'ân kıraatinde sözü geçen kimselerdendir.
Ebû'd-Derda'nın, tefsir ilminin gelişmesinde de emeği vardır. Rasûlüllah'a bir gün,
"Onlar ki, iman ettiler ve takva üzere bulundular; onlara bu dünya hayatında müjde vardır" 13[13] âyet-i kerimesindeki yani *"müjde"*den maksat nedir? diye sormuş, Rasûlüllah da,
"Bundan murad sâlih rüyadır" buyurmuştur. 14[14]
Ebû'd-Derdâ (R.a.), Rasûlüllah (sav)'den birçok hadis rivayet etmiştir. Ondan hadis öğrenenler arasında Enes b. Mâlik, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Ümmü'd-Derdâ... gibi râviler bulunmaktadır.
Tâbiin'in meşhur zatlarından Saîd b. el-Müseyyeb, Alkame, Kays, Cübeyr b. Nadir, Zeyd b. Vehb, Muhammed b. Sırın vb. onun talebeleridir. Ebû'd-Derdâ yetmiş dokuz kadar hadis rivayet etmiştir. Bunlardan en önemlileri şöyledir:
Bir insan ilim kazanmak için bir yola girerse, Cenâb-ı Hak ona cennete doğru bir yol açar. Melekler ilim peşinde koşanlardan hoşnut oldukları için kanatlarını onun altına gererler. İlim sahipleri için yerdekiler ve göktekiler mağfiret niyaz ederler... Peygamberlerin vârisleri âlimlerdir.15[15]
Bir gün Rasûlüllah (sav) Cuma hutbesinde âyet okurken, Ebû'd-Derdâ yanında bulunan Ubey b. Kâ'b'a,
"Bu ayet ne zaman nazil oldu?" diye sormuş. Übey cevap vermemiş; hutbe bittikten sonra,
"Cuma'nı şu boş sözünle iptal ettin" demiştir. Ebû'd-Derdâ (R.a.), Hz. Peygamber (sav)'e giderek onun bu sözünü aktardığında Rasûlüllah (sav) şöyle demiştir:
*"Übey doğru söyledi. İmam hutbede konuşurken sözünü bitirinceye kadar sus ve onu dinle."*16[16]
Rasûl-i Ekrem her hadis söyledikçe tebessüm ederdi."
"Kıyamet günü insanın mizanında en ağır basan şey iyi ahlâktır, yani güzel huydur."
"Size namazdan, oruçtan, sadakadan, faziletçe bir derece yüksek birşey söyleyeyim mi? İnsanların arasını barıştırmak."
Ebû'd-Derdâ (R.a.) fıkıhta reyine başvurulan bir fakihti. Şam'da bulunduğu sırada Küfe'den ve başka yerlerden gelenler onun görüşlerine başvururlardı. Zikir konusunda da hadisler rivayet etmiştir:
*"Her namazdan sonra otuz üç defa teşbih, otuz üç defa tahmid, otuz üç defa tekbir getir.*17[17]
*"Ezânsız-namazsız köylerde oturma; böyle bir köyde oturmaktansa şehirde kal."*18[18]
Cami ve ezan, Medenî yerleşimlerin alâmetidir. Ezânsız ve Mescidsiz yerlerde ikamet edenler, zamanla bedevîleşirler. Ezan ve Mescid, yakınlığı, vahşeti giderip medeniyeti, münasebeti getirir. Ebû'd Derdâ (R.a.), dünyada iken dünyasız yaşamış bir medeniyet ve münasebet insanıdır..
Rasûlüllah (sav)'in ashabı arasındaki karşılıklı saygı ve yardımlaşmayı İslâm ümmeti için bir örnek olarak ifade eden bir hadisi Ebû'd-Derdâ zikretmiştir. Bu hadiste Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer arasındaki bir münâkaşada Ömer'e haksızlık eden Ebû Bekir'in sonradan pişman olarak Ömer'e gittiği; ancak Ömer'in onu affetmediği ve Ebû Bekir'in Rasûlüllah sav)'in huzuruna çıktığı; arkasından da Ömer'in huzura girdiği; bu esnada Rasûlüllah (sav)'ın Ebû Bekir'i dinledikten sonra Ömer'e dönüp hitab etmesinden korkan Ebû Bekir'in, münâkaşada kendisinin ileri gittiğini öne sürmesi üzerine Rasûlüllah (sav) şöyle buyurmuştur:
"Allah beni size peygamber göndermişti. Bunu size tebliğ ettiğimde hepiniz beni yalanlamıştınız da Ebû Bekir inanmış, uğrumda canını, malını, feda etmişti. Şimdi ashabım, siz dostumu bu nisbetiyle ve bu husûsiyetiyle bana bırakırsınız değil mi?" Ebû'd-Derdâ o günden sonra hiç kimsenin Ebû Bekir'i incitmediğini nakletmektedir. 19[19]
Genelde Ashâb-i Kirâm'ın hepsi özelde ise Hz. Ebû Bekir (R.a.), İslâm ümmetinin gözbebeğidir.
Ebû'd-Derdâ (R.a.) hastalandığı bir sırada arkadaşları yanına gelerek
"Ey Ebû'd-Derdâ, nerenden şikayetçisin?" demişler; Ebû'd-Derdâ,
"Günahlarımdan" diye cevap vermiş;
"Canın birşey istemiyor mu?" sorusuna,
"Canım Cennet istiyor" demiş;
"Sana bakmak için bir hekim çağırmayalım mı?" diyen arkadaşlarına şöyle demiştir:
"Esasında beni yatağa düşüren hekimdir." 20[20] Hizam b. Hakim, Ebû'd-Derdâ'nın şöyle dediğini nakleder:
"Eğer öldükten sonra neler göreceğinizi bilseydiniz, iştahla ne bir yemek yiyebilir, ne bir şey içebilir ve ne de gölgelenmek için bir eve girebilirdiniz. Hep avlularda oturup göğsünüze vurur ve hâliniz için ağlardınız. Vallahi isterdim ki ben kesilen ve meyvesi yenen bir ağaç olaydım." 21[21]

13[13] Yunus: 10/64
14[14] Ebu Davûd ed-Tayâlîsî, Müsned, 131
15[15] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V. 128
16[16] eîl-Müsned/Ahmed b. Hanbel, V. 190
17[17] el-Müsned/Ahmed b. Hanbel, V, 1 96
18[18] el-Müsned/Ahmed b. Hanbel, VI, 145
19[19] Sahih-i Buhâri Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercümesi, IX, 333-334
20[20] El-Hilye, 1,218; et-Tabakat, VII, 18
21[21] El-Hilye, I, 216.

Bir saatlik düşünce ve tefekkür bir gece sabaha kadar ibâdet etmekten iyidir” 22[22] diyen Ebû'd-Derdâ (R.a.) sevinç ve bollukta Allah'ı unutmaz; insanlara, konuşmayı nasıl öğreniyorlarsa, konuşmamayı da öyle öğrenmelerini, gereken yerlerde susmanın büyük bir ilim olduğunu, insanların cennete veya cehenneme dillerinin söylediklerinden götürüldüklerini öğütlerdi. Cennetlik olan bir nesildendi ve cennetlik insanların yetişmesi için çalışıyordu.
Ebû Nuaym'dan Heysemî'nin Sabit el-Bünânı'den naklettiğine göre, Ebû'd-Derdâ (R.a.) Selmân el-Farisi'ye Leysoğulları kabilesinden bir kız istemek üzere gitmiş, Selmân'ın üstünlüğünü anlatmıştı. Kızın babası, kızım Selmân'a veremeyeceğini, fakat Ebu'd-Derdâ (R.a.) isterse ona vereceğini söyleyince, Ebû'd-Derdâ (R.a.) o kızla evlenmiştir. Daha sonra bunu Selmân'a utanarak naklettiğinde Selmân ona,
"Senden çok ben utanmalıyım. Zira Allah bu kızı sana nasib etmişken ben ona talib oldum" demiştir. İşte ashabın birbirlerine karşı olan olgun davranışları böyleydi.
Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'den medeniyet dersi almış dünyanın en medeni model insanlarıdır. Sahabe medeniyette modeldir. Sahabe nesli model alınmadan İslâm medeniyetinin ihya edilmesi mümkün değildir.
Sahabeler, müslüman şahsiyetin bekçiliğini yapan inkılapçılardır. Onlar, birbirlerinin onurunu korumuşlardır. Çünkü onur kırmak, bir cinayettir. Sahabeler velev ki, bir kelimeyle, bir bakışla olsun birbirlerinin onurlarını kırmamaya özen göstermişlerdir. Şunu bilelim ki; Allah yolunda birbirlerinin onurlarını korumayanlar, birlikte yol yürüyemezler. Allah yolunda ilerlerken yarı yolda dönüp birbirleriyle kavgaya tutuşanlar, onur kırmayı ibadet zannedenlerdir.
Bedevice davranışlarla medeniyet işçiliği ve bekçiliği yapılamaz. Yeri geldiğinde din kardeşlerinden özür dilemeyi gururlarına yediremeyenler, sahabelerin izinde yürüyemezler. Çünkü sahabeler birbirlerinden özür dilemişlerdir. Onlar, medeniliğin öncüleridir. Dolayısıyla biz müslümanlar Allah yolunda medeni olduğumuz miktarınca birlikte yol yürürüz. İşte Ebû'd-Derdâ (r.a.), bir medeniyet muallimi olarak bize bunu Öğretiyor. Din kardeşinin hatırını sayarak nefsini hayâlı olmaya davet ediyor. Müslüman olarak birbirimize karşı hayâlı olmamız, mede-niliğimizdendir.
Sahabeler, doğruya, güzele, gerçeğe ulaşmak için çaba ve gayret sarf etmişlerdir. Bedavacılığın sahabenin hayat lügatmda yeri yoktur. Bakınız ilim hakkında Ebû'd-Derdâ (r.a.) şöyle demiştir: "İlim ancak arayıp öğrenmekle olur. İlim için sabah çıkıp akşam dönmenin cihad olmadığını sanan kimsenin aklı eksiktir.”23[23]
İnsanlar annelerinden alim olarak doğmazlar. İlim sahibi olmak için cehdü gayret göstermek gerekir. îlim elde etmek için gösterilen her gayret, cihad cümlesindendir. Ebû Derdâ (r.a.) dünyaya değil, ilme değer verdi. Bir itim adamının nasıl olması gerektiğini hayatıyla İslâm ümmetine öğretti. Allahû Teâla, onun siretinden hayatımıza izler taşımamızı nasib eylesin. Amin.

Hz. Enes Bin Malik (r.anh)

Hadim-i Rasûlüllah (sav) olan bir sahabedir. Yani Rasûlüllah (sav)'e hizmet etme şerefine nail olmuş bir kimsedir. Milâdı 613 yıllarında Medine'de doğan ve milâdı 709 (h. 90) yılında Basra'da vefat eden Hz. Enes b. Mâlik'in neseb silsilesi: Enes b. Mâlik b. Nadr b. Bamdam b, Zeyd b. Haram b. Cündüb b. Amir b. Ganm İbn Adiyy b. Neccâr, Ebû Hamzatü'l-Ensan el-Hazrecî'dir. Annesi ise, Ümmi Süleym Sehle binti Milhan b. Halid b. Zeyd b. Haram b. Cündüb'dür. Annesi Ümmü Süleym, ensardan olup isminin Sehle oluşu hakkında çok çeşitli ihtilâflar vardır. Bazı eserlerde ismi Remile, Meyse ve Melike olarak zikredildiği gibi, Zamîsâi (Zümeysâ) veya Remisâi (Rümeysâ) olarak da geçmektedir.
Hz. Ümmi Süleym müslüman olunca, kocası onun İslâm'dan dönmesi için çok baskı yaptı. Fakat bu baskılardan bir sonuç alamayınca kızdı ve Ümmi Süleym'den ayrılarak Şam'a gitti. Orada kısa bir müddet ikamet ettikten sonra vefat etti.
Babasının ölümü üzerine Enes'in annesine Ebû Talha tâlib oldu. O zamanlar Ebû Talha henüz müşrik idi. Ümmi Süleym, onunla evlenmek için İslâm'ı kabul etmesini şart koştu. Ebû Talha bu şartı kabul ederek Hz. Ümmi Süleym ile evlendi. Resul-i Ekrem (sav)'in Medine'ye hicretlerinde, Enes b. Mâlik henüz on yaşlarında bir çocuk idi. Hz. Peygamber (sav)'in Medine'ye gelişlerinde Medineli müslümanlar arasında meydana gelen heyecan ve coşkuyu Hz. Enes şöyle anlatmaktadır:
"Medine'nin çocukları hem koşuyorlar ve hem de "Muhammedi geldi, Muhammed geldi!" diye bağırıyorlardı. Ben de onlarla birlite koşmaya ve bağırmaya başladım. Bu şekilde koşup bağırırken etrafıma baktım, bir şey göremedim. Çocuklar ise yine bağırıyorlardı koşuşarak. Ben de koştum ve bağırdım. Fakat etrafıma dikkat edince gelenleri göremedim. Nihayet Rasûlüllah (sav) ile Hz. Ebû Bekir geldiler. Biz kendilerini gördükten sonra, adını şu anda hatırlayamayacağım adamın biri bizi şehre gönderdi. Bize
"Rasûlüllah (sav)'in geldiğini haber verin" diye tenbih etti. Şehre koştuk ve müslümanlara haber verdik. Ensardan beşyüz kişi onları karşılamaya çıktılar. Ensâr, onları karşılayarak,
"Buyurunuz, burada emniyete kavuşacaksınız. İtaat ile karşılanacaksınız" dediler.
Resul-i Ekrem kendisini karşılayanlarla birlikte şehre girdi. O sırada şehrin bütün halkı Resul-i Ekrem (sav)'i

22[22] et-Tabakat VII, 392
23[23] Câmi'ül-Beyani'l-İlim, I, 31, 32, 100.

karşılamak üzere evlerinden ve dükkânlarından dışarı çıkmışlardı. Kadınlar da evlerinin damlarına çıkarak Hz. Peygamber'in gelişini seyrediyorlardı. Resul-i Ekrem ile birlikte gelen Hz. Ebû Bekir'i de görüyorlar ve fakat ikisinden hangisinin Rasûlüllah (sav) olduğunu etraflarına soruyorlardı. Ben hayatımda o güne benzeyen bir gün görmemiştim.!

Hz. Peygamber, Medine'ye geldikten sonra bütün ensâr kendisine hizmet etmek hususunda yarışıyorlardı. Hz. Enes b. Mâlik'in annesinin, hizmet yarışında yapabilecek veya verebilecek hiçbir şeyi yoktu. Bundan dolayı hemen Enes b. Mâlik'i çağırıp elinden tutarak Resul-i Ekrem'in huzuruna çıktı:

"Ya Rasûlüllah, ben fakir bir kimseyim. Sizlere yardım edecek bir şeyimiz yok. Bu oğlumdur, yardım eimek ve hizmetinizde bulunmak üzere sizlere bırakıyorum. Onu kabul ediniz" dedi. Resûl-i Ekrem, bu içten gelen arzuyu kırmadı. Enes b. Mâlik'i yanına aldı. Bütün zamanlarında onu yanında bulundurdu.

İslâm ümmetinin bütün nesilleri için Hz. Enes (r.a.) bir misyondur. Her müslüman aile, İslam davasına bir Enesini vakfetmelidir. Çocuklarını Rasûlüllah (sav)'ın davasına vakfedemeyen aileler, Rasûlüllah (sav)'in davasını hizmet edemezler.

Enes b. Mâlik, Rasûlüllah (sav)'ın hizmetine girdikten sonra O'nun bütün emirlerini büyük bir dikkat ve itina ile yerine getirmeye çalıştı. Resul-i Ekrem (sav) ile aralarında sır olarak kalmasını arzu ettikleri şeyleri büyük bir dikkatle muhafaza eder ve onları annesine bile söylemezdi.

Nitekim kendisinden rivayet edilen bir hadis-i şerifte Enes şu olayı anlatır:

Çocuklarla birlikte oynuyordum. Rasûlüllah (sav) olduğumuz yere teşrif buyurdu. Bize selâm verdi. Sonra benim elimden tuttu. Ve beni bir işe gönderdi. Kendisi de bir duvarın gölgesinde oturarak benim geri dönmemi bekledi. Ben, O'nun emrini yerine getirmek için gittim, emirlerini ifa ettim ve sonra dönüp gelerek neticeyi kendilerine bildirdim. Sonra da evime döndüm. Annem Ümmi Süleym neden geciktiğimi sordu. Ben de,

“Rasûlüllah, beni bir işe gönderdi” dedim Validem,

“Ne işi?” dedi. Ben de,

“Sırdır” diyerek söylemedim. Annem benim bu tavrımı çok beğenmiş olacak ki bana,

“Oğlum, Resul-i Ekrem'in sırlarını iyi sakla!” dedi!"

Müslüman annelerin görevlerinden birisi de, çocuklarını sır adamları olarak büyütmeleridir. Sır saklamak, şahsiyet kalitesinin alâmetidir. Çocuklarına sır saklamayı öğretemeyen anneler, onların şahsiyet kalitelerini düşürmüş olurlar.

Hz. Enes b. Mâlik (sav), her sabah, sabah namazında Resul-i Ekrem (sav)'in yanında bulunarak O'nunla birlikte sabah namazını kıldıktan sonra Resul-i Ekrem'e oruca niyet edip etmediğini sorardı. Eğer oruca niyet ettiğini öğrenirse hemen iftar yemeğini hazırlardı.

Hz. Enes b. Mâlik(sav), Resul-i Ekrem'e o kadar sokulurdu ki, adeta ikisinin dizleri birbirine değerdi. Nitekim Hayber gazvesinde, Resul-i Ekrem (sav), Hz. Enes b. Mâlik (sav) ile birlikte giderken dizleri birbirlerine dokunuyordu. Hz. Enes, Resul-i Ekrem'e çok yakın olduğu gibi ailesi de çok yakındı. Nitekim Ümmi Süleym Hayber'den sonra Hz. Safiye ile evlenen Rasûlüllah'ın evlenme işlerinde O'na yardım etmiştir. Yine Resul-i Ekrem, Hz. Zeyneb ile evlendiği zaman, Hz. Ümmü Süleym, O'na yemek yaparak hizmet etmiştir. Bu arada Hz. Enes davet olunacak şahısları çağırmakla görevlendirilmişti. Hz. Enes b. Mâlik (r.a.), Bedir gazvesinde henüz oniki yaşında olmasına rağmen savaş alanına gitmiş ve savaş esnasında mücâhidlere hizmet etmiş bu arada Rasûlüllah'ın hizmetini de aksatmamıştır. Hz. Enes'e yaşının küçük olduğu hatırlatılarak Bedir'e iştirak edip etmediği sorulduğunda, "Bedir'den kim geri kaidı ki ben geride kalayım?" cevabını vermiştir. Cihada sevdalanmak, cennete sevdalanmaktır. Enes b. Malik (r.a.) cihada ve cennete sevdalıydı. Ona bu sevdayı Rasûlüllah (sav) kazandırmıştı.

Uhud ve Hendek gazvelerinde Enes b. Mâlik (r.a.) yine Rasûlüllah (sav) ile beraberdi. Hudeybiye barışı sırasında henüz delikanlılık çağma gelmek üzere idi. Umretü'l-Kaza'da ise Resul-i Ekrem'e refakat ederek Mekke'ye gitti. Daha sonra Hayber gazvesine ve Mekke fethine katıldı. Daha sonra Huneyn gazvesinde de bulundu. Ayrıca Resul-i Ekrem ile birlikte Tâif muhasarasına katıldı. Veda Haccı'nda da bulunan Enes b. Mâlik, Resul-i Ekrem'in irtihalinde Medine'de idi.

Enes b. Mâlik, Hz. Ebû Bekir devrinde Bahreyn çevresindeki kabilelere âmil olarak zekâtları toplamaya memur tayin edildi. Hz. Ebû Bekir'in vefatında Bahreyn'de idi. Sonra Medine'ye geldi. Hz. Ömer, Enes b. Mâlik'i savaş meydanlarına göndermeyerek yanında alıkoydu ve istişare meclisine dahil etti. Hz. Ömer, Enes b. Mâlik'in akıl ve ileri görüşlülüğünden daima istifade etmiştir.

Hz. Ömer devrinde Medine'de kalan Hz. Enes b. Mâlik, zamanlarının çoğunu fıkıh öğretmekle geçirdi. Bu duruma ömrünün sonuna kadar devam etti. Bu arada Hz. Ömer zamanında Basra'ya göçerek orada yerleşti. Orada da müslümanlara aynı şekilde fıkıh öğretmeye devam etti. Bir defa da İran bölgesindeki cihad birliklerine katıldı. Tuster şehrinin alındığı savaşa katılan Enes b. Mâlik şehir teslim alındıktan sonra ganimet mallarının Medine'ye getirilmesi işini üstiendi. Tekrar Basra'ya dönüp şehre vardığında Hz. Ömer'in şehâdet haberini öğrendi. Enes b. Mâlik (r.a.), Hz. Osman zamanında Basra'da kalarak fıkıh öğretimine devam etti. Hz. Osman'ın son devirlerinde fitne ve fesad olaylarına katılmamak için her imkânını kullandı. Medine'nin âsiler tarafından tehdit altında olduğunu öğrendiği zaman, yanma ümran b. Husayn'ı alarak ashabın çoğu gibi Halifenin yanında hareket etti.

Ertesi günü yolda iken Hz. Osman'ın şehâdet haberini aldı. Hz. Osman'dan sonra hilâfet makamına Hz. Ali geçti, Fitnenin en büyük merkezlerinden biri Basra şehriydi. Enes b. Mâlik, Basra'da ikamet etmesine rağmen fitne ve fesad olaylarına hiç karışmadı. Kendisine müsbet veya menfi açıdan yapılan fikir alış-verişlerine de itibar etmeyerek hepsini reddetti. Hz. Enes b. Mâlik, fitne ve fesad olaylarına karışmamakla birlikte zulme ve haksızlığa karşı sessiz de kalmamış ve cephe almıştır. Nitekim Haccâc b. Yûsufun valiliği sırasında yapmış olduğu zulmü gördüğünde, onu hemen Abdülmelik'e şikâyet etmekte tereddüt göstermedi. Buna rağmen Haccâcı Zâlim, Enes'in derslerine devam etmiş ve onu hoşnut etmeye gayret sarfederek dâima hâl ve hatırını sormuştur.
Emeviler zamanında, ashâb-ı kiramın sayıları gittikçe azaldı. Kalanların ise değeri her gün daha da çok artmaya başladı Halk, bu gibi zevatı arıyor, buluyor ve onları dinliyordu. Hz. Enes b. Mâlik de ashâb-ı kiram içinde en uzun ömürlü olanlarından biriydi. Bu itibarla halkın iltifatına ve muhabbetine dâima mazhar olmuştur.
Hicretten sonra seksen seneyi geçen bir ömür süren Hz. Enes b. Mâlik artık yaşlanmıştı. Hulefa-i Râşidîn devrinde yaşadığı gibi Emevilerin de pekçok hükümdarı devrinde yaşadı. Basra şehrinde hastalandığı etrafa yayılınca, halk dalgalar halinde evine gelerek kendisini ziyaret etti ve gece gündüz onu yalnız bırakmadı. Nihayet milâdı 709 yılında Basra'da Rahmeti Rahmana kavuştu. Vasiyyeti gereği Rasûl-i Ekrem'in saçlarından bir kısmı kabrine kondu. Teçhiz ve tekfin işleri de yine vasiyyeti üzere yapıldı.
Hz. Enes b. Malik, güzel huylu idi. Kendisi son derece nazik, lâtif ve yumuşak huylu güzel yüzlü, hoş sohbet bir sahabe idi. Yani "medenî insan örneği" idi. Rasûlüllah'a olan sevgisini her zaman ve her yerde açığa vuruyordu. Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmak onun için son derece sevindirici, zevk verici ve neşeli bir işti. Rasûlüllah (sav) de onun halini her zaman takdir edip fırsat buldukça onu hayır ile yâd eder ve hizmetini dua ile karşılardı. Resul-i Ekrem'in vefatından sonra Enes b. Mâlik, ders vermeye başladığı zaman Rasûlüllah (sav) devrini büyük bir zevk ve şevk içinde anlatır ve onun sünnetinden ve yaşayışından söz ederken vecd içinde adeta kendinden geçerdi. Hz. Enes b. Mâlik, her davranışını Rasûlüllah (sav)'ın sünnetine uydurmaya çalışırdı. Rasûlüllah'ın bütün hal ve hareketini kendisine rehber yapmıştı. O'nu aynen takîid ederdi. Herhangi bir sahabeye namaz hakkında soru sorulduğu zaman on!ar hemen Enes b. Mâlik'i örnek olarak gösterirdi. Sünnete riâyet etmede, ilimde, takvada örnek insandı.
Hz. Enes'in en önemli vasıflarından biri de haksever olması idi. Halkı zulüm ve şiddet hareketleri ile yıldıran emirlere şiddetle çatardı. Bu durumda kalan emirler, onu kırmamak için sözlerini küçük bir çocuk gibi dinlerlerdi. Nitekim Hz. Hüseyin'in başı Ubeydullah b. Ziyad'a getirildiğinde Ubeydullah Hz. Hüseyin'e karşı çirkin sözler söylemeye başlayınca, orada bulunan Hz. Enes hemen müdâhale ederek, "Bu baş, Rasûl-i Ekrem'in başına benziyor" diyerek onu susturmuştu.
Enes b. Mâlik, çoluk, çocuğunun kalabalı'khğı ile tanınır. Bütün ensârdan daha fazla çocuk sahibi idi. Bu da Rasûlüllah'in bir duası eseriydi. Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym oğlunu Rasûlüllah'a getirdiği vakit, Ondan oğlu için dua etmesini istemişti. Resul-i Ekrem de Ümmü Süleym'i kırmayarak ellerini kaldırıp:
"Ya Rabbi, onun malını, evlâdını çoğalt ve onu cennete koy" buyurarak dua etmişti. Bu dua kabul olunmuş ve Hz. Enes b. Malik'in hem malı çoğalmış ve hem de evlâtları çok olmuştu. Hz. Enes b. Mâlik'in çocukları arasında Abdullah, Ubeydullah, Zeyd, Yahya, Halid, Musa, Nasr, Ebû Bekir, Ömer, Alâ, Berra, Reme, Ümeyme ve Ümmü Haram'i sayabiliriz. Bu evlâtlarının hemen hepsi tarih'te meşhur olmuşlardır.
Hz. Enes b. Mâlik son derece yakışıklı ve nurânî yüzlü bir kimse idi. Zaman zaman sakalını kına ile boyardı. Bütün hayatı boyunca son derece sade ve basit bir hayat sürmüştür. Fakirleri gördüğü zaman hemen yanma giderek tasaddukta bulunur, talebelerine harçlıklar vererek onlara yardımcı olurdu. Kendisi son derece gayretli ve cesur;idi. Hiçbir şeyden korkmaz ve çekinmezdi. En çok korkulan vali ve hükümdarlar karşısında her sözünü açıkça ve çekinmeden söyleyerek onların kötülüklerine engel olurdu. Cihada katıldığı zaman, sanki bir ordu imiş gibi gayet fütursuzca düşman üzerine saldırarak gözlerini yıldırır ve onları korkuturdu. Talebelerinin sayısı oldukça fazladır. Bunlar arasında tanınmış pekçok tabiîn vardır. Hasan-ı Basrî, Süleyman Temri, Kaîâde, Muhammed b. Sîrin el-Ensûrı, Saîd b.. Cübeyr bunlardandır. Rivayet etmiş olduğu hadis-i şeriflerin sayısı oldukça fazla olup bunların pek çoğu ittifak halinde hadis kitaplarında zikredilmiştir. Hz. Enes (r.a.)'in rivayet ettiği meşhur bazı hadis-i şerifler:
"Zâlime yardım, onu zulmünden alıkoymaktır."
"İnsan sevdikleri ile beraberdir."
"Ey nas, takvanıza dikkat ediniz. Şeytan sizi aldatmasın. içinizden bir kimse, bir felâkete uğraması yüzünden, ölümü temenni etmesin; ölümü dileyecek hale gelenler; 'Ya Rabbi, hayat hakkımda hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat, hayat hakkımda hayırlı olmadığrzaman ruhumu kabzet' desin."
Resul'i Ekrem efendimize on yıl hizmet ettim, onun bana bir kez bile, "Şu işi yapmasaydın da böyle yapsaydın" dediğini yahut onun benim bir işimi ayıpladığını görmedim. [24[24]]
Hz. Peygamber (sav)'e hizmet etmek, büyük bir şereftir. Hz. Enes b. Mâlik, bu şerefe nail olan öncülerdendir. Hadim-i Rasûlüllah olmak, her, müslümanm özlemi ve görevi olmalıdır. Bugün Rasûlüllah (sav)'in şahsı aramızda yoktur. Ancak O'nun sünneti ve sireti önümüzdedir. Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ittiba etmek suretiyle O'nun örnekliğini ve önderliğini hayata taşımak heran mümkündür. Mü'min kişinin hayatıyla Rasûlüllah (sav)'in

---

[24[24]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty; Sahihi Buharî/Buharî, Sünen-i Tirmizî/Tîrmizî.

örnek ve önderliğine şahidlik etmesi, hadim-i Rasûlüllah (sav) olmanın bir neticesidir. Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ittiba etmeyenler, Rasûlüllah (sav)'e hizmet etmiyorlar demektir. Sahabe nesli, Rabbine ve Peygamberine hizmet etmiştir. Yani Allahû Teâla'nın ayetlerini ve Rasûlüllah (sav)'in hadislerini hayata dönüştürmüşlerdir. Hz. Peygamber (sav)'in hadislerini hayata dönüştürmeyenler, hadim-i Rasûlüllah olamazlar.
Müslüman anne ve babaların vazifelerinden birisi de, Allah yoluna evladlarmı vakfetmeleridir. Sahâbe-i Kiram'm izinde yürüyen müslüman insan, evladlarını Allah'ın davasına adayan insandır. Allah yolunda müslüman adayışsız olamaz. Adayışlarınız Allah için değilse, yanlışlarınız sayısızdır. Müslüman olarak çocuklarımız, yanlışlara adadığımız adaklarımız olmamalıdır. Bir takım cahili kurum ve kuruluşlarda geçmek üzere adanan evladlar, yanlışlara adanmış adaklardır. Bir müslüman anne ve baba için evladını yanlışa adak diye adamak, onu alıp ateşe atmaktır. Bu, aynı zamanda dünyanın en büyük zilletidir. Sahabe neslinin lügatında yanlışa adak adamak, dinsiz kalmaktır!
Sahabenin fıkhı; müslümanın malıyla, canıyla, evladlarıyla ve kuvvetiyie sünnete ittiba meselesini önde tutmasıdır. Rasûlüllah (sav)'in mirasına sadakati önemsemek, sahabe fıkhım idrak etmek cümlesindendir. Söylemde ve eylemde sünnet-i seniyyeye uygunluğu önemsemeyenler, sahabenin fıkhını anlamayanlardır. Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in izinde harcanmayan hayatı berbat olmuş bir hayat olarak görüyorlardı. Çünkü Rasûlüllah (sav)'in sünnetine uygun olmayan her kal ve hâl merdüttür. Yani Allah'ın dini nazarında makbul olmayıp geçersizdir.

Hz. Es'ad Bin Zürare (r.anh)

Ensar'dan ilk muhacir sahabedir. Sahâbe-i Kirâm'dan, Hz. Peygamber (sav) ile Akabe denilen yerde karşılaşıp müslüman olan ilk Medinelilerdendir. Akabe denilen yerde Rasûlullah (sav) ile biraraya gelen Medineli mü'minler de muhacir-i Rasûlullah (sav) sayılırlar. İşte Hz. Es'ad b. Zurâre muhacirlerin ilkidir. Tam adı Ebû Umâme Es'ad b. Zürâre b. Udes b. Übeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. Neccâr'dır. Ensâr ve Hazrec'in ileri gelenlerindendir. İslâm'ın Medine'de yayılmasında en büyük rolü oynadı. Hicret'ten bir süre sonra hastalanarak Bedir savaşından önce Şevval ayında vefat etti.[25[25]]
Medineli Araplar iç-içe yaşadıkları yahudilerden dolayı vahiy ve peygamberlik gtbi konular hakkında az çok bilgi sahibiydiler. Yahudilerin yakın bir zamanda bir peygamber geleceği konusundaki beklentilerini de biliyorlardı. Çünkü yahudiler sık sık, "Bir peygamber gönderilmek üzeredir. Onun geleceği zamanın gölgesi düştü. O peygamber gelince biz ona tâbi olacağız. Onunla birlik olup Ad ve İrem kavminin öldürüldükleri gibi biz de sizi öldüreceğiz" diyerek Arapları tehdi ediyorlardı. Bu nedenle Es'ad b. Zürâre müslüman olmadan önce yeni bi peygamber için hazırlıklıydı. Ayrıca Es'ad az sayıda da olsa varlığın sürdüren Hamilerdendi. İbn Sa'd'ın bildirdiğine göre Allah'ın bi olduğunu söyler, dostlarından Ebu'l-Heysem Mâlik b. Teyyehân ile tevhi inancı hakkında konuşur, tartışırlardı. [26[26]]
Es'ad b. Zürâre Hz. Peygamberle ilk kez nübüvvetin 11. yılı Hac mevsiminde tanıştı. Yanındaki beş Hazreçli ile birlikte Akabe'de Hz. Peygamberle karşılaştı. Hz. Peygamber kim olduklarını öğrenince kendleriyle biraz konuşmak istediğini söyledi. Razı olarak oturdular. Hz. Peygamber onlara kendisini tanıttı; Kur'an'dan bir bölüm [27[27]] okudu. Hemen onun beklenen peygamber olduğunu anladılar. Birbirlerine,
"Biliniz ki, vallahi bu yahudilerin sizi kendisiyle korkuttukları peygamber olmalıdır. Sakın yahudiler ona İnanmak ve tâbi olmaktan sizi vazgeçirmesinler" diyerek müslümanlığı kabul ettiler. Es'âd b. Zürâre ile birlikte ilk müslüman olanlar Râfi b. Mâlik b. Aclân, Avf b. Haris b. Rıfâ'a, Kutbe b. Âmir b. Hadide, Ukbe b. Âmir b. Nâbi ve Câbir b. Abdullah b. Ri'âb idi ve bunlar İslâm'ın Medineliler için öneminin de bilincindeydiler. Bunu Hz. Peygâmber'e
"Biz kavmimizi hem birbirlerine karşı hem de kavmimizden olmayan bir kavme (yahudilere) karşı aralarında düşmanlık ve kötülük olduğu halde geride bırakmış bulunuyoruz. Umulur ki Allah onları da senin sayende bir araya toplar" diyerek belirttiler. Hz. Peygamber ile bir yıl sonra yeniden buluşma ve bu süre içinde İslâm'ı Medine'de yaymaya çalışma sözü vererek ayrıldılar.
İslâm devleti, zemini olan bir devlettir. İslâm devletinin zemini İslamî tebliğin toplumun bağrında neşvü nema bulmasıdır. Bir memlekette İslâm'ın devlet olmasını isteyenlerin ilk yapacakları iş, o memlekette bulunan insanları İslam'la tanıştırmak ve İslam'ı eğip bükmeden kendilerine tebliğ etmektir. Tevhid merkezli, Rasûlüllah (sav) örnekli İslamî tebliğ, İslâm devletinin davetiyesidir. Bunun için Es'ad b. Zürâre (r.a.) ve diğer müslümanlar Medine'ye dönünce, en yakınlarından başlayarak İslâm'ı tebliğ ettiler. Kısa bir zaman içinde Medine'deki bütün evlerde Hz. Peygamber ve İslâm konuşulmaya başlandı. Es'âd'ın ilk davet ettiği kişilerden birisi dostu Ebu'l-Heysem Mâlik b. Teyyehân idi ve Ebu'l-Heysem, İslâm'ı hiç tereddüt etmeden kabul etti. Bir yıl süren davet çalışmalarında hem Hazreç'ten hem de Evs'ten birçok kişi müslüman oldu.
Es'ad b. Zürâre ve onunla birlikte müslüman olan Hazrecliler sözleştikleri gibi bir yıl sonra Akabe'de Hz. Peygamber'le buluştular. Ancak yanlarında İslâm'ı kabul etmiş altı Medineli daha bulunuyordu. Bu altı

[25[25]] H . I /M. 623
[26[26]] İbn Sa'd, Tabakât, 1, 218; 111, 448
[27[27]] İbrahim: 14/35, 52.

müslüman Muaz b. Haris b. Rıfâ'a, Ubâde b. Sâmit, Yezid b. Sa'lebe, Abbâs b. Ubâde, Ebû'l-Heysem Mâlik b. Teyyehân, Uveym b. Sa'ide idi. Gece .gerçekleşen buluşmada Es'ad ve diğer müslümanlar Hz. Peygâmber'e, "Darlıkta ve varlıkta isteklilikte ve isteksizlikte dinlemek ve boyun eğmek, emirlik işinde ehil olanla çekişmemek, her nerede olursa olsun hiçbir kınayıcımn kınamasından çekinmeksizin hakkı söylemek" üzere bey'at ettiler. Bu bey'at tarihe I. Akabe Bey'atı olarak geçti.
Bey'atlı müslüman, bey'atsız müslümandan hayırlıdır. Çünkü bey'atsız müslümanın yaşayışı, Rasûlüllah (sav) tarafından tıpkı ehl-i cahiliyyenin yaşayışı gibi kabul edilmiştir:
"Kim itaatten çıkar, cemaatten ayrılır (ve bu halde ölürse) cahiliye ölümü ile ölmüş olur. Kim de körükörüne çekilmiş (ummiyye) bir bayrak altında savaşır, asabiyet (ırkçılık) için gadablamr veya asabil yete çağırır veya asabiyete yardım eder, bu esnada da öldürülürse bu ölüm de cahiliye ölümüdür. Kim ümmetimin üzerine gelip İyi olana da, kötü olana da ayırım yapmadan vurur, mü'min olanlarına hürmet tanımaz, ahid sahibine verdiği sözü de yerine getirmezse o benden değildir, ben de ondan değilim."
Es'ad b. Zürâre ve müslümanlar Medine'ye dönünce cemaat'h ve bey'atlı olarak davet çalışmalarını yeni bir hız ve güçle sürdürdüler. Fakat İslâm'ı anlatmakta özellikle Kur'an'ı öğretmekte büyük zorluklarla karşılaşıyorlardı. Hz. Peygamber'e mektup yazarak bir muallim istediler. Hz. Peygamber Mus'ab b. Ümeyr'i Medine'ye öğretmen olarak gönderdi. Mus'ab ile onu evinde misafir eden Es'ad b. Zürâre tebliğ ve davet çalışmalarını birlikte yürüttüler. Ev ev dolaşıyor İslâm'ı anlatıyorlardı. Bu çalışmaları sonunda başta Sa'd b. Mu'az ve Useyd b. Hudayr gibi kabilelerinin güçlü kişileri olmak üzere çok sayıda Medineli müslüman oldu.
Medine'de İslâm'ın yayılması konusunda en çok çaba harcayan vt fedakârlıkta bulunan kişi şüphesiz Es'ad b. Zürâre idi. Bu çaba ve fedakârlıkları nedeniyle tabii olarak temayüz etmiş önder durumuna gelmişti O gün Medine bir Daru'ş şik idi. Müslümanlar Daru'ş şirk olan Medine'de cemaat olmuşlar ve Rasûlüllah (sav) tarafından da kendi lerine Es'ad b. Zürâre (r.a.)'ı harb emiri olarak tayin edilmiştin Dolayısıyla Daru'ş şirk olan Medine'deki İslâm cemmatı'nın harb emiri, Es'ad b. Zürâre (r.a.)'dır.
Bunun için Hz. Es'ad b. Zürâre (r.a.) yalnız İslâm'ı tebliğ etmek yetinmiyor, zaman zaman müslümanları da biraraya getirerek bilgilendirmeye, ümmet bilincine ulaşmalarını sağlamaya çalışıyordu. Bu nedenle müslümanları namaz için biraraya getiriyor, yemekler vererek birbirleriyle görüşmeleri, tanışmaları imkânını hazırlıyordu. Bir rivayete göre müslümanlar toplanarak yahudi ve hıristiyanîar gibi haftada belli bir gün biraraya gelmeyi kararlaştırdılar. O zaman Arube denilen günde Es'ad b, Zürâre'nin çevresinde toplandılar. Es'ad, müslümanlara iki rekât namaz kıldırdı, vaaz etti. Beraberlikleri akşama kadar sürdü. Es'ad onlara öğle ve akşam yemeği verdi. Bu olaydan sonra Arube'ye toplantı günü anlamında Cuma denildi. 28[28]
Harb emiri ya kendisi müslümanlara cuma namazını kıldırır veya başka birisini görevlendirir. Nitekim gelen rivayetlerde Es'ad b. Zürâre (r.a.) Medine'deki müslümanlarm emirliğini yapmıştır, Hz. Mus'ab b. Umeyr (r.a.) de cuma namazını kildırmıştır. Bu husuta Allame Alusî (rh.a.) şöyle diyor:
Medine'de Es'ad b. Zürâre "Emîr", Mus'ab b. Umeyr de "Cuma İmamı" idi.29[29]
Yani Harb Emiri olarak Es 'ad b. Zürâre (r.a.), Medine müslümanlara Mus'ab b. Umeyr (r.a.)'ı cuma imamı olarak tayin etmiştir. Daru'ş Harb'de yaşayan müslümanlar, harbi ve mürîed müstevlilerin tayin ettikleri imamların arkasında değil, kendi harb enirlerinin veya harp emirlerinin tesbit ve tayin ettiği cuma imamı'nın arkasında cuma camilerinde cuma namazlarını kılarlar.
Bir yıl sonraki Hac mevsiminde Es'ad b. Zürâre ve Medineli müslümanlar Hz. Peygamberle Akabe'de yeniden buluştular. Bu kez sayıları yetmişin üzerinde (ikisinin kadm olduğunda ittifak vardır, erkeklerin yarısı hakkında rivayetler yetmiş, yetmişbir, yetmişiki ve yetmişüç rakamlarını verir) idi. Yine geceleyin ve gizli yapılan görüşmede Hz. Peygamber'in ve Mekkeli müslümanlarm Medine'ye hicretleri konusu görüşülerek karara bağlandı. Hz. Peygamber Medineli müslümanlardan; kendisini ve ashabını barındırmaları, yardımcı olmaları, kendi nefislerini savundukları ve korudukları her şeye karşı Hz. peygamber ve ashabını 'savunup korumaları üzerine bey'at aldı.
Bey'attan önce Hz. Peygamber'in amcası Abbâs bir konuşma yaparak Ensâr'ı uyardı. Bu konuşmayı Es'ad b. Zürâre cevaplandırdı ve bu bey'atın anlamını bir kere daha dile getirdi. Hz. Peygamber ensardan, oniki nakib (temsilci) seçmelerini istedi. İçlerinde Es'ad b. Zürâre'nin de bulunduğu oniki temsilci seçildi. Bunların her birisi kendi kabilelerini temsil edeceklerdi. Hz. Peygamber Es'ad b. Zürâre'yi nakiblerin de temsilcisi atadı. Yani "Nakibu'l Nukeba" idi. Böylece Es'ad bütün Medineli müslümanların temsilcisi oldu.
Bey'ata geçildiğinde yine ilk bey'at eden Es'ad idi. Bey'atını,
"Ben, Allah'a bey'at ediyorum. Rasûlüllah aleyhisselâma da bey'at ediyorum. Ahdimi yerine getirerek tamamlamak, sana yardım konusundaki sözümü işimle gerçekleştirmek üzere" diyerek yaptı. Sonra kadınlar hariç bütün müslümanlar teker teker Hz. Peygamber'in elini tutarak bey'at ettiler. II. Akabe bey'atı olarak anılan bu bey'at İslâm tarihinin en önemli olaylarından birisi olan Hicret'in kapısını ve İslâm'ın zafer yolunu açtı.
Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra Es'ad b. Zürâre uzun yaşamadı. Ama bu süre içinde de İslâm'a olan yüksek bağlılığın ve fedakârlığın örneklerini verdi. Mescid-i Nebî'nin yapılması için seçilen arsa Es'ad b. Zürâre'nin gözetimindeki Sehl ve Süheyl adlı iki yetim gencin malı idi. Bunlar arsayı Hz. Peygamber'e hediye

---

28[28] Muhammed Ali es-Sâbûnî, Ahkâm Tefsiri, II, 463
29[29] Ruhu'l Meani/Alusî : 28/101, Beyrut/ 1985.

etmek istedilerse de Hz. Peygamber bedeli olan on mıskal (48 gram) altını ödemeden kabul etmedi. Es'ad b. Zürâre ayrıca gençlere geçimlerini temin etmeleri için bir tarla bağışladı. Hicretten dokuz ay sonra Mescid-i Nebî'nin inşası sırasında vefat etti. Es'ad b. Zürâre ilk olma özelliğini vefatında da korudu ve Bakî kabristanına defnedilen ilk Ensar, bir rivayete göre de ilk müslüman oldu. [30[30]]

Medine'de ilk cuma namazını Es'ad b. Zürâre kaldırmıştır [31[31]] Medine'de onun evi İslâm tebliğcilerinin bir merkezi durumunda idi. O zamanlar müslümanlar kırk kişi idi. Es'ad b. Zürâre'nin menenjitten öldüğü nakledilmiş, öldüğü zaman yahudiler Hz. Peygamber hakkında, "Bir kudreti olsaydı arkadaşını kurtarırdı" diye fitne çıkarmaya çalışmışlardır. Hz. Peygamber de onlara; kendisinin bir tabib olmadığını, görevinin ris'alet olduğunu söylemiştir. [32[32]]

Es'ad b. Zürâre öldükten sonra Hz. Peygamber'e gelen Neccâroğulları, nakiblerinin öldüğünü ve yerine birisini atamasını istemişler ve Hz. Peygamber de

"Sizin nakibiniz benim" demiştir. [33[33]] Es'ad b. Zürâre arkasında Kebşe, Habibe ve Faria adlarında üç kız çocuğu bırakmıştır.

Es'ad b. Zürâre (r.a.) vahyi hem kendi hayatına hem de Medinelî müslümanların hayatına taşıyan bir ömür bekçisidir. Yani kendi ömrünü ve etrafında cemaat olan Medine'li müslümanlann hayatını vahyin atmosferinde tutmanın mücadelesini vermiştir. Gerçek müslüman lider, hayatıyla etrafındaki müslümanlara salih amelleri kazandırarak kendilerini cehennem ateşinden koruyan kimsedir. Cemaatine salih amelleri kazandırmayan liderler, sahabelerin izinde sayılmazlar. Es'ad b. Zürare (r.a.), müslüman olarak yaşadı ve müslüman olarak da öldü. Mekânı cennet olsun.

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. Ammar İbni Yâsir (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Ammar İbni Yâsir (r.a.)'ın fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Amir Bin Füheyre (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Âmir Bin Füheyre (r.a.)'ın fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklamada bulununuz.
Hz. Amr İbni Âs (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Amr İbni Âs (r.a.)'ın fıkhı ve siyasi dehası hakkında neler biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Amr İbnu Cemuh (r.a.)'ın hayatı hakkında neler biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Amr İbnu Cenuh (r.a.)'ın fıkhı ve cihad aşkı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Âsim Bin Sabit (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Âsim Bin Sabit (r.a.)'ın fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Söyleyiniz.
Hz. Berâ İbn Âzib (r.a.)'ın hayatı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Berâ İbn Âzib (r.a.)'ın fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Bilal-i Habeşi (r.a.)'ın hayatı hakkında neler biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Bilal-i Habeşi (r.a.)'ın fıkhı nasıldı? Açıklayınız.
Hz. Büreyde İbni Husayb (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Büreyde İbni Husayb (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Câbir İbn Abdullah (r.a.)'ın hayatı hakkında neler biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Câbir İbn Abdullah (r.a.)'ın fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Ca'fer b. Ebi Talib (r.a.)'ın hayatı hakmda bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Ca'fer b. Ebi Talib (r.a.)'ın fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Cerir İbni Abdullah (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Cerir İbni Abdullah (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Dıhye-i Kelbî (r.a.)'ın hayatı hakkında neler biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Dıhye-i Kelbî (r.a.)'ın fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Dırar İbni Ezver (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Dırar İbni Ezver (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? İzah ediniz.
Hz. Ebân b. Said B. el-As (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Ebân b. Said B. el-As (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ebû Dücâne (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Ebû Dücâne (r.a.)'ın fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Ebû Derda (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? İzah ediniz.
Hz. Ebû Derda (r.a.)'ın fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Enes b. Malik (r.a.)'ın hayatını ve rivyaet ettikleri hadisler hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.
Hz. Enes b. Malik (r.a.)'ın fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.

[30[30]] İbnü'l-Esir, Üsdü'ilĞâbe, I, 86-87
[31[31]] Ali el-Mütteki, Kenzü'l-Ummâl, V, 136-137
[32[32]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 138; İbnü'l-Esir, Üsdül-Ğâbe, 11, 7
[33[33]] Îbnül-Esir, a.e.g., I, 72.

Hz, Es'ad b. Zurare (r.a.)'ın hayatı hakkında bildikleriniz nelerdir? Bizlgi veriniz.
Hz. Es'ad b. Zurare (r.a.)'ın fıkhı hakkında ne biliryorsunuz? Açıklayınız.

ÜNİTE VI

Hz. Ebû Eyyub El-Ensârî (r.anh)
Hz. Ebû Hureyre (r.anh)
Hz. Ebû Katâde (r.anh)
Hz. Ebû Lübâbe (r.anh)
Hz. Ebû Musa El-Eş'arî (r.anh)
Hz. Ebû Rafı (r.anh)
Hz. Ebu Said El-Hudri (r.anh)
Hz. Ebû Seleme (r.anh)
Hz. Ebû Sütyan Bin Haris (r.anh)
Hz. Ebû Talha Zeyd İbni Sehl (r.anh)
Hz, Ebu Ubeyde B. El-Cerrâh (r.anh)
Hz. Ebu Zerr El Gıfari (r.anh)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. Ebû Eyyup El- Ensarî (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz, Ebû Hureyre (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. EbûKatade (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ebû Lübâbe (R.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek .
Hz. Ebû Musa El- Eş'arî (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ebû Rafı (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. EbuSaid El-Hudri (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ebû Seleme (R.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ebû Süfyan bin Haris (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ebû Talha Zeyd İbni Sehl (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ebû Ubeyde b. El-Cerrah (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz, Ebû Zerr el Gıfari (r.a.)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Ebu Eyyub El-Ensari (r.anh)

Rasûlüllah (sav)'in mihmandarlığım yapmış bir sahabedir. Medineli müslümanlardan ve hicret sırasında Hz. Peygamber'i evinde misafir eden sahabedir.
Ebû Eyyûb Hâlid b. Zeyd el-Ensarî en-Neceârî (r.a.); Ensâr'ın Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensup olup, annesi Zehra binti Sa'd'dır. Abdülmuttalib'in validesi tarafından Rasûlüllah'la akraba olan Ebû Eyyûb, ikinci Akabe bey'atmda hazır bulunmuş, Rasûlüllah'a iman etmiştir.[34[34]]
Medine, müslümanlar için emin bir yer olduktan sonra Mekke'de Rasûlüllah (sav) ile birkaç müslüman kalmıştı. Rasûlüllah da hicret yolculuğuna çıkınca bunu haber alan Ebû Eyyûb her gün Medine'ye yakm Hire adı verilen yerde onun yolunu gözlerdi. Nihayet Rasûlüllah görününce bütün Neccar'lıları toplayarak Rasûlüllah (sav)'ı karşıladı. Bütün müslümanlar Rasûlüllah'ı kendi evlerinde misafir etmek istiyordu. Bunun üzerine Rasûlüllah devesini serbest bıraktı. Kusva adlı bu deve Ebû Eyyûb'un evinin önünde çöktü. Ebû Eyyûb bu olayı şöyle nakletmistir:
"Rasül-i Ekrem (sav) evimizin alt katına yerleşmişti. Ben de üst kattaki odada idim. Bir gün yukarıdan yere bir miktar su dökülmüştü. Suyun tavandan sızarak Rasûlüllah'ın üzerine gelmemesi için suyu bir bez parçası ile kurutmaya çalıştık. Bunun üzerine Rasûlüllah'ın yanına inip dedim ki:
“Ya Rasûlallah, senin bulunduğun bir yerin üstünde bulunmak bize yakışmaz, yukarıdaki odaya teşrif etmez misiniz?” Rasûlüllah o günden sonra üst kata çıktı.[35[35]] Ebû Eyyûb ile zevcesi Ümmü Eyyûb Rasûlüllah'ın yemeğini hazırlardı. Bir gün soğanlı bir yemeği Rasûlüllah (sav) yemeyip,
"Onu yiyemedim, çünkü bu yemekte soğan olduğunu gördüm, ben ise soğandan hoşlanmam; fakat siz isterseniz yiyin onu yemekte bir sakınca yoktur" demiş, Ebû Eyyûb da,
"Ya Rasûlallah, sizin hoşlanmadığınız şeyden biz de hoşlanmayız" demiştir. [36[36]]
Rasûlüllah, Ensâr ile Muhacirler arasında gerçekleştirdiği "kardeşlik" olayında Ebû Eyyûb'e kardeş olarak Hz.

[34[34]] İbn İshâk, İbn Hişâm, es-Sîre, II, 100; İbn Sa'd, et-Tabakat, III, 484; İbn Abdülberr, el-Istiâb, IV, 1606; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, VI, 25; ez-Zehebî, Siyer A'lâmü'n-Nübelâ, II, 288.
[35[35]] Müslim, Sahih II, 192.
[36[36]] Müslim, Sahih, II, 198.

Mus'ab b. Umeyr't seçmiştir. Ebû Eyyûb'un evinde yedi ay kalan Rasülüllah'a Medine'de mihmandarlık yapan Ebû Eyyûb, Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün gazvelerde Rasûlüllah'ın yanında İslâm cihad hareketlerine katılmıştır.[37[37]] O, tam bir ehl-i cihaddır. Hayatı cihad ile geçmiştir. Sahabeler için cihad asıl, diğer işler ise yedektir.
Rasûlüllah'ın vefatından sonra da bütün gazalarda yer almıştır. Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde onunla birlikte Hâricilere karşı savaşmıştır. Hz. Ali'nin Medine'deki kaymakamı olan Ebû Eyyûb'un Halid ve Muhammed adlı iki oğlu, Umre adında bir kızı vardı. Hz. Ali (r.a.) devrinden sonra Hz. Muaviye (r.a.) zamanında Mısır'a gitti. Mısır valisi bir akşam namazına geç kalmıştı. Namaz konusunda çok titiz davranan her sahabe gibi Ebû Eyyûb da şöyle demiştir: "Rasûlüllah'ın,
'Ümmetim akşam namazını yıldızların gökyüzünü kaplamasına kadar tehir etmedikçe hayır üzeredir, fıtrat üzeredir' dediğini duymadın mı? "
"Duydum" diyen Ukbe'ye,
"O halde neden akşam namazını geciktirdin?" diye sormuş; çok meşgul olduğunu söyleyen Ukbe'ye şöyle demiştir:
"Senin bu yaptığını görerek, halkın Rasûlüllah da böyle yapardı zehabına düşmesinden endişe ederim."[38[38]]
Alimlerin tavırları, avam halkın fetvalarıdır. Tavırlarına dikkat etmeyen alimler, halkın yanlış yapmasına sebeb olabilirler. Tabiî ki, tavırlarıyla müslüman halkı saptıranlar, sözleriyle saptıranlardan daha tehlikelidirler. Ebû Eyyüb El-Ensârî (r.a.)'ın ikazı bize bunu öğretir.
Rasûlüllah (sav) İstanbul'un fethini ashabına anlatıp, "İstanbul elbette fetholunacaktır; onu fetheden kumandan ne güzel kumandan, onu fetheden asker ne güzel askerdir [39[39]] diye müjdelemiştir. Hicrî 52. yılda Muaviye oğlu Yezid kumandasındaki müslümanlar İstanbul'u kuşattılar. İslâm akidesinin dünyanın dört bir yanma yayılması hususunda çok canlı ve diri bir gayrete sahip olan müslümanlar İstanbul'un fethi ve İslâm devletinin sınırlarına dahil olmasını şiddetle arzuluyorlardı. Hz. Ebû Eyyûb el-Ensâri bu seferin hazırlanması için çok çalışmış ve sefere karşı çıkanlara öğütlerde bulunmuştu. Uzun bir yolculuk yapan Ebû Eyyûb yaşının çok ilerlemesinden dolayı İstanbul'a, yaklaştıkları bir sırada hastalanmıştır. Yezid'e, öldüğü takdirde cenazesinin hemen gömülmeyerek ordunun varacağı en ileri noktaya kadar götürülmesini ve o yerde gömülmesini vasiyyet etmişti. Burada defnedilen Ebû Eyyûb, müslümanların İstanbul'da bir sembolüdür. İstanbul, ashâb devrinden başlamak üzere defalarca muhasara edilmiş, nihayet bu şehri fethetmek 1453 yılında Fatih'e nasip olmuştur. Ebû Eyyûb'un ölüm döşeğinde şu hadisi rivayet ettiği zikredilir;
"Bir insan Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksizın ruhunu teslim ederse, Allah onu cennete koyar."
Ebü Eyyûb'un fazîlet ve kemâl itibariyle yüksek bir makamı vardı. Rasûlüllah (sav)'m eğitiminden geçmiş bir sahabe olarak O'nun sünnetine çok önem verir, bir yanlışlık gördüğünde doğrusunu anlatır, hemen sünnetin uygulamasına çalışırdı. İslâm ordusu İstanbul'u kuşattığında hastalanan Ebû Eyyûb, o haliyle bile Allah Rasûlü'nden şu hadisi nakletmiştir:
"Kostantiniyye surunun dibine sâlih bir kişi gömülecektir." Umarım ki o kişi ben olayım. [40[40]] Ordu komutanı Yezid Ebû Eyyûb'un tabutunu askerlerin ortasına almış, askerler de çarpışmalardan bu tabutu koruyarak ilerlemişlerdir. İstanbul surlarını korumakta olan Bizans kumandanı bu garib durumu görünce,
"Bu nedir?" diye sormuş, Yezid de,
"Bu bizim peygamberimizin sahâbesidir. Bize senin ülkende içerilere doğru götürülüp gömülmesini vasiyyet etti. Biz de onun bu isteğini yerine getireceğiz." Bizans kumandanı:
"Sen ne akılsız adamsın. Sen dönüp gidince biz onu köpeklere yem ederiz." Yezid:
"Eğer onun kabrini açtığınızı veya cesedine birşey yaptığınızı duyacak olursam ben de bütün Suriye'de Öldürmedik hristiyan, yıkmadık kilise bırakırsam bu ölüye ikramıma sebep olan zat-ı Peygamber'i (sav) inkâr etmiş olayım." Bunun üzerine kumandan şöyle demiştir:
"Ben onun kabrini elimden geldiğince koruyacağıma Mesih hakkı için söz veriyorum." Surların dışında defnedilen Ebû Eyyûb'un kabrinin üzerinde sonradan bir kubbe yapılmış ve bu mübarek adamın kabri müslümanîarın ve hıristiyanların saygı gösterdikleri bir yer olarak korunmuştur. Ebû Eyyûb el-Ensari hazretleri, Hayber savaşından dönülürken Rasûlüllah'ın çadırının çevresinde kendiliğinden bütün gece nöbet tutmuş, Rasûlüllah onun için,
"Allah'ım, beni koruyarak gecelediği gibi, sen de Ebû Eyyûb'u koru" diye dua etmiştir.[41[41]]
Habib b. Ebî Sâbit'in naklettiğine göre, Ebû Eyyûb el-Ensâri Muaviye'ye gidip borçlu olduğundan yakınarak yardım istedi. Muaviye ona yardım etmedi. Ebû Eyyûb, Muaviye'ye, "Rasûlüllah'ın
'Benden sonra iş başındakilerden bencillik göreceksiniz' diye buyurduğunu işittim" dedi. Hz.Muaviye (r.a.),
"Peygamber efendimiz bunu söylerken size de bir tavsiyede bulunmadı mı?" dedi. Ebû Eyyûb,
"Sabretmeyi tavsiye etti" dedi. Hz. Muaviye (r.a.),

[37[37]] İbn Sa'd, et-Tabakat, 485; Hâkim, el-Müstedrek, III, 458; ez-Zehebî, A'lâmü'n-Nübelâ, 290.
[38[38]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 147.
[39[39]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 335.
[40[40]] İbn Abd Rabbîh, el-Ikdü'l Fend, IE, 213.
[41[41]] İbn İshâk, İbn Hişâm, es-Sire, III 354-355.

"O halde siz de sabrediniz" deyince Ebû Eyyûb ona,
"Vallahi bundan sonra senden hiçbir istekte bulunmayacağım" diyerek Hz. Ali'nin Basra valisi İbn Abbâs'a gitmiş ve İbn Abbâs evini ona tahsis ettiği gibi yirmi bin dirhem para vermişti. 42[42] İmam Ahmed'den yapılan bir nakle göre Ebû Eyyûb şöyle demiştir:
"Kim Allah'a ortak koşmadan ölürse, cennete gider."43[43]
Ebû Eyyûb, savaş meydanında İslâm askerlerini aşıp Rumlara tek başına saldırır, Rumların içine kadar ilerler ve geri dönerdi. Herkes onun kendini tehlikeye attığını söylediğinde de,
"Kendimizi tehlikeye atmak düşmana hücum etmek değil, asıl tehlike mallarımızın bakımı ile uğraşıp cihadı terketmektir" demiştir. 44[44]
Salim b. Abdullah'ın rivayetine göre, Abdullah b. Ömer, onun düğününe Ebû Eyyûb'u da çağırmış; Ebû Eyyûb, Sâlim'in evinin duvarlarının yeşil perdelerle süslenmiş olduğunu görünce,
"Siz de mi duvarlarınıza perde asıyorsunuz" demiş, Abdullah b. Ömer de,
"Ya Eba Eyyûb, kadınlarla başa çıkamadık" diye cevap vermiş; bunun üzerine Ebû Eyyûb
"Pek çok kimse kadınlarla başa çıkamasa da senin başa çıkamayacağını ummazdım. Ben ne sizin evinize girer, ne de yemeğinizi yerim" demiştir. 45[45]
Ebû Eyyûb el-Ensâri (R.a.) Peygamber efendimizden şunu rivayet etmiştir:
"Müslüman kişinin kardeşi üzerinde yerine getirmesi gereken altı hakkı vardır. Bunlardan birini yapmadığı zaman, altı hakkından birini yerine getirmemiş olur:
1- *Ona rastladığında selâm vermesi,*
2- *Onu yemeğe çağırdığı zaman dâvetine icabet etmesi,*
3- *Aksırdığı zaman ona dua etmesi,*
4- *Hastalandığı zaman ona uğraması,*
5- *Öldüğü zaman cenazesinde bulunması,*
6- *Kendisinden nasihat ve yol göstermesini istediği zaman ona yol göstermesi."* 46[46]
İstanbul muhasarası sırasında şehid olan Ebû Eyyûb el-Ensâri bugün İstanbul'un Eyüp ilçesindeki Eyüb Sultan Camii avlusunda bulunan türbesinde yatmaktadır. Kabri ile ilgili olarak, 47[47] adlı kitaplarda sözedi İm ektedir. Türbesi yıllarca müslümanların ziyaret yeri olmuştur; bugün de halk Ebû Eyyûb'un türbesini büyük kalabalıklar halinde ziyaret eder. II. Mahmud, Topkapı Sarayı hazinesindeki Hz. Peygamber'e âit kutsal eşyadan Kadem-i Şerifi bu camiye koydurtmuştur.
Hz. Ebû Eyyub El- Ensârî (r.a.), İslâm ümmetine şirkten sonra en büyük tehlikenin cihadı terk etmek olduğunu öğretmiştir. Şunu bilelim ki, her sahabe aynı zamanda bir cihad muallimidir. Sahabeler, Allah yolunda cihad etmeyi terkedenleri, kendilerini kendi elleriyle tehlikeye atanlar olarak görüyorlardı. Cihadı terkeden, kendisini kendi eliyle tehlikenin içine atmış demektir. İşte bu sahabe fıkhıdır. Sahabenin fıkhını idrak edip izinde gidenler, cihadı cennet yolu bilip bu yolda yürüyenlerdir.
Sahabeler, canlarını cihadlanna katık yapıp cennete giden yolda yürüyenlerdir. Onların lügatında cihad, cennete giden yoldur. Onlar bu yolda yürürken din kardeşlerinin hukukuna da riayet etmişlerdir. Sahabeler, hem uhuvvet hukukunu korumuşlar ve hem de birbirlerine öğretmişlerdir. İşte Hz. Ebû Eyyub El-Ensârî (r.a.), uhuvvet hukukunu unutanlara onu bizzat hatırlatmıştır. Şunu bilelim ki, kendi aralarında uhuvvet hukukunu ihlal eden mü'minler, birlikte Allah yolunda cihad edemezler. Sahabeler, birbirleriyle uğraşmak yerine düşman ile uğraşmışlardır. Onlar birbirlerini bağışlamış, Allah ve Peygamber düşmanlarıyla da savaşmışlardır.
Hz. Ebû Eyyub El-Ensârî (r.a.), bir cihad önderidir. O şöyle vasiyet ediyordu: "Şayet şehadete erersem, beni düşman toprağında ez uzak yere gömünüz!" Bu vasiyetiyle müslümanlara daha çok cihad etmelerini öğretiyordu. İslâm ümmeti onun bu fıkhından istifade ederek müstevli harbi ve mürtedlerini istilâlarını kırdı. İmam Ebu Hanife (rh.a.)'in, "beni gasbedilmemiş bir İslâm toprağına gömün" tavsiyesi, sahabe fıkhına olan sadakatinden olsa gerek. İmam Ebu Hanife (rh.a.) bu sözüyle, Hz. Ebû Eyyub El-Ensârî (r.a.)'in fıkhını ihya etmiştir.
Sahabe fıkhı; Allah yolunda sıvışanlarm değil, savaşanların fıkhıdır. Sahabe, Allah için bir hizmete çağrıldığında sağma ve soluna bakmadan ben varım diyordu. Yani Allah için hizmetten kaçışın bahanelerini aramıyorlardı. Sahabe fıkhı, mazeretperestliğe paydos diyen bir fıkıhtır.

Hz. Ebu Hureyre (r.anh)

Hz. Ebû Hureyre (r.a.), çok hadis rivayet eden meşhur sahabedir. Adı, Abdurrahman b. Sahr; künyesi, Ebû Hureyre'dir. Câhiliye döneminde ismi Abdüşşems idi. Hz. Peygamber onu, *"Abdurrahman"* 48[48] diye

42[42] Kenzü'l-Ummâl, Vil, 95.
43[43] el-Bidâye, VIII, 59.
44[44] Beyhâki, IX, 99; İbn Kesir, I, 228.
45[45] Kenzü'l-Ummâl, VIII, 63.
46[46] Buhâri, el-Edeb, 134.
47[47] bk. Taberî, Târih, III 2324 İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gabe, V, 143; Hafız Huseyn b. Hacet, Hudîkatü'l Cevâmî, 1,243
48[48] bazı rivayetlere göre Abdullah, hattâ başka isimler de ileri sürülmektedir

adlandırdı. [49[49]] Ne sebeple Ebû Hureyre diye künye edindiğim kendisi şöyle açıklamıştır: "Bir kedi bulmuştum, onu elbisemin yeninde taşırdım; bundan dolayı Ebû Hureyre (kedicik babası) künyesiyle çağrılır oldum." [50[50]]
Hayber gazvesi sıralarında Yemen'den Medine'ye gelip müslüman olmuştur. O tarihten itibaren Hz. Peygamber'in vefatına kadar ondan ayrılmayan bir sahabesi olmuş, kendisini onun hizmetine adamıştır. Hizmet süresi yaklaşık dört yılı buluyordu. [51[51]]
Hz. Peygamber'in misafirperverliği ve cömertliği sayesinde yaşayan Ebû Hureyre, Rasûlüllah (sav)'in mescidinde sadece ibadet ve ilimle meşgul olan Ehl-i Suffe'nin en ileri gelen siması idi. Hz. Peygamber'i büyük bir muhabbetle sevmiş, onun si nnetine uygun olarak yaşamış ve manevî yüce mertebelere erişmiştir. [52[52]]
İffet sahibiydi, eli açık ve cömertti. Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonraki fitne olaylarında köşesine çekildi. Halk onun bu halinden kendisine söz ettiklerinde Rasûlüllah (sav)'in şu hadisini rivayet ediyordu:
"Fitneler çıkacak. O zamanda, oturanlar ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden, yürüyen koşandan daha hayırlıdır. Kim dönüp bakmaya yönelirse, o da ona yönelir. Kim bir sığmak veya korunak bulursa onunla korunsun." [53[53]]
Hoşsohbet, temiz ve ince duygulu, saf gönüllü idi. [54[54]] Emirlik ve valilik ona kibir vermedi. Üstelik alçak gönüllülüğünü artırdı. Medine valisi Mervan'a vekâlet ettiği sıralarda, üzerine semeri bağlanmış bir eşekle, hurma lifinden örülmüş bir başlık başında olduğu halde çarşıya çıkar ve, "Savulun emir geliyor!" dermiş. [55[55]]
İmam Şâfii gibi büyük âlimlerin bildirdiğine göre Ebû Hureyre kendi dönemindeki hadis nakledenlerin içinde hafızası en sağlam olanıdır. [56[56]] Hz. Peygamber ile nisbeten kısa sayılabilecek bir süre birlikte olmasına rağmen, onun hadislerini bu kadar büyük bir sayıda elde edebilmesinin sırrı ve sebebleri şöyle açıklanabilir:
Birinci sebep: Hz. Peygamber ile sık sık görüşmesi ve ona hiç çekinmeden her çeşit sorular sormasıdır. [57[57]]
Nitekim Buhâri ve Müslim'in naklettiklerine göre Ebû Hureyre şöyle demiştir: "Siz, Ebû Hureyre'nin çok hadis rivayet ettiğini söyleyip duruyorsunuz. Ben fakir bir kimseydim. Karın tokluğuna Hz. Peygamber'e hizmet ediyordum. Muhacirler çarşıda, pazarda alışverişle, Ensâr da kendi mallan, mülkleriyle uğraşırken, ben Hz. Peygamberin meclislerinin birinde bulunmuştum; buyurdu ki:
"İçinizden kim cübbesini yere serer de ben sözümü bitirdikten sonra toplarsa benden duyduğunu bir daha unutmaz" Bunun üzerine ben üzerimdeki hırkayı yere serdim, Hz. Peygamber de sözünü bitirince, onu topladım. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, o andan sonra ondan duyduğum hiçbir sözü unutmadım. [58[58]]
İkinci sebep: İlme olan tutkunluğu ve Hz. Peygamber'in ona bildiğini unutmaması için dua buyurmasıdır. [59[59]]
Şu haberi vermektedir: "Bir adam Zeyd b. Sâbit'e gelerek ona bir mesele sordu. O da Ebû Hureyre'ye gitmesini söyledi ve şöyle devam etti; çünkü bir gün ben, Ebû Hureyre ve bir başka sahabe Mescid'de oturuyorduk, dua ve zikirle meşgul idik. O sırada Hz. Peygamber geldi, yanımıza oturdu; biz de dua ve zikri bıraktık. Buyurdu ki:
"Her biriniz Allah'tan bir dilekte bulunsun." Ben ve arkadaşım, Ebû Hureyre'den önce dua ettik, Hz. Peygamber de bizim duamıza âmin dedi. Sıra Ebû Hureyre'ye geldi ve şöyle dua etti: 'Allah'ım, senden iki arkadaşımın istediklerini ve de unutulmayan bir ilim dilerim.' Hz. Peygamber bu duaya da âmin dedi. Biz de, 'Ey Allah'ın Rasûlü, biz de Allah'tan unutulmayan bir ilim isteriz' dedik. Hz. Peygamber,
"Devsli genç sizden önce davrandı" buyurdu. Buhâri, ilim bahsinde, hadise olan tutku babında Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini nakletmiştir: "Ey Allah'ın Rasûlü, kıyamet gününde senin şefaatine nail olacak en mutlu kişi kimdir?" diye sordum. Rasûlüllah buyurdu ki:
"Ey Ebû Hureyre, senin hadise olan aşırı tutkunluğunu bildiğim için, böyle bir soruyu senden önce hiç kimsenin sormayacağını tahmin etmiştim. Kıyamet gününde benim şefaatime nail olacak en mutlu kişi Lâilâhe illallah diyen kimsedir."
Üçüncü sebep: Ebû Hureyre'nin büyük sahabelerle görüşmesi, onlardan birçok hadis alması ve bu sayede ilminin artıp ufkunun genişlemesidir. [60[60]]
Dördüncü sebep: Hz. Peygamber'in vefatından sonra uzun süre yaşamış olmasıdır. Nitekim Hz. Peygamber'den sonra kırkyedi yıl yaşamış, hadisleri halk arasında yaymakla meşgul olmuştur. [61[61]] Bütün bunların neticesinde Ebû Hureyre, Sahabe nesli içerisinde hadisi en iyi bilen olması münasebetiyle, hadis almada ve rivayet etme hususunda diğerlerinden daha üstün bir duruma gelmiştir. Onun rivayet ettiği hadisler, diğer sahabelerde veya birçoğunda dağınık halde bulunuyordu. Bu yüzden onlar Ebû Hureyre'ye başvuruyor, hadis rivayetinde ona dayanıyorlardı. İbn Ömer, onun cenaze namazında, ona Allah'tan rahmet dileyerek, "Hz. Peygamber'in hadisini

---

[49[49]] el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek, Beyrut, t.y, III, 507.
[50[50]] ez-Zehebî, Tezkiretü'l-Huffaz, Haydarâbâd 1376/1956, I, 32.
[51[51]] İbn Kesir, el-Bidâye ve'n Nihâye, Beyrut 1966, VIII, 108,113.
[52[52]] İbn Kesir, a.g.e., VIII, 108, 110.
[53[53]] Buhâri, Menâkib, 25; Müslim, Fiten, 10.
[54[54]] Zehebî, Tezkire, 1,33.
[55[55]] İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübrâ, Beyrut 1380/1960, IV, 336.
[56[56]] İbn Hacer, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, Mısır 1328, IV, 205.
[57[57]] İbn Hacer, a.g.e., IV, 206.
[58[58]] Müslim, Fadâilü's-Sahabe, 159; Buhâri, ilim, 42.
[59[59]] El-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek'te 111, 508.
[60[60]] İbn Hacer el-Askalânî, el-isâbe, IV, 204.
[61[61]] Muhammed Ebû Zehv, el-Hadis, ve'l-Muhaddisûn, Kahire 1958, 134.

müslümanlar adına muhafaza ediyordu" demiştir. 62[62] Buhâri, 'Ebû Hureyre'den 800 kadar sahabe ve tabiîn âlimleri hadis rivayet etmişlerdir' diyor. 63[63] Kendisinden beşbin üçyüzyetmiş dört hadis gelmiş, bunlardan üçyüzyirmibeş tanesini Buhâri ve Müslim müştereken, doksanüç tanesini yalnız Buhâri, yüzseksendokuz hadisini de yalnız Müslim Sahîh'lerine almışlardır. 64[64]
Ebu Hureyre, asırlar boyunca tetkik ve tenkid konusu olmuştur. Gerek Doğu dünyasında gerek Batı dünyasında Ebû Hureyre hakkında ileri geri konuşulmuştur. Bunun sebebi, keyif ve arzulara karşı gelen dine yönelik hile ve tuzakları sonuçsuz bırakan bir kısım hadislerinden kurtulmak di, az olsa bile.
"Sekır (sarhoşluk) veren her içki haramdır."
Hazret-i Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:
"Cebrail hiç durmaz komşu hakkına hürmet olunmasını bana tavsiye ederdi. Hatta ben yakında komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım." ***65[65]***
Hz. Peygamber'in üçüncü hanımı olan Ebu Bekir kızı Âişe, Peygamber hanımı olmanın bahtiyarlığına, sadece kadınlık meziyetlerini değil, İslâm tarihinin en ünlü erkeklerinin bile pek azına nasip olan birçok seçkinliği ve eylemi de eklemiş ender kişiliklerden biridir. İslâm ilimler tarihi, Hz. Âişesiz düşünüldüğünde, telafi edilmeyecek eksiklikler arz etmekte ve bu büyük "mü'min annesi", yeri doldurulmaz bir değerler toplayıcısı halinde tarihe geçmiş bulunmaktadır.
İnsanlığın en büyük evladı, Son Peygamber Hz. Muhammed, İslâm'a, mallan ve canlarıyla erişilmez hizmetler veren sahabeler kadrosunu öyle bir eğitime tâbi tutmuştur ki, onların her biri bu eğitimin ayrılmaz parçalarından birini temsil etme noktasına gelmiş ve her birinin doldurulmaz bir yeri olduğunu kabul zorunlu olmuştur. Bunu söylerken, Kur'an'da tanıtılmış bulunan, *"müellefetüt-kulûb"*, yani kalpleri İslam'a ısındırılmak üzere nimetlendirilen ve İslâm bünyesinde sayılan kişileri, sahabe kavramının dışında tuttuğumuzu bir kez daha belirtmek isteriz.
Kur'an tarafından bütün müminlerin anneleri olarak nitelendirilen 66[66] Peygamber hanımları, Allah Elçisi'nin sürekli beraberinde olmak ve ona sayısız hizmetler vermiş olmakla da seçkinleşmişlerdir. Fakat onların bütün yücelikleri bu kadar değildir. Onların her biri, daha başka meziyetlerle de İslâm'ın varlık yapısında bir yer tutmakta, birer sahabi olarak da, az önce işaret ettiğimiz "ayrılmaz parçalık" görevini yapmış bulunmaktadırlar. O halde, onların yücelik ve saygınlıkları, Peygamber eşi olmaya ilaveten, sahabilikle de taçlanmıştır.
Bu iki boyutlu üstünlüğe, Hz. Hatice ve Hz. Âişe gibi bazı mü'min anneleri daha başka meziyetler ilave ederek, Peygamber hanımları içinde de ayrı bir mevki sahibi olabilmişlerdir.
Hz. Hatice, Peygamber hayatındaki yeri, İslâm'ın yayılıp yerleşme sürecindeki hizmet ve yaşama çizgisi ile kendine has ve kimseyle paylaşılamayacak bir yere sahiptir.
Hz. Hatice'yi, bir Peygamber hanımı olarak, Hz. Âişe izlemektedir. İlave edelim ki, genel değerlendirme açısından geçerli olan bu tespit, özel bazı meziyetler bakımından Hz. Âişe lehine bir sıra değişikliğine sebep olabilmektedir. Bu özel meziyetleri biz, "Hz. Âişe'nin bilginliği ve öğreticiliği" şeklinde özetliyoruz. Alimlerin çoğunluğu, Peygamber evi hanımları arasında üstünlük bakımından önce Peygamberimizin kızı. Hz. Fâtıma'yı, sonra eşi Hz. Hatice'yi, daha sonra da öteki eşi Hz. Âişe'yi kaydederler. Bu üç seçkin kadının, üstünlük ve faziletleri ayrı ayrı anlatılmıştır. Faziletten maksat, ilmî seçkinlik, dinî hizmet, Hz. Peygamberin talimat ve tebligatım yaymak ise, bu hususta hiç kimse Hz. Aişe'ye denk olamaz." 67[67] Tarihe "Müslümanların annesi ve Son Peygamber'in eşi" olarak geçmiş bulunan Hz. Âişe, Arap Yarımadası'nm Mekke şehrinde doğup büyüdü. Annesi, Kinane soyundan Ümmü Ruman, babası Teym soyundan Ebu Bekir diye tanınan Abdullah, lakabı Sıddıka ve Hümeyra, unvanı Ümmül Müminîn'dir. Anne ve baba tarafından, Mekke'nin ileri gelen ailelerinden olan Âişe, yaşadığı kentin iffet, cömertlik, asalet ve bilgi ile seçkinleşmiş bir kişisi olan Ebu Bekir evinde doğup büyüdü ve bu evde, devrinin ve çevresinin en iyi terbiyesini alarak yetişti. Bir rivayete göre İslam'ın zuhurundan dört yıl sonra, diğer bir rivayete göre ise çok daha önceki bir tarihte doğmuş olan Âişe, Son Peygamber'in ilk bağlıları arasına giren babasından, çok küçük yaşlarda İslâm terbiyesini de alarak yetişti.
Eşi Hatice'yi kaybeden Son Peygamber, kendisine hem ev işleri ve çocukların bakımında yardımcı olacak, hem de İslâm'a davet faaliyetlerinde destek olacak eşlere ihtiyaç duydu. Bunun için, bir yandan yaşlı ve dul bir kadın olan Sevde'yi, öte yandan da en yakın arkadaşı ve iman dostu olan Ebu Bekir'in kızı Âişe'yi istetti. Ebu Bekir, kızını daha önceden Mut'ım adlı bir hemşehrisinin Cübeyr adlı oğluna söz verdiğini, bu kişinin isteğinden vaz geçmesi halinde Hz. Peygamber'in isteğine olumlu cevap vereceğini bildirdi. Esasen Mut'ım ailesi, bir Müslüman olan Ebu Bekir'in kızını almaktan vazgeçmişti. Bu aile putperest idi ve bu du. Burada onun tedlis yaptığı da söylenemez. Çünkü adını zikretmediği sahabeden biridir ve sahabenin âdil olduğuna dair icmâ

62[62] İbn Sa'd, Tabakât, IV, 340.
63[63] İbn Hacer, a.g.e., IV, 205.
64[64] Muhammed Ebû Zehv, a.g.e., 134.
65[65] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahabe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdıurahman Ref'at el-Başa, Beyrut/t.y; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter: Bedreddin Çetiner, İst/19823.
66[66] Ahzab: 33/6.
67[67] (Nedvî; Âişe, 267/268).

vardır.[68][68]

Bir başka itiraz: Hz. Ömer, Ebû Hureyre'yi hadis rivayetinden alıkoymuş ve ona, "Ya Hz. Peygamber'den hadîs rivayetini bırakırsın, ya da seni Devs topraklarına sürerim" demiştir. [69][69] Ömer'in bu tutumu Ebû Hureyre'nin yalan söylediğini göstermektedir.

Buna şöyle cevap verilmiştir: Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'den naklettiği hadisleri halka öğretmeyi, ilmi gizlemenin günahından kurtulmak için, kendisine bir görev sayıyordu.[70][70] Bu anlayış onu çok hadis rivayet etmeye şevketti. Bir tek mecliste bile Hz. Peygamber'in birçok hadisini naklederdi. Fakat Hz. Ömer (r.a.), halkın herşeyden önce Kur'ân ile meşgul olmasını, amelle ilgili olanların dışında kalan hadisleri az rivayet etmelerini, halkı yersiz bir tevekküle götürecek ruhsat hadisleriyle, halkın anlayamayacağı müşkil hadisleri halka rivayet etmeyi uygun görmüyordu. Bu arada, çok hadis rivayet edenlerin, rivayet sırasında hata yapabileceklerinden ve benzeri şeylerden de endişe ediyordu. Bütün bu sebeplerle, Hz. Ömer sahabeleri çokça hadis rivayet etmekten alıkoymuş, Ebû Hureyre'ye de ağır konuşmuş ve onu Devs'e sürmekle tehdid etmiştir. Çünkü Sahabe içerisinde en çok hadis rivayet eden oydu. İbn Kesir bunu naklettikten sonra şöyle der: "Bildirildiğine göre Hz. Ömer (r.a.) daha sonra Ebû Hureyre'nin hadis nakletmesine izin vermiştir."[71][71]

Bir başka menfî tenkid: Ebû Hureyre'nin diğer sahabelerden daha çok hadis rivayet etmesini sağlayan şey, Hz. Peygamber söylesin veya söylemesin, helâl ve haramla ilgili olmayan, fakat güzel ahlâka teşvik, cennet ve cehennem haberleri gibi bütün güzel sözleri ona isnad etmeyi kendine caiz görmesidir. Onun bu konudaki dayanağı şu hadislerdir:

"Benden size hakka uygun bir söz ulaştığında, ben onu ister söylemiş olayım isterse olmayayım, onu alınız"

"Benim söylemediğim fakat benden size ulaştırılan güzel bir sözü, ben söylemişimdir."[72][72]

Buna verilen cevap şudur: Geç müslüman olmasına rağmen Ebû Hureyre'nin çok hadis rivayet etmesi, onların ileri sürdükleri sebeplere bağlanamaz. Bunun asıl sebebi, dünyadan el-etek çekip Hz. Peygamber'in toplantılarına katılması, savaşta ve savaş dışında onun yanından ayrılmaması, hadisleri unutmaması için Hz. Peygamber'in duasını alması, Hz. Peygamber'in vefatından sonra elli yıl kadar daha yaşaması ve duymadığı hadisleri diğer sahabelerden alarak insanlara rivayet etmesidir. [73][73]

Helâl ve haram dışındaki konularda Hz. Peygamber'e yalan isnad etmesini kendisi için caiz görmesi iddiası da geçersizdir. Çünkü o, "Kim kasden/bilerek bana yalan İsnad ederse cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisinin râvîlerinden biridir. Birçok toplantılarında hadis rivayet etmek istediğinde bu hadisi zikrettiği sabittir. Sahabeler, onun hadis rivâyetindeki üstünlüğünü kabul ettiler ve ondan hadis naklettiler. Hz. Ömer, Osman, Talha, İbn Abbâs, Aişe, Abdullah b. Ömer ve diğerleri (r.anhum) bunlardandır.[74][74] Bu da onların, Ebû Hureyre'nin güvenilirliği ve doğruluğu hususunda ittifak ettiklerini gösterir. Diğer taraftan, Ebû Hureyre'nin rivayet ettiği hadislerin çoğunun, başka sahabeler tarafından da nakledildiği görülür.[75][75]

Ebû Hureyre'nin dayandığım ileri sürdükleri hadislere gelince, bu hadisleri Ebû Hureyre rivayet etmemiştir. Aksine bunlar onun adına uydurulmuş sözlerdir. Bu hususta İbn Hazm şöyle demiştir: "Allah'tan korkmaz bazı insanlar birtakım hadisler rivayet ettiler. Bunların bazısı İslâm'ın temel prensiplerini geçersiz kılmakta, bazıları da Hz. Peygamber'e yalan isnat etmeyi mubah saymaktadır." İbn Hazm bu iki hadisi de, râvîlerinin çok zayıf olmasından ötürü geçersiz saymaktadır.[76][76]

Macar asıllı ünlü müsteşrik yahudi Ignaz Goldziher de Ebû Hureyre'nin hadis uydurduğunu ve bunda hayli ileri gittiğini ileri sürmüştür. Böyle bir tenkid tümüyle bâtıldır, geçersizdir ve hiçbir haklı tarafı yoktur. Buhâri'nin söylediği gibi Ebû Hureyre'den sekizyüz âlim hadis rivayet etmiştir. O, sahabe ve muhaddisler nazarında sor derece güvenilir yüce bir şahsiyettir. İbn Ömer şöyle demiştir:

"Ebu Hureyre benden daha hayırlı ve naklettiğini daha iyi bilendir." Cennet'le müjdelenenlerden biri olan Talha b. Ubeydullah da:

"Şüpht yok ki Ebû Hureyre Hz. Peygamber'den bizim işitmediğimiz hadisleri işitmiştir" demiştir. [77][77] Mervan'ın sekreteri Ebû Zualza'a da Ebû Hureyre'nin hadis rivayetinde ne derece güçlü olduğunu gösteren şu haberi nakleder: "Mervan, Ebû Hureyre'yi Saray'da hadis rivayet etmek için davet etmişti. Mervan beni divanın arkasına oturtmuştu ve ben de Ebû Hureyre'nin naklettiklerini gizlice yazıyordum. Ertesi yıl yine onu davet etti ve ondan hadis rivayet etmesini istedi. Bana da bir yıl önceki yazdıklarımdan takip etmemi tenbih etti. Neticede, onun bir tek kelime bile değişiklik yapmadan rivayet ettiğini gördüm." [78][78]

Ebû Hureyre (r.a.)'a yapılan itirazların bir çoğu sünnet düşmanları tarafından yapılan itirazlardır. İslâm alimleri

---

[68][68] M. Ebû Zehv, a.g.e., s. 158.
[69][69] İbn Kesir, el-Bidâye, VIII, 106; M. Ebû Zehv, a.g.e., 159.
[70][70] Buhâri, ilim, 43.
[71][71] İbn Kesir, a.g.e., VIII, 106; M. Ebu Zehv, a.g.e., 159.
[72][72] M. Ebû Zehv, a.g.e., 160.
[73][73] A.g.e. ve yer.
[74][74] Hâkim en-Nisâbûrî, a.g.e., III, 513; İbn Kesir, a.g.e., VIII, 108.
[75][75] M. Ebû Zehv, a.g.e., 160, 161.
[76][76] İbn Hazm, el-ihkâm fi Usûli'l-Ahkâm, Mısır 1345, II, 76, 78, 80; M. Ebû Zehv, a.g.e., 161, 162.
[77][77] el-Hâkim en-Nisâbûrî, a.g.e, III, 511, 512.
[78][78] İbn Kesir, a.g.e., III, 106; M. Ebû Zehv, a.g.e., 162-164.

tarihi süreç içerisinde bunlara cevap vermişlerdir. Merhum Mustafa Sıbâi'nin "es-Sünnetü ve Mekânetühâ fi't-Teşni'l-İslâmî" isimli eseridir. Ardından Abdulganî Abdulhak'ın "Hucciyyetü's-Sünne"si, Muhammed Accac Hatîb'in, "es-Sünne Kable't-Tedvîn" vb. kitaplar birbirini takip etmiş, hattâ sadece Ebû Hüreyre'nin çok rivayet ediyor diye tenkid edilmesine karşılık, "Râviyetü'l-İslâm Ebû Hureyre" adıyla hususî kitaplar yazılmıştır.
Ebû Hureyre 78 yıl yaşadıktan sonra Hicrî 57/676 yılında Medine'de vefat etmiştir. Allahû Teâla, onun hizmet aşkından bizim hayatımıza izler düşürsün.

Hz. Ebu Katade (r.anh)

Ebû Katâde (r.a.) Fâris-i Rasûlüllah Rasûlüllah'ın süvarisi lakabıyla meşhur bir yiğit... Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizin Zû Kared gazvesinde özel iltifatına mazhar bir cengâver...
İsmi Haris, künyesi Ebû Katâde'dir Hazrec kabilesinin Seleme koluna mensuptur. Babası Rebi îbni Beldene, annesi Kebse binti Mazhar'dır. Ailesi, sahabe olan Sülafe binti Berrâdir. Bu zevcesinden Abdullah, Ma'bed, Abdurrahman ve Sabit adında dört oğlu dünyaya geldi.
Ebû Katâde ikinci Akabe bey'atinden sonra müslüman oldu. Bedir'den sonraki bütün gazvelere katıldı. Onun cesaret ve kahramanlığı Zû Kared gazvesinde baskıncı müşriklerin başkanı Mes'âde ile karşı karşıya geldiğinde bariz olarak görüldü. Bu karşılaşmayı kendisi şöyle anlatıyor:
"Medine'de bir at satın almıştım. Mes'ade atı görmüştü de bana: Ey Ebû Katâde! Bu atı niçin aldın diye sormuştu. Ben de:
"Rasûlüllah (sav)'in yanında bir cihad atı bulundurmayı istedim." demiştim. Mes'ade:
"Öldürmek, hiç de kolay olmayacak!" diye karşılık verince:
"Bu at üzerinde seninle karşılaşmayı Allah'dan dilerim." diye cevap verdim. Zû Kared mevkiinde baskıncı müşriklere saldırdığımız zaman yüzüme bir ok isabet etti. Oku ve demiri yüzümden çekip çıkardım tekrar saldıracağım zaman bana doğru bir atlı geldi. Miğferini kaldırıp yüzünü açtı ve
"Ey Ebû Katâde! İşte kavuştuk" dedi. Meğer Mes'adet'ül-Fezâri imiş.
Beni önemsemeyerek, çarpışmak mı yoksa güreşmek mi? Hangisini istersin diye sordu. Ben de:
"Bunu sana bırakıyorum" dedim.
"Öyle ise güreş!" dedi. Hemen atından indi kılıcını bir ağaca astı. Ben de atımdan inip kılıcımı başka bir ağaca astım. Sonra karşılıklı sıçraştık. Allahû Teâlâ kolaylık verdi de bir hamlede onu yere yıkıp göğsüne oturdum. O sıra başıma bir şey dokundu. Baktım ki Mes'ade'nin ağaca asılı kılıcı. Hemen uzanıp kılıcı aldım ve kınından sıyırdım. Seni sağ bırakmayacağım dedim. Mes'ade:
"Ey Ebû Katâde ne olur beni öldürme! Bizim küçükler kime kalacak?" diye yalvarmağa başladı. Fakat canına kastedene acımak olmazdı. Dolayısıyla onu öldürdüm. Kaftanımı da çıkarıp üzerine örttüm. Âtıma bindim ilerlerken, Mes'ade'nin kardeşi oğlunun üzerime geldiğini gördüm. Onu da mızrakla sırtından vurup yere yıktım.
İslâm süvarileri baskıncı müşrikleri bozguna uğratıp geri dönerken Sevgili Peygamberimiz de Zû Kared mevkiine gelmiş ve oraya karargâh kurmuştu. İki Cihan Güneşi efendimiz Ebû Katâde'yi görünce:
"Allah'ım onun saçma, derisine bereket ver. Onu zinde yaşat!" diye dua buyurdu. Ona:
"Mes'ade'yi sen mi öldürdün?" diye sordu. O da:
"Evet!" dedi. Fahr-i Kâinat efendimiz:
"Yüzüne ne oldu?" dedi. O da:
"Bir ok isabet etti Ya Rasûlallah!" dedi. Şefkat pınarı efendimiz:
"Yanıma yaklaş" buyurdu ve Ebû Katade'nin yarası üzerine püskürdü. Hiç bir ağrısı sızısı kalmadı. Ayrıca Mes'ade'nin atını ve kılıcını ona verdi. Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz bir gün bir gece Zû Kared'de kaldı. Sabaha çıkınca;
"Bü gün süvarilerimizin hayırlısı Ebû Katade, yayalarımızın hayırlısı da Ebû Seleme oldu." buyurdu.
O, birçok seriyyelere iştirak etti. Hicretin 8. senesinde bir keşif kuvvetinin başında Hadre tarafına gönderildi. Burada Gatafan kabilesi oturuyordu. İkide bir müslümanîarın arazisine saldırıp yağma ederek rahatsız ediyorlardı. Ebû Katade (r.a.) bu kabileyi muhasara etti. Onları fena halde sıkıştırdı ve kaçırdı. Mallarını ganimet olarak aldı ve Medine'ye döndü. O, aynı senenin Ramazan ayında Batni Enam, Zi Hasab, Zi Merve taraflarına da gönderildi. O havalideki eşkiyayı temizleyerek huzur ve sükunu temin etti. Oradan da Mekke Fethine katıldı. Daha sonra Huneyn Gazvesine iştirak etti. Burada bir ara baş gösteren bozgun esnasında çok büyük kahramanlıklar gösterdi. Herkesin takdirini kazandı. Tebük seferinde ve Veda haccında da bulundu.
Ebû Katade (r.a.) Rasül-i Ekrem (sav)'in sohbetlerinden aldığı feyz ile hayatını Allah yoluna adamıştı. Ondan 170 kadar Hadis-i şerif rivayet etmişti. Hadislerin nakil ve rivayeti konusunda çok titiz davranırdı. Bir gün oğlu Ma'bed aralarında Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu, böyle buyurdu diye konuşurlarken, babası bunları duydu. Yanlarına gelerek; "Siz ne konuştuğunuzu biliyor musunuz? Ben Rasûlullah (sav)'in:
"Benim söylemediğimi bana atfedenler Cehennemde kendilerine yer hazırlasınlar." buyurduğunu işittim" dedi.
O, İslâm kardeşliğini yaşama konusunda da çok titizdi. Kardeşliği bütün canlılığıyla yaşardı. O yüksek bir ahlâkî nezâkete sahipti. Kardeşlerinin yoluna bütün malını sarfedebilirdi. Malının kıymeti yoktu. Birgün bir cenaze getirildi. Rasûl-i Ekrem (sav) ölenin borcu olup olmadığını sordu. İki dinar borcu olduğu söylenince karşılığında

bir şey bırakıp bırakmadığım sordu. Bırakmadığı bildirilince:
"O halde götürünüz namazını siz kılınız" buyurdu. Bunun üzerine Ebu Katâde (r.a.) derhal öne çıktı ve:
"Ya Rasûlallah Onun borcunu ödemeyi ben üzerime alıyorum." dedi. Ancak bundan sonra Rasûl-i Ekrem (sav) efendimiz kalkıp namazını kıldırdı. Sahabeler, ölülerini borçlu olarak defnetmiyorlardı. Zengin olanlar, zengin olmayanların borçlarını üstleniyorlardı. Ebu Katâde (r.a.) bu fedakârlardan birisidir.
O, bir muharebede ashâb-ı kiram su tedariki ile meşgul iken, kendisi Rasûi-i Ekrem (sav) efendimizin yanından hiç ayrılmadı. Efendimiz hayvanların üzerinde bir rahilenin içindeydi. Bir ara oturdukları yerde daldıklarından vücutları öne doğru biraz eğilmişti. Ebu Katâde yanlarına giderek vücutlarını doğrulttu. Biraz sonra mübarek bedenleri tekrar eğilmiş ve düşecek bir vaziyet almışlardı. Ebû Katâde tekrar koşarak Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizi kaldırdı.
"Kimsiniz" diye sordu.
"Ebû Katâde'yim" dedim. Bunun üzerine:
"Yâ Ebâ Katâde! Sen Allah'ın Resulünü muhafaza ile meşgul oldun. Allahû Teâlâ da seni muhafaza eylesin." diye duâ buyurdu. Bugünde Rasûlullah (sav)'in sünnetlerini muhafaza ve müdafaa edenler aynı duanın teminatı altındadırlar. Rasûlüllah (sav)'in sünnetini muhafaza edenleri Allah da muhafaza eder.
Ebû Katâde (r.a.) bu dualar hürmetine yetmiş yaşlarında iken bile onbeş yaşında imiş gibi zinde ve diri idi. O dört halife devrini de yaşadı.
Hz. Ali (r.a.) zamanında Nehrevan seferinde kumandanlık yaptı. 674 m. senesinde Küfe'de vefat etti. Cenâb-i Hak'dan şefaatlerim niyaz ederiz. Amin. [79][79]
Ebû Katâde (r.a.), cihadı sevdaya dönüştürmüştü. Cihad için hazırlık yapıyordu. Heran gelecek cihad emrine hazırlanıyordu. Sahabenin yolunda yürüyen müslüman cihada hazırlıklı olan müslümandır. Sahabeler, cihaddan geri kaimayı zillet cümlesinden sayıyorlardı. Çünkü sahabe fıkhında terk-i cihad, zilletin garantisi kabul edilmiştir. Onlar için "Ricalim Havle Rasûl/Rasûl etrafındaki adamlar" tabiri kullanılır. Yani Rasûlüllah (sav)'in etrafmda pervane olup onu savunanlar, onunla birlikte Allah'ın davasının hakimiyeti,için savaşan yiğitlerdir.

Hz. Ebu Lubabe (r.anh)

İslâm'ın nurunu söndürmek isteyen Mekkeli müşriklere karşı hazırlanan mücâhid ordusunda az sayıda deve vardı. Bu sebeple bir deveye üç sahabe nöbetleşe biniyordu.
Rasûlüllah efendimiz de Ebû Lübâbe ve Hz. Ali ile bir deveye sırayla bineceklerdi. Deveye ilk olarak Rasûlüllah (sav) efendimiz binmiş idi. Her ikisi de Rasûlüllah (sav)'ın deveden inmemesini ve haklarım seve seve vermeyi arzu ediyorlardı. Kendilerinin binip, Rasûlüllah (sav)ın yürümesini içlerine sindiremiyorlardı.
Nitekim yaya yürüme sırası Rasûlüllah efendimize geldiğinde ikisi birden şu teklifi yaptılar:
"Yâ Rasûlallah! Siz inmeyin, biz yaya yürüyebiliriz."
Onların bu samimî ve içten tekliflerine Rasûlüllah efendimiz şu cevâbı verdiler:
"Siz yürümekte benden daha güçlü değilsiniz. Ayrıca benim de sizin kadar sevaba ihtiyâcım var."
Ebû Lübâbe, cihâd aşkıyla yanıyor, müşriklerle bir an önce karşılaşmaya can atıyordu. Henüz düşmanla karşılaşmadan Rasûlüllah efendimiz Ebû Lübâbe'yi kendi yerine vekil olması için Medine'ye gönderdi. Oradaki vazifesi kadın ve çocukları korumaktı.
Ancak Rasûlüllah efendimiz, Bedir'de kazanılan ganimetlerden ona da pay verdi.
Peygamber efendimizle, Benî Kurayza Yahudileri arasında bir anlaşma vardı. Buna göre, Mekke müşrikleri ile yapılan Hendek Muharebesinde
Müslümanlarla beraber, Medine'yi müdafaa etmeleri gerekiyordu. Fakat bunlar, böyle bir şeye yanaşmadıkları gibi, harbin en nazik bir zamanında müşriklerle işbirliği yaptılar. Peygamber efendimizin, durumu araştırmak ve sulh için gönderdiği heyete de hakarette bulundular. Bununla da yetinmeyip, Medine üzerine baskınlar düzenlediler. Müslümanları öldürmeye teşebbüs ettiler.
Hendek muharebesinde, on bin kişilik müşrik ordusunun büyük zayiat vererek geri çekilmesi Kurayza Yahûdîlerini hayâl kırıklığına uğrattı. Endişeyle Medine'ye iki saatlik mesafede bulunan kalelerine çekildiler. Peygamber efendimizin üzerlerine yürümesinden çok korkuyorlardı.
Peygamber efendimiz, Hendek'ten dönüp, evine geldi. Üzerindeki silâhları çıkardı. O sırada Cebrail aleyhisselâm geldi. Sarığının.ucu iki omuzunun arasında ve üzerinde zırhtan gömlek vardı.
"Ey Allahın Rasûlü! Silahlarınızı çıkardınız mı? Vallahi biz daha silahlarımızı çıkarmadık. Düşman sana geldiğinden beri melekler silâhlarını çıkarmadılar. Kalk, silâhını kuşan ve onların üzerine yürü," dedi. Peygamberimiz sordular:
"Kimin üzerine yürüyeyim?" Cebrail aleyhisselâm da;
"İşte oraya," diyerek eliyle Benî Kurayza tarafını gösterdi. Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
"Ashabım çok yoruldular. Birkaç gün dinlenseler nasıl olur?"
"Yâ Rasûlallah! Allahû Teâlâ, hemen Benî Kurayza kabilesi üzerine yürümeni emrediyor. Ben şimdi yanımdaki

---

[79][79] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suvcrun Min Hayalü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başâ, Beyrut/ty.

meleklerle beraber, Kurayza Yahudilerinin kalelerine gidiyorum. Allahû Teâlâ onları helak edecektir.
Peygamber efendimiz, Cebrail aleyhisselâm Allahû Teâlâ'nın emrini bildirip gidince, Bilâl-i Habeşî'ye;
"İşitip, itaat eden kişi, ikindi namazını Benî Kurayza yurdundan başka yerde kılmasın," diye seslenmesini emretti.
Peygamber efendimiz ve Ashâb-ı kiram silahlandılar. Cebrail aley-hisselâmm izini takip ederek yola çıktılar. Benî Kurayza Yahûdîlerinin olduğu yere geldiler. Kalelerin çok yakınma kadar yaklaştılar. Benî Kurayza Yahudileri iyice muhasara altına alındı. Muhasara son derece şiddetlenmişti. Yahudiler, Peygamber efendimizden, görüşmek ve danışmak üzere Ebû Lübâbe'yi kendilerine göndermesini istediler.
Ebû Lübâbe'nin çoluk çocuğu ve malları Benî Kurayza yurdunda idi. Rasûlüllah efendimiz Ebû Lübâbe'yi çağırdı ve buyurdu ki:
"Yahudilerin yanına git! Onlar Evsliler arasından seni istediler."
Rasûlüllah efendimiz ayrıca Ebû Lübâbe'ye, onların yanına vardığında nasıl davranacağını da gösterdi. Ebû Lübâbe yanlarına varınca, onu karşıladılar. Kadınlar ve çocuklar ağlaşarak, kendilerine acındırmaya çalışarak yardım bekliyorlardı. Yahudiler, Ebû Lübâbe'ye dediler ki:
"Ey Ebû Lübâbe! Muhasara bizi mahvetti. Muhammed müsaade etse de buradan çıkıp, Şam'a veya Hayber'e gitsek, bizim çarpışmaya gücümüz yok. Ey Ebû Lübâbe, biz teslim olursak bize ne yapılacak? Bize teslim olmayı tavsiye eder misin?" Ebû Lübâbe de şöyle cevap verdi:
"Evet, teslim olmanızı tavsiye ederim. Böyle söylerken elini boğazına götürerek, teslim olurlarsa boğazlarının kesileceğini ifâde eden bir işaret yapmıştı." Ebû Lübâbe diyor ki:
"Vallahi onların yanından henüz ayrılmamıştım ki, bu hareketimle, Allah'a ve Rasûlüne karşı iyi bir iş yapmadığımı anlamışdım."
Ebû Lübâbe, salahiyetli olmadığı veya gizli kalması gereken bir şeyi söylemişti. Ancak bir kere ağzından çıkmıştı.
Ebû Lübâbe bu duruma çok üzüldü, çok pişman oldu. Gözlerinden akan yaşlar sakalını ıslattı. Kalenin arkasından bulduğu bir yolla, doğru Medine'ye gidip Mescid-i Nebeviye girdi. Kendisini direğe bağlattı.
"Allahû Teâlâ kalbimi biliyor. Bana hakîkî bir tevbe ihsan edinceye kadar vallahî ben Rasûlüllah (sav)'ın yüzüne de bakarnam. Allahû Teâlâ işlediğim günâhtan tevbemi kabul etmedikçe bu yerimden ayrılmıyacağım," diye yemin etti.
Ebû Lübâbe'nin düştüğü bu hatâ ile ilgili olarak şu mealdeki âyeti kerime nazil oldu:
"Ey îmân edenler, Allaha ve Rasûlüne hainlik etmeyin. Bile bile aranızdaki emânetlere de hainlik etmeyin."[80[80]]
Ebû Lübâbe, Rasûlüllah (sav)'ın muhterem hanımlarından Ümmü Seleme'nin Mescid-i Nebeviye açılan kapısı önündeki direğe kendisini bağlatmıştı. Hava bir hayli sıcaktı. Bir hafta hiçbir şey yemeyip, kulakları işitemeyecek hâle gelmişti.
Ebû Lübâbe, yaptığına pişman olup kendini direğe bağlattığı sırada, Müslümanlar onun bu hâlinden habersiz, Yahudilerin kalesinden dönmesini bekliyorlardı. Aradan uzun bir zaman geçmesine rağmen Ebû Lübâbe dönmedi. Nihayet durumdan haberdar olunup, Rasûlüllah (sav)'e arz edildi. Peygamber efendimiz buyurdu ki:
"Eğer doğruca yanıma gelseydi, bağışlanmasını Allahû Teâlâ'dan dilerdim. Madem ki, o kendisini bağlatmış, artık Allahû Teâlâ tevbesini kabul edinceye kadar onu bulunduğu yerde bırakırım."
Ebû Lübâbe bu şekilde direğe bağlı kalarak altı gece kaldı. Her namaz vaktinde hanımı tarafından bağlan çözülür, namazını kıldıktan sonra, tekrar direğe bağlanırdı.
Peygamber efendimiz Ümm-ü Seleme'nin odasında idi. O sırada, Ebû Lübâbe'nin tevbesinin kabul olduğuna dâir âyet-i kerîme nazil oldu. Âyet-i kerîmede Allahû Teâla buyuruyor :
"Onlardan diğer bir kısmı da günâhlarını itiraf ettiler ve önce yapmış oldukları iyi bir ameli sonradan yaptıkları başka bir kötü amel ile karıştırdılar. Olur ki, Allah, onların tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah, Gafurdur, Rahimdir."[81[81]]
Ümm-ü Seleme validemiz, seher vakti Peygamber efendimizin güldüğünü işitince sordu:
"Niçin gülüyorsunuz yâ Rasûlallah!"
"Ebû Lübâbe'nin tevbesi kabul olundu."
"Müjdeleyeyim mi yâ Rasûlallah?"
"Olur! Müjdelemek istiyorsan, müjdele!"
Bu haberi duyan herkes, iplerini çözüp salıvermek için Ebû Lübâbe'ye doğru koştular. Ebû Lübâbe bunu kabul etmedi. Dedi ki:
"Vallahi Rasûlüllah efendimiz bizzat eliyle beni bırakmadıkça buradan ayrılmam." Peygamber efendimiz de namaza giderken, uğrayıp salıverdiler. Ebû Lübâbe direğe ince, sağlam bir iple bağlanmıştı. Onun için ip, onun iki kolunu kesmişti. Uzun zaman bu kesikler geçmedi, izi kollarında kaldı. Ebû Lübâbe hazretleri bu hâdise ile ilgili olarak şöyle anlatır:
Benî Kurayza Yahudilerini kuşatmıştık. O zaman bir rü'yâ gördüm. Şöyle idi: Kurayza Yahudileri, çok pis kokan bir kara balçık hâline gelmişler! Onlardan uzaklaşma imkânım da yoktu. Az kalsın, onların o kötü kokularından

---
80[80] Enfâl: 8/27.
81[81] Tevbe: 9/102.

ölecektim. Sonra, akan bir nehir gördüm, onda yıkandım. Tertemiz oldum. Güzel bir koku da süründüm.
Rü'yâmı Hz. Ebû Bekir'e anlattım. O rü'yâmı şöyle tabîr etti:
“Dilin tutulacak, çok sıkıntılı bir işe gireceksin. Fakat kurtulacaksın.” Direkte bağlı olduğum zaman Ebû Bekir'in sözü aklıma geldi.
Tevbemin kabul olacağına dâir âyet ineceğini ümit etmiştim.
Ebû Lübâbe bu günâhın işlendiği, Benî Kurayza yurduna dönmek istiyordu. Hâlbuki Allah ve Rasûlüne karşı günâh işlediği bu memlekete bir daha hiç girmeyeceğine dâir yemin de etmişti. Durumu Rasûlüllaha arz etti. Allah ve Rasûlü uğrunda, bütün malını bile verebileceğini söyledi. Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
“Malının üçte birini vermek senin keffâretine yeter.”
Hz. Ebû Lübâbe, malının üçte birini ayırıp, verilmesi gerekli kimselere dağıttı. Ondan sonra, vefat edinceye kadar kendisinden hayırdan başka bir şey görülmediği bildirilmiştir. 82[82]
Müslüman nefsinin savcısı, din kardeşlerinin de savunucusudur. Ebû Lübâbe (r.a.)'in bizlere öğrettiği şey, hesaba çekilmezden önce kendimizi hesaba çekmemizdir.
Allah yolunda kendi nefislerini hesaba çekmeyenler, başkalarını hesaba çekemezler. Nefis muhasebesinde bulunmayanlar, Allah yolunda yarışıp birbirlerini geçemezler. Hayatlarını Allah'ın şeriatinin denem-timine açmayanlar, şeytana kaçanlardır. Sahabelerin fıkhı, nefisten, şeytandan, tağuttan Allah'a kaçmanın, O'na sığınıp iltica etmenin bilgisidir. Dolayısıyla sahabe fıkhını ihya edenler, tağuti ilkelerden, rejimlerden ayrılanlardır.

Hz. Ebü Musa El-Eş'arı (r.anh)

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) hicrî takvimin tesbitine vesile olan bir sahabî... Kur'an-ı Kerim'i bizzat Rasûlüllah (sav)'den öğrenerek'ezberleyen bir hafız... Uzun yıllar idarecilik yapmasına rağmen dünya malına iltifat etmeyen bir zâhid vali... Yemen'in Zebid şehrinde oturan, Eş'ar kabilesindendir. İsmi Abdullah'dır. Ebû Musa künyesiyle meşhur olmuştur. Babası Kays, annesi Zabye binti Vehb'dir. İslâm'a girişini kendisi şöyle anlatır: "Biz Yemen'de iken son peygamberin geldiği ve halkı İslâm'a davet ettiği haberi bize ulaştı. Ben ve iki ağabeyim, Eş'arî kabilesinden elli iki kişilik bir heyetle birlikte Rasûlüllah (sav)'i görmek için bir gemiye binerek yola çıktık. Hava muhalefeti sebebiyle gemi bizi Habeşistan'a çıkardı. Orada Ca'fer İbni Ebî Tâlib (r.a.) ile buluştuk. Yeni din ve Peygamber hakkında ondan bilgiler aldık. Ve orada müslüman olduk. Kendilerini buraya Rasûlüllah'ın gönderdiğini söyleyen Ca'fer (r.a.) bizim de bir müddet burada kalmamızı istedi. Bizler de onlarla birlikte Habeşistan'da oturduk. Daha sonra Rasûlüllah (sav)'in müsaadesiyle Habeş hükümdarı Necâşî bizi Medine'ye gönderdi." Bu kafilenin Medine'ye gelişi sırasında Rasûlüllah (sav) Hayber fethinde bulunuyordu. Efendimiz bu savaşta bulunmayanlara hisse vermediği halde Eş'arîlere ganimetten hisse verdi. Onlara yufka yürekli insanlar diye iltifat etti.
Ebû Musa Hayber'in fethinden sonra yapılan bütün gazve ve seriyyelere katıldı. Huneyn Gazvesinde bozguna uğrayan düşman askerlerini takip etmekle görevlendirilen amcası Ebû Âmir el-Eş'arî kumandasındaki birlikte o da vardı. Amcası şehid düşerken kumandayı Ebü Musa'ya bıraktı. Evtas zaferini kazanan Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.) Medine'ye döndü. İki Cihan Güneşi efendimizin huzuruna vardı. Durumu arz etti: Efendimiz her iki kumandana da duâ etti. Ebû Musa'ya da:
“Allahım! Abdullah İbni Kays'ın mgünahını affeyle ve kıyamet gününde ona en güzel makamı ver." diye dua buyurdu.
O, Rasûlullah (sav) efendimiz zamanında Yemen'in Zebid, Aden, Me'rib ve sahil taraflarının zekâtını toplamakla görevlendirildi. Hz. Ebû Bekir (r.a.) devrinde de orada kalan Ebû Musa (r.a.) dinden dönen Esved el-Ansî ile mücâdele etti. Daha sonra Medine'ye döndü. Kur'an-ı Kerîm'in kitap haline getirilmesinde büyük hizmetleri oldu.
O, Kur'an-ı Kerim'i bizzat Rasûlüllah'dan öğrenerek ezberleyen sayılı sahabelerden biridir. Güzel sesliydi. Kur'an okuyuşu herkesi hayran bırakırdı. Dinleyeni titretip sarsan bir sesi vardı. Evinin önünden geçerken okuyuşunu işitenler onu durup dinlemeden geçemezlerdi. Bir gece Rasûl-i Ekem (sav) efendimiz Aişe (r.anha) annemizle bir yere gidiyorlardı. Ebû Musa'nın evinin hizasına gelince durdular. İçerden tatlı tatlı okuyuşunu dinlediler. Okumasını bitirinceye kadar beklediler. Efendimiz sabahleyin onu görünce akşamki hadiseyi anlattı ve
"Buna Davud'unkine benzer güzel bir ses verilmiştir." buyurarak ona iltifat etti. O, Resûl-i Ekrem (sav) efendimizin sağlığında fetva verenlerdendi. Saftan İbni Süleyman bu konuda: "Rasûlüllah zamanında Hz. Ömer, Hz. Ali, Muâz b. Cebel ve Ebû Musa el-Eş'ari (r.anhüm)den başkası fetva vermezdi." diyor. Onun verdiği fetvalar küçük bir cüz hacminde idi. Kendisi fetva konusunda: "Gerçek, gün ışığı gibi ortaya çıkmadan bir hâkimin hüküm vermesi doğru değildir." derdi.
Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.), uzun yıllar idarecilik yaptı. Dünya malına hiç iltifat etmedi. O, zühd ve takvâsıyla şöhret buldu. Etrafındakilere hep iki Cihan Güneşi Efendimizin zamanında yaşadıkları mütevazı hayatı, ihlâs ve samimiyeti, sâde yaşamanın güzelliğini anlatırdı. Ne olursa olsun her konuda ihlâs gerektiğini, Allahû Teâlâ'dan

---

82[82] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref’at el-Başa, Beyrut/ty.

çok korktuğunu söylerdi. Her an son nefesini düşünürdü. Son nefesini imanla vermek onun en büyük gayesiydi. Yakınları onun bu haline bakar ve: "Kendine biraz acısan" derlerdi. O da şöyle karşılık verirdi. "Atlar koşuya çıktığı vakit, son noktaya gelesiye kadar nasıl bütün güç ve kuvvetlerini kullanırsa, ben de son nefesimi imanla veresiye kadar bütün gücümü kullanmak mecburiyetindeyim." derdi. İşte hüsn-i hatime endişesi buna derler. Yani son nefesi iman ile verme endişesi. Bu sahabenin tamamında var olan bir endişedir. Bunun için onlar salih amellerini kesintiye uğratmamışlardır.
Onun en belirgin vasıflarından biri de son derece haya sahibi olup edepli olmasıydı. Yıkanırken dahi Allahû Teâlâ'dan haya edip karanlıkta iki büklüm olarak yıkandığını söylerdi. Talebelerine yumuşak huylu olmayı tavsiye ederdi. Onları Allah korkusundan ağlamaya teşvik ederdi. "Ağlayamıyorsanız ağlamaya gayret edin. Zira Cehennem ehli göz pınarları kuruyuncaya kadar ağlayacak. Sonra içinde gemiler yüzecek kadar kanlı yaşlar dökecekler" derdi.
Ebu Musa el-Eş'arî (r.a.) Hz. Ömer (r.a.) devrinde Basra valiliği ve kadılığına tayin oldu. Valiliği esnasında, Nusaybin, Dinever, Kum gibi birçok şehrin fethinde önemli hizmetleri oldu. Ahfaz ve İsfahan'ı aldı. Tüster'de İran'ın meşhur kumandanı Hürmüzan'ı esir aldı ve halifeye gönderdi. Daha sonra Hz. Ömer (r.a.) onu, Ammar b. Yâsir (r.a.)'dan boşalan Küfe valiliğine tayin etti. Hz. Osman (r.a.) devrinde de aynı vazifeye devam etti. Bu arada Kur'an ve fıkıh dersleri verdi. Cemel vak'asında tarafsız kaldı. Sıffînde Hz. Ali (r.a.)'in vekili oldu. Hakem olayında sulh için çok gayret etti. Sonunda yapılanlara üzülerek tamamıyle uzlete çekildi.
O, valiliği esnasında hicrî takvimin tesbit edilmesine vesile oldu. İslâm takvimini yazılarında ilk defa o kullandı. Hz. Ömer (r.a.)'a bu konuda bir mektup yazarak: "Bize tarihsiz mektuplar gönderiyorsunuz." diye uyardı. Hz. Ömer (r.a.) da derhal bir şûra toplayarak hicreti tarih başlangıcı olarak kabul etti.
İslâm kendi nevi şahsına münhasır bir sistemdir. Onun oluşturduğu toplum, diğer toplumlardan farklıdır. Çünkü İslâm toplumu, küfrü mahkûm edip İslâm'ı hakim kılan toplumdur. İslâm toplumunda cahili toplumların değer yargılan yerine, bizzat İslâm dininin emredip tavsiye ettiği değer yargıları geçerlidir.
İslâm dininden kaynaklanan değer yargılarının geçerli olduğu bir İslân' toplumunu oluşturmak, cahiliyyenin kalıntılarına karşı onu korumaya çalışmak, sahabe fıkhındandır. İşte Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.), bu işin kavgasını verenlerdendir. Müslümanların emirinden aldığı meşru talimatlar harfıyyen uygulamıştır. Şer'i otoriteyi hiçe sayarak iş yapmamıştır Sahabelerin işleri, istişare ile yürüyordu. Onlar istişaresiz iş yapmay bereketsiz ve hayırsız sayarlardı.
Ebû Musa el-Eş'arî (R.a.)'in 360 hadis-i şerif naklettiği ve 662 m. tarihinde vefat ettiği rivayet edilir. Vefatının Kûfe'de mi? Mekke'de mi? olduğu ihtilaflıdır. Cenâb-ı Hak şefaatlerine nail eylesin. Amin. [83][83]
Müslüman, şer'i otoriteye bağlandıkça ve bağlı kaldıkça değer kazanır. Şer'i otoriteye bağlı kalmayı gereksiz görenlerin her hangi bir değerleri olmaz. Şer'i otorteden uzak düşen esaretin ve köleliğin içine düşer.

Hz. Ebu Rafi (r.anh)

Ebu Rafı aslen Mısırlı olup, Resul-i Ekrem (sav)'in amcası Hz. Abbas'ın kölesi idi. İslâm’ın ilk zamanlarında Müslüman olmasına rağmen, müşriklerin kötülük yapmasından çekindiği için, Müslümanlığını açığa vurmamıştı. Çünkü Mekkeli müşrikler, köle gibi kimsesiz olanlara daha fazla işkence yapıyorlardı. Ebu Rafı Bedir savaşma kadar, Mekke'de kaldı.
Bedir savaşı olmuş, müşrikler mağlup olarak Mekke'ye dönmüşlerdi. Ebu Rafı, bu sırada Zemzem kuyusunun yanındaki odasında kendi işi ile uğraşıyordu. Yanında Hz. Abbasın hanımı Ümm-i Fadl da vardı.
Ümm-i Fadl da Müslüman idi. O da Müslümanlığını gizliyordu. Müslümanların, Bedir'de, müşrikleri büyük bir hezimete uğrattıklarını duyunca, çok sevinmişlerdi. Ebû Rafı ile Ümm-i Fadl bu sevinçli haberden konuşuyorlardı. Bu sırada oraya Ebû Leheb gelince, konuşmalarını kestiler. Ebu Leheb, Bedir savaşma gitmemiş, yerine As bin Hişam bin Muğireyi göndermişti. O zamanın adetine göre harbe gitmeyen bir kimse, yerine başkasını göndermesi gerekiyordu.
Ebu Leheb gelince, kendisine Kureyşin mağlubiyet haberini verdiler. Bunun üzerine, Ebû Leheb orada bir yerde oturdu. Ebû Rafı ile Ebû Lehebin sırtları birbirine dönük bir vaziyette idi. Ebu Leheb otururken, Ebû Süfyan da Bedir'den dönmüştü. Bunu görenler dediler ki:
“İşte Ebû Süfyan geldi!” Ebû Leheb, Ebû Süfyana seslendi:
“Ey kardeşimin oğlu! Yanıma gel!” Ondan, Bedir harbi hakkında bilgi almak niyetiyle sordu:
“Anlat bakalım, nasıl oldu?” Ebû Süfyan orada bir yere oturdu. Birçok kimse de ayakta dinliyorlardı. Ebû Süfyan şöyle anlattı:
“Hiç sorma, Müslümanlarla karşılaşınca, sanki elimiz kolumuz bağlı idi. İstedikleri gibi hareket ettiler. Bir kısmımızı öldürdüler, bir kısmımızı esir ettiler. Vallahi ben, bizimkilerden kimseyi kınayıp, ayıplamıyorum. Çünkü, o sırada öyle kimselerle karşılaştık ki, yer ile gök arasında siyah-beyaz atlar üzerinde beyazlara bürünmüşlerdi.”
Sessizce onları dinlemekte olan Ebu Rafı, birdenbire,

---

[83][83] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty.

"Vallahi onlar meleklerdir" deyiverdi. Ebû Leheb, Ebû Râfiy'e şiddetli bir tokat vurdu ve kaldırıp yere çarptı. Onu bir hayli dövdü. Bunun üzerine, orada bulunan Ümmü Fadl, bir sopa ile şiddetle Ebû Lehebe vurdu ve dedi ki:
"Kimsesi yok diye onu güçsüz gördün, değil mi?"
Ebû Leheb, başına yediği sopa ile zelil, hakir ve horlanmış bir vaziyette dönüp, gitti. Yedi gün geçmişti ki, Allahû Teâlâ ona, kara kızıl denen bir hastalık verdi. Bu hastalık, onun ölmesine sebep oldu. Oğulları, onu, iki veya üç gece defnetmeden bıraktılar. Sonunda halkın ayıplaması üzerine, yanma yaklaşmadan, uzaktan üzerine su serpip kenar bir yere gömdüler.
Ebû Rafı, Bedir savaşında esir olan Hz. Abbasın fidyesini getirdi. Bundan sonra Hz. Abbas onu Peygamber efendimize bağışladı. Ebû Râfi bundan sonra bir daha geri dönmeyerek, daima Peygamber efendimizle beraber oldu. Rasûlüllahm himayesinde olup, devamlı sohbetinde bulunan Ashâb-i Suffe arasına katıldı.
Resui-i Ekrem'in, mübarek hanımlarından olan Mâriyeden, İbrahim ismindeki oğlunun dünyaya teşrifinde, Ebû Râfi'nin hanımı Selma, ebelik yapmıştı. Ebû Rafı (r.a.) Resul-i Ekrem'e müjde haberini getirdiğinde, Peygamber efendimiz, onu azat etmiştir.
Resûl-i Ekrem efendimiz, onu, Selma ismindeki cariyesi ile evlendirdi. Ondan, Ubeydullah adında bir oğlu oldu. Bu oğlu büyüyünce, Hz. Alinin kâtibi olma şerefine kavuştu.
Ebû Rafı, azat edildiği zaman ağlamış ve demişti ki:
"Ya Rasûlallah! Beni bırakıyorsunuz, ama bundan sonra da yanınızda kalacağını."
Hür iken de Rasûlüllah (sav)'den ayrılmamış, harp ve sulh zamanlarında da, Resul-i Ekrem'in hizmetinde bulunma nimetine kavuşmuştur.
Seferlerde Rasûlüllah (sav)'ın çadırını o kurardı.
Peygamber efendimiz Erkam bin Ebil-Erkamı, zekât memuru olarak bir bölgeye göndermişti. Hz. Erkam, Ebû Râfı'ye dedi ki:
"Bana bu işte yardımcı olursan, sana, toplanan zekâttan, toplayanlara ne verilirse, sana da o kadar veririm." Ebu Rafı bunu Rasûlüllah'a arz edince, buyurdu ki:
"Ya Eba Rafı! Biz Ehl-i beytteniz. Onun için bize sadaka yani zekât helal değildir. Kavmin kölesi, kendilerinden sayılır."
Ebu Rafı, Uhud ve Hendek savaşlarına katılmış, Hz. Alinin kumandasında Yemene gönderilen seriyyede bulunmuş, bu seriyyede Hz. Aliye yardımcılık vazifesi yapmıştır. Hz. Ebû Bekir zamanında mürtedlerle yapılan savaşlarda bulunup, Hz. Ömer devrinde de fetihlere katılmıştır.
Ebû Râfi, Hz. Osman'ın zamanında, kendi hâlinde, sakin bir hayat yaşamış, ilimle meşgul olup, pek çok talebe yetiştirmiştir. 660 yıllarında vefat etmiştir.
Ebû Râfi; Resul-i ekremin sünnet-i seniyyesini ve yüksek ahlâkını çok iyi bilirdi. Ashâb-ı Kiram, ondan bu konuda çok istifade etmişlerdir. Hatta İbni Abbas bir kâtip tutup, onun bu hususta verdiği bilgileri yazdırmıştır. 68 hadis-i şerif rivayet etmiştir. [84[84]]
Ebû Râfi, bir hareket ve bereket insanıdır. Kendini imanın içinde bulmuştur. Kalbindeki imam Hz. Ebû Râfi (r.a.)'ı hareketli ve bereketli hale getirmiştir. Mü'min insan, dünyanın neresinde olursa olsun, gücünü kalbindeki imanından alır. Çünkü mü'min insan için iman en büyük enerji kaynağıdır. İmandan kaynaklanmayan enerjiler, tükenmeye mahkûmdur.
Sizi harekete geçiren imanınız değilse, siz tükenmeye mahkûmsunuz. Tükenmeyen, Allah yolunda tökezlenmeyen mü'min, gücünü imanından alan mü'mindir. Sahabenin fıkhına göre mü'min insan ancak imanından aldığı enerji miktarınca hareketli ve bereketli olur.
Dinleri ve imanlarıyla mesafeli hale gelenlerin hareket ve bereketleri olmaz. Hareketsizlik ve bereketsizlik dinden ve imandan uzaklaşmayla doğru orantılıdır.

Hz. Ebu Saıd El Hudrı (r.anh)

Ashâb-ı kiram'ın fakihlerinden biri. Sa'd b. Mâlik b. Sinan b. Ubeyd, Adiyy b. Neccâr kabilesindendir. Babası, Medine'de İslâm'ın tebliği başladığında müslüman olmuş, Ebû Said müslüman bir ailede dünyaya gelmiştir.
Ebû Said el-Hudrî, Rasûlüllah'ın hadislerinden binden fazla rivayet eden Ebû Hureyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Ümmü'l-Mü'minin Âişe, Abdullah b. Abbâs, Cabir b. Abdi İlah el-Ensârı, ile birlikte Muksirun adı verilen sahabelerden biridir. Bu yedi sahâbî, onaltıbinden fazla hadis rivayet etmiştir. Ebû Sâid el-Hudrî bin yüz yetmiş hadis rivayet etmiştir. Bunlardan krrküç tanesi Buhâri ve Müslim'de yirmi altısı yalnız Buhâri'de, elliikisi yalnız Müslim'de, diğerleri öteki hadis kitaplarında bulunmaktadır.[85[85]]
Ebû Sâid, Medine'de Mescid'i Nebevî'nin inşasına katılmış, Bedir gazasında küçük olduğundan bulunamamış, onüç yaşında Uhud gazasına babası ile katılmış ve bu savaşta babası Mâlik şehid olmuştur. Babasmm ölümünden sonra ailesinin geçimi ona kalmış ve önceleri açlık çekmiş, karnına taş bağlamıştır. Ailenin kadınları,

---

[84[84]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty.
[85[85]] Ahmed Naim, Sahîh-i Buhâri Muhtasarı, Tecrid-i Sarih Tercüme ve Şerhi, I, 26 Mukaddime.

"Kalk da Rasûlüllah'a git, ondan bir şey iste, herkes istiyor" dediklerinde önce gitmemiş, sonra Rasûlüllah'ın huzuruna gittiğinde onun şu hutbeyi irâd ettiğini görmüştür
: "İstiğna gösteren ve İffeti muhafaza eden İnsanları Cenâb-ı Hak âlemden müstağni kılar." Bu sözü duyduktan sonra bir şey istemeye cesaret edemeden dönmüştür. Bunun sonrasını kendisi şöyle anlatır: "Rasûl-i Ekrem'den bir şey dilemeyerek döndüğüm halde Cenâb-ı Hak bize rızkımızı gönderdi. İşimiz o kadar yoluna girdi ki, Ensar içinde bizden daha zengin bir kimse yoktu."86[86]
Ebû Said, Benû Mustalik ve Hendek gazalarına da katılmış, seferlere çıkmıştır. Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn, Tebük gazaların. Osman İbni Affan'a gittim. Onu hüzünlü gördüm. Üzüntüsünü gidermek ve teselli etmek için ona Hafsa'dan bahsettim. İstersen Hafsa'yı sana nikâhlıyayim dedim. Osman birden cevap veremedi. Hemen evet diyemedi. Biraz düşünmek için zaman istedi ve Hele bir düşüneyim dedi. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra karşılaştığımızda, şimdilik evlenemiyeceğim diye Özür diledi.
Hz. Ömer aynı teklifi Hz. Ebûbekir (r.a)'a yapmayı düşündü. Onunla karşilaştığında: "İstersen sana kızım Hafsa'yı nikahlıyayım" dedi. Hz. Ebûbekir de sustu. Ağzını açıp da bir söz söylemedi. Hiçbir cevap vermedi. Bu sebeple ona, Osman'a gücendiğinden daha fazla kızdı.
Hz. Ömer (r.a) iki samimi arkadaşından müsbet bir cevap alamayınca canı sıkıldı, içerledi. Üzüntülü bir şekilde Rasülullah (sav)'in huzuruna girdi ve şöyle dedi:
"Yâ Rasûlallah! Ben Osman'a şaşıyorum. Hafsa'yı ona nikahlamak istedim de yanaşmadı."
Ebûbekir de öyle...
İki Cihan Güneşi Efendimiz Ömer'e tebessüm ederek:
"Yâ Ömer! Hafsa, Osman'dan, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı birisiyle evlenecektir," buyurdu.
Hz. Ömer büsbütün merak içerisinde kalmıştı. Osman'dan daha hayırlı damat kim olabilirdi? Merak içerisinde aradan yine birkaç gün geçti. Nebiyy-i Ekrem (sav) Efendimiz Hafsa'ya tâlib oldu. Hz. Ömer (R.a)'a:
"Sen kızın Hafsa'yı bana nikâhlarsın. Ben de kızım Ümmü Gülsüm'ü Osman'a nikâhlarım," buyurdu.
Hz. Ömer bu müjdeye çok sevindi. İki Cihan Güneşi Efendimiz bu haberle Hafsa'yı kendisine Allah'ın nikahladığını anlatmak istiyordu. Bunun üzerine kısa zamanda düğün hazırlıkları tamamlandı. Hicretin üçüncü yılında şaban ayı içerisinde Hz. Hafsa, Resûl-i Ekrem (sâv) Efendimizle nikahlanarak mü'minlerin annesi olma şerefine erdi.
Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz bu nazikâne teşebbüsü ile üç büyük sahabesi arasındaki dostluğu, kardeşliği, din bağını hısımlıkla, akrabalıkla daha da kuvvetlendirmiş oldu. Âişe'yi nikahlayarak Hz. Ebûbekir (R.a)'i Hafsa'yı nikahlayarak da Hz. Ömer (R.a)'i taltif etti. Onları kendine kayınpeder, kızlarını da mü'minlerin anneleri olma bahtiyarlığına kavuşturdu.
Hz. Ebûbekir (R.a) kendine teklifte bulunan Hz. Ömer'e müsbet-menfi bir cevap veremediği için üzülüyordu. Fakat başka çaresi de yoktu. Çünki bir sırrı muhafaza etmesi gerekiyordu. Hz. Hafsa ile Fahr-i Kâinat (sav)'in evleneceğini biliyordu. Bunu söylemek emanete ihanet olacaktı. Bu sebepten sükût etti. Nikâh kıyıldıktan sonra Hz. Ömer (R;a)'a gelerek özür diledi ve durumu şöyle izah etti:
"Hafsa'yla evlenmemi istediğin, benim de sana cevap vermediğim zaman herhalde bana gücenmişsindir." dedi.
Hz. Ömer de:
"Evet" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû bekir (R.a) şunları söyledi:
"Bana bu konuyu açtığında sana bir cevap vermeyişimin sebebi, Rasülullah (sav)'in Hafsa ile evlenmekten söz etmesidir. Elbette onun sırrını ifşa edemezdim, şayet Nebiyy-i Muhterem, Hafsa ile evlenmekten vazgeçseydi, elbette onunla evlenirdim diyerek onu teselli etti.
"Ne nezâket!.. Ne edeb!.. Ne sır, saklayıcılık!.. İşte İslâm edebi!... Emanet bir sır... Sükût bir hazinedir... Emanete riâyet ve sükûtu ihtiyar etmek ise insanın emniyeti ve süsüdür...
Hz. Hafsa (R.anhâ), Rasülullah (sav)'ın evine Şevde ve Aişe (R.anhümâ) annelerimiz varken gelin olarak geldi. O, İki Cihan Güneşi Efendimizin saâdethânelerine geldiğinde yirmi yaşlarındaydı. Şevde (R.anhâ) annemiz Âişe (R.anhâ) gibi onu da büyük bir gönül rahatlığı içinde karşıladı. Her ikisine de hizmet etti. Hafsa (R.anhâ) da gençti. Bilgili ve onurluydu. Özü sözü birdi, iradesi kuvvetliydi. Hâne-i saadette iki genç annemiz olmuştu, ikisi de Efendimize hizmet etme yarışında gayretlerini esirgemiyorlardı. Son derece nâzik davranıyorlardı. Sevgi ve hürmette kusur etmemeye çalışıyorlardı. Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz de iki aziz arkadaşlarının kızları olmaları sebebiyle gücünün yettiğince onlara müsamaha ile davranıyordu. Kadınlık zaafıyetlerini, gençliklerini göz önüne alarak daha merhametli, daha şefkatli muamele ediyordu. Fakat beşer olarak sıkıntılı zamanlar da geçiriyordu, şöyle ki: Bir gün Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz Zeynep binti Cahş (R.anhâ) annemizin evinde bal şerbeti içmişti. Biraz da yanında fazla kalmıştı. Bu durum iki genç annemizin dikkatlerini çekti ve aralarında anlaşarak. Efendimizin yanına vardıkları zaman kendisinden megâfır kokusu geldiğini söylediler. Efendimiz megâfır yemediğini, bal şerbeti, içtiğini söyledi ve : Demek ki kalbidir; iman bu kalplerin çorağıdır. Perdeli ve karanlık kalpler kâfirlerin kalpleridir. Çarpık kalpler münafıkların kalpleridir; bunlar hakkı tanır, fakat onu inkâr ederler. Karışık kalpler içinde hem iman hem nifak bulunan kalplerdir; bu kalplerde kan da var, irin de var. Bunların hangisi galebe çalarsa o kalp de, o hal ve mâhiyeti alır.

86[86] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 449.

"Dünya yemyeşil ve tatlıdır. Cenâb-ı Hak, sizi dünyaya halife yapıyor. Sizin ne yapacağınıza bakıyor, Allah'tan sakının dünyadan korkun insanların en hayırlısı, kolay kolay kızmayan, çabuk uyum sağlayandır. İnsanların en fenası çabuk kızan ve uyum sağlamayanıdır. Gaddarlığın en büyüğü bir yöneticinin emri altındakilere zulmetmesidir. Hakkı bilen bir kimse, sakın insanlardan korkarak ve çekinerek hakkı söylemekten çekinmesin. Cihadın en faziletlisi zalim bir hükümdar karşısında söylenen sözdür. "
"Birtakım yöneticiler türeyecek, onların etrafını birtakım adamlar saracak, bunlar zulm edecekler, yalan söyleyecekler. Bunların yanına giren, onların yalanlarına inanan, onlara zulümlerinde yardım eden benden değildir, ben de ondan değilim. Bunlara karışmayan, bunların yalanlarına inanmayan; bunların zulümlerine yardım etmeyen kimse benden, ben de ondanım." 87[87]
Ebû Said el-Hudrî (R.a.)'m fıkhı, Rasûlüllah (savb)'in sünnetini hayatın nizamnamesi haline getirme çabasıydı. O, Kur'an ayetlerini Rasûlüllah (sav)in örnek ve önderliğinde hayata dönüştürmenin kavgasına hayatını adamıştı. Esasen sahabe fıkhının bir manası da, hayatı Rasulülah (sav)'in örnek ve önderliğinde Allah'ın şeriatına adama çaba ve gayretidir.

Hz. Ebû Seleme (R.Anh)

Allahû Teâlâ'nın emriyle sevgili Peygamberimiz, Müslümanlara Medine'ye hicret için izin verdiler. Bunun üzerine birçok sahabe hicret hazırlıklarına başladılar. Hz. Ebû Seleme de devesini getirip, hanımını bindirdi. Oğlunu, kucağına oturttu. Hayvanın yularını çekip, kaldırmaya çalışıyordu. O sırada bazı öfkeli adamlar gelerek, elindeki yuları aldılar. Hz. Ebû Seleme, ne olduğunu anlayamadı. Adamlar, hanımına bağırıyorlardı:
"İn deveden aşağı! Çabuk ol!"
Bunlar, Muğîreoğulları olup hanımının akrabaları idiler. Bir yandan zorla kadıncağızı çekiyorlar, öbür yandan da kocasına:
"Sen kendin, bizi dinlemedin! Putlarımızı bırakıp, Müslüman oldun. Şimdi de kabilemizin kızını, kaçırmaya çalışıyorsun! Onu daha nerelere götüreceksin? Buna asla müsaade edemeyiz," diye çıkışıyorlardı.
Tabii oğlu da, annesiyle birlikte deveden indirildi. Zaten O'nun elini sıkı sıkı tutuyordu. Muğîreoğulları, kalabalık idiler. O zorbalarla başa çıkmak mümkün değildi. Buna rağmen münâkaşa çok uzadı. Olayı işiten, Esedoğulları da oraya koştular. Bunlar da, Hz. Ebû Seleme'nin kabilesinden idiler. Ne olduğunu sordular. Onların da çoğu, Müslüman değildi. Fakat buna rağmen direttiler:
"Madem ki sizler, bizim akrabamızın hanımını bırakmıyorsunuz; biz de onun oğlunu size bırakmayız!"
Anasının elinden kopmak istemeyen yavrucağızı, çekiştiriyorlardı. İtişme, kakışma arasında küçük çocuk ağlamaya başladı. Çünkü, kolu çıkmıştı. Bu kadar zorbalık sonunda; çocuğu Esedoğulları, Anasını da Muğîreoğulları alıp, uzaklaştılar. Hz. Ebû Seleme oracıkta, sadece devesiyle kalakaldı.
İlk Müslümanlar buna benzer eziyet, işkence ve felâketlere artık alışmışlardı. Olaylar karşısında, sabır ve metanet göstermeye çalışıyorlardı. Çünkü sevgili Peygamberimizin emirleri öyle idi.
Ebû Seleme hazretleri de işte bu yüzden, Hicrete tek başına devam etmeye katlandı. Allah rızâsını kazanmak ümidiyle, yollara düştü. Gözyaşları arasında nihayet Medine'ye vardı. Mekke'de kalan hanımı ise her sabah, şehir dışındaki Ebtah mevkiine çıkıyordu. Orada, Medine'den gelen yolcuları bekliyor ve kocasından haber almaya çalışıyordu.
Yanında kimse olmadığı zamanlar, uzun uzun ağlıyordu. Zorla ayırdıkları oğlu ve eşi için gözyaşı döküyordu. Amcaoğullarından birisi, O'nu o vaziyette gördü. Perişan hâline acıdı. Doğruca, kendi kabîlesinin zorbalarına giderek bağırmaya başladı:
"Bu zavallıya, daha ne kadar zulmedeceksiniz? Onu hem kocasından, hem oğlundan kopardınız. Sizde hiç insanlık yok mudur? Üstelik kendi akrabanıza işkence ediyorsunuz."
Bu sözler üzerine, Zorbalar insafa geldiler. Sonra da kederli kadıncağıza:
"İstersen, gidip kocana kavuşabilirsin," dediler.
O'nun Medine'ye yollanacağını öğrenen, Esedoğulları da dayanamadılar. Getirip, oğlunu teslim ettiler.
Allah ve Rasülüllah yolunun yolcuları, ışıklı günlere doğru yürüyorlardı. Hz. Seleme'nin ana-babasının, duaları kabul olmuştu. Uzun ayrılık ve hasretten sonra nihayet, Küba'da hepsi birbirlerine kavuştular.
Hicretten sonra mübarek Medine'de, İslâm'ın ve Ebû Seleme ailesinin, güzel günleri başladı. Bütün Mü'minler İslâmiyeti yaymak için, canla-başla çalışıyorlardı. Bedir'de Mekkelilere karşı ilk zafer kazanıldı. Bu zaferi kazanan mücâhidlerden biri de, Hz. Ebû Seleme idi.
Hz. Ebû Seleme sevgili Peygamberimizin yakın akrabası idi. Hz. Ebû Seleme'nin annesi, Peygamber efendimizin halaları idi. Ebû Seleme hazretleri, cihâd ve gaza olmadığı zamanlar, daha çok ibâdet etmeye çalışıyordu.
Bir gün Mescîd-i Nebeviden, sevinçle evine geldi. Kendisini karşılayan hanımına dedi ki:
Şimdi, Allahû Teâlâ'nın Rasûlü'nden çok sevindirici bir söz duydum. Hanımı merakla sordu:
"Hayırdır inşâallah! Ne duydunuz?"
Peygamber efendimiz

87[87] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 6-24.

"Müslümanlar, herhangi bir belâya uğrar da; İnnâ illah ve innâ ileyhi râciûn dedikten sonra; yâ Râbbi! Bu uğradığım musibetin ecrini ihsan eyle. Beni, ondan daha hayırlısına eriştir diye duâ ederse; cenâb-ı Hak, onun duasını kabul eder" buyurdular.
Epeyce daha konuştular. Bir ara hanımı dedi ki:
"Yâ Ebâ Seleme!.. Gel, seninle bir sözleşme yapalım." Kocası hayretle sordu:
"Hayrola! Nasıl bir sözleşme istiyorsun?"
"İkimizden hangimiz önce ölürsek, geriye kalanımız; bir daha evlenmesin!. Buna, söz verebilir misin?"
Ebû Seleme biraz düşündü ve sordu:
"Ey hanımcığım! Sen, beni dinler ve itaat eder misin?"
"Evet! Dinlerim ve itaat ederim."
"Sen, sözümü dinle ve ben ölürsem, evlen!"
Hz. Ebû Seleme böyle söyledikten sonra ellerini kaldırıp, o büyük imanlı hanımına ve bütün Müslümanlara dualar etti.
Bedir'deki yenilginin ateşiyle yanan Kureyş müşrikleri, bütün hınçlarıyla Uhud'da saldırdılar. Medine civarındaki Yahudileri de kışkırtıyorlardı. O gazanın gerçek kahramanlarından birisi, yine Hz. Ebû Seleme idi. Olanca imanı ve olanca gücüyle savaşıyordu. Asıl gayesi şehîd olmaktı. Fakat sâdece kolundan, pâzusundan yaralandı. Yarası küçük olmasına rağmen, kan kaybediyordu.
Gazadan sonra bile, uzun zaman evinde yattı. Hanımı onu, güzelce tedavi ediyordu. Bir ay sonra iyileşti, ayağa kalktı.
İslâmın hudutları genişledikçe, düşmanları da çoğalıyordu. Kutn bölgesindeki bazı kabile reisleri, hâlâ kibir ve azamet peşindeydiler. Orada başlayan kışkırtma olayları üzerine Peygamber Efendimiz, bir ihtar hareketini uygun gördüler. Hz. Ebû Seleme ile ba'zı arkadaşlarını, bu iş için vazifelendirdiler.
Onlar da kısa zamanda, Kutn civarındaki asi ve müşrikleri dağıttılar. Pek çok ganimet alarak, Medine'ye döndüler. Dönüşte, Hz. Ebû Seleme fenalaştı. Çünkü Uhud'da aldığı yara yeniden açılmıştı. Bütün gayretlere rağmen, fazla kan kaybından vefat etti. Ümmü Seleme hatun, kocası Ebû Seleme'nin şehîd olması üzerine, "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciun" dedikten sonra, duâ etti.
Sonda doğruca sevgili Peygamberimizin huzurlarına giderek dedi ki:
"Yâ Rasûlallah! Ebû Seleme vefat eyledi."
Peygamber efendimiz kalktılar ve halalarının oğlunu görmeye gittiler. Mübarek elleriyle hâlâ açık bulunan gözlerini kapattılar ve buyurdular ki:
"Hakikaten, rûh kabzolunurken göz; ruhun peşinden baka kalır!"
Rasûlütîah efendimiz o sırada ağlaşıp, sızlanan kadınlara ve diğer ev halkına da:
"Sizler şimdi kendinize, hayırdan başka duada bulunmayınız. Çünkü Melekler şu anda, dualarınıza âmin demektedirler, ikazında bulundular."
Daha sonra da şöyle duada bulundular:
"Ey Allahım! Ebû Seleme'yi rahmetine kavuştur! Doğru yola ermiş kulların arasında, derecesini yücelt! Geride kalanlardan O'na, iyi bir halef ihsan eyle! Bize ve O'na mağfiret kıl. O'nu kahirinde, ferahlandır ve nurlandır."
Hz. Ebû Seleme Medine'de Baki' Kabristanına defnolundu. Muhterem hanımı, her zaman olduğu gibi sabretti, dualar etti. Onun yetîm kalan yavrularıyla, geçim derdini halletmeye çalıştı. 4-5 ay kadar sonra Peygamberimiz, bir arkadaşlarım ona yolladılar. Gelen zat dedi ki:
"Müjdeler olsun, ey Ümmü Seleme! Rasûlüllah efendimiz, Allah'ın emriyle seni nikahlamak istiyorlar."
Bu büyük müjdeye rağmen Hz. Ümmü Seleme, düşünceli görünüyordu. Az sonra, cevap olarak dedi ki:
"Ey Rasûlüllahın elçisi! Hoş geldin, sefalar getirdin! Yalnız şu hususları, Efendimize arz etmelisin ki:
1) Ben yaşlı ve kıskanç bir kadınım. Olabilir ki, aksi bir davranışta bulunurum da; o yüzden, Allahm gazabına uğramaktan korkarım.
2) Yetîm çocuklarım mevcuttur. Bir de onların bakımı, kendilerine yük olmaz mı?
3) Nikâhımı yapacak velîlerim, yanımda değildirler." Elçi bunları, aynen sevgili Peygamberimize arz etti.
Birkaç gün sonra iki cihanın Sultânı bizzat, teşrif buyurdular. Çok heyecanlanan Hz. Ümmü Seleme'ye, tekliflerini kendileri tekrarladılar. Ve buyurdular ki:
"Biliyorsun ki, biz de yaşlıyız. Sonra senin, o kıskançlık hâlin gidermesi için, Allaha duâ ederiz. Çocuklarına gelince onlar, bizim de çocuklarımızdır. Velîlerin arasında, bizim evlenmemizi istemiyei kimse çıkmaz."
Ve Allahın emriyle, nikâhları kıyıldı. Böylece, Hz. Ebû Seleme'ni: muhterem hanımına ettiği vasiyeti de, yerine gelmiş oldu.
Ebû Seleme'nin asıl adı, Abdullah; babası, Abdülesed; annes Abdülmuttalib'in kızı Berre idi. Gayet iyi okumayazma bilir ve ht isteyene öğretirdi.[88[88]]
Hz. Ebû Seleme (r.a.), ilminin zekâtım veren bir sahabedir. İlm zekâktı, âlimin ilmini ehline öğretmesidir. İlmi kötüye kullanacağı bildikleri kimselere ilim öğreten âlimler, ilmi ehline öğretmedikleri iç ilimlerinin zekâtını vermiş sayılmazlar. Aksine toplumun başına belâl üretenlerdir. Dolayısıyla ilim sahibi olan alimlerin ilimlerini

---

88[88] Hayalü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty.

kime ve kı lere öğrettiklerine bakmaları önemlidir. Sahabeler, ilmi bir emanet kat etmişler ve onu ehline ulaştırmaya gayret etmişlerdir. Bilmeli ve im malıyız ki, ilim bir tohumdur her tarlaya ekilmez.
İlmi ehlinden almak ve ilmi ehline vermek, sahabe fıkhındandır. Dinimiz İslâm göre ilim ehlinden alınır ve ehline de öğretilir. İlim öğrenmeyi ve ilim öğretmeyi ertelemek, cehaletin sermayesine sermaye eklemektir.

Hz, Ebu Süfyan Bin Haris (r.anh)

Ebu Süfyan bin Haris, Peygamberimiz davete başlamadan önce, Peygamberimizi çok severdi. Rasûlüllah efendimiz davete başlayınca, önce çok düşman olmuştu. Peygamberimizi ve Müslümanları hicveden şiirler söyledi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz, görüldüğü yerde "öldürülmesini emrettiler. Ebu Süfyan, Kureyş müşriklerinin, Peygamberimizle yaptıkları çarpışmaların hiçbirinden geri kalmadı. Müslümanlar, Şair Hassan bin Sabit'e, "Sen de onu hiciv ve tahkir et" demişlerdi. Hassan bin Sabit de demişti ki:
“Rasûlüllah efendimiz izin vermedikçe, yapamam!” Peygamberimiz, kendilerinden izin istendiğinde buyurmuştu ki:
“Ben, "Babamın kardeşi olan amcamın oğlunu hiciv ve tahkir et" diye, sana nasıl izin verebilirim?”
Hassan bin Sabit de demişti ki:
“Ben ondan, sizi ve sizin soyunuzu, hamurun içinden kıl çeker gibi kolayca çekip ayırt eder, sonra onu hiciv ve tahkir ederim!” Hz. Aişe der ki:
“Rasûlüllah efendimiz, Siz de Kureyşlileri hiciv ve tahkir ediniz! Çünkü, hiciv, onlara ok yağdırmaktan daha ağır gelir! buyurdu ve Abdullah bin Revaha'ya, (Onları, hicvet) diye haber gönderdi. Abdullah bin Revaha, Kureyşlileri hicvetti. Rasûlüllah efendimiz daha sonra, Kaab bin Malik'e, sonra da Hassan bin Sabit'e, Kureyşlileri hicvetmeleri için haber gönderdi.”
Hassan bin Sabit, Rasûlüllah efendimizin huzuruna girince, dedi ki:
“Demek, kükrediği zaman, kuyruğunu iki yanına çarpan bu arslana, haber salmanın zamanı geldi! Seni, hak elinle Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki; ben, onların şahsiyet ve şereflerini dilimle, deri parçalar gibi parçalayacağım!”
Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
“Acele etme! Ebu Bekir, Kureyşlilerin soyunu, sopunu en iyi bilendir. Elbette, benim soyum da onların içindedir. Ebu Bekir, benim soyumu, sana iyice açıklasın!”
Hassan, hemen Ebu Bekir'e gitti. Sonra, dönüp gelince dedi ki:
“Ya Rasûlallah! Senin soyun bana iyice açıklandı. Seni, hak dinle Peygamber olarak gönderen Allaha yemin ederim ki; hiç şüphesiz, seni, onların arasından, hamurdan kıl çeker gibi, kolayca çeker, çıkarırım!"
Hz. Aişe buyurdu ki:
“Peygamber efendimizin Hassan'a, Hiç şüphe yok ki, sen, Allah ve Rasûlü tarafından müdafaa yaptığın müddetçe, Cebrail seni destekleyip duracaktır ve yine, Hassan, onları hicvedip susturmakla, hem Müslümanları ferahlattı, hem de, kendisi ferahladı) buyurduğunu, kendisinden işitmişimdir.”
Hassan bin Sabit, Sair Ebu Süfyan bin Hâris'e hitaben çeşitli hicivlerde bulundu. Neticede Ebu Süfyan bin Hâris'in kalbine İslâm sevgisi düştü.
Ebu Süfyan bin Haris, bir gün, Rum Kayserinin huzuruna çıktığında, Kayser, ona sordu:
“Sen kimlerdensin?”
“Ben, Ebu Süfyan bin Haris bin Abdülmuttalib'im!”
“Sen, Muhammed bin Abdullah bin Abdülmuttalib'in amcasının oğlu musun?”
“Evet! Ben, Onun amcasının oğluyum.” Ebu Süfyan der ki:
“Rum Kayserinin yanında, ne İslâmiyetten kaçıklığını, ne de Muhammed'den başkasının tanındığını gördüm! Bunun üzerine, kalbime, İslâmiyet sevgisi girdi. İçinde bulunduğum müşrikliğin batıl ve boş olduğunu anladım.
Ne çare ki; biz, akılları başlarında olduğunu zannettiğimiz bir kavimle birlikte bulunuyorduk. İnsanların, akıllarına ve görüşlerine göre yaşadıklarını sanıyordum. Onlar, bir yol tutup gittiler. Biz de, o yolu tutup gittik.
Şerefli ve yaşlı kişiler, putlarından yardım dileyerek Muhammed'e karşı ayaklandıkları ve ataları yüzünden ona kızdıkları zaman, onlara uyduk!
Bir gün, kendi kendime; Ben, kimlerle arkadaş oluyorum? Kimlerin yanında bulunuyorum? İslâm yolu, belli olmuş ve kararlaşmış bulunuyor dedim. Zevcemle oğlumun yanına vardım. Onlara dedim ki:
“Yola çıkmak için hazırlanınız! Muhammed'in yanınıza gelmesi, çok yaklaşmıştır!”
Karım ve oğlum dediler ki:
“Canımız sana feda olsun! Arapların ve Arap olmayanların Muhammed'e tabi olduğunu görüyorsun da, hâlâ, ona karşı düşmanlık mevkiinde bulunuyor, düşmanlıkta direnip duruyorsun!?”
“Hâlbuki, Ona yardım etmek, herkesten çok sana düşerdi. Ona yardım edenlerin ilki, sen olmalı idin!”
Uşağım Mezkur'a dedim ki:
“Bir deve ile atımı, acele yanıma getir!”
Rasûlüllah ile buluşmak maksadiyle Mekke'den yola çıktık. Yanımızda Abdullah bin Ebi Ümeyye de vardı. Ebva'ya varıp indiğimiz zaman, Rasûlüllah efendimizin öncü birliği oraya gelmiş ve Mekke'ye yönelmişti.

Rasûlülîah efendimiz, görüldüğüm yerde öldürülmemi emretmişti. Bunun için, öldürülmekten korktum ve gizlendim.
Oğlum Cafer'in elinden tutup, yaya olarak bir mil kadar gittik. Sabahleyin Rasûlüllah efendimizin yanına vardık. Halk, takım takım geliyordu. Peygamberimiz, hayvanına bineceği zaman, kendisiyle görüşmek istedim. Yüzünü, bizden başka tarafa çevirdi. Yüzünü çevirdiği tarafa geçtim. Tekrar tekrar benden yüzünü çevirdi.
Bütün yakın uzak her şey beni tuttu, sıktı! Ona erişemedikçe bir ölü olduğumu, Onun iyiliğini, merhametini ve bana olan yakınlığını düşündükçe "Beni tutar" diye ummuştum.
Rasûlüllah Aleyhisselamın akrabası olduğum için, benim Müslüman olmama, Rasûlüllah efendimizin de, eshabımn da son derecede sevineceklerini sanıyor ve şüphe etmiyordum.
Rasûlüllah efendimizin, benden yüz çevirdiğini görünce, bütün Müslümanlar da, benden yüz çevirdiler. Hz. Ebu Bekir, bana rastladı ve benden yüzünü çevirdi.
Ensardan birisi beni Hz. Ömer'in yanma yanaştırdı. Ona bakınca, bana dedi ki:
“Ey Allahın düşmanı! Rasûlüllah efendimizi ve ashabını inciten sensin ha! Ona düşmanlığını, yeryüzünün doğularına, batılarına kadar ulaştırdın ha!”
Hemen amcam Abbas'ın yanına vardım. Ona dedim ki:
“Ey Abbas! Ben, Rasûlüllahın yakını ve asaletli oluşum sebebiyle Müslümanlığımın, Rasûlüllahı sevindireceğini ummuştum. Kendisinden umduğum iltifatı göremedim. Beni kabul etmesi için Onunla konuş!”
“Hayır! Vallahi, Onun, senden yüz çevirdiğini gördükten sonra, Onunla bir tek kelime bile konuşamam! Rasûlüllah efendimizi üzmüş olmaktan korkarım!”
“Ey Amca! Bari, gidip başvuracağım bir kimseyi bana söyle?”
Bunun üzerine Hz. Abbas, diye Hz. Ali'yi gösterdi. Hz. AH ile buluşup konuştum. O da, bana Abbas'm sözlerinin tıpkısını söyledi."
Ebu Süfyan bin Haris ile Abdullah bin Ebi Ümeyye, Peygamberimizin huzuruna girme çarelerini araştırdıkları ve kendilerinden yüz çevrildiği sırada, Peygamberimizin zevcesi Hz. Ümmü Seleme de, onlar hakkında Peygamberimizle konuşarak dedi ki:
“Ya Rasûlallah! Biri amcanın oğlu ve süt kardeşindir. Diğeri de, halanın oğludur ve hışmındır. Allahû Teâlâ, bunları, sana Müslüman olarak gönderdi. Bunlar, senin katında halkm en yaramazı olamazlar!”
Peygamberimiz buyurdu ki:
“Bana, onların ikisi de gerekmez. Amcamın oğlu, benim haysiyet ve şerefimi, dili ile lekelemek istedi! Halamın oğlu ve hışmım olan kişi ise, Mekke'de bana söylememesi gereken sözleri söylemiştir!”
Gerçekten de, Peygamberimiz Mekke'de iken, bir gün, Kureyş müşriklerinin azılıları toplanıp, Peygamberimize ileri geri tekliflerde bulunduktan sonra, Peygamberimizin Peygamberliğini reddetmişlerdi. Peygamberimiz, onların yanlarından çok üzgün olarak ayrılmışlardı. "Kılıç yarası geçer, dil yarası geçmez!"
Abdullah bin Ebi Ümeyye ise, Peygamberimizin peşini bırakmamrş, yolda Ona demişti ki:
“Ey Muhammedi Kavmin sana yapacakları teklifleri yaptılar. Sen, onların tekliflerinden hiçbirini kabul etmedin! Sonra, dediğin gibi, Allah katındaki mevkiini anlamak, sana inanmak, uymak üzere kendileri için istedikleri şeyleri de yapmadın!
Vallahi ben, sana bakıp dururken, sen, göğe bir merdiven kurarak tırmanıp göğe çıkmadıkça ve oradan, yanında senin dediğin gibi Peygamber olduğuna tanıklık edecek dört melek getirmedikçe, sana hiçbir zaman inanmam!
Yemin ederim ki, sen, bunu yapmış olsan bile, yine seni tasdik edeceğimi sanmıyorum!”
Abdullah bin Ebi Ümeyye, bunları dedikten sonra Peygamberimizin yanından ayrılmıştı. Peygamberimiz, Hz. Ümm-i Seleme'ye, Abdullah bin Ebi Ümeyye ve süt kardeşi hakkında nazil olan ayet-i kerimeyi de [89][89] okudu.
Hz. Ümm-i Seleme dedi ki:
“Ya Rasûlallah! Bu kişi, senin kavmindendir. Onların söylediği şeyi, bütün Kureyş müşrikleri de söylemişler ve haklarında onun gibi ayetler de inmiştir. Sen, onun suçundan daha ağırını da affetmiştin. O, Amcanın oğludur ve onun sana akrabalığı vardır. Sen de, onun suçunu bağışlamaya halkm en layıkısın!”
Ebu Süfyan bin Haris der ki: "Cuhfe'ye varıncaya kadar, ne Rasûlüllah efendimiz, ne de Müslümanlardan hiçbiri benimle konuşmadı.”
Her konaklanılan yerde, kendim Rasûlüllah (sav)'in kapısında duruyor, oğlum Cafer de ayakta dikiliyordu. Rasûlüllah beni gördükçe, yüzünü benden çeviriyordu.
Ezahir yokuşundan Mekke'nin Ebtah vadisine inince, Rasûlüllah’ın çadırının kapısına yaklaştım. Bana baktı. Bu bakış, Onun, bana ilk yumuşak bakışı idi. Kendisinin gülümseyeceğini de ummaya başladım."
Hz. Ali, Ebu Süfyan bin Hâris'e dedi ki:
“Rasûlüllah efendimize, arka tarafından var! Yusuf aleyhisselamin kardeşlerinin, Yusuf aleyhisselama söylediği şu sözü söyle:
"Allaha yemin ederiz ki, AHahû Teâlâ, seni, gerçekten bizden üstün kılmıştır! Biz, doğrusu, sana karşı yaptıklarımızda suçlu idik, dediler.”[90][90]
Bundan daha güzel bir söz bulunabileceği kabul edilemez. Ebu Süfyan bin Haris böyle yapınca, Peygamberimiz,

---

[89][89] İsra: 1793.
[90][90] Yusuf: 12/91.

Hz. Yusuf un kardeşlerine söylediğini bildiren,
"Size, bugün hiçbir başa kakma ve ayıplama yoktur! Allahü Teâlâ, sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir" [91[91]] mealindeki ayet-i kerimeyi okudu.
Ebu Süfyan bin Haris, Peygamberimizin,
"Bana, onların ikisi de gerekmez" buyurduğunu haber aldığı zaman demişti ki:
"Vallahi, ya yanına girmeme izin verecektir, ya da şu oğlumun elinden tutup yeryüzünde açlıktan, susuzluktan Ölünceye kadar çekip gideceğiz! Sen ki benim hem akrabam, hem de halkın en uslusu, yumuşak huylusu, en iyilikseveri ve cömerdi bulunuyorsun."
Peygamberimiz, Ebu Süfyan'ın bu sözlerini işitince, her ikisine de acıdı ve kendilerinin huzurlarına girmelerine izin verdi. Girdiler ve Müslüman oldular.
Ebu Süfyan bin Haris, Müslüman olduktan sonra, utancından, başını kaldırıp Peygamberimizin yüzüne bakamazdı. Geçmişteki tutum ve davranışlarından dolayı özür diledi.
Ebu Süfyan, Mekke-i Mükerremenin fethinde bulunmuştur. Huneyn muharebesinde gösterdiği fevkalade kahramanlığı dolayısıyla, Rasûlüllahın iltifatlarına mazhar oldu.
Miladi 644 senesinde, hacdan dönerken vefat etti. Namazını Hz. Ömer (r.a.) kıldırdı. Medine'deki Bakî kabristanına defnedildi. Hadis-i şerifte, *"Ebu Süfyan cennet yiğitlerindendir"* duyurularak, Rasûlüllahın methine mazhar oldu. Siması Rasûlüllaha benzeyen yedi kişiden biri de bu idi. [92[92]]
Yiğitlik, insanların güreş meydanında yenmek veya ekonomik platformlarda geçmek değildir. Gerçek yiğitlik, cennet yiğitliğidir. Sahabeler, cennet yiğitleridir. Onların izinde gitmek isteyenler, salih amel işleyerek Allah'ın rızasına nail olmaya çalışmalıdırlar.
Cennet yiğitleri, salih amel hususunda zengin olanlardır. Salih amel noktasında iflas edenler, karanlığa saplanan yığınlardır. Onların her hangi bir yiğitlikleri olmaz.

Hz. Ebu Talha Zeyd İbn-i Sehl (r.anh)

Ebû Talha (r.a.) Medineli müslümanlar arasında bağ ve bahçeye en çok sahib olandır. Mescid-i Nebevi'nin karşısında Beyruha adlı bir bahçesi vardı. Hurma ağaçlan, asma ve tatlı suyu ile meşhurdu. Efendimiz sık sık buraya uğrar, suyundan içerdi. Bu bahçeyi Allah rızası için infak edip amcazadelerine bağışladı. O, bağış yapılacak yerde malıyla, savaş meydanlarında da canıyla cömertti.
Ebu Talha (r.a.) Peygamber aşığı bir genç. Gönlü cihad ruhuyla dolu bir yiğit... Allah yolunda intakta malıyla, cihadda canıyla cömertlik yapan bir kahraman...
İslâm Güneşi Mekke'de parlarken, Ebû Talhâ 20 yaşlarında delikanlıydı... Medine'nin asîl ve zengin ailelerinden birine mensuptu. Her gece evlerinde, eğlence ve içki toplantıları vardı. Zenginliği sayesinde, bütün dünya nimetlerini tatmak istiyordu...
Daha kötüsü; birçok asii arkadaşları gibi, Puta tapmaktaydı..
Etrafında sayısız kadın ve kız dolaşıyordu. Fakat o, sadece biriyle evlenmek istedi. Haber yolladı.
Evlenme teklifinde bulundu.
Ümmü Süleym adlı bu hanımın, kocası, yeni ölmüştü. Şu cevabı verdi:
"Yetîm oğlum büyüyünceye kadar, evlenmeyi düşünmüyorum."
Ümmü Süleym fakir olduğu halde, küçük oğlunu, üvey baba eline bırakmak istemiyordu.
Ebû Talhâ, çaresiz bekliyecekti!..
Epeyce zaman sonra, bizzat kendisi gitti. Nezaketle evlenme teklifini tekrarladı:
"Oğlun artık büyüdü, Ey Ümmü Süleym!.. Kararını vermelisin," dedi. O'nun niyetinin iyi olduğunu anlıyan zeki kadın, başka bir şeyden endişeliydi. Açık açık söylemeyi uygun buldu:
"Yâ Ebû Talhâ! Ne yazık ki, seninle evlenmem mümkün değil."
Neccar Oğulları Kabilesinin bu en yiğit, en zengin ve en yakışıklı delikanlısı; hayretle sordu:
"Niçin?"
"Çünkü sen, müşriksin. Putlara tapıyorsun." Ebû Talhâ'nm hayreti arttı:
"Putlarımız sana, bir zarar mı verdiler?" diye sordu. Ümmü Süleym, gayet sakin:
"Onlar kimseye; ne zarar verebilir, ne de fayda!.." dedi ve devam etti:
"Çünkü sen de biliyorsun ki; tahta putlarınızı, aşağı mahalledeki marangoz köleleriniz yapmaktadır! Taş ve toprak putllarınızı da, yukarı mahalledeki köleleriniz yaparlar."
Ebû Talhâ gözlerini açmış, evlenmek istediği kadını dinliyordu. O, sözlerini şöyle tamamladı:
"Taptığınız putları, ateşe atsan yanar! Kayaya çarpsan dağılır, toz olurlar! Senin gibi asıl bir efendinin işe yaramaz oyuncaklara secde etmesi, yakışır mı?" Zeki Medîneli, ne diyeceğini şaşırdı, sadece sordu:
"Peki sen nelere inanıyorsun? Nasıl düşünüyorsun?" Kadın, cevap verdi:
"Seni, beni, yeri, göğü yaratan ve yaşatan ve öldüren Allah; birdir ve büyüktür. Muhammed aleyhisselâm, O'nun

---
[91[91]] Yusuf: 12/92.
[92[92]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyelü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty.

kulu ve elçisidir. İşte, benim inandığım budur.” Zengin delikanlının aklı karıştı:
“Biraz düşünmek istiyorum! diyebildi.”
Tek başına kaldığı zaman, gerçekten uzun uzun düşündü. Sonra tekrar, Ümmü Süleym'in yanına vardı.
“Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Rasûlüh” diyerek, Kelime-i Şahadet getirdi. Müslümanlık şerefine erişti.
Ebû Talhâ kelime-i şehâdet getirip Müslüman olunca, O mü'mine hanım da:
“Ey Ebû Talhâ! Şimdi seninle, hiçbir karşılık istemeden; evlenmeyi kabul ediyorum,” dedi.
Ümmü Süleym hakikaten sevinçliydi. Çünkü bir insanı, hem de kocası olacak bir insanı; sapık fikirlerden kurtarmıştı. Ancak Müslüman olduktan sonra Ebû Talhâ hazretleri, o iyi kalbli hanımla evlenebildi. Böylece dünya ve âhiret saadetine kavuşmuş oldu.
Bu sıralarda sevgili Peygamberimiz, Allah'ın emriyle; Medine'ye hicret, ettiler. Bu şerefe eren Medine halkı, gerekli herşeyi; Muhacirlere, göç edenlere temin ediyordu.
Hz. Ebû Talhâ ve muhterem hanımı da, Peygamber efendimizin huzurlarına vardılar.
“Yâ Rasûlallah. Biz de size, şu küçük oğlumuzu armağan ediyoruz. Lütfen kabul ve duâ buyurunuz. İnşâallah size hizmette, kusur etmez,” dediler. Bu küçük oğlu, Enes idi.
Efendimizin memnun oldukları, gözerinden anlaşılıyordu. Küçük Enes'i, kendi terbiyelerine aldılar. Bu sayede Ebû Talhâ'nın üvey oğlu, büyük bir şerefe nail oldu.
Cenâb-ı Hak bir müddet sonra onlara, yeni bir oğul verdi. Yeni bebek, evlerine sevinç getirmişti. Çünkü artık Sevgili Peygamberimiz de sık sık, onlara uğruyorlardı. Hatır soruyor, cemaatle namaz kıldırıyorlardı.
Ne yazık ki çocukcağız, bir gün hastalandı. Az sonra da, vefat etti. O sırada Hz. Ebû Talhâ evde yoktu. Ümmü Süleym evlâdını yıkadı, kefenledi. Üstüne, temiz bir bez örttü.
Ev halkına:
“Babası geldiği zaman, siz bir şey söylemeyin,” diye, tenbih etti.
“Akşamleyin Ebû Talhâ eve döndü. Her zamanki gibi yanında, arkadaşları bulunuyordu. Selâm verdi ve sordu: Oğlum nasıl?” Hanımı:
“O şimdi, daha sakin ve daha huzurlu bir hâlde bulunuyor, dedi. Sonra efendisine ve misafirlere, hazırladığı yemekleri ikram etti.”
Hepsi afiyetle yediler, içtiler. Hiçbir şeyden haberleri olmadı. Misafirler, geç vakit gittiler. Ancak o zaman, hanımı konuştu:
“Ey Ebû Talhâ! Aşağı hurmalıktaki komşularımız, emânet birşey almışlar. Bir müddet faydalanmışlar. Fakat sahibi, emâneti geri isteyince, itiraz etmişler.”
“Ne demişler?”
“Daha zamanı gelmedi! Ne çabuk istiyorsun, gibi şeyler!”
“İnsafsızlık etmişler doğrusu!”
“Evet öyle. İnşâallah biz etmeyiz.”
“Hayırdır inşâallah! Birşey mi oldu?”
“Evet...”
“Ne oldu?”
“Cenâb-ı Hak da, bizdeki emanetini geri istedi,” deyince, kocası hemen anladı.
“Oğlumuz öldü mü yoksa,” diye sordu:
“Allah, sana ömürler versin...”
Ebû Talhâ ilk oğlunun ölüm haberine sarsıldı. Fakat, herşeye rağmen:
İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn *"Biz, hepimiz, Allahın kullarıyız ve ancak, O'na dönücüleriz..."* mânâsına gelen, âyet-i kerimeyi okudu. Hakkın emrine razı olup, sabretti...
O günlerde Müslümanlar, maddî sıkıntı çekiyorlardı. Hazret-i Ebû Talhâ, hanımına:
“Ey Ümmü Süleym! Evde yiyecek var mıdır,” diye sordu. Hanımı da:
“Evet. Ne yapacaksın,” dedi.
“Rasûlullah efendimizin mübarek seslerinde, zaîflik ve açlık hissediyorum. Gönderebilir miyiz?”
Hz. Ümmü Süleym derhal, birkaç arpa ekmeğini beze sardı. Oğlu Hz. Enes'in koltuğuna verip, yolladı.
Sevgili Peygamberimiz, Mescîdde, arkadaşlarıyla idiler. Ekmeklerle, Hz. Enes'i görünce:
“Seni, Ebû Talhâ mı yolladı.”
“Evet efendimiz...”
“Koltuğunda, ekmek mi var?”
“Evet, yâ Rasûlallah.”
Bunun üzerine sevgili Peygamberimiz, arkadaşlarına:
“Kalkın! Ebû Talhâ'nın evine gidiyoruz,” buyurdular.
Bunu işiten Hz. Enes, önlerinden koşturdu. Doğru eve gelip, babasına meseleyi bildirdi. O da:
“Yâ Ümme Süleym!.. Peygamber efendimiz bütün cemâatlanyla birlikte, yemeğe teşrif ediyorlarmış. Şimdi ne yapacağız! Evdeki yemek, hepsine yetecek mi,” diye telâşlandı.
Hanımı gayet sakin:

“Allahû Teâlâ ve Peygamberi, daha iyi bilirler. Sen telaşlanma,” cevabını verdi.
Gerçekten o gün, iki cihan sultânı ve bütün arkadaşları, Ebû Talhâ hazretlerinin evinde doydular. Bu olay şüphesiz, Hz. Rasûlullahın mucizesi ve ev sahiplerinin tevekkülü sayesinde gerçekleşti.
Müslüman olduktan sonra Rasûlullah (sav) efendimizden ayrılmayan aşıklardandı. Efendimizi canı gibi sever, ona hizmeti şeref bilirdi. Huzur-u alilerinde pür edeb diz çökerek otururdu. Onu gölge gibi takib ederdi. Bütün savaşlara iştirak etti. Uhud günü en zor anlarda dahi yanından ayrılmadı. "Canım canın için feda, yüzüm yüzün için kalkandır Ya Rasulallah" diyerek vücudunu siper etti. O öylesine aşık idi ki, evinde ı pişirdiği yemeği yalnız yiyemezdi. Sevgili Peygamberimize haber gönderir onun iştirakini isterdi. Efendimiz de zaman zaman gider, Ümmü Süleym'in hazırladığı yemeği yer ve orada öyle uykusuna yatardı. Küçük Enes o günleri şöyle anlatıyor:
"Rasûlüllah (sav) evimize sık gelir giderdi. Çocukları sever ve okşardı. Bizlerle ilgilenir ve latifeler ederek neşelendirirdi. Birlikte namaza durur bizler de arkasına dizilir, saf olur, namaz kılardık."
Yine birgün Ebu Talha (r.a.)'nın evinde güzel bir yemek pişirilmişti. Enes'i Peygamberimize gönderip yemeğe davet etti. İki Cihan Güneşi Efendimiz de mescidde ehl-i suffe ile birlikte oturuyordu. Enes'in gelişinden yemeğe davet edildiğini anladı ve yetmiş kadar ashâbîyla kalkıp Ebu Talha'nın evine gitti. Kalabalığı gören Ebu Talha biraz telaşlanır gibi oldu. Ailesi Ümmü Suleym (r.anha) ise; "Rasûlüllah (sav) varken telaşa ne gerek var" diyerek onu teskin etti. Rasul-i Ekrem (sav) efendimiz yemeğin bereketlenmesi için dua ettikten sonra gruplar halinde ashabını sofraya oturttu. Hepsi doyasıya yedi ve kalktı. Sonunda daha o kadar kişiye yetecek yemek kaldığı görüldü.
Ebû Talha (r.a.) Medineli müslümanlar arasında bağ ve bahçeye en çok sahib olandı. Mescid-i Nebevi'nin karşısında Beyruha adlı bir bahçesi vardı. Hurma ağaçları, asma ve tatlı suyu ile meşhurdu. Efendimiz sık sık buraya uğrar, suyundan içerdi. Ebu Talha (r.a.)
"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça en üstün sevabı kazanamazsınız."[93[93]] ayet-i kerimesinin nazil olduğunu işitince Sevgili Peygamberimizin yanına gitti ve bu bahçeyi Allah rızası için infak ettiğini söyledi. Dilediği şekilde kullanmasını istedi. Onun bu davranışını takdir eden Efendimiz (sav) bahçeyi akrabalarına vermesinin daha uygun olacağını söyledi. Bunun üzerine o, bu bahçeyi amcazadelerine bağışladı.
O, bağış yapılacak yerde malıyla, savaş meydanlarında ise canıyla cömertlik yapardı. Ashab arasında cesareti, yiğitliği ve bilhassa gür sesiyle tanınırdı. Sevgili Peygamberimizin:
"Ebû Talha'nın asker içinde sesi yüz kişiden daha hayırlıdır." iltifatına mazhardı.
Hayatının sonuna kadar cihad aşkıyla dolu olarak yaşadı. Ömrünün çoğu harblerde geçtiği için nafile oruç tutmazdı. Cenk için kuvvetli olmak gerekir derdi. Bu yüzden Rasul-i Ekrem (sav) efendimizin:
"Oruç yiyerek düşmanınıza karşı kuvvetleniniz" emrine uyardı. Onun bu halini üvey oğlu Enes (R.a.) şöyle anlatıyor:
Ebû Talha cenk için oruç tutmazdı. Fakat Rasûlüllah (sav) in irtihalinden sonra 30 veya 40 yıla yakın ben onun oruçsuz gün geçirdiğini görmedim. Yalnız Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmazdı." Yine Enes b. Malik (r.a.) şöyle naklediyor:
Nebi (sav) ile beraber bir seferde idik. Bizden kimi oruçlu kimi de oruçsuzdu. Oruç tutanlar güçsüz kaldılar ve hiç bir şey yapamadılar. Oruçsuzlar ise binit develerini suya götürüp suladılar. Oruçlulara hizmet ettiler. Yemek pişirip birlikte yediler. Bütün bu faaliyetler üzerine Rasul-i Ekrem (sav) Efendimiz:
"Bugün oruçsuzîar tam ücret alıp gittiler." buyurdu.
Ebu Talha (r.a.) hizmetin her çeşidinden anlardı. Bir hizmet eri gibi koşardı. Medine'de kabir kazma işiyle de tanınırdı. İki Cihan Güneşi Efendimiz dar-ı bekaya irtihal edince kabr-i şeriflerini Medine halkının adetine uygun olarak kazmak şerefi de ona nasib oldu. O, canından çok sevdiği Fahr-i Kainat (sav) Efendimizin İrtihalinden sonra onun ayrılığına dayanamayarak diğer sahabeler gibi başını alıp Şam tarafına gitti. Uzun müddet orada kaldı. Hasretini gidermek ve kabr-i şeriflerini ziyaret etmek için Hz. Ömer (r.a.)'in şehadetinden önce Medine'ye geldi. Köşesine çekildi. İbadet ve taatiyle meşgul oldu. Hz. Ömer (r.a.) ona çok güvenirdi. Halifeyi seçmekle görevli şura meclisinin kapısında bekçilik görevini ona verdi. Halife seçilinceye kadar kimsenin rahatsız etmemesini ve üç gün müddet vererek halifenin süratle seçimini sağlanmasını ondan istedi. O da bu vazifeyi seve seve yerine getirdi. Ensardan 50 kişiyle kapıyı tuttu ve üç gün içerisinde halifenin seçilmesine yardımcı oldu.
Ebû Talha yaşlanmıştı. Fakat gönlü hakikaten gençti. O hala cihad aşkıyla yanıyordu. Enes (r.a.) anlatıyor: "Bir gün Kur'an-ı Kerim okuyordu. Tevbe süresi 41. ayetine gelince durdu ve:
"Rabbimîz bizi, ihtiyar da olsak genç de olsak savaşa gitmeğe çağırıyor." dedi. Kendisinin harp için teçhiz edilmesini istedi. Oğulları:
"Babacığım sen yaşlısın harb etmek sırası bizimdir. Sen otur biz gidelim." diyerek engel olmak istediler. Fakat kabul ettiremediler. O günlerde Rumlara karşı bir sava azırhğı vardı. Ebû Talha bu deniz harbine katıldı. Gemide ağır hastalandı ve bir müddet sonra vefat etti. (654 m.) Yedi gün süreyle karaya çıkamadıkları için defnedilememişti. Ancak cesedinde de herhangi bir bozulna meydana gelmemiştir.
Ebû Talha (r.a.) 92 hadis-i şerif rivayet etti. Bunlardan bir tanesini kendisi şöyle naklediyor: "Birgün Rasûlüllah'ın huzuruna girdim. Pek ıeşeli, mütebessim ve güler yüzlü bir halde gördüm. Sebebini sorduğumda:

[93[93]] Al-i İmran: 3/92.

“Ya Eba Talha! Nasıl memnun ve mesrur olmıyayım ki, biraz ince Cebrail aleyhisselam geldi. Ümmetimden bana bir kere salat ve selam getirene Allah Teala ve melekleri on salat ve selâm eder." diye nüjde verdi, buyurdu."
Günler süratle geçip gidiyordu.
Harp ve sulh anlarında Hz. Ebû Talhâ, sevgili Peygamberimizden hiç ayrılmadı. En ufak işaretlerini bile, yerine getirmek için, canla-başla yabalıyordu.
Başta büyük Bedir gazası olmak üzere, bütün savaşlarda herşeyini; Allahû Teâlâ ve Rasûlü uğruna feda etti. Bilhassa Huneyn gazasında hârikaydı.
O gün Peygamber efendimiz buyurdular ki:
“Kim, bir düşmanı öldürürse; düşmanın üzerinde nesi varsa O gaziye ait olacaktır. Ganimete, dâhil edilmeyecektir.”
O savaşta Hz. Ebû Talhâ tek başına, yirmiden fazla müşrik öldürdü. Üzerlerinde bulunan bütün eşyaları topladı. İçlerinden bir kılıç bile almadan, hepsini Peygamber efendimizin önlerine bıraktı.
O'nun tek isteği, sâdece Allahü Teâlâ'nın ve Resûlullah'ın rızâları idi. Sevgili Peygamberimiz:
“Asker içinde Ebû Talha'nın sesi, 100 kişiden hayırlıdır,” buyurmuşlardır.
Sevgili Peygamberimizin vefatlarından sonra, Medine'de duramadı. Şam taraflarına gitti. Ancak Hz. Ömer'in son zamanlarında, baba ocağına döndü.
70 yaşlarında, Hakkın rahmetine, sevdiklerine kavuştu. Rabbimiz bizleri şefaatlerine nail eylesin. Amin. [94][94]
Ebû Talha (r.a.), Allah yolunda cihad etmek için çocuklarıyla yarışmış bir cennet adayıdır. O, Allah yolunda cihada sevdalanmıştı. Allahû Teâla'nın kendisine verdiği bütün imkânları Allah'ın dinini hayata hakim kılmak ve hakimiyetini devam ettirmesi için kullanmıştır.
Gamnı cihadda vermiştir. Ömrünü cihadla geçirmiştir. Sahabeler, cihad aynasında kendilerini seyreden cennetlik yiğitlerdir. Onların fıkhı, bir cennet yiğitliğinin fıkhıdır.
Ebû Talha (r.a.), Allahû Teâla'dan gelen vahyi hayata yansıtmayı, Birr ve takvaya ulaşmayı ve Allah'ın rızasını kazanmayı yegane arzusu haline getirmişt. Sahabenin fıkhında mü'min insan için her yerde bir gaye vardır o da Allahû Teâla'dır. Yani Allahû Teâla'yı razı etmek ve onun rızasına nail olmak için çalışmak bütün sahabelerin vazgeçilmez müşterekidir.

Hz. Ebu Ubeyde B. Cerrah (r.anh)

Emînü'l-Ümme lakabıyla anılan, ilk müslümanlardan ve aşere-i mübeşşere 'den olan bir sahabedir. Asıl adı Amir b. Abdullah b. Cerrâh'tır. Kureyş kabilesinin Fihroğullarındandır. Nesebi, Rasûlullah'ın nesebiyle dedelerinden Fihr'de birleşir.[95][95]
Ebû Ubeyde, Hz. Ebû Bekir'in davetiyle veya Osman b. Maz'un başkanlığında arkadaşlarıyla Rasûlüllah'a giderek müslüman olmuştur.[96][96] Habeşistan'a göç edenler arasında ikinci kafiledendir. Medine'de Rasûlüllah onunla Sa'd b. Muaz'ı kardeş ilân etmiştir.[97][97]
Ebû Ubeyde, kahramanlığıyla tanındığı kadar, "Eminü'l-Ümme (ümmetin emini)" lakabıyla meşhur olmuştur. Rasûlüllah onun için:
"Her ümmetin bir emini vardır, bu ümmetin emini Ebû Ubeyde b. Cerrâh'tır" buyurmuştur.[98][98] Esasında Rasûlüllalı'ın bütün ashabı emanet ve âdillikte eşittir: ancak bir vasfın her insanda aynı derecede inkişaf etmeyeceği tabiidir, işte Hz. Peygamber, emîn olma vasfının ashabı içinde en fazla Ebû Ubeyde'de temayüz ettiğini bunun için belirtmiştir. İbn Hibban'm, Enes b. Mâlik'ten rivayet ettiğine göre, Rasûlüllah,
"Ümmetimin en merhametlisi Ebû Bekir, en şiddetlisi Ömer, en hayalısı Osman en helâl ve haramı bileni Muaz b. Cebel, ferâizi en iyi bilen Zeyd b. Sabit, en düzgün Kur'ân okuyanı Übeyy b. Ka'b, en emîni Ebû Ubeyde'dir" buyurmuştur.
Ebû Ubeyde de diğer büyük sahabeler gibi bütün gazalara katılmıştır. Bedir gazasında müşriklerin safında çarpışan ve kâfir olan babası Abdullah'la karşılaşmış ve onu öldürmüştür. İslâm akidesinin ilk yaygınlaştığı dönemlerde buna benzer olaylar çoktur. Meselâ, Hz. Ebû Bekir oğlu ile, Mus'ab b. Umeyr kardeşi ile, Hz. Ömer dayısı ile çarpışmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulur:
"Allah'a ve âhiret gününe îman eden hiçbir kavmi, babalan, oğulları, kardeşleri, hısım ve akrabaları olsalar bile Allah ve Rasulüne meydan okumaya kalkışanlara sevgi besler bulamazsın. İşte Allah onların kalplerine iman yazmış ve kendilerini tarafından bir ruh He desteklemiştir. Onları, altlarında ırmaklar akan Cennetlere koyar ve orada ebedî kalırlar. Öyle ki, Allah onlardan onlar da Allah'tan hoşnutturlar. İşte bunlar Hizbullah/Allah taraftarıdırlar. İyi bilin ki, Hizbullah/Allah taraftarları hep kurtuluşa erenlerdir.”[99][99]

---

[94][94] Hay atü's Sahabe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacem'i Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty.
[95][95] İbn Sa'd, et-Tabakat, III, 297; İbnül-Esir, Üsdü'l-Ğâbe, III, 84.
[96][96] İbn Sa'd, et-Tabakat, III, 298.
[97][97] İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 111.
[98][98] Müslim, VII, 127; İbn Mâce, I, 136.
[99][99] Mücâdele: 58/22.

Ebû Ubeyde, Uhud savaşında Rasûlüllah'ın yüzüne batan miğfer parçalarını dişleriyle çekerken ön dişleri kırılmış, Hendek'te, Benû Kureyza'da, Rıdvan Beyatinde Hudeybiye'de, Hayber'de, en cesur savaşçılardan biri olmuştur. [100[100]]

Câbir (r.a.)'ın naklettiğine göre Ebû Ubeyde kumandanlığında keşfe gönderilen sahabe birliğinin bir dağarcık hurması bulunmakta; bütün gün onlar bir hurma ile idare etmekte veya ağaç yapraklarını suyla ıslatarak açlıklarını yatıştırmaya çalışmaktadırlar. Arapça'da bu yapraklara habat denildiğinden, ona izafeten Habat gazası diye geçen bu olayda, üçyüz kişilik birlik, sahile vardıktan sonra büyük bir balık ile karınlarını doyurmuşlardır.[101[101]]

Bu örnek olay, sahabenin hangi zor şartlar ve yokluk altında ilây-ı kelimetullah için cihada çıktığına sadece bir tek örnektir. Yine Ebû Ubeyde'nin şahsında, kumandanlık için nefsi tezkiye etmenin ve Rasûlullah'a kesin itaatin bir örneğini görmek mümkündür: "Rasûlüllah, Beliy ve Üzre kabilelerine Amr b. el-As'ı bir grup sahabenin başında kumandan olarak gönderdi. Amr'ın validesi Beliy kabilesindendi. Amr, Cüzam mevkiinde "Zâtü's-Selâsil" denilen bir yerde durmuş, ilerleyememiş ve Rasûlullah'tan yardım istemiştir. Rasûlüllah, içlerinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in de bulunduğu bir birliği Ebû Ubeyde kumandanlığında Amr'a yardıma göndermiştir. Ebû Ubeyde'ye: "Amr b. el-As ile aranızda ihtilâf çıkmasın" diye de tenbih etmiştir. Hakikaten Amr ile karşılaştığında Ebû Ubeyde, Amr'ın kumandanlık hususunda bencil davrandığım görünce:

Allah Rasûlü bana *"Amr ile ihtilâf çıkarma"* dedi; onun için "Sen beni dinlemezsen, ben seni dinlerim" demiştir. Ebû Ubeyde kumandanlığa daha lâyık olmasına rağmen bu büyük davranışı göstermiştir. [102[102]] İhtilafları ittifaka dönüştürmek için gayret göstermek, cihad cümlesindendir. Müslümanların ittifaklarına sebeb olmak, düşmanları karşısında güçlenmelerine sebeb olmaktır.

Ebû Ubeyde hicrî 9. yılda Rasûlüllah tarafından "Eminü'l-Ümme" diye övülerek, Necran hristiyanlarından cizye almaya memur edildi., Rasûlüllah Necran hristiyanlarım Medine'ye çağırarak onları İslâm'a davet etti; ancak hristiyanlar, İslâm'ı kabul etmeyip sadece cizye verebileceklerini, bunu da alması için "güvenilir" birini memur etmesini Rasûlüllah'tan istediler, Rasûlüllah da, "Size hakkıyla emîn bir adam göndereceğim" diyerek Ebû Ubeyde'yi gönderdi. Rasûlüllah, Bahreyn ile sulh yaptıktan sonra onlardan toplanacak cizye'yi almaya da Ebû Ubeyde'yi görevlendirdi. Ebû Ubeyde, Mekke fethinde, Taif muhasarasında, Veda Haccı'nda hep Rasülüllah'ın yanında bulunmuştur. Rasûlullah'ın vefatından sonra meydana gelen Benû Saîde sakifesi olayında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Ebû Ubeyde birlikte hareket etmişlerdir. Hz. Ebû Bekir, Ebû Ubeyde'nin elinden ve Hz. Ömer'in elinden tutarak ortalarında durmuş, sahabeye bu iki zattan birisine bey'at etmelerini söylemiş; bu sözlerin hemen ardından Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'e bey'at edince, Ebû Ubeyde de Ebû Bekir'e bey'at etmiştir. Ebû Bekir, vefat ederken bu olayı hatırlatmış ve, "Benû Saide sakifesinde Hz. Ömer'i halifeliğe, Ebû Ubeyde'yi vezirliğe lâyık gördüğünü" söylemiştir. [103[103]]

Ebû Ubeyde b. Cerrah, Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinden itibaren Hz. Ömer zamanında cihad hareketinde Suriye bölgesindeki fetihlere katıldı ve kumandan olarak yer aldı. Ayrıca o, Bisan, Taberiye, Baalbek, Humus, Hama, Seyre, Maarra, Lazkiye, Antarius, Banyas, Selemiye, Halep, Antakya, Menbic, Delul fetihlerinde bulunmuştur.634 yılında Humus'ta Roma İmparatoru Herakleius'un muazzam ordusuna karşı Ebû Ubeyde, Yezid b. Ebî Süfyan, Şurahbil, Amr b. el-Âs ve Halid b. Velid gibi kumandanların orduları birleşerek Ecnâdin'de savaştılar. Müslümanlar üç bin şehid vererek burayı fethettiler.

Suriye'nin en mühim ticaret merkezi olan Şam'ı kuşattıklarında Ebû Ubeyde Câbiye kapısından şehre saldırdı. Halid b. Velid Şam'ın kendi tarafındaki bölümünü çarpışarak ele geçirirken, Ebû Ubeyde kendi bölgesini sulh ile ele geçirdi ve hristiyanlarla yapılan sulh antlaşması bütün şehre şâmil kılındı.

635 yılında Fahl savaşı vuku buldu. Roma ordusu müslümanların sayıca üç-dört misliydi. İki ordu çarpışmadan önce Romalıların özel elçisi müslümanların karargahına gelip sulh şartlarını görüşmek istedi. Elçi, burada Ebû Ubeyde'yi komutan olarak büyük bir ihtişam içinde biri sanıyordu. Ancak her tarafta birbirine benzer insanlar ve diğer askerlerden farkı olmayan Ebû Ubeyde'yi görünce çok şaşırdı. Ebû Ubeyde, elçinin, Roma topraklarını terkederterse askerlerine altın verme teklifini reddetti. İki ordu çarpıştı ve müslümanlar Romalıları yenilgiye uğrattılar.

635 yılında Suriye'nin tarihî şehri Humus fethedildi. Ebû Ubeyde birçok yerleri sulh ile ele geçirip Antakya'ya yönelmişken halife Hz. Ömer'in emriyle askerlerini durdurdu ve Humus'ta yerleşti. 636'da Herakleios Roma, İstanbul, el-Cezire, Ermenistan gibi Roma vilâyetlerinden gelen askerlerle büyük bir ordu topladı ve Suriye'ye hareket etti. Ebû Ubeyde Humus ve diğer fethedilen yerlerdeki kumandanlara mektup yazarak toplanan cizyelerin iade edilmesini, geri çekileceklerini bildirdi. [104[104]]

Daha sonra Şam'a gitti ve dağınık İslâm ordularını toplamak amacıyla Yermük'te karargah kurdu. Hz. Ömer'e süratle haber yolladı; Roma ordusunun âdeta yağarak üzerlerine geldiğini bildirdi ve âcil yardım göndermesini istedi. Yardım için vakit yoktu; Hz. Ömer cevabında, "Onları yeneceğinize inanıyoruz" diyordu. Amr b. el-Âs da

---

[100[100]] İbn Sa'd, et-Tabakat, I, 298.

[101[101]] Buhâri, Bâb-ı Gazveti Seyfü'l Bahr, Tecrid-i Sarîh Tercümesi, X, 364-367.

[102[102]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 196.

[103[103]] Taberî, Târih, III, 430.

[104[104]] Ebû Yûsuf, Kitâbu'l-Harac, 81.

Ürdün'den Yermük'e gelince müslümanların maneviyatları kuvvetlendi.
Yermük'e çok yaklaşan Roma ordusundan bir elçi akşam namazı kılınırken geldiği zaman Ebû Ubeyde'ye sordu: "Hz. İsa için ne düşünürsünüz?" Ebu Ubeyde şu cevabı verdi:
“Allah buyurur ki:
"Ey ehl-i kitap, dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin. Meryem oğlu tsa Mesih Allah'ın peygamberidir. Aynı zamanda Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur. Allah'a ve peygamberlerine inanın, "üçtür" demeyin, vazgeçin, bu hayrınızadır. Allah ancak bir tektir. Çocuğu olmaktan münezzehtir, göklerde uçanlar da yerde olanlar da O'nundur."[105[105]]
Romalı elçi bu âyeti duyunca kelime-i şehâdet getirdi ve müslümanlara katıldı. Yermük savaşında müslümanlar inançlarıyla dev gibi Roma ordusunu korkunç bir yenilgiye uğrattı. Herakleios artık bu yenilgiden sonra Antakya'yı terketti ve İstanbul'a giderken meşhur "Elveda Suriye" sözünü söyledi.
Ebû Ubeyde tekrar Humus'a döndü. Kınnesrin, Halep, Antakya İslâm hakimiyeti altına alındı. Halid b. Veîid Maraş'ı fethetti. Nihayet Kudüs 637 tarihinde kuşatıldığında Kudüs halkı ve din adamları şehri, Hz. Ömer'e teslim etmek istediklerini söylediler. Hz. Ömer Cabiye'ye gelerek onlarla antlaşma imzaladı. 638 yılında Halid b. Velid'i başkumandanlıktan azleden Hz. Ömer, yerine Ebû Ubeyde'yi tayin etti. Bu sırada Rumlar tekrar yeni bir orduyla saldırdılar. Ebû Ubeyde komutasındaki İslâm ordusu Rumları Humus'ta bir defa daha yenilgiye uğrattı. Ebû Ubeyde, Şam ve çevresinin fütuhatı tamamlandıktan sonra "Şam emiri, adaleti" deyimiyle Rumlar arasında bile hayırla anılmıştır.
Hicretin 18. yılında Hicaz bölgesinde kıtlık başgösterince Ebû Ubeyde Medine'ye büyük miktarda yiyecek yardımı gönderdi. Aynı yıl, veya 17. yılın sonlarında Suriye, Mısır ve Irak'ı Amvas (Amevas) Taunu diye tarihe geçen veba salgını istilâ etmiş, birçok sahabe bu salgında vefat etmişti. Ebû Ubeyde de, Hz. Ömer'in Şam'dan ayrılması ısrarlarına rağmen şehirde kalmış ve vebaya yakalanmıştır. Yerine Muâz b. Cebel'i bırakan Ebû Ubeyde şöyle vasiyette bulundu:
"Size bir vasiyetim var. Onu kabul ederseniz hayra erersiniz: Namazınızı kılın, orucunuzu tutun, sadakanızı verin, haccınızı ifâ edin, birbirinizi gözetin, emirlerinize itaat edin ve onları aldatmayın. Dünya sizi aldatmasın. Bir insan bin sene de yaşasa akıbet şu neticeye varır: Allah insanların alnına ölümü yazmıştır, onun için hepsi Ölürler. İnsanların en akıllısı Allah'a en çok itaat eden, âhiret için çok çalışandır. Hepinize Allah'ın selâm ve rahmetini, lütuf ve bereketini niyaz ederim. Haydi Muâz! Cemaate namaz kıldır."
Ebû Ubeyde'nin kabri Şam'da Anta köyü civarında Gavr Beysan'dadır. Tarihçilerin nakline göre Hz. Ömer ve ashâb salgın yerine gelip durumu gördükten sonra hemen oradan ayrılmak istemişler, Ebû Ubeyde Ömer'e,
"Ya Ömer, Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" demiş, Ömer de,
“Evet, Allah'ın kazasından kaderine kaçıyorum" demiştir. Ebu Ubeyde, züht ve takva sahibi, "ümmetin emîni", cesur, savaşçı, adaletle hükmeden, itaatkâr bir sahabedir. Diğer birçok sahabe gibi o da, fütuhat sonunda ele geçirilen mal ve mülke rağbet etmeyerek sade bir hayat sürdü.
Hz. Ömer onun odasının eşyasız bir keçe, bir kırba, birkaç lokma yiyecekten ibaret olduğunu görünce ağlamış ve,
"Dünya herkesi değiştirdi, yalnız seni değiştiremedi" demiştir. Yine Ömer,
"Allah'a hamdolsun, müslümanlar içinde böyle insanlar var..." diye onu övmüştür. Ebû Ubeyde, bir müslümanın kendisine iltica eden birini himaye edebileceğini söylemiştir.[106[106]]
Aşere-i Mübeşşere denilen, cennetle müjdelenmiş on kişiden biri olan Ebû Ubeyde, Rasûlüllah ile devamlı birlikte olduğu halde ondan çok az hadis rivayet etmiştir. Orta boylu, zayıf, güzel yüzlü, zekî, merhametli diye anılan bu sahabe, Şam emiri iken, bütün Şam halkı onun adil bir yönetici olduğunda ittifak etmiştir. Onun az hadis rivayet etmesi, tıpkı Ebû Bekir, Zübeyr b. el-Avvâm, Abbâs b. Abdülmuttalib gibi birçok büyük sahabe Mukillin gibi, Rasûlüllah'ın maiyetinde bulunmalarına ve onun vefatından sonra yaşamalarına rağmen, hadis rivayeti hususunda çok titiz, bunun büyük bir sorumluluk olduğunun bilincinde olmalarından kaynaklanıyordu.
Ebu Ubeyde Rasûlüllah'tan ondört hadis rivayet etmiştir. [107[107]] Bu Mukillin ashâb, sünnetin birer uygulayıcısı, canlı birer numunesi olduklarından, sünneti yaşamaya daha ziyade önem vermişler, sünneti "anlatma"yı ise başka sahabelere bırakmışlardır. Ebû Ubeyde'nin râvileri arasında Câbir, Ebû Ümâme, Abdurrahman b. Ganem bulunmaktadır. [108[108]]
Sahabeler, sünneti ihya ettiler ve sünnette ihya oldular.

Hz. Ebu Zerr El-Gıfarı (r.anh)

İlk müslümanlardan, sahâbî Ebû el-Zerr, Benû Gıfâr kabilesine mensub olup doğum tarihi bilinmemektedir. H. 31 (M. 651/652) yılında Mekke ile Medine arasında bir yer olan er-Rebeze'de vefat etmiştir. Ebû Zerr (r.a)'in

---

105[105] Nisâ: 4/171.
106[106] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 195.
107[107] Ahmed Naîm, Tecrid-i Sarih Tercümesi, Mukaddime, 1, 60.
108[108] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty.

ismi ve babasının adı hakkında kaynaklarda çeşitli isimler zikredilmektedir. Bazı eserlerde İsminin Cündüb b. Cenâde b. Seken, bazı eserlerde Seken b. Cenâde b. Kavs b. Bevaz b. Ömer olarak zikredilmektedir. Bazı eserlerde ise Cündüb b. Cenâde b. Kays b. Beyaz b. Amr olarak zikredilmektedir. Bu sonuncusunun daha doğru olması muhtemeldir. Zira annesinin künyesi Ümmü Cündüb'dür.[109[109]]

Hz. Cündüb b. Cenâde'nin künyesi Ebu Zerr'dir. İslâm tarihinde isminden ziyade bu künyesi ile meşhur olup bununla anılmaktadır. Lâkabı ise Mesîhu'l-İslâm'dır. Bu lâkabı ona Hz. Muhammed (sav) bizzat vermiştir. Ebû Zerr eı-Gifâri'nin kabilesi ve ailesi câhiliye devrinde genellikle yol kesmek, kervanları soymak ve eşkıyalık yapmakla tanınırdı. Ebû Zerr, cesareti ve atılganlığı ile o kadar büyük bir şöhret yapmıştı ki, ismini duyan, olduğu yerde korkudan titrerdi.

Genç yaştaki Ebû Zerr hazretleri bir gün, birdenbire değişerek mesleğini bırakıp haniflerden oldu. İslâm'ın henüz zuhur etmediği bir zamanda Allah yolunu tuttu. Öyle ki, etrafındakilere, "Allah'tan başkasına ibadet edilmez. Putlara tapmayınız, onlardan hiçbir şey istemeyiniz!" demeye başladı. Böylece hak yolunu bulmuş ve lebbeyk demişti. Bu husustaki ifadesine göre, müslüman olmadan üç yıl evveline kadar kendine mahsus bir-şekilde Allah'a ibadet ettiğini ifade etmiştir.

Ebû Zerr (r.a.), İslâm daha duyulmadan hakkın dâvetine cevap veren ve ruhen iman eden büyük sahabelerden biridir.Ebû Zerr hazretlerinin İslâm ile müşerref olması başlı başına bir olaydır. Şöyle ki: Bir gün, Gıfâroğulları kabilesine mensub bir kişi, Mekke'den kendi kabilesine döndüğünde doğru Ebû Zerr'e gitti ve Mekke'de bir zatın zuhur edip kendisinin peygamber olduğunu iddia ederek insanları yeni bir dine davet ettiğini ve Cenâb-ı Hakkın vahdaniyeti hakkında halka talimatta bulunduğunu haber verdi. Ve bu işi tahkik etmesini ilâve etti. Kabiledaşının vermiş olduğu bilgileri dikkatle dinleyen Hz. Ebû Zerr, karşısındakinin sözleri bittikten sonra:

"Cenâb-ı Hakka yemin ederim ki, bu zat, iyilikleri öğrenmeleri ve kötülüklerden sakınmaları için halka nasihatler yapmaktadır" dedi.

Bu konuşmadan kısa bir süre sonra Ebû Zerr Mekke'ye gitti. Bu sırada Hz. Muhammed'in Mekke'deki durumu çok kritik olduğundan, ashabı onu büyük bir titizlikle koruyor ve bulunduğu yeri hiç kimseye açıklamıyorlardı. Ebû Zerr Hz. Peygamber'i kime sorduysa bir cevap alamadı. Çaresiz Kabe'ye gitti. Zemzem suyundan içerek biraz rahatladı. Tekrar Hz. Peygamber'i aramaya çıktı. Yine kimseden bir cevap alamadı. Bu arada tevafuken karşısına çıkan Hz. Ali'ye sordu ise de yine bir cevap alamadı.Ebû Zerr el-Gıfâri, Hz. Ali'yi takip edip, onunla birlikte Peygamberimizin mübarek yüzünü görmekle şereflendi. Ve hemen:

“Esselâmü aleyküm,” diyerek selâm verdi. Bu selâm İslâm'da bu şekilde verilen ilk selâm ve Ebû Zerr el-Gıfari de ilk selâmlayan kimse oldu.

Peygamber efendimiz selâmını aldıktan sonra, aralarında şu konuşma geçti:

“Sen kimsin?”

“Gıfâr kabîlesindenim.”

“Ne zamandan beri buradasın?”

“Üç gün üç geceden beri buradayım.”

“Seni kim doyurdu?”

“Zemzem'den başka bir yiyecek, içecek bulamadım. Zemzemi içtikçe hiç açlık ve susuzluk duymadım.”

“Zemzem mübarektir. Aç olanı doyurur.”

“Yâ Muhammedi İnsanları neye da'vet ediyorsun?”

“Bir olan ve ortağı bulunmayan Allah'a iman etmeye ve putları terketmeye, benim de Allahın Rasûlü olduğuma şehâdet etmeye davet ediyorum.”

Bunun üzerine Ebû Zerr el-Gıfari hazretleri:

“Bana İslâmı bildir,” dedi.

Peygamber efendimiz ona Kelime-i şehâdeti okudu. O da söyleyip, Müslüman oldu. Ebû Zerr Müslüman olmanın verdiği büyük bir iştiyakla dedi ki:

“Yâ Rasûlallah! Allahü Teâlâya yemîn ederim ki Müslüman olduğumu Kabe'de müşrikler arasında haykırmadıkça memleketime dönmiyeceğim.”

Bundan sonra Ebû Zerr el-Gıfâri Kabe yanına gidip, yüksek sesle:

“Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve Rasûllüh,” diye haykırdı.

Bunu işiten müşrikler hemen üzerine hücum ettiler. Taş, sopa ve kemik parçalan ile öyle dövdüler ki, kanlar içinde kaldı. Bu hâli gören Hz. Abbâs seslendi:

“Bırakın bu adamı, öldüreceksiniz! O sizin ticâret kervanınızın geçtiği yol üzerinde oturan bir kabiledendir. Bir daha oradan nasıl geçeceksiniz? Böylece Ebû Zerr hazretlerini müşriklerin elinden kurtardı.”

Müslüman olmakla şereflenmenin verdiği şevkle, öylesine seviniyor ve coşuyordu ki, ertesi gün yine Kabe'nin yanında Kelime-i şehâdeti yüksek sesle bağıra bağıra söyledi. Bu sefer de üzerine hücum eden müşrikler, yere yıkılıncaya kadar dövdüler. Yine Hz. Abbâs yetişip, ellerinden kurtardı. Bundan sonra Peygamber efendimiz Ebû Zer-i Gıfarî hazretlerine buyurdu ki:

“Şimdi kavminin yanına dön! Emrim sana ulaşınca, onu kavmine haber ver! Ortaya çıktığımızın haberi sana

---

[109[109]] İbnü'l-Esir, Üsdül-Gâbe, VI, 99-101.

geldiği zaman yanımıza dön!”
Bu emir üzerine Ebû Zerr el-Gıfari kendi kabilesi arasına dönüp, onlara İslâmiyeti anlatmaya başladı. Hicrete kadar bu hizmete devam etti.
Ebû Zerr el-Gıfari hazretleri kavmini İslâmiyete davet ediyordu. Birgün kabilesine, Allanın bir ve Muhammed aleyhisselâmın onun Resulü olduğunu ve bildirdiklerinin hak ve tapmakta oldukları putların bâtıl, boş ve manasız olduğunu söylemişti. Kendisini dinleyen kalabalıktan bir kısmı, "Olamaz" diye bağrışmaya başladılar. Bu sırada kabilenin reisi Haffâf, bağıranları susturdu ve dedi ki:
“Durun, dinleyelim bakalım ne anlatacak!” Bunun üzerine Ebû Zerr hazretleri şöyle devam etti:
“Ben Müslüman olmadan önce, bir gün Nuhem putunun yanına gidip, önüne süt koymuştum. Bir de baktım ki, bir köpek yaklaşıp, sütü içiverdi. Sonra da putun üzerine pisledi. Görüyorsunuz ki, put köpeğin üzerini kirletmesine mani olacak güçte bile olmayan bir taş! İşte sizin taptığınız şey! Köpeğin bile hakaret ettiği puta tapmak hoşunuza gidiyorsa, buna çok şaşılır.”
Herkes başını eğmiş duruyordu. İçlerinden biri cevap verdi:
“Peki senin bahsettiğin Peygamber neyi bildiriyor. Onun doğru söylediğini nasıl anladın?”
Bunun üzerine Ebû Zerr hazretleri, yüksek sesle kalabalığa şöyle hitap etti:
“O, Allah'ın bir olduğunu, O'ndan başka ilâh olmadığını, herşeyi yaratan ve herşeyin mâliki, sahibi olduğunu bildiriyor. İnsanları Allah'a iman etmeye çağırıyor. İyiliğe, güzel ahlâka ve yardımlaşmaya davet ediyor. Kız çocuklarını diri diri gömmenin ve yaptığınız diğer her türlü kötülüğün, haksızlığın, zulmün, çirkinliğini ve bunlardan sakınmayı emrediyor.”
Ebû Zerr el-Gıfâri hazretleri İslâmiyeti uzun uzun açıkladı. Kabilesinin, içinde bulunduğu sapıklığı bir bir sayıp, bunların zararlarını ve çirkinliğini gayet açık bir şekilde anlattı. Onu dinleyenler arasında başta kabile reisi Haffâf ve kendi kardeşi Üneys olmak üzere çoğu Müslüman oldu. Diğerleri ise daha sonra Peygamberimizi görerek Müslümanlığı kabul ettiler.
Ebû Zerr el-Gıfâri hazretleri bu hizmetleri yaptığı sırada, İslâmiyet, Mekke'de ve civarında oldukça yayılmıştı. Müşriklerin zulmü de o derece artmış, İslâm uğrunda kanlar dökülmüş, ilk şehîdler verilmişti. İki defa Habeşistan'a, daha sonra Medîne-i münevvereye hicret yapıldı.
Ebû Zer hazretleri de Medine'ye hicret etti. Peygamber efendimiz hicretten sonra Ashâb-ı kiram arasında kurduğu kardeşlikte Ebû Zerr hazretlerini de Münzir bin Amr hazretleri ile kardeş yaptı. Daha sonra İslâmı anlatması için tekrar kabilesi arasına gönderildi.
Ebû Zer-i Gıfâri hazretleri Hendek savaşından sonra Medine'ye geldi ve yerleşti. Bundan sonra Peygamber efendimizin yanından ayrılmadı.
Bütün zamanını dîni öğrenmeye ayırdı. İlim öğrenmek hususunda büyük gayret sahibi idi. Herşeyi Peygamberimize sorardı, iman, ihsan, emir ve yasaklar hususunda, Kadir gecesi ve daha birçok hususların sır-larını, izahını, namaza dâir ince hususları ve nice şeyleri Rasûlullah'a bizzat sorarak öğrenmiştir.
Resûl-i Ekrem efendimiz Ebû Zer'i çok sever, ona, husûsî iltifat buyururdu. Çok zaman gece geç vakte kadar Rasûlullah (sav)'in huzurunda kalırdı. Peygamberimizin mahremi, sır dostu idi. Onunla mahrem meseleleri konuşurdu. Ayrıca Ebû Zer hazretleri, Peygamberimizin mübarek elini öpmek saadetine kavuşmuştur. Rasûlullah efendimize bey'ât ederken de, "Hak Teâlâ'nın yolunda hiçbir kötüleyicinin kötülemesine aldırmayacağına, ne kadar acı olursa olsun daima doğru sözlü olacağına" söz vermişti. Ömrünün sonuna kadar hep böyle kaldı. Bu hususta Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:
“Dünyaya Ebû Zerr'den daha sadık kimse gelmedi.”
Rasûlullaha anlatılamayacak derecede muhabbeti ve bağlılığı vardı. Bir defasında şöyle demiştir:
“Yâ Rasûlallah, benim kalbim yalnız Allahû Teâlâ'nın ve sizin muhabbetinizle doludur. Bu muhabbet o derecede ki, insanın kalbi ancak bu kadar muhabbetle dolu olur.”
Tebük muharebesinde Ebû Zerr el-Gıfâri hazretlerinin devesi pek zayii ve dayanıksız olduğu için geride kalmıştı. Yolun ortasında devesi çöküp kalınca, devesinden indi. Eşyasını sırtına yükleyerek orduya yetişmek içir yaya yürümeye başladı. Şiddetli sıcak ortalığı kavuruyordu. Bir öğle vakti Ebû Zerr orduya yetişti. Rasûlullah'ın yanında bulunan Ashâb-ı kiram dediler ki:
“Yâ Rasûlallah! Tek basma bir adam geliyor.” Rasûlullah efendimiz:
“Ebû Zerr midir? Onun olmasını isterim,” buyurdular. Ashâb-ı kiram dikkatle bakıp Rasûlullaha dediler ki:
“Yâ Rasûlallah, gelen Ebû Zerr'dir.”
“Allah Ebû Zer'e rahmet eylesin! O, yalnız yaşar, yalnız yürür, yalnız başına vefat eder ve yalnız başına haşrolunur.” Daha sonra Ebû Zerr'e:
“Ey Ebû Zerr! Niçin geride kaldın, buyurdular. Ebû Zerr, devesinin durumunu anlattı ve bu sebeple geride kaldığını söyledi.” Bunun üzerine Rasûlullah efendimiz:
“Bana gelip kavuşuncaya kadar, attığın her adımına karşılık, Allahü teâlâ bir günâhını bağışlasın,” diye duâ buyurdular.
Ebû Zerr el-Gifâri dünyaya hiç değer vermezdi. Son derece kanaatkar, fakîr ve yalnız yaşardı. Peygamber efendimiz bu sebeple ona, "Mesihül-İslâm" lâkabını vermişti.
Ebû Zerr el-Gıtari hazretleri, Mekke'nin fethine de kendi kabilesinin sancağım taşıyarak katılmıştır.

Peygamberimize tam bağlanıp, onun sevip, beğendiğini seven, sevmediğini ve beğenmediğini sevmeyen Ebû Zerr, Rasûlullah'ın vefatında da yanında bulunmuştur. Peygamberimizin vefatından sonra bir köşeye çekilip, son derece mahzun ve yalnız yaşadı. Hz. Ebû Bekir'in halifeliği devrinde de böyle yaşayıp, onun vefatından sonra Şam'a gitti. Oraya yerleşti. Bir gün Ebû Zerr el-Gıfâri hazretleri, Kabe'nin yanında durarak şöyle dedi:
"Ey ahâli, sizden biri bir yolculuğa çıkacak olsa, azıksız asla çıkmaz, mutlaka bir yol hazırlığı yapar. Yanına yiyecek, içecek, para vs. alır. Dünya hayâtında bir yolculuğa çıkan bir insan, azık almadan çıkmazsa, ya âhıret yolculuğuna çıkacak birisi, azıksız nasıl çıkar?"
Orada toplanan ahâli sordu:
"Bizim âhiret azığımız nedir yâ Ebâ Zerr?"
"Dünyayı iki kısma ayırınız. Birini dünyalık elde etmeye, diğerini de âhiret hazırlığı yapmaya tahsis ediniz. Üçüncüsü size zararlı olur, fayda vermez."
Ebû Zerr (r.a.) tabiaten fakir, zâhid ve inzivayı seven bir sahabe idi. Dünyaya hiç değer vermezdi. Bundan dolayı Hz. Peygamber (sav) kendisine Mesîhu'l-İslâm lâkabını takmıştı. Nitekim Ebû Zerr (r.a.), Rasûlullah'ın irtihâlinden sonra bu lâkaba uygun olarak dünya ile alâkasını tamamen keserek inzivaya çekildi. Medine'nin bağı bahçesi onun için bir harabeden başka birşey değildi. Hele Hz. Ebû Bekir (r.a.) de vefat edince Ebû Zerr (r.a.) tamamen içine kapandı. Yüreğindeki acılara tahammül edemez hale geldi. Medine'den ayrılıp Şam'a yerleşti. Hz. Osman (r.a.) devrinde fetih hareketleri oldukça genişlemiş ve bu yüzden fethedilen bölgelerin gelenekleri de İslâm'a etki etmeye başlamıştı. Bunun neticesi olarak emirler, sadelikten ayrılarak dünyevî bir yaşantının içerisine girmişlerdi. Saraylar, köşkler, konaklar yapılmaya. Hizmetçiler tutularak işler onlara gördürülmeye başlanmıştı. Rasûlullah'ın, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer devrinin sadeliği unutulmuştu. Bu sadeliği unutmayanlardan birisi de Ebû Zerr (r.a.) idi. O, sâde yaşayışını sürdürmekte ısrar ediyordu. Mal ve servet biriktirme hırsı yoktu. Debdebeli bir hayat tarzını seçenlere gereken ikazları yapıyor; bu durumun onlara kötülükten başka birşey vermeyeceğini, bir gün bunların hesabının sorulacağım söylüyordu. Ve sık sık delil olarak:
"Altın ve gümüş depo edip Allah yolunda sarfetmeyenlere elim azabı müjdele..." mealindeki âyeti okuyordu.
Hz. Muâviye ve emirlerinin yaşantılarını sürekli eleştiriyordu. Bu yüzden Şam'da fesat çıkardığı iddiasıyla Ebû Zerr (r.a.), Hz. Osman (r.a.)'a şikâyet edildi. Hz. Osman, Ebû Zerr'i Medine'ye çağırdı. Hz. Ebû Zerr Medine'ye geldikten sonra Hz. Osman'a, "Benim dünya malına ve dünya metaına ihtiyacım yoktur!" diye haber gönderdi. Hz. Ebû Zerr'in Medine'ye gelişi halk üzerinde büyük bir tesir ve hayret icra etti. Fakat Ebû Zerr, Medine'de fazla kalmayarak Mekke civarında bulunan Rebeze mevkiine giderek oraya yerleşti. Onun bu hareketini Hz. Osman da tasvib etti. Hz. Osman ona birkaç koyun ve bir deve verip bunlarla geçimini sağlamasını söyledi.Medine'de âsiler Hz. Osman aleyhine faaliyetlerde bulundukları zaman Ebû Zerr'i bu işe karıştırmak istedilerse de bir kenara çekilip âsilere bu fırsatı vermedi.
Ebû Zerr el-Gıfâri hazretleri, Hz. Osman'ın halifeliğine kadar Şam'da kaldı. Şam halkına din bilgilerini öğretmekle meşgul oldu. Şüphelilerden ve haramlardan son derece sakınıldı. Evinde bir günlük nafakasından fazlasını bulundurmaz, hep fakirlere dağıtırdı.
Bir defasında Şam valisi, tecrübe etmek için, hizmetçisi ile akşam onbin dirhem altın göndermişti. Ebû Zerr hazretleri altınları alınca uykusu kaçtı, uyuyamaz hâle geldi. Hemen kalktı ve fakirlere dağıttı. Yanında tek altın bile saklamadı. Ertesi gün valinin hizmetçisi gelip dedi ki:
"Aman efendim, dün akşam sana getirdiğim altınlar meğerse başkasına gidecekmiş. Yanlışlıkla sana getirmişim. Mümkünse altınları geri alayım, yoksa vali benden hesap sorar". Bunun üzerine Ebû Zerr el-Gıfâri hazretleri buyurdu ki:
"Oğlum, onları fakirlere dağıttım. Sen validen iki-üç gün mühlet iste, ben bu parayı hazırlarım, o zaman iade ederiz."
Valinin adamı durumu valiye anlattı. Vali, Ebû Zerr'in, sözünün eri olduğunu anladı. Ancak, Ebû Zerr'in bir günlük ihtiyaçtan fazlasını bulundurmayıp dağıtmasını ve halkı buna teşvik etmesini, halkın anlamayacağını anlayan vali, durumu halîfe Hz. Osman'a mektup ile bildirdi.
Bunun üzerine halîfe, Ebû Zerr'i Medine'ye da'vet etti. Ebû Zer, Medine'ye geldiğinde, evlerin Sel Dağına dayandığını ve refahın arttığını gördü. Halîfenin huzuruna çıkınca, Hz. Osman'a, niçin insanların biriktirdikleri malları dağıttırmıyorsun, diye sordu. Bunun üzerine Hz. Osman buyurdu ki:
"Yâ Ebâ Zerr, halkı zühd yoluna zorla sokmak imkânsızdır. Onlar zekâtlarını verdikten sonra, benim vazifem, onlar arasında Hak Teâlâ hazretlerinin emriyle hükmetmek ve onları çalışma, iktisat tarafına teşvik eylemektir."
Bunun üzerine Ebû Zerr dedi ki:
"Rasûlüllah bana
"Binalar Sel dağına ulaştığı zaman, sen Medine'den ayrıl!" diye emretmişlerdi. İzin verirseniz, ben Medine'den gideyim."
Hz. Osman müsâade buyurdu. Birkaç koyun ve keçi, yetecek miktarda yiyecek vererek, Medîne-i Münevvere yakınlarındaki Rebeze adındaki köye gitmesini söyledi. Ailesi de Şam'dan buraya gönderildi.
Ebû Zerr el-Gıfâri hazretleri, Rebeze'de, küçük bir kulübeye yerleşti. Gelip geçenlere, hadîs-i şerîf ve dînî bilgiler öğretmeye başladı. Halîfenin hediye ettiği, birkaç koyun ve keçisi vardı. Onlarla hayatım devam ettiriy-

or, dâima Allaha şükrediyordu. Birgün, muhterem hanımı Ümmü Zerr hatırlattı:
“Elbisen çok eskidi, bir yenisini bulamaz mıyız?”
“Bize artık elbise değil, kefen lâzımdır! Üstelik sana, iyi haberlerim var.”
“Hayırdır İnşâallah.”
“İnşâallah yakında, Allanın sevgilisi Peygamber efendimize kavuşacağım. Ey ölüm çabuk gel, ruhum Rabbime kavuşmak sevgisiyle çırpınıyor. Hanımı Ümmü Zerr ağlamaya başladı.”
“Niçin ağlıyorsun hanım?”
Kadıncağız bir şeyler söylemek için dedi ki:
“Nasıl ağlamıyayım! Gerçekten bir emr-i Hak vaki olsa, vefat etsen, ben buralarda tek başıma ne yaparım? Sonra bir kefen bezimiz bile yok. Ayrıca kadın başıma, seni nasıl defnedebilirim?”
“Şimdi bunları bırak da, kapıya çık bakalım! Gelen giden, var mı?”
Hanımı gözlerini sildi. Kapı önüne çıktı. Uzaklara, ufuklara baktı, baktı. Issız çöl rüzgârlarından başka, ne gelen vardı, ne giden! Üzüntüyle içeri döndü. Başını salladı:
“Bilirsin ki, hac mevsimi geçti. Bu günlerde, şu ıssız çöle, kimin yolu düşebilir?”
“Gelirler! Gelirler! Sen şimdi kalk! Bir keçi kes; pişirmeye başla! İyi kalbli Müslüman cemaatı gelince, onlara ikram edersin. Sakın, yemeden onları salıverme!”
Hanımı, tekrar dışarı çıktı. Gözleri nemli, efendisinin emirlerini yerine getirmeye başladı. Yemek pişirirken yolu da gözlüyordu. İşte bu sırada ufukta, bir toz bulutu belirdi. Bulut yaklaştı, yaklaştı.
Nihayet atlılar ve develiler, açıkça belli oldular. O zaman kadıncağız buruk bir sevinçle içeri koştu:
“Müjde Ya Eba Zerr. Söylediğin gibi, gelenler var!” Yaşlı Sahabenin gözlen parladı ve dedi ki:
“Elhamdülillah! Çok şükür, geldiler demek. Öyleyse, gel de şu yaşlı vücûdumu, Kıbleye doğru çevirelim.”
Sonra Kelime-i Şehâdet getirip vefat etti. Hanımı, efendisinin dediklerini yaptı. Sonra tekrar, kapı önüne çıktı. Nihayet yılında bir gün ufukta bir kervan gözüktü. Kervan konakladıktan kısa bir süre sonra Hz. Ebû Zerr dâr-ı bekâ'ya göçtü. Kafiledekiler onu kefenledi ve cenaze namazını kıldırarak Rebeze'ye defnetti. 110[110] Cenazesiyle ilgilenenler Abdullah bin Mes'ûd, Mâlik bin Ester ve ba'zı Müslümanlardı. Kadıncağız eliyle, gelenlere evi gösterip sordu:
“Ebû Zerr içerde, vefat etti. Onu kefenleyip, ecre, sevaba nail olmak istemez misiniz?”
Bu ismi duyan kafile mensupları, hep birlikte, Ebû Zer hazretlerinin hizmetine koştular.
Abdullah bin Mes'ûd'un verdiği kefenle kefenlendi ve cenaze namazını da, Abdullah b. Mes'ûd kıldırdı. Hazırlanan etten de yiyerek hep birlikte Medine'ye döndüler. Çoluk çocuğunu Hz. Osman himayesine aldı.
Uzun boylu, esmer, geniş omuzlu ve saçları beyazlaşmış haliyle Hz. Ebû Zerr bir âbide gibi idi. Vefatında geriye harab bir ev ile üç koyun ve birkaç keçiden başka birşey bırakmadı. Ebû Zerr (r.a.), ashâb tarafından "ilim deryası" sıfatıyla vasıflandırılmıştı. Çünkü bilgi edinmek için Hz. Peygamber'e sık sık sorular sorardı. İman, ihsan, emir, nehy, iyilik ve kötülük hakkında ne varsa hepsini Rasûlüllah'a sorarak öğrenmişti. Her hareket ve işinde Resûl-i Ekrem'e tâbi olduğunu gösterirdi. Gayet kanaatkar olup basit ve sade yaşardı. Abid ve zâhid idi. Hakkı söylemekten çekinmez ve korkmaz idi. Ebû Musa el-Eş'âri'yi ise yaşayışından dolayı çok severdi ve ona, "Sen, benim kardeşimsin" derdi.Ebû Zerr (r.a.), yaratılıştan hak sever bir insan idi.
Ümmet arasında meydana gelen fitne ve fesatlara karışmaktan son derece sakınırdı. Hz. Osman'a muhalif olmasına rağmen, etrafın sıkıştırmasına mukabil bitaraf kalmıştır. Hz. Osman'a ve Hz. Muâviye'ye muhalif olarak tanınırdı. Fakat bütün bu muhalefetlerine rağmen onlara karşı gelmedi. Kendisine arzu etmediği birşey teklif edildiği zaman, zâhi-dlere mahsus bir edâ ile ve güler yüzle, hoş sohbetliğini de ileri sürerek reddederdi. Ebû Zerr, pek az sayıda fetva vermiştir. Zira bu hususta çok titiz davranırdı. Ancak haklı bir meselede halifeye karşı gelmekten çekinmezdi. Hz. Ebû Zerr'in oğlu, sağlığında vefat etmişti. Geriye yalnız bir eşi ve bir kızı kalmıştı. 111[111]
Hz. Ömer, halifeliği zamanında birgün arkadaşları ile oturmuş sohbet ediyordu. Bu sırada iki genç huzuruna geldi. Yanlarında kollarından sıkıca tuttukları bir genç vardı. Kollarından tutulan genç, temiz giyimli mert birine benziyordu. Biri geliş sebeplerini şöyle anlattı:
“Bu genç, babamızı öldürdü. Bunun muhakeme edilmesini istiyoruz.”
Hz. Ömer, her iki tarafın da ifadelerini aldı. Hâdisenin nasıl cereyan ettiği iyice öğrenildikten sonra katil genç suçlu görülerek idama mahkûm edildi. Delikanlı kararı sükûnetle dinledikten sonra, dedi ki:
“Siz, mü'mini erin emîrisiniz. Emriniz başımızın üzerinedir. Kararın yerine getirilmesine hazırım. Ancak, babam vefat etmezden önce paralarını ayırmış, bana, "Oğlum, şunlar senin, şunlar da kardeşinindir. Büyüyünceye kadar sen muhafaza et! Büyüyünce kendisine verirsin." diye vasiyet etmişti. Ben de bu paralan bir yere gömdüm. Şimdi karar infaz edilirse, bu paralar orada kalır. Çünkü benden başka yerini bilen yoktur. Yetim hakkı zayi olur. Bana üç gün müsaade ederseniz gider emâneti ehil birine teslim ederim. Sonra da gelir teslim olurum.”
Hz. Ömer:
“Yerine bir kefil bırakman lâzım,” buyurdu.
“Burada bulunanlardan biri bana kefil olur?”

110[110] Hayreddin Zirikli, el-A'lâm, II, 140.
111[111] İslam Tarhih Mekke Dönemi/M. Âsım Köksal, Sh: 177-180.

Genç, orada bulunanların yüzüne dikkatlice baktı. Sonra Ebû Zer r el-Gıfâri hazretlerini göstererek:
“İşte bu zât kefil olur,” dedi. Hz. Ömer:
“Ey Ebû Zerr, kefil olur musun?”
“Evet, üç güne kadar döneceğine ben kefil olurum.”
Aradan üç gün geçti. Mühlet bitmek üzereydi. Da'vâcı gençler gelmiş fakat, auçlu genç gelmemişti. Davacılar dedi ki:
“Ey Ebû Zerr, kefil olduğun genç gelmedi. Madem o gelmedi, sen onun kefili olarak, onun cezasını çekmedikçe buradan ayrılmayız.” Ebû Zer hazretleri gayet sakin bir şekilde:
“Daha vakit var, sürenin sonuna kadar bekleyin bakalım. Eğer gelmezse, ben hazırım.”
Nihayet bildirilen vakit doldu. Ebû Zerr hazretleri de ortaya çıkıp, cezasının infazım istedi. Tam bu sırada, toz duman içinde birinin gelmekte olduğunu gördüler. Gelen, o gençten başkası değildi. Genç geciktiği için özür dileyerek:
“Parayı bulup dayıma teslim ettim. Kardeşimi de ona emânet ettim. Dayımın yeri hayli uzak olduğu için ancak bu zamanda gelebildim.”
Orada bulunanlar, gencin sözünde durmasına hayran kaldılar. Bu hususu kendisine söylediklerinde:
“Mert olan hakîki Müslüman sözünde durur. Arkamdan, "Artık dünyada sözünde duran kalmadı" dedirtmem.”
Ebû Zerr hazretlerine, genci tanımadığı hâlde neden kefil olduğunu sorduklarında:
“Genç bana güvenerek, "Bu bana kefil olur" dedi. Bunu reddetmeyi mürüvvete, insanlığa sığdıramadım. Alemde fazilet, iyilik kalmamış,” dedirtmem.

FIKHU'S-SAHABE (2) 1

FIKHU'S-SAHABE (2)

Sahabenin Kim Olduğunu Tayin Etmede Ölçü

Sünnetin saf haliyle sonraki kuşaklara taşınması mühim meselelerin en üst sırasında yer almıştır. Hadislerin naklinde görev alan ravilerin kim olduğunu tesbitin ehemmiyeti konu ile alakalı hususi bir disiplinin doğmasına sebep olmuştur. Hadis rivayet eden kişinin adalet ve zapt yönü bütün yönleriyle incelemeye alınmıştır. Raviler zincirinin ilk halkasında yer alan sahabenin kim olduğu ve nasıl tesbit edileceği hadisle alakalı diğer

meselelerden daha fazla önemsenmiştir. Bu noktada farklı mülahazalar öne çıkmıştır. Neticede bir kişinin sahabe olduğu şu esaslardan biriyle tesbit edilmiştir:

Tevatür Yolu: Yalan üzerine birleşmeleri adeten mümkün olmayan bir cemaatin kendilerinden önceki bir başka cemaatten yaptığı nakille kişinin sahabe olduğunu rivayet etmesidir. Bu, usuller içerisinde en kâmil olanıdır. Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali başta olmak üzere cennetle müjdelenen on kişinin [1[1]] sahabe olduğu tevatür yoluyla sabittir.

İstifâza Yolu: Kişinin sahabe olduğu tevatür derecesine ulaşmayan bir şöhretle bilinebilir. Dımam b. Sa'lebe ile Ukâşe b. Mihsan'ın -radiyallahu anhuma- sahabe olduklarının tesbiti gibi.

Şahadet Yolu: "Şahs-ı vahidin tezkiyesi makbuldür." Kaidesinden hareketle herhangi bir sahabi veya tabiinin "falancanın Rasûlüllah (sav) ile musahabesi vardır" demesi ile de kişinin sahabe olduğu tesbit edilebilir. Mesela Hz Ömer'in devri hilafetinde Ebu Musa el-Eş'ari komutasındaki askerler içerisinde yer alan Hümeme b. Ebi Hümeme ed-Devsi Isfehan'da ishal hastalığından vefat etmişti. Ebu Musa el-Eş'ari Hümeme hakkında; "Vallahi Efendimiz'den (sav) Humeme'nin şehit olacağını işitmiştim." dedi. Bu ifadeden Humeme'nin -radiyallahu anh'ın- sahâbe olduğu anlaşılmıştır.

İkrar Yolu: Kişinin adaletinin sübutu ve Allah Rasûlü (sav) ile aynı zamanda yaşama imkânının mevcudiyeti aşikâr olur, sonrada sahabe olduğu tarafından itiraf edilirse ikrarı kabul edilir. Yani bu durumdaki bir kişinin sahabe olduğuna hükmedilir. İkrarın kabul edilebilmesi için kişinin en geç hicri 110 tarihinde vefat etmesi gerekir. Çünkü sahabe asrı hicri 110'da son bulmaktadır. Bu tarihin tesbiti, vefatından bir ay kadar önce Allah Rasûlü'nün (sav);

"İşte bu geceyi görüyorsunuz ya, bundan sonra geçecek yüz senenin başında bugün yeryüzünde olanlardan hiç kimse kalmayacaktır."[2[2]]

Kimlerin sahabe olduklarının tesbiti noktasında kudretli allameler tarafından bir çok çalışma yapılmıştır. Bunlar içerisinde en mühim olanı, ashabın isimlerini, terceme-i hallerini ve rivayette tek kaldıkları hadisleri gösterebilmek için müstakil olarak telif edilen "Tabakat" literatürüdür. Bu sahada ilk defa müstakil eser veren kişi ise Muhammed b. İsmail Buharı (ö. 256) dir. Zamanla bu alanda geniş hacimli eserler vucüt bulmuştur. Halef selefin eserlerini ikmal etmiştir. Muahhar muhaddislerden İbn Abdi'l-Berr'in (ö. 463) el-İstiab'ında 3500, İbn Esir'in (ö. 630) "Üsdü'l-Gabe"sinde 7554, İbn Hacer Askalani'nin (ö. 852) "e!-İsabe"sinde ise 12279 sahabe mevcuttur. Ne ki bu rakamlar ashabın yekûnuna nisbetle oldukça azdır. Çünkü ashabın yekünü ile alakalı 40 ila 120 bin arasında farklı rakamlar rivayet edilmektedir. Fakat Tabakat müelliflerinin gayretli çalışmalarıyla Allah Rasulü'nden (sav) tek bir tane de olsa hadis rivayet eden hiçbir sahabinin terceme-i hali ihmal edilmemiştir.

Hadis allameleri bin bir meşakkate göğüs gerip kimin sahabi olduğunu tesbit ettiler ve eserlerinde gösterdiler. Öncelikli gayeleri ise, Retene-i Hindi (ö. 632) gibi yalanda şöhret bulanların hezeyanlarını, sahabi kisvesi altında Allah Rasûlü'ne (sav) isnat etmelerine mani olmaktı.

Allah Rasûlü'nü (sav), risafet vazifesinin başlangıcından Ezeli ve Ebedi dostu olan Allahû Teâla'ya irtihal edişine kadar devam eden süreç içerisinde mü'min olarak gören ve o hal üzere vefat eden kimselere sahabe denir.

Melekler Sahabe midir?

1[1] Sa'd b. Ebî Vakkas, Said b. Zeyd, Talha b. Ubeydillah, Zübeyr b. el-Avvâm, Abdurrahman b. Avf ve Ebu Ubeyde b. Cerrah radıyallahu anhum

2[2] Müslim, 44/Fedâilu's-Sahabe, 53 (IV, 1965, H. no: 2537); Tirmizî, 34/Fiten, 64 (IV, H. No: 2251) hadisinden hareketle belirlenmiştir. Rasûlüllah (sav) hicri II'de vefat ettiler. Bu tarih üzerine yüz eklendiğinde hicri 110'a ulaşılır ki, bu da sahabe devrinin sonudur. Bu yüzden hicri 110'dan sonra yapılan ikrarlara itibar edilmemiştir. (İbn Hacer, İsabe., 1,15; Ahmed Naim, Sahih-i Buhari Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, 1/16-17, Ankara/1980

Allah Rasûlü'nü (sav) mü'min olarak gören ve o hal üzere ölen "herkes" zarfında insandan başka kimler var? Hz. Cebrail bazen asli suretinde bazen de Dihyet-i Kelbi hüviyetinde O'nunla (sav) görüşmüştür. Görüşme aşikâr olduğuna göre melekler de sahabe midir?

Bütün zamanlan ibadete ayarlı olan ve bu yüzden nafile ibadet yapmaya dahi zaman bulamayan meleklere peygamber gönderilip gönderilmediği, gönderildi ise Allah Rasûlü'nün (sav) ashâb kadrosuna dahil olup-olmadıkları ihtilaflıdır. Fahruddin Razi "Esraru't-Tenzil" adlı eserinde risaletin melekleri bağlamadığı noktasında icmanın olduğunu nakletmektedir. Fakat icma olduğuna itiraz edenler de vardır. Takiyyuddin Sübki Allah Rasûlü'nün (sav) meleklere de gönderildiğini söylemektedir.3[3] Fakat tercih edilen, risaletin meleklere şamil olmadığı görüşüdür.

Cinler Sahabe midir?

Peygamberlere vahyedilen hakikatler cinleri de bağlar. Çünkü insanlar gibi mükelleftirler. İrade ve ihtiyarları vardır. İbadet için yaratılmışlardır:

"*Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım*."4[4]

Öldükten sonra diriltileceklerdir. İsyankâr olanları cehennemde cezalandırılacaktır. Şunu bilelim ki; Anne karnında örtülmesinden dolayı döl suyuna "cenin", birbirini örten ağaçlarının çokluğundan dolayı ebedi kurtuluş yurduna "Cennet", göğsün örttüğü kalbe "cenan", aklı örtülene "mecnun" denir. Gözleri perdeli olduklarından dolayı meleklere de "cinne" adı verilmiştir. Cinlere bu adın verilmesi ise, gözlerden gizlendikleri ve görülmediklerinden dolayıdır.5[5]

Cinlerin varoluş gayeleri Allahû Teâla'ya ibadet etmektir: Neye ve nasıl iman ve ibadet edeceklerini ise peygamberlerden öğrenmişlerdir: "Hani cinlerden bir grubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'an'ı dinlemeye hazır olduklarında (birbirlerine) 'susun' demişler, Kur'an tamam olunca da uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.

*"Ey kavmimiz! dediler, doğrusu biz Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, Hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun."*6[6]

Bu ayetler bir çok açıdan cinlerin mükellef olduklarına işaret etmektedir:

1- Allahû Teâla cinleri Kur'an'ı dinleyip İman etmeleri, emirlerini uygulayıp yasaklarından sakınmaları için Allah Rasûlü'nü (sav) dinlemeye yöneltmiştir.

2- Cinler, Kur'an'ı dinlediklerini, anladıklarını ve O'nun doğruya ulaştıran kitap olduğunu kabul ettiklerini haber vermektedirler. Onların bu beyanı Musa'yı (as), O'na indirilen Kitabı, Kur'an'in Tevrat'ı tasdik ettiğini ve dosdoğru yola ilettiğini bildiklerini göstermektedir.

3- Allah Rasûlü'nü (sav) görüp, Kur'an'ı dinleyen cinlerin milletlerine; "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun." diye çağrıda bulunmaları, mükellef olduklarına, haber verdiklerini doğrulamak, emrettiklerine de itaat etmek suretiyle Allah Rasûlü'nün (sav) davetine müsbet karşılık vermekle emrolunduklarına delalet etmektedir.7[7] Cinlerin tamamının mükellef olduğu, bir kısmının Allah Rasûlü'nü (sav) dinleyip iman ettiği8[8] dikkate alındığında içlerinde sahabe vardır. Çünkü Hz Rasûlüllah (sav) insanlara olduğu gibi cinlere de gönderilmiştir: Alemlere

3[3] Ahmed b. Ali b. Hacer b. Askalani, el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe, (Mukaddime), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995,1, 10.)
4[4] Zariyat: 51/56.
5[5] Abdulkerim Nevfan, Âlemu'l-Cinn il Davi'l-Kitabi ve's-Sünne, Riyad, 1999, s.11-58
6[6] Ahkaf: /29-30-31
7[7] Şemsuddin Ebu Abdillah Muhammed İbn Kayyım d-Cevzi, Tariku'l-Hicreteyn ve Babu's-Saâdeteyn, el-Matbaatu's-Selefiyye, Kahire, 1394, s. 421
8[8] Cin:72/2.

uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren Allah, yüceler yücesidir.[9][9]

Bütün müfessirler cinlerin de ayette geçen 'âlem' kapsamına girdiği noktasında icma etmişlerdir.[10][10]

"Kalk uyar."[11][11] ayeti mutlak olduğundan akıl sahibi bütün canlıları kapsar. Cinler de bu bağlamda değerlendirilir. Çünkü onlar içerisinde de sefihler, cehenneme girecekler vardır.

İbn Hazm bu noktada şunları söylemektedir: "Allahû Teâla cinlerden bir grubun iman ettiğini, Hz. Rasûlüllah'tan (sav) Kur'an dinlediğini ve içlerinde faziletli sahabelerin yer aldığını bizlere bildirmektedir.[12][12] Ne var ki pozitivizmin gücüyle sarsılan bazı modernistler cin bahsinde bir takım garip te'villere giderek "cin" gerçeğini çarpıtmışlardır. Kâinatta olan her şeyde sebep-sonuç prensibinin hakim olduğunu iddia eden Ahmed Han bu noktada pozitivizme öylesine teslim olmuştur ki; beş duyunun algı sahasına girmeyen her şeyi reddetmiştir. Melekleri insandaki sezgisel bilişin, sudaki akışkanlık ve taştaki katılık gibi yaratılmış nesnelerin hususiyetleri olarak te'vil eden Ahmed Han. [13][13]

Kur'an'ı Kerim'de geçen "cin" kelimesinin kapsamı hakkında da şunları söylemiştir: "Cin kelimesi beş yerde 'can'la aynı anlama gelmekte ve bunlar şer, hastalık ve diğer olumsuzlukların yansımaları olarak anlatılmaktadır. Diğer yerlerde geçen "cin" kelimesinden ise çöllerde, tepelerde ve ormanlarda yaşayan yabani insanlar kastedilmektedir. [14][14]

Modernizmin Mısır ayağında yer alan Muhammed Abduh da cinlerle alakalı Ahmed Han'ınkine benzer mütalalar serdetmiştir. Mucize ve keramet gibi harikulade, melek ve cin gibi de gözlem alanına girmeyen varlıkları te'vil ya da reddeden modernistlerin etkin ve de yeni olanlarından Muhammed el-Behiy "Ahkaf' ve "Cin" sürelerinde geçen cinlerle alakalı şunları söyler: "Bunlardan, Medine'den Mekke'ye gelen ve kimse görmeden Allah Rasûlü'ne (sav) iman eden insan topluluğu kastedilmektedir."[15][15]

Allahû Teâla'nın te'vile imkân vermeyecek bir dille yarattığını ifade ettiği, mükellef olduklarını belirttiği, Hz Rasûlüllah'ı (sav) görüp ondan Kur'an dinlediklerini bildirdiği ve bu dinleme neticesinde içlerinde mü'minlerin olduğunu izhar ettiği cinlerin varlığı bedihi bir hakikattir. O halde insanlar arasında olduğu gibi cinler içerisinde de bir çok sahabe vardır.

Sahabe Vahiy Neslidir

Sahabe, vahiy ile şahsiyet bulmuş bir nesildir. Sahabe nesli vahyinin fikir işçiliğini ve bu işçiliğin bekçiliğini yapmış olan bir nesildir. Vahyin aynasında sahabeye bakanlar, sahabenin hayatında hayata dönüşen vahyi görürler. Günümüzde yani Modern zamanlarda Sahabe konusu, Batılı Müsteşrikler marifetiyle üzerinde soru işaretleri oluşturulmuş, onların söylediklerini "kopyala-yapıştır" yöntemiyle çoğaltmayı "ilim yapmak" ve "Din'i kurtarmak" zanneden yerli Müsteşrikler eliyle de "tekinsiz alan" olarak ilan edilmiş bir konudur. Sahabe hakkında nazil ve varit olmuş (Sahâbe'nin faziletini, onlara karşı gösterilmesi gereken edep ve saygıyı anlatan) ayet ve hadisler vardır. Ehl-i Sünnet'in Sahabe telakkisi işaret edilen bu nasslar temelinde oluşmuştur ve bu meselede sağlıklı bir kanaate sahip olmak için bu nasslar behemehal belirleyici kılınmalıdır. Aksi halde sahabe konusunun sağlıklı anlaşılması mümkün olmaz. Şunu bilelim ki; Sahâbe'yi "vazgeçilmez" kılan hususların başında, bu "Din"i bize nakleden ilk kuşak olma özelliğini taşımaları gelir. Buradaki "Din" kelimesinden murad, yegâne hak din olan İslam'dır. Bu husus şu önemli noktaların altının çizilmesini gerekli kılar:

---

[9][9] Furkan: 25/1.
[10][10] İbn Hacer, İsabe, 1/11
[11][11] Müddessir: /2
[12][12] İbn Hacer, İsabe, I, 14.)
[13][13] Mustafa Öz, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, "Ahmet Han" Maddesi, İstanbul, 1989,11,74.
[14][14] Mustafa Öz, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, "Ahmet Han" Maddesi, İstanbul, 1989, 11, 74.
[15][15] Muhammed el-Behiy, Min Mefahîmi'l-Kur'an fi'l-Akideti ve's-Sülük, Matbaatu'l-İstiklali'l-Kübra, Kahire, 1973, s.133

1) Sözü edilen unsurların başında elbette Kur'an gelir. Kur'an-ı Kerim'in sebeb-i nüzul bağlamında tezahür eden Sahâbe-Kur'an ilişkisi, bu yönüyle cahiliye Arabmın cahiliye şiirlerini ve eyyamını ezberleyip aktarması gibi tek yönlü, mekanik ve yüzeysel değil, kelimenin bütün ağırlığıyla "varoluşsal" bir ilişkidir. Bir başka ifadeyle Sahabe, Kur'an'ın canlı bir süreç içerisinde adım adım inşa ettiği ilk ve tek nesildir. Denebilir ki Kur'an, sadece Sahâbe'nin değil, bütün müzminlerin iç ve dış dünyasını inşa edici ve kendisine inanan herkesin ruhunda dönüşümler oluşturucu özelliktedir.

O halde burada Sahâbe'ye mahsus olan, Sahâbe'yi "özel" kılan nedir?!

Bu sorunun cevabı şudur: Bugün Kur'an bize, nüzul süreci bizim müdahil olmadığımız bir dönemde tamamlanıp bitmiş ve iki kapak arasında toplanmış bir metin olarak, yani "Mushaf olarak hitap etmektedir. Bugün hiçbirimizin hayatında "Acaba bugün Rabbimiz ne buyuracak", ya da başımıza gelmiş bir olay hakkında "vahiy nasıl bir çözüm getirecek?" gibi bir sorunun heyecanlı beklentisinden söz edilemez. Oysa Sahabe için durum böyle miydi? Onlar için Kur'an, kimi zaman isim vererek [16][16] gibi[17][17] kimi zaman ima ve işaret yoluyla örneğin Hz. Ebû Bekr (R.a) hakkında "ikinin ikincisi" ifadesini kullanılmıştır,[18][18] kimi zaman da belli özelliklerini anarak örnek olarak "Peygamber kızları"[19][19] "Peygamber hanımları"[20][20] "Ehl-i Beyt"[21][21] "Muhacirim"[22][22] "Ensar"[23][23] zikredilebilir.

Şüphesiz bunlar dışında da kendilerinden işaret yollu bahsedilen sahabeler mevcuttur, kendilerinden bahseden, sabah ve akşam, hazarda ve seferde, darlıkta ve genişlikte... kısacası hayatın her anında ve merhalesinde yeni bir heyecan, yeni bir hüküm/mesaj, yeni bir oluş, yeni bir davranış ve anlayış kodu, yeni bir idrak boyutu demekti.

Sahâbe-i Kiram, hayatını vahyin tatbikat zemini yapmıştır. Vahiyde olan onların hayatında olmuştur. Nazil olan her ayeti hücrelerine sindirircesine bellemek, fehmetmek ve ilk elden muhatapları olarak onu eksiksiz biçimde hayata aktarmanın gayreti içinde olmak onların biricik varlık amacını oluşturuyordu. Hayatın her amnı canlı nüzul sürecinin rehberliğinde adım adım kat etmek, nüzul sürecinin bir parçası olma bahtiyarlığına hiçbir zaman eremeyecek nesiller için -belki "anlaşılması" değil ama- "hissedilmesi" imkân dışı bir meseledir...

Sahâbe-Kur'an ilişkisi, sadece onların nüzul sürecine müdahil olmalarıyla sınırlı değildir. Bu ilişki aynı zamanda Kur'an'ın sonraki nesillere aktarımında Sahâbe'nin vazgeçilmez rolünü de belirlemektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, Sahâbe'nin buradaki fonksiyonu kuru bir nakil ameliyesinden ibaret değildir. Dolayısıyla Modern dönemde yerli İlahiyatçıların, bir yandan İslam'ın tek kaynağının Kur'an olduğunu söylerken, diğer yandan onu bize nakleden mütevatir zincirin bu en hassas halkası hakkında fütursuzca kelam etmesi, bindiği dalı kesen kimsenin hamakatinden daha hazin bir manzara oluşturmaktadır.

Kur'an'ın korumasının bizzat Kadim Kelam'ın sahibi tarafından garanti edildiği bu babda sık sık ileri sürülen argümanlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Oysa bu ilahî garantinin, Kur'an'ın korunmasında ve aktarımında Sahabe halkasının hassasiyeti üzerinden fonksiyon icra ettiğini gözden uzak tutmak mümkün değildir. Aksi halde Kur'an'ın ilahî garanti altında bulunduğunu ifade eden 15/el-Hicr, 9 ayetinin -sırf aklî bir ihtimal olarak- Kur'an'a bilahare eklenmiş olamayacağını garanti etme'k mümkün olmayacaktır. Bir diğer ifadeyle, herhangi birisi bu ayeti bizzat Sahâbe'nin Kur'an'a sonradan eklediğini iddia edecek olursa, Sahabe hakkında ileri geri konuşan kimselerin bu iddiaya verecek hiçbir tatminkâr cevabı olamaz...

2) Sahâbe'nin yegâne hak din olan İslâm'ı bize nakleden ilk kuşak olması, Kur'an'ın ilk mübelliğ, mübeyyin ve

---

[16][16] Zeyd b. Harise R.a
[17][17] el-Ahzâb: 33/37.
[18][18] et-Tevbe: 9/40.
[19][19] el-Ahzâb: 33/59.
[20][20] el-Ahzâb: 33/6, 53.
[21][21] el-Ahzâb: 33/33.
[22][22] Âl-i İmrân: 3/195, el-Enfâl: 8/72, el-Hacc: 22/58-9.
[23][23] el-Enfâl: 8/74, et-Tevbe: 9/100-17.

müfessiri olan Sünnet'in de bize onlar kanalıyla gelmiş olmasını tazamrnun eder. Bu Din'in sahibinin, Yüce Kelam'inin "tebliğlini olduğu gibi "beyan"ını da Sünnet'e havale ettiği hatırlanacak olursa[24[24]] Sahâbe'nin bu bağlamdaki önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Zira Kur'an'ın olduğu gibi Sünnet'in de ilk muhatabı, muhafızı ve nakilcisi Sahâbe'den başkası değildir. Hem bizzat Kur'an'ın nüzul sürecinin müdahil ve müşahitleri olmaları, hem de Sünnet'in sebeb-i vürudunu teşkil etmeleri dolayısıyla Sahabe halkasının Kur'an bağlamındaki önemi neyse, Sünnet bağlamındaki önemi de odur. Daha da önemlisi, Kur'an'ın anlaşılması, hayata aktarılması ve ondan hüküm istinbatı noktasında Sahâbe'nin Sünnet'ten aldığı eğitim ve ilham, sonraki nesillerin Kur'an ve Sünnet'e yaklaşımını belirleyen en önemli etken olmuştur. Zâhid el-Kevseri Rh.a. bu konuda şunları söyler:

"Hz. Peygamber (sav), ashabını Din'de fıkıh sahibi yapmış ve kendilerini istinbat yöntemleri konusunda eğitmişti. Hatta daha kendisi hayattayken Sahâbe'den 6 kadar şahıs fetva veriyordu. Hz. Peygamber (sav)'in âhirete intikalinden sonra Sahabe bu 6 kişiden Fıkıh öğrenmeye devam etmiştir. Onların, Sahabe ve Tabiun arasında fetva vermekle meşhur olmuş öğrencileri mevcuttu.[25[25]] Çünkü Sahabe, "Kur'an'ın beşer boyutundaki somut dili ve tecellisi olan Hz. Peygamber (sav)'e sadece fizik değil, aynı zamanda tabir doğruysa "ontik yakıntıkları dolayısıyla "mizac-şinas-ı Rasûl" bir nesildir. Abdullah b. Mes'ud (R.a)'in, Sahâbe'ye ittibayı temellendirirken kullandığı, "Allahû Teâla'nın Rasûlü için seçtiği Sahâbe'nin izinden ayrılmayın" tarzındaki ifade de bu gerçeği vurgulamaktadır.

Din'in, Hz. Peygamber (sav)'in rehberliğinde, ama artık O'nun fizik varlığı olmaksızın yaşanmaya başladığı ilk dönem Sahabe dönemidir. Bu dönemin, Din'i Peygamber'den telakki eden ilk neslin, yani ilk İslâm toplumunun kendi ayakları üstünde durma tecrübesini yansıtması dolayısıyla ayrı bir önemi haiz bulunduğu muhakkaktır. İslâmî ilimlerin usûllerinin "beşer tecrübesi" bağlamında ilk referansını Sahabe kuşağının oluşturmasının esprisi burada yatmaktadır. Sahâbe-i Kiram, vahyin nasıl hayata dönüştürülmesi gerektiğini kıyamete kadar yaşayacak olan müslüman nesillere örnek model nesildir. Sahâbe'yi Kiram'ı devre dışı bırakanlar, vahyi öğrenmekten ve hayata hayat yapmaktan mahrum kalırlar.

Sahabenin Hepsi Udüldür

Sahabe, vahyinin nasslanyla önümüze konulmuş seksiz ve şüphesiz örnek modeldir. Ehl-i Sünnet'in Sahabe anlayışı, onların "seçilmiş" bir nesil olduğu gerçeği üzerine ibtina eder. Sahabe, tebliğden önce temsil etti, yaşadıklarını rivayet etti. Halleriyle konuştular. "Saadet Asrını", hususi renkleriyle bozmadan sonraki zamanlara taşıdılar. İnsanlar Allah Rasûlü'nü (sav) onlar vesilesiyle tanıdı. Fıkıh, Tefsir, Kelam. Sahabenin rivayet ettiği Kur'an ve Sünnet'ten neşet etti. Allah Rasıılü'nün (sav) talebeleri addedilmeleri ve medeniyetin taşıyıcıları olmaları adaletlerinin araştırılmadan kabul edilmesine gerekçe oldu. Eğer rivayetlerini kabul etme noktasında tereddüt olsaydı, İslâm "Saadet Asrı" ile sınırlandırılmış, sonraki yıllara taşınmamış olurdu.

Sahâbe'ye böyle bir vasıf izafe edilişini yadırgayanları şu nokta üzerinde iz'anla düşünmeye davet ederiz: İslâm, kıyamete kadar baki kalacak son/tek Hak Din ise, onun temel kaynaklan bakımından bize ve gelecek kuşaklara kadar hiçbir noksanlığa maruz kalmadan ulaşmış olmasındaki zaruret de bedihîdir. Aksi halde Yahudiliğin ve Hristiyanlığm başına gelenlerin İslâm'ın da başına gelmesi kaçınılmaz olurdu!

"Sahâbe'nin adaleti" ifadesini, onlara "masumiyet/günahsızlık" izafesi gibi anlamak derin bir yanılgıdır. Bu ifade onların günahsızlığını değil, Din'in gelecek kuşaklara kavlî ve fiilî olarak gerçek manada aktarımındaki güvenilirliklerini anlatmaktadır. Elbette Sahabe günah ve hatadan masun değildir. Ehl-i Sünnet arasında onlara böyle bir vasıf izafe eden de olmamıştır.

"Sahâbe'nin adaleti"nden ne anlaşılması gerektiği konusunda Allame Abdülhayy el-Leknevî (Rh.a.) şöyle der:

[24[24]] en-Nahl Suresi: 16/44, 64
[25[25]] Makâlâtü'l Kevserî Sh: 161-2

"Adalet" tabiri bazen, rivayette taammüden yalan söylemekten kaçınmak ve uzak olmak anlamında kullanılır. Muhaddisler'in, "Sahâbe'nin tamamı udûldür" şeklindeki sözle kasdettikleri mana da budur. es-Sehâvî, Fethu'l-Muğîs'te şöyle der: "İbnu'l-Enbârî şöyle demiştir: "Sahâbe'nin adaletinden murat, onlar hakkında ismet sıfatının sabit ve onların günah işlemesinin müstehil olduğunu söylemek değildir. Bundan murat, onların rivayetlerini, adalet sebeplerini araştırma tekeîlüfüne girmeksizin ve tezkiyelerini istemeksizin kabul etmektir. Ancak adaleti yaralayıcı bir fiili işlemiş olmaları durumu söz konusu olursa, o başka. Böyle bir durum da sabit olmamıştır.[26][26]

Gerek hadis rivayetinde ve gerekse inanç ve amel olarak İslâm dininin müteakip nesillere öğretilmesinde ilk kaynak olmaları bakımından sahabenin önemi pek büyüktür. Bu sebepledir ki İslâm dini tarihinde her bir sahabi üzerinde titizlikle durulmuş, her birinin tercemesi veya hayat hikâyesi yazılarak ciltler dolusu sahabe tarihleri meydana getirilmiştir.

"Adalet" ise: Hadis naklinde rivayetlerin kabul edilebilmesi için ravi-lerde bulunması gereken vasıflardan biri ve en önemlisidir ki insanı, kebair (büyük günah) işlemekten ve sagâir (küçük günah) üzerinde ısrar etmekten alıkoyan bir melekedir. Şahitlik ve rivayetinin kabul edilmesini gerektirecek şekilde insana itaat ve mürüvvetin hakim olmasıdır. Zira insanın işlerinde masiyet (günah, isyan) ve mürüvvetsizlik galebe çalarsa şahitliği ve rivayeti reddedilir. Dinde sîret (hal ve gidiş)in doğruluğu ve düzgünlüğüdür ki ruha; sağlamlık verir ve onun takva ve mürüvvete yönelmesini sağlar; bu suretle, insanın doğruluğu hakkında nefislerde güven hasıl olur. Zira insanı, yalandan alıkoyacak Allah korkusuna sahip olmayan bir kimsenin sözüne güvenilmez. Diğer taraftan, mubah olmakla beraber, mesela yolda bir şey yemek, cadde ortasında işemek, reziiane sohbetlerde bulunmak, şakada ifrat (aşınlığ)a gitmek gibi mürüvveti zedeleyebilecek fiil ve hareketlerden sakınmak, adalette şart koşulduktan sonra; bir soğan tanesi çalmak veya kasten bir buğday tanesi ağırlığında noksan tartmak gibi, küçük-büyük bütün günahlardan sakınmak da adaletin şartlarındandır. Zira bütün bunlar, dinîn zayıflığına delâlet eden kusurlardır. O dereceye kadar ki bu kusurları kendisinde bulunduran bir insan dünyevi gayeleri için yalan söylemekten bile çekinmez.

Şahit ve muhbir (haber veren)in sıfatı olarak matlub olan adalet:

Kişinin dininde istikameti, mezhebinde selâmeti; fısktan, kalbinin ve organlarının adaleti iptal ettikleri bilinen düşünce ve hareketlerden uzaklığıdır. Bu bakımdan, adaleti tanıtan sıfatların tümü için: "Allah'ın emirlerine ittiba, nehyettikierinden intiha (vazgeçme)dir" demek gerekir. Bununla beraber, insanın bütün günahlardan salim olmadığı da bilinen gerçeklerdendir. Kendisine emrolunan şeylerden bazılarını terkedenlerle, bütün vecibelerini terk eden kimselere kadar, çeşitli derecelerde yer alanlar vardır. Buna göre adaletle vasıflanan kimseyi tarif ederken şu hususları belirtmek lazımdır: Adil o kimsedir ki, farzları eda ettiği, kendisine emrolunan şeylere sıkıca yapıştığı, nehyolunanlardan korunduğu, adaletini düşüren fuhşiyyattan sakındığı, fiil ve hareketlerinde hak ve vacip olanı araştırdığı, dinini ve mürüvvetini ihlâl eden sözlerden kaçındığı cümlenin maruf ve malumudur. İşte hali böyle olan kimse, dininde adaletle vasıflanan, hadisinde sıdk ile maruftur. Şunu da unutmamak lazımdır ki, bu kimsenin, failini fasık mertebesine indiren büyük günahlardan sakınması kâfi değildir. Halk arasında, küçük günahlar arasında bilinen yalancılık, az miktarda dahi olsa yanlış tartı, bir patlıcan hırsızlığı ve müslümanların yalan sözlerle kandırılması gibi fiil ve hareketlerden de sakınması lâzımdır.

Özet olarak: Adalet'i, bir müslümanın Rabbine ve insanlara iyi olmasını sağlayan vasıfları toptan ifade eden bir tabir olarak tarif edebiliriz. Allah'a karşı iyi olması Kur'an'ın ve Sünnet'in emirlerini yapıp, yasaklarından kaçınmasıyla gerçekleşir. İnsanlara karşı iyi olması ise, halk nazarında değer ve itibarını düşürecek davranışlardan, sözlerden kaçınmasıyla gerçekleşir. Neticede bu da bir bakıma Allah'a karşı iyi olmanın, kâmil mânada dindarlığın bir neticesidir. Zira dinimiz güzel ahlâka, ma'rufa,[27][27] uymayı da emretmiştir. Öyle ise adalet, râvî'nin dînî-insânî yönlerini ifade eder, manevî değerini ortaya koyar.

Adalet'in birrâvîde hakîkî mânâda sübût bulması, adaleti teşkîl eden sıfatların onda görülmesine ve bunun

---

[26][26] Abdülhayy el-Leknevî, Zaferu'l-Emânî, 539 vd

[27][27] âyet ve hadiste yer almamış olsa bile imamlarca güzel sayılmış örfler, âdetler vs

şahitliği makbul kimselerce te'yîd edilmesine bağlıdır.

Adalet'in ne olduğu ile ilgili bu bilgilerden sonra, adaleti tamamlayan 'şartları kısaca sayalım:

1- Akıllı olmak,

2- Bulûğ çağına ermiş olmak,

3- Müslüman olmak,

4- Sağlam, ehl-i sünnet inancına sahip olmak,

5- Dindarlık, takva sahibi olmak,

6- Özü-sözü doğru olmak,

7- Mürüvvet, güzel ahlâk sahibi olmak

8- Ravi'nin meşhur yani herkesçe tanınmış olması,

9- Ravi'nin rivayet yaptığı kimseyle karşılaşmış, görüşmüş olması. Sahâbe'nin ıstılah manası: Hz. Peygamber (sav) devrini idrak etmiş, mü'min olarak Hz. Peygamber (sav)'i görmüş, O'nun sohbetinde bulunmuş ve yine mü'min olarak ölmüş olan kimselere sahabe denir.

"Sahabenin hepsi adalet vasfı ile muttasıftır" Ehl-i sünnetin, ashabın fazileti ve adaleti hakkında dayandıkları icmâ' delili: Nevevî, Îbnu's-Salâh ve İbn-i Abdi'l-Berr'in nakline göre, bid'at sahibi bazı kimselerden başka bütün İslâm bilginleri, ashabın udûl olduklarında ittifak halindedirler. Bir sahabeye müslümanlar arasında, Hz. Peygamber (sav)'i görmüş olmaktan ileri gelen müstesna bir makam ve şeref tanınmış olmaktadır.

Ehl-i sünnet ve'l-cemaat'e mensub olan bütün mü'minler sahâbe'nin hâiz olduğu bu yüce makamda müttefiktirler. Kıyamete kadar gelecek bütün mü'min nesillerden hiçbiri, hiçbir ferd Ashâb'a mensup hiçbir kimseye karşı fazilet noktasında üstünlük iddia etmez. Onların efdaliyeti bizzat Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber (sav) tarafından ifâde edilmiştir.

Ehl-i Sünnet, Ashâb-ı Kiram'ı bir bütün kabul etmekte de müttefiktir. Hususî, ferdî fezâilde aralarında dereceleme yaparsa da sahâbelik faziletinde hepsini bir görür

Ashâb'i bir bütün olarak sevmek, hepsine ayırım yapmadan güvenmek Kur'ân-ı Kerîm ve Rasûlüllah (sav)'ın emirleri gereğidir. Buna bir bakıma sahabenin adaleti denir. Yeri gelmişken şunu beyan etmekte fayda vardır: Dinen Ashâb-ı Kiram'a güvenmeyenlere güvenilmez. Ashâb-ı Kiram'ı önemsemeyip küçümseyen, onları hor ve hakir görenlerin hiçbir haberlerine güvenilmez. Sahabeler, Peygamberlerden sonra dünyanın en adil insanlarıdır. Onlara güvenmeyenlerin dine güvenleri kalmamış demektir. Dine güveni kalmayana da güvenilmez.

Ashâb-ı Kiram Allah'ın Yeryüzündeki Şahidleridir

Ashâb-ı Kiram, yeryüzünü aydınlatan hidayet yıldızlarından meydana gelmiş nurlu topluluğun adıdır. Sahabe, Allahû Teâla tarafından seçilip gönderilen hatemü'l enbiya Hz. Muhammed (sav)'in eliyle vahyide şahsiyet bulan kimsedir. Sahabe olmanın ve de o duruş üzere kalmanın "nasılhği" ulema indinde farklı mütalalara neden olmuştur. Muhaddislere göre; Allah Rasûlü'nü (sav) müslüman olarak bir defa gören kişi sahabedir. Fakat O'nu

(sav) mü'min olarak görenin iman üzere ölmesi şarttır. [28[28]]

Sahabe olma şerefine nail olan, ardından irtidat eden sonra tekrar müslüman olan fakat yeni halinde Allah Rasûlü'nü (sav) göremeden ölenler tarifin dışında kalırlar. Bu yüzden Kurre b. Meysere, Eş'as b. Kays gibi bir ara irtidata irtikap edenler Ebu Hanife ve Şafı'ye göre sahabe kabul edilmezler. [29[29]] İrtidat ameliyesi kişinin bütün amellerini iptal ettiği gibi sahabi olma payesini de alır-götürür. [30[30]]

Rasûlüllah (sav)'i görmenin nasıllığı ile ilgili mülahazalar şu çerçevededir: Kişi bizatihi O'nu (sav) görmeyi kast ediyor, ya da başkası vesile oluyor, bizzat O'na (sav) bakıyor, ya da hedefinde başkasını görmek varken gayri ihtiyari olarak bakışları O'na (sav) alıyor. [31[31]]

Eğer bütün bu bakışların öncesinde iman varsa "gören" kişi sahabe kabul edilir. Rasûlüllah (sav)'i görmek, "O'na (sav) mülaki olmak" anlamında değerlendirilmelidir. Zira îbn Ümmi Mektum gibi Efendimiz'i (sav) dünya gözü ile göremeyenler de tereddütsüz sahabedir.[32[32]]

Sağım solunu birbirinden ayırabilen veya "sözü anlayıp karşılık verebilecek" derecede bir dirayete malik olan çocuklar da sahabedir.[33[33]] Ebu Zueyb El-Hüzeli gibi O'nu (sav) ölümle defn arasında görenler yaşarken görme bahtiyarlığına eremediklerinden sahabe kabul edilmezler. [34[34]]

Sahabenin cerh edilmesi, İslâmi literatürde tashihi gayri kabil öylesine büyük gedikler açacaktır ki, sağlam senetlerle rivayet edilen bir çok hadis reddedilecek, onlar üzerine bina edilen Fıkıh, Kelam gibi İslâmi disiplinler arşive kaldırılacaktır. Cemel, Sıffın gibi hâdiseler içerisinde yer almış ya da uzlete çekilmiş olsun Ashabın tamamı adildir. Bu hususta icma vardır.[35[35]] Ümmetin muhaddisinden müfessirine, mütekelliminінden fukahasına bütün alimlerin adil olduklarına icma ettikleri ashap hakkında Harici, Rafızi, Mu'tezili kimliğe sahip fırka mensuplarının cerh edici ifadeler kullanmaları ilmi olmaktan fevkalede uzaktır.

Şayet Kur'an ve Sünnet'in sahabenin adaletine dair kat'i beyanları olmamış olsaydı yine de onları ta'dil etmek gerekirdi. Çünkü hicretleri, cihadları, Allah yolunda mal ve canlarını feda etmeleri, kalplerindeki itminanın muazzam derinliği, adaletlerinin kemaline işaret etmektedir. Allah sahabeden; sahabe de Allah'tan razı olmuş, İlahi rızaya muhatap olmaları doğruluklarına, doğrulukları da sünneti olduğu gibi rivayet ettiklerine tanıklık etmekte. Hâdise bu iken insanlardan ashabı ta'dii etmelerini talep etmek fuzuli bir ameliye olur. Zira Allah ve Rasülü'nün (sav) tezkiyesinden sonra söylenecek her söz zaittir. Ulema cephesinden gelen mütaalalar ise nakledilenleri beşer idrakiyle teyitten ibarettir.

Allahû Teâla ashabı, uğrunda cihad etmek için seçti. Rasûllerden sonra insanlık tarihinin en faziletlileri oldular. Allah'ı tek mabud olarak tanıdılar. Dilleri, kalpleri, aşkları, iradeleri hasılı topyekün mevcudiyetleriyle O'na yaklaştılar. Allah Onları kul, dost ve sevgili edindiği gibi onlar da Allah'ı bütün mevcudata tercih ettiler. Aşırı sevgi ve merhametinden dolayı Allah onlara dinde hiçbir zorluk çıkarmadı. [36[36]]

Hakkı yüceltmeleri için seçilen ashabın adaletini tartışmaya açmak -haşa- Cenab-ı Hakk'ın seçimde isabet edemediğini gösterir ki, böyle bir yaklaşımın temelinde Kur'ani bakışa itiraz vardır.

"(Rasülüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."[37[37]] Onlar bütün mevcudiyetleriyle Rasûlüllah (sav)'e uydular, Onunla hicret ettiler, yan yana durup düşmana karşı

[28[28]] Ali b. Muhammed b. el-Kari, Şerh-u Şerhi Nuhbeti'l-Fiker, (tah. Abdu'l-Fettah Ebu Gudde), Daru'l-Erkam, Beyrut, ty., s. 576.
[29[29]] İzzuddin İbn Esir Ebi'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezeri, e'sdu'l-sabe fi Ma'rifeti's-Sahabe, (Mukaddime), Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ty., I, 11
[30[30]] Ali el-Kari, a.g.e., s. 576
[31[31]] Ali el-Kari, a.g.e., s. 576
[32[32]] Ali el-Kari, a.g.e., s. 548-579
[33[33]] İsmail Lütfî Çakan, Hadis Usûlü, İfav, İstanbul, ty., s. 81.
[34[34]] İbn Esir, a.g.e., I, 10
[35[35]] İbn Hacer, kabe, 1, 25
[36[36]] İbn Kayyım, İ'lamu'l-Muvakki'în an Rabbi'l-Alemin, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1996, IV, 116.
[37[37]] Âl-i İmran Suresi: 3/30.

savaştılar, Semre ağacının altında O'na (sav) bey'at ettiler. Ne, nasıl yapılması gerekiyorsa öyle yaptılar. Hz Rasûlüllah'a ittiba etmelerinin karşılığında Allahû Teâla'nın sevgisiyle mükâfatlandırıldılar. Madem mü'min Allah'ın sevdiğini sevmek, buğzettiğine de nefret etmekle memurdur peki niçin ashaba ta'n edilir. Rasûlüllah (sav) buyuruyor ki;

"İmanın alemeti Ensar'ı sevmek; nifakın ki ise O'na buğz etmektir."[38[38]]

Bu hadis ashabın ileri gelenleri dahil tamamı hakkında geçerlidir.[39[39]]

Buna göre ashabı istisnasız sevmek mahza imandan, buğzetmek ise mahza nifaktan kaynaklanmaktadır. Kur'an ayetlerinden ve Rasûlüllah diyor ki ashab adildir. Sonraki kuşakların onları ta'dil etme ameliyelerine muhtaç değillerdir. Bu noktada yapılan bütün çalışmalar bir manada sahih mirasın tekrarından ibarettir. Bununla birlikte söz konusu ayetler nazil olmamış olsaydı yine de onların Allah yolunda yaptıkları cihad, İslâm'ın değerlerini yüceltebilmek için can ve mallarını seferber etme hasletleri, anadan yardan geçecek derecede teslimiyetleri, adaletlerine delalet etmeye yeterdi.

Hz. Peygamber'in ashâb-ı kiram ile ilgili olarak ümmetine yaptığı çağrı ve uyarıları arasında, onlara kötü söz söylememek, sövmemek ve onları yermemek ağırlıklı bir yere sahip bulunmaktadır. Nakledildiğine göre, Hz. Peygamber'e ilk iman eden sekiz kişiden biri olan ve daha hayatta iken cennetle müjdelenmiş on büyük sahabe aşere-i mübeşşere içinde yer alan Abdurrahman b. Avf radıyallahu anh (ö. 32/652) ile hicri sekizinci yılın başlarında müslüman olan Halid b. Velid radıyallahu anh (ö. 21/642) arasındaki bir meseleden dolayı Halid b.Velid, Abdurrahman b. Avf'a kötü sözler söylemişti. Bunun üzerine Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Ashabımdan kimseye sövmeyin. Zira sizden herhangi biriniz Uhud dağı kadar altını sadaka olarak verse onların bir ölçeklik (müdd) hatta yarım öiçeklik sadakasına ulaşamaz"[40[40]] buyurmuş,

Hâlid b. Velid'in şahsında tüm müslümanları bu konuda ciddî şekilde uyarmıştır. Bu hadisten anlaşılmaktadır ki, Hz. Peygamber'in yakın çevresini oluşturan kıdemli sahabelere, ilklere, lâyık olmadıkları tarzda söz söyleyen öteki sahâbîler, sahâbî olmayan kimseler yerine konulmakta ve "ashabıma sövmeyin" (lâ tesübbû) nehyine/yasağına muhatap kılınmaktadırlar.[41[41]] Hatta bu olay ve beyân-ı peygamberi delil kabul edilerek Tâbiûn kelime ve neslinin, Hudeybiye anlaşmasından sonra müslüman olanları kapsadığı bile ileri sürülmüştür [42[42]] Hadisin söyleniş sebebinden[43[43]] geç dönemde müslüman olanların -sahabe olmakla beraber "benim ashâbım" (ashâbe) iltifatının özel anlamı/çerçevesi içinde sayamadıkları gibi bir izlenim edinmek de mümkün gözükmektedir.

Öte yandan *"..Elbette içinizden, fetihten önce infak eden ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildirler. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir"*[44[44]] âyeti, esasen Mekke Fethi'nden önce ve sonra yapılan iyiliklerin ve cihadın aynı olmadığını, öncekilerin fazilet ve sevaplarının, sonrakilerden üstün ve büyük olduğunu belgelemektedir. Bir başka rivayette de Hz. Peygamber:

"Kim benim ashabımdan birine söverse, Allah'ın laneti onun üzerine olsun" [45[45]] diye ciddî bir tehdidde bulunmuştur. Bu rivayet "rahmet Peygamberinin konuya ne kadar önem verdiğini, ve sahabeden olduğu sabit ve meşhur olan herhangi bir sahâbîye ileri-geri söz etmenin ve sövmenin kişiyi, Allah'ın rahmetinden uzaklaştıracak, lanete uğratacak vahim bir hata ve ağır bir suç (haram) olduğunu açıkça ortaya koymuş

[38[38]] Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud el-Ayni, Umdetu'l-Kâri Şerh-u Sahihi'l-Buhâri, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001,1, 244
[39[39]] Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud el-Ayni, Umdetu'l-Kâri Şerh-u Sahihi'l-Buhâri, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, I, 244
[40[40]] Müslim Fedailü's-sahabe 221; Ayrıca bk. Huhârî, Fedailü'l-ashâb 5; Ebû Dâvûd, Sünnet 10; Tirmizî, Menâkıp58;Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 11
[41[41]] Ali el-Kâari, Mirkât, X, 355.
[42[42]] Kurtubî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân, VIII, 239
[43[43]] sebeb-i vürüd
[44[44]] el-Hadid Suresi: 59//10.
[45[45]] Heysem, Mecmeu'z-zevâid, X, 21

olmaktadır. Nitekim İslâm bilginleri, sahabeden herhangi birine sövmenin fâsıklık ve büyük günahlardan olduğu, onlara sövmeyi helal sayarak sövmenin ise, küfür sayıldığı konusunda görüş birliği içindedirler.

Hz. Peygamber'den sonraki dönemde sahâbiler arasında görülen ihtilaşarm ve bazı acı olayların ictihad kökenli olduğu, isabet edenin on, hata edenin ise bir sevap aldığı düşünülüp hepsi hakkında hüsn-i zanda bulunmak, hem terdin hem de ümmetin iyiliğine/maslahatına daha uygun bir tavırdır. Söz konusu olaylar dolayısıyla sahabelere hakarete varan sözler söylemek ve sövmek/küfretmek gibi hatalara asla düşüimemelidir.

Sahabelerin hayırlılığı hadis-i şerifte "*Sizden herhangi biriniz Uhud dağı kadar altını sadaka olarak verse onların bir ölçektik hatta yarım Ölçeklik sadakasına ulaşamaz*" diye bir de örnek verilerek vurgulanmıştır. Bir başka rivayette Hz. Peygamber yemin ederek *"Sizden biri Uhud dağı kadar altın infak etse bile, onların bir müdd/ölçek veya yarım müdd/ölçek sadakasının sevabına yetişemez"*46[46] buyurmaktadır. Daha başka bir rivayette de kendisine yöneltilen "Biz mi yoksa bizden sonrakiler mi daha hayırlıdır?" sorusuna cevaben Hz. Peygamber; *"Onlardan biri Uhud dağı kadar altın sadaka verse, siz sahabelerin bir öiçeklik hatta yarım öiçeklik sadakasının sevabına ulaşamaz"*47[47] diye durumu açıklamıştır.

Her işin ve amelin kıymetli, çok kıymetli ve en kıymetli olduğu zamanlar vardır. Yine küçük bir iyîliğin çok büyük kabul edildiği, büyük bir iyliğin sıradan sayılabildiği durum ve zamanlar olabilir. Bu, o dönemin şartlarına bağlı olduğu kadar, o işi ya da ameli/iyiliği yapanın durumuyla da yakından ilgilidir.

Sahabeler, özellikle de ilk müslüman olan sahâbiler "es-sâbikûn el-evvelûn 48[48] gerek kişisel durumları gerekse içinde bulundukları dönemin şartlan bakımından fevkalâde nâzik ve anlamlı bir konumdaydılar. Bu sebeple onların Allah yolunda verdikleri bir ya da yarım öiçeklik bir sadakanınn değeri, daha sonraki gelişmiş ve yerleşmiş şartlardakilerin verecekleri Uhud dağı büyüklüğündeki sadakalardan çok daha kıymetli idi. İşte böylesine nâzik ve zor durum, sahâbilerin öteki m üsl umanlardan farklı ve üstün olmalarında ağırlıklı bir ortam olarak dikkat çekmektedir. Onlar da bu durumu, gerçekten gıbta edilecek biçimde özverili ve samîmi davranışlarla değerlendirmişlerdir. Aslında Hz. Peygamber'in "sizden biriniz.." sözlerinin ilk muhatabları da hiç kuşkusuz sahabelerdir.

Böyle olunca hadîs-i şerifteki "bir veya yarım ölçeklik sadakalarının sevabına ulaşılamayan sahabeler", daha özel manada ve daha dar çerçevedeki sahabeler olduğu anlaşılmaktadır. Ya da "sizden biriniz.." ifadesinden maksat, ikinci rivayette 49[49] açıkça görüldüğü gibi "onlardan biri" yani sahabelerden sonraki (sahabe olmayan) müslümanlardır.

Sahabelerin konumuna ulaşılamayacağı, manevi değil, maddî bir örnek (sadaka) üzerinden anlatılmış olması da dikkat çekmektedir. Belki bu açıdan, gelişmiş imkânlara sahip olan sonraki müslümanların, en azından görüntüde, yani miktar olarak sahabelere ulaşabilecekleri hatta onları geçebilecekleri akla gelebilir. Ama önemli olanın görüntü değil, sonuç/sevap yönü olduğu, bu noktalardan sahabelere ulaşılamayacağı, Uhud dağı örneği verilmek suretiyle kesin bir şekilde gösterilmiş olmaktadır. Bu da Allah onlardan razı olsun ashâb-ı kirâm'ın diğer müslüman nesillerden asıl farkını oluşturmaktadır.

Erkeği olsun kadını olsun sahabenin her biri, İslâm'ı ciddiye almanın örneğidir. Sahabe daha sahabe döneminde iken ihtiyaç haline gelmiştir. Bakınız İmam Buharı (Rh.a.) naklettiğine göre; bir gün Hz. Ömer (R.a.), dostlarına; "Haydi herkes bir şey dilesin" demiş. Mecliste bulunanlardan kimi "Ben şu oda dolusu gümüşüm olsun da onu Allah yolunda harcayim isterim", kimi; "Şu oda dolusu altının olsun da Allah yolunda harcayım" demiş. Kimileri de aynı gerekçe ile daha başka maddî değerlerinin olmasını istemiş. Hz. Ömer (R.a.) "Başka ne istersiniz?" diye sormuş. Onlar da; "Biz başka bir şey istemeyiz" diye cevap vermişler. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.) şöyle

46[46] Buhârî, Fedâilü ashâbi'n-Nebî 5; Müslim, Fedailü's-sahâbe 221,222; Ebu Davıid, Sünnet 10; Tirmizî, Menâkıb 58; İbn Mâce, Mukaddime II, Ahmed b. Hanbel, Müsned, III.
47[47] Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 6.
48[48] Tevbe Suresi: 9/100.
49[49] el-Müsned Ahmed b. Hanbel, VI, 6

demiştir:

"Ben, Ebû Ubeyde b. el- Cerrah, Muâz b. Cebel ve Huzeyfe b. el-Yeman gibi şu oda dolusu insan isterim ki onları, insanların Allah'a itaati öğrenmeleri yolunda görevlendireyim."50[50]

Sahabe kıvamında yetişmiş eleman ihtiyacı her dönem ve devrede bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla İslamî hizmetlerde sahabe mesleğini esas alanların sahâbe-i kirâm'ı kendilerine model edinmiş kadroları yetiştirmeleri ve böyle yetişmiş kadroları Önemsemeleri azad kabul etmez bir görevlerindendir.

O halde "ulaşılamayan üzüme koruk demek" kıskançlığı, aceleciliği ve çaresizliği içinde, İslâm nesillerinin ilki ve İslâm tarihinin ilk inşacıları hakkında, ağzını tutmak, onlar aleyhinde ileri-geri söz söylememek, hele hele kasdî bir şekilde onları kötülemeye kalkışmamak, sonraki müslüman nesillerin olgunluk derecelerinin, ümmet ve din bilinçlerinin ve Peygamber saygılarının önemli bir göstergesi durumundadır.

Her müslüman için Resûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem'in tavsiyelerine gücü ölçüsünde uymak nasıl temel bir görev ise, koyduğu yasaklara mutlak anlamda tâbi olmak da aynı şekilde vazgeçilmez bir vazifedir. Özelde sahâbe-i kiramın kıvam ve konumunu, genelde mü'minlerin durumunu belirleyen hadislerden biri de sahâbîlerin "yeryüzünde Allah'ın şahitleri" olduğunu bildiren rivayettir. Konuya dair rivayetlerin hemen hemen hepsi 51[51] bazı anlatım farklılıkları olmakla birlikte özde birleşmekte ve "Siz yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz" vurgusuyla ve hatta bu ifadenin üç kez tekrar edilmesiyle sona ermektedir. Bu hadis-i şerifin sebeb-i vürûdu hakkında Enes b. Malik (R.a.) şunları anlatmaktadır:

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bazı sahâbîler birlikte bulunurlarken onların yanından bir cenaze geçti. Orada bulunan ashâb-ı kiramdan bazıları o cenazeyi hayırla andılar. Bunun üzerine Nebî sallallahu aleyhi ve sellem:

"Kesinleşti" buyurdu.

Sonra bir cenaze daha geçti. Orada bulunanlar onu da kötülükle andüar. Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem yine:

"Kesinleşti" buyurdu.

Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb radıyallahu anh:

"Ne kesinleşti ya Resûlallah? " diye sordu. Peygamber aleyhisselâm da şöyle buyurdu:

"Şu önce geçen cenazeyi hayırla andınız; bu sebeple onun cennete girmesi kesinleşti. Bu berikini kötülükle andınız; onun da cehenneme girmesi kesinleşti. Çünkü siz, yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz."

Olayın Tekrarı:

Bazı rivayetlerde olayın, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde bir kez daha tekrar ettiği anlatılmaktadır. Hz. Ömer de Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem gibi "kesinleşti/gerçekleşti" diye tepki vermiş; neyin gerçekleştiği sorulunca da yukarıda aktardığımız cenaze olayını hatırlatarak Hz. Peygamber'in sözlerini aynen nakletmiştir.52[52] Bu rivayet, iki olaydaki şahit konumunda bulunan kişilerin az-çok değişmiş olduğu dikkate alınınca sadece sahabilerin değil, onların iman ve kıvamını paylaşan, onlar gibi olmaya çalışan olgun mü'minlerin de "yeryüzünde Allah'ın şahitleri" olma özelliğini taşıdıklarını göstermektedir. Nitekim İmam Buhârî'nin53[53] Şehâdât 6'daki rivayetinde "siz" yerine, "mü'minler" ifadesinin bulunması ve açıkça "Mü'minler yeryüzünde

---

50[50] et- Tarihu's Sağir, C:l, Sh: 79, Beyrut.
51[51] Buhârî, Cenâiz 86; Şehâdât 6; Müslim, Cenâiz 60; Ebû Davud, Cenâiz 76; Tirmizî, Cenâiz 63; Nisâî, Cenâiz 50; İbn Mâce, Cenâiz 20; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 22, 30, 45-46; II, 261, 466, 470, 498, 528; III, 186, 211, 245
52[52] Buhârî, Cenâiz 86; Şehâdât 6. Ayrıca bk. Nesaî, Cenâiz 50.
53[53] v. 256

Allah'ın şahitleridir" buyurulması sahâbiler gibi diğer mü'minlerin de yeryüzünde Allah'ın şahitleri olduğu anlamına gelir.

"İyilikle (hayr) andılar", "kötülükle (şer) andılar" diye rivayetlerin çoğunda kapalı olarak değinilen tanıklık, Hâkim'in rivayetinde açıklık kazanmaktadır.[54[54]] Bu rivayette birinci kişi için "Falancalardan fularıdır. Allah'ı ve Resül'ünü seven, Allah'a ibadet eden ve hayra koşan iyi bir kişidir" denildiğini; ikinci kişi için ise, "Falanca kabileden falandır. Allah ve Resûlüne kin besleyen sürekli günah işleyen ve fesat çıkarmaya çalışan kötü bir kişidir" diye tanıklık edildiği belirtilmektedir. Böylece asıl rivayetteki "hayr"ın ve "şer'in mâhiyetiniceliği ortaya konulmuş olmaktadır.

Ayrıca Hâkim'in rivayetinin sonunda, "Allah'ın yeryüzünde bazı melekleri olduğu ve bunların, kişilerin iyilik ve kötülüklerini insanların diliyle açıkladıkları" ifade buyurulmaktadır.

Bu ifadeler öncelikle sahâbîlerin, genelde de kimi mü'minlerin, bazı meleklerin bir anlamda sözcülüğünü yaptıklarına delalet etmektedir. Bu tür bir aynileşme, hiç kuşkusuz sahâbiler için bir kıvam göstergesi, mü'minler ve tabiî insanoğlu için büyük bir şereftir. Ebû Davud'un rivayetinde de bu mâna, "Melekler gökyüzünde Allah'ın şahitleridir, siz de yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz. Sizin kiminiz kiminize şahitsiniz" açıklaması ile desteklenmektedir.

Şehâdet, olanbitene tanıklık etmektir. Olan-bitenin niteliği ise ileride olacak olana işarettir. Tanıklığın doğru yapılmış olması, neticenin nasıl gerçekleşeceğini istidlal olarak önceden haber vermek anlamına gelmektedir.

Ölüler hakkında yapılan şehâdetin, onların âhiretteki durumunun göstergesi sayılabilmesi için, o şehâdeti yapanların kimlik ve kişilikleri önem arzeder. Bu hadiste söz konusu olan şehâdet, fazilet ehli, doğruluk ve ihlâs sahibi kişilerin şehâdetidir. Fâsık ve günahkârların şehâdeti değildir. Çünkü günahkârlar veya dinin doğru bulmadığı fikirlere kapılmış kimseler kendileri gibi düşünen ve yaşayanları "iyidir" diye övebilirler. Bunun İslâmî mânada bir şehâdet/tanıklık değeri yoktur.

Öte yandan bir kimseyi kötülükle ananla anılanlar arasında düşmanlık olmamalıdır. Herhangi bir sebeple aralarında düşmanlık olanların yekdiğeri hakkında "kötüydü" demesi de makbul bir şehâdet değildir. Hatta dinine bağlı kimseler için, dine karşı olan çevrelerin ya da dinsizlerin "kötü" demeleriyle iyi insanlar kötü sayılmazlar.

Salâh ve takva sahibi kimselerin, hayattayken iyi vasıflarıyla tanıdıkları kimseyi öldüğü zaman da bu vasıflarıyla anmaları o kişinin cennetlik olduğunun alâmeti sayılır. Bunun aksi de geçerlidir. Yani bir kimsenin yaşarken yaptığı kötülükleri, vefatından sonra salâh ve takva sahibi insanların hatırlayıp anmaları, o kimsenin cehennemlik olduğuna işaret sayılır. O halde insanlar hakkında iyi-kötü diye şehâdet edecek kimselerin, İslâm esasları çerçevesinde iyiyi kötüyü bilen kimseler olması gerekir. [55[55]]

"Allah'ın yeryüzündeki şahitleri" ifadesini, bu iltifata muhatap olan sahabilerin kıvamı çerçevesinde değerlendirmek en doğru yöntem olsa gerektir.

Şahitliğin bir de âhiret boyutu vardır. Allah'ın yeryüzendeki şahitleri olan Muhammed ümmetinin[56[56]] âhirette de diğer ümmetlere şahitlik yapacakları hem âyetlerde hem hadislerde bildirilmiş bulunmaktadır.

"İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resülün de size şahit olması için sizi orta/mutedil/âdil bir Ümmet kıldık."[57[57]]

Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için Allah, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda)

54[54] Hâkim, Müstedrek, I, 377.
55[55] Riyâzü's-sâtihin Tercüme ve Şerhi Lütfî Çakan ve arkadaşları, V, 10-15 Erkam Yayınları
56[56] tabiî ilk sırada ashâb-ı kirâm'ın
57[57] el-Bakara Suresi: 2/143.

gerekse bu (Kur'ân)da size "müslümanlar" adını verdi.[58[58]]

Ebû Said el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edilen bir hadiste bu âyetlerde bildirilen tanıklığın nasıl gerçekleşeceği Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tarafından şöyle açıklanmıştır:

"Kıyamet günü Nuh aleyhisselâm çağrılır. Nuh:

"Buyur Ya Rabbi, emrine amadeyim," der. Bunun üzerine Allah:

"(Duyurman gerekenleri ümmetine) tebliğ ettin mi?" diye sorar. Nuh:

"Evet, duyurdum" diye cevap verir. Bu defa Allah, Nuh ümmetine;

"Nuh size tebligatta bulundu mu?" diye sorar. Onlar da:

"Bize, bizi âhiret azabından korkutan bir elçi gelmedi" derler. Bunun üzerine Allah, Nuh'a:

"Ey Nuh! Senin tebliğ görevini yerine getirdiğine şahitlik edecek kimse var mı? " buyurur. O da;

"Evet, Muhammed ve ümmeti, " der.

Sonra Muhammed ümmeti, Nuh'un kendi ümmetine tebliğde bulunduğuna tanıklık ederler. Peygamber de ümmetine şahitlik eder. Benim bu beyanım *"İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resül'ün de size şahit olması için sizi orta/mutedil/âdil bir ümmet kıldık"* âyetinin açıklamasıdır. [59[59]] O halde hem dünya hem de âhirette tanıklıklarına Allah'ın değer verdiği olgun mü'minlerin başında ashâb-ı kiram yer almaktadır. Bu durum sahabe kıvamının bir göstergesidir. Netice itibariyle sahabeleri değerlendirirken bu özelliği dikkate almak, onları doğru anlamak bakımından büyük bir önem arzetm ektedir. Allah katında şahitliği geçerli adam olmak... İşte kul için asıl keramet bu olsa gerektir. Dolayısıyla her müslümanın azad kabul etmez görevi, Allah katında şahitliği geçerli bir kul haline gelmektir. Bunun da yolu, yeryüzünde Allah şahitleri olan sahabeleri hayat modeli edinmektir. Hayat modelleri sahabe olmayanlar, Allah'ın değil, Firavunların, Nemrudların, Tağutların, Zorbaların şahitleri olurlar.

Sahabe İslam'ın Kilit Kuşağıdır

İslâm'ı Allahû Teâla'nın muradına göre anlama ve yaşama hususunda sahabe vazgeçilmezdir. Bu noktada bakıldığında görülecektir ki; sahabe, İslam'ın kilit kuşağıdır. İslam'a giden yol sahabede geçer.

Bil ki, sahabe nesli için dindarlık kıvamının temel göstergesi, sünneti yaşamakta gösterilen dikkat, ısrar, tereddütsüz tavırdır. Bu gerçek, asr-ı saadette yaşamış olan sahabeler için tarihi bir özellik olduğu gibi tüm müslüman birey ve toplumlar için de kıvam ölçüsü olarak aynen geçerlidir. Bir başka ifade ile iyiliğin, olgunluğun ve kalitenin ölçüsü, tüm zamanlarda İslâm'ı Sünnet'e göre yaşayabilme oranıdır. Birilerinin "iyi", "aferin" "maşallah" demesi değil, Sünnet'e ne kadar uyum sağlanabildiği önemlidir. Zira en kaliteli ve üstün dinî hayat, Hz. Peygamber'in nezih yaşayışıdır. Ona benzeme oranı da iyilik ve kıvam derecesini gösterir. İnsanlar ve dünya bunu anlasa da anlamasa da bu böyledir. Bu sebeple sahabe kıvamı, Sünnet-i seniyyeyi, asr-ı saadet şartlarında kendi günlük hayatlarında Hz. Peygamber'in örnekliği, önderliği ve yönlendiriciliği ile en üst seviyede yaşama gayretlerinin mutlu sonucudur. Temel ve genel gerçek bu olmakla beraber bazı rivayetlerde, şartlar sebebiyle İslâmı yaşama oranlarında zamanla bazı değişmelerin olacağına, neticenin de buna bağlı olarak değerlendirileceğine işaret edilmiştir.

[58[58]] el-Hac Suresi: 22/78.

[59[59]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 32, 58; Buhârî, Tefsiru'l-Kurân

Ashâb-ı Kiram, Asr-ı Saade'te yaşama şansına sahip olan bir nesildir. Tirmizî'nin "garib" nitelemesiyle kaydettiği bir rivayette "Siz öyle bir dönemde yaşıyorsunuz ki sizden biri emrolunduklanmn onda birini terkederse helak olur. Sonra öyle bir devir gelecek ki o gün yaşayanlardan emrohınduğunun onda birini yerine getiren kurtulur.[60[60]]

Ebû Zerr el-Gıfari (R.a.) dan nakledilen rivayette ise;

"Siz, bilenleri çok, konuşanları az bir dönemde yaşıyorsunuz. Bu ortamda kim bildiklerinin onda birini terkederse, sapar (veya helak olur). Bilenleri az, konuşanları çok bir zaman gelecektir. O ortamda bildiğinin onda birini yaşayan kurtulur."[61[61]] buyurulmaktadır.

Bu iki rivayetin birbirini desteklediği açıktır. Rivayetlerde sosyal gerçek ve şartlara göre dini yaşama oranlarının değişebileceği, nimet-külfet dengesinin ve zaruret, kavramının zamana göre takdir edileceği müştereken ortaya konulmaktadır. Tümü elde edilemeyenin tümden terkedilmemesi gerektiğine, sorumluluğun şartlara bağlı olarak değerlendirileceğine dikkat çekildiği de anlaşılmaktadır. Zira bilinen bir gerçektir ki İslâm'da güç yetirilemeyecek bir sorumluluk söz konusu değildir. Nitekim geçmişte bilginler bu rivayetlerin karamsarlığa ve umutsuzluğa düşmemek gerektiğini vurguladığını, gerek bireysel gerekse toplumsal anlamda ağırlaşan şartlarda ayakta kalabilme teşviki içerdiğini söylemişlerdir. Meselâ Münâvî'nin kaydettiğine göre İmam Gazalî hadisi şöyle yorumlamıştır: "Hadisin ikinci kısmındaki öyle bir devir gelecek ki o gün yaşayanlardan emrolunduğunun onda birini yerine getiren kurtulur müjdesi olmasaydı, olumsuz amellerimize bakarak bizlerin ye's ve ümitsizliğe kapılmamız kaçınılmaz olurdu..Oysa şimdi biz, Rabbimizden bize, zatına yakışır şekilde muamele etmesini, fazl ve keremiyle kötü amellerimizi örtüp gizlemesini dileriz.[62[62]]

Sahabe dönemi gibi emniyetin ve izzet-i İslâm'ın tam olduğu bir dönemde emir ve nehiylerin terk ve ihmali, tamamen kişisel kusurlardan ileri gelir ki bu, helake götürücü bir durumdur. Ancak İslâm'ın ve müslümanların zayıf düştüğü, zulmün ve fışkın yaygınlaştığı, İslâm'a hizmet ve yardım edenlerin azaldığı devir ve ortamlarda müslümanlar güç yetiremedikleri için bazı emirleri işleyemediklerinden dolayı mazur sayılırlar. Dolayısıyla da yükümlüleklerini ne ölçüde yerine getirebilirlerse, şartların olumsuzluğu sebebiyle o ölçüden daha fazla mükafat görürler. Bazen tek bir amel veya eylem, bütünüyle İslâm'ı temsil etmeye yetebilir. O amel ve eylemi yerine getiren de dini bütünüyle yaşamış gibi hem topluma mesaj vermiş hem de Allah katında değer kazanmış olur. Nitekim sevgili Peygamberimiz bir başka hadis-i şeriflerinde *"Ümmetimin bozguna uğradığı dönemde terkedilmiş bir sünnetimi yaşayan ve yaşatan (yüz) şehit sevabı kazanır"*[63[63]] buyurmak suretiyle bu gerçeği açıkça ortaya koymuşlardır.

Bu açıdan bakıldığında yukarıdaki hadîs-i şerifler, zor şartlarda inananlar için ümit ışığı, teselli kaynağı ve hizmet teşviki anlamı taşımaktadır. "Kıyamet şartlarında bile fidan dikme" tavsiyesi,[64[64]] bu anlamdaki teşvikin en uc naktasını oluşturmakta ve müslümana "sen yapabildiğin kadar hizmeti yapmaya bak, yaşayabildiğin ölçüde inançlarını yaşamaya çalış" mesajını vermektedir.

Her iki rivayeti birden değerlendirdiğimiz zaman, bilen ve tartışan değil, bilen ve yaşayan olmanın tüm zamanlarda kurtuluş sebebi olduğu anlaşılmaktadır. Bundan ötürüdür ki, bir kurtuluş nesli olarak sahabe; bilen ve tartışan değil, bilen ve yaşayan bir vahiy nesildir. Bu sebeple son zamanlarda giderek yaygınlaşan İslâm'a ait her ilke ve uygulamayı tartışan toplum olma eğilimi, sonuçta yaşanabilecekleri de ihmale götüreceği için ciddi bir tehlikeyi gündeme getirmektedir. Üstelik bu tartışmalar, büyük çoğunluğu itibariyle bilimsel amaçlı ve kendi zemininde bilimsel usul ve yöntemlerle de yapılmamaktadır. Ya sistemin kabulleri ve kutsalları adına ve hatırına ya da dünya egemenlerine şirin görünmek ve belli odaklara selam vermek adına, ilgisiz ortamlarda, konuya

---

[60[60]] Tirmizî, Fiten 79; Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-ahvezî, VI, 545-546. İbnü'l-Cevz'î, rivayeti münker saymaktadır. Müsned'deki rivayet ise bu hadisi özde takviye etmektedir. Nitekim Tirmizî de Ebû Zerr'in rivayetine atıfta bulunmaktadır buyurulmustur.
[61[61]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 155; Hâkim, Müstedrek, I, 529
[62[62]] Mimâvî, Feyzu'l-kadîr, II, 556
[63[63]] Münzirî, et-Terğîb ve't-terhîb, 1,41; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, I, 172
[64[64]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 184, 191; Heysemî, Mecmeu'z-zevâid, IV, 63

kendi boyutları çerçevesinde vâkıf olmayan sunucu ya da programcılar yönetiminde medyada gerçekleştirilmektedir.

Bu tür girişimler belki tartışma programlarına reyting, tartışmacılara yalancı ve geçici bir şöhret sağlıyor olabilir. Ancak bilginin yaşanması, din pratiğinin derinlik ve yaygınlık kazanması yani sosyal bilinçlenme ve düzelme adına hiçbir getiri sağlamamakta, sadece saf zihinlerde kafa karışıklığı üretmekte ve çoğu pratik/amel kaçkını kişilerde yalancı teselliler oluşturmaktadır. Pek tabiî olarak uzun vadede bu işin aktörleri de ciddi bir saygınlık/itibar kaybına uğramaktan kurtulamamaktadır. Sözünü ettiğimiz bu gelişmenin oldukça göze batan örneklerini geçtiğimiz son birkaç yıl içinde toplum olarak yaşamış bulunmaktayız. İlgili ilgisiz hemen her konuya maydanoz olan kimi ünvanlı kişileri şimdilerde acı tebessümlerle hatırlıyoruz.

Böylesine kafa karışıklığının, gönül kirliliğinin, niyet anarşisinin, kısır çekişmelerin ve pratik/amel kaçkınlığının arttığı dönem ve ortamlarda, yapmakla emronulanların onda birini ya da doğru bildiklerinin onda birini yaşayanlar, önce bu sosyal kaostan, anlamsız ve faydasız tartışma ortamından kendilerini kurtarırlar sonra da bilgisiyle ve inancıyla amel etmenin, sağlam bir duruşa sahip olmanın ve topluma verilmesi gerekli mesajı sunmuş olmanın manevî karşılığını alır, kurtulurlar.

O halde mesele, her şey yerindeyken görevi/ameli ihmal etmenin bedeli ne ölçüde bir mahrumiyet ve hatta felaket ise; bozuk ve olumsuz ortamlarda, onda bir oranında bile olsa, inanç ve bilgisini yaşayan pratik/amelî müslüman olmanın değeri de o nispette büyük olup kurtuluşa götürücüdür.

İslâm'ın ve Kur'an'ın en güzel yorumu ve yaşanma biçimi demek olan Sünnet-i Seniyye'ye, Hz. Peygamber'in yaşayışına ne ölçüde amel olarak sahip çıkılabilirse, kurtuluşa o ölçüde yaklaşılmış olacaktır. Bozulan tüm hayat alanlarının ve paylaşılan tüm bozgunların düzeltilmesi, müslümanlar için sünneti yaşama, onu kişisel ve toplumsal gündeme taşıma titizlik ve gayretine bağlıdır. Zira unutulmamalıdır ki, "dünyada Sünnet'e uyan, âhîrette Cennet'e giren kurtulur." Yani İslâm pratiği demek olan sünnet, bir anlamda dünyadakilerin cennetidir.

Sahabelerin bu konudaki hassasiyetleri, asr-ı saadette yaşama şans ve bilincinin sorumluluğuna sahip çıkmış olmaları, sünnet pratiği açısından bütün ümmete örnek teşkil edecek bir kıvam/olgunluk belgesidir. Zira onlar dinlerini tartışan değil, anlayan ve yaşayan kimselerdi. Allah hepsinden razı olsun. Onalrm anlayışlarından ve yaşayışlarından hayatımıza izler taşımadıkça, müslümanca bir hayat yaşamamız mümkün olmaz.

Ashabı Kıram'ın İslam Ümmeti Üzerindeki Hukuku

İslâm ümmetinin müslümanlığında payı olan Ashâb-ı Kiram'm İslâm ümmetinin her ferdi üzerinde hakkı ve hukuku vardır. Bakınız Kur'ân-ı Kerîm'deki şehâdetlerden sonra ashâb-ı kiramın kıvam göstergelerinin başında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in onlara yönelik tavsiye ve uyarıları yer alır. Peygamber Efendimiz'in bu tavsiyelerinde öne çıkan noktalar, aynı zamanda ve bir anlamda "Sahabenin Hakları" olarak da değerlendirilebilir. Hz. Peygamber'in sahâbilerle ilgili iyilik tavsiyesi bize birbirine yakın ifadelerle şöylece intikal ettirilmiştir:

"Ashabını hakkında beni (monlarla olan ilgimi) gözetin!"[65][65]

"Ashabıma ikramda bulunun!"[66][66]

"Ashabıma iyilik ve ihsanda bulunun!"[67][67]

---

[65][65] İbn Mâce, Ahkâm 27 ; Hâkim, Müstedrek, 1,114-115; el-Müttakî, Kenzu'l-ummâl, I, 539-541
[66][66] Tayâlisî, Müsned, s. 7; Abdürrezzak, Musanne,XI, 341; Tahâvî, Şerhumeâni'l-âsâr, IV, 150-151
[67][67] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 26; İbn Hıbbân, Sahih, X, 436

"Ashabımı hayırla anın, onlara iyi davranın!"[68][68]

Rasûlüllah (sav)'in "*Ashabım konusunda beni(m onlarla olan ilgimi/yakınlığımı) gözetin*!" buyruğu, bizzat kendi eşsiz şahsiyetini de işin içine katması anlamına gelmektedir. Bu durum, sahabelere karşı gösterilecek saygı ve ihtiramın aynı zamanda Hz. Peygamber'e gösterilmiş sayılacağı mânâsını taşımaktadır.

Hz. Peygamber ashâb-ı kiram ile ilgisinin dikkate alınmasını tenbih etmekle, o ilk müslüman neslin konumunun farkına varılmasını ve onlarn ümmet için ifade ettiği anlamı vurgulamış olmaktadır. Zaman içinde sahibilere yönelik olarak oluşacak farklı değerlendirmelerin belli bir saygı çizgisini aşmamasını ve onların İslâm'ın ilk yıllarında yaptıkları hizmet ve fedâkârlıkları görmezden gelmek gibi bir nankörlük gösterilmemesini ve onların rencide edilmemesini istemiştir. Bu, dürüstlük ve hakşinaslık erdemleri bakımından fevkalâde önemli bir uyarıdır.

Herkesin olan biteni gerektiği gibi takdir etmekte aynı olamayacağı açıktır. Böylesi bir konuda gerekli uyarı ve tavsiyelerle dikkatleri uyanık tutmak son derece önem arzeder. Bu sebeple Hz. Peygamber'in sahabilere yönelik takdir ve tavsiyeleri, kendisinin onlarla olan ilgisi, ümmet bilinci ve hakkaniyet açısından titizlikle korunması lüzumlu ve gereğinin yerine getirilmesi ihmal edilemez bir nitelik taşır.

Ashâb-ı Kiram'a karşı iyilik ve istiğfar görevimiz vardır. Rasûlüllah (sav)'ın; "*Ashabıma iyilik edin ve Ashabıma ikramda bulunun!"*

tavsiyesi, hayırla, dua ile ve istiğfar ile sahabelere yapılacak her türlü iyiliği kapsamaktadır. Daha doğrusu, böyle bir tutum ve davranışı mü'minler için görev haline getirmektedir. Bu sebepledir ki İslâm bilginleri herhangi bir sahâbinin ismi anılınca "Allah ondan razı oîsun (Radıyallahu anh) demeyi edep ilkesi olarak benisemiş ve uygulamışlardır. İsmi anılan Sahabe hanım ise, radıyallahu anhâ denir. İsmi zikredilen sahabenin babası da sahabe ise,o takdirde radıyallahu anhümâ denilir. Üç ya da daha çok sahabe anılacak olursa o zaman da radıyallahu anhüm diye dua edilir.

Esasen Hz. Peygmber de sahabelere dua etmiştir. Meselâ bir keresinde; ganimet elde etsinler diye görevlendirdiği bir grup sahabenin hiçbir şey ele geçiremeden yorgun bir vaziyette dönmeleri üzerine Hz. Peygamber; "Allahım, ashabımı bana bırakma, ben onlara gereği gibi bakmaktan aciz kahrım. Onları kendilerine de bırakma, kendilerine bakmaktan onlar da aciz kalırlar. Onları başkalarının eline de bırakma,(kendilerini) onlara tercih ederler, haksız kayırmalara maruz bırakırlar" diye onlara dua etmiş, sahabeleri Allahû Teâlâ'nın himaye etmesini/korumasını dilemiştir.

Esasen Hz. Peygamber sahabelere, gerek kişisel ve grup halinde gerekse nesil olarak tümüne birden bir çok dua etmiştir.[69][69] Hz. Peygamber'in sahabelere yaptığı dualar üzerinde gerçekleştirilecek bir araştırma durumu bütün detayıyla ortaya koyacaktır. Sahabelere yapılacak iyilik ve ikramın bir başka uygulaması onların bağışlanmalarını dilemektir (istiğfar). Bunun ifadesini yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle bulmaktayız:

"Onların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz, bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı herhangi bir kin bırakma. Rabbimiz, şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin."[70][70]

Ashâb-ı Kiram hakkındaki; "*Ashabımı hayırla anın, onlara iyi davranın!*" anlamındaki rivayet, özde yukarıdaki uyarıları içermekte, mü'minleri, sahabeye iyi davranmak ve onları hayırla anmak konusunda ayrıca uyarmaktadır. Gerçekten özellikle günümüzde o ilk İslâm nesline karşı insaflı, iz'anlı ve saygılı davranmanın, onları belli bir edep çizgisinde anmanın ve yazmanın, bu konuda uyan görevini yerine getirmenin önemi büyüktür. Bu yönüyle konu, son derece nâzik ve günceldir. Zira kültürel kirlenme ortamında bulunan

---

[68][68] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 18; Tirmizî, Fiten 7; Hakim, Müstedrek, I, 113-114
[69][69] Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 288; Ebû Dâvud, Cihad 35; Hâkim, Müstedrek, IV, 425
[70][70] Haşr sûresi:59/10

günümüzün müslüman aydınlarından kimileri böyle bir nezâket, saygı, söylem ve duruşun gereğine inanmamakta, uymamakta, kendi inanç değerlerini paylaşmayan kişi ve odaklara karşı son derece saygılı bir ağız kullandıkları ve tavır gösterdikleri halde, sahabelere karşı sıradan kimselermiş gibi davranmakta sakınca görmemektedirler.

Yukarıda asli ifadeleriyle sunduğumuz giriş cümlelerinin devamında söz konusu iyilik, ikram ve hayır temenni ve tavsiyesinin Tabiîler'i ve onlardan sonra gelen müslüman nesil Etbâu't-tâbiîler'i de kapsadığı görülmektedir. Bu üç nesilden sonraki dönemde, "istenmeden şahitlik yapmaya kalkışılacak ve yemin teklif edilmeden yemin edilecek gibi bazı hukukî ve ahlâkî nitelikli tavır bozuklukları, haksız bazı idarî tasarruflar, insan kayırmalar, hatalı tercihler görüleceği bildirilmektedir.. Bu da başta sahabe olmak üzere ilk üç neslin en hayırlı nesil olduğu ve onlara karşı farklı ve belli bir saygı çizgisinin korunması gereğini bir başka açıdan belirlemektedir.

Hz. Aişe validemiz, ayaklanan Mısırlı grubların Hz. Osman, Şamlıların Hz. Ali ve Harûrî denilen haricî grubların da tüm sahabeler hakkında kötü sözler sarfetmeleri üzerine, kız kardeşinin oğlu Urve b. ez-Zübeyr'e hitaben, "Yeğenim! Bu adamlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına istiğfar etmekle emrolundular. Onlar ise, sahabelere sövüp saymakla meşguller!" diye [71[71]] olana bitene tepki göstermiştir. Bugün de herhangi bir sahâbî veya sahabe nesli hakkında saygısızlık edenler, Aişe radıyallahu anhâ validemizin bu tarihî azar ve ikazına muhatap olduklarını unutmamalıdırlar.

Netice olarak hizmet ve kıvam önderleri sahabelerin dua, istiğfar, iyilik, ikram, hayırla anılmak gibi erdemli ve edepli davranışları hakettikleri tartışma götürmez bir gerçektir. Onları yüksek ve örnek kemalleri içinde görmek, anlamak ve selamlamak, onlar hakkındaki bu tavsiyelerinden ötürü aslında Peygamber Efendimize itaat etmek ve saygı göstermek demektir. Bu bilinç uyarınca hareket etmek, dün olduğu gibi bugün de yarın da mü'minlerin hem iman borcu hem de kıvam göstergesidir. Rasûlüllah (sav)'ın sahabelerini hayrla anmayanlarda hayr yoktur.

Değerlendirme Çalışmaları

Kim sahabedir? Açıklayınız.

Bir kişinin sahabe olup olmadığını hangî yollarla öğreniriz? Bilgi veriniz.

Meleklerden sahabe olabilir mi? Açıklayınız.

Cinlerden sahabe olabilir mi? İzah ediniz.

Sahâbe'nin vahiy karşısında tavın nasıldı? Açıklayınız.

Sahabeye vahiy nesli denilebilir mi? Malumat veriniz.

Sahabenin yeryüzündeki vazifesi nedir? Açıklayınız.

Ashâb-ı Kirâm'ın üzerimizde bir hukuku var mıdır? Bilgi veriniz.

Ashâb-i Kirâm'ın üzerimizdeki hukukunu nasıl özetlersiniz? Açıklayınız.

Ashâb-ı Kirâm'ı devre dışı bırakarak İslâm'ı anlamak ve yaşamak mümkün mü? Bilgi veriniz.

Allah'ın dininin bize ulaşmasında Ashâb-ı Kirâm'ın katkısı olmuş mudur? Açıklayınız.

Sahabenin İslâm'ın kilit kuşağı olması ne anlama gelir? İzah ediniz.

[71[71]] Müslim, Tefsir 15

ÜNİTE VIII

Hz. Erkanı b. Ebi'l Erkam (R.anh)

Hz.Fadl İbn Abbas (R.anh)

Hz. Feyrûz b. Deylemî (R.anh)

Hz. Habbâb İbn Eret (R.anh)

Hz. Hâlidb. Velîd (R.anh)

Hz.Hâlid bin Said bin Âs (R.anh)

Hz.Hamza (R.anh)

Hz.Hanzala bin Ebû Âmir (R.anh)

Hz.Hassan b. Sabit (R.anh)

Hz.Hâtib bin Ebî Beltea (R.anh)

Hz. Hubeyb bin Adiy (R.anh)

Hz.Huzeyfe bin Yemân (R.anh)

Hz.Hasan (R.anh)

Hz.Hüseyin (R.anh)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Erkanı b. Ebi'l Erkanı (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Daru'l Erkanım mahiyetini fıkhetmek

Hz.Fadl İbn Abbas (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Feyrüz b. Deylemî(R.a)'ın hayatını ve fıkhım öğrenmek

Hz. Habbâb İbn Eret (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Hâlid b. Velîd (R.a)’ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Hâlid bin Said bin As (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Hamza (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Hanzala bin Ebû Amir (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Hassan b. Sabit (R.a)'ın hayatını ve fıklıını öğrenmek

Hz.Hâtib bin Ebî Beltea (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Hubeyb bin Adiy (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Huzeyfe bin Yemân (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Hasan (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Hüseyin (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Erkam Ebi'l-Erkam (R.Anh)

Mekke'de müslüman olan ilk sahabelerden biridir. Erkam b. Ebi'l-Erkam b. Esed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm; künyesi Ebû Abdullah'tır. Babasının adı Abdü Menâf, annesinin adı Ümeyye binti Hâris'tir. Erkânı, Mekke'nin en zengin ve muteber ailelerinden biri olan Mahzûm kabilesine mensuptu. Annesi Ümeyye, Huzâa kabilesindendi. Mahzûmîler, Hz. Peygamber'in muhaliflerinden olmakla beraber, Erkam onun sadık bir sahabesi olmuştur. İbn Abdilberr'e göre [72[72]] Erkam, "Zalime karşı, mazlumla birlikte hareket edeceğiz" diye and içen ve her ne kadar İslâm'dan önce olsa da Rasûlüllah (sav)'in tavsibine mazhar olması münasebetiyle İslâm tarihinde Hılfü'l-Füdûl" cemiyeti diye bilinen faziletli grup içerisinde zikredilir.

Erkam, Hz. Ebû Bekir'in teşvikiyle, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ve Osman b. Maz'ûn ile aynı gün müslüman olmuştu. İslâmî kaynaklar onu, müslüman olan ilk onbeş kişi arasında saymaktadır. Oğlu Osman'a göre ise, yedinci müslümandır. Onun, "Ben İslâm'da yedinci kişinin oğluyum. Babam yedinci kişi olarak müslüman oldu" dediği nakledilir.[73[73]]

Rasûlüllah (sav) ile birlikte başta Bedir ve Uhud olmak üzere, bütün savaşlara katılmıştır. Medine'ye ilk hicret edenlerdendir. Hz. Peygamber onu, Ensar'dan Ebu Talha ile kardeş yapmıştır. Hicretten sonra, Medine'de Zureykoğulları mahallesinde bir evde oturmuştur. Bu evin kendisine Hz. Peygamber tarafından verildiği rivayet edilmektedir. [74[74]]

Erkam denilince akla gelen hususlardan biri de onun "evidir. Çünkü Daru'l Erkam/Erkam'in evi", İslâm'da ayrı bir özelliğe sahiptir. Sözkonusu ev; Kabe'nin batısında, Safa ile Merve arasında, Safa tepesinin eteklerinde, hacıların hacc görevini yapmak için gelip geçtikleri en işlek bir yerdeydi. Erkam, ilk müslümanların sıkıntılı günlerinde evini Rasûlüllah (sav)'m ve dolayısıyla İslâm'ın hizmetine sunmuştu. Bu hareketiyle o, daima hakkın ve haklının yanında olduğunu göstermişti. Hz. Peygamber (sav), kendi evini terkederek bu eve taşındı. Burası İslâm'ı tebliğe elverişli emin bir yerdi. Bir süre bu evde emniyet içerisinde İslâmî tebliğe devam etti. Ancak onun orada ne zaman ve ne kadar kaldığı konusu tartışmalıdır. Bununla beraber, 615-617 yılları arasında kaldığı tahmin edilmektedir. Peygamberliğinin dördüncü senesinde taşındığı da söylenmektedir.

Erkam'ın evi, İslâm'ın ilk yıllarında, Peygamberimize ve ilk müslümanlara bîr çeşit sığınak vazifesi görmüştür. İslâm'a gönül verenler orada toplanır, cemâat halinde namaz kılarlardı. Hz. Peygamber de onlara, peyderpey nazil olan Kur'an ayetlerini okur, dinî hükümleri tebliğ eder ve oraya gelenleri İslâm'a davet ederdi. Böylece bu ev, oraya gelen pekçok kimsenin müslüman olma şerefine nail olduğu bir yer olmuştur. Hattâ, Hz. Ömer gibi İslâm tarihinin en mühim şahsiyetlerinin hidâyetine de sahne olmuştur. Onun müslüman oluşundan sonra Hz. Peygamber bu evden ayrılmıştır. Çünkü Hz. Ömer'in İslâm'a girişi, müslümanlara güç kazandırmış ve daha rahat hareket etmelerini sağlamıştır. O dönemde Mekkeli müşriklerin ilk müslümanlara uyguladıkları amansız baskı ve işkence gözönünde bulundurulacak olursa, Hz. Erkam'ın evini İslâm'ın tebliği uğrunda Rasûlüllah'ın hizmetine sunmuş olmasının mana ve önemi daha kolay anlaşılacaktır. İşte bu özelliğinden dolayı ona "Dâru'l-İslâm, "Beytü'l-İslâm " gibi isimler verilmiştir. Hattâ bu evin, İslâm uğrunda vakfedilen ilk bina olduğunu söyleyenler de

---

[72[72]] el-İstîâb, I, 31
[73[73]] İbni Sâ'd, Tabakat, III, 242; Hâkim, el-Müstedrek, III, 502; Reckendorf, IA, "Erkam " mad. IV, 316
[74[74]] İbn Sâ'd, a.g.e. III, 244

olmuştur. Bu hizmetinden dolayı Erkam ve evi, müslümanlarca hep saygı ile anılmıştır. Evin diğer bir özelliği de, İslâm'a ilk girenlerin sırasını ve dolayısıyla İslâm'a girişte kimin kime sebkat ettiğini tespit konusunda, tarih başlangıcı olarak kullanılmış olmasıdır. Tarihçiler bu hususa büyük önem vermişlerdir. Ayrıca bu ev İslâm'ın yapılan gizli davetinde merkezi ve karargâhı olmuştur.

Daru'l Erkam, meclis ve karargâh seviyesinde küfür cephesine karşı mücadele vermenin zaruretini bize hatırlatır. Tağutları, putları inkâr ederek Allahû Teâla'ya iman edenler Daru'l Erkam'da toplanıp teşkilatlanırken, ehl-i küfür de Daru'n Nedve'de toplanıyordu. Daru'n Nedve, müşriklerin parlamentosuydu. Daru'n Nedve'de kabilesinin onayını alan ve kırk yaşını doldurmuş Tağutlar görev yapıyorlardı. Daru'n Nedve'de belde tağutları tarafından uydurulan kanunlar beşikten mezara kadar Mekke halkının hayatım bağlıyorlardı. Daru'n Nedve'deki belde Tağutlarının yaptıkları kanunlar, Allahû Teâla'nın hükmünü ve hakimiyetini inkâra dayanıyordu. Allahû Teâla'ya iman edenler, Allah'ın hükümlerine muhalif kanunların uydurulduğu Daru'n Nedve'den hemen ayrılıp Daru'l Erkam'a geçiyorlardı.

Gerek Rasûlüllah (sav) ve arkadaşları cephesinde ve gerekse ehl-i küfür nezdinde olsun, Daru'n Nedve'ye girmek ve orada görev yapmak şirki ve müşriküği, küfrü ve kâfirliği kabul etmiş olmanın alâmeti, Daru'l Erkam'a girmek ve oraya devam etmek de imanı ve müzminliği, İslam'ı ve müslümanlığı kabul etmenin alâmeti sayılıyordu. Dolayısıyla Daru'l Erkam bir iman evidir. İman evi olan Daru'l Erkam'a girenler, bir şirk ve küfür evi olan Daru'n Nedve'ye bir daha giremezlerdi. Şayet geri Daru'n Nedve dönselerdi bu onların mürtedliklerine alâmeti kabul ediliyordu. Bu noktada bakıldığında görülecektir ki, Daru'l Erkam, Allahû Teâla'nın katından gelen ayetlerle tanışmanın ve onları hayata taşımanın eğitim ve öğretiminin Peygamber (sav) tarafından yapıldığı iman etiğim ve öğretim merkezidir.

Daru'l Erkam, Rasûlüllah (sav)'in örnek ve önderliğinde müslüman şahsiyetlerin yetiştiği bir İslâmî şahsiyet üniversitesidir. O, Mekkî toplumlarda İslâm cemaatı'nın teşkilatlanma karargâhıdır. Daru'n Nedve hükmündeki çağdaş parlamentoların bulunduğu beldelerde Daru'l Erkam anın vacibidir. Daru'l Erkam'larını hizmete açamayanlar, Daru'n Nedve'lerin kontenjanlarını tamamlamaya mecbur ve mahkûm olurlar. Daru'l Erkam bir yönüyle vakıf insanların Allah yolunda ortaya koydukları müessese seviyesindeki vakfiyeleridir. Mü'minlerin din ve imanlarından ötürü birer şakî gibi takibe tabi tutuldukları Mekkî toplumlarda İslâmî hizmetler için ev vakfetme hayrını ilk işleyen kişi Erkam b. Ebi'l Er-kam'dır. Nitekim Erkam b. Ebi'l-Erkam, bu mübarek evi sonradan oğlunun ve yakınlarının yararına vakfetmiş ve vakfiyesinde şöyle demiştir.

Siyahi bir kadın: İbn-i Abbas anlatıyor: Siyahı bir kadın Allah Rasûlüne gelerek, "Ben saralıyım, nöbetim geldiğinde açılıp-saçılıyorum Allah'a benim için dua etsen" dedi. Hz. Peygamber (sav)'de, *"istersen sabret, cennete gir; istersen dua edeyim Allah afiyet versin"* diye tercihi kadına bıraktı. O, "Cennete girmek için sabredeceğim fakat nöbetim geldiğinde açılmamam için dua et" dedi. Allah Rasûlü de ona dua etti.[75][75]

Yukarıdaki hadîslerde görüldüğü gibi, Efendimiz (sav)'in çeşitli vesilede, aşere-i mübeşşere haricinde cennetle müjdelediği nice insanlar vardır.

4) Ashâb İçinde Vefatlarından Sonra

Zeyd b. Harise (R.a): Efendimiz (sav)'in, azatlı kölesi, Mu'te Savaşı'nda şehit olmuştu. Hz. Bureyde anlatıyor: Efendimiz buyurdular ki: *"Cennete girdim, beni genç bir câriye karşıladı 'sen kimsin'* dedim ona. Ben Zeyd b. Harise'ninim, " dedi.[76][76]

Ebu Seleme (R.a): İlk Müslüman olanlardan, Efendimiz'in süt kardeşi ve teyze oğlu Habeşistan ve Medine'ye

[75][75] Ahmed b. Hanbel, Müsned, I/346-347
[76][76] İbn-i Asâkir, 5/462.

hicret etti. Bedir Savaşı sonrası vefat etti. Ebu Seleme'nin karısı Ümmü Seleme validemiz anlatıyor: "Ebu Seleme vefat ettiğinde, Allah Rasûlü (sav) geldi, onun gözlerini indirdi ve ruh kabız edilince göz onu takip eder buyurdu. Ehli onun vefatına ağlıyorlardı. Dedi ki Efendimiz (sav): *"Nefislerinize ancak hayır ile dua edin zira melekler sizin duanıza âmin diyorlar"* ve arkasından "Allahım Ebu Seleme'yi mağfiret eyle. Derecesini hidayete erenlerin içinde yükselt. Bizi ve onu bağışla Ya Rabbelalemin. O'nun kabrini genişlet ve onu kabir içinde tenvir et" diye dua etti.[77[77]]

Herhalde Efendimiz (sav)'in böyle dua ettiği bir zatın yeri cennet olacaktır. Kaldı ki sahâbe-i kiram içinde, Resûl-i Ekrem (sav) Ebu Musa el-Eş'ariye Bi'r-i Maune ve Reci gazvesinde şehit olanlara, Hz. Cüleybib'e, Abdullah b. Haram'a bu ve benzeri şekilde dua etmiştir. Dolayısıyla bunlar da ehl-i cennet içinde rahatlıkla mütalâa edilebilirler.

Useyrim (R.a): Asıl adı Amr b. Sabit. Bir vakit dahi olsa, namaz kılmadan cennete giden sahabe. Ebu Hureyre'nin anlattığına göre Uhud evleri ve arsaları satın alıp ona katmak suretiyle Dâr-ı Erkam'ı yeniden yaptırdı,[78[78]] Bu imardan sonra adı Dâr-ı Hayzûran olarak anılan ev içinde namaz kılman bir mescid haline getirildi.[79[79]]

Bu ev daha sonra halife Ca'fer b. Musa'ya geçti. Bu evde bir müddet de Mısır ve Yemenliler oturdular. Daha sonra Gassân b. Abbâd, Musa b. Ca'fer'in oğullarından bu evin tamamını -veya büyük bir kısmını- satın aldı. [80[80]] En sonunda bu evi, Mısır-Kahire defterdarı İbrahim Bey, Sultan ikinci Selim'e hediye etti. Üçüncü Murad da, hicrî 999 (1591) yılında bu evi mescid tarzında yeniledi. Bugün artık bu evi yerinde görmek mümkün değildir. Harem-i Şerif için yapılan çevre düzenlemesinde yıkılmış, arsası zaten Harem'in arsasına dahil kabul edilen bu ev aslına rucû etmiştir. [81[81]]

Erkam b. Ebi'l-Erkam, H. 54 veya 55'te seksen yaşın üzerinde, Muâviye'nin idaresi döneminde vefat etmiştir. Bedir ehlinin en son vefat edenidir. Vasiyyeti üzerine namazını sâdık dostu Sâ'd b. Ebi Vakkâs (R.a.) kıldırmıştır. Kabri Cennütü'l-Bakî'dedir.

Erkam b. Ebi'l Erkam (R.a.), Daru'n Nedve'nin hüküm sürdüğü Mekke toplumunda evini müslümanların çalışmalarına vakfetmekle bir misyon başlatmıştır. Bu misyonu devam ettirmek, kıyamete kadar gelecek bütün müslüman nesillerin görevidir. Bugün Daru'n Nedve'nin hüküm sürdüğü Mekkî toplumlarda Daru'l Erkam'sız yaşayan müslümanlar, bugünleriyle birlikte yarınlarını da ehl-i küfre teslim etmiş olanlardır. Bu, böyle biline.

Hz. Fadl İbn Abbas (R.Anh)

Hz. Peygamber'in amcasının oğlu olup sahabelerdendir. Adı Fadl, künyesi Ebû Muhammed'dir. Lâkabı,"Redîfu'r Rasûl" idi. Nesebi, Fadl b. Abbâs, b. Abdulmuttalib b. Hişam b. Abdülmenaf b. Kusay'dır.

Bedir'den önce müslüman olmasına rağmen [82[82]] müşriklerden çekindiği için müslümanlığını açığa vurmamıştır.

Mekke'nin fethinden bir müddet önce babası Hz. Abbâs ile birlikte Medine'ye hicret etti. Hicretinden bir müddet sonra Mekke'nin fethi gerçekleşti. Fadl b. Abbas, ilk defa gazaya yani Mekke fethine katıldı, sonra Huneyn gazasında bulundu. Burada da büyük kahramanlık gösterdi. Müslümanların Huneyn'de dağınıklık göstermesi üzerine Fadl, büyük bir dirayet ve fedakârlıkla Rasûiüliah (sav)'m yanında bulundu ve Havâzin

---

77[77] Müslim, Cenaiz, 7
78[78] İbn Sâ'd, a.g.e., III, 243-244
79[79] Ezrâki, Ahbâr-i Mekke, II, 260
80[80] İbni Sâ'd, a.g.e., III, 244
81[81] M. Asım Koksal, Erkam'ın Evi, Diyanet Dergisi,Temmuz-Ağustos-Eylül 1984, Cilt: 20, Sayı: 3, sh. 3-8). (Ayrıca bkz. İbni Hacer el-Askalâni, eİ-İsâbe Temyîzi's-Sahâbe, I, 28; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbeî Ma'rifeti's-Sahâbe, 1,74; Dâiratü'l-Maârifi'l-İslâmiyye, I, 630-631; Nedvî, Ashâb-ı Kiram, 111, 18-23; Mahmud Esad, İslâm Tarihi (tic), s.433, 548
82[82] İbn Sa'd, Tabakât, IV, 37

kabilelerine karşı çarpıştı.

Veda haccında Rasûlüllah (sav) ile birlikte onun devesine binmişti. Bunun için ona "Redîfu'r Rasûl' yani "Rasûlüllah (sav)'in üzengi arkadaşı" lâkabı verilmişti. Bu sırada Has'am kabilesinden genç ve güzel bir kadın bir mesele sormak istedi. Fadl, gözlerini kadına dikmişti. Rasûiüliah kadına bakmıyordu. Fadl'ın bu hareketini beğenmedi ve ona, dikkatli olmasını ihtar etti; kadına bakmasın diye, üzengisinden tutup, başını çevirdi. [83[83]]

Hz. Fadl, Rasûlülilah (sav)'in hizmetinde bulunanlardandır. Rasûlüllah son hastalıklarında, son hutbelerinde Fadl'dan sözetmiştir.[84[84]] Hz. Fadl, Rasûlüllah (sav)'in gasl sırasında hazır bulunmuş; gasli suyunu dökmüş, Hz. Ali (sav) de gasletmiştir.

Hz. Fadl, çok güzel yüzlü idi. [85[85]] Ümmü Mektum isimli bir kızı vardı. Bu kız, Hz. Hasan ile evlenmiş, daha sonra ondan boşanarak, Ebû Musa el-Eş'ârî ile evlenmiştir. [86[86]]

Hz. Fadl b. Abbâs'tan yirmidört hadis rivayet edilmiştir. Bunlardan üç tanesi müttefekun aleyh'tir.[87[87]] Râvileri arasında şunları saymak mümkündür: Sahabenin büyüklerinden İbn Abbâs ve Ebû Hureyre'den başka Kerib, Kusm b. Abbâs, Abbâs b. Ubeydullah, Rebia b. Hâris.[88[88]]

Hz. Fadl'ın vefatı hakkında değişik bilgiler verilmiştir. Bir kısım râvîler, Suriye'de meydana gelen salgında vetat ettiğini; bir kısmı ise, Ecnâdin savaşında şehid olduğunu söylüyorlar. Bu rivayetlerden ikincisi, daha yaygındır ve doğruya daha yakındır. [89[89]]

Hz. Fadl b. Abbâs (R.a.), meydan mücahidlerindendir. Cihad meydanında Rasûlüllah (sav)'i yalnız bırakmamıştır. O, zor zamanın sözleşmesine fiili cihadıyla sahip çıkmıştır. Sahabeler, zor zamanların sözleşmelerine sahip çıkmanın yolunu İslam ümmetine gösteren ve öğreten insanlık kılavuzlarıdır. Onlar, ümmetin sönmeyen yıldızlarıdır.

Dâva adamı, dâva önderini savaş meydanında yalnız bırakmayandır. Dâva önderlerini yalnız bırakan dâva adamları, bir gün gelir dâvalarını da bırakırlar. Dolayısıyla Hz. Fadl b. Abbâs (R.a.)'ın fıkhı, dinen dâva adamı ile dâva önderinin bağlığının nasıl olması gerektiğini bize öğreten bir fıkıhtır. Birbirleriyle kavgalı hale gelen dâva adamları ile dâva önderleri, fıkhu's sahâbe'den nasibini almayanlardır.

Hz. Feyruz Bin Deylemi (R.Anh)

Feyrûz bin Deylemî San’a’da bulunuyordu. Rasûlüllah'in Peygamberliği haberi oraya ulaşınca, Vebr bin Yuhannis'in teklifi üzerine Müslüman oldu ve hicretin onuncu yılında Medine'ye geldi. Resûlullahın huzuruna girip, bey'at etti. Peygamber efendimize dedi ki:

"Yâ Rasûlallah! Biz, uzaklardan çıkıp geldik. Burada Müslüman olduk. Bize kim yardım edecek?

Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:

"Allah ve Rasûlü. "

Feyrûz da, bunun üzerine dedi ki:

[83[83]] İbn Sa'd, Tabakât, IV, 37
[84[84]] İbn Hacer, el-İsâbe, V, 212, İbn Abdi'l-Berr, İstiâb, V, 535
[85[85]] el-İsâbe, V, 212
[86[86]] el-İstiâb, 535
[87[87]] Tenzibü'l-Kemâl, 309
[88[88]] Tehzİbü't-Tehzib, IV, 280
[89[89]] el-İsâbe, 212

"Allah ve Rasûlü bize kâfidir! "

Yine Feyrûz bin Deylemî, Resûlüllaha sordu:

"Yâ Rasûlallah! Ben Müslüman oldum. Fakat nikâhım altında iki kızkardeş var. Şimdi ne yapacağım? "

"Onlardan hangisini istersen tercih et, onu tut! Hangisini istersen boşa! "

"Yâ Rasûlallah! Biz, üzüm sahibi kimseleriz. Allahû Teâlâ ise içkiyi haram kılmıştır. Bu üzümleri ne yapacağız?"

"Kurutup, kuru üzüm yapınız!"

"Biz bunu nasıl kullanalım? "

"Kirba içinde sabah ıslatıp, hoşaf yapıp içiniz, akşamleyin ıslatıp, sabahleyin içiniz! "

Feyrûz bin Deylemî bir defasında da Peygamber efendimize şöyle sordu:

"Yâ Rasûlallah! Biz, soğuk bir memlekette yaşıyoruz. Bu yüzden buğdaydan yapılmış içki içiyoruz."

"O sarhoş ediyor mu? "

"Evet, sarhoş ediyor."

"Onu içmeyiniz!"

Feyrûz bin Deylemî'nin Müslüman olduğu yıl, Rasûlüllah efendimiz Veda haccını yaptıktan sonra hastalanmışlardı. O sırada Araplar arasında bazı kimseler peygamberlik davasına kalkıştı.

Banların ilki, Benî Ans kabilesinden Esved-i Ansı idi. Asıl ismi Abhele bin Ka'b'dır. O, kâhin, hafif meşrep bir adamdı. Halka, onları hayrete düşürecek şeyler gösterir, sözleriyle, dinleyenlerin dikkatini çekerdi.

Esved-i Ansî, meleklerin kendisine vahiy getirdiğini söyleyerek, Peygamberlik iddiasında bulunmaya başladı. Birtakım hilelerle, Yemen halkından birçok kimseyi aldattı. Necrân ahâlisi de ona tâbi oldu. San'a'yı zaptedip, fitne çemberini genişletti. Yemen'de bulunan Müslüman vali ve memurlar oradan ayrılmak zorunda kaldılar.

Esved-i Ansî ile ilgili haber, Peygamber efendimize ulaştı. Yemen'deki İslâm valilerine ve oradaki Müslümanlara haber gönderdi. İster onunla çarpışma, isterse onun tuzağa düşürülmesi şeklinde olsun, mutlaka Esved-i Ansî üzerinde önemle durulması gerektiğini emir ve tavsiye buyurdular.

Rasûlüllah efendimiz, hasta olmalarına rağmen, Esved-i Ansî gibi yalancıların yaptıkları tahribat üzerinde ehemmiyetle durdular. Rasûlüllah efendimiz bu mes'ele için, Müslüman olmayanlarla da irtibat kurdu. Neticede Esved-i Ansî öldürülecekti. Esved'in öldürülmesi için, karısı Azad ile de anlaşıldı.

Feyrûz, o sırada Yemen'de bulunuyordu. İki arkadaşı ile beraber, Esved'in yattığı evin duvarını deldiler. Feyrûz, arkadaşlarından birisine, içeri girip öldürmesini söyledi. Arkadaşı, tehlikeli anlarda, kendisinde titreme meydana geldiğini, bu işi beceremeyeceğini söyledi.

Bunun üzerine Feyrûz içeri girdi. Esved'in yattığı odaya yaklaştı. Horladığını duydu. Esved derin bir uykuya dalmış ve yatağına gömülmüş bir vaziyette idi. Feyrûz bu işten haberi olan Âzad'a, işaretle, başının nerede olduğunu sordu. Âzad da, Esved'in başını gösterdi.

Feyrûz, Esved'in başucuna dikildi. Esved, sarhoş olarak uykuya dalmış ve sarhoşluğu daha geçmemişti. Feyrûz, Esved'in başını kıvırdı ve boynunu kırdı.

Sonra gitmek isterken, Âzad, "O daha ölmemiştir" dedi. Feyrûz da, "Hayır o öldü" diyerek arkadaşlarının yanına

gitti. Olanları anlattı. Arkadaşları dediler ki:

Geri dön, başını da kes! Beraberce tekrar oraya vardılar. Feyrûz, başını keseceği zaman, Esved titremeye başladı. Feyrûz arkadaşlarına, göğsüne oturmalarını söyledi.

Azad da, Esved'in başını tuttu. Esved'den homurdanmalar geliyordu. Boğazı kesilince, şiddetli bir böğürtü duyuldu. Feyrûz ile arkadaşları, oradan ayrıldılar.

Ertesi gün Feyrûz ve arkadaşları, kabilelerini toplayarak Esved'in öldürüldüğünü ve Muhammed aleyhisselâmın hak Peygamber olduğunu ilân ettiler. Bundan sonra Müslüman valiler, işlerinin başına döndüler ve zekâtı toplamaya başladılar.

O gece yalancı Esved-i Ansî'nin öldürüldüğü, Peygamber efendimize vahiyle bildirilmişti. Ertesi gün, bu hâdiseyi Ashabına müjdeledi:

Dün gece, yalancı Esved-i Ansî, kardeşlerimizden biri tarafından öldürüldü.

Ashâb-ı kiram, "Yâ Rasûlüllah, onu öldüren kim" dediler. Rasûlullah efendimiz de buyurdular ki:

"Onu sâlih, mübarek bir ev halkından, mübarek kişi olan Feyrûz bin Deylemî öldürdü."

Feyrûz bin Deylemî'nin, Esved'in başını Peygamber efendimize getirdiği rivayet edilir.

Feyrûz'un, Ebû Dahhâk ve Ebû Abdullah künyeleri vardır. Hz. Osman zamanında Yemen'de vefat etti. Aslen Fârisî'dir. Kisrâ'nın, Habeşlileri Yemen'den çıkarmaları için, Seyf bin Zî Yazen'le beraber Yemen'e gönderdiği Farsların (İranlıların) tanıdığı farslardandır.[90[90]]

İman, Rahmanı inkılablar yumağının kaynağıdır. Kişi imana girmekle hayatını değiştirmeye karar vermiş demektir. Ve iman beraberinde görev getirir. İmandan kaynaklanan görevler ertelenmeyi de kabul etmezler. Müzmin insana düşen görev her yerde ve her zamanın gereğini yapmaktır.

Mü'min insanın tavırları ile imanı arasında yakın bir ilişki vardır. Çünkü mü'min insan, imanına göre tavır belirleyen insandır. Sahabeler, tavırlarım imanlarına göre alıyorlardı. Yani onları pratik hayatta yönlendiren ve yöneten imanlarıydı. İmanını hayatına amir ve yönetici yapmayanlar, sahabe fıkhından nasibini almamış olanlardır.

Hz. Habbab Bin Eret (R.Anh)

Meşakkat mektebinin mezunu olan bir sahabedir. İslâm ile şereflenen ve İslâm'a girdiği için müşrikler tarafından işkence edilen ilk sahabelerden biri.

Nesebi; Habbab b. Eret b. Cendele b. Sa'd b. Huzeyme b. Ka'b b. Zeyd. Temim kabilesinden, küçükken esir edilerek Mekke'ye getirilmiş Huzâalı Ümmü Emmâr'ın kölesi, Zühre oğullarının anlaşmalısı.

İslâm ile şereflenen ve Allah için işkence edilen ilk müslümanlardan olan Hâbbab b. Eret müslüman olduğunu açıkladığında ilk işkence edilen sahabeler arasında idi. İlk Müslümanlar; Hz. Peygamber (sav), Hz. Ebû Bekir, Habbâb, Suheyb, Bilâl, Ammar, Sümeyye (R. Anhûm)dir. Hz. Peygamber ve Ebû Bekir, kendi aileleri tarafından nisbeten korunmuş ancak Mekkeli olmayan diğer dört kişi müşrikler tarafından şiddet ve baskı ile yıldırılmaya çalışılmıştır. Bu insanlar kızgın güneş altında demir zırhlar giydirilerek ölesiye işkence edilmişlerdir. Habbâb bu

---

[90[90]] Hayatü's Sahâbe. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

işkencelere sabrederek kâfirlerin Hz. Peygamberin risâletini inkâr etmesini istemelerini reddetmiştir. 91[91]

Hz. Habbâb (R.a) Medine'ye hicret edince Hz. Peygamber (sav) onu Cebr b. Atik ile kardeş yapmıştır. Hz. Ebû Bekir'in vefatından sonra, Hz. Ömer'den izin alarak Kûfe'ye cihad için gitmiş, hicri 37 tarihinde şiddetli bir hastalığa tutulmuştur. Hastalığın şiddetinden günde yedi defa başını dağlatan Habbâb, hastalık anında acı içerisinde "Hz. Peygamber (sav) *beni ölümü temenni etmekten alıkoymasaydı temenni ederdim*" demiştir. Oğullarına kendisinin Küfe dışına gömülmesini vasiyet eder ve dışımı gömülmesi durumunda Hz. Peygamberin sahabesi oraya gömülmüş diye insanların ölülerini kendisinin etrafına gömeceklerini söylerdi. Öldüğünde altmış üç yaşında olan Habbâb (R.a) yirmibeş yaşında hicret etmiş, muhtemelen onbeş yaşlarında bir delikanlı iken İslâm ile sereflenmiştir. 92[92]

Onbeş yaşında müslüman olmuş bir insanın dünyada kendisinden başka beş kişi müslüman iken işkencelere sabredebilmesi imanının ve dine bağlılığının en önemli göstergesidir. Altmışüç yaşında bir ihtiyar iken ve acılar içerisinde kıvranırken ölümüyle bir sünneti ihya etmeyi düşünmesi, onun Hz. Peygamber (sav)'in sünnetine de ne kadar bağlı olduğunun en güzel delilidir.

Mekke döneminde, sırtına ateşte kızdırılmış taşlar yapıştırılmış, sırt yağları eriyinceye kadar sırtında tutulmuş, yine imanında sebat etmiştir. Demircilik ile meşgul olduğundan, efendisi Ümmü Emmâr demiri ateşte kızdırır Habbâb'ın başını dağlardı, Hz. Peygamber Habbâb'a uğrar onunla sohbet ederdi. Onun halini görünce: "Allahım! Habbâb'a yardım et" diye dua etmişti. Bir müddet sonra Ümmü Enmâr şiddetli baş ağrılarına tutulur, köpek gibi bağırmaya başlar: Ona başını dağlatmasını tavsiye ederler. Habbâb demiri ateşte kızdırır ve kadının başını demirle dağlardı. 93[93]

İşkencenin dayanılmaz bir hal aldığı, müşriklerin şiddetli baskı yaptıkları bir zaman Habbâb Kabe'nin gölgesinde örtüsüne bürünmüş oturan Hz. Peygamber'in yanma geldi; "Allah'a bizim için dua buyurmaz mısın" dedi: Hz. Peygamber yüzü kıpkırmızı halde doğruldu, şöyle buyurdu:

*"Sizden önceki ümmetlerde bir adam demir tarakla taranır ve sinirleri kemiğinden sıyrılırdı da bu işkence onu dininden döndürmezdi. Testere başının saç ayırımına konur ve iki parçaya bölünürdü; bu da o adamı dininden döndürmezdi. Allah muhakkak bu dini tamamlayacaktır. San'â'dan kalkan yolcu Hadramevt'e içinde Allah korkusundan başka hiç bir korku olmadan gidebilecek."*94[94]

Bütün bu işkencelere katlanan Habbâb bir gün halinden şikâyetçi almamış, İslâm'ın zafer yıllarında, çektiği işkenceleri reklam ederek insanların teveccühünü kazanmaya çalışmamış, mükâfatı yalnızca Allah (c.c.)'dan istemiştir. Hz. Ömer (R.a.) hilâfeti döneminde Habbâb'a "Allah yolunda çektiğin işkenceleri bize anlat ey Habbâb!" demesi üzerine sırtını açar gösterir. Hz. Ömer "Bu güne kadar bu derece harap olmuş bir sırt görmedim" der. Habbâb (R.a) "Sırtımda ateş yakarlardı, derimden çıkan yağlar ateşi söndürüldü" der. Bazen de ateşte kızdırılmış taşlar sırtına konur derisinin yağlan soğutuncaya kadar tutulurdu. Bunun için sırtı yumurta büyüklüğünde oyuk oyuk idi. 95[95]

Bütün bu işkencelere rağmen İslâm'ı tebliğden geri kalmazdı. Tâhâ. suresinin bazı ayetlerini Hz. Ömer'in kızkardeşinin ailesine öğretirken Ömer içeri girmiş; onların hallerindeki samimiyet Ömer'in müslüman olmasına vesile olmuştur.

Zühd ve takvası ile gerçekten örnek olan Habbâb, ihtiyarlık döneminde İslâm'ın ilk yıllarında ölmediğine hayıflanır durur, şöyle derdi: "Hz. Peygamber ile sevabını Allah 'tan dileyerek hicret ettik; Allah indinde bir mükâfaata hak kazandık. İçimizden kimi bu mükâfaatı bu dünyada almadan göçtü gitti. Mus'ab b. Umeyr onlardandır... Birden kimileri de meyvelerinin olgunlaştığını gördü ve bunları topladı, islâm 'in zafer yıllarını

91[91] İbnu'l-Esir, Üsdü'l-Ğâbe II, 114
92[92] İbn Hacer, el-İsâbe, I, 416; İbnü'l Esîr, Üsdü'l-Gâbe, II, 116
93[93] İbnü'l-Esîr, Usdü'l-Gâbe, II, 115
94[94] Buharı, Menâkıbu'l-Ensâr, 29
95[95] İbnu'l Esîr, Usdin-Gâbe, II, 115

gördü ve müslüman olmasından dolayı dünya nimetlerinden istifade etti. 96[96]

Habbâb (R.a)'ın ilim talebeleri; Oğlu Abdullah, Ebû Ma'mer, Kays b. Ebî Hazım, Mesruk ve diğer Tabbiîn imamlarıdır. Oğlu Abdullah da Hz. Peygamber'i görmüş ve babası yoluyla ondan hadîs rivayet etmiştir.

Habbâb hastalığı nedeni ile Sıffın'e katılmadı. Sıffin dönüşü Hz. Ali, Küfe dışında yedi kabir görüp, bunlar nedir? diye sordu. Etrafındakiler Habbâb'ın öldüğünü ve Küfe dışına gömüldüğünü söyleyince Hz. Ali (R.a) şöyle dedi: "Allah Habbâb'a rahmet etsin. İsteyerek coşkuyla müslüman oldu; Allah'ın emrine itaat ederek hicret etti; hayatı boyunca mücâhid yaşadı; bedenine çektirilen işkenceler ve hastalığı ile imtihan edildi. Allah güzel amel işleyenin amelini zayi etmez" dedi. Kabrine yaklaşarak şöyle dua etti. "Ey mü'min ve müslümanlar diyarı! Allah'ın selâmı üzerinize olsun, siz bizden önce yerinize ulaştınız, biz de inşâallah kısa zamanda size katılacağız. Allah'ım onları ve bizi mağfiret et. Bizi ve onları affet. Ahireti düşünüp onun için amel eden, az ile kanaat eden, Allah (c.c)'dan razı olan kullara müjdeler olsun.97[97]

Sahabe, Mekke'de müslüman olmanın bedelini ödemiş bir nesildir. Rasûlüllah (sav)'in sahabeleri, meşakkat mektebinden mezun olmuşlardı. Onlar, imanlarının imtihanını vekâleten başkasına havale etmiyorlardı. Çünkü imanın imtihanı vekâleten verilmez. Sahabe fıkhının bize öğrettiği budur. Her sahabe, kendi imanının imtihanını kendisi vermiştir.

İman etmek, imtihana girmektir. Her mü'min, her gün her saniye imanıyla imtihan olunur. Önemli olan onu idrak edip gereğini yapmaktır. İşte sahabe fıkhı, imanın beraberinde getirdiği imtihanı idrak edip ilahi emir ve nehylerin altında sızlanmadan imtihanın gereğini yapmaktır.

İmanın imtihanı çileyle devam eder. îmanı uğrunda çilelere katlanmayanlar, imanlarının imtihanını veremezler. İmanının imtihanını veremeyenler, ergeç imanlarını kaybederler.

Aşk-ı Rasûl yolunda sahabelerin gönlüne düşen ateş. O ateş ile her biri bir yıldıza olmuş eş. Onların izinde yürüyüp çile çekenler dinde kardeş!

Hz. Halid Bin Velid (R.Anh)

Hz. Peygamberin, hakkında "*Ne güzel kul*" diye buyurduğu sahabedir. Nesebi, Hâlid b. Velid b. Mugire b. Abdillah b. Amr b. Mahzum. Annesinin ismi Lübâbe olup, Hz Meymune'nin yakın akrabasıdır. Hz. Hâlid'in lakabı Seyfullah (Allah'ın Kılıcı)'dır. Hz. Peygamber (sav) Mûte savaşındaki başarısından ötürü onu Allah'ın kılıcı diye övmüştür. Künyesi Ebû Süleyman'dır. Yedinci hicrî yılında müslüman oldu. 98[98]

Hz. Hâlid (R.a.)'in doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mekke'nin şerefli ve itibarlı ailelerinden biri olan mahzum oğullarındandır. Ordu komutanlığı Hz. Hâlid'in ailesinin bir imtiyazıydı. Uhud savaşında ve Hudeybiye sulhu esnasında Hâlid b. Velid, Kureyş ordusunun komutanlarından birisiydi.

Hudeybiye anlaşmasından sonra Hz. Peygamber umre için Mekke'ye gidince Hâlid'in daha önce müslüman olan kardeşi Velid'e Hâlid'i sordu. Hz. Peygamber Hâlid gibi bir insanın müşriklerin içinde kalmasının şaşılacak bir durum olduğunu belirtti. Velid kardeşi Hâlid'e Peygamber (sav)'in bu iltifatını bildiren bir mektup gönderdi. Bunun üzerine Hz. Hâlid müslüman olmak için Mekke'den yola çıkınca, yolda Amr b. el-As ile karşılaştı ve beraberce Mekke'den Medine'ye gelip müslüman oldular. 99[99]

Hz. Hâlid hicrî sekizinci yılda yapılan Mûte savaşına bir nefer olarak katıldı. Ordu komutanlarının sırayla şehid

96[96] Buhârî, Menâkıbu'l-linsâr, 45
97[97] İbnü'l-Esîr, Usdü'l Gâbe, 11,144-117; İbn Hacer, el-İsâbe, I, 416
98[98] İbn Hacer, el-İsâbe, 1,413
99[99] Ahmed b. Hanbel, Müsned, TV, 158

olması üzerine Ashâb istişare ederek komutayı Hz. Hâlid'e vermiş. Hz. Peygamber Medine'de olup bitenleri haber verip komutanların şehid düşmesini anlattıktan sonra komutayı Allah'ın kılıçlarından birinin aldığını söylemiştir.

Bu olaydan sonra Hz. Hâlid Seyfuilah (Allah'ın Kılıcı) diye anıldı. Halid (r.a.) komutasına aldığı orduyu kalabalık düşman karşısında bozguna uğratmadan Medine'ye getirmeyi başardı.[100[100]]

Hz. Hâlid, Mekke fethinde süvarilerin komutanı idi. Ordunun sağ kanadını kontrol ediyordu.[101[101]] Mekke fethinde müslümanlara karşı çıkan küçük gruplarla Hz. Hâlid çarpışmıştır.

Huneyn savaşında Hâlid büyük cesaret ve yararlılık göstermiştir. Hatta bu savaşta yaralanınca Hz. Peygamber ziyaretine geldi, dua etti. Hâlid şifa buldu. [102[102]]

Mekke fethinden sonra Hz. Peygamber Nahle'deki Uzza putunu kırmaya Halid b. Velid'i gönderdi. Hâlid Uzza putunu kırıp geri döndü.

Taif kuşatmasına katıldı. Hz. Peygamber (sav) Dumetu'l-Cendel'in hristiyan emiri Ukeydir'in üzerine Halid'i gönderdi. Hz. Halid Ukeydir'i yaban sığırı avlarken yakaladı ve esir aldı; teslim olmayan kardeşini öldürdü. Diğer kardeşi ve Ukeydir'i esir alarak ganimetlerle birlikte Hz. Peygamber'e getirdi.

Hicri onuncu yılda Necrân'a Hârisoğullarını İslâm'a davet etmek için gönderildi. Onları üç gün müddetle İslâm'a davet etti. Necrânlılar müslüman oldular.

Hz. Ebû Bekir Hâlife olunca Hz. Hâlid'i komutan olarak yalancı Peygamberlerin üzerine gönderdi. Yalancı Peygamber Tulayh b. Huvaylid'i Buzaha'da mağlup etti sonra Temimoğulları üzerine yöneldi ve Mâlik b. Nuveyra'nın komutasmdakilerle karşılaştı. Mâlik'i silah bırakmasına rağmen esir etti ve öldürdü. Hz. Ömer, Hâlid'i bu olayda hatalı davrandığı gerekçesiyle kınamıştır.

Daha sonra Museylemetu'l-Kezzâb'a karşı sefere çıktı ve onu Yemâme sınırında Akraba denilen yerde mağlub etti ve öldürdü.

Yalancı Peygamberlerle olan mücadelesinden sonra zekât vermeyen kabileler üzerine gönderildi. Onları da sindirdi. Daha sonra Hicri oniki yılında Irak'a İranlılara karşı gönderildi. İki ay zarfında İran Sâsânî, ordularını bozguna uğratarak Hire'yi zabtetti ve Fırat çevresini hakimiyeti altına aldı.

Suriye sınırında Bizanslıların ordu hazırladıkları haberi gelince hilâfet merkezinden Hz. Hâlid'e Irak bölgesinin komutanlığını Müsenna'ya bırakarak Şam'a gitmesi emri verildi. Hicri onüçüncü yılda Bizanslıları Acnadeyn'de mağlup ederek Şam'a doğru püskürttü. Hz. Hâlid şehri muhasara etti ve hicri ondördüncü yılın receb ayında Şam (Dımaşk) şehrini zabtetti. Daha sonra Humus'u fethetti. Yermuk savaşında Bizanslıları bozguna uğrattı. Kudüs'ü kuşattı ve teslim aldı. Bütün Suriye mıntıkası müslümanlann eline geçti.

Hicretin 17. yılında Hz. Ömer, Hâlid b. Veiid'i komutanlıktan indirdi. Hz. Halid'in komutanlıktan almasının sebepleri ve azledildiği yıl tarihçiler arasında ihtilaflıdır. Genel kanaate göre, Hz. Ömer, hilâfet merkezine fetih hareketlerinden döndükten sonra Hâlid'i azletti. Ama bu rivayet gerçeği yansıtmamaktadır. Hz. Ömer hilafetinin beşinci senesi, yani hicretin 17. senesinde Hz. Hâlid'i azletmiştir.

Komutanlıktan alınışı ile ilgili olarak bir çok sebepler ileri sürülmektedir. Bu sebepleri şöyle sıralayabiliriz: Hz. Hâlid bir çok insana kumanda ediyordu. Ancak sert mizaçlı olup sert muamele ediyordu. Kimsenin sözünü dinlemiyor, kendi fikrinden başkasına kıymet vermiyordu. Hatta birçok işlerde hilâfet merkezinin görüşlerine de müracaat etmiyordu.

[100[100]] İbn Hacer, el-İsâbe, I, 413
[101[101]] Müslim, Sahih, 11,103
[102[102]] Usdü'l-Gâbe, II, 103

Irak topraklarım İslâm topraklarına dönüştürdükten sonra Halife Hz. Ebû Bekir (R.a.)'in emrinin hilâfına hacca gitmiş ve bu duruma Hz. Ebû Bekir çok üzülmüştü. Kendi başına buyruk bir tavrın içinde hareket ediyordu. Bundan dolayı Hz. Ömer (R.a) zaman zaman Hz. Ebû Bekir Efendimize Hz. Hâlid'i komutanlıktan azletmesini istemişti. Hz. Ebû Bekir (R.a) daima şöyle cevaplandırmıştı: "O, Allah'ın kılıcıdır, bu kılıcı kınına sokmak doğru değildir."

Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde de Hz. Halid'in tutumunda bir değişiklik olmadı. Yine bildiği gibi devam etmekteydi. Ancak Hz. Ömer (R.a) Onu hemen azletmedi. Bir çok defalar kendisini uyardı, ve bu konuda mektuplar gönderdi. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir (R.a) zamanındaki meseleleri de ona hatırlattı.

Komutanlıktan almışının ikinci sebebi ise, müslümanlann genelinde şöyle bir fikir oluştu, Fetihlerin gerçekleştirilmesi Hz. Halid'in kabiliyet ve kahramanlığından kaynaklanmaktadır. Fetihlerin yegane sebebinin Hz. Halid olarak gösterilmesi elbette bir yanlışlıktı. Savaşların zaferlerle neticelenmesinde onun dehasını da gözardi etmek mümkün değilse de ondan ibaretmiş gibi göstermekte doğru değildir. Gerçeğe en yakın sebeb budur

Üçüncü sebep; Hz, Hâlid (R.a) ordu masraflarında pek fazla israf yolunu tutmuştu. Ordu erkanına bol para dağıtması diğer mücahidlere kötü örnek oluyordu. Bu hususta şâirler mübalağalı şiirler bile yazmıştı. Es'as b. Kays'a bir defasında onbin dinar bahşiş vermişti. Olay halife Hz. Ömer (R.a)'e intikal etti. Hz. Ömer Hz. Ebu Ubeyde b. el-Cerrâh ile haber gönderdi. "Bu kadar bol parayı müslümanların malından yani ordu tahsisatından verdi ise müslümanlara hiyanet etmiştir. Kendi kişisel payından, kendi cebinden vermiş ise israf etmiştir. İkisi de caiz değildir." Halife Hz. Ömer, Hz. Hâlid'i azlettikten sonra hilâfet merkezine çağırıp, sorguya çekti. Bol para harcadığından bahsetti. Hz. Hâlid, Ganimetten eline geçen hissesinin hesabını verdi. Hesabı temiz vermişti. Hz. Ömer Hz. Hâlid'i iltifat ve ikramla karşıladı. Gönlünü aldı. Yazdığı ve her tarafa gönderdiği fermanlarda; Hz. Hâlid'in, kusur veya herhangi bir kabahatinden dolayı azledilmediğini, ancak bütün müslümanlarm zihinlerinin aydınlanması için, yani bu kadar İslâm fütuhatının yalnız Hz. Hâlid'in kolunun kuvvetiyle meydana gelmediğini herkesin bilmesi için azlettiğini bildirdi.

Hz. Ömer, Hâlid'i idari görevlere getirdi. Bir yıl kadar valilik yaptı sonra istifa etti. 103[103]

Hz. Hâlid (R.a) cihâd duygusu ile şehitlik arzusu ile dopdolu bir mü'mindi. Cihâd meydanları onun için Allah'a en yakın meydanlardı. Kendisi şöyle der: "Ben harp meydanında mücahede ve mücadeleden aldığım zevki, hiçbir zaman zifaf gecesinin keyfinden alamam" En büyük arzusu cihad meydanlarında şehid düşmekti. İran üzerine yürürken, İranlılara şu haberi gönderdi: "Sizin dünyayı sevdiğiniz kadar Ahireti seven bir ordu ile üzerinize geliyorum."

Hz. Hâlid şirke ve küfre karşı çok şiddetli idi. Müslüman olduktan bir sene kadar sonra Uzza putunu yıkmak için gittiğinde Uzza'ya şiirle şöyle seslenir: "Ey Uzza bu geliş seni ta'zim için değil seni inkâr içindir. Çünkü ben gördüm ki Allah seni değersiz kılmıştır."104[104]

Hz. Hâlid savaşçı olduğu kadar şahsi fazilet ve ilim konusunda da üstündü. Fırsat buldukça Hz. Peygamber'in sohbetlerinden istifade etmiş.

Medine'de onun etrafında bulunan ilim ve irfan ashabı arasında Hz. Hâlid'in bulunduğu zikredilmiştir. Üç-dört mesele ile ilgili fetva verdiği de rivayet edilir.

Hz.Hâlid'in Buhârî, Müslim ve diğer hadis kitaplarında Hz. Peygamberden onsekiz hadis rivayeti yer almaktadır.105[105]

103[103] Müstedrek, 11, 297
104[104] İbn Esir, üsdü'l-Gâbe, II, 110
105[105] İbn Hacer, el-İsâbe, I, 413

Rasûlüllah, Hâlid'in secâat ve cesaretini muhtelif zamanlarda muhtelif yerlerde medhetmişti. Mekke fethinden sonra müslümanlar, her tarafa toplanıp Mekke'ye girdikleri zaman Hâlid görününce, Hz. Peygamber Ebû Hureyre'ye:

"*Bu gelen kimdir?*" diye sormuştu. Ebû Hureyre: '

'Hâlid b. Velid'dir" demiş. Onun üzerine Hz. Peygamber:

"*Bu Allah'ın ne iyi bir kuludur"* buyurmuştur. 106[106]

Hz. Peygamber yine onun hakkında "Hâlid Allah'ın Kılıcıdır" buyurmuştur. Yine Hâlid hakkında: *"Hâlid b. Velid'e gelince, o herşeyini sizin için vermiştir, nesi var nesi yok harplerde Allah yolunda sarfetmiştir"* 107[107] buyurmuştur.

Hz. Hâlid gönderildiği seriyyelerde ve yaptığı muharebelerde Allah rızasını ve Allah'ın dinine davetini esas almıştır. Nitekim Yermuk savaşında Rumların komutanına savaş meydanında İslâmi tebliğ etmiş ve komutan Corc onun daveti ile müslüman olmuştur.

Hz. Peygamber'in şahsına karşı da çok büyük hürmeti olan Hz. Hâlid onun isminin mücerred anılmasından bile rahatsız olmuş; savaşlarında kazandığı muvaffakiyeti Hz. Peygamberin sakalından bir kaç taneyi sarığının içinde taşımasına bağlamıştır. 108[108]

Hz. Halid b. Velid (R.a.), Rumların komutanına; "Biz Rasûlüllah'la birlikte yaşadık, onun mucizelerini gördük, dolayısıyla, bizim gördüklerimizi gören, duyduklarımızı duyan birinin iman etmesi kolaydır... Ama bizden sonra îman edecek sizler, onu görmediniz, sözlerini işitmediniz, sizin bu şekilde iman etmeniz gayba imandır ki eğer kalben bu imana erişirseniz bu daha değerli ve daha faziletlidir demiştir.

Bu sözler üzerine bir nara attı... Atım sürerek Hâlid'in yanına geldi ve: Ey Hâlid bana İslâm'ı öğret" dedi. Müslüman oldu... İki rekât namaz kıldı... Müslümanların safına geçerek savaştı ve az sonra da şehid düştü...

Savaşın son derece kızıştığı ve müslümanların zafere adım adım yaklaştıkları bir sırada Medine'den yola çıkan bir posta, Hâlid b. Velid'e yeni halife Ömer b. Hattab'ın mektubunu getirdi... Mektupta Ebû Bekr'in vefat ettiği haber veriliyor, ayrıca Halid'in komutanlıktan alındığı ve ordunun başına "Ebü Ubeyde b. Cerrah'ın atandığı bildiriliyordu... Hâlid mektubu okudu, Ebû Bekr'e Allah'tan rahmet, Hz. Ömer'e de başarı diledikten sonra, elçiden bu haberi gizli tutmasını ve savaş sona erinceye kadar da kimseye söylememesini istedi. Zira müslümanların zafere ulaşmak üzere oldukları böyle kritik bir anda bu haber İslâm ordusunda bozguna neden olabilirdi...

Nihayet zafer saati gelip çattı. Rumlar bozguna uğradılar. Müslümanlar bir kez daha Allah'ın yardımıyla galip ve muzaffer oldular..

Hâlid, Ebû Ubeyde'ye doğru ilerleyerek komutanını selamlayan bir asker gibi onu selamladı. Ebû Ubeyde önce bunu şaka zannetti. Fakat az sonra gerçeği öğrenince ve Halid'in alnından öperek, hayranlıkla onu kutladı.

Bu olayla ilgili olarak tarihçilerin bir rivayeti daha vardır. Buna göre, halife Hz. Ömer mektubu, Ebû Ubeyde'ye gönderdi, Ebû Ubeyde de bu haberi savaş sonuna kadar sakladı... Olay nasıl olursa olsun, her iki durumda da Hâlid'in ve Ubeyde'nin sergilediği davranış takdire şayandır...

Halid'in hayatında onun ihlas, samimiyet ve doğruluğunu gösteren bundan daha güzel bir olay yoktur...

Komutan olmak veya asker olmak.. Onun için ikisi de birdi... Aralarında bir fark görülmüyordu... Asıl olan Allah

106[106] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 1360
107[107] Ebû Dâvûd, Sünen, I, 163
108[108] İbn Hacer, el-Isabe, I, 413-415; İbnü'l-Esir, Üsdü'l-Gâbe, II, 109-312

yolunda hizmet ve bu hizmetin canla başla yerine getirilmesiydi...

Gerek Halid'deki, gerekse diğer mü si üm anî ardaki bu hizmet anlayışında ümmetin başı ve yöneticisi olan halifelerin rolü büyüktü...

Ebu Bekr ve Ömer.

İki eşsiz insan. Onlar hakkında dil ne söyleyebilirdi ki?

Ömer ve Hâlid. Zaman zaman aralarında soğukluk olmasına rağmen, Ömer'in Hâlid konusunda aldığı kararların haklılığından şüphe yoktur. Zira adaleti, ver'ası ve nezahetiyle şöhret olmuş bir insan olarak Ömer'in, haksız kararlar alabileceği düşünülemez.

Ömer, Hâlid hakkında kötü niyetli olmamıştır. O'nun tek arzusu, Hâîid'in öfkesini ve kılıcını dizginlemekti.

Hz. Ömer bu durumu, Malik b. Müveyr'in öldürülmesini müteakip halife Hz. Ebû Bekr'e açmış ve: "Muhakkak Hâlid'in kılıcında, sürat, hafiflik ve kızgınlık var" demişti.

Hz. Ebû Bekr de: "Allah'ın kâfirler üzeri çektiği bir kılıcı ben kınayamam" dedi.

Dikkat edilirse yukarı da Ömer, Hâlid için "Hâlid'in kendisinde" bir hiddet var demiyor. "Hâlid'in kılıcında" hiddet var diyor. bu da Emir'ül-mü'minin onun hakkında söz söylerken edep dairesinde kaldığını, hatta Hâlid'i takdir ettiğini gösterir.

"Hâlid" savaş adamıydı. Beşikten mezara kadar.

Çevresi, yetişmesi, terbiyesi, İslâm'dan önceki ve İslâm'dan sonraki hayatı. Onu korkusuz bir savaşçı yapmıştır...

Müslüman olmadan önce mü'minlere karşı kullandığı kılıcını İslâm'a girdikten sonra, biraz da o yılların acısıyla, müşriklere karşı daha şiddetli ve daha da acımasız olarak sallıyordu.

Daha ilk bakışta zikrettiğimiz olayı, Hâlid'in Hz. Peygamber'den ricasını hatırlıyorsunuz... Hâlid müslüman olduktan hemen sonra: "Ya Rasûlüllah! Daha önce yaptığım kötü hareketlerden dolayı benim için mağfiret dile" demişti.

İslâm daha önceki günahları silip attığı halde, Hâlid'in içi rahat etmemiş ve Allah Rasuiü'nden kendisi için istiğfarda bulunmasını istemişti.

Kılıç, Hâlid gibi yaman bir savaşçının elinde olunca bu kılıcı dizginlemek de kolay olmuyordu... Bu sebeble Hâlid göreve gönderilirken zaman zaman uyarılıyordu.

Mesela; Hz. Peygamber, kendisini bazı Arap kabilelerinin fethi için görevlendirdiğinde şöyle demişti:

Dikkat et seni davetçi olarak gönderiyorum, savaşçı olarak değil."

Fakat, Hâlid'in kılıcı nefsine galip gelmiş ve savaşa girişmişti. Bu durum Hz. Peygambere iletildiğinde Allah Rasûlü kıbleye dönmüş ve:

"Allah'ım! Hâlid'in yaptığı şeylerden ötürü sana sığınırım, affet!.. " buyurmuştu.

Sonra Ali'yi göndermiş, mallarının ve kanlarının karşılığını iade etmişti...

Olayla ilgili olarak şu rivayet de nakledilir:

Daha sonra, Hâlid bu işi, Abdullah b. Huzafe, es-Sehmî'nin: "Rasûlullah, müslüman olmazlarsa, onları öldürün dedi" sözleri üzerine yaptığını beyan etmiş ve özür dilemiştir.

Hâlid üzerine aldığı vazifeyi en şekilde yapmaya çalışırdı... Bir zamanlar hürmet ettiği eski değerlerini de aynı karlılıkla terk etmeyi bilmiştir...

Allah Rasûlü, kendisini "Uzza" putunu yıkmaya gönderdiği vakitte aynı azim ve kararlılıkla gitmişti.

Tek başına adeta tek bir ordu gibiydi... Sağ koluyla, sol koluyla ve ayaklarıyla çarpışıyordu. Bir yandan da şöyle diyordu:

Ey değersiz, rezil uzza, artık seni ululamıyorum...! Zira seni Allah alçaltmış. Sonra onu ateşe verip yakmıştı...

Artık Hâlid'in gözünde,şirki çağrıştıran herşey değersizdi ve "Uzza putu" gibi yok edilmeliydi. Ona göre, bunun da tek yolu kılıçtı. Bir de:

Seni red ediyorum, seni uğurlamıyorum; zira gördüm ki, Allah seni alçaltmış..." sözleri ve inancıydı...

Hâlid'in kılıcının bu derece hiddetli olmamasını temenni etmek de emir'ül-mü'nin Hz. Ömer'le hemfikiriz... Yine Hz. Ömer'in onun hakkında söylediği: "Analar Hâlid gibisini doğurmaktan acizdir." sözüne de yürekten katılıyoruz.

Vefat ettiği vakit, Hz. Ömer çok gözyaşı döktü... Sadece onu kaybettiği için değil, bilakis azl sebebleri ortadan kalkıp, fitne sönünce imareti (emirliği) ona bırakmak istediğinden dolayı...

Fakat halife Ömer bu arzusuna erişemedi... Zira Halid rahmeti Rahmana kavuşmuş, cennetteki mekânına erişmişti... Artık biraz dinlenebilirdi. Ömrü savaş ve mücadelede geçmiş, istirahat nedir görmemişti.... Şimdi o yüce ve şerefli naşı biraz olsun uyuyabilirdi. Zira; dost ve düşmanları onun hakkında: "kendisi uyumayan kimseyide uyutmayan adam" derlerdi.

Eğer, mümkün olsaydı, Allahû Teâla'dan, ömrünü uzatmasını talep ederse ve daha uzun yıllar İslâmın hakimiyeti ve şirkin izalesi için savaşırdı..

Allah yolunda cihad, hayatta en çok sevdiği şeydi... O şöyle diyordu: "Allah yolunda cihada çıktığım bir gece, benim için, bir düğün gecesinden veya bir oğulla müjdelen meniden daha sevimlidir."

Bu sebeple onun en çok korktuğu şey, yatağında ölmekti. Hayatımı at sırtında kılıç sallayarak geçiren bir insan için yatağında can vermekten daha acı bir şey olamazdı.

O Allah Rasûlü ile aynı safta çarpışmış, ridde (dinen dönme) hareketine katılanları kahretmiş, İranlıları ve Rumları üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmişlerdi. Böyle bir kahraman için, döşeğinde can vermek elbette üzücü olurdu... Bu nedenlerden biridir ki, son anlarında gözyaşları arasında şöyle diyordu:

"Bir çok olaya şahit oldum., sayısız mücadelelere giriştim... Vücudumda kılıç, mızrak veya ok darbesi almadık yer kalmadı... Sonunda da işte gördüğünüz üzere bir at gibi döşeğimde ölüyorum... Kahrolsun korkaklar... !"

Bunlar ancak Halid gibi bir kahramanın ağzından çıkabilecek kelimelerdi... Son nefesini vermeden önce vasiyetini yazdırdı... Mallarımı kime bıraktığını biliyor musunuz'? Ömer b. Hattab'a... Peki terekesinin (geriye bıraktığı malların) ne olduğunu biliyor musunuz? Atı ve silahı. Evet. evet, sadece atı ve silahı... zira bu ikisi dışında sahip olduğu başka bir malı yoktu. Zira o, yaşadığı sürece dünyalık ve dünya malı ile ilgilenmemiş, ömrünü Allah yolunda cihadla geçirmişti. Halid hayata gözlerini yumdu... Cism-i pâki ashabın omuzlarında kabre doğru yollandı... Annesi gözyaşları içerisinde şunları söylüyordu:

"Sen kavmin en hayırlılarından ve en cesurlarmdandm... Sen arslanlardan daha cesurdun... Ve dağlar arasında akıp gitmekte olan ırmaklardan daha cömerttin..." Bu sözleri duyan Hz.Ömer "Doğru söyledin... Vallahi o

gerçekten böyleydi." dedi. 109[109]

Sahabeler, nefsin cimrilik çemrebinden kurtulmuş cömertlerdir. Onlar medeniyet coğrafyasına cömertlikle ayak basmış medenîlerdir. Onların fıkhı, medeniyet ce cömertlik fıkhıdır.

Hz. Halid Bin Said El-As (R.Anh)

Rasûlüllah efendimiz, İslâmiyeti gizli olarak açıklamaya yeni bağlamıştı. Daha birkaç kişi Müslüman olmuştu. Bu sırada Hâlid 'bin Sa'îd bir rüya gördü. Rüyasında, Cehennemin kenarında dururken, babası gelip, kendisini oraya itip düşürmek istedi. Tam o sırada, Peygamberimiz belinden yakalayıp, Cehennemin içine düşmekten koruduğunu gördü.

Feryat ederek uyandı. Kendi kendine dedi ki:

"Vallahi bu rü'yâ gerçektir. "

Dışarı çıkınca Hz. Ebû Bekir ile karşılaştı. O'na rüyasını anlattı. Hz. Ebû Bekir ona dedi ki:

"Hakkında hayırlı olsun! Bu kimse, Allahû Teâlanın peygamberidir. Hemen git, O'na tâbi ol! Sen, O'na tâbi olacak, İslâm dînine girecek ve O'nunla birlikte bulunacaksın. O da seni, rü'yâda gördüğün üzere Cehenneme girmekten koruyacaktır. Baban ise Cehennemde kalacaktır!"

Hâlid bin Said, rüyasının etkisinden kurtulamamıştı. Vakit kaybetmeden hemen, Ecyâd denilen yerde bulunan Peygamber efendimizin yanına gitti. Onun huzuruna varıp dedi ki:

Yâ Muhammed! Sen, insanları neye da'vet ediyorsun? Peygamberimiz cevaben şöyle buyurdu:

"Ben, insanı, eşi ve benzeri olmayan tek Allah'a ve benim de O'mın kulu ve peygamberi olduğuma inanmaya ve işitmeyen, görmeyen, hiçbir zarar ve fayda vermeyen, kendisine tapınanları da, tapınmayanlan da bilinemeyen birtakım taş parçalarına tapınmaktan vazgeçmeye davet ediyorum."

Bunun üzerine, Hâlid bin Said hemen, "Ben de şehâdet ederim ki, Allah'tan başka tapılacak ilâh yoktur ve yine şehâdet ederim ki, Sen Allahü Teâlânın peygamberisin!" diyerek Müslüman oldu.

Onun Müslüman olması Peygamberimizi çok sevindirdi. Hanımı Ümeyye'ye de gelip îslâmiyeti anlattı. O da hemen severek Müslüman oldu.

Hz. Hâlid bin Said, kardeşlerinin de Müslüman olmaları için da'vette bulundu. Kardeşi Amr bin Sa'îd de, Müslüman olmuştu.

Şiddetli bir İslâm düşmanı olan babası Ebû Uhayha, Hâlid bin Said'in Müslüman olduğunu öğrenip, Mekke'nin tenhâ bir yerinde namaz kıldığını haber alınca, çocuklarından Müslüman olmayanları gönderip onu huzuruna getirtti. Ona yeni girdiği dinden ayrılmasını söyledi. Azarlayıp dövmeye başladı. Sonra dedi ki:

"Sen Muhammed'e mi tâbi oldun? Halbuki sen, Onun kavmine aykırı hareket ettiğini ve getirdiği şeyle onların putlarını ve geçmiş atalarını ayıpladığını görüyorsun!"

Hâlid bin Said de dedi ki:

"Allaha yemîn ederim ki, Muhammed aleyhisselâm doğru söylüyor. Ona tâbi oldum. Ölürüm de onun dîninden dönmem!"

109[109] Hayatüs Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Bunun üzerine babası Ebû Uhayha'nın kızgınlığı daha çok arttı. Sopa, başında kınlıncaya kadar vurdu ve sonra bağırdı:

"Ey zelil yaramaz oğlum! İstediğin git! Yemîn olsun ki, sana ekmek vermeyeceğim!" Hz. Hâlid cevap verdi:

"Sen benim nafakamı keser Allahû Teâla da, elbette bana geçineceğim rızkımı ihsan eder."

Bunun üzerine, babası, Hz. Hâlid'i evinden çıkarttı ve diğer çocuklarına da dedi ki:

"Eğer sizden biriniz, onunla konuşacak olursa, ona yapmadığım şeyi yaparım."

Sonra, Hz. Hâlid'i tutup evinin mahzenine hapsettirdi. Üç gün onu Mekke'nin sıcağında aç ve susuz bıraktırdı. Hz. Hâlid bin Sa'îd bir kolayını bulup, babasının elinden kurtuldu. Mekke'nin kenarında bir yerde gizlendi. Peygamberimizin yanından ayrılmadı.

Mekkeli müşriklerin, Müslümanlara zulüm ve işkenceleri her gün artıyordu. Bitmek, tükenmek bilmeyen bu eziyetleri, dayanılmaz hâle gelince, Rasûlullah efendimiz, Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin verdi. Orada rahat edebileceklerdi.

Hâlid bin Sa'îd hanımı ile birlikte hicrete çıkacakları sırada, babası çok hastalandı. Yatağa düştü. Bu hâlinde bile, Bu hastalığımdan kurtulup ayağa kalkarsam, Mekke'de bir tek kimse putlardan başkasına ibâdet edemiyecektir" diyordu.

Hz. Hâlid, babasının, hak dîne olan bu düşmanlığının sona ermesi için, "Ey Allahım! Onu yataktan kaldırma!" diye duâ etti. Nitekim bu hastalıktan ayağa kalkamadan öldü.

Habeşistan'a hicret için, ilk olarak Mekke'den çıkan Hâlid bin Sa'îd ve hanımı oldu. Kendisi ile beraber Kureşli Müslümanlardan bir grup da Habeşistan'a hareket etti. On seneden fazla orada kaldı. Oğlu Sa'îd ve kızı Ümmü Hâlid orada doğup büyüdü.

Hâlid bin Sa'îd, kardeşi Amr bin Sa'îd ve Hz. Ca'fer bin Ebî Tâlib ile beraber, Habeşistan'dan Rasûlullahın yanına Medîne'ye geldi. Hicretin altıncı yılına rastlayan bu dönüşte, Hayber'in fethi gerçekleşmişti. Ganimetlerinden bir hisse de Hz. Hâlid'e ayrıldı.

Bundan sonra Hâlid bin Sa'îd önce Umretül-kazaya, sonra sırası ile Mekke'nin fethine, Huneyn harbine, Tâif ve Tebük seferlerine ve bunların yanında, ba'zı küçük seriyyelere iştirak etti. Fakat Bedir ve Uhud harblerine katılmadığı için çok üzgündü. Bu üzüntüsünü, bir ara Resûlullah efendimize açıkladığında, Peygamberimiz ona:

Üzülecek bir durum yok! Başkaları bir hicret etti. Fakat siz, iki hicrete katılmış oldunuz, buyurarak, gönlünü aldı.

Hz. Hâlid bin Saîd, ilk Müslümanlardan olmak şerefinin yanında, Resûlullahın kâtiplik hizmetini de yapmıştır. Kızı Ümmü Hâlid de, Hz. Hadice, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd bin Harise ve Sa'd bin Ebî Vakkâs'tan sonra altıncı Müslüman olduğunu bildirmektedir.

Hz. Hâlid bin Said, Medîne-i münevvereye döndükten sonra, Resûl-i ekrem efendimiz yazışma ve mektuplaşma işlerini ona verdi. Ashâb-ı kiramın içinde okuma-yazma bilenlerden biriydi. Mekke'de iken de bu işleri, o yürütürdü. O, yazılacak çeşitli mektupları yazar, gönderir ve yabancılarla yapılan görüşmeleri kaydeder ve buna benzer her türlü işleri yerine getirirdi. Rasûlullahın özel kalem müdürü vazifesini îfa ediyordu.

Hicretin dokuzuncu senesinde Tâif'te oturan Benî Sakif'ten gelen heyetle, Resûlüllah efendimiz arasındaki yazışma işlerini ve sulh antlaşmasını Hâlid bin Sa'îd kaleme almıştı.

Hz. Hâlid'in Müslümanlığı kabulünden ve Habeşistan'dan Medine'ye gelerek orada ikâmetinden sonra, onu zekât memuru, sonra da vali olarak tâyin etti.

Hz. Hâlid Yemen'deki görevine, Rasûlullahın vefatına kadar devam etti. Hz. Ebû Bekir'in halifeliğinin ilk yıllarında, İslâmiyetten ayrılan ve "Namaz kılarız, fakat zekât vermeyiz" diyenlerle yapılan muharebelere katılarak mürtecilerin, bozguncuların bastırılmasında vazife aldı.

Bu temizlik harekâtı tamamlandıktan sonra, İslâm ordusu şam taraflarına sevkedildi. Bizans ile Yermük'te çetin savaşlar yapıldı. 46.000 kişilik İslâm ordusunun karşısında 240.000 kişilik Rum ordusu vardı. 100.000 düşman askeri öldürüldü; 3.000 Müslüman şehid oldu.

Bu arada halîfe, Hz. Hâlid bin Sa'îd'e, ordunun bir kısmının kumandanlığını verdi. Askerlerin harbe hazırlanması ve ihtiyaçlarının giderilmesi ona aitti. Hz. Hâlid, yardımcı kuvvetlerin kumandanı olarak Filistin'de Remle şehrine yakın Ecnadeyn taraflarına gönderildi.

Yolda, askerleri arasında bazı ihtilaflar başgösterdi. Tam bu sırada, Bizans kumandanı Mahân da, ordusu ile Hz. Hâlid'e karşı taarruza geçti. Hâlid bu taarruzu geri püskürttü ve yardım istedi. İslâm ordusunun tamamı seferberlik hâlinde olduğundan, Hz. İkrime ve Hâlid bin Velîd derhal Hz. Hâlid'e yardıma geldiler.

Bizans ordusu üzerine tekrar hücum edildi ve Şam'a kadar sürüldü. Şam ile Vakusa arasında ordusunu düzenleyen Bizans kumandanı Mahân, Hz. Hâlid bin Sa'îd kumandasındaki İslâm ordusu üzerine tekrar saldırdı. Yapılan savaşta, Hz. Hâlid'in oğlu Sa'îd bin Hâlid şehîd oldu.

Tam bu sırada İkrime bin Ebû Cehil'in kuvvetleri yardıma geldi. Bizans komutanı Mahân kaçtı. Hâlid bin Sa'îd, ordusunu Zü'l-Merre'ye getirerek orada konakladılar. Ayrıca durumu, Medine'de bulunan halîfeye bildirdi.

İslâm ordusu ile Bizans Rum ordusu arasında şiddetli çarpışmalar oldu. Bu muharebelerde Müslüman kadınlar da harp etti. Başkumandan Hz. Hâlid bin Velîd ile bir kolun komutanı Hz. İkrime'nin şaşılacak kahramanlıkları görüldü. Hz. Hâlid bin Sa'îd de, büyük bir cesaret örneği göstererek kahramanca dövüştü. Ordunun diğer askerleri, onun bu hâlini görünce, kendilerine bir canlılık ve cesaret geldi.

Şam şehrinin alınmasında ve Fihl muharebesinde canını ortaya koyarak kahramanca çarpışan Hz. Hâlid bin Sa'îd, 635 yılında İslâm orduları ile birlikte Merc-i Safer denilen yere geldi. Ertesi gün, düşman üzerine saldırıya geçildi. Hâlid bin Sa'îd hemen ön sallara geçerek dövüşmeye başladı. Düşman askerinden birisi, kendisi ile yeke yek dövüşecek bir er istedi.

Hâlid hemen oraya çıkıp vuruşmaya başladı. Burada kendisi şehîd oldu. Kocasının şehid edildiğini gören bir günlük evli hanımı Ümmü Hakîm, hiç feryat ve figân etmeyerek, eline aldığı bir kılıçla düşman üzerine yürüdü. Kahramanca vuruşmaya başladı. Onun bu hâlini gören İslâm askerleri büyük bir şevk ve arzu ile saldırıya geçtiler. Bizanslıları kılıçtan geçirmeye başladılar. Bu arada Ümmü Hakîm de bir kâfir askerini öldürmüştü.[110[110]]

Allah yolunda kiminin imtihanı barış olur, kiminin de savaş olur. Sahabeler, hem barış ve hem savaş imtihanını vermişlerdir. Elbetteki Allah yolunda sıvışanlar ile savaşanlar hiçbir zaman bir olmazlar. Sahabelerden İslâm ümmetine Allah yolunda sıvışmak değil, fiilen savaşmak miras kaldı.

Sahabelerin oluşturdukları aile, bir cihad ailesiydi. Sahabelerin eşleri onların aynı zamanda Allah yolundaki silah arkadaşlarıydı. Dikkat edilirse, Hz. Hâlid bin Sa'îd (R.a.)'in şehadetinden hemen sonra bir günlük evli hanımı Ümmü Hakîm (R.anha), eline aldığı bir kılıçla düşmanın üzerine yürümüştür. Bunun anlamı; İslâmî ailede cihad kesintiyi kabul etmeyen ve mekruh hiçbir vakti olmayan bir ibadettir. Allah yolunda cihad etmede mü'min erkek ile mü'min kadın birbirlerinin yardımcılarıdır. Dolayısıyla aile ocağını, bir cihad ocağı haline getirmek, sahabe fıkhındandır.

Sahabeler topluluğu, Allah yolunda canlarını cihada adamışlar topluluğudur. Allah yolunda imanımız kadar haklı

110[110] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el-Başâ, Beyrut/ty

ve cihadımız kadar da canlıyız.

Hz. Hamza (R.Anh)

Hz. Peygamber'in amcası, şehidlerin efendisi. Künyesi; Ebn Ya'la veya Ebû Ammâre; Lakabı; Esedullah (Allah'ın Aslanı)dır. Babası Abdulmuttalib, annesi Hâle'dir. Hz. Hamza, Peygamberimizin amcalarının en küçüğüdür. Doğumundan bir kaç gün sonra, Peygamberimizi emziren Ebû Lebeb'in cariyesi Süveybe daha önceleri Hz. Hamza'yı da emzirmiş olduğundan, Hamza Peygamberimizin süt kardeşi idi.

Hz. Hamza, orta boylu, güçlü kuvvetli, heybetli, onurlu bir sahabedir. Hz. Hamza (R.a) iyi bir avcı, keskin nişancı, Kureyş'in en şereflilerindendir. Mazlumlara yardım etmeyi seven cesur bir savaşçıydı. Av dönüşü evine gitmeden Kabe'yi tavaf edecek kadar kutsal kabul ettiği değerlere saygılı, karşılaştığı şahıslara selâm verip sohbet etmesini seven mürüvvetli bir insandı. Onun gençlik dönemine ait bilgilerimiz yok denecek kadar azdır.[111[111]] Peygamberimiz yakınlarına İslâm'ı tebliğ etmiş olmasına rağmen, Hz. Hamza henüz müslüman olmamıştı. Ebû Cehil'in Peygamberimize yaptığı bir hakaret sonucunda müslüman olmuştur. Peygamberimiz bir gün Safa tepesinde iken Ebû Cehil ve arkadaşları onun yanma gelirler. Ebû Cehil Peygamberimize hakaret eder. Abdullah b. Cüdâ'nın cariyesi bu olayı seyredir av dönüşü Kabe'ye uğramayı âdet edinen Hz. Hamza'ya anlatır. Hz. Hamza, eve gitmeden Ebû Cehil'in yanına uğrayarak elindeki yayı Ebû Cehil'in kafasına çalar, başını yaralar ve hakaret eder. Bir gün sonra da Allah Rasûlünün yanına giderek (Bi'set'ten iki yıl sonra) müslüman olur.

Hz. Hamza'nın müslüman olması Peygamberimizi çok sevindirmiştir. Onun İslâm'a girmesiyle müslümanlar güçlendi. Müşrikler rahatsız oldular. Mekke müşrikleri, hicretten sonra da rahat durmadılar. Peygamberimizin ve müslümanların Medine'den çıkarılması için Abdullah b. Ub Hazreç ve Evs kabilesi müşrikleriyle ilişki kurdular.

Müslümanların hac yollarını da kapadılar. Müşriklerin gözlerini korkutmak, Şam ticaret yollarını keserek onları sıkıntıya düşürmek gerekiyordu. Peygamberimiz bu amaçla Hz. Hamza'yı Sifu'l-Bahr'a gönderdi.

Otuz kişilik bir kuvvetle Hz. Hamza belirtilen yere vardı. Müşriklerin kervanı Sifu'l-Bahra gelmişti. Kervanda Ebû Cehil de bulunuyordu. Üçyüz kişilik bir kuvvetleri vardı. Hz. Hamza, müşriklerle çarpışmak istiyordu. Yanında bulunan müslümanlar da aynı duyguyu yaşıyorlardı. Henüz müşrik olan Mecdi b. Amr b. Cühenî bu iki grubun arasına girdi. Hem müslümanlarla hem de müşriklerle görüştü. Sonunda iki tarafı çarpışmaktan vazgeçirdi.

Bundan Sonra Hz. Hamza'yı Bedir savaşında görüyoruz. Bedir savaşında Utbe, Velid, Şeybe meydana çıktılar. Çarpışmak için er dilediler. Hz. Hamza, Şeybe ile çarpıştı. Bir hamlede Şeybe'yi öldürdü. Daha sonra Utbe'yi ve Tuayma b. Adiyy'i öldürdü. Hz. Hamza, Bedir savaşında kahramanca savaştı. Allah ve Rasûlünün hoşnutluğunu kazandı. Bedir savaşında Hz. Hamza (R.a)'nın etkinliği ileri boyutlara ulaştı ve müşriklere karşı amansız bir savaş verdi.

Hârisû't-Temîmî, Hz. Hamza'nın Bedir'deki durumunu anlatan bir rivayetinde şöyle diyor: "Hamza b. Apdülmuttalib (R.a)'in, Bedir savaşında üzerinde, deve kuşu olan kim" diye sordu. "Hamza b. Abdulmuttalib" diye cevap verildi. O müşrik: "Ne yaptıysa O bize yaptı" diye mırıldandı.[112[112]]

Hz. Hamza (R.a.), Bedir Savaşını müteakib Kaynukaoğulları gazvesine katıldı. Peygamber Medine'ye geldiğinde Yahudilerle anlaşma yapmıştı. Yahudiler, Bedir savaşım müslümanların kazanmasını hazmedemediler. "Siz savaşın ne demek olduğunu bilmeyen adamlarla çarpıştınız" dediler. Savaş için fırsat kollamaya başladılar.

Kaynuka gazvesi 'nin genel sebebi bir kadına karşı yapılan terbiyesizliktir. Kadıncağız bazı eşyalarını Kaynuka pazarında sattıktan sonra bir kuyumcuya giriyor. Yahudi koyumcu, müslüman kadının eteğinin alt kısmını üst

111[111] İbnu'l-Esîr, Usdu'l Gâbe, II, 52
112[112] M. Yusuf Kandehlevi, Hadislerle müslümanlık, il, 553

kısmına bir dikenle iğneliyor. Kadıncağız ayağa kalktığında üzeri açılıyor. Utanıyor, sıkılıyor, feryat ediyor, çevresinden yardım istiyor. Kadının yardımına koşan müslümanlar Yahudiyi öldürüyor. Yahudiler de müslümanın başına üşüşüyorlar ve onu şehid ediyorlar. Öldürülen müslümanın akrabaları Peygamberimizden yardım istiyorlar. Bunun üzerine Peygamberimiz Yahudilerden antlaşmanın yenilenmesini istedi. Yahudiler Peygamberimizin bu isteğini reddettiler. Bu olay üzerine Peygamberimiz beyaz sancağını Hz. Hamza'nın eline verip Kaynukaoğularının üzerine gönderdi. Kaynukaoğulları Yahudileri bekledikleri yardıma kavuşamayınca teslim olmak zorunda kaldılar.

Bedir savaşı'nın acısını unutmayan Kureyşliler yeniden savaş için hazırlığa başladılar. Bir yıl önceki kervanın gelirini savaş için harcamaya karar verdiler. Savaş için değişik müşrik kabilelerden yardım isteyerek büyük bir kuvvet oluşturdular.Bu kez de Kureyş'in kadınları da katılacaktı. Bedir Savaşı'nın bozgunla bitmesi sebebiyle müşrik kadınlar erkeklerini suçluyorlardı. Bedir'in matemini tutarak erkekleri savaşa teşvik ediyorlardı. Cübeyr b. Mut'i'm'in Vahşi adında Habeşli bir kölesi vardı. Bu köle harbe (Habeşlilere özgü bir mızrak) atmakta oldukça maharetli idi. Hz. Hamza, Cübeyr b. Mut'im'in amcası Tuayma b. Adiyy'i Bedir savaşında öldürmüştü. Cübeyr, amcasının acısını unutmamıştı. Kölesi Vahşi ile konuştu. Hz. Hamza'yı öldürmesi şartıyla kendisini serbest bırakacağım bildirdi.

Peygamberimiz, Medine'nin içinde kalmayı, savunma savaşı yapmayı düşünüyordu. Bedir Savaşı'na katılmayanlar düşmanla yüz yüze gelmek, Medine dışında savaşmak istiyorlardı. Peygamberimiz Ashabın bu tavrı karşısında Medine dışında savaşılmasına karar verdi. Hz. Hamza'da Medine dışında savaşılmasına taraftardı. Hattâ Peygamberimize "Sana, kitabı indirmiş olan Allah'a yemine eder, and içerim ki, bu kılıcıma Medine dışında Kureyş müşrikleriyle çarpışmadıkça yemek yemeyeceğim" demişti. Hz. Hamza Cuma günü oruçlu idi. Cumartesi müşriklerle karşılaştığı zaman da oruçlu bulunuyordu. Peygamberimiz, sabahleyin *"Rüyada, meleklerin, Hamza'yı yıkadıklarını gördüm"* diye buyurdu.

Uhut bölgesine varıldı, orduya savaş düzeni verildi. Kureyş'in birinci bayraktan Talha b. Ebî Talha, Hz. Ali tarafından, ikinci bayraktarı Osman b. Ebî Talha da Hz. Hamza tarafından öldürüldü. Sancaktarların ölmesi Kureyş'i şaşkına çevirdi. Sarsıldılar, sendelediler. Halid b. Velid'in saldırıları da sonuç vermedi: Müşrikler, kaçışmaya başladılar. Hz. Hamza 'Uhud günü "Ben Allah'ın Arslanıyım" diyerek kılıç salladı. Sâfvân, Hz. Hamza'yı savaşırken görüyor, "Ben, bugüne kadar kavmini öldürmeye onun kadar hırslı bir kimse daha görmedim " buyuruyor. Uhud savaşında müşriklerin çoğunu Hz. Hamza öldürmüştür.

Kureyşliler bozguna uğrayıp kaçmaya başlayınca Peygamberimiz tarafından görevlendirilen okçular yerlerini bırakmaya başladılar. Birbirlerine "Ne duruyorsunuz? Allah, düşmanı bozguna uğrattı. Siz de, müşriklerin ordugahına giriniz. Kardeşlerinizle birlikte ganimet toplayınız" dediler. Diğer bir kısmı bu teklife itiraz ettiler. "Siz Rasûlüllah'ın: Bizi arkamızdan koruyunuz! Sakın yerinizden ayrılmayınız! Bizim öldürüldüğümüzü görürseniz de yardımımıza koşmayınız! Ganimet topladığımızı görürseniz de, bize katılmayınız! Bizi arkamızdan koruyunuz" buyurduğunu bilmiyor musunuz?" dediler.

Okçular, komutanları Abdullah b. Cübeyr'i dinlemediler; "ganimetten nasibimizi alacağız" diyerek yerlerini terkettiler. Abdullah b. Cübeyr'in yanında çok az bir kuvvetin kaldığını gören Halid b. Velid bu fırsatı değerlendirmek istedi. Kuvvetlerini bir araya topladı, okçuların üzerine yürüdü. Abdullah b. Cübeyr, kendilerine doğru bir kuvvetin geldiğini görünce arkadaşlarına dağılmamalarını söyledi. Müslüman okçular, üzerlerine gelen Kureyş müşriklerini ok yağmuruna tuttular. Okları bitinceye kadar kahramanca savaştılar. Abdullah b. Cübeyr, okları bitince mızrağı ile savaştı, daha sonra kılıcını kınından sıyırdı. Şehid düşünceye kadar çarpıştı. Diğerleri de aynı şekilde savaştılar. Kureyş'in süvarileri insanlığa yakışmayan bir davranışla Abdullah b. Cübeyr'in karnını deştiler, bağırsaklarını döktüler. Okçuların yerlerini bırakması, kalan kısmının şehid edilmesiyle müslümanlar gafil avlandılar. Hem arkadan, hem Önden kuşatıldılar. Müslümanlar şaşkınlıkla birbirlerine kılıç sallamaya başladılar.

Haris b. Amr kızı ile Utbe'nin kızı Hind de Hz. Hamza'yı öldürmesi için Vahşi'yi. teşvik ediyorlardı. Vahşi, açık

dövüşmekten korkuyor, gizli dövüşmeyi tercih ediyordu.Vahşi, Uhud Savaşındaki durumu şöyle açıklıyor: "Halk arasında Ali'yi aradım. Çok uyanık, girişken, çevik, çekingen ve etrafına çok bakman bir adamdı. Kendi kendime: "Benim aradığım adam bu değildir" dedim. O sırada Hamza'yı gördüm. Halkı kasıp kavuruyor, kesip biçiyordu. Fırsat kollamak için kayanın arkasına gizlendim. Bir ara Şiba'b. Ümmü Emmâr "Var mı benle çarpışacak bir yiğit' diyerek meydan okuyordu. Hamza ona: "Allah ve Rasûlüne sen misin meydan okuyan' dedi. Göz açtırmadan, bacaklarından vurdu yere serdi. Sel suları arklarına eriştiği sırada ayağı kayıp düşünce mızrağımı fırlatıp attım; böğründen vurdum." Hz. Hamza'yı Şehid eden Vahşi daha sonra bir kenara çekilir. Hind üzerindeki takılarını çıkarır Vahşi'ye verir. Hz. Hamza'nın yanına gelen Hind, onun burnunu, kulaklarını keser, cesedine işkence yapar, hatta ciğerini bile çiğneyerek parçalar.

Vahşi müslüman oluşunu anlatırken: "Mekke'nin fethinden sonra Mekke'ye gelerek Rasûl-i Ekremi gördüm. Bana dedi ki:

"Sen Vahşi misin?" Ben cevap verdim:

"Evet"

"*Hamza'yı sen mi öldürdün?"* buyurdular.

"Öyle oldu" dedim. Bunun üzerine Allah Rasûlü buyururdular ki:

"Bana yüzünü göstermemen mümkün mü?" "Ben de çıkıp gittim. Rasûlüllah'ın vefatından sonra yalancı peygamber Müseyleme ortaya çıktı. Belki bu herifi öldürürüm de günahımı öderim, diye düşündüm. Müslümanlarla birlikte Yemâme 'ye gittim ve bildiğiniz gibi Müseyleme'yi öldürdüm.113[113]

Allah Rasûlünün Hz. Hamza'ya derin bir sevgisi vardı. Bu sevgiden dolayı elinde olmayarak "Vahşi"ye karşı olumsuz bir tutum içinde olmaktan da çekiniyordu. Bu sebeple de Vahşi'yi görmek istememişti. Peygamberimiz, Hz. Hamza'nın şehit olduğunu öğrenince onun başı ucuna gelir ve dua eder. Hz. Hamza, kız kardeşi Safıyye'nin getirdiği bir hırka ile kefenlendi. Peygamberimiz, amcası Hamza'nın cenaze namazım kıldırdı. Hz. Hamza, Uhud'a defnedildi. Hz. Peygamber'den iki veya dört yaş büyük olan Hamza, öldürüldüğünde elli yedi yaşında idi. Hz. Peygamber (sav) öldürülen her şehid ile beraber Hamza'nın namazım tekrarlamış; o gün yetmiş iki defa onun cenaze namazını kıldırmıştır. Hz. Peygamber (sav)'in ilk cenaze namazı kıldığı şehidin de Hz. Hamza olduğu söylenmiştir. Hz. Hamza'nın eşi, çocukları Medine'de olmadığı için şehâdetine ağlanmamış bunu gören Hz. Peygamber "*Hamza'nın niye ağlayanları yok*" buyurmuştur. Bunu duyan Ensâr önce Hamza için sonra kendi şehidleri için ağlamaya başlıyorlar. Tarihçi Vâkıdî 114[114] benim zamanıma kadar bu adet devam etmekteydi diye naklediyor.115[115]

Hz. Hamza, bir gün Peygamber Efendimize gelerek Cebrail (a.s)'ı asli yapısıyla görmek istediğini bildirdi. Peygamberimiz, Hz. Hamza'ya

"O'nu görmeye dayanabilir misin?" diye sordu. Hz. Hamza,

"Evet, dayanabilirim" diye cevap verdi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz

"Otur, öyleyse" buyurdular.

Cebrail (a.s.) müşriklerin Kabe'yi tavaf edecekleri zaman elbiselerini üzerine koymakta oldukları kütüğe indi. Peygamberimiz Hz. Hamza'ya "*Kaldır gözünü, bak*" dedi. Hz. Hamza bakıp, Cebrail'in zebercede yeşil cevhere benzeyen ayaklarını görünce bayıldı. Arkasının üzerine düştü. Bu olayı İbn Sa'd Tâbakat'ında anlatmaktadır. Hz. Hamza Peygamber (sav)'den şu hadisi rivayet etmiştir:

113[113] Sahihi Buharî, V, 36, 37
114[114] V. 207/223
115[115] İbnü'l-Esir, Usdü'l-Gâbe, II, 5i, 55

"Şu duayı hiç bırakmayın; "Allah'ım senin İsm-i Azamin ve rıdvan-ı ekber'in ile senden isterim."[116[116]]

Bir ordunun başında Peygamber (sav) de bulunsa emredilene uyulmuyorsa, disipline riayet edilmiyorsa, o ordu mağlup olmaya mahkûmdur. İşte Uhud savaşında okçuların emredilen yerde durmayıp ayrılmaları, müslümanların uhud savaşında zafersız çıkmalarına sebeb olmuştur.

Müslümanların davası, sevgi ve merhamet davasıdır. Bu davada iman söz konusu oldu mu düşmanlıklar sona erer. İslâm'da iman edene düşmanlık edilemez. Böyle olmasaydı Rasûlüllah (sav) amcası Hz. Hamza (R.a.)'i feci bir şekilde şehid eden Vahşi'yi affetmezdi. İslâm imam, sevgi ve affın başıdır. O olmadan sevgi ve af da olmaz.

Hanzala Bedir gazasında bulundu. O zaman henüz bekârdı. Bedir gazasından bir müddet sonra Abdullah bin Übey'in kızı Cemile ile nikahlandı. Ertesi gün de Uhud'da Kureyş müşrikleriyie çarpışılacaktı.

Hanzala geceyi Medine'de hanımının yanında geçirmek için Rasûlullah'tan izin istedi. Peygamberimiz de müsaade buyurdu. Hanımı Cemile ile o gece beraber kaldı. Cumartesi günü sabahleyin Uhud'a yetişmek için, telâştan gusletmeyi unutup çok acele yola çıktı.

Yola çıkacağı sırada, hanımı Cemîle, orada bulunan kavminden dört kişiyi çağırdı ve Hanzala ile evlendiklerini söyleyip, onları şâhid tuttu. Oradaki dört şâhid sordular:

"Buna ne lüzum vardı?"

Cemîle dedi ki:

"Rü'yâmda semânın açıldığını ve Hanzala içeri girdikten sonra kapandığını gördüm."

Peygamberimiz Uhud'da harp için safları düzeltirken Hanzala yetişti ve Ashâb-ı Kiram arasına karıştı. Hz. Hanzala diğer sahabeler gibi cansiperane müşriklerin üzerine atıldı. Şehidlik mertebesine kavuşmak için durmadan savaştı. Daha sonra müşrikler bozuldular, dağılıp kaçmaya başladılar.

Hz. Hanzala, Ebû Süfyân'm önünü kesti. Üzerine hücum etti. Ebû Süfyân yere düştü. Korkudan ne yapacağını şaşıran Ebû Süfyân;

Ey Kureyş, ben Ebû Süfyân'ım! Hanzala beni öldürecek, yetişin, diye sesi çıktığı kadar bağırmaya başladı.

Müşriklerden birçokları Ebû Süfyân'ın sesini işittikleri halde, kendi canlarının derdine düştüklerinden hiç aldırış eden olmadı. Fakat Şeddâd bin Esved, Hz. Hanzala'ya arkadan yaklaşıp haince, sırtından mızrakladı.

Hanzala mukabele etmek istedi. Fakat imandan nasibi olmayan bu müşrik, ikinci bir darbe daha vurup, Hanzala'y1 şehid etti. Hanzala şehîd olunca, Peygamberimiz buyurdu ki:

"Ben Hanzala'yı meleklerin gökle yer arasında, gümüş bir tepsi içinde, yağmur suyu ile yıkadıklarını gördüm." Ebû Useyd Sa'îd diyor ki:

"Gidip Hanzala'ya baktım. Başından yağmur suyu akıyordu. Döndüm, bunu Resûhtllaha haber verdim. Peygamberimiz hanımına haber gönderip bunun sebebini sordu. O da Uhud'a çıktığı zaman Hanzala'nın cünüb olduğunu bildirdi."

Hz. Hanzala Uhud'a yetişmek için çok acele edip, yetişememek korkusu kendini kapladığından, acele ile gusletmeyi unutmuştu. Bundan sonra Hanzala'mn adı Gâsil-ül-Melâike=Melekler tarafından yıkanmış kimse diye anıldı. Medine'de Ashâb-ı Kiram'in Evs kabilesinden olanlar, "Melekler tarafından yıkanan Hanzala bizdendir" diye iftihar ederlerdi.

116[116] İbn Esîr, Usdü'l-Gâbe, II, 55

Hanzala bi'setten ya'nî Peygamber efendimizin da'vetinden önce de îmân sahibi olup, Allah'ın birliğine inanır, putlara tapmazdı. Hanîf dîninde idi. Böylece hanımının rü'yâsı hakikat olup, Uhud savaşında Hz. Hanzala şehîd oldu. Abdullah isminde bir oğullan oldu. Abdullah bin Hanzala olarak tanınan bu oğlu, Yezid zamanında şehîd edildi. 117[117]

Sahabenin lügatında cihad, ertelenmeyi kabul etmeyen bir ibadettir. Onlar cihada gitmemek içi mazeretler uydurmuyorlardı. Onlar için cihad bir nimetti. Sahabeler için cihada gitmek, düğün gününden daha sevimliydi. Onlar, cihadda cennete ulaşmaya çalışıyorlardı. Cihadda cenneti aramak, bir sahabe sünnetidir. Bunun için sahabelerin izinde giden mü'minler, hep cihada sevdalı olurlar.

Hz. Hassan Bin Sabit (R.Anh)

Kâfirlere karşı İslâm ve Müslümanları şiirleriyle destekleyen, "Rasûlüllah'ın şâiri" diye bilinen Sahabedir.. Nesebi; Hassan b. Sabit, b. Münzir b. Haram b. Amr b. Zeyd-i Menât b. Adiyy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr b. Sa'lebe b. Amr b. Hazrec; künyesi, Ebu'l-Velid Ebû Abdurrahman ve Ebu'l-Hasan olarak bilinmektedir. Ünvânı; Şâir-i Rasûlullah'dır. Babası Sabit, Annesi ise Furay'a bint-i Hâlid'dir. Soyu, Neccaroğulları kabilesinden gelip Kâhtanî Araplarına ulaşır. Peygamberimizden yedi veya sekiz yıl önce dünyaya gelen Hassan b. Sabit, yüz yirmi yaşını geçkin olarak Muaviye döneminde Medine'de vefat etmiştir.118[118] Onun vefatı ile ilgili ayrı ayrı tarihler verilmektedir. 119[119]

Hassan b. Sabit, müslüman olmadan önce şiirleriyle tanınan ve sevilen şâirlerden olup, bu durum daha sonra da devam etmiş, Müslüman olduktan sonra da İslâm hakkında şiirler yazıp söylemeye başlamıştır. O, bulunduğu Gassânî sarayında Yahudi bir din adamından duyduğu yeni bir peygamberin geleceğine dair sözler üzerine onu beklemeye koyulmuş, sonuçta Hazrec kabilesinden Medine'de yeni bir Peygamber'in geldiği haberini duymasıyla müslüman olmuştur. O sırada Hassan b. Sâbit'in, yaklaşık altmış yaşlarında olduğu söylenmektedir. 120[120]

Hassan b. Sabit (R.a) Müslüman olduktan sonra peygamberimizin yanından ayrılmamış, ihtiyarlığına rağmen İbn Abbas'a göre bizzat Peygamberimizin gazvelerine katılmıştır. Bedir savaşında yaşlılık ve bedenen zayıflık sebebiyle bulunamamış, ancak yazdığı ve söylediği şiirleri ile müşrikler üzerinde büyük tesir yaparak müslümanları cihada teşvik etmiştir. Rasûlüllah, Hassan b. Sâbit'in müşriklere karşı söylediği şiirler hakkında "*Hassan'ın beyitleri düşmana ok darbesinden daha etkilidir*" buyurmuştur. 121[121]

İslamî mücadelede şiir, bir silah vazifesini görür. Ancak bu silahı herkes kullanamaz. İslamî mücadelede şiir silahını kullanan, şiiri salih amele dönüştürendir. İşte Hassan b. Sabit (R.a.)'ın şiiri, salih amel cümlesindendir.

Hassan b. Sabit (R.a) şiirleriyle; Rasûlüllahı, İslâmiyeti ve müslümanları över, İslâm'ın yücelmesini ve cihâdı teşvik edici beyitler söylerdi. Ayrıca Kureyş kâfirleri ve diğer müşriklerin İslâm'a saldırılarına karşı onların yüzkaralarını ortaya koyucu şiirlerle ağızlarını sustururdu. Hz. Hassan bütün şâirlerin en üstünlerinden biri kabul etmiştir. 122[122]

Medine'de Peygamberimiz Mecsid-i Nebevide Hassan b. Sâbit'e ait bir minber yaptırmış, gerek ihtiyar olması ve gerekse o dönemin bir geleneği olan şiirin Arab insanının üzerindeki tesirini gözönüne aldığından İslâmî tebliğin yönünün sadece kılıçla değil aynı derecede söz ve yazıyla da gerçekleştirilmesinin önemine dikkat çekmiştir. Bu gün dahi bin dört yüz on yıldır yürütülen bu yolda; yazılı ve sözlü tebliğin önemi kat kat artarak devam

117[117] Kitabu'l Meğazi/Vakidî, C:î, Sh: 274, Beyrut/1984
118[118] 682 M
119[119] İbn Hacer el-Askalanî, el-İsabe, I, 326
120[120] Ahmed Nedvî, Sâib Ensârî, Asr-ı Saadet, Türkçe çev. III, 367
121[121] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğâbe, III, s. 26
122[122] İbn Rüşeyk, Kitabü'l-Umde, 1, 56 İbn Rüşeyk, Kitabü'l-Umde, 1, 56

edegelmiştir. "Ey Hassan, müşriklerin, kâfirlerin yüz karalarım ortaya koy! Cebrail seninledir. Ashabım silahla harbettikleri gibi sen de dilinle savaş."123[123]

Hassan b. Sabit (R.a), hayatı boyunca şiir sahasının önde gelen simalarından biri olmuştur. Bedir savaşından sonra yahudi şair lideri Ka'b b. Eşref savaşta ölen Mekkeli müşrikler için şiirler söylemişti. Çevrede tesir uyandıran bu şiirlere karşı Peygamberimiz (sav) de Hassan b. Sâbit'e şiirler yazmasını söylemiş, Hassan b. Sabit de Yahudi şaire karşı şiirler yazarak onun Mekkeli müşrikler arasında itibarının sarsılmasına neden olmuştur. Hicretin dokuzuncu yılında Temimoğullan kabilesinden bir heyet, esirlerini almak üzere Medine'ye gelmişti. Yanlarında en meşhur hatiblerinden de getirerek İslâm aleyhinde propaganda yapmayı düşünüyorlardı. Ancak Peygamberimiz Hassan b. Sabit, Utarid adlı müşrik şâirin söylediği şiire karşı "Kalk bunun konuşmasına karşılık ver" emriyle, Hassan b. Sabit oradaki müşriklere güzel bir ders vermiş ve onların meclisten çıkıp gitmelerini sağlamıştır.

Daha sonra Temim heyetinden Akra b. Habis, kendinden geçerek "Allah'a yemin olsun ki bu Zat'a (Rasûlüllah'a), bizim bilmediğimiz bir yardım gelmektedir. O muhakkak muvaffak olur, onun hatibi ve şâiri bizim şâirimizden üstündür" diyerek hayranlık ve İslâm'ın gücünü itiraf etmiştir. Sonra Akra b. Habis Peygamberimize gelerek müslüman olmuş ve orada bulunan Temimoğulları da İslâm'ı seçmişti. Bu olaya sebep olan Hassan b. Sâbit'in, şu mealde bir şiir söylediği kaydedilmektedir: "Fihr ve kardeşlerimin önde gelen kişileri, insanlara uyacakları bir adeti açıkladılar. Kalbinde Allah'a karşı tavka duygusu bulunanlar ve her türlü hayrı işleyenler bu adeti memnuniyetle kabul ederler. Çok iffetlidirler. Onların iffeti hakkında vahy nazil oldu. Hiç bir pisliğe bulaşmayan müslümanlardır. Dünyaya düşkünlükleri de onları kirletmez Arzular ve taraftarlar farklılık gösterdikleri zaman sen Rasûlullah'ın kendilerine taraftar olduğu kavme ikramda bulun onlar bütün kabilelerin en faziletlisidirler; ister ciddi olarak konuşsunlar isterse alay etsinler bu hüküm değişmez.124[124] Aynı dönemde Abdullah b. Revâha ve Ka'b b. Mâlik de İslâm'ın yüceliği için şiirler söylüyorlardı.

Hassan b. Sabit (R.a), Peygamberimizin vefatıyla ruhî bir çöküntü içerisine girmiş ve üzüntüsünden gözleri görmez olmuştur. Uzun mersiyeler söyleyerek Peygamberimizin arkasından yas tutmuştur. Şiirlerinin birinde "Rasûlüllah'ın pak alnı karanlık içinde göründüğü zaman ortalığa nur saçan, karanlığı aydınlatan çerağ gibi görünür" demişti. Daha sonraları böyle bir hal .içinde uzun bir hayat yaşayan Hassan b. Sabit, M. 862 yılında vefat etmiştir. Peygamberimizin "Muhakkak ki Allahû Teâla, Rasûlünü övmek ve müdafaa etmek hususunda Hassân'ı Cebrail (a.s)'la takviye etmektedir" hadisi onun tek tesellisi olmuştur.125[125] Hassan b. Sâbit'in Peygamberimiz hakkında "Sizden iyisini gözlerim görmedi asla, sizden güzelini doğurmadı hiçbir ana, her ayıp ve kusurdan pak yaratıldınız, sanki dilediğimiz gibi yaratıldı mı?"126[126] sözleri de "*şâirlere sapıklar uyar. Onların her sahaya dalıp çıktıklarını ve yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmez misin? Ancak imân edip sâlih amel işleyenler Allah'ı çok zikredenler ve haksızlığa uğratıldıktan sonra haklarını alanlar böyle değildir. O zâlimler, yakında nasıl bir inkılapla yıkılacaklarını bileceklerdir"*127[127] âyetlerinde geçen "Sâlih amel işleyen" şair kullar arasında olduğunu göstermektedir.

Zalimleri yutacak olan inkılâbı öven mersiyeleri, şiirleri, salih amele dönüştüren şairler yazarlar, sahâbei kirâm'ın izinde gidenlerdir. Sahabe nesli, maddi ve manevi her türlü imkânı küfrü mahkûm, İslâm'ı ise hakim kılmak için kullanmıştır.

İmkânları olduğu halde İslâm düşmanlarına karşı cihaddan geri kalanlar, nifak alameti taşıyanlardır. Sahabe nesli, sahib olduğu her imkânı Allah'ın dinini hayata hakim kılmak için kullanmıştır.

123[123] Tehzibu't-Teshib, II, 247, Asr-ı Saadet, III, 372
124[124] İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdü'l Meâd, çev. Vecdi Akyüz, Ali Vasfikurt, Salim Öğüt, İstanbul 1990, IV, 68-69
125[125] Buhâri, Bedu'l-Halk 6; Meğâzî, 30; Müslim, Fadailü's-Sahabe,153-157
126[126] Müslim, Fedâilü's-Sahâbe,151
127[127] eş-Şuarâ: 26/224-227

Hz. Hatib Bin Ebi Beltea (R.Anh)

Hz. Hâtib, genç yaşında Yemen'den Mekke-i Mükerreme'ye gelmiştir. Buraya yerleşen Hz. Hâtib, burada evlenmiş ve birçok çocuğu olmuştur.

Hâtib bin Ebî Beltea, Müslüman olmadan önce, şairliği ile meşhurdu. İyi bir süvari idi. Hicretten önce Müslüman olmakla şereflenmiş olup, bunun kesin tarihi bilinmemektedir. Mekkeli Müslümanlarla birlikte, Peygamber efendimizin hicretinden önce Medine'ye hicret etmiştir. Medine'de bir süre Ensardan Münzir bin Muhammed'in evinde misafir kalmıştır. Resûlüllah efendimiz, onu Ensardan Hâlid bin Râhile ile kardeş yapmıştı. Hâtib bin Ebî Beltea hazretlerinin, imanı kuvvetli ve Rasûlül-laha olan sevgisi ve teslimiyeti tamdı. Bedir, Uhud, Hendek harblerinde ve Bey'at-ı Rıdvan ve Hudeybiye'de bulundu.

Bedir savaşı, Müslümanlar ile müşrikler arasında yapılan ilk harptı. Bu harbe katılan Ashâb-ı Kiramın gösterdikleri cesaret, sabır, fedakârlık ve Rasûlüllaha olan bağlılıklarından dolayı, Allahû Teâla, Bedir harbine Katılan 313 Sahabenin, Cennette kavuşacakları haber vermiştir. Hâtib bin kbı Beltea hazretleri de bu müjdeye kavuşanlardandır.

Peygamber efendimiz, 1400 kadar Ashabı ile hac niyetiyle Medine'den yola çıkmıştı. Hz. Hâtib da bunlar arasındaydı. Bunu haber alan Mekkeli müşrikler, onları Mekke'ye sokmamaya karar verdiler.

Elçi olarak gönderilen Hz. Osman'dan bir haber gelmeyince, buradaki canlarını feda ederek Rasûlullahi koruyacaklarına söz vermişlerdi. "Bey'at-i Rıdvan" adı verilen bu hâdiseyi, Allahû Teâlâ Kur'ân-ı kerîmde, Fetih sûresi 18. âyet-i kerîmesinde haber vererek, onlardan razı olduğunu bildirmiştir. Bu âyet-i kerîmede meâlen buyuruldu ki:

"Ağaç altında sana bey'at eden, emirlerini kayıtsız şartsız yapmaya söz veren mü'minlerden Allahû Teâla razıdır ve onlara sekine (kalblerine kuvvet) veriyor ve sana olan sevgilerini, Sıdk ve ihlâsı biliyor ve onları yakın bir feth ve zafer ile sevâblandıracağım müjdeliyor."

Câbir bin Abdullah'ın bildirdiği hadis-i şerifte de Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:

"Ağaç altında benimle sözleşenlerden hiçbiri Cehenneme girmez!"

Hâtib bin Ebî Beltea hazretleri, hicretin yedinci senesinde Hayber gazasında, Yahudilere karşı büyük bir cesaretle, kahramanca savaşan ve kalelerini muhasara eden süvarilerden biriydi. O, kuvvetli bir hitabete ve ikna edici bir konuşma kabiliyetine sahipti.

Sözleri, çok tesirliydi. Dinleyenleri mest ediyor, etkisi altında bırakıyordu. Sureti, görünüşü çok güzeldi. Güler yüzlü, tatlı dilliydi. İyi bir şâirdi.

Rasûlullah efendimiz, hicretin altıncı yılında, Mekkeli müşriklerle bir sulh antlaşması yaptıktan sonra, Medine civarında bulunan altı hükümdara mektup göndererek, onları İslâm dinine davet etmişti.

Her bir hükümdara gönderdiği elçiler, Ashabının en seçkinleri olup, suretleri ve sözleri en güzel olanlarıydı.

Peygamber efendimiz, Hâtib bin Ebî Beltea'yı Mısır kralı Mukavkis'a

göndermişti. Peygamber efendimiz, onu göndermeden önce sordular:

"Ey Ashabım! Mükâfatım Allahû Teâla'dan beklemek üzere, şu mektubu, Mısır hükümdarına kim götürür? "

Bunun üzerine Hz. Hâtib, hemen yerinden fırlayıp, ayağa kalktı ve Peygamberimize dedi ki:

"Yâ Rasûlallah! Ben götürürüm!"

Bunun üzerine Peygamber efendimiz de buyurdu ki:

"Ey Hâtib! Bu vazifeni, Allahû Teâlâ senin hakkında mübarek eylesin!"

Hâtib bin Ebî Beltea hazretleri, mektubu Peygamberimizden aldı. Veda edip, evine gitti. Yol için hayvanını hazırladı. Ailesi ile de vedâlaştıktan sonra yola çıktı. Önce Mısır'a vardı. Mukavkis'i orada bulamayınca, İskenderiye'ye gitti. Orada hükümdarın sarayını buldu. Kapıcı, içeriye almadan önce, maksadını öğrendi. Kapıcı Hz. Hâtib'a çok hürmet etti. Onu hiç bekletmedi. Mukavkis, o sırada adamlarıyla bir meclis kurmuş bulunuyordu.

Hz. Hâtib, Mukavkis'in toplantı hâlinde olduğu yere yaklaştı. Peygamberimizin mektubunu eline alıp, ona gösterdi. Mukavkis, mektubu görünce, Hâtib bin Ebî Beltea'yı yanına getirmelerini adamlarına emretti. Huzuruna varınca, Mukavkis, Peygamberimizin mektubunu Hz. Hâtib'den aldı. Mektupta şöyle yazıyordu:

Bismillâhirrahmânirrahîm, Allanın kulu ve Rasûlü Muhammed'den Kibt'in[128[128]] büyüğü Mukavkis'a, Allahû Teâla'nın hidâyetine tabi olana selâm olsun. Bundan sonra; ben seni İslama davet ederim. Müslüman ol ki, selâmet bulasın!

Allahû Teâlâ sana iki kat ecir versin. Eğer yüz çevirirsen, bütün Kibt'in vebali senin üzerinedir.

Ey kitap ehli, sizin ve bizim aramızda bir olan söze gelin! Allahû Teâlâdan başkasına ibâdet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım! Allahû teâlâyı bırakıp bâzılarımız bâzılarını Rab edinmesinler! Eğer bu sözden yüz çevirirlerse, "Şâhid olunuz, biz Müslümamz!" deyiniz!

Peygamberimizin mektubu okununca, Mukavkis, Hâtib hazretlerine, "Hayırlısı olsun!" dedi.

Mısır hükümdarı Mukavkis, kumandanlarını, devlet adamlarını toplayıp, Hâtib ile aralarında, şu konuşmalar geçti:

"Ben, anlamak istediğim bâzı şeyleri sana soracak, bu hususta seninle konuşacağım."

"Buyur, konuşalım! "

"Sizi gönderen zat, gerçekten bir Peygamber ise, kendisini öz yurdundan çıkarıp, başka bir yere sığınmak zorunda bırakan kavminin aleyhinde niçin beddua etmedi?"

"Sen, İsa bin Meryem'in bir Peygamber olduğuna inanıyorsun, değil mi?"

"O, kavmi kendisini yakalayıp, öldürmek istediğinde, buna rağmen onlara beddua etmedi ve Cenâb-ı Hak, onu, dünya semâsına kaldırdı. Mükâfatlandırdı."

"Halbuki, o, kavminin helak edilmesi için Allahû Teâlaya duâ etse olmaz mıydı? "

Hâtib'in bu cevabı üzerine, Mukavkis söyleyecek söz bulamadı ve bu sözü üç defa tekrarlattı ve sonunda dedi ki:

Çok güzel cevap verdin. Gerçekten sen, hikmet sahibi bir zatın yanından gelen hakîm bir kimsesin.

Hz. Hâtib Hz. Mûsâ zamanındaki Firavun'u kasdederek Mukavkis'a dedi ki:

"Senden önce, burada bir hükümdar vardı. O, halkına karşı, "En büyük ilâh benim!" diyerek Rab olduğunu iddia etmişti. Allahû Teâlâ da, onu dünya ve âhiret azaplarıyla cezalandırarak ondan intikam aldı. Sen ise, senden başkasından ibret al da, başkasına ibret olma! "

[128[128]] Eski Mısır halkının

Bizim için bir din vardır. Biz bu dînimizi, ondan daha hayırlısı olmadıkça bırakmayız!

Senin bağlı olduğun ve daha hayırlısı olmadıkça bırakmayacağını söylediğin dininden daha hayırlı olan din, hiç şüphesiz İslâmiyettir. Biz seni Allahû Teâlânın bu son dînine, İslâmiyete davet ediyoruz ki, Allahû Teâlâ dînini onunla tamamlamış, onu insanlara yeterli kılmıştır.

Dahası da yoktur. Bu Peygamber, yani Muhammed aleyhisselâm, yalnız seni değil, bütün insanları davet etti. Bu Peygamber, insanları İslama davet ettiğinde; Kureyş, Ona karşı, insanların en fazla tepki gösterip kaba davrananı; Yahudiler, en fazla düşmanlık edenleri; Hıristiyanlar da en yakın olanları oldu.

Yemin ederim ki, Musa aleyhisselâmın İsa aleyhisselâmı müjdelemesi, ancak, İsa aleyhisselâmm Muhammed aleyhisselâmı müjdelemesi gibidir. Binaenaleyh, bizim seni Kur'ân-ı Kerime davet etmemiz, senin Yahudileri İncil'e davet etmen gibidir.

Bildiğin gibi, her Peygamber kendisini anlayıp idrâk edecek bir kavme gönderilmiştir. Ve o kavmin, bu Peygambere itaat etmesi emredilmiştir. İşte sen de bu Peygambere yetişenlerden birisisin. Biz seni, Hz. İsa'nin d.a haber verdiği Muhammed aleyhisselâmm dinine davet ediyoruz.

Hz. Hâtib'in, kendisini çok açık bir şekilde İslâmiyete davet etmesi üzerine, Mukavkis dedi ki:

Ben bu Peygamberin hâline baktım, emirlerinde ve yasaklarında asla akla uygun olmayan birşey bulamadım. Anladım ki, bu kişi sihirbaz değildir. Kâhin ve yalancı da değildir. Peygamberlik alâmetlerinden bâzı halleri kendinde buldum.

Gizli olan şeyleri meydana çıkarmak, bu alâmetlerdendir. Bazı sırlardan haber vermek, bu kişiden ortaya çıktı. Hele biraz düşüneyim.

Mukavkis, Hz. Hâtib bin Ebî Beltea'yı Mısır'da 5 gün misafir etti. Çok hürmet edip, ikramlarda bulundu. Mukavkis, bir gece haber salıp, Hz. Hâtib'i huzuruna çağırarak, Peygamber efendimiz hakkında birçok sorular daha sordu. Yanlarında, Arapça konuşan tercümanından başka kimse yoktu. Mukavkis'la aralarında şu konuşmalar geçti:

"Onun hakkında soracağım şeylere doğru cevap verir misin? Ashabının arasından seni seçip gönderdiğini biliyorum. Ben sana üç şey soracağım. "

"İstediğin şeyi sor! Ben sana ancak doğruyu söyleyeceğim."

"Muhammed, insanları neye davet ediyor? "

"Yalnız Allahû Teâlâya ibâdet etmeye davet ediyor. Gece ve gündüzde beş vakit namaz kılmayı emrediyor. Ramazan orucunu tutmayı, Kabe'ye hac etmeyi, verilen sözde durmayı emrediyor. Kan ve ölmüş hayvan etini yemekten men ediyor."

"Onun şekil ve şemâlini, fizikî görünüşünü bana tarif et!"

Hz. Hâtib bin Ebî Beltea kısaca tarif etti. Birçoğunu saymamıştı.

Bunun üzerine Mukavkis dedi ki:

"Anlatmadığın daha bâzı şeyler kaldı. Öyle ki, gözlerinde azıcık kırmızılık, sırtında Peygamberlik mührü vardır. Kendisi hayvana biner, harmanı (sof) giyer, hurma ve az etli yemekle geçinir. Amcaları veya amcaoğulları tarafından korunur.

"Bunlar da onun sıfatıdır. "

"Ben gelecek bir Peygamber kaldığını biliyordum, Fakat onun Şam'dan çıkacağını sanıyordum. Çünkü daha önceki Peygamberler hep oradan çıkmışlardı. Gerçi son Peygamberin Arabistan'da, sertlik, darlık, yokluk ülkesinden çıkacağım da kitaplarda görmüştüm."

Allanın kitabında sıfatlarını yazılı bulduğumuz Peygamberin ortaya çıkma zamanı da, tam bu zamandır. Biz, onun vasfını; "İki kız kardeşi bir nikâh altında birleştirmez, hediyeyi kabul eder, sadakayı kabul etmez., Fakirlerle, yoksullarla oturur, kalkar" diye de kitapta yazılı bulmuştuk.

Ona uymak hususunda Kibtîler beni dinlemezler. Ben saltanatımdan da ayrılamayacağım. Bu hususta çok cimriyim. O Peygamber, ülkelere hâkim olacak, kendisinden sonra da Sahabeleri, bu topraklarımıza kadar gelip konacaklar. En sonunda şuradakilere galip geleceklerdir.

Ben Kibtîlere bundan ne bir kelime anarım, ne de hiçbir kimseye, bu konuşmamı bildirmek isterim.

Mukavkis, Arapça yazan kâtibini çağırdı. Peygamberimizin mektubuna şöyle cevap yazdırdı:

"Abdullah'ın oğlu Muhammed'e, Kiptîlerin büyüğü Mukavkıs'tan, Selâm, senin üzerine olsun. Gönderdiğin mektubunu okudum. Orada zikrettiğin şeyi ve yaptığın daveti anladım. Ben de bir Peygamberin geleceğini biliyordum. Ama onun Şam'dan çıkacağını zannediyordum.

Elçine ikramda bulundum. Sana Kibtîlerin yanında büyük değeri bulunan iki câriye ile giyecek elbise gönderdim. Bir de binmen için iki binek hayvanı hediye ettim."

Mukavkis, bundan başka ne bir şey yaptı, ne de Müslüman oldu.

Mukavkis'in peygamber mutlaka Şam'dan çıkacak demesi, kendi coğrafyasını putlaştırdığını göstermektedir. Dünyada hakkı ve hakikati, gerçekleri sadece kendi coğrafyalarına layık görenler, coğrafyalarını, memleketlerini kendileriyle hakikat arasına engel yapanlardır. Böyleleri hakikate teslim olamazlar. Tıpkı Mukavkis'in Peygamber efendimize verdiği cevab gibi. Hz. Hâtib bin Ebî Beltea'ya dedi ki:

Hemen memleketine, sahibinin yanına dön! Onun için iki câriye, iki binek hayvanı, bin miskal altın, yirmi takım Mısır işi ince elbise ve daha başka hediyeler gönderilmesini emrettim. Senin için de, yüz dinar ve beş takım elbise verilmesini söyledim. Yanımdan ayrılıp git! Sakın, Kibtîler, senin ağzından tek kelime bile işitmesinler!

Mukavkis, Peygamber efendimize ayrıca billur bir kadeh, kokulu bal, sarık, Mısır keten kumaşı, öd, misk gibi güzel kokular, baston, bir kutu içinde sürmelik, gül yağı, tarak, makas, misvak, ayna, iğne ve iplik de hediye etti.

Mukavkis, Hâtib hazretlerine, Peygamberimiz hakkında, "Sürme kullanır mı?" diye sormuştu. Hz. Hâtib da, Evet! Aynaya bakar, saçını tarar, seferde, hazarda, aynayı, sürmedanlığı, tarağı, nıisvaki yanından ayırmaz!" demişti.

Mukavkis'in, Peygamberimize hediye olarak gönderdiği iki câriye Mâriye ve kardeşi Şîrîn'di. Hâtib bin Ebî Beltea yolda, bunlara Müslüman olmalarını teklif edince, kabul edip, Müslüman olmuşlardı.

Peygamberimiz Hz. Mâriye'yi hanım olarak kabul edip, onunla evlendi. Oğlu Hz. İbrahim, ondan olmuştu. Şîrîn'i de Ashabından, "Şair-i Nebî" olan Hassan bin Sâbit'e verdi. En iyi cins ve beyaza çok yakın gri tüylü iki binek hayvanından katıra "Düldül", merkebe de "Ufeyr" veya "Yafur" adı takıldı.

O güne kadar Arabistan'da ak tüylü katır görülmemişti. Müslümanların ilk gördüğü ak tüylü katır, düldül oldu. Peygamber efendimiz, hediye edilen billur kadehle su içerdi.

Hz. Hâtib bin Ebî Beltea, Mukavkis'in yanında kısa bir müddet kaldı. 'Halbuki yabancı heyetler, Mukavkis'in yanında bir ay veya daha fazla kalırlardı. Hz. Hâtib beş gün kaldıktan sonra, Mukavkis'in ülkesinden ayrıldı. Mukavkis, Hâtib hazretlerini Arap yarımadasına muhafız askerlerle gönderdi.

Bunlar, Arabistan'a ayak bastıkları sırada, Şam'dan Medine-i Münevvere'ye gitmekte olan bir kafileye rastladılar. Hz. Hâtib kafileye katılarak Mısırlı askerleri geri gönderdi. Hz. Hâtib hediyelerle Medine'ye gelip, Rasûlullahın huzuruna kavuştu. Peygamberimiz de, Mukavkis'in hediyelerini kabul etti. Hz. Hâtib, Mukavkis'in mektubunu verip, sözlerini nakledince, Peygamberimiz buyurdu ki:

"Ne kötü adam! Saltanatına kıyamadı. Halbuki iman etmesine mani olan saltanatı ise, kendisinde kalmayacak!"

Mukavkis'in gönderdiği hediyelerden biri de, bir doktor idi. Doktor gelince dedi ki:

"Efendim! Mukavkis, beni, size hizmet için gönderdi. Hastalarınıza bedava bakacağım! "

Rasûllülah efendimiz kabul buyurdu. Doktora, bir ev verdiler. Hergün nefis yiyecek, içecek götürdüler. Günler, aylar geçti. Bir Müslüman, doktora gelmedi. Doktor, utanıp gelerek dedi ki:

Efendim! Buraya, size hizmet etmeye geldim. Bugüne kadar, bir hasta gelmedi. Boş olurdum, yiyip içip, rahat ettim.

Müsaade ederseniz, artık gideyim. Rasûlüllah efendimiz tebessüm ederek buyurdu ki:

"Sen bilirsin! Eğer daha kalırsan, misafire hizmet etmek, ona ikramda bulunmak, Müslümanların başta gelen vazifesidir. Gidersen de uğurlar olsun!

Yalnız şunu bil ki, burada senelerce kalsan, sana kimse gelmez. Çünkü, Ashabım hasta olmaz! İslâm dini, hasta olmamak yolunu göstermiştir. Ashabım temizliğe çok dikkat eder. Acıkmadıkça birşey yemez ve sofradan da, doymadan kalkar!"

Doktor, ülkesine geri döndü. Rum İmparatoru Heraklius'un da Rasûlüllah efendimize böyle bir doktor gönderdiği, onun da bu şekilde geri döndüğü kaynaklarda bildirilmektedir. Mukavkis, Peygamberimizin mektubuna çok hürmet gösterip, fil dişinden yapılmış bir kutu içine koymuş, kutuyu da mühürîeyip bir cariyesine teslim etmişti.

Bu mektup 1850 senesinde Mısır'ın Ahmin bölgesinde eski bir manastırdaki Kibt kitapları arasında bulunmuş ve Osmanlı Padişahı Sultan Abdülmecid Han tarafından satın alınarak, İstanbul Topkapı Sarayında, Mukaddes Emânetler Bölümüne konmuştur. Orada muhafaza edilmektedir.

Peygamber efendimizin âhirete teşriflerinden sonra, Hz. Ebû Bekir zamanında, Hz. Hâtib tekrar Mısır'a elçi olarak gönderildi. Ebû Bekir'in hilâfetinden sonra, Hz. Ömer devrinde de bu vazifesini çok iyi bir surette yapan Hz. Hâtib, Mukavkis ile bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma; Mısır'ı fetheden Amr İbnü'l Âs zamanına kadar yürürlükte kaldı. Hâtib bin Ebî Beltea hazretleri, 650 senesinde Medine'de vefat etmiştir. Cenaze namazını Hz. Osman (R.a.) kıldırmış ve Baki kabristanına defnedilmiştir.

Ashâb-ı Kiramın Muhacirlerinden ve Bedir harbine katılanlardan olan Hz. Hatîb bin Ebî Beltea'nın künyesi, "Ebû Muhammed" veya "Ebû Abdullah"tır. Kendisinin, Yemen'deki Kahtanî kabilesine veya Necm bin Adiyy kabîlesine mensup olduğu zikredilmektedir. Babası, Ebû Beltea'du\ Doğumu hakkında kesin bir tarih bildirilmemiştir.[129[129]]

Müslüman nerede olursa olsun, hangi şartlar altında bulunursa bulsun, İslâm'ın izzetini temsil eden ve etmesini de bilen kimsedir. Küfre boyun eğmez ve kâfirlerden etkilenip de hiç kimseyi ezmez. Zulüm etmemek ve zulmü kabul etmemek, sahabe fıkhındandır. Zalimleri alkışlayanlar, sahabelerin değil, şeytanların izinde gidenlerdir.

Kâfirlere karş sert ve onurlu olmak, mü'minlere karşı ise merhametli ve şekfatlı davranmak, sahabelerin hayatlarından izler taşımaktır. Çünkü sahabeler, kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında ise merhametli idiler.

[129[129]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty

Hakikatin üstünü örten kâfirlerin karşısında dalkavukluk edenler, sahabe fıkhından nasiblenmemiş olanlardır.

Müslüman insan; izzetini, şerefini mensubu bulunduğu İslâm dininden alır. Ve müsîüman, İslâm dinini insanlara ulaştırdığı ve ulaştırma hassasiyetini gösterdiği orandada kendi izzetini ve şerefini artırmış olur. İslâm'ı diğer insanlara Allah'tan geldiği gibi ulaştırmak, sahabelerin en Önemli uğraşlarıydı. Onlar, sürekli kendilerini İslâm'ın elçileri kabul ediyorlardı. İslâm'ı insanlara ulaştırmak, onlara seviç veriyordu. Çünkü İslâm dini, bu dünyada sevmenin ve sevilmenin garantisidir. O, mutluluğun biricik adresidir. Sahabe fıkhı da, insanlık alemi için mutluluğun biricik adresi olarak İslâm'ı salık veren fıkhın adıdır.

Müslüman! Sen hayatında İslâm'ı muhafaza et ki İslâm'ın sahibi Allahû Teâla da seni muhafaza etsin!

Hz. Hubeyb Bin Adiy (R.Anh)

Hubeyb, Ensârdan yani Medîneli Müslümanlardan olup Evs kabilesindendir. Hicretten önce Müslüman oldu. Bedir ve Uhud savaşına katıldı. Bu savaşlarda büyük kahramanlıklar gösterdi.

Uhud savaşında bazı yakınları ölen müşrikler, Müslümanlardan bunların intikamını almak istediler. Alçakça bir plân hazırladılar. Hemen de planı tatbike koydular. Bu maksatla bir heyet Medine'ye giderek Resulullahın huzuruna çıkıp:

Yâ Rasûlallah! Bizim kabilelerimiz, İslâmiyet'i kabul ettiler. Yalnız Kur'ân-ı Kerîm öğretmenine ihtiyâcımız var. Lütfen bize; İslâmiyeti ve Kur'an-ı Kerimi öğretecek kimseler yollar mısınız? diye ricada bulundular.

Sevgili Peygamberimiz kendilerine, 10 kişilik bir öğretmenler heyeti yolladılar. Başlarında, Âsim bin Sabit hazretlerinin bulunduğu bu heyette, Mersed bin Ebî Mersed, Hâlid bin Ebî Bükeyr, Hubeyb bin Adiy, Zeyd bin Desinne, Abdullah bin Târik, Muattib bin Ubeyd de bulunuyordu. Bu öğretmenler kafilesi, geceleri yürüyerek, gündüzleri gizlenerek Hüzeyl Kabilesi topraklarında, Reci' suyu başında, seher vakti konakladılar... Bu sırada yanlarında bulunan Adal ve Kare kabilesi heyetinden biri, bir .bahane ile yanlarından ayrıldı. Hemen Lihyanoğullarına gidip, haber verdi.

Çok geçmeden kafilenin etrafı sarıldı. 200'den fazla silâhlı eşkiyâ oradaydı.

"Bize öğretmen lâzım! diyenler, çekip gittiler. O güzide Müslümanları, eşkiya ile karşı karşıya bıraktılar."

Lıhyânoğulları mensupları, esir ticâreti ile geçinirlerdi. Bu sebeple:

"Teslim olun. Canınızı kurtarın," teklifinde bulunuyorlardı. Asıl niyetleri onları Mekke'de köle olarak satmaktı. Böylece çok para kazanacaklardı. Çünkü Mekke'li müşrikler kendilerine:

Yakaladığınız her Müslüman için, değerinden fazla para öderiz, demişlerdi.

Bunu Müslümanlar da duymuşlardı. Onun için, aralarında istişare ederek çarpışmaya karar verdiler. Arkalarını dağa dönüp, kılıçlarını çekip, Allah'ın dîni uğrunda vuruşmaya başladılar.

İkiyüz kişilik düşmana karşı görülmemiş bir kahramanlıkla çarpıştılar. Üzerlerine saldıran kuvvetten bir kısmını öldürdüler.

Nihayet çarpışa çarpışa on Sahâbe'den yedisi okla vurularak orada şehid düştü.

Sadece Hubeyb bin Adiy, Zeyd bin Desinne ve Abdullah bin Târik kalmış, müşriklerle çarpışıyorlardı.

Çok geçmeden müşrikler, onları sağ olarak yakaladılar.

Lıhyânoğulları üçünü de yayların kirişleri ile bağladılar. Mekke'ye götürmek üzere yola çıktılar.

Abdullah bin Târik Mekkeli müşriklere götürülmeye razı olmadı. Gitmemek için zorlandı.

Vallahi ben size arkadaş ve yoldaş olmam! Şehid olan arkadaşlarım bana örnek ve önderdir, deyip, bir zorlayışta ellerini kurtardı.

Lıhyânoğulları O'nu taşa tuttular, sonunda O'nu da şehid ettiler.

Lihyânoğulları, Hubeyb bin Adiy ve Zeyd bin Desinne'yi Mekke'ye götürüp müşriklere yüksek bir fiyatla sattılar.

Çünkü Hz. Hubeyb Bedr Gazasında müşriklerden Haris bin Âmir'i Cehenneme yollamıştı.

Onun oğulları şimdi kendisini almak için, büyük para ödediler.

Zeyd bin Desinne'yi de Safvân bin Ümeyye, Bedir savaşında öldürülen babası Ümeyye bin Halefin intikamını aimak üzere satın aldı.

Mekkeli Müşrikler, Hz. Hubeyb ve Zeyd'i satın aldıktan sonra, onlara ne ceza vereceklerini konuşuyorlardı:

"Hayır! Evvelâ işkence etmeliyiz."

"Ama Haram aylar içinde bulunuyoruz!"

"Evet! Bu sebeple, hemen öldüremeyiz! Haram ayların geçmesini beklememiz gerek."

"O hâlde, hapsedelim."

"Ellerini, ayaklarını zincire vuralım!" diyorlardı. Öyle yaptılar.

Harp meydanındaki yenilginin intikamını, müdafaasız bir insandan alacaklardı. Hem de o esîri; harpte değil, parayla pazardan almışlardı!..

Hârisoğulları, iftiharla Hubeyb bin Adiy'i kendi aile fertlerine gösteriyorlar:

İşte babamızı öldüren. Şimdi vereceğimiz cezayı beklemekte! diyorlardı.

Hz. Hubeyb bin Adiy, hapsedildiği evde tam bir tevekkül ile, Allahû Teâlâ'nın kendisi hakkındaki takdirini bekliyordu.

Hapsedildiği evde bulunan ve azatlı bir cariye olan Maviye şöyle anlatmıştır:

Hubeyb, benim bulunduğum evde bir hücreye hapsedilmişti. Ben ondan daha hayırlı bir esir görmedim.

Bir gün baktım elinde insan başı gibi kocaman bir üzüm salkımı vardi. Ondan yiyordu. Hergün böyle üzüm salkımı elinde görülürdü.

O mevsimde hem de Mekke'de üzüm bulmak asla mümkün değildi Allahû Teâlâ ona rızık veriyordu.

Hz. Hubeyb, hapsolunduğu hücrede namaz kılar, Kur'ân-ı Kerim okurdu. Onun okuduğu Kur'ân-ı Kerîmi dinleyen kadınlar ağlaşırlar, ona acırlardı.

Ona bir isteğin var mı? dediğimde,

"Bana tatlı su ver, putlar için kesilen hayvanların etinden getirme, bir de beni öldürecekleri zaman önceden haber ver, başka birşey istemem," dedi.

Öldürüleceği gün kararlaştırılmca gidip kendisine söyledim. Hayret ettim, öldüreceği zamanı öğrenince onda en ufak bir değişiklik ve zerre kadar üzüntü eseri görülmüyordu. Bana:

"Ne olur bana, bir ustura buluver. Temizlik yapacağım. Ben de sana duâ ederim," dedi.

Ben de çocuğumun eline bir ustura verip, gönderdim. Çocuk yanına gidince birden korktum.

Eyvah bu adam çocuğu ustura ile keser o nasıl olsa öldürülecek, dedim. Koşup çocuğa baktım.

Hubeyb, gönderdiğim usturayı çocuğun elinden alıp, çocuğu sevmek için dizine oturtmuştu. Ben bu durumu görünce çok korkup, feryad etmeye başladım. Durumu anlayınca,

"Bu çocuğu öldüreceğimi mi zannediyorsun? Bizim dinimizde böyle şey yok. Haksız yere cana kıymak bizim hâl ve sânımızdan değildir," dedi. Aslında eli usturalı bir esir çok şey yapabilirdi. Hattâ bu fırsat sayesinde, hürriyetine bile kavuşabilirdi.

Hz. Hubeyb böyle birşeyi, düşünmek bile istemedi. Küçük bir yavruyu âlet etmek küçüklüğünü aklına bile getirmedi.

Hubeyb bin Adiy ve Zeyd bin Desinne'yi öldürmek için müşriklerin kararlaştırdığı gün gelmişti. Fakat müşriklerin kin ve intikam hisleri geçmek bilmedi.

Herkese haber verildi. Bu yüzden şehrin zengin-fakîr, genç-ihtiyâr, kadın-erkek ve bütün çocuklar oradaydılar. Bu iki yüce Sahabenin başına gelecekleri merak ediyorlardı.

Bir sabah erkenden O büyük îmânlı Sahâbînin zincirlerini çözüp, zindandan çıkardılar. Mekke dışında Ten'im denilen yere götürdüler. Çünkü bütün mel'anetlerini, orada yapmayı adet edinmişlerdi.

Bu iki Allah ve Rasûlüllah dostu ise, heyacanlı değildiler.Yolda karşılaşıp görüşen bu iki Sahabe kucaklaşarak birbirlerine uğradıkları belâya sabretmelerini tavsiye ettiler.

Az sonra bir müşrik bağırdı:

"Ey Hubeyb! Sen bizim babamızı, Haris bin Amir'i öldürdün. Bugün onun intikamını senden alacağız. Ölmeden önce bir isteğin var mı? "

Hubeyb bin Adiy gayet sakin, şunları söyledi:

"Yaşatan ve öldüren ve öldükten sonra yine diriltecek olan, yalnız Cenâb-ı Allahtır.. O'na binlerce hamd olsun."

Müşrikler hayretle tekrar sordular:

"Ölmeden önce son bir arzun yok mudur?"

"Beni bırakınız iki rekât namaz kılayım..."

"Kıl orada. "

Elleri ve ayakları çözülen Hz. Hubeyb, hemen namaza durup, büyük bir sükûnet içinde huşu' ile iki rekât namaz kıldı. Cenabı Hakka son dualarını yaptı.

Toplanan müşrikler, kadınlar, çocuklar heyecanla onu seyrediyorlardı. Namazını bitirdikten sonra

"Vallahi eğer ölümden korkarak namazı uzattığımı zannetmeyecek olsaydınız, namazı uzatırdım ve daha çok kılardım," dedi.

Böylece idam edilirken iki rekât namazı ilk kılan, âdet ve sünnet olmasına sebep olan Hubeyb bin Adiy'dir Peygamber efendimiz, onun idam edilirken iki rekât namaz kıldığını işitince bu hareketini yerinde ve uygun bulmuştur.

Hârisoğulları hırsla yaklaştılar:

"Artık ölmeye hazır mısın?" diye sordular.

Aslında O'nun bağırıp çağırmasını istiyorlardı. Çünkü o zaman daha keyifle, işkence edeceklerdi.

Fakat aksine Hubeyb halâ sakindi:

Müslüman olarak öldükten sonra, ne şekilde can verirsem vereyim, önemli değil. Çünkü bütün çektiklerim, Allah ve Rasûlüllah sevgisi içindir. Cenâb-ı Hak dilerse, parça parça edeceğiniz vücudumun zerresini, lütuf ile Cennetine nail eyler, dedi.

Hz. Hubeyb, son namazını kıldıktan sonra, Mekkeii müşrikler, onu tutup darağacma kaldırarak bağladılar. Yüzünü kıbleden Medine'ye doğru çevirdiler. Sonra:

Vallahi dînimden asla dönmem! Bütün dünya benim olsa, bana verilse yine İslâmiyyetten dönem!..

Şimdi senin yerine Peygamberinin olmasını, onun öldürülmesini, sen de evinde rahat oturasın ister misin?

Ben Muhammed aleyhisselâmın değil benim yerimde olmasını, Medine'de yürürken ayağına bir diken bile batmasına asla razı olmam!

"Ey Hubeyb, İslâm dininden dön eğer dönmezsen seni muhakkak öldüreceğiz."

"Allah yolunda olduktan sonra benim için öldürülmenin hiç ehemmiyeti yoktur."

Hz. Zeyd bin Desinne'ye de bu şekilde söylediler. O da aynı cevabı vererek şehid oldu.

Bundan sonra Hubeyb:

"Allahım! Şuracıkta düşman yüzünden başka yüz görmüyorum. Allahım! Rasûlüne selâmımı ulaştır. Bize yapılan bu işi Rasûlüne bildir," diyerek duâ etti.

Hubeyb bu duayı yaptığı sırada sevgili Peygamberimiz, Ashâb-ı Kiramla oturuyordu. Zeyd bin Harise şöyle anlatmıştır:

Bir gün Rasûlüllah efendimiz Ashâbıyla otururken kendisine vahy geldiği sırada kaplayan hâl gibi bir hâl kapladı. Sonra,

"Ve aleyhisselâm," dedi.

"Yâ Rasûlallah bu selâmı kimin selâmına karşılık verdiniz?"

"Kardeşimiz Hubeyb'in selamına karşılık verdim. Cebrail aleyhisselâm, Hubeyb'in selâmını bana ulaştırdı."

Ve Hubeyb ile Zeyd'in şehid edildiğini Ashabına duyurdu. Hubeyb'in etrafında toplanan Kureyş müşrikleri:

"İşte babalarınızı öldüren bu adamdır," diyerek gençleri üzerine mızraklarıyla saldırttılar. Mızraklarını saplayarak vücudunu yaralamaya başladılar.

Bu sırada Hubeyb'in yüzü Kabe'ye doğru döndü. Müşrikler Medine'ye doğru döndürdüler.

Hz. Hubeyb:

"Allahım eğer ben senin katında hayırlı bir kul isem yüzümü Ka'be'ye çevir," diyerek duâ etti.

Yüzü yine kıbleye döndü. Müşriklerden hiçbiri onun yüzünü Kâ'be'den başka bir tarafa çeviremedi.

Bu esnada Hz. Hubeyb darağacı üzerinde düşman arasında garip bir halde şehit edilmekte olduğunu dile getiren bir şiir söyledi.

Mekkeli müşrikler darağacına çıkardıkları Hz. Hubeyb'e, ellerindeki mızraklarla işkence yapmaya başlayınca:

"Valahi ben Müslüman olarak öldürülecek olduktan sonra vurulup hangi yanım üstüne düşersem düşeyim gam yemem. Bunların hepsi Allah yolundadır," dedi. Hubeyb bundan sonra yüksek sesle şöyle beddua etti.

"Ey büyük ve herşeye kadir Aliahım. Sen de bu zâlimlerin tamâmını mahveyle! Onlardan hiç birini sağ bırakma! Hepsini ayrı ayrı öldür, Allahım!"

Hainler korkak olur. Bu hâinler de bedduayı işitince korkmaya başladılar. Hz. Hubeyb biraz daha konuşursa, vaziyet değişebilirdi. Oradakiler müşrik de olsalar tesir altında kalabilirlerdi! Hatta o mazlumu kurtarmak istiyen bile çıkabilirdi. Hârisoğulları:

"Konuşturmayın şunu!" diye bağırdılar.

Sonra da mızraklarını peşpeşe saplamaya başladılar, içlerinden biri göğsüne mızrağı sapladı, mızrak sırtından çıktı. Hubeyb, vücudundan kanlar fışkırırken ve darağacında sallanarak son nefesini verirken,

Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve rasûlüh diyerek şehid oldu. Hubeyb bin Adiy'in cenazesi kırk gün darağacında asılı kaldı. Bedeni çürüyüp kokmadı. Hep taze kan aktı.

Peygaber efendimiz onun cenazesini getirmek üzere Ashâb-ı Kiramdan Zübeyr bin Avvâm ve Mikdâd bin Esved'i gönderdi. Gece gizlice Mekke'ye girip Hubeyb'i asılı bulunduğu darağacından indirip deveye yükleyerek Medine'ye doğru yola çıktılar. Durumu öğrenen müşrikler büyük bir kalabalık hâlinde üzerlerine hücum ettiler.

Hz. Zübeyr ve Mikdâd, kendilerini savunmak için cenazeyi yere koydular. Biraz sonra baktılar ki, Hubeyb'in cenazesini bıraktıkları yer yarılıp, cesedi içine aldı ve kapandı. Artık o, "Belîu'l Arz Toprağın yuttuğu kişi diye anılmaya başlandı. [130[130]]

Müslümanın dirisi de ölüsü de hayırlıdır. Sahabe hayatıyla da ölümüyle de İslâm'a hizmet etmiştir. Çünkü sahabe nesli, Allah yolunda şehadeti arzularının zirvesine ve bu zirvenin de zirvesine Allah'ın rızasını koymuştur. Şehid olmadan şehidçe bir hayat yaşamak sahabe sünnetindendir.

Hz. Huzeyfa Bin Yemân (R.Anh)

Huzeyfe bin Yemân hazretleri şöyle anlatıyor: "Hendek savaşının en şiddetli safhaya ulaştığı bir sırada, bir gece yarısı Ashâb-ı Kiramdan bir grup olarak Rasûlüllah (sav)'ın yanında idik. Öyle bir gecede bulunuyorduk ki, ondan daha karanlık bir gece görmemiştik. Bu şiddetli karanlıkla birlikte gök gürültüsünü andıran korkunç bir rüzgâr da esmeye başlamıştı.

Bu sırada müşrik ordusu, telâşa kapılıp, kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Peygamber efendimiz bize

---

[130[130]] Sireti İbn-i Hişam:2/17i-174; Delailü'n Nübüvve: 3/326-331; Siyeru'n Alami'n Nübelâ: 1/246; El İsabe: 1/418-419; Hilyetü'l Evliya: 1/112-114

onların hu halini haber verdi. Rasûlüllah efendimiz gece bir miktar namaz kıldıktan sonra yanıma geldi. Soğuktan ve açlıktan iki dizim üzerine çöküp büzülerek oturuyordum. Bana dokunarak buyurdu ki:

"Git şu kavim ne yapıyor bir bak! Yanıma dönüp gelinceye kadar onlara, ok ve taş atma. Mızrak ve kılıç vurma. Sen benim yanıma dönüp gelinceye kadar, ne soğuktan, ne sıcaktan zarar görmeyeceksin, esir edilip, işkenceye de uğramayacaksın."

Rasûlüllah (sav)'ın bu sözlerinden anladım ki, bana hiç bir zarar gelmeyecek. Kılıcımı yayımı aldım, gitmek üzere hazırlandım. Rasûlüllah efendimiz benim için duâ etti:

"Allahım, onu önünden, ardından, sağından, solundan, üstünden, altından koru! "

Müşriklere doğru yürümeye başladım. Sanki hamamda yürüyor gibiydim. Vallahi içimde ne bir korku, ne bir üşüme, ne de bir ürperti vardı. Nihayet müşriklerin ordugâhına vardım. Reisleri Ebû Süfyân ve diğerleri ateş yakmışlar, başında ısınıyorlardı. Ebû Süfyân o zaman henüz Müslüman olmamıştı.

Hemen aklıma Ebû Süfyân'ı orada öldürmek geldi. Ok çantamdan bir ok çıkarıp, yayıma yerleştirdim. Ateşin ışığından faydalanarak onu vurmak istedim. Tam atacağım sırada Rasûlullah (sav)'ın, *"Benim yanıma dönüp gelinceye kadar bir hadise çıkartmayacaksın"* buyurduğunu hatırladım ve onu öldürmekten vazgeçtim. Dinen görevlendirilen müslüman görevlinin kendi görev alanının dışına çıkmaması esastır.

Bundan sonra kendimde kuvvetli bir cesaret buldum. Müşriklerin yanına sokulup ateşin başına oturdum. Görülmemiş derecedeki şiddetli rüzgâr ve Alllahû Teâlâ'nın görülmeyen ordusu melekler, onlara yapacağım yapıyordu. Rüzgârda, kap kaçakları devriliyor, ateşleri ve ışıkları sönüyor, çadırları başlarına yıkılıyordu. Bir ara müşrik ordusunun kumandanı Ebû Süfyân ayağa kalkıp dedi ki:

İçinizde gözcüler ve casuslar bulunabilir, dikkat ediniz, herkes yanındakinin kim olduğuna baksın! Herkes yanında oturanın elini tutsun!

Ebû Süfyân, aralarına bir yabancının girdiğini sezer gibi olmuştu. Hemen ellerimi uzatıp, sağımda ve solumda bulunan iki kişinin ellerinden tutup, onlardan, önce isimlerini sordum. Böylece tanınmamı engelledim. Nihayet Ebû Süfyân:

"Ey Kureyşliler, siz durulacak gibi bir yerde değilsiniz. Atlar, develer kırılmaya, ölmeye başladı. Kıtlık her tarafı sardı. Rüzgârdan, başımıza gelenleri görüyorsunuz. Hemen göç edip gidiniz. İşte ben gidiyorum," diyerek devesine bindi.

Müşrik ordusu perişan bir hâlde toplanıp, Mekke'ye doğru hareket etti. Rüzgârdan üzerlerine yağan taş ve çakıl sesini işitiyordum.

Müşrik ordusu çekip gidince, ben de Rasûlüilah (sav)'ın yanına döndüm. Yolun yarısına geldiğimde karşıma yirmi kadar beyaz sarıklı süvari şeklinde melekler çıktı. Bana dedilir ki:

Rasûlülîah'a haber ver. Allahû Teâlâ düşmanı perişan etti!

Rasûlüllah (sav)'ın yanına geldiğimde, bir kilim üzerinde namaz kılıyordu. Fakat ben döner dönmez, gitmeden önceki üşüme ve titreme hâlim tekrar başlamıştı.

Huzeyfe bin Yemân, Ashâb-ı Kiram arasında Peygamberimizin sırdaşı olmasıyla meşhurdur. Peygamberimiz ona, Ashâb-ı Kiram arasına karışarak kendilerini gizleyen ve böylece fitne çıkannak isteyen münafıkların kimler olduğunu tek tek bildirmiştir. Bundan başka vuku bulacak hâdiseleri de bildirmişti.

Ashâb-ı Kiram arasında çok sevilir ve ayrı bir itibar gösterilirdi. Çünkü o, Rasûlüllah (sav)m verdiği sırlarla dolu idi. Rasûlüllah gizli kalması lâzım olan bir çok şeyi, Hz. Huzeyfe'ye söyledi.

O ve Ebû Hüreyre buyurdular ki:

Server-i âlem, âlemin yaratıldığı zamandan, yok olacağı güne kadar, olmuş ve olacak şeyleri bize bildirdi. Bunlardan bildirilmesi lâzım olanları size bildirdik. Lâzım olmayanları, sakladık, bildirmedik.

Hz. Huzeyfe, Peygamber efendimizin sağlığında Hendek'ten sonraki savaşların hepsine katıldı. Rasûlüllah'ın vefatından sonra Hz. Ebû Bekir, onu ordu kumandam ta'yîn etti. Dinden dönenlerle savaşmak üzere Umman'a gönderdi. Kendisine katılan İkrime ile birlikte Umman halkını tekrar İslâm'a döndürdü. Bundan sonra Umman'da, önce zekâtları toplamakla, sonra da vâü olarak vazifelendirildi. Sonra da Mezopotamya taraflarında yapılan savaşlara katıldı. Irak'ın ve İran'ın fethinde bulundu.

Nihâvend savaşında Nu'man bin Mukarrin şehîd olunca, İslâm sancağını Huzeyfe eline alarak Hemedân, Rey ve Deynura'yı fethetmiştir. Cezîre'nin fethinde bulunarak, Nusaybin valiliğine tayin olundu.

Hz. Ömer yeni bir vali tayin ettiği zaman, oranın halkına mektup yazarak, "Yeni vali, adaletle hükmettiği müddetçe; siz de onun emirlerine uyunuz" derdi. Hz. Huzeyfe'ye verdiği mektupta ise şöyle yazdı:

"Ey Nusaybin halkı! Bu gönderdiğim vâiinin, bütün emirlerine uyun. Her isteğini yerine getirin."

Nusaybinliler, yeni valilerini karşılamaya çıktılar. Onu gördükleri zaman; hayvanı üzerinde, bir parça kuru etle ekmek yiyordu. Selâmlaştılar. Sonra halîfenin emirnamesini gösterdi. Onlar da dediler ki:

Hz. Ömer'in emirleri, başımız üzerine! Sen de hoş geldin, safa geldin. Lâkin, bizden isteklerin ne ise; şimdi söyle. Belki karşılıyamıyacağımız şeylerdir!

Yeni vali tebessüm ederek şu cevabı verdi:

"Aranızda kaldığım müddetçe sizlerden; sadece, kendimin ve hayvanımın yiyeceğini istiyorum. Başka hiçbir şey istemem."

O şehirde, epeyce müddet bulundu. Görevini, kusursuz yapmaya çalışıyordu. Bilhassa Cum'adan önce, Müslümanlara vaz ve nasihat eylerdi. Bir defasında buyurdu ki:

"Ey Mü'minler! Fitne, önce kalblerde filizlenir. Su katılmamış şarap bile; fitne kadar, insan kalbini çelemez, bozamaz. Sizler, fitneye doğru gitmeyiniz. Allah'a yemîn ederim ki fitne insanları; selin, çöpleri sürüklediği gibi sürükler götürür!.."

"Yâ Huzeyfe! Fitneden nasıl kurtulabiliriz? "

"Duâ eden, kurtulur. "

"Ne zaman duâ edelim?"

"Namazdan sonra. Çünkü kulları, güzelce abdest alıp, namaza durdukları zaman; Cenab-ı Hak da namaz kılanlara yönelir. İşte o anlarda duâ ediniz! Fakat sizler; hayırlı kimseler olmak istiyorsanız; geçici olan dünya için âhireti terketmeyiniz!"

Hz. Huzeyfe, Medâyin şehrinde uzun müddet valilik yaptı. Oranın halkı, onun idaresinden son derece memnun olup, kendisini çok sevmişlerdi. Nihayet bir akşam, Hz. Ömer'den haberci geldi. Artık, Huzeyfe'nin Medine'ye dönmesini istiyordu...

Emir üzerine hazırlandı, helâllaştı, vedalaştı ve yola çıktı. Dönüşünü bekleyenler arasında, halife de bulunuyordu. Az çok yaklaşınca, Halife dikkatle baktı. Gördü ki; Medâyin valisi gönderdiği gibi dönüyor! Bunca yıl sonra; aynı hayvan üzerinde, aynı sâde elbiseler içinde. Yan yana geldiler ve sel âml aş ti lar, kucaklaştılar.

Halife sevinçle:

"Sen, benim kardeşimsin. Ben de, senin kardeşinim," diyerek, hislerini belirtti.

Hz. Ömer halifeliği zamanında Huzeyfe'nin bir cenazenin namazını kılmadığını görerek, ona sordu:

"Niçin cenaze namazını kılmadın?" Rasûlullah (sav)'ın sırdaşı Hz. Huzeyfe dedi ki:

"Rasûlullah efendimiz, bana o kişinin münafık olduğunu açıklamıştı. Bunun için onun namazını kılmadım.

"Allahın Rasûlü münafıklar arasında Ömer'i de saydı mı yâ Huzeyfe?"

"Hayır, yâ Ömer."

"Peki memurlarım arasında münafık var mı?"

"Sadece bir tane var. Ancak ismini söylemeye memur değilim."

Huzeyfe hazretleri, Hz. Ömer'in bütün ısrarına rağmen ismini söylememiştir. Sonra o münafık Hz. Ömer tarafından uzaklaştırılmıştır.

Bundan sonra Hz. Ömer, Huzeyfe'nin gitmediği cenazeye gitmemiştir. Çünkü onun gitmemesini, ölenin münafık olduğuna işaret sayardı.

Birgün Hz. Ömer, huzurunda bulunan ba'zi Ashâb-ı Kirama sordu:

Rasûlullah efendimizin fitne hakkında olan sözü hatırında olan var mı?

İçlerinden Huzeyfe dedi ki:

"Ey mü'minlerin emîri! Peygamberimizin bu konudaki sözü aynıyla benim hatırımdadır." Rasûlüllah (sav) buyurdu ki,

"Kişi ailesinden, malından, çocuklarından ve komşusundan dolayı fitneye düçâr olur. Böyle günâhlara oruç tutmak, namaz kılmak ve iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak keffâret olur."

Maksadım o değil, deniz gibi dalgalanacak fitneyi soruyorum.

Ey mü'minlerin emîri! Senin için endişelenecek bir şey yok. Senin zamanınla onun arasında bir kapalı kapı var.

Yâ Huzeyfe! Bu kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı?

Ey mü'minlerin emîri! O kapı kırılacak.

Bu cevap üzerine Hz. Ömer:

Desene ümmet-i Muhammed kıyamete kadar bir araya gelemeyecek! diyerek üzüntüsünü dile getirdi.

Daha sonra Huzeyfe'ye o kapının ne olduğu sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

"O kapı Hz. Ömer idi."

Hz. Ömer'in bunu bilip bilmediği sorulunca da:

"Akşam ve sabahın olacağını bildiği gibi biliyordu," cevabını vermiştir.

Nitekim daha sonra Hz. Ömer şehid edilmiş, Hz. Osman devrinin sonlarında alevlenen fitne târih boyunca

bitmemiştir. Hz. Huzeyfe şöyle anlatıyor:

Herkes Rasülüllah efendimize hayırdan sorardı. Ben ise ilende hâsıl olacak fitnelerden sorardım. Çünkü bunların şerrine yakalanmaktan korkuyordum. Dedim ki:

"Yâ Rasûlallah, biz, Müslüman olmadan önce kötü kimselerdik. Allahû Teâla, senin şerefli vücudun ile İslâm nimetini, iyiliklerini bizlere ihsan etti. Bu saadet günlerinden sonra yine kötü zaman gelecek mi?"

"Evet gelecek."

"Bu serden sonra, hayırlı günler yine gelir mi?"

"Evet gelir. Fakat o zaman bulanık olur."

"Bulanıklık ne demektir?"

"Benim sünnetime uymayan ve benim yolumu tutmayan kimseler ortaya çıkar. İbâdet de yaparlar. Günâh da işlerler."

"Bu hayırlı zamandan sonra, yine şer olur mu?"

"Evet, Cehennemin kapılarına çağfranlar olacaktır. Onları dinleyenleri Cehenneme atacaklardır."

"Yâ Rasûlallah! Onlar nasıl kimselerdir?"

"Onlar da bizim gibi insanlardır. Bizim gibi konuşurlar."

"Onların zamanlarına yetişirsem ne yapmamı emredersiniz?"

"Müslümanların cemâ'atına yapış ve onların imamına tâbi ol!"

"Müslümanların bir cemaatı ve imamı yoksa ne yapalım?"

"Bir kenara çekil. Aralarına hiç karışma, ölünceye kadar yalnız yaşa. Velev ki bu bekleyişin bir ağacın kökünü kemirmek kadar zor olsa da."[131[131]]

Huzeyfe, Hz. Osman 'in halifeliği sırasında Azerbaycan ve Ermenistan taraflarının fethine gönderildi. Buradaki hizmetlerinin yanında mühim bir hizmeti de, Kur'ân-ı Kerîm nüshalarının çoğaltılmasına sebep olmasıdır. Çünkü o, Azerbaycan ve Ermenistan tarafına gittiğinde, Kur 'ân-ı Kerîm'in değişik lehçelerle okunduğunu görerek, Kur'ân-ı kerîmin Kureyş lehçesi üzerine çoğaltılmasını Hz. Osman'a teklif etti. Bunun üzerine Hz. Osman, Kur'ân-ı Kerîm nüshalarını çoğaltıp; belli merkezlere gönderdi.

Hayatının çoğu savaşlarda geçen Huzeyfe bin Yemân, Hz. Osman şehid edildiğinde Medine'de bulunuyordu. Bu sırada yaşı oldukça ilerlemişti. Dördüncü halîfe Hz. Ali'nin, ilk günlerinde hastalandı. Artık iyice ihtiyarlamıştı. Müslümanlar akın akın ziyaret ediyorlardı. Bir arkadaşına 300 dirhem vererek buyurdu ki:

"Bu parayla, kefen alıverin."

Desenli bir kumaş getirdiler. Onu görünce:

"Bu kefen değil, gömlek içindir. Kefen, boydan boya iki bez parçası olur," dedi.

Sonra da yavaş bir sesle buyurdu ki:

131[131] Sahih-i Buhari, Fitenul

"Hem sizin arkadaşınız iyi bir Müslüman ise, Cenâb-ı Hak; kabirde o kefeni, daha iyisiyle değiştirir. Kötü ise, daha kötü şeylere hazırlanmalıdır."

Hz. Ali'nin hilâfetinin 40. günü, 656 senesinde, Huzeyfe hazretleri de, sırlarıyla birlikte sevgili Peygamberimize kavuştu.

Hz. Huzeyfe ölüm döşeğinde yattığı vakit şöyle dua etmiştir:

"Dost anî bir baskınla geldi. Pişmanlık fayda vermez. Allahım, fakirlik ve hastalıktan hakkımda hayırlı olanı bana ver. Ölüm hakkımda yaşamaktan hayırlı ise, sana ulaşıncaya kadar ölüm yolunu bana kolaylaştır."[132[132]]

Müslümanın hayat merkezinde "hesap günü şuuru" vardır. Müslüman, her an hesap vermeye hazır olan kimsedir. O, kendi inancınatkarşı sadakat sahibidir.

Dâvasına karşı sadakati olmayan dâva adamının imam sakat demektir. İman sadakatsizliği kaldırmaz. Huzeyfe bin Yemân hazretlerinin münafıkların listesini tutması, dâva adamının sadakat dosyasının temiz olması gerektiğini gösterir.

İslâmî hizmette bulunan dâva adamlarının sadakat dosyalarının .tutulması, şahsiyet inkılabına duyulan ihtiyacın bir göstergesidir. Şahsiyet inkılabım garantilemeyenier, İslâmî hizmetleri sürdüremezler. Bu noktada bakıldığında görülecektir ki; sahabe fıkhı, bir çare fıkhıdır. Huzeyfe bin Yemân hazretleri, cemaat ile ilgili rivayet ettiği hadiste çaresizlik anlarında hep çareyi aramış ve bulmuştur.

İslâmî hayat, boşluk kabul etmez. İslâmî hizmetleri sürdürenler, kendilerini ve etraflarında toplanmış olanları meşru işlerle meşgul ettiremezlerse, şeytan ve taife-i şeytan onları gayr-i İslâmî şeylerle meşgul ettirir. Bu nedenle diyoruz ki; çaresizlik içinde kıvrananlara çare olup problemlerine meşru çözüm çareleri bulduğumuz oranda sahip oluruz. Problemlerini çözemediklerimize biz sahib olamayız. Dolayısıyla fıkhu's sahabeyi idrak edenler, biçareye çare olup çözüm bulanlardır.

Hz. Hasan Bin Ali Bin Ebî Talib (R.Anh)

Hz. Hasan b. Ali b. Ebî Talib el-Hâşımî el-Kuraşî, Hz. Peygamber'in en çok sevdiği torunlarından ve O'nun "Reyhanesi", Hz. Ali'nin, Hz. Fatıma'dan doğan büyük oğlu. Hulefâ-i Raşidîn'in beşincisi kabul edilir. İmamiyye'ye göre ise 12 imamın ikincisidir.

Üçüncü hicrî yılı, Ramazan ayının ortalarında Medine'de doğdu. Şaban ayından; 4. veya 5. hicri senesinde doğduğuna dair rivayetler varsa da, en doğru görüş, 3. hicrî senede doğduğuna dair rivayettir.[133[133]] Hz. Hasan doğduğunda, Hz. Peygamber bir torununun olduğunu duyunca hemen Hz. Ali'nin evine giderek "oğlumu bana getirin' Adını ne koydunuz?' diye sordu. "Harb" ismini koyduklarını duyunca, bu ismi beğenmedi. Çocuğa isim olarak, câhiliye döneminde bilinmeyen "Hasan" ismini koydu. Künye olarak da, "Ebû Muhammed" adını verdi. Arkasından da kulağına ezan okudu.[134[134]] Rasûlüllah Hz. Hasan yedi günlük olunca akîka kurbanı kesilmesini ve saçlarının kesilerek, ağırlığınca gümüş tasadduk edilmesini emretti. [135[135]]

Hz. Hasan (R.a.), Hz. Peygamber'in terbiyesinde yetişti. Sahih hadis kitapları dahil bir çok İslâmî literatürde, Hz. Peygamber'in torunu ile ne kadar ilgilendiğini ve onu ne kadar çok sevdiğini ifade eden rivayetler bu gerçeği göstermektedir. Onunla her an ilgilendiğini, hemen hemen yanından hiç ayırmadığını; bilhassa namazlarda bile

---

[132[132]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândellevî; Hilyetül.Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el- Başa, Beyrut/ty
[133[133]] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe, II, 10; İbn Hacer el-Askalânî, Tehzîbü't-Tehzîb, Haydarabad 1325, II, 296
[134[134]] İbnü'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec, Sıfatıt's-Saffe, Haleb (ty), 1, 759; Üsdü'l-Ğâbe, il, lü; Tehzîbü't-Tehzîb, II, 296
[135[135]] ez-Zehebî, Siyer A'lami'n-Nübelâ, Beyrut 1406/1986,111,246

torununun gelip üzerine çıktığından dolayı, Hz. Peygamber'in sırf onu incitmemek için secdesini uzattığını ifade eden hadisler, ilahî vahye mazhar dede ile, onun "reyhanesi" arasındaki sevgiyi anlatmaktadırlar.[136[136]] Hatta Hz. Peygamber rukû'da iken torunu gelir, ayaklarını açar bir yönden girer, öbür taraftan çıkar [137[137]] ve Hz. Peygamber ses çıkarmazdı. Bazen secde ederken üzerine bindiğinde, onu yavaşça sırtından indirirdi. Hatta bir defasında Hz. Peygamber hutbe okurken Hz. Hasan ile kardeşi Hz. Hüseyin üzerlerindeki uzun ve kırmızı elbiseleri ile düşe kalka yürüdüklerini görünce, hutbesine ara verip, minberden inerek, torunlarını kucağına aldığı ve önüne oturttuğu, daha sonra da "Allahû Teâla: "*Mallarınız ve evlatlarınız sizin için birer imtihan vesilesidir*"[138[138]] derken doğru söylemiştir. "*Şu ikisini bu şekilde görünce sabredemedim*" diyerek hutbesine devam ettiği kaynak hadis kitaplarında anlatılmaktadır. [139[139]]

Hz. Peygamber(sav)'in zaman zaman her iki torununu da sırtına alıp namaza geldiğine[140[140]] Hz. Hasan'ı omzuna alarak dışarda gezdirdiğine dair[141[141]] bir çok hadis şunu gösteriyor ki, Hz. Peygamber her iki torunuyla devamlı ilgilenmişler, her türlü ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Kızı Hz. Fatıma'yı ziyarete gittiklerinde, torunu Hasan uyku arasında su istediği zaman bizzat kendileri kalkıp su getirerek, hem ona, hem de kardeşine içirmeleri[142[142]] vb. hareketleri dede şefkati ve merhametinin fiili işaretleridir. Yine Hz. Peygamber'in bu iki torununu çok sevdiği ve "Allah'ım ben bu ikisini seviyorum, sen de sev" diye dua etmeleri [143[143]] bu sevgi ve ilginin dil ile ifadesini göstermiştir. [144[144]]

Öbür taraftan Hz. Peygamber torunlarını öper [145[145]] ve her iki torununun cennet ehli gençlerinin efendileri olduğunu da söylerdi [146[146]] hatta onları sevenleri Allah'ın sevmesini dilediği duaları da rivayetler arasında yer almıştır. [147[147]]

Hz. Hasan fizik olarak dedesi Hz. Peygamber'e çok benzerdi.[148[148]] Öyle ki, bir defasında Hz. Ebu Bekr ikindi namazından çıktıktan sonra, Hz. Ali ile beraber yürürken, çocuklarla oynayan Hz. Hasan'ı görürler. Hz, Ebu Bekr onu omuzuna alır ve "Nebiye benzeyen, Ali'ye benzemeyen, sana babam feda olsun!" diye bir mısra söyler.[149[149]] Hz. Ali bu hâdise ve sözler karşısında gülümser.

Hz. Hasan, Hz. Peygamber'in âhirete göçtüğü sıralarda sekiz yaşlarında idi. Henüz çok küçük olduğu için, Hz. Peygamber'den doğrudan doğruya rivayet ettiği hadislerin sayısı oldukça azdır. Bunlardan' biri Ebu'l Havrâ'nın rivayet ettiği şu hadistir:

"Hz. Hasan'a, Hz. Peygamber'den duyduğun hangi bir hadisi hatırlıyorsun? diye sordum. O da şunu anlattı: "Şu hadiseyi hatırlıyorum: "Zekât hurmalarından bir hurma alıp, ağzıma atmıştım. Hz. Peygamber o hurmayı ağzımdan salya ile çıkardı. Oradakiler

"Ya Rasûlallah, bu çocuğun ağzına attığı tek bir hurmayı, niçin geri çıkardın?" dediler. O da

"Biz Al-i Muhammed'e sadaka (zekât) helâl değildir" buyurdu. Hatırladığını diğer bir hadis de

"Seni ilgilendirmeyen şeyleri bırak, ilgilendiren şeylere bak..." hadisidir. Yine Dedem Hz. Peygamber bana şu duayı da öğretmişti:

136[136] Ahmed b. Hanbel, III, 493, 494; Nesâî, Talbîk, 82
137[137] el-Haysemî, Mecmau'z-Zevâid, Beyrut 1967, IX, 175; Tehzîbü't-Tenzîb, II, 296
138[138] et-Teğâbün, 64/15
139[139] Ahmet b. Hanbel, V, 254; Ebu Davud, Salât, 233; Tirmizî, Menâkıb, 31; İbn Mace, Libas, 20; Neseî, Salatu'l-İdeyn, 27; Zehebî, a.g.e, III, 256
140[140] Ahmet b. Hanbel, III, 493
141[141] Tirmizî, Menâkıb, 31
142[142] Ahmed b. Hanbel, 1, 101; Tayalisî, 11,129-130
143[143] Tirmizî, Menâkıb, 31
144[144] Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Fedailit's-Sahabe, 56-60
145[145] Ahmed b. Hanbel, IV, 93 ; Tabaranî, hadis nü: 2658
146[146] Tirmizî, Menâkiti, 31; Ahmed b. Hanbel, III, 3; el-Halîb el-Bağdadî, Tarihu Bağdad, Beyrut (ty), 1,140
147[147] Ahmet b. Hanbel, II, 249, 331; Tehzîbü't-Tehzîb, 11, 297 vd
148[148] Tirmizî, Menâkıb, 31
149[149] Buhârî, Fadâilü'l-Ashâb, 22

"Ey Allah'ım! beni hidayete erdirdiğin kimselerden eyle, afiyet verdiğin kişilerden eyle, dost edindiğin kullarının arasına kat! Verdiğin şeyleri benim hakkımda mübarek kıl ve hüküm verdiğin (takdir ettiğin) şeylerin şerrinden de koru. Senin dost edindiğin bir kişi asla zelil olmaz."[150[150]]

Buna mukabil Hz. Hasan'ın bu hadislerin dışında başta babası Hz. Ali olmak üzere bir çok sahabeden rivayet ettiği hadisleri vardır. Kendisinden de mü'minlerin Annesi Hz. Aişe, kardeşinin oğlu Ali b. Hüseyin, onun iki oğlu Abdullah ve el-Bakır ile İkrime, İbn Şirin, Cübeyr b. Nefir, Ebû'l Havra, Rebia b. Şeybân, Ebû Miclez, Hübeyre b. Berim, Şeybân b. el-Leyl, Şa'bî, Şakîk b. Seleme, el-Müsebbib b. Nuhbe, İshak b. Beşşâr ve diğer raviler (radiyallahü anhüm) hadis rivayet ettiler. [151[151]]

Gerek tabakat kitapları, gerekse hadis kitapları, Hz. Hasan'ın çocukluğuna dair yukarıdaki rivayetlere bolca yer verdikleri halde, Hz. Ali'nin şehid edilmesiyle onun halife seçilmesine kadar olan hayatı hakkında pek fazla bilgi vermemektedirler. Bilinen bir kaç husustan birisi, Hz. Ömer divan teşkilatını kurduğu sırada, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyn'i babalarının "farizasına" katarak, her birine beş bin dirhem hisse ayırdığına dair haberdir. [152[152]] Bir diğer hadise de Hz. Osman'a baş kaldıranlara karşı, halifeyi savunmak için Hz. Osman'ın yanında ona yardım etmek için kalan şahısların arasında Hz. Hasan'ın isminin de yer aldığına dair haberlerdir. [153[153]]

Hz. Hasan'ın tarihi bir şahsiyet olarak ortaya çıkması, babası Hz. Ali'nin şehid edilmesini müteakiben, Kufelilerin kendisine beyat ederek halife seçmeleriyle başlar.[154[154]] Hz. Hasan halife seçilirken ilk beyat edenin Kays b. Sa'd olduğu söylenir. Bu kişiyi Hz. Ali Azerbaycan'a gönderilen ve Iraklılardan toplanarak hazırlanan ordunun komutanı olarak atamıştı. Bu zat, sırf Araplardan oluşturulan kırk bin kişilik diğer bir ordunun da komutanıydı. Bu ordu Hz. Ali'yi ölünceye kadar müdafaa etmek üzere and içmişti. İşte babasının da en çok güvendiği komutanlardan olan Kays, beyat esnasında, Hz. Hasan'dan elini uzatmasını isteyerek, Allah (c.c)'nun Kitab'ı, Rasülü'nün sünneti ve asilerle savaşmak üzere beyat edeceğini söyledi. Hz. Hasan bu söze karşı çıktı. Sadece Allah'ın Kitabı ve Rasülü'nün sünneti üzere beyat edilebileceğini, bunun içine saydığı ve saymadığı diğer şartların girdiğini söyledi. Kays bunun üzerine bir şey söylemeden bey'at etti. Arkasından da diğer Iraklılar bey'at ettiler.[155[155]]

Hz. Hasan be'yattan sonra "el-Mescidü'l-Camiye" çıkıp, uzunca bir hutbe okudu. Sonra babasının katili Abdurrahman b. Mülcem'i getirtti, ifadesini aldıktan sonra ölümle cezalandırdı. [156[156]]

Iraklılar derhal, babasının öldürülmesini, seçtikleri halifeye hatırlatarak, Şam'da hüküm süren Muaviye b. Ebî Süfyan ile savaşması için, onu Şam üzerine yürümeye teşvik ettiler. Hz. Hasan da onların sözlerine kanarak bir ordu hazırladı ve savaşmak üzere yola çıktı.[157[157]] Hz. Hasan bu sıralarda 37 yaşlarında idi. O topladığı on iki bin kişilik ordusuyla Medâin'e kadar geldi. Ordu komutanı olarak kendisine ilk bey'at eden Kays b. Sa'd'ı atadı. Diğer bir rivayete göre Ubeydullah b. Abbas'ı komutan yapıp, Kays'ı da ona yardımcı atayarak, Kays'a komutanın her türlü emrine itaat etmesini emretti. [158[158]]

Arapların dört "dâhîsi"nden biri olan Hz. Muaviye, Hz. Hasan'ın kendisi ile savaşmak üzere yola çıktığının haberini alınca, o da derhal Şam'dan hareket ederek el-Enbar'm kazalarından biri olan Mesiken'e gelerek konakladı.[159[159]] Hz. Ali'nin şehid edilmesi üzerinden henüz çn sekiz gün geçmişti, iki tarafın ordusu sırf siyasî kaygılarla karşı karşıya geldiler.[160[160]]

150[150] Ahmed b. Hanbel, I, 200; Ebu Dâvûd, Salat, 340; Tirmizî, Ebvâbu's-Salât, 341 Neseî, Kıyamü'l leyl, 50; Üsdü'l-Ğâbe, II, II

151[151] İbn Hacer el-Askalânî, el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahâbe, Mısır 1358/ 1939,1, 327-330; İbnü'l-Esir Üsdü'l-Ğâbe, II, 10; Tehzîbü't-Tehzîb, II, 295-296

152[152] Zehebî, a.g.e., m, 259

153[153] Zehebî, a.g.e., III, 260

154[154] h. 40/660

155[155] Taberî, Târihu'r-Rusül ve'l-Mulûk, Dâru'n-Meârif 1963, IV, 158

156[156] Ya'kubî, Ahmed b. Ebî Ya'kub, Tarihu Ya'kubî, Beyrut, ty. II, 214

157[157] Ziriklî, a.g.e., II, 214 Ayrı bir görüş için bkz. İbn Hıbbân, es-Siretü'n-Nebeviyye, Beyrut 1407/ 1987, s. 554

158[158] Ya'kubî, II, 214

159[159] Taberî, V,159

160[160] Ya'kubî, II, 214

Hz. Hasan içinde bulunduğu durumu gözden geçirdi. Güvenemeyeceği bir ordu ve güçlü bir düşmanla karşı karşıya olduğunu anladı. Ayrıca mizaç olarak fitne ve kan dökmekten de nefret eden birisi olduğu için, gerek kendi şahsı, gerekse İslâm ümmetinin selameti için hilafeti Hz. Muaviye'ye bırakarak, bu işten feragat etmekten başka bir çare bulamadı. Anlaşma yollarını araştırmaya ve her iki tarafın da razı olacağı çözümler aramaya başladı. Amr b. Seleme el-Erhâbî'yi çağırarak, anlaşma teklifini içeren bir mektupla Muaviye'ye gönderdi.[161[161]] Hz. Muaviye (R.a.) aldığı ve beklediği bu teklifi derhal kabul etti. Hz. Hasan'a elçi olarak Abdullah b. Âmir el-Küreyz ve Abdurrahman b. Semure'yi gönderdi. Bu iki elçi Medâin'e geldiler ve Hz. Hasan'a, ne isterse hepsinin kendisine verileceğini bildirmekle kalmayıp, kendilerini kefil göstererek, bu anlaşmayı taahhüt edeceklerini de ona söylediler. [162[162]]

Bu sırada Hz. Hüseyin durumdan haberdar oldu ve anlaşma teklifine karşı çıktı. Muaviye'nin haklılığını tasdik, Hz. Ali'nin davasını yalanlamış olacağı gerekçesi ile ağabei Hz. Hasan'a, bu anlaşmayı yapmamasını söyledi. Hz. Hasan onu susturarak, yönetim işini kendisinin ondan daha iyi bildiğini iddia ederek, anlaşma yapmakta ısrar etti. [163[163]]

Bu sırada Hz. Hasan'ın hilâfeti Hz. Muaviye'ye bırakacağını anlayan ordu komutanlarından Ubeydullah b. Abbas, Hz. Muaviye'ye bir mektup göndererek kendisi için eman istedi. Karşılık olarak elindeki mallarına dokunulmamasmı ve can güvenliğini şart koştu. Hz. Muaviye bu teklifi kabul etti. Ubeydullah bunun üzerine ordusunu bırakarak karşı tarafa geçti. Hz. Hasan'ın ordusu bu durum karşısında, Kays b. Sa'd'a, Hz. Ali ve taraftarlarının kanlarını ve mallarını korumak ve sonuna kadar Hz. Muaviye ile savaşmak üzere beyat yaptılar. Bir görüşe göre, zaten komutan olduğu için, bu beyat'ı yenilemek olarak anlamak da mümkündür. [164[164]]

Nihayet Hz. Muaviye'nin elçileri Hz. Hasan ile anlaştılar. Anlaşmaya göre, şayet, Hz. Muaviye, Hz. Hasan'dan Önce ölürse, Hz. Hasan halife olmak şartı ile, hilafeti Muaviye'ye bırakıyordu. Ayrıca Küfe hazinesindeki beş milyon dirhem Hz. Hasan'ın olacaktı. Hz. Muaviye, Hz. Ali ve taraftarlarına hutbede sövme adetine son verecekti. [165[165]]

Karşı taraf bu teklifleri kabul etti. Anlaşmayı yapan Hz. Muaviye'nin elçileri Hz. Hasan'ın yanından çıktıklarında "Rasûlüllah'ın oğlu sayesinde kan dökülmesi önlendi, fitne sona erdi, sulh yapıldı" diyorlardı.[166[166]] O sırada yaralan da ağırlaşan Hz. Hasan kalkıp, Iraklılara uzunca bir hutbe irat etti. Onlara dedesi Hz. Peygamber vasıtasıyla Yüce Allah'ın insanları hidayete erdirdiğini hatırlattı. Kendisi vasıtasıyla da kan dökülmesini önlediğini söyleyerek, Hz.Muaviye ile anlaşma yaptığını haber verdi. Hz. Muaviye'ye beyat etmelerini de istedi.[167[167]] Kendilerini babasını öldürmeleri, kendisine saldırıp mallarını yağmalamaları sebebiyle terkettiğini de ilan etti. [168[168]]

Yapılan anlaşma üzerine Hz. Muaviye Medâin'e geldi. Hz. Hasan'ı yanma alarak Kufe'ye girdi. Hz. Hasan kendi eli ile hicrî 41 yılının Rabîu'l-Evvel ayı sonlarında Kufe'yi Muaviye'ye teslim etti. Böylece Hz. Peygamber'in şu hadisi tecellî etmiş oldu:

"Hiç şüphe yok ki, bu oğlum bir şehittir. Umulur ki, Allah onun sayesinde iki büyük mü'min grubunu barıştıracak."[169[169]]

Hz. Hasan, Muaviye'nin huzuruna çıktığında, Muaviye ona "Seni senden önce hiç kimseyi mükafatlandırmadığını ve senden sonra da kimseyi mükafatlandırmayacağını bir mükafatla "mükafatlandıracağım" dedi ve ona

---

161[161] el-İsâbe, I, 327-330
162[162] İbn Hacer, Fethu'l-Bâri fi Şerhi Sahîhı'l-Buhârî, Mısır,1959, VI. 235, Buharî rivayeti
163[163] Taberî, V. 160
164[164] İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Tarîh, Beyrut 1385/1965, III, 408
165[165] Tâberî, V, 158-159
166[166] Ya'kubî, II, 214-215
167[167] Ya'kubî, II, 215
168[168] Taberî, V. 158
169[169] Buhârî, Fiten, 20, Sulh, 9; Ebu Davud, Sünne, 12

400.000 (dirhem) verdi. [170[170]] Ayrıca her sene bir milyon dirhem maaş bağladı. Ama bunların çoğunu sonradan kısıtladı ve ona çok az bir şey verdi.

Hz. Hasan ile Hz. Muaviye arasındaki bu anlaşmaya şahit olan İmam Şa'bi hadiseyi şöyle anlatır: "Hz.Muaviye dedi ki, Kalk da, hilafeti bana bıraktığını ve teslim ettiğini insanlara haber ver". Hasan kalktı ve Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle dedi:

"Akıllıların en akıllısı, muttaki olandır; ahmakların en ahmağı da fâeir olandır. Hz. Muaviye ile benim aramda anlaşmazlık konusu olan bu iş, ya benden daha layık birisinin hakkı idi; ya da benim hakkımdı. Ben ümmetin sulh içinde olması, birliğinin bozulmaması ve kan dökülmesine mani olunması için hilafeti ona bıraktım". Arkasından *"Bilmem belki de o, sizi denemek ve bir süreye kadar yaşatmak (meta) içindir."*[171[171]] âyetini okuyarak hutbesini bitirdi.[172[172]]

Hz. Hasan'ın hilâfette ne kadar kaldığı kaynaklarda farklı farklı olmakla birlikte, 6 ay 5 gün olduğu konusundaki görüş en kuvveti isidir.[173[173]]

Hz. Hasan hilâfeti Hz. Muaviye'ye bıraktıktan sonra, geri kalan on yıllık ömrünü Medine'de geçirmek üzere yola çıktı. Kufeliler onun şehirden ayrılışı sırasında ağlaşıyorlardı. Fakat o kendilerine hiç güvenilemeyeceğini söylemekten çekinmedi. Babası Hz. Ali'ye de yaptıklarını kendilerine hatırlatarak, akıbetlerinin hiç iç açıcı olmadığım belirterek hallerine acıdığını söyledi.

Yolda birisi kendisine "Ente a'ru'l müslimin Ey müslümanların yüz karası!" diye hakarette bulundu. Hz. Hasan, Hz. Peygamber'den naklettiği bir hadisle Ümeyye oğullarının bu makama gelmesinin mukadder olduğunu hatırlatmaya çalıştı.[174[174]] Bir başkası "Ey mü'minlerin emirinin utancı" diye bağırınca, ona da "Ar, ateşten daha hayırlıdır" dedi. [175[175]]

Müslümanlara karşı zalim olmaktansa mazlum olmayı tercih ederiz. Müslüman kardeşimiz mazlum da olsa zalim de olsa yardım ederiz. Mazlum ile bir olur zalime karşı mücadele ederiz. Zalim kardeşimizin de elinden tutar zulümden vazgeçiririz.

Medine'de on yıl yaşayan Hz. Hasan[176[176]] vefatı yaklaşınca Hz. Aişe'ye haber göndererek, Hz. Peygamber'in yanına defnedilmek istediğini söyledi. Hz. Aişe de bu isteği kabul etti. Bunun üzerine kardeşine şöyle vasiyet etti. "Ben ölünce Hz. Aişe'den, Hz. Peygamber 'in yanına gömülmem için izin iste. Ben ondan bu izni almıştım. Bana karşı çıkmadı. Belki de benden utandı. Şayet izin verirse, beni onun evine defnet. Ben yine de Ümeyyoğullarının seni bundan mahrum edeceklerini zannediyorum. Bunu yaparlarsa, onlarla uğraşma beni Bakî mezarlığına defnet"

Hz. Hasan kırk gün hasta yattı. 5 Rabîu'l-Evvel 50 (2 Nisan, 670) günü vefat etti.[177[177]] yılı olduğunu söylemişlerdir.[178[178]] Ölüm sebebi olarak zehirlendiği söylenir. Zehirleyenin de kendi hanımı Ca'de binti el-Eş'as b. Kays olduğu rivayet edilir. Hasta yatarken kardeşi kendisine kimin zehirlediğini sorduysa da, o buna cevap vermekten kaçındı. Hatta bu zehirlenmeden önce üç defa daha aynı girişimde bulunulduğunu, fakat onları atlatmayı başardığını söyler. Bu son içtiği zehirin başka olduğunu ve herhalde öleceğini ona açıklar. [179[179]]

Vefat edince Hz. Hüseyin, Hz. Aişe'ye müracaat ederek, durumu anlattı. Hz. Aişe de Hz. Hasan'ın vasiyetine

---

170[170] el-İsâbe, 1,327-328
171[171] el-Enbiya: 21/11.
172[172] Hilye, 11,37
173[173] Ziriklî, II, 214-215
174[174] İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, III, 407
175[175] el-İsâbe, I, 327-330
176[176] Zehebî, a.g.e, III, 264
177[177] Sıfattt's-SarVe, ı, 762)Bazıları bu tarihin hicri 49, 50, 51, hatta, 54
178[178] el-İsâbe, 1, 330
179[179] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğâbe, II, 15

"Memnuniyetle kabul ederim, baş üstüne" dedi. Ya'kubiye göre Hz. Aişe bu isteğe şiddetle karşı çıkmıştır.[180[180]] Fakat bu iddiayı Ya'kubî'den başkası öne sürmemektedir. Bu durumdan Mervan ve Ümeyyeoğularının haberi olunca "vallahi, asla ve ebedî olarak Hz. Peygamber'in yanma gömülemez" dediler. Bu keyfiyet Hz. Hüseyin'e ulaştı. Hemen kendisi ve beraberindekiler silahlandılar. Hz. Ebu Hüreyre durumun vehâmetini anlayarak, önce, Hz. Hasan'ı buraya defnetmeyi engellemenin mutlak surette zulüm olacağını söyledi. Daha sonra da hiç olmazsa Hz. Hüseyin'e laf anlatırım düşüncesiyle ona geldi. Onu bu ısrarından vaz geçirmeye çalıştı. Kardeşinin vasiyetini hatırlatarak onun "şayet herhangi bir fitneden çekinirsen beni müslümanların mezarlığına defnet" dediğini hatırlattı. Hz. Hüseyin de fitneden çekinerek, kardeşini bir çok sahabenin defnedildiği el-Bakî' mezarlığına defnetti.

Hz. Hasan'ın cenazesine Ümeyyeoğullarından, Medine valisi olan Saîd b. el-Ass'dan başka hiç kimse katılmadı. Hz. Hüseyin, cenaze namazını kıldırmayı valiye teklif etti. Vali de teklifi kabul etti ve cenaze namazını kıldırdı. Cenazesine çok sayıda kişi katıldı, hatta "iğne atsan yere düşmeyecek" kadar kalabalık vardı.[181[181]] Hz. Hasan vefat ettiğinde 47 yaşında idi. [182[182]]

Hz. Hasan cömert ve kerimdi. Fizik ve ahlâk olarak Hz. Peygamher'e çok benzerdi. Çok takva sahibi idi. Medine'den Mekke'ye yürüyerek 15 defa hac yaptığı meşhurdur. Hayır yapmayı çok severdi. Öyle ki, mallarının tamamını iki defa fakirlere dağıttı; üç defa da Allah (c.c) ile "kasame" yaptı. Yani iki ayakkabısı varsa, birini tasadduk edip, birini kendisine bırakarak; herhangi bir yiyeceğinin bir avucunu dağıtıp, bir avucunu kendine ayıracak kadar adil davranarak, mallarını fakirlere dağıttığı kaynaklarda geçmektedir. Onun güzel ahlâka ve başkalarına ikram etmenin faziletine dair bir çok vecizesi vardır.

Meselâ ona "Mekârim-i ahlâklın ne olduğu sorulunca, o bunu şöyle özetler: Doğru söz, isteyene vermek, güzel ahlâk, sılaı rahim, komşu hakkında utanmak, arkadaş hakkına riayet, misafire ikram, ve nihayet bunların da başında hayâ'dir. [183[183]]

Hz. Hasan çok evlenip, boşanmasıyla da üne sahiptir. Hatta bir ara babası Hz. Ali, bu yüzden, onun evlendiği kadınların kabilelerinin kendi ailesine karşı düşman olacaklarından korkarak, Kulelilere açıkça oğluna kız vermemelerini söylemiş, oradan kalkan bir adam da. yemin ederek, onu evlendirmeye devam edeceklerini bildirmiş ve arkasından şöyle demiştir: "Biz evlendiririz, o istediğini tutar, istediğini boşar."[184[184]] Onun sekiz veya on iki oğlu vardı:

1- Hasan b Hasan [185[185]]

2- Zeyd [186[186]]

3- Ömer,

4- Kasım,

5- Ebu Bekir,

6- Abdurrahman [187[187]]

7- Talha,

8- Ubeydullah. [188[188]] Bir tane de kızı olduğuna dair rivayetler vardır.[189[189]]

180[180] Ya'kubî, 11. 225
181[181] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Ğâbe, II. 15
182[182] Tehzîbü't- Tehzîb, II, 301
183[183] Hılye, II, 37-38; Üsdü'1-Gâbe, II. 13; Ya'kubî, II. 225 vd
184[184] Zehebî, a.g.e., in, 267
185[185] annesi Havli binti Manzûr el-Fezâriyye
186[186] annesi Ümmü Beşîr binti Ebî Mes'ud el-Ensari el-Hazrecî
187[187] bunların da anneleri ümmü veled olup, hepsinin anneleri ayrıdır

Hz. Peygamber'in soyu torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in çocukları vasıtasıyla devam etmiştir. Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere halk arasında "seyyid" Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere de "şerif veya "emir" adı verilir. Hz. Hasan (R.a.) hayatıyla mekârim-i ahlâkı günleştirmiştir. O, mekârim-i ahlâk inkılabının öncülerindendi. İslâm ümmetinin kanının daha fazla akmaması için an nara tercih etti. Yani müslümaniara karşı zalim olmaktansa mazlum olmayı tercih etti.

Müslümanların idaresine kanı bulaştırmamanın mücadelesini verdi. İslâm ümmetinin maslahatını, sulhu selametini tercih etti. İslâm ümmetinin maslahatını gözetmek, müslüman idarecilerin vazgeçilmez görevlerindendir. Müslüman idareci, müslümanların mallarına, canlarına, kanlarına, namuslarına ve dinlerine bekçilik eder. Müslümanların mal, can, namus, akıl ve din emniyetlerini önemsemeyenler, müslümanlara idareci olamazlar.

Müslümanların emniyete ermeleri, idarecilerinden emin olmalarına bağlıdır. Emin idareciler ancak müslümanları emniyete erdirebilirler. Müslümanların sulhu selameti meşru hududîar dahilinde nasıl gerçek-leştirilmesi gerekiyorsa, öylece gerçekleştirmek mü'min idarecilerin vazifesidir. Müslümanların sulhuna, selametine katkıda bulunmak, sahabe fıkhını idrak etmektendir.

Hz. Hüseyin (R.Anh)

Hz. Hüseyin; Hz. Peygamber (sav) in Hz. Fatima (R.anha)'dan torunu, Hz. Ali ve Hz. Fatıma'nın ikinci oğlu. Hicretin dördüncü yılı Şaban ayının beşinde dünyaya geldi.

Hz. Hüseyin'in ismini Peygamber Efendimiz koydu. Hz. Hüseyin doğduğu zaman, Cebrail (a.s) gelip "Ya Muhammed! Rabbin sana selâm söylüyor. Oğluna, şu Harun'un oğlunun ismini koy diyor" dedi.

Peygamber Efendimiz "*Ey Cebrail: Harun'un oğlunun ismi nedir?*" diye sordu.

Cebrail (a.s) "Şebir" dedi.

Peygamberimiz "*Benim dilim, Arapça*:" buyurdu.

Cebrail (a.s) "Öyle ise, bunun Arapça karşılığı olan Hüseyin ismini koy" dedi. [190[190]]

Hz. Hüseyin, Hz. Peygamber (sav)'e çok benziyordu. Hz. Ali (R.a) 'Hasan, Rasûlüllah 'a göğsünden başına kadar olan kısmında, Hüseyin de bundan aşağı olan kısmında çok benzerdi. [191[191]] demişlerdir.

Hz. Peygamber (sav) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (R.a)'a son derece düşkün olup onları çok severdi. Onların hakkında,

"Allah'ım: Ben, bunları seviyorum. Sen de sev bunları.[192[192]]

Hasan ve Hüseyin, benim dünyada kolladığım iki reyhanimdir.[193[193]]

Hasan ve Hüseyin'i seven, beni sevmiş, onlara kin tutan da bana kin tutmuştur."[194[194]]

Peygamber Efendimiz (sav) Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in gönüllerince oynayıp eğlenmeleri için onlara eşlik eder,

---

188[188] Ya'kubî, II, 228
189[189] Zirikli, 215
190[190] Diyar bekri, el-Hamîs, 1,471
191[191] Ahmed b. Hanbel Müsned, 1,108
192[192] Tirmîzî Sünen 661
193[193] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 288
194[194] Ahmed b. Hanbel, Müsned, 11, 288

bir çocuk gibi onlarla oynardı. Hz. Hüseyin, Rasûlüllah (sav)'dan deve olmalarını istediklerinde hemen yere eğilir ve onları mübarek sırtına alırdı. Arkasından da "*Bundan güzel deve olabilir mi?*" buyururlardı.

Peygamber Efendimiz, bir gün, cenazelerin konulduğu yerde oturuyordu. Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin, güreşmeye başladılar. Peygamber Efendimiz gülerek "Ha gayret Hasan; Göreyim seni, yakala Hüseyin'i!" diyerek Hz. Hasan'ı kayırınca, Hz. Ali: "Yâ Rasûlüllah: Sen Hüseyin'i kayırmak değil miydin? Hasan daha büyüktür" dedi. Peygamberimiz "*Baksana Cebrail'de, Hüseyin'e: (Ha gayret Hüseyin göreyim seni) diyor*." buyurdu. [195[195]]

Hz. Peygamber (sav) torunlarından olan Hz. Hüseyin'in çocukluk yılları Peygamberimizin otağında geçmiştir. Rasûlüllah'ın eğitiminden yetişip imanı yudumlaya yudumlaya büyüyen Hz. Hüseyin'in sonu da şehadet ikliminde gerçekleşmiştir. İnsanın hayatında Allah ve Rasûlü'nün hükmünden başka hiç bir hükmün geçerli olamayacağını derinden kavramış olan Hz. Hüseyin, bu gerçeğe gölge düşürenlere zerre kadar meyletmemiş; bilakis destansı bir tavırla onların önlerine dikilmiştir.

Hz. Muâviye, hicretin altmışıncı yılında Recep ayının ortalarında Şam'da vefat etti. Muâviye'nin vefatından sonra Şamlılar Muâviye b. Ebi Sûfyan'm oğlu Yezid'e bey'at ettiler.

Yezid'in iktidara geçmesi saltanat şeklinde gerçekleşti. Yezid, kendisinin bu şekilde idareyi ele alışma başta Hz. Hüseyin olmak Üzere pek çok Sahabe'nin rıza göstermeyeceğini, hatta şiddetli tepkilerle karşilayacağını biliyordu. İktidarı elden kaçırmamak için çok süratli davranıyordu. Hemen Medine valisi Velid b. Utbe b. Ebi Sufyan'a bir mektup gönderdi.

Mektubunda şöyle yazıyordu:

Mektubum sana geldiği zaman, Hüseyin b. Ali ile Abdullah b. Zübeyr'i buldur, onların bana bey'atlarını al! Eğer, bey'attan kaçınırlarsa, boyunlarım vur, başlarını bana gönder: Halkın da bey'atlannı al, Bey'attan kaçınanlar hakkında, Hüseyin b. Ali ve Abdullah b. Zübeyr hakkında olduğu üzere, hükmü yerine getir, Vesselam."

Yezidin; Medine valisine yazmış olduğu mektubunda Hz. Hüseyin'den ve ileri gelen sahabelerden bey'atlarını almasını, bu konuda gevşek davranmamasını istediği de kaynaklarda kaydedilir .

Yezid'in iktidarı ele almasından sonra Kûfeliler Hz. Hüseyin (R.a)'e mektuplar göndererek, onu davet edip, yanlarına geldiği takdirde kendisini Emirü'l-mü'minin ilan edeceklerini üst üste yazdıkları mektuplarda belirtmişlerdi. Ayrıca şu anda emirleri olmadığından cuma namazına çıkmadıklarını bildirmişlerdi.

Hz. Hüseyin, Medine'den Mekke'ye gidip buradan Küfelilerle haberleşmeye başlamıştı. Kûfelilerin durumunu kesin olarak anlamak için de amcasının oğlu Müslim b. Akil'i Kûfe'ye göndermişti. Müslim Kûfe'de durumun iyi olduğunu, insanların bey'at için hazır bulunduklarım bildiren bir mektup gönderdi. Hz. Hüseyin bu haberden sonra kesin karar verip Kûfe'ye gitme hazırlıklarına başladı.

Hz. Hüseyin Küfe yolculuğuna hazırlanırken, Abdullah İbn Abbâs, bu yolculuktan vazgeçmesini ısrarla istemişti. Aynı şekilde Abdullah İbn Ömer ve tabiunun ileri gelen âlimlerinden İmam Şa'bî de Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye gitmemesini istemişler, özellikle Iraklılara güveni İnleyeceğini vurgulamışlardı. Ama Hz. Hüseyin Kûfe'ye gitme konusunda kesin kararlıydı .

Yezid, Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye doğru yol aldığını haber alınca, Küfe valisini değiştirmiş, Basra valisi olan Ubeydullah İbn Ziyad'a ek bir görev olarak, Küfe valiliğini de vermişti.

Ubeydullah b. Ziyad, Küfe valiliğini de üstlenince ilk iş olarak Müslim b. Akil'i çok feci bir şekilde şehid etti.

Yezid, Küfe valisi Ubeydullah b. Ziyad'a Hz. Hüseyin hakkında şu emri veriyordu:

[195[195]] Zehebî, Siyer Alâmü'n-Nübelâ, 111, s. 190-191

Şimdi sen, benim istediğim gibi olmakta devam ediyorsun. Yaptığını akıllı ve beceriklilere yaraşır bir biçimde yaptın. Sebatlı, azimli bir kahraman saldırısıyla saldırdın. Başkalarına ihtiyaç bırakmayıp bu işin üstünden geldin. Bana erişen habere göre: Hüseyin b. Ali, Mekke'den ayrılmış, senin tarafına doğru gelmekte imiş. O'na hemen casusları kavuştur. Yollara gözcüler dik. Olanca duruşla bunun üzerinde dur. Seninle çarpışmadıkça sakın kimse ile çarpışma. Her gün, olan bitenlerin haberini bana yaz."

Hz. Hüseyin'in Küfe yolculuğu sürerken, gelen haberler hiç de iyi değildi. Müslim b. Akil'in şehid edildiği haberi bile kendisine ulaştığında artık geri dönmek mümkün değildi, Yol esnasında pek çok kişi Kûfe'ye gitmemesini, mutlaka geri dönmesi gerektiğini söylemişlerdi.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Hz. Hüseyin büyük bir kararlılıkla Kûfe'ye doğru yol almaya devam ediyordu. Bu arada kendisi için tuzaklar kuruldu. Gelişen olumsuz olaylar nedeniyle, Hz. Hüseyin beraberindekilere "Dileyen dönebilir, ben sizi yanımda zorla götürmek istemem" demişti. Ama hiç bîr kimse ondan ayrılmadı. [196[196]]

Hz. Hüseyin, Hurr b. Yezid et-Temimî'nin kumandası altındaki bin kişilik Küfe süvârî birliği ile karşılaştı. Hurr b. Yezid, Ubeydullah b. Ziyâd'ın emrine uygun oiarak hareket ediyordu. Hurr, Ubeydullah'ın emri gereğince Hz. Hüseyin'i Kerbelâ'ya doğru sürükledi.

Ubeydullah b. Ziyad olayın ciddiyetini fevkalade kavramıştı. O sırada Merv valiliğine tayin edilmiş bulunan Ömer b. Sa'd Küfe'de hazırlıklarını yapıyordu. Ancak Ubeydullah; Ömer b. Sa'd'ı Hz. Hüseyin'e karşı kullanmak istedi ve hemen ona emir vererek ordusuyla beraber Kerbelâ'ya gelmesini istedi. Ömer b. Sa'd, Hz. Hüseyin'in karşısına çıkmak istemiyordu. Bu durumu anlayan İbn Ziyad: "eğer, onunla çarpışmaya gitmeyecek olursan, seni Merv valiliğinden azleder, evini yikar, boynunu vururum[197[197]] diyordu.

Durum giderek vahimleşiyordu. Hz. Hüseyin bu durumun önüne geçmek ve kanların akıtılmasına meydan vermemek amacıyla Ömer b. 'Sa'd'a şu teklifleri yapmıştı: "Ey Ömer! Şu üç teklifimden birini kabul ediniz;

Bırakınız da ben, cihad etmek üzere, hudut boylarına gideyim. Yahut Yezid'in yanına varıp kendisiyle görüşeyim. Yahut dönüp Medine'ye gideyim.[198[198]] Ama İbn Ziyâd bu teklifleri asla kabul etmiyor ve Hz. Hüseyin'i artık bırakmak istemiyordu.

Ömer b. Sa'd ise Hz. Hüseyin'e karşı her hangi bir saldırıda bulunmuyor ve günler böyle geçip gidiyordu. Ubeydullah b. Ziyâd, son emrini verdi. Ömer b. Sa'd'a yazdığı son emrinde şöyle diyordu:

"Ben seni, Hüseyin'le günler geçiresin, onun selâmet ve bekâsını dileyesin ve benim katımda onun şefaatçisi, kayırıcısı olasın diye göndermedim. Ona ve adamlarına hemen teklif et; hükmüme boyun eğsinler. Eğer, sana teslim olurlarsa, onu ve etrafındakiler! bana gönder. Şayet kabule yanaşmazlarsa üzerlerine yürü. Çünkü, o asi ve şakidir.

Bu emirden sonra Hz. Hüseyin'e saldırılar başladı. Hz. Hüseyin'in yanındaki bir avuç mücahid ve Ehl-i beytten hanım ve çocuklar binlerce askerden oluşan orduya karşı büyük bir direnç gösteriyor ve bir bir şehadet şerbetini içiyorlardı. En son Hz. Hüseyin kahramanca savaştı ve almış olduğu otuzüç mızrak ve otuzdört kılıç yarasıyla bedeni toprağa yığılırken, ruhu şehidlerin ruhlarına karışıyordu.

Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in akrabalarından yetmişiki kişi şehid düştü. Adeta Ehl-i beyt, tümden imha edilmek istenmişti. Kufelilerden de seksensekiz kişi ölmüştü.

Hz. Hüseyin, Hicri altmışbirinci yılın on Muharreminde şehid olmuştu. Şehid düştüğünde elliyedi yaşında idi. Irak valisi Ubeydullah bin Ziyad, Ömer bin Sâd kumandasında bir ordu gönderdi. Ömer, geri dönmesini bildirdi ise

---

[196[196]] Zehebî- A'lâmü'n-Nübelâ, 111,201-202
[197[197]] Zehebî aynı yer
[198[198]] Zehebî, A'lâmü'n-Nübela, 111, 208-209

de, İmam kabul etmeyip harp etti. 681 yılında Muharremin onuncu günü Kerbelâ'da şehit oldu. Yezîd bunu duyunca, çok üzüldü. "Allah İbni Mercane'ye [199[199]] lanet eylesin! Hüseyin'in isteklerini kabul etmeyip de onu şehit ettirdi. Böylece beni kötü tanıttı" dedi. Hz. Hüseyin'in mübarek oğlu Zeynelabidin küçük olduğu için öldürülmedi. Kadınlar ve İmamın mübarek başı ile Şam'a gönderildi. Mübarek başı, Mısır'da Karafe kabristanında medfundur.

Hz. Hüseyin'in şehadeti Ömer b. Sa'd'ı ve Yezid'i derin bir şekilde etkilemiş ve üzülmelerine yol açmıştı. Ancak bu üzülmelerin ne anlamı olabilirdi. Hz. Hüseyin'in şehadetine yol açan, öncelikle Yezid olmuştu.

Peygamber Efendimiz (sav)'in torununu ve büyük İslâm kahramanını canevinden vuranlara müslümanların iyi nazarla bakması ise asla mümkün değildir. Said Nursî (Rh.a.) bu hususta şu değerlendirmeyi yapıyor: "Hazret-i İmam-ı Ali'nin Vak'a-i SıffmMe, Hazret-i Muaviye'nin taraftarlarıyla muharebesi ise, hilafet ve saltanatın muharebesidir. Yani: Hazret-i İmam-ı Ali, ahkâm-ı dini ve hakaik-i İslâmiyeyi ve âhireti esas tutup, saltanatın bir kısım kanunlarını ve siyasetin merhametsiz mukteziyatlarmı onlara feda ediyordu. Hazret-i Muaviye ve taraftarları ise; hayat-ı içtimaiye-i İslâmiyeyi, saltanat siyasetleriyle takviye etmek için azimeti bırakıp ruhsatı iltizam ettiler, siyaset âleminde kendilerini mecbur zannedip ruhsatı tercih ettiler, hataya düştüler.

Amma Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in Emevîlere karşı mücadeleleri ise, din ile milliyet muharebesi idi. Yani: Emevîler, Devlet-i İslâmiyeyi, Arab milliyeti üzerine istinad ettirip rabıta-i İslâmiyeti, rabıta-i milliyetten geri bıraktıklarından, iki cihetle zarar verdiler:

Birisi: Milel-i saireyi rencide ederek tevhiş ettiler.

Diğeri: Unsuriyet ve milliyet esasları, adaleti ve hakkı takib etmediğinden zulmeder. Adalet üzerine gitmez. Çünki unsuriyet-perver bir hâkim, milletdaşını tercih eder, adalet edemez.

Rabıta-i diniye yerine rabıta-i milliye ikame edilmez; edilse adalet edilmez, hakkaniyet gider. İşte Hazret-i Hüseyin rabıta-i diniyeyi esas tutup, muhik olarak onlara karşı mücadele etmiş, tâ makam-ı şehadeti ihraz etmiş.

Eğer denilse: Bu kadar haklı ve hakikatli olduğu halde, neden muvaffak olmadı? Hem neden kader-i İlahî ve rahmeî-i İlahiye onların feci bir akıbete uğramasına müsaade etmiş?

Elcevab: Hazret-i Hüseyin'in yakın taraftarları değil, fakat cemaatine iltihak eden sair milletlerde, yaralanmış gurur-u milîiyeleri cih'etiyle, Arab milletine karşı bir fıkr-i intikam bulunması Hazret-i Hüseyin ve taraftarlarının safi ve parlak mesleklerine halel verip, mağlubiyetlerine sebeb olmuş. Amma kader nokta-i nazarında feci akibetin hikmeti ise: Hasan ve Hüseyin ve onların hanedanları ve nesilleri, manevî bir saltanata namzed idiler. Dünya saltanatı ile manevî saltanatın cem'i gayet müşkildir. Onun için onları dünyadan küstürdü, dünyanın çirkin yüzünü gösterdi. Tâ, kalben dünyaya karşı alâkaları kalmasın. Onların elleri muvakkat ve surî bir saltanattan çekildi; fakat parlak ve daimî bir saltanat-ı maneviyeye tayin edildiler; âdi valiler yerine, evliya aktablarına merci' oldular. [200[200]]

Merhum Mevdûdî (Rh.a.) de Kerbelâ olayını ele aldığı "Hz. Hüseyin'in Şehadeti Üzerine" adlı yazısında İslâmî yönetimin temel ilkeleri açısından Hz. Hüseyin'in karşı çıktığı, reddettiği yönetimin durumunu şöyle belirler:

"Yezid'in, babası Muâviye'ye halef tayin edilmesi, kişilerden Allah'ın hakimiyetine dille inanmalarının istendiği monarşi türünün başlangıcının işaretidir. Uygulamada bütün önceki monarklar gibi müslüman yöneticiler de hâkimiyetin tek kaynağı imişcesine davranmışlardır, yani hakimiyet monarkın ve kanunî haleflerinindir. Monarkın hayat, mülkiyet, şeref ve tebaanın her şeyinin tartışmasız sahibi olduğu sanılmıştır. İslâm devletinin en önemli amacı Allah'ın sevmediği kötülükleri önlemek ve yok etmek olduğu gibi, razı olduğu iyilik ve faziletleri de yerleştirmek ve emretmek iken; otokratik yönetimlerin amacı arazi gasbetmek, mal-mülk sahibi olmak,

---

199[199] İbni Ziyad'a

200[200] Mektıibat/Said Nursî, Sh:51-52, İst/1976

haraç-vergi toplamak ve hayvanı arzuları doyurmaktan öte geçmiyordu.

Bu dönemde müslüman yöneticiler ve hükümet Sezar'ın ihtişam ve debdebesini adaletin yerine ise zulmü ve otoriteyi benimsediler. Lüks ve israf aldı yürüdü. Yöneticiler meşru olanla gayri meşru olanı birbirinden ayırmadılar. Politika artık ahlâktan yoksun hale gelmişti. Memurlar halkın içinde Allah korkusunu yerleştirmek yerine, onları kontrol altında tuttular, bilinçlerini artırma yerine, tahrik ve rüşvetle onları kazanmaya çalıştılar.

Yezid'in halef olarak atanmasıyla İslâmî yönetim sistemi temellerinden sarsılmış ve yerini babadan oğulla geçen bir monarşizme bırakmıştı. O andan itibaren halifenin seçimini belirleyen ilke askıya alınıp zeki ve zengin olanlar ümmetin serbest oylarıyla seçilme yerine, yönetimi birer birer ele geçirmişlerdir.

Krallığın egemen olmasıyla birlikte şûra sistemi de köklü bir değişime uğradı. Monarşik yönetim kişisel ve despotik yöntemlere dayanıyordu. Artık şûra heyetinin üyeleri, prensler, dalkavuklar, saraylılar, eyalet valileri ve askeri komutanlar olmuştu. Kralların egemen olmasıyla birlikte vicdanların sesi boğuldu ve söz hürriyeti tümden inkâr edildi. Bu dönemde ağzını açan ancak hükümdarın ve hükümetin lehine konuşabiliyordu. Aksi durumda ise susması gerekiyordu.

Vicdanların üzerindeki baskı öylesine ağırdı ki, gerçeği söylemekten kendisini alamayan olursa, ya hürriyetini yitirip zindana tıkılıyor, ya da hayatından oluyordu. İmparatorluk rejimi sorumlu yönetim kavramından tümüyle yoksundu. Onun için Allah önünde sorumluluk sözde kalan bir şeydi ve pek az olarak uygulamada kendini gösterebiliyordu. Halk önünde sorumluluk duygusuna gelince; kimsenin imparatorlardan bir açıklamada bulunmalarım istemek cesareti yoktu...

Hilâfet otokratik yönetime dönüşünce kamu hazinesi ilâhî veya kamu malı olacağı yerde tümüyle kıralın özel mülkü haline geldi. Hem meşru, hem meşru olmayan yollarla para alındı ve meşru olsun olmasın rastgele harcandı. Kimsede en ufak bir hesap sorma cesareti kalmamıştı. Devletin gelirlerinin tümü, sıradan bir postacıdan devlet yöneticisine kadar herkesin harcayabildiği ölçüde bir zevk ve eğlence aracı haline geldi. Yöneticilik yetkisinin kamu matını rastgele harcamak için bir belge olmadığı gerçeği kimsenin umurunda bile değildi. Kamu hazinesini diledikleri biçimde tüketebüeceklerine ve kimsenin kendilerinden hesap sormaya cesaret edemeyeceğine iyiden iyiye inanmışlardı.

Yalnızca krallar, prensler, soylular, memurlar ve kumandanlar değil, sarayla uzaktan yakından ilgisi olan erkek ve kadın hizmetçiler bile hukukun üstünde sayılıyorlardı. Halk gerek bedenen, gerekse ahlaken devlet görevlilerinin merhametine kalmıştı. Halkın kaderini çizen iki zıt ölçü vardı: Biri güçlüler, diğeri ise zayıflar için. Mahkemede yargıçlara baskı yapılıyor, kararlarında adaletli olmaya çalışanlar, karşılığında ağır fiyat ödemek zorunda kalıyorlardı. Allah'tan korkan kadılar ilahi cezaya çarpılmamak için işkence ve zindanları zulmün ve şımarıklığın elinde oyuncak olmaya tercih ediyorlardı.[201[201]]

Emevilerle birlikte bunu hızla diğer alandaki çözülme ve sapmalar izlemiştir. Hz. Hüseyin'in bey'at ederek bu çözülüş ve zulmü onaylaması elbette ki düşünülebilecek bir şey değildir. Hz. Hüseyin'in bu arzu edilmez gelişmeye kayıtsız kalmamasının nedeni işte budur. O, en kötü sonuçları bile karşılamayı göze alarak yerleşmiş bir yönetime karşı ayaklanmakla yükselen şer güçler dalgasının önüne set çekmeye karar verdi.

Bu yiğitçe karşı duruşun sonuçlarını herkes bilmiyordu. Hüseyin'in kendisini ağır bir tehlikeye atıp sonuçlarına da kahramanca katlanarak vurgulamak istediği gerçek, İslâm devletinin temel ilkelerinin vazgeçilmez değerde birer servet olduğudur. Bir mü'minin bu serveti korumak için hayatını feda etmesi ve aile üyelerinin de katledilmelerine neden olması hiç bir zaman kötü bir pazarlık değildir.

Böylesine önemli zamanlarda hesap peşinde koşanlar ancak uzlaşmacı ve kolaya kaçıcı kimseler olabilir. Kendini takva ve hakka adamış kişi hiç bir zaman sonuçlan önemsemez. Mücadelenin sonucu her zaman adaletin ve

---

[201[201]] Hz. Hüseyin-Bir Uyar /Bir Sembol, İst. 1985

hakkın yanında olan gücün elindedir. Zulüm, sayı ve kaynak bakımından, aşırı üstünlüğüne rağmen, neticede yok olur gider. Böyle durumlarda şartları göz önünde bulundurup tedbir hesapları yapmak, sonucun çok miktarda kan verilmesine değip değmeyeceği tartışmalarında bulunmak Hakk'ın koruyucularının zihinlerinde kuşkular doğuran lanetli şeytanın işidir

Hz. Hüseyin, hiç bir hesap peşinde koşmadan kendisini Hakk'a adayan gerçek ve örnek müslüman tipini simgeler. Bir konuşmasında; "Olup bitenleri görüyorsunuz. Dünyanın rengi değişti; tümüyle faziletten yoksun hale geldi. Yalnızca her iyiliğin tortusu kaldı. Dikkat! Görmüyor musunuz? Hak ve doğru, yerin altına gönderildi. Bilerek batıl işler peşindeler. Kötü gidişi önleyecek kimse kalmadı. Zaman, her mü'minin Allah uğrunda hakkı savunma zamanıdır. Şehid olmak istiyorum. Zalimlerle bir arada yaşamak zulmün ta kendisidir." diyen Hüseyin'in eyleminden, şehadetinden alınması gereken dersi Mevlâna Ebu'l Kelâm şöyle dile getirir:

"Hüseyin Allah'ın iradesini kendi kişisel seçimine; Hakk'a bağlılığı, hayat ve hayatın lükslerine duyulan sevgiye tercih etti. Yalnız, Hakk'ın aşığı olmakta yarar görerek hayatını ortaya koyduğu vakur olaydan çıkarılabilecek en değerli ders, Cihad ve Hak yolundan sabırlı, kararlı ve metin olmak gerektiğidir.

Yeryüzünde Müslümanlar açısında iman korunmadığı ve İslâm yaşanmadığı zaman matem başlar, Müslümanlar yaslı hale gelir. Bir tahlil ve tesbiî olarak Müslümanlar tarihinde gerek imanın korunması ve gerekse İslâm'ın yaşanması hususundaki tavizler, hilafetten saltanata geçişe başlamıştır.

Evvela şunu bilmekte fayda vardır: İslâm'la tanışmak büyük bir şereftir. İslâm'a teslim olmak bulunmaz bir mutluluktur. İslâm, insanlığa mutluluk getirmiş olan bir hayat düzenidir. Bir yaşam tarzı, bir hayat düzeni olarak İslâm'ı kaybedenler, kaybolurlar.

Hayatta "İmanın korunması" ile "İslâm'ın yaşanması" Müslüman insanın varlık ve sağlık sebebidir. İmanın muhafaza ve müdafaa edilmesi, Rasûlüllah (sav)'ın örnek ve önderliğinde yaşanan İslâm'ın aynen devam ettirilmesi, bütün Müslüman nesiller için azad kabul etmez görevlerin başında gelir. Bir yerde imanın korunması ve İslâm'ın yaşanması tehlikeye girdiği zaman Rasûlüllah (sav)'in izini takib eden mü'minler için şehadet tercihi gündeme gelmiş demektir. Nitekim Rasûlüllah (sav)'in torunu Hz. Hüseyin (Rh.a.) şöyle diyor: "Hayat; iman ve cihaddir."

İman'ı hayata dönüştürürken karşılaşılan tehlikeleri bertaraf etmek için cihad elzemdir, çaredir. İşte Hz. Hüseyin (R.a.), imanın korunmasını ve islâm 'in yaşanmasını tehlikeye düşüren saltanat rejimine, modeline karşı "el-Hilafetler Raşide" adına devrin zalimi Yezid'e karşı kıyam etmiştir.

Yezid, Müslümanların idaresini keyfi ve cebrî olarak ele geçirmiş ve uygulmalarında cebrî davranmıştır. Müslümanların o güne kadar alışık olmadıkları bir yönetim biçimi olan saltanat modelini dayatmıştır.

Saltanat, nebevi minhadprogram üzere Müslümanları idare etmek anlamına gelen ve emaneti ehline vermek, adaleti icra etmek, şeriatı ikame etmek ve Müslüman halkın rızasını (bey 'atını) esas almak manasına gelen hilafet rejiminin yerine geçirilmek istenen keyfi ve cebrî bir rejimdir. Saltanat rejimini dayatan Yezid, Hz. Hüseyin (R.a.)'dan inat etmeyip derhal bey'at etmesini istemiştir.

Müslümanların inanç lügatlarında; zulme ve zalimlere boyun eğmek, zulmü yaşam biçimi, zalimleri de yönetici seçmek, ibadetten değil, cinayetten sayıldığı için Hz. Hüseyin (R.a.) Yezid'e bey'ati reddetmiştir. Hz. Hüseyin (R.a.)'a babasından miras kalan zalimlere boyun eğmek değil, zalimlerden hesap sormaktır. Nitekim Hz. Ali (R.a.) bir sözünde der ki: "Haksızlığa boyun eğenler, yalnız hakların değil onurlarını da yitirirler"

Siyasi bir bid'at olan ve Müslümanların her dönem ve devrede meşru yönetim biçimlen Hilafet sistemine ihanet anlamına gelen saltanat modelini kabul etmediği için keyfiliğe boyun eğmeyen Hz. Hüseyin (R.a.),v Yezid'e bey'at etmeyi reddedip Küfe halkının yardım çağrısına icabet etti. Zulüm altında inleyen Küfe halkının kendisine bey'at edeceğini bildirmesi üzerine de, Küfe'ye hareket etti. Bu yürüyüş tarihe Kerbelâ olarak geçecek olan ve

siyasi bid'at saltanata tutunan zalimlerle, nebevi sünnet olan hilafeti savunanların savaşının tarihsel bir simgesine dönüşecek olan olayın da başlangıcı oldu.

Hz. Hüseyin (R.a.), Küfe halkının o lanetli ihanetini ve Yezid'e bey'at ettiklerini yolda öğrendiğinde, beraberindekilere "isteyenlerin dönebileceğini" söyledi. Hz. Hüseyin (R.a.) ile birlikte yola çıkanlar, ittekullah nakışlı şehadet giysileriyle bezenmiş olduklarından ölümün üstüne yürüdüler.

Neticede Irak topraklarında, Fırat Nehri kıyısındaki Kerbelâ denilen yerde kuşatıldılar. Bir avuçtular, karşılarında Yezid'in binlerce askeri vardı. Hz. Hüseyin (R.a.)'ı hunharca şehid ettiler. Böylece Kerbelâ bir matemin sembolü oldu.

İbn-i Teymiyye (Rh.a.) der ki; "Kerbelâ 'da Hz. Hüseyin (R.a.) mazlum bir şekilde şehid edilmiştir. Hz. Hüseyin (R.a.)'ı şehid edenler, O'nıın şehadetine rıza gösterenler ve O'nu şehid edenlere yardım edenler, Allah 'in azabını hak edenlerdir. Ve onlar Allah'ın azabına uğrayacaklardır. Hz. Hüseyin (R.a.)'in şehid edilmesi, büyük bir günahtır. Ancak Hz. Hüseyin (R.a.) şehadet günü münasebetiyle sırtlara zincirler vurmak, elbiseleri yırtmak, bağırıp çağırmak bid'attir. [202[202]]

Kerbelâ'daki matemi birtakım bid'atlerle anmak, bilerek veya bilmeyerek İslâm'ın ve Müslümanların imajıyla oynayanların işlerini kolaylaştırmaktır. Oysaki, Yezid'in dayattığı saltanat bid'at, Hz. Hüseyin (R.a.)'in savunduğu ve uğrunda şehadet şerbetini içtiği hilafet ise Peygamber, (sav)'in sünnetidir.

Hilafet, uğrunda şehid olunacak nebevi bir yönetim biçimdir. Hilafetin zıddı olan Saltanat Peygamber (sav)'in ve Raşid halifelerinin yönetim biçimi değildir. Bu nedenle Müslümanlar hangi çağ ve mekânda yaşarlarsa yaşasınlar, sahip çıkacakları, savunup uğrunda mücadele edecekleri meşru yönetim biçimi hilafettir. Çünkü "El-Hilafetü'r Raşide" ye sahip çıkmayı İslâm ümmetine emreden bizzat Rasûlullah (sav)'in kendisidir:

"Takvaya yapışınız ve başmızdaki Halife siyah bir köle dahi olsa onu dinleyip itaat etmeye sanlınız. Siz benden sonra şiddetli ihtilafı göreceksiniz. Onun için benim sünnetime ve hiyadete mazhar kılınmış Hulefa-i Raşidin'in sünnetine yapışınız. Bu sünnetleri dişlerinizle sıkıca tutunuz. (Karşılaştığınız eziyetlere tahammül için dişlerinizi sıkınız) ihdas edilen şeylerden (bidatlerden) sakının. Çünkü her bid'at dalalettir. [203[203]]

Hz. Hüseyin (R.a.) Kerbelâ'da siyasi bir bid'at olan saltanata karşı Rasûlullah (sav) in hem kavli ve hem de fiili mütevatir sünneti olan hilafeti savunmuş ve bu uğurda acıkıı bir şekilde zalimler tarafından şehid edilmiştir. Kendilerini Hz. Muhammed (sav)'in ümmetinden sayan bütün Müslümanlar, Hz. Hüseyin (R.a.)'in Kerbelâ'daki mücadelesine sahip çıkmalıdırlar. Kerbelâ, belli bir kavmin, kabilenin, mezhebin ve meşrebin matemi değildir. Aksine bütün Müslümanların matemidir. Kerbelâ'da Hz. Muhammed (sav)'ın torunu Hz. Hüseyin (R.a.) şehid edilmiştir, ehl-i beyt'i şehid edilmiştir. Hz. Muhammed (sav) bütün Müslümanların Peygamberidir.

Kerbelâ'da İslâm şehidlerinin naaşları çiğnenerek İslâm ümmetinin kalbi olan hilafet ortadan kaldırılmıştır. Bu nedenle Kerbelâ; bütün Müslümanlar için halifesiz kalma mateminin sembolü olmuştur.

Kerbelâ, Müslümanların hâkimi ve iktidar anlayışlarının ihanete uğradığı günü bize hatırlatan bir matemdir.

Biz Müslümanların inanç lügatında hâkimiyet Allahû Teâla'ya mahsustur, iktidar ise, yeryüzünün halifesi olan insana, imtihan için tevdi edilen bir emanettir. Bu noktada bakıldığında görülecektir ki; kerbelâ, sünnisiyle, şiisiyte Müslümanların müşterek matemidir.

Gerek ehl-i sünnetin ve gerekse şianın siyasi iktidarın meşruiyetiyle ilgili kıstaslarına göre; halkın hâkimiyetini Allah'ın hâkimiyetinin fevkine çıkararak O'nun yerine geçiren Cumhuriyetin, Demokrasinin ve din ile devlet işlerinin ayrılması şeklinde tarif edilen lâikliğin önplana çıkarılması mümkün değildir. Kerbelâ misyonuna

---

[202[202]] Minhacti's Sünne/C:2, Sh:248-248, Beyrut/ty
[203[203]] Sünen-i İbn-i Mace/Mukaddime: 42, Mısır/ 1952

sadakat bunu imkânsız kılar.

Kerbelâ, keyfî ve cebri güçler için bir korku, mazlum ve mahrumlar için ise dirilişi direnişe dönüştürme ruhudur. Kerbelâ, afakî değerlendirmelerde dile getirildiği üzere, basit bir iktidar savaşının sonucu değildir. İslâm ümmetini temsilen "el-Hilafetü'r Raşide" adına saltanat modeline karşı isyandır. Şunu bilelim ki; Hilafet sisteminde temel ilke, Allah'ın mutlak hâkimiyetinin kabulüdür. Bu ilke uygulama alanında kendini şeriatın her şeyin üstünde yer alması biçiminde gösterir. Saltanat yönetimi ise hükümdarın mutlak egemenliğine dayanır. Bu yönetim biçiminde şeriat bir hukuk sistemi olarak uygulanıyor görünse de, saltanatın çıkarları şeriatın üstünlüğü ilkesinin yerini almıştır. İşte Kerbelâ misyonu, şeriatın yani hukukun üstünlüğü adına keyfî ve cebrî yöneticilere karşı başkaldırıdır.

Kerbelâ, zalimlerle uzlaşmayı kökten reddeden duru duruşun sembolüdür. Kerbelâ, keyfi ve cebri olanlara karşı hukuk adına hukuk zemininde kalarak ittekullah nakışlı şehadet giysileriyle Ölümle kucaklaşma misyonunun adıdır.

Tarih boyunca Kerbelâ misyonuna sadık kalanlarla ona ihanet edenlerin arasındaki savaşın biçimi, yeri, savaşanların kimliği değişmiş ama özü hep aynı olmuştur. Bugün Kerbelâ'nın da içinde bulunduğu Irak topraklarında Yezid ve avanelerinin misyonunu fazlasıyla şeytan Amerika ve avaneleri simgelerken, İslâm topraklarında tekraren hilafet sisteminin tesisi için şeytan Amerika ve avanelerine karşı direnen muvahhidler, Kerbelâ misyonuna sadık kalanlardır.

Hz. Hüseyin (R.a.)'ın Kerbelâ'da verdiği mücadele ruhu bugün de gereklidir. Çünkü bugün Şeytan Amerika ve avaneleri; "İslâm topraklarının her beldesini Kerbelâ'ya çevirirken", Müslüman halklar da direnişleriyle yeni Kerbelâlar yaşamaya devam ediyorlar. Bugün; Müslüman halklar arasında zalimlere, zorbalara, müstekbirlere karşı kıyam ruhu ve düşüncesi yokedİlmek isteniyor, müstevli Amerika ve .avanelerine karşı direnen cihad ehli mü'minler "akılsızlıkla, siyaset bilmemekle, zamansız hareket etmekle" suçlanıyor, mazlumdan yana olmak adına zalimle uzlaşmanın ve bir arada yaşamanın çareleri aranıyor ve bulunan çareler çağdaş Bel'amların fetvalarıyla destekleniyor.

Kerbelâ matemi, Müslümanlara unutturuluyor veya belli marjinal bir takım mezheblere ve meşreblere münhasır kılınmak isteniyor. Oysaki kerbelâ; zalimlere boyun eğmeme, hilafet sistemine ve halifeli topluma ulaşmak için şehadetine direnme ve bu direnişi kesintisiz devam ettirme ruhudur.

Netice olarak Kerbelâ, Müslümanların müşterek yas ve üzüntü günüdür. Çünkü bugün Müslümanlar meşru yönetim biçimleri olan "El-Hilafetü'r Raşide" yi kaybetmişlerdir. Adeta müslümanlar halifesiz kalmakla esir duruma düşmüşlerdir. Altını çizerek diyoruz ki; Müslümanları Allah'ın indirdiği hükümlerle idare etmeyenlerin her birisi bir belâdır. Halifesiz Müslümanlar için her gün Kerbelâdır!..

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. Erkam b. Ebi'l Erkam (R.a.)'m hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Daru'l Erkam müslümanlar için ne anlama gelir? Bilgi veriniz.

Daru'l Erkam misyonu müslümanlar için gereklimdir? İzah ediniz.

Hz.Fadl İbn Abbas (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Hz. Feyrûz b. Deylemî(R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.

Hz. Habbâb İbn Eret (R.a)'m hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.

Hz. Hâlid b. Velîd (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Hz.Hâlid bin Said bin Âs (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Açıklayınız.

Hz.Hamza (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.

Hz.Hanzala bin Ebû Âmir (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne 'biliyorsunuz? Bilgi veriniz.

Hz.Hassan b. Sabit (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Hz.Hâtib bin Ebî Beltea (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Hz. Hubeyb bin Adiy (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Hz.Huzeyfe bin Yemân (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Hz.Hasan (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Hz. Hasan (R.a.)'ın hilafeti ne kadar sürmüştür? Bilgi veriniz.

Hz. Hasan (R.a.)'ın soyundan gelenlere ne ad verilir? Bilgi veriniz.

Hz.Hüseyin (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

Kerbelâ misyonu ne demektir? Açıklayınız.

Hz. Hesyin (R.a.)'ın soyundan gelenlere ne ad verilir? Bilgi veriniz.

ÜNİTE IX

Hz. İkrime b. Ebî Cehil (R.anh)

Hz. İmrân b. Husayn (R.anh)

Hz. Kâ'b bin Züheyr (R.anh)

Hz. Ka'b bin Mâlik (R.anh)

Hz. Mikdad bin Esved (R.anh)

Hz. Mûaz b. Cebe(R.anh)

Hz. Mugire-tebni Şu'be (R.anh)

Hz. Muhammed bin Mesleme(R.anh)

Hz. Mus'ab İbni Umeyr (R.anh)

Hz. Nuaym İbni Mesûd (R.anh)

Hz. Nu'mân bin Mukarrin (R.anh)

Hz. Ribi bin Âmir (R.anh)

Hz. Osman bin Talhâ (R.anh)

Hz. Osman İbni Maz'un (R.anh)

Hz. Sabit İbni Kays(R.anh)

Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas (R.anh)

Hz. Sa'd b. Ubâde(R.anh)

Hz. Sa'db. Mu'âz (R.anh)

Hz. Sa'd b. Rebî'(R.anh)

Hz. Saîd b. Âmir (R.anh)

Hz.Saîd b. Zeyd (R.anh)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. İkrime b. Ebî Cehil (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. İmrân b. Husayn (R.a)'ın hayatını ve fıkhım öğrenmek

Hz. Kâ'b bin Züheyr (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Ka'b bin Mâlik (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Mikdad bin Esved (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Mûaz b. Cebe(R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Mugire-tebni Şıı'be (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Muhammed bin Mesleme(R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Mus'ab İbni Umeyr (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Nuaym İbni Mesûd (R.a)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek

Hz. Nu'mân bin Mukarrin (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Ribi bin Âmir (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Osman bin Talhâ (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Osman İbni Maz'un (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Sabit İbni Kays(R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas (R.a)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek

Hz. Sa'd b. Ubâde(R.a)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek

Hz. Sa'd b. Mu'âz (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Sa'd b. Rebî (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Said b. Âmir (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz.Saîd b. Zeyd (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. İkrıme Bin Ebı Cehil (R.Anh)

Hz. İkrime bin Ebî Cehil, meşhur İslâm düşmanı Ebû Cehil'in oğludur. Önce İslama büyük düşman idi. Mekke'nin fethedildiği gün, öldürülmesi emir buyurulan altı kişiden biri de o idi.

İkrime, o gün Yemen'e kaçmak için gemiye bindi. Yolda fırtına çıkıp, gemi batmak üzereyken, "Kurtulursam Muhammed'in ayaklarına kapanacağım" diye niyet etti. Kurtulup, Yemen'e varınca, Müslüman olmaya karar verdi. Hanımı ve amcasının kızı olan Ümmü Hakîm, Mekke'nin fethedildiği gün îman edip, onun için de Peygamberimizden emân (af) almıştı. Yemen'e giderek ona müjdeyi verdi:

İnsanların en üstünü, en halimi ve en kerimi olan zat tarafından sana emân getirdim. Senin için Rasûlüllah'tan emân istedim. Ashabına, "*Allahû Teâlâ'nın emânında olsun, kimse ona taarruz eylemesin*!" buyurdu.

İkrime, hanımı ile Mekke'ye dönüp, Rasûlüllah (sav)'ın huzuruna geldi. Resûl-ı Ekrem, İkrime'nin geldiğini görünce, ona doğru gelerek ayakta karşıladı, kucaklaştılar. Sonra Peygamber efendimiz oturdular. Emir buyurunca, İkrime ve hanımı da oturdular. Zevcesinin yüzü kapalıydı. Bundan sonra İkrime, Peygamberimize dedi ki:

Zevcem, benim için sizden emân aldığını söyledi. Bu sebeple geldim. Resûl-i ekrem efendimiz buyurdu ki:

"Zevcen doğru söylemiş, sen emniyettesin," İkrime bunun üzerine dedi ki:

"Yâ Rasûlallah! Önceki yaptıklarıma pişman oldum. Bana İslâmiyeti öğretir misiniz? "

Rasûlüllah efendimiz ona İslâmı öğrettiler. İkrime de, ''Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammedin de Allahın kulu ve elçisi olduğuna şehâdet ediyorum" diyerek Müslüman oldu. Peygamber efendimiz de Cenâb-ı Hakka duâ ederek, onun için af ve mağfiret talebinde bulundu.

Hz. İkrime, Müslüman olduktan sonra, Resül-i Ekrem ile beraber Medîne'ye gitti. Oraya yerleşti. Hicretin onuncu yılında Rasûlüllah efendimiz tarafından Hevazin'e zekât toplayıcı olarak gönderildi. Hz. Peygamberin vefatında Hz. İkrime, Yemen'in Tebâle şehrinde bulunuyordu. Bu sebeple Resûi-i ekremin vefatında Medine'de bulunamamıştı.

Hz. Ebû Bekir devrinde İkrime, bir ordu ile Yemâme'de bulunan ve yalancı Peygamberlik dâvasına kalkışan Müseylemetül-Kezzâb üzerine gönderildi. Fakat yardımcı kuvvetleri beklemeden Müseyleme'ye hücum edince mağlup oldu.

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, onu, önce Umman tarafında bulunan Huzeyfe'nin yanına yardımcı kuvvet olarak gönderdi. Burada vazifesini yaptıktan sonra Mehre'ye yolladı. Mehre halkının İslâmiyeti kabulünden sonra, Hz. İkrime ordusu ile birlikte Yemen'e gönderildi. Yemen'deki bütün mürtedleri ortadan kaldırdı. Daha sonra Medîne'ye geri döndü.

Hz. Ebû Bekir, Yemen'deki mürtedleri temizleyen Hz. İkrime'yi, bir ordu ile birlikte Suriye tarafına gönderdi. Burada Eenadm'de Bizanslılarla savaştı. Bu savaşta ağır yaralandı. Sonra Medîne'ye geri döndü. Daha sonra 636 yılında, Yermük savaşma katıldı. Hz, Huzeyfe şöyle anlatıyor:

Yermük muharebesinde idi. Çarpışmanın şiddeti geçmiş, ok ve mızrak darbeleri ile yaralanan Müslümanlar,

düştükleri sıcak kumların üzerinde can vermeye başlamışlardı. Bu arada ben de, güçlükle kendimi toparlayarak, amcamın oğlunu aramaya başladım. Son anlarını yaşayan yaralıların arasında biraz dolaştıktan sonra, nihayet aradığımı buldum.

Bir kan seli içinde yatan amcamın oğlu, göz işaretleri ile bile zor konuşabiliyordu. Daha evvel hazırladığım su kırbasını göstererek dedim ki:

"Su istiyor musun?"

Belli ki, istiyordu. Çünkü dudakları hararetten âdeta kavrulmuştu. Göz işareti ile, "Çabuk, hâlimi görmüyor musun?" der gibi bana bakıyordu. Ben kırbanın ağzını açtım, suyu kendisine doğru uzatırken, biraz ötede yaralıların arasında Hz. İkrime'nin sesi duyuldu:

"Su! Su! Ne olur, bir tek damla olsun, su!"

Amcamın oğlu Haris, bu feryadı duyar duymaz, göz ve kaş işaretleriyle suyu hemen Hz. İkrime'ye götürmemi istedi.

Kızgın kumların üzerinde yatan şehitlerin aralarından koşa koşa, Hz. İkrime'ye yetiştim ve hemen kırbamı kendisine uzattım. İkrime hazretleri elini kırbaya uzatırken, Hz. Iyas'ın iniltisi duyuldu:

"Ne olur bir damla su verin! Allah rızâsı için bir damla su!"

Bu feryadı duyan Hz. İkrime, elini hemen geri çekerek suyu Iyas'a götürmemi işaret etti. Suyu o da içmedi. Ben kırbayı alarak şehitlerin arasından dolaşa dolaşa, Hz. Iyas'a yetiştiğim zaman, son nefesini Kelime-i Şehâdet getirerek tamamladı. Derhal geri döndüm, koşa koşa Hz. İkrime'nin yanına geldim. Kırbayı uzatırken bir de ne göreyim? Onun da şehit olduğunu müşahede ettim.

Bari dedim, amcamın oğlu Hz. Hâris'e yetiştireyim. Koşa koşa ona geldim, ne çâre ki, o da ateş gibi kumların üzerinde kavrula kavrula ruhunu teslim eylemişti.

Hayatımda birçok hâdise ile karşılaştım. Fakat hiçbiri beni bu kadar duygulandırmadı. Aralarında akrabalık gibi bir bağ bulunmadığı halde, bunların birbirine karşı bu derece fedakâr ve şefkatli hâlleri gıpta ile baktığım en büyük iman kuvveti ve tezahürü olarak hafızama adeta nakşoldu!" Hz. İkrime şehit olduğunda, üzerinde 70'den fazla kılıç ve mızrak yarası vardı.

Hz. İkrime (R.a.), İslâm'a girdikten sonra Hz. İkrime (R.a.) müslümanların meclisine gelişinde bazı müslümanlar, "Allah düşmanının oğlu geldi" demeye başladılar. Bunu duyan Rasûlüllah (sav) şöyle ikazda bulundu: "Onun (İkrime'nin) babasına sövmeyin; şüphesiz ölülere sövmek, dirilere eziyet verir."[204[204]] Görüldüğü gibi, Hz. İkrime (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in hukukunu koruduğu bir sahabedir. İslâm'da kişiye şeref kazandıran soyu, kabilesi, aşireti değil, İslâm'a mensubiyetidir.

Hz. İkrime, İslâmiyetle şereflenince, çok samimi bir Müslüman olmuştur. Bu ihlasın in nişanesi olarak, savaştan savaşa at sırtında yıldırım gibi koşmuştur. Cesaretli ve çok iyi bir kumandandı. Müslümanlığa gönülden bağlanmıştı. Kur'an-ı Kerim'i eline alınca, önce alnına koyar, sonra ağlamaya başlardı.[205[205]]

Ebû Cehil'in oğlu Hz. İkrime (R.a.)'a İslâmî davetin ulaşmış olması, sahabelerin tebliğ alanlarının ne kadar geniş olduğunu gösterir. Sahabeler, dâvalarını, dâvalarının bir numaralı düşmanının oğluna bile ulaştırmışlardır. Onlar, İslâm dâvasının bir numaralı düşmanının oğlunu İslâm'a kazandırmışlardır. Öyleyse Allah'ın dâvasını herkese götürmeye çalışmak, sahabelerin izinde gitmektir.

204[204] Usdü'l Gabe Fi Ma'rifeti's Sahâbe/İbnü'l Esir 4/5 Beyrut/1377

205[205] Hayatü'sSahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hüyelü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askaiani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Hz. İmran Bin Husayn (R.Anh)

İmrân bin Husayn, Hayber savaşında Müslüman oldu. Ondan sonraki bütün savaşlarda Peygamber efendimizin yanında ve hizmetinde bulunmakla şereflendi. Peygamber efendimiz kendilerini çok severdi.

Ashâb-ı kiram içinde çok faziletlere sahipti. Fikir ilminde üstün derecesi vardı.

Duası kabul olunan seçilmişlerdendir. Mekke'nin fethinde Huzaa kabilesinin sancağını taşıdı.

Hz. Ömer (R.a.) halife olunca, Basra halkına İslâmiyeti öğretmek için İmrân bin Husayn'ı gönderdi.

Hasan-i Basrî hazretleri, kendisinden çok hadis-i şerif öğrenmiş ve yemin ederek demiştir ki:

Basralılar için İmrân'dan daha hayırlı biri gelmemiştir.

Abdullah bin Amr, İmrân'i Basra kadılığına tayin etti. Kâdılı'ğı zamanında, iki kişi hüküm vermesi için kendisine geldi. Bunlardan birisi şahidini getirdi, diğeri getiremedi. Hüküm şahit getirenin lehine verildi. Şahit getiremeyen kimse bunu kabul etmeyip dedi ki:

Bu karar bâtıldır.

Hz. İmrân bunun üzerine, Abdullah bin Amr'dan azlim isteyerek istifa etti. Yakalandığı hastalığı sebebiyle ne oturabilir, ne de ayakta durabilirdi. Kendisine hurma dallarından bir sedir yapmışlardı. etti.

Orada günlerini geçirir, Rabbini zikrederdi. Otuz sene bu hâl devam Mutarrif bin Abdullah ile kardeşi A'lâ, ziyaretine gittiler. Mutarrif, onun bu hâlini görünce ağladı.

"Fıkhu's Sahabe Niçin ağlıyorsunuz?"

"Senin hâline ağlıyorum." Hz. İmrân buyurdu ki:

Ağlama, ben ölünceye kadar da kimseye söyleme! Melekler benim ziyaretime gelip selâm veriyorlar.

Meleklerin selâmını alıyor, onlarla konuşuyorum. Onların bu ziyaretlerinden fazlasıyla memnun oluyor, hasta olduğumdan dolayı verilen bu nimetlere şükrediyorum.

Böyle bir hastalık halinde Melekleri gören bir kimse, bu dertlere razı olmaz mı?

Bir gün İmrân bin Husayn'a birisi dedi ki;

Bize yalnız Kur'andan söyle!

"Ey ahmak! Kur'an-ı kerimde namazların kaç rekât okluğunu bulabilir misin?"

Böyle söyleyerek, hadis-i şeriflerin ve âlimlerin açıklamalarının da lâzım olduğunu bildirdi. İmrân bin Husayn 672 senesinde vefat etti. Resûlüllah efendimizden 120 hadis-i şerif nakletmiştir.

Hz. İmrân bin Husayn, hasta yatağında bile ilim öğretirdi. Talebelerine şöyle anlattı:

Peygamber efendimiz, merhametten ayrılmamakla beraber, harp meydanlarında din düşmanlarına karşı şiddetli olurdu. Huneyn çenginde, müşrikler onu kuşattığı zaman, atından inerek, "Ben Peygamberim, yalan yok. Ben Abdülmuttalib'in oğlu Abdullah'ın oğluyum" buyurarak, düşmana saldırdı. O gün, Ondan daha cesur ve daha metin kimse görmedim."

Yine anlatır:

Birgün Peygamber efendimizin huzuruna Temim oğullarından bir grup gelmişti. Peygamberimiz onlara*, "Ey Temim oğulları, size müjde olsun"* buyurduktan sonra, onlara, insanların yaratılışını ve kıyametin kopmasını anlattılar.

Temim oğulları, "Bizi müjdeledin. Fakat biz, devletin hazinesinden para istiyoruz" diyerek, îman etmediler. Sonra Yemen halkından bir grup ziyarete geldi. Peygamber efendimiz, Yemenlilere buyurdu ki:

"Ey Yemenliler! Madem ki, Temim oğullan îman etmeyi kabul etmediler. O hayır ve saadet müjdesini siz alınız!"

Yemenliler de dediler ki:

"Kabul ettik yâ Rasûlallah! Zaten biz huzurunuza îman etmek için gelmiştik."

Peygamber efendimiz, onlara da insanların yaratılışını ve kıyametin kopmasını anlattıkları sırada, bir kimse gelerek bana dedi ki:

"Yâ İmrân! Bindiğin deve, yularını sıyırarak kaçtı."

Ben de devemi bulmak için, hemen çıkıp baktım. Keşke deveyi bırak-saydım da, Rasûlullahın mübarek sözlerini dinlemek fırsatını kaçırmasaydım."

Hz. İmrân bin Husayn, hastalığı sırasında namazlarını nasıl kılacağını Peygamber efendimize sordu. Rasûlullah efendimiz de ona buyurdu ki:

"Ayakta kıl! Gücün yetmezse, oturarak kıl! Buna da kudretin olmazsa, yan veya sırtüstü yatarak kıl!"

Emirlerden biri; İmrân bin Husayn'i zekât'ı toplamak üzere göndermişti. Dönünce, Emîr kendisine, topladığı malın nerede olduğunu sordu. Bunun üzerine İmrân (R.a.) buyurdu ki:

"Mal için mi göndermiştin? Peygamber efendimiz zamanında aldığımız gibi aldık ve yine Onun zamanında dağıttığımız gibi dağıttık. Yâni zenginden zekâtını alıp, hak sahibi olan fakirlere verdik."

Bir sohbetinde de talebelerine buyurdu ki, Rasûlullah efendimiz, bizlere buyurdular ki:

"Ey Eshâbim! Kur'an-ı kerim okuyunuz! Kur'an-ı kerimin feyzi ile ihtiyaçlarınızı Allahû Teâlâ'nın ihsan deryasından isteyiniz! Sizden sonra bir sınıf Kur'an-ı kerim okuyucuları gelecektir ki, bunlar, Allahû Teâla'dan değil, insanlardan menfaat sağlamak için Kur'an-ı kerim okuyacaklardır."

Hz. İmrân bin Husayn şöyle anlatır:

Bir gün Peygamber efendimiz bana buyurdu ki:

"Yâ îmrân, sen de bilirsin ki, biz seni çok severiz. Kızım Fâtıma rahatsızmış. Eğer beraber gelirsen, onun ziyaretine ve hatırını sormaya gidelim."

"Anam, babam, canım sana feda olsun yâ Rasûlallah, gidelim."

Kalktım, beraberce Fâtımatüz Zehrâ'nin evine gittik. Peygamber efendimiz kapıyı çaldı ve, Esselâmü aleyküm yâ Ehle Beytî diye selâm vererek içeri girdiler. Fâtımatüz Zehra da cevap verdi:

"Ve aleyküm selâm, sevgili babam yâ Rasûlallah! Buyurunuz!"

"Kızım, yanımda İmrân bin Husayn da vardır. Onunla beraber geldik, başını ört!"

“Babacığım, seni hak Peygamber olarak gönderen Allahû Teâlâya yemin ederim ki, bu yün örtüden başka örtünecek bir şeyim yoktur.”

“Kızım, işte onunla örtün!”

“Ey Babacığım! Başımı örtsem vücudum, vücudumu örtsem başım açık kalır.”

“Bu örtüyü düz düzüne değil de, köşeleme, yâni uzunlamasına ört ki, vücudunun her tarafını kaplasın."

İmrân bin Flusayn diyor ki:

"Ben dışardan bu konuşmaları işittikçe, gözlerimden yaş, ciğerlerimden kan geliyordu. Hz. Fâtima'nın dünyaya hiç bağlanmamasına gıpta ediyordum. Nihayet Hz. Fâtıma sevgili Peygamberimizin tarifleri üzere güzelce başını bağlayıp örttükten sonra, içeri girmeme izin verdiler. İçeride Peygamber efendimizin arkasında oturdum."

Peygamberimiz, "Kızım, nasılsın, rahatsızlığın nasıl oldu?" diye hatırlarını sordular. O da dedi ki:

Babacığım, bu gece çok rahatsızdım. Sancıdan sabaha kadar uyuyamadım. Şimdi öyle bir hâldeyim ki, bir lokma ekmek yemeye bile takatim kalmadı. Açlıktan çok bitkinim.

Bu söz üzerine Allahû Teâla'nın habîbi, Resûl-i Ekrem efendimizin mübarek gözlerinden yaşlar boşandı. Buyurdular ki:

“Kızım, sakın hâlinden şikâyet etme! Allahû Teâlâ'ya yemin ederim ki, ben, yaratıkların en üstünü, Allahû Teâlâ'mn habîbi olduğum hâlde, üç gündür mideme bir lokma ekmek girmedi. Hâlbuki, Rabbimden istesem beni doyuncaya kadar yedirir. Fakat ümmetime ibret olması için geçici nzıklan, sonsuz rızıklar için feda ettim."

Rasûlüllah efendimiz, sonra mübarek elleriyle Hz. Fâtima'nın omuzlarını tutarak buyurdu ki:

“Müjdeler olsun ey kızım, sen Cennet kadınlarının hanım efendisisin!”

Hz. İmrân bin Husayn (R.a.), Rasûlüllah (sav)'in sohbetlerinde yetişti. Onun siretini ve sünnetini öğrenmeye, zaptetmeye gayret ediyordu. Tek kelimeyle bir Rasûlüllah (sav)'in sünnet ve siretinin aşığıydı. Allahû Teâla kıyamet günü suretlerimize değil, siretlereimize bakacaktır. Siretleri Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ve siretine uygun olanlar kurtulur, uygun olmayanlar ise narı cehennemde boğulur. 206[206]

Sahabenin fıkhında İslâm'ın pratiği Rasûlüllah (sav)'in sünnet ve siretidir. Rasûlüllah (sav)'in sünnet ve siretinden taviz vereneler, Allah'ın dinini yaşayamazlar. Hz. İmrân bin Husayn (R.a.), İslâm'ı Allah'ın muradına uygun olarak anlamanın ve yaşamanın sünnet olduğunu İslâm ümmetine öğretmiştir. O aynı zamanda bir sünnet muallimidir.

Rasûlüllah (sav)'in sahih sünnetim devre dışı bırakanlar Allah'ın dinini Allah'ın muradına uygun bir şekilde anlayamazlar. İslâm dinini Allah'ın muradına uygun şekilde anlamayanlar, onu olduğu gibi yaşayamazlar. Anlaşılmayan ve yaşanmayan din, Allah'ın gönderdiği İslâm dini değildir.

İslâm, anlaşılan ve yaşanan bir dindir. İslâm'ı Allah'ın muradına göre anlayan ve yaşayan, Allahû Teâla'nın bizim için gösterdiği üsve-i hasene olan Hz. Muhammed (sav)'dir. Dolayısıyla İslâm'ın anlaşılmasında ve yaşanmasında Hz. Muhammed (sav) vazgeçilmez temeldir. Hz. İmrân bin Husayn (R.a.)'m fıkhı bize bunu öğretir. Yani müslüman olarak Peygamber efendimiz (sav) in sünnetine uygun davrandığımız oranda dinimizi Rabbimizin rızasına uygun yaşamış oluruz.

İslâm dini sünnet örnekliğinde ve önderliğinde olduğu gibi yaşanmadığı zaman, bid'atlerin ve hurafelerin din haline gelmesinin önüne geçilemez. Bu, böyle biline...

206[206] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyelü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref at el- Başa, Beyrut/ty

Hz. Ka'b Bin Züheyr (R.Anh)

Kâ'b bin Züheyr, Müzeyne kabilesinden olup, onbir şair yetiştiren bir aileye mensuptu. Babası Züheyr bin Ebî Sülemî ve kardeşi Büceyr de şair idiler. Kâ'b bin Züheyr'in babası Hıristiyan ve Yahudi âlimlerinin yanlarına gider, onları dinlerdi. Onlardan âhir zamanda bir Peygamber gönderileceğini işitmişti.

Züheyr, bir gece rüyasında, gökten bir ip uzatıldığını, o ipten tutmak için elini uzattığı hâlde yetişemediğini görmüştü. Bu rüyasının, ahir zamanda gelecek olan Peygambere yetişemeyeceğine ve ömrünün o gönderilmeden biteceğine işaret olduğunu anlamıştı.

Fakat oğulları Kâ'b ve Büceyr'e, âhir zaman Peygamberi gönderilince, Ona îman etmelerini vasiyet etmişti. Kâ'b bin Züheyr ve kardeşi Büceyr, İslâmiyet gelince, Peygamberimizle görüşmek üzere Medine-i Münevvereye doğru yola çıkmışlardı. Ebrak-ul Azzâf denilen yere geldiklerinde, kardeşi Büceyr dedi ki:

“Sen burada bekle, ben Medine'ye gidip, O Peygamberi bir göreyim. Söylediklerini dinleyeyim.”

Büceyr Medine'ye gidince, Peygamberimiz ona, İslâmiyeti anlattı ve Müslüman olmasını söyledi. O da hemen kelime-i şehâdet getirerel Müslüman oldu.

Kâ'b bin Züheyr, kardeşi Büceyr'in Müslüman olduğunu öğrenince ona çok kızdı. Bunu dile getiren bir şiir yazdı. Şiirinde, Peygamberimiz ve İslâmiyete karşı hoş olmayan sözler söylemişti. Kardeşi Büceyr, bun; tahammül edemeyip, durumu Peygamberimize arz etti. Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:

“Kâ'b'a kim rastlarsa, onu öldürsün!”

Kardeşi Büceyr, Kâ'b'a bir mektup yazıp gönderdi. Mektupta, "Başının çâresine bak!" diye yazarak durumu bildirdi. Kâ'b'ın yazdığı kötüleyici şiire karşılık bir de şiir yazdı. Bu şiirinde özetle şöyle dedi:

Ey Kâ'b! Kabul etmeyip, yerdiğin bu İslâm dîninden daha gerçek ve daha sağlam bir din olamaz, var sende? kurtulmak istiyorsan putları bırak, bir olan Allaha îman et, Müslüman ol ki, kurtulabilesin! Kıyamet gününde kaçılamayacak oian Cehennem ateşinden, Müslüman olup, îman edenlerden başkası kurtulamayacaktır.

Büceyr, kardeşi Kâ'b'a yazdığı mektubun bir kısmında da şöyle yazmıştı:

Rasûlüllah (sav)'ı şiir yazarak hicvedip üzen Mekkelilerden bâzıları öldürüldü. Kureyş şâirlerinden sağ kalan İbni Zibâra ve Hubeyre bin Ebî Vehb ise başlarını alıp kaçtılar. Eğer sağ kalmak istiyorsan, acele Rasûlüllah (sav)'in yanına gel!

O, yaptığına pişman olup, tevbe ederek yanma gelen kimseyi öldürmez. Böyle tevbe ederek, geîip Müslüman olanların hepsini kabul etti. Bu mektubumu alır almaz Müslüman ol ve hemen buraya gel! Eğer bu dediğimi yapmayacak olursan, yeryüzünde başını al, nereye gideceksen git!

Kâ'b bin Züheyr, kardeşi Büceyr'in mektubunu alınca, sanki yeryüzü ona dar gelmişti. Zaten kabilesi arasında bulunan düşmanları, onun için, "O, artık öldürülmüş demektir!" diyerek dedikodu yayıyorlardı.

Kâ'b bin Züheyr, bu durum karşısında derin derin düşünmeye başladı. Yavaş yavaş gönlü aydınlanıyordu. Nihayet Müslüman olmaya karar verdi. Medine yollarına düştü. Peygamber efendimizi metheden ve kendisinin de tevbe edip, Müslüman olduğunu bildiren uzun bir şiir yazdı.

Medine'ye varınca, gizlice Cüheyni kabilesinden olan bir arkadaşının .evine gidip, misafir oldu. Ertesi gün sabah, evine misafir olduğu kişi, onu, Peygamberimizin yanma götürdü. Peygamberimiz o sırada, Ashâb-ı kiram arasında idi. Eshâb-i kiram etrafini sarmış, sohbetini dinliyorlardı.

Kâ'b bin Züheyr, devesini mescidin önüne çöktürüp, içeri girdi. Peygamberimizin yanına yaklaşıp, kendini tanıtmadan dedi ki:

Yâ Rasûlallah! Kâ'b bin Züheyr yaptıklarına pişman ve Müslüman olarak aman dilemeye gelmiş bulunuyor. Ben onu sana getirsem, aman verip, Müslüman olmasını kabul eder misiniz?

Peygamberimiz buyurdu ki:

“Evet.”

“Yâ Rasûlüllah, ben şehâdet ederim ki, Allahtan başka ilâh yoktur. Sen de O'nun Rasûlüsün!”

“Sen kimsin?”

“Ben Kâ'b bin Züheyr'im.”

Eshâb-ı kiram onun Kâ'b bin Züheyr olduğunu anlayınca, Ensârdan biri ayağa kalkıp dedi ki:

Yâ Rasûlallah! Müsaade et, boynunu vurayım! Peygamber efendimiz buyurdu ki:

“Vazgeç ondan! O, içinde bulunduğu halden pişman ve Hakka dönmüş olarak gelmiştir.”

Bu sırada Kâ'b bin Züheyr, Müslüman olduğunu bildiren bir kaside okumaya başladı. Bu kasidesinde uzun bir girişten sonra, asıi mevzuya geçip, Müslüman olduğunu, tevbe ettiğini ve af dilediğini dile getirdi. Son kısmında da Peygamberimizi ve Ashâb-ı Kiramı metheden beyitleri okudu.

Peygamberimiz, Kâ'b bin Züheyr'in, "Banet süâdü= Sevgili uzaklaştı" sözleriyle başlayan bu kasidesini beğenip, çok memnun oldu. Onu affetti. Bürdesini (hırkasını) çıkarıp, onun omuzlarına koydu. Bu sebeple Kâ'b bin Züheyr'in kasidesi, "Kaside-i Bürde" ismi ile meşhur olmuştur. Kaside-i Bürde'nin birinci bölümü şöyle:

Kaside-i Bürde'nin Türkçe Tercemesi: (Bu kasideyi yazarken), Herem'i övmesi üzerine Züheyr'in elleriyle derlediği göz alıcı dünya çiçeklerini (nimetlerini) istemedim.

Ey yaratılmışların en hayırlısı olan Peygamber! Kıyamet günü geldiğinde benim senden başka sığınacak kimsem yoktur.

Kerîm olan Allah, kıyamet gününde Müntekım ismiyle tecelli edince, ey Allah'ın Rasûlü bana şefaat etmekle senin makam ve rütbene asla noksanlık gelmez.

Şüphesiz dünya ve ahiret senin cömertliğinden. Levh'in ve Kalem'in ilmi de senin ilmindendir.

Ey nefs, Büyük günahlardan dolayı Allah'ın rahmetinden ümit kesme! Çünkü Allah'ın mağfiretine nisbetle büyük günahlar küçük hatalar gibidir.

Umarım ki Rabbim rahmetini taksim ederken, taksim günahların (çokluğuna göre) yapılır.

Kasîde-i Bürde'yi Türkçe Söyleyiş

"Şiiriyle Züheyr Övmüş Herem'i

Kralın şaire bolmuş keremi.

Acep Rabbim bize ödül vere mi?

Bir onun lülfundan dilerim rahmet,

Allahümme salli alâ Muhammed.

Ey kerem sahibi yüce Peygamber!

Vakit tamam diye gelince haber,

Bilinmez diyara başlar bir sefer.

Bunca ağır yükle bilmem n'ederim,

O gün senden başka kime giderim?!

Müntakim ismiyle Rabbim tecelli

Ederse, bizlere sensin teselii;

Şefaat kâmsın özünden belli...

Arzet halimizi ulu Allah'a

Güçlük mü var canım sen gibi şaha.

Bu yalın gerçeği bilenler bilir,

Senin ilmin Levh u Kalem'den gelir;

Kereminden dünya-ahiret feyz alır.

Müştakız feyzine yâ Rasûlallah,

Arınsın ruhumuz, sun şey'en lillah.

Kesme ümidini, gel etme ah vah,

İşlemiş olsan da bir nice günah,

Affeder hepsini, Gafûr'dur Allah.

El aç dergâhına seherde erken,

Ürpersin vicdanın dua ederken.

Huzuruna boyun büküp gidince,

Coşturur derya-i rahmeti bence;

Rabbim o rahmeti taksim edince,

Günahlara göre taksim yapılır,

En çok payı ondan asiler alır.

Hz. Kâ'b 645 senesinde Şam'da vefat etti. Rasûlüllahın hediye ettiği bu hırka, Hz. Muaviye tarafından Kâ'b bin Züheyr'in vârislerinden satın alınıp, muhafaza edilmiştir. Sırasıyla Emevîlere, onlardan Abbasîlere, daha sonra da Mısır'ın fethinde Mekke Şerifi taralından diğer kutsal emânetler ile birlikte Yavuz Sultan Selim Han'a teslim

edilmiştir. Günümüze kadar korunan bu hırka, "Hırka-ı Saadet" ismi ile meşhur olmuştur. Bugün hâlâ İstanbul'da Topkapı Müzesinde "Hırka-i Saadet" odasında muhafaza edilmektedir. [207[207]]

Hz. Peygamber (sav)'in ümmetinden olmak bir şereftir. Müslüman insanın bütün çaba ve gayreti Hz. Muhammed (sav)'in ümmetine layık bir kul olabilmektir.

Müslüman, hayatına peygamber sevgisini yansıtan insandır. Sahabelerin hayatında peygamber sevgisinin büyük bir yeri vardın Onlar, peygamber sevgisiyle moral buluyorlardı. Peygamber sevgisi, Allah yolunda mü'min insanın fedakârlık sergisidir. Peygamber (sav)'in dâvasını hayata hakim kılmak için her hangi bir fedakârlıkta bulunmayanlar, O'na karşı sevgide samimi olmayanlardır.

Samimiyet dersinde sınıfta kalanlar, sevginin bedeline katlanmayanlardır. Allah ve Peygamber sevgisinin önüne geçirilmiş bütün sevgi ve sevdalar birer belâdırlar. Sahabeler, hayatlarında Allah ve Peygamberinin sevgisinin önüne başka sevgi geçirmeyenlerdir. Onların hayatında Allah sevgisinden sonra peygamber sevgisi geliyordu. Onlardan birini görenler, Allah'ı Peygamberini hemen hatırlıyorlardı. Çünkü sahabe, insanlara Allah'ı ve Peygamberini hatırlatmayı ve tanıtmayı vazife bilmişt. Dolayısıyla Allah'ı ve Peygamberini tanmıyanlar ve tanıtmayanlar, sahabelerin yolundan ayrılanlardır.

Hz. Ka'b Bin Malik (R.Anh)

Kâ'b bin Mâlik, babasının tek oğlu olup hâli vakti yerinde idi. Arabistan'ın ileri gelen şâirlerinden biri idi. İslâmiyetin Medine'de hızla yayılmasından sonra yapılan ikinci Akabe bey'atma katılmış ve orada Müslüman olmuştu. Bunu kendisi şöyle anlatır:

Kavmimizden müşrik olan bazı kimselerle beraber, Kâ'be'yi ziyaret için Medîne'den yola çıktık. Büyüğümüz ve yöneticimiz olan Berâ bin Ma'rûr da yanımızda idi. Mekke'ye gelince Berâ, bana dedi ki:

Bizi Rasûlullah aleyhisselâma götür.

Birlikte Rasûlullah efendimizi araştırdık. Ebtâh denilen yerde Mekkeli hir adama Resûlullah'ı sorduk. Adam bize:

“Mescid-i Haram'a gidiniz! Aradığınız O zat şimdi orada amcası Abbâs ile birlikte orada oturuyor,” dedi.

Biz tüccar olduğu için Hz. Abbâs'i tanıyorduk. Mescid-i Harâm'a girdiğimizde Rasûlullah efendimizi amcası Abbâs ile oturuyor gördük. Selâm verdikten sonra biz de yanlarına oturduk. Rasûlullah efendimiz Hz. Abbâs'a sordu:

“Bu zatları tanıyor musun?”

“Evet, tânıyorum Şu kavminin seyyidi Berâ bin Ma'rûr'dur. Diğeri de Kâ'b bin Mâlik'tir.”

Hz. Abbâs da "Evet" dedi. Vallahi Rasûlüllah efendimizin bu sözünü hayatım boyu! unutmadım.

Kâ'b bin Mâlik ikinci Akabe bey'aînın gerisini şöyle anlatmaktadır: Biz kararlaştırdığımız gibi vadide toplandık. Rasûlüllah efendimizi bekliyorduk. Sonra Rasûlüllah efendimiz amcası Hz. Abbâs ile birlikte geldi. Yapılan konuşmalardan sonra orada bulunan yetmiş sahâbî, Rasûlüllah efendimizi her türlü tehlikeye karşı koruyacaklarına ve İslâmiyeti yayacaklarına söz verdiler.

Akabe bey'atinden sonra Medine'ye dönen Kâ'b bin Mâlik kabilesinin Müslüman olmasında büyük emeği geçti. Kâ'b bin Mâîk hazretleri Bedir savaşma katılmadı. Uhud savaşında ise onbir yerinden yaralandı. Burada

---

[207[207]] Hayatis Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun min Hayalü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty

karşılaştığı bir hâdiseyi şöyle anlatıyor:

Uhud savaşında bir ara şehidlerin bulunduğu yere yöneldim. Orada bir müşrik, bir taraftan şehidlerin silâhlarını toplarken, diğer taraftan şehîd-lerin ağız, burun ve kulaklarını kesiyordu. Bir taraftan da:

Bunları koyun boğazlar gibi boğazlayın, diye yaygara yapıyordu.

Biraz ötede silahlı bir Müslüman yaklaştı. Kâfirle vuruşmaya başladı. Kâfirle Müslümam mukayese ettiğimde kâfir daha iyi silahlara sahip görünüyordu. Ben daha bu düşüncelerden sıyrılmadan birbirlerine hücum ettiler. Müslüman bir kılıç darbesiyle kâfiri Cehenneme yolladı. Sonra bana dönerek yüzünü açtı ve dedi ki:

Tanıyamadm mı yâ Kâ'b, ben Ebû Dücâne'yim.

Hz. Kâ'b'ın hali vakti yerindeydi. Tebük Gazasına gidilecekti. Daha önceki gazalarda gidilecek yeri hiç söylemeyen Peygamber efendimiz, bu defa Müslümanları topladı ve Tebük'e sefer yapılacağını haber verdi.

Mevsim sıcaktı ve meyveler olgunlaşmıştı. Herkes hummalı bir şekilde sefere hazırlanırken Hz. Kâ'b; "Hazırlığı ne zaman olsa yapabilirim" diyerek, kendi işleriyle oyalandı. Öyle ki, Peygamberimiz yola çıktığı zaman Kâ'b'ın hiçbir hazırlığı yoktu. Hemen hazırlanmak üzere evinden çıktı, ama hiçbir şey yapamadan döndü. Kendisi bunu şöyle anlatır:

Yola çıkıp arkalarından yetişmeyi düşündüm. Keşke yapmış olsaydım. Fakat bu da mümkün olmadı. Rasûlüllah efendimiz bu ,gazâya gittikten sonra insanlar arasına çıktığımda, kendime arkadaş olarak ancak münafıklık damgası vurulmuş kimseleri, yahut âcizleri görmem beni kederlendirdi."

Tebük'e varıncaya kadar onun ismini anmayan Hz. Peygamber, orada Kâ'b'ın ne yaptığını sordu. Müslümanlardan biri; (Elbiselerine ve boyuna bakıp gururlanması onu cihâd yolundan alıkoydu) deyince, Mu'âz bin Cebel hemen müdâhale ederek Kâ'b hakkında iyilikten başka birşey bilmediklerini söyledi. Bu cevap üzerine Hz. Peygamber sükût etti.

Sefer sona erip de Müslümanlar Medine'ye doğru harekete geçince, Kâ'b'ı müthiş bir endişe ve telâş kapladı. Rasûlüllah efendimiz dönünce ona ne diyeceğini düşünüyordu. Bu arada aklına birçok mazeretler geliyor, ama o Rasûlüllaha yalan söylemeyi nefsine yediremiyordu. Nitekim Rasûlüllah'ın Medine'ye geldiği haberi ulaşınca Kâ'b doğruca Peygamberimizin huzuruna gidip ona hakikati olduğu gibi söylemeye karar verdi. Bundan sonrasını kendisi şöyle anlatıyor:

Rasûlüllah efendimizin huzuruna varınca selâm verdiğim zaman, bana gazâblı bir gülümseyişle, "Gel" buyurdular. Yürüyüp yanma vardım ve önüne oturdum. Bana sordular:

Seni geride bırakan nedir? Bana yardım etmek üzere Akabe'de bana bey'at etmemiş miydin?

Evet, yâ Rasûlallah! Allahû Teâlaya yemin ederim ki, sizden başka şu dünya halkından birisinin yanında bulunsaydım, özür beyân ederek onun gazabından kurtulabileceğimi zannederdim. Zira söz söylemesini bilirim.

Vallahi, biliyorum ki, bugün yalan söyleyip sizi memnun etsem de Allahû Teâlâ sizi bana gücendirebilir. Eğer doğrusunu söylersem siz bana kızacaksınız.

Lâkin ben doğruyu söylemekle Allah'tan hayırlı netice beklerim. Yemin ederim ki, gazadan geri kalmam için hiçbir özrüm yoktu. Hiçbir zaman, sizden ayrılıp kaldığım zamandakinden daha kuvvetli ve zengin değildim.

Kâ'b Rasûlüllah'a doğruyu söylerken gözleri önünde, bazı münafıklar yalan mazeretlerle Peygamberimizin huzuruna çıkmışlar; Peygamberimiz de bunların bu mazeretlerini kabul ederek kalblerinde yatan niyeti Allah'a havale etmişti. Fakat Kâ'b Allah ve Rasûlü huzurunda doğruluktan ayrılmadı. Kâ'b bin Mâlik'in bu şekilde mazeret belirtmemesi üzerine Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:

“İşte Kâ'b doğru söyledi. Kalk, Allahû Teâla senin hakkında hükmünü verinceye kadar bekle!”

Kalktım. Evime gelirken, Selimeoğullarmdan ba'zı kişiler, benimle birlikte geldiler ve bana dediler ki:

Vallahi, biz, seni bundan önce bir günâh işlemiş kimse olarak bilmiyoruz. Ne çâre ki, sen, seferden geri kalan kişilerin özür diledikleri şekilde Rasûlullah efendimizden özür dilemedin ve çok âciz duruma düştün! Hâlbuki, Rasûlullah senin hakkındaki mağfiret dileği, günâhını bağışlatmaya yeterdi!

Vallahi, Selimeoğulları, beni kınamaya o kadar devam ettiler ki, nihayet Rasûlullah efendimizin yanma dönmek, kendimi yalanlamak istedim. Sonra, onlara sordum:

“Bu duruma düşen benden başka, benimle birlikte bir kimse var mıdır?”

“Evet! İki kişi daha vardır.” Onlar da, Rasûlûllaha senin söylediğin sözün benzerini söylediler. Rasûlullah tarafından onlara da, sana söylendiği gibi söylendi.

“Kimdir onlar?”

Mürâre bin Rebî-ül-Amrî ile Hilâl bin Ümeyyetül-Vâkifî'dir!

Bu iki zâtın, sâlih ve kendileri örnek tutulacak kişiler olduklarını, Bedir savaşında bulunduklarını bana hatırlattılar. Tereddütten vazgeçtim. Mu'âz bin Cebel ile Ebû Katâde'ye rastladım. Bana dediler ki:

Arkadaşlarının sözlerini dinleme! Doğruluk üzerinde dur! İnşâallah, herhalde, Allahû Teâla, senin için bir genişlik, bir çıkar yol yaratır. Özür sahiplerine gelince, eğer, onlar özürlerinde sâdık iseler, Allahû teâlâ, bu hususta onlardan hoşnut olur ve bunu, Peygamberine bildirir!

Bu zâtların hâlleri etrafa yayılınca, herkes onlara yabancı gibi davranmaya başladı. Diğer iki Sahabe evlerine kapanmayı tercih ederken, Kâ'b cemâ'atle namazlarım kıldı, çarşıları dolaştı. Ama hiç kimse onunla konuşmuyordu. Rasûlûllaha yakın yerlerde oturmaya dikkat ediyor ve bu esnada onun çehresine bakmaya çalışıyordu. Ama her defasında Peygamberimiz ondan yüzünü çeviriyordu. Bu halden iyice bunalan Kâ'b, amca oğlu Ebû Katâde'ye gitti ve ona sordu:

“Ey Ebû Katâde! Allah için soruyorum. Allah'ı ve Rasûlünü ne kadar sevdiğimi biliyor musun?”

Fakat cevap alamadı. Birkaç defa daha sordu. Ebû Katâde kısa cevap verdi:

“Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.”

Bunun üzerine Kâ'b mahzun bir şekilde, gözyaşları içinde oradan ayrıldı. Günler geçti, haftalar birbirini kovaladı. Kimse Kâ'b'la bir tek kelime konuşmuyor, Kâ'b işin nereye varacağını bilemiyordu. Bu arada, Kâ'b'in imtihanını daha da çetinleştiren bir hâdise ortaya çıktı. Kâ'b.50 gün devam eden bu izdırap verici bekleyiş devresinde Gassan'daki Kıptî liderlerinden bir mektup aldı. Mektupta şöyle deniyordu:

Efendinizin size uygunsuz muamelede bulunduğunu duydum. Sizi hukukunun çiğnendiği ve kıymetinin bilinmediği bir yerde bırakmasın.

“Yanımıza gelin, size ikramlarda bulunuruz.”

Bir tarafta haftalardır yüzüne bakmayan, kendisiyle konuşmak tenezzülünde bile bulunmayan arkadaşları, diğer bir tarafta da izzet, ikram ve haşmet teklif eden bir da'vet vardı. Düşman, Kâ'b'ın bu zayıf anını değerlendirmek istiyordu. Böyle sıkıntılı bir. zamanda, böyle cazip bir teklife kim hayır diyebilirdi? Fakat Kâ'b tereddütsüz Kıptî liderinin mektubunu yırtıp attı.

Tam bu esnada, Kâ'b'ın durumunu daha da zorlaştıran bir emir daha geldi. Peygamberimizin gönderdiği bir elçi,

ona, zevcesinden uzak durmasının istendiğini haber veriyordu. Kâ'b hanımını boşamayacak, ama ondan ayrı yaşayacaktı. Çile biteceğine daha da şiddetleniyordu. Aynı emir diğer üç Sahabeye de gönderilmişti. Fakat bu emir de Kâ'b'ın ve arkadaşlarının Resûlullah'a bağlılığını sarsmadı. İşledikleri hatânın pişmanlığı içinde bütün rûhlanyla Allah'a yalvarıp istiğfar ediyorlardı.

Ama mü'minler cemâ'atinden ayrılmak, Allah ve Rasûlünü terketmek Kıllarından bile geçmiyordu. İmanları böyle bir davranışa müsaade etmiyordu. Bundan sonrasını Kâ'b hazretleri şöyle anlatır:

"İnsanların bizimle konuşmalarının yasaklandığı günden 50 gece sonrasında, gecenin sabahında sabah namazını kıldım. Ruhum çok sıkılmış ve bulunduğum yere sığamaz bir vaziyette oturuyordum.

Adetâ yerle gök arasında sıkışmış ve gidecek hiçbir yeri kalmamış gibiydim. Tam bu esnada bir ses işittim:

Ey Mâlik'in oğlu Kâ'b, müjde, müjde! Kurtuluş günü gelmişti. Hemen secdeye kapandım."

Peygamber efendimiz sabah namazından sonra, bu üç Sahabenin tev-belerinin kabul edildiğini halka ilân etmişti. Bunun üzerine Sahabeler müjdeyi kardeşlerine ilan etmek için yarışırcasına koştular ve Kâ'b'la birlikte diğer iki Sahabeye müjdeciler gönderdiler.

Kâ'b bin Mâlik, bundan sonrasını ve Peygamberimizin yanma gidişini şöyle anlatır:

Hemen Rasûlüllah efendimize gittim. Halk, beni takım takım karşıladılar. "Allah'ın, tevbeni kabul buyurması, sana kutlu olsun!" diyerek beni, kutladılar.

Mescide varıp girdim. O sırada, Rasûlüllah efendimiz, ashâbıyla oturuyordu.

Kâ'b bin Mâlik anlatmasına şöyle devam etti:

Kendisine selâm verdiğim zaman, Rasûlüllah efendimiz, sevinçten yüzü şimşek çakar gibi bir halde olarak bana buyurdu ki:

“Seni, öyle bir günün hayır ve saâdetiyle müjdelerim ki, o, annenin doğurduğu günden beri geçirdiğin günlerin hayırlısıdır! Sen, hiç bir zaman, üzerine doğmamış olan hayırlı güne gel!”

Bunun üzerine Peygamber efendimize sordum:

“Yâ Rasûlallah! Bu müjde, Senden mi, yoksa, Allahû Teâla'dan mı?”

“Hayır! Benden değil, Allahû Teâladandır!”

Zâten, Allahû Teâla tarafından sevindirildiği zaman, Rasûlüllah'm yüzü, sevinçten, ay parçası gibi parıldardı. Bunu, biz de, yüzünün parıltısından anlardık. Rasûlüllah aleyhisselâmın önüne oturunca dedim ki:

“Yâ Rasûlallah! Hem tevbemin kabulüne şükür için, hem de Allah'ın ve Rasûlünün rızâsını kazanmak için sadaka olarak malımdan sıyrılıp çıkacağım!”

Rasûlüllah aleyhisselâm buyurdu ki:

“Malının bir kısmını yanında tut. Hepsini dağıtma! Bu, senin için daha hayırlıdır.”

Bunun üzerine dedim ki:

“Öyle ise, Hayber'de hisseme düşmüş olan malı, yanımda tutar, kendime ahkorum. Yâ Rasûlallah! Allahû teâlâ beni, ancak doğrulukla kurtardı. Artık ben, tevbemin icâbından olarak, bundan böyle sağ kaldıkça, yaşadıkça, doğrudan başka bir şey söylemeyeceğim!”

“Vallahi, Rasûlüllah efendimize, bunları söylediğimden beri, Müslümanlardan hiç bir kimse bilmiyorum ki, doğru söylemek hususunda, Allahû Teâlanın bana yaptığı imtihandan daha güzel imtihanı ona yapmış olsun!”

Rasûlüllah efendimize, bunları söylediğimden bu güne dek yalan bir şey söylemek, aklımdan bile geçmemiştir. Bundan sonra sağ kaldığım zaman içinde de, Allahû Teâlanın beni yalandan koruyacağını umarım!

Günün birinde, şâirler için âyet-i kerîme indi. Cenabı Hak, kelâmında meâlen buyurdu ki: Onlara, şairlere ancak, sapıklar uyarlar..."

Bu şiddetli hitap karşısında, Hz. Abdullah bin Revâha, Kâ'b bin Mâlik ve Hassan bin Sabit ve arkadaşları ağlamaya başladılar. Bunu gören Peygamber efendimiz, âyetin devamını okudular:

"Ancak iman edip, iyi işler yapanlar ve Allah'ı çok ananlar müstesna. Onlar öteki şâirler gibi değildirler."[208[208]]

Hz. Kâ'b ve arkadaşları da, başka türlü değillerdi ki. Ancak dînimizi övüyor, din düşmanlarını yeriyorlardı. Âyet-i kerîmenin devamı gelince, üzüntüleri sevince dönüştü.

Peygamberimizin şâirlerinden olan Hz. Kâ'b, Hicretin 50. yılında Hz.Muâviye'nin hilâfeti zamanında 77 yaşında iken vefat etti. [209[209]]

Allah yolunda cihaddan geri kalmak, tehlikenin içine düşmektir. Bu tehlikeden kurtulmanın çaresi, Allah'ın affına sığınmaktır. Tevbe, Allah'tan gelecek olan müjdeye sebebtir. Çünkü tevbe, ferdi bir. Kulun kendisini Allah'ın rızası doğrultusunda değiştirmesidir.

Mazeretperestliğin İslâm'da yeri yoktur. İslâm mazeretperestliği temelinden mahkûm etmiştir. Elbetteki makul ve meşru mazeretleri İslâm dini kabul etmiştir. Burada üzerinde durduğumuz, kişinin Allah yolunda üstüne düşeni yapmayıp bir takım mazeretler üreterek kendini sorumluluktan kurtarmaya çalışmasıdır. Bu anlamdaki mazeretperestük zillettir. Mü'min kişinin kendi suçunu itiraf edip tevbe etmesi ise izzettir. Sahabe fıkhında; kişinin üstüne düşeni yerine getirmeyip mazeret üretmesi bir nifak alameti kabul edilmiştir. Sahabeler, Allah yolunda cihaddan geri kalmak için yalan yere mazeret üretenleri, münafıklardan sayıyorlardı.

[208[208]] Şuarâ Suresi: 26/224.

[209[209]] Hayatü's Sahâbe/M Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askaiani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman İlef'at el- Başa, Beyrut/ty

Hz. Mikdad Bin Esved (R.Anh)

Hicretin ikinci yılında Bedir savaşı başlayacağı sırada, Peygamberimiz Ashabın ileri gelenlerini toplayıp onlarla istişare etti. Henüz Müslümanlar çok azdı.
Harp için hazırlıkları yok sayılırdı. Maddî imkânları azdı. Önce Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in fikirlerini aldı. Onlardan herbiri:
"Hiçbir hizmet ve fedâkârlıktan geri durmayız," diyerek, Rasûlullah (sav)'ın dilediği gibi hareket etmesini istediler. Hz. Mikdâd şöyle konuştu:
"Ey Allahın Rasûlü! Cenâb-ı Hakkın emirleri ne ise, bize bildir. Biz, size itaat ederiz. Yahudilerin, Hz. Musa'ya söyledikleri gibi, "Sen, Rabbinle beraber git de, düşmanlarla savaş!.. Biz burada, seni bekleyicileriz" demiyoruz. Biz hepimiz, senin sağında, solunda, önünde, arkanda harp etmeye hazırız.
Bu sözleri işiten sevgili Peygamberimizin mübarek yüzleri aydınlandı. Çok memnun oldular. Çünkü kuvvetli bir müşrikler ordusu üzerlerine geliyordu.
Onun, bu feragat ve şecaat misâli özlerinden son derece memnun olan Peygamberimiz, ona dua etti.
Hz. Mikdâd'ın söyledikleri çok tesir etti. Diğer Ashâb da, onun gibi konuştular. Böylece, İslâmın ilk harbi ve ilk zaferi gerçekleşti.
Bedir savaşında büyük bir kahramanlık gösteren Mikdâd bin Esved, bu savaşta İslâm ordusunda süvari idi. Bunun için kendisine, Rasûlüllahın süvarisi denilirdi.
Hz. Mikdâd, ok atmakta, binicilikte son derece mahir bir yiğitti. Bedir'deki kahramanlıktan siyer ve hadis kitaplarında anlatılmaktadır.
Hz. Mikdâd, Müslümanlığı kabul eden ilklerdendir.
Bir gün Hz. Mikdâd ve iki arkadaşı, iyice yorgun ve aç idiler. Sonunda, Efendimize gittiler. Avluda, 3 keçi bulunuyordu. Sevgili Peygamberimiz onları, perişan hâlde görünce buyurdu ki:
Şunları sağınız da, sütleri paylaşınız!
Sevinerek öyle yaptılar ve açlıktan kurtuldular. Sonraki günlerde de, aynı şekilde hareket etmeye başladılar. Her akşam hâne-i saadete, Peygamber Efendimizin huzur verici evlerine gelirler, kendilerine ayrılan odaya girmeden önce, keçileri sağarlar, karınları doyuncaya kadar içerler, Peygamber efendimizin paylarını da ayırırlardı.
İki cihanın Sultam, şayet onlardan sonra gelirlerse, uyanık olanların duyacağı, fakat, uyuyanları uyandırmayacak bir sesle; selâm verirler, gece namazlarım kılarlar, süt kabındaki kendi paylarına ayrılan sütü içerlerdi.
Bir akşam Peygamber efendimiz, Ensara davetli idiler. Hz. Mikdâd, "Nasıl olsa orada, izzet ve ikram edilecekler. Evdeki sütü içmeye, ihtiyaç duymayacaklar!" diye düşündü.
İşte o duygularla, Peygamber efendimizin süt payını da içiverdi. Ama içtiği anda, pişman oldu ve, "Peki şimdi, ne olacak? Biraz sonra Peygamber efendimiz gelip, sütlerini içmek isterlerse. Sütü bulamayınca da üzülürlerse..." diye düşünmeye başladı.
Yattığı yerde, bir türlü uyuyamıyordu. Üzerinde, bir örtü vardı. Başım örtse, ayaklan; ayaklarını örtse, başı açıkta kalıyordu.
Nihayet Peygamber efendimiz teşrif ettiler. Her zamanki gibi yavaşça selâm verip, gece namazlarını kıldılar. Süt kabına baktılar. Tabiî kap bomboştu!..
Hz. Mikdâd'ın yüreği, hızlı hızlı çarpıyordu. Peygamber efendimiz ellerini kaldırdılar ve;
"Yâ Rabbî! Bize yedirenlere, Sen de yedir. İçirenlere, Sen de içir!" diye dua ettiler.
Kulaklarına inanamıyan Hz. Mikdâd, sevinçle üzerindeki örtüyü attı. Yavaşça doğrulup, keçilerin bulunduğu yere vardı.
Az önce onları sağmıştı, fakat, "Hangisinde süt bulursam, biraz alayım da, Peygamber efendimize takdim edeyim" diye karar verdi.
Hayretle gördü ki, keçilerin hepsi de sütlüydü... Hemen sağdı. icap tamamen dolmuş, üzeri süt köpükleriyle süslenmişti.
Dökmeden getirdi. Kâinatın Efendisine dedi ki:
"İçiniz yâ Rasûlallah!"
Peygamber efendimiz hayretle sordular:
"Yâ Mikdâd! Sizler bu gece, süt içmediniz mi? O tekrar ricada bulundu:"
"İçiniz, yâ Rasûlallah!"
Sevgili Peygamberimiz alıp içtiler. Sonra da süt kabını, kendisine uzattılar. Artan kısmı da, o içti. Büyük lezzet ve haz duymuştu. Peygamber efendimizden artan sütün, harareti söndürücü olduğunu hissedince güldü.
O zaman Resûl-i Ekrem sordular:
"Ne oldu yâ Mikdâd?"
O da, bütün yaptıklarını ve üzüntüsünü bir bir anlattı. İki Cihan Güneşi tebessüm ettiler ve buyurdular ki:
"Bu hâl, Cenâb-ı Hakkın bizlere rahmetidir. Allahû Teâlâ'ya şükredelim!"
Hz. Mikdâd, uzun boylu, iri; fakat yakışıklı bir zât idi. Bir arkadaşının akrabâsıyla evlenmek istedi. Nedense arkadaşı razı olmadı. O da durumu, Peygamber efendimize bildirdi.
Çok kırıldığını anlayan sevgili Peygamberimiz, kendisini memnun etmek istediler. Öz amcalarının kızı, Hz.

Dıbaa ile evlenmelerini sağladılar. Bu sayede, Allahû Teâlâ'nın Rasûlüyle akrabalık şerefine erişmiş oldu.
Hz. Mikdâd bütün müşküllerini Peygamber efendimize sorarak hallederdi. Bir gün Peygamber efendimize sordu:
"Yâ Rasûlallah! Ben bir kâfirle dövüşürken, o, bir kolumu kesse, sonra da, ağaç arkasına sığınıp, "Allah rızâsı için, Müslüman oldum" dese, onu öldürmek, benim için caiz midir?"
Peygamber efendimiz buyurdular ki:
"Hayır! Onu öldürme!"
Fakat o, benim kolumu kestikten sonra Kelime-i Şehâdet getirmiş bulunuyor. Böyle olduğu hâlde, onu öldürmiyeyim mi?
Allah'ın Rasûlü tekrar buyurdular ki:
"*Onu öldürme! Çünkü, Müslüman olduktan sonra öldürürsen, onun "şehâdet" getirdikten önceki hâline dönersin. O da senin, onu öldürmenden önceki hâline döner."*
Hz. Mikdâd, Peygamber efendimizin vefatlarından sonra da gazadan gazaya koştu. Kılıç kullanması ve ok atması kadar, hafızlığı da mükemmeldi. Savaş meydanlarında mücâhidleri, Kur'ân-ı Kerîm okuyarak da coşturuyordu.
Hz. Ebû Bekir devrinde yapılan, Ecnadin muharebesinde akılları şaşırtan işler başardı. Yüzlerce hafız-ı Kur'ânı etrafına toplamış, İslâm askerlerine heyecan ve şevk veriyordu.
Hz. Ömer zamanında, Mısır seferi açıldı. Oraya giden İslâm kumandanı, Halîfeden yardım istedi. Hz. Ömer, ona gönderdiği mektupta şunları yazdı:
Sana yardım için, dört Müslümanı yolluyorum! Çünkü onların her biri, bin askere bedeldir. Haydi, Allah yardımcınız olsun.
Bin kişiye bedel" Müslümanlardan biri de, Hz. Mikdâd (R.a.) idi. Evvel Allah, sonra onların yardımıyla; bereketli Nil vadisi fethedildi. Mısır'ın karanlık topraklan, İslâm ışıklarıyla nûrlandı.
Peygamber efendimizin Medine'ye hicretlerinden 24 yıl sonra idi. Hâinin biri, halîfe Hz. Ömer'i hançerledi. Hayatından ümit kesildi. Yerine geçecek halîfeyi bildirmesini istediler. O da en kıymetli akı Müslümanı seçti. Onların hepsi sevgili Peygamberimiz tarafından Cennetle müjdelenmiş kimselerdi...
Halîfe daha sonra, Hz. Mikdâd'ı çağırdı. Kendisine;
"Ey Rasûlüllah'ın süvarisi! Beni kabrime koyar koymaz, sen de, bu 6 Müslümanı bir eve topla! Aralarından birini halîfe seçmedikçe onları bırakma," emrini verdi.
Hz. Ömer'in bu derece güvenini kazanan Hz. Mikdâd, vazifesini eksiksiz yerine getirdi. Hz. Osman (R.a.), halife seçildi.
Bir müddet sonra Halifenin huzuruna, bazı işadamları geldiler. İşlerini anlatırken, Hz. Osman 'ı, yüzüne karşı övmeye başladılar. O zaman Hz. Mikdâd, yerden bir avuç toprak aldı. Övücülerin yüzlerine fırlattı.
Niçin böyle yaptığını soranlara da buyurdu ki:
Çünkü Rasûl-i Kibriya; "Yüzünüze karşı sizi övenlerin yüzlerini, toprakla bulayınız" buyurmuşlardı.
Hz. Mikdâd, Hz. Ebû Bekir'in halifeliği sırasında mürtedlerle yapılan savaşa katılmıştır. Hz. Ebû Bekir, Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin bir araya getirilip toplanması için kurduğu heyete Hz. Mikdâd bin Esved'i de almıştır.
Hz. Mikdâd gittiği her yerde, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerif öğretmeye gayret ediyordu. Mısır'da iken adamın biri, onun yüzüne bakıp, "Resûl-i Ekremi gören, bu gözlere ne mutlu!" deyiverdi. Hz. Mikdâd biraz da üzülerek şunları söyledi:
Sizleri bunu söylemeye sevk eden nedir? O devirde yaşasaydınız, Rasulüllah'a karşı tavrınızın ne olacağını biliyor musunuz? Atlaha yemîn ederim ki, Rasûlüllah efendimiz, kendisine uymayan ve tasdik etmeyen pek çok kavimle karşılaşmıştı. Hâlbuki Allahû Teâlâ'nın sizi bu devirde yaratması sebebiyle, Rasûlüllah (sav)ın size getirdiklerini tasdik ederek, yalnız Allah'ı biliyor ve ona îmân ediyorsunuz. Sizin sıkıntılarınızı başkaları çekti."
İnsanların azgınlıkları sebebiyle Peygamberler gönderilmiştir. Rasûlüllah efendimiz, insanların puta tapmaktan başka hiçbir şey tanımadıkları câhiliyet ve vahşet devrinin en şiddetlisinde gönderilmiştir. O Kur'ân-ı kerîmi getirdi, onunla hakkı ve bâtılı birbirinden ayırdı. O kadar ki; bir kimse, kalbine îmân yerleştikten sonra, îmân etmeyen babasının, çocuğunun veya kardeşinin küfürde olduğunu görüyor ve karşı duruyordu.
Kimsenin Cehenneme gitmesine katiyyen sevinmezdi ve îmân etmesini arzular, bunun için çırpınır, Cehennemden kurtulmasını isterdi. Bu hususta Allahû Teâlâ Kur'ân-ı kerîmde Furkân sûresi 74. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle duâ etmeyi emretti:
"Ey yüce Rabbimiz! Hanımlarımızdan ve çocuklarımızdan gözlerimizi aydın edecek, bizi sevindirecek olanları bahşet."
Hz. Mikdâd 653 yılında 70 yaşlarında hastalandı. Çok geçmeden Hakkın rahmetine, Rasûlü'nün hasretine kavuştu. Hz. Osman (R.a.) buyurdu ki:
Ey Müslümanlar! Sevgili Peygamberimiz bizlere bildirdiler ki:
"Allahû Teâlâ, Ashabımdan 4 kişiyi çok sevdiğini; benim de, onları sevmemi emir buyurdular. Onlar: Ali, Mikdâd, Selmân ve Ebü Zer'dir."
Cenaze namazını bizzat, Hz. Osman (R.a.) kıldırdı. Hz. Mikdâd'ın doğum yeri olan Behrâ, Arab Yarımadası'nın güneyindedir. Kabilesi diğer kabilelerle, kan davası içinde idi. Bu yüzden önce Kinde taraflarına, sonra da Mekke'ye geldi. Mekke'de, kendisini çok seven Esved bin Abd-i Yegus, Hz. Mikdâd'ı evlâd edindi. Asıl babasının ismi Amr olduğu hâlde, Esved'in oğlu olarak anındı.

Hz. Mikdâd ilk Müslümanlardandır. Müslüman olduğunu gizlemeyen yedi mücâhidden biri oldu. Mekkeli müşrikler, Peygamber efendimize îmân edip, putlara tapınmaktan vazgeçerek Müslümanlığı yeni kabul edenlerin hepsine eziyet ve işkence etmeye başladılar.
İslâmiyeti kabul eden Hz. Mikdâd ve diğer kimsesiz Müslümanları yakalayıp, elbiselerini soydular. Demirden zırhlar giydirerek güneşin altında, kızgın kumların üzerine yatırarak saatlerce, hatta günlerce, işkenceleri artırarak devam ettiler.
Müslümanları her gördükleri yerde yakalayıp hapsediyorlar, akla ve hayâle gelmedik işkenceler yapıyorlardı. İşkenceler, sonunda dayanılmaz bir hâl alınca, diğer Müslümanlarla beraber Habeşistan'a hicret etmelerine izin verildi. Mikdâd bin Esved de, Habeşistan'a hicret eden ikinci kafilenin içinde yer aldı. Peygamberimizin Medine'ye hicretine kadar orada kaldı. Buradan Medine'ye döndü.
Mikdâd bin Esved Medine'ye gelince, Rasûlüllah efendimiz, onu haber toplaması için Meke'ye gönderdi. Çünkü Peygamberimiz Mekke'deki müşriklerin durumunu araştırıp, Müslümanlar için ne düşündüklerini öğrenmek istiyordu. Nitekim daha önce Utbe bin Cezvan da, bu maksatla Mekke'ye gönderilmişti.
İşte bu sıralarda Mekkeli müşrikler, birkaç koldan Medine'ye akın için hazırlanmışlar, keşfe çıkmışlardı. Hz. Mikdâd ile Hz. Utbe de bunların arasına sokularak beraberce ilerlediler. Rasûlullah efendimiz de tam bu sırada Ubeyde bin Hâris'i keşif için göndermiş olduğundan, bunların ikisi hemen ona iltihak ederek, Medine'ye döndüler.
Hz. Mikdâd cesur, gözüpek ve fedakâr bir Müslümandı. Bütün önemli hâdiselerde, ona vazife verilirdi. Hileyle esir ve şehid edilen, Hz. Hubeyb'in mübarek cesedi, müşriklerin elindeydi. Bunu istemeyen Efendimiz, Hz. Ebû Zer ile Hz. Mikdâd'ı vazifelendirdi. Her hususta, Kur'ân-ı Kerîme ve sevgili Peygamberimize uygun hareket ederdi. Kur'ân-ı Kerîmi baştan başa ezberlemişti. Hafız idi. Çünkü Resül-i ekrem buyurmuştu ki:
"Kur'ân-ı Kerîm'e sarılınız! Çünkü o şefâ'at eden ve şefaati kabul edilendir. Kendisine uymayanların yenilmeyen hasmıdır. Kim Kur'ân-ı Kerîm'in emirlerine uyarsa, Kur'ân-ı Kerîm, onu Cennete götürür."
Kim de Kur'ân-ı Kerîmin emirlerine sırt çevirirse, Cehenneme gider. Kur'ân-ı Kerîm en hayırlı yolu gösterir. Güzellikleri sayılamaz. Alimler ona doymazlar. O hakikate ulaşmak için Allanın sağlam ipidir. Dosdoğru yoldur. Cinlerin Kur'ân-ı Kerîmi duydukları zaman, hayretten, "Doğrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kur'ân dinledik ve hemen inandık ve artık Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız" dedikleri hakikattir."
Hz. Mikdâd bin Esved, herkesin hakkında son derece ihtiyatlı konuşurdu. Ancak işlerin neticesine bakarak hüküm verirdi. Bu hususta kendisi şöyle bildiriyor:
Ben, bir adamın sonunu görmeden onun hakkında iyi veya fena bir şey söylememi Çünkü buna dâir Rasûlüllah'tan bir şey sorulmuştu da, şu cevâbı vermişti:
"İnsan kalbi kadar değişen bir şey yoktur!"[1][1]
Kur'an-ı Kerim'i hayat rehberi edinenler, O'nun uğrunda her türlü bedele katlanmayı göze alanlardır. Kur'an'a bağlılık, bir insanı tanımada en önemli kriterdir. Kur'an'a sarılmayan ve bağlı kalmayanlar, her hangi bir değer ifade etmezler. Sahabe nesli her şeye rağmen hüsn-i hatimeyi/güzel sonu esas alırlardı. Son nefeste imanla gitmeyi çok önemsiyorlardı. Son nefeste imanla gitme hassasiyeti, bir sahabe hassasiyetidir.

Hz. Muaz Bin Cebel (R.Anh)

Ensârın ileri gelenlerinden bir sahabedir. Adı, Muaz b. Cebel b. Amr b. Evs el-Ensâri el-Hazrecî'dir. Künyesi, Ebu Abdurrahman"dır. On sekiz yaşında müslüman olmuştur. Peygamber Efendimiz'le birlikte bütün savaşlara katılmıştır. Rasûlüllah (sav) onu Muhacirinden Abdullah b. Mes'ud ile kardeş yapmıştı. Muhammed b. Sa'd: Muaz, uzun boylu, beyaz tenli, güzel dişli, iri gözlü, çatık kaşlı ve kıvırcık saçlıydı" diye tanımlamıştır.
Hz. Peygamber kendisini çok seviyor ve zaman zaman: "Ey Muaz seni seviyorum" demek suretiyle bu sevgisini açığa vururdu. Ashâb arasında da, yüz güzelliğinin yanında, yumuşak huyluluğu, hayası, cömertliği ile tanınıyordu. Onu Hz. Ömer de çok seviyordu. Muaz hakkında şöyle dediği rivayet edilir: "Analar bir daha Muaz gibisini doğuramaz. Eğer Muâz olmasaydı Ömer helak olurdu, şayet Muaz benim hilafetim zamanında yaşamış olsaydı onu kendimden sonra halife tayin ederdim ve Rabbim bana onu niçin halife tayin ettiğimi sorduğunda da: Ya Rabbi, senin Rasûlün'ü, Alimler kıyamet gününde bir araya geldiklerinde Muâz, bir ok atımı (veya bir taş atımı) onların önünde olacak" derken işittim, diye cevap verirdim" demiştir. [2][2]
Hz. Muâz, sünnete de son derece bağlıydı. Bir gün peygamber (sav) mescidin kıble duvarında tükrük görmüş ve bunun üzerine:
"Her biriniz namazına durduğu vakit şüphesiz Rabbi ile münâcât eder (söyleşir). Rabbi, kendisi ile kıblesi arasındadır. O halde hiç biriniz kıblesine karşı tükürmesin. Mutlaka tükürmesi gerekirse, ya sol tarafına veya sol ayağının altına tükürsün... " buyurmuştur.
Bunun üzerine Muâz (r.a): "İslâmiyet'i kabul ettiğim günden beri sağ tarafıma tükürmüş değilim (çünkü sağ tarafta insanın sevaplarını yazan melek vardır)" demiş ve bu hareketiyle Rasûlüllah'a ne kadar bağlı olduğunu

---

[1][1] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suvenın Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty
[2][2] İbn Sa'd, Tabakât, III, 583-590

göstermiştir. 3[3]

Muâz b. Cebel'in diğer bir özelliği de Kur'ân'ı ezbere bilmiş olması ve onu güzel okumasıdır. Bunun için Sevgili Peygamberimiz:

"Kur'ân'ı dört kişiden öğrenin: Abdullah b. Mes'ûd, Ubey b. Kâ'b, Muaz b. Cebel ve Ebu Hüzeyfe'nin âzadhsı Salim" buyurmuştur.

Aynı zamanda Hz. Peygamber zamanında Kur'ân'ın toplanmasında emeği geçenlerdendir. 4[4]

Muâz (R.a), yaşayışında zühd ve takvaya da büyük önem verirdi. Geceleri teheccüd namazı kılar ve namaz sonunda: "Allahım! şu anda gözler uykuda ve gökte yıldızlar parlamış durumda. Sen ise, diri, her an yaratıklarını gözetip duransın... Rabbim bana dünya ve âhirette hidâyet nasib et! şüphesiz Sen vaadinden dönmezsin" diye duâ ederdi. 5[5]

İbn Mes'ûd, Muaz (R.a) hakkında: "Şüphesiz Allah'a boyun eğen ve O'na yönelen bir kimse idi; Allah'a şirk koşanlardan olmadı" demiştir. Bunun üzerine ona, bu sizin söyledikleriniz Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim hakkında söylenmiştir6[6] denildiğinde: "Muaz da böyleydi; hayrı biliyor, ona uyuyor, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ediyordu" cevabını vermiş ve onu İbrahim (a.s)'e benzetmiştir. 7[7]

Muaz (R.a), Sahâbe'den Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer vs.'den hadis rivayet etmiştir. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında Enes b. Malik, Mesruk, Ebu't-Tufeyl, Esved b: Hilâl, Ebu Müsîim el-Havlânî, Abdullah b. Kays ve Abdullah b. Ganem gibi zevat gelmektedir. Rivayet ettiği hadislerin toplamı ise sâdece yüz elli yedidir. 8[8]

Hz. Muaz, aynı zamanda sahabenin fakihlerinden olup dinde vukuf (ince anlayış) sahibiydi. Daha Rasülüllah'ın sağlığında fetva vermeye başlamıştı. Hz. Peygamber onun hakkında: *"Ümmetim içerisinde helâl ve haramı en iyi bilen Muaz b. Cebel'dir"* demiştir.9[9] Peygamber Efendimiz onu, İslâm'ı anlatıp öğretmek ve Kur'an-ı Kerim'i ezberletmek üzere, Hicretin dokuzuncu yılında Yemen'e göndermişti. Yolculuk öncesi Hz. Peygamber'le aralarında geçen konuşmayı Muaz (R.a) şöyle anlatır: "Allah Rasûlü beni Yemen'e gönderirken şöyle dedi: *"Sana bir mesele sorulduğunda ne ile hükmedeceksin?"* Ben:

"Allah'ın kitabmdakilerle" diye cevap verdim.

"Eğer Allah'ın kitabında bulamazsan ne ile hükmedeceksin?" dedi."

"Allah Rasûlü'nün hükmettiği ile, dedim.

"Eğer onda da bulamazsan?" dediğinde:

"Kendi reyimle içtihad ederim, diye cevap verdim. "Bunun üzerine Allah Rasûlü: "Nebisini, razı olduğu şeyde başarılı kılan Allah'a hamdolsun" dedi. Ve Yemenlilere, size ashabımdan ilmi ve dini en iyi bilen hayırlı bir kimseyi gönderiyorum diye bir de mektup yazdı. 10[10]

Rasûlüllah (sav), Muaz b. Cebel (R.a.)'a şu tavsiyelerde bulundu:

"Ey Muâz! Ehl-i kitap olan bir topluma gidiyorsun. Cennet'in anahtarı nedir? diye sorarlarsa: "Lâ ilahe illallah'ür" de. Yâ Muâz, dâima alçak gönüllü ol, hilimle hükmet. Cenab-ı Hak, sende samimiyet görürse yardımını ihsan eder, muvaffakiyet verir. Eğer içtihâddan âciz kalırsan meseleyi tahkik edinceye kadar hüküm verebilmek için bekle, yahut meseleyi bana büdir. Nefsinin arzularına uymaktan çekin. Nefsin arzuları insanı Cehennem'e götürür. Halka merhamet ve şefkatle muamele et. "Yâ Muâz! Onları Allah'tan başka İlah olmadığına ve benim Allah'ın Rasulü olduğuma şehadete çağır. Eğer bunu kabul ederlerse, Allah'ın kendilerine bir günde beş vakit namazı farz kıldığını bildir. Bunu da kabul ederlerse, zenginlerden alınıp fakirlere verilmek üzere, kendilerine zekâtın farz kılındığını bildir.11[11] Ve şu mübarek sözleriyle vedâlaştı: "Ey Muaz! Belki bu son görüşmemiz olabilir. Allah seni dinde başarılı kılsın ve sana hidâyet nasib etsin; önünden, arkandan, sağından, solundan, yukarıdan veya aşağı tarafından gelebilecek her türlü belâ ve musibetlerden korusun. Senden, insanların ve cinlerin kötülüklerini uzaklaştırsın. Ey Muaz, belki mescidimi ve kabrimi ziyaret edersin" Bunun üzerine Muâz (R.a), üzüntüsünden ağlayarak ayrıldı. Netice Allah Rasûlü'nün tahmin ettiği gibi oldu.

Muaz, Hz. Ebu Bekr'in halifeliği döneminde Yemen'den döndü. Kalan ömrünü Şam'da geçirdi ve Ürdün'de Taun hastalığından, henüz genç sayılabilecek bir yaşta otuz sekiz yaşında vefat etti. 12[12]

Muaz bin Cebel (R.a.), zaman zaman şu çağrıyı yapardı. "Otur bizimle, bir saat iman edelim seninle! İbn-i Revaha (R.a.) bu sözü aldı ve Ebû Derda (R.a.)'ın elini tutarak "Gel bir saat iman edelim. Zira kalb iyice kaynadığı zaman tencereden daha çok alt üst olur" dedi. Bunları iki sahabeden aldık. Bu nasihatlar davet fıkhı hakkındadır. Bununla İslam davetçisini her vazu nasihatta oturmaya, iman üzerine tefekküre, nefsini, ilmini ve

---

3[3] Sahih-i Buharî, Tevridi Sarih Tercemesi, 11, 353-354

4[4] Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 190; Tecrid Tere, IX, 401; X, 22

5[5] İbnü'l-Esir, Üsdül-Gâbe, V, 194-197

6[6] en-Nahl: 16/120

7[7] Üsdü'l-Gâbe, V, 397

8[8] ez-Zehebî, Tezkiratü'l-Huffız, 1,19-22; Nevzat Âşık, Sahabe ve Hadis Rivayeti, s. II7

9[9] Tecrid Tercemesi, I, 84

10[10] İbn Sâ'd, a.g.e., III, 583-590

11[11] Buhari, Zekât

12[12] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el- Başa, Beyrut/ty

azmini mütâlaaya çağırıyoruz.[13[13]] İman, bütün ölçülerin başıdır. İmanın ölçüsüne uymayan hiçbir şey mü'mini bağlamaz.
Muâz bin Cebel (R.a.)'ın sahabelere yönelik "Gelin bir saat iman edelim" çağrısının bir manası da, "Gelin seçilmiş bîr iman saatinde buluşalım" demektir. İman terbiyesi, bir zarurettir. İşte Muâz bin Cebel (R.a.)'in çağrısı, itina edilmiş, özen gösterilmiş, iman terbiyesinden geçirilmiş, diri ve duru bir İslâmî hayatın çağrısıdır.

Hz. Muğîre-Tebni Şu'be (R.Anh)

Meşhur Arap dâhilerinden Mugire der ki: Biz Araplar içinde, dinine son derecede bağlı ve Lât putunun hizmetçisi bir kavimdik. Kavmimizin Müslüman olduğunu görecek oisam bile, onlara tabi olmayacağımı sanırdım. Mâlikoğullarından bir heyet, Mısır meliki Mukavkıs'a gitmek ve hediye sunmak üzere hazırlanmışlardı.
Onlarla birlikte ben de, gitmek üzere hazırlanmıştım. Amcam Urve bin Mes'ûd'a danıştım. Gitmekten men etti ve dedi ki:
Kardeşlerinden hiç kimse senin yanında değil!
Ben, onun sözünü dinlemedim. "Mutlaka gideceğim!" dedim. Onlarla birlikte yola çıktım. Nihayet, İskenderiye şehrine vardık.
Mukavkis, bana baktı ve birisine, kim olduğumu ve ne istediğimi öğrenmesini emretti. O kimse, benden sordu. Ben de kim olduğumu ve kendisini görmeye geldiğimi haber verdim. Bunun üzerine Mukavkis, kiliseye indirilmemizi ve orada ağırlanmamızı emretti. Ağırlandık.
Sonra, Mukavkis bizi çağırdı. Mâlikoğullarının liderine baktı. Onu, yakınına getirtti. Birlikte oturdular. Sonra, ona sordu:
"Bütün bunlar, Mâlikoğullarından mıdırlar?"
“Evet! Ancak, bîr tek kişi müttefiklerdendir.”
Sonra beni gösterdi. Oradaki cemaatten, Mukavkis'a en önemsiz olanı ben idim. Sonra aralarında şu konuşmalar geçti:
“Sizinle benim aramda bulunan Muhammed ve Ashabının, sizi takiplerinden nasıl kurtulabildiniz?”
“Onlardan korkumuzdan ötürü, deniz yolunu tercih ettik!”
“Onun, sizi kabule davet ettiği şey hakkında ne yaptınız?”
“Bizden hiçbir kimse Ona tabi olmadı!”
“Niçin tâbi olmadı?”
“O, şimdiye kadar ne atalarımızın, ne de hükümdarların tutmamış olduğu, sonradan çıkma bir din getirdi bize! Biz, atalarımızın tuttukları dine bağlıyız!”
“Onun davetini, kavmi nasıl karşıladı?”
“Ona, kavim'in gençleri tabi oldular ve Onu, kavminden ve başka Araplardan olan muhaliflerine karşı korudular. Aralarındaki çarpışmada bir kere kavmi, bir kere de O yenildi!”
“Siz, Onun kabule davet ettiği şeyleri, bana dosdoğru haber verir misiniz?”
“O, atalarımızın yapa geldikleri ibâdeti bırakmaya ve kendisine hiçbir şeyi şerik koşmadan bir Allaha ibâdet etmeye, bizi davet ediyor. Namaz kılmaya ve zekât vermeye davet ediyor!”
“Namaza ve zekâta mı dediniz? Bunlar için vakit ve adet belli edilmiş midir?”
“Geceli gündüzlü her gün, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı vakitlerinde olmak üzere, beş kere namaz kılarlar.
Her yirmi miskal doldukça, altından kırktabirini, beş deveyi buldukça bir koyun zekât verirler! Bütün malların zekât nisablarını bildirdiler.”
Mukavkis, Mâlikoğullarının namaz vakitleri ve zekât nisabi hakkında verdikleri bilgiler üzerine, sorularına şöyle devam etti;
“Onun, almış olduğu zekâtı, nereye koyduğunu, nerelere harcadığını biliyor musunuz?”
“Yoksullara veriyor. Hısım ve akrabayı görüp gözetmeyi, verilen sözde durmayı emrediyor. Faizi, zinayı, içkiyi ve Allahtan başkası adına kesilen kurbanın etinden yemeyi yasaklıyor!”
Onların bu cevapları üzerine Mukavkis dedi ki:
“O halde, O, bütün insanlara gönderilmiş bir Peygamberdir! Eğer O, Kiptîlere ve Rumlara gelmiş, erişmiş olsaydı, onlar, Ona tabi olurlardı. Çünkü, isa bin Meryem, onlara bu hususta emir vermişti. Kendisinden önce gönderilmiş olan Peygamberler de, Onu tarif etmişler ve sıfatlarını bildirmişlerdir. Şu'be Neticede zafer Onun olacak, kendisine kimse karşı koyamayacak, dînini, ayakların bastığı her yere eriştirecek, kavmi Onu, mızrakları ile koruyacaktır!”
Mâlikoğulları dediler ki:
“Bütün halk, Onun dînine girmiş, Onun yanma toplanmış olsalar da, biz, Onun dînine girmeyiz, yanına varmayız!”
Mukavkis hayretinden başım salladı ve aralarında şu konuşma geçti:

[13[13]] İhya-u Fıkhu'd Dave/Muhammed Ahmed Er-Raşid: 1/5-6, Beyrut/1989

“Siz boştasınız ve oyalanıyorsunuz. Peki, Onun, kavmi arasındaki soyu sopu nasıldır?”
“O, kavminin soy sop yönünden en üstünü ve seçkinidir.”
“Mesih yani Hz. İsa ve bütün Peygamberler de, böyle, mensup bulundukları kavimlerin soy sop yönünden üstün ve seçkinleri arasından seçilip gönderilmişlerdir. Onun, sözlerindeki doğruluğu nasıldır?”
“Doğru sözlülüğünden dolayı Ona Emîn adı takılmıştır.”
“Bakınız şu işinize! Aranızdaki işlerde doğru ve doğru sözlü olan bir kimsenin, Allaha karşı yalan söyleyebileceğini mi sanıyorsunuz? Ona tâbi olan kimlerdir? Gençlerdir!”
“Mesîh ve daha önceki Peygamberlere ilk tabi olan, bağlananlar da, gençlerdi! Tevrat sahibi olan Medine Yahudileri, Ona karşı ne yaptılar, nasıl davrandılar?”
“Ona aykırı davrandılar. O da, üzerlerine yürüyüp onları öldürdü ve esir etti. Her tarafa dağıldılar.”
“Onlar kıskançlık yapıyorlar, Onu kıskanıyorlardı.”
Mâlikoğulları, hediyelerini Mukavkis'in önüne koydular. Mukavkis, sevindi ve adamlarına, onların alınmasını, kendilerine bahşişler verilmesini emretti. Bahşiş verilirken onların bâzısını bâzısına üstün tuttu.
Bana gelince, kıstılar. Söylemeye değmez az ve ehemmiyetsiz bir şey verdiler. Sonra Mukavkis'in huzurundan çıktık.
Hz. Muğire diyor ki: Mukavkis'tan işittiğimiz sözlerden, Muhammed aleyhisselâma karşı rezil rüsva ve süklüm püklüm olduk. Kendi kendimize, "Yabancı hükümdarlar bile Onu tasdik ediyorlar da, bizler, Onun akrabası ve komşuları olduğumuz ve dâvetçisi evlerimize kadar geldiği hâlde, Onun yanma uğramryoruz!" dedik. Yerlerimize döndük.
İskenderiye'de oturduğum müddetçe, girmedik kilise bırakmadım. Karşılaştığım bütün Kibtî, yâni Mısır halkından ve Rum din adamlarından Muhammed aleyhisselâmm sıfatını sordum.
Bunlardan biri de, Ebû Guseym kilisesi reisi Kibtî papazı idi. Kibtîler onun rızâsını ve duasını almak için yanına gelirlerdi. Ben, ibâdete ondan daha düşkün bir kimse görmemiştim. Kendisine dedim ki:
“Peygamberlerden, gelmeyen kim kalmıştır? Bana haber ver!”
“Olur! O, Peygamberlerin sonuncusudur, Onunla, İsa bin Meryem arasında, Peygamberlerden hiç kimse yoktur. İsa Peygamberin, kendisine uymayı bize emretmiş olduğu Peygamber, Odur!”
“O Peygamber, ümmîdir ve Araptır. Onun ismi, Ahmed'dir, Kendisi, ne uzun, ne de kısa boyludur. Onun gözlerinde biraz kırmızılık vardır.”
Kendisi, ne çok beyaz, ne de esmerdir. Saçını uzatır, elbisenin kalınca olanından giyer, yemeklerden bulduğu ile iktifa eder, kılıcını boynunda taşır, kendisiyle çarpışmaya kalkmadıkça, kendiliğinden, kimse ile çarpışmaz.
Onun yanında, kendilerini Ona feda eden, Onu, kendi evlâtlarından ve babalarından daha çok seven Eshâbı bulunacaktır.
“O, Selem ağaçlarının yetiştiği yerden, Harem'den çıkacak, bir Harem'e gelecek, çorak ve hurmalık bir yere hicret edecektir. İbrahim aleyhisselâmm dîninde bulunacaktır!”
“Bana, Onun sıfatını biraz daha açıklasan olur mu?”
“O, kendisinden önceki Peygamberlerde bulunmayan birtakım haslet ve imtiyazlarla, kendisi mümtaz kılınmıştır. Her Peygamber, yalnız kendi kavmine gönderildiği halde, O, bütün insanlara gönderilecektir!”
“Bütün yeryüzü Ona mescid ve temiz kılınacaktır. O, namaz vaktini nerede idrâk ederse, orada namazını kılacaktır.”
Hâlbuki kendisinden önceki Peygamberler, namazlarını, kiliseler ve havralardan başka yerlerde kılamazlardı! Hz. Mugire diyor ki:
“Onun ve başkalarının bütün bu söylediklerini aklımda tuttum.”
Mâlikoğulları, ailelerine hediyeler satın aldılar. Sevinçli idiler. Onlardan hiç kimse de, bana hiçbir fedâkârlıkta bulunmadılar.
Yola çıktılar ve yanlarına da, içki aldılar. İçki içiyorlardı. Her türlü rezaleti yapıyorlardı.
Taife dönünce, kavmime, Mukavkis'in beni hor, hakîr gördüğünü haber verecekler diye, Mâlikoğullarını öldürmeyi tasarladım. Irak'ta Bassak nehri yanında bulunduğumuz sırada, yalandan hastalandım ve başımı bağladım. Bana, "Neyin var?" diye sordular.
Ben de, "Başım ağrıyor!" dedim. Şaraplarını ortaya koydular ve beni çağırdılar. Onlara dedim ki:
Başım ağrıyor, ben, içemeyeceğim. Fakat, sizinle oturur, size içirebilirim.
Hiç itiraz etmediler. Oturdum, onlara içirdim. İçtikçe iştahlandılar ve daha çok içtiler. En sonunda sarhoş bir hâlde sızıp kaldılar.
Ben de, onların üzerlerine çöküp, hepsini öldürdüm. Yanlarında bulunan bütün malları alıp, Medine'ye geldim. Peygamberimizi, mescidde Eshâb-ı kiramla birlikte otururken buldum. Üzerimde yolcu elbisesi vardı. Kendisine, İslâm selâmı ile selâm verdim. Hz. Ebû Bekir bakınca, beni tanıdı. Bana dedi ki:
Urve'nin kardeşinin oğlusun galiba?
Ben de, "Evet! Allahtan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Rasûlullah olduğuna şehâdet ediyorum!" dedim. Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:
“Allaha hamdolsun ki, seni hidâyete kavuşturdu, İslâmiyete ulaştırdı.” Hz. Ebû Bekir sordu:
“İskenderiye şehrine emniyet ve selâmetle vardınız mı?”

“Evet!”
“Seninle birlikte bulunan Mâlikoğulları ne yapıyorlar, nasıllar?”
“Onlarla bizim aramızda olan, bâzı Araplar arasında olan şeydir. Biz, şirk dînindeydik. Onları, öldürdüm. Elbiselerini soyup Rasûlüllah efendimize getirdim. Beşte birini çıkarsın, yahut onlar hakkında ne yapmayı uygun görürse, öyle yapsın. O, müşriklerden bir ganimettir. Ben, artık Muhammed aleyhisselâmı tasdik eden bir Müslümamın!” Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:
“Senin Müslümanlığını kabul ettim. Fakat, onların mallarından ne bir şey, ne de beşte bir alırım. Çünkü, o, bir gadrdır, yâni zulümle, hileyle alınmıştır. Gadrde ise, hayır yoktur!”
Peygamber efendimiz böyle buyurunca, dedim ki:
“Yâ Rasûlallah! Ben, ancak kavmimin dîninde bulunduğum sırada onları öldürmüş, sonra da, Müslüman olup, şimdi huzurunuza gelmiş bulunuyorum!”
Rasûlullah efendimiz tekrar buyurdu ki:
“İslâmiyet, kendisinden önce olup bitenleri düşürür, siler!”
Mukavkis'in söylediklerini, Kibtî, yani Mısırlı ve Rum din adamlarına sorduğum soruları ve onlardan işittiklerimi Peygamber efendimize haber verdim. Resûlullah efendimiz çok memnun oldu ve bunları, Ashabının da işitmelerini istedi. İki, üç gün de, onlara anlattım.
Hz. Muğire, Müslüman olduktan sonra, Peygamberimizin yanında bulunup, Ona hizmet etti. Seriyyelerde kumandanlık ve mücahitlik yaptı. Bey'at-i Ridvânda bulundu. Hudeybiye antlaşmasında Peygamberimizin yanında olup, hizmetindeydi.
Mekke'nin fethine, Huneyn gazasına ve Tebük seferine katıldı. Tâif'te, kabilesi İslâmiyet ile şereflenince, amcası Urve şehîd edilip, Sakîfliler de zulüm, işkence ve tecâvüze uğradı.
Sakîfliler durumu Rasûlullah'a arz ettiler. Sakîf temsilcileri, Medine'den ayrıldıktan iki veya üç gün sonra Hz. Mugîre, eline, bir balta aldı. Rabbe'nin üzerine çıktı. Kendi kavim velcabîlesi olan Muattiboğulları, Urve bin Mes'ûd gibi vurulur, öldürülür korkusuyla silahlanarak Hz. Mugîre'nin yakınında, dikilmiş duruyorlardı.
O sırada, Ebû Süfyân da oraya geldi. Müşrik kadınları gelip başlarını 3çnıışlar, erkeklerinin, kılıçla çarpışmaksızın, Rabbe'yi, Müslümanlara teslim ettiklerine yanıyorlar, ağlıyorlardı. Köleler, çocuklar, erkekler, perıç kızlar gelmişlerdi. Herkes, Lât'ın yıkınından dolayı endişeli bulunuyordu.
Hz. Mugîre, elindeki balta ile, Lâfa bir darbe indirdi. Ebû Süfyân dedi ki: Vah vah sana! Eyvahlar olsun sana!
Hz. Mugire titrer gibi yaparak arkasının üzerine yıkıldı. Tâif halkı, birden çığlık kopardılar. Dediler ki:
“Allah, Mugire'yi rahmetinden uzak etsin! Rabbe, onu öldürdü!”
Hz. Mugire'nin yıkılıp düştüğünü görmelerine çok sevindiler. Dediler ki:
“Sizlerden, ona yaklaşmayı, onu yıkmaya kalkışmayı göze alabilecek kim var? Vallahi, ona güç yetirilemez! Hayır! Siz, Rabbe'nin, kendisini ^uyamayacağını, savunamayacağını sanıyordunuz! İşte o, kendisini korumuş ve savunmuştur!”
Mugire, bir müddet o hâl üzere kaldıktan sonra, silkinip oturdu. Sonra tâif halkına seslendi:
"Ey Tâifliler! Araplar, "Arap kabileleri içinde sizlerden daha akıllı bir kabîle yoktur" derlerdi. Meğer, Arap kabileleri içinde sizden daha ahmak bir kabile yokmuş!
Yazıklar olsun size! Lât ve Uzzâ dediğiniz nedir ki? Şu taşlar gibi birer taştırlar! Taştan, kerpiçten ibarettirler! Onlar, kendilerine kim tapıyor, kim tapmıyor bilemezler!
“Yazıklar olsun size! Lât, hiç işitir mi? Hiç görür mü? Hiçbir yarar veya zarar verir mi? Geliniz, Allahın affına ve lütfuna sığınınız! Ona ibâdet ediniz!”
Hz. Mugîre, Tâiflilere, putların hiçbir şey yapamadıklarını belirttikten sonra, yamndakiîerle birlikte Rabbe'yi yıkmaya, taşlan, birer birer yere indirmeye devam etti. En sonunda, onu yerle bir edince, Tâifliler şaşırıp kaldılar.
Lât'ın kapıcısı ve bakıcısı olan Aclân bin Attâb, Mâlikoğullarındandı. Ondan sonra bu hizmeti, oğulları görmekte idi. Lât'ın bakıcısı diyordu ki:
Göreceksiniz ki, temeline inilince, temel öyle bir kızacaktır ki, o kızgınlıkla, onları yerin dibine batıracaktır!
Hz. Mugire bunu işitince, temelini de kazmaya başlayıp, adam boyunun yansına kadar kazdı. Temeline kadar indi. Orada bulunan, altın ve gümüşleri çıkardı.
Putun bulunduğu yerdeki mallar, bir araya toplanınca, Hz. Mugire, Ebû Süfyân'a dedi ki:
“Rasûlullah efendimiz, bu maldan, Urve ile Esved'in borçlarını ödemeyi sana emretmişti.” Bunun üzerine, onların borçlarını ödediler.
Hz. Mugire, Tâif'i küfür karanlığından nura kavuşturup, Mekke'ye, Rasûlullahın yanına döndü. Veda haccına katıldı. Rasûlullahın âhirete teşriflerinde teçhiz ve tekfinde vazife aldı. Peygamberimiz kabre indirildikten sonra, üzerine toprak atılırken yüzüğünü düşürdü. Hz. Ali'ye durumu arz edip, kabirden yüzüğünü almak istedi. Müsaade verilince, kabre inip, yüzüğünü alırken, Peygamberimizin ayaklarını sıvazladı. Böylece Rasûlullahın mübarek bedenine son defa elini süren kişi oldu.
Bundan dolayı, "Rasûlullahtan son ayrılan insan benim" derdi.
Kureyşli müşrikler, Benî Sakîf kabilesi reisi olan amcası Urve bin Mes'ûd'u elçi olarak gönderdi. Urve, konuşma esnasında cahiliyye âdetinde olduğu gibi, Peygamberimizin sakalını tutup, okşamak istedi.

Hz. Mugire, amcası Urve'ye kılıcının ucuyla müdâhale ederek, Resûlüllahın mübarek sakalına dokunmaktan menetti. Amcası, onun Rasûlullah'a olan sevgisi, muhabbeti ve bağlılığı karşısında hayrete düştü.
Hz. Mugîre, Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinde, yalancı peygamberlik iddiasında bulunan Müseylemetül-Kezzâb ve dînden dönen mürtedler üzerine gönderilen orduda vazife aldı. Yemâme harbinde mürtedlere, Şam ve Yermük'de de Rumlara karşı savaştı. Yermük'de bir gözü yaralandı.
Hz. Ömer'in hilâfetinde Irak'ta yapılan fetihlere de katıldı. İran'daki Sâsânî İmparatorluğunun sonunu getiren Kadisiye Meydan Muharebesi öncesinde, Müslümanların sefirliğini yaptı. Zulüm üzerine kurulan İran Sâsânî kumandanlık sarayının şaşaası ve kumanda heyetinin süslü elbiselerine karşı, Mugire'nin sâde kıyafeti ve vakarlı hâlini gören İran kumandanları şaşırdılar.
Hz. Mugire, Sa'd bin Ebî Vakkâs tarafından sefir olarak gönderilmişti. İranlılar, sert konuşup, Müslümanları korkutacaklarını zannettiler. Söz sırası Mugire'ye gelince, o, büyük bir cesaretle konuşmaya başladı ve şöyle dedi:
İ"slâmiyet'in esaslarına göre, herkes Allahu Teâlâ indinde bir kul olarak eşittir. Hiç kimsenin diğerine karşı bu hususta bir imtiyazı yoktur."
Mugire hazretlerinin bu sözlerini dinleyen İran heyeti, şaşkın bir vaziyette birbirlerine bakıp, ne söyleyeceklerini ve ne yapacaklarını şaşırdılar ve telâşa düştüler. Telâşı ve şaşkınlığı daha çok artan İran Başkumandanı Rüstem, yakut, inci ve elmaslarla süslü olan kılıcını Hz. Mugire'ye göstererek dedi ki:
"Sefir hazretleri, bu kılıç çok insanlar tarafından birçok kere öpülmüştür."
Bu söz karşısında büyük bir dahî olan Hz Mugire şöyle cevap verdi:
"Senin kılıcını öpenler, yaltakçılık yaparak kılıcını değil, onun kınını öpmüşlerdir."
Sonra kendi kılıcını göstererek dedi ki:
"Bu kılıç ondan daha keskin ve daha çok bilenmiştir."
Bu görüşmelerden sonra anlaşmaya varılamadı ve yapılan Kadisiye Meydan Muharebesinde, Müslümanlar galip geldi. Bu savaşta, Hz. Mugîre büyük bir kahramanlık göstermiştir. Mugire hazretleri bir kadınla evlenmek istemişti. Peygamber efendimiz Mugîre'ye buyurdu ki:
"Onu gördün mü?"
"Hayır yâ Rasûlallah."
"Onu gör! Zira birbirinizi görmeniz, aranızdaki muhabbeti artırır." Hz. Mugire buyurdu ki:
"Bir kimse evine girdiği zaman selâm verirse, şeytan, "Artık, benim burada duracak bir yerim kalmadı" der.
Sofraya oturup yemek yemeye başladığı zaman, Allahû Teâla'nın adını anarsa, yâni Besmele-i şerîfeyi söylerse, şeytan bu sefer de, "Benim burada ne duracak yerim, ne de yiyecek bir şeyim kaldı" der.
Su içeceği zaman, Allahü teâlânın adını anarsa, şeytan bu sefer de şöyle der: "Artık burada benim için ne durak, ne yemek, ne de içmek kaidi." Şeytan, bundan sonra eli boş olarak çıkar gider.
Hz. Mugire, dâhi olup, teşkilâtçı bir Sahabeydi. Zekâ ve aklını, meşhur dâhilerden Halîfe Hz. Muâvıye de takdir ederdi. Büyük meseleleri üstün görüşüyle hemen hâlledip, en sıkışık durumlarda bile bir çıkar yol bulurdu.
Dini ilimlere vakıf ve tedbir sahibiydi. Pek çok talebe yetiştirip, bunlara dînî ilimleri öğretip, hadis-i şerif rivayet etti. Yüzotuzüç hadis-i şerif rivayet etti.
Vefatına kadar Küfe valisi kaldı. Kûfe'de 670 senesinin Şaban ayında, yetmiş yaşında taundan vefat etti. [14][14]
Müslüman insan, inancı dairesinde meşru olan her vazifeyi icra etmeye hazır olan insandır.

Hz. Muhammed Bin Mesleme (R.Anh)

Bedir savaşından sonra Mekkeli müşriklerin ölüleri hakkında ağıtlar, şiirler söyleyerek müşrikleri kışkırtan, Peygamberimize ve Müslümanlara dit uzatarak fitne çıkartan, hattâ Peygamberimize suikast tertiplemeye kalkışan Kâ'b bin Eşref adlı bir Yahadi zengini vardı. Peygamber efendimiz Ashâb-ı Kirama buyurdu ki:
"Kâ'b bin Eşrefi kim öldürür?" Çünkü o, Allah ve Rasûlüne eza etmiştir.
Muhammed bin Mesleme dedi ki:
"Yâ Rasûlaliah! Ben onu senin için öldürür, onun sesini kısarım." Bunun üzerine Rasûlullah efendimiz şöyle buyurdu:
"Gücün yeterse bu işi yap!"
Bunun üzerine Muhammed bin Mesleme, evine döndü. Sonra Ebû Naile, Abbâd bin Bişr, Haris bin Evs, Ebû Abs ve İbni Cerîr'in yanına gidip, meseleyi onlara açtı. Hepsi uygun görerek, "Beraber öldürürüz" dediler.
Bundan sonra, birlikte Peygamber efendimize gelerek dediler ki:
"Yâ Rasûlallah! İzin buyurursanız, biz Kâ'b ile konuşurken, sizinle ilgili olarak onun hoşuna gidecek bazı sözler söylemeliyiz."
Peygamber efendimiz, onlara buyurdu ki:
"Bu hususta istediğinizi söylemeniz size helâldir."
Elfaz-ı küfür, yani küfrî sözler sadece ikrahı mülci karşısında söylenmezler. Bozan ikrahı mulci olmadığı halde

[14][14] Hayatis Sahabe/M. Yusuf Kândehievî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverıın Min Hayalü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty.

de sırf İslâm'ın ve müslümanları maslahatına uygun olarak bir tağutu veya tağuti bir mahkemeyi ortadan kaldırmak için de söylenebilirler.
Nasıl ki, Muhammed b. Mesleme (R.a.) ve arkadaşlarının Allah ve Peygamber düşmanı Ka'b b. Eşrefi öldürmek için söyledikleri sözler ikrahı mulci karşısında söylenmemışlerse aynı şekilde bugün de küfrü ve harbi kâfirleri ortadan kaldırmak için elfaz-i küfür söylenebilir. Ancak burada dikkat edilecek en önemli nokta, Muhammed b. Mesleme (R.a.) ve arkadaşları, müslümanların hem peygamberleri ve hem de imamları olan Hz. Muhammed (sav)'den izinli olmaları ve Ka'b b. Eşrafı öldürmekten başka bir şey ile meşgul olmamalarıdır. Bugün istilâ altındaki İslâm topraklarında böyle bir maslahata binaen elfaz-ı küfür kelimeleri kullanmak suretiyle küfrî kurumları ve harbi mürted ve kâfirleri ortadan kaldırmaları için müsiümanların harb emirlerinden izin almaları ve aldıkları görevin dışına çıkmamaları gerekir. Çünkü Muhammed b. Mesleme (R.a.) ile arkadaşlarının durumlarında bunu görüyoruz.
Muhammed bin Mesleme ve arkadaşları, aralarında istişare yapıp bir plân hazırladılar. Bundan sonra Muhammed bin Mesleme, Kâ'b bin Eşrefin yanma giderek dedi ki:
“Şu Muhammed, bizden sadaka istedi. Bize çok vergi yükledi. Onun için senden ödünç bir şey almak için geldim. O sizi daha da bıktıracak.”
İşte ona bir defa uymuş bulunduk. Ona tabi olmakta devam edeceğiz. Bakalım sonu ne olacak? Şimdi sen bize biraz ödünç hurma ver.
“Evet vereyim, fakat bana bir şeyi rehin vermelisiniz.” Muhammed bin Mesleme ile yanındakiler sordu:
“Ne istersin?”
“Kadınlarınızı rehin isterim!”
“Kadınlarımızı sana nasıl rehin verebiliriz? Sen yakışıklı birisin. Kadın gönlü, meyledebilir.”
“O zaman oğullarınızı rehin verin!”
“Onları da rehin veremeyiz. Onlardan birine, bir iki deve yükü hurmaya karşılık rehin olundu diye sövülür ki, bu bizim hiç unutamıyacağımız bir leke olur. Fakat sana silâhımızı ve zırhımızı rehin verebiliriz.”
Kâ'b bu teklifi kabul etti. Onlara, ne zaman geleceklerini de bildirdi.
Muhammed bin Mesleme, belirtilen gece Kâ'b'ın kalesinin yanına gitti. Beraberinde, Kâ'b'ın süt kardeşi Ebû Naile de vardı. Kâ'b onları kaleye çağırmıştı.
Kâ'b gelenleri karşılamak için aşağı inerken Kâ'b'ın karısı dedi ki:
“Bu saatte nereye gidiyorsun?”
“Gelenleri karşılamaya iniyorum.”
“Bu durum bana pek iyi gelmiyor. Sanki bana kan dökülecek gibi geliyor.”
“Yok yok zannettiğin gibi değil, onlar Muhammed bin Mesleme ile süt kardeşim Ebû Nâile'dir. O iyi bir gençtir. Geceleyin, kılınç vuruşmasına bile çağırılsa, hiç tereddüt etmeden gelir. Böyle birisidir.”
“Yine de sen aşağı inme! Onlarla konağın damından konuş!”
“Yiğite yaraşan, çarpışmaya, süngülenmeye davet edilse bile icabet etmektir.”
Kâ'b böyle söyledikten sonra aşağı indi.
Muhammed bin Mesleme, bu arada üç kişiyi kaleye soktu. Bunlar Ebû Abs, Haris bin Evs, Abbâd bin Bişr idi. Muhammed bin Mesleme arkadaşlarına dedi ki:
“Kâ'b gelince, ona saçını koklayacağımı söyler, başını tutup koklarım. Siz, benim, Kâ'b'ın başını iyice yakaladığımı gördüğünüz zaman, kılıçlarınızla, Kâ'b'a vurunuz. Böylece "Harb hiledir" hadîs-i şerifine uygun hareket etmiş oluruz.
Kâ'b bin Eşref, güzel giyinmiş bir şekilde güzel koku saçarak, onların yanma gelmişti. Muhammed bin Mesleme, Şimdiye kadar böyle güzel koku koklamadım" diyerek Kâ'b'ın yanına vardı. Kâ'b gururlanarak cevap verdi:
Dünyanın en güzel kokularını kullanırım. Muhammed bin Mesleme dedi ki:
“Güzel kokulu saçını koklamama izin verir misiniz?”
Kâ'b, müsâade ettiğini söyledi. Muhammed bin Mesleme, onun başını yakalayıp, arkadaşlarına seslendi:
“Allah ve Rasûlüllah düşmanına vurunuz!”
İlk kılıç vurulduğunda, Kâ'b şiddetle bağırdı, ancak ölmedi. Bunu gören Muhammed bin Mesleme hançeriyle Kâ'b'ın karnını göbeğinden kasığına kadar yırttı. Kâ'b, öyle bir çığlık kopardı ki, çevrelerindeki evlerden bu feryadı duymayan kalmadı. Kâ'b yere yıkılıp öldü.
Fedaîler bundan sonra oradan süratle uzaklaştılar. Yahudiler kaleden inip bir müddet onları takip ettilerse de, yolu şaşırarak bulamadılar. Mücahidier, Medine'ye girdiklerinde, Rasûlüllah efendimiz namaz kılmıştı. Mücahidlerin tekbîr seslerini işitince, kendileri de, tekbîr getirdiler. Muhammed bin Mesleme, Resülüilah efendimize, Kâ'b'ın öldürüldüğünü haber verdi. Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
“Muradınıza erdiniz. Fedailer de;”
“Evet yâ Rasûlallah! Allahın ve Resûlüllahın bir düşmanı daha hak ettiği cezayı buldu,” dediler.
Kâ'b'ın öldürülmesi, hicretin üçüncü yılının Ramazan ayında oldu. Bedir savaşından sonra Benî Nâdir Yahudileri, Peygamberimizi yurtlarına da'vet edip, suikast yapmak istemişlerdi. Bunun üzerine Peygamberimiz onların bu tutumunu öğrendi. Muhammed bin Mesleme'yi çağırarak buyurdu ki:
“Nâdiroğulları Yahudilerine git! Onlara, "Rasûlüllah beni size; 'Yurdumdan çıkıp gidiniz! Burada benimle

birlikte oturmayınız! Siz bana bir suikast plânı kurdunuz! Size on gün süre tanıyorum. Bu müddetten sonra, *buralarda sizden kim görülürse, boynu vurulacaktır' emrini bildirmek üzere gönderdi"* de!
Bu emir üzerine Muhammed bin Mesleme, Nâdiroğulları Yahudilerinin yurduna varınca, onlara dedi ki:
Musa aleyhisselâma Tevrat'ı indirmiş olan, Allah aşkma doğru söyleyiniz: Muhammed aleyhisselâm Peygamber olarak gönderilmeden önce, Tevrat önünüzde iken, size geldiğim ve şu meclisinizde bana Yahudiliği teklif ettiğiniz zaman ben size, "Vallahi ben asla Yahûdî olmam" demiştim. O zaman siz de bana cevaben, "Senin dîninden başka din yoktur. Senin anladığın, istediğin, duyup işittiğin Hanîf dîninin aynısıdır! Size gelecek olan Peygamber, hem şeriat sahibidir, hem savaşçıdır. Gözlerinde biraz kırmızılık vardır. Kendisi Yemen tarafından gelecek, deveye binecek, ihrama bürünecek, bedeni yumuşak ve kuvvetli, kılıcı boynunda asılı bulunacak, konuştuğu zaman hikmet konuşacaktır" dememiş miydiniz?
Yahudiler bunu itiraf etmelerifre rağmen İslâmiyeti kabul etmemişlerdi. Muhammed bin Mesleme ayrıca Resûlüllahın emrini onlara bildirdi. Bunun'üzerine Nâdiroğulları yüklerini toplayıp, topraklarını terkederek yurtlarından oldular ve ihanetlerinin cezasını gördüler. Hayber gazvesinde, Hayber kalelerine yapılan hücumlarda Muhammed bin Mesleme en önde bulunuyordu. Henüz Hayber fethedilmemişti. Muhammed bin Mesleme dedi ki:
“Yâ Rasûlallah! Bugün çok üzgünüm. Yahudiler kardeşim Mahmûd bin Mesleme'yi şehîd ettiler.”
Bunun üzerine Peygamber efendimiz buyurdu ki:
“Düşmanlarla karşılaşmayı istemeyiniz. Allahtan sağlık ve afiyet dileyiniz. Çünkü siz, onlardan başınıza neler geleceğini bilemezsiniz. Düşmanla karşılaştığınız zaman, "Allahım! Bizim de Rabbimiz, onların da Rabbi sensin. Hepimiz senin kudretin altındayız. Onları öldürecek, ancak sensin" diye dua ediniz, ondan sonra oturunuz. Sizi sardıkları zaman tekbîr getiriniz. Ey Muhammed bin Mesleme! Sana müjde! Yarın, inşaallah, kardeşini öldüren öldürülecek ve Yahudi savaşçıları, kaçacaklardır."
Şehidler ailesini teselli etmek, Peygamber (sav)'in sünnetindendir. Muhammed b. Mesleme (R.a.)'ın hayatı muharebe meydanlarında geçti. Hz. Osman ve Hz. Ali'nin halifelikleri sırasında artık ihtiyarlamış olduğundan, Medîne'de sakin bir hayat yaşadı. Hz. Muâviye (R.a.)'nin halifeliği sırasında yetmişyedi yaşında iken, 664 yılında Medine'de vefat etti, Bakî kabristanına defnedildi. [15][15]
Sahabe, hayatını Allah'ın dinine adamıştı. Din için her türlü fedakârlıkta bulunuyorlardı. Bazan tebliğci, bazan de savaşçı oluyorlardı. Onlar Allah'ın razısını kazanmayı dünyalar kazanmaya tercih etmişlerdi. Allah'ın rızasını kazançların en mühimi kabul etmek, bir sahabe anlayışıdır. Yani sahabe fıkhıdır.

Hz. Mus'ab Bin Ümeyr (R.Anh)

Ashab-ı Kiram'in ileri gelenlerinden Künyesi Ebâ Muhammed'dir. Mekke'nin zengin ailelerinden olup, yakışıklı ve güzel giyinen bir gençti. Anne ve babası onun üzerine titrerdi. Özellikle, Mekke'nin en zenginlerinden sayılan annesi, oğluna güzel elbiseler giydirir ve güzel kokular sürerdi. Mekkelilerle onu hayranlıkla seyrederlerdi. Bir defasında Hz. Peygamber de onun hakkında şöyle buyurmuştu:
"Mekke'de Mus'ab b. Umeyr'den daha güzel giyinen, daha yakışıktı ve nimetler içinde yüzen başka bir genç görmedim."[16][16]
Allah'a yemin olsun ki Mus'ab b. Umeyr'in veya müslümanların arasındaki lakabıyla "Mus'abu'l-Hayr"ın hikâyesi, en ilginç hikayedir. İslâm'ın rengini verdiği, Muhammed (sav) in terbiye ettiği kimselerden biridir.
Mus'ab, Mekke'de o günün şartlarına göre zenginlik ve ihtişam içinde yaşarken, Hz. Peygamber (sav)'in insanları İslâm'a davet ettiğini öğrendi. Mekke bütün problemlerini, uğraşlarını bir tarafa bırakmış, sadece Allah Rasûlü ve O'nun getirdiği din ile meşgul oluyordu. Refah içindeki bu genç de insanlar içinde bununla en çok ilgilenenlerdendi.
Gençliğine rağmen meclislerin vazgeçilmez insanı olan Mus'ab, her mecliste bulunması istenen bir şahsiyet olmuştu. Sözlerinin güzelliği ve aklının üstünlüğü kendisine bütün kalbleri ve kapıları açıyordu.
İşitti ki, Allah'ın Elçisi ve O'na inananlar Kureyş'in erişemeyeceği ve eziyet edemeyeceği uzaklıkta bir yerde toplanıyordu. Burası Safa tepesinde Erkam'm eviydi. Hiç tereddüt ve duraksama göstermeksizin bir akşam Daru'l-Erkam'a gitti.
Orada Allah'ın elçisi vardı. Ashâbıyla karşılıklı oturmuşlar, onlara Kur'an okuyor, onlarla beraber Allah için namaz kılıyorlardı.
Mus'ab adeta yerinde duramıyordu. Rasûlüllah'ın kalbinden fışkırıp, dudaklarından akan ayetler, kulaklara ve gönüllere yollanıyordu. Öyle ki Musa'b'ın gönlü, o akşam dolu dolu olmuştu. Öylesine huzurla dolmuş ki, sanki yerden kopup kanatlar üzerinde uçuyordu. O sırada Allah Rasûlü mübarek sağ ellerini uzattılar ve kalbi çarpan gencin omuzuna dokundular. İşte o an okyanus derinliğindeki sakinliğe ermişti. İman nuruyla aydınlanan ve İslâm ile şereflenen genç, adeta olgunlaşmış, hayatının akışı değişmişti
Mus'ab'ın annesi Hunnas binti Malik, korkunç güçte bir şahsiyete sahipti. Mus'ab müslüman olduğunda,

---

[15][15] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; 'Hilyetül Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sabnbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty
[16][16] İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut 1960,111, 116

yeryüzünde korktuğu yegâne kimse annesiydi. Bütün Meleke ileri gelenleri ona baskı yapsalar veya üzerine gelselerdi, ona daha hafif gelirdi. Annesinin düşmanlığı bütün bunların yanında güç yetirilemeyecek korkunçluktaydı. O anda hemencecik düşündü ve Ailah'm hükmü yerine gelinceye kadar müslümanlığını gizlemeye karar verdi.
Daru'l-Erkam'a artık sürekli gidip geliyor, Resûlüllah'ın dizi dibine oturuyordu. İman ettiği ve imanını annesinden gizlemekle öfkesinden kurtulduğu için son derece mutluydu. Fakat özellikle bu günlerde Mekke'de bir sırrın gizli kalması imkânsızdı. Kureyş'in gözü, kulağı inananların üzerinden eksik olmuyordu.
Daru'l-Erkam'a gizlilikle giren Osman b. Talha ilk olarak Mus'ab! gördü. Bir seferinde de onu Muhammed (sav) gibi namaz kılarken gördü. Adeta çöl rüzgarları birbiriyle yarış etti de hemen haberi Musa'b'ın annesine yetiştirdiler. Mus'ab, annesi, kabilesi ve bütün Mekke ululları huzurunda dimdik durmuş, Hak'ka olan kesin bağlılığını ve sebatım onlara Kur'an'dan ayetler okuyarak gösteriyordu.
Allah Rasûlü Kur'an'la onların kalplerini yıkıyor; hikmet, şeref, adalet ve takva ile dolduruyordu. Annesi Kur'an okuyan Mus'ab'ı susturmak için harekete geçtiyse de Onun güzelliği, yumuşaklığı karşısında pek bir şey yapamadı. Annelik duygusu ağır bastı, dövmek ve işkence etmek gibi şeylerden vazgeçti. Ama ilahlarına dil uzatmasından dolayı da başka bir cezalandırma usûlüne baş vurdu. Böylelikle Mus'ab'ı evinin direklerinden birine bağladı, kapıyı da üzerine kilitledi. Bu durum müslümanlardan bir kısmının Habeşistan'a hicret haberini alıncaya kadar sürdü.
Bunu duyar duymaz çareler aramaya koyulan Mus'ab, bir gün annesi ve muhafızını gaflete getirip, Habeşistan'a muhacir olarak gitti.
Habeşistan'a hicret eden ilk kafileye katılıncaya kadar hapiste tutulan Hz. Mus'ab, hicret imkânı çıkınca, dînini daha rahat bir şekilde yaşayabilmek için Habeşistan'a hicret etti. Habeşistan dönüşünde Hz. Mus'ab'ın durumu tamamen değişmiş ve bu nazlı delikanlının yerini, kalbi İslâm ve imanla dopdolu iradesi güçlü kuvvetli, metin bir genç almıştı. Annesi ondaki bu kararlılık ve metaneti görünce, üzerindeki baskısını biraz hafıfletmek zorunda kaldı.
Habeşistan'da diğer muhacir kardeşleriyle birlikte bir zaman kaldılar, sonra tekrar Mekke'ye döndüler. Rasûlullah'ın emri üzerine ikinci defa Habeşistan'a hicret ettiler.
Mus'ab için Habeşistan da Mekke de eşitti. Her yer ve zamanda imanı tecrübesini arttırarak sürdürüyordu. Muhammed (sav)'in tavsiye ettiği ibadetleri yaparak hayatının rengini koruyordu. Rabb'ine olan yakınlığı arttıkça kalbi artıyordu.
Bir gün Rasûlüllah'ın etrafında oturan müslümanların yanına gitti. Ansızın onu gören müslümanlar şefkatle başlarını kaldırıp baktılar, sonra bakışlarım indirdiler, bazılarının gözleri yaşarmıştı. O'nu eski, döküntü bir elbise içinde görmüşlerdi. Halbuki onun imandan önceki hayatı refah ve bolluk içindeydi. Allah Rasûlü bakışlarını ona çevirdi ve mübarek dudaklarından şu sözler döküldü; "Mus'ab'ı böyle görüyorum. Onun kadar ailesinin bolluk içinde gark ettiği kimse yoktur Mekke'de. Ama o; bütün bu boîluğu ve varlığı Allah ve Rasûlü'nün sevgisi uğruna terk etti."
Annesi onun dinini terk etmesinden dolayı ma! varlığından faydalanmayı yasakladı. Oğlu bile olsa ilahlarını terkeden, onların aleyhinde konuşan bir kimseye asla yiyecek vermezdi.
Son olarak annesi, Habeşistan dönüşü onu tekrar hapsetmek istedi. Hapsetmeye yardımcı olan herkesi öldüreceğine dair yemin edince annesi onun ne kadar kararlı olduğunu bildiği için bıraktı. Hem annesi hem kendisi bu esnada ağlıyorlardı. Bu son veda anı; annenin küfürde aşılacak direnişini, oğlun da imanda şaşılacak sebatını sergiliyordu. Anne oğlunu evinden kovdu ve şöyle haykırdı:
"İstediğin yere git. Artık ben senin annen değilim." Musa'b annesine yaklaştı ve:
"Ey anneciğim! Sana yardımcı olmak istiyorum ve senin adına endişe ediyorum! Allah'ın bir olduğuna ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet getir." dedi. Annesi cevaben:
"Parlayan yıldıza yemin olsun ki, senin dinine asla girmem. Aklım zayıf, görüşüm kıt değil."
Böylelikle Musa'b rahatı ve bolluğu bir tarafa itip, eski elbiselere ve bir gün tok birçok gün aç kalmaya razı oldu. Çünkü onun ruhu yüce inanç aydınlığı ve Allah'ın nuruyla dopdolu olmuştu. Adeta o başka bir insan olmuş, gözü cilalanmış, ruhu aydınlanmıştı.
Bu sırada Birinci Akabe Beyati olmuş ve Medinelilerden bir grup İslâm'ı kabullenmişti. Kendilerine İslâm'ı anlatmak ve diğerlerine de tebliğ yapmak için Rasûlüllah'tan bir muallim öğretici istediler. Hz. Peygamber de bu önemli görev için Hz. Mus'ab b. Umeyr'i görevlendirdi. Hz. Mus'ab onlara hem namaz kıldıracak, hem Kur'an öğretecek, hem de diğer insanlara İslâm'ı anlatacaktı ve yeni kimseleri İslâm'a davet edecekti. Böylece Medine'ye ilk hicret eden sahabe Mus'ab b. Umeyr oluyordu. Medine'de ilk cuma namazını da Mus'ab b. Umeyr kıldırdığı kaynaklarda ifade edilir.[17[17]] Mus'ab b. Umeyr (R.a.), İslam'da ilk elçi ve ilk muallimdir. Aynı zamanda ilk Cuma namazını kıldıran cuma imamdır.
Hz. Rasûlüllah (sav), Mus'ab b. Umeyr (R.a.)'ı görevlendirirken O, Ensar'a İslâm'ı öğretecek, başkalarının da Allah'ın dinine girmelerini sağlayacak ve Medine'yi büyük hicret günü için hazırlayacaktı. Halbuki yaşça, makamca, Allah Rasûlü'ne yakınlık bakımından ondan daha önde olanları vardı ashâb içinde. Ama Allah Elçisi

---

[17[17]] İbn Sa'd, a.g.e., III, 318

Mus'ah'u'l-Hayr'ı tercih etmiş, onu seçmişti. En ağır yükü, ona bırakıyor, hicret yurdu olacak olsa Medine'de İslâm'ın geleceği ellerine teslim ediliyordu. Az bir zaman sonra bütün bir dâva adamları, savaşçılar, mücahidler orada bulunacaktı.
Mus'ab Allah'ın kendisine bahşettiği üstün akıl ve yaratılışla emaneti yüklendi. Onun zühdü, yüceliği ve ihlası ile karşılaşan Medine ehli dalga dalga İslâm'a girdiler. Mus'ab Medine'ye geldiğinde Akabe'de Allah Resûlü'ne bey'at eden 12 kişi vardı. Onlar da Allah ve Rasûlü'ne icabet .edeli ancak bir kaç ay olmuştu. Bir sonraki hac mevsiminde yapılan Akabe bey'atmda Medine'liler Mekke'ye Rasûlüllah ile buluşmak için temsilciler gönderdiler. Mus'ab'ın önderliğinde gelen müslümanların sayısı yetmiş kişiydi. Mus'ab dehası ve zekasıyla Allah Rasûlü'nün ne kadar isabetli bir tercih yaptığını ispatlamıştı.
Mus'ab verilen elçilik görevini tam olarak ifa etmişti. Böylelikle, Mus'ab b. Umeyr (R.a.), Allah 'a davetçi, Allah'ın diniyle insanları hidayete çağıran mübeşşirdi. Kendisine inandığı Allah Resulü gibi sadece Hakk'ın rızasını düşünüyordu. Es'ad b. Zürare'nin yanında misafir olarak kalıyordu. İkisi birlikte kabileleri, evleri, toplantı yerlerini, dolaşıyorlar, yanlarında bulunan Allah'ın kitabından insanlara okuyorlar, onları "Allah, tek bir ilahtır." kelime-i ilâhisine davet ediyorlardı. Öyle durumlar meydana geliyordu ki davet esnasında, eğer zekası ve ruh yüceliği olmasa hem kendisi hem de beraberinde olanlar helak olabilirdi.
Bir gün vaaz ederken ansızın Usayd b. Hudayr çıka geldi. Bu adam Mekke'nin ileri gelenlerindendi. Kızgınlık ve öfke ile, kavmi arasında dine fitne çıkarsa, ilahlannı terke çağıran ve daha önce hiç duymadıkları, alışmadıkları bir tek İlah'tan söz eden kişiye doğru yürüdü.
Onların ilahları hep belli yerlerde duruyordu. Bir kimse ilahlarına ihtiyaç duyduğunda yerini biliyordu, o tarafa yönelir ve o ilah ta onun zararını giderir, duasını kabul ederdi. Muhammed'in İlahına gelince Mus'ab'ın davet etmiş olduğu bu İlah'ın ne yeri belliydi ne de bir kimse O'nu görebiliyordu.
Mus'ab'la oturup sohbet eden müslümanlar Usayd'ın ansızın gelişini görmemişlerdi, fark ettiklerinde dağıldılar, sadece Mus'ab dimdik ayakta kalmış ve onu yumuşaklıkla İslâm'a çağırıyordu. Usayd geldi, önünde durdu ve şöyle dedi: "Sizi bölgemize getiren nedir? Zayıf akıllı kimseler mi? Eğer hayatta olarak çıkmak istiyorsan derhal buradan ayrıl.
Mus'ab ise bütün vakar ve yumuşaklığım koruyarak: "Oturup dinlemez misin? Eğer davamızı beğenirsen Kabul edersin. Eğer beğenmezsen, istediğin şeyi sana zorla kabul ettirmeğe çalışmayız."
Usayd, akıllı ve zeki bir kimseydi. Mus'ab'ın sadece kendinde olanı sunma gayretini gördü ve Mus'ab onu sadece dinlemeye çağırıyordu. Eğer kabul ederse ne âlâ değilse Mus'ab onun bölgesini terk edecek, başka bir kimse, bölge ve kabileye zarar ziyan vermeksizin gidecekti.
Usayd, tamam diyerek kılıcını yere koydu ve oturdu. Daha Mus'ab Kur'an'dan az bir ayet okuyup tefsir etmişti ki, Usayd'da bir takım değişikliklerin olduğu görülmeye başladı. Mus'ab daha sözünü bitirmeden Usayd "Ne doğru ve ne güzel bir söz! Bu dine girmek isteyen ne yapmalıdır?" dedi. Bunun üzerine Musa'b ona yöneldi ve sadece elbise ve bedenini temizler, Allah'tan başka ilah olmadığına dair şahadet getirirsin" dedi.
Usayd, az bir süre onlardan ayrıldı ve tertemiz su damlaları saçlarından dökülür bir vaziyette yanlarına geldi: Allah'tan başka İlah olmadığına, Muhammed (sav)'in Allah'ın Rasûl olduğuna şahadet ederim." diye inancını ilân etti.
Haber, ışık hızıyla Medine'ye yayıldı. Sa'd b. Muaz, Mus'ab'a geldi, dinledi ve müslüman oldu. Sonra onu Sa'd b. Ubade'ye okudu, o da İslâm nimetine erdi. Medine ehli birbirlerine "Usayd b. Hudayr, Sa'd b. Muaz ve Sad b. Ubade müslüman olmuşlar biz ne duruyoruz. Haydi Mus'ab'a gidelim ve iman edelim..." diyorlardı.
Mus'ab b. Umeyr (R.a.) insanların kalblerini kan ile değil, Kur'an ile fetheden bir yürek fatihidir. Yürek fatihleri İnsanları ve ülkeleri kan ile Kur'an ile fethederler.
Mus'ab b. Umeyr (R.a.), yapmış olduğu faaliyetlerle Medine İslâm devletine zemin hazırlamıştır. Bir yıl sonra Mekke'ye, hac mevsiminde yanında yetmiş kişi ile geîen Mus'ab b. Umeyr, Hz. Peygamber (sav)'e İslâm'ın Medine'deki hızlı yayılışının müjdesini verirken şöyle demişti: "İslâm'ın girmediği ve konuşulmadığı ev kalmadı." Başta Hz. Peygamber olmak üzere bütün müslümanlar bu habere çok sevindiler. İslâmî davet ve tebliğin sınırı hususunda sahabenin fıkhı, İslam'ın girmediği ve konuşulmadığı tek bir evin kalmamasıdır. Dolayısıyla davet ve tebliğ faaliyetlerinde Mus'ab b. siretinden hayatlarına izler taşımak isteyenler, yaşadıkları yörede, beldede İslâm'ı bütün evlere aslına ve usûlüne uygun bir şekilde götürmelidir ve hane sahipleriyle İslâm'ı konuşmalıdırlar. İslâm'ı içinde yaşadıkları toplumun gündemi haline getiremeyenler veya gündemde tutmayanlar, İslâm devletine sahip olamazlar.
Mus'ab b. Umeyr (R.a.), Mekke'ye dönüşünde yine inancının kavgasını vermeye devam etti. Mus'ab'in Mekke'ye döndüğünü haber alan annesi onu tekrar hapsetmek istedi. Ancak Mus'ab bütün bunlara karşı olgun bir müslüman tavrını takınarak imanında direndi ve annesini bundan vazgeçirdi. Onun annesini İslâm'a daveti bir sonuç vermediği gibi annesi de Mus'ab'ı yolundan döndürememişti.
Hz. Peygamber (sav)'in yanında iki ay kadar kalan Mus'ab b. Umeyr, Hicretten on iki gün önce Medine'ye vardı. Hz. Peygamber (sav) onu Sa'd b. Ebî Vakkas (R.a) ve Ebû Eyyûb el-Ensârî (R.a) ile kardeş ilan etmişti.[18][18] Bedir savaşında muhacirlerin sancağı onun elindeydi. "Rasûlüllah'ın bayraktan" olarak ün yapmıştı. Bedir

[18][18] İbn Sa'd a.g.e., Eli, 120

savaşında elde edilen esirler hakkında halife Ömer (R.a.), Rasûlullah (sav)'e: "Bunların hepsini öldürelim, üstelik herkes kendi akrabasını bizzat öldürsün." demiştir. Aynı savaşa Mus'ab b. Umeyr (R.a.)'ın öz kardeşi Ebu Aziz bin Umeyr de esir düşmüştü. Ensar'dan bir sahabenin onu bağladığını gördüğünde Mus'ab bin Umeyr (R.a.), Onu bağlayan sahabeye, "Onu sıkıca bağla, çünkü annesi çok zengindir. Bu yüzden sana oldukça fazla miktarda fidye verir" der. Bunun üzerine kardeşi Ebu Aziz: "Hani sen benîm kardeşimdin. İkimizin annesi bir değil mi?" dedi. Bunun üzerine Mus'ab bin Umeyr (R.a.): "Şimdi sen benim kardeşim değiİsin. Benim kardeşim, seni bağlayan kimsedir" diye cevap verdi. [19[19]] Görüldüğü gibi, Mus'ab bin Umeyr (R.a.) tam bir iman adamıdır. Mus'ab (R.a.) bizzat pratiğiyle akide/iman bağının neseb/akrabalık bağından daha kuvvetli olduğunu ortaya koymuştur.
Uhud savaşında da sancak yine onun elindeydi. Savaş esnasında müslümanların gerilediğini gören Mus'ab b. Umeyr, atını sağa sola doğru sürüyor ve yüksek sesle şu ayeti okuyordu:
"Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce birçok peygamberîer gelip geçmiştir."[20[20]]
Bu ayetin Uhud gününe kadar nazil olmadığı ve o gün indirildiği rivayeti, Hz. Mus'ab'ın Allah katındaki değerini ifade eder.[21[21]] Uhud Gazvesinde İslâm ordusunun sancağını taşıyan Mus'ab b. Umeyr'in önce sağ kolu kesildi. Hemen sancağı sol eline alarak savaşa devam etti. Fakat ardından sol eli de kesildi. Bu defa vücuduyla sancağa sımsıkı sarıldı ve yukarıdaki ayeti okumaya devam etti. Sonunda müşriklerin bir mızrak darbesiyle şehid oldu. Sancağı hemen Sııveybit b. Sa'd ve Ebû'r-Rûm b. Umeyr adi sahabeler aldılar.
Hz. Mus'ab şehid olarak yerde yatarken, günün sonlarına doğru, Hz. Peygamber (sav) Mus'ab'ı elinde sancakla gördü ve "ileriye git ey Mus'ab!" diye emretti. Fakat o kişi geri dönerek "Ben Mus'ab değilim" deyince Hz. Peygamber onun Mus'ab kılığında savaşan Allah'ın meleklerinden biri olduğunu anladı.[22[22]] Uhud savaşında Ashab-ı Kiram'ın ileri gelenlerinden birçok kimse şehid oldu. Hz. Mus'ab b, Umeyr de şehidler arasındaydı. Hz. Peygamber (sav)'in ne kadar üzüntülü olduğu yüzünden okunuyordu. Mus'ab'ın mübarek na'şmınn başucunda oturarak, Uhud şehidleri hakkında nazil olduğu bildirilen şu ayeti okudu:
"Mü'minlerden öyle er kişiler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde sadakat ettiler. Kimi adağını ödedi şehid oldu. Kimi de (şehid olmayı) bekliyor. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler."[23[23]]
Sonra Hz. Peygamber diğer sahabelere, şehidlere yaklaşıp selam vermelerini söyledi ve verilen selamların şehidler tarafından almacağmı ifade ettiler. [24[24]]
Hz. Mus'ab şehid edildiğinde kırk yaşlarında idi. Bir zamanlar zenginlik ve refah içinde yaşayan bu değerli insanı kefenleyecek bir örtü dahi bulunamamıştı. Hz. Peygamber, yanma geldiğinde Mus'ab b. Umeyr eski bir hırkanın içinde saçları dağılmış, vücudu ise kılıç ve mızrak darbeleriyle parçalanmış bir durumda yatıyordu. Hz. Peygamber üzüntülü bir halde şunları söyledi: "Seni Mekke'de gördüğümde, senden daha güzel giyinen, senden daha yakışıklı kimse yoktu. Şimdi ise, kefen olarak sarılmış hırkadan başın dışarıda kalıyor." Sonra onun için de bir kabir açtılar ve o mübarek sahabeyi de Uhud şehidleri arasına defnettiler. Allah yolunda canını feda eden bu aziz şehid sahabe için Ashâb-ı Kirâm'dan Habbab (r.a) şunları anlatıyor:
"Biz Hz. Peygamberle birlikte Medine'ye yalnız Allah rızası için hicret ettik. Artık mükâfatını Allah'tan bekleriz. Arkadaşlarımız arasında bu nimetlerden tatmadan âhirete gidenler vardır ki Mus'ab b. Umeyr bunlardan biridir. Ö Uhud günü şehid olmuştu da, kendisini saracak bir kefen dahi bulamamıştık. Yalnız şehidin bir kaftanını bulmuş ve bu aziz şehidi ona sarmaya çalışmıştık. Ancak başını örterken ayaklan açılıyor, ayaklarını kapatırken de başı açığa çıkıyordu. Bu yoksulluk karşısında Hz. Peygamber bize şehidin başını örtmemizi ve ayaklarının üstüne de ızhır denilen kokulu ottan koymamızı emretti.[25[25]]

Hz. Nuaym İbn-i Mes'ûd (R.Anh)

Nuaym İbni Mes'ûd (R.a.) uyanık, zeki bir genç sahabedir. Olaylar karşısında güçlük çekmeyen, harbin hile olduğunu bilen bir kahraman... Hadiseleri kavrayışta ve çözümlemede becerikli bir yiğit... O, Hendek harbi esnasında İslâm'la şereflendi. İsmi Nuaym olup Gatafan kabilesindendir.
Müslüman olmadan önce para ve eğlenceye düşkün bir kimseydi. Arzu ve isteklerini tatmin için Necid çöllerinden kalkar Yesrib'e gelirdi. Benî Kureyza yahudileriyle sıkı ilişki içindeydi. Mekke vadileri İslâm nuruyla aydınlandığı sıralarda o, gününü gün ediyordu. Zevk ve eğlencelerine engel olmasından korktuğu için yeni din İslâm'dan şiddetle uzak durmağa çalışıyordu. Fakat Allahû Tealâ onun gönlünü Ahzab günü İslâm'ın nuruna hazırladı. O , Hendek gazvesinde kendine yeni bir sayfa açtı. "Harb hiledir" düstûrunun şaheser bir hikâye kahramanı oldu. İslâm'a girişi şöyle gerçekleşti:
Hicretin beşinci senesiydi. Medine'li müslümanları, dışardan Kureyş ve Gatafan kabileleri, içerden Benî Nâdir ve Benî Kureyza yahudileri kuşatıp yeni dinin kökünü kazımak istediler. Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz de o günlerde Medine'de Benî Kureyza yahudileriyle bir barış antlaşması imzalamıştı. Benî Nadir'in ileri gelenleri

[19[19]] Tefhimu'l Kur'an/Mevdudî/Ter: Heyet: 6/ S69, İst/1987
[20[20]] Ali İmrân: 3/144.
[21[21]] İbn Sa'd, a.g.e., 111,120,121
[22[22]] İbn Sa'd, a.g.e., II, 121
[23[23]] el-Ahzab: 33/23.
[24[24]] İbn Sa'd, a.g.e., III, 121
[25[25]] Buharı, Cenâiz 27; İbn Sa'd, a.g.e., III, 121

Benî Kureyza'yı kışkırtmaya başladılar. Bu defa felâketin Müslümanların başına geleceğini söylediler. Yaptıkları anlaşmayı bozmalarını israr ettiler. Onlar da Mekke ve Necidden iki ordunun geldiğini görünce antlaşmayı bozdular.
Bu haber Müslümanların arasına yıldırım gibi düştü. Kureyş ile Gatafan kabileleri Medine'yi kuşatmış halka gelen erzak yolunu kesmişlerdi. Benî Kureyza da içerden Müslümanların arkasında hazırlık yapıyordu. Fitne ortalığı kaplamıştı. Münafıklar boş durmuyordu.
İçlerinde gizlediklerini açığa vurup şöyle diyorlardı: "Muhammed bize, Kisrâ ve Kayser'in hazinelerine sahip olacağımızı vadediyor. İşte bugünkü durumumuz. Bizler ihtiyaç için tuvalete gitmekten bile korkar hale geldik... Kalplerinde hastalık olanlar ortalığı bu şekilde fitneye verdiler. Beni Kureyzâ'nın yapacağı baskında kadınlarına, çocuklarına ve evlerine zarar geleceğini düşünerek guruplar halinde ayrılmaya başladılar. Bu kuşatma yirmi gün kadar sürdü. Her iki tarafta da açlık, sefalet başgösterdi. Atları, develeri ölmeye başladı. Soğuktan askerler dahi kırılmaya yüz tuttu,
Rasûl-i Ekrem (sav) efendimiz devamlı Rabbine sığınarak: *"Allah'ım! Senden bana vadettiğin yardımı istiyorum!... Allah'ım! Senden bana vadettiğin yardımı istiyorum..."* diye dua ediyordu. Bu duayı gece gündüz tekrar edip duruyorken bir gece yansı Gatafan kabilesinden Nuaym'ın gönlüne bir kıvılcım düştü. Sabaha kadar onu uyku tutmadı. İçinden bir ses ona: " Yazıklar olsun sana Nuaym !.. Seni Necid gibi uzak yerden getiren sebep nedir? Senin gibi akıllı birisine sebepsiz yere harb etmek yakışır mı? Sen onunla ne gasbedilmiş bir hakkı geri almak için ne de tecavüze uğramış bir ırzı korumak için savaşıyorsun. Sen bilinmeyen bir sebeble onunla harb etmeye geldin!..." diyerek sesleniyordu. Kendi kendine bir iç muhasebesi yapan Nuaym gece karanlığında kalkıp Rasûlüllah (sav) efendimizin yanma gitti. O gün müslümanlar çok zor günler yaşıyorlardı. Yani zor duruma düşmüşlerdi. Allah (cc) bunu şöyle dile getiriyor: " Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi..
Nuaym b. Mesud (R.a.), o zaman henüz müşrik olduğu halde gelip, Beni Kureyza ile müşrik düşman ordusu arasında yapılan antlaşmayı Rasûlüllah (sav)'e haber verdi. Rasûlüllah (sav), Nuaym'a: "Belki de onlara böyle davranmalarını biz emretmişiz" dedi. Rasûlüllah (sav), bu sözüyle, sanki bu aramızda olan antlaşmanın gereğidir. Böylece düşman ordusunu her taraftan kuşatacağız, demek istiyordu. Nuaym çıkıp gittiğinde Hz. Ömer (R.a.): "Ya Rasûlülah! Beni Kurayza'nın işini halletmek, senin hakkında yayacakları bir şeyden (yalan söylüyor deyip tutturmalarından) daha kolaydır" dedi. O zaman Rasûlüllah (sav):
"Savaş hiledir, ya Ömer!" buyurdu.
Rasûlüllah (sav)'in Nuaym'a bu sözü söylemesi, aralarında birliğin bozulmasına ve tefrikaya düşüp yenilmelerine sebep olmuştu.[26[26]] Başka bir rivayete göre, Nuaym b. Mesud (R.a.) Azhab savaşında geceleyin gizli olarak Rasûlüllah (sav)'ın yanına gitti. Rasûl-i Ekrem (sav) Efendimiz ona:
"Nuaym İbni Mes'ud sen misin?" dedi. O da:
"Evet benim." dedi.
"Bu saatte gelmene sebeb nedir" dedi. Bunun üzerine Nuaym, Kelime-i Şehadet getirdi ve şunları söyledi:
"Ya Rasûlallah ! Ben Müslüman oldum. Yalnız kavmimin bundan haberi yok. Şimdi bana dilediğini emret dedi. İki Cihan Güneşi Efendimiz de ona:
"Kavmine git ve düşmanımızın gayret ve gücünü zayıflat. Çünkü harp hiledir." buyurdu.
İslâm düşmanlarını hezimete uğratmak için savaşta yalan söylemek caizdir. Düşmanın gücünü zayıflatacak, birliğini dağıtacak sözleri velev ki yalan da olsa tesbit edip yaymak, harb 'in hile olması sebebiyle caizdir. Bu aynı zamanda psikolojik savaştır Rasûlüllah (sav), Nuaym b. Mes 'ud vasıtasıyla düşmana karşı psikolojik savaşı başlatmıştır. Zamanın ve mekânın şartları dikkate alınarak düşmana karşı psikolojik savaş verilmesi gerekir.
Nuaym b. Mes'ud, aynı zamanda müslümanların düşman içindeki casuslarıdır. Dolayısıyla İslam'da casuslar, casusluk fıkhına riayet ederek casusluk edebilirler. Nuaym b. Mes'ud (R.a.), ne şekilde casusluk edeceğini Rasûlüllah (sav)'den öğrenmiştir. Nitekim Nuaym İbni Mesûd (R.a.) Fahr-i Kâinat (sav) Efendimizi memnun edebilmek için kabileler arası diplomasi trafiğine başladı. Her kabilenin kabul edeceği tarzda fikirler üretti. Önce Benî Kureyza'ya gitti ve onlara:
"Burası sizin memleketiniz. Mallarınız, çoluk çocuğunuz ve kadınlarınız var. Başka bir yere gidecek haliniz yok. Ama Kureyş ve Gatafan öyle değil. Harbi kazanırsa ganimet bilirler. Kazanamazlarsa güven içinde memleketlerine dönerler" diyerek onları vazgeçirmeğe çalıştı. Hatta onların eşrafından bazı adamları yanlarına alarak rehin tutmalarım teklif etti. Oradan çıktı Kureyş ve Gatafan'a geldi. Onlara da:
"Beni anlaştığım ve Kureyş ile Gatafan eşrafından bîr çok adamlar alıp ona teslim edeceğini" söyledi. Benî Kısreyza'yı denemek için Ebû Cehi oğlu İkrime gönderildi. İkrime onlara vardığında:
"Burda eğlenip durmamız uzadı. Artık bizde usandık. Yarın çarpışmağa karar verdik." dedi. Onlar:
"Yarın Cumartesidir. Biz o gün hiçbir iş tutmayız. Sonra yanımızda rehin kalmaları için sizden ve Gatafan eşrafından yetmiş kişiyi bize vermedikçe sizinle birlikte harb etmeyiz. " cevabını verdiler.
İkrime kavmine döndü ve duyduklarını anlattı. Onlar da hep bir ağızdan: "Vay aşağılık maymunlar!.. Vallahi bizden rehine olarak bir koyun bile isteseler yine vermeyiz." dediler. Nuaym (R.a.) bu şekilde düşmanları birbirine düşürdü. Aralarındaki anlaşmaları bozmada başarılı oldu. Gece yarısı bir de şiddetli rüzgâr çıktı. Fırtına

---

[26[26]] Siyer-i Kebir/İmam Muhammed/İmanı Serahsi, Ter: Said Şimşek: 1/137, İst/1980

çadırlarını başlarına yıktı. Kazanlarını devirdi. Ateşlerini söndürdü. Perişan bir vaziyette karanlıkta çekip gitmek zorunda kaldılar.
Sabah olunca, müslümanlar, düşmanların kaçıp gittiğini gördü ve:
"Kuluna yardım eden Allah'a... Askerini aziz kılan... Kabileleri tek basma yenen Allah'a hamd olsun..." dediler.
O günden sonra Nuaym İbni Mesûd (R.a.) Resûl-i Ekrem (sav)'in güven kaynağı oldu. O'nun verdiği hiçbir vazifeyi aksatmadı. Onunla birlikte harblere katıldı. Onun önünde sancak taşıdı.
Mekke fethi günü Ebû Süfyan İbni Harb, müslüman askerleri'ni seyretmek üzere durduğunda, Gatafan'ın sancağını taşıyan bir adamı gördü ve yanındakilere:
"Bu kim? " diye sordu. Onlar da:
"Nuaym İbni Mesûd..." dediler. Bunun üzerine Ebû Süfyan şunları söyledi:
"Hendek savaşında bize yaptığı neydi!... O, Muhammed’in en büyük düşmanıyken şimdi onun önünde kavminin sancağını taşıyor..." Allah her zaman mü'minlerin yardımcısıdır... Yeter ki gönlümüzü O'na tam verelim. Dinde muhlisler olarak yaşayalım. Göz yaşlarıyla samimi dualara devam edelim. Allahû Teâla bu dualar hürmetine nice Nuaym'ler çıkarır... Cemel vakasında vefat ettiği rivayet edilen Nuaym İbn.Mesûd (R.a.)'m şefaatlerini niyaz ederiz.[27][27]

Hz. Nu'man Bin Mukarrîn (R.Anh)

Hz. Ömer (R.a.), Ashâb-ı Kiramı toplayıp sordu: "Ben bir ordu teşkil edip, İran üzerine göndermek istiyorum. Bu husustaki görüşünüz nedir?"
Çeşitli fikirler ortaya atıldı. Ashâbdan birisi şunu teklif etti:
"Şam ve Yemen ordusu tamamen İran hududuna hareket etsin. Sen de Mekke ve Medine halkı ile Basra ve Küfe tarafına git, bütün Müslümanları kâfirlerin üzerine gönder!"
Hz. Ali kalkıp fikrini beyân etti:
"Ey mü'minlerin emîri! Şam askerini İran'a gönderirsen, Rumlar onların çoluk çocukları üzerine saldırır. Yemen askerini gönderirsen, o zaman Habeşliier bu tarafa geçer. Bu bölgeyi yalnız bırakırsan, etrafımızdaki Araplar isyana kalkışır, arkadan vurup, senin önündeki işini unutturur."
Bunlar yerlerinde kalsın. Basra halkı üç kısma ayrılsın. Bir kısmı çoluk çocukların muhafazasında kalsın. Bir kısm da ehl-i zimmetin yanı müslüman olmiyan, haraç ve cizye veren teb'aların/vatandaşların muhafazası için, ihtiyat olarak bulunsun. Üçüncü kısmı ise, Küfe askerine yardım için hareket etsin. Acemler seni sınırda görürlerse, mü'minlerin emîri, Arapların kumandanı diyerek, daha fazla bir hırs ve istekle saldırırlar. Sayılarının çokluğuna gelince, biz şimdiye kadar sayı çokluğu ile savaşmadık. Aîlahû Teâlanm yardımı ile iş gördük, zafer kazandık.
Hz. Ömer bu görüşü uygun bulup, dedi ki:
"Bu iş için Irak kumandanlarından birini seçiniz, smırm işlerini ona bırakayım!"
Danışma heyetinde bulunanlar:
"Sen askerin durumunu daha iyi bilirsin. Çünkü sen onlarla görüştün. Durumlarına vakıfsın. Onları iyi tanıyorsun, diye arz ettiler."
Bunun üzerine Hz. Ömer, Nu'man bin Mukarrin el-Müzenî'yi kumandan olarak tayin etti.
Nu'man bin Mukarrin, bir miktar Küfe askeriyle Cundişâpûr ve Sûs kolunda idi. Hz. Ömer ona yazılı bir emir göndererek, etrafındaki askeri yanma toplayarak, Nihavent üzerine hücum etmesini emretti.
Küfe kumandanına da, halkı Allah yolunda harbe teşvik edip, onları Nu'man bin Mukarrin'in emrine göndermesini yazdı. Bölgedeki kumandalara, Ahvâz askeriyle, Fâris ve İsfahan hududunda bekleyip, o taraflardan Nihavent'in yardımını kesmelerini emretti.
Nu'man bin Mukarrin Hz. Ömer'in emrettiği şekilde ordusu ile hareket etti. Bu orduya, Küfe'den Huzeyfe bin Yemân kumandasındaki kuvvetle, Mugire bin Şu'be kumandasındaki Medine'den gelen kuvvetler de katıldı. Nu'man bin Mukarrin'in yanında 30 bin civarında asker toplandı. İran ordusu ise 150 bin kadardı. İran başkumandanı Fîrûzan'dı.
Nu'man bin Mukarrin'in ordusunda Cerir bin Abdullah Becelli, Mugire bin Şu'be gibi büyük zâtlar, Tuleyha bin Huveylid, Amr bin Ma'dikerib gibi bin kadar kahraman vardı.
Nu'man hazretleri, Tuleyha ile Amr'i keşif için Nihavent'e gönderdi. Bunlar kimseye rastlamayıp, geri döndüler. İslâm ordusu ile Nihavent arası, yirmi saatten fazla idi. Bu mesafede tehlikeli bir durum olmadığı anlaşılınca, Nihavent'e yüründü.
Bir çarşamba günü, iki ordu birbiriyle karşılaştı. Numan bin Mukarrin tekbîr alınca, bütün İslâm ordusu tekbîr aldı. Tekbîr sadâsından her taraf inledi. Tekbîr sesleri, İran ordusu üzerinde derin bir korku meydana getirdi. Nu'man bin Mukarrin kumandasındaki İslâm ordusu ile Nihavent yakınlarında putperest İran ordusu arasında harp başladı. İran ordusu, etrafını hendek ve birçok engellerle sağlamlaştırmıştı. İranlılar, istediği zaman siperlerinden çıkış yapıp, sonra geri dönebiliyorlardı. Bu yüzden muharebeden bir netice al mamı yordu.

---

[27][27] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Bir ara İran ordusu siperlerinden çıkıp, İslâm ordusunun yakınlarına kadar geldi ve, ok atmıya başladılar. Müslümanlardan yaralananlar oldu. O gün cum'a idi. Nu'man hazretleri İslâm ordusuna:
Mü'minlerin emîri minbere çıkıp, hutbede Müslümanların zaferi için dua edinceye kadar hücuma geçmeyiniz, emrini verdi.
O zaman, Mugire bin Şu'be, Nu'man hazretlerine dedi ki:
“Durumu görüyorsun. Yakınımıza kadar geldiler. Bize doğru yürüyüşe geçtiler. Ok atıp, bizden ba'zılarını da yaraladılar. Hemen hücuma geçelim.”
“Evet doğrudur. Sen menkıbeler sahibi bir kimsesin. Fakat ben Resûlullahın savaşlarında bulundum. Günün ilk saatlerinde savaşmazsa, güneşin sıcaklığı kaybolup rüzgârın esmesine, Allahû Teâlâ'nın yardımının gelmesine kadar savaşı geciktirirdi.”
Bundan sonra, Nu'man bin Mukarrin atına binip, askeri dolaştı. Her sancağın yanında durup, onları harbe teşvik edip, coşturdu. Sonra dedi ki:
“Ben sancağı üç defa sallayacağım. İlk salladığımda herkes ihtiyacını giderip abdest tazelesinler. İkincisinde harbe hazır hale gelsinler. Üçüncüsünde hepiniz hücuma geçiniz. Ben bile olsam, birisi şehîd düşerse, kimse onun yanında toplanmasın. Hiç kimse hücumdan geri durmasın!” dedi. Sonra şöyle duâ etti:
“Allahım! Müslümanların zaferi kazanması yolunda Numan'a şehîdlik ihsan eyle . Zaferi müyesser kıl!”
Bütün İslâm ordusu, "âmin" dedi.
Hz. Numan bayrağı üç defa salladı. Sonra İslâm ordusu hücuma geçti. Savaş başlamıştı. Çetin bir savaş oldu. Müslümanların birisi yere düşmüştü. Bu, İslâm ordusunun kumandanı Nu'man bin Mukarrin idi.
Nu'man bin Mukarrin:
“Üzerime bir elbise örtünüz, beklemeden düşmanın üzerine saldırınız, bu halim sizi korkutup, gevşetmesin,” buyurdu.
Numan bin Mukarrin yere düşünce, bayrağı Huzeyfe bin Yemân aldı. Bu sıradaki manzarayı Hz. Ma'kil bin Yesar şöyle anlatır:
Numan bin Mukarrin yaralanıp düşünce, yanma geldim. Kimse, kimse ile oyalanmasın, velev ki ben bile olsam, sözünü hatırlayınca orada beklemedim. Yalnız, belli olması için bir işaret koydum. Düşman, kumandanları öldürüldüğü zaman onun başına toplanır, savaşla ilgileri pek kalmazdı.
Nihayet İran ordusu kumandanı, kendine ait boz katırından düşmüş, karnı yarılmıştı. Bu vesile ile Allahû Teâlâ Müslümanlara zaferi müyesser kılmış, İran ordusu hezimete uğramıştı. Savaş bitmişti. Nu'man bin Mukarrin'in yanma gittim. Vefat etmek üzere idi.. Su getirip, yüzünü yıkadım. Bana sordu:
“Sen kimsin?”
“Ma'kil bin Yesar'ım.”
“Müslümanlar ne yaptılar?”
“Allahû Teâlâ zaferi müyesser kıldı”.
"Elhamdülillah! Bu zaferi Hz. Ömer'e yazınız."
Hz. Nu'man bin Mukarrin bundan sonra kelime-i şehâdet getirip şehîd oldu.
Nu'man bin Mukarrin'in şehâdeti ve Müslümanların zaferi haberi Medine-i Münevvereye geç gitmişti. Hz. Ömer, İslâm ordusunun muzaffer olmass için devamlı dua ediyordu. Medine âlimlerinden yaşlı bir zat şöyie anlattı:
Medîne'ye bir Bedevî geldi ve sordu:
“Nihavent ve İbni Mukarrin'den haberiniz var mı?”
“Niçin soruyorsun?”
“Hiç, soruyorum işte!”
Bu durum Hz. Ömer'e haber veriidi. Hz. Ömer, onu çağırdı ve dedi ki:
Nihavent ve İbni Mukarrin hakkında konuşman, bir şeyleri bildiğini gösterir. Bildiklerini bize anlat.
Bedevî anlatmaya başladı:
“Ey mü'minlerin emîri! Ben falancayım. Malımla, servetimle, çoluk çocuğumla Allah ve Rasûlü için hicret etmek üzere yola çıkmıştık. Falanca yerde konakladık. Oradan ayrıldığımız zaman, ansızın bir benzerini görmediğimiz, kırmızı bir deve üzerinde bir adamla karşılaştık. Nereye gittiğini sorunca, Irak'tan geldiğini söyledi.” Bunun üzerine, oradaki Müslümanların durumlarını da sorunca şöyle dedi:
Düşmanları ile muharebe ettiler. Allahû Teâlâ'nın izni ile, düşman mağlup oldu. Nu'man bin Mukarrin şehid düştü. Vallahi Nu'man'ı da. Nihavent'i de bilmem.
Hz. Ömer muharebenin hangi Cuma olduğunu, bilip bilmediğini sordu. Bedevî, hangi Cum'a olduğunu bilmediğini, fakat, falanca gün göç ettik, falan gün, falan yere indik, diyerek, harbin yapıldığı vakti bildirdi. O bunları anlatınca, Hz. Ömer buyurdu ki:
“O gün Cumadır. Herhalde, haber getirip götüren biri ile karşılaşmışsın. Onların böyle postacıları vardır.”
Sonradan alınan haberlerden, Nihavent muharebesinin Bedevinin bildirdiği günde yapıldığı anlaşılmıştır. Hz. Ömer'e Nu'man bin Mukarrin'in şehâdet haberi gelince, mescidde minbere çıktı. Müslümanlara, Nu'man bin Mukarrin'in şehâdet haberini verip ağladı.
Abdullah bin Mes'ud şöyie buyurdu:
“İmanın ve münafıklığın birçok yerleri, evleri vardır. Mukar-rinoğullarının evi, imanın konakladığı evlerden

birisidir.”
Şehidlik gibi yüksek bir makama kavuşan Nu'man bin Mukarrin, Müzem kabilesindendir. Künyesi Ebû Amr'dır. Kardeşleri, Suveyd bin Mukarrin ile Nuaym bin Mukarrin ile birlikte Hudeybiye antlaşmasından önce Müslüman olmuştur. Kardeşleri de Nu'man gibi askerlik ve kahramanlık bakımından meşhur sahabelerdendir.
Nu'man bin Mukarrin Rasûlüllah ile beraber Mekke'nin fethine ve Huneyn gazvelerine katılmıştır. Veda Haccı'nda da hazır bulunmuştur.
Rasûlüllahın vefatından sonra, halîfe olarak Hz. Ebû Bekir seçilmişti. Bu sırada ortada büyük bir irtidat yanı dinden çıkış hareketi başladı. Hz. Ebû Bekir bu fitneye gereken cevabı verdi.
Nu'man bin Mukarrin bu irtidat fitnesine karşı verilen mücâdelede de bulundu. Böylece irtidat fitnesinin, büyümesine meydan verilmiyerek büyük bir felâketin önüne geçilmiş oldu. Nu'man bu hizmetlerine Hz. Ömer'in hilâfeti devrinde de devam etti. Onun hizmetleri, Irak ve İran taraflarında da çok oldu. 642 yılında Nihavent'te şehîd oldu. [28[28]]
Sahabelerin fıkhında mürtedlerle barış sözleşmesi yapılmaz. Çünkü dinde mürtede hayat hakkı yoktur. İrtidat, İslâm toplumu için şirk kadar tehlikelidir. İrtidadın içine düşmek, şirkin, küfrün, tuğyanın içine düşmektir. İrtidadın bir anlamı da, din adına din ile alay etmektir. Dolayısıyla irtidada ve mürtedlere karşı müsamahakâr davranmak, dinsiz kalmak ve dinsizliği din edinenler tarafından idare olunmak için yeterli bir sebebtir. Bu nedenle sahabeler, mürtedliğe karşı kesintisiz bir savaş vermişlerdir. Sahabelerin fıkhı, irtidad ve mürtedlere karşı kesintisiz savaş fıkhıdır.

Hz. Rıbı Bîn Amir (R.Anh)

Hz. Ömer'in hilafeti zamanı idi. İslâm adaleti altında müslümanlar, bir taraftan altın devirlerini yaşarken, diğer taraftan da İslâm orduları, dört bir cephede yeni fetihler yapıyor, zaferler kazanıyor ve İslâm topraklarını genişletiyorlardı.
Sâd b. Ebî Vakkas'ın kumandası altındaki 34 bin kişilik İslâm ordusu, Acem topraklarına dayanmıştı. Resul-i Ekremin duasının gerçekleşmesine çok az bir zaman kalmıştı. İran Kisrası Resuî-i ekremin mektubunu parçalamış, Rasûlullah efendimiz de, *"Ya Rabbi, nasıl o benim mektubumu parçaladrysa, sen de onu ve onun mülkünü parça parça et"* diye dua etmişti.
Bu dua gerçekleşmiş, İran Kisrası, oğlu tarafından hançer ile öldürülmüş, şimdi sıra mülkünün parçalanmasına gelmişti. İran Kisrası Yezd-i Cürd'ün kumandanı Rüstem, İslâm ordusuna karşı hazırlıklarını tamamlamıştı. İslâm ordusunun 34 bin mevcuduna karşılık, İran ordusunun 80 bin yedeği yanında 120 bin mevcudu vardı. Bu mevcudun 30 bini, kaçmaması için zincirlerle birbirine bağlanmıştı.
İslâm ordusu, dinimizin emrine uyarak, elçiler göndererek, önce düşmanını İslâm dinine davet ediyordu. Bunun için Rüstem'e de birkaç defa elçi gönderilmişti. Rüstem her seferinde reddetmişti.
Rüstem'in yanına giden ikinci elçi de Ribî bin Âmir idi. Rüstem'in yanına vardığında, hiç görmediği şatafatlı bir manzara ile karşılaştı. Rüstem'in bulunduğu yer, nakışlı yastıklar, kadifeden halılar, inci ve yakutlar ve daha birçok zinetlerle süslenmişti. Rüstem, altından yapılmış bir koltukta oturuyor, etrafındaki insanlar bir köle gibi kendisine hizmet ediyorlardı.
Ribî'nin ise eski bîr kıyafeti, eğri bir kılıcı, yer yer eğilmiş bir kalkanı ve çelimsiz bir atı vardı. Ancak gördüğü şatafat Ribî bin Amir'i hiç mi hiç cezbetmemişti. Bütün bu gördüklerine karşılık, onun da sarsılmaz bir imanı, yıkılmaz bir şecaati ve cesareti vardı. Halılarla örtülü yere varınca, atından indi ve hemen oraya atım bağladı. Silahı, zırhı üzerinde ve miğferi başında idi. Ona, "Silâhını bırak" dediler. O da şu cevabı verdi:
“Beni böyle kabul ederseniz ne âlâ, yoksa döner giderim.”
Orada bulunanlar, bu çelimsiz insandan çıkan cesurane sözler karşısında şaşırıp kalmışlardı. Rüstem, "Bırakın onu" dedi. Ribî ilerledi ve Rüstem'in yanına yaklaştığında, mızrağını yere sapladı. Yerde ise ipekli yastıklar vardı. Mızrağın keskin ucu, ipek yastıkları delip geçti. Etrafındakilerin fevkalâde değer verdiği bu süslü yastıkların, Ribî için hiçbir ehemmiyeti yoktu. Onun tek düşündüğü, elçilik vazifesini, İslâmın izzetine uygun bir şekilde yerine getirebilmekti. Ribî, süslü yastıklara aldırmayıp yere oturdu. İslâm elçisi Ribî bin Amir'in, huzurunda mızrağını yere saplamasından sonra, Rüstem dedi ki:
“Ne diyorsan, anlat bakalım!” Ribî şöyle cevap verdi:
Allahû Teâlâ, dilediği kimseleri, kula kulluktan kendisine kulluğa, dünya sıkıntılarından feraha çıkaralım, bâtıl dinlerinin zulmünden kurtarıp İslâm adaletine ulaştıralım diye, bize bir Peygamber gönderdi. Kim bu dini kabul ederse, bizden olur, biz de döner gideriz. Kim de kabul etmezse, Allah'ın vaad ettiğine kavuşuncaya kadar onunla savaşırız.
“Allah'ın vaad ettiği nedir?”
“Kâfirlerle savaşırken ölen için cennet, geride kalanlar için ise zafer vardır.”
“Söylediklerini dinledim. Bu mevzuu düşünmemiz için bize mühlet verir misin?”
“Evet, istediğiniz mühleti veririz.”

[28[28]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; el-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahmarı Ref'aî el- Başa, Beyrut/ty

"Kaç gün mühlet verirsiniz?"
"Bir veya iki gün ancak mühlet veririz." Bunun üzerine Rüstem dedi ki:
"Hayır. Âlimlerimiz ve reislerimizle mektuplaşmamız için bu vakit az olur."
Onun bu cevabı üzerine Ribî dedi ki:
"Peygamberimiz düşmanla karşılaştığımız zaman, üç günden fazla mühlet vermememizi emretti. Düşün ve adamlarına sor, bu mühlet içinde şu üç şıktan birini tercih et: Müslüman olmak, cizye vermek ve harb etmek.
Rüstem tekrar sordu:
"Sen onların efendisi misin?"
"Hayır, müslümanlar birbirlerine kuvvet veren tek vücut gibidir."
Rüstem bunun üzerine adamlarını topladı ve dedi ki:
"Bu adamın sözlerinden daha kıymetli ve kabule şayan bir söz duydunuz mu?"
Adamları, Rüstem'in bu sözlerine şiddetli bir şekilde karşılık verdiler:
"Kendi dinini bırakıp, onun söylediklerine meyletmekten Allah seni muhafaza etsin! O adamın elbiselerini görmedin mi? Böyle elbiseler giyen adamın sözlerinde ne olabilir ki?"
Bunun üzerine Rüstem, adamlarına dedi ki:
"Yazıklar olsun size! Siz elbiselere mi bakıyorsunuz? İnsanın şahsiyeti elbiseleri ile değil, akıl, kabiliyet ve konuşması iledir. Bunlar zaten yiyecek ve elbiseye önem vermiyorlar. Onlara göre önemli olan, akıl ve kabiliyettir."
Kısa bir zaman sonra, Ribî gibi elbise giyenlerden müteşekkil 34 bin kişilik İslâm ordusu, süslü elbiseler ve zinetler içerisinde bulunanların 200 bin kişilik ordusuna galip gelmiş ve İslâm orduları Medayin'e girerek, Resuli Ekremin duasının gerçekleşmesine şahit olmuşlardı. İslâm ordusundan, çok az kimse şehit olurken, İran ordusu 120 bin kişi zayiat vermiş, geri kalanları da yaralı olarak firar etmişlerdi. [29[29]]
Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in yetiştirdiği inkılabçılardır. Sahabeler, Allah'ın dinini Allah'ın düşmanları karşısında net bir şekilde savunuyorlardı. Cahiliyye düzenine meydan okuyorlardı. Kendi dâvalarının hedefini açık bir şekilde düşmanlarına bildiriyorlardı. Düşman kula kullukta karar kılmıştı. Sahabe ise Allah'a kullukta karar kılmıştı. Allah'a kullukta karar kılanlar, kula kulluğa hayat hakkı tanımazlar. Şayet tanıyorlarsa, Allah'a kulluk dâvasına ihanet ediyorlar demektir. Cahiliyye ehli karşısında "Sizin dininiz size bizim de dinimiz bize" diyerek net tavır ortaya koymak, sahabe sünnetindendir.

Hz. Osman Bin Talhâ (R.Anh)

Osman bin Talhâ, Mekke'de Kabe Kayyımlığı ile vazifeliydi. Sülâlesi câhiliye devrinde Kabe'nin hicâbet vazifesini yapardı, yanı kapı anahtarını taşırdı. Peygamber efendimiz, hicretten önce Osman'ı da bizzat îmâna daavet etti. Osman:
Yâ Muhammedi Sen kavminin dînine aykırı davranmış ve ortaya yeni bir dîn çıkarmış bulunuyorsun. Doğrusu, benim sana tabi olacağımı ümit etmen şaşılacak şeydir, diyerek imana gelmedi. Atalar dini, tarih boyunca Allah'ın dinine girmeye hep engel olmuştur. Atalar dinini inkâr etmeden Allah'ın dinine girmek mümkün değildir.
Bir defasında Rasûlüllah efendimiz, iman edenlerle birlikte Kabe'ye girmek istemişlerdi. Osman Kabe'ye de sokmak istemediği gibi sert de davrandı. Fakat Rasûlüllah efendimiz onun bu hareketini sükûnetle karşılayıp, şöyle buyurdu:
"Ey Osman! Ümit ederim ki, bir gün sen beni, bu anahtarı nereye isterseniz koyarsınız, kime isterseniz verirsiniz diyeceğin bir mevkide de göreceksin!"
O zaman Kureyş mahvolmuş, kıymetten düşmüş olur.
"Hayır! Asıl o zaman, Kureyş yaşayacak ve kiymetlenecektir."
Osman bin Talhâ, Uhud harbine müşriklerin safında katıldı. Babası, kardeşleri ve akrabası öldürülünce, Kabe'nin hicâbet vazifesi tek başına üzerinde kaldı. Mekke'nin fethinden altı ay önce Amr bin As ve Hâlid bin Velid ile birlikte Medine-i Münevvereye gelerek, Müslüman oldu. Fetihten önce îmâna gelen Muhacirlerin derecelerine kavuştu.
Mekke'nin fethine katılıp, Rasûlüllahın yanında bulundu. Kabe'nin .anahtarını Rasûlüllaha arzetti, beraber girdiler. Burada Rasûlüllah efendimiz iki rekat namaz kıldı. Beyt-i şeriften çıkarken, Rasûlüllah efendimiz, Nisa sûresinin, "*Allahû Teâlâ size emânetleri ehline vermenizi emreder*" meâlindeki 58. âyet-i kerimesini okuyup, anahtarı Osman bin Talha'ya ve amcasının oğlu Şeybe'ye verdi. Ona buyurdu ki:
"Ey Ebû Talhâ evlâdı! Ceddinizden kalma olan emâneti sizde payidar ve baki olmak üzere alınız. Bunu zâlim olmaksızın hiçbir kimse sizden alamaz."
Sonra, "Sana vaktiyle söylemiş olduğum şey gerçekleşmedi mi?" buyurarak Hicretten önceki sözlerini de hatırlattı. O da dedi ki:
Evet, şehâdet ederim ki, sen hîç şüphesiz Rasûlüllahsın. Rasûlullah efendimiz o gün şöyle bir hutbe okudu:

[29[29]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehtevî; Hüyelü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref at el- Başa, Beyrut/ty

Vaadi, sözü hak olan, kuluna yardım eden, kendinden başka kulluğa müstahak bir ilâh bulunmayan Allahû Teâlâya hamdolsun. Dikkat ediniz! Câhiliye devrinde değer verdiğiniz her türlü âdet ve kan dâvası ayağımın altındadır. Bunlardan Kabe'ye hizmet etmek ve hacılara su dağıtmak müstesnadır.
O günden itibaren hicâbet vazifesi, Osmanlı devletinin sonuna kadar, Osman bin Talhâ'nın sülâlesinde kalmıştır. İslam'da emanetin ehiine verilmesi, idare sisteminin vazgeçilmez unsurudur. Hukuk, Emanet, Ehliyet ve Liyakat, İslamî idare sisteminin değişmez alâmetleridir. Bu meselelerde arızalı bir idare sisteminin İslamî sayılması mümkün değildir. İşte Hz. Osamn b. Talha (R.a.) hakkıyla emanete riayet etti. Mekke'nin fethinden sonra Rasûlüllah efendimiz ile Huneyn gazasına katıldı. Rasûlüllahın vefatından sonra Mekke-i mükerremeye döndü. Kâbe-i muazzamadaki licâbet vazifesine devam etti. Dört Halife devrinde gazalara katıldı. Hz. Muâviye'nin hilâfeti devrinde 662 senesinde Mekke-i Mükerremede erat etti.[30[30]]
İnsanlar arasında hak ile hükmedip emaneti ehline vermek, sahabenin İdare tarzıydı. Sahabeler, emanet ve ehliyet sahibi kimselerdi. Emanet ve ehliyet sahibi olmayanalar, İslâmî idarede görev alamazlar. Sahabe anlayışmdan ve yaşayışından anladığımız budur.

Hz. Osman İbn-i Maz'un (R.Anh)

Hz.Osman İbni Maz'un (R.a.), Medine'de vefat eden ilk Muhacir sahabedir. Bakî kabristanlığına defnedilen ilk muhacirdir. O, ilk müslümanlardandır. Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem efendimiz Dâru'l-Erkam'a yerleşmeden önce İslâmla şereflendi. Câhiliye döneminde de temiz yaratıhşh, ağırbaşlı bir insandı. O dönemde de hiç içki içmedi. "Aklı gideren, benden aşağıdakileri bana güldüren bir şeyi içmem" derdi. Onun İslâm'a girişi Ahmed İbni Hanbel'in Müsned'inde şöyle anlatılır:
"Rasûlullah sallallahu aleyhi vesellem bir gün Mekke'de evinin yanında oturuyordu. Osman İbni Maz'un da oradan geçiyordu. Rasûlullah (sav)'e bakıp tebessüm etti. İki cihan Güneşi Efendimiz de ona: "*Biraz oturmaz mısın?*" buyurdu. O da karşısına oturdu. Konuşurlarken Resûl-i Ekrem (sav) Efendimize bir hal oldu. Sanki karşısında birisi ona bir şeyler anlatıyor, Efendimiz de anladım dercesine başını sallıyordu. Bu hal bir müddet sonra geçti. Osman bu hali merak etti ve Efendimize sordu. Resûl-i Ekrem (s.a.) efendimiz kendisine Allah'ın elçisi Cebrail'in geldiğini ve Nahî Sûresi 90. âyet-i celileyi indirdiğini söyledi. Meâlen:
"Muhakkak ki Allah, adaleti, ihsanı ve akrabaya vermeyi emrediyor. Zinadan, fenalıklardan ve insanlara zulüm yapmaktanda nehyediyor. Size böylece öğüt veriyor ki, benimseyip tutasiniz."
Bu hadise Osman îbni Maz'un'un gönlünde iman nurunun parlamasına vesile oldu. Oracıkta İslâm'a giriverdi. İslâm'ın ilk günlerinde Osman'ın bu hareketi Fahr-i Kâinat (sav) efendimizi pek memnun etti. Ailesine de İslâm'ı anlattı ve onlar da müslüman oldular. Diğer müslümanlar gibi o da müşriklerin ezâ ve cefâlarına mâruz kaldı. Ama imanından hiç taviz vermedi. Sonunda Habeşistan'a hicret etti.
O, hicret eden ilk gurubun başkanıydı. Habeşistanda inançlarını daha rahat bir şekilde yaşama imkânı bulan ilk muhacirler her an Mekke'den haber bekliyorlardı. İki cihan Güneşi Efendimizden ayrı kalmalarına çok üzülüyorlardı. Bir ara Kıireyş'in İslâm'a girdiği haberini aldılar. Bunun üzerine müslümanlar Mekke'ye geri dönmeye başladılar. Ancak Mekke'ye yaklaşınca bu haberin yalan olduğunu öğrendiler. Aralarında istişare ettiler ve herkes bir dostunun himayesine girmek süreliyle Mekke'de kalmağa karar verdiler. Kimi himaye edecek birini buldu, kimi de gizlice Mekke'ye girdiler. Osman İbni Maz'un (R.a.) Veiid bin Mugiyre'nin himayesine girmişti. Fakat inanan bir insan için müşrik birinin himayesinde olmak hazmedilir şey değildi. Bu yüzden hepsinin gönlü huzursuzdu.
Osman İbni Maz'un (R.a.) bu durumun acısını kalbinde hissetti ve bunu imandan taviz vermek olarak kabul etti. Birgün kendisini: "Vallahi benim arkadaşlarım Allah yolunda eziyet ve sıkıntı çekerken, bir müşriğin himayesinde rahat ve emniyet içinde yaşamam benim için büyük bir eksikliktir diyerek iç muhasebeye tabi tuttu. Sonra kalktı Velid bin Mugire'ye geldi ve ona:
"Ey Ebû Abdişşems! Artık senin himayeni kabul etmiyorum." dedi. Velid:
"Niçin ey Kardeşimin oğlu!" dedi. O da:
"Ben artık Allah'ın himayesini kabul ediyorum. Ondan başkasının himayesine girmek istemiyorum." diye cevap verdi. Velid:
"Öyleyse bunu Kabe'ye git ve orada açıkla." dedi. Birlikte Kabe'ye gittiler. Osman İbni Maz'un (R.a.) orada:
"Ben Allah'dan başkasının himayesinde bulunmayı sevmiyorum. Onun için Velid'in himayesini artık kabul etmiyorum." diye ilân etti ve Velid'in himayesinden çıktı.
Münkir ve müşriklerin iradesi ve icazetiyle Allahû Teâla'ya kulluk edilmez. Allahû Teâla'ya kulluk etmenin rükünlerinden birisi de, münkir ve müşriklerin iradesini ve icazetini toptan reddetmektir.
Bir gün o, Kureyşlilerin toplandığı yere gitmişti. Lebid şiir okurken: "Şüphesiz Allah'tan başka her şey bâtıldır." dedi. Osman İbni Maz'un da: "Doğru söyledin." dedi. Lebid: "Her nimet mutlaka yok olacaktir." mısrasını okurken Osman (R.a.) Yalan söyledin, cennet nimetleri ,yok olmaz." dedi. Lebid Kureyşlüere sitemle: "Sizin meclisinizde böyle kimseler olmazdı. Ne oldu size?" dedi. Bu sırada Abdullah İbni Umeyye adındaki müşrik

---

[30[30]] Hayaîü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at Başa, Beyrut/ty.

Osman İbni Maz'un (R.a.) 'in gözüne şiddetli bir yumruk vurdu. Velid yeğenine: "Himayemi reddetmeseydin böyle olmazdı." dedi. Bunun üzerine o da: "Vallahi, Allah yolunda bu sağlam gözüm de ötekinin akîbetine uğrasa gam yemem. Şüphesiz ben senden daha güçlü birinin MmâyesÎndeyim. Bana ne kadar eziyet etseler de bu yolda yürüyeceğim." dedi. Sa'd İbni Ebî Vakkas (R.a.) da o meclisdeydi. Kardeşine yapılan bu zulme dayanamadı ve o da bu kâfirin suratına müthiş bir yumruk indirdi. Abdullah İbni Ümeyye'nin yüzü gözü kanlar içerisinde kaldı. Lâyık olduğu cezayı buldu.
Osman İbni Maz'un (R.a.) Mekke'de kaldığı müddetçe belâ ve musibetleri sabırla karşıladı. İki cihan Güneşi Efendimiz Medine'ye hicret izni verince, kardeşleri, zevcesi Havle binti Hakim ve oğlu Sâib ile beraber Medine'ye hicret etti. Sevgili Peygamberimiz onu Ebu'l-Heysem ile kardeş yaptı. O, dünyaya hiç değer vermedi. Geceleri namaz kılar, gündüzleri oruç tutardı. Her şeyi bırakıp Allah'a yönelen âbid, zâhid bir kişiydi. Birgün o, Rasûl-i Ekrem (sav) efendimiz ashabıyla otururken mescide girdi. Üzerinde post parçasıyla yamanmış bir elbise vardı. Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz ona hüzünlü hüzünlü baktı ve şöyle dedi:
"Sizden birinizin giderken gelirken bir başka elbise giydiği, önüne bir tabak konulup başka bir tabağın kaldırıldığı, Kabe'nin örtüldüğti gibi evlerinizi örttüğünüz gün siz nasil olursunuz acaba?"
Bu inci danesi sözleri dinleyen Osman İbni Maz'un (R.a.) daha zâhidâne bir hayat sürmeye başladı. O kadar ki meşru nimetlerden kaçmaya kadar vardı. Bunun üzerine iki cihan Güneşi efendimiz ona:
"Ben senin için güzel bir örnek değil miyim? Gözlerinin, bedeninin, ailenin senin üzerinde hakkı var. Namaz kıl, fakat aynı zamanda yat ve uyu, oruç tut, ancak bazan da tutma. Ey Osman! Allah Teâlâ beni ruhbanlıkla değil, tatbiki kolay bir din ile gönderdi." buyurdu.
Bundan sonra o, hayatı terkedip inzivaya çekilen abidlerden değil, aksine hayati güzel amellerle, Allah yolunda cihadla dolduran örnek hayat âbidlerinden oldu. Sahabenin yolu ruhbanlık değil, cihad idi.
Hak yolunda yılmadan çalışan, hayırlı işlerde devamlı fedâkârlıklar gösteren Osman İbni Maz'un (R.a.) hicretten otuz ay sonra ebedî aleme göçtü. O sırada müslümanların henüz bir kabristanı yoktu. Efendimiz Medine etrafına çıktı ve Bakî ile emrolundum buyurdular. Osman İbni Maz'un (r.a.) Medine'de ilk vefat eden sahabî ve Bakî kabristanlığına defnedilen ilk muhacir oldu. Zevcesi kabri başında: "Ey Ebâ Sâib! cennet sana afiyet olsun." dedi. Sevgili Peygamberimiz de: "*Allah ve Rasûlünü severdi, desen kâfi idi*" buyurdu. Teçhiz ve tekfin hazırlığı sırasında iki cihan Güneşi Efendimiz alnından öperken gözyaşlarını tutamadı ve "*Ey Ebû Sâib!.. Allah sana rahmet etsin!. Dünyadan çekip gittin... Ama ne sen ona iltifat ettin, ne de o sana..."* buyurdu. Defnedildikten sonra da: "*O bizim ne iyi selefimizdir...*" dedi ve kabrinin başına bir taş dikti. Ondan sonra birisi vefat edince "nereye defnedelim" diye sorulunca Rasül-i Ekrem (sav) efendimiz "*Selefimiz Osman İbni Maz'un'un yanına*" cevabını verirlerdi. Kızı Rukiyye vefat ettiğinde de: "*Bizim hayırlı selefimiz Osman'a kavuş...*" buyurarak devamlı onu anardı. Cenab-ı Hak şefaatlerine nail eylesin. Amin. [31][31]
Müslüman, İslâm'ın kendisine kazandırdığı izzete leke düşürmeyen kimsedir. Şartlar ne kadar zor olursa olsun, müslüman arkasında gelenlere hayırlı izler bırakan kimsedir. Hayırlı ümmete mensub olmanın gereği, hayırlı işlerde hep önde olmaktır.

Hz. Sabit İbn-i Kays (R.Anh)

Sabit İbni Kays (R.a.) gür sesli ve güzel konuşan bir sahabedir. Rasûlüllah (sav) efendimizin hatibi olmakla tanınan bir yiğit. Konuşmasıyla dinleyenleri hayran bırakan bir hatip... Savaş meydanlarında ise cengâverliğiyle meşhur bir kahraman...
O, Yesrib'in sayılı kişilerindendi. Hazrec kabilesine mensuptu. Hicretten evvel müslüman oldu. Mekke'li genç davetçi Mus'ab (R.a)'ın güzel sesiyle okuduğu Kur'an ayetlerini dinledi. Bundan etkilendi ve gönlünü İslâm'ın nuruna açtı. Kelime-i şehadet getirerek İslâm'a girdi.
O, iki Cihan Güneşi Efendimiz'i Medine-i Münevvere'ye hicret ettiği zaman, büyük bir süvari gurubuyla karşıladı. Onun önünde durarak son derece beliğ bir konuşma yaptı. Şöyle ki:
Ya Rasülallah! Biz canlarımızı, çocuklarımızı ve kadınlarımızı koruduğumuz gibi seni koruyacağımıza söz veriyoruz. Buna karşılık bize ne var? Bize neyi vaadediyorsunuz?" dedi. Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz bu samimi karşılama ve suâle karşı tek kelime ile: "Cennet. diye cevap verdi. Orada bulunanlar bu cevaptan çok memnun oldu ve birlikte: "Kabul ettik Ya Rasülallah!.. Razıyız Yâ Rasülallah!.." diye sevinçlerini bildirdiler.
Ne güzel vaad!.. Ne güzel cevap!. Kendisine tâbi olanlara Allah'ın rızası ve cennetini müjdelemek. Ashab bu halis niyet ve maksatlarla başka şeylere değer vermediler. Gel-geç sevdalara kapılmadılar. Fâni lezzetlerle telezzüzü terkedip ebedi hayat için çalıştılar.
Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz arap şair ve hatipleri geldiğinde hatiplere karşı Sabit İbni Kays (R.a)'i şairlere karşı da Hassan İbni Sabit (R.a)'i görevlendirirdi. 630 m. senede Beni Temim'den bir heyet geldi.
Fahr-i Kâinat (sav)'den izin alarak övünme yarışı yapmak istediler. Efendimiz de: "Hatibinize izin verdim. Konuşsun." buyurdu Utarid isminde bir hatip ayağa kalktı. Zengin olduklarını iyi işler yaptıklarını, halkın en güçlüsü en faziletlisi olduklarını sayıca çok ve savaşa çabuk hazırlandıklarını, sayıp döktü. Sonunda da; Bizim

---

[31][31] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî: 2/274-275; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani:2/464; Siyerul A'lâmi'n Nübelâ: 1/153-160; El-Müstedrek/Hakim: 4/209-210; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el-Başâ, Beyrul/ty

gibi faziletlere sahip olanınız varsa çıksın da görelim? dedi. İki Cihan Güneşi Efendimiz Sabit İbni Kays (R.a)'a cevap vermesini emir buyurdu, Sabit kalktı ve şöyle cevap verdi:
"Hamd Allah'a mahsustur. Ben O'na hamd ederim, O'na iman eder ve O'ndan yardım isterim. O'na güvenir, O'na dayanırım. O birdir. Eşi-benzeri yoktur. Gökde ve yerde ne varsa hepsini yaratan ve yaşatan O'dur. O'nun ilmi her şeyi içine almıştır. Gizli ve açık her şeyi bilir. Yarattıklarının en hayırlısını Peygamber olarak gönderdi. O insanların en doğru sözlüsüdür. Soyu en asil soydur. Emindir. En cömerddir. Her bakımdan insanların en üstünüdür. Allah Teâlâ ona kitabını indirdi. O insanları Allah'a iman etmeye çağırdı. Biz bu daveti kabul ettik. O'na tabi olduk. Bu daveti kabul edenler kavmimizin en hayırlıları oldular. Bu davete karşı gelenlerle biz cihad edeceğiz, inananların canlarını ve mallarını koruyacağız. Allah'a hamdolsun ki bizleri dininin yayılmasına vasıta kılıp, Rasûlünün yardımcıları olarak şereflendirdi. Ben bunları söylüyorum. Allah'dan kendim ve bütün mü'minler için afv ve afiyet dilerim."
Temim heyetinin şâiri kalktı şiirini okudu. Buna karşı da Hassan İbni Sabit cevap verdi. İslâm hatip ve şâirinin hutbe ve şiirleri karşısında Beni Temim'in reislerinden Akra İbni Habis Peygamber efendimiz için: "Bu zât muvaffak olmuştur. Vallahi onun hatibi ve şairi bizimkinden daha kuvvetlidir. Ses ve sedaları, mânâları daha güzeldir. Bu zat Allah tarafından korunuyor." diyerek hakkı kabul etti. Kelime-i şehadet getirerek müslüman oldu. Sevgili Peygamberimiz ona: "*Bundan önceki halin sana zarar vermez.*" buyurdu Reislerinin peşinden Temim halkı da akın akın İslâm'a girdi.
Sabit İbni Kays (R.a) Rabbinden çok korkan, onun gazabını çekecek her şeyden uzak duran bir muttaki mü'mindi. Birgün Resûl-i Ekrem (sav) onu, korkudan titrerken gördü. "*Neyin var Yâ Sabit*!" dedi. O da: "Mahvolmaktan korkuyorum." dedi. Efendimiz:
"Niçin Ya Ebâ Muhammed!" dedi. Sabit (R.a) da:
"Allahû Teâlâ, yapmadıklarımızla övülmeyi istemememizi emretti. Halbuki ben kendimi övülmeyi seviyor görüyorum. Allah bize büyüklenmeyi yasakladı ama ben kendimi beğendiğimi zannediyorum." diye cevap verdi! Bunun üzerine Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz onun korkusunu şöyle gidermeğe çalıştı:
"Sabit! Övülmüş olarak yaşamaya, şehid olmaya ve Cennet'e girmeye razı olmaz mısın?" dedi. Bu müjdeyle onun yüzü aydınlandı. Gülerek:
"Evet isterim Yâ Rasûlallah!" dedi. Efendimiz:
"İşte bunlar senin için var" buyurdu.
Yine o: *"Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi Peygambere yüksek sesle bağırmayın. Yoksa farkına varmadan, işledikleriniz boşa gidiverir"* [32][32]ayeti nazil olunca evine çekildi. Rasûlüllah'ın mescidine gelmedi. Kendini, yaptıklarım boşa mı gidiyor diye hesaba çekti. Yanına gelenlere bu sebepten gelmediğini söyledi. Efendimiz bunu haber alınca ona adam gönderdi ve:
"Git ona şöyle söyle. Sen cehennemlik değilsin. Cennetliksin." buyurdu.
Ne hassasiyet!... Ne derinlik!... Ne iman!... Ne sevgi!. Allah'ım bizleri de böyle hassas anlayışlı ve titiz davranışh eyle!...
Cennete sevdalanmış olanların yolu şehadete uğrasa yollarını değiştirmezler. Sahabe nesli için en büyük mutluluk, cennetlik bir insan olabilmektir.
Sabit İbni Kays (R.a) Hz. Ebû Bekir (R.a) devrinde Yemâme savaşma katıldı. Müseyleme üzerine gönderilen orduda Ensar'lı askerlerin kumandanıydı. O gün kefenini giydi. Hanut yağı sürerek bedenini kokuladı ve meydana atıldı. Müslümanların hamiyetlerini kabartan, müşriklerin de korkularını çoğaltan bir vuruşmaya girdi. Şiddetli darbeler aldı. Fakat düşmanın da gücünü kırdı. Orada şehid düştü. Cenâb-ı Hak şefaatlerine nail eylesin. Amin. [33][33]
Sahabe, cihadı cennete giden yol olarak bellemişlerdi. Onlar, cennete cihad yoluyla ulaşmaya çalışıyorlardı. Sahabe fıkhında, cihad bir külfet değil, bir nimettir. Onlar, Allah yolunda Allah düşmanlarına karşı savaşmayı cihad noktasında tahdisi nimet biliyorlardı. Çünkü cihad olmasaydı, müslümanlar bir ömür boyu kâfirlerin esareti altında inlemeye mahkûm olacaklardı. Cihad, kendi başına bir çıkıştır, bir kurtuluştur. Bu kurtuluş yolunu önümüze koyan Allah'a sonsuz hamdü senalar olsun.

Hz. Sa'd Bin Ebi Vakkas (R.Anh)

Sa'd b. Ebî Vakkas Malik b. Vuheyb b. Abdi Menaf b. Zühre. Babası Malik b. Vuheyb'dir. Malik'in künyesi Ebî Vakkas olup, Sa'd bu künyeye nisbetle İbn Ebî Vakkas olarak çağrılırdı. Rasûlullah (sav)'in annesi Zuhreoğullarından olduğu için, anne tarafından da nesebi Rasûlullah (sav) ile birleşmektedir. Sa'd'ın annesi Hamene binti Süfyan b. Ümeyye'dir. Sa'd (R.a), ilk iman edenlerden bindir.
Kendisinden yapılan rivayetlere göre o İslâmı üçüncü kabul eden kimsedir. Ancak, Hz. Hatice, Hz. Ebu Bekr, Hz. Ali ve Zeyd b. Harise'den sonra müslüman olmuşsa beşinci müslüman olmuş oluyor. Sa'd (R.a), müslüman olduğu gün henüz namazın farz kılınmamış olduğunu ve o zaman on yedi yaşında bulunduğunu

[32][32] Hucurat Suresi: 49/2.
[33][33] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty

söylemektedir.[34][34]

Sa'd (R.a) İslama girişine sebep olan olayı şöyle anlatır: "Müslüman olmadan önce rüyamda kendimi hiç bir şeyi göremediğim karanlık bir yerde gördüm. Bu arada ay doğdu ve ben onun aydınlığına tabi oldum. Benden önce bu aya kimlerin uymuş olduğuna bakıyordum. Onlar, Zeyd b. Harise, Ali b. Ebî Talib ve Ebû Bekir'di. Onlara ne kadar zamandan beri burada olduklarını sorduğumda, onlar; "Bir saat kadardır" dediler. Araştırdığımda öğrendim ki, Rasûlullah (sav) gizlice İslâm'a davette bulunmaktadır. Ona Ecyad tepesi taraflarında rastladım. İkindi namazını kılıyordu. Orada İslâmı kabul ettim. Benden önce bu kimselerden başkası imân etmemişti.[35][35]

Sa'd'ın müslüman olduğunu öğrenen annesi, buna çok üzülmüş ve oğlunu atalarının dinine döndürebilmek için çareler aramaya başlamıştı. Sa'd'a, eğer girdiği dinden dönmezse, yemeyip içmeyeceğine dair yemin etmişti. Sa'd, annesine, bunu yapmamasını, çünkü dininden dönmeyeceğini söyledi. Yeminini uygulamaya koyan annesi, bir zaman sonra açlık ve susuzluktan bayılmıştı. Ayıklığında Sa'd ona; "Senin bin tane canın olsa ve bunları bir bir versen, ben yine de dinimden dönmeyeceğim" demişti.

Onun kararlılığım gören annesi yemininden vazgeçmişti.[36][36] Sa'd (R.a) annesine çok düşkündü ve ona bir zarar gelmesini asla kabul edemezdi. Ancak imanla alakalı bir konuda Rabbine isyan edip başkalarının heva ve heveslerine de tabi olamazdı. Sa'd (R.a) ve benzerlerinin karşılaşacağı bu gibi durumları çözümlemek ve iman edenleri rahatlatmak için Allah Teâlâ şu âyet-i kerimeyi göndermişti:

"Bununla beraber eğer, hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi bana ortak koşmak için seninle uğraşırlarsa, o zaman onlara itaat etme. Dünya işlerinde onlara iyi davran."[37][37]

Sa'd (R.a), Medine'ye hicrete kadar Mekke'de kalmıştır. Dolayısıyla müşrikler tarafından uğradıkları bütün saldırı ve işkencelere diğer müslümanlarla birlikte Mekke dönemi boyunca muhatab olduğu muhakkaktır. Mekke'de müslümanlar, Mekke zorbalarının saldırılarından emin olmak için ibâdetlerini gizli ve tenha yerlerde ifa ediyorlardı.

Bir gün Sa'd (R.a) arkadaşlarıyla birlikte ibâdet ederlerken müşriklerden bir grup onlara sataşarak İslâmla alay etmişler ve onlara saldırmışlardı. Sa'd eline geçirdiği bir deve sırt kemiğini alıp müşriklere karşılık vermiş ve onlardan birini yaralayarak kanlar içerisinde bırakmıştı. İşte İslâm 'da Allah için ilk akıtılan kan budur. [38][38]

Sa'd (R.a) kardeşi Ümeyr (R.a) ile Medine'ye hicret ettiği zaman, kan davası yüzünden Mekke'den kaçıp buraya yerleşmiş olan diğer kardeşleri Utbe'nin evinde kalmaya başlamışlardı. Muahat olayında Rasûlullah (sav), Sa'd'ı Mus'ab b. Umeyr ile kardeş ilân etmişti. Başka bir rivayete göre de kardeş ilân edildiği kimse Sa'd b. Mu'az'dır.[39][39]

Medine'ye hicretle birlikte İslâm devlet olmuş ve kendini tehdit eden güçlere karşı askerî faaliyetler başlamıştı. Bu çerçevede Mekke kervanlarına yönelik askerî birlikler (seriyye) sevkediliyordu. İlk seriyye, Hicretin yedinci ayında Mekke kervanının yolunu kesmek için otuz kişiden oluşan Hz. Hamza komutasındaki seriyyedir. Sa'd (R.a)'da bu ilk askerî birliğe katılanlardandır (İbn Sad, aynı yer) Bir ay sonra Ubeyde b. Haris komutasında gönderilen seriyye Kureyş kervamyla karşılaştığında ilk oku Sad b. Ebî Vakkas (R.a) atarak çatışmayı başlatmıştı. Mekke'de Allah yolunda ilk kan akıtan kimse olma şerefi Sa 'd (R.a) 'a ait olduğu gibi, yine Allah yolunda ilk ok atma şerefi de böylece ona nasip olmuştur. Sa'd (R.a) şöyle demektedir: "Araplardan Allah yolunda ilk ok atan kimse benim.[40][40]

Aynı yılın Zilkade ayında Rasûlüllah (sav), Sa'd b. Ebî Vakkas'i yirmi kişilik bir askerî birliğe komutan tayin ederek el-Harrar mevkiine göndermişti. Bu seriyyenin gayesi de Mekkelilere ait kervanı vurmaktı. Ancak kervan bir gün önceden bu yerden hareket etmiş olduğu için, bir çatışma çıkmamıştı. Rasûlullah (sav), sadece seriyyeler göndermekle yetinmiyor, bizzat ordusunun başına geçerek seferler düzenliyordu. Bunlardan biri olan ve II. Hicrî yılın Rebiu'l-Evvel ayında gerçekleştirilen Buvat gazvesinde, ordu sancağını Sa'd taşımaktaydı.[41][41] Peşinden tehlikeli bir görevle Mekke ile Taif arasındaki Nahle mevkiine keşif maksadıyla gönderilen Abdullah b. Cahş seriyyesine katılan Sa'd b. Ebî Vakkas (R.a)'m bütün cihad faaliyetlerine aktif bir şekilde iştirak ettiği görülmektedir.

Bedir savaşında müşrik süvari birliğinin komutanı olan Sa'id b. el-As'ı öldürüp kılıcını Rasûlüîlah (sav)'e getirmişti. O, Zülkife adındaki bu kılıcı ganimetlerin dağıtılışında Sa'd'a vermişti.

Uhud savaşında, müşriklerin üstünlüğü ele geçirdiği ve müslümanlarm paniğe kapılarak dağıldığı esnada Rasûlüllah (sav)'ın yanından ayrılmayıp gövdelerini siper ederek onu korumaya çalışan bir kaç kişiden birisi Sa'd b. Ebî Vakkas (R.a) idi. O, cesaretinden hiç bir şey kaybetmeden ok atmaya devam ediyordu. Sa'd (R.a) ok atmakta mahirdi ve hedefini şaşırmıyordu. Rasûlüllah (sav) ona ok veriyor ve şöyle diyordu: *"At Sa'd Anam babam sana feda olsun."*[42][42] Rasûlüllah (sav), övgü, rıza ve hoşnutluğu ifade eden bu kelimeleri, ana ve

---

[34][34] İbn-i Sa'd, Tabakâtül-Kübrâ, Beyrut (t.y), III, 139
[35][35] İbnül-Esir, Üsdül-Gâbe, II, 368
[36][36] Üsdül-Gabe, aynı yer
[37][37] Lokman: 31/15.
[38][38] Üsdü'l-Gâbe, II, 367
[39][39] İbn Sa'd, a.g.e., III, 139-140
[40][40] İbn Sa'd, aynı yer
[41][41] Taberi, Tarih, Beyrut 1967, II, 407
[42][42] Müslim, Fezâilü's-Sahabe, 5; İbn Sa'd, a.g.e., 111,141; İbnül-Esîr, el-Kâmil,i't-Tarih, Beyrut 1979, II, 155

babasını bir arada zikrederek başka hiç kimse için kullanmamıştır.[43][43]

Sa'd (R.a)'ın Uhud günü gördüğü hizmet ve gösterdiği kahramanlık gerçekten çok büyüktü. Onun bu günde tek başına bin ok attığı rivayet edilmektedir. [44][44]

O, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Mekke'nin fethi ve diğer gazvelerin tamamına katılmıştır.[45][45]

Rasülüllah (sav)'m vefatından sonra Hz. Ebu Bekir (R.a)'a bey'at eden Sa'd (R.a), Hz. Ömer döneminde aktif olarak devlet idaresinde görevler almıştır. Bu dönemde onun en önemli görevlerinden birisi, asrın emperyalist süper güçlerinden birisi olan İran İmparatorluğunu çökerten Kadisiye ordusunun kumandanlığıdır.

Bizansa yönelik askerî faaliyetler sürerken, İran topraklarına da seferler yapılıyordu. Hz. Ebû Bekir (R.a) döneminde İranlıların elinde olan Irak'ın büyük bir bölümü fethedilmişti. Hz. Ömer (R.a) iş başına geçtiği zaman İran'a karşı kapsamlı ve netice alıcı bir askerî sefer düzenlenmesi için çalışmalara başladı. Yapılan istişareler sonucunda Sa'd b. Ebî Vakkas'ın hazırlanan orduya komutan tayin edilmesi kararlaştırıldı. Havâzin kabilelerinden zekât toplamak için bu bölgede bulunan Sa'd, Medine'ye çağrılarak ordu ona teslim edildi. Sa'd ordusuyla Irak'a doğru yürüyüşe geçerek Kadisiye mevkiinde karargah kurdu. İran şahı, müslümanlara karşı savaşmak üzere ünlü komutanı Rüstem'i görevlendirmişti. Yapılan savaşı müslümanlar kazanmış ve İran toprakları İslâm tebliğine açılmıştı. Sa'd hasta olduğu için bizzat savaşa iştirak edememiş ve yüksekçe bir yerden, savaşan orduyu idare etmişti. Kadisiye, İslâm ordularının kazandığı en parlak ve kesin zaferlerden biri olarak tarihe geçmiştir.

Daha sonra Sa'd (R.a), Celula'ya yönelmiş ve burasını fethetmişti.[46][46] Celula'nın fethi bölgede büyük bir ihtida hareketini (İslam'a giriş hareketini) de peşinden getirmişti. Daha sonra İran İmparatorluk merkezi olan Medâin iki aylık bir kuşatmadan sonra düşmüş, büyük meblağlarda ganimet ele geçmiş ve Kisra III. Yezducerd buradan Hulvan'a kaçmıştı. Sa'd b. Ebî Vakkas, bir ordu göndererek sulh yoluyla burayı fethetmişti. Yezducerd ise İsfahan bölgesine kaçarak orada tutunmaya çalışmıştır.

Sa'd (R.a), Medâin'e yerleşerek, fethedilen toprakların idarî yapısını oluşturmaya çalıştı. Medâin'in havası, askerlerin sıhhatini olumsuz yönde etkilediği için, Hz. Ömer (R.a)'in onayı alınarak yerleşime ve ordunun askerî stratejisine uygun bir konumda olan Küfe, ordugâh şehir haline getirildi. Sa'd bölge valisi olarak Kûfe'de üç buçuk yıl kalmıştır. O, tekrar toparlanıp kaybettikleri yerleri geri almak için hazırlıklara girişen İranlıların hareketlerini takip ediyor ve gerekli askerî önlemleri almaya çalışıyordu. Ancak tam bu sıralarda Kûfe'de bir topluluk, Hz. Sa'd'ı ganimetleri adil dağıtmadığı ve gaza işlerinde gevşek davrandığı yolunda iddialarla Hz. Ömer (R.a)'a şikâyet etti. Ayrıca onun namaz kıldırış tarzını da beğenmiyorlardı. Hz. Ömer (R.a) meseleyi inceletmiş; yapılan şikayetlerin asılsız olduğunu anlamış olmakla birlikte, maslahatı gözeterek onu geri çağırmıştı.[47][47]

Hz. Ömer (R.a), kendisinden sonra halife seçimini gerçekleştirmek için altı kişilik bir şûra oluşturmuştu. Sa'd (R.a) da bunlar arasındaydı. Hz. Ömer (R.a)'in vefatından sonra halife tayini için müzakereler başladığı zaman Sa'd, Abdurrahman b. Avf lehine adaylıktan çekildiğini açıklamıştır.

Hz. Osman (R.a), halife seçildiği zaman; Ömer (R.a)'in vasiyetine uyarak Sa'd'ı Küfe valiliğine tayin etti. Ancak, bu seferki Küfe valiliği de fazla sürmemiştir. O, hazineden borç olarak almış olduğu bir miktar parayı geri ödemekte zorluk çekince, hazine emini Abdullah İbn Mes'ud tarafından Halifeye şikâyet edilmiş; bu şikâyet üzerine Osman (R.a), onu Kufi; valiliğinden azletmişti. Bunun üzerine Sa'd (R.a) Medine yakınlarındaki Akik vadisinde bulunan çiftliğindeki evine yerleşmiş ve ziraatle uğraşmaya başlamıştır.

Sa'd (R.a), Hz. Osman (R.a)'ın şehid edilişiyle başlayan fitne ve ihtilaflardan tamamen uzak kalmaya gayret etmiştir. O, müslümanlar arasında kan dökülmesinden çok rahatsız oluyor ve taraflardan kendisine gelen teklifleri geri çeviriyordu. O, ümmetin üzerinde anlaştığı bir halife ortaya çıkıncaya kadar kendisine hiç bir şeyden bahsedilmemesini istemişti. Sa'd (R.a), gruplar arasında verilen mücadelelerde kimin haklı kimin haksız olduğunun açıklığa kavuşturulmasının mümkün olmadığını bildiği ve haksız yere bir müslümanın kanını akıtmaktan çekindiği için böyle davranıyordu. O, kendisine gelenlere şöyle diyordu: "Bana, iki gözü, dili ve iki dudağı olan ve şu kâfirdir, şu mü'rnindir diyen bir kılıç getirilinceye kadar asla kimseyle savaşmanı."[48][48]

Sa'd (R.a), güçlü bir kişiliğe ve siyasî desteğe sahip olduğu halde, riyaset çekişmelerinin içine girmekten ömrünün son günlerine kadar kaçınmıştır. Oğlu Ömer ve kardeşinin oğlu Haşim gidip ona; "Yüz bin kılıç sahibi var ki, hepsi seni hilafet için en liyakatli adam tanıyor" dediklerinde onun buna verdiği cevap şu olmuştu:

"Bu sizin yüz bin kılıcınızdan daha kuvvetli tek bir kılıç, mü'mine çekilince onu kesmeyen, kâfire karşı sıyrılınca onu kesen kılıçtır."[49][49]

Onun bu anlamlı sözleri, müslümanların birbirlerine zarar vermelerine karşı ne kadar hassas olduğunu ifade etmektedir.

Sa'd (R.a), Hicrî 55 yılında ikâmet etmekte olduğu Medine'nin dışındaki Akik vadisinde vefat etmiştir. Onun

[43][43] İbn Sa'd, aynı yer
[44][44] Üsdül-Gâbe, II, 367
[45][45] İbn Sa'd, a.g.e., 111, 142
[46][46] H 16
[47][47] Asr-ı Saadet, I, 432 vd
[48][48] İbn Sa'd, a.g.e., 111,143; Üsdül-Gâbe, II, 368
[49][49] Asn Saadet, I, 436

vefat tarihi hakkında, 54 ila 58 tarihleri arasında değişen farklı rivayetler bulunmaktadır. 50[50]
Sa'd (R.a)'ın cenazesi Medine'ye on mü kadar uzaklıkta olan Akik vadisindeki evinden alınarak Medine'ye getirilmiş ve Mescid-i Nebi de kılınan namazdan sonra, Bakî mezarlığına defnedilmiştir. 51[51] Cenaze namazını Emevilerin Medine valisi Mervan b. Hakem kıldırmıştır. Rasûlullah (sav)'ın zevceleri de namaza iştirak etmişlerdi. 52[52]
Sa'd (R.a), vefat edeceğini anladığı "zaman yünden mamul cübbesini getirtmiş ve ölünce onunla kefenlenmesini vasiyet etmişti. Bunun sebebi olarak, Bedir gününde müşriklerle kaişılaştığı zaman onu giymekte olduğunu ve bundan dolayı bu cübni çok sevdiğini söylemiştir." 53[53] İbnül Esir'in kayaettiği, Sa'd (R.a)'ın oğlu Âmir'den nakledilen rivayete göre Sa'd (R.a) Muhacirlerden en son vefat eden kimsedir. 54[54]
Sa'd (R.a), Ashabın seçkinlerinden biri olup sağlığında Cennetle müjdelenen on kişi arasındadır. Yine tarihe şûra olayı olarak geçen ve Hz. 'Osman (R.a)'ın halife seçilmesini gerçekleştiren Hz. Ömer (R.a)'in oluşturduğu altı kişilik şûranın rçinde bulunmaktaydı. O, ilk iman eden birkaç kişiden biri olarak Mekke döneminin sıkıntılarına Rasûlullah (sav)'ın yanından ayrılmayarak göğüs germişti. Kıyamete kadar devam edecek olan cihad hareketi için, müslümanları taciz eden kâfirlere saldırarak ilk kanı akıtan odur. Yine Medine döneminin başlarında kâfirlere karşı ilk oku atan kimse olma şerefi de ona aittir. Sa'd (R.a), Rasûlullah (sav)'ın bütün gazalarına, katılmış, Bedir'de büyük yararlılıklar göstermiştir. Allah yolunda, islâm dışı nizamları yok etmek için canını feda etmeye her zaman hazır olduğunu pratik bir şekilde ortaya koymuştur. Uhud gününde müslümanlar dağıldığı zaman Rasûlullah (sav)'ı canlarını feda etme pahasına sonuna kadar korumaya çalışan bir kaç kişiden biri de odur. O, müşriklerin Rasûlullah (sav)'ı öldürmek için yaptıkları hamleleri, attığı oklarla sonuçsuz bırakmıştı. İşte Rasûlullah (sav) bu kritik anda onun gösterdiği sebat ve yararlılıktan dolayı onu başka hiç bir kimseyi övmediği bir şekilde "Anam babam sana feda olsun, At" 55[55] diyerek övmüş ve bunu defalarca tekrarlamıştı. Ve yine onun için dua ederek şöyle demişti: "Allahim! Sa'd dua ettiği zaman onun duasını kabul et Bu dua çerçevesinde Sa'd (R.a)'ın yaptığı bütün dualar gerçekleşmekteydi." 56[56]
Sa'd (R.a), Rasûlullah (sav)'ı korumak ve ona gelebilecek zararları engellemek için sürekli gayret içerisinde bulunmaktaydı. Aişe (R.an) şöyle anlatmaktadır: "Rasûlullah (sav) Medine'ye gelişinde bir gece uyuyamadı ve; *"Keşke ashabımdan Salih bir zat bu gece beni korusa"* dedi. Biz bu durumda iken dışarıdan bir silah hışırtısı duyduk. Rasûlullah (sav);
"*Kim o*?" dedi. Gelen zat;
"Sa'd b. Ebi Vakkas'ım" karşılığını verdi. Rasûlullah (s.a.s), ona;
"Neden buraya geldin?" diye sorduğunda Sa'd, şöyle cevap verdi:
"İçime Rasûlüllah (sav) hakkında bir korku düştü de onu korumak için geldim". Bunun üzerine Rasûlullah (sav) ona dua etti ve sonra da uyudu. 57[57]
İşte Rasûlullah (sav)'ın kendisi için duyduğu endişeyi Allah Teâlâ bu seçkin insanın kalbine ilham etmiş ve onu Rasûlünü korumak için harekete geçirmişti. Buradan, Sa'd (R.a)'ın, İslâm davasını yüceltmek ve düşman güçlerin ona karşı komploların engellemek için o kadar büyük bir Özveriyle çalıştığı açıkça anlaşılmaktadır. Onun Rasûlullah (sav)'e karşı 'duyduğu sevginin sınırsızlığı, Uhud'da olduğu gibi daha sonraları da onu kendi nefsini feda ederek korumaya sevketmiştir.
Sa'd (R.a), hakkında âyet nazil olan sahabelerden biri olma şerefine de sahiptir. O, "Benim hakkımda dört âyet nazil olmuştur." 58[58] demektedir. Bu âyetlerden bir tanesi, Mekkeli müşriklerin Rasûlüllah (sav)'den *"yanındaki, ona iman etmiş güçsüz kimseleri kovmasını istemeleri üzerine nazil olan, Allah rızasını dileyerek akşam sabah ona dua eden kimseleri kovma"* ayetidir. 59[59]
Sa'd (R.a), devrin putperest-müşrik süper güçlerinden biri olan İran İmparatorluğunu çökerten ve böylece İslâmın kitlelere tebliği önündeki büyük engellerden birisini ortadan kaldıran İslâm tarihinin en önemli savaşlarından biri olan Kadisiye savaşının komutanıydı. O, kendisine verilen görevi hakkıyla yerine getirip, Kisranın saraylarını ve hazinelerini ele geçirmiş ve yapılacak fetih hareketlerine yeni bir boyut kazandırmıştı. Böyle güçlü bir askerî yeteneğe ve siyasî güce sahip olmasına rağmen; bu, onun sade ve zahidâne yaşayışına hiç bir tesirde bulunamamıştı. Her zaman, ümmetin gerçek temsilcileri olan idarecilerin verdiği görevleri hakkıyla yerine getirmeye çalışmış, bu görevlerden azledildiği zaman kalbinde hiç bir eziklik ve kırgınlık hissetmeden köşesine çekilmiştir. Şunu söylemek mümkündür ki; Sa'd (R.a), İslâm binasının sağlam temeller üzerine oturtulmasındaki temel taşlardan birisidir.
Sa'b bin Ebî Vakkas (R.a.), Allah yolunda aç kalmış, sussuz kalmış, ama mücadeleden kalmamıştır. Bizzat Sa'd

50[50] Üsdül-Gâbe, II, 369
51[51] İbn Sa'd, 111,148
52[52] Üsdül-Gâbe, aynı yer
53[53] Üsdül-Gâbe, aynı yer
54[54] Üsdül-Gâbe, aynı yer
55[55] Müslim, Fezailu's-Sahabe, 5
56[56] Üsdül-Gâbe, II, 366-369; İbn Sa'd, 111,139 vd
57[57] Müslim, Fedâilu's-Sahabe, 5
58[58] Müslim, Fedailu's-Sahabe, 5
59[59] el-Enam: 6/52; Müslim, Fedailu's-Sahabe, 5; diğer âyetler şunlardır: el-Enfal: 8/1; Lokman: 31/15; el-Maide: 5/9.

bin Ebî Vakkas (R.a.) anlatıyor: Bir gece Mekke'de, Rasûlüllah (sav) ile beraber dışarı çıkmıştık.küçük abdestini yaparken, yerde birşey olduğunu hissettim. Bir de ne göreyim: Bir deve derisi parçası! Hemen aldım, yıkadım. Sonra ateşe tuttum. Daha sonra iki taş arasında ezdim. Ağzıma bir parça ondan alıyor, bir yudum su içiyordum. Bunu yedikten sonra üç gün idare ettim.[60[60]] İşte sahabeler bu şartlar altında Allah yolunda mücadele ettiler. Onların mücadelesi dünyayı elde etme mücadelesi değildi. Onlar dünyada âhireti kazanmaya çalışıyorlardı.
Sa'd (R.a) Man çok sayıda hadis rivayet edilmiştir. Ondan, İbn Ömer, İbn Abbas, Cabir b. Semure, Sâib b. Yezid, Aişe (R.a), Said İbn Müseyyeb, Ebu Osman en-Nehdî, İbrahim b. Abdurrahman b. Avf, Kays b. Ebi Hazm ve diğerleri hadis rivayet etmişlerdir. Ayrıca, Amir, Mus'ab, Muhammed, İbrahim ve Aişe'de babalan olan Sa'd (R.a)dan hadis rivayetinde bulunmuşlardır.[61[61]] O hadis rivayeti konusunda çok itimat edilenlerden birisidir. Rasûlüllah (sav)'e atfedilen hadisler hakkında çok titiz ve hassas davranan Hz. Ömer (R.a)'in oğluna söylediği; "Oğlum, Sa'd, Rasûlûllah'dan bir rivayette bulundu mu, artık o meseleyi bir başkasına sorma" sözü onun bu konudaki güvenilirliğini açıkça ortaya koymaktadır.[62[62]] Sa'd (R.a), orta boylu, güçlü, büyük kafalı, sert elli bir vücud yapısına sahip olup, sempatik bir kişiliği vardı. [63[63]]
Sa'd (R.a), sekiz evlilik yapmış olup; bu evliliklerinde, on yedisi kız, on yedisi de erkek olmak üzere otuz dört çocuğa sahip olmuştu.[64[64]] Sa'b bin Ebî Vakkas (R.a), bu çocuklarına sahip çıkmış, onlara Rasûlüllah (sav)'in sünnetini ve siretini öğretmiştir. Nitekim Sa'b bin Ebî Vakkas (R.a.) şöyle diyor:
"Biz Rasûlüllah (sav)'in gazvelerini/savaşlarını çocuklarımıza, tıpkı Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi öğretir ezberletirdik."[65[65]]
İçtimai tufanlar karşısında kurtuluş gemisi olarak Rasûlüllah (sav) in sünnetine sığınmak, sahabe fıkhındandır. Sahabe neslinin fıkhında Rasûlüllah (sav)'in sünneti, Kur'an'ın pratiğidir. Dolayısıyla sahabeden hayatlarına izler taşımaya çalışanların Rasûlüllah (sav)'in sünnetine ve siretine sarılmaları esastır. Bu esastan taviz verenler, sahabenin yolundan ayrılanlardır.

Hz. Sa'd Bin Ebi Ubade (R.Anh)

Sa'd bin Ubâde, ikinci Akabe bey'atında Müslüman oldu. O da bu bey'atte, Peygamberimizle görüşüp, kendi canlarını ve mallarını korudukları gibi Peygamberimize yardım edeceklerine söz veren Sahabelerdendi. Bu bey'atte seçilen 12 temsilciden biri de Hz. SaM bin Ubâde'dir. Çok zengin ve cömert idi. Peygamber efendimiz Medîne-i Münevvereye hicret ettiğinde, Hz. Hâlid bin Zeyd'in evinde yedi ay misafir olmuştu. Sa'd bin Ubâde hazretleri, Peygamberimize bu misafirliği sırasında her gün yemek göndermiştir. Hicretin ikinci yılında yapılan ve ilk gazve olan Ebvâ gazvesinde, Hz. Sa'd bin Ubâde Medine'de vekil olarak görevlendirildi.
Peygamberimiz Bedir savaşı yapılmadan önce müşavere heyetini topladığında, Sa'd bin Ubâde hazretleri de bu heyette bulunmuştur. Bedir ve Uhud savaşlarına katılmıştır. Uhud savaşında Peygamberimiz Hazrec kabilesinin sancağını Sa'd bin Ubâde hazretlerine vermiştir. Bu savaşta düşman karşısında büyük bir sebatla savaşmıştır.
Müreysi gazasında ensarın sancağı onun tarafından taşınmıştır. 627 yılında vuku bulan Gared gazvesinde, orduya erzak olarak on deve yükü hurma vermiştir. Onun bu hizmeti üzerine Peygamberimiz,
"Allahım Sa'd'a ve Sa'd ailesine rahmet eyle!" diyerek duâ etti ve buyurdu ki:
"Sa'd bin Ubâde ne iyi kimsedir." Hazrec kabilesinden olanlar da dediler ki:
"Yâ Rasûlallah! Sa'd bin Ubâde aramızda büyüğümüzdür. Babası da öyle idi."
Kuraklık ve kıtlık yıllarında halkı doyururlar, yolda kalanlara da yardım ederlerdi. Misafirleri ağırlarlar, musibet ve ihtiyaç zamanlarında yardım yaparlar, kabileleri yurtlarına göçürürlerdi.
Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdu ki:
"Cahiliye devrinde en ileri olanınız, İslâmiyette de en ileridir."
Hendek savaşı yapılmadan önce, Peygamberimiz istişare için Sa'd bin Mu'âz ve Sa'd bin Ubâde'yi çağırmıştı. Bu istişare sırasında, Peygamberimizin emirlerine uymakta en ufak bir tereddüt göstermeyeceklerini ve müşriklerle savaşmaya, canlarını feda etmeye hazır olduklarını belirtmişlerdir.
Bu sırada gösterdikleri sebat ve düşmanla çarpışma hususundaki kararları karşısında, Peygamber efendimiz çok memnun olmuştur. Hendek savaşma da katılan Sa'd bin Ubâde hazretleri, bu savaşta ensârın sancağını taşımıştır.
Hendek savaşından hemen sonra yapılan Benî Kurayza gazasında bütün orduya yiyecek vermiştir. Hudeybiye antlaşmasında ve Bey'at-i Ridvânda bulundu. Hayber gazvesindeki ordunun kumandanlarından birisi de Sa'd bin Ubâde idi. Mekke'nin fethinde de bulundu. Bu sırada sancaklardan birini de o taşıdı. Bundan sonra vuku bulan Huneyn gazvesinde Hazrec kabilesinin sancağını taşıdı.
Sa'd bin Ubâde hazretleri, vefat edinceye kadar canıyla ve malıyla devamlı hizmette ve cihadda bulunmuştur. Medine civarında pek çok arazisi, bağı ve bahçesi vardı. Evi, Medine'nin kenar mahallesinde idi. Mescid-i

---
[60[60]] Hüyetu'l Evliya ve Tabakatü'l Esfiya: 1/93
[61[61]] Üsdül-Gâbe, II, 369
[62[62]] Asrı Saadet, I, 437-438
[63[63]] Asrı Saadet, I, 440; farklı bir rivayet için bk. Üsdü'l-Gâbe, II, 368
[64[64]] Asr-ı Saadet, 1,441
[65[65]] Terbiyetü'l Evlad Fi İslam Abdullah Nâsıh Ulvan, Suriye/ 1981

Nebiye uzak olduğu için, orada bir mescit yaptırmıştı.
Hz. Sa'd bin Ubâde, sülâlece cömert bir ailedendi. Dedesi, "Et ve yağ isteyen, Düleym'in evine gelsin" diye nida ettirir ve gelenlere et ve yağ dağıtırdı. Düleym vefat edince, oğlu Ubâde de aynı şekilde nida ettirir ve gelenlerin ihtiyaçlarını görürdü.
Hz. Sa'd, dedelerinden beri sürüp gelen bu cömertliklerini, Müslüman olduktan sonra daha çok artırmıştır. Allahim, bana cömertlik yapabileceğim mal ver" diye dua ederdi.
Kale şeklinde bir evi vardı. Orada ikâmet ederdi. Burada hergün büyük ziyafetler verirdi. Herkes oraya gidip, yer içerdi.
Ashâbı Kiram içinde Ashâb-ı Suffa denilen kimsesiz, yoksul Müslümanlardan hergün 80 kişiye yiyecek ve içecek verirdi.
Rasûlullah efendimiz hicret edince de, Peygamberimize her gece et, süt ve tereyağı veya yemek gönderirdi.
Annesi vefat edince, Peygamberimize gelip dedi ki:
"Yâ Resûlallah! Annem öldü. Ona ne iyilik yapabilirim?" Peygamber efendimiz buyurdu ki:
"Su sadakası iyidir. Zira sadaka vermek, Allahû Teâla'mn gadabını yumuşatır. İnsanı azâbdan kurtarır. Eceli gelmemiş olan hastanın şifâ bulmasına sebep olur."
Bunun üzerine Hz. Sa'd bin Ubâde Medine'de bir kuyu açtırdı. "Sikâye-i âl-i Sa'd" adını verdiği bu su kuyusunu Müslümanların istifadesine sundu. Arap kabileleri içinde ensârdan olan Evs ve Hazrec kabilesinin İslama çok büyük hizmetleri olmuştur. Savaşlarda çok şehit vermişlerdir. Sa'd bin Ubâde ve Sa'd bin Mu'âz bu kabilelerin en ileri gelenlerinden idi.
Her ikisinin de İslâmiyete hizmetleri ve Müslümanlar için gösterdikleri fedakârlıkları, akıllan şaşırtacak derecede idi. Bu uğurda feda etmedikleri hiçbir şeyleri kalmamıştı. Mallarıyla, canlarıyla hizmet ettiler. Sa'd bin Mu'âz Peygamberimiz hayatta iken şehit olmuştur. Onun vefatından sonra, Ensâr arasında en önde gelen zat, Sa'd bin Ubâde olmuştur. O da dâima İslâmiyete hizmet etmiş, Medîneli Müslümanları İslâm dini için fedâkârlık ve hizmet etmeye teşvik etmiştir.
Hz. Sa'd bin Ubâde, Hz. Ebû Bekir'in halifeliği sırasında Medine'de ikâmet etti. Sonra Şam tarafında Havran'a gitti. Ömrünün sonuna kadar orada yaşadı. 635 senesinde orada vefat etti. Guta kasabasında defnedildi. Sa'd bin Ubâde hazretleri, Peygamberimizden bizzat işiterek hadis-i şerif rivayet etmiş ve hadis-i şerif öğrenmekle meşgul olmuştur. Rivayetleri, meşhur hadîs kitaplarından olan Kütüb-i sittenin dördünde yer almıştır. [66][66]
Sahabe, Allah yolunda fedakârdı. Sahabe Allah yolundaki fedakârlığının hesabını tutmuyordu. Çünkü Allah yolunda yaptıkları fedakârlıkların hesabını tutanlar, Allah'ın dinine hizmet edemezler. Fedakârlıkta hasbilik sahabe sünnetindendir. Allah için yapmış olduğumuz bir fedakârlığın karşılığını insanlardan beklemeyelim. Allahû Teâla, rızasını kazanmak amacıyla yapılan fedakârlıkları karşılıksız bırakmaz.

Hz. Sa'd Bin Ebi Muaz (R.Anh)

Muhamnıed aleyhisselâmm bi'setinin onuncu yılı başlarında Medine'den gelen 12 kişi, Peygamberimizle görüşüp Müslüman oldular. Birinci Akabe bey'atı denilen bu görüşmeden sonra, Peygamber efendimiz, Kur'ân-ı Kerîmi ve İslâmiyeti öğretmek üzere, Mus'ab bin Umeyr'i Medine'ye gönderdiler.
Mus'ab bin Umeyr Medine'de fevkalâde bir gayretle çok kimsenin Müslüman olmasını sağladı. Faaliyetlerini yürütmek üzere Sa'd bin Mu'âz'm teyzesinin oğlu olan Es'ad bin Zürâre'nin evine yerleşmişti. Bu sebeple Sa'd bin Mu'âz, o zaman Araplar arasında akrabaya karşı hakaretten kaçınmak âdet olduğu için bu işe mani olma teşebbüsünde de bulunamadı. Ancak bir kabile reisi olarak bu işe de el koymak istiyordu. Bu maksatla kabilesinin ileri gelenlerinden Üseyd bin Hudayr'a dedi ki:
"Sen, işini iyi bilen, kimsenin yardımına muhtaç olmayan bir adamsın! Zayıflarımızın inançlarını bozmak için mahallemize gelmiş olan bu adamı, yanımıza gelmekten men et! Es'ad bin Zürâre akrabam olmasaydı, bu işi kendim hallederdim. "
Bunun üzerine Üseyd bin Hudayr, mızrağını alıp, Mus'ab bin Umeyr'in bulunduğu eve gitti. Oraya varınca:
"Sizi, bize getiren sebep nedir? Zayıflarımızın inançlarını mı bozacaksınız? Eğer, hayatınızdan olmak istemiyorsan yanımızdan ayrılıp gidersin," dedi.
Mus'ab bin Umeyr, ona yumuşak bir sesle dedi ki:
"Hele biraz otur, sözümüzü dinle! Beğenirsen kabul edersin, beğenmezsen dinlemekten yüz çevirirsin." "Yerinde bir söz söyledin."
Mus'ab bin Umeyr ona, Kur'ân-ı Kerim okudu. İslâmiyeti anlattı. Onun tatlı konuşması, insanın kalbine işleyen sözleri ve hoş sesiyle okuduğu Kur'ân-ı kerîm âyetleriyle, kendinden geçen Üseyd bin Hudayr:
Bu, ne kadar güzel, ne kadar yüce söz. Bu dine girmek için ne yapmak lâzımdır, dedi.
Ne yapması lâzım geldiğini anlattılar ve Üseyd bin Hudayr, kelime-i şehâdet söyliyerek Müslüman oldu. Büyük bir huzur içerisinde olduğu hâlde Mus'ab bin Umeyr'e döndü ve;
"Arkamda bir adam var. Ben hemen gidip onu size göndereyim. Eğer o Müslüman olursa, Medine'de onun

[66][66] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

kavminden îmân etmedik hiç kimse kalmaz," diyerek kalkıp süratle gitti. Doğruca Sa'd bin Mu'âz'ın yanına vardı. Sa'd bin Mu'âz onu görünce:
"Ne yaptın yâ Üseyd?"
Üseyd bin Hudayr, Sa'd bin Muâz'ın Müslüman olmasını çok arzu ettiği için şöyle cevap verdi:
Mus'ab bin Umeyr ile konuştum, bir fenalığını görmedim. Yalnız duyduk ki, Hâriseoğulları, teyze oğlun Es'ad'ın böyle bir kimseyi evinde barındırmasından kuşkulanarak teyzenin oğlunu öldürmek için harekete geçmişler.
Bu sözler Sa'd bin Mu'âz'a çok dokundu. Çünkü birkaç sene önce yapılan bir savaşta, Hâriseoğullarını yenip, Hayber'e sığınmaya mecbur etmişlerdi. Bir sene sonra da affedip, memleketlerine dönmelerine izin vermişlerdi. Buna rağmen onların böyle bir tavır takınmaları düşüncesi Sa'd bin Mu'âz'ı çok kızdırmıştı.
Halbuki işin aslında böyle bir hareketleri yoktu. Üseyd bin Hudayr böyle bir hileye başvurarak, Sa'd bin Mu'âz'ın teyzesinin oğlu Es'ad bin Zürâre'ye, dolayısıyla Mus'ab bin Umeyr'e zarar vermesini önlemek istedi. Böylece onların tarafına geçmesini ve nihayet müslüman olmasını temin etmek gayretinde idi. Sa'd bin Mu'âz, Üseyd bin Hudayr'ın, Hâriseoğullarının, teyzesinin oğlu Es'ad bin Zürâre'ye zarar verecekler demesi üzerine, hemen yerinden fırlayıp, Es'ad bin Zürâre'nin yanına gitti.
Oraya varınca baktı ki, Es'ad bin Zürâre ile Mus'ab bin Umeyr, son derece huzur ve sükûn içerisinde oturup, sohbet ediyorlar. Yanlarına yaklaşıp dedi ki:
"Ey Es'ad, aramızda akrabalık olmasaydı, sen bu adamı elimden kurtaramazdın. Sen memleketinden çıkarılmış şu yabancı adamı, zayıflarımızın inançlarını bozmak için mi çağırdın?"
Bu sözlere Mus'ab bin Umeyr yumuşak bir şekilde cevap verdi:
"Ey Sa'd, hele biraz dur, oturup bizi dinle, anla, sözlerimiz hoşuna giderse ne âlâ, eğer sözlerimizi beğenmezsen, biz bunu sana tekliften vazgeçeriz. Bizi bırakır gidersin."
Sa'd bin Mu'âz bu yumuşak ve tatlı sözler üzerine:
"Yerinde bir söz söyledin," dedi ve oturdu.
Mus'ab bin Umeyr, Sa'd bin Mu'âz'a önce İslâmiyeti anlattı. İslâmiyetin esaslarını açıkladı. Sonra tatlı ve güzel sesiyle Kur'ân-ı Kerim'den bir miktar okudu. O okudukça Sa'd bin Mu'âz'ın hâli değişiyor, kendinden geçiyordu. Kur'ân-ı kerîmin eşsiz belagatı karşısında kalbi yumuşadı ve büyük bir tesir altında kaldı. Kendini tutamayıp dedi ki:
"Yemîn ederim ki ben, şimdiye kadar, hiç bilmediğim bir şeyi dinledim. Siz bu dîne girmek için ne yapıyorsunuz?"
Mus'ab bin Umeyr hemen ona Kelime-i şehâdeti öğretti. O da,
Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve rasûlüh, diyerek Müslüman oldu.
Sa'd bin Mu'âz Müslüman olmaktan duyduğu huzur ve sevinç içerisinde yerinde duramaz oldu. Üseyd bin Hudayr'ı yanına alıp, kavmmin toplandığı yere gitti. Abdüleşheloğullarına hitaben dedi ki:
"Ey Abdüleşheloğulları! Beni nasıl tanırsınız?"
"Sen bizim reisimiz ve büyüğümüzsün, biz sana tâbiyiz."
"O hâlde hepinize haber veriyorum. Ben müslüman olmakla şereflendim. Sizin de Allahû Teâla'ya ve O'nun Rasûlüne imân etmenizi istiyorum. Eğer îmân etmezseniz sizin hiçbirinizle konuşmayacağım, görüşmeyeceğim."
Abdüleşheloğulları, reisleri Sa'd bin Mu'âz'ın Müslüman olduğunu ve kendilerini de İslama da'vet ettiğini duyarduymaz hep birlikte Müslüman oldular. O gün akşama kadar, Medine semâlarını Kelime-i şehâdet ve tekbîr sedâlanyla çınlattılar.
Bu hadiseden kısa bir müddet sonra bütün Medine halkı, Evs ve Hazrec kabîleleri İslâmiyeti kabul edip, îmân ettiler. Her ev İslâm nuruyla aydınlandı. Sa'd bin Mu'âz ve Üseyd bin Hudayr, kabilelerine ait bütün putları kırdı. Bu durum sevgili Peygamberimize bildirildiğinde çok memnun oldu. Mekkeli Müslümanlar sevince garkoldular. Bu sebeple o seneye sevinç yılı denildi.
Sa'd bin Mu'âz İkinci Akabe bey'atında bulunup, Rasûlullaha bey'at etti. Bu bey'atte bulunanlar Rasûlullah (sav)'ı canları gibi koruyacaklarına ve gerekirse bu hususta mallarını ve canlarını feda edeceklerine söz verdiler.
Sa'd bin Mu'âz, Medine'nin ileri gelenlerinden ve reislerinden olduğu için, Mekke'ye gidip, Kabe'yi tavaf ederdi. Müşrikler bu sebeple ona dokunamazlardı. Bu ziyaretlerinden birinde Ebû Cehil karşısına çıkıp dedi ki:
Siz bizim dinimizden ayrılanları himaye ettiniz. Onlara her yardımda bulundunuz. Eğer burada seni himayesine alanlar olmasaydı seni öldürürdüm. Dönüp çocuklarına kavuşamazdın.
Sa'd bin Mu'âz, Ebû Cehil'in bu tehditli sözleri karşısında ona şu cevabı verdi:
"Eğer böyle bir şeye kalkışırsan, Medine yakınından geçen ticaret yolunu keser, seni bir daha oralara ayak bastırmam."
Bunları söylerken sesi öyle güdüyordu ki, yanında bulunan Ümeyye bin Halef yavaşça dedi ki:
"Sesini biraz alçalt, bu kişi bu vadinin meşhuru."
Bunun üzerine Sa'd bin Mu'âz daha gür bir sesle konuştu:
"Yemîn ederim ki Rasûlullah, bize senin katlonulacağını haber verdi."
"Mekke'de mi öldürüleceğim?"
"Orasını bilmem."
Ebû Cehil bu şekilde Sa'd bin Mu'âz'dan öldürüleceği haberini aldığı için, Bedir Savaşında Mekke'den çıkmamak

istemiş, çevresinin ayıplaması üzerine Bedir'e gelmişti. Nihayet Peygamberimizin buyurduğu gerçekleşip, Ebû Cehil Bedir savaşında katledildi.
Sa'd bin Mu'âz, Bedir Savaşına katılarak, Bedir Ashabından olmakla da şereflendi. Bedir Savaşı başlamadan önce, Peygamberimiz Mekkeli müşriklerin bir ordu hazırlayıp, Medine'ye doğru harekete geçtiklerini haber alınca, bir danışma meclisi kurup, Ashâb-ı Kiram ile istişare yaptı. Onlara, fikirlerini sordular. Ba'zıları dediler ki:
"Biz kervan için yola çıkmıştık. Onların kâr etmesine, mâni olmamız elzemdi. Çünkü kazanacakları parayla, bize karşı ordu hazırlayacak idiler!. Eğer savaştan önceden haberimiz olsaydı; daha hazırlıklı hareket ederdik."
Resûl-i Ekrem efendimiz de buyurdu ki:
"Kervan, sahil yolundan savuşup gitmiştir. Şu Ebû Cehil ordusu ise bize doğru gelmektedir."
Bunun üzerine Evs kabilesi reisi, Sa'd bin Mu'âz ayağa kalkarak şunları söyledi:
"Yâ Rasûlallah! Bizler, Allah 'a ve son Peygamberi olan Sana, îmân ettik. Allah tarafından sana tebliğ edilen İslâm'ın, hak dîn olduğuna kalbden inandık, doğruladık. Senin emirlerini dinlemek ve itaat etmek üzere, söz verdik. Teminat verdik. Seni hak Peygamber olarak gönderen Yüce Allah'a yemîn ederim ki, bize şu denizi gösterip içine dalsan; Seninle birlikte denize dalarız. Hiç birimiz, geri kalmayız. İslâm düşmanlarıyla çarpışmayı da, seve seve kabul ederiz. Savaştan, geri dönmeyiz. Düşman 'karşısında sabır ve sebatla savaşırız.
İşte, Cenâb-ı Hakka yalvarıyorum:
"Ey Yüce Allahım! Bize öyle hizmetler nasîb eyle ki; gayretlerimizi görünce, Rasûlünün göz bebekleri dahî gülsün! Yâ Rasülallah! Artık bizleri, cenâb-ı Hakkın lütfü ile, istediğin yere götür."
Sa'd bin Mu'âz'ın bu sözleri üzerine Peygamber efendimiz şöyle buyurdu:
"Öyle ise, Allanın lütuf ve bereketine doğru yürüyünüz! Cenâb-ı Hak kat'î olarak, ya kervanı, ya Kureyş ordusunu va'ad buyurmuştu. Vallahi ben, Kureyşlilerin ölüp düşecekleri yerieri şimdiden görüyorum."
Bedir savaşından sonra Uhud savaşma da katılan Sa'd bin Mu'âz, gösterdiği cesaret ve kahramanlıkla Eshâb-ı kiram arasında çok sevildi. Bu savaşta oğlu Amr şehîd oldu.
Uhud savaşında Peygamber efendimiz yaralanmıştı. Sa'd bin Mu'âz, Sa'd bin Ubâde ile birlikte Peygamberimizin yaralarını sarıp, tedavi etti.
Sa'd bin Mu'âz müşriklerle yapılan Hendek savaşına da katıldı. Bu savaşın yapıldığı sırada, sağlam kalelerden olan Hâriseoğulları kalesinde Sa'd bin Mu'âz'ın annesiyle birlikte bulunan Hz. Âişe şöyle anlatmıştır:
O gün şiddetli bir ses duydum. Baktım ki, Sa'd bin Mu'âz, yanında yeğeni ile savaşa gidiyordu. Kılıcını kuşanmış gür sesie şiirler okuyordu. Bunu işiten annesi dedi ki:
"Oğlum koş, arkadaşlarına yetiş, geri kalma!"
Hendek harbinde; Sa'd bin Mu'âz büyük bir kahramanlık göstererek savaşıyordu. Savaş sırasında İbni Araka adlı bir müşrikin attığı ok ile kolundan yaralandı. Ok atardamara isabet edip, çok kan kaybına sebep oldu. Hz. Sa'd, yaralı bir hâlde, etrafındakilerin kanı durdurmak için uğraştıklarını görerek, durumunun ciddî olduğunu anladı ve şöyle duâ etti:
"Yâ Rabbî, Kureyş harbe devam edecekse bana ömür ihsan eyle. Çünkü senin Resulüne eziyet eden, O'nu yalanlayan bu müşriklerle savaşmaktan hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmıyorum. Eğer aramızdaki harp sona eriyorsa, beni şehîdlik mertebesine yükselt. Fakat, Benî Kureyza'nın akıbetini görmeden ruhumu kabzetme."
Peygamber efendimiz bir çadır kurarak, Sa'd bin Mu'âz'ı oraya yatırttı. Eslemoğulları kabilesinden Rafide'yi de O'nun tedavisine memur etti. Hz. Sa'd, orada yattığı sırada Peygamberimiz sık sık yanına gelip, halini sorardı.
Peygamberimiz Hendek savaşı sona erince, derhal Benî Kureyza Yahudilerinin üzerine hareket emri verdi. Benî Kureyza Yahudileri Peygamberimizle anlaşma yaptıkları hâlde Hendek savaşının en kritik anında, müşrikler tarafına geçmişler, Müslümanları arkadan vurmaya kalkmışlardı. Sa'd bin Mu'âz böyle yapmamaları için onları ikâz etmişti. Fakat dinlememişlerdi. Bu sebeple Hendek savaşından hemen sonra Benî Kureyza Yahudileri kuşatma altına alındı.
Bu kuşatma bir ay sürdü. Sonunda teslim oldular. Haklarında verilecek hüküm için Sa'd bin Mu'âz'ı hakem olarak istediler.
Onların, bu isteği üzerine Peygamberimiz Sa'd bin Mu'âz'ı yattığı çadırından getirtti. O, Yahîdîlere dedi ki:
"Ne hüküm verirsem razı mısınız? Evet razıyız."
Bunun üzerine Sa'd bin Mu'âz, Benî Kureyza erkeklerinin boynunun vurulmasına hükmetti.
Sa'd'ın verdiği bu hüküm, Yahûdîlerin elinde bulunan kitaplarına tıpa tıp uyuyordu. Bu hüküm gereğince erkeklerin boynu vuruldu. Kadınları ve çocuklar esir alınıp, mallarına el konuldu. Benî Kureyza'dan ba'zı erkekler ise Müslüman olup, kurtuldular. Sa'd bin Mu'âz bu hükmü verince Peygamberimiz buyurdu ki:
"Onlar hakkında, Allanın ve Resulünün hükmüyle hükmettin."
Sa'd bin Mu'âz hazretleri Hendek savaşında ağır bir yara almıştı. Yarası ağırlaşıp, durumu şiddetlenmişti. Peygamber efendimiz, yanına gelip onu kucakladı ve:
"*Allahım, Sa'd, senin rızân için senin yolunda cihâd etti. Resulünü de tasdik etti. Ona kolaylık ihsan eyle,"* buyurarak duâ etti.
Sa'd bin Mu'âz, Peygamber aleyhisselâmm bu sözlerini duyunca gözlerini açıp şöyle fısıldadı:

"Yâ Resûlallah! Sana selâm ve hürmetler ederim. Senin, Allahü teâlânm peygamberi olduğuna şehâdet ederim."
Cebrail aleyhisselâm, Peygamber efendimize gelip dedi ki:
Yâ Rasûlallah! Bu gece senin ümmetinden vefat edip de vefatı melekler arasında müjdelenen kimdir?
Bunun üzerine Peygamber efendimiz hemen Sa'd bin Mu'âz'ın hâlini sordu. Evine götürüldüğünü söylediler. Peygamber aleyhisselâm yanında Ashâb-ı Kirâm'dan ba'zıları olduğu hâlde Sa'd bin Mu'âz'ın yanına gitti.
Yolda süratli gitmeleri sebebiyle Eshâb-ı kiram dediler ki:
Yorulduk yâ Resûlallah.
Bunun üzerine, Peygamber efendimiz:
"Melekler Hanzala'nın cenazesinde bizden önce bulundukları gibi Sa'd'ın da cenazesinde bizden önce bulunacaklar. Biz önce yetişemeyeceğiz," buyurarak hızlı gitmelerinin sebebini açıkladı.
Peygamber efendimiz, Sa'd bin Mu'âz'ın yanına gelince, onu vefat etmiş olarak buldu. Baş ucuna durup, Sa'd bin Mu'âz'ın künyesini söyleyerek buyurdu ki:
"Ey Ebû Amr! Sen reislerin en iyisi idin. Allah sana saadet, bereket ve en hayırlı mükâfatı versin. Allaha verdiğin sözü yerine getirdin. Allah da sana va'dettiğini verecektir."
Eşlem bin Haris şöyle anlatmıştır:
İçerde Sa'd bin Mu'âz'ın cenazesi yalnızdı. Başka kimse yoktu. Rasûl aleyhisselâm adımlarını gayet geniş açarak evin içinde yürüyordu. Bu durumu görünce yavaşladım. Durmamı işaret edince de durdum. Sonra da geriye döndüm. Rasûl aleyhisselâm içerde bir müddet durdu. Sonra dışarı çıktı. Çıkınca dedim ki:
"Yâ Rasülallah, niçin öyle yürüdünüz?"
"Böylesine kalabalık bir mecliste bulunmadım, melekler dolmuştu. Meleğin biri beni kanadı üzerine aldı da ancak öyle oturabildim."
Sonra, Sa'd bin Mu'âz'ın lâkabını söyleyerek:
"Sana afiyet olsun yâ Ebâ Amr! Sana afiyet olsun ya Ebâ Amr! Sana afiyet olsun yâ Ebâ Amr," buyurdu.
Onun vefatı Rasûl aleyhisselâmı ve Ashâb-ı Kiramı çok üzdü. Gözyaşı döküp ağladılar. Cenazesinde bütün Ashâb-ı Kiram toplandı. Peygamber aleyhisselâm cenaze namazını kıldırdı, cenazesini taşıdı. Ashâb-ı Kiram, Sa'd bin Mu'âz'ın cenazesini taşırken dediler ki:
"Yâ Rasülallah! Biz böyle kolay taşınan cenaze görmedik." Bunun üzerine Peygamber aleyhisselâm buyurdu ki:
"Sa'd'ın cenazesine yetmiş bin melek indi. Şimdiye kadar yeryüzüne bu kadar kalabalık hâlde inmemişlerdi. Sa'd bin Muâz defnedilirken birisi kabrinden bir avuç toprak almıştı. Sonra onu evine götürünce o toprak misk oldu. Cenazesi kabre indirilirken Peygamber aleyhisselâm kabri başında oturup, mübarek gözleri yaşardı."[67[67]]
Hayatı hüsn-ü hatime ile yani güzel bir son ile noktalamak, sahabelerin en önemli arzusuydu. Hayatın evveli iman, sonu yine imandır. İman üzere yaşamak ve imanlı olarak ölmek, en büyük kazançtır. Bu kazanca sahib olanalar, cennetlik olanlardır. Öyleyse müslümanca yaşamak ve müslümanca ölmek için gayret göstermeliyiz. İmanımızı zulme, küfre, şirke bulaştırmamanın kavgasını vermeliyiz. îmanda emniyete erenler, imanlarınm zulme ve şirke bulaştırmayanlardir.
İmanı korumak, hayatı korumaktır. Hayat iman ile kurtulur. İmansız kalan, hayatın çıkmazlarında boğulur. Sahabe sürekli hayatını kendi imanının atmosferinde tutmaya çalışmıştır. İmanın atmosferinden çıkan hayat, başlı başına bir belâdır. Sahabeler bu belâya bulaşmamak için imanlarını korudular ve hayat boyu imanlarının atmosferinde ömürlerini geçirdiler.

Hz. Sa'd Bin Rebi (R.Anh)

Sa'd bin Rebî' hazretleri, Ashâb-ı Kiramın büyüklerindendir. Rasûl aleyhisselâmın bi'setinin onbirinci senesinde, Akabe mevkiinde Medineli on iki kişi ile buluştu. Bunlardan birisi de Sa'd bin Rebî' idi.
Burada Peygamber efendimize, "Allahû Teâlâ'ya hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, kimseye iftira etmemek, hiçbir hayırlı işe karşı çıkmamak" hususunda bey'at ettiler. Söz verdiler. Peygamber efendimiz de onlara buyurdu ki:
"Verdiği sözde duranın, ücret ve mükâfatına Allahû Teâlâ garanti vermiş, onlara Cenneti hazırlamıştır. Kim insanlık îcâbı, bunlardan birini işler de, ondan dolayı dünyada cezaya uğratılırsa, bu ona keffâret olur! Kim de yine bunlardan insanlık icabı birini işlerse, yaptığı o şeyi Allahû Teâlâ gizler, açığa vurmazsa, onun işi Allahû Teâlâ'ya kalır. Dilerse onu bağışlar, dilerse azaba uğratır."
Ayrıca, "Gerek sıkıntı ve darlıkta ve gerekse rahatlık zamanında söz dinlemek ve itaat etmek, başta gelir. Rasûlüllah, bizzat, onların üstünde bir tercihe sahip olup, ona karşı itaatli olacaklar." söz verdiler.
Hz. Sa'd, Bedir ve Uhud gazalarında bulundu. Uhud'da büyük kahramanlıklar gösterdi. Vücudu delik deşik oldu. Uhud muharebesinde, bir ara, müslümanlar arasında karışıklık başladı. Hz. Sa'd o zaman, gevşeklik göstermedi. Ashâb-ı kirama Akabe bey'atında, canlarını feda edeceklerine dâir verdikleri sözü ve yemini hatırlattı. Muharebe sona erip, Kureyş müşrikleri çekilip gitmişlerdi. Rasûl aleyhisselâm sordu;
Sa'd bin Rebî'nin ne durumda olduğunu, canlılar arasında mı, yoksa ölüler içerisinde mi olduğunu, tesbit edip,

---

[67[67]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

bana kim haber getirir? Bir ara onu şu tarafta görmüştüm.
Ensârdan bir zât dedi ki:
"Bu işi ben yaparım, yâ Rasûlallah."
Haber getirmeye giden Muhammed bin Mesleme veya Ubeyy bin Ka'b'dan birisi idi. Resûlüllah efendimizin işaret buyurduğu tarafa gitti. Vadide yatan şehîdler arasında, seslenerek dolaştı. Fakat cevap alamadı. Bu defa seslendi:
"Ey Sa'd, beni sana Rasûlüllah gönderdi!"
O zaman Sa'd hazretleri inliyerek kımıldandı. Haber için gelen zât da dedi ki:
"Resûlüllah, senin sağlar mı, yoksa şehidler arasında mı olduğunu, araştırıp, kendisine haber vermemi emretti."
Bunun üzerini Hz. Sa'd şu cevâbı verdi:
"Ben artık ölüler arasmdayım! Rasûlüllaha selâmımı arz et ve "Sa'd bin Rebî' ümmetine doğru yolu göstermek için rehberlik yapan Peygambere verilecek mükâfatların en üstünü ile, Allahû Teâlâ seni mükâfatlandırsın diyor" de Kavmin Ensâr'a da selâm söyle! Onlara da, "Sa'd bin Rebî' size, Akabe gecesinde, Rasûl aleyhisselâmı korumaya dâir söz verip, yemîn etmediniz mi? Vallahi hayatta bulunduğunuz müddetçe, Peygamber efendimizi iyi korumayıp, ona bir zarar gelirse, sizin için, Allahû Teâlâ'nın yanında gösterebileceğiniz hiç bir mazeret yoktur, diyor" de! Bunları söyledikten bir müddet sonra da vefat etti. [68[68]]
Sahabe, Allah'ın arzında Ensarullah'tır. Yani Allah'ın dâsâsma hizmet eden hizmetkârdır. Sahabe fıkhında Ensarullah olmak, en şerefli rütbedir. Bu rütbeye Allah yolunda cihad ederek Rasûlüllah (sav)'in sünnetlerini ihya ederek ulaşır.

Hz. Saîd Bin Amir (R.Anh)

Saîd bin Amir hazretleri, Yermük savaşından sonra Abbâs bin Ga-nem'den boşalan Humus valiliğine tayin edildi. Vali olmayı pek istemiyordu, ancak Hz. Ömer'in emrine itâ'at ederek Humus'a geldi.
Valiliği zamanında çok dikkatli ve âdil hareket eden Hz. Saîd, son derece fakir bir hayat yaşadı. Herkes bu hayatına şaşırıp, hayret ediyordu. Hz. Ömer, Şam'a teşrif ettiği zaman oradan Humus'a geçti. Humus'ta fakirlerin bir listesinin çıkarılmasını isteyen Hz. Ömer, fakirlerin içerisinde Saîd bin Amir hazretlerinin ismini görünce çok şaşırdı. Listeyi hazırlayanlara sordu:
"Saîd bin Amir'i niçin listeye yazdınız? "
Valimiz fakirdir, devamlı "*Rüşvet alan da veren de Cehennemdedir*" hadis-i şerifini okur ve en küçük bir hediyeyi dahî kabul etmez. Hz. Ömer, Saîd bin Âmir'e bin dirhem tahsis etti. Hz. Saîd, bin dirhem ile hanımına geldi ve dedi ki:
"Hz. Ömer bize şu gördüğün bin dirhemi göndermiş."
Ondan bir miktar parayla yiyecek ve katık alıp, kalanını saklayalım, ileride lâzım olur. Saîd hazretleri hanımına şöyle dedi:
"Ben bundan çok daha iyisini sana söyleyeyim mi? Biz bu malı çok iyi bir şekilde kullanacak, işletecek bir kimseye ortaklığa verelim. Onun kâr ve gelirinden de yeriz." Hanımı, razı oldu:
"Peki, öyle olsun."
Saîd bin Amir hazretleri bu parayla yiyecekler, iki deve, iki köle satın aldı. Köleleri azâd ederek hürriyetine kavuşturdu. Aldıklarım Humus'taki fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine dağıttı. Kendine çok az birşey dışında birşey kalmadı. Bir müddet sonra hanımı kendisine dedi ki:
"Malı ortaklığa verdiğin kimseden paranın kârım al ve onunla şunları şunları satın al."
Saîd hazretleri sustu. Ertesi gün evine döndüğü zaman istedikleri şey olmayınca hanımı aynı istekleri yine tekrarladı. Saîd hazretleri yine sustu. Birgün sonra hanımı hâlleri ve sözleri ile Hz. Saîd'i çok üzdü. Saîd hazretleri ertesi gün eve hiç gelmedi. Akrabalarından birisi hanımına gelerek dedi ki:
"Sana ne oluyor ki kocana eziyet ediyorsun. O malının tamamını fakirlere dağıttı. Kadın üzüldü ve ağladı."
Sonra Saîd hazretleri geldi ve şöyle buyurdu:
"Allahû Teâlâ'nın razı olduğu birşey, dünya ve dünyanın içindeki her şeyden daha kıymetlidir. Eğer Allahû Teâlâ'nın razı olduğu iyilik, hayırlardan birisi gökyüzüne lâmba gibi asılsaydı, onun nuru, yeryüzünü aydınlatır ve onun parlaklığı yanında güneş sönük kalırdı."
"İşte seni bu iyilikler için terkeder, senden ayrılırım. Fakat senin için bu hayırları ve İyilikleri terkedemem. Her hal üzere hayır ve hasenat yaparım." Fakirlik ve sıkıntı içinde olduğu hâlde, parayı kendisi için harcamadığını soranlara şöyle buyurdu:
Rasûl aleyhisselâmdan işittim buyurdular ki:
"Ümmetimin fakirleri zenginlerinden beşyüz sene önce Cennete girerler. Zenginlerden biri kendini onların arasına atar ve Cennete girmek ister. Melek onun elini tutar, fakirler arasından çıkarır ve, "bekle, henüz senin Cennete girme zamanın gelmedi" der. Beşyüz sene onu kıyametin kızgın sıcağında hesap yerinde tutarlar. Malının hesabını verir, sonra Cennete girer."

[68[68]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hüyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Refat el-Başa, Beyrut/ty

Hz. Ömer zamanında, Humus valisi olan, Saîd bin Âmir, Müslüman, gayrı müslim herkes tarafından çok sevilirdi.
Hz. Ömer, Saîd bin Âmir hazretlerinin, herkes tarafından çok sevilen bir kimse olduğunu öğrenince Humuslulardan bir cemaata sordu:
“Peki valinin hiç kusuru yok mudur?”
Onlar da bazı kusurları olduğunu söyleyip dört tanesini zikrettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer, Saîd hazretlerini hemen Medîne-i Münevvereye çağırdı ve aralarında şu konuşma geçti:
“Yâ Saîd, senin ba'zı kusurların varmış. Bunların aslı nedir?”
“Bunlar neymiş, ya Ömer?”
“Vazifene sabah namazından hemen sonra değil, kuşluk vakti geliyormuşsun. Geceleri insanlar içerisine hiç çıkmaz, görünmezmişsin. Haftada bir gün evine çekilir hiç kimseyi kabul etmezmişsin. Ashâb-ı Kiramdan, Hubeyb hazretlerinin şehid edildiği söylenince bayılıyor, kendinden geçiyormuşsun.”
Bunun üzerine Hz. Saîd (R.a.), şu cevâbı verdi:
“Yâ Emir-el mü'minin! Anlatılanlar doğru. Şimdi bunları sana izah edeyim:”
1- Vazifeme ancak kuşluk vakti gelebiliyorum. Çünkü hanımım hastadır. Evde bütün hizmetleri kendim yapıyorum. Hamur yoğurur, ondan ekmek yapar, pişirir, abdest alır öyle çıkarım. Geç kalışım bundandır.
2- Geceleri insanların içerisinde görünmeyişimin sebebi; gündüzleri halkın hizmetleriyle meşgul olurum. Geceleri de Allahû Teâlâ'ya hizmet ve kulluk için ayırdım. Böylece gündüzleri yaptığım işlerin, verdiğim hükümlerin muhasebesini yapar, yanlış kararlarım varsa düzeltirim.
3- Haftada bir gün evime çekilip hiç kimse ile görüşmememin sebebi, başka giyecek elbisem olmadığından, yıkadığım elbiselerim kuruyuncaya kadar kimseyi kabul edemiyorum.
4- Hubeyb hazretlerinin şehâdetini hatırlayınca bayılmamın sebebi anlatılacak şey değildir. Çünkü Mekke müşrikleri Hubeyb hazretlerini asarlarken yanlarında idim. Belki mâni olabilirdim, fakat o zaman henüz îmân etmemiştim. Seyirci kaldım. Onun gösterdiği cesaret ve celâdeti hatırladıkça, ne kadar kuvvetli bir îmâna sahip olduğunu daha iyi anlıyorum. Niçin mâni olmadım diye üzüntümden bayılıyorum.
Bunun üzerine Hz. Ömer (R.a.):
“Yâ Saîd, Allahû Teâlâ'nın korkusu seni ne kadar yüceltmiş, ümmette faydalı hâle getirmiş, dedi ve gözyaşı döküp ağladı.”
Sonra, Saîd bin Amir (R.a.), Hz. Ömer (R.a.) 'dan rica etti:
“Yâ Ömer, bundan sonra beni valilikten affet.”
Hz. Ömer bunu kabul etmeyip yine vali olarak bırakmıştır. Hz. Saîd bin Âmir, İslâmın koruması ve emniyeti altında bulunan gayrı müslimlere karşı yumuşak davranır ve çok ilgi gösterirdi. Şam'daki zimmîler onun bu yüksek tavrından çok memnun idiler. Bir defa Hz. Ömer (R.a.), onun zimmîler tarafından çok sevildiğini haber aldı ve oradakilere sordu:
“Neden ahali bu kadar ona muhabbet gösteriyorlar?”
“O, halkın dert ortağıdır da ondan.”
Hz.Ömer bu duruma sevindi ve memnuniyetini belli etti.
Saîd bin Amir, muhacir olan Ashâb-i Kiramdan oiup, Hayber'in fethinden önce Müslüman oldu. 641yılmda Rakka'da vefat etti. [69][69]
Müslümanların idarecisi müslümanların dert ortağıdır. Aynı zamanda müslümanların en sade olarak yaşayanıdır. Sahabe fıkhında müslümanların idarecisi müslümanların beyefendisi değil, hizmetçisidir. Müslümanların dert ortağı olmayan onların idarecisi olamaz.

Hz. Saîd Bin Zeyd (R.Anh)

Hayattayken Cennetle müjdelenen on sahabeden biridir. Babası Zeyd b. Amr olup, nesebi Ka'b da Rasûlüllah (sav) ile birleşmektedir. Künyesi Ebul-A'ver'dir. Ebu Tür olarak da çağrılırdı.[70][70] Annesi Fatıma binti Ba'ce'dir. Babası Zeyd, Mekke müşriklerinin dinlerini akıl dışı bularak cansız putlara tapınmanın anlamsızlığı karşısında gerçek dine ulaşmak için araştırma yapmaya başlamış ve bunun için Suriye taraflarına giderek Yahudi ve Hıristiyan âlimleriyle görüşmelerde bulunmuştu. Ancak onların verdikleri dini bilgiler Zeyd'i tatmin etmemişti. Zeyd'in bu durumunu gören bir papaz ona, şirkten ve hurafelerden uzak, Hz. İbrahim (a.s)'in dini olan Hanifliğe tabi olmasını tavsiye etmişti. Zeyd, Hanifliğin ne olduğunu öğrendiği zaman aradığı dini bulduğunu anlamış ve Mekke'ye dönmüştü. O, Kabe'ye yönelerek ibâdet eder, Mekke'de İbrahim'in dini üzere bulunan tek kimse olduğunu Kureyş müşriklerine karşı iftihar ederek söyler ve onların putlar adına kurban kesmelerini ayıplardı. Zeyd, İsmail (a.s)'in neslinden bir peygamberin geleceğini öğrenmişti. Arkadaşı Amr b. Rabî'a'ya kendisinin bu peygambere kavuşamayacağını zannettiğini, eğer ona ulaşırsa kendi selamını ona iletmesini söylemişti. [71][71]

---

[69][69] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'i Askaİani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty
[70][70] İbnül-Esir, Üsdül-Gâbe, II, 387
[71][71] İbn Sa'd, Tabakâtül-Kübra, Beyrut (t.y), III, 379

Zeyd, Rasûlüllah (sav)'m Peygamberlikle görevlendirilmesinden önce vefat etti.
Said, babası Zeyd'in kendisine telkin ettiği hanif dininin bilincinde olarak yetişmişti. Rasûlüllah (sav), İslâm dinini tebliğe başladığı zaman, onun çağırdığı dinin babasının söylediği prensiplerle aynı olduğunu gördü ve ona tabi olmakta gecikmedi. Rivayetlere göre o, Rasûlüllah (sav)'ın az sayıdaki ashâbıyla Erkam'ın evinde gizlice toplanmaya başlanmasından önce iman etmiştir. Doğum tarihi kaynaklarda zikredilmemektedir. Ancak, onun Hicri 50 veya 51 yılında öldüğü zaman yetmiş yaşını aşmış olduğu [72][72] gözönünde bulundurulursa Hicretten yirmi beş yıl önce doğmuş olabileceği söylenebilir. Said (R.a) Hz. Ömer'in kızkardeşi Fatıma ile evli idi. Hz. Ömer (R.a) da Said'in kızkardeşi Atîke ile evli bulunmaktaydı.[73][73] Hz. Ömer, onların yeni dine girdiklerini öğrendiği zaman son derece kızmış ve yaptıklarının hesabını sormak için hemen evlerine gitmişti. Ancak olay Ömer (R.a)'in iman etmesi sonucunu doğuracak bir şekilde gelişmişti.[74][74]
Medine'ye hicret edildiği zaman Said, Rifaa b. Abdu'l-Munzir (R.a)'in evinde misafir olmuştur. Muâhât olayında bir rivayete göre Ebu Lübabe başka bir rivayete göre de Rafı' b. Malik ile kardeş ilan edilmişti.[75][75] İbnül-Esîr ise, Ubey b. Ka'b ile kardeş ilan edildiğini kaydetmektedir. [76][76]
Saîd b. Zeyd, Bedir savaşı hariç, Uhud, Hendek ve Rasûlullah (sav)'in diğer bütün savaşlarına katılmıştır.
Rasûlullah (sav), Said ile Talha b. Ubeydullah (R.a)'ı, Suriye taraflarına giden Kureyş kervanının dönüşü hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri hızlı bir şekilde Medine'ye ulaştırmakla görevlendirdi. Böylece, Ebu Süfyan'ın başkanlığındaki bu kervan Suriye dönüşünde yakalanabilecekti. Said, Talha ile birlikte el-Havra denilen yere kadar gitmiş ve kervanın dönüşünü beklemeye başlamıştı. Ancak onların bu kervanın dönüşü hakkındaki haberi Medine'ye ulaştırmadan önce Rasûlullah (sav) başka kaynaklardan gerekli bilgileri almış ve Medine'den Ensar ve Muhacirlerden oluşan ordusuyla yola çıkmıştı. Onlar Medine'ye Bedir savaşının vuku bulduğu gün ulaşabildiler. Rasûlüllah (sav)'ın, kervanın yolunu kesmek için Medine'den ayrılmış olduğunu gören Said ve Talha derhal ona katılmak için Bedir'e doğru yola çıktılar. Onlar Turban denilen yere geldikleri zaman Bedir'den dönmekte olan Rasûlullah (sav)'le karşılaştılar. Bedir savaşma fiilen iştirak edememiş olmalarına rağmen Rasûlullah (sav) onları savaşa katılmış sayarak ganimetten diğer mücahitler gibi pay vermişti.[77][77] Said (R.a), Hz. Ömer zamanında Suriye bölgesinde sürdürülen askeri harekâtlara katılmış; Dımaşk muhasarası ve Yermük savaşında bulunmuştur. [78][78]
Said (R.a), ömrünün son günlerini, Medine'nin dışında bulunan Akik vadisindeki çiftliğinde geçirdi ve burada yetmiş yaşını geçmiş olduğu halde Hicri 50 veya 51 yılında vefat etti. Abdullah İbn Ömer onun öldüğünü öğrendiği zaman doğruca Akik vadisindeki evine gitti ve cenazesiyle ilgilendi. Said (R.a)'in cenazesi Medine'ye taşındı ve Sa'd b. Ebî Vakkas tarafından yıkandı. Medine'de defnedilen Said (R.a)'in cenaze namazını İbn Ömer kıldırdı ve onu mezara Sa'd b. Ebi Vakkas ile birlikte indirdi.[79][79] Onun Medine'de vefat etmiş olduğu kesin olarak bilinmekle beraber, Kûfeliler, Muaviye döneminde Kûfe'de vefat ettiğini ve cenazesinin Küfe valisi olan Mugîre b. Şu'be tarafından kıldırıldığını iddia etmişlerdir. [80][80]
Said (R.a), Hz. Osman (R.a)'ın şehid edilmesiyle.başlayan fitne olaylarına şahid olmuştur. O, ümmetin içine sürüklendiği fitne belasından ve kendini bilmez bazı kimselerin ileri gelen ashabdan bazılarına dil uzatmalarımdan aşırı derecede ızdırap duymuştur. Said (R.a), bir gün Küfe camiine gitmiş, orada Muaviye'nin Küfe valisi Mugîre b. Şu'be'yi, etrafında Kûfeîilerden bir takım insanlarla otururken görmüştü. Mugîre ona saygı göstererek yanma oturtmuştu. O esnada bir adam birilerini kastederek kötü sözler sarfetti. Said, Mugîre'ye; "Bu adam kime küfrediyor" diye sorduğu zaman; "Ali b. Ebi Talih'e" cevabını alınca son derece üzüldü ve Mugîre'ye;
"Mugîre, Mugîre! Rasûlullah (sav)'ın Ashabı senin önünde sövülüyor ve sen buna susuyor ve bir harekette bulunmuyorsun öyle mi? Ben Rasûlullah (sav)'ı; "Ebu Bekir Cennettedir, Ömer Cennettedir, Ali Cennettedir, Osman Cennettedir, Talha Cennettedir, Zübeyr Cennettedir, Abdurrahman b. Avf Cennettedir. Sa'd b. Ebi Vakkas Cennettedir" derken duydum dedi ve şunu ekledi; "Bunların dokuzuncusunu da gerekirse sayarım". Ertesi gün Kûfeliler etrafını sarmış ve dokuzuncu kimsenin kim olduğunu söylemesi için çok ısrar etmişlerdi, Bunun üzerine o; "Dokuzuncu benim, onuncu da Rasûlullah (şavktır" dedi ve sonra da etrafındaki insanlara bakarak sahabelerin İslâm'daki seçkin konumlarım; "Bir kimsenin, Rasûlüllah (sav) ile bir arada bulunarak yüzünün tozlanması, sizin herhangi birinizin Hz. Nuh kadar yaşasa bile, bu müddet zarfında amellerinden daha hayırlıdır" sözüyle vurgulamıştır. [81][81]
Onun hakkında kaynaklar şöyle bir olay zikretmektedir: "Erva adındaki bir kadın, Medine valisi Mervan b. Hakem'e giderek Said b. Zeyd'in kendi arazisine tecavüzde bulunduğunu şikayet etti. Mervan, memurlarını Akik

---

[72][72] İbnül-Esir, Üsdül-Gâbe, II, 389
[73][73] İbnül-Esir, a.g.e., II, 387
[74][74] bk. Ömer İbnel-Hattab mad
[75][75] İbn Sad, III, 382
[76][76] Üsdül-Gabe, II, 387
[77][77] İbn Sa'd, III, 382-383
[78][78] İbnül-Esir, a.g.e., II, 388; İbn ül-İmad el-Hanbelî, Sezerâtu'z-Zeheb, Beyrut (t.y), 1, 57
[79][79] İbn Sa'd, ili, 384; İbnül-Esir, II, 389
[80][80] İbn Sa'd, III, 381
[81][81] Ahmed b. Hanbel, I, 187

vadisindeki çiftliğinde bulunan Said (R.a)'a göndererek şikayet konusu olayı soruşturdu. Said (R.a) gelenlere; "Ona haksızlık ettiğimi zannediyorsunuz değil mi? Rasûlüllah (sav)'in şöyle dediğini duydum:
"Haksız yere her kim bir karış toprağı gasbetse, kıyamet gününde yedi kat yerin dibinde dahi olsa o toprak boynuna dolanır". Sonra şöyle ekledi: *"Allahım bu kadın yalan söylüyorsa gözleri kör olmadan canını alma ve kuyusunu ona mezar yap"*.
Rivayet edildiğine göre bu kadın, daha sonra kör oldu ve evine yürürken kuyuya düşerek öldü. Bu olaydan dolayı Medineliler birisine kızdıkları zaman ona, "Allah seni Erva gibi kör etsin" diyerek beddua etmekteydi. 82[82] Said (R.a)'dan bazı hadisler rivayet edilmiştir. Bunlardan birisi, Cennetle müjdelenen on kişi hakkında olanıdır. Abdullah b. Zalim el-Mazinî, Said b. Zeyd'den şöyle rivayet etmektedir:
"Muaviye Küfe'den ayrıldığı zaman, Mugîre b. Şu'be'yi vali tayin etmişti. Hatipler minberlere çıkarak Ali (R.a)'a hakaretlerde bulunuyordu. Ben Sâid b. Zeyd'in yanındaydım. O, kızdı ve kaiktı. Benim de elimden tutmuştu. Ben de ona uydum, o bana; "Şu nefsine zulmeden adamı görüyor musun? Cennet ehlinden olan bir adama lanet edilmesini emrediyor. Ben şahitlik ederim ki dokuz kişi vardır ki onlar Cennettedirler. Onuncusuna da şahitlik etsem günah işlemiş olmam" dedi. Ve sormam üzerine şöyle devam etti; "Rasûlüllah (sav) (sarsılan Hira dağına); *"Hira, yerinde dur! Senin üzerinde nebi, sıddık ve şehidden başkası bulunmuyor"* dedi ve arkasından Cennetle müjdelediği sahabileri saydı.83[83]
Sa'd b. Habib, Sa'îd b. Zeyd'in de aralarında bulunduğu, Cennetle müjdelenmiş kimselerin isimlerini zikrederek şöyle demektedir: "Onlar her zaman savaşta Rasûlüllah (sav) 'in önünde, namazda ise arkasında durmuşlardır 84[84] demektedir.
Mescide devam etmek ve cihad ibadetini iştahla ihya etmek, sahabe neslinin en önemli hassasiyetlerindendir. Onlar için mescid- kışla ayrılmazlığı esastı.

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. İkrime b. Ebî Cehil (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. İmrân b. Husayn (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Kâ'b bin Züheyr (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Ka'b bin Mâlik (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Açıklayınız.
Hz. Mikdad bin Esved (R.a)'in hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Mûaz b. Cebe (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Mugire-tebni Şu'be (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Muhammed bin Mesleme(R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Mus'ab İbni Umeyr (R.a)'ın hayatı ve fıkhı bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Nuaym İbni Mesûd (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Nu'mân bin Mukarrin (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ribi bin Âmir (R.a)'m hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz1 nelerdir? Anlatınız.
Hz. Osman bin Talhâ (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Osman İbni Maz'un (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsuınuz? Anlatınız.
Hz. Sabit İbni Kays (R.a)'m hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Sa'd b. Ubâde (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildiklerimiz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Sa'd b. Mu'âz (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Sa'd b. Rebî'(R.a)'ın hayatı ve fıkhı neler biliyorsunuz? Bilgi veriniz.
Hz. Saîd b. Âmir (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz.Saîd b. Zeyd (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında neler biliyorsunuz? Anlatınız.

ÜNİTE X

Hz. Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe (R.anh)
Hz. Seddat İbni Evs (R.anh)
Hz, Sehl bin Hanîf (R.anh)
Hz. Sehl bin Sa'd (R.anh)
Hz. Seleme bin Hişâm (R.anh)
Hz. Seleme İbni Evka (R.anh)
Hz. Sevbân (R.anh) Hz. Selman el- Farisî (R.anh)
Hz. Süheyb-i Rumi(R.anh)

82[82] İbn Hacer el-Askalanî, el-İsabe fi Temyizi's-Sahabe, Bağdat (t.y), 11, 46; İbnül-Esîr, Üsdül-Gabe, II, 388; ayrıca bk. Ahmcd b. Hanbel, 188-189
83[83] Ahmed b. Hanbel, I, 189; İbnül-Esir, a.g.e., II, 389; Sa'd b. Zeyd'in rivayet ettiği diğer hadisler için bk. İbn Hanbel, I, 187
84[84] İbn Hacer, el-Askalanî, a.g.e., II, 46

Hz. Sümâme bin Üsâl (R.anh)
Hz. Süraâka bin Mâlik (R.anh)
Hz. Talha b. Ubeydullah (R.anh)
Hz. Tufeyl bin Amr (R.anh)
Hz. Ubâde bin Sâmit (R.anh)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Ha Seddat İbni Evs (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Sehl bin Hanîf (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Sehl bin Sa'd (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Seleme bin Hişâm (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Seleme İbni Evka (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Sevbân (R.a)'nı hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Selman el- Farisî (R.a)'m hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Süheyb-i Rumi(R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Sümâme bin Üsâl (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Süraâka bin Mâlik (R.a)'m hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Talha b. Ubeydullah (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Tufeyl bin Amr (R.a)'m hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ubâde bin Sâmit (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Salim Mevla Ebu Huzeyfe (R.Anh)

Hz. Ebû Bekir zamanında Müseylemet'ü! Kezzab'a karşı yapılan Yemâme gazasında Muhacirlerin sancaktan Hz. Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe idi. Sâlim'in sancağı taşıması dolayısıyla tehlikeye hedef olacağını gören Ashâb dediler ki:
Senin başına bir zarar gelmesinden korkarız. Fakat o buyurdu ki:
"Eğer ben sancağı taşımayacak olursam Kur'ân-i Kerîm ehlinin en bedbahtı olurum."
Harp sırasında Beni Hanîfe kabilesi, sancağı düşürebilmek için sancağın bulunduğu yere ve sancaktar Sâlim'e çok şiddetli bir hücum yaptılar. Sâlim'in sancak tutan kolunu azılı kâfirlerden birisi çok şiddetli bir kılıç darbesiyle kesti. Salim, "Allah..." diye öyle bir haykırdı ki, harp meydanı inledi.
Fakat sancak yere düşmeden diğer eliyle tuttu. Bir kılıç darbesiyle diğer kolu da kesildi. Fakat İslâm sancağı yine yere düşmedi. Çünkü Salim vücudu ve kesik kollan ile sancağa sarılmıştı. Kâfirlerin bütün şiddetli darbelerine rağmen sancağı asla yere bırakmadı. Sanki Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe'ye vurulan her kılıç darbesi onun sancağa biraz daha sıkı yapışmasını ve durduğu yerde daha kuvvetle dik durmasını sağlıyordu.
Ne zaman ki İslâm askeri yetişti ve sancağı aldılar, o zaman Salim (R.a.) yere düştü. Salim kâfilerin en şiddetli kılıç darbeleri altında:
*"Muhammed bir Rasûl'den başkası değildir."*85[85] âyeti kerîmesini okuyordu. Ashâb-ı Kiram ona yetiştikleri zaman bu âyeti okuduğunu işittiler. Yere düşünce Ebû Huzeyfe'yi sordu. Şehîd olduğunu öğrenince buyurdu ki:
Beni de onun gibilerin yanına götürün! Vasiyetini yaptı ve 633 senesinde şehâdet mertebesine erişti. Ebû Huzeyfe ile beraber birini başı diğerinin ayağının yanında olduğu hâlde defnettiler. Malının bir kısmını kölelerin azâd edilmesi için, üçte birini beytülmâle, üçte birin de ehline bırakmıştı. Hanımı ve çocukları kendileri için vasiyet edilen malı almamışlar, onları da beytülmâte bırakmışlardır. Onun ilim ve irfanı Ashâb-ı Kiram tarafından kabul ve tasdik edilmekle beraber Hz. Ömer'in, husûsî bir muhabbeti ve hürmeti vardı. Hatta yerine halîfe tayin etmek istemişti. Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe, Mekke'den diğer Muhacirlerle çıkıp Medine'ye gelinceye kadar Muhacirlere imâm oldu.
Bir gün Rasûlüllahın yanında Salim Mevlâ Ebû Huzeyfe'nin ismi zikredildi. Peygamber efendimiz buyurdu ki:
"Muhakkak ki Salim, Allahû Teâlâ'yi çok sever. Eğer Allahû Teâlâ'dan korkusu olmasaydı yine sevgisinden dolayı Allahû Teâlâ'ya isyan etmez, günâh işlemezdi." Peygamberimiz yine bir gün buyurdu ki:
"Kıyamet günü birçok kimseler Tehâme dağı gibi sevâblarla gelirler. Allahû Teâlâ onların amellerini boşa çıkarır ve onları şiddetli bir şekilde Cehenneme atar." Bu dehşetli durumdan ürperen Salim dedi ki:
Ananı babam sana feda olsun yâ Rasûlallah; biz o kavmi nasıl tanıyacağız? Seni hak Peygamber olarak gönderen Allahû Teâlâ'ya yemin ederim ki, ben onlardan olmaktan çok korkuyorum.
Ey Salim onlar namaz kılarlar, oruç tutarlar, fakat kendilerine haramdan bir şey teklif edildiği zaman Allahû Teâlâ'dan hiç korkmadan o haramı İşlerler. Allahû Teâlâ da onların amellerini, ibâdetlerini kabul etmez. 86[86]

85[85] Âl-i İmrân Suresi: 3/144.
86[86] Hayalü's Sahâbe/M. Yusuf KAndehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Refat et- Başa, Beyrut/ty

Allah korkusu, Allah sevgisindendir. Allah'tan korkmayanlar, Allah'ı sevmeyenlerdir. Allah'tan korkmak, Allah'ın hududlanm ihlal etmekten çekinmektir. Allah'ın hududlarmı ihlal etmeyi içlerine sindirenler, kalblerinde Allah'ın sevgisi silinenlerdir. Sahabe fıkhından bunu anlıyoruz.

Hz. Seddat İbn-i Evs (R.Anh)

Seddad İbni Evs Allah korkusundan kalbi ürperen, devamlı vücudu titreyen ve derin tefekküre dalan bir yiğit... Gece yattığı zaman ilâhi rahmetin enginliğini düşünen ve ilâhi azabın şiddetini de unutmayan bir zâhid...
O, Medineli müslümanlardandır. Hazrec kabilesinin Neccar koluna mensuptur. Rasûlullah (sav) efendimizin şairi Hassan'ın yakın akrabası. Babası Evs İbni Sabit, Akabe'de İslâm'la şereflendi. Bedir harbine iştirak etti. Uhud'da şehid oldu. Annesi Harime de müslümandı. Seddat böyle güzel bir muhitte, müslüman bir aile ocağında yetişti. Geniş bir ilme sahipti.
Ubâde İbni Sâmit (R.a) onun, ilmî konularda herkesin kendisine başvurduğu zahir ve batın ilimlerine vakıf bir ilim eri olduğunu söyler. Seddat (R.a)'ın ilmi ve hilmini "Mecmeu'l-bahreyn" olarak tavsif eder.
O, yumuşak huylu, açık sözlüydü. Ağzından lüzumsuz bir söz çıkmazdı. Bir defasında ağzından bir söz kaçmıştı. Zaman kaymetmeden şu açıklamayı yaptı; "İslâm'a girdiğim günden beri sözlerimi dikkat ederek söylemeğe çalıştım. Fakat bu söz nasıl oldu ağzımdan kaçtı. Onu aklınızda tutmayın." dedi. Riyadan, gösterişten de çok sakmırdı. Namazlarından sonra duâ ve istiğfarı çok yapardı. Sık sık tefekküre dalardı. Allah korkusuyla kalbi ürperir ve: "Ya Rabbi! Cehennem ateşini düşündükçe uykum kaçıyor." derdi. Saman üzerindeki tane gibi sabahlardı.
O, son derece halim selimdi. Kalbi rakik; yufka yürekli ve gözü yaşlıydı. Birgün ağlarken görüldü. Kendisine: *"Niçin ağlıyorsun?"* diye soruldu. O da:
"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in bir hadisini hatırladım da onun için ağlıyorum," dedi. Rasûlüllah (sav) bu hadisinde:
"Ümmetim için şirk ve gizli şehvetten korkuyorum." buyurdu. O zaman ben:
"Ya Rasûlallah! Ümmetin senden sonra şirke düşecek mi?" diye sordum. Resûl-i Ekrem (sav):
“Evet,” dediler. Gerçi onlar güneşe, aya ve puta tapmayacaklar, fakat işlerinde riyakârlık yapacaklar. (Allah için değil de ondan başkalarının rızası için hareket edecekler) Gizli şehvet ise şudur: Onlardan biri, oruç tutar, oruçlu olur. Sonra şehvete sebeb bir şeyi görür ve orucunu bozar" buyurdu.
Seddat b. Evs (R.a) İslâm'ın emir ve nehiylerine uymakta çok titizdi. Hayatında tatbik eder, taviz vermezdi. Çevresine de Allahû Teâlâ'nın emir ve yasaklarını güleryüzle, tatlı diîle anlatırdı. Her fırsatta tebliğ vazifesini unutmazdı. 50 kadar hadis-i şerif rivayet etti. Râvilen arasında Şam'ın en güzide ricali vardı. Oğullan, Ya'lâ ve Muhammed ile Mahmud bin Lebid, Mahmud bin Rebi Abdurrahman bin Ganem, Beşir bin Ka'b bunlardan bazılarıdır. Onun rivayet ettiği hadislerden bir kaç tanesi şöyledir:
Ebü Es'as es-Sağani rivayet ediyor: "Şam Cami-i şerifine gitmiştim. Orada Seddat İbni Evs ile karşılaştım. Bir yere gidecekti. Nereye gideceğini sordum. O da; Hasta bir arkadaşını ziyaret edeceğini söyledi. Ben de kendileriyle gelebileceğimi söyledim. Beraber gittik. Oraya varınca hastaya durumunun nasıl olduğunu sordu. Hasta: "Nimet içerisinde olduğunu" söyledi. Bunun üzerine Seddad: "Günahlarının affedildiğini sana müjdelerim. Çünkü Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim." dedi ve Efendimizden duyduğu hadis-i kudsîyi nakletti:
"Allahû Teâlâ buyurur ki: Mü'min olan kullarımdan birini imtihan ettiğim zaman, o bu imtihanı hamd ile karşılarsa, anasından doğduğu günki gibi günahlarından temizlenmiş olur." buyurdu.
Seddat b. Evs (R.a) iki Cihan Güneşi efendimizden ayrılmazdı. Yaşı küçük olduğu için savaşlarda bulunamadı ise de onun muhabbetiyle hep beraberdi. Birgün bir arada iken, Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz: "Yanımızda yabancı birisi var mı?" diye sordu. Biz de: *"Yok Ya Rasûlallah dedik. Kapının kapatılmasını işaret ettikten sonra: "Ellerinizi kaldırınız, Lâ ilahe illallah deyiniz."* buyurdu.
Bir müddet bu şekilde kelime-i tevhide devam etti. Sonra mübarek ellerini indirdi ve; "*Sana hamd olsun yâ Rabbi! Beni bu kelime ile gönderdin. Bana onu emrettin. Bana, onunla cenneti vaadettin. Sen vaadinde hulf etmezsin. Vaadinde duran yalnız sensin."* buyurdu. Bu sözlerden sonra bize:
"Sizi müjdelerim Allahû Teâlâ sizi mağfiret buyurdu. Hepinizi bağışladı." dedi.
Birgün o yine Fahr-i Kâinat (sav) efendimizden hadis naklediyordu. Onun şöyle buyurduğunu işittim.
"Kim riya ile namaz kılar, oruç tutar, sadaka verirse, o Allah Teâlâ'ya ortak koşmuş olur." buyurdu demişti. Avf İbni Mâlik ona:
"Böyle bir adamın amelinden halis olanı ayrılarak kabul olunmaz mı?" diye sordu. Seddad (R.a) da şu hadis-i kudşiyi nakletti:
"Müşrik olan insanın çoğundan da, azından da Zat-i Kibriya müstağnidir."
Yine rivayet ettiği hadislerden bir tanesinde: *"Ey insanlar Dünya, hazır bir meta'dır. Ondan iyiler de kötüler de yer. Âhiret haktır. Orada Allah Teâlâ hükmeder. Ey insanlar! Sizler âhiret adamı olunuz. Ahireti düşünüp ona hazırlanınız. Dünya adamlarından olmayınız. Ahiretî unutup dünyaya dalanlardan olmayınız. Siz, Allah'dan korkarak amel yapınız. Biliniz ki, amellerinize göre arz olunursunuz. Allah Teâlâ'ya mutlaka kavuşacaksınız.*

Kim zerre miktarı hayır yaparsa, onun karşılığını görür. Kim de zerre kadar kötülük işlerse onun karşılığını görür. Cezasını çeker."
Seddad İbni Evs (R.a) ömrünün sonlarına doğru Şam, Filistin, Beytül Makdis ve Humus'ta bulundu. Bu havalide ilimle uğraşanlar hep ona müracaat ederdi. 58. hicri yılında yetmiş beş yaşlarında iken Kudüs'te vefat etti. Cenab-ı Hak şefaatlerine nail etsin. Amin. [87[87]]
Sahabenin İslâm anlayışının merkezinde tevhid ve ihlas vardır. Onlar kendilerini insanlara değil, Allahû Teâlâ'ya beğendirmeye çalışıyorlardı. Onlar âhireti kazanmakla dünyayı kazandıklarına da inanıyorlardı. Bunun için bütün mesailerini âhireti kazanmaya sarfediyorlardı. Kazanılan dünyayı âhireti kazanmaya vesile ve vasıta kılmak, sahabe fıkhmdandır.
Sahabe nesli kelime-i tevhid eğitiminden geçmiş ve Peygamber (sav)'in takdirini kazanmış bir nesildir. Dolayısıyla kelime-i tevhid eğitimine önem vermek, sahabeden hayata izler taşımaktandır. Kelime-i tevhid eğitimini ne kadar yaygmlaştırırsak, o kadar sahabeden hayata izler taşımış oluruz. Tevhidi anlamanın derdinde olan sahabenin izinde olur.

Hz. Sehl Bin Hanıf (R.Anh)

Uhud gazasında bir ara Müslümanlar geri çekilir, dağılır gibi oldular. Bu sırada hiçbir şey düşünmeyen, sadece Peygamberimizi düşünen Sehl bin Hanîf, parçalanıp ölünceye kadar, O'nu korumaya canla başla çalıştı. Bu aşk ve heyecanla vücudunda birçok ok yarası bulunmasına rağmen, savaşa devam ediyordu. Savaşın en şiddetli anında Peygamberimizi bularak etrafındaki müşriklere karşı ok atmaya başladı. Hatta müşriklerin dikkatlerini dağıtmak ve kendi üzerine çekmek için gür sesi ile ortaya çıkarak müşriklere:
“Sehl'i nişan alınız. Oklarınızı ona atınız. Belki onu bu yüzden daha kolay vurursunuz,” diyerek elinde bulunan oklar bitinceye kadar onlarla savaştı. Bu haliyle onu gören Peygamberimiz de buyurdu ki:
“Sehl'e ok yetiştiriniz. Çünkü o, Sehl'dir, rahat, iyi ok atar.”
Ve o gün Sehl müşriklerden birçoğunu öldürdü.
Sehl bin Hanîf, Hendek gazası hazırlıklarında ve hendek kazmada hiç durmadan akıllara durgunluk veren gayretle çalıştı. Bu gazada müşriklere çok ok atmış, Peygamberimizin sevgisini daha çok kazanmıştı. Hendek savaşından hemen sonra Beni Kureyza gazasına katılarak onların üzerlerine yürüdü. Burada da büyük kahramanlıklar gösterdi. Daha sonra hicretin altıncı yılında yapılan Hayber gazasına katıldı. Hicretin sekizinci yılında yapılan Mekke fethine katılarak, hemen bunun ardından Huneyn gazasına işitirak etmiştir.
Hicretin dokuzuncu yılında, Peygamberimiz Tebük savaşı hazırlığına başlayınca, bütün Ashabı yardıma çağırdı. Peygamberimizin teşviklerinin sonunda bilhassa zengin olanlar çok miktarda yardım ettiler. Bu hâli gören Sehl bin Hanîf çok duygulandı. Fakir olduğu ve Peygamberimizin bu yardım da'vetine katılamadığı için çok üzüldü. Hemen eve gidip çocuklarının ihtiyaçları için ayırmış olduğu iki ölçek hurmayı getirerek Peygamberimize teslim etti ve dedi ki:
Ey Allahû Teâlâ'nın Rasûlü! Bundan başka evde yiyecek hiçbir şeyimiz yoktur. Bu benim ve kızımın yardımlarıdır. Kabul buyurunuz ve bize bereketle dua ediniz.Peygamberimiz Sehl bin Hanîf'in getirdiği hurmaları bizzat kendi mübarek elleriyle diğer hurmaların üzerine koyup bereketle duâ etti.
Bu hali gören, İslâmiyeti kalben kabul etmeyen münafıklar, "Allahû Teâlâ'nın Sehl bin Hanîf in iki ölçek hurmasına ihtiyacı yoktur" diyerek onun bu istek ve arzusunu ayıplayarak kınamışlardı. Hatta Seh! bin Hanîf'in Allahû Teâla'ya ve Peygamberimize karşı olan samimî duygu içerisindeki davranışını hafife alarak, Medîne şehrinin sokaklarında alay konusu ettiler. Sokakta onu gördükleri zaman ona bakarak güldüler.
Münafıkların bu davranışları üzerine; Allahû Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'in Tevbe sûresinin yetmiş dokuzuncu âyet-i kerîmesini indirdi. Burada meâlen buyuruldu ki:
"Sadaka hususunda bağışlarda bulunan mü'minlerle, bir türlü gücünün yettiğinden başkasını bulamayan fakirlerle başka türlü eğlenenler yok mu? Allah onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için pek acıklı bir azâb vardır."
Allahû Teâlâ bu âyet-i kerîme ile Seh! bin Hanîf ve diğer Ashâb-ı Kiramın samimî hareketlerini övdü. Münafıkları ise susturdu.
Sehl bin Hanîf, dört halîfe döneminde çeşitli yerlerde valilik yapmıştır. En son Hz. Ali, onu Fars vilâyetinin genel valiliğine tayin etti. Burada da ahlâk ve fazîleti ile İslâmiyete çok hizmetleri oldu. Kûfe'de 659'da vefat etti. Oraya defnedildi. [88[88]]
Sahabe fıkhı; intak ve inkılab fıkhıdır. Allah yolunda malını, mesaisini intak etmeyen ve inkılabçı olamayanlar, sahabe fıkhından birşey anlayamazlar.

[87[87]] Hayatti's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty
[88[88]] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayattı's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Hz. Sehl Bin Sa'd (R.Anh)

Sehl bin Sa'd çok genç yaşta olduğundan Peygamberimizle hiçbir savaşa katılamadı, ama ondan, çok ilim öğrendi. Hz. Sehl'in babası Sa'd bin Mâlik, Bedir savaşında çok yararlıklar gösterdi. Müslümanlar arasında kahramanca savaşırken ansızın yemiş olduğu bir darbe ile şehîd oldu. Peygamberimizin duasını alarak, "Ashâb-ı Bedir" sıfatını kazandı. Bu sırada Sehl bin Sa'd sekiz yaşlarında idi. Peygamberimiz yetim kalan Sehl'e Bedir savaşında kazanılan ve dağıtılan ganimetlerden babasının hissesini ayırarak verdi.

Seh! bin Sa'd, Uhud savaşı sırasında yaşı küçük olduğu için Uhud savaşma da katılamamıştı. Diğer yaşı küçük sahabeler gibi Medine'de kalmıştı. Ancak Peygamberimiz yaralandığı haberi Medine'ye ulaştığı zaman, herkes gibi O da çok üzülmüştü.

Bu arada Peygamberimizin sevgili kerimeleri Hz. Fâtıma'nın, babasının yaralanma haberini duyar duymaz hemen O'nun yanına koştuğunu ve yardım etmeye başladığını, Sehl bin Sa'd, şöyle bildirmektedir:

Rasûlullah efendimizin Uhud savaşında yaralandığı haberini duyduğumuz zaman çok üzüldük. Kızı Hz. Fâtıma'nın bir kalkan içinde su getirerek Peygamberimizin yaralarından akan kanları temizlediğini, bir hasır parçasını yakarak küllerini Peygamberimizin yaralarının üzerine sürdüğünü bizzat gördüm.

Sehl bin Sa'd, Hendek savaşına da yaşı küçük olduğu için katılamadı. Çünkü bu sırada on-onbir yaşlarında idi. Fakat hendeğin kazılmasında sahabelere çok yardımcı oldu. Bütün sahabelerin hizmetlerinin hepsine koşardı. Ayrıca hendek kazımında da yardımcı olur, Peygamberimizin yanından hiç ayrılmazdı. Her an O'nun hizmetinde bulunurdu.

Sehl bin Sa'd, Hendek'te gördüklerini anlatırken der ki:

Hendek'te Peygamberimiz ile hep beraber idim. Onlar hendek kazılır, biz küçük yaştakiler omuzlarımız üzerinde toprak taşıyorduk. Buırada Rasûlullah (sav)'in şöyle duâ buyurduğunu işittim:

“Yâ Rabbi! Bütün hayat, âhiret hayatıdır. Muhacir ile Ensarı mağfiretine (afvına) nail eyle."

Sehl bin Sa'd, Peygamberimizin bir emjr Ve isteği olduğu zaman .emen yerine getirir, hiç bir zaman gecîktirmezdi. O'nun bu durumunu Hz. Sehlin oğlu Abbâs şöyle anlatmaktadır;

Peygamberimiz hutbe okuyacağı zaman hurma ağacından bir direğe aslanır öyle okurlarmış. Bir gün Resûl-i Ekrem buyurur ki:

“Artık cemaat çoğaldı, bir şey yapılsa da üzerine otursam.”

Bunu duyan babam [89[89]] hemen, okun yaydan fırladığı gibi kalkmış ve gitmiş.

Kısa bir zaman sonra minberin direklerini getirmiş. Yalnız babamın getirdiği bu direklerin kendisinin veya bir başkasının hazırladığı hakkında bilgim yoktur.

Daha sonra Sehl bin Sa'd'a, Peygamberimizin minberi hakkında suaî sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

“Ben minberin hangi ağaçtan, hangi tarihte, hangi gün yapıldığını, hangi gün kurulduğunu, Peygamberimizin ifa defa minherden hangi gün fıttbe okuduğunu ve oturduğunu bilirim.”

Sehl bin Sa'd, Peygamber efendimizin cömertliğini, kendi ihtiyacı olan bir malı isteyen herkese verdiğini şöyle anlatmaktadır:

Kadının birisi Peygamberimize gelir, yanında getirdiği ve kendi eli ile dokumuş olduğu güzel bir elbiseyi uzatarak der ki Ey Allahû Teâlâ'nın Rasûlü, bunu sizin için bizzat kendi elimle pokudum, ne olur onu kabûl ediniz.

Peygamberimizin de bu şekilde bir elbiseye ihtiyacı vardı. Bu hediyeyi kabûl ederek içeri girdi ve hemen giydi. Daha sonra dışarı çıktı. Bu sıra Peygamberimizin ziyaretine gelenlerden birisi, bu elbiseyi görerek:

“Ey Allahû Teâlâ 'nın Rasûlü! Bu ne kadar güzel bir elbise, bunu bana verseniz,”dedi.

Peygamberimiz hemen içeri girerek elbiseyi çıkardı ve isteyen sahabeye verdi. Diğer ziyaretçiler, elbiseyi isteyen adama sitem ederek:

“Hiç de iyi etmedin, Peygamberimizin bu elbiseye çok ihtiyacı vardı. Sen onu istemekle doğru bir hareket yapmadın. Bilirsin ki, Hz. Peygamber kendisinden birşey istiyenleri hiç reddetmez ve geri çevirmez,” dediler.

Elbiseyi isteyen kişi ise şöyle cevap verdi;

“Ben bu elbiseyi giymek için istemedim. Aksine, o benim öldüğüm zaman kefenim olacaktır.”

Sonra öldüğü zaman bu elbiseyle kefenlendi ve gömüldü. Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:

“*Mü'minin; iman sahibine karşı vaziyeti, bir kafanın vücuda karşı vaziyeti gibidir. İman sahibinin her derdi diğer bir mü'mine ızdırap verir. Nasıl ki kafanın her derdi bütün vücudu üzüntüye uğrattığı gibi.”*

Sehl bin Sa'd diyor ki:

Birgün birisi Peygamberimize gelerek dedi ki:

“Ey Allanın Rasûlü! Allahû Teâla'nın ve insanların, beni sevecekleri bir işi bana öğretir misin?”

Bunun üzerine, Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:

“Dünyadan yüz çevir ki, Allahü Teâlâ da seni sevsin. İnsanların eline bakma ki, onlar da seni sevsin.”

Sehl bin Sa'd şöyle anlatıyor:

Peygamberimiz, birgün bir topluluğa dünyanın boş, gerçek hayatın âhirette olduğunu anlatmak için onları bir

---

[89[89]] Sehl bin Sa'd

koyun ölüsünün başına götürerek buyurdu ki:
Şu gördüğünüz koyun ölüsünün, sahibi yanında bir kıymeti var mı? Eshâb-ı Kiram:
"Onun bir kıymeti olmadığı için onu buraya attı, diye arz ettiler." Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdular ki:
"Nefsim yed-i kudretinde olan Allahû Teâlâ'ya yemîn ederim ki, dünya, koyunun sahibi yanında olan kıymetinden ziyâde Allahû feâlâ katında değerli değildir. Eğer dünyanın Allahû Teâlâ katındair sivrisinek kanadı kadar kıymeti olsaydı, Allahû Teâlâ ondan dünyadan kâfire bir yudum su içirmezdi."
Hz. Sa'd, Ensarın Hazrec kabilesi kulundandır. Babasının ismi Sa'd in Mâlik olup, hicretten önce Müslüman olmuştur. Sa'd, dört halîfe levrinde çeşitli savaşlara katıldı. Gittiği şehirlerde yeni Müslüman olanara dîn bilgilerini öğretti. 712 yılında Medine'de vefat etti. 90[90]
Her sahabe aynı zamanda dininin iyi bir muallimidir. Sahabeler nerede alurlarsa olsunlar, kendilerini İslâm dinini başkalarına öğretmekten sorumlu kabul ediyorlardı. Bunun için ellerine geçen her fırsatı değerlendirip Allah'ın dinini insanlara öğretiyorlardı. Dolayısıyla sahabenin fıkhından pay almak İsteyenler, bütün imkânlarını seferber ederek Allah'ın kitabından tek bir ayeti de biliyorlarsa onu hemen insanlara öğretmelidirler.

Hz. Seleme Bin Hişam (R.Anh)

Muhacir bir sahabedir. Rasûlüllah (sav) ile birlikte İslâm inkılab çalışmalarına katılmıştır. Mekke ufuklarını aydınlatan hidâyet nuru, kalb ve gönüllere yansıyınca, İslâmiyetin şifa bahşeden berrak menbaına her geçen gün birkaç kişi daha yanaşıyor, o âb-ı hayata dalarak yudumluyor, ruhlarını paslandıran cehalet ve zulüm kirlerinden kurtularak huzura kavuşuyorlardı.
İnsanlık, o sıralar o kadar zavallılaşmış ve gülünç bir hâle düşmüştü ki, her türlü aşağılıkları işliyorlardı. İşte onları, şirkin, küfrün ürkütücü pençesinden alıp, İslâmiyetin munis ve şefkatli sinesine, merhametli kucağına da'vet eden yüce Rasûl, insanlığın hakîkî kurtarıcısı olduğunu ispat ediyordu.
İslâmiyet sayesinde insanlar arasında o kadar kuvvetli, sağlam bir yakınlık ve kardeşlik kurulmuştu ki, küfür cephesinde kalanlarla, îmân safında bulunanlar arasında daha önce mevcut olan kan bağı akrabalık münâsebetlerinden hiçbir eser kalmamıştı. Müşrik baba, mü'min oğlunu en büyük düşman biliyor, îmânsız kardeş, İslâmiyeti seçen kardeşini en azılı hasım olarak görüyordu.
Bu ibretli tablo Hişâm'ın beş oğlu arasında çok açık bir şekilde müşahede ediliyordu. Seleme ile Haris Peygamber efendimizin yanında yer alırken, aynı babadan gelen Ebû Cehil, Âs ve Hâlid nasîbsiz güruhunun elebaşısıydılar.
Büyük kardeşi Seleme'nin îmân ettiğini duyunca, Ebû Cehil'in hısımlığı hasımlığa çevrilmiş, kendi ailesinden bir ferdin, Peygamber efendimizin safına geçmesini hiç hazmedememişti. Onu vazgeçirmek için her türlü yola başvurdu. Fakat bütün çabaları boşa çıktı. İmanın ulvi hazzını tadan kimsenin, tekrar dönüp küfrün zehirini ağzına alması mümkün müydü?
Hz. Seleme, zalim kardeşinin hareketlerine daha fazla tahammül edemedi. Habeşistan'a hicret etti. Böylece her ne kadar yer ve yurtlarından ayrı düşmüşler ise de can ve dinleri emniyette idi. Bu Müslümanlar hicret bedeli üç ay olmuştu. Receb, Şaban ve Ramazan aylarını orada geçirmişlerdi. Kulaklarına şöyle bir haber geldi:
"Mekkeliler iman etti, Velîd bin Mugîre Müslüman oldu."
Bunun üzerine kendi aralarında, "Bunlar Müslüman olduktan sonra Mekke'de Müslüman olmayacak kim kaldı? Bize kendi kavim ve kabilemiz arasında yaşamak daha iyidir" diyerek bir kısmı geri dönmeye karar verdi. Fakat Mekke'ye yaklaşıp da duydukları haberin asılsız olduğunu öğrenince hayal kırıklığına uğradılar. Mekke'ye, gelişigüzel girmek mümkün değildi. Mekke'ye girmek demek, müşriklerin reva görecekleri eza ve cefaları peşinen kabul etmek demekti. Böyle bir tehlikeyi savuşturmak için ekserisi Mekke'de bulunan akraba ve yakınlarının himayesine girmeyi düşündüler. Böyle olunca bir çeşit mülteci gibi kabul edileceklerdi. Nitekim bir kısmı öyle yaptı.
Bazıları da himayeye girmediler ve Mekke'ye gizliden girerek uzun müddet geldiklerini sezdirmediler. Fakat bunların bir kısmı, bir süre gizlendüerse de müşrikler tarafından yakalandılar. İşte, Seleme bin Hişâm, Velîd bin Velîd, Hişâm bin As, Abduilah bin Süheyl ve daha birkaç sahabe bu tutulup hapsedilen Müslümanlardandı.
Uzun müddet en yakınları tarafından işkenceye tabi tutulan ve zulmün her türlüsüne mâruz kalan Hz. Seleme, İyas ve Hişâm Medine'ye hicret emri çıkınca bile esaret zincirinden kurtulamadı. Hattâ bu yüzden Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarına da katılamadı. Öz kardeşi Ebû Cehil, Hz. Seleme bin Hişâm'i işkenceden işkenceye sokuyordu. Yoruluncaya kadar dövüyor, türlü hakaretler ediyor, aç susuz bırakarak günlerce acı ve ızdırap içine atıyordu.
Bütün bu zulümleri yapmasındaki maksadı, "'Belki tahammülsüz kalır da, dininden vazgeçer" düşüncesinden ortaya çıkıyordu. Halbuki Hz. Seleme'de kâinata meydan okuyacak kadar kuvvetli bir iman; bitip tükenmez bir Rasûlüllah sevgisi vardı.
Uzun yıllar îmânında en ufak bir tereddüde kapılmadan, usanıp bıkmadan, sabır ve azim içinde, reva görülen işkencelere aldırmadı.

90[90] Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetti'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/ Abdurrahm an Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Bu iman fedailerinin acıklı hâlini bilen, onların çektiği sıkıntıyı kendi ruhunda da hisseden Resûl-i Ekrem efendimiz, bir ay müddetle her sabah namazında şu duayı tekrar ederdi:
"Allahım, Velîd bin Velîd'i kurtar! Allahım, Seleme bin Hişâm'ı kurtar! Allahım, Iyaş bin Rebia'yı kurtar! Allahım, mü'minlerin zayıf olanlarını kurtar!"
Mekke müşriklerinin elinde bulunan bu üç sahabe birbirlerinin amca çocuklarıydı. Mugîre üçünün de dedesiydi. Velîd bin Velîd, Müslüman olup Mekke'ye gidince hapsedilmiş, Iyaş bin Rebia hicret esnasında Ebû Cehil tarafından kandırılarak götürülüp işkenceye tâbi tutulmuştu. Bu üç sahâbî de bir aradaydı. Üçünü birbirlerine bağlamışlardı.
Hz. Velîd bir fırsatını bularak kaçıp Medine'ye geldi. Peygamber efendimiz, Velîd'e diğer kardeşleri Seleme ile Iyaş'ın durumunu sordu. Hz. Velîd, onların ayaklarının birbirine bağlı bulunduğunu, şiddetli azâb ve işkence içinde kıvrandıklarını haber verdi.
Peygamberimiz, bu mağdur Müslümanları müşriklerin ellerinden kurtarmak istiyordu. Bunun için bir defasında sordu:
Bunları kim kurtarıp Medine'ye getirir? Hemen ayağa kalkan Hz. Velîd dedi ki:
"Onları ben kurtarıp size getiririm, yâ Rasûlallah!"
Mekke'ye giden Hz. Velîd gizlice şehre girdi. Mahpuslara yemek götüren bir kadından Hz. Seleme ile Hz. Iyaş'ın bulundukları yeri öğrendi. Geceleyin oraya varan Velîd, bağlandıkları ipi kesti, onları devesine bindirerek Mekke'den çıkardı.
Mazlumların kaçtıklarını öğrenen müşrikler peşlerine düştülerse de, onları ele geç iremediler. Hz. Velîd kurtardığı iki arkadaşıyla birlikte Medine'ye geldiğinde yürümekten ayak parmaklan parçalanmış, kanlar içinde kalmıştı. İki mümtaz sahabenin kurtulduğunu öğrenen Peygamberimiz çok sevinmişti.
Hz. Seleme artık rahattı. Peygamberimizin vefatına kadar Medine'de kaldı. Hz. Ebû Bekir'in hilâfetinde Suriye seferine katılan mücâhidler arasında yer aldı. Hz. Ömer'in halifeliği sırasında vuku bulan Mercu's-Sufr savaşında, Hicretin 14. senesi Muharrem ayında şehîd düştü.[91][91]
Sahabe imanı miktarınca küfrün karşısında direnmiştir. Bazan azimeti ve bazan de ruhsatı kullanmıştır. Ama hiçbir zaman imanından ayrılmamıştır. Allah yolunda sahabenin canı çıkmış ama imanı çıkmamıştır. Dolayısıyla sahabe fıkhından pay almak alanlar, Allah yolunda bütün servetlerinden, şirin canlarından vaz geçtikleri halde, bir nefes alıp verecek kadar imanlarından ayrılmayı kabul etmeyenlerdir.

Hz. Seleme Bin Evka (R.Anh)

Seleme İbni Ekva (R.a.) sayılı arap okçularından... Sahabe arasında şecaat ve cesareti ile şöhret kazanmış bir yiğit. Ok ve mızrak atışıyle, ata binişiyle usta bir süvari... Yaya olarak düşmanı takip eden piyadelerin kahramanı. O, hicretin 6. senesinden önce İslâm'la şereflendi. Çoluk çocuğunu Mekke'de bırakıp Medine'ye hicret etti. Rasûlullah (sav)'den aldığı nurla gönlünü yıkadı ve orada hiçbir şirk kalıntısı bırakmadı. İslam'a ihlasla sarıldı. Kahramanlıkda, cömertlikte, hayır işlerde yarışan bir cihad eri oldu. Seleme (R.a.) Medine'ye geldikten sonra bütün gazvelere katıldı. İlk önce Hudeybiye gazvesine iştirak etti. Bu gazvede cesaret ve secaatiyle kendini gösterdi. İslam tarihinde mühim bir yeri olan Rıdvan bey'ati de bu gazvede gerçekleşti. Seleme (R.a.), burada Efendimize iki defa bey'at etti. Bu tarihi hadise şöyle oldu:
Sevgili Peygamberimiz ve ashabı hicretin altıncı yılında Kabe'yi ziyaret maksadıyla yola çıkmıştı. Kureyş buna engel oldu. Rasul-i Ekrem (sav) efendimiz onlara, savaşmaya değil ziyarete geldiğini Umre yapmak istediklerini haber vermek üzere Osman İbni Affan (R.a.)'i gönderdi. Kureyşliler Osman (R.a.)'a: "İstersen sen beyti tavaf et fakat hepinizin girmesine yol yok" dediler. Hz. Osman (r.a.) da: "Rasûlullah (sav) tavaf etmedikçe ben tavaf edemem." dedi. Bunun üzerine Osman (R.a.)'ı tutuklayıp göz hapsine aldılar. Dönüşü gecikince ashab telaşa düştü. Bu arada onun öldürüldüğü haberi yayıldı. Bunun üzerine iki cihan Güneşi efendimiz: *"O kavimle çarpışmadan gitmeyiz."* buyurdu. Sahabeden ölünceye kadar savaşmak ve kaçmamak üzere bey'at aldı. Ashâb teker teker gelip bey'at ettiler. Seleme (R.a.) kendi bey'atını şöyle anlatıyor:
Ben Rasûlüllah'a ağacın altında bey'at ettim. Ölünceye kadar savaşmak ve kaçmamak üzere. Sonra bir kenara çekildim seyrediyordum, Bey'at edenler azalınca Rasûl-i Ekrem (sav) bana:
"Seleme! Sana ne oluyor da bey'at etmiyorsun?" dedi. Ben de:
"Ya Rasûlallâh bey'at ettim, dedim.
"Yine bey'at et!" buyurdu.
"Tekrar koştum bey'at ettim."
Bey'at tekrarı da sahabenin yaptığı icraatlardan bindir. Bey'atı tekrar etmeyi isteyen bizzat Rasülüllah (sav)'dır.
Muhtelif vesilelerle üç kere bey'at eden Seleme (R.a.) Rasûlüllah (sav) ile birlikte yedi gazveye katıldı. O, piyadelerin kahramanı idi. Nerde biri gözetlenecekse onu gözler, nerede biri takib edilecekse onu takib eder yakalardı. Rasul-i Ekrem (sav) efendimiz Hudeybiye dönüşünde konaklarken Seleme'ye gözcülük vazifesi vermişti.

91[91] Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

O, ok ve mızrak atmakta da ustaydı. Onun savaş tekniği bu günkü gerilla savaşlanndaki usûle benzerdi. Düşmanı kendisine saldırdığında onun önünden çekilir, düşman geri çekildiğinde veya dinlenmek üzere durduğunda süratle ona saldırırdı. O, bu usulle Zû Kared gazvesinde ve bazı seriyyelerde düşman kuvvetlerini tek başına püskürtmeyi başardı. Onun şecaat ve kahramanlığı Zû Kared gazvesinde daha bariz bir şekilde görüldü. Şöyle ki: "Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizin sağmal ve doğurmaları yaklaşmış yirmi devesi Gabe-Zû Kared mevkiinde otlatılıyordu. Burası Gatafan kabilesinin mıntıkası idi. Seleme (R.a.) sabahları erkenden, develerin sütlerini efendimize getirmek üzere at ile buraya gelirdi. Birgün Gabe dağının eteklerine vardığında Abdurrahman İbni Avf (R.a.)'ın kölesi onu gördü ve koşarak yanma geldi. Çok heyecanlıydı. Kendisi anlatıyor: Ne oldu sana? dedim. O da: Rasülüllah (sav)'ın çobanı Zerr şehid edildi, develeri de götürüldü! dedi. Kim götürdü diye sordum. Gatafan oğulları dedi. Bu hadiseden çok müteessir oldum. Hiç vakit kaybetmeden, derhal Medine'ye haber ulaştırdım. Yardımcı kuvvet gönderilmesini istedim. Kendim de tek başıma Gatafanoğullarının peşini takib ettim. Süratle onlara yetiştim. Hemen yayıma ok yerleştirip onlara ok yağdırmaya başladım. Okları atarken de: "Ben Ekva'ın oğluyum! Bugün alçakların .öleceği gündür!" diyor onları oyalıyordum. Vallahi onlara, durmadan ok atıyor ve onlan öldürüyordum. Bana yönelip de öldürmediğim hiçbir atlı yoktu. Dağ yolu daraldı. Müşrikler boğazın dar geçidindeyken ok yetişmez oldu. Dağın üzerine çıktım onlara tekrar atmaya başladım. Baskıncı müşrikler güneş batmadan önce Zû Kared denilen sulu bir vadiye saptılar. Çok susamışlardı. Su içmek istediler. Onları orada da tedirgin edip uzakîaştırdım. Bu arada Rasûlüllah (sav) sahâbeleriyle yetişti. Onlarla birlikte peşlerini takibe başladım.Yaya olarak tek başıma baskıncılara o kadar yaklaşmıştım ki; ashab ordusunu arkamda göremiyordum. Sabahdan akşama kadar kaçmaktan yorulan müşrikler beni arkalarında görünce çok şaşırdılar. Nihayet develeri bırakarak kaçmak zorunda kaldılar. İşte o gün Rasûl-i Ekrem (sav) efendimiz ashabına: *"Süvarilerin en iyisi Ebu Katade, piyadelerin en hayırlısı Seleme İbni Ekva'dır"* buyurdu.
Müslümanların askeri becerilerini gözetleyip takdir etmek, onları bu yönde teşvik etmek, müslümanların başındaki emirin görevidir. Seleme (R.a.)'ın kahramanlikları her gazvede görülürdü. Sakif ve Hevazin gazvelerinde bir adam İslâm ordugâhına gelmiş işbirliği yapmayı tekül" ediyordu. Sonra sıvışıp gittiği anlaşıldı. Seleme onu takip elti ve yakalanacağı sırada vuruşarak onu öldürdü. Devesini, silahım eşyasını alıp getirdi. Hadise Rasûl-i Ekrem efendimize arzedilince alınan ganimetlerin hepsinin Seleme'ye ait olduğunu söyledi ve onu bu şekilde taltif buyurdu. O, Hz. Ebu Bekir (R.a..)'in başkanlığında Beni Kilab seriyyesinde de bulundu. Tek başına yedi aileyi dağıtan Seleme (R.a.) çoluk-çocuk, kadın-erkek hepsini toplayıp esir alarak getirdi. Hz. Ebu Bekir (R.a.) kadın ve çocukları niçin getirdin deyince müslüman esirlerin kurtarılması için dedi. Müşriklerle anlaşma yapıldı ve onlar da serbest bırakıldı.
O, cömertlikte de kahramandı. Allah için istendiğinde, olduğundan daha fazla verirdi. Halk onun bu özelliğini bildiği için; "Allah rızası için senden istiyorum." derdi. Seleme (R.a.) da "Allah rızası için istemeyen ne için ister ki?" diye onların gönüllerini hoş eylerdi. Tanımadıklarına bile ikramda bulunurdu. Kendisinden bir şey isteyen kimseyi reddetmezdi. Herkese de böyle öğüt verirdi.
Seleme İbni Ekva (r.a.) 77 hadis rivayet etti. Hz. Osman (R.a.)'m şehadetinden sonra Rebeze'ye yerleşti. Hicretin 74. yılında Medine'ye ziyaret için geldiğinde vefat etti ve sevgilisinin toprağına defnedildi. 'Rabbimizden şefaatlerini niyaz ederiz. Amin. [92][92]
Sahabe, Allah için sever, Allah için buğzeder, Allah için kötülüklerden nehyeder, Allah için iyilik işlemeye insanları teşvik eder, Allah için isteyene verir ve Allah için hareket edenin yanında yer alırdı. Sahabe fıkhı, bir manada hayatı bütünüyle Allah için kılmaktır. Daha doğrusu hayatı Allah için kılmanın bilgisidir. Sahabelerin sevgileri, buğzleri, infakları, emretmeleri ve nehyetmeleri bizim için birer örnektir.

Hz. Sevban (R.Anh)

Hz. Sevbân aslen Yemenliydi. Esîr olarak satılıyordu. Peygamberimiz esaret parasını vererek onu satın aldı, sonra da serbest bırakarak hürriyetine kavuşturdu. Fakat Hz. Sevbân, engin şefkat deryası olan Resûl-i Ekrem'e bir anda ısınmıştı. Ondan ayrılmak istemedi. Bunu farkeden Peygamberimiz, kendisine şu teklifte bulundu:
“İstersen ailenin yanma dön, onlarla yaşa; istersen bizimle, Ehl-i beytimizin arasında bulun.”
Bu, Hz. Sevbân'ın dört gözle beklediği bir teklifti. Hiç düşünmeden, Kâinatın efendisiyle beraber kalmayı kabul etti.
Hz. Sevbân, böylece Peygamber efendimizin ve ailesinin hizmetinde bulunmak şerefine erdi. Peygamberimizin husûsî hizmetkârlık vazifesini de yürüttü. Akıllı, dirayetli ve zeki bir insandı. Peygamberimizin her emrine koşar, her işini görür ve en mükemmel şekilde istediklerini yerine getirirdi. Bir gün Müslümanlar Resûlullahın hizmetçisi Sevbân'a bir hadîs-i şerîf nakletmesini rica ettiler: Hz. Sevbân dedi ki:
Resûl-i ekrem efendimiz buyurdular ki:
"Bir Müslüman Cenâb-ı Hakka bir secde ederse, Cenâb-ı Hak onun makamını bir derece yükseltir ve günahlarını affeder."
Eshâb-ı Suffa'dan olan Hz. Sevbân, Resûl-i Ekrem'den sonraki ilim, fazilet ve fetva sahibi kimseler arasında

---

[92][92] Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty

sayılmaktadır. Geniş bir ders halkası ve talebeleri vardı. Hz. Sevbân, Resûl-i Ekreme, hizmet ve tazimde öyle bir derecede idi ki, Müslümanlar bunu kelimelerle izah etmekte âciz kalırlardı.
Resûl-i Ekreme olan bu sevgi ve bağlılığından dolayı defalarca zarar görmüş, hattâ yaralanmıştı. Nitekim bir gün, bir Yahûdî gelerek, Resûl-i Ekreme, "Esselâmü aleyke yâ Muhammedi" demişti. Orada bulunan Hz. Sevbân (R.a.), "Niçin, yâ Rasûlallah, demedi" diye Yahudiyîe dövüşmüş ve yaralanmıştı.
Hz. Sevbân (R.a.), "Peygamberimizin ismini, yalnız başına söylemeyi günâh kabul ederim" derdi. Hz. Sevbân (R.a.), Peygamber aşkını hayata dönüştürmenin pratik modelidir.
Hz. Sevbân, Peygamber efendimizin söz ve emirlerini bütün gönlüyle, pür dikkat dinler ve bunlara titizlikle uyardı. Bir defasında Resûl-i ekrem Sevbân'a;
“Kimseden bir şey isteme ve suâl sorma!” diye buyurmuşlardır.
Bundan sonra, Hz. Sevbân (R.a.), ömrünün sonuna kadar kimseden bir şey istememiş ve kimseden bir şey sormamıştır. Hattâ son zamanlarında, atına binmek veya atından inmek hususunda kendisine yardım etmek isterler, fakat o reddederdi.
Hz. Sevbân'ın bildirdiği bir hadîs-i şerifte buyuruldu ki:
"İhlâs sahibi olanlara müjdeler olsun! Bunlar hidâyet kandilleridir. Onların üzerinden bütün karanlık fitneler kalkar."
Hz. Sevbân (R.a.) her işte müslümanların maslahatını göetirdi. Hz. Sevbân (R.a.) buyururdu ki:
"Bir Müslümana faydası dokunan veya bir Müslümanm zararını kaldıran yalan hariç, her yalan günâhtır."
Hz. Sevbân (R.a.), Rasûlullah'tan ayrı kalmaya hiçbir zaman dayanamayan bir Peygamber aşığıydı. Çeşitli hizmetler dolayısıyla bazan Rasûlullah'tan ayrı kaldığı olurdu. Bir gün perişan bir halde Resûl-i Ekrem'in huzuruna geldi. Rengi uçmuş, vücudu zayıflamış, simasında hüzün ve keder belirtilen noktalanmıştı. Onu bu vaziyette gören Peygamberimiz, hâlini sordu:
“Neyin var, hasta mısın, ey Sevbân?”
Hz. Sevbân derdini şöyle anlattı: Ne hastalığım, ne de ağrım var. Hiçbir şeyim yoktur, yâ Rasûlallah! Biz huzuruna gelip gittikçe cemâline bakıyor, yanında oturuyor, sohbetinde bulunuyoruz. Ancak sizi görmediğim zamanlar muhabbetim artıyor, sana kavuşuncaya kadar kederden bunalıyorum. Sonra âhıreti hatırlıyorum ve orada sizi görememekten korkuyorum. Çünkü siz Cennet'te diğer Peygamberlerle beraber yüksek makamlarda bulunacaksınız. Ben ise Cennet'e girsem bile senin derecenden aşağı makamlarda bulunacağımdan dolayı, sizi orada görememekten endişe ediyorum."
Bunun üzerine Nisa sûresinin 69-70. âyet-i kerîmeleri nazil oldıu Bunlarda meâlen buyuruldu ki:
"Allahû Teâlâ ve Peygamberlere itaat edenler, işte bunlar, Allah Teâla'nın kendilerine ni'met verdiği Peygamberlerle, sıddîklarla, şehîdlerle ve iyi kimselerle beraberdir. Bunlarsa ne güzel birer arkadaştır!
İşte İtaatkârlara yapılan bu ihsan Allahû Teâla'dandır. Her şeyi bilici olarak Allahû Teâlâ kâfidir."
Bu âyetleri duyan Hz. Sevbân (R.a.) sevincinden uçacak gibi oldu.
Hz. Sevbân, çok sadık, Peygamberimize candan bağlı, fazîlet yönünden örnek bir Sahabe idi.
Hz. Sevbân (R.a.), Resûl-i Ekrem (sav)'in her zaman yanında hazır bulunup, hizmet edenlerdendi. Bu bakımdan, Peygamber efendimizden pek çok istifâde etmiş ve ilim bakımından pek yüksek bir dereceye kavuşmuştur. Nitekim 124 veya 127 hadis rivayet etmişti. Çok hadis-i şerif ezberleyip neşredenler arasına girmişti.
Hadisleri iyi ezberlerdi. Ezberlediği hadisleri yaymayı farz bilirdi. Haîk, hadis ilmindeki derecesini bildiklerinden, daima ondan hadîs-i şerif sorar öğrenirlerdi. Bildirdiği hadislerin bazılarında buyuruldu ki:
"Bir zaman gelecek, ümmetimden bir kısmı müşriklere katılacak. Onlar gibi putlara tapacak. Yalancılar çıkacak. Kendilerini Peygamber sanacaklar. Hâlbuki, ben Peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra Peygamber gelmeyecektir. Ümmetim arasında, doğru yolda olanlar, her zaman bulunacaktır. Onlara karşı olanlar, Allahın emri gelinceye kadar, onlara zarar veremeyecektir.
Biliniz ki en hayırlı ameliniz namazdır. Yalnız kâmil mü'min abdestli durur.
Kim Ramazandan sonra altı gün oruç tutarsa, bütün sene oruç tutmuş gibi olur. Kim bir iyilik yaparsa, ona, bunun on katı verilir."
Hz. Sevban (R.a.), rivayet ediyor: Rasûlullah (sav) buyurdu:
"Yakında milletler yemek yiyenlerin çanağına eğilerek toplandıkları gibi sizin aleyhinize toplanacak, birleşecektir." buyurdu. Bir kişi:
Biz o gün sayıca az mı olacağız? dedi.
Rasûlullah (sav): "Belki siz o gün çok olacaksınız. Fakat siz selin üzerinde taşıdığı çor çöp gibi dağınık olacaksınız, Allah sizin korkunuzu düşmanlarınızın kalbinden çıkaracak, Allah sizin kalbinize vehni atacak." buyurdu.
Bir kişi: "Ya Rasûlullah! Vehn ne demektir?" dedi. Rasûlüllah (sav): "*Dünyayı sevmek, ölümü sevmemek,*" buyurdu. [93[93]]
Sahabe fıkhı, zor zamanların ve dar zeminlerin fıkhıdır. Sahabeler, Allah yolunda her türlü zorluğu ve meşakkati göğüsleyen cengaverlerdir. Onlar bizzat Rasûlullah (sav) Men cengaverlik, kahramanlık dersini almışlardır.

[93[93]] Süneni Ebu Davud/ Kitabü'l Melahim/ 5, Beyrııt/ty. Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Dolayısıyla sahabe fıkhından pay almak isteyenler, Allah'ın dini uğrunda başa gelecek her türlü musibet ve belâya katlanmalıdırlar. Allah yolunda meşakkatlere katlanmayanlar, sahabe fıkhından nasiblenemezler.

Hz. Selman El-Farisı (Ranh)

Seçkin ve meşhur sahabelerden biri. İran asılı olup, İsfehan'ın Cayy kasabasında doğmuştur. Bir rivayete göre de doğum yeri Râmehürmüz'dür. Doğum tarihi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Selman (R.a)'ın müslüman olmadan önceki ismi, Mabah b. Buzahsan'dır. Müslüman olduktan sonra Selman ismini almıştır. Künyesi Ebu Abdullah'tır. Ona nesebi sorulduğu zaman; "Ben; Selman İbni İslâm'ını" demiştir.[94[94]]

Selman (R.a)'ın babası Mecusîliğe aşın bağlı olan bir köy ağası (Dikhan) olup büyük bir çiftliğe sahipti. Onun evinde bir ateşgede vardı ve onda ateşin sönmeden sürekli yanmasını sağlama işiyle Seîman (R.a) ilgileniyordu. Babasının ona karşı olan sevgisi çok aşırıydı. Bu yüzden onu, kendisine bir zarar gelmesin diye eve kapatmıştı. Bu arada Selman (R.a), Mecusîliğin gerçek bir din olup olamayacağı hakkında düşünmeye başladı. Ancak o kendi deyimiyle, bir köle gibi eve hapsedildiğinden, dışarıdaki olaylardan pek haberdar değildi ve bu yüzden Mecusiliği diğer dinlerle karşılaştırma imkanından yoksun bulunmaktaydı.

Bir ara babası, işleri yoğunlaşmca onu tarlalardan birisine bakması için göndermek zorunda kaldı. Öte taraftan onu, kendisi için her şeyden değerli olduğunu söyleyerek işini bitirince gecikmeden eve dönmesi için uyardı. Bölgede az da olsa Hıristiyan bulunmaktaydı. Yola çıkan Selman (R.a), bir kilisenin yanından geçerken, içerde ibâdet edenlerin durumu dikkatini çekti ve içeri girerek onları izlemeye başladı. O, evde hapsedilmiş olduğu için bu insanların dini hakkında hiç bir bilgiye sahip değildi. Selman (R.a) tarlaya gitmekten vazgeçerek, büyük bir merak içerisinde, akşama kadar orada kalmış ve bu dinin Mecusîlikten daha hayırlı olduğu kanaatine vararak, onlara bu dinin kaynağının nerede olduğunu sormuştu. Onunla ilgilenen hristiyanlar, dinleri hakkında onu bilgilendirmişler ve bu dinlerinin kaynağının Suriye de olduğunu söylemişlerdi.

Selman (R.a), eve dönmekte gecikince babası endişelenmiş ve onu bulmak için adamlar göndermişti. Eve dönen Selman (R.a), başından geçen olayı babasına anlattı. Babası ise ona, gördüğü dinde hiç bir hayrın bulunmadığını ve atalarının dininin, karşılaştığı dinden daha iyi ve üstün olduğunu söyledi. Selman (R.a) babasına karşı çıkarak, hristiyanlığın kendi dinlerinden üstün olduğu konusunda onunla tartışmaya başladı. Babası, onun bu durumundan telaşlandı ve ayaklarından bağlayarak onu hapsetti.

Selman (R.a), kilisedeki Hıristiyanlarla irtibat kurarak, Suriye tarafına gidecek bir kervan hazır olduğu zaman, kendisine haber vermelerini istedi. Böyle bir kervan hazır olduğu zaman, kendisine verilen haber üzerine evden kaçtı ve bu kervana katılarak Suriyeye gitti. Burada bir rahibin hizmetine girdi ve ondan Hristiyanlığın esaslarını öğrenmeye başladı. Ancak bu rahib, kötü bir kimseydi. O, insanları sadaka vermeye teşvik ediyor, fakat topladığı bu sadakaları yerlerine sarf etmeyerek kendisi için biriktiriyordu.

Bu rahib ölünce, Selman (R.a), onun yerine geçen rahibe tabî oîdu. Bu kimse zühd ve takva sahibi bir zattı. Ona büyük bir sevgiyle bağlanan Selman (R.a), ölümü yaklaştığı zaman; kendisine kimi tavsiye edebileceğini sordu. Rahip ona, tabi olunabilecek tek kişiyi tanıdığın!, onun da Musul'da bulunduğunu söyledi. Selman (R.a), Musul'a gidip, bu kimseye tabî oldu. Onun ölümü yaklaştığı zaman da ondan yine kimin gözetimine girmesi gerektiği hususunda tavsiye istedi. Bu zat ona, üzerinde bulundukları itikadta hiç kimseyi tanımadığını, ancak, Nusaybin'de bulunan bir âlime tabî olabileceğini söyledi.

Selman (R.a) doğruca Nusaybine gitti. Nusaybin'deki rahibin yanında bir müddet kaldıktan sonra, onun da ölüm döşeğine yattığını gören Selman (R.a), yine kime uyabileceğini sordu. Bu kimse, ona, uyulabilecek tek bir kimseyi tanıdığını ve onun Rum diyarında, Ammuriye'de bulunduğunu söyledi. O ölünce Selman (R.a), Ammuriye'ye gitti.

Ammuriye'de bir müddet kaldıktan sonra burada yanında kaldığı rahibin ölümü yaklaştığı zaman ondan da kime tabi olacağı konusunda vasiyette bulunmasını istedi. Bu kimse ona, yeryüzünde tabi olunabilecek bir kimsenin var olduğunu bilmediğini söyledi ve şöyle ekledi:

Ancak bir peygamberin gelmesi yakındır. O, İbrahim'in dini üzere gönderilecek ve kavminin arasından hicret edip, içinde hurma bahçeleri olan iki harra arasındaki bir yere gidecektir. Onun peygamber olduğunu belirten alâmetleri vardır: O, hediye edilen şeyleri yer, sadaka olarak hiçbir şeyi kabul etmez. İki omuzu arasında da nübüvvet mührü bulunmaktadır. Görünce onu tanırsın. O ülkeye gidip ona katılmayı başarabileceğine inanıyorsan bunu yap.[95[95]]

Selman (R.a), burada bir müddet kaldıktan sonra, Kelb kabilesinden bir tüccarla karşılaştı. Ondan, ülkesi hakkında bilgi aldı ve bahsedilen nebinin bu bölgedeki bir yerden çıkması gerektiğine kanaat getirerek, kendisini bir ücret karşılığında birlikte götürmesini istedi. Selman (R.a)'ın teklifini kabul eden Kelbli Arap onu yanına alarak Hicaz'a doğru yola çıktı. Ancak, Vadil-Kura'ya geldiklerinde bu kimse Selman (R.a)'a ihanet etti ve onu köle olarak bir Yahudiye sattı. Vadil-Kura'da hurmalıkları gören Selman (R.a), kalbi mutmain olmamakla birlikte, Ammuriye'deki rahibin kendisine tarif ettiği yerin burası olmasını arzuluyordu. Vadil-Kura'da bir müddet kaldıktan sonra, efendisinin amcasının oğlu olan Kureyzaoğulları'ndan bir kimse tarafından satın

---

[94[94]] İbn Sa'd Tabakâtül Kübra, Beyrut (t.y.), IV, 75; İbnul-Esir, Üsdül-Gabe, II, 417; İbn Hacer el-Askalani, El-İsâbe, Bağdat (t.y.), 11, 62

[95[95]] Ahmed b. Hanbel, V, 442-443; İbn Sa'd, IV, 77-78; İbnul-Esîr, Üsdül-Gâbe, H, 417-4İ8

alınarak Medine'ye götürülen Selman (R.a), burays görünce, hocasının kendisine bahsettiği beldeye geldiğini anlamıştı.
Rasûlüllah (sav) Mekke'de peygamberlikle görevlendirilip Medine'ye hicret edene kadar köle olarak hurma bahçelerinde çalışmış ve sürekü meşgul tutulduğu ve serbest olarak kimseyle konuşamadığı için, onun varlığından haberdar olamamıştı. Rasûlüllah (sav) Küba'ya geldiği zaman Yahudiler, Evs ve Hacrec'in ona iman etmesine kızıyor ve bunu bir türlü hazmedemiyorlardı. Selman (R.a), hurma bahçesinde bir ağacın tepesinde çalıştığı sırada Yahudilerden birisi gelmiş ve ağacın altında oturan Selman (R.a)'m sahibine96[96] "Allah Benu Kayle'ye lanet etsin. Vallahi onlar şu anda, Mekke'den bu gün gelen bir adamın etrafında toplanmış bulunuyor ve onun nebi olduğuna inanıyorlar" dedi.
Selman (R.a) şöyle demektedir: "Ben kendi kendime; "Bu kesinlikle o peygamberdir" dedim. Öyle bir titremeye başladım ki; ağacın altında duran sahibimin üzerine düşeceğim korkusuna kapıldım. Süratli şekilde ağaçtan aşağı inip; "Ne diyor? Bu haber nedir?" diye sordum. Bunun üzerine efendim bana şiddetli bir yumruk attı ve; Bundan sana ne! işinin başına dön" diye bağırdı. Ben ona; "Sadece duyduğum bu haberin ne olduğunu anlamak istemiştim" dedim. Akşam olunca Selman (R.a), biriktirmiş olduğu bir miktar yiyeceği alarak, Küba'da bulunmakta olan Rasülüllah (sav)'ın yanma gitti ve ona; "Senin salih bir kimse olduğunu duydum. Yanınızda ihtiyaç sahibi olan arkadaşlarınız var. Sizin halinizi duyduğum zaman, bunları size vermemin daha iyi olacağını düşündüm" dedi ve getirdiklerini Rasûlüllah (sav)'m yanına koydu. Rasûlüllah (sav), ashabına; *"Yiyin"* dedi. Ancak kendisi bunlardan yemedi. Selman (R.a), sadaka kabui etmediğini gördüğü zaman kendi kendine; "Bu alâmetlerin biridir" dedi. Daha sonra Rasülüllah (sav) Medine'ye geçti. SeÎmân (R.a) tekrar bir şeyler hazırlayarak Rasûlüllah (sav)'ın yanına gitti ve getirdiklerinin sadaka olmadığını, sadece kendisine hediye olarak vermek istediğini söyledi. Onun sahabeleriyle birlikte bunlardan yediğini görünce ikinci alametin de onda var olduğuna kani oldu. Bir zaman sonra Seiman (R.a) tekrar Rasûlüllah (sav)'m yanma gitti. Rasûlüllah (sav) ashâbıyia birlikte oturmaktaydı. O, onlara selam verdikten sonra, Rasûlüllah (sav)'ın etrafında dolaşmaya başladı. Onun, bildiği bir şeyi araştırdığını anlayan Rasûlüllah (sav) ridasını kaldırdı. Seiman (R.a), Rasûlüllah (sav)'ın sırtındaki mührü gördüğü zaman Ammuriye'deki rahibin kendisine bahsettiği mührün aynısı olduğunu anladı ve onu öperek ağlamaya başladı. Rasûlüllah (sav) onu yanma oturtarak halini sordu. Selman (R.a), oraya ulaşıncaya kadar başından geçen olayları anlattığı zaman, Rasûlüllah (sav) ve orada bulunan sahabeler bunu hayretler içerisinde dinlemişlerdi. 97[97]
Selman (R.a), Rasûlüllah (sav)'e geldiği zaman Arapçayı meramını anlatacak ölçüde bilmiyordu. Onunla Farsçayi bilen bir tercüman aracılığı ile konuşmuş olduğu rivayet edilmektedir. 98[98]
Selman (R.a)'ın İsfahan'daki köyünde başlayan ve müslüman olup kölelikten kurtuluncaya kadar başından geçen bu olayları Ahmed b. Hanbel, İbn Sa'd, İbnul-Esir ve diğerleri, onun kendi anlatımıyla İbn Abbas'dan rivayet etmektedirler. İbn Sa'd'ın Kurre el-Kindî'den naklettiği başka bir rivayette ise Seiman (R.a)'ın bu kıssası farklı bir şekilde anlatılmakta ve onun, İslâm'a ulaşan yolculuğu esnasında, Hıristiyan hocaların vasiyetleriyle, Hıms'a gittiği; yine buradan tavsiye üzerine Kudüs'e ulaştığı; burada kendisine tarif edilen zatı bulup ondan ilim tahsil ettiği; bu kimsenin ona son peygamberin çıkacağı yer ve önceki rivayetlerde geçen alametleri bildirmesi üzerine Hicaz'a doğru hareket ettiği ve sonunda Araplardan bir topluluk tarafından köle edilip Medine'de bir kadına satıldığı nakledilmektedir. 99[99]
İbnul-Hacer, Selman (R.a)'m müslüman olana kadar hakkında nakledilen kıssaların birbiriyle farklılıklar arzettiğini, bunların arasını te'lif etmenin güç olduğunu söylemektedir. 100[100]
Selman (R.a), Hicret'in beşinci yılına kadar köle olarak yaşamıştır. Bundan dolayı o, Hendek savaşından önceki gazalara iştirak edemedi. Uhud savaşı öncesinde Rasûlüllah (sav) ona, efendisiyie mükâtebede bulunmasını söyledi. Selman (R.a), bunun üzerine efendisine giderek onunla, üçyüz hurma fidanı temin edip dikmek ve kırk ukiye (1600 yüz dirhem) altın vermek şartıyla anlaştı. Bunun üzerine Rasûlüllah (sav), Sahabelere:
"Kardeşinize yardım edin " dedi. Sahabeler güçleri miktarmca fidan temin ederek üç yüz tane fidanı ona verdiler. Rasûlüllah (sav), ona: *"Selman, git çukurlarını kaz. Dikmeye sıra geldiği zaman onları sen dikme, bana haber ver. Onları kendi ellerimle yerlerine koyayım"* dedi. Selman (R.a), çukurların kazılma işini Sahabelerin yardımıyla bitirdi. Rasûlüllah (sav), bahçeye giderek bütün fidanları yerine koydu. Bu fidanlardan hiç bir tanesi kurumamıştı. Daha sonra, Rasûlüllah (sav) Selman (R.a)'ı yanına çağırarak, efendisine ödemesi gereken kırk ukiye altını ödemesi için ona yumurta büyüklüğünde bir altın külçesi verdi. Selman (R.a): "Bu benim ödemem gereken miktarı nasıl karşılar ya Rasulallah?" demekten kendini alamadı. Rasûlüllah (sav) ona,
"Ey Selman! Allah onunla senin borcunu karşılayacaktır" dedi. Selman (R.a) şöyle demektedir: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, onunla kırk ukiyelik ödemem gereken miktarı ödedim." Artık böylece Selman

---

96[96] Evs ve Hacrec'i kastederek
97[97] İbn İshak, es-Sîre, Nesr: M. Hamdullah, İstanbul 1981, 66; Ahmed b. Hanbel, V, 442-443; İbn Sa'd, a.g.e., IV, 77-79; İbmil-Esîr, Üsdül-Gabe, II, 418-419; Muhammed b. Hasan ed-Diyarbekrî, Tarihul-Hamis, Beyrut (t.y), I, 351-352; Ahmed b. Hafız el-Hakemî, el-Kısasul-İslâmiye, (muhtemelen) Riyad 1976, 1,187-189
98[98] Diyarbekrî, a.g.e., I, 352
99[99] İbn Sa'd, a.g.e., IV, 71-72; diğer rivayetler için bk. el-Hâkim, el-Müstedrek, Beyrut (t.y.), III, 598, vd
100[100] Askalanî, a.g.e., II, 62

(R.a) hürriyetine kavuşmuş oluyordu. 101[101]
Selman (R.a)'ın katıldığı ilk savaş Hendek savaşıdır. Müşrikler, müttefiklerle birlikte oluşturdukları on bin kişilik bir orduyla birlikte Medine'ye doğru harekete geçtikleri zaman, Rasûlüllah (sav), şehir içinde kalarak bir savunma savaşı vermeyi kararlaştırmıştı. Ancak, Medine'nin çevresinde düşmanın şehre girişini engelleyecek her hangi bir sur yoktu. Bu durum şehrin savunulmasını oldukça güçleştiriyordu. Yapılan istişareler esnasında Selman (R.a), Rasûlüllah (sav)'e, "Ey Allah'ın Rasûlü! Biz İranda muhasara edildiğimiz zaman şehrin etrafında bir hendek kazarak kendimizi savunurduk" deyip hücuma açık bölgede bir hendek kazılması görüşünü ileri sürmüştü. 102[102] Bu görüş Rasûlüllah (sav) tarafından uygun bulunmuş ve derhal hendeğin kazılması için faaliyete geçilmişti. Selman (R.a), kuvvetli bir kimseydi ve kazı işinde oldukça verimli çalışmaktaydı. Ensar grubu, Selman (R.a)'ı sahiplenerek, "Selman bizdendir" dediler. Bunun üzerine muhacirler; "Hayır Selman bizdendir" demeye başladılar. Bunu duyan Rasûlüllah (sav); "*Selman bizdendir. O ehl-i beytimdendir*" diyerek onu ehl-i beytine dahil etmiştir. 103[103]
Selman (R.a), daha sonraki bütün savaşlarda Rasûlüllah (sav) ile birlikte bulunmuştur. Mekkeli müşrikler, Medine önlerine geldikleri zaman şehirle aralarındaki hendeği gördüklerinde şaşırmışlardı. Çünkü Araplar daha önce böyle bir savunma usulünden habersizdiler. Müşrikler, bu hendeği geçmeyi denedilerse de başaramadılar. Savaşın kazanılmasında hendeğin rolü o kadar büyük olmuştur ki, bundan dolayı Hendek savaşı olarak adlandırılmıştır.
Selman (R.a), Rasûlüllah (sav)'ın yanından vefat edinceye kadar ayrılmadı. Hz. Ebu Bekir (R.a)'in Halifeliği zamanında da Medine'de bulunmuştur.
Ömer (R.a) devrinde İslâm ordusu İran'ın fethi için harekete geçtiği zaman Selman (R.a) da bu orduya katıldı. Selman (R.a) İran asıllıydı. Bundan dolayı düşman ordusunun durumunu çok iyi biliyordu. Ayrıca Parsların İslâm dinini kabul ederek dalaletten kurtulmalarını şiddetle arzulamaktaydı. İranlılar, Kadisiye yenilgisinden sonra Medain'de toplanmışlardı. Müslümanlar Dicle nehrinin kenarına geldikleri zaman, karşıya geçmek için hiç bir şey bulamadılar. Sa'd b. Ebî Vakkas, karşı sahile bir öncü birliği gönderip geçiş güvenliğini sağladıktan sonra, bütün orduya nehri geçme emrini verdi. Ordu topluca, suları kabarmış bir şekilde akan Dicle nehrine daldı. Sa'd (R.a)'ın yanında Selman (R.a) bulunmaktaydı. Sa'd (R.a), dua ediyor ve Allah Teâlâ'nın dostlarına yardım edeceğini, dinini üstün kılacağım ve Allah Teâlâ'ya isyan eden bir topluluğun iyiliğe (İslâm'a) galebe çalamayacağını söylüyordu. Nehrin ortasında oldukça heyecanlı bir halde bulunan Sa'd (R.a)'a, Selman (R.a) şöyle demekteydi:
"İslâm yepyenidir. Allah, karalan nasıl müslümanların emrine vermişse, denizleri de onların emrine verecek güçtedir. Allah'a yemin ederim ki müslümanlar nehre nasıl akın akın girmişlerse nehirden öylece akın akın çıkacaklardır."
Gerçekten Selman (R.a)'ın dediği olmuş ve müslüman ordusu hiç kayıp vermeden karşı kıyıya geçmişti 104[104]
İranlı askerler dehşet içerisinde, onların nehri geçişleri ne bakıyorlar ve kendi kendilerine; "Şeytanlar geliyor. Vallahi bizim savaştığımız bu topluluk cinlerden başkaları değildir demekteydiler." 105[105] İranlı askerler kaçarak Kisra'nın sarayına sığınıp direnmeye devam ettiler. Buraya gönderilen öncü birliğinin komutanı Selman (R.a)'dı. O, surun önüne geldiği zaman, İslâmın emrettiği şekilde onları üç defa müslüman olmaya, kabul etmezlerse cizye ödemeye davet etti. Selman (R.a) onlara şöyle diyordu:
"Ben de aslen sizden biriyim. Size acıyor ve yumuşak davranıyorum. Eğer müslüman olursanız bizi kardeşlerimiz olarak aynı haklara sahip olursunuz. Bunu kabul etmez, dinîniz de kalmak isterseniz, bize itaat ederek cizye ödersiniz. Bunu da kabul etmezseniz, diğerleri gibi sizinle savaşırız. 106[106]
Selman (R.a), meselenin Arapların Acemlere hâkimiyeti meselesi olmadığını onlara anlatabilmek için, "Sizden biri olduğum halde Araplar bana itaat ediyor" diyerek 107[107] ikna etmeye çalışıyordu. Selman (R.a) ilk iki şartı kabul etmemeleri üzerine onlara üç gün düşünmeleri için mühlet verdi. Üçüncü gün sarayda bulunan askerler teslim olmayı kabul ettiler ve böylece Kisra'nın muhteşem sarayı müslümanların eline geçmiş oldu. 108[108]
Daha önce Behuresirdekileri de o İslâm'a davet etmişti. Ancak buradakiler, cizye vermeyi de reddedince savaşılarak mağlup edilmişlerdi. 109[109]
Sa'd (R.a) Medâin'de karargah kurmuştu. Ancak buranın havası, İslâm askerlerine iyi gelmemiş, iklim değişikliğinden dolayı yüzlerinin renkleri değişmişti. Bu durumu öğrenen Ömer (R.a), Sa'd'a haber göndererek, müslümanların yaşamalarına uygun bir yer tesbit edilmesi için SeSinan (R.a) ile Huzeyfe (R.a)'ı görevlendirmesini istedi. Bu yer ile Medine arasında ulaşım kolaylığını engelleyecek bir nehrin bulunmamasını

101[101] Ahmed b. Hanbel, V, 443-444; İbn Sa'd, a.g.e., IV 79-80; Diyarbekri, I, 468; İbnül-Esîr, Üsdü'l-Gabe, II, 419; onun azad edilmesi hakkında değişik rivayetler için bk. Diyarbekri, a.g.e., I, 469
102[102] Taberi, Tarih, II, 566
103[103] Taberi, aynı yer; İbn Sa'd, a.g.e., IV, 83
104[104] Taberi, Tarih, IV, 11-12; İbn ul-Esîr, el-Kâmil fi't-Tarih, II, 511-512
105[105] Taberi, II, 514
106[106] Taberi, a.g.e., IV, 14
107[107] İbn Hanbel, V, 444
108[108] Taberi, a.g.e., IV
109[109] Taberi, aynı yer

özellikle vurguladı. Bölgede araştırmalarda bulunan Selman (R.a) ve Huzeyfe (R.a), sonunda Küfe üzerinde karar kıldılar ve burada ordugah şehri inşa edildi. (17/638) 110[110] Selman (r.a) İran'ın fethi için devam eden askerî harekâtlarda aktif olarak rol almıştır. 111[111]

Selman (R.a), Hz. Ömer (R.a) döneminde Medâin valiliğinde bulunmuştur. Selman (R.a), Hicri 36 yılında Medâin'de vefat etmiştir. 112[112] Ancak onun ölüm tarihi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Hz. Osman (r.a)'ın hilafetinin sonlarına doğru, (35) veya 37 yılında vefat ettiği rivayet edilmekte; hattâ Hz. Ömer zamanında öldüğü de söylenmektedir. 113[113] İbn Hacer, onun ölümü ile ilgili farklı tarihleri verdikten sonra, Enes (R.a)'den, İbn Mes'ud'un, ölüm döşeğindeki Selman (R.a)'ı ziyaret ettiği şeklindeki rivayeti delil alarak, İbn Mes'ud'un 34. yıldan önce vefat ettiğini, dolayısıyla Selman (R.a)'ın ölümünün 33. veya 32. yılında olması gerektiği görüşünü ileri sürmektedir. 114[114] Onun iki yüz elli ile üç yüz elli sene yaşadığı şeklinde rivayetler bulunmakta ve raviler iki yüz elli sene yaşadığının şüphe götürmez olduğunu söylemektedirler. 115[115] İbn Hacer, Zehebî'nin rivayet-lerini değerlendirdikten sonra, onun ancak seksen yıl kadar yaşamış olabileceği kanaatine vardığını nakletmektedir 116[116] ki, gerçeğe yakın olan da budur. Selman (R.a)'ın mezarı, Bağdad'ın 30 km doğusunda Medain harabeleri civarından akan Deyale ırmağının kenarmdadır. Onun bulunduğu yer Selman-ı Pak (temiz Selman) olarak isimlendirilmiştir. Onun mezarının içinde bulunduğu cami IV. Murad tarafından tamir ettirilmiştir.

Selman (R.a), ilim, fazilet ve zühd bakımından Ashabın en önde gelen simalarından birisi olup, Rasûlüllah (sav)'e yakınlığıyla tanınmaktadır. Hz. Aişe (R.anha), şöyle demektedir:

"Bir çok geceler Selman (R.a) Rasûlüllah (sav) ile yalnız kalırlardı. Bu beraberlik o kadar sürerdi ki Rasûlüllah (sav) hanımlarından birinin yanına bile girmezdi." 117[117] Rasûlüllah (sav), Hendek savaşı esnasında onun ehl-i beytinden olduğunu ilân etmişti. Hz. Ali (R.a) onun hakkında; "Ona evvelkilerin ve sonrakilerin ilmi verilmiştir. Onda bulunan bu ilme ulaşılamaz" demiştir. Başka bir zaman da: "O bizim ehl-i beytimizdendir. Aranızdaki konumu Lokman Hekim gibidir. İlk ve son kitabı okumuştur. Sonu olmayan bir denizdir" demiştir. Muaz (R.a) kendisine gelenlere ilmi, aralarında Selman (R.a)'ın da bulunduğu dört kişiden talep etmelerini söylemiştir. Onun ilmi hakkında yapılan övgüler Rasûlüllah (sav)'in söylediği; "*Selman ilme doyuruldu*." 118 [118] Sözüne dayandırılmaktadır. Selman (R.a), Ebu'd-Derdâ' (R.a)'ın gece boyu namaz kıldığı ve sürekli oruç tuttuğunu gördüğü zaman onu bundan alıkoyup hazırlanan yemekten yiyerek orucunu bozması konusunda ısrar etmiş ve ona; "Üzerinde gözünün hakkı vardır, ailenin hakkı vardır. Bazen oruç tut, bazen tutma; bazen namaz kıl, bazan ara ver" 119[119] Ebu'd-Derdâ' bu durumu Rasûlüllah (sav)'e ilettiği zaman o; "*Selman senden daha âlimdir*" dedi ve bunu üç kere tekrarladı. 120[120]

Hz. Ömer (R.a), ona büyük bir saygı gösterirdi. Ümmetin idaresinin sorumluluğu altında ezilen Ömer (R.a), duyduğu bir endişesini dile getirerek Selman (R.a)'a şöyle sormuştu: "Ben bir melik (kral) miyim, yoksa halife miyim?". Selman (R.a) ona şöyle karşılık verdi; "Eğer sen müsîümanların toprağından bir dirhemden az veya fazla bîr para alır, sonra onu, haksız bir şekilde sarfedersen, sen halife olmayıp bir melik olursun." 121[121]

Hz. Ömer (R.a), fey gelirlerini taksim ederken, Selman (R.a)'a dört bin dirhem hisse ayırmıştır. Bazı kimseler, Halifenin oğlu (Abdullah) üç bin beşyüz dirhem alıyor, bu Farsh ise dört bin dirhem alıyor" diyerek bu durumu garipsemişlerdi. Oradakiler: "Selman, Rasûiüllah (sav) ile Abdullah'ın katılmamış olduğu bir çok savaşa katılmıştır" diyerek cevapladılar. 122[122]

Başka bir rivayette, Ömer (R.a), Fey gelirlerinden müslümanlara maaş bağlamak için Divanul-Atâ'yı tesis ettiği zaman, Sahabeler için İslâm'daki öncelikleri ve katıldıkları savaşları göz önüne alarak bir gruplandırma yaptığı; Selman (R.a)'ı, Hasan (R.a), Hüseyin (R.a) ve Ebu Zerr ile birlikte olmadıkları halde Bedir ehlinden sayarak alacakları miktarı beş bin dirhem olarak kararlaştırdığı bildirilmektedir. 123 [123] Rasûlüllah (sav) şöyle buyurmuştur: *"Cennet üç kişiyi özler. Ali, Ammar ve Selman."* 124[124]

Selman (R.a), son derece mütevazı ve kanaatkar bir hayat yaşamıştır. O, Medain'de vali bulunduğu ve çoğu devlet memurlarından fazla gelire sahip olduğu halde günlük yaşamı, son derece sadeydi. O, köle olduğu zaman nasıl giyinir ve nasıl gezer idiyse Medain valisi olduğu zaman da aynı hal üzere devam etmişti. O, eline geçen parayı tasadduk eder ve kendi emeğiyle ürettiği şeylerden başkasını yemezdi.

110[110] Taberi, a.g.e., IV, 40-41; İbnul-Esir, el-Kamil fıt-Tarih, II, 527-528
111[111] Taberi, IV, 305; İbnül-Esir, et-Kâmil fıt-Tarih, III, 132
112[112] İbnul-İmad, Sezerâtu'z-Zeheb, I, 44; İbn Hacer, a.g.e., II, 63; İbnul-Esîr, Tarih, III, 287; İbn Sa'd, a.g.e., VI,! 7
113[113] İbnul-Esîr, Üsdül-Gabe, II, 421
114[114] İbn Hacer, a.g.e, II, 63
115[115] el-Askalanî, a.g.e., II, 62; Îbnül-Esîr, Tarih, ü, 287; Üsdül-Gabe, 421
116[116] İbn Hacer, aynı yer
117[117] İbnul-Esir, Üsdül-Gabe, II, 420
118[118] İbn Sa'd, a.g.e., IV, 85
119[119] bunları naille olan ibâdetleri için söylemiştir
120[120] İbn Sa'd, a.g.e., IV, 85-86
121[121] Taberi, a.g.e., IV, 40-41; İbnul-Esir, el-Kamil fıt-Tarih, II, 527-528
122[122] İbn Sa'd, IV, 86
123[123] Taberi, a.g.e., ili, 614
124[124] Tirmizi, Menâkib, 34

Tanımayan birisinin, onun vali olduğunu anlaması mümkün değildi. Medain sokaklarında yürürken Suriye tarafından gelen bir tüccar, üzerinde alelade bir aba ile gördüğü Selman'ı çağırarak yüklerini taşımasını istedi. O, hiç tereddüt etmeden yükleri sırtına aldı ve adamla birlikte yürümeye başladı. Onu bu halde görenler, "Bu validir" dediklerinde adam; "seni tanımıyordum" diyerek özür diledi. Selman (R.a) ona, "Hayır bunları evine kadar götüreceğim" diyerek yoluna devam etti. [125[125]]
Bazı kimselerin giyiminden dolayı kendisine dil uzatmaları ve hafife almalarına karşı hiç bir tepki göstermemiştir. Bir defasında iki genç asker yanından geçerlerken, onu göstererek; "Emiriniz budur" diyerek gülüyorlardı. Selman (R.a)'ın yanındaki adam ona, "Ey Ebu Abdullah! şunlarm 'ne dediğini görüyor musun?" dedi. Selman (R.a) ona şöyle dedi:
Onları bırak. Hayır ve şer bu günden sonradır. Eğer toprak yemeyi becerebilirsen onu ye de, iki kişiye dahi olsa emir olmaktan kaçın. Mazlumun ve sıkışık durumdaki kimselerin duasından sakın. Çünkü onların duaları ile Allahû Teâlâ arasında perde yoktur.[126[126]] Selman (R.a) çok cömert bir kişiliğe sahipti. Eline geçen her şeyi fakirlere bölüştürürdü. [127[127]]
O, hiçbir zaman sadaka kabul etmemiştir. Çoğu zaman eline geçen parayla hemen et alır ve onu pişirerek, hadis ehlini çağırır ve birlikte yerlerdi.[128[128]]
Selman (R.a), ölüm döşeğine yattığı zaman, ziyaretine giden Medain valisi Sa'd b. Malik ve Sa'd b. Mes'ud onu ağlarken buldular. Neden ağladığını sorduklarında o şöyle cevap vermişti: "Rasûlüllah (sav) bizden bir ahid aldı. Hiç birimiz onu koruyamadık. O bize şöyle demişti:
"Sizin dünyadaki geçimliliğiniz bir yolcunun azığı kadar olsun."
Onun ilmi ve takvası diğer sahabeleri de etkilemekteydi. Zira onu ziyarete giden Sa'd b. Ebî Vakkas, kendisine nasıl davranması gerektiği şeklinde tavsiyede bulunmasını istemişti. [129[129]]
Selman (R.a), sık saçlı, uzun boylu bir kimseydi. Onun Medain'de Bukeyre adında bir hanımı vardı. [130[130]] Selman (R.a), Medine'deyken Hz. Ömer (R.a)'in kızını ondan istediği, fakat, Amr b. el-Âs'ın bu konuda Selman (R.a)'ı kızdırması üzerine bundan vazgeçtiği nakledilmektedir. [131[131]] Ancak onun ailesi hakkında açık rivayetler bulunmamaktadır.
Sufıler, Selman (R.a)'ı Ashabul-Suffe ile birlikte tasavvufun kurucularından biri olarak kabul ederler. Bir çok tarikat silsilesi ona dayandırılmaktadır. O, Rasûlüllah (sav)'m berberliğini yaptığı için Fütüvvet teşkilatına bağlı berberlerin piri olarak kabul edilmekteydi.
Selman (R.a)'ın sahip olduğu haklı şöhreti, bütün müslümanların ona karşı içten bir sevgi duymalarına sebep olmuştur. Sünnî müslümanlar onun adını büyük bir sevgiyle anarlar. Ehli beytten sayılması, Şiilerin ona karşı farklı bir ilgi göstermelerine sebep olmuştur. Hacdan dönen Şiiler Kerbelâ'dan sonra onun mezarını ziyaret etmeyi ihmal etmezler. Ayrıca, Şiiler, Hz. Ali ve Ehli Beyt hakkında rivayet olunan hadislerin çoğunu ona isnad ederler. Gulat-ı Şia ekollerinde ise o, ilahî sudur sırasında Ali (R.a)'den hemen sonra yer alır. Nusayriler ise onu, üç gizli harften biri kabul ederler. Nusayriîiğin teslis akidesini ifade eden ayn, mim ve sin harflerinden ayrı Ali'yi, mim Muhammed (sav)'i, sin ise Selman'ı ifade eder. Mana (Ali), ism (Muhammed) bab ise Selman'dır. Buna göre o Nusayri teslis akidesinin kapısı (bab) olup, üçüncü had'dir. Dürziler ise, Kur'an'ın Selman'a vahyolunduğuna, Peygamberin Kur'an'ı ondan aldığına inanmaktadırlar. Bu ekoller, oluşturdukları inanç sistemlerinde diğer birkaç sahabe ile birlikte Selman (R.a)'ı temel unsur olarak kullanmışlar ve ona çeşitli fonksiyonlar yüklemişlerdir. Bu mezheplerin gerçekte mutedil Şia ile alakalan yoktur. Zira muhtevalarındaki inanç prensipleri gözönüne almdığı zaman İslâmî şahsiyetlerin isimlerini kullanarak putperest bir inanç sistemi meydana getirdikleri görülecektir. Oysa ki, Selman-i Farisi (R.a.)'in ömrü putperstlere karşı savaşmakla geçmiştir.
Selman, İslâm'a mensubiyetin beraberinde getirdiği şerefin sembolüdür. İslâm teslim olup müslümanlara mensub olmak, başlı başına bir şereftir. Sahabe fıkhında kavim ve kabile değil, İslâm önplandadır. Müslümana şeref kazandıran kavmi veya kabilesi değil, dinidir.

Hz. Süheyb-i Rumi (R.Anh)

Kâbe-i muazzamanın güneyinde, yüksekçe bir yerde, Hz. Erkam'ın evi bulunuyordu. Kabe'ye güney tarafından gelmek isteyen bu evin önünden geçmek durumunda idi. Ev yüksekte olduğundan Kabe rahat olarak görünürdü. Ayrıca Hz. Erkam, Mekke'nin ileri gelenlerinden, itibarı çok olan bir zât idi ki, herkes kendisine hürmet ve ikram ederdi.
Bu gibi sebeplerden dolayı, Peygamber efendimiz ve diğer Müslümanlar burada toplanırlar, emniyetli bir yer olduğu için ibâdetlerini rahat yaparlardı. Yeni Müslüman olmak isteyenler de bu eve gelir, Müslüman olmakla

[125[125]] İbn Sa'd, a.g.e., IV, 88; buna benzer diğer bir olay için bk. aynı yer
[126[126]] İbn Sa'd, a.g.e., IV, 87-88
[127[127]] İbnul-Esîr, Üsdül-Gâbe, II, 42
[128[128]] İbn Sa'd, IV, 9
[129[129]] İbn Sa'd, a.g.e., IV, 90-91
[130[130]] İbn Sa'd, IV, 92
[131[131]] İbn Abdirrabbih, İkdu'l-Ferid, Beyrut 1949, VI, 90

şereflenirdi. Bunun için, bu eve Daru'l-İslâm ve Dâru'l-Erkam gibi isimler verilmişti. Daru'l Erkam, İslam cemaatının teşkilatlanma merkezdir. Daru'l İslam ise, İslam devletinin teşkilatlanma merkezdir. İslam devleti, İslam cemaatının son aşamasıdır.
Bir gün Hz. Ammâr bin Yâsir, Hz. Erkam'ın evinin önünde Hz. Süheyb bin Sinan'a rastladı. O'na sordu:
“Burada ne yapıyorsun?”
“Sen ne yapıyorsun?”
“Ben içeri gireceğim ve Hz. Muhammed'in sözlerini dinleyip bildirdiği dine gireceğim. Müslüman olacağım.”
“Ben de aynı maksatla buraya geldim.”
İkisi de aynı maksatla geldiklerini söyleyince, beraber içeri girdiler. O sırada Peygamber efendimiz de orada bulunuyordu. Müslüman oldular, akşama kadar orada kaldılar. Akşamdan sonra evlerine gittiler.
Mekkî toplumlarda teşkilat gizli, tebliğ açıktır. Mekkeli müşrikler, müslümanların kendilerini neye davet ettiklerini çok iyi biliyorlardı. Ama müslümanların nerede ve ne şekilde teşkilatlandıklarını bilmiyorlardı. Rasûlüllah (sav)'in gününde Daru'l Erkam'daki müslümanlar teşkilat yapılarını bir sır olarak saklıyorlardı.
Peygamber efendimiz, îslâmiyeti tebliğden önce de Hz. Süheyb bin Sinan ile konuşurlar ve birbirlerini severlerdi. Süheyb bin Sinan, Abdullah bin Ced'an'ın azadlı kölesi idi. Müslüman olduğunu açıklamaktan çekinmeyen yedi mücahid Sahabeden biri idi.
Hz. Süheyb, Müslüman olduğunu açıkladıktan sonra Mekke'li müşriklerin, şiddetli hücum ve işkencelerine mâruz kaldı. Müşrikler daha çok, kimsesi olmayan zavallılara işkence ederlerdi. Hz. Süheyb, Mekke'de akrabası, dayanağı olmayan bir zât olduğu için, müşrikler kendisine çok zulmederler, konuşamıyacak hâle getirinceye kadar döverlerdi. Demir gömlek giydirirler, en sıcak günde, güneş altında tutulur, üstüne de yük bindirirlerdi.
Bir gün, Hz. Habbâb ve Hz. Ammâr'la birlikte giderlerken, Kureyş müşriklerinden bazıları ile karşılaştılar. Müşrikler bunları görünce:
İşte Muhammed'e tâbi olan kimseler, diye alay ettiler ve ba'zı uygunsuz sözler söylediler.
Hz. Süheyb onlara cevaben buyurdu ki:
“Evet! Allahû Teâlâ'nın Peygamberine tâbi olan, Onunla beraber bulunmaktan zevk alan kimseler biziz. Hz. Muhammed'e biz inandık, siz inanmadınız. Biz O'nun söylediklerinin, bildirdiklerinin hepsinin doğru olduğunu kabul ettik. Siz yalanladınız. Bütün üstünlük ve faziletler İslâmiyette, bütün zillet ve felâketler de müşrikliktedir. Müslümanlıkta aşağılık, müşriklikte üstünlük yoktur.”
Hz. Süheb (R.a.) böyle söyleyince inanmıyanlar üzerine saldırdılar. Hz. Süheyb bin Sinan'ı dövdüler. Öyle ki, konuşamayacak hatta ne söylediğini bilemiyecek hale geldi.
Hz. Süheyb (R.a.) bütün bu işkencelere tahammül ediyordu. Yapılan eziyetler onun için, hak yolda sabır ve sebat için bir teşvik oluyordu, imânı kat kat artıyor, müşriklerin onu hak yoldan döndürme gayretleri boşa gidiyordu.
Hz. Süheyb (R.a.), Mekke'de kendi gayretleriyle büyük bir servet elde edip hayli zengin oldu. Medine-i Münevvereye hicret edeceği müşrikler tarafından haber alınınca yolu kesildi. Dediler ki:
“Sen Mekke 'ye fakir olarak geldin. Çok mal ve servete kavuştun. Şimdi hem kendin gideceksin, hem bunca malı götüreceksin buna izin vermeyiz.”
Hz. Süheyb, onlara buyurdu ki:
“Ey müşrikler. Beni iyi tanırsınız ki, çok iyi ok atarım. Eğer üzerime gelirseniz, ok çantamdaki okların hepsini size atarını ve sonra kılıcımı çekerim. Bunlardan biri elimde bulundukça bana birşey yapamazsınız, kendiniz bilirsiniz.”
Fakat Hz. Süheyb'in, Peygamber efendimize olan muhabbeti, bağlılığı ve O'na kavuşmak arzusu ve Medine-i Münevvereye gidip ibadetlerini rahatça eda edebilmek isteği o kadar çoktu ki, yanında bulunan bütün mallarının ve alacaklarının, Peygamber efendimizin sevgisi yanında hiç kıymeti yoktu. Bu sebeple hiç vakit kaybetmemek, bunlarla oyalanmamak için onlara dedi ki:
Yanımdaki ve Mekke'de bulunan mallarımı size verirsem önümden çekilir misiniz, yolumu açar mısınız?
Hak ve hakikatlerden nasibi olmayan müşriklerin de arzusu buydu. Hemen kabul ettiler. Hz. Süheyb (R.a.), yanında bulunan bütün mallarını verdi, Mekke'deki mallarının da yerini tarif edip müşriklerin elinden kurtuldu ve hiç parasız olarak yoluna devam etti. Hatta başka bir rivayette üzerindeki elbiseleri de iç elbiseleri hariç aldılar. Buna rağmen o yoluna devam etti.
Mekke ile Medine arasındaki yolda binbir zahmet, tahammülü mümkün olmayan güçlüklerle karşılaştı. Fakat sevgili Peygamberimize kavuşmanın heyecanı ile bütün sıkıntılardan zevk alarak yoluna devam etti. Peygamber efendimiz, beraberlerinde Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer olduğu hâlde Hz. Külsüm bin Hedm'in hanesine misafir idiler. Önlerinde de ev sahibinin getirdiği yaş hurmalar vardı. Hz. Süheyb Peygamber efendimizin huzuruna geldiğinde gözü ağrıyordu. Yolda çok acıkmış ve susamıştı. Bu sebeple Peygamber efendimizin önlerinde hazır bulunan taze hurmalardan yemeye başladı. Hz. Ömer (R.a.):
“Yâ Rasûlüllah! Süheyb'i görüyor musunuz, hem gözü ağrıyor, hem yaş hurma yiyiyor,” dedi.
Peygamber efendimiz de Hz. Süheyb'e lâtife ile buyurdu ki:
“Gözlerinde rahatsızlık var, yine de hurma yiyorsun.” Hz. Süheyb de cevaben dedi ki:
“Yâ Rasûlallah! Gözümün birisi sağlamdır. Onun hakkını yiyorum.”
Peygamber efendimiz ve orada bulunanlar, bu cevap hoşlarına gittiğinden tebessüm ettiier. Sonra Süheyb

başından geçenleri anlattı:
“Yâ Rasûlallah, Mekke'den, Medine'ye hicret etmek için yola çıktığım zaman, müşrikler beni yakaladılar. Onlara bütün servetimi teklif ettim. Onlar da kabul ettiler. Bütün malımı vererek kendimi ve ailemi kurtararak huzurunuza geldim.”
Peygamber efendimiz buyurdu ki:
“Süheyb kazandı, Süheyb kazandı, Ebû Yahya kazandı! Satış kârlı çıktı. Satış kârlı çıktı.”
Sonra Hz. Süheyb hakkında nâzil olan:
"İnsanlardan bir kısmı, Allahû Teâla'nın rızâsını isteyerek O'na ibâdet yolunda kendini ve malını feda ederler."[132[132]] mealindeki âyet-i kerîmesini okudular.
Hz. Süheyb-i Rumî, nişan almakta ve ok atmakta çok mahir idi. Başta, Bedir, Uhud ve Hendek olmak üzere bütün gazalarda bulundu. Çok büyük gayret ve kahramanlıklar gösterdi. Buyurdu ki:
“Her zaman, Rasûlüllahın yanında bulundum. Bütün bey'âtlerde, bütün gazalarda ve seferlerde hep yanlarındaydım. Hiç bir zaman Rasûlüllah ile benim aramda bir düşman bulunmamıştır. O'na bir zarar gelmemesi için kendi vücudumu siper ettim.” Bu durum, O âhirete irtihâl edinceye kadar devam etti.
Bir gün Hz. Ömer kendisine takıldı:
“Yâ Süheyb! Oğlunun adı Hamza olduğu halde, Ebû Yahya yani Yahya'nın Babası diye tanınırsın. Rumî olduğun hâlde, Arabım dersin. Bir de çok harcıyorsun. Niçin?” Hz. Süheyb gülerek, şu cevabı verdi:
“Ebû Yahya künyesini, bizzat Rasûlüllah efendimiz verdiler. Soyum Nemr neslindendir ama, Rumların eline esir düşmüşüz. Çok harcamama gelince, çok harcıyorum ama, hep Allah yolunda sarf ediyorum. Zîrâ sevgili Peygamberimizden duydum, buyurdu ki:”
"Sizin hayırlınız, selâmı güzelce alıp veren. Bir de, çokça ikram eden kimsedir."
Hz. Ömer, Hz. Süheyb'i çok severdi. Hz. Ömer (R.a.), Ebû Lü'lû kâfiri taraflıdan yaralanınca, yerine geçecek halîfeyi seçmek için şûra ehlini tayin edip, yeni halîfe seçilinceye kadar Hz. Süheyb 'in kendisinin yerine vekil olması ve cenaze namazım kıldırması için vasiyet etti.
Hz. Süheyb, üç gün müddetle cemaate namazları kıldırdı. Bu mukaddes vazifeyi büyük bir ihtimam ve hassasiyetle yerine getirdi. Hz. Ömer'in cenaze namazını da kıldırdı. Bu esnada gösterdiği dikkat ve itina ile herkesin takdir ve tasvibini kazandı.
Hz. Süheyb, herkese iyilik eder, çok yemek yedirirdi. İkram ve ihsanları çok idi. 70 yaşında, 658'de Medine-i Münevverede vefat etti. Baki kabristanına defholundu.
Orta boylu, buğday tenli, kırmızı benizli, saçları sık ve siyah, yakışıklı bir zât idi. Çocukları Habib, Hamza, Sa'd, Salih, Seyfı, Ubbâd, Osman ve Muhammed'dir.
Rasûlüllah efendimiz Süheyb'i çok severdi. Buyurdu ki:
“Bir kimse Allaha ve Ahiret gününe inanıyorsa, bir ananın evlâdını sevmesi gibi Süheb'i sevsin.”
Süheyb'in babası, Nemr soyundan Sinan, anası Kuayd kızı Selma'dır. Hep birlikte Übülle şehrinde yaşıyorlardı. Dedesi, Musul civarındaki bu şehrin Hâkimi idi.
Günün birinde, Bizanslılar hücum ettiler. Çok kimseyle birlikte, Küçük Süheyb de esir düştü. Uzun müddet, Rumların elinde kaldı. İşte bu yüzden, Süheyb-i Rumî olarak anılmıştır.
O'nu, Mekkeli Abdullah bin Ced'an satın aldı. Bir müddet sonra da, iyi hareketlerinden dolayı âzâd etti...
Hz. Süheyb, orta boylu, kırmızı yüzlü, çok cömert ve latifeyi seven bir zât idi. Resûlullahın hadîslerine büyük önem verir, hata ederim endişesiyle hadisleri nakletmezdi. Niçin nakletmiyorsun diyenlere buyurdu ki:
Vallahi ben Rasûlüllahın hadîslerini hile bile nakletmiyorum. İsterseniz gelin size Peygamber efendimizin savaşlarını ve yanlarında bulunduğum sırada gördüğüm şeylerin hepsini anlatayım. Fakat, "Peygamber efendimiz şöyle buyurdu" demeye gelince, ben onu yapamam. [133[133]]
Sahabe nesli, rastgele Rasûlüllah (sav)'den hadis rivayet etmemiştir. Rasûlüllah (sav)'in söylemediği bir sözü Rasûlüllah (sav)'e nisbet etmeyi, sahabe nesli Peygamberi inkâr cümlesinden saymıştır. Dolayısıyla sahabe fıkhında uydurma hadislerin yeri yoktur.

Hz. Sümâme Bin Üsâl (R.Anh)

Hicretten sonra Medine'de İslâmiyet hızla yayılıyordu. İslâm güneşi gittikçe daha fazla insanı hidâyet nuru ile aydınlatıyordu. Peygamber efendimiz çevre kabilelere elçiler gönderiyor, onları İslâmiyete da'vet ediyordu. Onlardan gelen elçileri kabul ediyordu.
Bir gün Sümâme bin Üsâl da Rasûlüllahın ziyaretine geldi. Sümâme, Basra Körfezi yakınlarında yaşayan Yemâme kabilesinin reisi idi. Asıl maksadı Rasûlullah (sav)'ı öldürmekti.
Nitekim Rasûlüllahın huzurunda iken, Peygamber efendimize saldırmaya teşebbüs etti. Ancak Eshâb-ı kiram araya girerek buna mâni oldu. O kargaşa esnasında Sümâme kaçmaya muvaffak oldu. Rasûlüllah efendimiz onun yakalanarak cezalandırılması için emir verdi ve yakalanması için duâ etti.

[132[132]] Bakara Suresi: 2/207.
[133[133]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireü İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; ililyettil Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el- Başa, Beyrut/ty

Hicretin altıncı yılı başlarında, Sümâme bin Üsâl, umre için yola çıkıp, Medine yakınlarına gelmişti. Rasûlüllahın süvarileri onu burada yakalayıp, Peygamberimize getirdiler. Yakalayanlar onu tanımıyorlardı. Peygamber efendimiz onlara buyurdu ki:
"Siz bunun kim olduğunu biliyor musunuz? Bu, Sümâme bin Üsâl'dir. Ona iyi esir muamelesi yapınız. Kendisini incitmeyiniz!"
Sümâme, mescide habsedildi. Rasûlüllah kendi evine geldiklerinde, mübarek hanımlarına:
"Sizde yemek olarak ne varsa toplayıp Sümâme'ye gönderin!" buyurdular.
Böylece Sümâme'ye yiyecek gönderdikleri gibi iyi muamelede bulundular. Ancak Sümâme'yi bulunduğu yerden bir tarafa ayırmadılar.
Peygamber efendimiz mescide çıktıklarında buyurdu:
"Yâ Sümâme, yanında ne var, gönlünden ne geçiriyorsun, benden ne bekliyorsun?"
Sümâme cevap verdi: İçimde hayır ümidi var. Çünkü sen affedicisin. Eğer beni öldürecek olursan, bir caniyi öldürmüş olursun. Öldürmez de affedip, beni bağışlarsan, iyilik bilen, ni'mete şükreden birisine ihsan etmiş olursun. Eğer benden kurtuluş fidyesi olarak mal istiyorsan, işte malım. İstediğin kadar al.
Resûlüllah efendimiz, üç gün üst üste gelerek aynı soruyu sordu ve aynı cevabı aldı. Bunun üzerine âlemlerin efendisi olan Peygamber efendimiz yine yüksek merhametini gösterdi ve Sümâme'nin hayâl bile edemiyeceği bir şekilde buyurdu ki:
"Artık Sümâme'yi salıveriniz!"
Bu emir üzerine Ashâb-ı Kiram onu serbest bıraktı. Sümâme bırakılıp, serbest kalınca, gönlüne İslâmiyetin sevgisi düştü. Hemen Kelime-i Şehâdet getirdi. Rasûlullah efendimize bey'at etti.
Rasûlullah efendimiz ona, hemen gidip gusletmesini emretti. Sümâme hemen gidip gusledip, sonra mescide girdi. Resûlüllahın huzurunda şunları söyledi:
"Vallahi, akşamleyin, yanına geldiğim zaman, bana senin yüzünden daha çok kızdığım bir yüz yoktu. Fakat sabah olunca, senin şehrin bana, en sevimli şehir oldu. Vallahi akşamleyin, senin dînin, bana en sevimsiz din idi. Sabahleyin en sevimli bir din olmuştur".
Böylece dünün azılı bir müşriki Peygamberimizin engin merhameti sayesinde Müslüman olmuş hidâyete kavuşmuştu. İslâm harp hukuku insanîdir, islâm 'in harp hukukunun amacı; insanları ifsad etmek değil, ıslah etmektir.
Hz. Sümâme hicretin altıncı yılında Rasûlüllahın huzurunda Müslüman olduktan sonra Peygamber efendimize:
"Yâ Rasûlallah! Ben umre yapmak için giderken süvarilerin beni yakalamıştı. Şimdi ne buyuruyorsunuz?" diye arzetti.
Rasûlullah onu dünya ve âhiret saâdetiyle müjdeleyip, umresini yapmasını emretti.
Hz. Sümâme, Mekke'ye, telbiye ederek girmişti. Bunun üzerine müşrikler onu yakaladılar, neredeyse boynunu vuracaklardı. Fakat o sırada birisi:
Bırakınız onu! Siz yiyecekleriniz hususunda Yemâme halkına muhtaçsınız. Ona bir şey olursa hepimiz aç kalırız, dedi.
Bunun üzerine müşrikler Sümâme'yi serbest bıraktı. Sonra müşriklerden birisi ona dedi ki:
"Demek, dinden çıktın ha!"
Hz. Sümâme şöyle karşılık verdi;
"Hayır, ben dinden çıkmadım. Bilâkis ben hak din olan İslâmiyeti kabul ettim. Muhammed aleyhisselâmı ve Onun getirdiklerini tasdik ettim. Vallahi Allahın Rasûlünden izinsiz buğday alamiyacaksınız. Siz Ona tâbi olmadıkça, Yemâmeden faydalanamıyacaksınız."
Sümâme umresini yaptıktan sonra Yemâme'ye gitti. Yemâme halkının, Mekke'ye erzak göndermelerine mâni oldu. Bu yüzden müşrikler çok sıkıntıya düştüler. Müşrikler bu sebeple Rasûlullaha mektup yazıp, çektikleri sıkıntıları ve erzak gönderilmesine müsâade edilmesini istediler. Hattâ, Ebû Süfyân Medine'ye kadar gelerek, Peygamber efendimize:
"Âlemlere rahmet olarak gönderildiğini söylüyorsun," diyerek bu hususta müracaatta bulunup, hallerini uzun uzun anlattı.
Rasûlullah, müşriklerin bu talepleri üzerine Yemâme halkının, Mekkelilere, yiyecek göndermelerine mâni olmaması için Sümâme'ye mektup gönderdi. Hz. Sümâme bu emre uyarak, engel olmaktan vazgeçti.
Resûlüllah efendimizin vefatından sonra, Sümâme bin Üsâl ve onunla beraber olanların dışında bütün Yemâme halkı İslâmdan çıkıp, mürted olmuşlardı. O sırada Sümâme bin Üsâl Yemâme'de bulunuyordu.
Halkı, Peygamberlik dâvasına kalkışan Müseyleme'ye tabi olmaktan, onu desteklemekten alıkoymaya çalıştı. Onlara dedi ki:
"Ey Hanîfeoğulları! İslâmdan dönüş, nursuz, çok karanlık bir iştir. Bundan sakınıp, uzak kalınız. Son Peygamber Hz. Muhammed aleyhisselâmdır. Ondan sonra Peygamber gelmiyecek, Ona ortak da olmıyac aktır."
Sonra Mü'min sûresinin ilk üç âyetini okudu ve:
"Ey Yemâme halkı! İşte bu Allahû Teâlâ'nın kelâmıdır," dedi.
Yemâme halkı onun bu nasîhatlarını dinlemedi. Onlar Müseyleme'ye uymakta birlik hâlinde idiler. Bu sırada, Alâ bin Hadramî komutasında bir İslâm ordusu, Bahreyn'e doğru gidiyordu. Yemâme tarafına da uğradı.

Sümâme bunu duydu. Orada bulunan Müslümanlarla birlikte Alâ bin Hadramî'nin ordusuna iştirak ettüer. Temim kabilesinden de bir hayli asker katılıp, Alâ'nin ordusu iyice kuvvetlendi. Alâ bin Hadramî, bu ordu ile, Hatam komutasındaki mürted ordusu ile çarpışmaya başladı. Nihayet, bir gece müşrik ve mürtedlerin sarhoş oldukları bir vakitte İslâm ordusu gece baskını yaptı. Müşrik ve mürtedler perişan olup, bir kısmı öldürüldü, bir kısmı esir edildi. Diğerleri kaçtılar. Müslümanlar harbi kazandılar. Hz. Sümâme bu savaştan dönerken yol kesiciler tarafından şehîd edildi.[134[134]]

Sahabe nesli, insanlara Allah dini adına nasihatte bulunuyordu. Nasihat aynı zamanda bir peygamberler mirasıdır. Sahabeler ise, Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'den öğrendikleri peygamberler mirasının varisliğini yapmışlardır.

Hz. Süraka Bin Malik (R.Anh)

Peygamber efendimize, Peygamberlik görevinin 13. senesinde, Kureyş müşrikleri, Peygamber efendimizin vücudunu ortadan kaldırmak için kesin karar almışlardı. Bu hususta ısrarlı idiler. Bunun üzerine Allahû Teâla, Habibine hicret etmesi için izin verdi. Rasûlüllah efendimiz Hz. Ebû Bekir'e, beraber hicret edeceklerini bildirince, Hz. Ebû Bekir'in gözlerinden sevinç yaşları aktı. Çünkü Kâinatın efendisiyle böyle bir yolculuk yapmak, herkese nasip olmazdı. Hz. Âişe validemiz buyurmuştur ki:

O güne kadar, bir kimsenin, sevincinden dolayı bu derece ağladığına şahit olmamıştım.

Rasûlüllah efendimiz ile Hz. Ebû Bekir hicret için yola çıktıktan sonra, müşrikler arzularını yerine getirmek için, Peygamberimizin hâne-i saadetlerine uğramışlardı. Fakat, Peygamberimizi evde bulamayınca, şaşkına döndüler. Derhal her tarafı aramaya başladılar. Ancak Mekke'de olmadığını anlayınca, dışarıda aramaya karar verdiler. Bunun için herşeylerini ortaya koydular.

Peygamber efendimizle, Hz. Ebû Bekir'i öldürene veya esir edene çok miktarda mal ve para vereceklerini vaadettiler. Miktarını da 100 deve olarak bildirdiler.

Bu haber, Sürâka bin Mâlik'in bağlı olduğu Müdlicoğulları arasında da yayıldı. Sürâka bin Mâlik iyi iz takibi yapan birisiydi. Bu yüzden bu haberle yakından ilgilendi.

Bir salı günü Sürâka bin Mâlik'in oturduğu bölge olan Kudeyd'de, Müdlicoğulları toplantıda bulunuyorlardı. Bu toplantıya Sürâkabin Mâlik de katılmıştı. O sırada Kureyş'in adamlarından biri gelip, Sürâka'ya dedi ki:

"Ey Sürâka! Vallahi ben az önce, sahile doğru giden üç kişilik bir yolcu kafilesi gördüm. Onlar herhalde Muhammed ile arkadaşıdır."

Sürâka, durumu anladı. Ancak, ortada çok fazla miktarda mükâfat vardı. Bunu kendisi elde etmek istiyordu. Onun için başkasının bundan haberdar olmasını istemiyordu. Bu yüzden, ortada önemli bir şey yokmuş gibi konuştu:

"Hayır, o senin gördüğün kimseler, filân kişilerdir. Biraz önce geçmişlerdi. Onları biz de gördük."

Sürâka bin Mâlik biraz daha orada kaldı. Dikkat çekmeden evine geldi. Hizmetçisine, atını ve silâhını alıp vadinin arkasında kendisini beklemesini söyledi. Kendisi de kargısını almış, ucunun parlaklığının, başkalarının dikkatlerini çekmesini önlemek için de, kargının ucunu aşağıya çevirmişti.

Müşriklerin bâtıl bir âdetleri vardı. Bir işi yapmadan evvel, oklarla fala bakarlardı. Sürâka da yanına aldığı çantadan fal oklarını çıkardı. Peygamber efendimiz ile arkadaşına zarar verip veremeyeceğini, fal oklarından anlayacaktı.

Sürâka oklarla fala baktığında, oklar, Hz. Muhammed ve arkadaşına zarar veremeyeceğini gösteriyordu. Sürâka'nın buna çok canı sıkıldı. Fakat bütün düşüncesi vaadedilen yüz deveyi almaktı.

Yüz deveyi almak askıyla yanan Sürâka, başka bir şeye aldırmadan atma bindi. Falının ters göstermesi bile, onu bu takibinden vazgeçiremedi. Atını koşturmaya başladı. Fakat Sürâka'nın atı tökezlenerek yere düştü ve kendisi de yuvarlandı. Acaba yanlış mı fala baktığını öğrenmek için, tekrar birkaç defa daha aynı işi yaptı.

Netice hep aynı çıkıyordu. Muhammed ve arkadaşına zarar veremeyecekti. Buna rağmen, yine yoluna devamda ısrar etti. Aldığı bir haber üzerine Rasûlullahm ve Hz. Ebû Bekir'in izlerini yine buldu.

Nihayet Sürâka yaklaşmıştı. Artık onları iyice görebiliyordu. Hatta, o sırada Rasûlullahın okuduğu Kur'an-ı Kerimi dahi işitiyordu. Fakat Resûl-i Ekrem efendimiz arkalarına hiç bakmıyorlardı.

Hz. Ebû Bekir arkasına bakınca, Sürâka'yi görüp, telâşa kapılmıştı. Peygamber efendimiz ona, mağaradaki gibi buyurdular:

"Üzülme, Allahû Teâla bizimle beraberdir!"

Sürâka yanlarına iyice yaklaşınca, Hz. Ebû Bekir, ağlamaya başladı. Peygamber Efendimiz, ona niçin ağladığını sordu. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir şöyle cevap verdi:

"Vallahi kendim için ağlamıyorum. Sana bir zarar gelirse diye ağlıyorum."

Sürâka, Peygamber efendimize saldırabilecek kadar yaklaşmıştı ki, seslendi:

"Yâ Muhammed! Seni, bugün benden kim koruyacak?" Resûl-i Ekrem efendimiz de buyurdu ki:

"Beni Cebbar ve Kahhâr olan Allahû Teâla korur."

[134[134]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

O sırada Sürâka'nın atının iki ön ayakları, dizlerine kadar yere battı. Bundan kurtulup, tekrar saldırmaya teşebbüs edince, atının ayakları yine yere saplandı. Atını bu durumdan bir türlü kurtaramadı. Başka yapacağı hiçbir şey yoktu.
Bunun üzerine çaresiz kalan Sürâka, âlemlere rahmet olarak gönderilen şefkat ve merhamet sahibi Rasûlüllaha yalvardı:
“Yâ Muhammed! Bu işin, senin sebebinle olduğunu anladım. Dua et de kurtulayım. Bundan sonra sana asla zarar vermem. Senin peşine düşenlere de senden hiç bahsetmeyeceğim.”
Bütün olgunlukları ve iyi ahlâkı kendisinde toplayan, üstün ahlâk ve yaratılış üzere olan Peygamber efendimiz, onun bu dileğini kabûi etti ve Allahû Teâla'ya şöyle duâ etti:
"Yâ Rabbî! Eğer o sözünde doğru ve samîmi ise, onun atını kurtar. "
Allahû Teâlâ bu duayı kabul buyurdu. Sürâka bin Mâlik'in atı bir hayli çaba sarfettikten sonra ayağını çukurdan çıkarabilmişti. Bu sırada atın ayağının çıktığı yerden, ateş dumanı gibi birşey göğe doğru yükseliyordu. Bu manzarayı gören Sürâka hayretler içerisinde kaldı.
Rasülüllah efendimiz ile arkadaşları, Sürâka'nın atım kurtarmasını beklediler. Sürâka, bütün bu olup bitenleri dikkatle düşünüyordu. Anladı ki, Hz. Muhammed bu hadiselerde dâima korunuyordu. Bütün bunları gördükten sonra Sürâka dedi ki:
“Yâ Muhammed, ben Sürâka bin Mâlik'im, benden asla şüpheniz olmasın! Size söz veriyorum. Bundan sonra beğenmediğiniz hiçbir işi yapmayacağım.”
Bunları söyledikten sonra, Kureyş müşriklerinin, kendilerini yakalayanlara çok mükâfat vereceklerini ve yapmak istedikleri şeyleri tek tek haber verdi.
Bu sırada Sürâka, onlara yol azığı ve binek deve vermek istediyse de, Peygamberimiz kabul etmedi ve buyurdu ki:
“Ey Sürâka! Sen İslâm dinini kabul etmedikçe, ben de senin deveni ve sığırını arzu etmem, istemem. Sen bizi gördüğünü gizli tut, hiç kimsenin bize yetişmesine meydan verme yeter.”
Allahû Teâlâ dileyince herşey oluyordu. O'na hâlis bir şekilde güvenilip, rızâsı yolunda yürüyünce, akıllara durgunluk veren hâdiseler meydana geliyordu. Resûlullahı öldürüp, büyük mükâfatlara kavuşma hırsıyla, kükreyen bir aslan misâli yola çıkan Sürâka, şimdi munis, uysal, bir çocuk oluvermişti.
Her şeye kadir olan Allahû Teâlâ, Habibine zarar vermemesi için Sürâka'nın kalbini iyiliğe doğru çevirmişti. Elbette Allahû Teâlâ, Habibini yalnız bırakmayacaktı. Çünkü O, insanlara merhamet için, onların dünyada ve âhirette ebedî saadet ve mutluluğa kavuşması için gönderdiği Peygamberiydi.
Peygamber efendimiz, ayrılmadan önce, Hz. Ebû Bekir'e, Sürâka'nm bir isteği olup olmadığım sormasını emir buyurdular. Hz. Ebû Bekir sorunca, Sürâka dedi ki:
“Sizinle benim aramda emannâme olacak bir yazı verir misiniz?”
Peygamberimiz emannâmenin verilmesini emretti. Hz. Ebû Bekir, hicrette yanlarında bulunan Âmir bin Füheyre'ye bu emanname'yi yazdırıp, Sürâka'ya verdi. O da alıp çantasına koydu.
Sürâka bundan sonra izini takip ederek geri döndü. Karşılaştığı bu durumları yolda kimseye anlatmadı. Ebû Cehil, onun eli boş döndüğünü görünce, Müslüman olduğunu zannetti. Söylediği şiirlerle onu kötüleyip herkesin gözünden düşürmeye çalıştı.
Sürâka şair birisiydi. Onun için Ebû Cehil'e şiirle şöyle cevap verdi:
Ey Ebû Cehil! Ben Muhammed'e iyice yaklaşmış, saldırmak üzereyken, atımın ayaklan birdenbire yere batıverdi. Sen eğer bu hâli görmüş olsaydın şüphesiz, Muhammed'in apaçık Peygamber olduğunu anlardın.
Sen söyle, artık buna kim dayanabilir? Senin yapacağın, Kureyşlileri ona saldırmaya teşvik değil, bilâkis buna mâni olmandır. Ben inanıyorum ki, Onun davet ettiği İslâmiyet bir gün yerleşip, her tarafa yayılacaktır. Öyle olacak ki, herkes ona karşı gelmeyi değil, Onunla sulh içerisinde yaşamayı isteyecektir.
Müslüman! öldürmeye gelen müslümanda dirilir. Müslümanda dirilen Allah için zorbalara karşı direnir. Sürâka, bundan sonraki senelerde, İslâmiyetin hızla ilerlediğine, karşısına çıkan küfür ve şirk engellerini bir bir aştığına şahit oluyordu. Sürâka anlatır:
Tâif'ten Cirâne'ye indiği sırada, Rasûlüllah efendimizle buluştum. Müslümanlar; Rasûlüllah (sav)'in önünde, aralıklı olarak; birbirlerinin ardınca, takım takım gidiyorlardı. Ensardan, otuz-kırk kişilik bir süvari birliğinin arasına girince, onlar, mızraklarını bana dürtmeye ve, "Sen, ne istiyorsun?" demeye başladılar. Beni, tanımadılar. Ben, Rasûlüllah efendimizi görünce, tanıdım. Sesimi işiteceği kadar, yanına yaklaştım. Hicret sırasında, Hz. Ebû Bekir'in, benim için yazmış olduğu emannâmeyi, iki parmağımın arasında tutarak kaldırdım ve dedim ki:
“Ya Rasûlallah! Bu, benim için yazdırdığın yazıdır! Ben, Sürâka bin Mâlik'im.” Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
“Bugün, verilen sözde durma ve sözü yerine getirme günüdür. Yanıma, yaklaş!”
Hemen, yanma yaklaştım ve Müslüman oldum. Rasûlüllah efendimize soracağım bir şeyi, hatırlamaya çalıştımsa da, hatırlayamadım. Onun yerine başka bir meseleyi sual ettim:
“Ya Rasûlallah! Kendi develerim için doldurduğum havuzlarımın etrafını, yitik develer sararlar. Havuzumdan, onları da sularsam, bana ecir ve sevap var mı?”
Resulullah efendimiz buyurdu ki:

“Evet! Her susamış canlıyı sulamakta, ecir ve sevap vardır!” Sonra Peygamber efendimiz tekrar bana buyurdular ki:
Ey Sürâka! Kisrânın bileziklerini kollarında görür gibi oluyorum. Ben, "Krallar kralı Kisrâ bin Hürmüz'ün mü?" diye hayretle sordum.
Rasulullah efendimiz buyurdu ki:
"Evet, Kisrânın!"
Aradan uzun zaman geçmişti. Hz. Ömer devrinde, ülkesi fethedilen Kisrânın kürk ve bilezikleri Medine'ye getirilmişti. O sırada Hz. Sürâka bin Mâlik de Medine'de idi.
Hz. Ömer (R.a.) bu gümüş bilezikleri Sürâka bin Mâlik'e verdi.
Sürâka, bu bilezikleri bileğine takmış çok geniş olduğu için, bilezikler dirseklerine kadar uzanmıştı.
Sürâka bu sırada Resul-i Ekrem'in seneler önce buyurduğu mübarek sözü hatırlayıp, bu mucize karşısında ağladı.
Sürâka'nin bileğinde bu bilezikleri gören Hz. Ömer (R.a.) de buyurdu ki:
"Kisrânın iki bileziğinin, Müdlicoğullarından biri olan Sürâka bin Mâîik'in bileklerine takıldığı günü bize gösterdiği için, Allahû Teâlâya şükürler olsun. zamanında vefat etti."[135[135]]
Her müslümanın konumu ve mevkii gereği İslâm için yapacağı bir hizmet vardır. Müslümanların zaferi, hayatın bütün alanlarında müslümanların üstlerine düşeni yapmakla gerçekleşen zaferidir.

Hz. Talha Bin Ubeydullah (R.Anh)

Talha b. Ubeydullah b. Osman b. Amr b. Sa'd b. Teym b. Mürre b. Katb b. Lüeyy b. Gâlib el-Kurasî et-Teymî. Künyesi, Ebu Muhmmed'dir.
Talha, Cennetle müjdelenen on kişiden biri, İslâm'a giren ilk sekiz kişiden ve Hz. Ebû Bekir aracılığıyla müslüman olan beş kişiden biridir. Ayrıca, halife seçimini gerçekleştirmeleri için oluşturulan altı kişilik Ashâb-ı Şura arasında yer almış meşhur bir sahabedir. Annesi, es-Sa'be bint Abdillah b. Mâlik el-Hadramiyye'dir. [136[136]]
Rivayete göre, Talha b. Ubeydullah, Busra panayırında bulunduğu bir sırada, oradaki bir manastırın rahibi: "Sorun bakayım, bu panayır halkı arasında, ehl-i Harem'den bir kimse var mı?" diye seslenir. Talha da:
"Evet var! Ben Mekke halkındanım" diye cevap verir. Bunun üzerine rahip:
"Ahmed zuhur etti mi?" diye sorar. Talha:
"Ahmed de kim?" der. Rahip:
"Abdullah b. Abdulmuttalib'in oğludur. Bu ay O'nun çıkacağı aydır. O, peygamberlerin sonuncusudur. Haremden çıkarılacak; hurmalık, taşlık ve çorak bir yere hicret edecektir. Sakin onu kaçırma" der.
Rahibin söyledikleri Talha'nın kalbine yer eder. Oradan alelacele ayrılarak Mekke'ye döner ve yakında herhangi bir olayın meydana gelip gelmediğini sorar. Abdullah'ın oğlu Muhammedü'l-Emîn'in peygamberliğini ilan etmiş olduğunu ve Ebû Bekir'in de O'na tabî olduğunu öğrenir. Hemen Ebû Bekir'in yanma vararak rahibin anlattıklarını haber verir. Sonunda her ikisi birlikte Rasulullah (sav)'a giderler. Talha oracıkta müslüman olur.[137[137]]
Birçok müslüman gibi, Talha b. Ubeydullah da İslam'a girdikten sonra müşriklerin eziyetlerine maruz kalmış, ama yolundan dönmemiştir. İslâm'ın azılı düşmanlarından Nevfeî b. Huveylid, Talha'nın müslüman olduğunu duyunca, Ebû Bekir'le onu bir iple biribirlerine bağlamış, uzun süre iplerini çözmemiş, Teymoğulları da bu duruma seyirci kalmışlardır. [138[138]]
Talha ile Zübeyr müslüman olunca, Rasûlüllah (sav) onları kardeş ilan eîti. Hicretten sonra da Medine'de, Talha ile Ubeydullah b. Ka'b'ı, başka bir rivayete göre ise Talha ile Saîd b. Zeyd'i kardeş ilan etmişti.
Talha, Bedir savaşma iştirak etmemesine rağmen Rasûlüllah (sav) kendisine ganimetten pay vermiştir. Kimi rivayetlere göre, bu sırada ticaret için Şam'da bulunuyordu. Akla daha yatkm olan bir başka rivayete göre ise, Kureyş kervanı hakkında bilgi toplamak üzere, Rasûlüllah (sav) tarafından Şam yoluna gönderilmişti. Nitekim, dönüşte Talha'nın ganimetten pay istemesi bunu gösteriyor. [139[139]]
Bedir'den sonraki birçok savaşa katılmıştır. Uhud günü Peygamber (sav)'i kahramanca müdafaa etmiş, O'na bir şey olmasın diye atılan oklara, indirilen kılıç darbelerine karşı vücudunu siper etmiştir. Sonuçta birçok kılıç ve ok yarası almış, aldığı yara neticesi bir kolu çolak kalmış, yine Resulullah'ı müdafaadan geri durmamıştır. [140[140]]
Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra, müslümanların büyük bir kısmının Hz. Ali'ye bey'at ettiğini biliyoruz. Bu bey'atte bulunanlardan biri de Talha b. Ubeydullah'tır. Ancak, bey'atten kısa bir süre sonra, Talha ile Zübeyr İbnü’l-Avvam'ın, Hz. Ali'ye karşı çıkan Hz. Âîşe'nin yanında yer almışlardır. Neticede ez-Zübeyr, Hz. Ali'ye karşı çıktığına pişman olarak savaş meydanını terketmiştir. Talha ise mücadeleye devam etmiş, nihayet Cemel

---

[135[135]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hüyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyvut/ty
[136[136]] İbn Hişam, "es-Sîretü'n-Nebeviyye", I, 251, Mısır 1955; el-Askalânî, "el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe", III, 290;İbnül-Esîr, "Üsdü'l-Gabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe", III, 85 vd. 1970
[137[137]] İbn Sa'd/"et-Tabakâtü'l Kübrâ", 111, 215, Beyrut; el-Askalânî, a.g.e., III, 291
[138[138]] İbn Hişam, a.g.e., I, 709; el-Askalânî, a.g.e., ili, 291; İbnü'l-Esîr, a.g.e., 10, 86
[139[139]] İbn Sa'd, a.g.e., III, 216; İbnü'l-Esîr, a.g.e., III, 86
[140[140]] İbn Hişam, a.g.e., II, 80; İbnü'l Esir, a.g.e., III, 86; el-Askalânî, a.g.e., III, 291

günü [141[141]] Mervan b. Hakem tarafından öldürülmüştür. Vefat ettiği zaman tahminen 60-64 yaşlarındaydı.[142[142]]
Talha, Peygamber Efendimizin bacanağıydı. Hanımlarından dört tanesi Rasûlüllah (sav)'in zevcelerinin kız kardeşleriydi. Bunlardan Ümmü Gülsüm, Hz. Âîşe'nin; Hamne, Zeynep bint Cahş'ın; el-Fâria, Ümmü Habibe'nin ve Rukiyye, Ümmü Seleme'nin kızkardeşi idi. [143[143]]
Talha b. Ubeydullah'ın, onbiri erkek, ikisi kız olmak üzere onüç çocuğu vardı. Erkek çocukların herbirine bir peygamber ismi vermişti. Bunlar: es-Seccâd diye bilinen ve Cemel vak'asında babasıyla birlikte öldürülen Muhammed, İmran, Musa, Ya'kub (Harre günü öldürüldü), İsmail, İshak, Zekeriyyâ, Yusuf, îsâ, Yahya, Salih idi. Kızları ise Aişe ve Meryem idi. [144[144]]
Talha, doğrudan Resulullah (s.a.v.)'dan rivayette bulunduğu gibi, Hz. Ebubekir'le Hz. Ömer'den de hadis nakletmiştir. Kendisinden de, oğulları; Yahya, Musa ve İsa ile Kays b. Ebi Hâzim, Ebu Seleme b. Abdirrahman, el-Ahnef, Mâlik b. Ebî Amir ve başkaları rivayet etmişlerdir. [145[145]]
Talha; orta boylu, geniş göğüslü, geniş omuzlu ve iri ayaklı idi. Esmer benizli, sık saçlı fakat saçları ne kısa kıvırcık ne de düz ve uzundu. Güler yüzlü, ince burunlu idi. Saçlarını boyamazdı. Yürüdüğü zaman sür'atli yürür, bir yere yöneldiği vakit tüm vücudu ile dönerdi. [146[146]]
Ashabın zenginlerindendi. Zengin olduğu kadar da cömertti. Cömertliği sebebiyle kendisine "el-Fayyâd" denirdi. Vefat ettiği zaman, miras olarak bir hayli gayri menkul, nakit para ve değerli eşya bırakmıştır. Rivayete göre gayrı menkullerinin tutarı otuz milyon dirhem, nakitlerinin tutarı iki milyon ikiyüz dirhem ve ikiyüz bin dinar idi. Sadece Irak'tan gelen yıllık geliri yüzbin dirhem civarındaydı.[147[147]]
Sahabe nesli, tertip ve düzen nesliydi. Onların hayatını şekillendiren din disipliniydi. Çünkü sahabe nesli, önce kendi hayatlarının sonra da dünyanın din ile disiplin altına alınması için çalışıyordu. Din disiplinini hayata taşıdğımız miktarınca sahabe izindeyiz.

Hz. Tüfeyl Bin Amr (R.Anh)

Tufeyl bin Amr, meşhur bir şairdi. Misafirperver ve cömert bir insan olduğu için, herkes tarafından sevilirdi. Yemen taraflarında mamur ve verimli bir beldede oturan Devs kabilesine mensuptu.
Peygamberimiz, Mekke'de îslâmiyeti açıkça yaymaya başladığı yıllarda, gece gündüz insanlara nasîhat veriyor, onları İslâm dinine davet ediyordu. Mekke'li müşrikler ise, Rasûlullahın bu gayretini boşa çıkarmak için hiç durmadan uğraşıyorlardı.
Hattâ dışarıdan Mekke'ye gelenleri Peygamberimizle görüştürmemek için, ellerinden geleni yapmaktan geri durmuyorlardı. İşte böyle bir zamanda Tufeyl bin Amr, bir iş için Mekke-i Mükerremeye gelmişti. Bunu gören müşriklerin önderleri, hemen onun yanma gittiler ve dediler ki:
Ey Tufeyl! Sen meşhur bir şairsin, sözüne güvenilir, akıllı bir insansın. Biliyorsun, aramızdan çıkan Abdülmuttalib'in Yetimi, putlarımızı kötülüyor, bizi kendi dinine çağırıyor. Babayı oğlundan, kadını kocasından ayırıyor, akrabaları birbirlerine düşman ediyor.
Onun sözünü işiten oğul babasına bakmıyor. O'na tabi oluyor. Artık kimse birbirini dinlemeyip, müslüman oluyor. Korkarız ki, bizim başımıza gelen bu ayrılık belâsı, seninie kavminin başına da gelir. Sana nasihatimiz olsun, O'nunla sakın konuşma. Ne O'na bir söz söyle, ne de O'nun sözlerini dinle. Anlattıklarına kulak asma! Çok dikkatli ol. Burada daha fazla da kalma. Hemen çekip git!
Bundan sonrasını Tufeyl bin Amr şöyle anlatıyor:
Bu sözü o kadar çok söylediler ki, artık O'nunla konuşmamaya, O'nun sözünü asla dinlememeye kara verdim. Hatta Kabe'ye girdiğim zaman, ne olur, ne olmaz belki sözlerini duyarım endişesiyle kulaklarıma pamuk bile tıkamıştım.
İnsanları Allah yolundan alıkoymak, münkir ve müşriklerin en büyük karakterleridir. İnsanları Allahû Teâla'ya davet eden davetçileri karalamakta müşrik ve münkirlerin adetidir.
Ertesi gün, sabahleyin Kabe'ye gittim. Gördüm ki, Rasûlullah efendimiz Kabe'nin yanında durmuş namaz kılıyordu. Ona yakın bir yerde durdum. Cenab-ı Hakkın hikmeti olarak Kur'ân-ı Kerimden okuduklarından bazısı kulağıma gitti. İşittiğim sözleri, o kadar güzel buldum ki, kendi kendime:
"Ben, iyiyi kötüyü ayırd edemiyecek bir adam değilim. Hem de şâirim. Bunun söylediklerini ne diye dinlemiyeyim? Sözlerini güzel bulursam Onu kabul ederim, güzel gelmezse terk ederim" dedim.
Ve bir tarafa gizlenip, Rasûlullah efendimiz namazını kılıp evine dönünceye kadar orada bekledim. Evine

---

141[141] h. 36
142[142] İbn Hişam, a.g.e., 1,251; İbn Sa'd, a.g.e., 111, 224; İbnü'l-Esir, a.g.e., 111, 87; el-Askalânî, a.g.e., 111, 292; İbn Cerir, Tarîhü'l-Ümemi ve'l Mülûk, XI, 50' Beyrut
143[143] el-Askalânî, a.g.e., İH, 292
144[144] İbn Sa'd, a.g.e., III, 214; İbn Hişam,.a.g.e., 1,-307
145[145] İbn Sa'd, a.g.e., III, 219; el-Askalânî, a.g.e., 111, 290
146[146] İbn Sa'd, a.g.e., 111, 219; el-Askalânî, a.g.e., 111, 291
147[147] İbn Sa'd, a.g.e., 111, 221 vd.; İbnü'l-Esîr, a.g.e., 111, 85. Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başâ, Beyrut/ty

girinceye kadar peşinden gittim. Evine girince, ben de girdim.
Yâ Rasûlallah! Ben bu diyara geldiğimde senin kavmin, senden uzak durmamı istediler. Beni, o kadar korkuttular ki, ben de senin sözünü işitmemek için kulaklarıma pamuk tıkadım. Ama Allahû Teâlâ'nın hikmeti olacak ki, bana senin okuduklarını işittirdi. Onları pek güzel buldum. Bana yolunuzu anlatır mısınız?
Rasûlullah efendimiz, bana İslâmiyeti anlattılar, Kur'ân-ı Kerîm okudular ve îmân etmemi istediler.
Vallahi ben bu zamana kadar, böyle güzel söz, böyle âdil bir din işitmemiştim. Huzurunda hemen Müslüman oldum. Sonra:
Yâ Rasûlullah! Ben, kavmimde sözü dinlenen itibarlı bir kimseyim. Onlar benim sözümden dışarı çıkmazlar. Gidip onları da, İslâm dinine davet edeyim. Dua ediniz de, Allahû Teâlâ benim için bir alâmet, bir keramet buyursun! Böylece o alamet, kavmimi İslâmiyete da'vet ederken bana bir kolaylık, yardım olsun! dedim.
Mü'min insandaki insanları Allahû Teâla'ya davet etme aşkı, imandan gelir. Tufeyl bin Amr R.anh bu talebi üzerine Rasûlullah (sav) efendimiz:
"Ey Allahım! Onun için bir âyet, alâmet yarat!" diye dua buyurdu.
Bundan sonra Mekke'den çıkıp kendi beldeme döndüm. Karanlık bir gecede, kavmimin oturduğu su başına bakan tepeye vardığım zaman, hemen alnımda kandil gibi bir nûr peyda oldu. Çıra gibi ışık vermeye başladı. O zaman dua edip:
"Allahım! Bu nuru alnımdan başka bir yere naklet! Devs kabilesinin câhilleri görüp de, dininden döndüğü için Allah, onun alnında ilâhi bir ceza olarak bunu çıkardı, sanmasınlar!" dedim.
O nur, hemen elimdeki kamçının ucuna gelip kandil gibi asıldı. Kabilemin yurduna yaklaşıp da, yokuştan aşağıya inmeye başladığım sırada orada bulunanlar, elimdeki kamçının başında kandil gibi parlayan, etrafa ışık saçan nuru birbirine gösteriyorlardı. Bu vaziyette yokuştan aşağıya inip evime geldim. Yanıma ilk önce, ihtiyar olan babam gelip, beni bu hâlde gördü. Bana olan sevgisinden dolayı boynuma sarıldı. Babam çok yaşlıydı. Ona dedim ki:
"Ey babacığım! Eğer evvelki hal üzere kalırsan, ne ben sendenim, ne de sen bendensin"
"Sebebi nedir?, Ey oğlum!"
"Ben, artık Muhammed aleyhisselâmin dinine girip Müslüman oldum." Bunun üzerine babam da:
"Oğlum, ben de senin girdiğin dine girdim. Senin dinin benim dinim olsun," deyip hemen Kelime-i Şehâdet getirerek Müslüman oldu. Bundan sonra İslâm dininden bildiğimi ona öğretttim. Sonra yıkanıp temiz elbiseler giydi.
"Daha sonra yanıma hanımım geldi. Ona da aynı şeyleri söyledim. O da kabul edip Müslüman oldu."
Sabah olunca Devs kabilesinin içine çıktım. Bütün Devslilere İslâmiyeti anlattım. Onları da bu dîne girmeye davet ettim. Fakat onlar, bu daveti kabullenmede ağır davrandılar. Hatta kaş göz hareketleri yaparak benimle alay etmeye başladılar. Faiz ve kumara düşkünlüklerinden beni dinlemediler. İslâmiyete. uymaktan kaçındılar. Allaha ve Peygamberine âsi oldular.
Bir müddet sona Mekke'ye gelip kavmimin durumunu Rasûlullaha anlatarak:
"Yâ Rasûlullah! Devs kabilesi Allaha âsi oldular. İslama girmeleri için yaptığım da'vetimi kabul etmediler. Onların aleyhinde beddua et de, helak olsunlar," dedim.
Herkese şefkat ve merhameti çok olan Peygamberimiz, ellerini açıp kıbleye dönerek:
"Yâ Rabbi! Devs halkına doğru yolu göster de, onları İslâm dinine getir," diye dua buyurdu. Bana da:
"Kavmine dön! Onları güleryüzle ve tatlı dille İsîâmiyete da'vet etmeye devam et! Kendilerine yumuşak davran!" buyurdu.
Hemen dönüp memleketime geldim. Devs halkını İslama davetten hiç boş kalmadım. Hz. Ebû Hureyre de dahil bir çok kimse Müslüman oldu.
Tufeyl bin Amr, Peygamber efendimiz, Hayber'de bulunuduğu sırada, Devs kabilesinden kendisine tâbi olup, Müslümanlığı kabul edenlerle birlikte Medine'ye geldiler. Sayılan 70 veya 80 civarındaydı.
Rasûlullah efendimizden, ordunun sağ kanadında yer almalarım rica ettiler. Kendilerine "Yâ Mebrûr" sözünü savaş parolası yapılmasını istediler. Peygamberimiz de bu isteklerini kabul etti. Ordunun sağ kanadının kumandanlığını Tufeyl bin Amr yürüttü. Hayberdeki ganimetlerin hepsinden pay aldılar.
Tufeyl (R.a.); Yâ Rasûlullah! Beni, Huzâa ve Devs kabilelerinin putu olan Zülkeffeyn'e gönder de, onu yakayım!" dedi.
Resûlullah efendimiz, bu putu yakıp, yok etmek için Onu görevlendirdi ve buyurdu ki:
"Zülkeffeyn'in işini bitirdikten sonra, kavminle beraber İslâm ordusunu desteklemek üzere Taife gelip, bize yetişeceksin!"
Tufeyl bin Amr, derhal Devs kabilesinin putunu yakmak üzere hareket etti. Putun, Bulunduğu yere gelip onu yıktı, kırdı ve içine ateş doldurup yaktı.
Devs kabilesi, Zülkeffeyn putu yakılıp orada tapılacak bir şey kalmayınca, hepsi birden İslâmiyetin bütün emirlerine tam olarak uymaya söz verip, Müslüman oldular. Puta tapmaktan vazgeçtiler.
Ondan sonra Tufeyl, kendi kabilesinden 400 kişi a!arak acele yola çıktı. 4 gün sonra Tâif'te Peygamber efendimize yetişti. Yanında, ağır savaş aracı olarak Debbâbe ile mancınık da götürdü.
Hz. Ebû Bekir zamanında Mekke ve Medine'nin dışında birçok kabile dinden ayrılmaya başlamışlardı. Hz. Ebû

Bekir, bunların üzerine yürüdü. Hepsini mağlup etti. Yalancı peygamberlik iddia eden Tuleyhâ adındaki kimsenin üzerine, Hz. Tufeyl bin Amr gönderildi.
Tufeyl bin Amr, Mekke'nin fethinde de Rasülullahın maiyetinde bulundu. Peygamberimiz Mekke'nin fethinden sonra Huneyn'de Hevâzinlileri bozguna uğratıp Tâif üzerine yürümek istediği sırada, oğlu Amr ile giderken bir rü'yâ gördü. Rüyasında, başı tıraş ediliyor, ağzından kuş uçuyor ve bir kocakarı onu karnına sokuyor, oğlu da onu arıyordu.
Bu rüyasını arkadaşlarına anlattı. Onlarda:
“Hayırdır inşaallah,” dediler.
Bu rüyayı kendim şöyle yorumladım:
Başın tıraş edilmesi, başın kesilmesi demektir. Ağızdan kuşun çıkması ruhun çıkmasıdır. Kocakarının karnına alması, toprağın içine gömülmektir. Oğlumun beni araması da savaşta yaralanacağına ve sonradan O'nun da şehid olacağına alâmettir. Ben şehid olacağımı umuyorum.
Gerçekten, Tufeyl bin Amr hazretleri Yemâme savaşında şehîd oldu. Oğlu da bu savaşta ağır yaralandı. Yermuk savaşında da şehîd oldu. 148[148]
Sahabe neslinde cihad sevda, şehadet ise özlemdir. Onlar Kur'an uğrunda kan vermeyi, kurban olmayı esirgemediler. Kur'an kansızdır. Ama dinin hayata hakimiyeti kurbansız değildir. Yüzlerce yıldız batmadan sabah olmaz. Gündüzü karanlıkta kalanlara emanet edenler, karanlığa karşı direnerek gözden kaybolanlardır.

Hz. Ubade Bin Samit (R.Anh)

Rasûlüllah efendimiz hicretten sonra Medine'de, Yahudilerle antlaşma yapmışlardı. Buna göre Yahudiler, Müslümanlara saldırmayacaklar, onların düşmanlarına yardım etmeyeceklerdi!
Buna rağmen, Yahudiler sözlerinde durmadılar ve Müslüman kanı dökmekten çekinmediler. Medineli Yahudiler, üç kabile hâlinde yaşıyorlardı. Kureyzâ, Nâdir ve Kaynukaoğullan. En cesurları, Kaynuka Yahûdîleriydi. Pek sağlam bir kalede oturuyorlardı. Kuyumculuk ve tefecilikle geçinirlerdi.
Müslümanların Bedir zaferinden sonra, hepsi de hırslarından kuduracak hâle geldiler. Bir Müslüman kadınına saldırmaları üzerine, Rasûlüllah efendimiz Yahûdîlere, bu kadar şımarmamalarını, aradaki antlaşmaya saygılı olmalarını, aksi davranışları devam ederse; Bedir günü, Müslümanlara eziyet eden Kureyş müşriklerinin başına gelenlerin, onlara da gelebileceğini ihtar ettiler. Yahudiler işi, daha da ileri götürerek dediler ki:
Savaşmasını bilmeyen kimselere yanı Kureyş 'e karşı kazanılan zafer, önemli değildir. Şayet Müslümanlar bir gün bizlerle çarpışırlarsa, o zaman harb etmenin tadını öğrenirler!
Artık onlara, bir ders gerekliydi. Peygamber efendimiz Ashâb-ı Kirama hareket emrini verdiler. Kaynukaoğulları, o çok sağlam kalelerine çekildiler. Müslümanlar da 15 gün müddetle, onları muhasara ettiler. Sonunda kaçacak delik bulamayan Yahudiler, teslim olmaya mecbur kaldılar. Sevgili Peygamberimizden eman dileyip, merhametine sığındılar. Sevgili Peygamberimiz her zaman olduğu gibi, Eshâbıyla istişare ettiler. Yahudilere, nasıl bir ceza verilmesini, Ashabına da sordular. Münafıkların başı İbni Selül, söz aldı:
Yahudilerle benim, anlaşmalarım vardır. Ben, onların dostlu euıu bırakamam!.. deyince, Hz. Ubâde bin Sâmit de söz istedi ve dedi ki:
Yâ Rasûlüllah! Benim Kabilem de Yahudilerle dostluk anlaşması yapmıştır. Fakat onlar, bütün sözlerini; ayaklar altına aldılar. Antlaşmalarını bozdular. Artık bundan sonra benim, Allah ve Peygamberinden başka dostum yoktur. Allah ve Rasûlüne sığınıyor, emirlerini bekliyorum.
Sevgili Peygamberimiz ikisine de ayrı ayrı bakarak buyurdu ki:
“Ey İbni Selül! Kendin için seçtiğin Yahudilerin dostluğu senin olsun! Ubâde'nin seçtiği, Allah ve Resulünün dostluğu da, Onun olsun!”
Bunun üzerine, Kur'ân-ı Kerîm'in Mâide sûresi, 51. âyeti nâzü oldu. Meâlen şöyledir:
"Ey îmân edenler! Sizler, Yahûdî ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zîrâ onlar ancak, birbirlerinin dostlarıdırlar. Sizden kim, onları dost edinirse; onlardan sayılır. Allah, zâlimleri doğru yola eriştirmez."
Peygamber efendimiz onlara karşı, pek merhametli davrandılar. Kaynukaoğullarımn, canlarını bağışladılar. Sâdece, Medine'den çıkarılmalarını emrettiler. Bu vazifeyi de, Hz. Ubâde'ye verdiler. O da bu vazîfeyi hakkıyla yapmıştır.
Ubâde bin Sâmit hazretleri, şöyle anlatır:
Ben birinci Akabe'de hazır bulunanlar içindeydim. Oniki kişi idik. Resûlullah efendimiz ile şunun üzerine bey'at ettik ki:
“Allahû Teâlâ'ya hiçbir şeyi ortak koşmayalım, hırsızlık etmiyelim, zina yapmayalım, çocuklarımızı öldürmeyelim, dillerimizle yalan söyleyerek iftira etmeyelim, herhangi bir iyilik hususunda O'na asi olmayalım.”
Bundan sonra, Peygamberimiz buyurdu ki:
“Eğer ahdinizde, sözünüzde durursanız sizin için Cennet vardır. Eğer onlardan bir şeyi örtbas ederseniz sizin işiniz Allahü teâlâya aittir, dilerse azâb eder, dilerse affeder.”

148[148] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişapı; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/ Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty

Ubâde bin Sâmit, bîsetin 12. senesi hac mevsiminde Mekke'de yapılan ikinci Akabe bey'atinde de bulunan Hazrec kabilesinin oniki temsilcisinden biridir. Bî'atte dedi ki:
“Yâ Rasûlallah! Allah yolunda hiçbir kınayıcımn kınaması beni tutmamak, yolumdan alıkoymamak üzere, sana bey'at ediyorum.”
Ubâde bin Sâmit'in annesi de İslâmiyet ile şereflenip, çok kimsenin Müslüman olmasına vesile oldu. Hicretten sonra Mekke'den göç eden Müslümanlardan Ebû Mersed ile kardeş oldu. Hz. Ümmü Hıram ile evlendi. Nikâhını Rasûlüllah efendimiz kıydı.
İslâm güneşi parladıkça, Medine'ye hicret edenler de çoğalıyordu. Muhtaç olanları sevgili Peygamberimiz, bazı ailelerin yanına misafir ediyorlardı. Kabiliyetli olanlara, Kur'ân-ı Kerim öğretilmesini de istiyorlardı.
Onlardan biri, Hz. Ubâde'nin misafiri oldu. Kur'ân-ı Kerimi iyice öğreninceye kadar yedi, içti, ağırlandı. Ayrılık vakti gelince O da, Hz. Ubâde'ye bir karşılık vermek istedi. Elinde, çok güzel bir yay tutuyordu. Hem ağacı, hem kirişi, hem işçiliği fevkalâde idi. Dedi ki:
“Bana verdiğin emeklere karşı, lütfen bu yayı kabul et!”
Hz. Ubâde vaziyeti Peygamber efendimize arzetti. Allahü teâlânın Resulü buyurdu ki:
“Eğer o yayı kuşanırsan; omuzların arasında bir ateş közü taşımış olursun.”
Böylece öğrenmiş oluyoruz ki, ba'zı şeyler, bilhassa, Kur'ân Kerim öğretilmesi; yalnız Allah rızâsı için yapılmalıdır. Karşılığında, herhangi bir şey almak, doğru değildir.
Ubâde bin Sâmit şöyle anlatır:
Birgün hasta idim. Peygamber efendimiz, Ensârdan ba'zı zâtlarla beni görmeye geldi. Rasûlullah efendimiz, şehîdlerden bahsederek;
“Şehîdlerin kim olduğunu biliyor musunuz?” diye sordu.
Herkes susmuştu. Rasûlüllah suâli üç defa tekrarladı. Beni kaldırdılar. Şöyle cevap verdim:
“Şehîd, İslâmiyet! kabul eden, hicret eden, sonra Allah yolunda ölendir.”
Bunun üzerine Resûlüllah şöyle buyurdu:
“O zaman ümmetimin şehidleri çok az olur. Allah yolunda ölen şehîddir. Denizde boğulanlar şehiddir, karın ağrısından ölenler şehiddir, lohusalıktan ölen kadın şehiddir.”
Ubâde bin Sâmit, talebelerinden Sanabic'in hastalığına üzülüp, ağladığını görünce:
“Ne ağlıyorsun, eğer mahşerde sana şehâdet etmeme ve şefâ'at etmeme müsâade edilirse, şehâdet ve şefâ'at ederim.”
Bu Resûl-i Ekrem den işittiğim bir hadîstir. Size şimdi de Resûl-i Ekrem'in diğer bir hadîs-i şerîfini rivayet ediyorum. Resûl-i Ekrem efendimiz buyurdu ki:
"Kim ki Allahtan başka tapacak bir ma'bûd bulunmadığına, Muhammed aleyhisselâmın, Rasûlullah olduğuna şehâdet ederse, onun cesedi Cehenneme haram olur."
Ubâde bin Şâmil şöyle anlatır: Birgün bir zât Peygamber efendimize. gelerek sordu:
“Yâ Resûlallah, amellerin en üstünü nedir?”
“Allahû Teâlâ'ya îmân ile O'nu tasdik, O'nun yolunda cihaddır.”
“Yâ Rasûlallah, daha kolayı yok mu?”
“O hâlde, sabırlı ve iyilik sever ol!”
“Yâ Rasûlallah, daha da kolayını istiyorum.”
“O hâlde, Allahû Teâla sana ne kısmet etmiş ise ona razı ol!” Başka bir zamanda da Resûlüllah efendimiz o'na şöyle buyurdu:
“Ben sizin benden sonra şirke düşeceğinizden korkmam. Sizin için korktuğum mala meyi ve rağbet etmenizdir.”
Birisi Ubâde bin Sâmit'e dedi ki:
Ben harb ederken Allahû Teâla'nın rızâsını murâd ettiğim gibi, başkalarının beni övmesini de isterim.
Bunun üzerine Ubâde hazretleri buyurdu ki:
“Sana bundan kâr yok”.
Adam üç kere aynı sözü tekrar edince, Ubâde hazretleri, şu hadîs-i şerifi okudu:
"*Allahû Teâlâ buyuruyor ki: Ben ortaklıktan müstağni olanların en müstagnîsiyim. Kim ki benim için amel eder ve başkasını da bu amele katarsa, hissemi o ortağıma devrederim."*
Ubâde bin Sâmit, Ashâb-ı Kiram'in en faziletlerinden biri idi. Peygamber efendimiz zamanında Kur'ân-ı kerîmi tamamen ezberlemiş, ayrıca bir de Kur'ân-ı Kerîm yazmıştı. Buyurdu ki:
"Cehennemin yedi kapısı vardır; üçü zenginler, üçü kadınlar, birisi de fakirler içindir."
"Yapacağın işin sonunu düşün, salâh ve iyilik ise onu yap. Azgınlık ise ondan vaz geç."
Allahû Teâla'nın rızası için yaşayan Peygamber efendimiz, vazifelerini tamamladıktan sonra; bu dünyadan ebedî âleme göçtüler. Birinci halîfesi, Hz. Ebû Bekir de ömrünü tamamladı. Arkasından, Hz. Ömer halîfe seçildi. Onun zamanında İslâm orduları, büyük fetihler yaptılar.
Hz. Amr İbni As kumandasında bir ordu, Mısır seferine çıktı. Epeyce zaman geçmesine rağmen, zafer haberi gelmiyordu. Nihayet bir mektup geldi. Mısır için, yardım isteniyordu!..
Bunun üzerine Hz. Ömer de, bir mektup yazdı:
"Ey Amr! Şunu bil ki Cenâb-ı Allah, hiçbir millete doğru niyetli olmadıkça, yardım etmez. Sana yardım için,

dört Müslüman gönderiyorum. Bildiğim kadarıyla bunlardan her biri, bin kişiye bedeldir.
Mektubumu aldığın zaman, askerlerini topla. Onlara güzel bir şekilde hitâb et. Yolladığım dört Müslümam, onlara tanıt. Askerlerine evvelâ niyetlerini düzeltmelerini; sonra da, düşman karşısında sabır ve sebatla savaşmalarını söyle."
Cuma günü, zevalden sonra hücum emrini ver. Çünkü o saatte, dualar kabul olunur ve Allanın rahmeti yağar. Bütün mücâhidler yüksek sesle Tekbîr getirip, Allahû Teâla'dan yardım dilesinler. Sonra da, hücuma kalksınlar!"
Mısır Başkumandanı bu mektubu alır almaz, askerlerini topladı. Önce Halîfenin yazdıklarını, saygıyla okudu. Sonra da şöyle konuştu:
Ey mücâhid gaziler. Emîr-ül Mü'minîn, Ömer bin Hattâb hazretlerinin; bizlere yardım için yolladığı bahadırları, işte sizlere tanıtıyorum:
Bu zât: Cennetle müjdelenmiş, 10 büyük Müslümandan, sevgili Peygamberimizin öz halasının oğlu, Zübeyr bin Avvâm'dır.
Şu kahraman; "Rasûlüllahın süvarisi" ve Bedir savaşını yaşayan kahramanlarından, Mikdâd bin Esved'dir. Bu genç ise; Peygamber efendimizin dualarına mazhâr olan, meşhur Mesleme bin Muhalled'dir.
Sonuncu Müslüman da; hem âlim, hem hafız, hem cengâver ve de Akabe Bey'atınm reislerinden, Ubâde bin Sâmit hazretleridir.
Bu konuşmadan sonra mücâhidler gerçekten coştular. Hz. Ömer'in dediklerini aynen yapmaya başladılar. Mübarek Cuma vaktinde, herkes güzelce abdestlerini aldı. Namazlarım kıldılar ve zafer için, Cenab-ı Hakka dua ettiler. Sonra da tekbîrlerle, hücuma geçtiler. İşte bu îmânlı hücumlar sonunda, dualar nihayet kabul oldu. Mısır topraklarına da, İslâm güneşi doğdu.
Hz. Ubâde, dirayetli, üstün kabiliyetli bir kimseydi. Hz. Ebû Bekir, hilâfeti zamanında Bizans Kralı Herakliyus'a elçi olarak Haşim bin Âs ile Ubâde bin Sâmit'i gönderdi.
Bu iki zât, Şam'a uğradıktan ve uzun bir yolculuktan sonra İstanbul'a vardılar. Boyunlarında kılıçları olduğu halde atlarının üzerinde kralın sarayına kadar yaklaştılar. İstanbul halkı onları hayret ve hayranlıkla seyrediyordu. Hayvanlarından inerken;
Lâ ilahe illallahü vallahü ekber, deyince, sarayın, hurma ağacı gibi sallandığını gördüler. Kralın huzuruna çıktılar. Kral kendilerine, Peygamberimiz ve İslâmiyet hakkında bir hayli suâl sordu. Aralarında şu konuşmalar geçti:
“Sizin yanınızda en büyük kelâmınız nedir? Lâ ilahe illallahü vallahü ekber'dir.”
“Siz evinizde, memleketinizde bunu söylediğiniz zaman evleriniz sarsılıp, tavanlarınız üzerlerinize çökmüyor mu?”
“Hayır, biz bu sözün hiçbir zaman öyle yaptığını görmedik. Ancak senin yanında gördük. O, bize öğütten başka birşey değildir.”
“Vallahi mülkümden çıkmaktan nefsim hoşlansaydı size tâbi olurdum; ölünceye kadar da sizin hakîr bir köleniz olmayı isterdim.”
Kral, bu itiraftan sonra elçileri kıymetli hediyelerle gönderdi. Hz. Ubâde 655 yılında yetmişiki yaşlarında iken Remle'de hastalandı. Çok sevilen ve sayılan bir sahabe olduğu için, bütün mü'minler ziyaretine koşuyorlardı. Hasta yatağında bile, Peygamber efendimizin hadis-i şeriflerini ve mübarek Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini açıklıyor; güzel nasihatlerde bulunuyordu. Bir keresinde oğlu Velid dedi ki:
“Babacığım! Bana da bir nasîhatta bulunur musun? Fakat lütfen en önemlisi hangisiyle, onu söyleyiniz.”
“Beni yatağımda doğrultun, oturayım!” Dediğini yaptılar. Sonra şunları söyledi:
“Oğlum! Eğer sen, kaderin hayrına ve şerrine inanmazsan; İmânın tadına eremezsin.”
“Fakat Babacığım, kaderin, hayrını ve şerrini nasıl anlıyabilirim?”
“Şöyle inanmalısın ki: kaderinde olmayan şey, seni asla bulamaz. Kaderinde yazılı olandan da, asla kaçamazsın.” Hz. Ubâde'nin hastalığı ziyâdeleşti. Vefat edeceğini anlayınca dedi ki:
“Ne kadar akrabam, azatlı, hizmetli ve komşularım varsa; toplayıp getirin!”
Hepsi gelince, onlara dedi ki:
“Sanıyorum bugün; dünyadaki son günüm, âhiretteki ilk gecem olacaktır. Bazılarınızı, elimle veya dilimle incitmiş olabilirim. İşte şimdi bana, kısas yapın. Çünkü bu dünyada kısas yapmazsanız, yemin ederim ki öbür dünyada, hakkınızı benden alacaksınız.”
Etrafındakilere helâlleşti. Sonra son vasiyetini yaptı:
Ruhumu teslim eder etmez, hepiniz kalkıp güzelce abdest alın. İkişer rekat namaz kılıp; hem kendinize, hem de şu garip Ubâde 'ye dua edin. Çünkü cenabı Hak, yüce kitabında *"Sabır ve namazla, Allaha sığının/yardım dileyin!"* buyurmuştur. Daha sonra hiç bekletmeden, beni kabrime götürün. [149[149]]
Sahabeler sade bir hayat yaşamışlardır. Hayatlarında şetafete yer vermedikleri gibi, cenazelerinin defn işleminin de şetafetli olmasına müsaade etmemişlerdir. İnanmış insanlann eliyle dualarla âhiret uğurlanmayı arzulamişlardır. Unutmayalım, Müslümanın hayatı da ölümü de Allah içindir.

149[149] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahibe/M. Yusuf Cândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el- Başa,. Beyrut/ty

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. Salim Mevlâ Ebü Huzeyfe (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Seddat İbni Evs (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Sehl bin Hanîf (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Sehl bin Sa'd (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Seleme bin Hişâm (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Seleme İbni Evka (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Sevbân (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Selman el- Farisî (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Süheyb-i Rumi(R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Sümâme bin Üsâl (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Süraâka bin Mâlik (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Talha b. Ubeydullah (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Tufeyl bin Amr (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ubâde bin Sâmit (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

ÜNİTE XI

Hz. Ukayl b. Ebî Tâlib (R.anh)
Hz. Ukbe İbni Âmir el Cuhenî (R.anh)
Hz. Umeyr İbni Vehb (R.anh)
Hz. Übeyb b. Ka'b (R.anh)
Hz. Üseyd bin Hudayr (R.anh)
Hz. Üsame b. Zeyd (R.anh)
Hz. Vahşî (R.anh)
Hz. Velîd bin Velîd (R.anh)
Hz. Zeyd bin Desinne (R.anh)
Hz. Zeyd b. Harise (R.anh)
Hz. Zeyd b. Sabit (R.anh)
Hz. Zübeyr b. El-Avvam (R.anh)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. Ukayl b. Ebî Tâlib (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ukbe İbni Âmir el Cuhenî (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Umeyr İbni Vehb (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Übeyb b. Ka'b (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Üseyd bin Hudayr (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Üsame b. Zeyd (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Vahşî (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Velîd bin Velîd (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Zeyd bin Desinne (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek ..
Hz. Zeyd b. Harise (R,a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Zeyd b. Sabit (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Zübeyr b. El-Avvam (R.a)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Ukayl Bin Ebî Talib (R.Anh)

Hz; Ukayl Peygamberimizin amcası Ebû Tâlib'in dört oğlundan ikincisidir. Başlangıcından beri İslâm'a yakınlık duyuyordu. Ancak, Mekke'deki sosyal durumdan ve Mekkeli müşriklerin Müslümanlara yaptığı işkenceleri görüp çekindiğinden, bu düşüncesini açığa vuramadı.
Hz. Ukayl, Mekke müşrikleri baskı yaptıkları için, Bedir savaşında istemeyerek onların yanında yer aldı. Müslümanlar onu esir aldılar. Kendisi fakir idi. Kurtuluş fidyesini ödeyecek durumu yoktu. Bundan dolayı, onun fidyesi, amcası Abbâs bin Abdülmuttalib tarafından ödendi.
Hz. Ukayl'in İslâm'ı kabul edişi, Hudeybiye anlaşmasından sonra olmuştur. Müslüman olan Ukayl, Mûte gazasına iştirak etti. Ancak dönüşünde uzun süren bir hastalığa yakalandı ve bu sebeple Mekke, Huneyn ve Tâif gazalarına iştirak edemedi.
Daha sonra, tekrar Mekke'ye yerleşti. Ancak, zaman zaman Rasûlullahı ziyaret eder, hizmette kusur etmezdi. Bu bakımdan Resûl-i Ekremden birkaç hadis-i şerif rivayet etmiştir.

Hz. Ukayl, Müslüman olmadan önce fakir idi. Müslüman olup, hicret ettikten sonra daha da fakirleşti. Rasûlullah efendimiz bu durumu görünce, Hayber seferinden sonra, kendisine yıllık bir maaş bağladı. Başka geliri olmadığından, geçimini yalnız bu maaşla temin ediyordu.
Ukayl bin Ebi Tâlib, Peygamberimizi çok severdi. Her fırsatta Resûlullaha olan bağlılığını ve sevgisini gösterdi. Rasûlüllah efendimiz de onu severdi. Ukayl hazretlerine buyurdu ki:
"Yâ Ukayl! Ben seni iki cihetten seviyorum. Birincisi, yakın akrabam olduğun için, ikincisi, amcamın seni sevdiğini bildiğim için."
Hz. Ukayl, Rasûlüllahın kıymetli sünnetine uymakta çok dikkatli ve titiz idi. Çevresindekilere, cahiliyye âdetlerinden uzaklaşmalarını tavsiye ederdi. Nesepler, soylar üzerinde geniş bir bilgiye sahipti.
Cahiliyye devrine dâir, örf ve âdetler, meşhur günler, hikâye ve destanlar hakkında da derin bilgisi vardı. Bu yüzden komşu kabileler arasında hürmet ve saygı görürdü. Bu konuda sorulan suâllere geniş ve doyurucu cevaplar verirdi.
Müslüman olduktan sonra, cahiliyye devrine ait âdetlerini iyi tanıdığından, neleri terkedeceğini de gayet iyi biliyordu. Çünkü şerri, günahı, haramı bilmeyenin, tanımayanın, harama düşme ihtimali her zaman mevcuttur. Ama tanırsa, ondan kendisini muhafaza etmesi mümkündür.
Ukayl hazretleri hazır cevap bir zat idi. Yüz küsur sene yaşamıştır. Yezid ile olan anlaşmazlıkta Hz. Hüseyin'in tarafını tutarak, bu konuda önemli rol almıştır.
Bid'at sahiplerinden uzak dururdu. Bildirdiği bir hadis-i şerifte buyuruldu ki:
"Bid'at sahipleri ile birlikte bulunmayınız! Onlarla birlikte yiyip içmeyiniz! Onlardan kız alıp vermeyiniz!"
Ukayl hazretleri, Câfer-i Tayyar hazretlerinden on, Hz. Ali'den yirmi yaş büyük olup, üçü de aynı anadandır. Künyesi Ebû Yezid'dir. 680 tarihinde vefat etti.[150[150]]
Cahiliyye adetleriyle, bid'atlerle mücadele sahbenin en önemli uğraşlarındır. Onlar bid'atleri mezara gömmüşler, sünnetleri ise ihya etmişlerdir. Sahabe fıkhında sünneti ihya edip ittiba etmek, bid'atlerle mücadele miktarıncadır.

Hz. Ukbe İbn-i Amir El-Cuheni (R.Anh)

Hz.Ukbe İbni Âmir el-Cuhenî (R.a.) Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyan bir Kur'an hafızı... Gecenin seher vakitlerinde kalkıp Mevlâ ile konuşurcasına huşu ile Kur'an tilâvet eden bir âşık... Kendi el yazması Kur'an'ı bulunan bir ilim eri...
O, Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizin Medine-i Münevvere'ye hicretinden sonra İslâm'la şereflendi. Müslüman oluşunu kendisi şöyle anlatıyor:
"İnsanlardan uzak, çöllerde küçük sürülerimin peşinde hayatımı geçiriyordum. Mekke'de yeni dinin ve son Peygamberin geldiğini daha sonra Medine'ye hicret edeceğini duydum. Kısa bir zaman sonra da Medine'ye teşrif ettiği müjdesini aldım. Bütün Medine'li müslümanların sevinç haberleri geliyordu. Ben de sürülerimi bırakıp Medine'ye koştum. Huzuruna vardım ve:
"Ya Rasûlallah! Ben size bey'at edeceğim" dedim. Sevgili Peygamberimiz:
"Sen kimsin?" dedi. Ben de:
"Ukbe İbni Âmir el-Cuhenî'yim" dedim. Bana:
"Sence hangisi daha iyi. Bedevi bey'ati mi, yoksa hicret bey'ati mi?" dedi. Ben de:
"Hicret bey'ati yapmak istiyorum." Yani, Medine'de kalmak üzere bey'at ediyorum dedim. Muhacirlerle beraber yanında bir gece kaldım. Ertesi gün küçük sürümün yanına döndüm."
Ukbe (R.a)'ın gönlüne İslâm ışığı girmişti, fakat o sevgiliden ayrı kalışı yeni gelen vahiyleri duyamaması ona çok zor geliyordu. Kendi ifadesiyle şöyle bir çare bulmuştu: "Biz oniki arkadaştık. Sürülerimizi otlatmak için Medine'den uzakta kalıyorduk. Arkadaşlarla aramızda: "Biz de hiç iş yok. Yeni gelen vahyi öğrenmek ve Rasûlüllah (sav)'ın sohbetinde bulunmak için hergün birimiz Medine'ye gitse, sürüsüne burada kalanlar baksa diye anlaştık. Ben sürüleri bırakmaktan korkuyordum. Siz gidin ben sürünüze bakayım. Geldiğinizde, dinlediklerinizi ve öğrendiklerinizi sizden alırım" dedim. Bir müddet böyle nöbetleşe devam ettik. Sonra o sevgilinin yüzünü görememek, huzurunda bulunamamak canıma tak etti ve kendi kendime:
"Yazıklar olsun sana! Sen bu sürüler yüzünden mi Rasûlullah (sav)'ın sohbetinde bulunmayı terk ediyorsun. Gelen vahyi direk onun ağzından duymak, aracısız, ondan almaktan bu sürüler mi seni alıkoyuyor?" dedim. Gafletten uyanarak kendime geldim ve koyunlarımı bırakıp Rasûlullah (sav)'ın yakınında bulunmak için Medine'ye hicret ettim. Mescid'de yatıp kalktım.
Ukbe (R.a) gölge gibi Rasûlullah (sav) efendimizi takip etmeğe başladı. Yolculukda hayvanının yularını tuttu. Ona hizmeti zevk haline getirdi. Efendimiz de Ukbe'yi çoğu kere terkisine alırdı. Bu sebebten ona Rasülüllah'ın redifi diye isim verildi. Kendisi şöyle anlatıyor.
Birgün Rasûlullah (sav) efendimiz bana: *"Ukbe! Sana, şimdiye kadar benzeri görülmeyen iki sûreyi öğreteyim mi?"* dedi. Ben de:
"Evet Ya Rasûlallah!" dedim. Bunun üzerine iki Cihan Güneşi efendimiz bana "Felâk ve Nas" sûrelerini okudu.

[150[150]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kandehlevî; Hiiyelü'l Evüya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el-Başa, Beyrut/ty

Namaz vakti girince imam oldu ve o iki sûreyle namazı kıldırdı. Daha sonra: "*Ey Ukbe! Yatarken bu sûreleri daima oku!"* buyurdu.
Ukbe (R.a) Allah'ın sevgilisine yakın olmanın ve ona hizmet etmenin bereketini, hayatında gördü. Kur'an, hadis, fıkıh ve ferâiz ilminde güzide şahsiyet oldu. Ashab arasında ilim ve cihad eri olarak anıldı.
O, Kur'an okumak ve öğretmekten büyük zevk alırdı. Birgün Resûl-i Ekrem (sav) efendimizden:
"Ya Rasûlallah! Hûd ve Yusuf sûrelerini bana okur musunuz?" diye ricada bulundu. Efendimiz okudu Ukbe dinledi. Daha sonra öğrendiği şekilde etrafına okudu ve öğretti.
O, Kur'an-ı Kerim'i çok güzel okurdu. Sahabe onun tane tane okuyuşunu dinler, kalpleri ürperirdi. Bilhassa geceleri ortalık sakinleşince yüksek sesle, Mevlasıyla konuşurcasına âyetleri tefekkür ederek hûşû ile okur gözleri yaşlarla dolardı.
Hz. Ömer (r.a) onu birgün çağırıp şöyle dedi "Ey Ukbe! Bana biraz Kur'an oku!" O da: "Hay, hay, Ey ermru'l-mü'minin" dedi ve bir miktar Kur'an okudu. Ukbe (r.a)'m tatlı tatlı okuyuşunu hûşû ile dinleyen Hz. Ömer (r.a) gözyaşlarını tutamadı ve sakalını ıslatıncaya kadar ağladı.
Evet!. Kur'an böyle bir kitaptır. Onu huşu ile dinlemek kalbleri ürpertir... Gönülleri yumuşatır. Gözyaşlarını akıtır. Çünkü kâmil mü'minlerin gıdasıdır Kur'an. Allah'ım!. Bizlere de o yüce kitabın derinliklerine dalabilmeyi, onu okumak okutmak ve dinlemeyi zevk haline getirebilmeyi nasib et!.
Tilavetü'l Kur'an, Ashâb-ı Kirâm'ın en önemli hassasiyetlerinden biridir. Kur'an onların ruhuna gıda, kalblerine cila, hayatlarına şifa olmuştu. Ukbe (R.a) kendi elleriyle yazdığı bir Kur'an bıraktı. Yakm zamana kadar Mısır'da kendi adıyla bilinen cami'de muhafaza edildi. Fakat kaybolan kültür hazinelerimiz arasında maalesef o da kayıplara karışıp gitti.
O, Hz. Ömer (R.a) devrinde Şam'ın fethinde bulundu. Büyük kahramanlıklar gösterdi. Komutan Ebu Ubeyde (R.a) halifeye müjdeyi ulaştırmak üzere onu gönderdi. Hz. Muaviye (R.a.) devrinde Mısır'da valilik yaptı. Onun emriyle Rodos adasının fethi için gönderilen orduya kumandan oldu.
Ukbe (R.a) askeri bilgileri öğrenmekten zevk alırdı. Kendisi de mükemmel ok atardı. Halkı da bu ise teşvik ederdi. Bir defasında Hz. Halid b. Velid (R.a)'a Resûl-i Ekrem (sav) Efendimizin: *"Cenab-ı Hak bir ok için üç kişiye cennet nasib edecektir"* hadisini hatırlatmıştı. Bunun için ok atmak hususunda büyük gayret sarfederdi.
İlim ve cihada çok önem veren Ukbe (r.a) 55 hadis-i şerif rivayet etmiş ve 58. hicri senede Mısır'da vefat ettiği bildirilmiştir. Cenab-ı Hak'tan şefaatlerini niyaz ederiz. Amin. [151[151]]
Sahabenin hayatında ilim-cihad, cihad-zikir ayrılmazlığı vardı. Onlar ilim halkasından kalkıp cihad cephesine koşuyorlardı, cihad cephesinden zikir meclislerine intikal ediyorlardı. Sahabe fıkhında hayat bir bütün olduğu gibi, hayatı disipline etmek için Allah katından gelen din de bir bütündür. Dinin sahası dışında kalan her hangi bir hayat alanı bırakmıyorlardı. Onlar din içinde bir hayat inşa etmeye çalışıyorlardı. Dolayısıyla hayat içindeki dinden vaz geçip din içindeki hayatta karar kılmak ve bunun için mücadele etmek sahabe fıkhından pay almaktır.

Hz. Umeyr İbn-i Vehb (R.Anh)

Hz. Umeyr İbni Vehb (R.a.) Resûlüllah (sav) efendimizin kendisine göstermiş olduğu açık mucize karşısında hayrette kalan ve derhal gönlünü İslâm'a açan bir yiğit...
O, İslâm'la şereflenmeden önce Kureyşin azılılarındandı. Cesur, keskin görüşlü bir yiğitti. Bedir Gazvesinde müşrikler safında yer aldı. Kavmi onu müslümanların sayısını öğrenmek ve arkalarında yardımcı kuvvetleri olup olmadığını araştırmak üzere seçip gönderdi. Kavmine döndüğünde gördüklerini sanki bir müslüman gibi nakletti, şöyle ki: "Ey Kureyş topluluğu!.. Onların sayıları azdır. Arkalarında yardımcı kuvvetleride görünmüyor. Fakat onların herbirini ölüme susamış kişiler olarak gördüm. Sizlerden birini öldürmedikçe onlardan birisinin öldürülmesi mümkün değildir. Onların sayısı kadar sizden de ölen olacaksa hayatın ne tadı kalır? Ona göre kararınızı veriniz... " dedi.
Bu sözlerden Kureyş'in bazı ileri gelenleri etkilendi. Savaş yapmadan Mekke'ye dönmeyi bile gönüllerinden geçirdi. Fakat "Kureyş'in şeytanı" diye bilinen Ebu Cehil'in kin, kibir ve gururu baskın çıktı. Harb ateşi yakıldı. Başlarına gelen belaya ne kendisi ne de kavmi engel olamadı. Kureyş hezimete uğrayarak geri döndü. Umeyr İbni Vehb'de yara-bere içerisinde güç belâ Mekke'ye döndü. Oğlu esir olarak Medine'de kaldı. Zamanla Umeyr'in yaraları iyileşti. Ama İslâm'a düşmanlığı daha bir koyulaştı. Kendisinin Rasûlüllah'a ve ashabına yaptığı ezâ ve cefalar aklına geliyor ve oğluna işkence yapılmasından korkuyordu.
Bir gün amcazadesi Safvan İbni Ümeyye ile Kabe'de Hicir mevkiinde oturmuş hasbıhal ediyorlardı. Bedir felâketinden ve esirlerden bahsediyorlardı. SafVan "Bedir'den sonra hayatın tadı tuzu kalmadı." dedi. Umeyr de: Gerçekten öyle. Bundan sonra yaşamaya değmez. Şayet şu borçlarım olmasa, çoluk çocuğumu geçindirmek düşüncem bulunmasaydı, Medine'ye varır, Muhammed'i öldürürdüm. Oğlumun ellerinde esir olması da bu iş için iyi bir bahanedir." dedi.
Safvan çok zengindi. Bedir'de kaybettiği yakınlarının intikamını almak istiyordu. Umeyr'in bu sözlerini fırsat bildi ve ona: "Umeyr. Eğer Muhammed'i öldürürsen, senin bütün borçlarını öderim. Çoluk çocuğuna da

---

[151[151]] Siyeru A'lamu'n Nubeiâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehievî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el-Başâ, Beyrut/ty

benimkilerle birlikte ölene kadar bakarım. Malım onların hepsine yeter" dedi. Umeyr'in istediği de buydu. Peki Öyleyse dedi. Fakat bu anlaşmamızı gizli tut! Sakın kimseye söyleme diye tenbih etti.
Umeyr kılıcını bileyip zehirledi. Devesine binip Medine'nin yolunu tuttu. Mescid-i Nebevî'nin kapısına yakın bir yerde devesini indirdi. Hz. Ömer (r.a) onun devesinden inip, kılıcını kuşanmış olarak Mescide doğru gittiğini görünce: "Bu, Allah düşmanı Umeyr'dir. Buraya mutlaka bir kötülük yapmak için gelmiştir" dedi. Kendisi derhal Rasûl-i Ekrem (sav) efendimizin huzuruna geldi ve durumu arz etti. İki Cihan Güneşi Efendimiz:
"Onu bana getirin." buyurdu. Hz. Ömer (R.a) geri dönüp Umeyr'in yanına geldi. Yakasından tuttu. Boynundaki kılıcı sımsıkı yakalayarak Rasûlûllah'ın huzuruna götürdü. Efendimiz Umeyr b. bu halde görünce: "Onu serbest bırak Ömer!... Sen geri dur! Sen de yakın gel ey Umeyr!... Yaklaş ya Umeyr! buyurdu. Sonra aralarında şu konuşma geçti. Efendimiz ona:
"Ey Umeyr! Buraya niçin geldin?" dedi. O da
"Oğlum elinizde esir. Bir iyilik edip onu bırakasınız diye geldim" dedi.
"Boynundaki şu kılıç ne oluyor?"
"Öyle kılıç olmaz olsun! Bize ne faydası dokundu ki... Bedir'de bir fayda verdi mi?" dedi. Efendimiz tekrar: *"Bana doğru söyle! Buraya niçin geldin?"* diye sordu. O da: Sadece bunun için geldim" dedi. Aldığı bu cevaplardan sonra Fahri Kâinat (sav) efendimiz ona:
"Peki öyleyse Hicir'de Safvan İbni Ümeyye ile yaptığınız anlaşma neydi? Orada, Bedir'de kuyuya atılan kimselerden bahsettiniz. Sonra sen, borcum ve şu çocuklarım olmasaydı, gider Muhammed'i öldürürdüm, dedin. Safvan da borcunu ödemeyi, çocuklarına bakmayı üstlendi. Sende kalkıp geldin. Fakat Allahü Teâlâ yapmayı düşündüğün işe izin vermeyecektir." buyurdu.
Umeyr bu bilgiler karşısında hayretler içerisinde kaldı. Renkten renge girdi. Ürkek ürkek, kekeleyerek: "Bu konuyu sadece Safvan'la ikimiz konuşmuştuk. Yammızdabaşka biri yoktu. Vallahi, kesin olarak inandım ki, sana bu haberi ancak Allah getirmiştir. Anlıyorum ki, sen Rasûlûllahsın. Müslüman olmam için beni sana gönderen Allah'a hamdolsun..." dedi. Peşinden kelime-i şehadet getirerek İslâm'la şereflendi.
İki Cihan Güneşi Efendimiz ashabına: "*Kardeşinize dinini ve Kur'an'i öğretin. Esirini,de salıverin."* buyurdu, Kısa zamanda dinini iyice öğrenen Umeyr Rasûl-i Ekrem (s.a) efendimizden izin alarak Mekke'ye döndü.
Safvan İbni Umeyye Mekke'de Kureyş'in toplantılarına katılıyor ve "Yakında Bedir acılarınızı unnulturacak bir haber vereceğim!" diye ilan ediyordu. Umeyr'in dönüşü, gecikince merak edip yolcu kafilelerinden onu sormaya başladı. Onun İslâm'a girdiğini duydu. Ama inanamıyordu. Onun İslâm'a girişi ve Mekke'ye dönüşü büyük bir hadise oldu. İslâm'ı yaymak için çok çalıştı. Birçok müşrik onun sayesinde İslâm'ın nuruna kavuştu. Mekke fethinden sonra da Safvan'in müslüman olmasına vesile oldu. Uhud'dan evvel Medine'ye hicret etti. Bütün gazalarda bulundu. Hz. Ömer (R.a) devrinde Amr İbni As (R.a)'a gönderilen yardımcı kuvvetlerin birinde komutanlık yaptı. İskenderiye fethinde büyük yararlılıklar gösterdi. Diğer bazı şehirlerin fethinde de bulunan Umeyr İbni Vehb (R.a) Hz. Ömer (R.a)'in hilafetinin son zamanlarında vefat etti. Cenâb-l Hak şefaatlarına nail eylesin. Amin. [152[152]]
Müslümanları öldürmeye gelenler onlarda dirilir. Müslümanların tarihi ile insanlık tarihi bunun şahididir. Sahabeler İslâm'ı o kadar diri ve duru bir şekilde yaşamışlar ki, onlara düşmanlık edenler onları gördüklerinde İslâm'a teslim olmaktan kendilerini ahkoyamamişlardır. Sahabe nesli, İslâm'ı insanlığın müşterek cazibe noktası haline getirmiş olan bir nesildir.

Hz. Übey Bin Ka'b (R.Anh)

Sahabe-i Kiramın büyüklerinden biri olup Rasûlüllah (sav)'ın vahiy kâtiplerindendir. Übey (R.a)'in babasının adı Ka'b, annesinin ismi Suheyle'dir. İki künyesi vardir: Ebu'l-Münzir ve Ebu't Tufeyl. Medineli olup Hazrec kabilesinin Neccaroğulları kulundandır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir.
Übey b. Ka'b'ın Müslümanlığı kabul etmesi Rasûlüllah (sav)'ın Medine'ye hicret etmesinden önce, Akabe biatlarında olmuştur. Übey b. Ka'b ikinci Akabe bey'atında Rasûlüllah (sav)'e biat eden yetmiş kişi içerisinde idi. Rasûlüllah (sav) Medineli Müslümanlar arasında yapmış olduğu kardeşlik antlaşmasında Übey b. Ka'b ile Aşerei Mübeşşere[153[153]] den Said b. Zeyd'i kardeş yaptı. Übey, Rasûl-i Ekrem ile Bedir, Uhud, Hendek ve diğer bütün muharebelere katıldı. Uhud muharebesinde kendisine bir ok isabet etmiş, Rasûlüllah (sav) ona bir tabib göndermiş, tabib okun girdiği yerdeki daman keserek üzerini dağlamiştı. Bu suretle Übey b. Ka'b bu arızadan kurtulmuş oldu .[154[154]]
Übey b. Ka'b cahiliyye döneminde de okuma yazma bilen az sayıdaki kimselerden biri idi.[155[155]] Rasûlüllah (sav) Medine'ye hicret edince, orada, Ensar içerisinde yazılarım ilk yazan Übey b. Ka'b olmuştur. [156[156]] Yazdığı

[152[152]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayalü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty
[153[153]] Cennetle müjdelenen on kişi
[154[154]] bk. Müslim, Selam, 73-74
[155[155]] İbn Sa'd, Tabakat, I, 498
[156[156]] İbn Seyyidi'n-Nas, II, 3! 5

yazıların sonuna "filan oğlu filan yazdı" diyenlerin de ilki idi. [157[157]]

Şu halde Medine döneminde Rasûlüllah (sav)'a gelen vahyi ilk yazan Übey b. Ka'b olmuştur. Übey b. Ka'b olmadığı zaman Zeyd b. Sabit yazardı. Peygamber Efendimiz (sav) ilahi vahyi Cebrail (a.s)'dan aldığı zaman, Übey b. Ka'b onu daha yazının ıslaklığı üzerinde iken ezberler, Rasülüllah (sav)e okurdu. [158[158]] Übey ashabın en alimlerindendi. Tabiinin büyük bilginlerinden olan Mesruk (663/683) şöyle derdi: "Rasülüllah (sav)'in ashâbıyla görüştüm. İlimlerinin şu altı kişiye dayandığını gördüm: Ali, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sabit, Übey b. Ka'b ve Ebu'd-Derdâ. [159[159]]

Übey b. Ka'b, Kur'an-ı Kerîm'i en iyi okuyan sahabîlerden idi. Peygamber Efendimiz (sav) *"Ümmetimin en iyi okuyanı Übey'dir."*[160[160]] buyurmuştur. Bu sebeple Seyyidü'l-Kurra (okuyucuların efendisi) lakabıyla tanınmıştı. Kur'an-ı Kerîm'i sekiz gecede hatmederdi. Rasûlüllah (sav)'in zamanında Kur'an'ı cem ederek ona arzeden sayılı sahabîlerden biri idi. Nitekim Enes b. Malik, "Rasülüllah (sav) zamanında Kur'an'ı dört kişi hıfzetmiş olup hepsi de ensardandı. Bunlar: Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel, Ebû Zeyd ve Zeyd b. Sabit'tir.[161[161]] demiştir.

Übey b. Ka'b, Rasûlullah (sav)'in ashabına Kur'an'ı kendilerinden öğrenmelerini tavsiye ettiği dört kişiden biridir. Abdullah b. Amr b. As'dan şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlüllah(sav)'in şöyle buyurduğunu işittim: *"Kur'an'ı dört kişiden alın (öğrenin). Abdullah b. Mes'ud'dan"* Rasûlüllah (sav) önce bunu zikretti, Ebu Nuzeyfe'nin mevlası Salim den, Muaz b. Cebel'den ve Übey b. Ka'b'dan. Bu dört sahabîden Muaz ile Übey ensardan, Abdullah b. Mes'ud ile Salim ise muhacirlerdendir.

Rasülüllah (sav) Übey b. Ka'b'ı, Kur'an-ı Kerim'i iyi bilen bir sahabe olması sebebiyle öğretmen olarak tayin etmişti. Mescid-i Nebevi'de Kur'an-ı Kerim'i öğretirdi. Aralarında Ebu Hureyre ve İbn Abbas'ın da bulunduğu bir çok sahabenin hocalığını yapmıştır. O, Kur'an-ı Kerim'i öğretmesi karşılığında her hangi bir maddi şey de almazdı. Nitekim ondan şöyle rivayet edilmiştir: "Muhacirlerden birine Kur'an öğretmiştim. Bu zat bana bir yay hediye etti. Ben bunu Rasülüllah (sav) 'e anlatınca: *"Onu alırsan ateşten bir yay almış olursun"* buyurdu. Ben de yayı sahibine geri verdim. [162[162]]

Übey b. Ka'b, Kur'an'ın lafızlarının eda keyfiyetini, kıraat vecihleriyle ilgili hususiyetlerini öğrenmeye özen gösterirdi. Allahû Teâlâ, Peygamber Efendimiz (sav)'e Übey'e Kur'an okumasını emretmiştir. Enes b. Malik (r.a)'dan şöyle rivayet edildi: Rasûlullah (sav) Übey b. Ka'b'a: *"Allah bana Lemyekünillezîne kefeni suresini sana okumamı emretti"* buyurdu. Übey

"Allah benim adımı da andı mı?" dedi. Peygamber Efendimiz (sav)

"Evet" deyince Übey b. Ka'b sevincinden ağladı.[163[163]] Bu hadis-i şerif sahabe içerisinde Übey b. Ka'b'ın faziletine işaret ettiği gibi, onun kıraat ilmindeki yerine de işaret etmektedir.

Übey b. Ka'b, kıraati bizzat Rasülüllah (s.a.v)'den almıştır. O, Hz. Ömer'e "Ben Kur'an-ı Kerîm'i daha taze iken bizzat Cebrail (a.s)'dan alan zattan aldım" demiştir. [164[164]]

Kur'an-ı Kerim'e karşı duyduğu rağbet ve arzu Übey b. Ka'b'ın faziletini artırmış, bu. sebeple Rasûiullah (sav)'in takdirini, ashabın saygısını kazanmıştır.

Übey b. Ka'b aynı zamanda Rasülüllah (sav) zamanında fetva veren az sayıda sahabeden biridir. Muhammed babası Sehl'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Rasülüllah (sav) zamanında fetva veren, üçü muhacir ve üçü ensardan olmak üzere altı kişi idi. Muhacirlerden olanlar Ömer, Osman, Ali; ensardan olanlar da Übey b. Ka'b, Muaz b. Cebel ve Zeyd b. Sabit'tir."[165[165]]

Übey b. Ka'b, Rasülüllah (sav) zamanında idarî görevlerde de bulunmuştur. Rasülüllah (sav) onu Belî, Uzre ve Benî Sa'd kabilelerinin zekâtlarını toplamak üzere görevlendirmişti. Übey b. Ka'b bu görevi esnasında karşılaştığı bir vakıayı şöyle anlatır:

"Rasülüllah (sav) beni Belî, Uzre ve Benî Sa'd b. Huzeym b. Kadâa kabilelerinin zekatlarını toplamak üzere gönderdi. Onların zekâtlarını topladım. Nihayet onlardan sonuncu adamın yanma vardım. İçlerinde bu adamın evi ve köyü Medine'de Rasülüllah (sav)'e yakın olanı idi. Bu adam bana bütün malını topladı. Ben de zekât olarak almaya henüz iki yaşma girmiş bir dişi deveden başkasını bulamadım. Kendisine onu alacağımı söyledim. Mal sahibi, "Bunun sütü de yok, yük taşımak için de elverişli değil. Allah'a yemin ederim ki senden önce zekât toplamaya gelen ne Rasûlüllah'a ve ne de onun elçisine malımdan sütü olmayan ve yük taşımaya da elverişli olmayan bir deveyi vermedim. İşte genç, semiz 'dişi deve. Onu al." dedi.

Ben ona, "Bana emredilmeyen şeyi almam. İşte Rasülüllah (sav) sana yakın, istersen ona gider, bana söylediklerini anlatırsın. Şayet o, kabul ederse, eder, etmezse reddeder" dedim. Adam:

"Bunu yapacağım" dedi ve benimle çıktı, bana vermek istediği deveyi de aldı. Rasûlüllah(sav)'e gelince:

Yâ Rasulüllah, malımın zekâtını almak için elçin geldi. Malımı topladım. O, sütü olmayan ve yük taşımaya da

---

[157[157]] İbnü'l-Esir, Üsdu'l-Gabe
[158[158]] Zehebî, Siyer, I, 280
[159[159]] İbn ü'l-Kayyim, İ'lâmu'l-Muvakkiîn, I, 6
[160[160]] Zehebî, Siyer, 1, 392
[161[161]] Buharî, Menakibu'l Ensar 17; Tirmizî, Menâkib 33
[162[162]] İbn Mace, Ticarât, 8
[163[163]] Tecrid-i Sarih Tercümesi, X, 21
[164[164]] Ahmed b. Hanbel, Müsned V, 117
[165[165]] İbn Sa'd, aynı eser, II, 350

elverişli olmayan henüz iki yaşına girmiş bir deveyi seçti. Ben kendisine alması için genç, semiz bir dişi deve gösterdim, almaktan imtina etti. İşte o deveyi getirdim, al ya Rasûlullah" dedi. Peygamber Efendimiz (sav); *"Senin üzerine borç olan Übey b. Ka'b'in ayırdığı devedir. Sen kendi rızanla daha iyisini vermek istersen, onu kabul ederiz ve Allah bundan dolayı sana ayrıca mükafat verir,"* buyurdu. Adam:
"Ben de bu maksatla onu getirdim, buyur al, yâ Rasıılullah!" dedi.
Hz. Peygamber (sav) devenin alınmasını emretti ve malının bereketlenmesi için dua etti. [166[166]]
Übey b. Ka'b'ın, Rasûlullah (sav)'in vefatından sonra ilk halife Hz. Ebû Bekir zamanında da mühim görevler yaptığını görüyoruz. Hz. Ebû Bekir mühim bir mesele ile karşı karşıya gelip çözümünü Kur'an ve sünnette bulamadığı zaman ashâbın seçkin alimlerini toplar, onlarla istişarede bulunurdu. Übey b. Ka'b da Hz. Ebû Bekir'in danışma meclisi üyelerinden idi. Aynı zamanda Hz. Ebû Bekir döneminde fetva vermekle görevli meşhur fakihlerden biri idi.[167[167]] Bu dönemde onun Kur'an'm cem'i için kurulan komisyonda görev aldığını da görüyoruz.
Übey b. Ka'b, ikinci halife Hz. Ömer'in de teveccühünü kazanmıştır. Hz. Ömer, Übey b. Ka'b'a çok hürmet eder, ondan yararlanır ve ona Seyyidü'l-Müslimin (Müslümanların ulusu) derdi.[168[168]] Hz. Ömer'in hilafeti döneminde onun şura meclisinde çalışır ve kabilesi Hazrec'i temsil ederdi. Aynı zamanda fetva işleri ne de bakardı. Hz. Ömer bir zaman halka hitabında şöyle demiştir:
"Kur'an'dan sormak isteyen Übey b. Ka'b'a gelsin, feraizden sormak isteyen Muaz'a, mal isteyen de bana gelsin. Çünkü Allah beni hazinedar ve dağıtıcı kıldı."[169[169]]
Hz. Ömer zamanında teravihi cemaatle ilk kıldıran da Übey b. Ka'b olmuştur. Hz. Peygamber (sav) zamanında, onun vefatından sonra ilk halife Hz. Ebû Bekr, daha sonra kısmen de Hz. Ömer zamanında teravih namazı cemaatle değil, münferid olarak kılınmıştır. Bir defa Hz. Ömer mescide gidince halkın dağınık bir şekilde teravih namazı kıldıklarını gördü. Kimi tek başına kılıyor, kimi küçük bir cemaat oluşturmuş kılıyorlardı. Hz. Ömer bütün halkı bir tek imamın arkasında toplamayı düşündü ve ertesi gün Übey b. Ka'b'ı teravih imamı tayin edip cemaati onun arkasına topladı. Böylece teravih namazı cemaatle kılınmaya başlandı. [170[170]]
Hz. Ömer, hilafeti zamanında fetva işleri üzerinde hassasiyetle durur, ancak bu işe ehil olanların fetva vermesine müsade ederdi. Onun zamanında ancak Hz. Osman, Hz. Ali, Muaz b. Cebel, Abdurrahman b. Avf, Übey b. Ka'b, Zeyd b. Sabit, Ebu Hureyre ve Ebu'd-Derdâ gibi tayin ettiği zatlar fetva verirdi. [171[171]]
Übey b. Ka'b, Hz. Ebû Bekir döneminde olduğu gibi Hz. Ömer döneminde de danışma meclisi üyesi idi. Çeşitli konularda fikri alınır, görüşlerine değer verilirdi.[172[172]]
Übey b. Ka'b tefsir sahasında da ashabın önde gelenlerinden biri olup Medine tefsir ekolünün reisi olarak kabul edilmiştir. Celaleddin es-Suyutî (ö. 911/1505) tefsir sahasında meşhur olan sahabelerin on kişi olduğunu belirtmiş, bunlar içerisinde de kendilerinden en çok tefsir rivayet edilenlerin Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Abbas ve Übey b. Ka'b olduğunu belirtmiştir.[173[173]]
Übey b. Ka'b vahiy kâtibi olması sebebiyle Rasûlullah (sav)'in fiil ve hareketlerine muttali bir sahabî idi. Kütüb-i Sitte'de kendisinden altmış küsur rivayet edilmiştir. Bakiy b. Mahled (ö. 276/889)'in Müsned'inde Übey b. Ka'b'ın yüz altmış dört hadisi vardır. Bunlardan üçü hem Buhari'de ve hem de Müslim'de vardır. Ayrıca Buhari üç hadisi tek başına rivayet etmiş ,yedi hadisi de yalnız Müslim rivayet etmiştir.[174[174]] Übey b. Ka'b in rivayet etmiş olduğu "hadislerden birinin anlamı şöyledir: Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu:
“Ademoğlunun bir vadi dolusu malı oisa, bir ikincisini ister. İki vadi dolusu malı olsa, bir üçüncüsünü de ister. Ademoğlunun içerisini topraktan başka bir şey doldurmaz. Allahu Teâlâ ise tevbe edenin tevbesini kabul eder.”[175[175]]
Übey b. Ka'b'm vefat tarihi ihtilaflıdır. El-Vakidî der ki, "Bir kısım hadiseler onun Hz. Ömer'in hilafeti döneminde olduğuna delalet etmektedir.
Yakınları ve başkalarının onun Medine'de hicri 22 senesinde öldüğünü söylediklerini gördüm. Hz. Ömer "Bugün Müslümanların ulusu öldü" demiştir. Onun Hz. Osman'ın hilafeti döneminde hicri 30'da öldüğünü söyleyenler de olmuştur. Bize göre bu daha doğrudur. Çünkü Hz. Osman (R.anh) ona Kur'an'ı cem etmesini emretmiştir.[176[176]]
Sahabenin fıkhında Kur'an; ruhun gıdası, kalbin cilası, hayatın da şifasıdır. Sahabe Kur'an'sız gün geçirmemiştir. Kur'an öğrenmek isteyenlerin adresi olmak, sahabenin fıkhından pay almış olmanın alâmetidir. Sahabenin fıkhına göre her müslümanın evi bir Kur'an kursudur ve Kur'an kursu da olmalıdır.

166[166] Ahmed b. Hanbe!, Müsned, V, 142
167[167] İbn Sa'd, Tabakat, II, 350
168[168] Tecrid X, 22
169[169] Zehebî, Siyer I, 394
170[170] Buharı, Teravih, I; Tecrid-i Sarih Tere, IV, 75-76
171[171] M. Siblî, Asr-ı Saadet, Tere. Ö. Rıza, Doğrul, İst. 1974, VI, 369
172[172] İbn Sa'd a.g.e, II, 350; M. Siblî, a.g.e., IV, 334
173[173] bk. Suyutî, el-İkten, II, 187
174[174] Zehebi, Siyeru A'lami'n-Nübela I ,402
175[175] Tirmizî
176[176] İbn Sa'd, Tahikat, m, 502; Zeheb, I, 400

Hz. Üseyd Bin Hudayr (R.Anh)

Medine'ye İslâmiyeti öğretmek için gelen Mus'ab bin Umeyr Medine'de fevkalâde bir gayretle çok kimsenin müslüman olmasını sağladı. Faaliyetlerini yürütmek üzere Sa'd bin Mu'âz'ın teyzesinin oğlu olan Es'ad bin Zürâre'nin evine yerleşmişti. Bu sebeple Sa'd bin Mu'âz, o zaman Araplar arasında akrabaya karşı hakaretten kaçınmak adet olduğu için, bu işe mani olma teşebbüsünde de bulunamadı.
Ancak bir kabile reisi olarak bu işe de el koymak istiyordu. Bu maksatla kabilesinin ileri gelenlerinden Üseyd bin Hudayr'a dedi ki:
“Sen, işini iyi bilen, kimsenin yardımına muhtaç olmayan bir adamsın! Zayıflarımızın inançlarını bozmak için mahallemize gelmiş olan bu adamı, yanımıza gelmekten men et! Es'ad bin Zürâre akrabam olmasaydı, bu işi kendim hallederdim.”
Bunun üzerine Üseyd bin Hudayr, Mus'ab bin Umeyr'in bulunduğu eve giderek dedi ki:
“Sizi, bize getiren sebep nedir? Zayıflarımızın inançlarını mı bozacaksınız? Eğer, hayatından olmak istemiyorsan yanımızdan ayrılıp gidersin.”
Mus'ab bin Umeyr, ona yumuşak bir sesle cevap verdi:
“Hele biraz otur, sözümüzü dinle! Beğenirsen kabul edersin, beğenmezsen dinlemekten yüz çevirirsin.”
Mus'ab bin Umeyr ona, Kur'ân-ı Kerim okudu. İslâmiyeti anlattı. Onun tatlı konuşması, insanın kalbine işleyen sözleri ve hoş sesiyle okuduğu Kur'ân-ı Kerîm âyetleriyle, kendinden geçen Üseyd bin Hudayr dedi ki:
“Bu, ne kadar güzel, ne kadar yüce söz. Bu dîne girmek için ne yapmak lâzımdır?”
Ne yapması lâzım geldiğini anlattılar ve Üseyd bin Hudayr, Kelime-i Şehâdet söyliyerek müslüman oldu. Büyük bir huzur içerisinde olduğu hâlde Mus'ab bin Umeyr'e şöyle dedi:
“Arkamda bir adam var. Ben hemen gidip onu size göndereyim. Eğer o müslüman olursa, Medine'de onun kavminden îmân etmedik hiç kimse kalmaz.”
Sonra kalkıp süratle gitti. Doğruca Sa'd bin Mu'âz'ın yanına varınca, Müslüman olduğunu söyledi.
Bunu gören Sa'd şaşırarak hiddetlendi ve Mus'ab bin Umeyr'in yanına koştu. Sert ve kızgın bir tavırla konuşmaya başladı.
Mus'ab bir Umeyr, ona da gayet yumuşak konuştu ve oturup biraz dinlemesini söyledi. Sa'd, bu nâzik konuşma karşısında yumuşayıp oturdu ve konuşulanları dinlemeye başladı.
Mus'ab bin Umeyr, ona da İslâmiyeti anlattı ve Kur'ân-ı Kerîmden bir miktar okudu. Kur'ân-ı Kerîm okunurken Sa'd'ın yüzü birdenbire değişiverdi. O da orada müslüman oldu. Kendinde duyduğu üstün bir hâlin ve rahatlığın şevkiyle derhal kavminin yanma gidip, onlara müslüman olduğunu söyledikten sonra sözlerini şöyle tamamladı:
Hepiniz îmân etmedikçe sizin erkek ve kadınlarınızla konuşmak bana haram olsun!
Bunun üzerine kavmi hep birden İslâmiyeti kabul etti. O gün kabilesinden iman etmedik kimse kalmadı.
Üseyd bin Hudayr bütün güç ve kuvvetini, maddî ma'nevî imkânlarını İslâm uğrunda kullandı. Medîneli Müslümanlardan 75 kişi ile ikinci Akabe bey'atına katıldı. Peygamberimizin bu Müslümanlar içerisinden seçtiği on iki temsilciden birisi de Üseyd bin Hudayr'dır.
Hz. Üseyd, Rasûlüllah efendimizin bütün savaşlarında yer aldı. Canını ve varlığını bu yola adadı. Uhud savaşında Evs kabilesinin sancağı Hz. Üseyd'de idi. Bu savaşta cesaret ve şecaat örnekleri gösterdi. Yedi yerinden ağır bir şekilde yaralandı.
Mücahidler Medine'ye döndükten hemen sonra, Peygamber efendimiz, müşriklerin geri dönüp Medine'ye baskın yapma ihtimalini göz önünde tutarak, Hz. Bilâl'e, "Rasûlüllah düşmanınızı takip etmenizi emrediyor!" diye seslenerek müslümanlara duyurmasını emretti.
Dertlerini unutturdu.Bu sırada Üseyd yaralarını tedavi ettirmek istiyordu. Rasûlullah'm da'vetini işitince dedi ki:
“İşittim, Allah'ın Rasûlünün emrine boyun eğiyorum!”
Sonra Üseyd bin Hudayr, silâhını eline aldı. Yaralarının tedavisine ehemmiyet vermeyerek Peygamberimizin yanına geldi. Hazır olduğunu söyledi. Cihâd da'veti ve Rasûlullah'ın emri, ona, bütün dert ve yaralarını unutturmuştu.
Uhud savaşından sonra bir gün Mekkeliler Peygamber efendimizi öldürmesi için bir bedeviyi kiralık katil tuttular. Bedevi Medine'ye gelerek Peygamber efendimizin bulunduğu yeri öğrendi. Peygamber efendimiz bu sırada Abdülesheloğullarının yanında idi.
Ashâb-i Kiram Peygamberimizin mübarek sohbetini tatlı tatlı dinlerken, bedevi girdi. Peygamberimiz adamın durumundan şüphelenmişti. Buyurdu ki:
“Şu adamın niyeti kötü. Suikastte bulunmak istiyor.” Az sonra bedevi yaklaşarak sordu:
“Abdülmuttalib'in torunu hanginizdir?” Peygamberimiz;
“Abdülmuttalib'in oğlu benim,” diye karşılık verdiler.
Bedevî, kötü maksadını gerçekleştirmek üzere Resûlüllaha doğru ilerlerken, Üseyd bin Hudayr eteğinden tutarak hızla çekti. Bir anda bedevinin, elbisesi içerisinde gizlediği hançeri ortaya çıktı. Hz. Üseyd, adamın yanına vararak onu te'sîrsiz hâle getirdi. Bedevî, "Canımı bağışla, yâ Muhammed!" diye bağırıyordu.
Peygamber efendimiz bedeviye buyurdu ki:
“Bana doğrusunu söyle, buraya niçin geldin? Eğer doğrusunu söylersen doğruluk sana fayda verir. Yalan

söylersen bu senin için iyi olmaz. Yapmaya kalkıştığın işten zâten haberim var.”
Bunun üzerine bedevî, kendisinin müşrikler tarafından kiralandığını itiraf etti. Alemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber efendimiz, kendisini öldürmeye gelen bedeviye;
Ben seni serbest bırakıyorum. Nereye gitmek istersen git, yahut senin için bundan daha hayırlı olanı tercih et! buyurarak onu İslâma da'vet etti.
Bedevî Peygamberimizin bu âlicenaplığı karşısında, hiç tereddüt etmeden:
Allah'tan başka ilâh yoktur. Sen de muhakkak Allah'ın Resulüsün, diyerek Müslüman oldu.
Hendek savaşının uzaması üzerine Resûlüllah efendimiz, çeşitli kabilelerden meydana gelmiş olan müşrik ordusunu zayıf düşürerek morallerini bozmayı plânladı. Bunun için, Gatafanların kumandanı Uyeyne bin Hisn ile Haris bin Avf'a şöyle bir haber gönderdi:
Müslümanları muhasaradan vazgeçip, yurtlarına döner giderlerse, kendilerine, Medine'nin yıllık meyve mahsûlünün üçte birini veririm. Fakat onlar üçte bire razı olmadılar ve mahsûlün yarısını istediler. Peygamberimiz daha fazla vermeyince, sonunda buna razı oldular. On kişilik bir heyetle Peygamberimizin huzuruna geldiler. Ne hakla ayaklarım uzatıyorsun Onlar Resûlüllahla görüşürlerken Üseyd bin Hudayr bir vesileyle Peygamberimizin yanma girdi. Uyeyne bin Hisn'in Rasûlullahın karşısında ayağını uzatarak saygısız bir şekilde oturduğunu gördü. Bu saygısızca davranışa tahammül edemedi ve sert bir şekilde çıkıştı:
“Topla ayaklarını! Rasûlullahın önünde ayaklarını ne hakla uzatıyorsun? Eğer Resûllahın huzurunda olmasaydın, vallahi şu mızrağımı sana saplardım.”
Gatafan kumandanının ne maksatla geldiğini öğrenince de Peygamberimize hitaben son derece saygılı bir şekilde dedi ki:
“Yâ Rasûlallah! Bu, Cenâb-ı Haktan gelen bir emir ise onu yerine getiriniz. Eğer bu işin altında ulvî bir gayeniz varsa, dilediğinizi yapın. Ona da bir diyeceğim yoktur. Şayet bunlardan başka, bize zarar gelmemesi için buna başvuruyorsanız, vallahi bizini onlara kılıçtan başka verecek bir şeyimiz yoktur. Onlar ne zaman bizden birşey koparmayı umdular ki, şimdi umabilsinler.”
Üseyd bu sözleriyle, Allah Rasûlünün yapılmasını arzu ettiği bir işi, nefsi istemese de teslimiyetle kabul edeceğini ortaya koyarak, Resûlüllaha olan bağlılığını açık bir şekilde göstermiş oldu. Diğer taraftan, bu sözler, onun, Allah ve Rasûlünün yolunda her türlü tehlikeyi göze alacağının ve müşriklere hiçbir şekilde tâviz vermeye yanaşmayacağının da bir ifadesiydi.
Üseyd bin Hudayr'ın bu konuşması Rasûlüllahı sevindirdiği gibi, orada bulunan Sahâbîleri de gayrete getirdi. Bunun üzerine Peygamber efendimiz, Gatafanlılarla anlaşmaktan vazgeçti.
Uyeyne bin Hisn ile Haris bin Avf, son derece ümitsiz ve üzüntülü olarak oradan ayrıldılar. Ashabın ihlâs, sabır ve metanetlerini, Peygamberimizin emirlerine göre hareket etmekten vazgeçmeyeceklerini görünce, Medine'yi hiçbir şekilde ele geçiremeyeceklerini anladılar. Karargâhlarına gittiler.
Kabilelerinden neticeyi soranlara da şöyle itirafta bulundular:
Meseleyi halledemedik. Biz, son derece basiretli, ileri görüşlü ve Peygamberleri uğrunda canlarım seve seve feda edebilecek bir kavim gördük. Biz de mahvolduk, Kureyşliler de mahvoldular. Kureyşliler Muhammed'e birşey yapamadan dönüp gidecekler. Muhammed de Benî Kurayza Yahûdîlerinin üzerine düşecek. Gebersinler, Cehenneme gitsinler. Muhammed bize Yahudiler gibi zp.arlı değildir. Böylece Peygamberimizin düşündüğü gerçekleşmiş oldu. Gatafanlılar muhasaradan vazgeçerek yurtlarına döndüler.
Üseyd bin Hudayr, Mekke'nin fethine de katıldı. Hz. Ebû Bekir ile birlikte Peygamberimizin hemen yanıbaşında yer aldı. Huneyn ve Tebük savaşlarında Evs kabilesinin sancaktarlığını yaptı.
Peygamber efendimizin, "Ne iyi kimsedir!" şeklinde methine mazhar olan Üseyd bin Hudayr'ın sesi çok güzeldi. Bu sesini Kur'ân-ı kerîm okumakla süslerdi. Okumaya başladığı zaman bambaşka bir âleme giderdi.
Bir gece hurma sergisinde Bakara sûresini okuyordu. Yanında bağlı bulunan alı birden şahlandı. Hz. Üseyd okumayı kesti, at sakinleşti. Tekrar okumaya başladı, at yine şahlandı. Üseyd sustu, at da sakinleşti. Üseyd tekrar okumaya başladığında at yine şahlandı. Ondan sonra da artık okumaktan vazgeçti.
Atının yanına gitti, başım kaldırdı, semâya baktı. Birden şaşırdı. Çünkü, başının üzerinde gölgeye benzer bir sis içinde kandiller gibi birçok parıltılar gördü. Daha sonra bu gölge tabakası, içinde ışık manzûmesiyle birlikte semâya çekilip gitti ve görünmez oldu.
Hz. Üseyd, sabah olur olmaz hemen Peygamberimize koştu ve durumu anlattı. Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:
“Ey Hudayr'ın oğlu! Bilir misin, onlar nedir?”
“Hayır, yâ Rasûlallah!”
“Ey Üseyd, onlar meleklerdi. Senin Kur'ân-ı Kerîm okuyan sesine gelmişlerdi. Sesini dinliyorlardı. Eğer okumaya devam etseydin, sabaha kadar seni dinlerler, insanlar da kendilerini seyrederlerdi. Onlar insanlardan gizlenmezlerdi.”
Üseyd bin Hudayr, ilimden bir hakikat öğrenebilmek için, ba'zan geç saatlere kadar Rasûlüllahla sohbet ederdi. O meseleyi öğrenmeden rahat edemezdi.
Hz. Üseyd, Kur'ân-ı kerîm okumak ve dinlemekten, Rasûlüllahın sohbetinde bulunmaktan o derece huzur duyuyordu ki, adetâ bunlar ondan bir parça olmuştu. Bir sözünde, bu durumunu şöyle ifâde eder:
Bütün arzum, ömrümü üç hâl üzere geçirmek ve bu hâllerden hiçbir zaman ayrılmamaktır. Bunlar: Kur'ân-ı

kerîm okuduğum veya dinlediğim zamanki hâlim. Rasûlüllah (sav)'m hutbesini, konuşmasını dinlediğim zamanki hâlim ve bir cenazeyi gördüğüm zamanki hâlim.
Bir gün, yine bir arkadaşıyla birlikte Rasûlullahın sohbetinde bulunmuşlardı. Huzurdan ayrıldıklarında ortalık iyice kararmıştı. Ellerindeki baston ışık vermeye, yollarını aydınlatmaya başladı. Birbirlerinden ayrıldıktan sonra ışık ikiye ayrıldı. Her biri kendi bastonunun aydınlığında yürüyerek evlerine gittiler.
Hz. Âişe-i Sıddîka buyurur ki: Ensârdan üç zât var ki, fazilet yönünden hiç kimse, onların üstünde sayılmazdı. Bunların üçü de Abdülesheloğullarından olup, Sa'd bin Mu'âz, Üseyd bin Hudayr ve Abbâd bin Bişr idi. Hz. Üseyd, Hicretin 20. yılında, Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında vefat etti. Cenaze namazını Hz. Ömer kıldırdı. 177[177]
Sahabe nesli, hayırlı işlerin takibçisidir. Hayrda yarışmak, birr ve takvada birleşip yardımlaşmak, sahabenin sürekli üzerinde bulunduğu bir hâldir. Sahabenin izinde gitmek istiyorsak başka bir ifadeyle sahabenin fıkhından nasiblenmek istiyorsak, hayr işleyelim, hayırlı işleri takip edelim, hayırlı hizmetlerde müslümanlara ortak olalım, hayrda yarışanları destekleyelim, birr ve takvada kardeşlerimizi yardımsız bırakmayalım.

177[177] Siyenı A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Hz. Üsame Bin Zeyd (R.Anh)

Üsame b. Zeyd b. Harise b. Surâhîl ashabın ileri gelenlerinden biri olup, Rasûlullah (s.a.s)'m azadh kölesi Zeyd b. Hârise'nin oğludur. Künyesi, Ebû Muhammed'dir. Değişik rivayetlere göre; Ebû Zeyd, Ebû Yezîd ya da Ebû Hârice olarak da çağırılmaktaydı.1[1]

Üsame'nin annesi Ümmü Eymen (ki, asıl adı Bereke'dir) Râsûlûllah (sav)'in babası Abdullah'ın cariyesi ve aynı zamanda Peygamberimizin dadısı idi. Abdullah vefat edince, Rasûlullah onu azad etti. Zeyd b. Harise b. Surâhîl de Hz. Hatice'nin kölesiydi. Hz. Hatice Peygamberimizle evlenince, Zeyd'i kendisine hediye etti. Rasûlullah (sav) de onu azad edip Ümmû Eymen'le evlendirdi. Üsame, işte bu evlilik sonucu dünyaya geldi. 2[2]

Üsame ile Eymen, aynı anadan kardeştirler, fakat babaları ayrıdır. Üsame, İslâm döneminde, muhtemelen Rasûlüllah (sav)'ın risâletinin dördüncü yılında Mekke'de doğdu. El-İsâbe'de kaydedildiğine göre, Hz. Muhammed (sav), vefat ettiği zaman Üsame 18-20 yaşlarında bulunuyordu.3[3]

Rasûlullah (sav), Üsame ve babasını çok severdi. Bu nedenle kendisine; "Rasûlullah'ın sevdiği" anlamına gelen "Hibbu Rasûlullah" ya da "el-Hibbu İbnü'l-Hubbi" denirdi. Peygamber (sav)'in, Üsame'yi sevdiğine dair şöyle bir hadis rivayet edilmektedir:

"Şüphesiz Üsame b. Zeyd bana, insanların en sevi mi isidir. Sizin iyilerinizden olmasını umuyorum. Onun hakkında iyilik tavsiyesinde bulununuz."4[4]

Hz. Âişe'den rivayet edilen şu hadise de Rasûlüllah (sav)'ın daha çocuk iken dahi onu ne kadar sevdiğini gösteriyor. Hz. Aişe (R.an) diyor ki; "Bir gün Üsame 'nin ayağı kapının eşiğine takılarak yere düştü ve yüzü yaralandı. Allah'ın Rasûlü bana; "*Yüzündeki pisliği temizle*" dedi Ben onu kirli görerek denileni yapmadım. Bunun üzerine Rasûlüilah (s.a.s); yüzündekileri emerek tükürmeye başladı.5[5]

Yine, Urve İbnü'z-Zübeyr'den rivayet edildiğine göre, Peygamberimiz, Üsame'nin gelmesini bekleyerek Arafat'tan inmeyi tehir etti. Üsame çıkıp geldiğinde, onun siyah, basık burunlu bir çocuk olduğunu gören Yemenliler, onu küçümseyerek; "Biz bunun yüzünden mi hapsedildik?" dediler. Râvî, Yemenlilerin, Hz. Ebû Bekir zamanında bu yüzden irtidat edip İslâm'dan çıktıklarını söyler. 6[6]

Üsame de bir çok sahabe gibi, küçük yaştan itibaren savaşlara katılmayı arzulamıştır. Nitekim Uhud günü onbeş yaşından küçük olmasına rağmen kendi yaşıtları olan, Abdullah b. Ömer, Zeyd b. Sabit, Berâ b. Âzib, Arcir b. Hazm ve Üseyd b. Zühayr'le beraber savaşa iştirak etmek istemiş, fakat, Rasûlûllah (sav) yaşlan küçük olduğu için bu isteklerini kabul etmemiş ve savaş başlamadan onları Medine'ye geri göndermiştir. Hendek günü ise savaşmalarına izin verdi. 7[7]

Üsame, Uhud savaşından sonraki tüm savaşlara katıldığı gibi, bir çok seriyyede de önemli görevler üstlenmiştir. Huneyn gazvesinde; Müslümanlar darmadağın olup sağa sola kaçışırlarken, Rasülüllah (sav)'m çevresinde sayılı birkaç sahâbî kalmıştır ki, bunlardan biri de Üsame b. Zeyd'dir. 8[8]

Üsame'nin kendisinden rivayet edildiğine göre; katıldığı seriyyelerin birinde, düşman safında Müslümanlara karşı savaşan birine karşı kılıç çekince, o şahıs; "Eşhedü en lâ ilahe illallah" diyerek şehâdet getirdi. Fakat Üsame yine de onu öldürdü. Dönüşte, durumu Rasûlüllah (sav)'e 'haber verince, Allah Rasûlü, "Lâ ilahe illallah" diyen birini ne diye öldürdüğünü sorar. Üsame; "Ey Allah'ın Rasûlü! O ölümden kurtulmak için böyle söyledi" dedi. Rasûlüllah (sav), "*Sen onun kalbini yanpta baktın mı?*" Fakat, Rasûlüllah, bu soruyu aynı şekilde defalarca sordu. Üsame, neredeyse Müslümanlığından şüpheye düşecek hale geldi. Kendi kendine; "Allah'a söz veriyorum, bundan böyle lâ ilahe illallah diyen hiçbir kimseyi öldürmeyeceğim" dedi. 9[9]

İfk olayında Rasûlüllah (sav) ashabından bazılarına danışarak Hz. Aişe hakkında görüşlerini öğrenmek istedi. Bu arada Üsame'ye de düşüncesini sordu. Üsame, Hz. Âişe'den övgüyle bahsederek, onu böylesi çirkin bir iftiradan tenzih etti. 10[10]

Rasûlüilah (sav) H, 11. yılda, büyük bir ordu hazırlayarak Üsame'yi bu orduya kumandan tayin etti. Üsame'nin komutası altında ashabın birçok iîeri gelenleri vardı. Bunlardan bazıları; Ebu Bekir, Ömer, Ebu Ubeyde, Sa'd b. Ebî Vakkas, Saîd b. Zeyd, Katâde b. en-Nu'mân ve Seleme b. Eslem'dir. Bunun üzerine, halktan bazı insanlar; "Peygamber, ilk muhacirlere bir çocuğu komutan tayin etti!" diyerek ileri geri konuşmaya başladılar. Bunu duyan Rasûlüllah, çok kızdı ve minbere çıkarak cemaate şöyle seslendi: "Üsame hakkındaki sözleriniz bana ulaştı. Siz onun komutanlığını tenkid ettiğiniz gibi, daha önce babasının kumandanlığını da tenkit etmiştiniz. Gerçek şu ki, o komutanlığa layıktır. Nitekim babası da komutanlığalayıktı.11[11]

1[1] İbn Abdi'l-Beri, el-İstiâb fi Marifeti'l Ashâb, Kâhire; I, 75 t.y, İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe Marifeti's-Sahabe I, 79
2[2] İbn Sa'd, et-Tabakatu'l-Kübrâ, Beyrut 1957, VIII, 223; İbn Abdil-Berr, a.g.e., I, 75; İbnül Esîr, a.g.e., I, 79
3[3] el-İsâbe, Beyrut, t.y., I, 29
4[4] İbnü'l-Esîr, a.g.e., I, 79; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., I, 76
5[5] İbnü'l-Esîr, a.g.e., 1, 80
6[6] İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., I, 76
7[7] İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviyye, Mısır 1955,13,66
8[8] İbn Sa'd, a.g.e., II, 151; İbn Hişam, a.g.e., II, 443; İbnü'l-Esîr, el- Kâmil fi't-Târîh, Beyrut 1965, II, 263
9[9] İbn Sa'd, a.g.e., 11,119; İbnü'l Esîr, Üsüdü'l Gâbe, I, 80; İbn Hişam, a.g.e., il, 622; İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, II, 226
10[10] İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, 11,197; İbn Hişam, a.g.e., 11,301
11[11] İbn Sa'd a.g.e., II, 189/ 190; el-Askalânî, a.g.e., I, 29

Üsame, söz konusu ordusuyla hareket etmek üzereyken, Allah Rasûlü dâr-i bekaya irtihal etti. Bunun üzerine Üsame, Medine'ye geri dönerek, Rasûlüllah (sav)'ın yıkanması, tekfin ve defnedilmesi işlerinde Hz. Ali'ye yardım etti. Defin işi tamamlandıktan sonra, Üsame ordusunun başına geçerek, Şam'a doğru hareket etti. 12[12]
Usame, Ebu.Bekir (R.a) ve Ömer (R.a) zamanında yapılan birçok savaşa iştirak etmiştir. Bunlardan biri, Müseylemetü'l-Kezzab'a karşı yapılan savaştır ki, bu muharebede Halid b. Velid ile beraberdi. 13[13]
Hz. Ömer (R.a) divan teşkilatını kurunca, Rasûlüllah (sav)'e yakınlık derecelerine ve savaştaki başarılarına göre, Müslümanlara ulufe dağıtmaya başladı. Bu arada Üsame b. Zeyd'e dört bin veya beşbin dirhem kendi oğlu Abdullah'a ise ikibin dirhem verdi. Abdullah babasına "Neden Üsame'ye bana verdiğinden daha fazla verdin? Halbuki onun katılmadığı savaşlara ben katıldım" dedi. Buna karşı Hz. Ömer: "Allah Rasûlü Üsame'yi senden daha çok severdi. Üsame'nin babasını da senin babandan daha fazla seviyordu" diyerek oğlunu susturdu. 14[14]
Üsame; Hz. Osman (R.a)'ın öldürülmesiyle ortaya çıkan fitnelere bulaşmamış, Hz. Ali'ye de bey'at etmemiş, onunla herhangi bir savaşa katılmamıştır. Bu çekimserliğini; "Lâ ilahe illallah" diyen bir kimseyi Öldürmeyeceğine dair ettiği yeminle izah etmiştir. 15[15]
Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında meydana gelen çatışmalar sırasında Üsame bir süre Şam civarında bir beldede oturdu. Sonra Vadi'l-kura'ya geldi. Bir müddet de burada oturdu, ardından Medine'ye gitti ve Muaviye'nin hilafetinin sonlarına doğru Curf denilen yerde vefat etti.
Vefat tarihi çeşitli rivayetlere göre, H. 54, 58, ya da 59' dur. Ebû Hüreyre, İbn Abbas, Ebû Osman el-Hindî, Urve İbn Zübeyr, Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe, Ebû Vâil ve başkaları Üsame'den hadis rivayet etmişlerdir.16[16]
Sahabe neslinin en önemli vazifelerinin başında "uluhiyyet hukuku" ile "uhuvvet hukuku" nu muhafaza ve müdafaa etmek geliyordu. Her sahabe gücü nisbetinde "uluhiyyet hukuku" ile "uhuvvet hukuku" nu muhafaza ve müdafaa etmiştir, "uluhiyyet hukuku" ile "uhuvvet hukuku" nu muhafaza ve müdafaa etmeyenler, sahabenin yolundan ayrılanlardır.

Hz. Vahşi (R.Anh)

Vahşî, Hz. Hamza'nın Bedir savaşında öldürdüğü Tuayme'nin kardeşinin oğlu olan Cübeyr bin Mutim'in kölesi idi. Habeşli olduğu için, el ile ok ve mızrak atmakta usta idi. Uhud savaşında, Cübeyr buna demişti ki:
“Hamza'yı öldürürsen seni azat ederim!”
Daha o zamanlar müslüman olmakla şereflenmemiş olan Ebu Süfyan'ın hanımı Hind de, babasının ve amcasının intikamı için, Vahşî'ye mükâfat vaad etmişti.
Vahşî, Uhud'da taş arkasına pusuya girip, yalnız Hz. Hamza'yı gözetirdi. Hz. Hamza sekiz kâfiri öldürüp, saldırırken, Vahşî mızrağını atarak, onu şehit etti. Sonra, gidip durumu Hind'e haber verdi. Hind sevinip üzerindeki zinetlerin hepsini Vahşî'ye verdi. Daha da vereceğini söyledi.
Uhud savaşında Peygamberimiz birkaç kâfire beddua etmişti. "Vahşî'ye niçin lanet etmiyorsun" dediklerinde, buyurdu ki:
“Miracda, Hamza ile Vahşî'yi kolkola, birlikte cennete girerlerken görmüştüm!”
Hicretin sekizinci yılında, Mekke fethedildiği gün, Vahşî, Mekke'den kaçtı. Bir zaman uzak yerlerde kaldı. Sonra pişman olup, Medine'de mescide gelip, selam verdi. Rasûlüllah efendimiz selamını aldı. Vahşî' dedi ki:
“Ya Rasûlallah! Bir kimse Allah'a ve Rasûlü'ne düşmanlık yapsa, en kötü, en çirkin günah işlese, sonra pişman olup temiz iman etse, Rasûlüllah'ı canından çok seven biri olarak, huzuruna gelse, bunun cezası nedir?”
Resûlullah efendimiz buyurdu ki:
“İman eden, pişman olan affolun Bizim kardeşimiz olur.”
“Ya Rasûlallah! Ben iman ettim. Pişman oldum. Allahû Teâlâ'yı ve Onun Rasûlünü herşeyden çok seviyorum. Ben Vahşî'yim.”
Rasûlullah efendimiz, Vahşî adını işitince, Hz. Hamza'nın şehit edilmiş hâli gözünün önüne geldi. Ağlamaya başladı.
Vahşî, öldürüleceğini anlayarak kapıya yürüdü. Ashab-ı Kiram kılıçlarına sarılmış, işaret bekliyordu. Vahşî, Son nefesimi alıyorum" derken, Rasûlüllah (sav) onu af ettiğini beyan etti. Herkes, "öldürün!" emrini beklerken, Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:
“Kardeşinizi çağırınız!”
Kardeş sözünü işitince, saygı ile çağırdılar. Peygamber efendimiz Vahşî'ye, "affolunduğunu" müjdeleyerek buyurdu ki:
“Fakat, seni görünce dayanamıyorum, elimde olmadan üzülüyorum.”
Hz. Vahşî, Rasûlüllahı üzmemek için, bir daha yanına gelmedi. Mahcup, başı önünde yaşadı. Aynı mızrak ve okla yalancı peygamber Müseyleme'yi öldürdü ve İslam dinine büyük hizmet etti. Hz. Osman zamanında vefat

12[12] İbn. Sa'd a.g.e., 11,189,190, 277, 279; el-Askalânî, a.g.e., I, 29; İbnül-Esîr, el-Kâmil, II, 332
13[13] İbn Sa'd a-g-e., IV, 316
14[14] İbn Abdi’l-Berr, a.g.e.; İbn Sa'd, a.g.e., III; 296, 297; el-Askalânî, a.g.e., I, 29; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l Ğâbe, I, 80
15[15] İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., I, 77; İbnü'l-Esîr, Üsüdü'l-Gâbe, I, 80
16[16] İbn Abdi'l Berr, a.g.e., I, 77; İbnü'l Esir Üsüdü’l-Gâbe, I, 81; el-Askalâni, a.g.e., 1,129

etti. [17[17]]

İslâm'da kan dâvasını gütmenin yeri yoktur. İman hataları bağışlamanın başıdır. İman eden herkes geçmişte bize karşı hatası ne olursa olsun dinde kardeşimiz olur. Her müslüman geçmişteki günahlarına keffaret olabilecek sevablı işleri işlemekle mükelleftir. Hatada ısrar etmek değil, pişman olup tevbe etmek esastır.

Hz. Velid Bin Velid (R.Anh)

Velîd bin Velîd, meşhur Hâlid bin Velîd'in kardeşiydi. Bedir gazasında müşriklerin safında harbe katıldı. Müşrikler bu harpte yenilince, onu Abdullah bin Cahş esir aldı. Medine-i Münevvereye getirdi.

Kardeşlerinden henüz müşrik olan Hâlid bin Velîd ile Hişâm bin Velîd, onu esaretten kurtarmak; üzere Medine'ye geldiler. Abdullah bin Cahş kurtuluş akçesi verilmedikçe bırakmak istemedi. Kardeşlerinden Hâlid razı olduysa da, baba bir annesi ayrı kardeşi Hişâm kabul etmedi. Zırh karşılığı anlaştılar: Resûiullah efendimiz babalarının silâh ve teçhizatının verilmesini teklif etti. Bunu kabul ederek babalarının yüz dinar kıymetindeki kılıcı, zırhı ve miğferi karşılığında anlaştılar. Velîd'i esaretten kurtarıp, Mekke'ye doğru yola çıktılar.

Fakat Velîd, Mekke yolu üzerinde Medine'ye dört mil mesafedeki Zü'î-Huleyfe'de onlardan ayrılıp, Resûlullahın yanına geldi. İmân edip, Ashâb-ı Kiramdan oldu. Müslüman olduktan bir müddet sonra Mekke'ye kardeşlerinin yanına gelmişti. O zaman Hâlid bin Velîd sordu:

Madem ki Müslüman olacaktın, kurtuluş fidyesi ödemeden olsaydın ya. Babamızdan kalan hâtırayı elimizden çıkardın. Niçin böyle yaptın? Velîd de şu cevabı verdi:

Kureyşlilerin, esarete dayanamadı da Muhammed'e tabi oldu demelerinden korktum.

Kardeşleri onu Mahzûmoğullarından bazı Müslümanlarla, Ayâs bin Ebî Rebîa ve Ebû Seleme bin Hişâm'ın yanına hapsettiler. İmân ettiği için senelerce hapis yattı. İslâmiyetin azılı düşmanlarından amcası Hişâm ile müşrik akrabalarından çok zulüm ve işkence gördü.

Rasûlüllah efendimiz müşriklerin zulmüne uğrayan Ayâs bin Ebî Rebîa ile Ebû Seleme bin Hişâm ve kendisi için şöyle duâ ettiler:

İlâhî! Velîd bin Velîd'i, Seleme bin Hişâm'ı, Ayâs bin Ebî Rebîa'yı ve küffâr elinde bunalıp zayıf ve âciz görülen diğer mü'minleri kurtar.

Velîd Rasûlullah'ın duası bereketiyle bir fırsatını bulup, bağh bulunduğu yerden kaçtı. Medîne-i Münevvereye gelip, Rasûlüllah efendimiz ile buluştu. Rasûlüllah, Ayâs bin Ebî Rebîa ile Ebû Seleme bin Hişâm'ın hâlini sorunca, onların birbirlerine ayaklan ile bağlı, şiddetli azap ve işkenceler altında kıvrandıklarım haber verdi. Resûlüllah efendimiz onların hâline çok üzülüp, kurtarılma çârelerini aradı. Kimin kurtarabileceğini sorunca, senelerce işkence altında kalmasına rağmen, Velîd, büyük bir cesaret ve aşkla dedi ki:

“Yâ Rasûlallah! Onları ben kurtarır, Size getiririm.”

Tekrar Mekke'ye gelip, işkence gören Müslümanların yerini onlara yiyecek götüren bir kadım takip ederek öğrendi. Mazlumlar, tavansız bir binada hapisti. Geceleyin, ölümü de göze alarak büyük bir cesaretle duvardan sıyrılıp, mazlumların yanına vardı. İman etmekten gayrı bir suçları olmayan, müşriklerce bir taşa bağlanıp; Arabistan'ın çöl havasmdaki yakıcı sıcaklığında her türlü.zulme uğratılan mazlumları kurtarıp, devesine bindirdi. Medine'ye aç, susuz, yalın ayak üç günde geldiler. Parmakları taşların tahribatından parça parça olmuştu. Velîd bin Velîd kan revân içinde Resûlüllah'a kavuşmanın verdiği sevinç ve huzurla bütün sıkıntılarını unutuverdi. Velîd'in kardeşi Hâlid bin Velîd, şöyle anlatır:

Allahû Teâlâ, benim hayrımı dilediği zaman, kalbime islâmiyet sevgisini düşürdü. Beni, hayır ve şerri anlayacak hâle getirdi. Kendi kendime dedim ki:

Ben, Muhammed'e karşı her savaş yerinde bulundum. Bulunduğum savaş yerierinden hiçbiri yoktur ki, dönerken, aykırı ve yanlış bir iş üzerinde bulunduğumu ve Muhammed'in, muhakkak galip geleceğini içimde sezmiş olmayayım!

Resûlüllah efendimiz, Hudeybiye'ye çıkıp geldiği zaman, ben de, müşrik süvarilerinin başında yola çıktım. Usfan'da, Rasûlüllah efendimizle Ahâbına yaklaşıp gözüktüm. Resûlüllah efendimiz, bizden emîn bir surette Eshâbına öğle namazını kıldırıyordu. Üzerlerine, birden baskın yapmayı düşündükse de, gerçekleşmedi. Böyle olması da, hayırlı oldu.

Rasûlüllah efendimiz, kalbimizden geçenleri sezmiş olmalı ki ikindi namazını, Ashabına korku namazı olarak kıldırdı. Bu, bana çok te'sîr etti. Kendi kendime, "Bu zât, herhalde, Allah tarafından korunuyordur" dedim. Mekke'ye döndüğümde çeşitli düşünceler hâlinde bocalar bir vaziyette idim."Necâşî'ye mi gideyim? Halbuki, kendisi, Muhammed'e bağlanmış bulunuyor! Ashabı da, Onun yanında emniyet ve selâmet içinde barınıp duruyorlar. Yoksa, Herakliüs'ün yanma gideyim de dînimi bırakıp Hıristiyan mı olayım, ya da Yahudiliğe mi gireyim? Yahut, kendilerine tâbi olarak Acemlerle birlikte mi oturayım?" diye kendi kendime söylendim, düşündüm durdum. Ertesi sene, Rasûlüllah efendimiz umre için Mekke'ye gelip girince, O'ndan gizlendim. Kendisinin Mekke'ye girişini görmedim. Kardeşim, Velîd bin Velîd de umre için gelip Mekke'ye girmişti. Beni, arayıp bulamayınca, bana bir mektup yazmış ve mektubunda şöyle demişti:

[17[17]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyelü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el- Başa, Beyrut/ty

"Doğrusu, ben, senin İslâmiyetten böyle tedirgin olmak ve yüz çevirip gitmekteki görüşün kadar şaşılacak bir görüş görmedim! Halbuki, eğri yola gitmekten seni alıkoyacak bir akim da var! Aklını kullansan ya! İslâmiyet gibi bir dîni, kim bilmez ve tanımaz olabilir?! Rasûlüllah efendimiz, seni, bana sordu. "Hâlid, neredеdir?" dedi. Ben de, "Allah, onu getirir" dedim. Rasûlüllah efendimiz bunun üzerine buyurdu ki:
“Onun gibi bir adam, İslâmiyeti bilmez ve tanımaz olabilir mi? Keski o, bütün savaş ve çabalarını Müslümanların yanında, müşriklere karşı gösterseydi, kendisi için, ne kadar hayırlı olurdu! Biz, kendisini başkalarına tercih eder, üstün tutardık!”
"Ey kardeşim! En elverişli, en yararlı yerlerde kaçırmış bulunduğun fırsatlara acele yetiş!" Bana, kardeşimin bu mektubu gelince, gitmek için, acele ettim. İslâmiyete olan isteğim de arttı. Rasûlüllah efendimizin söyledikleri ise, beni çok sevindirdi, ferahlattı."
Hâlid bin Velîd daha sonra Medine'ye gelerek Müslüman oldu. [18[18]]
Hayırlı işlerde süratlanmak, sahabe sünnetindendir. Sahabeler hayırlı işleri geciktirmezlerdi. Fırsatları değerlendirir o hayırlı işleri hemen işliyorlardı.

Hz. Zeyd Bin Desinne (R.Anh)

Uhud savaşında bazı yakınları ölen müşrikler, müslümanlardan bunların intikamını almak istediler. Alçakça bir plân hazırladılar. Hemen de plânı tatbike koydular. Bu maksatla bir heyet Medine'ye gidip, Resulullahın huzuruna çıkarak şu ricada bulundular:
“Ya Rasûlallah! Bizim kabilelerimiz, İslâmiyeti kabul ettiler.”
Yalnız Kur'an-ı Kerim öğretmenine ihtiyacımız var. Lütfen bize; İslâmiyeti ve Kur'an-ı kerimi öğretecek kimseler yollar mısınız?
Sevgili Peygamberimiz kendilerine, 10 kişilik bir öğretmenler heyeti yolladılar. Başlarında, Asım bin Sabit hazretlerinin bulunduğu bu heyette, Mersed bin Ebî Mersed, Halid bin Ebî Bükeyr, Hubeyb bin Adiy, Zeyd bin Desinne, Abdullah bin Tarık, Muattib bin Ubeyd de bulunuyordu.
Bu öğretmenler kafilesi, geceleri yürüyerek, gündüzleri gizlenerek Hüzeyl kabilesi topraklarında, Reci suyu başında, seher vakti konakladılar.
Bu sırada yanlarında bulunan Adal ve Kare kabilesi heyetinden biri, bir bahane ile yanlarından ayrıldı. Hemen Lıhyanoğularına gidip, haber verdi. Çok geçmeden kafilenin etrafı sarıldı. 200'den fazla silahlı eşkıya oradaydı.
"Bize muallim lazım!" diyenler, çekip gittiler. O güzide müslümanları, eşkıya ile karşı karşıya bıraktılar.
Lıhyanoğulları mensupları, esir ticareti ile geçinirlerdi. Bu sebeple, "Teslim olun ve canınızı kurtarın!" teklifinde bulunuyorlardı. Asıl niyetleri, onları Mekke'de köle olarak satmaktı. Böylece çok para kazanacaklardı. Çünkü Mekke'li müşrikler, kendilerine, "Yakaladığınız her müslüman için, değerinden fazla para öderiz" demişlerdi.
Bunu müslümanlar da duymuşlardı. Onun için, aralarında istişare ederek, çarpışmaya karar verdiler. Arkalarını dağa dönüp, kılıçlarını çekip, Allahın dini uğrunda vuruşmaya başladılar.
İkiyüz kişilik düşmana karşı, görülmemiş bir kahramanlıkla çarpıştılar. Üzerlerine saldıran kuvvetten bir kısmını öldürdüler. Nihayet çarpışa çarpışa on sahabeden yedisi okla vurularak orada şehit düştü.
Sadece Hubeyb bin Adiy, Zeyd bin Desinne ve Abdullah bin Tarık kalmış, müşriklerle çarpışıyorlardı. Çok geçmeden müşrikler, onları sağ olarak yakaladılar. Üçünü de yayların kirişleri ile bağladılar. Mekke'ye götürmek üzere yola çıktılar.
Abdullah bin Tarık Mekkeli müşriklere götürülmeye razı olmadı. Gitmemek için zorlandı. "Vallahi ben size arkadaş ve yoldaş olmam! Şehit olan arkadaşlarım bana örnek ve önderdir" deyip, bir zorlayışta ellerini kurtardı. Lıhyanoğulları onu taşa tuttular, sonunda onu da şehit ettiler.
Lıhyanoğulları, Hubeyb bin Adiy ve Zeyd bin Desinne'yi Mekke'ye götürüp müşriklere yüksek bir fiyatla sattılar. Zeyd bin Desinne'yi Safvan bin Ümeyye, Bedir savaşında öldürülen babası Ümeyye bin Halefin intikamını almak üzere satın aldı.
Mekkeli müşrikler, Hz. Hubeyb ve Zeyd'i satın aldıktan sonra, onlara ne ceza vereceklerini konuşuyorlardı. Bu hususta çeşitli fikirler ileri sürülüyordu:
“Hemen öldürelim!”
Hayır! Evvela işkence etmeliyiz!”
“Ama Haram aylar içinde bulunuyoruz!”
“Evet! Bu sebeple, hemen öldürenleyiz! Haram ayların geçmesini beklememiz gerek.”
O halde, hapsedelim!”
“Ellerini, ayaklarını zincire vuralım!”
Nitekim öyle de yaptılar. Yani zincire vurup hapsettiler. Harp meydanındaki yenilginin intikamını, müdafaasız bu insanlardan alacaklardı. Hem de onları; harpte değil, parayla pazardan almışlardı!
Hubeyb bin Adiy ve Zeyd bin Desinne'yi öldürmek için, müşriklerin kararlaştırdığı gün gelmişti. Fakat müşriklerin kin ve intikam hisleri geçmek bilmedi. Herkese haber verildi. Bu yüzden şehrin zengin-fakir, genç-

---

[18[18]] Siyem A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerül Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

ihtiyar, kadın-erkek ve bütün çocukları oradaydılar... Bu iki yüce sahabenin başına gelecekleri merak ediyorlardı. Bir sabah erkenden iki sahabenin zincirlerini çözüp, zindandan çıkardılar. Mekke dışında Tenim denilen yere götürdüler. Çünkü bütün melanetlerini, orada yapmayı âdet edinmişlerdi.
Bu iki Allah ve Rasûlullah dostu ise, heyacanlı değildiler. Yolda karşılaşıp görüşen bu iki sahabe, kucaklaşarak, birbirlerine uğradıkları beiaya sabretmelerini tavsiye ettiler.
Hz. Zeyd, son namazını kıldıktan sonra, Mekkeli müşrikler, onu tutup darağacına kaldırarak bağladılar. Yüzünü kıbleden Medine'ye doğru çevirdiler. Sonra dediler ki:
“Haydi dîninden dön, seni serbest bırakalım!”
“Vallahi dinimden asla dönmem! Bütün dünya benim olsa, bana verilse, yine de İslâmiyetten dönmem!”
“Şimdi senin yerine Peygamberinin olmasını, onun öldürülmesini, sen de evinde rahat oturasın ister misin?”
“Ben Muhammed aleyhisselamın, değil benim yerimde olmasını, Medine'de yürürken ayağına bir diken bile batmasına asla razı olmam!”
“Ey Zeyd, İslâm dininden dön, eğer dönmezsen seni muhakkak öldüreceğiz!”
“Allah yolunda olduktan sonra, benim için öldürülmemin hiç ehemmiyeti yoktur.”
Bu konuşmalardan sonra Zeyd bin Desinne, "Ya Rabbi, selamımı Rasûlüne ulaştır" diye dua etmişti. Allahû Teâla da onun duasını kabul etmişti.
Müşriklerin kararı iyice kesinleşti. Safvan bin Ümeyye, azatlı kölesi listas'a işaret ederek, Hz. Zeyd'i öldürmesini istedi. Nistas mızrağını Hz. 'eyd'in göğsüne saplayarak sırtından çıkardı. Böylece, Peygamber aşığı Hz. Zeyd, cennetteki makamına yükseldi. Hz. Zeyd'in şehadetini haber ilan Peygamberimiz ona duâ buyurdu. 19[19]
Dünyayı bir kefeye, İslâm'ı da başka bir kefeye koysalar, sahabe için ığır gelen İslâm olurdu. Sahabe fıkhında dünyadan vazgeçilir İslâm'dan azgeçilmez.

Hz. Zeyd Bin Harise (R.Anh)

Zeyd b. Harise b. Surâhîl el-Kelbî. Üsâme'nin babası. Ashabın ileri gelenlerinden olup, Rasûlullah (sav)'ın en çok sevdiği arkadaşlarındandır. Bu yüzden sahabe arasında "el-hubb" diye anılırdı.
Tam künyesi: Zeyd b. Harise b. Surâhîl20[20] b. Kâ'b b. Abdiluzza b. İmrüllkays b. Âmir b. Abdivüdd b. Avf b. Kinâne b. Bekr b. Uzre b. Zeyd el-Lât b. Rufayde b. Sevr b. Kelb b. Vebre b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. Luhaf b. Kuzâa'dır. 21[21]
Kaynakların ifadesine göre; cahiliyye döneminde, Zeyd'in annesi Su'dâ, yanında oğlu olduğu halde akrabalarını ziyarete gider. Bu sırada Benî el-Kayn b. Cisr'e mensup bazı atlılar, Su'dâ'nın akrabaları olan Benî Ma'n evlerine baskın yaparlar. Zeyd'i de bu arada beraberlerinde alıp götürürler. Zeyd, bu sırada temyiz çağında bir çocuktur. Onu, Ukaz Panayırına götürüp satışa arzederler. Hz. Hatice'nin yeğeni Hakîm b. Huzâm b. Huveylid de o esnada panayıra uğrayıp Mekke'ye götürmek üzere birkaç köle satın alır. Zeyd b. Harise de bu köleler arasında bulunmaktadır. Hakîm, Mekke'ye döndüğünde, halası Hz. Hatice kendisini ziyarete gider. O da halasına köleleri göstererek, dilediği köleyi seçip götürebileceğini söyler. Hz. Hatice de Zeyd b. Hârise'yi seçer. Daha sonra O'nu, Rasûlullah (sav)'a bağışlar.
Kelb kabilesine mensup bazı insanlar, hac için Mekke'ye geldiklerinde Zeyd'i görüp tanırlar, Zeyd de onları tanır. Dönüşte durumu babasına aber vererek bulunduğu yeri tarif ederler. Zeyd'in.babası Harise ile amcası Kâ'b, yanlarına fidye alarak Mekke'ye gelirler ve Resûlüllah (sav)'ın yanına varıp:
"Ey Abdulmuttalib'in oğlu! Ey kavminin efendisinin oğlu! Sizler, Harem'in ehlisiniz, köleyi azad eder, esiri edirirsiniz. Yanında bulunan oğlumuz için sana geldik. Bize iyilikte ulun, sana fazlasıyla fidye vereceğiz" derler.
Bunun üzerine Resûlüllah (sav.), Zeyd'i çağırtarak, kendisini istemeye bu kişileri tanıyıp tanımadığını sorar. Zeyd de, bunlardan birinin abası diğerinin de amcası olduğunu söyleyerek tanıdığını ifade eder. Bu Resûlüllah Zeyd'e, dilerse babasıyla gidebileceğini, şayet isterse anında kalabileceğini söyleyince, Zeyd, Resûlüllah (sav)'ın yanında almayı tercih eder. Peygamberimiz de Zeyd'i elinden tutarak Hicr enilen yere çıkarır ve: "Şahid olun, Zeyd benim oğlumdur. O bana asçıdır, ben de O'na mirasçıyım!" diyerek Zeyd'i evlat edindiğini eder. 22[22]
Zeyd b. Harise, Muhammed (sav)'e risalet gelinceye kadar yanında aldı ve Rasûlüllah, peygamber olur olmaz O'nun risâletini tasdik edip nüslüman oldu, O'nunla birlikte namaz kıldı ve: *"Onları babalarının isimleriyle çağırın"* 23[23] mealindeki ayet nazil oluncaya adar "Muhammed'in oğlu" diye anıldı. Bu ayet-i kerimenin nüzulünden onra Zeyd, Zeyd b. Harise olarak çağrılmaya başlandı.24[24]
Zeyd b. Harise, Resûlüllah (sav)'ın cefakâr dostlarından biriydi. Hemen hemen tüm sıkıntılı zamanlarında O'nunla birlikteydi. Nitekim, evre kabileleri İslâm'a davet etmek kabilinden Tâif'e giden Rasûlüllah'ı alnız bırakmamış, Tâiflilerin attığı taşlar Peygamber (sav)'e isabet etmeyin diye kendi vücudunu siper etmiş ve

19[19] Siyeru AMamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehîevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el-Başa, Beyrut/ty
20[20] İbn İshak'a göre, Surahbîl
21[21] İbn Hişâm, es-Sîretü'n Nebeviyye, I, 247; İbn Sa'd, et-Tabakâtit'l-Kübrâ, III, 40; İbnü'1-Esîr, Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's Sahabe, II, 281
22[22] İbn Sa'd, a.g.e., III, 40-42; İbn Hişâm, a.g.e., I, 247 vd.; el Askalânî, el-İsâbe Temyizi's-Sahâbe, III, 24
23[23] el-Ahzab: 33/5.
24[24] İbn Hişâm, a.g.e., I,' 47; İbn Sa'd, a.g.e., III, 42; el-Askalânî, a.g.e., III, 25

başından çeşitli yaralar almıştı. [25][25]
Müslümanlar Medine'ye hicret etmeye başlayınca, Zeyd b. Harise de licret etmişti. Rasûlüllah (sav), hicretten sonra Medine'de, ashabı arasınla kardeşlik tesis ettiğinde, Zeyd ile Hamza b. Abdülmuttalib'i de kardeş ilan etmişti. Bu sebepten Hz. Hamza, Uhud günü şehadet şerbetini içmeden önce Zeyd'i kendisine vâsî tayin etmişti.[26][26]
Zeyd b. Harise; Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarıyla Hudeybiye Barışı ve Hayber fethinde bulunmuştur. Rasûlüllah (sav), Müreysî gazasına çıktığı zaman kendisini Medine'ye vekil olarak bırakmıştı.
Bunun yanında Zeyd, komutan olarak da çeşitli seriyyelere katılmış ve üstün başarılar göstermiştir. Bu seriyyeler; Karede, Cemûm, el-İys, et-Tarafa, Hisma ve Ümmü Kirfa'dır. Son olarak Mute Savaşı'na iştirak, etmiş ve bu savaşta şehid olmuştur.
Rasûlüllah (sav), sancağı ilk önce Zeyd'e vermiş ve: *"Şayet Zey.d şehid olursa, sancağı Cafer alsın, O da şehid düşerse, Abdullah b. Ravâha alsın"* buyurmuştur. Bu üç sahabe de Mute günü, kahramanca savaşarak Hakk'ın rahmetine kavuşmuşlardır.
Zeyd, şehid olduğu zaman 50-55 yaşları arasındaydı. Rasûlüllah (sav), bu üç kahraman dostunun şehadet haberini duyunca gözyaşlarını tutamayarak ağlamış ve onlar için: *"Allah'ım; Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım; Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım; Zeyd'e mağfiret et! Allah'ım; Cafer'e mağfiret et Allah'ım; Abdullah b. Uavâha'ya mağfiret et!"* diyerek dua etmiştir. [27][27]
Zeyd, birkaç hanımla evlenmişti ki, bunlardan biri de Zeyneb binti Cahş'tır. Bir diğeri, Ümmü Gülsüm bint Ukbe. Zeyd ondan boşanıp Dürre bint EM Leheb ile evlendi. Sonra onu da boşayarak Hind bint el-Avuâm [28][28] ile evlendi. Sonunda, Peygamber (sav), Zeyd'i, dadısı ve aynı zamanda cariyesi Ümmü Eymen'le evlendirdi. Ashabın ileri gelenlerinden biri olan Üsâme, işte bu hanımdan dünyaya geldi. [29][29]
Zeyd b. Harise; kısa boylu, çok esmer ve basık burunlu idi. [30][30]
Sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in hayr duasını alan kimselerdir. Onlar, Rasûlüllah (sav)'i babalarına, kabile ve aşiretlerine tercih eden muhabbet fedaileridir. Onlar, Peygamberle birlikte Taife gidip taşlanmışlar ve kendilerini Peygambere atılan taşlara siper etmişlerdir. İslâm düşmanları bugünde Hz. Peygamber (sav)'i taşlıyorlar. Rasûlüllah (sav)'in sünnetini red ve inkâr edenlerin Taifte Rasûlüllah (sav)'i taşlayan Taifli müşriklerlen ne farkları vardır? Ha peygamberi taşlamışsınız, ha O'nun sünnetini aşlamışsmız ne ne fark eder. O gün Zeyd b. Harise (R.a.) nasıl Taifli nüşriklerin taşları Rasûlüllah (sav)'e değmesin diye kendisini siper yaptıysa bugün de müslümanlar sünnet düşmanlığını yapanlara aynı şekilde tavır takınmahdirlar. Rasûlüllah (sav)'in sünnetini mahkûm etmek için celammı ve kalemini kullananların sözlerini ve yazılarını kendilerine sıkılan birer kurşun bilip karşılık vermelidirler. Sünnet düşmanlığı, peygamber düşmanlığındandır. Sünnet düşmanlığı karşısında susmayıp karşıiık verip sünneti müdafaa etmek, sahabe sünnetindendir.

Hz. Zeyd Bin Sabit (R.Anh)

Zeyd b. Sabit b. ed-Dahhâk b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abdi Avf [31][31] b. Ganem b. Mâlik b. en-Neccâr el-Ensârî el-Hazrecî. Peygamber (sav)'in ashabının ileri gelenlerinden biridir. Ensâr'dan, Hazrec kabilesinin bir kolu olan Neccâroğulları'na mensuptur. Annesi, en-Nevâr bint Mâlik b. Muâviye b. En-Neccâr'dır. Zeyd'in künyesi Ebû Hârice'dir, fakat, Ebû Saîd ve Ebû Abdi'r-Rahmân olarak da çağrılıyordu. [32][32]
Zeyd, hicretten yaklaşık onbir yıl önce dünyaya gelmiştir. Babası Sabit, Buâs Günü öldürüldüğü vakit Zeyd, henüz allı yaşlarında bir çocuktu. Rasûlüllah (sav), Medine'ye geldiği zaman Zeyd, hâlâ küçük sayılabilecek bir yaştaydı. Kaynaklar, O'nun bu sırada onbir yaşlarında olduğunu bildirmektedir. Nitekim Resûlüllah (sav), Bedir Savaşına katılmak isteyen birkaç genci, yaşlan küçük olduğu için geri çevirmişti ki, Zeyd de bu gençler arasındaydı. [33][33]
Zeyd b. Sabit, çok akıllı, zekî ve hafızası güçlü bir sahâbî idi. O'nun bu meziyetini farkeden Peygamber (sav), Zeyd'ten İbranice ve Süryanice'yi öğrenmesini istedi. Zira, Rasûlüllah (sav)'a çeşitli yerlerden, bu dillerle yazılmış mektuplar geliyor ve bunların okunup anlaşılması, gerektiğinde cevap verilmesi icab ediyordu. Allah Rasûlü, okuma yazma bilmediğinden, bunları başkalarına okutmak durumunda kalıyordu. Halbuki, mektupların içeriğini başkalarının öğrenmesini istemiyordu. "Bunun üzerine Zeyd, hemen işe koyularak çok kısa bir sürede, hem İbranice hem de Süryanice okumayazmayı öğrendi. Bundan sonra Rasûlüllah'a gelen mektupları kendisi

---

[25][25] İbn Sa'd, a.g.e., I, 212
[26][26] İbn Hişâm, a.g.e., I, 505; İbn Sa,d, a.g.e., III, 44
[27][27] İbn Sa'd, a.g.e., III, 45, II, 86-90 ve 128-129; el-Askalânî, a.g.e., III, 26
[28][28] Zübeyr b. el-Avvâm'ın kız kardeşi
[29][29] İbn Sa'd, a.g.e., III, 45; el-Askalânî, a.g.e., III, 25
[30][30] İbn Sa'd, a.g.e., III, 44
[31][31] veya Abd b. Avf
[32][32] İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe, II, 278,1970; İbn Abdi'l-Berr, el-istîâb fi Ma'rifeti't-Ashâb, li, 537; el-Askalânî, el-İsâbe fi Temyizi's-Sahâbe, 22
[33][33] İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 278; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 537: el-Askalânî, a.g.e., 111, 22

okuyor, cevap gerekiyorsa yazıyordu. Bu arada asıl görevi olan vahiy kâtipliğini de sürdürüyordu, 34[34]
Müslümanlara lazım olan ilimleri öğretecek bir müslüman bulunmazsa ve bu ihtiyaç hissedilen gayr-i müslimlerden öğrenmekten başka çare yoksa o zaman gayr-i müslimlerden öğrenilebilir. Her he kadar müslüman bir insan için gayr-i müslimlerden ilim öğrenmek zehir içmek kadar zor da olsa dinen öğrenmesi caizdir. Ancak müslümanların ihtiyaçlarının olduğu ilimleri tesbit etmekte müslümanların başındaki Cematü'l Müslim'inin imamının görevidir. Rivayete göre yaşının küçük olması nedeniyle Zeyd, Bedir ve Uhud savaşlarına katılmamıştır. Katıldığı ilk savaş Hendek savaşı olup, savaşa hazırlık kabilinden, müslümanlar Medine'nin etrafında hendek kazarlarken Zeyd, çıkan toprağı taşıma işinde yardım ediyordu. Resûlüllah (sav) O'nu bu durumda görünce: "Ne kadar iyi bir çocuk" diyerek takdir ifadelerini dile getirmiştir.
İbn Abdi'l-Berr, "el-İstîâb"da zikredip, sahih kabul etmediği bir habere göre; Tebük seferinde, Benî Mâlik b. en-Neccâr'ın bayrağını Umâre b. Hazm taşıyordu. Resûlüllah, bayrağı ondan alıp Zeyd b. Sâbit'e verdi. Bunun üzerine Umâre: "Ey Allah'ın Resulü! Hakkımda sana herhangi birşey mi ulaştı?" diye sorunca, Resûlüllah; "*Hayır, lâkin Kur'ân'a öncelik vardır: Zeyd de Kur'ân'ı senden daha çok ezberlemiştir*" şeklinde cevap verdi. 35[35]
Zeyd b. Sabit, ashabın en âlimlerinden biriydi. Sadece Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemekle kalmamış, mirasla ilgili feraiz ilmini de çok iyi öğrenmişti. Öyle ki, ashâb arasında bu ilmi O'ndan daha iyi bilen yoktu. Resûlüllah (sav), ashabına: "Feraizi en iyi bilen Zeyd'dir" diyordu. İmam Şâfiî de, feraiz hususunda onun rivayet ettiği hadisle amel etmiştir. 36[36]
Gerek Hz. Ömer, gerekse Hz. Osman, Medine'den ayrıldıkları zaman Zeyd b. Sabit'i vekil bırakırlardı. Hz. Osman, O'nu ziyade seviyordu. Zaten kendisi de Osman taraftarıydı ve bu halife devrinde beytülmâla bakmakla görevlendirilmişti. Yermük günü de ganimetleri taksim işini Zeyd üstlenmişti. 37[37]
Zeyd'in vefat tarihi konusundaki rivayetler arasında tam bir mutabakat olmamasına rağmen, büyük bir ihtimalle h. 45 yılında vefat etmiştir ve buna göre tahminî yaşı da 54'tür.
Zeyd ten; İbn Ömer, Ebu Saîd, Ebu Hüreyre, Enes, Sehl b. Huneyf ve Abdullah b. Yezîd el-Hutamî gibi sahabeler rivayette bulunmuşlardır. Tabiînden de; Saîd b. el-Müseyyeb, Kasım b. Muhammed, Süleyman b. Yesâr, Ebân b. Osman, Büsr b. Said ve Zeyd'in iki oğlu, Harice ile Süleyman ve başkaları rivayet etmişlerdir. 38[38]
Sahabeler, sadece mallarını değil zekâlarını da İslâm için kullanmışlardır. Zeki olan çocuklarını İslâmî eğitim ve öğretim kurumlarından alıp küfii eğitim kurumlarına emanet edenler, sahabenin izinden ayrılıp küfre adaklar armağan edenlerdir. Sahabeler kulluk kitabları Kur'ân'ı öğreniyorlardı. Başkalarına da Kur'ân'ı öğretiyorlardı. Sahabenin fıkhında Kur'an okumak, Kur'ân'ı anlayıp başkasına öğretmek ve O'nun ahkâmlarını hayata geçirmek, medeniliğin en önemli şartıydı.
Kulluk kitabı Kur'an'dan habersiz yaşamak, bir gericilik ve mültecilik alametidir. Kur'an eğitim ve öğretimini yasaklayanlar da, Ebû Cehil döneminden bu yana devam edip gelen mürtecilerdir.
Rasûlüllah (sav)'in bütün sahabeleri medeniydi. Çünkü onlar Kur'an ile aydınlanmışlardı. Kur'an ile aydınlanmak, ebediyen karanlıktan kurtulmaktır. Kur'an karanlıksız, karanlık ise Kur'an'sızdır.39[39]
Son Ficar savası, Hire hükümdarı dördüncü Münzir'in oğîu Numan Ebû Kâbûs'un saltanatı (585-614) sırasında meydana gelmiştir. Ficar savaşı başladığı zaman, kimi rivayetlere göre Peygamber (sav), 14-15 yaşlarında, kimi rivayetlere göre ise daha küçük yaşlardaydı. Son Ficar savaşında ise O'nun 14-20 yaşlarında olduğu gelen rivayetler arasındadır.40[40]
Son Ficar savaşı ile Peygamber (sav)'in Mekke'lileri İslâm'a davet etmeye başladığı 610 yılı arasında yirmi küsur yıl vardır. Buna göre ilk müslümanlardan oîan Zübeyr (R.a)'in bu tarihte, yirmi yaşından büyük olması gerekir.
Zübeyr'in babası ölünce, amcası Nevfel onun velayetini üstlenmişti. Küçük yaşta yetim kalan Zübeyr'i, annesi çok döverdi. Amcası da onu savunur, dövmesine engel olmaya çalışırdı. Ancak Zübeyr büyüyüp müslüman olunca, ona karşı bu sevgisi öfkeye dönüştü. Öyle ki, İslâm'dan dönmesi için onu bir hasıra bağlayıp asar ve ateş yakarak dumanla ona işkence ederdi. 41[41]
Zübeyr, 615 yılında Mekkeli müslümanlarla birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Medine'ye hicretten sonra muhacirlerle ensar arasında kardeşlik tesis edildiği zaman Zübeyr ile Seleme b. Selâme b. Vaks kardeş ilan edilmişti.42[42] Başka rivayetlerde ise, Rasûlullah'ın; Abdullah İbn Mes'ûd veya Talha ya da Ka'b b. Mâlik'le Zübeyr arasında kardeşlik tesis ettiği ifade edilmektedir. 43[43]
Bedir günü müslümanların sayılı birkaç atı vardı. Bunlardan biri de Zübeyr'in Ya'sub adlı atı idi. O gün bir çok

---

34[34] İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, II, 358; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 538; İbnü'l-Esîr, a.g.e., 11/ 579
35[35] İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 537; İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 278
36[36] İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 279; el-Askalânî, a.g.e., III, 23
37[37] İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 279; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 538; II, 538; el-Askalânî, a.g.e., III, 23
38[38] İbnü'l-Esîr, a.g.e., II, 279; .el-Askalânî, a.g.e., III, 23; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 540; İbn Sa'd a.g.e., II, 360
39[39] Usdül-Ğabe 1969, III, 74; Hateb,3969, I, 342; Butrus el-Bustânî, Dâiretü'l-Maarif, IX, 177
40[40] İbn Hişâm, a.g.e., II, 89; Îbnü'l-Esîr, el-Kâmil fı't-Tarih, trc. İstanbul 1986, I, 511
41[41] et-Askalâni, a.g.e., 111, 5; İbn Sa'd, a.g.e., III, 101
42[42] İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 511
43[43] İbn Sa'd, a.g.e., III, 102; İbn Hişam, a.g.e., I, 505

müşriki öldürmüştür ki, bunlardan biri "Kureyş'in aslanı, Muttaliboğulları aslanı" diye bilinen amcası Nevfel idi.[44[44]]

Zübeyr'in oğlu Abdullah, babası ile ilgili olarak şu olayı anlatıyor: "Ahzâb günü, ben ve Ebû Seleme'nin oğlu Ömer (çocuk olduğumuzdan) kadınların yanında bırakılmıştık. Bir de baktım ki babam Zübeyr, atının üstünde iki yahut üç kere Kıırayza oğullarına gidip geldi. Evimize döndüğümüzde babama:

“Babacığım! Ben seni Benî Kurayza yurduna gidip gelirken gördüm” dedim. Babam:

“Sen beni öyle gördün mü evlâdım?” dedi. Ben de

“Evet,” dedim. Babam: Rasûlullah (sav);

"Benî Kurayza ya kim gider de onların haberini bana getirir" dedi. Ben de gittim. Döndüğümde, Rasûlullah, anası ile babasını bir arada zikrederek Anam babam sana feda olsun" dedi. [45[45]]

Yermük Vakası gününde Peygamber'in sahabeleri, Zübeyr'e hitaben:

"Ey Zübeyr! Rumlara şiddetli bir saldın yapmazmısm ki, biz de seninle beraber şiddetli bir saldın yapalım" dediler. Bunun üzerine Zübeyr (R.a) Rumlar üzerine şiddetli hamleler yaptı. Bu hamleler sırasında, Rumlar, Zübeyr'in omuz köküne iki darbe vurdular. Bu iki geniş yara arasında Bedir'de yediği bir darbenin çukurluğu vardı ki, oğlu Urve; "Ben çocukken bu darbenin yerine parmaklarımı sokar, oynardım" demiştir. [46[46]]

Zübeyr, Mısır fethinde de önemli bir rol oynamıştır. Nitekim halife Hz. Ömer, 642'de Mısır'ın Babilin kalesini kuşatan Amr İbnü'l-As'a yardım için onu onbin kişilik bir kuvvetle göndermiştir. Mısır'ın o zamanki hükümet merkezi olan Heliopolis de Zübeyr tarafından alınmıştır. [47[47]]

Zübeyr'in, Hz. Osman'a baş kaldıran Mısırlıların, Medine'de gerçekleştirdikleri hareketlerde, Osman'ın şehid edilişine kadar, ise aktif olarak karışmadığı, bazı rivayetlere göre; hem kendisinin hem de Hz. Ali'nin, Hz. Osman'ı korumak üzere oğullarını gönderdikleri ifade edilmiştir.

Hz. Osman'ın şehid edilmesinden sonra, ashabın büyük bir çoğunluğu Hz. Ali'ye bey'at etmişlerdir. Zübeyr ile Talha da bey'at edenler arasındadır. Bazı rivayetlere göre bu ikisinin Hz. Ali'ye istemeyerek bey'at ettikleri görülüyor..

Anlatıldığına göre, Zübeyr ve Talha, bey'at işi bittikten sonra Hz. Ali'ye gelerek; "Sana hangi hususta bey'at ettiğimizi biliyor musun?" derler. Hz. Ali: "Evet; dinlemek ve itaat etmek üzere. Ebû Bekir, Ömer ve Osman'a hangi hususta bey'at ettiyseniz onun üzerine" der. Onlar ise: "Hayır, biz sana işte ortak olmak üzere bey'at ettik" derler. Hz. Ali onların bu isteklerini reddeder. Bu defa Kureyş'ten rastladıkları bir cemaata Hz. Ali hakkında ileri geri konuşurlar. Bu dedikoduları duyan Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud'u çağırtarak onun görüşünü sorar. Abdullah; Görüyorum ki, valilik istiyorlar. Sen de Zübeyr'e Basra valiliğini, Talha'ya da Küfe valiliğini ver" diyerek Hz. Ali'ye tavsiyede bulunur. Hz. Ali bunu şiddetle reddeder. Bilahare, Zübeyr'le Talha, Hz. Ali'ye gelerek umre yapmak üzere Mekke'ye gitmek için izin isterler. Hz. Ali asıl maksadlarmı bildiği halde onlara izin verir.[48[48]]

Bundan sonra, Zübeyr, Talha ve Hz. Âişe'nin, Sıffîn Savaşında Hz. Ali'ye karşı cephe aldıkları görülmektedir. Hz. Ali, onları karşısında görmek istemediğinden ikna etme yollarını arıyordu. Bir ara Zübeyr'le karşılaşınca ona; "Ey Abdullah'ın babası! Seni buraya getiren nedir?" diye sordu Zübeyr:

"Osman'ın kanım istemeye geldim" dedi. Hz. Ali;

"Osman'ın kanını mı istiyorsun? Allah, Osman'ı öldüreni kahretsin. Ey Zübeyr! Rasûlullah'ın sana; "Sen Haksız olduğun halde Ali ile savaşacaksın" dediğini hatırlıyor musun?" deyince, Zübeyr;

"Allah şahidimdir ki bu doğrudur" der. Hz. Ali;

"Öyleyse benimle ne diye savaşıyorsun?" diye sorunca Zübeyr

"Vallahi bunu unutmuştum, şayet hatırasaydım sana karşı çıkmazdım, seninle savaşmazdım" dedi. [49[49]]

Bu konuşmadan sonra Zübeyr savaştan çekilerek geri döndü. Medine yolunda Temîm kabilesine ait bir su başına vardığında orada bulunan Amr b. Cürümüz, onu takibe başladı. Vâdi's-Sibâ' denilen mevkide bir fırsatını bularak Zübeyr'i şehid etti. [50[50]]

Şehid edildiği zaman yaşı, kimi kaynaklarda 66 veya 61 kimi kaynaklarda 64 kimi kaynaklarda ise 70 olarak kayıtlıdır. [51[51]]

Zübeyr, şehid edildiği zaman miras olarak geriye epey mal bırakmıştır. Bu cümleden olarak Medine'de geniş bir arazi ve onbir ev, Basra'da iki ev, Küfe'de bir ev ve Mısır'da bir ev bırakmıştı. Toplam mirası yaklaşık 52.000.000 (elli iki milyon) idi. Bazı rivayetlere göre; Mısır, İskenderiye, Kûfe'de arazileri, Basra'da da evleri vardı. Ayrıca Medine'deki arazilerinden de gelir sağlıyordu.[52[52]] Zübeyr (R.a) kimi rivayetlere göre uzun boyludur. Kimi rivayetlere göre ise orta boylu, .esmer benizli, seyrek sakallıdır.[53[53]]

44[44] İbn Hişam, a.g.e., t, 666, 708; İbn Hişam, Cemheretü Ensâbi'l-Ârab, Kahire, 1982, 120

45[45] Buharî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 13

46[46] Buharî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 13

47[47] İbnü'l-Esîr, el-Kâmil, İstanbul 1985, II, 5 15, vd; A, XIII, 635

48[48] İbn Kuteybe, el-imameti ve's-Siyâse, 51; İbnü'l-Esîr, a.g.e., III, 195 vd

49[49] İbn Kuteybe, a.g.e., 68

50[50] H. 36 İbn Kuteybe, a.g.e., 69; İbn Abdi'l-Berr a.g.e., II, 515; İbn Sa'd a.g.e., III, 112; el-Askalâni, a.g.e., III, 6

51[51] İbn Hişam, 1,251; İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 516; İbn Sa'd a.g.e., 111, 113; Butrus el-Bustânî, a.g.e., IX, 177

52[52] İbn Sa'd, a.g.e., m, 108 vd

53[53] el-Askalânî, a.g.e., III, 5; İbn Sa'd, a.g.e., III, 107

Ashâbdan en çok fetva verenler yedi kişidir. Bunlar; Ömer, Ali, İbn Mesud, İbn Ömer, İbn Abbas, Zeyd b. Sabit ve Âişe'dir. Bunlardan sonra ikinci derecede yer alan yirmi sahabeden biri de Zübeyr (R.a)'dir.[54[54]]
Zübeyr'in çocukları: Onun onbiri erkek toplam yirmi çocuğu vardı. Abdullah, Urve, Münzir, Asım, Muhacir, Hadicetü'l-Kübra, Ümmü'l-Hasan ve Âişe, hanımı Esma bint Ebî Bekr'den; Halid, Amr, Habîbe, Şevde ve Hind adlı çocukları Ümmü Halid adındaki hanımından dünyaya gelmişlerdir. Ümmü Halid'in asıl adı, Emetü binti Hafıd b. Saîd b. el-Âs'dır.
Diğer çocukları; Mus'ab, Hamza ve Remle, er-Rebâb binti Üneyf isimli hanımından; Übeyde ve Cafer, Zeyneb binti Mersed isimli hanımından; Zeyneb adındaki kızı, Ümmü Gülsüm binti Ukbe adlı hanımından; Hadicetü's-Suğra adındaki kızı da el-Halâl binti Kays adındaki hanımından dünyaya gelmişlerdir. O, çocuklarına şehid sahabelerin isimlerini vermekteydi.
Zübeyr şehid edildiği zaman dört hanımı vardı. Bunlardan biri de Âtike binti Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'dir. Bu hanım, ilk önce Abdullah b. Ebi Bekr'le evlenmiş, onun şehid edilmesinden sonra Ömer b. el-Hattâb'la onun da şehid edilmesi üzerine Zübeyr (R.a) ile evlenmişti. Bunun için Medine halkı: "Kim şehâdet istiyorsa Âtike binti Zeyd'le evlensin" diyorlardı.[55[55]]
Zübeyr (R.a), cesur ve gözüpek bir müslümandı. Mekke'de, Allah için ilk defa kılıç çeken odur. Medine'ye hicret ettikten sonra da yapılan tüm savaşlara katılmış, bütün sıkıntılı zamanlarda daima Peygamber (sav)'in yanında bulunmuştur. Savaşta gösterdiği üstün başarıdan ve çok iyi ok attığından Allah Rasûlü ona;
"Hadi at! Anam babam sana feda olsun" diyerek memnuniyetini ifade etmiştir. Yine onun hakkında;
"*Her peygamberin bir havarisi vardır, benim ki de Zübeyr'dir"* buyurmuşlardır.[56[56]] Hz. Zübeyr (R.a.), kendisini Rasûlüllah (sav)'in davasına feda etmişti. Rasûlüllah (sav)'in havarisi olmak, İslâm dâvasının fedaisi olmaktır.

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. Ukayl b. Ebî Tâlib (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Ukbe İbni Amir el Cuhenî (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Umeyr İbni Vehb (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Übeyb b. Ka'b (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz, Üseyd bin Hudayr (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Üsame b. Zeyd (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz, Vahşî (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir?
Hz. Velîd bin Velîd (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Zeyd bin Desinne (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Zeyd b. Harise (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında bildikleriniz nelerdir? Anlatınız.
Hz. Zeyd b. Sabit (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında neler biliyorsunuz?
Hz. Zübeyr b. El-Avvam (R.a)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.

ÜNİTE XII

Hz. Âmine Binti Vehb (R.anha),
Hz. Fâtıma (R.anha)
Hz. Fâtıma Binti Esed (R.anha),
Hz. Halime Hatun (R.anha)
Hz. Safıyye Binti Abdülmuttalib (R.anha)
Hz. Ümm-i Eymen (R.anha),
Hz. Ümm-i Hâni (R.anha)
Hz. Ümm-i Hiram(R.anha)
Hz. Ümm-i Şerik(R.anha)
Hz.Ümm-i Ümare Nesibe
Hatun (R.anha)
Hz. Hatice (R.anha)
Hz. Âişe (R.anha)
Hz. Cüveyriyye Binti Haris (R.anha)
Hz. Hafsa (R.anha)
Hz. Meymune Binti Haris (R.anha)
Hz. Reyhane (R.anha)
Hz. Rurneysa Binti Milhan (R.anha)
Hz. Safıyye (R.anha)

[54[54]] el-Askalânî, a.g.e., I, 9
[55[55]] İbn Sa'd a.g.e., III, 112
[56[56]] İbn Abdi'l-Berr, a.g.e., II, 511, 512, 513; Buharı, Fedâilü Ashâdi'n-Nebî, 13

Hz. Şevde Binti Zem'a (R.anha)
Hz. Sümeyye Binti Habbat (R.anha)
Hz. Ümmü Selene (R.anha)
Hz. Ümmü Habibe (R.anha)
Hz. Zeynep Binti Huzeyme (R.anha)
Hz. Zeynep Binti Cahş (R.anha)

Bu Üniteyi Bitirdiğinizde Aşağıdaki Amaçlara Ulaşmanız Beklenmektedir

Hz. Âmine Btnti Vehb (R.anha)'nın hayatı hakkında bilgi sahibi olmak
Hz. Fâtıma (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Fâtıma Binti Esed (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Halime Hatun (R..anha)'ın hayatını öğrenmek
Hz. Safıyye Binti Abdülmuttalib (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ümm-i Eymen (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ümm-i Hâni (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ümm-i Hiram (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
îlz. Ümm-i Şerik (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz.Ümm-i Ümare Nesibe Hatun (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz, Hatice (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Aişe (R.anha)'ın hayatım ve fıkhını öğrenmek
Hz. Cüveyriyye Binti Haris (R.anha)'in hayatını ve fıkhım öğrenmek
Hz. Hafsa (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Mevmune Binti Hâris (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Reyhane (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Rumevsa Binti Milhan (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Safiyye (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Şevde Binti Zem'a (R.anha)'m hayatım ve fıkhını öğrenmek
Hz. Sümeyye Binti Habbat (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ümmü Seleme (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Ümmü Habibc (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Zeynep Binli Huzeyme (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek
Hz. Zeynep Binti Çalış (R.anha)'ın hayatını ve fıkhını öğrenmek

Hz. Âmine Benti Vehb (R.Anha)

Hz.Peygamber'in annesi. Babası Vehb b. Abdimenaf, annesi de Berra binti Abduluzza'dır. Ne zaman doğduğu bilinmeyen Amine'nin 577 yılında hayata gözlerini yumduğu tahmin edilmektedir.
Kureyş kabîlesi içinde ileri gelen bir kola mensup olan Âmine binti Vehb, güzel konuşan ve zekâsıyla tanınan bir kadındı. Hâşimoğulları reisi olan Abdulmuttalib, Âmine'yi oğlu Abdullah'a istedi ve onunla evlendirildi. Âmine ile Abdullah'ın bu güzel evliliğinden Hz. Muhammed (sav) dünyaya geldi. Abdullah, Âmine hamile iken Suriye'ye yaptığı bir seferi sırasında Yesrib (Medine)'te vefat etti. Böylelikle Hz. Peygamber dünyaya yetim olarak geldi. Âmine gebelik ve doğum sırasında hiç bir ağrı ve sızı çekmediğini anlatmıştır. Rasûlüllah (sav), kendi doğumu hakkında şöyle buyurmuştur: "Ben atam İbrahim'in duası, İsa'nın müjdesi ve annemin gördüğü rüyayım. Annem rüyasında içinden çıtan bir aydınlığın Şam diyarı saraylarını aydınlattığını belirtmişti. Peygamber anneleri hep böyle rüyalar görürler. [57[57]]
Âmine daha sonra, Hz. Peygamber altı yaşlarında iken, onu alıp dayılarının yanına Yesrib'e gitti ve eşi Abdullah'ın kabrini oğlu Muhammed (sav) ile birlikte ziyaret etti. Bu seyahatlerine, Abdullah'tan kalan tek miras, cariyeleri Ümmü Eymen de katıldı. Dayıları olan Neccâroğulları ile oğlunu tanıştırdıktan sonra Yesrib (Medine)'den ayrılan Âmine, Ebvâ denilen yere geldiğinde hastalanmış ve orada hayatını kaybetmişti. O sıralarda altı yaşında olan Rasulullah, annesinin defninden sonra Ümmü Eymen ile birlikte Mekke'ye dönüp dedesi Abdulmuttalib'in yanında kalmıştı.
Bazı tarih kaynaklan Amine'nin bazı şiirler söylediğini naklederler bir anne şefkatiyle düşkün olduğundan dolayı babasının annesi anlamındaki "Ümmü Ebiha"; zeki ve kavrayışlı olduğundan "Zekiyye"; bereketi, uğurlu, kuvvetli ve kutlu olduğuna işaret için "Meymune", itaatli ve alçak gönüllülüğünden dolayı "Râziyye"; ve herkes tarafından sevildiği, insanlarla olan ilişkilerinde kimseyi incitip gücendirmeyecek denii tutarlı olduğundan dolayı kendisine "Marziyye" denmiştir. En çok kullanılanı ise "Zehrâ"dır.
Hz. Peygamber'in risâletinin beşinci yılında, hicretten sekiz yıl Önce Mekke'de dünyaya gelen Hz. Fâtıma'nın

---

[57[57]] Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 127, 128

doğum müjdesini Rasulullah şu cümleleriyle veriyordu:
"İşte şimdi vahiy meleği bana geldi ve bu doğan çocuğu kutladı. Allah ona Fâtıma adını verdi." Câhiliye geleneğinde kız çocuğu büyük bir utanç vesilesi sayılıp babaların yüzünü kızartan ve bu yüzden diri diri kumlara gömüldüğü bir zamanda Hz. Fâtıma'nın doğum müjdesi aynı zamanda kadınların kurtuluş müjdesi oluyordu. Hz. Fâtıma'yı dünyaya getiren Hz. Hatice (R.anha) ile Hz. Peygamber'in soyu yedinci ataları Gâlib oğlu Lüveys'te birleşir. Annesini küçük yaşta yitiren Fâtıma diğer kardeşlen gibi babasının sonraki hanımlarını anne edindi. Ancak öz annesinin şefkatinden mahrum kalan Fâtıma ile babası arasında daha sıcak bir yakınlık doğdu. Hz. Peygamber kızına babalık yanında anne şefkatini de göstermek durumunda idi ve bunu en iyi şekilde yerine getirdi. Babasıyla Fâtıma'nın arasındaki sıcaklığın diğer nedenlerinden biri de Hz. Peygamber'in diğer çocuklarının ard arda vefat etmeleridir; Peygamberimiz diğer çocuklarının acısını, sevgi ve özlemini Fâtıma'da toplamıştı. Ana-baba bir kardeşleri Kasım iki, Abdullah üç, Zeynep otuz, Rukiyye yirmi bir; Ümmü Gülsüm yirmi altı yaşlarında Fâtıma'dan önce vefat ettiler. Ayrıca Hz. Peygamber'in soyunun Fâtıma ile devam etmesi de babasının yanında Fâtıma'ya ayrı bir değer kazandırıyordu.
Ama Fâtıma'yı "Seyyid-i Nisa" yapan etkenler yalnızca bunlar değildi. O kısacık ömründe İslâm kadınına örnek olacak zorlu ve çileli bir hayat sürdü.
Hz. Fâtıma çocukluğunu İslâm'ın en zayıf, müslümanlann en çok ezildiği bir ortamda Hz. Hatice gibi bir annenin terbiyesi altında geçirdi. Babasının ve müslümanların çektiği acılara en az onlar kadar o da ortak oldu. Babası evden çıkıp İslâm'ı tebliğ ederken o ya endişe içinde merakla kapıda bekler ya da babasını adım adım izler ve onu kollamaya çalışırdı. Bir gün Hz. Peygamber Mescid-i Haram'a gitmiş ve oradaki topluluğa İslâm'ı anlatıyordu. Fakat karşısında bulunan câhiliye mensupları kendi düzenlerini tehdit eden bu sesi boğmak için toplanmış ve Hz. Peygamber'e her türlü hakareti yaparak saldırmışlardı. Babasının dövülüşünü bir kenardan korkuyla izleyen Fâtıma müşriklerin dağılmasından sonra kanlar içindeki babasını alıp eve götürmüş ve bir anne şefkatiyle yaralarını sarmıştı. Buna benzer nice olayların içinde pişen Fâtıma âdeta geleceğin Hz. Fâtıma'sı olmaya hazırlanıyordu. Yine bir gün Hz.. Peygamber Mescid-i Haramda secde halindeyken müşrikler her zamanki vahşetleriyle deve barsaklarını ve işkembesini basına atarak kahkahalarla eğlenirken, Fâtıma o pislikleri kendi elleriyle temizler ve babasını alıp eve götürür. Hz. Peygamber Fâtıma'ya hem babalık hem analık yaparken Fâtıma da o zorlu ortamda hem "babasının kızı" hem de "babasının annesi" olmuştur.
Hz. Peygamber'le kızı arasındaki ilişkiler aynı zamanda yaşadıkları toplumun geleneklerini de yerle bir ediyordu. Bir defa; "Kendisine kız çocuğu müjdelendiği zaman babaların yüzleri utançtan simsiyah kesilirken", kız çocuğu oldu diye dostlarının yüzüne bakamayan babalar gizlice çöle götürüp bu çocukları diri diri toprağa gömerken Hz. Peygamber kızının doğum müjdesini alınca sevinçten yüzü aydınlanmış ve bu müjdeyi dostlarına bizzat kendisi duyurmuştur. Câhiliyede soy, mutlaka erkek çocuk kanalıyla devam ederken Hz. Peygamber'in soyu kızı Fâtıma ile devam etmiş ve yüce Allah câhiliyenin bu geleneğini bizzat Rasulullah aracılığıyla yoketmiştir. Peygamberimizin oğlu Abdullah da vefat edince câhiliye mensupları "Muhammed'in soyu kesildi" diye sevinip "o artık ebter, yani soyu kesiktir" diye Peygamberimizi alaya aldıklarında onu bizzat yüce Allah savunmuş ve Peygamber'i teselli eden Kevser sûresi nazil olmuştur: "Biz sana kevser'i verdik. O halde namaz kıl, kurban kes. Senin şanın yücedir. Asıl ebter ise o (sana ebter diyen)dir." Buradaki "kevser"i İslâm âlimleri Peygamberimizin hadislerinden yola çıkarak bolhayr sonsuz", "sayısız ümmet çok sahabe şefaat" anlamlarında tefsir etmişler, ayrıca "kevser" kelimesiyle Hz. Fâtıma'nın kastedildiğini de bildirmişlerdir.
Hz. Peygamber kızma o kadar şefkatli idi ki onu ellerinden ve yüzünden öperdi. Halbuki o topiumda bir babanın kızının elinden öpmesi bir yana erkek çocuklar bile öpülmezdi, ayıptı. "Benim on çocuğum var daha bir kez öpmüş değilim" diyen insanların yaşadığı bir toplumda kadını diri diri gömülmekten eli öpülen bir konuma yükselten de yine Hz. Peygamber'in getirdiği İslâm'dı.
Rasûlüllah kızını anlatırken *"Babasının annesi Baban sana feda olsun Alemlerin kadınlarının ulusu Fâtıma'yı hoşnut eden beni hoşnut etmiştir, onu kızdıran beni kızdırmıştır ve, Kızım Fâtıma'yı seven beni sevmiştir, Fâtıma'yı memnun eden beni memnun etmiştir; Fâtıma'yı üzen beni üzmüştür. Fâtima benden bir parçadır, kim onu incitirse beni incitmiş olur, beni incitense Allah'ı incitmiştir"* buyururdu.
Hz. Fâtıma Mekke döneminin tüm zorluklarına babasıyla birlikte katlandı ve Hz. Peygamber dâhil müslümanların tamamına yakını Medine'ye hicret edene kadar Mekke'den ayrılmadı. Rasûlullah Küba'ya ulaştıktan sonra Hz. Ali, Hz. Ali'nin annesi ve Ümmü Eymen'den oluşan bir kafileyle Medine'ye hicret etti.
Medine'ye hicret ettikten sonra Hz. Fâtıma'yı Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve daha başka sahabeler babasından istediler. Ancak Peygamberimiz bu istekleri nazikçe geri çeviriyor ve bekliyordu. Hz. Ali de Fâtıma'ya tâlib oldu ve Peygamberimiz kızının bu konudaki görüşünü alarak Allah'ın vahiyle izin vermesinden sonra Ali ile Fâtıma'nın evlenmelerine karar verildi. Daha sonra nikâhları da Mescid'de kıyıldı. Mehir olarak Hz. Ali'den dört yüz dirhem gümüşü uygun gören Efendimiz onun zırhı ve atından başka bir şeyinin olmadığım öğrenince zırhını satmasını söyler. Hz. Ali dört yüzseksen dirhem gümüşe zırhını satar ve bunun dört yüz dirhemi mehir olarak Hz. Fâtıma'ya verilir. Ancak Fâtıma bu mihri çok bulur; kendisine en güzel mihrin kıyamet günü İslâm ümmetinin Peygamber'in şefaatiyle affedilmesi olacağını söyler ve bu konuda dua eder. Ancak kendisi için ayrılan dört yüz dirhemi düğün masraflarına harcanmak üzere hibe eder. Nikâh mescidde Peygamberimizin bir hutbesi ile ilân edilir:

"Allah'a hamd... yüce Allah evlenmeyi bir görev, adalet, ve geniş bir hayır kılmıştır. Şimdi Allahu Teâlâ bana kızım Fâtıma'yı Ali b. Ebı Tâlib'e nikahlamamı buyurmuştur. Ey ashabım ben de sizi şahit kılıyorum ki Ali b. Ebi Talib mevcut gelenek ve Allah'ın emriyle söyleyeceğim şeyi kabul ederse dörtyüz dirhem gümüş menide kızım Fâtıma'yı kendisine nikahladım. Yüce Allah kendilerinin varlıklarını biraraya getirsin ve bunu kendilerine mübarek kılsın. Rabbim nesillerini temiz, kendileriyle çocuklarını geniş rahmetinin anahtarı, yüce hikmetinin kaynağı ve Muhammed ümmetinin güvenlik sebebi kılsın.. Rabbimden kendim ve sizin için mağfiret dilerim."
Hz. Ali'nin şartları kabul etmesi üzerine sâde bir törenle nikâh kıyılır" ve misafirlere bal şerbeti hurma ve gül suyu ikram edilir. Daha sonra hurma, yağ ve süzülmüş yoğurttan yapılan bir de düğün yemeği verilir. Yemeğin az olmasına rağmen yedi yüz misafirin yediği halde Allah'ın bereketlendirmesi ile yetip artar.
Babasından ayrılıp Hz. Peygamber mescidine bitişik, zemini toprak eve yerleşirken çeyiz ve ev eşyası olarak şunları götürmüştü: Üç adet minder, bir halı. bir yastık iki eldeğirmeni, bir su tulumu, bir su testisi meşinden bir su bardağı, bir elek, bir havlu, bir koç postu eski bir kilim, hurma yaprağından örülmüş bir sedir, iki eibise, uzunlamasına örttüklerinde ayakları enlemesine örttüklerinde başlarını açıkta bırakan küçük bir yorgan.
Hz. Peygamber kızını evlendirmekle ondan kopmadı, ilişkileri azalmadı; yine her sabah onları namaza kaldırır, bir yolculuğa, sefere çıkacağı zaman en son vedâlaşacağı kişi Fâtıma olur; döndüğünde ise hanımlarından önce ona uğrardı. Hz. Peygamber bu yeni yuvaya çok önem veriyor; İslâm ümmetinin geleceğini bu yuvanın etkileyeceğini bilerek onları yönlendiriyor, eğitiyordu. Hz. Afi ve Hz. Fâtıma arasında iş bölümünü bizzat kendisi yapmıştı.
Cahiliye geleneğinde ağır işlerde ezilen kadınların aksine Hz. Fâtıma sadece evin iç işlerinden, Hz. Ali de dış işlerinden sorumlu olacaktı.
Müslümanların çektiği sıkıntılar ve savaşlar bu aileyi de etkiliyor, Hz. Fâtıma da diğer müslümanlar gibi yarı aç yarı tok yaşıyordu; Peygamber kızı olmasından dolayı hiçbir ayrıcalığı yoktu. Hz. Ali'nin ekonomik durumu genelde iyi olmamasına rağmen Beytü'l-Mal'den haklarından tazla bir şey almadılar. Hz. Ali ticaret yapıp dünya malı biriktirme yerine Hz. Peygamber'in kâtipliğini yapıyor, İslâm ümmeti için ilim biriküri yordu, Hz. Fâtıma ise avuçları kabarana kadar un öğütüp kendi işini kendi yapıyordu. Bu yuvada katı kurallar yoktu; Hz. Ali ev işlerinde Hz. Fâtıma'ya yardımcı oluyordu. Hz. Fâtıma da Hz. Ali'ye. Fâtıma'nm ev işlerinde çok yıprandığını gören Hz. Ali Peygamberimize gelerek bir hizmetçi verip veremeyeceğini sorduğunda Hz. Peygamber,
"Ya Fâtıma, Allah'tan kork; Rabbînin farzını ifa et; eşinin hizmetine bak. Yatağına girdiğinde otuz üç defa teşbih oku, otuz üç defa hamd et, ve otuz dört defa tekbir getir. Bunların toplamı yüzdür; bunları okuman senin için daha hayırlı olacaktır" diyerek bu isteği geri çevirdi; onlar da razı oldular.
Gerçekte, Fâtıma isteseydi çok lüks bir hayat sürebilir, bir değil birçok hizmetçisi olurdu. Müslümanlar Hz. Peygamber'in biricik kızı razı olsun, iyi bir hayat sürsün diye tüm varlıklarını onun önüne serebilirlerdi. Ama o lüksün yerine çileyi seçti; tıpkı İslâm toplumunun diğer fertleri gibi. Fakirlere kölelere ve zayıflara baktı, zenginlere değil. Hz. Fâtıma annesi Hatîcetü'l-Kübrâ'dan kalan bütün mirası İslâm yolunda Allah için Rasûlullah'a vermiş ve evlendiği zaman sıkıntılarla karşılaştığında da bundan hiçbir pişmanlık duymamıştı.
Hz. Fâtıma ve Ali örnek bir İslâm ailesi oluşturdular. İhtiyaçtan fazlasını elde tutmadıkları gibi ihtiyaçları olduğu halde muhtaçlara verdiler, kendileri sabrettiler. Bir elbiseleri olurdu genellikle ve onu gece yıkayıp gündüz tekrara giyerlerdi. Hatta bir defasında Hz. Fâtıma babasının yanma üzerinde kısa, başını örtse ayağı, ayağını örtse başını açıkta bırakan bir elbise ile çıkmıştı... Onun kısa yaşantısında gösterişe, giyim kuşama, eşyaya, leziz yemeklere, ayıracak zamanı olmadı. Onun ve peygamberin terbiyesinde yetişen diğer kadınlar gözünde giyim, iffeti koruyacak, tesettürü sağlayacak bir örtüden ibaretti. Hattâ tesettür farz kılındığı zaman üstlerine elbise örtmeye bulamayan kadınlar yatak çarşafları ve perdelerle tesettür emrini yerine getirdiler. Hz. Fâtıma'nın evine normal ziyaretlerini yaptığı bir günde Hz. Peygamber bir köşede nakışlı bir örtü görür, kapıdan geri döner ve ardından Fâtıma'ya şu ikazı yapar: "Bir peygambere zevki çeken şeylerle donatılmış bir eve girmek uygun değildir" Fâtıma o örtüyü derhal kaldıracak bir daha da bu görüntüleri evine sokmayacaktır.
Hz. Fâtıma ve Hz. Ali ailesi cömert bir aile idi. Oruçlu oldukları bir günün akşamı iftar için hazırladıkları bir miktar yiyeceği sofraya koymuşken kapıya gelen bir yoksula verirler ve suyla iftar edip ertesi gün yine oruç tutarlardı.. O akşam bir yetim, üçüncü akşam bir esir gelir ve her defasında bir parça yiyeceklerini aç oldukları, canları çektiği halde yoksula, yetime ve esire yedirirler, kendileri de sadece su ile üç gün oruç tutarlar. Kur'an-ı Kerim'de İnsan suresinin şu ayetleri bu olay üzerine nazil oldu İyiler de karışımı kafur olan bir kadehten içerler; bir kaynak ki Allah'ın kulları ondan içerler, (İstedikleri yere de) fışkırtarak akıtırlar. Adaklarını yerine getirirler ve şerri salgın olan bir günden korkarlar. Yoksula, yetime ve esire sevdikleri yemeği yedirirler. 'Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz, sizden karşılık ve teşekkür beklemiyoruz. Çünkü biz suratsız, çok katı bir günün azâbın)dan ötürü Rabbimizden korkarız' derler. Allah da onları o günün şerrinden korumuş onlarm yüzlerine parlaklık ve (gönüllerine) sevinç vermiştir..."
Ayrıca Kur'an-ı Kerîm'deki şu âyetler de Hz. Fâtıma ile ilgilidir: *"Ey ehli beyt, Allah ancak sizden her çeşit pisliği gidermeyi ve sizi tertemiz yapmayı dilemektedir."*[58[58]]
Bir gün sofranın başında oturmuşken Hz. Peygamber ellerini açar: "*Ey Rabbim, bunlar benim ehl-i beytimdir.*

[58[58]] el-Ahzâb: 33/33 Bu ayet-i kerime Hz. Peygamber, Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin hakkında indirilmiştir

Hayırlılarım, yakınlarım ve has kimselerimdir. Bunlardan senin rızana aykırı olan kötülük, günâh, şek ve şüpheleri, bütün kötülük ve şeytanın kışkırtmalarını giderip onları koru. Kötü alışkanlıklardan ve diğer gizli-açık ayıplardan tam olarak temizle." Hz. Fâtıma ehl-i beytin içinde ayrıca Rasûlullah'a en sevgili olanıydı.
Hz. Fâtıma'ya Hz. Ali de o derece değer verirdi ki dönemin şartlan gereği müslüman erkekler birden fazla kadınla evlenmek durumunda kaldıklarında Hz. Fâtıma da Hz. Ali'nin diğer erkekler gibi başka bir kadınla evlenmek isteyebileceğini düşünerek, ona eğer evlenmek isterse bu konuda kendisinden yana bir problemin olmayacağını söylemiş, ısrar etmiş, Ali ise Peygamber kızının üzerine herhangi bir kadın almayı kendisine yakıştıramadığı için buna yanaşmamıştı. Hz. Fâtıma bizzat babası Rasûlullah'a çıkmış ve Ali'nin bir başka kadınla daha evlenmesi gerektiğini söylemiş ama Rasûlullah kızının bu isteğini geri çevirmiştir. Hz. Fâtıma İslâm'a yararlı olacağını varsayarak Hz. Ali'den kendi üzerine herhangi bir kadını almasını isteyecek derecede, fedakâr, kendi çıkarını değil ümmetin geleceğini düşünen bir örnek İslâm kadınıydı.
Hz. Ali ile evliliği vefatına kadar süren Hz. Fâtıma'nın, Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmü Gülsüm ve Zeyneb adında üçü erkek ikisi kız beş çocuğu oldu. Rasulullah'ın soyu Hasan ve Hüseyin kanalıyla devam etti. Çocuklarının herbirini İslâm ahlâkı ve üstün ilimle yetiştiren Hz. Ali ve Fâtıma kendilerinden sonra İslâm bayrağını dalgalandıracak Hz. Hüseyin ve Zeynep gibi fertler kazandırdılar ümmete.
Çok sevdiği babasının bu dünyadan ayrılma vakti geldiğinde babasının başucunda olduğu halde Rasülullah Hz. Fâtıma'nın kulağına bir şeyler söyler. Bunun üzerine ağlamaya başlayan Fâtıma Resulullah'ın kulağına eğilip tekrar bir şeyler söylemesiyle ağlamayı keser ve gülümser. Daha sonra bu olayın nedenini anlatan Fâtıma, Hz. Peygamberdin, yakalandığı hastalıktan kurtulamayarak vefat edeceğini söylediğini ve kendini tutamayarak ağladığını; ancak daha sonra ehl-i beytinden kendisine ilk kavuşacak kişinin kendisi olduğunu müjdelediğinde gülümsediğini söyler.
Hz. Fâtıma Hz. Peygamber'in vefatıyla çok sarsılmış, ancak Rasûl'ün vefat etmeden önce kendisine söylediği şu sözler ona moral vermişti: *"Ya Fâtıma, bugünden sonra babana elem yok; ancak peygamber için yaka-yen yırtılmaz, yüze vurulmaz, senden sonra öleyim gibi sözler söylenmez; yalnız babanın İbrahim'e dediği gibi 'gözler yaş dökmede, kalp burkulmada; bu Rabbin gazabı demiyoruz fakat ey İbrahim, senin için mahzunuz biz' diyebilirsin."*
Babasının vefatından sonra Fâtıma'nın bir daha yüzünün gülmediği rivayet edilmektedir, vefat ona çok ağır gelir ve acı-içli, edebî mersiyeler okur Hz. Peygamber'in ardından: "...Varsın dünyanın doğu ve batısında bulunanlar senin vefatını işitince ağlasınlar; neye yarar. Ben senin ayrılığının .verdiği üzüntüyle yüzüme gözyaşlarından resim yaparak geliyorum. Gündüzlerim ise gecemden farksız. Gönlümde kocaman yaralar hâkim ve canım yanıyor, ruhum sızlıyor... " ve mersiyeler devam "edip gidiyor.
Fâtıma babasının defniyle başından sonuna değin ilgilendi. Hatt cenaze suyu hazırlandığı sırada Rasûlullah'ın elbisesi üzerinde olduğu halde gusledilmesini bizzat o hatırlattı.
Daha sonra da sık sık Peygamber'in kabri başında saatlerce ağlayacak, dua edecek olan Fâtıma, Peygamber'in vefatından önce kendisine verdiği kavuşma müjdesini bekleyecekti. Ancak bu, günlük hayattan, ailevî, İslâmî, ibâdî, analık sorumluluklarından koparamıyordu onu. O yine hiç ölmeyecekmiş gibi çalışıyordu.
Fâtıma İslâm toplumuna, Peygamber'in öğretisini unutmasınlar diye vaazlar veriyordu. Peygamber'in vefatından sonra Mescid-i Nebevi'de bir hutbe verir ki, bu hutbesi onun hitabetteki gücüne en büyük delildir. Zaten onun anlatım tarzı ve söz söyleyiş stilinin Hz. Peygambere benzediği de kaydedilmektedir. Bu hutbede hamd ve salâtü selâmdan sonra İslâmi hükümleri bir bir hatırlatan Fâtıma daha sonra Peygamber'in vefatından İslâm toplumu etkilenmesin, o tekrar eski hallerine dönme yanlışlığına düşmesinler diye uyarıyordu onları:
Siz azlıktınız; dosttan yoksundunuz. O halde tasın dibinde kalan içilip tüketilecek olan bir yudumluk suydunuz. Ateş dolu bir çukurun kenarındaydiniz. Aç kişinin fırsat gözetmeden, müddet beklemeden kapıp yutuvereceği bir lokmaydınız. Yanan ateşten alınmış bir kordunuz. Yabancıların ayakları altına düşmüş bir toplumdunuz. Çöldeki çukura dolmuş deve sidiği ve hayvan pisliğiyle kokuşmuş bir içimlik suydunuz. Yediğiniz, ağaçların yaprakları ve tabaklanmış keçi derisinin yağlarıydı. Aşağılık bir hale düşmüştünüz; adamların ayakları altında kalmaktan korkuyordunuz ki, Allah'ın salât ona ve soyuna olsun, Mıhammed'in sayesinde güçlüklerin belasına uğradıktan sonra Arabın kurtlarına lokma olduktan, kitap ehline tutsak düştükten sonra kurtuldunuz. Allah sizi bu sıkıntılardan kurtardı..."
Hz. Fâtıma hastalanıp yatağa düştüğünde bile İslâmî düzenin korunması için konuşuyordu. Kendisini ziyarete gelen bir kısım kadına; ömrüme yemin ederim ki bu yaptığınız işler gebedir, bekleyin. Bundan böyle rahatça oturun; tam inançla gitmeyi bekleyip durun. Müjde olsun size; kesip biçen kılıç geliyor, zâlimlerin her yönü kaplayan hükümleri yürüyor. Hakkınızı çarpıp almadalar, toplumunuzu darmadağın etmedeler. Size son pişmanlık gelip çatar, nice olur haliniz o zaman; ki, şimdi görmedikleriniz meydana çıkar.
Hz. Fâtıma ile Hz. Ebû Bekir arasında Hz. Peygamber'den miras kalan Fedek arazisi yüzünden ihtilâf çıktı. Hz. Fâtıma'nın mirasın kendisine verilmesi isteğini Hz. Ebû Bekir, "*Biz miras bırakmayız. Bıraktığım sadakadır. Ancak Muhammed'in ailesi bu maldan yer"* hadis-i şerifini delil göstererek geri çevirir. Daha sonra Hz. Ömer bu araziyi Hz. Ali'ye verdi; Hz. Osman ise bu hurmalığı Hz. Ali'den alarak Nervan'a bağışladı. Hz.Muaviye ise bu araziyi üçe bölüp bir parçasını Hz. Osman'ın oğluna, bir parçasını Mervan'a diğer parçasını da oğlu Yezid'e vermiş; arazi ancak Ömer b. Abdülaziz döneminde gerçek sahiplerinin eline geçebilmiş ve Hz. Fâtıma'nın

torunlarına iade edilmiştir.
Hz. Fâtıma'nın hastalığının iyice arttığı bir dönemde kendisine gelen ziyaretçiler arasında Hz. Ebû Bekir de vardır ve Fedek arazisi yüzünden aralarında hafif bir kırgınlık devam etmektedir. Hz. Fâtıma Ebû Bekir'i kabul eder ve helâlleşirler. Fâtıma misafirlerinden izin alarak temizlenmek istediğini söyler, onlar ise şaşırır; çünkü Fâtıma her zaman temizdir, "Betül"dür; Kadınların özel halleri onda yoktur. Fâtıma temizlenir, kokulanır giyinir ve misafirlerine dönerek son vasiyet olarak şöyle der: "Ben şimdi öleceğim. Kimse yıkamasın beni; yıkandım. Kefenlemesinler beni; çünkü temiz elbiselerimi giydim. Ancak vasiyetim şu ki, beni kabrime babam Rasûlüllah gibi gece defnetsinler." Bu sözlerinden sonra temiz örtüsünün üzerine, sağ elini kafasının altına koyarak yanı üzeri yatar ve kıbleye döner. Hz. Ali'ye de, "Ya Ali, benim üzerime kimsenin eli değmeden sen al götür Bakî mezarlığına göm. Ve Hz. Peygamber'in müjdesine kavuşur Fâtıma. Vasiyeti gereği gece Hz. Ali tarafından defnedildi.[59][59] Cenaze namazı Hz. Ali diğer bir rivayette ise amcası Hz. Abbâs tarafından kıldırılmıştır. Vasiyeti gereği Hz. Ali'nin gecenin karanlığında defnettiği yer konusunda da üç değişik rivayet vardır: Bakî mezarlığındadır; Akil'in evinin avlusundadır; amcası Abbas için ileride yapılacak olan türbenin içindedir. [60][60]

Hz. Fâtıma Binti Esed (R.Anha)

Fâtima binti Esed, İslâmın başlangıcında Müslüman olmuştur. Rasûlüllah efendimiz, İslâmiyeti, önceleri açıktan açığa bildirmedi. Üç yıl bir gizlilik devresi geçti. Tedrici, yani yavaş yavaş bir yol takip ediliyordu. Üç sene sonra, nihayet İslâmiyeti açıktan bildirme zamanı gelmişti. Nereden ve kimden başlanacağı Resul-i Ekreme vahiy ile bildirildi. Allahû Teâla Şuara suresinin 214. ayet-i kerimesinde mealen şöyle buyurmaktadır:
"Ey Rasûlüm, sen, önce en yakın akraba ve hısımlarını Allahın dinine davet ederek, ahiret azabı ile korkut!"
Rasûlüllah efendimiz, akrabalarını bir araya topladıktan sonra, onlara şu konuşmayı yaptı:
Hamd ancak Allahû Teâlâ'ya mahsustur. O'na hamdederim. Ancak O'ndan yardım isterim. Yalnız O'na inanır, O'na güvenirim. Ben gözümle görmüş gibi bilir ve size de şunu bildiririm ki; Allahû Teâla'dan başka ilâh yoktur. O birdir, eşi ve ortağı yoktur. Sizi O'ndan başka ilah olmayan, Allahû Teâlâ'ya iman etmeye davet ediyorum. Ben O'nun bütün insanlara gönderdiği, son Peygamberiyim. Vallahi siz, uykuya daldığınız gibi öleceksiniz. Uykudan uyandığınız gibi de diriltilecek ve bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz. İyiliklerinizin karşılığında iyilik, kötülüklerinizin karşılığında ceza göreceksiniz. Bu da ya devamlı Cennette veya devamlı Cehennemde kalmaktır. İnsanları ahiret azabıyla korkuttuğum ilk .kimseler, sizlersiniz. Ey Abdülmuttaliboğulları! Ben size çok üstün ve kıymetli, dünya ve âhiretiniz için faydalı şeyler getirdim. Araplar içerisinde kavmine bundan daha hayırlısını getiren bir kimse bilmiyorum. Ben sizi, dile kolay, hafif ve mizanda ağır gelecek iki kelimeye davet ediyorum. O da, "Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü erine Muhammeden abdühü ve resulüh" Allahû Teâla'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammedin O'nun kuiu ve Rasûlü olduğuna şehadeî ederim deminizdir.
Rasûlüllah efendimiz akrabalarına bu konuşmaları yapınca, birçoğu Müslüman oldu. Hz. Fâtima binti Esed de bunlar arasında idi. Kendisinden önce veya daha sonra olmak üzere, Zevci Ebû Talib'in dışında, bütün çocukları da İslâmı kabul ettiler. Hatta Resûl-i Ekrem efendimiz, yakın akrabalarına konuşmalar yapıp, "*O hâlde, hanginiz bu yolda bana tâbi olup, vezirim ve yardımcım olur?"* buyurunca, henüz, 12-13 yaşlarında bulunan Hz. Ali hemen ayağa kalkmış, Resul-i Ekrem de ona, "*Sen otur*" buyurmuştu.
Rasûlüllah efendimiz, bu suallerini üç defa tekrar etmişler, üçünde de hemen cevap Hz. Ali'den gelmişti. Hz. Ali bu suallere söyle cevap vermişti:
“Ya Rasulallah! Her ne kadar yaşça en küçük ben isem de, sana ben yardımcı olurum.”
Hz. Ali'nin, daha oniki, onüç yaşlarında iken, Rasûlüllah efendimize, hiç kimseden korkmadan, çekinmeden, bu yolun yolcusuyum, gönül vermişlerdenim manasındaki bu sözleri, Resul-i Ekrem efendimizi son derece sevindirdi. İşte Allahü Teâlâ, Hz. Fatıma binti Esed'e böyle salih evlatlar vermişti.
Fatıma binti Esed üstün bir ahlaka sahipti. Güzel ahlakı vardı. Yaşayışı mükemmel, Resul-i Ekrem efendimizin yanında itibarlı bir hanımefendi idi. Peygamberimizin sevgisine kavuşma bahtiyarlığına erişmişti.
Rasûlüllah efendimiz onu methetmişlerdi. Fatıma binti Esed, çocukluğundan beri Peygamberimize çok yakınlık göstermiş, Ondan hiçbir yardımı esirgememiştir. Rasûlüllah efendimiz, Ebu Talib'den sonra, kendilerine en fazla yakınlık gösterenin Falıma binti Esed olduğunu buyurmuşlardır. Hz. Fatıma binti Esed, Resuî-i Ekremin bakımında çok titizlik göstermişti. Kendi çocukları dururken, önce Rasûlüllahı doyururdu. Kendi çocuklarının temizliğinden önce, Onun mübarek başını tarar, mübarek saçlarını gül yağıyla yağlardı. Bu yüzden Resul-i Ekrem efendimiz, onun için, "*O benim annemdi*" buyurmuşlardı. Bu bildirilen sözün, iki cihanın Efendisinin mübarek ağzından çıkması, Fatıma binti Esed için büyük bir saadet idi.
Zaman akıp gitmiş, Fatıma binti Esed'in ömrü de sona ermişti. Peygamberimiz, gömleğini sırtından çıkararak, Fatuna binti Esed'e kefen yaptırmıştı. Bilahare Peygamber efendimiz, Fatıma binti Esed'e Cennet elbiselerinin giydirilmesi için böyle yaptıklarını söylemişlerdir.

---

[59][59] Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner: 2/107, İst/ 1982
[60][60] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty

Cenaze namazını da kıldırdıktan sonra buyurdular ki:
Allahû Teâla'nın emriyle, yetmiş bin melek onun cenaze namazını kıldılar.
Cenaze namazı kılınmış, artık defnedilecekti. Rasûlüllah efendimiz bizzat kendileri kabre indiler. Kabir hayatının rahat ve hoş olması için, kabrin köşelerini genişletir gibi işaret buyurdular. Kabirden çıkınca gözleri yaşarmış, gözlerinden akan yaşlar kabre damlamıştı.
Orada bulunan Hz. Ömer ve başkaları, Rasûlüllahın, Fatıma binti Esed'den başka hiçbir kimseye böyle yapmadığını söylemişlerdir. Bundan sonra Resul-i Ekrem efendimiz, Fatıma binti Esed için şöyle duâ buyurmuşlardır:
“Allahû Teâlâ seni mağfiret etsin, bağışlasın, seni mükâfatlandırsın. Ey annem! Allahû Teâlâ sana rahmet eylesin. Kendin aç iken beni doyurdun. Kendin giymez, bana giydirir; yemez, bana yedirirdin. Dirilten de, öldüren de Allahû Teâlâ'dır. O daima diridir. O ölmez.”
Allahım! Annem Fatıma binti Esed'i affeyle, bağışla. Ona hüccetini bildir. Kabrini genişlet. Ey merhametlilerin en merhametlisi olan Allahım! Ben Peygamberin ve geçmiş Peygamberlerin hakkı için bu duamı kabul buyur.[61[61]]

Hz. Halime Hatun (R.Anha)

Hz. Halime, Ebu Zeyd'in kızıdır. Mekke'nin havası, yeni doğan çocuklara yaramıyordu. Sıhhatli ve gürbüz büyümelerine maniydi. Bu sebeple çocuklarının sıhhatli yetişmesini isteyen bazı aileler, çocuklarını, Mekke dışında bâdiyelerde yaşayan sütanneye veriyorlardı. Çünkü, oraların hem havası güzel, suyu temiz ve tatlıydı, hem de orada yetişen çocuklar Arapçayı daha düzgün bir şekilde konuşuyordu.
Sütanne olacak kadınlar, yılda iki defa Mekke'ye gelirler, küçük çocukları alarak yurtlarına götürürlerdi. Peygamberimizin dünyaya teşrif etmesinden hemen sonra, Benî Sâd kabilesine mensup kadınlar, beyleri ile birlikte Mekke'ye geldiler. Bunlardan biri de Hz. Halime'ydi. Halime hatun şöyle anlatır:
"İçinde bulunduğumuz kuraklık ve kıtlık senesinde, hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Ben kır bir merkebe binmiştim. Yanımızda da yaşlı bir devemiz bulunuyordu. Bu devemiz, bize bir damla bile süt vermiyordu. Biz Mekke'ye bir rahmet yağmuruna kavuşmayı, darlıktan kurtulmayı umarak gelmiştik. Bindiğim zayıf merkebin yürüyüşünün ağırlığı, arkadaşların canını sıkacak dereceye varmıştı. Bunun için beni beklemeyip Mekke'ye benden önce vardılar."
Hz. Halime Mekke'ye girdiğinde, kadınların hemen hepsi, emzirecek bir çocuk bulmuş, sevinç içerisinde yurtlarının yolunu tutmuşlardı bile.
Abdülmuttalib de, sevgili torunu Peygamberimizi bir sütanneye vermeyi çok istiyordu. Fakat kadınlardan kime teklif ettiyse, "Yetimdir" diyerek almaya yanaşmadılar. Hiç kimse bu çocuk hürmetine, berekete kavuşacaklarını hayal bile edemiyorlardı. Rasûlullah'ın dedesi, çaresizlik içerisinde dolaşırken, emzirecek bir çocuk bulamamanın üzüntüsünü kalbinde hisseden Halime ile karşılaştı. Ona sordu:
“Sen hangi kabiledensin? Hz. Halime cevap verdi: Benî Sâd kabilesinden.”
Abdülmuttalib, ona ismini sordu. "Halime" olduğunu öğrenince, gülümsedi ve dedi ki:
“Çok güzel! Sâd ve hilm iki haslettir ki, dünyanın hayrı da, ahiretin izzet ve şerefi de bunlara bağlıdır. Ey Halime, benim yanımda yetim bir çocuk var. Diğer kadınlar, "Biz götüreceğimiz çocukların babalarından faydalanmayı umuyoruz. Yetimi alıp da ne yapacağız" diyerek onu almak istemediler. Bari sen bunu al. Belki onun yüzünden mutluluğa erersin.”
Halime, biraz ileride buiunan kocasına danışmak için müsaade isteyip, kocasının yanma gitti. Kocasına haber vererek dedi ki:
“Mekke'de bu yetim çocuktan başka emzirileeek çocuk yoktur. O çocuğu almamızı uygun görür müsün? Çünkü ben yurdumuza emzirileeek çocuk almadan, eli boş dönmeyi hoş bulmuyorum. Uygun görürsen, O yetimi alacağım.”
Kocası Haris, onun teklifini kabul ederek dedi ki:
“Almanda bir mahzur yok. Belki Allahû Teâlâ bize onun yüzünden bereket ve bolluk ihsan eder.”
Halime hatun, hiç olmazsa bir çocuk bulabilmiş olmanın sevinciyle Peygamberimizin dedesinin yanına geldi. Çocuğu almak istediğini söyledi. Abdülmuttalib buna çok sevindi. Onu Hz. Amine'nin yanma götürdü. Hz. Amine, Halime'yi, "Hoş geldin, safa geldin" diyerek karşıladı. Birlikte Rasûlullahm uyuduğu odaya gittiler.
Peygamberimiz sütten daha ak bir yün kundağa sarılmıştı. Altına da yeşil bir kumaş serilmişti. Sırtüstü yatmış, mışıl mışıl uyuyor, etrafa misk gibi kokular yayıyordu.
Hz. Halime, Peygamberimizi görünce, güzelliğine ve sevimliliğine hayran kaldı. Böyle bir çocuğu yanına aldığı için çok sevinçliydi. Peygamberimizi kucağına aldı. Mübarek yavru, sütannesine gülümsedi. Halime de onu öptü. Sevinçliydi. Hz. Amine ise, üzgündü. Yavrusu ancak birkaç gün yanında kalabilmişti. Hasretine nasıl dayanacaktı? Fakat, sevgili oğlunun sıhhatli büyümesi için, buna mecbur olduğunu düşünerek teselli buldu.

61[61] Siyeru A'lamu'n Nubeiâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehievî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendiden Bedreddin Çetiner, İst/19823

Hz. Amine, Halime hatuna dedi ki:
Bana üç gece; "Oğlun Benî Sâd kabilesinden, Ebu Züeyb aİiesi içinde emzirilecektir" denildi.
Bunun üzerine Hz. Halime dedi ki:
“İşte, bu kucağmıdaki çocuğun sütbabasi Ebu Züeyb'dir. O benim kocam olur.”
Bunun üzerine Amine hatunun içi ferahladı. İşittiği şeyler kendisini sevindirdi.
Hz. Halime, Peygamberimiz kucağında olduğu hâlde, kocasının yanına geldi. Sonra sağ memesini Peygamberimize, sol memesini de oğluna verdi. Emdiler ve uyudular. Bundan böyle Rasûlullah, hep sağ memeden emecek, sol memeyi hiç almayacaktı.
Hz. Halime'nin önceleri sütü çok azdı. Daha önce kendi oğluna bile yetmiyor, çocuk açlıktan ağlayıp duruyordu. Şimdi her ikisinin de doyduğunu görünce sevindiler. Hemen sonra, daha önce çok az sütü olan devenin memelerinin de sütle dolduğunu görünce, sevinçleri bir kat daha arttı. Halime'nin kocası dedi ki:
“Ey Halime, bilmiş ol ki, sen mübarek ve uğurlu bir çocuk almışsın.”
Gerçekten de bundan böyle, bu aile ile birlikte Sâdoğulları kabilesi, kuraklıktan, kıtlıktan kurtulup, bolluk ve berekete kavuşacaktı.
Bütün hazırlıklarını tamamlayan Hz. Halime ve kocası, biraz sonra yola çıktılar. Bu arada binek hayvanlarında büyük bir değişikliğin olduğunu gördüler. Gelirken çok gerilerde kalan merkep, sonradan çıktığı hâlde, kafilenin bütün hayvanlarını geride bırakıyordu. Diğer kadınlar bunu görünce, şaşırıp kaidıîar ve dediler ki:
“Ey Halime, başına rahmet yağsın! Yoksa bu merkep, gelirken bindiğin hayvan değil mi? Dur da bizi bekle!”
Yorucu bir yolculuktan sonra, kafile yurtlarına vardı.
O yıl Sâdoğulları yurdunda büyük bir kuraklık hâkimdi. Hayvanların yayılıp karınlarını doyurabilecekleri hiçbir otlak yoktu. Bu yüzden, koyunlar sabahleyin ayrıldıkları gibi, akşamleyin aç olarak eve dönüyorlardı. Hayvanlar iyice cılızlaşmalardı. Fakat Hz. Halime bolluk ve berekete mazhar olmuştu. Diğerlerinden farklı olarak koyunları da akşamleyin eve karınları doymuş; memeleri sütle dolmuş bir şekilde dönüyordu.
Bu durum kabile halkının da dikkatini çekmişti. Çobanlarına çıkışıyorlardı:
“Yazıklar olsun size! Siz de bizim koyunlarımızı Halime'nin çobanının koyunlarını otlattığı yerde otlatsanıza!”
Halime ve kocası, bu bolluk ve iyiliğe, yetim diye kimsenin almaya yanaşmadığı çocuk yüzünden kavuştuklarını biliyor, şükrediyorlardı. Günler böylece geçti.
Peygamberimiz gün geçtikçe gelişiyor, gürbüzleşiyordu. Onun çocukluğu da diğer çocuklara benzemiyordu. Daha sekiz aylıkken konuşuyor, konuşulanı da dinliyordu. Dokuz aylıkken çok düzgün bir şekilde konuşmaya başlamıştı. On aylık olunca ok atmaya başlamış, iki yaşına geldiğinde ise, gösterişli bir çocuk olmuştu.
Peygamberimiz iki yaşında sütten de kesilmişti. Onun sütten kesilmesi, Hz. Halime'yi de, kocasını da derinden üzdü. Onun sebebiyle hayır ve berekete nail oldukları için, bir müddet daha yanlarında kalmasını çok istiyorlardı. Fakat artık, onu yanlarında tutamazlardı. Annesine teslim etmeleri gerekiyordu.
Birgün yanlarına aldılar ve Mekke'ye gittiler. Hz. Amine birden ciğerparesini karşısında görünce, çok heyecanlandı. Ne kadar da büyümüş, gürbüzleşmişti. Artık bundan sonra, hep beraber olacaklarını düşünerek, seviniyordu. Fakat bu mübarek çocuktan ayrılmak istemeyen Hz. Halime, Peygamberimizin annesine dedi ki:
“Oğulcuğumu büyüyünceye kadar yanımda bıraksan iyi olur. Onun Mekke vebasına tutulmasından korkarım.”
Hz. Amine oğlunun hasta olmasını düşünmek bile istemiyordu. Artık hasretine razıydı. Yeter ki, biricik oğlu hastalanmasındı. Bu düşünce ile Hz. Halime'nin teklifini kabul etti. Böylece Peygamberimiz bir müddet daha Benî Sâd yurdunda kalmak üzere Mekke'den ayrıldı.
Bu arada Halime hatun, Mekke'ye giderken, Sirer Vadisi'nde bazı Habeş hıristiyanlarına rastlamıştı. Hıristiyanlar Halime hatuna, nereye gittiğini sordular. Sonra da Peygamber efendimize dikkatli dikkatli baktılar. Peygamber efendimizin iki küreği arasındaki peygamberlik mührüne ve gözlerindeki kırmızılığa baktılar. Sonra da bu kırmızılığın devamlı olup olmadığını sordular. Halime hatun, bu kırmızılığın devamlı olduğunu söyleyince, hıristiyanlar dediler ki:
Biz bunu kralımıza götüreceğiz. Zira bunun bizimle ilgisi vardır. Biz onun hâlini biliyoruz.
Hz. Halime çok korktu ve hemen Peygamberimizi alarak onlardan uzaklaştı.
Peygamberimiz sütannesinin yanında, sütkardeşi Abdullah ile birlikte koyun otlatacak kadar büyümüştü. Birgün yine evin arkasında, yeni doğan kuzuların yanında bulundukları bir sırada, iki kişi geldi. Peygamberimizi yere yatırdı. Sonra da göğsünü açarak kalbini yardılar. Kan pıhtısına benzer birşeyi çıkararak dediler ki:
“Bu, sende bulunan şeytana ait bir şeydi.”
Rasûlullahın sütkardeşi Abdullah, bu iki yabancının, sevgili kardeşine yaptıkları şeyi görünce, çok korktu. Koşarak eve geldi, anne ve babasına seslendi:
“Koşun, Kureyşli kardeşim öldürüldü!”
Onun bu feryadı üzerine, karı-koca, hemen dışarı fırladılar. Resulullahın bulunduğu yere doğru koştular. Peygamberimiz ayakta idi. Yüzü sararmış, fakat gülümsüyordu. Hemen ona sordular:
“Yavrum sana ne oldu?”
Beyaz elbiseli iki kişi gelip, beni yere yatırdı. Sonra da karnımda bilmediğim bir şeyi aradılar.
Hz. Halime ile kocası çok korkmuşlardı. Rasûlüllaha bir zarar gelmesinden endişe ediyorlardı. Kocası Haris, Halime'ye dedi ki:

“Halime, ben bu çocuğun başına bir felaket gelmesinden korkuyorum. Başına birşey geîmeden önce, onu götür ailesine teslim et!”
Halime de hiç vakit geçirmeden, Peygamberimizi alıp, Mekke'ye götürdü. Fakat Mekke'de onu bir ara kaybetti. Buna çok üzüldü. Bütün aramalara rağmen bulamadı. Hemen Abdülmuttalib'e gitti. Üzüntü içerisinde durumu haber verdi. O da birkaç kişi ile birlikte, onu aramaya çıkti. Nihayet Peygamberimiz bulundu.
Hz. Amine, oğlunu tekrar gördüğüne sevinmiş, hemen geri getirilmesine ise bir mana verememişti. Halime'ye dedi ki:
“Çocuğu niçin getirdin? Onu, yanında tutmak için ısrar edip durmuştun.”
Oğulcuğumu Allah büyüttü. Ben sadece, üzerime düşeni yapmış bulunuyorum. Onun başına bir felaket gelmesinden korkuyorum. Sana getirip sağ salim teslim etmek istedim.
Aradan yıllar geçti. Peygamberimizin annesi de, dedesi de vefat etti. Peygamberimiz de artık büyüyüp evlendi. Zaman zaman Hz. Halime'yi görürdü. Sütannesine karşı derin bir sevgi beslerdi. Onu gördükçe, "Anneciğim, anneciğim!" der, saygı gösterirdi. Hemen üzerindeki fazla elbiseyi çıkarır, onun altına serer, bir ihtiyacı varsa, derhal yerine getirirdi.
Birgün Hz. Halime, onu ziyarete gelmişti. Sâdoğulları yurdunda, yine kıtlık olduğunu, hastalıktan hayvanların kırıldığını söyledi. Peygamberimizin ona verebilecek fazla birşeyi yoktu. Fakat Hz. Hadice, Peygamber efendimizin sütannesini boş olarak göndermeye gönlü razı olmadı. Kırk koyunla bir deve verdi.
Hz. Halime, bu ikram karşısında memnuniyetini bildirdi. Sevinç içerisinde evine döndü.
Sonraki yıllarda mtislüman olarak sahabîye olma şerefini kazanan Hz. Halime, Cennet-ül-Bakî kabristanına defnedilmiştir. Allah ondan razı olsun![62[62]] Hz. Peygamber, Halime'nin yanında, 6 yaşma kadar kaldı. Bu sırada, annesi Âmine'yi de kaybetmişti. Bahsimizin Halime ile ilgili kısmına gelince: Kaynaklarımız bize bildiriyor ki Hz. Peygamber, sütanne Halime ve yakınlarına, çok itibar etmiştir. Halime'nin her ziyaretinde, onu "annem, annem" diye kucaklar, bizzat kendi giysisini yere serip, sütanneyi onun üstüne oturtmak gibi bir incelik gösterirdi. Halime'nin kendisi yanında kocası Haris, oğlu Abdullah, kızları Huzâfe ve Şeyma, bir adıda Üneys'dir, aynı şekilde sevgi ve iltifat görmüşlerdir. Bunu da ötesinde, ileriki zafer yıllarında, Halime'nin kabilesi, Müslüman askerlerin eline esir düşüp mallan müsadere edildiğinde, onlar, Halime'nin "anneliğinden" İstifade ile hem serbest kaldılar hem de mallarına kavuştular.
Halime ve kocası Hâris'in oldukça erken bir devirde, Müslaman oldukları anlaşılıyor. Kaynaklara göre Haris, ilk vahyin gelişinden kısa bir süre sonra Mekke'ye geldiğinde, Kureyş putperestleri, onun çevresini sarıp şöyle yalanmışlardı: "Yahu, bu senin süt oğlun neler söylüyor, biliyor musun? İnsanlar ölümden sonra dirilecekmiş, kötülük edenler, ceza görecekmiş, falan filan... Bu düşüncelerle toplumun düzenini bozdu, bizi birbirimize düşürdü..." Haris, bu konuyu Hz. Peygamber'le konuştu. Dedi ki Hz. Peygamber:
"Evet öyledir ey baba. O diriliş gününde ben senin elini aynen şu andaki gibi tutacağım ve bu günü sana hatırlatacağım." Bunları dinleyen, Haris, Müslümanlığını ilan etti ve şaşıranlara dedi ki: "Benim süt oğlum bir insanın elini tutunca, götüreceği yer ancak cennet olur. Ve o benî cennete götürecektir."
Halime ve ailesi, sonraki yıllarda kıtlık veya benzeri bir sebeple daraldıklarında, Peygamber ailesine başvuracak ve ihtiyaçları giderilecektir. Kaynaklar bize, bu gibi zamanlarda Peygamber eşi Hatice'nin sütanne ailesine kırk, elli koyun, birkaç deve vermek gibi, gerçekten hayranlık uyandıracak cömertlikler gösterdiklerini bildiriyor.
Halime bahsini kapatmadan, bir noktaya daha değinmek isteriz:: Sütanne Halime, Hz. Peygamber'le aynı yaşta olan ve Hz. Peygamber'e azılı düşmanlıkların sahibi olarak bilinen Ebu Süfyan b. Hâris'e de kısa bir süre süt emzirmiştir. Bir başka deyimle Ebu Süfyan, Hz. Peygamber'in süt kardeşidir. Bağış, lütuf ve cömertliğin, insanlık tarihinde, en büyük temsilcisi olan Hz. Muhammed'in bu "kardeşlik"e bile önem verdiğini görüyoruz. Yirmi küsur yıllık bir mücadeleden sonra yenik düşenlerden biri olan Ebu Süfyan, Mekke fethi sırasında İslâm Peygamberi'nin affına sığındığında, Hz. Peygamber, kendisine en ağır şekilde saldırıp söven bu adama "kardeşim" diye hitap etmek gibi, akim alamayacağı bir büyüklük göstermiştir. Bu hitap üzerine, Ebu Süfyan'in yaptığı ise şudur: Kendisinden dinleyelim: "Yemin ederim ki, o sırada bir binit üstünde olan Peygamber'in ayaklarını öptüm..." Manzaranın arka planı düşünüldüğünde insanlık tarihinde, Hz.Muhammed'in insana bakışı, izlediği hayat tarzı, gerçekleştirdiği devrim ve nihayet kaydettiği zafer, eşsiz bir biçimde karşımıza dikilir.[63[63]]

Hz. Safiyye Binti Abdulmuttalib (R.Anha)

Rasûlüllah efendimizin halası olan Hz. Safıyye, oğlu Zübeyr ile birlikte müslüman oldu. Oğlu Zübeyr ile birlikte hicret etti. Peygamber efendimize eziyet eden, kardeşi Ebu Leheb'e dedi ki:
“Ey kardeşim! Kardeşimin oğlunu ve Onun dinini yardımsız, hor, hakir bırakmak, sana yakışır mı? Vallahi bugün yaşayan bilginler, Abdülmuttalib'in soyundan bir Peygamberin çıkacağını bildiriyorlar. İşte, o peygamber, budur!”

[62[62]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayattı's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El- İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendiden Bedreddin Çetiner, İst/19823

[63[63]] İbn İshak, p.31-32; İbn Sa'd, 1/108-114, 150-151; İbn Hişâm, 1/160 vd. İbn Esir, Üsd, 6/144-146

Böyle söyleyerek Ebu Leheb'i de İslâm'a davet etmiş, fakat o kabul etmemiştir.
Hz. Safıyye'nin annesi Hâle ile Resul-i ekremin annesi Amine Hatun kardeş idiler. Bu suretle, Peygamberimiz ile, hem ana, hem de baba tarafından çok yakın akraba olurlardı.
Hz. Safıyye gazaların çoğuna iştirak etmişti. Gayet cesur idi. Uhud gazasına katılışı şöyle olmuştu: Resul-i Ekrem efendimiz, Uhud savaşma gittikleri zaman, kadınlar da Hz. Hassan bin Sabit'in köşkünde bulunuyorlardı. Erkek olarak sadece Hassan vardı. O da yaşlı ve zayıf idi. Yahudiler bunu fırsat bilip saldırmak istiyorlardı. İçlerinden birisi köşkün dibine kadar sokulup, olup bitenleri dinlemek istedi. Hz. Safıyye bunu gördü ve bağırdı: Hassan, şu Yahudinin yanma in, onu öldür! Hz. Hassan dedi ki:
“Ben onunla savaşacak hâlde olsaydım, şimdi herhalde Rasûlullahın yanında olurdum.”
Hz. Hassan, hastalık geçirdiğinden kılıç sallayanıtyordu. Hz. Safiyye bunun üzerine, bir çadır direğini kaptı ve aşağı indi. Yahudinin kaçmaması için kapıyı yavaş yavaş araladı. Birden çadır direğini Yahudinin başına indirdi. Yahudi, yediği darbe sonucu bir daha kalkamadı ve öldü.
Bundan sonra Safiyye eline bir kılıç alarak Uhud'un yolunu tuttu. Elindeki kılıcı ile önüne gelene saldırıyor, bir yandan da müslümanları harbe teşvik ederek, "Siz naşı! insanlarsınız, Rasûlullahı bırakıp da nereye gideceksiniz" diyordu. Peygamber efendimiz onun vaziyetini görünce, oğlu Hz Zübeyr'i çağırdı ve buyurdu ki:
“Annen Safîyye, kardeşi Hamza'nın cesedini görmesin.” Çünkü cesedin durumu çok kötü idi. Kardeşinin cesedini böyle görse, herhalde aklını kaçırır.
Hz. Zübeyr de bu emir üzerine annesinin yanına sokularak dedi ki:
“Anneciğim, Rasûlüllah efendimiz senin geri çekilmeni buyuruyor.”
“Nasıl? Geri mi dönecekmişim? Kardeşimin cesedinin nasıl olduğunu biliyorum. Bunun intikamını alacağım. Allahû Teâlâ bilir ki, ben böyle yapılmasından hiç hoşlanmam. Fakat sabredeceğim. Ama bir gün bunların karşılığını da göreceğim.”
Hz. Zübeyr, durumu Rasûlüllaha arz etti. Rasûlüllah efendimiz de halasının metanetini duyunca, cesedin yanına gelmesine izin verdi. Cesedin parça parça olduğunu gördü. Kendisine hakim oldu. Yalnız "İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciîm" dedi. Ellerini açıp duâ etti ve oradan ayrıldı.
Hz. Safıyye Hendek gazvesinde de Hassan bin Sabit'in köşkünde, içeriyi dinlemek isteyen bir yahudîyi öldürmüştür. Böylece Hz. Safiyye, gerek Uhud'da, gerekse Hendek savaşında birer düşman öldürmesiyle, eshabin takdirine mazhar olmuştur. Hz. Safıyye, Hz. Ömer halife iken, 640 yılında, 73 yaşında iken vefat etti. Bakî kabristanında Mugire bin Şube'nin kabri yanma defnedildi. Hz. Safıyye disiplinli1 bir anneydi. Bazen oğlu Zübeyr'e sert davrandığı olurdu. "Niçin böyle yapıyorsun" diyenlere şöyle cevap vermişti:
Ben onun iyi yetişmesi için böyle yapıyorum. Çünkü o, ileride orduları idare edecektir.
Gerçekten de Hz. Zübeyr büyük bir İslâm fedaisi oldu.
Hz. Safıyye cahiliyye devrinde Haris bin Harb ile evlenmişti. Haris'ten bir oğlu oldu. Haris öldükten sonra Hz. Zübeyr'in babası Avvam bin Hüveyiid ile evlendi. Bundan da üç çocuğu oldu. Bunlar Hz. Zübeyr, Saib ve Abdülkâbe'dir.
Hz. Safiyye, cesaret ve şecaati ile nesillere örnek olacak şeklideydi.
Gayet fasih ve beliğ mersiyeler yazardı. Hz. Safiyye, Arap-edebiyatında, şiir ve mersiye söylemekte çok ileri idi. Hamasî şiirleri de meşhurdu. Bir tanesinde şöyle demiştir:
Benden Kureyş'e haber salın ve deyin ki: "Ne hakla bize tahakküm etmeye kalkarsınız? Bizim büyüklüğümüz sizden eksik mi? Şunu iyi biliyorsunuz ki; bizim eski bir şerefimiz ve önce gelme hakkımız vardır. Bizim için zulüm ateşi yakıhnamıştır. Verdiğimiz sözü bozduğumuzun alameti hiç belirtilmemiştir. Bütün hayır ve fazilet bizdedir."
Babası Abdülmuttalib'in vefatında, Hz. Hamza'nın şehit edildiğinde ve Resul-i Ekrem'in vefatlarında yazdıkları mersiyeler meşhurdur. Rasûllüllah efendimizin vefatındaki mersiyesinde demiştir ki:
Ya Rasûlallah! Sen bizim ümidimizdin,
Sen bize hep iyilik edenimizdin.
Sen, değildin hiç, haksızlık edenlerden,
Sen, Şefkat sahibi ve yol gösterenlerden.
Ve dahî anlatılmayan ilim deryası,
Bugün ağlayanların, senin içindir feryadı.
Senin yoluna hep ecdadım feda olsun!
Malım, canım, bütün varlığım feda olsun!
Ah! Şimdi aramızda sağ olsaydınız,
Ne kadar mesrur olurduk kalsaydınız.
Hak Teâla'nm hükmü bu, ya sabır diyoruz,
Bilmem ki ne yapsak, hep figan ediyoruz.
Allahın selamı, sana olsun ya Rasûlallah!

Adn Cennetine girip kalasın ya Rasûlallah! 64[64]

Hz. Ümm-i Eymen (R.Anha)

Peygamber efendimiz, doğmadan önce babasını, altı yaşında da annesini kaybetmişti. Hem yetim, hem de öksüz olarak büyüdü. Fakat birçok kadın, bir anne şefkatiyle o yüce Peygamberi bağrına bastı. Ona annesizlik acısını hissettirmemek için ellerinden gelen gayreti gösterdiler.
İşte bu kadınlardan birisi de Ümm-i Eymen'di. Peygamberimizin ehl-i beytten saydığı ve "Annemden sonra annem" diyerek iltifat ettiği bu büyük İslâm kadınının asıl ismi, Bereke binti Salebe idi. Uzun yıllardan beri Abdülmuttaliboğullarının hizmetlerini görüyordu. Peygamber efendimizin babası Abdullah'ın vefatından sonra da, aynı evde kaldı. Artık, hem Peygamberimizin annesi Amine'nin, hem de Peygamberimizin yardımcısıydı.
Rasûlüllah efendimiz altı yaşına geldiğinde, Hz. Amine, yanma Ümm-i Eymen'i de alarak Medine'ye gitti. Niyeti hem oradaki akrabalarını, hem de kocası Abdullah'ın kabrini ziyaret etmekti. Bir ay Medine'de kaldılar. Ümm-i Eymen Medine'deki bir hatırasını şöyle anlatır:
Birgün Yahudi âlimlerinden ikisi yanıma gelerek dediler ki:
“Bize Ahmed'i göster!”
Ben de Rasûlüllah efendimizi dışarı çıkardım. İyice incelediler ve dediler ki;
"Bu çocuk, ahir zaman peygamberi olacaktır. Burası da onun hicret edeceği yerdir. Bu memlekette büyük savaşlar olacaktır."
Ümm-i Eymen onların bu konuşmalarından sonra çok korkmuştu. Sevgili Peygamberimize bir zarar vermelerinden endişe duyuyordu.
Herhangi bir tehlikeye karşı onu korumak için, Peygamberimizin yanından ayrılmamaya gayret gösteriyordu. Nihayet Mekke'ye hareket günü gelmişti. Ümm-i Eymen buna çok sevindi. Artık Yahudilerin Rasûlullaha bir zarar veremeyeceklerini düşünüp rahatladı.
Bu üç kişilik kafile Medine'den ayrıldılar. Mekke'ye doğru yola koyuldular. Neşeli bir şekilde yollarına devam ediyorlardı. Fakat biraz sonra beklemedikleri birşey oldu. Ebva denilen yerde, Hz. Amine birdenbire rahatsızlandı. Hz. Amine bu hastalıktan kurtulamayıp vefat edeceğini anlamıştı.
Başucunda duran Peygamberimizin yüzüne baktı. Bir rüyasını hatırlayarak şöyle dedi:
“Şayet rüyada gördüklerim doğruysa, sen celal ve bol ikram sahibi olan Allah tarafından, Âdemoğullarına helal ve haramı bildirmek üzere, Peygamberliğin bildirilecektir. Sen, teslimiyeti, ceddin İbrahim'in dinini yerleştireceksin. Cenab-ı Hak seni devam edegelen putlardan, putperestlikten koruyacaktır.”
Bundan sonra şu şiiri söyledi:
Her yaşayan ölür, eskir her yeni,
Her yaşlanan elbet, oluyor fani.
Ben de öleceğim, birgün elbette,
Lâkin kalacaktır, adım dillerde.
Çünkü senin gibi, hayırlı evlat,
Bıraktım geriye, ne büyük nimet.
Hz. Amine, Ebva denilen yerde hastalığının artması üzerine, ciğerparesini Ümm-i Eymen'e emanet etti. Ona iyi bakması ricasında bulundu. Çok geçmeden de ruhunu teslim etti. O sırada otuz yaşında bulunuyordu. Peygamberimiz böylece, altı yaşında iken öksüz kalıyordu.
Cenab-ı Hak sevgili Rasûlüne, küçük yaşından beri her türlü acıyı tattırıyor ve onu kemâle erdiriyordu ki, ümmetine tam örnek olabilsin. Ona iman edenler, Peygamberlerinin çektiği sıkıntıyı hatırlayarak teselli bulsunlar, karşılaştıkları musibetlere sabretsinler.
Ümm-i Eymen'in sırtına, artık ağır bir yük yüklenmişti. Ağlamak, hıçkırmak istiyor, fakat Peygamberimizin. üzüleceğini düşünerek vazgeçiyordu. Kendini toparladı. Bundan sonra ona, annesinin yokluğunu hissettirmeyecekti. Bunun için de elinden gelen fedakârlığı göstermeye çalışacaktı. Öz evladıymış gibi mübarek yavruyu bağrına bastı. Sonra ela onu şöyle teselli etti:
Üzülme, ağlama! İlâhî kadere karşı boynumuz kıldan incedir. Can da Onun, mal da. Hepsi bize emanet. O, emaneti nasıl vermişse, öyle alır.
Sevgili Peygamberimizin gözü yaşlıydı. Artık hem yetim, hem de öksüz kalmıştı. Babasının yüzünü hiç görmemişti. Bundan sonra annesinin de yüzünü göremeyecekti. Gözyaşları arasında dedi ki:
“*Ben de biliyorum. Onun hükmüne her zaman boyun eğerim. Fakat anne yüzü unutulmayacak bir yüzdür. O yüzü tekrar göremem diye üzülüyorum.*”
Fakat kendisini toparlamakta gecikmedi. Annesine karşı son vazifesini yerine getirmek istiyordu. Yaşından beklenmeyen bir olgunluk içerisinde dadısına şöyle dedi:
“Haydi! O, emaneti sahibine teslim etti. Biz de onun naaşım toprağa teslim edelim de, rahat etsin.”

64[64] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

Biraz sonra annelerin en şereflisini, en bahtiyarını birlikte defnettiler. Artık Raslûllahı Mekke'ye götürme vazifesi Ümm-i Eymen'e kalmıştı. Peygamberimizi deveye bindirdi. Birlikte yola çıktılar. Beş günlük meşakkatli bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaştılar.
Ümm-i Eymen gözyaşları arasında Peygamberimizi, dedesi Abdülmuttalib'e teslim etti. Fakat gerek dedesinin yanında bulunduğu sıralarda, gerekse onun vefatından sonra amcası Ebu Talib'in himayesinde iken, Peygamberimizin hizmetinde bulunmaktan geri durmadı. Bunu kendisi için büyük bir şeref saydı.
Aradan yıllar geçti. Peygamberimiz, kendisini bir anne şefkatiyle bağrına basan, ancak bir annenin yapabileceği kadar fedakârlık gösteren sevgili dadısını unutmamıştı. Ona her türlü maddî yardımda bulunuyor, bir evladın annesine duyabileceği saygı kadar hürmet gösteriyordu. Bu arada sevgili dadısının bir yuva kurmasını temin etti. Onu Ubeyd bin Zeyd ile evlendirdi. Bu evlilikten Eymen adlı bir oğlu oldu. Ve Ümm-i Eymen diye tanındı.
Peygamber efendimiz Mekkelileri İslâmiyete davete başlayınca, çocukluğundan beri, Onun mühim bir şahsiyet olacağını tahmin eden Ümm-i Eymen, hemen iman etti. Çünkü gerek doğumunda, gerekse doğumundan sonra birçok harika hâllerine şahit olmuştu. Bunun için tereddütsüz iman ederek Resulullahı sevindirdi.
O devirde müslüman olmak, akıl almaz işkenceleri peşinen kabul etmek demekti. Ümm-i Eymen de bu acı işkencelerden hissesini aldı. Fakat imanından zerre kadar taviz vermedi. Çünkü bu yolda ölmeyi büyük bir şeref sayıyordu.
İşkenceler tahammül edilemeyecek bir duruma geldiğinde, önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye hicret etti. Böylece iki hicret sevahı birden aldı. Ümm-i Eymen Mekke'de olduğu gibi Medine'de de Resulullahı bir an olsun yalnız bırakmadı. Hizmetinden geri durmadı.
Ümm-i Eymen tevekkül sahibi bir hanımdı. En zor durumlarda bile cenab-ı Haktan ümidini kesmez, Ondan yardım beklerdi. Bu teslim ve tevekkülünün mükâfatını hemen görürdü.
Hicret ederken, Revha yakınlarında gecelemişti. Çok susamıştı. Yanında bir damla dahî su yoktu. Hiç telaşlanmadı. Çünkü kullarına karşı son derece merhametli olan Rabbinin, gördüğüne ve yardım edeceğine inancı sonsuzdu. Susuz ve bîtap düşmeyeceğinden emindi. Nitekim cenab-ı Hakkın yardımı gelmekte gecikmedi. Gökten beyaz bir urgana bağlanarak sarkıtılmış bir kova gördü. Cenab-i Hakka hamd ve şükür ederek kalktı, kovanın yanına gitti. İçi tamamiyle, berrak ve buz gibi su ile doluydu. Kana kana içti. Tamamen susuzluğu geçti ve rahatladı.
Bu vakayı nakleden Ümm-i Eymen şöyle der: "Artık bundan sonra bir daha hiç susamadım."
Ümm-i Eymen çok cesur idi. Bazı savaşlara katılmıştı. Hatta birkaç kadınla birlikte Uhud'da yaralıları tedavi etti. Mücahidlere su dağıttı.
Ümm-i Eymen, Peygamberimizi çok severdi. Hayatını Peygamberimize feda edebilecek bir imana sahipti. Resulullahı devamlı sevinçli görmek ister, onun üzülmesine hiç tahammül edemezdi. Resulullahla birlikte sevinir, onunla birlikte üzülürdü.
Birgün Peygamberimiz hasta bir çocuğu kucağına almıştı. Çocuk hastalığın tesiriyle inliyordu. Peygamberimiz şefkatinden ağladı. Rasûlüllahın ağladığını gören Ümm-i Eymen de ağlamaya başladı. Peygamber efendimiz niçin ağladıklarını sordular. Ümm-i Eymen de, Ona olan sevgisini şöyle ifade etti:
“Rasûlullah efendimiz ağlarken, ben nasıl olur da ağlamam?”
Ümm-i Eymen, oğlu Eymen'in Huneyn gazvesinde şehit olması üzerine çok sabır gösterdi. Şehit annesi olmaktan büyük bir memnuniyet duydu. Bunun gibi her türlü sıkıntılara büyük bir tevekkülle sabretti.
Ümm-i Eymen, kocası Ubeyd bin Zeyd ile mesut bir hayat yaşıyordu. Kocası Ubeyd'in vefatından sonra, Peygamber efendimiz, kendisine annelik yapan, imanı uğrunda her türlü yokluk, çile ve ızdıraplara göğüs geren, hatta bunun için işkencelere maruz kalan fedakâr dadısını tek başına bırakmadı. Birgün eshabına hitaben buyurdu ki:
“Cennet ehlinden bir kadınla evlenmek isteyen Ümm-i Eymen'le evlensin.”
Böylece onun Cennetlik bir kadın olduğuna işaret ediyordu. Ümm-i Eymen Resulullahın kendisi hakkında bu sözünü duyunca, sevinçten ne yapacağını şaşırdı. Öyle ya! Bir müslüman için, bundan daha büyük bir saadet düşünülebilir miydi?
Resulullahın davetine ilk icabet eden, evlatlığı Zeyd bin Harise oldu. Hz. Zeyd, genç bir sahabîydi. Ümm-i Eymen gibi yaşlı bir kadın ile evlenmeye, sırf Allanın Resulünü memnun edebilmek için talip olmuştu. Peygamberimizin, rızasını dünyevî lezzete tercih etti. Bundan sonra Resulullah efendimiz bu büyük sahabîsi ile dadısını nikahladı.
Babası gibi büyük bir sahabî olan, İslâm kumandanlarından Üsâme bin Zeyd, bu evlilikten dünyaya geidi. Ümmi Eymen'in, Peygamberimizin yanında ayrı bir yeri vardı. Bazan latifede bulunarak onun gönlünü alırdı. Fakat Peygamber efendimiz latife yaparken bile doğru söyler, hakikati ifade buyururdu. Muhatabını incitmeden sevindirir, neşelendirirdi.
Ümm-i Eymen bir defasında Rasûlüllahın huzuruna girerek, "Bana bir binek temin ediniz" diye ricada bulundu. Rasûlullah efendimiz buyurdu ki:
“Seni dişi devenin yavrusuna bindireceğim.”
Ümm-i Eymen Resulullahın nüktesini anlamadı. Bu sebeple dedi ki:
“Ey Alahın Resulü, yavrunun beni taşımaya gücü yetmez. Hem ben deve yavrusu istemiyorum ki...”

Peygamberimiz sözünü tekrarlayarak buyurdu ki:
"Seni, ancak dişi bir devenin yavrusuna bindireceğim."
Böylece yüce Peygamberimiz şaka yaparken dahî hakikati beyan ediyordu. Her deve, dişi bir deveden doğması sebebiyle dişi devenin yavrusu değil miydi?
Ümm-i Eymen Peygamberimizin vefatında, yanında bulundu. Gözyaşlarını tutamıyordu. Kendisine dediler ki:
"Niçin bu kadar ağlıyorsun?"
"Ben Rasûlullahtan ayrılacağımızı biliyordum. Bunun için ağlamıyorum. Ben vahyin kesilmesine ağlıyorum."
Bu büyük İslâm kadınına Peygamberimizden sonra Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer de layık olduğu hürmeti gösterdiler. Çünkü, Rasûlüllahın değer verdiği kimseler, sahabelerin yanında da kıymetliydi. Bu sebeple zaman zaman ziyaretine giderler, varsa ihtiyaçlarını görürlerdi. O da dua ederdi.
Yaşı bir hayli ilerleyen Ümm-i Eymen Hz. Osman'ın halifeliğinin ilk yıllarında vefat etti. 65[65]

Hz. Ümm-i Hani (R.Anha)

Peygamber efendimiz hicretten bir yıl önce Tâif'e gidip, Tâif halkına bir ay nasihat edip, onları îman etmeye davet etmişti. Tâif halkından hiç kimsenin îman etmemesi ve işkence yapmaları üzerine Mekke'ye dönmüştü.
Çok üzgündü ve her taraf düşman doluydu. Bir gece Mekke'de üram-i Hânî'nin Ebû Tâlib mahallesinde bulunan evine geldi. Ümm-i Hânî, o zaman îman etmemişti. Peygamber efendimiz kapısını çaldı. İçeriden Ümm-i Hânî'nin sesi duyuldu:
"Kimdir o?"
"Amcanın oğlu Muhammed'im, kabul edersen, misafir geldim."
"Senin gibi doğru sözlü, emin, asil, şerefli misafire can feda olsun. Yalnız, teşrif edeceğinizi önceden bildirseydiniz bîr şeyler hazırlardım. Şimdi yedirecek bir şeyim yok."
"Yiyecek, içecek istemem. Hiçbiri gözümde yok. Rabbime ibâdet etmek, yalvarmak için bir yer bana yetişir."
Ümm-i Hânî, Rasûlüllahı içeri alıp, bir hasır, bir leğen, ibrik verdi. Gelen misafire ikram etmek, onu düşmandan korumak, Araplar için en şerefli vazife sayılırdı. Bir evdeki misafire zarar gelmesi, ev sahibi için büyük yüzkarası olurdu.
Umm-i Hânî düşündü ki; "Amcasının oğlunun Mekke'de düşmanları çok, hatta öldürmek isteyenler var. Şerefimi korumak için, sabaha kadar onu gözeteyim" dedi. Babasının kılıcını alıp, evin etrafında dolaşmaya başladı.
Rasûlüllah efendimiz, o gün çok incinmişti. Abdest alıp, yalvarmaya, af dilemeye, kulların îmana gelmesi, saadete kavuşmaları için duaya başladı. Çok yorgun, aç ve üzüntülüydü. Hasır üzerine uzanıp uyuyuverdi.
Sonra Cebrail aleyhisselâm gelip, ayağının altından öperek uyandırdı. Bundan sonra Peygamberimiz sallallahü aleyhi ve sellem uyanıkken ruh ve bedeniyle Mîrâca çıkarıldı.
Ertesi sabah Peygamber efendimiz Ümm-i Hânî'ye, gece Mîrâca çıktığını anlattı. Ümm-i Hânı dedi ki:
"Ey amcamın oğlu! Sakın bunu Kureyşlüere söyleme! Onlar seni yalanlarlar ve seni üzerler."
Peygamber efendimiz buyurdu ki:
"Vallahi ben bunu onlara söyleyeceğim."
Ümm-i Hânî, kocası Hübeyre bin Ebî Vehb'in müşrik olması sebebiyle, hicret sırasında îman etmemiş olarak Mekke'de kalmıştı. Bu durum Mekke'nin fethine kadar devam etti. Mekke'nin fethedildiği gün, kocası Necrân'a kaçtı.
Ümm-i Hânî ise Kureyş kadınlarından on kişilik bir grupla Peygamberimizin yanma gelip, Müslüman oldu. Vefat tarihi kesin olarak bilinmemekte olup, Hz. Ali'den sonra vefat ettiği rivayet edilmiştir.
Ebû Tâlib'in kızı ve Hz. Ali'nin kizkardeşi olan Ümm-i Hânî'nin asıl adı Fakite idi. 66[66]

Hz. Umm-i Hiram (R.Anha)

Ümm-i Hiram, Enes bin Malik'in teyzesidir. Rasülüllahın da teyzeleri tarafından akrabasıdır. Cahiliyye devrinde Amr bin Kays ile evlendi. îman ile şereflenip, müslüman oldu. Kocası iman etmeyince, ayrıldılar. Ondan Kays ve Abdullah adında iki oğlu oldu. Müslüman olduktan sonra, ensarm büyüklerinden Ubade bin Samit ile evlendi. Bundan da Muhammed adında bir oğlu oldu.
Ümm-i Hiram'in Medine-i Münevveredeki evini, Rasûlüllah efendimiz sık sık ziyaret ederdi. Ümm-i Hiram da bundan çok memnun olur ve çok ikramda bulunup, hizmet etmekle şereflenirdi.
Yine Rasûlüllah efendimiz evine teşrif etmiş ve istirahat için evinde uyumuştu. Bir müddet sonra Peygamber efendimiz gülümseyerek uyandılar. Bunun üzerine Ümm-i Hiram sordu:

65[65] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatti's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyelü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Miri Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823
66[66] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

“Ya Rasûlallah! Niçin güldünüz?”
“Ey Ümm-i Hiram! Ümmetimden bir kısmını gemilere binmiş hâlde, kâfirlerle gazaya giderlerken gördüm.”
“Ya Rasûlallah! Dua et, ben de onlardan olayım!”
Peygamberimiz de onun bu arzusunu geri çevirmeyip, kabul etti ve şöyle duâ buyurdular:
“Ya Rabbi! Bunu da onlardan eyle!”
Rasûlüllah efendimiz tekrar uyuyup, yine gülümseyerek uyandılar.
Tekrar gülme sebebini sorunca, buyurdular ki:
“Bu defa da, ümmetimden bir kısmının, padişahların tahtlarına kuruldukları gibi debdebeli bir kalabalık hâlinde gazaya gittiklerini gördüm.”
Ümm-i Hiram bu sefer de dedi ki:
“Ya Resulallah! Duâ et, ben de bir gazi olarak onların arasında bulunayım.”
Bu sefer Peygamberimiz buyurdu ki:
“Hayır, sen öncekilerdensin.”
Böylece onun deniz seferinde bulunacağım önceden haber vermiş oldu. Ümm-i Hiram, Rasûlüllah efendimizin vefatından sonra, kocası Ubade bin Samit Şam'a gönderilen ilmî heyet içinde olduğundan, Humus'a yerleştiler.
Halife Hz. Osman'ın izniyle, 647 yılında Hz. Muaviye, Kıbrıs adasındaki insanların da saadete kavuşmaları, cehennemden kurtulmaları için bir deniz seferi düzenledi. Bu sefer, mü si umanların ilk deniz savaşıydı. Bu sefere gönüllü seçilen kimseler arasında Ashab-ı Kiram'ın ileri gelenleri de vardı. Bunlar arasında Hz. Ebu Zer, Hz. Ebüdderda, Hz. Ubade bin Samit ve hanımı Ümm-i Hiram da vardı.
Hz. Muaviye, bu orduya Hz. Abdullah İbni Kays'ı kumandan tayin etti. Deniz yoluyla yolculuk başladı. Hz. Ümm-i Hiram, seksenaltı yaşında olmasına rağmen, bu zahmetli yolculuğa katlanıyor, oradaki insanlara İslâmiyeti bildireceklerini, onların da kurtuluşa, saadete kavuşacaklarını düşünerek, teselli buluyordu.
İslâmiyeti yaymak uğrunda şehit olmak, Ümm-i Hiram'm en büyük arzusuydu. Çünkü şehitler hakkında Peygamber efendimiz buyurmuştu ki:
"Şehitleri yıkamayınız! Çünkü kıyamet gününde her yere miskü anber gibi koku saçacaklardır."
"Şehidin kul borcundan başka bütün günahlarını Allahü teâlâ affeder."
Şehitler cennetteki nimetleri görünce, "Keşke, Allahm bize neler ikram ettiğini, kardeşlerimiz de bilselerdi de cihaddan çekinmeseler, çarpışmaktan korkup düşmandan yüz çevirmeselerdi" derler."
Bu müjdelerin yanında birkaç günlük zahmetin hiç kıymeti olmadığım, en iyi Peygamberimizin arkadaşları biliyordu. Çektikleri eziyet ve sıkıntılar, bunu çok güzel anlatıyordu. Ümm-i Hiram da, bu arzu ve istekle, yaşının çok ileri olmasına rağmen ordunun içindeydi.
Mısır'dan gelen İslâm askerleri de, kendileriyle birleşince, Kıbrıs Rumlarına, müslüman olmalarım, yoksa cizye vermelerini, bunu da kabul etmezlerse savaş yapacaklarını bildirdiler. Kıbrıslılar teslim olmayacaklarını bildirince, şiddetli çarpışma oldu. Kıbrıs Rum donanması İstanbul'a kaçtı.
Hz. Ümm-i Hiram, çok yaşlı olmasına rağmen, yerinde duramıyor, bîr an önce neticeye varmak istiyordu. Genç askerler, Hz. Ümm-i Hiram'ın bu hâline şaşıyorlar, ona bakarak gayrete geliyorlardı. Rumların donanması kaçınca, savaş sahilde devam etmeye başladı. İslâm askerleri, bir çıkarma hereketiyle iç kısımlara daldılar. Askerlerle çıkarmaya katılan Hz. Ümm-i Hiram, Larnaka yakınlarında atının ayağının sürçmesiyle düşerek, çok özlediği şehitliğe kavuştu. İslâm askerlerinin karşısında tutunamayan Rumlar eman dilediler. Barış teklif edip, cizye vermeyi kabul ettiler.
Hz. Ümm-i Hiram'ın kabri Kıbrıs'ta Larnaka şehrinin Tuz Gölü kıyısındadır. Osmanlılar Kıbrıs adasını 1570 senesinde fethedince, kabrini imar ettiler. Hala Sultan deyip, kabri üzerine türbe, yanma tekke ve cami yaptırdılar. Böylece Ümm-i Hiram Rasûlullahın haber verdiği gibi, deniz yoluyla sefere katılıp şehit olmuştu. Ümm-i Hiram âlemlere rahmet olarak yaratılan, iki cihan sultanı Peygamber efendimizin akrabası, eshab-ı kiramdan ve şehit olması gibi pek çok üstünlükler sahibidir. Fazilet ve kemâli çoktur. Rasûlüllah efendimize hizmet edip, hürmet gördü.
Kabrinden dahi yüzyıllardır feyz ve bereket saçmaktadır. Osmanlılar zamanında ve sonrasında, gemiler, Hala Sultan türbesi istikametinden geçerken, toplarını çevirirler ve mübarek makamı ziyaret maksadı ile selamlarlardı. Umm-i Hiram'ın tam ismi bilinmemektedir. Babası Milhan bin Halid, annesi Mülkiyye binti Malik'tir. Hazrec kabilesinin Benî Neccar koluna mensuptur. [67[67]]

Hz. Ümm-i Şerik (R.Anha)

Devs'de müslüman olan Ümm-i Şerik, kendisiyle birlikte hicret edecek bir arkadaş bulamamıştı. Medine'ye giden bir Yahudi ailesine katildi. Yolculuk esnasında suyu tükendi. Yahudi ailenin yanında su vardı. Fakat Yahudi, Ümm-i Şerik'e, dininden dönmedikçe su vermeyeceğini söyledi. Hanımını da, "Ona su verirsen fena yaparım" diye tehdit etti.

[67[67]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

Hava çok sıcaktı. Güneş âdeta kavuruyordu. Bu şartlarda susuz olarak yolculuk yapmak, Ümm-i Şerik'i iyice halsiz düşürmüştü. Zorlukla yürüyor, zorlukla konuşabiliyordu. Bu durum Yahudi'yi ümitlendiriyor, Ümm-i Şerik'in biraz sonra dininden döneceğini zannediyordu.
Fakat Ümm-i Şerik imanın tadını almıştı bir kere. Dünyayı ahirete hiçbir zaman tercih etmeyecek kadar kuvvetli bir imana sahipti. Cenab-ı Hakkın mutlaka bir yerden yardım göndereceğine de inancı sonsuzdu.
Nitekim geceleyin Allaha olan teslimiyetinin peşin mükâfatını gördü. Herkesin uyuduğu bir sırada, göğsünün üzerine bir miktar suyun konduğunu hissetti. Aldı ve içti. Suya kanmıştı. Biraz sonra yol arkadaşlarını uyandırmak için seslendi. Yahudi onun sesini işitince dedi ki:
"Ben su içmiş birinin sesini duyuyorum."
Yahudi şaşırmıştı. Hanımını sıkıştırdı. Kızdı, bağırdı. Ümm-i Şerik, suyu hanımının vermediğini söyledi. Cenabı Hakkın lütfuna mazhar olduğunu bildirdi. Yahudi, inanmıştı. Gördüğü bu keramet karşısında kelime-i şehadet getirerek müslüman oldu.
Böylece Ümm-i Şerik, hem dininde sebat etmiş, hem de kendisini Yahudi olmaya zorlayan birinin müslüman olmasına sebep olmuştu. Ayrıca Cenab-ı Hakkın ihsanını kazanmıştı.
Ümm-i Şerik'in bir yağ tulumu vardı. Onunla Rasûlullah efendimize yağ hediye ederdi. Birgün çocukları ondan yağ istediler. Ümm-i Şerik başka yağı olmadığı için kalkıp tuluma baktı. Tulumdan yağ damlıyordu. Onlara bîr miktar yağ çıkardı. Çocuklar bu yağdan bir müddet yediler.
Bir müddet sonra bir daha yağ istediler. Bu sefer tulumu ters çevirip boşalttı. Böyiece yağ bitti. Ümm-i Şerik durumu Rasûlullah efendimize arz etti. Rasûlullah efendimiz ona buyurdu ki:
"Yağı boşalttın mı? Şayet ters çevirip boşaltmasaydın uzun zaman sana yetecekti."
Ümm-i Şerik, bu yağ tutumunu isteyenlere emanet olarak da verirdi. İçinde yağ yokken bir gün tulumu şişirip-kuruması için asmıştı. Daha sonra baktığında tulumun içinin yağla dolu olduğunu görmüştü. Allahû Teâla'nın bu ikramından dolayı ham d etmişti.
Rasulüllaha iman etmiş ve bu uğurda birçok sıkıntıya katlanmış bahtiyar kadınlardan biri olan Ümm-i Şerik'in asıl adı Gaziyye idi. Devsoğullarındandır. Bütün sıkıntılara rağmen inancında sebat eden, Allaha teslimiyet ve tevekkülden ayrılmayan bu mübarek kadın, birkaç defa cenab-i Hakkın lütuf ve ikramına nail olmuştu. Hayatı hakkında başka bir bilgi kaynaklarda geçmemektedir. [68[68]]

Hz. Ümm-i Ümare Nesibe Hatun (R.Anha)

Ümm-i Ümare, Uhud gazasına, kocası Zeyd bin Asım, oğulları Habib ve Abdullah ile birlikte katılarak, şecaat ve kahramanlıklar gösterdi. Gazilere su dağıtmak ve yaralarını sarmak vazifesiyle katıldığı savaşın en şiddetli bir anında, Rasûlullah efendimize saldıran bir müşriki atından aşağı düşürüp öldürdü.
Ok, kılıç ve kalkan kullanarak düşmana saldırırken kendisi de birkaç yerinden yaralandı. Yaralı haliyle kocasını ve oğullarını savaşa teşvik etti. Düşman, Rasûlullah efendimize hangi istikametten saldırırsa, hemen kocası ve oğullarıyla oradan müdafaa ederlerdi.
Ümm-i Ümare derki: "Gündüzün başlangıcında Uhud'a vardım. Halk ne yapıyor bir bakayım dedim. Yanımda bir kırba ve içinde su vardı. Rasûlullah (sav)'ın yanına kadar gittim. Kendisi, o sırada Ashabı arasında bulunuyordu. Bu zamanda müslümanlar savaş üstünlüğünü devair ettiriyorlardı.
Müslümanlar dağılmaya başlayınca, Rasûlüllahın yanına vardım. Çarpışmaya koyuldum. Kılıçla, okla müşrikleri Rasûlullahtan uzaklaştırmaya çalıştım. Bu arada da yaralandım. Rasûlüllahın yanında on kişi kalmamıştı. Ben, oğullarım ve kocam, Rasûlüllahın önünde çarpışıyor, müşrikleri ondan uzaklaştırıyorduk.
Bir ara Rasûlullah efendimiz, benim yanımda kalkan bulunmadığını gördü. Yanında kalkan bulunanlardan birisine buyurdu ki:
"Ey kalkan sahibi, kalkanını çarpışana bırak!"
O kimse kalkanını Rasulüllaha verdi. Ben de Rasûlullah efendimizden alıp, onunla korundum.
Bize ne yaptılarsa, müşrik süvarileri yaptılar. Atlı bir adam gelip, bana vurdu. Kalkanımla korundum. Ben de onun atının ayaklarına kılıç çaldım. At arkaüstü yıkılınca, Peygamber efendimiz oğlum Abdullah'a şöyle buyurdu:
"Ey Ümm-i Ümare'nin oğlu! Annene, annene yardım et!" Ümm-i Ümare'nin oğlu Abdullahİbni Zeyd anlatır:
Uhud günü sol kolumdan yaralanmıştım. Beni, hurma ağacı gibi upuzun bir adam vurmuştu. Rasûlüllah efendimiz; "*Yaranı sar"* buyurdu. Anam yanıma geldi. Yaraları sarmak için yanında bulunan hazır bezlerle yaramı sardı.
Bu sırada Resulullah efendimiz bana bakıyordu. Annem, yaramı sardıktan sonra, bana dedi ki:
"Kalk yavrucuğum! Müşriklerle çarpış!" Resulullah efendimiz de buyurdular ki:
"Ey Ümm-i Ümare! Senin katlandığın, dayanabildiğin şeye, herkes katlanabilir, dayanabilir mi?"
Beni yaralayan müşrik o sırada oradan geçiyordu. Resulullah efendimiz tekrar buyurdular ki:

68[68] Siyem A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sİreti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hiiyelü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter.: Bedreddin Çetiner, İst/19823

“İşte, oğluna vuran adam!”
Annem, hemen onun önüne geçip, bacağına vurup çökertti. Bunun üzerine, Rasûlüllahın, mübarek dişleri görünecek kadar gülümsediğini gördüm. Sonra buyurdu ki:
"Allaha hamd olsun ki, seni düşmanına muzaffer kılıp, gözünü aydın etti. Öcünü almayı sana gözünle gösterdi."
Peygamber efendimiz, Uhud savaşında Ümm-i Ümare'nin oğlu Abdullah'a buyurdu ki:
“Ey Ümm-i Ümare'nin oğlu!”
Hz. Abdullah, "Buyur ya Rasûlallah" deyince, ona, taş atmasını buyurdu.
Hz. Abdullah, önünde gitmekte olan atlı müşrike bir taş attı. Taş, atın gözüne değince, at ürktü ve at da, atlı da yere yıkıldı. Hz. Abdullah taşa tutup, o müşriki yaraladı. Ümm-i Ümare, Uhud'da oğlu yaralanınca, oğlunun yarasını ve diğer sahabilerin yaralarını sarıyor, susuz olanlara su dağıtıyordu. Daha sonra, eline bir kılıç alarak çarpışmaya başladı.
İbni Kamia kâfiri, Rasûlüllahı öldürmeye yemin etmişti. Rasûlüllahı gördü. Rasûlüllaha hücum edince, Ümm-i Ümare atının önüne geçti. Atını durdurup İbni Kamia'ya saldırdı. O müşrikin üzerinde zırh olduğu için darbeleri pek tesir etmedi. Zırh olmasaydı, o da öldürülen diğer müşriklerin yanma gidecekti.
Sonunda o müşrikin şiddetli bir hücumu ile boynundan ağır yaralandı. Rasulullah efendimiz onun için buyurmuştur ki:
“Uhud günü ne tarafıma baktıysam, hep Ümm-i Ümare, hep Ümm-i Ümare'yi gördüm.”
Nesibe Hatun, bu savaşta oniki-onüç yerinden yaralanmıştı. Bunlardan en ağırı, İbni Kamia'nın, boynunda açtığı yaraydı. Resulullah efendimiz, oğlu Abdullah'a bu yarayı sarmasını emrettiler. Sonra buyurdular ki:
“Ev halkınızı Allahû Teâlâ mübarek kılsın. Senin annenin makamı filan ve filanların makamından hayırlıdır. Allahû Teâlâ sizin ev halkınıza rahmet etsin!”
Bir sene tedavi gördükten sonra bu yara iyileşti.
Müseylemet-ül Kezzab, yalancı peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkınca, Ümm-i Ümare'nin oğlu Habib, Amman'dan Medine'ye gelirken esir düştü. Müseyleme, kendisinin peygamberliğini kabul etmesini istedi. Habib onu tasdik etmeyince, tek tek uzuvları kesilerek şehit edildi.
Bunu işiten Ümm-i Ümare Müseyleme'nin ölümünü göstermesi için Allahû teâlâya duâ etti. Yaşı altmışın üzerinde olmasına rağmen, oğlu Abdullah'la beraber Yemame savaşına iştirak etti. Savaşın şiddetli bir anında, müslümanların dağılmaya başlamaları üzerine, kılıcını çekerek düşmana hücum etti. Oniki yerinden yara aldı. Müseyleme'yi de yaraladı.
Ümm-i Ümare'nin oğlu Abdullah'ın da bulunduğu, bir grup müslümanm önünden atla kaçmaya çalışan Müseylemet-ül Kezzab, Hz. Vahşi tarafından mızrakla vurularak öldürüldü.
Ümm-i Ümare bu savaşta kolunun birini kaybetti. İslâm ordusunun kumandanı Halid bin Velid, kendisiyle yakından alâkadar oldu. Yaralarını sardırdı. Böylece Müseyleme'nin ölüşünü görmüş oldu.
Bir gün Nesibe Hatun, Peygamberimize dedi ki:
“Ya Rasûlallah, Allahû Teâlâ'ya duâ et de cennette sana komşu olalım.” Peygamber efendimiz de,
"Allahım! Bunları, cennette bana komşu ve arkadaş et" diye duâ etti. Bunun üzerine Ümm-i Ümare dedi ki:
“Bu bana kâfidir. Anık dünyada ne musibet gelirse gelsin, hiç ehemmiyeti yok.”
Birgün Rasûlüllah efendimiz Ümm-i Ümare'nin evine teşrif ettiler. Ümm-i Ümare de yemek ikram etti. Rasûlullah efendimiz "*Sen de ye*" buyurdular. O da oruçlu olduğunu arz etti. Bunun üzerine Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
“Bir oruçlunun yanında yemek yenildiği zaman, sofra kalkıncaya kadar, melekler oruçluya duâ ederler.”
Hz. Ebu Bekir de hilafeti zamanında, kendisini evinde ziyaret eder, hâlini, hatırını sorardı. Hz. Ömer zamanında, bir savaşta elde edilen ganimetler içinde kıymetli kumaşlar da vardı. Bunların en kıymetlisi olan altın sırmalı bir elbise, Hz. Ömer'e isabet etti. Herkes gelinine veya hanımı Hz. Ali'nin kızı Ümm-i Gülsüm'e verecek diye beklerken, Hz. Ömer, "Bu elbiseye Ümm-i Ümare herkesten daha layıktır" buyurdu ve arkasından ilave etti:
Resulullah efendimizin, "*Savaşta ne tarafa baktımsa, hep Ümm-i Ümare, hep Ümm-i Ümare'yi gördüm*" buyurduğunu işittim.
Bunları söyledikten sonra elbiseyi Ümm-i Ümare'ye gönderdi. Ümm-i Ümare Uhud'dan başka, Hudeybiye, Hayber Umret-ül kaza, Huneyn ve Yemame gazalarına da katıldı. Bey'at-i Rıdvan'da hazır bulunmakla şereflendiler. Oğulları Habib ve Abdullah da, Peygamber efendimizin bütün gazalarına iştirak ettiler.
Ümm-i Ümare, en sarın Hazrec kabilesinden olup, Medine'nin ileri ,gelen ailelerindendir. Mazin bin Neccar'in evladındandır. Annesi, Rebab binti Abdullah'tır. Tahminen miladî 573 yılında doğdu. İkinci Akabe bey'atında bulunarak, zevciyle birlikte müsİüman olmakla şereflendi.
Akabe'de, kocası Zeyd biat ettikten sonra, Peygamberimize gelerek dedi ki:
“Ya Rasûlallah! Ümm-i Ümare ve Ümm-i Müney adlı iki kadın da bizimle birlikte bey'at için gelmişlerdir.”
Bunun üzerine Rasûlullah efendimiz,
"Hangi şartlarda sizden bey'at aldımsa, onlardan da aynı şartlarda bey'at aldım. Ellerini tutup musafaha zarureti yoktur" buyurdular ve kadınların elini tutmadılar.
Ümm-i Ümare'nin ilk kocası ensardan Zeyd bin Asım'dır. Zeyd'den Abdullah ve Habib isminde iki oğlu vardı. Her iki oğlu da Bedir savaşma katıldı. Diğer gazaların hepsine birlikte iştirak ettiler.

Hz. Zeyd'in vefatından sonra Ümm-i Ümare, Guzeyye İbni Amr'la evlendi. Bu zattan da oğlu Temim ve kızı Havle dünyaya geldi. Ümm-i Ümare'nin ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Ancak Medine'de vefat etmiş ve Bakî kabristanına defnedilmiştir.
Ümm-i Ümare'den, Abbad ibni Temim, Haris İbni Abdullah ibni Kâb, İkrime ve Leyla hadis rivayet etmişlerdir.[69[69]]

Hz. Hatice (R.Anha)

Hz. Hatice, Hz. Muhammed (sav)'in temiz, iffetli ve yüce ahlâk sahibi olan hanımlarının ilki.
O, Arapların en asil kavmi olan Kureyş kavminden ve Kureyş kavminin de, en asil, pak ailelerinden idi. Babası Huveylid, annesi Fâtıma'dır. [70[70]]
Hz. Hatice'nin baba tarafından soyu Kusay'da Peygamberimizin baba tarafından soyu ile birleştiği gibi, annesi tarafından da soyu yine Peygamberimizin baba tarafından dedesi olan Lüey'de bileşmektedir. [71[71]]
Hz. Hatice, ticaretle uğraşan zengin, haysiyetli, şerefli bir kadındı. Ücretle tuttuğu adamlarla Şam'a ticaret kervanları düzenlerdi. Hz. Muhammed (sav)'in doğru sözlü, güzel ahlâklı ve son derece kendisine güvenilen bir insan olduğunu öğrenince, O'na ticaret ortaklığı önerdi. Hz. Muhammed (sav) Hz. Hatice'nin bu teklifini kabul etti. Hz. Hatice O'nun başkanlığında bir ticaret kervanını Şam'a gönderdi. Aynı zamanda kölesi Meysere'yi de O'nunla beraber gönderdi. Meysere, yolculuk sırasında Hz. Muhammed (sav)'de harikulade hallere şahid oldu. Gittikleri yerde, Peygamberimiz (sav) satacaklarını sattı ve alacaklarını da aldı. Ondan sonra geri döndüler. Hz. Hatice bu ticaret kervanından çok memnun oldu. Daha önce gönderdiği ticaret kervanlarına nazaran, bu sefer daha fazla kâr elde etti. Hz. Peygamber (sav) hakkında Meysere'yi de dinleyince, O'na olan itimadı ve sevgisi daha da arttı. O'na anlaştıkları ücretten fazlasını verdi ve Hz. Muhammed (sav)'e evlenme teklifinde bulundu. [72[72]]
Hz. Peygamber (sav) durumu amcası Ebu Talib'e anlattı. Ebu Talib Hz. Hatice'yi Hz. Muhammed (sav) için istedi. İki aile anlaşti. Düğünleri o zamanın örf ve adetlerine göre, Hz. Hatice'nin evinde yapıldı. Düğünde Ebû Talib ve Hz. Hatice'nin amcası Amr b. Esed birer konuşma yaptılar. İkisi de konuşmalarmda hikmetli ifadelerde bulundular ve evlenecekler hakkında güzel şeyler söylediler. Ondan sonra misafirlere ikram yapıldı, yemekler yenildi. EbûTalib nikâhlarını kıydı. Mehir olarak 500 dirhem altın tesbit edildi. [73[73]]
O zaman, rivayetlerin ekseriyetine göre, Hz. Muhammed (sav) 25 ve Hz. Hatice 40 yaşında idiler. Aralarında 15 yaş fark vardı.[74[74]] Bazı rivayetlerde bu yaş farkının daha az olduğu kayıtlıdır.
Rasûlüllah (sav)'m evlendiği ilk kadm, Huveylid'in kızı Hatice'dir. Hz. Hatice ilk olarak Atik b. Aziz'le evlendi, ondan bir kızı oldu. Onun ölümünden sonra, Temimoğullarından Ebü Hale ile evlendi. Ondan da bir oğlu ve bir kızı oldu. Onun da ölümünde sonra, Rasûlüllah (sav) ile evlendi. [75[75]]
Hz. Hatice'nin Rasûlüllah (sav)'den Fâtıma, Ümmü Gülsüm, Zeyneb ve Rûkiyye adında dört kızı, Kasım ve Abdullah adında da iki oğlu dünyaya geldi. Kelbî'nin rivayet ettiğine göre, önce Zeynep, sonra Kasım, sonra Ümmü Gülsüm, daha sonra Fâtıma, ondan sonra Rûkiyye ve en sonunda Abdullah dünyaya geldi. Ali b. Aziz el-Cürcânî de, Kâsım'm Zeynep'ten daha önce doğduğunu nakletmiştir. [76[76]]
Hz. Hatice(r.anha), Rasûlüllah (sav)'e, Peygamberliğinden evvel son derece saygı gösterip onu mutlu ettiği gibi, Peygamberliği döneminde de, ona ilk inanan, onunla beraber namaz kılıp ona ilk cemaat olan kişi vasfını kazandı. Daima Hz. Muhammed (sav)'e destek oldu, ona moral verdi, son derece güzel davranış ve sözleri ile, onun başarılarına katkıda bulunmaya çalıştı.
Hz. Hatice, Rasûlüllah (sav)'e Allah kendisini Peygamberlikle şereflendirdiği zaman teskin etmek için;
"Ey amcam oğlu, beni melek geldiği zaman haberdar edebilir misin?" "diye sordu. Rasûlüllah (sav);
"evet" cevabını verdi. Bir gün Hatice'nin yanında iken, ona Cibril geldi ve;
"Ey Hatice! İşte bu Cibril'dir, bana geldi" dedi. Hatice
"Şu anda onu görüyor musun?" diye sordu.
"Evet" karşılığını verdi. Hatice bu kez sağ tarafına oturmasını söyledi. Rasûlüllah (sav) Hatice'nin sağ tarafına oturdu. Hz. Hatice;
"Şimdi görüyor musun" sorusunu tekrarladı. Rasûlüllah (sav) yine olumlu cevap verince, Hz. Hatice örtüsünü çıkarıp attı. O sırada Rasûlüllah (sav)in hâlâ kucağında oturuyordu.
"Onu, şimdi görüyor musun?" diye tekrar sordu. Rasûlüllah (sav) bu kez

---

69[69] Siyeru A'lamu'n Nubdâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahabe/M. Yusuf Kândehlevî; Hüyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823
70[70] İbn İshak, es-Sîre, Nesr. Muhammed Hamidullah, s. 60
71[71] M. Asım Koksal, İslâm Tarihi, Mekke Devri, 96
72[72] İbn İshak, a.g.e., 59
73[73] İbn, Sa'd Tabakat, VIII, 9
74[74] İbn Hacer, el-İsâbe, 539
75[75] İbn İshak, a.g.e., 229
76[76] İbn el-Esir, Usdü'l-Gâbe, I, 434

"hayır" cevabını verince, Hz. Hatice; "Bu şeytan değil; bu kesinlikle melek, ey amcam oğlu! Sebat et, seni müjdelerim" dedi.[77[77]]

Hz. Hatice (r.anha), Allah'ın selâmına ve Rasûlüllah (sav)'in övgüsüne nail olacak derecede faziletli ve şerefli bîr kadındı. O, imanda, sabırda, iffette, güzel ahlâkta, kısacası her yönü ile örnek olan bir anneydi. Rasûlüllah (sav); "*Hristiyan kadınlarının en hayırlısı İmrân'ın kızı Meryem, müslüman kadınlarının en hayırlısı ise, Hüveyüd'in kızı Hatice'dir"* buyurdu. Bu konudaki diğer bir hadisinin meali şöyledir: "Dünya ve âhirette değerli dört kadın vardır. İmran'm kızı Meryem; Firavun'un karısı Asiye, Huveylid'in kızı Hatice ve Muhammed (sav)'in kızı Fâtıma."[78[78]] Bir gün Cebrail (a.s.) Rasûluîlah (sav)'e gelerek şöyle buyurdu:

"Hatice'ye Allah'ın selâmlarını söyle." Rasûlüllah (sav):

"Ya Hatice, bu Cebrail'dir, sana Allah'tan selam getirdi" deyince, Hz. Hatice, Allah'ın selamını büyük bir memnuniyetle kabul etti ve Cebrail'e de iadei selâmda bulundu. [79[79]]

Hz. Hatice, semavî dinlerin en mükemmelinin ilk mümini, Son Peygamber'in ilk ve en sevgili zevcesi, malını İslam ve Peygamber uğruna seferber eden ilk insan, Mustafa Ehiibeyti'nin annesi ve nihayet, seyidlerin ve şeriflerin büyük annesi olma gibi eriş ve oluşların sahibidir.

Hz. Hatice'yi bu genel ve mâna çizgisinde tespitten sonra, madde plansnda ve tarihsel açısından ele alacak olursak, ana çizgiler halinde şunları görüyoruz:

Miladî asrın başlarında Mekke... Allah kelamının beşiği, iniş yeri olmanın hazırlık sancılan içinde kıvranan on bin nüfuslu bir site-devlet... Kur'an-ı Kerim emanetine iniş yeri olabildiğine göre, coğrafyadan metafiziğe kadar sayısız alanda, birçok meziyetlere sahip bulunduğunu kabul etmek gereken Mekke... "Yeryüzünün göbeği"... "Şehirlerin anası" [80 [80]] gibi vasıflarla anılan bu belde, vahye vasıtalık yapacak dili, korkuyu tanımayan insanlarıyla, gerçekten "emin bir belde" idi. Çağımız İslam alimi Muhammed Hamidullah, Mekke ve civarının vahyin inişine Allah'ın takdiri tarafından merkez seçilmesindeki hikmetlere şöyle temas ediyor:

"Dünya yarım küresinde, üç kıtanın kesiştiği yerlerde bir nokta bulmak için haritaya bakalım: Hemen gözümüze çarpan, Asya'nın olduğu kadar, Avrupa ve Afrika'nın da yanıbaşındaki Arabistan Yarımadası olacaktır. İnsan medeniyeti üzerinde iklimlerin de bir tesiri olduğuna bir önem atfedilecek olursa, Mekke-Medine-Taif komşu şehirlerinin teşkil ettiği üçgen üzerinde, insanı şaşırtan bazı şeyler buluruz. Mekke, Afrika çöllerini temsil etmekte, Medine, ılık üİkelerin bereketliliğine sahip bulunmakta; Taif, Avrupa'nın güney memleketlerinin iklimini göstermektedir. Daha İslam'dan evvel bile bu üç şehir, pek yakın bağlarla birbirlerine bağlanmış bulunuyorlardı. En azından ayrı menfaatler, onları bir konfederasyon halinde toparlamıştı ki, bunda Mekke, ticarî organizasyonuyla birleştirici unsur rolünü oynamaktaydı...

İslam'a beşiklik vazifesi görmüş olan Mekke, Kur'an-ı Kerim'in kendi ifadesine göre, *"Ziraat yapılmayan bir vadi"dir.* [81[81]] Böylesine bir mülkte, sanayi de söz konusu olamaz. Mekkeliîer, bütün bu söylenenlere rağmen, hiç de göçebe değillerdi. En azından iki bin seneden beri, yerleşik hayat sürüyorlardı. En büyük meşgaleleri de, kervan ticaretiydi. O devirde, Avrupa'nın Hindistan ve Çin ile olan ticareti ise Arabistan üzerinden geçmekteydi. Mekkeli Kureyşliler, İslam öncesi Arabistan'ın milletlerarası ticarî bir organizasyonunun başına yerleşmişlerdi. Onlardır ki, Bizans imparatoru, Habeşistan hükümdarı, Yemen'in Kindî hümkümdarları ve diğerleri ile ticarî anlaşmalar imzalamışlardır. Her yıl âdetleri olduğu veçhile Mekkeliîer, Suriye, Irak, Yemen ve Habeşistan'a kervanlarla gidiyorlardı.

Sahil kısımlarındaki bazı bölgeler bir yana, Mekke de dahil, Arabistan'ın büyük kısmı daima müstakil kalmıştır. Roma, Bizans, İran ve diğer bazı ülkeler tarafından birçok teşebbüslerde bulunulmasına rağmen, yabancıların bu ülkeyi ele geçirmeleri asla mümkün olmamıştır. Evrensel bir hareket için genel karargâh olarak hiçbir yer, Mekke'den 'daha uygun olamazdı.[82[82]]

İşte Mekke... Bu şehrin asalet, nezaket, zenginlik ve cömertliği ile dillerde dolaşan bir hanımefendisi vardı: Huveylid'in kızı Hatîce... Ticaretle uğraştığı için, Tacire, ruh ve madde güzelliklerini benliğinde topladığı için Tâhire diye anılan ve künyesi, Ümmü Hind olan Hatîce...

İslam'ın doğuşundan sonra "müminlerin annesi" unvanıyla anılacak olan Hatice'nin, Son Peygamber'in cedlerinden Kusayy'da, Allah Resulü ile birleşen soyları şöyle: Kendisi, babası Huveylîd, babası Esed, babası

Hatîce, Resûlüllah ile tanışmadan önce, iki evlilik daha yapmış ve bu evliliklerin ilkinden bir oğlu, ikinciden de bir kızı olmuştu. Hz. Peygamber'le tanıştıkları sırada, bütün Mekke ileri gelenlerinin kendisiyle evlenmek istedikleri, zengin ve asil bir duldu.

Hatîce ile Hz. Peygamber'in münasebetleri, iş münasebetleri şeklinde başladı. En eski kaynağımız İbn İshak'ın beyanına göre, seçkinlik ve dürüstlüğü ile bütün Mekkelilerin dikkatini üstünde toplayan "Abdullah'ın oğlu Muhammed", Hatice'nin ticaret kervanının başına getirilmek üzere bir teklife muhatap oldu. Bir başka rivayete göre bu talep, bir ara maddî sıkıntı içine düşmüş olan Ebû Talip'in teşvikiyle, bizzat Resûlüllah tarafından

---

[77[77]] İbni İshâk, a.g.e., 114

[78[78]] İbn İshak, a.g.e. s. 228

[79[79]] İbn Hişâm, es-Sîre,, I, 257

[80[80]] Şûra: 42/7.

[81[81]] İbrahim: 14/37.

[82[82]] Hamîdullah; İslam Peygamberi, 1/19-26

belirtildi. Hangi şekli kabul edersek edelim, Resûlüllah'm Hatîce yanında büyük bir itibara sahip bulunduğu anlaşılmaktadır. Ve Resul, Hatîce'nin kervanı başında ve onun Meysere adlı kölesiyle Huzeyme adlı akrabası yanında, Şam'a doğru yola çıktı. Kudüs yakınlarındaki Busra şehrinde meydana gelen mucize bir olaydır ki, bu yolculuğa insanlık tarihi planında büyük bir önem kazandırıyor ve Hatîce'nin Hz. Peygamber'e duyduğu büyük muhabbet ve hürmeti doruk noktasına ulaştırıyordu. Kaynaklarımızın beyanına göre, kervan Busra'ya indiğinde, geleceğin peygamberi, orada bir ağacın altında konakladı. Yanındaki kiliseden onları gözetleyen bir rahip ne gördüyse gördü ve Meysere'nin yanma gelerek, ona:

"Başınızdaki bu genç adam kim?" diye sordu. Meysere:

"Bu zat, Mekkeli olup Kureyş kabilesindendir." diye cevap verdi.

"Bu zatın gözlerinde, kırmızı kılcal damarlar var mıdır?" Ve Meysere:

"Evet, hem de hiç eksik olmamak üzere." cevabını verince, rahip haykırdı.

"Bu, nebidir ve nebilerin sonuncusudur."[83[83]]

Kervan malları satıldı ve fevkalâde bir kârla geri dönüldü. Hatîce'nin yanına varan Meysere, kâr ve bereket haberlerine rahip Nastûra'nın sözlerini ekledi. Meysere'yi dinleyen Hatîce, vakit kaybetmeden ünlü bilgin ve şair Varaka'nın yanına koştu. Nevfel'in oğlu Varaka, yörenin en derin bilgini, en güçiü şairlerinden biri, putlara tapmayan bir muvahhit-hanîf ve aynı zamanda Hatice'nin amca çocuğudur... "Varaka, Tevrat ve İncil gibi kitapları okumuştu. O, İbranice de biliyordu. Kitab-i Mukaddes'i incelemiş ve İbranî harflerle Arapça'ya çevirmişti.[84[84]]

Varaka, Hatice'yi dinledikten sonra, gözlerini göklere çevirdi ve derinden bir sesle şu cümleyi söyledi: "Eğer bu söylenenler doğruysa, Muhammed, beklenen resulün ta kendisidir." İbn İshak, Varaka'mn, beklenen nebinin kokusunu alan ruhundan o sırada dökülen birkaç kıtaya, eserinde yer vermektedir.[85[85]] Hatice, Varaka'nın bu coşkun anında ona "Muhammed'le evlenmesinin isabetli olup olmadığını" sormayı da ihmai etmedi ve şu cevabı aldı: "O, eşi, benzen bulunmayan bir erkektir ve onun başı asla eğiimeyecektir; evlen onunla ey Hatice."

Hatice, yöre geleneklerinin hepsine isyan edercesine ve peşinden koşan onca Mekkeli seçkini itercesine, Hz. Muhammed'le evlenme isteğini açmanın yollarını aradı ve bu konuda Yahudi asılh olduğu kuvvetle muhtemel, çok becerikli bir kadım, Münye kızı Nüfeyse veya Nefîse'yi görevlendirdi.

Nüfeyse, Hz. Muhammed'e arlık yaşının ve şahsiyetinin çok iyi bir evSüiğe uygun hale geldiğini, istediği anda dilediği Mekkeli ile hayatını birleştirebileceğini, bunu neden geciktirdiğini anlayamadığını belirterek söze girdi. Resul buna, henüz bağımsız bir yuvayı çekip çevirecek maddî imkânlara sahip bulunmadığı yolunda bir mazeretle karşılık verince Nüfeyse:

"Seni, güzelliği ile tatmine ek olarak bu maddî endişeden de kurtaracak bir kadın çıkarsa ne dersin?" diye konuştu ve Resûl'ün:

"Böyle birisi kim olacak?" sorusuna da

"Hatice" diye karşılık verdi. Resûlüllah'ın, Hatice'nin en zengin Mekkelileri bile reddettiğini, kendisini de kabul etmeyeceğini söylemesi üzerine Nüfeyse teminat verdi:

"Sen, 'evet' de, gerisini bana bırak."[86[86]]

Ve Nüfeyse, görevini yapmış olmanın sevinci içinde Hatice'ye geldi ve taraflar, evlenme hazırlıklarına başladılar... Şunu da eklemeden .geçmeyelim ki bu becerikli kadın Nüfeyse, yıllar sonra Mekke fethi sırasında Müslüman olacak ve Son Resul'den ikram ve iltifat görecektir...

Hz. Resûl'ün Hatice'ye verdiği mehir 20 deve oldu. Evlenme töreninin nasıl kutlandığı konusunda muazzez damadın, misafirlere ikram için iki deve kestiğini belirtmemiz bir fikir verir. Kısaca, törenin, maddesiyle de çok onurlu ve ihtişamlı olduğunu söyleyebiliriz... Mânası yönünden ise çok daha büyük olduğunu belirtmek gerekmez. Bu nikâh sırasında vefalı koruyucu, şefkatli amca Ebu Talib'in yaptığı bir konuşma vardır ki, birçok noktayı atlamamıza rağmen, onu buraya aimadan geçemeyeceğiz. Şöyle konuşuyor Ebu Talib: "Hamd olsun bizi İbrahim neslinden, İsrail, Muadd, Mudar ekininden oluşturan yüce Allah'a... Bizi, yüce mabedi Kabe'nin hizmetkârı, yöneticisi kılan Allah'a hamd olsun... Hamd ediyorum O'na ki, bizi herkesçe ziyaret edilen, emin ve mahrem bir evle, Beytullah ile lütuflandırmış ve bizi onun çevresindeki insanların başına idareci olarak dikmiştir. Şu yanımızda bulunan, kardeşim Abdullah'ın oğlu Muhammed, kendisiyle mukayese edilecek her insanı geride bırakacak ölçüde yüce yaratılıştı bir şahsiyettir. Gerçi, malı-mülkü azdır, fakat iyi bilirsiniz ki, mal ve servet, yok olmaya mahkûm bir gölge, sönüp gitmeye mecbur bir varlıktır. Muhammed'in ise nelere dost olduğunu pek iyi bilirsiniz. Ve, o, Huveylîd'in kızı Hatice'ye sevgisini açarak, benim malımdan olmak üzere, ona mehrini verdi. Bütün bunlardan sonra Allah'a yemin ederim ki, bu yüce yeğenimi çok büyük bir gelecek ve muhteşem bir talih beklemektedir.[87[87]] Nikâh kıyılır ve Hz. Peygamber, Hz. Hatice'nin evine taşınır...

Hz. Muhammed (sav)'in görevi üstlenme zamanı yaklaşmıştı. Allah elçisinin içine bir yalnızlık, bir kendini dinleme duygusu düşmüştü. Sık sık Nur Dağı'na çıkıyor, tam tepede seçtiği bir mağarada, Hira mağarasında

---

[83[83]] İbn İshak, p.58; İbn Hişam, 1/188; İbn Sa'd, 3/130

[84[84]] Çağatay; Varaka (İslam Anskl.mad.)

[85[85]] İbn İshak, 126

[86[86]] İbn Sa'd, 1/131; İbn Cevzî, 1/73

[87[87]] İbn Sa'd, 1/74; Yakûbî, 2/20

derin düşüncelere dalıyor, göklerin senfonisini, başka bir deyişle gökler kadar engin iç âlemini dinliyordu. Hz.Âişe bu gerçeğe ileride şöyle değiniyor: " Nübüvvete yakın zamanlarda Hz. Paygamber'in içine bir yalnızlık sevgisi düşmüştü. En çok sevdiği şey yalnız kalmaktı.[88][88] Bu uyguiama bir süre devam etti. "Onun hayatını yazan ilk tarihçiler, günün ışıması kadar açık ve berrak rüyalar görmeye başladığını naklederler. Gördüğü her rüya ile ilgili olarak, ertesi günlerdeki yaşantısında ya bir işarete veya doğrudan rüyasının gerçekleşmesine şahit oluyordu. Bundan başka bazı günler, kulağına garip bir ses geliyor, başını çevirdiğinde kimseyi göremiyor, şaşırıp kalıyordu. Bu görünmeyen sesi giderek daha sık duymaya başladı. Ses, gittikçe daha fazla bir anlam kazanıyordu. Zaman zaman da kayalıkların ve ağaçların kendisini 'ey Allah'ın Resulü, sana selam olsun' diye selamladıklarını duyuyordu.[89][89]

Nihayet, bir Ramazan ayının 27. gecesi, ayrıntısına burada girmeyeceğimiz biçimde, vahyin ilk mesajı geldi. Cebrail adlı yüce melek ona seslenmiş, Allah'ın Resulü olduğunu bildirmiş ve "oku" emriyle başlayan ilk vahyi getirmiştir. Taberî diyor ki: "İlahî vahyin ikinci gelişinde şu ayetler inmiştir: "Nûn. Kaleme ve yazdıklarına and olsun."[90][90] Dikkat edilirse, Kur'an'm ilk iki buyruğu okumak ve kalemle ilgilidir. Bu, bizce, mucizevî bir özelliktir.

Hz. Peygamber, "hayatta en çok tiksindiğim şey" diye nitelendirdiği ve cahiiiye inancında kabul edilen şeytanîcinnî illete tutulduğunu sanarak büyük bir korku ve üzüntü içine düşmüştü. Fakat vahyin habercisi Cebrail, kısa bir süre sonra ona tekrar seslenerek: "Sen Allah'ın Resulüsün, ey Muhammed" diye teselli verdi. Bütün bu olanlar, Resul tarafından önce Hatice'ye anlatıldı. Aşk ve bağlılıkların en derini ile sevilen koca, başından geçenleri can yoldaşı eşine anlatınca, asil eş kelimelerin en tatlılarıyla şöyie dedi: "Endişelenme! Allah seni asla kötülükle yüz yüze getirmez: O seni daima hayırla karşılaştıracaktır. Çünkü sen her zaman akrabana yardım ediyor, ailene bakıyor, geçimini şeref ve namusunla kazanıyor, insanların doğruluktan ayrılmamalarını sağlamaya çalışıyorsun. Yetimlere sığmak olan sensin. Sözünde sadık, emanete hıyanet etmeyen bir insansın. Hiçbir dayanağı olmayanlar sana koşmakta, muhtaçlara yardım elini sen uzatmaktasın. Herkes senden nezaket ve yardım görmekte.[91][91] Hatîce, durumu daha aydınlık ve emin bir hale getirmek için amcası oğlu muvahhit-bilgin Varaka'ya koştu. Varaka, Hatice'yi dinledikten sonra şöyle seslendi:

"Müjde, müjde ey Hatîce! Bu söylediklerin doğru ise Muhammed'e gelen, Musa'ya gelen Büyük Nâmûs Cebrail'den başkası değildir ve Muhammed âhir zaman peygamberidir." Ve basiretli Varaka doğruca Hz. Resûl'e gidip onu, Kabe'yi tavaf ederken buldu ve sesiendi: "Hatice'ye anlattıklarım bir de bana anlat." Ve Resul anlattı gördüklerini ve haykırdı Varaka: "Canımı kudretiyle diri tutan Allah'a yemin ederim ki, sen bu ümmetin peygamberisin. Ve sana gelen melek, Musa'ya vahiy getiren Cebrail'dir. Ey Muhammed, sana eza, cefa edecekleri güne ulaşabilseydim de sana yardım edebilseydim!..." Ve Resulü kucakladı Varaka ve başının ortasından öptü. [92][92]

Hatîce, bu yaptıkları ile yetinmeyerek, şöyle bir basiret örneği de verdi: Resûl'e dedi ki:

"O gelen güç, yine geldiğinde bana haber ver." Ve bir süre sonra Cebrail tekrar geldi. Hatîce, Resûl'ü sağ ve sol yanına alarak sordu:

"Yine burada mı?" Resul:

"Evet!" deyince Hatîce:

"Şimdi iyice yaklaş ve elbisemin içine doğru sokulup bana sarıl!"diye konuştu. Resul söyleneni yaptı. Hatîce sordu:

"Hâlâ burada mı?" Hz. Peygamber:

"Şimdi, gitti." diye cevap verince Hatîce haykırdı:

"Yemin olsun ki bu, şeytan filan değil, doğrudan doğruya melek. Müjde sana, ey Muhammed, sevin ve emin ol, sen nebisin."[93][93] Ve Hz. Peygamber'in önünde diz çöktü Hatîce ve son Resul ümmetinin ilk ferdi olarak ilk Şehadet kelimesini getirdi. Bir süre geçti aradan... Bir gün, Cebrail'in vadide topuğunu yere vurduğunu gördü Resul... Su fışkırdı yerden ve Cebrail, bu günkü abdest düzeni içinde yüzünü, kollarını yıkadı; başına, ayaklarına mesh verdi. Sonra kalkıp diklendi ve bugünkü namaz düzeni içinde iki rekât eda etti... Resul, verilmek isteneni almıştı. Eve koştu, Hatice'nin elinden tuttu ve Cebrail'in aldığı şekilde abdest aldılar ve onun kıldığı şekilde ilk namazı kıldılar... Son dinin ilk mensuplarının ilk namazı... Birkaç gün sonra bu iki kişilik sonsuzluk ordusu, İslam ümmetinin ikinci ferdinin şehadet getirmesiyle üç kişiye ulaşacak ve namaz tablosunda üç kişi görülecektir... Üçüncü kişi, o sırada henüz çocuk olan Hz. Ali'dir. Tevhit dininin bu ilk üç neteriyle çizilen ilk namaz manzaralanndaki evrensel ve tanrısal ihtişamı gözümüzde biraz daha canlandırmak için Hz. Ali'nin şu beyanına kulak verelim: "O sıralarda Allah'ın Resulü ile Hatîce Vaîde'nin bir araya geldikleri her yerde, üçüncü şahıs, olarak mutlaka ben vardım. Vahiy ve risalet nurunu apaçık seyrediyor, nübüvvet kokusunu doyasıya kokluyordum." Bu üç kişilik iman ordusunun, o günlerde çizdikleri tablolardan birini, İbn Sa'd'den izleyelim:

---

[88][88] İbn Hişâm, 1/234
[89][89] Hamîdullah; İslam Peygamberi, 1/79-80
[90][90] Taberf; Tarih, 2/299
[91][91] Buharı, bedü'l-vahy
[92][92] İbn İshak, 157-158; İbn Hişâm, 1/238
[93][93] İbn İshak, 159; İbn Sa'd, 8/17-18

Afif el-Kindî anlatıyor: "Cahiliye devrinde Mekke'ye gelmiştim. Alışverişte yardımcı olması için Abdülmuttalip'in oğlu Abbas'a gittim. Kabe'nin yanındaydı. O sırada bir delikanlı geldi, Kabe'ye yönelip ellerini kaldırdı. Az sonra bir çocuk gelip aynı şeyleri yaparak onun yanına ilişti. Az sonra bir rükû yaptılar, sonra secdeye kapandılar. Ben Abbas'a dedim ki:
"Yahu, bu müthiş bir şey! Kim bunlar?" Abbas cevap verdi:
"Elbette müthiş bir şey, o delikanlı, kardeşim Abdullah'ın oğlu Muhammed, o çocuk, kardeşim Ebu Talib'in oğlu Ali, o kadın da Muhammed'in eşi Hatice'dir. Yeğenim Muhammed bize yerlerin ve göklerin bir tek Allah'ı olduğunu ve kendisinin o Allah'ın dini üzre bulunduğunu söylüyor ve bizi o dine davet ediyor. Şu sırada bu dinin yeryüzündeki müntesipleri yalnız üç kişidir." Afif ilave ediyor: "O sırada içimden dedim ki, keşke dördüncüsü ben olabilseydim."94[94]
Hz. Peygamber'in hayatında huzur ve mutluluk vesilesi olarak yer alan Hatîce, Hz.muhammed'in yedi yavrusundan altı tanesinin annesi olma şerefini de taşıyor. Yalnız İbrahimdir ki, Mısırlı Mâriye'den dünyaya geldi. Hz.Muhammed, Hatice'nin bu, "yavruların annesi" olma özelliğini, ileride de göreceğimiz gibi, onun meziyetleri arasında sayacak ve muazzez eşine muhabbet ve hürmetini dile getirirken: "Allah bana ondan zürriyet ihsan etti." diyeceklerdir...
Hakim görüşe göre, Hz. Hatîce'den dünyaya gelen çocukların hepsi İslam'dan önce doğdu. Hz. Fâtıma'nin vahyin gelmeye başladığı yıl doğduğunu kaydeden kaynaklar varsa da benimsenen görüş, birincisidir. Ancak, Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber'in Hz. Hatîce'den doğan en küçük iki evladından biri olduğundan, vahyin geliş zamanına çok yakın bir sırada doğmuş olacaktır.
Burada şunu kaydetmek durumundayız: Mekke devri olayları, kronolojik bir sıraya koyulabilmiş değildir. Bu bakımdan, bu devrede yer alan hemen hiç bir olayı kesin tarihe bağlayamıyoruz.
Hz. Hatîce'den doğan yavruların adları şöyledir: Kasım, Zeynep, Rukıyye, Ümmü Gülsüm, Fâtıma, Abdullah.
Allah Resulü ile Hz. Hatice'nin evlilikleri üzerinden yıllar geçti. Ve nihayet yaratılış kanunlarının, Hatîce Ana'nın bu âlemi terk etmesine ilişkin kısmı hükmünü icra etti. Hicretten kısa bir süre önce, putperestlerin Allah Resûlü'ne ve Müslümanlara eza ve kötülüklerinin en hızlı zamanında emsalsiz eş hayata gözlerini yumdu. Dost, koruyucu, eş, dert ortağı, ilk iman ortağı, sırdaş... ve daha nice güzel niteliklerin sahibesi Hatîce, göçmüştü...
Allah Resulü üzgün, boynu bükük, kederli. Hatice'nin küçük kızı Fâtıma, Peygamber babasının dizlerine kapanıp ağlayarak şöyle diyordu: "Annem nerede, annem nerede?.." Muazzez baba, gözlerinden yaşlar süzülürken cevap veriyordu: "Annen cennette yavrum." Büyük tarihçi İbn İshak, Allah Resûiü'nün Hz. Hatice'nin ölümüyle duçar olduğu kederi ifade ederken şu cümleyi kullanmaktan geri kalmamıştır: "Hatîce, kendisine sığınılan ve kendisiyle teselli bulunan sadık vezîre idi.
Müşrik sürülerin, insafsız saldırıları karşısında Allah Rasûlü'nün eşsiz yardımcısını kaybetmekle düştüğü acının yoğunluğu çok büyüktü. Büyük oluşlar, büyük çilelerin ardından gelir... bir sünnetullah olarak Allahü Teâla, en büyük ıstırapları en büyük doğuşların sancısı kılmıştır. İnsanlık tarihinin en büyük olaylarından biri olan Büyük Hicret de böyle bir destanlık sancıyla doğmuştur. Bunun içindir ki, Hicret'e öngelen günlerde Mekke müşriklerinin, sahabilere ve onların önderi Hz. Muhammed'e reva gördükleri kötülükler, zirve noktasına ulaşmıştır. Hatîce Ana'nm vefatı bu "zirveye uîaşma"mn bir belirtisi idi. Bu belirtiye, aradan 35 gün gibi kısa bir süre geçmeden Resûl'ün sadık koruyucusu Ebû Talib'in ölümü eklendi... Bu iki ölüm, Allah Resulü ve sahabiler üzerinde öylesine büyük bir etki yaptı ki bu yıla "hüzün" yılı adını verdiler.
Hz. Hatîce bir Ramazan günü vefat etti ve Hacûn mezarlığına sırlandı ve Allah Resulü onun için şöyle buyurdu:
"Hatice'ye, içinde yorgunluk ve gürültünün bulunmadığı, inciden bir cennet köşkü müjdelemekle emrolundum."
Hz Peygamberi'nin veya ashabın hayatından bahseden hiçbir eser bulunmaz ki, içinde, "Hatice'nin faziletlerine ilişkin" bir bölüm taşımasın. Bunda hayret edilecek bir şey yok. Bu, bir hakkın yerine getirilmesinden başka nedir ki?..
Hz. Muhammed (sav), Hz. Hatice'yi hem bir eş ve hem de bir sadık dâva arkadaşı olarak çok sevmiştir. Hz. Aişe'nin şu beyanı, bu gerçeğe bir örnektir: "Cenabı Resul evden her çıkışında mutlaka Hz. Hatice'yi anardı..." Hz. Aişe şunu da eklemekten çekinmiyor: "Resûlüllah, Hatice'yi o kadar çok anardı ki, Peygamber hanımlarının hiçbirini Hatîce kadar kıskanmazdım. Ve Allah Resulü, benimle evliliğini Hatice'nin ölümünden üç yıl sonra ancak gerçekleşitirdi..." Aynı Aişe, bir yemek sofrasında Hz. Peygamber'in, "Hatîce bana bunu şöyle yapmamı tavsiye etmişti." demesi üzerine, hiddetle sofradan kalktı ve sinirli bir sesle Allah Rasûlü'ne şöyle cevap verdi: "Varsa-yoksa Hatîce. Yeryüzünde bu kadından başka kimse yok mu?.." Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav), şöyle cevap vermiştir:
"Hayır, Allah'a yemin ederim ki bana Hatîce'den daha hayırlı bir hanım verilmiş değildir. Ey Aişe, senin kabilen beni yalanladığı zaman o beni tasdik etti, senin kabilen beni horladığı zaman o bana dostluk kucağım açıp destek oldu. Ve Allah ondan bana, hiçbir hanımdan nasip olmayan evlat nimeti ihsan etti." Bu sözler üzerine, Hz. Âişe, şöyle demek zorunda kaldı:
"Bundan sonra hislerimi artık içimde tutacağım. Artık Hatice'yi çirkin bir sözle anmayacağım."95[95]
Allah'ın rızasını, yuvasının mutluluğunu, dünya ve âhiretin huzur ve saadetini düşünen bütün anneler için en

94[94] İbn Sa'd, 8/18
95[95] İbn İshak, 331-332; Buharı, fedaailül Hatice

güzel örneği teşkil eden Hz. Hatice (R.a.), nübüvvetin onuncu yılında, Ramazan ayında vefat etti ve Mekke'deki Hacun kabristanına defnedildi. [96[96]]

Hz. Aişe (R.Anha)

Allah Rasûlü Hz. Muhammed (sav)'e ilk iman eden onun en sadık arkadaşı Hz. Ebu Bekr es-Sıddîk'ın kızı ve Hz. Peygamber'in zevcesi. Hicret'ten dokuz veya on sene önce Mekke-i Mükerreme'de doğdu. Annesi Ümmi Rûmân binti Âmir İbn Umeyr'dir. Hz. Âişe çok küçük yaşta müslüman olmuştur.
Resulullah, ilk zevcesi Hatîcetü'l Kübrâ hayatta iken başka bir kadınla evlenmemişti. Onun vefatından sonra bir süre daha evlenmedi. Resulullah, Hatice (R.anha)'nin ölümüne çok üzüldü. Osman İbn Maz'un'un hanımı Havle binti Hakim, Rasûlullah'a gelerek Ebu Bekr es-Sıddîk'ın kızı Âişe ile evlenmesini teklif etti. Sonra da Rasulullah adına Ebu Bekr'e giderek kızı Âişe'yi istedi.
Hz. Âişe'nin Rasûlullah'a nikâhlanması Hicret'ten iki veya üç sene önce oldu. Kaynaklar, bu nikahlanma sırasında Hz. Âişe'nin yaşının küçük olduğunu kaydetmektedir. Nikâhın kıyılmasından iki yıl kadar zaman geçtikten sonra zifaf vuku bulmuştur. Hz. Âişe'nin o zaman dokuz veya on bir yaşında olduğu rivayet edilmektedir. Bu rivayetleri bazı tarihçiler cerhetmekte ve Âişe validemizin evlendikleri zaman daha büyük olduğunu ileri sürmektedirler. Âişe validemizden rivayet edilen bir hadiste, Hz. Cebrail Âişe'nin resmini ipek bir hırka içinde Rasûlullah'a getirmiş ve "bu, senin dünya ve ahirette zevcendir." demişti.
Hz. Peygamber (sav)'in bakire olarak nikahladıkları tek zevcesi validemiz Hz. Âişe'dir. Rasûlüllah onu çok severdi. Ona 'Hümeyra' lâkabını vermiş ve: "Dininizin yarısını bu Hümeyra'dan alınız buyurmuşlardır. Hazret-i Âişe, Medine'de Peygamberimizin muharebelerine katıldı ve diğer sahabe hanımları gibi harpte yaralıların tedavisiyle bizzat meşgul oldu. Uhud gazasında sırtında su ve yiyecek taşıyıp yardım için Peygamber Efendimizin hep yanında kalmıştı. Hatta, peygamberimizin Uhud'da müşriklerin taşlarıyla yaralanan mübarek yüzlerine, hasır yakıp, külünü basarak kanlarının durmasını sağlamıştı. Hz. Âişe bir ara Uhud'da kılıçla cepheye gitmek istemişse de, Rasûlullah buna müsaade etmemiştir
Âişe 14-15 yaşlarında iken Benu Mustalik (Müreysi') gazâsıriE. Rasûlullah'la beraber katıldı. Gaza dönüşü tuvalet için geride kalması yüzünden iftiraya uğradı; savaşa ganimet için katılan münafıklar Hz. Âişe'nin, gecikmesi sebebiyle, kafilenin ardından yanında Ashâbtan Safvan ile birlikte geldiğini görünce bunu kötü sözlerle ve çirkin bir şekilde yorumladılar. Yolda bu dedikodulara bazı müslümanlar da karışınca Hz. Âişe çok üzüldü; Medine'ye gelince hastalandı, iftira ve dedikodu etrafa yayılmıştı. Ateşi yükselerek yatağa düştü. Bu arada kendisini fazla aramayan Rasûlullah'tan izin isteyerek babası Ebû Bekir'in evine gitti. Orada bir müddet kaldı; sabırla bekledi. Bu arada Rasûlullah diğer hanımlarına ve sahabeden en yakınlarına Âişe'nin durumunun ne olabileceğini sordu. Hepsi de Hz. Âişe'nin temiz ve suçsuz olduğunu söylediler; "Peygamberini fenalıklardan koruyan Cenâb-ı Hak, size böyle bir şeyi reva görmez, sabreyleyin" dediler.
Aradan bir ay gibi uzun bir zaman geçinceye kadar danışmalarım sabırla sürdüren Rasûlullah, sonunda Hz. Ebu Bekir'in evine uğradı. Hz. Âişe'yi, anne, babası ve sahabeden bir hanımla ağlar buldu: "Ya Âişe, senin için bana şöyle şöyle söylediler. Eğer sen, dedikleri gibi değilsen; Allahû Teâlâ yakında senin doğruluğunu tasdik eder. Eğer bir günah işlediysen, tövbe ve istiğfar eyle! Alîahû Teâlâ, günahına tövbe edenlerin tövbesini kabul eder." buyurdular. Rasûlüllah'ın mübarek sesini işitince ağlamayı kesen Hz. Âişe babasına bakıp cevap vermesini istedi. Hz. Ebû Bekir ve Âişe'nin annesi böyle söylentilere ve dedi-kodu yapanlara sadece şaşırdıklarım söylediler. Hz. Âişe ise: "Allahû Teâlâ'ya yemin ederim ki kulağınıza gelen lafların hepsi yalandır, iftiradır, Allah biliyor ki benim bir şeyden haberim yoktur. Yapmadığım bir şeye evet dediğimde kendime iftira etmiş olurum. Sabretmek iyidir. Onların söylediği şey için Allah'u Teâlâ'dan yardım bekliyorum." dedi. Günahsız olduğundan, kalbinin temizliği ile ve kendinden emin olarak bekledi.
Bu sırada Hz. Peygamber (sav)'in yüzünde vahiy alâmetleri belirdi. 'Hz. Ebû Bekir, Rasûlüllah'ın başının altına bir yastık koyup üzerine çarşaf örterek beklediler. Vahiy tamamlanınca Rasûlullah terlemiş yüzünü örtünün altından kaldırarak: "Müjdeler olsun sana ey Âişe! Allahû Teâlâ seni temize çıkardı. Senin pak olduğuna şahit oldu." deyip Kur'an'daki Nûr Suresinden, o an nazil olunan 10 ayeti okudu. Hz. Ebû Bekir hemen kalkıp kızı Âişe'yi başından öptü, "Kalk, Resulullah'a teşekkür et." dedi. Kendisi için ayet ineceğini aklından geçirmeyen Âişe şaşkınlık içinde: "Hayır kalkmam baba vallahi kalkmam. Allah'u Teâlâ'dan başkasına şükretmem. Çünkü Rabbim beni Ayet-i Kerîme ile methetti." dedi. Ama, çok sevindi, iftirada bulunanlar zamanla hakîr ve zelil oldular.
Peygamberimiz (sav) 632 senesinde hastalanınca son gününü Hz.'Âişe validemizin evinde geçirdi. Rebiü'levvel ayının onikinci pazartesi günü öğleden önce mübarek başı, Hz. Âişe validemizin göğsüne yaslanmış olduğu halde vefat etti. Resulullah'ın vefatından sonra Ashâb-ı Kiram, Hz. Aişe validemize müminlerin annesi adını vererek, ona büyük hürmet göstermişlerdir. Hz. Âişe de, sahabe içinde, kırk yıla yakın bir müddet daha yaşamış ve pek çok hadis rivayet etmiştir.
Hz. Âişe'nin bu son kırk yıllık hayatındaki en önemli olay; Cemel Vak'ası'dır. Hz. Osman'ın karışıklık çıkaran

---

[96[96]] M. Asım Köksal, a.g.e. s. 302

entrikacı asiler tarafından şehid edilmesinden sonra halîfe olan Hz. Ali, katilleri bulmak ve kısas yapmak hususunda günün şartları gereği olarak sabırla hareket etmeyi uygun bulmuştu. Bu yumuşak davranıştan yüz bulan asiler taşkınlıklarını artırarak fenalıklarına devam ettiler.
Durum böyle endişe verici bir hal alınca Ashâb-ı Kiram'in büyüklerinden bir kısmı Mekke'ye giderek o sırada hac için oraâa bulunan Hz. Âişe'yi ziyaret edip, olaylara el koymasını ve kendilerine yardımcı olmasını istediler. Hz. Âişe de; acele etmemelerini, sabırla bir köşeye çekilip Hz. Ali'ye yardımcı olmalarını tavsiye etti. Ashâb-ı Kirâm'ın büyükleri de Hz. Âişe'nin tavsiyesine uyarak, askerleriyle Irak ve Basra'ya gitmeyi uygun gördüler. Hz. Âişe'ye de: "Ortalık düzelinceye ve halifeye kavuşuncaya kadar bizimle beraber bulun, bize destek ol, çünkü sen müslümanların annesi ve Rasûlüllah'ın muhterem zevcesisin, herkes seni sayar dediler. Hz. Âişe de, müslümanların rahat etmesi ve Ashâb-ı Kirâm'ın korunması için onlarla birlikte Basra'ya hareket etti. Bu gidişi asiler, Hz. Ali'ye başka türlü anlattılar. Bu arada Hz. Ali'yi de zorlayarak Basra'ya gitmesini sağladılar. Hz. Ali de Basra'ya gelince Hz. Âişe'ye bir haberci yollayarak, olaylar ve yolculuğu hakkındaki düşüncelerini sordu. Hz. Aişe, fitneyi önlemek ve sulhu sağlamak için Basra'ya geldiğini; öncelikle katillerin yakalanmasını istediklerini halife Hz. Ali'ye bildirdi. Bu görüşü Hz. Ali de uygun buiarak sevindi. Memnun olan her iki taraf üç gün sonra birleşmeyi kararlaştırdılar.
Bu barış haberini ve memnunluğu işiten münafıklar birleşmeye engel olmak için, gece karanlık basınca, her iki tarafa da ayrı ayrı askerlerle saldırdılar. Taraflara da: "Bakın, karşımzdakiler sözünde durmadı" deyip bu gece baskını ile ortalığı karıştırdılar. Karanlıkta neye uğradıklarını bilemeyen müslümanîar harb etmeye başladılar. Her iki taraf da karşısındakini suçluyordu. İşte bu iki müslüman grup arasında meydana gelen çatışmaya Cemel vak'ası denir.
Bu vak'ada Hz. Aişe'nin içtihadı Hz. Ali'nin içtihadına uymamıştı. Buna rağmen galib olan Hz. Ali, mü'minlere anneliği Kur'an-ı Kerim ayeti ile sabit olan Hz. Aişe'ye ikram ve izzette bulundu. "*Ali'yi sevmek imandandır*." hadisini haber veren Hz. Aişe de Hz. Ali'yi çok severdi. Daha sonra Hz. Ali'nin şehâdetine üzüldü ve çok ağladı. Çünkü, sahabeler birbirlerini çok severlerdi.
Hayatının son devrelerini müctehid olarak bilhassa kadınlara mahsus hallere dair fıkhı hükümlerde fetvalar vererek geçirdi. 676 yılında Medine-i Münevvere'de vefat etti. Cenazesini Ashâbtan Ebû Hureyre (R.a.) kıldırdı. Vasiyyeti üzerine Medine'de el-Bakî' kabristanına defnedildi. Küçük yaşlarda iken Aişe'nin eğitim ve öğretimiyle bizzat babası Hz. Ebû Bekir (R.a.) ilgilenmiştir.
Bütün müminlerin annesi olan Aişe validemiz daha küçük yaşlarda iken okuma yazma öğrenmiş, zekâsı ve kabiliyeti ile etrafının dikkatini çekmiştir. Öğrendiklerini unutmaz, ezbere tekrar ederdi. Hafızası çok kuvvetli idi. Akıllı, zeki, âlime, edibe, iffet sahibi bir hanım idi. Pek çok konulan şiirle anlatan sanatkârca bir ifadeye sahipti. Ashâb, karakter ve hafızasına güvendikleri ayet-i kerime ile övüldüğünü bildikleri için birçok meseleyi ondan sorar ve öğrenirlerdi.
Hz. Âişe validemiz babası Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer, Hz. Osman'ın hilâfetleri zamanında Hz. Peygamber'den işittiklerini müslümanlara anlattı. Devamlı oruç tutar ve daima gece namazı kılardı. Hz. Aişe fıkıh ve ictihadda keskin, kuvvetli görüşe sahiptir. Fıkıh ilminin kurucularından sayılır. Devrinin üstün âlimlerinden ve Fukahâ-i Seb'adandır.
Hz. Aişe, güzel ahlâklı, merhamet dolu, cömert ve ibadete düşkün, çok zeki bir sahabeydi. Hepsinin başında en mümtaz vasfı ise İslâm'a ve ilme olan büyük hizmeti idi. Müslüman bilginler arasında yaygın bir rivayete göre fıkıh ve dinî ilimlerin dörtte birini Hz. Aişe nakletmiştir.
Ebû Musa el-Eş'ârî: "Bizler, müşkül bir mesele ile karşılaştığımızda gider Hz. Aişe'ye sorardık." demiştir.
Abdurrahman b. Avf'ın oğlu Ebû Seleme: "Rasûlullah'ın sünnetini Hz. Aişe'den daha iyi bilen; dinde derinleşmiş, Ayet-i Kerîme'lere bu derece vâkıf ve sebeb-i nüzulleri bilen, ferâiz ilminde mahir bir kimseyi görmedim." demiştir.
İmam Zührî: "Eğer zamanının bütün âlimlerinin ve peygamberimizin diğer zevcelerinin ilmi bir araya toplansa, Hz. Aişe'nin ilmi yine daha ağır basardı" derdi.
Atâ b. Ebî Rebâh; "Hz. Aişe, ashâb içinde en çok fıkıh bilen, isabetli rey bakımından en ileri gelen bir kimse idi." demiştir.
Tabiinden Mesruk; "Allah'a yemin ederim ki, Ashâb-ı Kirâm'ın ileri gelenlerden bir çoğu gelir Hz. Aişe'den Ferâiz'e ait sorular sorar ve öğrenirlerdi." demiştir.
Hz. Aişe Peygamberimizden ikibinikiyüzon hadîs rivayet etmiştir. Kendisinden de Ashâb ve Tabiin'den bir çok kimse hadîs nakietmişlerdir. Sahih hadis kitapları Hz. Aişe'nin fetvaları ile doludur. Ahmet b. Hanbel Müsned adh eserinde de Aişe'nin rivayet ettiği hadislerinden uzun uzun bahseder. Hz. Aişe'nin naklettiği hadislerden bazıları:
"Ey Âişe, Allah, kullarına lütuf ile muamele edicidir. Her işte yumuşak davramlmasım sever."
"Her gün yirmi kere ölümü düşünen kimse, şehidierın derecesini bulur."
"Resul-i Ekrem (sav) 'in en ziyade hoşlandığı ibadet, devamlı olanı idi, az olsa bile."
"Sekir (sarhoşluk) veren her içki haramdır."
Hazret-i Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: *"Cebrail hiç durmaz komşu hakkına hürmet olunmasını bana*

tavsiye ederdi. Hatta ben yakında komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım."[97[97]]
Hz. Peygamber'in üçüncü hanımı olan Ebu Bekir kızı Aişe, Peygamber hanımı olmanın bahtiyarlığına, sadece kadınlık meziyetlerini değii, İslâm tarihinin en ünlü erkeklerinin bile pek azma nasip olan birçok seçkinliği ve eylemi de eklemiş ender kişiliklerden bindir. İslâm ilimler tarihi, Hz. Âişesiz düşünüldüğünde, telafi edilmeyecek eksiklikler arz etmekte ve bu büyük "mü'min annesi", yeri doldurulmaz bir değerler toplayıcısı halinde tarihe geçmiş bulunmaktadır.
İnsanlığın en büyük evladı, Son Peygamber Hz. Muhaınmed, İslâm'a, malları ve canlarıyla erişilmez hizmetler veren sahabeler kadrosunu öyle bir eğitime tâbi tutmuştur ki, onların her biri bu eğitimin ayrılmaz parçalarından birini temsil etme noktasına gelmiş ve her birinin doldurulmaz bir yeri olduğunu kabul zorunlu olmuştur. Bunu söylerken, Kur'an'da tanıtılmış bulunan, "müellefetül-kulûb", yani kalpleri İslam'a ısındırılmak üzere nimetlendirilen ve İslâm bünyesinde sayılan kişileri, sahabe kavramının dışında tuttuğumuzu bir kez daha belirtmek isteriz.
Kur'an tarafından bütün müminlerin anneleri olarak nitelendirilen[98[98]] Peygamber hanımları, Allah Elçisi'nin sürekli beraberinde olmak ve ona sayısız hizmetler vermiş olmakla da seçkinleşmişlerdir. Fakat onların bütün yücelikleri bu kadar değildir. Onların her biri, daha başka meziyetlerle de İslâm'ın varlık yapısında bir yer tutmakta, birer sahabi olarak da, az önce işaret ettiğimiz "ayrılmaz parçalık" görevini yapmış bulunmaktadırlar. O halde, onların yücelik ve saygınlıkları, Peygamber eşi olmaya ilaveten, sahabilikle de taçlanmıştır.
Bu iki boyutlu üstünlüğe, Hz. Hatice ve Hz. Âişe gibi bazı mü'min anneleri daha başka meziyetler ilave ederek, Peygamber hanımları içinde de ayrı bir mevki sahibi olabilmişlerdir.
Hz. Hatice, Peygamber hayatındaki yeri, İslâm'ın yayılıp yerleşme sürecindeki hizmet ve yaşama çizgisi ile kendine has ve kimseyle paylaşılamayacak bir yere sahiptir.
Hz. Hatice'yi, bir Peygamber hanımı olarak, Hz. Aişe izlemektedir. İlave edelim ki, genel değerlendirme açısından geçerli olan bu tespit, özel bazı meziyetler bakımından Hz. Aişe lehine bir sıra değişikliğine sebep olabilmektedir. Bu özel meziyetleri biz, "Hz. Âişe'nin bilginliği ve öğreticiliği" şeklinde özetliyoruz. Alimlerin çoğunluğu, Peygamber evi hanımları arasında üstünlük bakımından önce Peygamberimizin kızı' Hz. Fâtıma'yı, sonra eşi Hz. Hatice'yi, daha sonra da öteki eşi Hz. Âişe'yi kaydederler. Bu üç seçkin kadının, üstünlük ve faziletleri ayrı ayrı anlatılmıştır. Faziletten maksat, ilmî seçkinlik, dinî hizmet, Hz. Peygamber'in talimat ve tebligatını yaymak ise, bu hususta hiç kimse Hz. Âişe'ye denk olamaz.[99[99]] Tarihe "Müslümanların annesi ve Son Peygamber'in eşi" olarak geçmiş bulunan Hz. Aişe, Arap Yanmadası'nın Mekke şehrinde doğup büyüdü. Annesi, Kinane soyundan Ümmü Ruman, babası Teym soyundan Ebu Bekir diye tanınan Abdullah, lakabı Sıddıka ve Hümeyra, unvanı Ümmül Müminîn'dir. Anne ve baba tarafından, Mekke'nin ileri gelen ailelerinden olan Âişe, yaşadığı kentin iffet, cömertlik, asalet ve bilgi ile seçkinleşmiş bir kişisi olan Ebu Bekir evinde doğup büyüdü ve bu evde, devrinin ve çevresinin en iyi terbiyesini alarak yetişti. Bir rivayete göre İslam'ın zuhurundan dört yıl sonra, diğer bir rivayete göre ise çok daha önceki bir tarihte doğmuş olan Aişe, Son Peygamber'in ilk bağlıları arasına giren babasından, çok küçük yaşlarda İslâm terbiyesini de alarak yetişti.
Eşi Hatice'yi kaybeden Son Peygamber, kendisine hem ev işleri ve çocukların bakımında yardımcı olacak, hem de İslâm'a davet faaliyetlerinde destek olacak eşlere ihtiyaç duydu. Bunun için, bir yandan yaşlı ve dul bir kadın olan Sevde'yi, öte yandan da en yakın arkadaşı ve iman dostu olan Ebu Bekir'in kızı Âişe'yi istetti. Ebu Bekir, kızım daha önceden Mut'ım adlı bir hemşehrisinin Cübeyr adlı oğluna söz verdiğini, bu kişinin isteğinden vaz geçmesi halinde Hz. Peygamber'in isteğine olumlu cevap vereceğini bildirdi. Esasen Mut'ım ailesi, bir Müslüman olan Ebu Bekir'in kızını almaktan vazgeçmişti. Bu aile putperest idi ve bu ailenin hanımı: "Bu Müslüman kız evime girerse oğlumu dininden eder." diye endişeleniyor ve kocasına: "Bu kızı evime sokmam." diyordu.
Burada bir noktaya dikkat çekmek isteriz: Asrı saadet adlı eserin mütercimi merhum bilgin Ömer Rıza Doğrul'un da üzerinde ısrarla durduğu bu nokta şudur: Genel kanaat, Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber tarafından istendiği zamanda altı yaşlarında olduğu yolundadır. Fakat şu Mut'ım olayı, Doğrul'un da isabetle belirttiği gibi, bunun kabul edilmesini zorlaştırıyor. Çünkü Hz. Peygamber'in isteği, İslâm'ın zuhurundan on yıl sonradır. Âişe o sırada altı yaşmdaysa nübüvvetten dört yıl sonra doğmuş olmalıdır. Daha ilk günlerde Müslüman olmuş bir Ebu Bekir'in, putperest bir aileye kzmı gelin vermek üzere anlaşmış olması, bu şartlar altında nasıl mümkün olabilir? Anlaşılan odur ki, Âişe, Ebu Bekir'in Müslüman oluşundan epey önce, bir putperest aile tarafından istenmiş ve babası da bunu kabul etmiştir. Eğer bu istek, Ebu Bekir'in Müslümanlığı kabulünden sonra olsaydı, Peygamber dostu bir Ebu Bekir, kızını bir putperest aileye asla vermeye kalkmazdı. O halde, Âişe, Müslümanlığın zuhurundan önce doğmuş ve hatta, o sıralarda, bir aile tarafından gelin edilmek üzere istenecek duruma gelmişti. Bunu, Arap Yarımadası iklim şartları içinde düşünürsek, Aişe'nin İslâm'ın zuhurundan en az beş, altı yıl önce doğmuş olduğunu kabul gerekir. Buna göre de, Aişe'nin, Hz. Peygamber tarafından istendiği sırada, en az on

---

[97[97]] Siyeru A'tamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter.Bedreddin Çetiner, İst/19823
[98[98]] Ahzab: 33/6.
[99[99]] Nedvî; Âişe, 267/268

dört, on beş yaşlarında olması icap eder.
Ebû Bekir, Mut'ım ailesiyle konuştu ve onların, eski taleplerinden vaz geçtiklerini öğrendikten sonra Hz. Peygamber'e, isteğinin kabul edildiğini bildirdi. Ebu Bekir bu arada Allah Elçisi dostuna şunu sordu: "Biz seninle kardeş değil miyiz? Peki, nasıl oluyor da sen benim kızımla evlenmek istiyorsun?" Ebu Bekir, Araplar arasında ki "Birbirini kardeş eden kişilerin kızları onlar tarafından eş olarak alınamaz." geleneğine işaret ediyordu. Her söz ve davranışı, ya bir yaratılış kanununu yeniden belirleyen veya bu kanunlara ters düşen âdeti yıkmak olan Hz.Peygamber gülümsedi ve Ebu Bekir'e dedi ki: "Sen benim kan bağıyla kardeşim değilsin, din kardeşimsin. Bu benim, Âişe'yi istememe engel değil.[100[100]] Hemen işaret edelim ki, Hz. Peygamber-Aişe evliliği, bundan başka daha birkaç putperest âdetin yıkılmasına yarayacak ve Müslümanlara örneklik edecektir.
Hz. Peygamber, Âişe ile Sevde'yi aynı zamanda isteyip nikahlamasına rağmen, Âişe ile evliliği üç yıl sonra olacaktır. Sebep olarak, genellikle Aişe'nin küçüklüğü gösterilmektedir. Küçüklüğü ifade için hangi yaşı esas alırsak alalım, Aişe'nin o sıralarda kız arkadaşları ile ev dışında oynamaktan büyük zevk alan bir çocuk veya genç kız olduğu kesindir. Diyor ki: "Allah Rasûlü'ne nikâhlandığımda ben ev dışında kız arkadaşlarımla salıncak oynuyordum. Saçlarım örgüler halinde omuzlarımdan asılıyordu. Nikahlandıktan sonra annem beni dışarı bırakmaz oldu. Ve annem bana Allah Elçisi ile evlenmiş bulunduğumu belirtti." Aişe'nin bu oyun merakı burada bitmeyecek ve hayatı boyunca oyundan zevk almaya ve oynamaya devam edecektir. Kütübi Sitte'den Ebu Davud'un bildirdiğine göre, Hicretin 7. yılında vuku bulan Hayber Seferi'nden, hatta bir ihtimale göre, daha ileri bir zamanda meydana gelen Tebük Seferi'nden sonra Medine'ye evine gelen Hz. Peygamber, Âişe'yi arkadaşlarıyla birlikte oynarken buldu. Ortada kanatlı bir de hayvan vardı. Hz. Peygamber bunun ne olduğunu sorduğunda Âişe:
"Bu attır." cevabini verdi. Hz Peygamber:
"*Atın kanadı olur mu?*" dediğinde ise Âişe şöyle söyledi:
"Neden olmasın, ey Allah Rasûlü, Hz. Süleyman'ın atı kanatlı değil miydi?" Hz. Peygamber bu zeki cevabı çok beğendi ve gülümsedi... Aişe'nin oyun ve eğlence merakı Peygamber evinde de tabii imkânlar ölçüsünde, giderilmiştir. Bütün güzellikleri, en mükemmel anlamda benliğinde toplayan Allah Rasûlü, elbette ki oyun ve latifenin de en mükemmel biçimde örneklerini veriyordu. O bu yolda, en büyük peygamber olmanın gerektirdiği tavır ve tarza uyarak, ümmetine örnek oluyordu. Latifeyi çok severdi. Bir yerde: "Ben de şakalaşır, latife ederim, fakat bunları yaparken de yalnız gerçeği söylerim." buyuruyor. Oyuna gelince, Hz. Peygamber'in hayatlarında oyun da vardı. Güreşirdi, hem de Arap Yarımadası'nın en büyük pehlivanını yere serecek kadar ustalıkla koşardı. Bu koşular zaman zaman eşi Âişe ile olurdu. Bundan bin beş yıl Önce bir çöl okyanusu içinde: "Çocuklarınıza yüzme öğretiniz, bir babanın çocuğuna olan borçlarından biri de ona yüzme öğretmelidir." diyerek sporun önemine peygamber sözüyle dikkat çeken, odur.
Hz. Peygamber'in, Aişe'nin oyun ve eğlenmesine katılımı bazen karşılıklı masal ve hikâye anlatmak şeklinde de oluyordu. Şimdi, nikahlanma noktasında bıraktığımız Peygamber-Âişe beraberliğine dönelim. Nikâhtan üç yıl kadar sonra, büyük Hicret meydana geldi. Zulüm ve işkenceden kaçan Müslümanlar evlerini, mallarını Mekke'de bırakıp iman ve canlarını kurtarmak için Medine'ye göçtüler. Medine onlara kucak açtı, iman kardeşleri Medineli Müslümanlar tüm varlıklarını onlarla paylaştılar. Ancak Medine'nin yumuşak ve rutubetli iklimi Mekkeli Müslümanlara çok dokunmuştu. Birçoğu hastalandı. Hastalananlar içinde Ebu Bekir ve Âişe de vardı.
Hastalık devresi geçince Ebu Bekir, Hz. Peygamber'in huzuruna çıkıp şöyle dedi:
"Ey Allah Resulü, neden nişanlını kendi evine almıyorsun?" Yüce Peygamber'in cevabı şu oldu:
"Mehir meselesi, ey Ebu Bekir. Âişe'nin mehrini ödeyecek durumum yok şu sırada." Ve borç verilen para alındı ve Âişe'nin mehri ödendi. Ve Aişe, Hicret'in üstünden birkaç ay geçtiği bir sırada Hz. Peygamber'in evlerine geldiler.
Nikâhları Şevval ayında kıyılmıştı üç yıl önce, düğünleri de Şevval ayında yapıldı. Her davranışı, insanlık için bir veya birkaç ölçü getiren Hz. Peygamber'in bu "Şevval ayında nikahlanıp evlenme" davranışı da bir ölçü getirdi. Bir bâtıl ve hurafeyi yıkmaktı bu... Araplar, Şevval ayında nikâh ve düğünü uğursuz sayarlardı. Sebep de bu ayda görülmüş olan büyük bir salgın hastalıktı. Aişe diyor ki:
"Allah Rasülü ve benim mutlu nikâh ve evliliğimiz bu hurafeyi yıkmıştır." Gerçekten de sahabeler bundan sonra eskinin aksine, Şevval ayında daha çok düğün yapar oldular.[101[101]]
Yine bir hurafeye uyularak, düğün alayının önüne ateş yakılır ve yeni evliler ilk beraberliklerini evlerinin dışında bir çadırda geçirirlerdi. Bunun aksini yapmak, uğursuzluk sayılırdı. Hz. Peygamber-Âişe evliliği bunun da aksini geleneksellеştirdi. Muazzez Rasûl, yeni eşiyle doğruca evine indi. Ve düğün alayı önünde ateş yaktırmadı. Böylece, bir düğün aracılığıyla, birkaç musallat hurafe, aynı anda yıkılmış oluyordu.
Hz. Rasûl'ün Âişe Valide'yi getirdiği ev, kaynaklarda şu şekilde anlatılıyor: "Hz. Âişe'nin gelin olarak geldiği ev bir konak, bir saray değildi. Allah Rasûlü'nün Benu Neccâr mahallesindeki Mescid-i Nebevî çevresinde çok sayıda küçük odacıkları vardı. Hz. Âişe'nin meskeni, bu küçük odalardan biriydi. Bu odacık, Peygamber mescidinin doğu tarafına düşüyordu. Odanın kapısı mescide açılıyordu. Hz. Âişe'nin bu ikametgâhı, Peygamber mescidinin bir sahanlığı sayılabilirdi. Öyle ki, Allah Elçisi, Âişe Valide'nin odasından mescide çıkar, itikâfa

---

[100[100]] Taberî, 3/161 vd.
[101[101]] Buharı, nikâh

girdiği zamanlarda elini odaya uzatır ve bir şey isterdi. Odanın genişliği 6-7 arşından ibaretti. Duvarlar topraktan, tavan hurma ağaç ve yapraklarmdandı. Yağmurların sızmaması için tavanın üstüne bir kilim örtülmüştü. Yükseklik bir adam boyundan biraz fazla idi. Kapıda bir öttü asılıydı.

Bu odanın bütün eşyası bir sedir, bir hasır, bir yatak, bir yastık, un ve hurma koymak için birer çanak, bir su kabı ve su içmeye yarayan bir kâseden ibaretti. Bu odacık bir nur kaynağı idi, fakat burada maddî anlamda bir kandil yakmak, ev sahibinin genellikle gücü dışında kalıyordu."

Daha ilk andan itibaren dikkat çekmektedir ki, Peygamber evinin, dünya nimetleri bakımından durumu, iyi olmak bir yana, sıkıntılarla doludur. Bu evin taşıdığı engin ve ölümsüz mutluluğu fark edebilmek için madde zevklerinin üstünde ve ötesinde birtakım yetenekler ve zevkler gerekir. Peygamber hanımlarının, genelde bu zevkleri ve yetenekleri taşıyan kişiler olduklarını söylemek borcundayız. Ancak bunun kadar gerçek bir nokta daha vardır: Mü'minlerin anneleri, nihayet birer kadın olarak Peygamber evindeki açık yoksulluk ve maddi sıkıntıdan zaman zaman şikâyetçi olabilmiş ve hatta Allah Elçisi'ne karşı tavır alabilmişlerdir. Zengin ve itibarlı bir ailenin üzerinde titrenen bir çocuğu olarak büyüyen Âişe, bu tavır almada elbette pay sahibi olacaktı. Fakirliği öven, dünya nimetleri yerine sonsuzluk nimetlerini koymanın değerini gösteren bir çok hadisin kendisine hitaben söylenmiş olması da gösteriyor ki, Hz. Âişe, sözünü ettiğimiz noktada Hz. Peygamberin dikkatini çekecek bir davranış sergilemiştir.[102[102]] Ama tekrar belirtelim ki, bütün Peygamber hanımları gibi o da bu duygu ve arzularına mağlup olmamış, sonsuzluğu tercih etmede Hz. Peygamber'le beraberliğini zedelememiştir.

Kendisini sevmeyi, yoksulluk ve dünya nimetlerinden mahrumiyetle âdeta eşleştiren Allah Elçisi, bu gerçeği, hayat arkadaşı Âişe'ye de açıkça bildirmişti. Şöyle diyor eşine hitaben*:*

"Ey Âişe! Eğer benimle olmak istersen şu dünyadan nasibin, bir yolcunun, bineği üstünde yiyebileceği şey kadar olsun. Zenginlerle oturup kalkma sakın. Yamatıp giymedikçe bir elbiseyi eski diye atma sakın."

Allah Elçisi, ele geçen bütün nimetleri başkalarına dağıtıp inkılabın çilesini, ev halkıyla birlikte göğüslemeye devam ediyordu. Yoksulluğuna ek olarak, hastalanmış da bulunan kızı Fâtıma'nın, alman esirlerden bir yardımcı istemesini reddetmiş, süslü püslü giysilerle gördüğü Hasan ve Hüseyin'e dönüp bakmamış, dikkat çekici perdeler asıldığı için, Hz. Ali'nin evine girmemiş bir Peygamberdin bu konuda ne kadar kararlı olduğu ortada idi. Bu tavır, Ali-Fâtıma ailesince, şikâyet konusu yapılmamışsa da, Peygamber hanımları aynı kararlılığı gösterememişlerdir. Onların şikâyetlerini tahrik eden söylentiler de vardı. Sahabe hanımlarının zaman zaman, Peygamber evi sakinlerine, neden diğer Müslümanlara açılan imkânlardan yararlanmadıklarını sorduklarını ve bu durumu hayretle karşıladıklarını görmekteyiz. Eskimiş giysileri yamadığım gören bir sahabe hanımı Hz. Âişe'ye şöyle demişti:

"Allah size onca imkânı vermişken, bundan yararlanmıyor, böylesine sıkıntılara katlanıyorsunuz!..." Hz. Âişe'nin cevabı şu oldu:

"Sen beni rahat bıraksana. Eskisi olmayanın, yenisi hiç olmaz."

Kısacası, Peygamber evinde sergilenen tavır, dünya nimetlerinde başkalarını kendine tercih, çile ve gayrette ise kendini öne sürme tavrıydı. Bunun, bütün peygamberlerin tavrı olduğunu Kur'an bize gösterdiği gibi, Son Peygamber de bu evrensel gerçeğe leke düşürmemek için akla gelebilecek en büyük titizliği göstermiştir,

Madde ve ruh alanlarında önder olan peygamberlerin, nimetleri başkalarına, zahmet ve çileyi kendilerine ayırmalarının adı Kur'an'da işardır, İsar, bizzat Kur'an'ın ifadesiyle, *"başkalarının mutluluk ve rahatını, kendi mutluluk ve rahatına tercih etmektir."*[103[103]] İsarın bir davranış tarzı ve ahlak gerçeği olarak belirginleşmesi, İslâm düşüncesinde fütüvvet diye ifade edilmiş ve fütüvvetin en mükemmel temsilcisi olarak da Hz. Ali gösterilmiştir. Peygamberlerin ve peygamberliğin ayırıcı niteliklerinden biri olan îsar ahlakı, insanoğlunun en güvenilir önder ve koruyucularının peygamberler olduğunu gösteren, sarsılmaz delillerden biridir. Kur'an, ardından gidilecek kişilerin, "davet için ücret istemeyen elçiler" olduklarını belirtir. [104[104]]

Böyle bir çağrıyı üstlenen önderin iki niteliği vardır: îsar ve evvâhhk. Gerçekten de Kur'an, peygamberlerin nitelikleri arasında onların evvâhlıklarını da koymaktadır. Peygamberler tarihinin damga şahsiyetlerinden biri olan Hz. İbrahim'in kişiliğinde örnekfeştirilen evvâhhk, îsar ahlâkının psikolojik temelini vermektedir. îsar ise evvâhlığın sosyolojik görünüşüdür. Nedir evvâhhk? Evvâh; çok inleyen, ağlayan ve başkalarının dertleri yüzünden hep kederli ve bağrı yanık olan kişi demektir. Kıır'an'a göre, peygamberin bir niteliği de evvâh olmasıdır. O bütün insanlık için didinen, gam çeken bir evvâhtır.

İsar ve evvâhlığın gerektirdiği ahlâk ve davranışta temel prensip hep vermek ve hiçbir şey istememektir. İslâm düşüncesinde, Cüneyd el-Bağdadî tarafından, "cennete giden yolların en kestirmesi" olarak tanımlanan bu tavır, günlük hayatta şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Önderin, hitap ettiği toplumdaki hayat seviyesinin en alt basamağında yaşaması. Hz. Peygamber ve onun Ehîibeyti'nin hayat düsturları bu olmuştur. İnsan ruhuna saltanat kuran düşünceler, ya doğrudan peygamber öğretisi, yahut da dolaylı olarak o öğretiden kaynaklananlardır. İnsanoğlu, yalnız ve yalnız bu düşüncelere gönülden bağlı kaldı. Bunun içindir ki, bilim, sanat, teknik vs. gibi alanların, insanlığa birçok yenilik hediye eden dehaları, hiçbir zaman peygamberleri ikinci plana itemedi ve

---

[102[102]] Tirmîzî. zühd; İbn Sa'd, J/981 vd

[103[103]] Haşr: 59/9.

[104[104]] Yâsîn: 36/21.

itemeyecektir. Anlaşılan odur ki, ehramları yapan deha Musa'nın, Roma dehası İsa'nın ve günümüzün göklere tırmanan ilim ve teknik fethinin babaları da Muhammed'in arkasında kalmaya ve onların erişilmez saygınlıklarını, gıpta ile seyretmeye mahkûmdurlar. Bu neden böyledir? Cevap, İsar ve evvâhlık gerçeğinde aranmalıdır. İnsanoğlu, peygamberlerin benliklerinde kendisi için feda olan bir ruh, bütün nimetleri başkalarına, bütün ıstırapları kendine ayıran bir gönül bulmaktadır. Bütün nimetleri başkalarına, bütün çileleri kendine ayırmak, peygamber tipini, hükümdar ve filozof tipinden ayıran temel özelliktir ve az önce sıraladığımız ilim, sanat ve teknik üstünlükler, işte bu özelliğe yenik düşmektedir. Kur'an bu niteliğe Yâsîn Suresi, 21.ayette dikkat çekmektedir. Bu özelliğin evrensel çapta sahibi bulunan Son Peygamber, insanoğluna verdiği onca hizmet karşılığında insandan yalnız hatırlanmak, yalnız sevgi beklemiştir. [105[105]]

Son Peygamber'in, şuraya kadar belirtmeye çalıştığımız tavrı üzerinde, daha aydınlatıcı bilgiler vermek için kaydedeceğimiz bazı tablolar bize, konumuz için Hz. Âişe bahsinde de ilginç anekdotlar sunacaktır. İşte birkaçı:

Hz. Âişe anlatıyor: "Ensardan bir kadın evimize gelmişti. Hz. Peygamber'in yattığı yatağı gördü. Birbirine dikilmiş iki deri parçasıydı. Kadın hemen evine gidip içi yün doldurulmuş bir yatak getirdi Hz. Peygamber için. Allah Elçisi eve geldiklerinde bu yatağı görüp ne olduğunu sordular. Ben, durumu anlattım. Hz. Peygamber, yatağın derhal geri gönderilmesini emredip şöyle buyurdular: "Allah'a yemin ederim ki, ey Âişe, eğer ben istesem Ailah benim için şu dağlan altın ve gümüş haline getirir."

İçlerinde Hz. Âişe'nin de bulunduğu birçok sahabe bize haber veriyorlar ki, Allah elçisi, bütün hayati boyunca hep maddî sıkıntı içinde olmuştur. Bunda şaşılacak bir taraf yoktur. Çünkü Hz.Peygamber ve Ehlibeyt'in aile reisi Ali, bütün zamanlarını İslâm'ı yaymak için didinmekle geçiriyorlardı. Kendileri için, aile ocaklarından kalan bir iki şey dışında tek gelir kaynağı, harp ganimetleri ve sadaka mallarından alacakları pay olabilirdi. Harp ganimetleri, Hz. Peygamber devrinde önemli bir yekûn tutmamıştır. Kaldı ki gerek Hz. Peygamber gerekse Hz. Ali, akıl almayacak kadar cömert olduklarından ellerine geçen ganimet paylarını, kısa sürede yoksullara veya İslâm için çalışanlara dağıtıyorlardı. Bunları sakiayarak nemalandırmak veya ihtiyaçları için kullanmak yönüne asla gitmemişlerdir. Sadakalara gelince, bunlara el sürmeyi, kendine ve aile fertlerine bizzat Hz. Peygamber yasaklamıştır. Yığılmış zekât hurmalarından, bir tanesini ağzına koyan küçük torunu Hasan'ın ağzından o hurma tanesini kendi elleriyle çıkarıp torununu azarladığını biliyoruz. Hal böyle olunca, Peygamber evindeki günlük hayatın, maddî sıkıntılarla geçmesinde garipsenecek bir yan kalmaz. Yine sahabelerden öğreniyoruz ki, Hz. Peygamber bu dünyadan ayrıldıklarında, özel zırhı, birkaç ölçek buğday karşılığı, bir Yahudi tüccarda rehin bulunuyordu. Yıllarca onun hizmetinde bulunmuş Enes b. Mâlik anlatıyor: "Hz. Fâtima, Allah Elçisi'ne bir gün bir parça ekmek getirmişti. O, bu ekmeği yemiş ve şöyle demişti: 'Ey Patıma. Babanın ağzma üç günden beri ilk giren ekmek bu oldu."

Aişe, vefatlarından sonraki yıllarda bir gün ağlıyordu. Sebebi sorulduğunda şu cevabı verdi: "Yemek yiyip karnınım doyduğunu hissettiğimde hep böyle ağlarım. Çünkü Allah Elçisi ve çektikleri aklıma gelir. O, peygamberler peygamberi, bazen aylar geçerdi de ekmekten bile doymazdı.[106[106]]

Birkaç tablo ile örnekleştirmeye çalıştığımız maddesel sıkıntılar yönü buydu Peygamber evinin. Bu sıkıntılara katlanıyordu Aişe. Aişe ki baba ocağında çok itinalı bir şekilde beslenip büyütülmüş seçkin Mekkelilerden biridir. Ve bu seçkin aile kızı, çektiği onca sıkıntıya rağmen hep veren el olabilmiş ve gururundan asla fedakârlık göstermemiştir. Kaynaklar, onun hediye dahi kabul etmediğini belirtmektedir. O, daha değerlisi ile karşılık vermeyeceği bir hediyeyi asla kabul etmemiştir. Bir keresinde, Irak tarafından gelen ganimetler arasında çıkan bir inciyi, gazilerin de oluruyla ona göndermişlerdi. Hz. Aişe, devrin halifesi Ömer tarafından gönderilen bu inciyi almakla birlikte, şöyle demekte gecikmemiştir: "Rabbim, beni Ömer'in hediyelerini almak için yaşatma.

Hz. Âişe'nin cömertliği, sahabiler tarafından çeşitii vesilelerle dile getirilmiş ve herkesçe gıpta ile izlenmiş bir keyfiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen bu, bütün Peygamber evi sâkinlerinin ortak tavrıdır. Ancak, zengin ve itibarlı bir aile içinde yetişen Aişe Valide, bu peygamber huyuna çok daha rahatlıkla ve çok daha ileri boyutlarda ısınabilmiştir. Aişe Valide cömertliğine örnek olacak birkaç söz ve anekdot vererek bu konuyu aydınlatalım:

Sahabilerden biri şunu söylüyor: "Aişe çok cömertti. Onun yetmiş bin dirhemlik bir parayı, kendisini tanımasınlar diye, örtüsünün arkasına saklanarak dağıttığına şahit olmuşumdur." İslâm tarihinin en büyük kaynaklarından biri olan İbn Sa'd'da şu satırları okuyoruz: "Bir yerden, Peygamber evine gönderilen hediye iki torba parayı, hemen o gün yoksullara dağıttı. Ramazandı. Akşam, iftar sofrasında çok basit şeylerin yer aldığını gören yardımcısı kadın, şunu söylemekten kendini alamadı: 'O dağıttığınız paranın bir tek dirhemiyle şu sofranıza çok güzel yiyecekler alabilirdiniz...'Âişe dinledi ve şu cevabı verdi: 'Böyle bir şey aklıma bile gelmedi.

Onun, Peygamber evindeki bu yücelik belirtisi tavrı, muazzez eşinin bu âlemi terk etmesinden sonra da aynen devam etmiştir. Biz onun, kendisine kamu kaynaklarından bağlanan paranın, yıllığını birden alıp hemen dağıttığını biliyoruz. Ve biliyoruz ki, dünya malı adına sahip olduğu tek şeyi olan evini satıp parasını yoksullara dağıtmıştır. Tarihçi İbnül Cevzî onun bu niteliklerini şu cümle ile ifadeye koyuyor:

Sahabeler içinde ondan daha cömerti yoktu.[107[107]]

105[105] Şûra: 42/23.

106[106] İbn Sa'd, 1/390

107[107] Ahkâmu'n-Nisa,43

Hz. Âişe'nin büyük ruh zenginlik ve asaleti, bir kadın olarak, ev içinde zaman zaaman kızgın ve incitici tavırlar takınmasını engellememiştir. Bu tavırların Hz. Peygamber'i, gerçekten üzenleri olduğunu da söylemek durumundayız. Ancak şunu da eklemek gerekir ki, bu üzüntü ve kırgınlıklar çok kısa sürüyor ve aile içi huzur ve anlaşma, galibiyetini hemen koruyordu. Bir keresinde Âişe'nin odasına, gözlemesi için bir esir konmuş, Âişe kadınlarla söze daldığından, esir fırsat bulup kaçmıştı. Hz. Peygamber içeri girip esirin kaçtığını görünce kızmış ve "Ne yaptın sen Âişe, ellerin kirilsin." demiş, ardından da evden çıkıp gitmişti. Döndüğünde eşinin ellerini birbirine sürterek hiddetli bir halde dolaşıp durduğunu gören Hz. Peygamber bunun sebebini sordu ve şu cevabı aldı: "Bana beddua ettiniz. Şimdi ben hangi elim kırılacak diye beklemekteyim." Hz. Peygamber, bu sözü duyunca üzüldü ve bedduasının hayırla sonuçlanması için dua etti.108[108]

Kaynakların tetkiki gösteriyor ki eşler arası dargınlık hallerinde, Âişe'nin babası Ebu Bekir, bazen kızının lehine ağırlığını koyabiliyordu. Yine böyle bir müdahale sırasında Hz. Peygamber, bunalmış olacak ki, Ebu Bekir'e şöyle dedi: "Kızın Âişe yüzünden beni suçluyor musun, ey Ebu Bekir?" Bu sözdeki serzeniş gerçekten ağırdı ve Allah Elçisi'nin iyice rahatsız olduğunu gösteriyordu. Ebu Bekir bunu derhal anladı ve hatasının büyüklüğü altında ezildiğini göstermek için de elleriyle göğsüne, başına vurmaya başladı. Bu derin pişmanlığı gören yüce Peygamber, her zamanki gibi affını kullanarak şöyle dedi: "Ben bunu yapmanı istememiştim, ey Ebu Bekir."

Hz. Peygamber, insanların en mükemmeli, en iyi huylusu olarak dargınlık ve kızgınlıkları en kısa zamanda unutur ve anlaşmaya, tatlılığa çevirirdi. Eşini kızgın gördüğü zaman, tatlı sözlerle onu teskin eder, gönlünü alırdı. Bir keresinde şöyle demişti Hz. Âişe'ye: "Ben senin, bana kızgın olduğun zamanla, benden memnun olduğun zamanı hemen anlarım. Kızgın zamanlarında yeminlerinde 'İbrahim'in Rabbine yemin ederim ki dersin. Oysaki memnun olduğun zamanlarda, 'Muhammed'in Rabbine yemin olsun ki...' diye söze girersin. Âişe Valide bu tesipiti doğruladı ve memnuniyetini ifade etti.

Allah Elçisi, Âişe'nin gençlik heyecanıyla izah edilebilecek birçok titizliğine, duygusallığına, ilahî yumuşaklığı ve engin müsamahası ile yaklaşır, gerginlik belirten dakikaları, sahneleri bir sıkıntıya meydana vermeden ortadan kaldırırdı. Eşinin oyun, eğlence cinsinden makul isteklerine olumlu cevap verir, hatta zaman zaman bu oyun ve eğlencelere, kendisi de katılırdı. Kaynaklar, Rasûl'ün bazen Âişe'ye, güzel şark1 söyleyen şarkıcılar tavsiye ettiğini bile yazmaktadır. 109[109]

Hz. Âişe'nin de, muazzez eşine karşı tavrı, genelde buydu. Cömertlik, dostluk ve hizmetin en büyük temsilcisi Allah Elçisi, sık sık misafir getirirdi eve. Âişe bu misafirlere, memnunlukla yemek hazırlar, sofra kurardı. 110[110]

Hz. Peygamber-Âişe arası kırgınlık ve dargınlıklar bahsinde, Şiî kaynaklar tarafından ısrarla öne sürülen ve esas gerçeklerden biri gibi savunulan husus, Hz. Âişe'nin Ehlibeyt'i sevmemesi, Ali'ye, Fâtıma'ya karşı olması şeklinde ifade edilebilir. Böyle bir iddiaya haklılık tanımak kolay değildir. Şunu hemen söyleyelim ki, kaynakların, Ehlibeyt, özellikle Ali ve Fâtıma hakkında kaydettikleri en övücü sözlerden birçoğunun sahibi, Hz. Âişe'dir. Bir Peygamber hanımı ve sahabelerin ilk sıralarda gelen bilginleri arasında yer almış bir şahsiyet olan Hz. Âişe'nin, bazı kişisel kırgınlıklarım, Ehlibeyt gibi bir grubun yüceliğini inkâra sebep yapması düşünülemezdi ve böyle bir şeyin olmadığı da apaçıktır. Bugün, Ali-Fâtıma bahsinde, bu iki yüce şahsiyetin üstünlüklerini, İslâmî belge halinde ispata yarayan ve Peygamber sözü olarak kaydedilen beyanların sahibi, Hz. Âişe'dir. Onun, her nedense Ali'ye karşı kırgın ve soğuk bir tavır içinde olduğu kesindir, ama bu ne onun Ali'ye, ne de Ali'nin ona saygısına gölge düşürmüştür. O kendisine sorulan soruların birçoğunu cevaplamak için Hz.Ali'ye gönderirdi. Çünkü onun erişilmez ilmî gücünü takdir etmekteydi. Onların almış bulundukları Muhammed! terbiye, duygusal ve kişisel tutumların, evrensel gerçekleri ve yetenekleri inkârlarına asla müsaade etmez ve etmemiştir. Şuraya kaydedeceğimiz, Hz. Âişe kaynaklı birkaç söz, bu tespitimizin doğruluğunu göstermeye yeter kanısındayız. Diyor ki Hz. Âişe: "Allah Rasûlü katında insanların en sevimlisi Fâtıma ile onun kocası Ali idi." Ve "Allah Elçisi'nden sonra en mükemmel insan, Fâtıma idi."111[111]

Bu sözler de göstermektedir ki, Hz. Âişe, Ali'ye karşı soğukluk ve kırgınlığım Ehlibeyt'in kadrini inkâra asla vesile yapmamıştır. O, ruh ve bilgisinin büyüklüğüyle uyumlu olarak kişilerin haklarını ve gerçekleri oldukları gibi dile getirmekten geri kalmamıştır. Duygular ve hatalara gelince, bunlar insanın ayrılmaz parçalarıdır. Ve Hz. Âişe de hata etmiştir. Ve yaptığı hataları bizzat kendisi ifadeye koymuştur. Özellikle, Hz. Ali'ye karşı tavır alışından duyduğu pişmanlık çok derindir. Bize düşen, insanların kalplerinde dönüp duran şeyleri araştırmak değil, onların tarihe mâl olmuş şer'i şerife uygun söz ve tavırlarını esas almaktır. Bu ölçüde hareket ettiğimizde Âişe ile Ehlibeyt arasında kin ve çekişmenin varlığını kabul etmemiz mümkün olmamaktadır. Esasen, Allah Elçisi Hz. Muhammed'e sevgi ile, Ehlibeyt'e kinin bir gönülde birleşmesi İslâm gerçeğine ve yaratılış kanunlarına ters düşer. Ve biz, Hz. Âişe'nin Allah Rasûlü'nü, Allah Rasûlü'nün de onu sevdiğini kesinlikle bilmekteyiz. Bu tespit, bütün sahabe kadrosu için geçerlidir. Sonradan gelen bazı "gayretlilerdin sahabe yaftası yapıştırdıkları "müellefetül kulüp" ile, irtidat vs. gibi sebepler yüzünden sahâbelik vasfını yitirenlerin durumu, elbetteki istisnadır. Onlar, ister Âişe savunucusu, isterse Ehlibeyt müdafii olarak ortaya çıksınlar, esasta Muhammedi olan her şeye yabancıdırlar. Tek gayeleri, çıkarlarıdır.

108[108] İbn Hanbel, 6/52
109[109] Buharı, hüsnül muâşere
110[110] Ebu Davud, edeb
111[111] Ebu Nuaym; Hilye, 2/42; İbn Abdrabbih; el İkd, Fâtıma bahisleri

Âişe-Rasûl beraberliğinde, tamamen duygusal planda kalan ve Hz. Âişe'nin genel tavır ve tespitlerine asla etki etmeyen bir nokta daha vardır. Bütün kaynaklarda dikkatimizi çeken bu nokta Hz. Âişe'nin, bir kadın, eşini sevgilerin en yücesiyle seven kadın olarak diğer Peygamber hanımlarına duyduğu kıskançlıktır. Hemen söyleyelim ki, insan gerçeği ve fıtrat kanunları karşısında bu keyfiyet bir kadın için eksiklik değil, meziyet ve fazilettir. Özellikle, kendisini sevmek Allah'ı sevmenin en emin delili olan Son Peygamber'le ilgili bir kıskançlık en büyük meziyetlerden biri olarak değerlendirilmelidir. Kıskanılan eşin, bundan zaman zaman şikâyetçi olması, hatta rahatsızlık duyması, bu gerçeği değiştirmez.

Konuyu bu şekilde belirledikten sonra, Hz. Âişe'nin, özellikle Hz. Hatîce söz konusu edildiğinde çok kıskanç bir hanım olduğunu söyleyebiliriz. Hatice bahsinde de görüldüğü gibi, Hz. Peygamber, ilk eşi ve kader arkadaşı Hatice'ye daima en yüksek mevkii tanımış ve hiçbir eşine, ona verdiği değeri vermemiş, duyduğu saygıyı duymamıştır.. Onun erişilmez yeri ve değeri saklı kalmak şartıyla, Âişe Valide diğer bütün Peygamber hanımlarından önde gelmektedir: Bilgi, zekâ ve güzellik bakımından. Şunu da ekleyelim: Hz. Âişe, Hz. Peygamber eşleri içinde okuma-yazma bilen üç kişiden biri olarak da seçkindi. İleride de görüleceği gibi, Zeynep ve Hafsa Valideler, güzellikte onunla aynı çizgide görülmekle birlikte, Âişe Valide onları bu bakımdan da daima ikinci planda bırakmıştır. Hz. Peygamber, Hz. Âişe'nin bu seçkinliğini her zaman ifade etmiş ve daha uzun süre onunla birlikte olmayı yeğlemiştir. Çağrılı bulunduğu yerlere genellikle onunla gitmiş ve bazen, çağrıya olumlu cevap vermeyi, Âişe'nin de davet edilmesi şartına bağlamıştır. Âişe de bu sıcak ve sürekli ilgiye her zaman layık olmaya çalışmış ve daima karşılık vermiştir. Gece ve gündüz, normal zamanlarda ve seferlerde hep Allah Rasûlü'nün yanında olmuştur. Rasûl ile bütün ibadetlerde beraberdi. Onunla, namazlarının hemen tamamında beraber olurdu. Oruç, umre ve hac gibi ibadetlerde de Hz. Peygamberdin yanından ayn lmamıştır. Ramazan sonlarına doğru,, mutlaka itikâfa giren Allah Elçisi, hemen bütün itikatlarında eşi Aişe'yi de yanında aynı şeyi yapar halde bulmuştur.

Hz. Âişe'nin Allah Elçisi ile bu yakından ve sürekli beraberliği, diğer Peygamber eşlerince anlayışla karşılanmakla birlikte, zaman zaman onların şikâyetlerine de yol açmıyor değildi. Hatta, bir keresinde bu anneler birleşerek, Hz. Fâtıma'yı Hz. Peygamber'e göndermiş ve Âişe'ye gösterilen ilginin kendilerine gösterilmesini de istemişlerdi. Fâtıma, durumu Hz. Peygamber'e söylediğinde: "Sen de benim sevdiğimi sevmez misin?" sorusuna muhatap olmuş ve geri dönmüştü. Hanımlar bu kez, Peygamber katında itibarı olan bir başkasını, Peygamber eşi Ümmü Seleme'yi göndermişlerdi. Ümmü Seleme durumu Hz. Peygamber'e anlattığında o, şu cevabı vermiş ve bahsi kapatmıştır: "Ey Ümmü Seleme! Âişe konusunda beni daha fazla sıkıştırma. Bilirsin ki, ilahî vahiy bana hep onun barınağında inmektedir."[112[112]]

Bütün bu seçkinlik ve itibar, Hz. Âişe'nin yüce Peygamber'e olan derin sevgisi yüzünden, yine de onu doyurmuyor ve diğer eşleri her fırsatta kıskanıyordu. Kaynaklar bu konuda bize açık ve ilginç bilgiler vermektedir. Birkaçını buraya alalım:

Faziletler âbidesi ve Allah Elçisi'nin gönlünde her zaman müstesna bir yerin sahibi olan Hz. Hatîce, öylesine çok anılır, öylesine çok sevilir ki Hz. Peygamber tarafından, onun ölümünden sonra Rasûl evine gelmiş bulunan Âişe, yine de Hatîce kıskançlığım derinden hisseder.

Buharı, eserinin tatavvu, farz olmayan ibadetler, İmam Mâlik ise gece namazı bahsinde bize şunu bildiriyorlar: Allah Rasûlü sık sık namazına kalkardı. Yine bir gece namaza kalkmışlardı. Hz. Âişe uyandığında Peygamberimizin odada olmadığını gördü ve onun öteki hanımların yanma gitmiş olduğunu düşündü. Kendisinin ifadesiyle buna çok kızdı ve hemen Peygamber'i aramaya koyuldu. Bir de ne görsün, Allah Elçisi gece karanlığında bir köşeye çekilmiş, secdeye kapanmış halde Allah'a yalvarmaktadır. Hz. Âişe, büyük bir pişmanlık duydu ve yerine döndü. Ne gariptir ki bu pişmanlık Âişe'nin, daha başka gecelerde yine aynı tavrı sergilemesine engel olmayacaktır.

Allah Elçisi eşini, sevgilerin en derini ile seven Âişe Valide zaman zaman sorardı: "Ey Allah Elçisi, cennette senin hanımların kimler olacak?" Yüce Peygamber tebessüm eder ve şöyle cevap verirdi: "Sen de onlardan birisin ey Âişe."

Hz. Âişe'nin, Allah Rasûlü'nü kıskanması bazen çok güzel latifelerin meydana gelmesine de sebep oluyordu. Ömrünün son yıllarına doğru bir gün, Allah Elçisi, eşiyle konuşuyordu. Âişe başının çok ağrıdığını söyleyerek alnını ovdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: Âişe, eğer sen benden önce ölürsen, seni kendi ellerimle yıkar, kefenler ve mezara indiririrm." dedi. Hz. Âişe şöyle konuştu: "Evet öyle. Bunu yapar, ardından da benim odama yeni bir hanım getirirsin." Hz. Peygamber bu sözden çok hoşlandı ve tatlı tatlı güldüler. [113[113]]

Hz. Âişe, Peygamber eşinin, bütün sevgisini kendi üstünde toplamak isterdi. Bu, bir sevgi kanunu olduğu kadar, bir kadınlık tabiatıdır da. Bunun için o, sık sık kendi farklı yanlarını ifadeye koyar, diğer hanımlara üstünlüklerini sayıp dökerdi. Bir yerde şöyle diyor:

"Benim, öteki Peygamber hanımlarına on tane üstünlüğüm vardır.

1. Evlendiği tek bakire hanım benim,

2. Anne-babası Muhacir olan tek eşi benim,

3. Allah benim doğruluğumu ilahî vahiy ile ispatlamıştır. (İfk olayı),

---

[112[112]] Nesâî, nisa

[113[113]] Buharı, marza

4. Cebrail benim resmimi bir kap içinde Peygamber'e gösterip Bununla evlen demiştir,
5. Rasûl, bir tek kaptaki sudan yalnız benimle yıkanmıştır,
6. Ben önünde iken namaz kıldığı halde başka biri olunca kılmazdı,
7. Benimle birlikte olduğu zamanlarda ona vahiy gelirdi,
8. Ruhunu teslim ettiğinde başı benim kucağımdaydı,
9. En son cinsel ilişkiyi benimle kurmuştur,
10. Benim odamda defnedilmiştir."

Bir başka yerde bu üstünlüklerine şunu da ekliyor: "Cebrail'i benden başka hiçbir Peygamber hanımı görmemiştir. 114[114]

Açıktır ki, Hz. Âişe burada, tamamen kendi farklılıkları olan noktalara değiniyor. Esasen onun genel çerçevede dikkat çeken üstünlükleri çok daha fazladır. İleride ele alacağımız "bilginliği" konusu, bunların başında gelir. Ayrıca ibadet hayatı bakımından fevkalade üstündü. Hemen bütün yıl aralıklarla oruç tutar, hemen her gece namaza kalkar, Allah Rasûlü ile teheccüd kılardı.

Cebrail, sahabeler içinden bir tek kişinin şekline bürünmüş olarak gelmiştir: Dihye. Yine Cebrail'in, Dihye suretinde geldiği bir sırada Hz. Âişe onu görmüş ve Hz. Peygamber'e bu mutluluğunu haber vermişti. Rasûl bunun bir insan için bahtiyarlık olduğunu söylemiş ve ilave etmişti: " Ey Aişe! Cebrail sana selam gönderiyor." Âişe şöyle karşılık verdi: "O ulu misafire de benden selam olsun."

Hz. Âişe, son derece cesur ve komuta yeteneğine sahip bir yaratılışta idi. Bunu, ileride Cemel olayını verirken yakından göreceğiz. Burada hemen söyleyelim ki, İslam tarihçileri onun Bedir Harbi'ne katıldığı, Uhud gibi bir harpte hemşirelik görevi yaptığı hususlarında tereddüt etmemektedirler. Hz. Âişe'nin, geceleri kalkıp tek başına mezarlıklara gidebildiğini, Hendek Harbi'nde bütün kadınların kale içinde saklandığı bir sırada, tek başına kaleden çıkıp harbe katılmaya kalktığını, fakat Rasûl'ün bunu engellediğini de kaynaklardan öğreniyoruz. 115[115]

Âişe Valide'nin cömertliğinden söz etmiştik. Onun üstünlüklerine eklenecek bir husus da engin merhametidir. Özellikle çocuklara karşı tavrı ünlüdür. Çok sayıda çocuk alıp büyütmüş ve yetiştirmiştir. Bilhassa yetimlere karşı sınırsız bir acıma duygusu taşıyordu. Onları alıp besler, büyütür, eğitir ve evlendirirdi. Kendisinin çocuğu yoktu ve herhalde bundan etkilenmiştir. Araplar, kendilerini çocuklarıyla künyelerlerdi ve bu onlar için bir şeref sayılırdı, Hz. Âişe, çocuğu olmadığı için böyle bir künyeyi nasıl alacağını düşünmüş ve arzusunu Hz. Peygamber'e açmıştı. Peygamberimiz de onu yeğeni Abdullah'a izafeten künyelemişti: Ümmü Abdullah diye...

Sonuç olarak diyeceğiz ki: Hz. Âişe; İnsan hayatında ve insanlık tarihinde en yıkıcı rollerden birini oynamış ve oynamaya devam edecek olan iftira ve özellikle kadınlara iftira konusunu, evrensel dinin evrensel mesajları arasında dile getirmeye vesile olmak gibi çileli bir işin vasıtası olarak, bizzat Allahû Teâla tarafından imtihan edilmek gibi büyük bir bahtiyarlığın da sahibi olarak, hürmet ve takdire layıktır. Esasen, bütün Peygamber evi halkı, insanlık için bir veya birkaç fedakârlığı üstlenmiş, bir yığın çileyi göğüslemiş vefkârlardı. Kuran, Hz. Peygamber'in eşlerini "mü'minlerin anneleri" olarak tanıtır. 116[116] Hz. Âişe de bir ümmet annesi olarak Müslüman toplumda yerini alacak ve gerekli saygı ve itibarı görecekti. Ve görmüştür de. Hz. Peygamber'in vefatı ardından halife seçilen Ebu Bekir, Âişe'nin babasıydı. Ebu Bekir'in yaklaşık iki yıl süren devlet başkanlığı devrinde Hz. Âişe'nin rahat ve sakin günler geçirdiği kuşkusuzdur. Bu süre içinde sergilediği bir davranıştır ki, daha sonra onu rahatsız edecek ve pişmanlığa itecektir. Bu, Hz. Peygamber'in vefatı ardından Fedek toprağını isteyen Hz. Fâtıma ve ev halkına bu toprağın verilmesini engellemede rol almasıdır. 117[117]

İkinci halife Ömer devrinde bütün Peygamber hanımları ve özellikle Hz. Âişe refah ve itibarın zirvesine çıkmışlardır. Halife Ömer, Hz. Peygamber'in hanımlarından her birine onbin dirhemlik yıllık gelir bağlamıştı. Bu miktar, Buhari ve Müslim'in de kaydettikleri gibi, Hz. Âişe için on ikibin dirhem olarak öngörülmüştür. Halife, bu farklılığın gerekçesi olarak Âişe'nin Peygamberimiz katındaki yerinin farklılığını göstermiştir. Ömer ayrıca ganimet vs. gibi gelirlerden Peygamber eşlerine paylar ayırırdı. Bu paylarda da Âişe'nin farklı tutulduğunu görüyoruz.

Halifenin bu nazik tavrı Hz. Âişe tarafından karşılık görmüştür. Şöyle ki; Ömer, kendisinin Hz. Peygamber'in yakınma, birinci halife Ebu Bekir'in yanma defnedilmesini arzu ediyordu. Bu arzusunu ölümüne yakın bir sırada Hz. Âişe'ye iletti ve şu cevabı aldı: "Ben babamın yanındaki o yere kendimin defnedilmesini düşünüyordum. Fakat madem kî Ömer oraya defnedilmek isityor, bu imkânı ona vereceğim." İzni alan Halife, yakınlarına şunu söylemeyi de unutmamıştır: "Cenazem defnedilmek üzere yola çıktığında Âişe'nin iznini yeniden isteyin ve izni o zaman da tekrarlarsa beni Ebu Bekir'in yanına defnedin. Aksi takdirde öteki mezarlığa gömün."

Hz. Âişe verdiği izni tekrarladı ve Ömer, arkadaşı Ebu Bekir'in yanına defnedildi.

Hz. Aişe (R.anha) Hz. Osman (R.a.)'ın döneminde de yaşadı. Hz. Osman (R.a.)'ya yapılan hakaretleri içine sindiremiyordu. Hz.Osman (R.a.)'ın öldürüldüğünü duyan Hz. Âişe Mekke'den Medine'ye doğru yola çıkmıştı. Yolda Hz. Ali'nin halifeliğe getirildiğini duyduğunda söylediği şuydu: "Osman'ın kanım istemek Müslümanlığın

---

114[114] İbn Sa'd, 8/65
115[115] Buharı, Uhud Gazvesi
116[116] Ahzab: 33/6, 53.
117[117] Buharı, ferâiz; vesaya

şerefidir.[118[118]] Hz. Âişe'nin İslâm düşünce ve ilim tarihindeki yeri bağımsız bir eserin konusu olacak önemdedir. Biz burada onun İslâm ilimlerine ve "Makasidu'l Kur'an"ın ortaya çıkarılması hususundaki hizmetlerini çok genel çizgileriyle değerlendireceğiz.

Hz.Âişe, Ebu Bekir gibi ekonomik ve kültürel yönden seçkin bir kişinin kızı olarak iyi bir aile ve çevre içinde büyüdü. Bu maddesel imkânlara ek olarak tabiat ana onu hayranlık verici bir hafıza ile donatmıştı. 60, 70 hatta 100 beyitlik bir şiiri bir iki dinleyişte rahatlıkla ezberleyebiliyordu.

Hz. Peygamber'in okuma-yazma bilen üç hanımından biri de oydu. [119[119]] Hz. Peygamber'le çocuk denecek yaşta başlayan beraberliği Allah Elçisi'nin son nefesini verdiği ana kadar gece-gündüz devam etmiştir. Bu beraberlik, din ilimlerinin özellikle fıkıh ve tefsirin vazgeçilmez isimleri arasına Âişe'nin de girmesini sağlamıştır. Gerçekten de Hz. Âişe'yi yok saydığınızda din ilimlerinin kayıpları telafi edilmeyecek kadar büyük olmaktadır. Hz. Peygamber'le kesiksiz beraberliği diğer birçok insanın bilgisi dışında kalmış çok hassas konuların kaynaklara geçmesine yaramıştır.

Rivayet ettiği hadislerin sayısı ikibinin üstünde gösterilmektedir. Bunların bir kısmının, onun adına izafetle uydurulduğu kuşkusuz olmakla birlikte, oldukça Önemli sayıda rivayetinin varlığını kabul zor değildir. Çünkü gece-gündüz Hz. Peygamber'in beraberinde idi. Âişe bu hadislerin temel hedeflerini, din, hukuk ve mantık açısından illetlerini göstermiş onları tahlil ve yorum konusu yapmıştır.

Esasen, Hz. Âişe'nin gözardı edilemez bilimsel ve fikirsel katkılarının temelinde onun bu yorum ve tahlil gücü yatmaktadır. Bu güç onun Arap dilini, özellikle Arap şiirini iyi bilmesi yanında hür düşünceye, kritiğe, hurafelerden nefrete saygı duyan yaratılışından da besleniyordu.

Arap diline vukuf, Arap şiirini iyi bilmekten geçer. Aişe bu bakımdan çok şanslıydı. Elinde yetiştiği babası Ebu Bekir, Arap şairlerinin, yazdıklarım tashih ettirdikleri bir edipti. Ebu Bekir'in bu seçkin durumu Aişe üzerinde çok etkili olmuştur. Çok erken yaşlarda şiirle meşgul olmaya başlayan Âişe ünlü Arap şairlerinin birçok şiirini ezberlemişti. Örneğin, şair Ka'b b. Mâlik'in çok uzun kasidelerini ezbere okurdu. Şunun da altım çizmek gerekir ki Müslüman şairlerin, Hz. Peygamber'i taşlamak için yazılan putperest şiirlere verdikleri cevap şiirlerin hemen tamamına yakınının metinini Hz. Âişe'nin hafızasına borçluyuz. Onun hafızası depoluk görevi yapmasaydı bu şiirlerin tarih sayfalarına geçmeleri mümkün olmayabilir veya çok az kısmıyla mümkün olabilirdi.

Şunu da ekleyelim ki, başta Hassan b. Sabit ve Abdullah b. Revana olmak üzere büyük sahabe şairler şiirlerini Hz. Âişe'ye gösterir, onun tashihine sunarlardı.

Şiire, bu demektir ki, Arap dili ve edebiyatına bu vukufu Hz. Aişe'yi dinî metinler üzerinde tahlile ve fikirsel konular üzerinde diyalektik bir yaklaşımla tartışmaya götürüyordu. Tahlil ve tenkitlerindeki cesur tavrını Hz. Peygamber karşısında bile sergilemekten çekinmemiştir.

Halife Ömer, sabah ve ikindi namazlarından sonra güneşin doğuş ve batışına kadar namaz kılınmaz diyordu. Hz. Aişe, Ömer'i bu konuda kuruntu üretmekle itham etmiş ve şöyle demiştir: "Yasak olan, güneşin tam doğuşu ve tam batışı sırasında namaz kılmaktır. Çünkü bunda güneşe tapanlara benzeme söz konusu olur. Bunu, sabah ve ikindi namazlarının arkasından namaz kılınmaz şekline getirmek yanlıştır."

Hz. Âişe (R.anha) İslâm dinin ilk ana kaynağı olan Kur'an'ı tefsir etmede, Kur'an'a açıklık getirmek için de Hz. Peygamber'in söz ve fiillerinden yararlanıyordu. Fıkıhta otorite sayılan sahabelerle yine bir otorite olan Hz. Âişe'nin farklı görüşlere sahip olduğu konular Nedvî'nin eserinde sıralanmıştır.[120[120]] Birkaç örnek verelim:

Kocanın karısını öpmesi abdesti bozar fetvasına Hz. Âişe katılmıyor. Cenazeyi taşımanın abdesti bozacağı hükmüne de katılmıyor.

Gusül abdesti sırasında kadının saç örgülerini açması gerektiği görüşüne de katılmıyor.

Hz. Âişe'ye göre kadının, namaz kılanın önünden geçmesi namazı bozmaz ve kadınların süs eşyalarından zekât vermek gerekmez.

Hz. Âişe (R.anha), din konusunda hurafe ve uydurmalarla yoğun bir mücadeleye girmiştir. Bazı örnekler verelim:

Bir gün bir çocuğun üzerine bir ustura asıldığını görmüş, sebebini sormuştu: "Nazar ve büyüye karşı taşıtıyoruz." dediklerinde Âişe öfkelenmiş ve şöyle konuşmuştu: "O usturayı çocuğun üstünden hemen alın. Allah ve Peygamber'i böyle saçmalıkları yasaklamışlardır."

Vezinli, kafiyeli dualar yapanları, halkı her gün toplayıp vaaz verenleri engellemiş, bunların İslâm'a ve Hz. Peygamber'in uygulamalarına ters düştüğünü söylemiştir.

Bir kısım insanların hatim sayısını artırmak için mümkün olduğunca çabuk Kur'an okuduklarını öğrendiğinde şöyle konuştu: "Böyle bir okuyuştan yarar beklenemez. Böylelerinin Kur'an okumalarıyla okumamaları aynıdır. Kur'an, anlamı üzerinde düşüne düşüne okunmalıdır.

Hırsızlık cezası görmüş kişilerle konuşmayı ve komşuluğu kesenleri eleştirmiş ve bu insanlarla ilişkiye devam ederek, "Bir hata işlemiş olanların sürekli dışlanmaları doğru olmaz." demiştir.

Vârislerin rızasının şart olduğu hususlarda sadece erkeklerin olurunu alanları eleştirmiş, kadınların onaylarının da şart olduğunu öne sürmüştür.

[118[118]] Taberî, 4/440-455

[119[119]] Buharı. te'lifü'l-Kur'an

[120[120]] Nedvî; Âişe, 205-215

Kısaca, Hz. Âişe, fıkıh alanında vazgeçilmez kişilerden biridir. Nitekim, Hz. Peygamber'in şöyle dediği söylenir: Dininizin yarısını şu pembe yüzlü kadından, yani Âişe'den öğrenin."
Âişe'nin bu ilim ve fikir gücü onu, hadis alanında bir istidrâk odağı yapmıştır. İstidrâk, bir hadis terimi olarak yanılma ve sürçmeleri düzeltme anlamım taşıyor. Âişe'nin istidrâk gücü, hadis bilginlerince hayranlıkla tespit ve ilan edilmiştir. Hatta, hadis bilgini Celâleddin Süyutî (ölm. 1505), Âişe'nin bu yönünü anlatan bir eser kaleme almıştır.[121[121]] Âişe'nin bu düzelticilik rolü onu sahabelerin hocası durumuna yükseltmişti. Onun Medine'deki evi bir akademi gibi işlemekte, çeşitli yerlerden gelmiş yüzlerce insan ondan her gün yararlanmaktaydı. Âişe bu bilimsel Faaliyetini sürdürmek üzere Hac sırasında Merve yakınlarında kurdurduğu çadırda, uzak bölgelerden gelmiş kişi ve gruplara bilgiler verir, onların sorularını cevaplardı. Talebelerinden biri ve özel sekreteri oîan Âişe binti Talha şöyle diyor: "Herkes her yandan Hz. Âişe'yi görmeye gelirdi. Onun yardımcısı olduğum için ben de çok saygı görürdüm. Âişe'ye soru sormaya gelenler, memleketlerine döndükten sonra hediyeler gönderir, mektuplar yazarlardı. Hz. Âişe, bunlara hemen karşılık vermemi bana emretmiştir."
Âişe, bir hikmet-i teşriiye dehası idi. Hikmet-i teşriiye, dini hüküm, emir ve yasağın nedeni ve niçinidir. Kur'an, bu neden ve niçini araştırmayı esas alır. Bu yapılmazsa emir ve yasak insan hayatına hizmetten çok tabuların insanı boğmasına destek verir. Hz. Âişe'nin faaliyetlerini incelediğimizde onu esas-i şalilere bağlı kalan, bir kritikçi ve hikmet-i teşriiye araştırıcısı olarak görüyoruz. Hz. Âişe'nin, hikmet-i teşriiyeyi yakalayıp bunu zaman ve mekâna rahatça uygulamasında onun tarih bilgisinin de büyük rolü olmuştur. Olağanüstü hafızası Âişe'yi bir tarih bilgileri deposu yapmıştır. Tenkit ve açıklamalarında bu bilgisinin boyutlarını ve rolünü çok açık bir biçimde görüyoruz.
Hz. Âişe'nin öğrencileri, hem sayı hem de nitelik bakımından dikkat çekicidir. Kendisinden hadis rivayet edenlerin sayısı iki yüzden fazladır. Aişe ayrıca, öksüz, yetim ve kimsesizleri alıp besler, eğitir ve öğretirdi. İslâm bilginleri, özellikle İbn Hanbel, Zehebî, Nedvî vs. Âişe'nin öğrencilerine ilişkin geniş bilgiler vermektedir. Bu öğrenciler arasında, İslâm ilimlerinin önemli isimlerine de rastlıyoruz. Örneğin, Ebu Bekir'in kızı Ümmü Gülsüm, Kasım b. Muhammed, Abdurrahman b. Avf'ın çocukları vs. Kısacası, Hz. Âişe (R.anha), fikhu'l Kur'an'ın ve fıkhu'l hadis'in öncülerîndendir.

Hz. Cüveyriye Binti Haris (R.Anha)

Hz. Cüveyriyye, benî Mustalak kabilesi reisi Haris bin Dırar'ın kızıdır. Hicretin beşinci yılında yapılan Benî Mustalak (veya Müreysî) savaşında esir alınmış, babası da kaçmıştı. Kabilesinden de 600 kişi esir düşmüştü. Esirlerin arasında bulunan Cüveyriyye'yi kurtarmak için, babası Haris, bir sürü deve getirdi.
Bunların içinde çok iyi cins oîan iki deveyi kıyamayıp, şehir dışında sakladı. Haris, Resul-i Ekremin huzuruna geldiğinde, Rasûlüllah efendimiz buyurdu ki:
“Falan yerde sakladığın iki deveyi de getir!” Haris, bu duruma çok şaşırıp dedi ki:
Şehadet ederim ki, Allahtan başka tapılacak, kulluk edilecek hak bir mâbud, ilâh yoktur ve sen Onun elçisisin. Allahü teâlâya yemin ederim ki, Allahtan başka kimsenin bundan haberi yok idi.
Böylece iki oğlu ve kabilesinden birçok insanla beraber müslüman oldu. Resulullah efendimiz develeri alıp, Hâris'e kızını geri verdi. Babası, ağabeyleri ve kabilesinden birçok insandan sonra, Cüveyriyye de müslüman oldu.
Müslüman olan Cüveyriyye'yi Rasûlüllah efendimiz babasından isteyip, kendilerine nikahladılar ve 400 dirhem mehir takdir ettiler.
Ashab-i Kiram, Rasûlullahın Hz. Cüveyriyye'yi nikahladığını duyunca, dediler ki:
“Biz Rasûlüllahın ailesinin, annemizin akrabalarını, hizmetçi, köle olarak kullanmaktan haya ederiz.”
Bu hâl yüzlerce esirin azat olmasına, serbest bırakılmasına vesile oldu. Hz. Cüveyriyye bu hâli söyleyerek her zaman övünürdü. Bu ciheti takdir eden Hz. Aişe demiştir ki:
“Ben Cüveyriyye kadar kavmine hayrı dokunan kadın görmedim.”
Hz. Cüveyriyye, çok ibadet ederdi. Peygamber efendimiz onun yanma geldiklerinde, onu çok zikreder, kelime-i tevhid söyler bulurdu.
Hz. Cüveyriyye şöyle anlatır: "Bir sabah ibadetle meşgul idim. Rasûlüllah uğradığında, sübhânallah, sübhânallah diye zikir çekiyordum. Rasûlullah bir ara dışarı çıktı. Öğle üzeri tekrar geldiler ve yine ben aynı zikir ile meşgul idim. Buyurdular ki:
“Sen hep böyle mi yaparsın?”
“Evet.”
“İstersen sana birkaç kelime öğreteyim de, bu kelimeleri söyleyesin.”
Şu duayı öğretti ve üçer defa tekrarlamamı söyledi: *“Sübhânallahi adede halkıhi. Sübhânallahi zînete Arşihi. Sübhânallahi ridâ nefsihi. Sübhânallahi midâde kelimâtihi.”*

121[121] Aynu'l-İsabe Lîmâ İstedrekethu Aişe ale's Sahabe

Hz. Cüveyriyye 576 yılında Medine'de vefat etmiş, Bakî kabristanına defnedilmiştir. [122[122]]

Hz. Hafsa (R.Anha)

Hazret-i Hafsa (R. anha) Hz. Ömer (R.a)'in kızı... Biigili ve kültürlü, irâdesi kuvvetli, sadakat sahibi bir İslâm hanımefendisi... O devirde okuma-yazma bilen pek ender, kültürlü kadınlardan... Üçüncü hicri yılda Rasûlullah (sav) efendimizin aileleri arasına katılarak mü'minlerin annesi olma şerefini elde eden bahtiyarlardan...
O, Mekke'de Peygamberlik gelmezden (Bi'set'ten) beş sene Önce doğdu. Babası, isiâm tarihinde adaletiyle ün salan, ikinci halife Hz. Ömer (R.a)dir. Annesi Zeynep, Osman İbni Maz'ûn (R.a)'ın kız kardeşidir. Babası ile birlikte Mekke'de müslüman oldu. Ashâb'tan Huneys İbni Huzâfe (R.a) ile evlendi, ilk müslümanların safında yer alan bu bahtiyar karı-koca birlikte önce Habeşistan'a, daha sonra Medine'ye hicret etti.
Huneys (R.a), Abdullah İbni Huzâfe (R.a)'ın kardeşidir. Bedir ve Uhud gazvelerine iştirak etmiştir. Her iki gazvede de kahramanca çarpıştı. Uhud savaşında ciddi şekilde yaralandı. Medine'ye dönüldüğünde şehadet şerbetini içti. Hazreti Hafsa (R.anhâ) genç yaşta dul kaldı.Hz. Ömer (R.a) kızının dul olarak kalmasına gönlü razı değildi. Biran önce onu evlendirmeliydi. O devirde iddetini tamamlayan kadınların fazla beklemeden evlenmesi daha uygun görülüyordu. Bir baba olarak Hz. Ömer (R.a) da kızının iyi bir kimse ile evlenmesini arzu ediyordu. Bunun için düşündü, taşındı ve onu Hz. Osman (R.a)'a nikâhlamaya karar verdi. Hz. Osman da o sırada dul kalmıştı. Hanımı Peygamberimiz'in kızı Rukiyye (R.anhâ) vefat etmişti. Rahatlıkla teklif yapılabilirdi. Vakit kaybetmeden Osman'a gitti. Kızı Hafsa'yı nikâhlıyabileceğini söyledi. Bu konudaki görüşmeleri Abdullah İbni Ömer radıyallahu anhümâ bizzat babasından şöyle nakletmektedir:
Osman İbni Affan'a gittim. Onu hüzünlü gördüm. Üzüntüsünü gidermek ve teselli etmek için ona Hafsa'dan bahsettim. İstersen Hafsa'yı sana nikâhlıyayım dedim. Osman birden cevap veremedi. Hemen evet diyemedi. Biraz düşünmek için zaman istedi ve Hele bir düşüneyim dedi. Aradan bir kaç gün geçtikten sonra karşılaştığımızda, şimdilik evlenemiyeceğim diye özür diledi.
Hz. Ömer aynı teklifi Hz. Ebûbekir (R.a)'a yapmayı düşündü. Onunla karşılaştığında: "İstersen sana kızım Hafsa'yı nikâhlıyayım" dedi. Hz. Ebûbekir de sustu. Ağzını açıp da bir söz söylemedi. Hiçbir cevap vermedi. Bu sebeple ona, Osman'a gücendiğinden daha fazla kızdı.
Hz. Ömer (R.a) iki samimi arkadaşından müsbet bir cevap alamayınca canı sıkıldı, içerledi. Üzüntülü bir şekilde Rasûlullah (sav)'in huzuruna girdi ve şöyle dedi: "Yâ Rasûlallah! Ben Osman'a şaşıyorum. Hafsa'yı ona nikahlamak istedim de yanaşmadı."
Ebûbekir de öyle...
İki Cihan Güneşi Efendimiz Ömer'e tebessüm ederek: *“Yâ Ömer! Hafsa, Osman'dan, Osman da Hafsa'dan daha hayırlı birisiyle evlenecektir,”* buyurdu.
Hz. Ömer büsbütün merak içerisinde kalmıştı. Osman'dan daha hayırlı damat kim olabilirdi? Merak içerisinde aradan yine birkaç gün geçti. Nebiyy-i Ekrem (sav) Efendimiz Hafsa'ya tâlib oldu. Hz. Ömer (R.a)'a: “Sen kızın Hafsa'yı bana nikâhlarsın. Ben de kızım Ümmü Gülsüm'ü Osman'a nikâhlarım,” buyurdu.
Hz. Ömer bu müjdeye çok sevindi. İki Cihan Güneşi Efendimiz bu haberle Hafsa'yı kendisine Allah'ın nikahladığını anlatmak istiyordu. Bunun üzerine kısa zamanda düğün hazırlıkları tamamlandı. Hicretin üçüncü yılında şaban ayı içerisinde Hz. Hafsa, Resûl-i Ekrem (sav) Efendimizle nikahlanarak mü'minlerin annesi olma şerefine erdi.
Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz bu nazikâne teşebbüsü ile üç büyük sahabesi arasındaki dostluğu, kardeşliği, din bağını hısımlıkla, akrabalıkla daha da kuvvetlendirmiş oldu. Âişe'yi nikahlayarak Hz. Ebûbekir (R.a)'i Hafsa'yı nikahlayarak da Hz. Ömer (R.a)'i taltif etti. Onları kendine kayınpeder, kızlarını da mü'minlerin anneleri olma bahtiyarlığına kavuşturdu.
Hz. Ebûbekir (R.a) kendine teklifte bulunan Hz. Ömer'e müsbet-menfı bir cevap veremediği için üzülüyordu. Fakat başka çaresi de yoktu. Çünki bir sırrı muhafaza etmesi gerekiyordu. Hz. Hafsa ile Fahr-i Kâinat (sav)'in evleneceğini biliyordu. Bunu söylemek emanete ihanet olacaktı. Bu sebepten sükût etti. Nikâh kıyıldıktan sonra Hz. Ömer (R.a)'a gelerek özür diledi ve durumu şöyle izah etti:
Hafsa'yla evlenmemi istediğin, benim de sana cevap vermediğini zaman herhalde bana gücenmişsindir. dedi. Hz. Ömer de: Evet diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebûbekir (R.a) şunları söyledi:
Bana bu konuyu açtığında sana bir cevap vermeyişimin sebebi, Rasûlullah (sav)'in Hafsa ile evlenmekten söz etmesidir. Elbette onun sırrını ifşa edemezdim, şayet Nebiyy-i Muhterem, Hafsa ile evlenmekten vazgeçseydi, elbette onunla evlenirdim diyerek onu teselli etti.
Ne nezâket!.. Ne edeb!.. Ne sır saklayıcılık!.. İşte İslâm edebi!. Emanet bir sır... Sükût bir hazinedir... Emanete riâyet ve sükûtu ihtiyar etmek ise insanın emniyeti ve süsüdür.
Hz. Hafsa (R.anhâ), Rasûlullah (sav)'in evine Şevde ve Aişe (R.anhümâ) annelerimiz varken gelin olarak geldi. O, İki Cihan Güneşi Efendimizin saâdethânelerine geldiğinde yirmi yaşlarındaydı. Şevde (R.anhâ) annemiz Âişe

---

[122[122]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayalü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

(R.anhâ) gibi onu da büyük bir gönül rahatlığı içinde karşıladı. Her ikisine de hizmet etti. Hafsa (R.anhâ) da gençti. Bilgili ve onurluydu. Özü sözü birdi, iradesi kuvvetliydi. Hâne-i saadette iki genç annemiz olmuştu, ikisi de Efendimize hizmet etme yarışında gayretlerini esirgemiyorlardı. Son derece nâzik davranıyorlardı. Sevgi ve hürmette kusur etmemeye çalışıyorlardı. Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz de iki aziz arkadaşlarının kızları olmaları sebebiyle gücünün yettiğince onlara müsamaha ile davranıyordu. Kadınlık zaafiyetlerini, gençliklerini göz önüne alarak daha merhametli, daha şefkatli muamele ediyordu. Fakat beşer, olarak sıkıntılı zamanlar da geçiriyordu, şöyle ki: Bir gün Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz Zeynep binti Cahş (R.anhâ) annemizin evinde bal şerbeti içmişti. Biraz da yanında fazla kalmıştı. Bu durum iki genç annemizin dikkatlerini çekti ve aralarında anlaşarak. Efendimizin yanına vardıkları zaman kendisinden megâfır kokusu geldiğini söylediler. Efendimiz megâfır yemediğini, bal şerbeti, içtiğini söyledi ve : Demek ki balı yapan an megâfir yalamış diyerek bir daha bal şerbeti içmemeğe yemin etti.
Bunun üzerine Allahû Teâla Tahrim sûresini nazil buyurdu. Meali şöyledir:
Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.
Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz bir ara hanımlarından ayrılarak uzlete çekilmişti. Genç ailelerini eğitmek istiyordu. Ashab arasında bu durum, Rasûlullah hanımların! boşadı, diye yayıldı. Hz. Ömer (R.a) bu haberi işitince doğruca Efendimizin odasına yöneldi. Kızı Hafsa'nın bir hatası olabileceğini düşünerek Efendimiz'den içeri girmeye izin istedi ve huzura girerek Efendimizin gönlünü rahatlatacak şu sözleri söyledi:
"Ya Rasûlallah! Kadınlardan dolayı ne kadar sıkıntı çekiyorsun, şayet onları boşarsan Allah da melekleri de seninle beraberdir. Ben de, Ebûbekir de, mü'minler de seninle beraberiz..." dedi.
İki Cihan Güneşi Efendimiz tebessüm etti. Gül yüzünden nurlar saçıldı. Ömer'in kalbine huzur verecek ve mü'minleri sevindirecek şu cevabı verdi. Hanımlarını boşamadığını, sadece uzlete çekildiğini söyledi. Hz. Ömer mescide geldi ve durumu müslümaniara izah etti.
Hz. Hafsa (r.anhâ) yaratılış icâbı biraz celalli idi. Hz. Âişe (R.anhâ) annemiz onu şöyle tavsif ediyor: Hafsa tam manasıyla babasının kızıdır. Kuvvetli bir iradesi vardır. Özü sözü birdir.
Birgün Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz Hafsa annemizin yanında Hudeybiye'de bey'at eden ashabını anarak: *"İnşaallah, Hudeybiye'de biat eden ashabım Cehenneme girmez,"* buyurdu. Hafsa (r.anhâ) da içinizden oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. *"Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür."* 123 [123] âyetini okuyarak hatırlatmada bulundu. Efendimiz de ona: Sonra, *"biz Allah'tan sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız."* 124[124] ayetini okuyarak cevap verdi.
Hz. Hafsa (R.anhâ) annemiz ibadete düşkündü. Çok namaz kılar, çokça nafile oruç tutardı. Onun hayatı da diğer annelerimiz gibi fakirlik içinde geçti. Yatak olarak kullandığı bir şiltesi vardı. Yazın onu altına sererdi Kışın da bir tarafını altına serip, bir tarafını da üzerine örterdi. Çoğu zaman yemek için ekmek bulamazdı. Buna rağmen şikâyetçi olmadı. Hep haline şükretti.
O, Resûl-i Ekrem (sav) efendimize son derece sadakat ve muhabbetle bağlıydı. Kendisine hediye edilen şeyleri yemez içmez, Resûlüllah'a ikram ederdi. Onu daima nefsine tercih ederdi. Bir defasında kendisine bir tulum bal hediye etmişlerdi. Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz odasına uğradığında ondan şerbet yapar ve ikram ederdi.
Hz. Hafsa (r.anhâ) Fahr-i Kâinat (sav) efendimizin dâr-ı bekaya irtihalinden sonra da önemli hizmetlerde bulundu. Hz. Ebûbekir (R.a) devrinde Kur'ân âyetleri bir araya toplanarak Mushaf haline getirilmişti. Bu tek nüsha idi. Hz. Ebûbekir (R.a)in nezdinde kalıyordu. Vefatından sonra Hz. Ömer (R.a)'in nezaretine verildi. Hz. Ömer (R.a) da yaralanıp şehid olacağı zaman kızı Hz. Hafsa (r.anhâ) annemize teslim etti. O da itina ile muhafaza etti. Hz. Osman (R.a) devrinde bu nüshadan çoğaltıldı.
Hz. Hafsa (R.anhâ) validemiz 60'a yakın hadis-i şerif rivayet etti. Bîr tanesi şudur. Rasûlullah (sav) yatağına girdiğinde sağ elini başının altına koyar şöyle duâ ederdi: Yâ Rabbi! Kullarını dirilttiğin gün beni azabından koru. Bunu üç defa tekrar ederdi.
Hicretin 45. yılında Hz. Muaviye'nin halifeliği döneminde altmış yaşında iken vefat eden Hz. Hafsa (R.anhâ) annemiz'in cenaze namazını Medine valisi Mervan b. Hakem kıldırdı. Cennet-i Bakî'a'da mü'minlerin annelerinin yanma; ebedî istirahatgâhma tevdi edildi. Cenab-ı Hak'tan şefaatlerini niyaz ederiz. Amin. 125[125]

Hz. Meymune Binti Haris (R.Anha)

Hz. Meymune, Hz. Abbas'ın hanımı Ümm-i Fadl'ın kızkardeşi idi. İlk önce cahiliyye devrinde Mesud bin Amr ile evlenmişti. Ondan ayrılınca, Ebû Rühüm bin Abdiluzza ile nikahlandı. Bu da vefat edince dul kaldı.
Resulullah efendimiz, Hicretin yedinci senesi Hayber'in fethinden sonra, Zilkade ayında, umre niyeti ile yola çıktı. Cuhfe'de bulunduğu sırada Hz. Abbas ile buluşunca, Hz. Abbas, "Ya Rasûîallah! Meymune binti Haris dul

---

123[123] Meryem: 19/71.
124[124] Meryem: 19/72.
125[125] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el-Başâ, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

kaldı. Onu kendine hanımlığa alsan olmaz mı" diye teklifte bulundu. Bunun üzerine Peygamber efendimiz Ebu Rafı ile ensardan bir zatı Mekke'ye dünürlüğe gönderdi.
Hz. Meymune, Rasûlüllahın kendisine dünür olduğu haberini deve üzerinde iken alınca, dedi ki:
Deve de, üzerindeki de Rasûlüllahındır.
Peygamber efendimizin teklifini severek kabul etti. Bu işin gereğinin yapılmasını da ablası Ümm-i Fadl'a, o da kocası Hz. Abbas'a bıraktı.
Böylece Hz. Abbas, Hz. Meymune'nin nikâhlanmasında vekil oldu. Resulullah efendimiz Mekke'de umreyi tamamladıktan sonra, Medine'ye dönerlerken Şerif mevkiine gelince, Hz. Abbas, dörtyüz dirhem mehir ile Hz. Meymune'yi Resulullaha nikâhladı. Burada düğün merasimi de yapıldı.
Hz. Meymune, Rasûlüllahın nikâhı ile şereflenen, son hanımı oldu. Peygamberimiz bundan sonra bir daha evlenmedi.
Hz. Meymune çok hayır yapar, ibadette bulunurdu. Dini emir ve yasaklara da son derece dikkat ederdi. Hz. Aişe onun hakkında buyurmuştur ki:
Meymune bizim hepimizden fazla Allahii teâlâdan korkan ve sıla-i rahmi, yani yakın akrabaları gözeten bir hanım idi.
Hz. Meymune bazan borç alır ve hayır işlerine harcardı. Bir ara çok borçlanmıştı. Bunu nasıi ödeyeceğini sordukları zaman dedi ki:
Resulullah efendimizden işittim. Buyurdu ki: *"Herkes iyi niyetle borçlanırsa, Allahû Teâlâ onun borcunu öder."*
Hz. Meymune 671 senesinde Mekke'de hastalandığında dedi ki:
“Beni Mekke'den çıkarınız! Çünkü Rasûlullah efendimiz, benim Mekke'nin dışında vefat edeceğimi haber verdi.”
Kendisini çıkardıkları zaman, Rasûlullaha nikâhı yapılmış olduğu yerde vefat etti. Cenaze namazını yeğeni Hz. Abdullah bin Abbas kıldırdı. Cenazesi kaldırılacağı zaman Hz. Abdullah şöyle dedi:
“Bu Rasûlullahın hanımıdır. Cenazeyi fazla sallamayın ve edeple yola devam edin.”
Hz. Meymune, Rasûlullahın son nikâhı olduğu gibi, hanımlarının da en son vefat edeni idi.
Kendisinden 46 hadis-i şerif veya başka bir rivayete göre 76 hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Bunlardan 7 tanesi Buhârî ve Müslimde, diğerleri de çeşitli hadis ve fıkıh kitaplarında vardır.
Hz. Meymune'nin ismi daha önce "Berre" iken, Rasûlullah efendimiz değiştirerek "Meymune" yaptı. [126][126]

Hz. Reyhane (R.Anha)

Peygamber efendimiz Hendek savaşından sonra, 626 senesinde, Medine'nin dışında bulunan ve bir kaleye sığınan Benî Kureyza Yahudilerinin üzerine yürüdü. Çünkü bunlar orada devamlı huzursuzluk kaynağı oluyorlardı.
Benî Kureyza yahudîlerinin bulunduğu kale; muhasara ve kuşatmadan sonra müslümanların eline geçti. İçinde bulunan yahudîler mallan, mülkleri, çocukları ve kadınları ile birlikte ganimet olarak alındılar.
Benî Kureyza'dan alman savaş ganimetleri ve esirler, müslümanlar arasında İslâm dinine uygun bir şekilde taksim edildi. Ganimetler taksim edilip, sıra esirlere gelmişti. Reyhane de savaş esirleri arasında bulunuyordu. Reyhane de Peygamber efendimizin hissesine düşmüştü. Bunun üzerine, Reyhane Ümm-i Münzir'in evine gönderildi.
Rasûlullah efendimiz o zaman Yahudilik dinine inanan Reyhane'yi, dilerse kendi dininde kalmak, dilerse müslüman olmak hususunda serbest bırakmışlardı. Reyhane de, Peygamber efendimize şöyle arzetmişti:
Ben kendi dinimde kalmak istiyorum.
Peygamberimiz bu hareket ve davranışıyla, "*İslâm dinine girmek için zorlamak yoktur*" hükmünü bizzat kendileri tatbik etmişlerdir.
Daha sonra Salebe bin Sâye'nin tavsiyesiyle Reyhane'nin kalbi İslâmiyete ısındı. Bunun üzerine Peygamberimiz daha sonra Reyhane'ye şöyle buyurdular:
“Sen Allahû Teâla'nın ve Onun Rasûlünün yolunu tutmak ister misin? Ben böyle münasip görüyorum.”
Hz. Reyhane de; "Evet" dedi. Peygamber efendimiz, bu davranışından sonra Reyhane'yi azat ettiler. Kendilerini, bizzat Mehir vererek, nikâhına aldılar. Düğünleri de Ümm-i Münzir'in evinde oldu. Böylece bütün müslümanlann annesi olmak şerefine kavuştu.
Peygamber efendimiz, evlenmelerinin hepsini Allahû Teâla'nın emri ile yaptı. Bunlar dinî, siyasî veya merhamet ve ihsan ederek yapılan evlenmelerdir. Reyhane ile de olan evlenme böyledir. Hadis-i şerifte buyuruldu ki:
"Bütün zevcelerimle evliliklerim ve kızlarımı evlendirmem, hepsi Cebrail'in Allah'dan getirdiği izinle olmuştur."
Hz. Reyhane sakin, temiz karaktere sahip, yumuşak huylu bir hanımefendi idi. Peygamber efendimizden önce vefat ettiği için naklettiği hadis-i şerif yoktur.
Hz. Reyhane, Medine'de bulunan Yahudilerin Benî Kureyza kabilesindendir. İlk önceleri Hakem isimli biri ile

---

[126][126] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kindehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refaî el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

evlenmişti. Adı Reyhane binti Semun'dur. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Bakî kabristanlığına defnedilmiştir. 127[127]

Hz. Rümeysa Binti Mılhan (R.Anha)

Ümmü Süleym (R.anha) Rasûlullah (sav) efendimizin süt halası... Meşhur sahabe Enes'in annesi... Mehri İslâm olan, evliliği iman kurtaran bir iman eri.. Kocası Ebû Talhâ'nm oruçlu iken üzülmemesi için iftarını bitirinceye kadar çocuğunun öldüğünü gizleyen, sabır ve metanet sahibi kadere teslim olmuş cennetlik bir hanım sahabe...
O Medine'lidir. Hazrec kabilesinin Neccar oğuliarmdandır. Babası, Milhan tbni Hâlid'dir. Annesi, Melike binti Mâlik'tir. Asıl adı konusunda bir kaç rivayet vardır. Rumeysa en meşhurudur. Diğer rivyetlerde geçen isimleri de; Sehle, Rumeyle, Gumeysâ olarak nakledilmektedir.
O, Ümmü Süleym künyesiyle meşhur olmuştur. Sevgili Peygamberimiz uğrunda şehid düşen meşhur sahâbî Haram İbni Milhan (R.a.) onun erkek kardeşidir. Kıbrıs'ın fethinde şehid olan Ümmü Haram radıyallahu anhâ da kızkardeşidir. Ümmü Süleym'in doğum tarihi ve vefatı kesin olarak bilinmemektedir.
Ümmü Süleym müslüman olmadan önce ilk evliliğini kendi kabilesinden Mâlik İbni Nadr ile yapmıştı. Enes İbni Mâlik bu evlilikten olmuştur. Enes'in dünyaya gelmeden önce Mekke'de İslâm güneşi doğmuştu. Hıra'dan parlayan nur Medine'nin ufuklarını aydınlatmaya başlamıştı.
Ümmü Süleym aklı başında, muhakemesi yerinde bir hanımdı. Medine'den İslâm'ın nuruna ilk koşanlar arasında yer aldı. Rasûllüllah (sav) efendimize ilk bey'at edenlerden oldu. İslâm'la şereflendi. Kocası Mâlik ise müşrik olarak geride kaldı. İlâhi ışığa koşamadı. Putları bırakamadı. Hanımının müslüman olduğundan da haberdar olamadı.
Ümmü Süleym (R.anha) kocasının İslâmiyeti kabul etmeyeceğini, kendisine de müdahalede bulunacağını biliyordu. Buna rağmen o Allah yolunda her türlü tepkiye ve sıkıntıya katlanmayı göze almıştı. Onun tek arzusu, o sırada henüz çocuk yaşta bulunan Enes'i müslüman olarak yetiştirmekti. Sık sık ona kelime-i şehâdeti söyletirdi.
Birgün yine yavrucuğu Enes'e kelime-i şehâdeti öğretirken kocası Mâlik eve geldi. Hanımının çocuğuna öğrettiklerini görünce çok kızdı ve hiddetle: "Ne o, sende mi dinini değiştirdin." diye çıkıştı. Ümmü Süleym sakin, yumuşak ve vakur bir tavırla: "Hayır, sâdece Muhammet! (sav.)'in Peygamber olduğuna İman ettim." dedi.
Kocası Mâlik hanımından böyle bir cevap alacağını hiç tahmin etmemişti. Sessiz ve sakin olarak tanıdığı hanımının bu cesareti nereden aldığım bir türlü anlayamamıştı. Çok kızmıştı. Öfkeli bir şekilde: "Oğlumun ahlâkını ve inancını bozmaya çalışma." diyerek sert bir dille onu tehdit etti. Ümmü Süleym (R.anha) kocasına yumuşak bir dille: "Ben onun inancını bozmuyorum. Bilâkis düzeltmeye çalışıyorum." dedi.
Gözünü, gönlünü cehalet karanlığı bürüyen Mâlik inad etti. Öfkesini hakikat adına yutamadı. Hanımına küserek evini terk etti. Şam tarafına doğru çekip gitti. Kaderin garip bir tecellisidir ki, yolculuğu sırasında kendisini takip eden bir düşmanı tarafından öldürüldü. Ümmü Süleym dul, yavrusu Enes de küçük yaşta babadan yetim kaldı.
Bu hadise ilk bakışta bir felâket gibi görüldüyse de Ümmü Süleym (R.anha) ve yavrucuğu Enes için bir rahmet olmuştu. Çünkü Mâlik bir İslâm düşmanıydı. Anne ve oğulun İslâm pınarından kana kana içmelerine mâni olacağı şüphesizdi. Yüceler yücesi olan Allah Teâlâ onlara merhamet etti. Hz. Enes'i ve annesini müşrik babadan kurtardı.
Ümmü Süleym (R.anha) kadere teslim olmuş sabırlı bir hanımdı. Allah'tan gelen her şeyde bir hayır olduğuna inanırdı. Sabır ve mefanetle hayatına devam ediyordu. Tekrar evlenmeyi şimdilik düşünmüyordu. Zira biricik oğlu Enes'i üvey baba baskısı altında ezilmiş görmek istemiyordu. Onu yetiştirmek hususunda karşılaşacağı bütün sıkıntıları peşinen kabul ederek, Enes büyüyünceye kadar evlenmemeğe karar verdi. Kendi kendine: "Oğlum Enes büyüyüp bana müsaade etmedikçe evlenmeyeceğim" diye söz verdi.
O fakir ve yoksulluk içerisinde sıkıntılı bir hayat sürdü. Kimseden birşey istemedi. Allah Teâlâ'nın, "Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır.128[128] müjdesine güvendi. Onun mutlaka birgün gerçekleşeceğine inandı. O'na tevekkül ederek Enes'in büyümesini bekledi. Gün geçtikçe gelişen, Enes'i hicretten sonra Fahr-i Kâinat (sav) efendimizin hizmetine verdi. Peygamberimizin hanesinde, dizinin dibinde büyümesini istedi. Küçük Enes bir filiz gibi ilim, edeb deryasında yetişti. İki cihan güneşi efendimizden öğrendiği, duyduğu güzellikleri nakletmeye başladı. Artık meclislerde söz sahibi olacak duruma geldi.
Ümmü Süleym (R.anha) sözünü yerine getirmenin mutluluğu içinde hayatını devam ettiriyordu. Evlilik konusunda da kendisine teklifler geliyordu. Medine'li Ebû Talha ilk isteyenlerdendi. Zengin, hatırı sayılır bir kimse idi. Fakat henüz İslâm'la buluşamamıştı. Birkaç defa evlilik teklifinde bulundu. Bir sefer Ümmü Süleym'in yanma geldi ve: "Artık Enes büyüdü. Meclislerde söz sahibi oldu" dedi. Ona ilk dul kaldığı sıradaki sözünü hatırlatmak istedi.
Ümmü Süleym (R.anha) zeki bir hanımdı. Ebû Talha'nın ne demek istediğini anladı. Onun kendisiyle

---

127[127] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sabâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter: Bedreddin Çetiner, İst/19823
128[128] İnşirah: /6.

evlenmekte ısrarlı olduğunu görünce nâzik bir ifade ile ona: "Aslında senin gibisi reddolunmaz. Fakat sen müşriksin. Seninle evlenirsem bana tabî olarak iman eder misin? Yoksa küfrünü gizleyerek mi yaşarsın? Zira ben müslümanim Allah'a ve Rasûlü'ne iman ettim" dedi.
Ebû Talha şöyle bir kendini dinledi. Gönlünün sesine kulak verdi ve sıcaklık duymaktaydı. Gönlünü bir ışık aydınlatmaktaydı. Zâten İslâm Medine'de yayılmağa başlamıştı. Kendisine de bir kaç defa müsüman olması için teklifte bulunulmuştu. Birden evet diyemedi. Fakat düşünceli bir vaziyette: "Ben de zaman zaman bu fikirler üzerinde kafa yormaktayım." dedi. Bu sözlerden cesaret alan Ümmü Süleym (R.anha) Onun aklına ve gönlüne hitap edercesine:
Yâ Ebâ Talha tapmakta bulunduğun putun ya bir taş yahut bir ağaç parçasıdır. Taş veya ağaç parçası sana ne fayda sağlayabilir? Sana gelecek zarara engel olabilir mi?" Bir marangozun senin için yonttuğu ağaç parçasından ne beklersin?" diyerek gönlündeki sevgi taşlarını yerinden oynatmaya çalıştı.
Ümmü Süleym (r.anhâ)'nın bu yürekten, samimi sözleri düşünen insanın reddedemeyeceği hakikatlerdi. Onun bu sağlam inancı Ebû Talhâ'nın kalbinde derin izler bırakmıştı. Karşısında söyleyecek bir şey bulamadı ve: "Bana biraz mühlet ver de düşüneyim" diyerek oradan ayrıldı.
Ümmü Süleym (R.anhâ) bir insana iman hakikatlerini benimsetmenin zorluğunu biliyordu. Fakat azim ve gayretle hak yolda sebat ederek bunun üstesinden geleceğine inanıyordu. Onun müslüman olması için her türlü imkân ve fırsatı değerlendirmek istiyordu. Evliliği de onun şirk bataklığından kurtulmasına vesile bildi.
Ebû Talha tekrar geldi ve teklifini yeniledi. İstediği kadar para vereceğini söyledi. Ancak Ümmü Süleym (R.anhâ) ne kadar zengin olursa olsun müşrik birisiyle evlenmek istemiyordu. Müslüman olmadıkça teklifini kabul etmemekte ısrarlıydı. Onun tek bir gayesi vardı. Ebû Talhâ'nın imanını kurtarmak. Bunun için devamlı onun gönlünü yumuşatacak davranışlar sergiledi. Gücünün üstünde fedâkârlıklar yaparak Ebû Talha'ya:
"Ey Ebû Talha! Ben senden para pul istemiyorum. Sadece senin müslüman olmanı istiyorum. Sen ilâh diye taptığın putu ateşe tutacak olsan, onun yanıp kül olacağını bilmez misin? Sen böyle yok olup giden bir şeyin karşısında eğilmekten utanmıyor musun? Eğer Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehadet edersen, ben bunu evlilikte mehir olarak kabul edeceğim. Senden ayrıca bir mehir, karşılık, bedel de istemeyeceğim" dedi.
Ümmü Süleym (R.anhâ) bu tatlı sözleri ve teklifiyle Ebû Talhâ'nın gönlünü fethetti. Zihnindeki putperestliğe dair fikirleri, düşünceleri teker teker yıkmış oldu. Ebû Talhâ'nın kalbinde iman nuru parlamaya başladı. Artık İslâm'dan kaçışın bir manası olmadığını anladı. Kendi taptıklarının yok olup giden şeyler olduğunu kabul etti. Akıllı insanın böyle gülünç, anlamsız kendisine faydası zararı olmayan, güçsüz kuvvetsiz putlara inanmaması gerektiği kararma vardı. Gönül huzuru içerisinde Ümmü Süleym (R.anhâ)'ya: "Bana yaptığın teklifi kabul ettim. Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve Muhammed'in Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet ederim." diyerek İslâm'la şereflendi.
Ne azim!.. Ne irâde!.Ne ihlâs! Ne sabır!.. Ne samimiyet!.. Müslüman hanımlara ne güzel örnek!.. Neticesi ne güzel davranışlar!. Bir insanın imanını kurtarmak ne büyük saadet!.. Mutluluk ve saadet için fedâkârlık ve hizmet gerek!. İnancını paylaşan hayat arkadaşı gerek!.. Zenginliğe, şöhrete, güzelliğe takılmamak gerek!.. İslâm, iman potasında erimek gerek!.. Mü'mine kadının evlilikte dindar olanı tercih etmesi Veya bu şartın üzerinde ısrar etmesi, bir hidayet vesilesi olabilir. Dünyanın en hayırlı evliliği, temeli imana dayanan evliliktir. Evlilik esnasında kadın olsun, erekek olsun iman yoklamasını yapmaları şarttır.
Ümmü Süleym (R.anhâ)'nın hâlis niyyeti ve sabrı böyle güzel netice verdi. Büyük sahabeler arasına katılan, Uhud'da sevgili Peygamberimizi korumak için kendi vücudunu oklara siper eden peygamber âşığını İslâm safına kazandırdı. Sözünde durdu ve İslâm'la şereflenen Ebû Talha (r.a.) ile evlendi. Oğlu Enes'e: "Kalk ey Enes! Ebû Talha'yı benimle evlendirmek için gereğini yap!" dedi. Ebu Talha (R.a.)'m İslâm'a girişi mehir kabul edilerek nikâhları kıyıldı.
Her iki tarafta mesut ve bahtiyardı. Ümmü Süleym (R.anhâ) Ebû Talhâ'nın imanını kurtardığı için, Ebu Talhâ (R.a.) da iman fedaisi bir hayat arkadaşına sahip olduğu için çok sevinçliydi. Birlikte, neşe ve sürür dolu, bereketli bir ömür geçirdiler.
Ümmü Süleym, Onun bir hanım sahabe olarak güzelliklerini, Peygamber aşkını daha önce anlatmıştık. Ama asıl adı Rumeysâ olan bu muazzez hanımın şahsiyet güzelliği bunlarla sınırlı değildir. O'nu anlatmaya devam etmeliyiz:
O, mehri İslâm olan, evliliği iman kurtaran bir sevdâlıydı. Ebû Talhâ (R.a.) ile evliliğinden çok az bir zaman geçmişti. İki Cihan Güneşi efendimiz Mekke'den Medine'ye hicret etmiş, Ebû Eyyûb el-Ensârî (R.a.)'ın evine yerleşmişti, Bir hizmetçisi de yoktu. Ashabının her biri sevinçlerinden hediyelerle hoş geldiniz'e gidiyordu. Ümmü Süleym (R.anhâ) da uğrunda bütün sıkıntılara katlandığı biricik oğlu Enes'i hediye etmek istiyordu. Oğlunun Rasûlullah (sav)'in hizmetinde bulunmasını ve onun terbiyesinde yetişmesini arzu ediyordu. O sırada Enes on, onbir yaşlarında idi. Ebû Talhâ ile birlikte Enes'in elinden tutup Fahr-i Kâinat (sav) efendimizin huzuruna geldiler. Ümmü Süleym (R.anhâ) engin bir muhabbet ve son derece nâzik bir edâ ile:
"Ya Rasûlallah! Enes terbiyeli, zekî bir çocuktur. Sizin hizmetinizde ve terbiyenizde bulunması için getirdim. Bizim hediyemiz olarak lütfen kabul buyurun!.." dedi. Ayrıca onun için duâ etmesini rica etti.
Ümmü Süleym (R.anha)'ın bu nezâketinden pek memnun kalan Sevgili Peygamberimiz Enes'i yanına aldı ve ona

şöyle duâ etti; *"Ey Allahım! Ona mal ve evlâd ihsan et."* buyurdu.
Hz. Enes (R.a) dualar bereketiyle 103 sene gibi uzun bir hayat yaşadı. Çok sayıda mal ve evlâda sahip oldu. Rasûlüllah (sav) efendimizin nurundan, ilminden, feyzinden kana kana istifade etti. En çok hadis rivayet eden sahabelerin üçüncüsü oldu.
Ümmü Süleym (R.anhâ) ile Ebû Talhâ (R.a) birlikte mesut bir hayat yaşıyorlardı. Evliliklerinin üzerinden bir yıl geçtiğinde bir oğulları dünyaya geldi. Adını Ebü Umeyr koydular. Çocuk evin neşe ve sevinç kaynağı oldu. Gün geçtikçe büyüyordu. İki Cihan Güneşi efendimiz bu aileyi sık sık ziyarete gelirdi. Bir defasında Ebu Umeyr'i neşesiz gördü. Annesine: "*Ey Ümmü Süleym! Oğlunuzu neşesiz görmemin sebebi nedir*?" dedi. O da:
"Ya Rasûlallah! Onun oynamakta olduğu bir kuşu vardı. O öldüğü için üzüntülüdür." dedi. Bu cevap üzerine Rahmet Peygamberi Efendimiz (sav) çocuğun yanına vardı. Başını okşayarak onu teselli etmek üzere:
"Ey Ebû Umeyr! Ne oldu senin nügayr?" diyerek latîfe yaptı.
Ebû Talhâ (R.a) da eve her gelişinde ilk defa Ebû Umeyr'i sorardı. Onu kucağına alır, sever ve şakalaşırdı. Birgün bu hayat dolu çocuk hastalandı. Anne ve babası ne kadar uğraştıysa da derdine şifa bulamadılar. Babasının evde olmadığı bir sırada çocuğun hastalığı tehlikeli bir hal aldı. Şiddetli ateşler içerisinde ruhunu teslim etti.
Ümmü Süleym (R.anhâ) metanet sahibi bir hanımdı, Engin bir sabır içerisinde telâşa kapılmadan, sakin, mütevekkil ve kadere razı bir halde, feryad ü figan etmeden çocuğu yıkayıp, kefenledi. Kokular sürerek üstünü örttü. Evdekilere de; Ebû Talhâ'ya ben haber verinceye kadar siz bir şey söylemeyin diye tenbihatta bulundu. Bir müddet sonra Ebû Talhâ eve geldi. Oğlunun durumunu öğrenmek istedi. Ümmü Süleym (r.anhâ): "Biraz rahatlamış olacak, eskisinden daha sakin. dedi. Ölüm haberini birden vermek istemedi. Hemen kalkıp daha önce hazırladığı yemeği beyinin önüne getirdi. Ebû Talhâ (R.a.) hanımının telaşsız halinden çocuğun iyileştiğini zannetti. Birlikte yemek yediler, sohbet ettiler.
Ümmü Süleym (R.anhâ) beyine karşı sakin ve güîeryüzİü görünerek onun istirahatini ve gecesinin neşe ile geçmesini sağladı. Sabalı namazı mescide gitmek üzere hazırlanan kocasına: "Ya Ebâ Talhâ! Şu komşumuzun yaptığına bak! Kullanmak üzere benden emanet aldıkları malı geri almak için gittiğimde vermek istemediler. Ağırlarına gitmiş!..." diyerek dikkat çekti. Ebû Talhâ (R.a) da: "Olur mu Öyle şey!. Hiç iyi etmemişler." dedi. Kocasını bu şekilde hazırlayan Ümmü Süleym (R.anhâ): Ya Ebâ Talhâ! Oğlun senin yanında Allah'ın bir emaneti idi. Onu geri aldı." dedi. Ebû Talhâ (R.a) birden bire şaşırdı. Söyleyecek bir şey bulamadı ve: " Biz Allah'a aidiz ve yine Allah'a döneceğiz." âyetini okuyarak teslimiyet gösterdi.
Sabah namazı için mescide gitti. Namazdan sonra İki Cihan Güneşi efendimize o geceki durumlarını arzetti. Efendimiz de: "Allah bu gecenizi hakkınızda mübarek kılsın" diye duâ etti. Ümmü Süieym (R.anhâ) böylesine sabır ve metanet sahibi, kocasına hizmetli, kadere teslimiyetli, zekî bir hanımefendi idi. Allah Teâlâ onun sabır ve teslimiyetine karşı yıl dolmadan başka bir oğlan evlâdı ihsan etti. Çocuğu Enes'in kucağına vererek İki Cihan Güneşi efendimize ismini koymak üzere gönderdi. Efendimiz çocuğa Abdullah adını verdi. Mübarek ağızlarında hurma çiğneyerek damağına sürdü. Çocuk dili ile yalamaya başlayınca Fahri Kâinat (sav) efendimiz: *"Medineliler hurmayı sever."* buyurarak latîfe yaptı. Ona bereketli ömür niyazında bulundu. Bu duâ bereketiyle Abdullah'ın yedi veya dokuz oğlu olduğu ve hepsinin ilim ehli, Kurra hafız oldukları rivayet edilmektedir.
Ümmü Süleym (R.anhâ) bir iman fedâisiydi. Rasûlüllah (sav) sevgisiyle dolu bir gönüle sâhibti. Bu sevgi uğrunda canını feda etmekten çekinmezdi. Savaş meydanlarında hizmet için koştururdu. Hz. Âişe (R.anhâ) annemizle Uhud'da ashaba kırbalarla su taşımış, yaralılara yardımcı olmuşlardır.
O gün Sevgili Peygamberimiz Ümmü Süleym (R.anhâ)'yı elindeki hançeri ile görünce: "Ey Ümmü Süleym bu hançer ile ne yapacaksın"? buyurdu. O da: Ya Rasûlallah! Onu bugünler için hazırlamıştım. Yanıma aldım ki, müşriklerden birisi yaklaşacak olsa karnını yaracağım. dedi. Sonra: "Yâ Rasûlallah! Etrafınızdan dağılıp kaçanları da öldüreyim mi? dedi. İki Cihan Güneşi Efendimiz tebessüm etti ve:
"Ey Ümmü Süleym! Allah Teâlâ'nın yardımı bize yetişti ve zafer ihsan etti." buyurdu.
Ümmü Süleym (R.anhâ) sevgi dolu idi. Çok cömertti. Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz hanesine sık sik ziyarete giderdi. Evine teşrif ettiklerinde bir şeyler ikram edebilmek için can atardı. Bazan günlerce biriktirdiği yağ ve benzeri yiyeceği bazen, evinde pişirdiği yemeği, bazen de, turfanda çıkmış meyveden, yaş hurmadan bir zenbile doldurur oğlu Enes ile hâne-i saadetlerine gönderirdi. Sevgi ve hürmetinden dolayı Rasûlüllah (sav) efendimizin üzerine oturduğu minderi, namaz kıldığı eşyayı başkasına çıkarmaz, hâtıra olarak saklardı.
Birgün Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz evine geldi. Biraz sohbet ettikten sonra asılı duran deriden yapılmış su kabını alarak su içti. Ümmü Süleym (R.anhâ) o su kırbasına Rasûlüllah(sav)'m ağzı değdi diyerek teberrük niyetine hâtıra olarak sakladı.
Yine birgün ziyarete geldiğinde öğle kaylûlesi için iki Cihan Güneşi efendimiz sağ yanına uzanmıştı. Mübarek alınlarında tomurcuk tomurcuk ter damlaları birikmişti. Ümmü Süleym (R.anhâ) bunu fırsat bilip inci daneciği terleri toplamaya başladı. Temiz bir bez parçası iîe alnım siliyor ve bir kaba sıkıyordu. Efendimiz uyandı ve: "*Ümmü Süleym ne yapıyorsun?"* buyurdu. Cevaben:
"Ya Rasûlallah! Bereket için alnınızda biriken ter damlalarını topluyorum." dedi. Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz tebessüm buyurdu.
Birgün hacca hazırlık yaparken Efendimiz (sav) ona: *"Ey Ümmü Süieym! Bu yıl bizimle hacca gelir misin?"*

buyurdu. O da:
"Ya Rasûlallah! Kocamın iki binek hayvanı var. Birine kendi binip hacca gidecek, diğeri de hurma bahçesini sulamakta kullanılacak." dedi.
Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz onun gönlünü hoş tatmak üzere: *"O halde Ramazan'da bir umre yap. Bu ayda yapılacak umre, benimle birlikte yapılan bir hac karşılığındadır."* buyurdular. Bir rivayete göre de Ümmü Süleym (R.anha)'yı annelerimizle birlikte Hacca götürdüler.
Ümmü Süleym (R.anha)'nın faziletleri ve üstün ahlâkî meziyyelleri çoktur. Onun Rasûlüllah (sav)'in sevgisiyle yanıp tutuşan bir gönlü vardı. Efendimize bütün varhğıyle, derin sevgi ve hürmetiyle hizmet etti. Onun uhrevî derecesi büyüktü. İki Cihan Güneşi Efendimiz onun hakkında: *"Rüyamda cennete girdim. Önümde bir hışırtı işittim. Bir de baktım ki, Milhan kızı Rumeysâ orada."* buyurarak Allah ve Rasülü katındaki sevgi ve mertebesine işaret buyurdu. Cenâb-ı Hak'tan şefaatlerini niyaz ederiz. [129[129]]
Ümmü Süleym, Uhud ve Huneyn gibi savaşlarda büyük yararlıklar gösterdi. Kaynaklar, onun Huneyn Harbi'ne katıldığı sırada hamile olduğunu, buna rağmen yanına aldığı hançerle çarpışmalara katılmak istediğini, fakat Hz. Peygamber'in buna engel olarak Ümmü Süleym'i sadece hemşirelik hizmetleriyle görevlendirdiğini yazmaktadır
Hz. Peygamber'in en sık ziyaret ettiği evlerden biri, hatta bazı rivayetlere göre en çok ziyaret ettiği ev, Ümmü Süleym'in eviydi. Bunun sebebi bir gün sorulduğunda, Allah Resulü şöyle demiştir: "Onun kardeşi benim yanımda çarpışırken şehit oldu, onu acır, severim." Gerek Ümmü Süleym'in kendisi gerekse Enes b. Mâlik bu mutlu ziyaretlerle sergilenmiş ve kutsal hatıralar olarak yaşatılmış birçok olay ve anekdottan bahsetmektedirler. Bunların bazılarını biz de verelim:
Enes anlatıyor: "Allah Resulü, annemi ziyarete gelir, evimi/de namaz kılardı.[130[130]]

Hz. Safiyye (R.Anha)

Ümmehâtül-Mü'minin" (Mü'minlerin anneleri)'nden biri olan Safıyye, Huyeyy b. Ahtab adında Medine'deki yahudilerden Nadir oğulları kabilesi reisinin kızıydı. Huyeyy, Hz. Peygamber (sav)e karşı müşriklerle işbirliği görüşmeleri yapan ve bundan dolayı müslümanlar tarafından Medine'den uzaklaştırılan Nadiroğulları'nın lideriydi, Bu zorunlu göçten sonra bu kabilenin bir kısmıyla Hayber tarafına gitmişti. Ahzab savaşında, Huyeyyde hücum edenlerle beraber gelmiş ve Ku-reyzaoğullarmı müslümanlarm aleyhine kışkırtmak için onların kalelerine girmiş, sonra da onların uğradığı akibete uğramış ve orada öldürülmüştü. Huyeyy'in kızı olan Hz. Safıyye'nin annesinin adı Durra idi.
Safıyye, önce kendi kabilesinden Sellam b. Miskem ile nikahlanmış; bir süre sonra boşanarak Kinâne b. Ebi Hukayk ile evlenmişti. Bu eşi de Hayber savaşında öldürülenler arasındaydı. Ayrıca yine bu savaşta Safıyye, eşi ve babasıyla birlikte kardeşini de kaybetmişti. Safıyye savaş esirleri arasındaydı. Bazı kaynaklar Safıyye'nin asıl isminin Zeyneb olduğunu kaydeder. Arabistan'da reislere veya hükümdarlara düşen ganimet hissesine "Safîyye" denildiği ve bu sebeple, Zeyneb de Hayber savaşında esir olarak Rasûmliah (sav)'in hissesine düştüğü için ona "Safiyye" denilmişti. Esirler toplandığı zaman Dihyetül-Kelbî, Hz. Peygamber (sav)'den bir cariye istemiş. O da Safiyye'yi vermişti. Ashabtan birinin, Safıyye'yi peygamberimizin almasının daha uygun olacağını, zira bir reis kızı olduğu için mevkiinin bunu gerektirdiğini söylemesi üzerine, Safıyye'yi geri almış, ona da başka bir cariye vermişti.
Hz. Peygamber, Yahudiler ile bir anlaşma imzaladıktan sonra Safıyye'ye İslâm ve Yahudilik hakkındaki görüşünü sordu:
E"y Allah'ın Rasûlü! İslâm'ı arzu etmiş ve sen davet etmeden önce seni tasdik etmiştim. Babam da senin davanın doğruluğunu itiraf ederdi. Fakat ırkçılık onu götürdü."
"Ben Allah'tan başka ilâh olmadığına ve senin Allah'ın Rasülü olduğuna kesinlikle inanıyorum" cevabını alınca onu âzad ederek onunla evlenmişti.
Hz. Peygamber (sav), yeni hanımını yakından tanımaya fırsat bulabildiği ilk gece onun yanağında yeşil bir benek gördü. Sorması üzerine Safıyye'nin cevabı şu olmuştu:
"Bir süre önce rüyamda, gökteki ayın yerinden ayrılıp göğsümün üzerine düştüğünü gördüm; bunu kocama anlattığımda o "Sen şu Medine kralı ile evlenmek istiyorsun" dedi. Ben ise senin hakkında o sırada hiç bir şey duymamıştım. Buna rağmen tutup suratıma şiddetli bir şamar indirdi; İşte bunun izi hâlâ devam etmektedir".
Hz. Muhammed (sav) düğününün yapıldığı gece, eşini kabilesinin uğradığı zarar ve kayıplar konusunda teselli etti ve Hayberlilerin kendisini bu konuda zorladıklarını izaha çalıştı. İslâm'a ve onun peygamberine karşı çok samimi hislerle bağlı olan Hz. Safıyye, aynı zamanda asil, zeki, güzel ve dindar bir kadındı. Özellikle tutumluluğuyla tanınırdı. Diğer bir hususiyeti de pişirdiği yemeklerdi. Hz. Safıyye'nin mutfağında pişen yemekler, onun aile fertleri, yani ehl-i beyti arasında çok beğenilirdi. Öte yandan, Hz. Peygamber (sav)'den birkaç hadis rivayeti de vardır. Rasûlullah da Hz. Safıyye'ye hürmet ve sevgide özen gösterirdi. Bir gün, bir

---

[129[129]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahabe/Abdurrahman Ref'at el-Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823
[130[130]] İbn Sa'd,8/424-434; Ebû Nuaym; Hilye, 2/61-64; İbn Esîr, Üsd. İlgili madde

seyahat esnasında Hz. Safıyye'nin devesi hastalanmış Hz. Peygamber (sav) de, Hz. Zeyneb'e, develerinden birini ona ödünç vermesini istemiş, ancak o "Devemi bir Yahudi asıllıya mı vereyim?" demişti. Hz. Peygamber (sav) onun bu sözünden çok müteessir olmuş ve Hz. Zeyneb ile iki ay görüşmemişti.
Hz. Safıyye H. 50/ M. 670 yılında vefat etmiştir. Rasûlullah (sav)'ın vefatından sonra, uzun bir ömür sürmüş olan Hz. Safıyye, ölüm döşeğinde iken, sahip olduğu mallarının üçte birini, Yahudi dininde ısrar edip kalmış olan bir yeğenine vasiyet etmişti. Zira İslâm hukukuna göre, gayr-i müslim akrabaya sadaka caizdi. Bu durumda mirastan hisse almaya hak sahibi olmayanlar için vasiyette bulunmak mümkündü. Ancak bazı müslümanlar bu vasiyetin yerine getirilmesine karşı çıktılarsa da, Hz. Muhammed (sav)'in bir diğer eşi ve döneminin hukuk otoritesi Hz. Aişe; lehine vasiyet yapılanın tarafını tutacak bir biçimde araya girerek, vasiyetin yerine getirilmesinin İslâm hukukuna uygun olacağını ifade etti. Halbuki Hz. Aişe ile Hz. Safıyye, Hz. Peygamber (sav)'in sağlığında zaman zaman dargın durmuşlar, ancak dargınlıklarına hemen son vererek helâlleşmişlerdi.
Hz. Safıyye Medine'de Baki' mezarlığında toprağa verilmiştir. [131[131]]

Hz. Sevde Binti Zem'a (Ranha)

Hz. Sevde, amcasının oğlu Sekran bin Amir ile ilk evliliğini yapmıştı. İslâmiyetin geldiği ilk yıllarda; kocası Sekran ile iman ederek müslüman oldular. Bu sırada Mekkeli müşriklerin müslümanlara yaptıkları, akıllara durgunluk verecek eza ve cefalar dayanılmaz hâlde idi. Bunun üzerine Peygamberimiz müslümanların Habeşistan'a hicretine izin vermişlerdi.
Hz. Şevde; kocası Sekran ile birlikte Habeşistan'a hicret etti. Daha sonra Habeşistan'dan Mekke'ye döndüler. Hz. Sekran Mekke'ye dönüşünden kısa bir müddet sonra vefat etti.
Hz. Şevde, kocası Hz. Sekran'in vefatından önce şöyle bir rüya görmüştü: Rüyada Peygamberimiz mübarek ellerini Sevde'nin omuzuna koymuşlardı. Hz. Şevde de gördüğü bu rüyasını, kocası Hz. Sekran'a anlatmıştı. Rüyayı dinleyen Sekran dedi ki:
Ey Sevde, sen gerçekten böyle bir rüya gördünse, bu benim mutlaka öleceğime, senin de Peygamber efendimizle evleneceğine bir işarettir.
Hz. Şevde birkaç gün sonra başka bir rüya daha gördü. Rüyasında, kendisini bir yastığa yaslanmış, gökyüzünden inen Ay da, başının etrafında dönmüştü.
Hz. Şevde; gördüğü bu güzel rüyasını da kocası Hz. Sekran'a anlattı. Sekran bu rüyayı da dinledi ve şöyle dedi:
“Ey Şevde! Bil ki, artık benim ölümüm yaklaşmıştır. Ben öyle inanıyorum ki; benim ölümümden sonra mutlaka evleneceksin.”
Gerçekten de Hz. Sekran bu rüyadan birkaç gün sonra vefat etti.
Hz. Şevde, kocası Hz. Sekran'm vefatında 50 yaşlarında idi. Onun ımanmdaki sadakati, bütün zorluklara rağmen İslâm dininden dönmemesi, bu yolda başını ortaya koyması, Peygamberimiz üzerinde çok derin bir tesir bırakmıştı.
Hz. Şevde, kocasının vefatı ile çok üzüldü, sanki kolu kanadı kırılmış gibiydi. Hiçbir sahabenin üzülmesine ve kalbinin kırılmasına dayanamayan Peygamberimiz, yaşlı ve dul olan Hz. Sevde'ye evhlik teklif etti. O ise bunu sevinerek kabul etti. Böylece üzüntüsü ve kederi gitmiş, onun yerine yaratılmışların en şereflisine eş olma saadeti gelmişti.
Peygamber efendimiz evlenmelerinin hepsini; Allahü Teâla'nın emri ile yapmıştır. Bunlar dinî, siyasî veya merhamet ve ihsan ederek yapılan evlenmelerdir. Nitekim Hz. Şevde ile olan evlenme de böyledir. Hadis-i şerifte buyuruldu ki:
"Bütün zevcelerimle evliliklerim ve kızlarımı evlendirmem, hepsi Cebrail'in Allahû Teâlâ'dan getirdiği izinle olmuştur."
Hz. Şevde iman edip müslüman olduğu zaman, babası Zem'a ile kardeşi Abdullah henüz İslâm Dinini kabul etmemişlerdi. Onun İslâmiyetten aldığı güzel ahlâkı, edebi ve terbiyesi; çevresi üzerinde çok büyük tesir yapmıştı. Onlara devamh hareket ve sözleriyle İslâmiyetin üstünlük ve büyüklüğünü anlatırdı.
Hz. Sevde'nin, Peygamberimiz ile evlenmesini duyan kardeşi Abdullah bin Zem'a çok üzüldü. Saçını başını yolmaya başladı. Eline yüzüne üzüntüsünden toprak serpmişti. Daha sonra bu yaptıklarından pişman olduğunu şöyle anlatmıştır:
Kardeşim Sevde'nin Rasûlullaha nikahlandığını duyunca, saçımı yolduğum, başım ve yüzüme topraklar serptiğim zamanki kadar, gülünç ve aşağı duruma düştüğümü hiç hatırlamıyorum."
Hz. Sevde'nin iman bütünlüğü, çevresinde bulunan kardeşlerine ve yeğenlerine çok tesir etmişti. Onların müslüman olmasına sebep olarak, onları, İslâmiyeti ilk kabul edenler safına sokmuştu. Yakınlarının hepsi Peygamberimizin Medine'ye hicretinden önce iman ederek müsîüman olmuşlardı.
Hz. Sevde, Peygamberimize karşı çok itaatkâr idi. Ona karşı edep ve terbiyesinde hiç kusur etmez, emirlerini titizlikle yerine getirirdi. Her yerde Onunla beraber olmayı ve Ona hizmetle şereflenmeyi canla başla isterdi. Çok şakacı ve latifeyi severdi. Birçok kere Peygamberimizi şakalarıyla sevindirmiş ve duasını almıştır.

[131[131]] İbn Sad, Tabakatü'l-Kübrâ, Beyrut (ts.), VIII.120-129; Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1980, II, 740-741; Mevlana Sıbli, Asr-ı Saadet, çev. Ö. RızaDoğrul, İstanbul 1981, II, 162-163

Hz. Şevde de, Peygamberimiz ile birlikte, diğer hanımları gibi, sırası geldiğinde savaşlara iştirak ederdi. Uhud savaşına katılarak, oradaki birçok müslümanın yarasını sarmış, onlara su taşıyarak çok büyük hizmetler etmişti. Peygamberimizle son veda haccmda bulunmuş, Onun vefatından sonra, bir daha hac ve umreye gitmemiştir.
Hz. Şevde, alçakgönüllülüğü, el açıklığı, bol sadaka dağıtmasıyla tanınırdı. Kendisine gelen bütün hediyeleri fakirlere verir, onların sevinmesinden çok zevk duyardı. Birgün Peygamber efendimizin hanımları huzura toplanarak sordular:
"Ya Rasûlallah, bizim içimizden hangimiz size en önce kavuşacak?"
Bunun üzerine Peygamber efendimizin, "*Vefatımdan sonra bana ilk kavuşacak olan, kolu uzun olanınızdır*" buyurduğunu Hz. Sevde nakletmiştir.
Peygamberimizin vefatından sonra, hanımlarının içinde, en çok sadaka dağıtan ve cömert olan Hz. Zeyneb binti Cahş vefat etti. Peygamberimizin diğer hanımları ise, yukardaki hadis-i şerifin manasını ancak o zaman anlayabilmişlerdi.
Hz. Sevde'nin, Peygamberimizden naklettiği hadis-i şerifler dört-beş taneyi geçmemektedir.
Hz. Sevde'nin babası Zem'a, annesi de, Şemmus binti Kays'dir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Hz. Sevde'nin vefatı ise, Hz. Ömer'in halifeliğinin son yıllarına rastlamaktadır.
Rasûlüllah efendimiz Hz. Hatice'nin vefatından sonra, önce Hz. Aişe'yi, sonra Sevde'yi nikahladı. Hz. Sevde'yi Mekke'de, Hz. Aişe'yi ise Medine'de evine aldı. Hz. Şevde yaşlı olduğundan Medine'de sırasını Hz. Aişe'ye bağışladı. [132[132]]

Hz. Sümeyye Binti Habbat (R.Anha)

Hazret-i Sümeyye (R.anha) İslâm'da ilk şehid olan hanım sahâbî... Ammar İbni Yâsir (R.a.)'in annesi... Ailecek kocası Yâsir ve oğlu ile beraber müşriklerin işkenceleri altında inlemelerine rağmen, imanlarından taviz vermeyen bir iman eri. Allah ve Rasûlü yolunda şerefle ölmeyi göze almış yiğitler... Şirke düşmemek için çırpınan, ezâ ve cefâlara sabırla direnen bir mü'min aile... İslâm'ın ilk çilekeş ailesi... Allah ve Rasûlü yolunda can veren ilk şehidler.
Sümeyye binti Habbat, Mahzumoğullarından Ebû Huzeyfe İbni Muğıre'nin cariyesi idi. Hizmetiyle kendini sevdirmişti. Ebû Huzeyfe onu Yâsir ile evlendirdi. Yâsir, Yemen'den kalkıp Mekke'ye gelen ve Ebu Huzeyfe'ye sığınarak yanında çalışan bir gençti. Çocukları olunca Yâsir'i azat etti.
Bu evlilikten büyük sahabe Ammar b. Yâsir (R.a) dünyaya geldi. İslâm'in ilk günlerinde bu bahtiyar ailenin fertleri birlikte İslâm'la şereflenerek birer iman fedaisi oldular. Azgın müşriklerin akıl almaz işkencelerine mâruz kaldılar. Mekke'de kendilerini koruyacak kimseleri olmadığı için en acılı, en şiddetli işkencelere tabî tutuldular. Başta Mahzumoğulları olmak üzere Kureyş müşriklerinin en ağır işkencelerine uğradılar. Güneşin en sıcak olduğu öğle vakitlerinde, kızgın kumlar üzerinde caniler tarafından develere bağlatılarak sürüklendiler. Kor parçası alev alev yanan kayalarla vücutlarını dağladılar. Amma asla imanlarından geri döndüremediler.
Yâsir ailesi olarak karı-koca ve oğulları Ammar (R.anhüm) imanda sebat etmenin en güzel örneğini verdiler. Canları pahasına da olsa Allah'a ve Rasûlüne inanmanın ne büyük güç ve saadet olduğunu gösterdiler. Karı-koca birlikte şehid edildiler. Yâsir (R.a.) ile Sümeyye (R.anha) İslâm'ın ilk şehidleri olarak tarihin şeref sayfalarına geçtiler.
Birgün İki Cihan Güneşi Efendimiz bu kahraman aileye işkence yapılan yere gitti. Uzaktan Rasûlullah (sav)'in geldiğini görünce acılarım unutarak ona doğru bakmaya başladılar. Sanki onu karşılamak istercesine gözlerini ondan ayırmadılar. Yapılan işkencelere aldırış etmeden onu görmenin sevinciyle ferahladılar. Yanlarına yakınlaşınca Rahmet Peygamberi Efendimiz onların dirençlerini artıracak, imânlarım koruma konusunda sabır ve tahammül gücü verecek, çektikleri ezâ ve cefâlara karşı teselli ve teskine vesile olacak şu müjdeyi verdi:
"Sabredin/Direnin ey Yâsir ailesi! Sabredin ey Yâsir ailesi! Sizi cennetle müjdelerim/Randevunuz cennettir.." diye seslendi.
İslâm'ın ilk çilekeşlerine ebedî kalacakları yurdu yani cenneti vaad ederek, Dârüsselâm'ı selâmette kalınacak yeri hedef olarak gösterdi. Ama insan âcizdi. Zayıf yaratılmıştı. Günler hep böyle işkence altında mı geçecekti. Yâsir (R.a) büyük bir teslimiyet içerisinde tekrar:
"Yâ Rasûlallah! Vakit hep böyle mi geçecek?" diye sordu.
Şefkat Peygamberi Efendimizin de yüreği sızlamaktaydı. Onlara yapılan işkenceyi kendine yapılmış gibi hissetmekteydi. Ama beşer olarak bir mücâdele verilmesi gerekiyordu. Onların direnmelerini istedi ve: "*Allahım! Yâsir ailesine rahmet ve mağfiretini ihsan et!"* diye duâ etti. Onları ancak bu şekilde teselli etmeye çalıştı. Şunu bilelim ki; Mekkî toplumlarda maziumiyet bir silahtır!
Aradan bir kaç gün geçmişti. İşkenceler devam etmekteydi. Yâsir (R.a) yaşlı idi. Yapılan ezâ ve cefâlara dayanamadı ve ruhunu teslim etti. Allah ve Râsûlü yolunda, iman mücâdelesinde erkeklerden ilk şehid olma bahtiyarlığına erişti.

[132[132]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el-Başâ, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter: Bedredd in Çetiner, İst/19823

Ebû Cehil'in amcası Ebû Huzeyfe, Yâsir'in şehâdetinden sonra bütün hıncını Sümeyye ve oğlu Ammar'dan almak istedi. Zalimliğinden bitkin bir halde kalmış ve yorulmuştu. Amcası Ebû Cehil'e: "Sümeyyenin işini de sana bırakıyorum" dedi.
Ebû Cehil kininden, kibirinden gözü dönmüş vahşîler gibi Hazreti Sümeyye (R.anhâ)'ya doğru yöneldi ve öfke ile: "Sen güzelliğine âşık olduğun için Muhammed'e iman ettin." diye hakaret etti. Sümeyye anamız da o sefih kişiye ağır lâflar söyleyerek karşılık verdi. Ebû Cehil iyice kudurdu. Duyduğu lâflarla suratına tüktirülmüşe dönen sefih, zâlim, dinsiz, vahşî herif elindeki mızrağı Sümeyye annemize saplayarak şehid etti.
Ne yüce iman!.. Ne sabır!.. Ne tahammül!.. Ve ne güzel son!.. Zâlimin karşısında susmamak ne şecaat!.. Hakkı savunmak ve her yerde haykırmak ne kahramanlık!.. İman ne büyük güç!.. İmansız yürek hakîkaten sînede yük!.. Allahım bizleri de birer iman fedaisi eyle!.. Üç günlük dünyaya aidananlardan eyleme!.. Dâima hakkı tutup kaldırabilmeyi nasîb eyle!.. İmanla yaşayıp imanla Sana kavuşanlardan eyle!.. Amin.
Hz. Sümeyye (R.anhâ) İslâm'ın ilk hanım şehidi olma bahtiyarlığına eren cesur bir iman eridir. İslâm uğruna katlandığı fedakârlıklarıyla ün salmış, Allah ve Resulü yoluna canını koymuş bir kahraman anne.
Hz. Sümeyye (R.anhâ)'nın oğlu Ammar İbni Yâsir (R.a) işkenceden kurtulunca doğru İki Cihan Güneşi Efendimizin huzuruna vardı. Annesinin böylesine acıklı bir şekilde şehid edilmesine çok üzüldüğünü ve artık yapılan zulümlere tahammüllerinin kalmadığını bildirdi. Fahr-i Kâinat (sav) Efendimiz yine Ammar (R.a)'a sabır tavsiye etti. Haklarında: "*Allahım! Yâsir ailesinden hiç birisine ateş ile azap etme*." diye duâ buyurdu.
Ümmetin Firavn'ı diye nitelendirilen azgın müşrik Ebû Cehil Bedir Savaşında öldürüldü. Şefkat Peygamberi Efendimiz o gün Ammar (R.a)'a hitaben: "*Allah Teâlâ annenin katilini öldürdü.*" buyurdu.
İslâm Peygamberi'nin sözlerinden biri aynen şöyledir:
"İslâm, başlangıçta garipti, sonra yine garipleşecektir; müjdeler olsun gariplere." İslam'ın sonraki garipliğinin nasıl olacağını bilmiyoruz, fakat başlangıçtaki garipliğini belgeleyen deliller, hiç kimsenin inkâr edemeyeceği kadar açıktır. Her şeyden önce, Yaratıcı Kudret, evrensel gerçeklerin toplamı olan İslam'ı bir yetim-öksüz peygamber aracılığı ile duyurmuştur insanlığa. Öyle bir peygamber ki, "Rabbim, beni krai peygamber olmakla, köle peygamber olmak arasında serbest bıraktı da ben köle-peygamber olmayı seçtim. Bu yüzden ben krallarınız gibi değil, köleleriniz gibi yer, içer, oturur kalkarım.."[133[133]] buyurmaktadır. Ve bu Peygamber'in çevresinde, son dinin ilk mensupları olarak Mekke site-devletinin en çaresiz, en çok ezilen, itilen insanlarını bulmaktayız. Köleler ve yoksullar...
Son Peygamber'in hayat ve faaliyetinden bahseden bütün kaynaklar (siretO kitapları), "Allah yolunda işkenceye maruz bırakılan, ezilen, itilen kişiler" anlamına, Mustaz'afûn diye bir bölüm, mutlaka içerirler. Bu başlık altında ele alman kişiler, az önce sözünü ettiğimiz, ilk inananlardır.
İslâm güneşinin Hira ufkundan parıldaması üzerine, yarasalar gibi rahatsız olan Mekke oligarşisi, bu "uyku kaçıran tehlike" karşısında, hemen seferber oldu ve toplanarak şu kararı aldı: "Her kabile, elindeki Müslümanlara, mümkün olabilen her türlü işkenceyi ve baskıyı yaparak, bu yeni dinin yayılmasını önleyecek, bununla da yetinmeyerek, bu dine girmiş olanların en kısa zamanda eski inançlarına dönmelerini sağlayacaktır."
Bu karar üzerine Mustaz'afların dramı başladı. Tarihçiler, onların şu işkencelerle yüz yüze geldiklerini söz birliği ile yazarlar: Dövme, aç bırakma, kırbaçlama, kızgın demirle dağlama, Mekke güneşinin en kızgın saatlerinde, sırt üstü kuma yatırıp, göğüs üstüne konan iri taşları kırma... Bu işkencelere, destanlık çapta maruz kalanlardan üçü de, Yâsir ailesinin fertleriydi ve Sümeyye bu ailenin yaşlı ve zayıf bünyeli hanımıydı. Baba Yâsir, ana Sümeyye ve oğul Ammâr'ın, işkence altında birlikte inlediklerini görürdü bazen Allah Rasûîü, fakat gözyaşları içinde şu sözleri söylemekten öte bir şey yapamazdı. "Sabredin ey Yâsir ailesi, mükâfatınız cennet olacaktır..."
Yemen'den satıla satîa Mekke'ye gelen bir köleydi Yâsir ve kendisi gibi bir köleyle, Sümeyye ile evlenmişti. Ammâr bu evlilikten doğdu. Hürriyet, merhamet ve sevgiye susamış bu üç sonsuzluk sevdalısı, aradıklarını, Hz. Muhammed'in tebligatında bulmuş ve bütün tehlikeleri göze alarak ona bağlanmışlardı.
Anne Sümeyye, yaşlı ve zayıftı Ona en acılı işkenceleri, İslâm Peygamberinin "Ümmetimin Firavunu" diye andığı Ebu Cehil yaptırıyordu. Bir işkenceler sırasında, Ebu Cehil, Sümeyye'ye: "Muhammed'e söv, Muhammed'in ilahını inkâr et diye haykırıyordu. Sümeyye ona hakaret etti. Ve Ebu Cehil, elindeki mızrağı çaresiz kadının göbek altından saplayıp arkasından çıkardı. Sümeyye şehit oldu. Bir şehit kanı daha Mekke toprağını sulamıştı...
Rabbimiz bu iman fedaisi aileye rametini bol eylesin. Cümlemize onların mücâdele aşkından, sabır ve metanetinden hisseler alabilmeyi ve şefaatlerine erebilmeyi nasîb eylesin. Amin.. [134[134]]

Hz. Ümmü Seleme (R.Anha)

Ümmü Seleme (R.anha) Rasûlullah (sav) efendimizin en son vefat eden hanımlarından... Erkam'ın evinde İslâm ile şereflenen ilk müslümanlardan... Habeşistan ve Medine'ye hicret eden ilk kafilede yer almış çilekeş bir İslâm

---

133[133] İbn Sa'd, 1/381
134[134] Siyem A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayati's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter: Bedreddin Çetiner, İst/19823; İbn İshak, p.233-245; İbn Hişam, 1/319-320; İbn Sa'd, 8/264-265; İbn Esîr; Üsd, ilgili madde

mücâhidesi. Hudeybiye antlaşmasından sonra gösterdiği dirayet ve fetanetiyle, efendimize verdiği fikri desteği ile tanınan bir annemiz. Zekâsıyla, soyu, güzelliği, iffeti, nezâketi ve nezâhetiyie Rasûlullah'a aile olma şerefine eren bahtiyarlardan... Mü'minlerin annesi.
O, bi'setten onbeş sene önce Mekke'de doğdu. Asıî adı Hind'dir. Ebû Seleme künyesidir. Mahzum kabilesine mensuptur. İlk evliliğini halasının oğlu Abdullah b. Abdülesed ile yaptı. Habeşistanda ondan Seleme adında bir oğlu oldu. Ona nisbetle Ümmü Seleme dendi. Bu künyemle meşhur oldu. Babası, Kureyş'in sayılı cömertlerinden Ebû Ümeyye Süheyl İbni Muğıyre'dir. "Zâdür-Rakb = Yol azığı" lakabıyla meşhurdur. Her yolculuğa çıktığında arkadaşına da yetecek miktarda yanmda azık bulundurduğu için bu lakabı almıştır. Annesi, Âtike binti Amir'dir.
O, kocasıyla beraber Erkam'ın evinde İslâmiyeti ilk kabul edenlerdendir. Habeşistan'a birlikte hicret ettiler. Medine'ye hicretleri ise tam bir destanlıktı. Çok sıkıntılı ve eziyetli oldu. Onun müşrik akrabaları Ebû Seleme'ye; Ümmü Seleme'nin götürülmesine müsaade etmeyeceklerini söylediler. Yollan tutuldu. Kocasından ve çocuklarından ayırdılar. Ebû Seleme (R.a.) yalnız kaldı. Tek başına Medine yollarına düştü. Oğlu Seleme ile hanımı Ümmü Seleme'yi Mekke'de bıraktı. Medine'ye hicret ile ilgili safhayı Ümmü Seleme kendisi şöyle anlatır:
Akrabalarım beni Ebû Seleme'nin elinden alınca, onun yakınları da oğlum Seleme'yi benim yanımdan almak istediler. Oğlumu aralarında çekiştirmeğe başladılar. Münakaşa ve gürültüler arasında çocuğu, kolundan, ayağından çeke çeke alıp götürdüler. Bir yıla yakın, sabahtan akşama gözyaşı döktüm. Nihayet bana acıdılar da: "İstersen kocanın yanına gidebilirsin" dediler. Ebû Seleme'nin akrabaları da oğlumu getirip bana verdiler. Ben ve oğlum birlikte Medine'ye hareket ettik.
Ümmü Seleme (R.anhâ) uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Medine'ye ulaştı ve kocası Ebû Seleme ile buluştu. Artık hasret ve çile sona ermiş, aile fertleri tekrar birbirine kavuşmuştu. Mesut ve bahtiyar idiler. Birgün sevinçli olarak kocası eve geldi. Sevincinin sebebini şöyle anlattı: "Rasûlüllah (sav)'den bir söz işittim de ona sevindim. Müslümanlardan bir kimse musibete uğradığı zaman
"*Biz Allah'a aidiz ve yine Allah'a döneceğiz"* der, sonra da: *"Allahım! Bu uğradığım musîbetin mükâfatını ihsan et ve beni ondan daha hayırlısına nail eyle" diye duâ ederse, muhakkak Allah onun duasını kabul eder*" buyurdu.
Günlük hayatları sevinç içerisinde geçen bu çilekeş aile öylesine birbirine muhabbetle bağlıydı ki, kocası kendisinden evvel ölürse bir başkasıyla evlenmeyi dahi düşünmeyecek kadar Ümmü Seleme'nin gönlü sevgi dolu idi. Hatta o, kocasıyla karşılıklı anlaşma yapmak istedi. Ebû Seleme'ye şunu teklif etti:
"Ey Ebû Seleme! Cennetlik kocası ölen cennetlik bir kadın, sonradan başkası ile evlenmezse, Allah muhakkak onu cennette kocasıyla bir araya getirecektir. Aynı şekilde, cennetlik bir hanımı vefat eden cennetlik bir erkek de sonradan başka bir kadınla evlenmezse, Allah muhakkak onu da hammryla bir araya getirecektir. Öyle ise gel seninle sözleşelim. Ne sen benden sonra evlen, ne de ben senden sonra evleneyim." dedi.
Ebû Seleme, hanımının bu teklifini kabul etmedi. Ona: "Sen benim sözümü dinle! Ben öldüğüm zaman sen evlen" dedi. Arkasından çok sevdiği hanımı için duâ etti: "Allahım! Ümmü Seleme'ye benden sonra daha hayırlı ve onu hor görmeyecek, incitmeyecek bir koca nasib et" dedi. Hanımı bir şey diyemedi ve söz böylece kapandı.
Bu konuşmadan fazla bir zaman geçmedi. Uhud günü kahramanca çarpışan Ebû Seleme (R.a.) birkaç yerinden derin yaralar almıştı. Tedavi edilir gibi olmuş ise de yaralan tanı kapanmamıştı. Fakat o bu haliyle bile Beni Esed kabilesi tarafına gönderilen seriyyeye komutan tayin edildi. Katan seferi diye anılan bu seriyye zaferle Medine'ye döndü. Bu seferden sonra Ebû Seleme'nin yaraları tekrar deşilmeğe, açılmağa başladı. Yatağa düştü. Rahatsızlığı beş ay kadar devam etti. Ümmü Seleme (R.anhâ) kocasına fedâkârâne bir şekilde sevgi ve hürmetle hizmet etmeğe çalıştı.
Gün geçtikçe hastalığı ağırlaşan Ebû Seleme (R.a.) bir daha ayağa kalkamadı. Nihayet şehadet şerbetini içti. Onun vefatını haber alan iki Cihan Güneşi efendimiz hemen Ebû Seleme (R.a.)'in evine geldi. Ortada uzanıp yatan cesedinin başucuna oturdu. Onun açık kalan gözlerini mübarek elleriyle kapadı ve Şüphesiz ruh çıktığında göz onu takip eder" buyurdu. Orada ağıtlar yakarak ağlaşan kadınlara döndü ve: Siz kendiniz için hayırdan başka şeye duâ etmeyin. Çünkü melekler söylediklerinize "Amin "derler" buyurarak onları uyardı. Daha sonra Ebû Seleme (R.a.) için şöyle duâ etti.
Allahım! Ebû Seleme'yi affet.. Derecesini hidâyete erenler arasına yükselt. Arkasında kalanlar için de sen halef ol! Bizi de onu da affet. Ey alemlerin Rabbi! Ona kabri içinde genişlik ver. Orada onun nurunu çoğalt" buyurdu.
Ümmü Seleme (r.anhâ) kocası Ebû Seleme vefat edince Efendimize nasıl duâ edeyim diye sordu. Resûl-i Ekrem (sav) de: "*Yâ Rabbi! Beni ve onu affet. Bana onun ardından, daha hayırlı bir bedel ihsan et diye duâ et*" buyurdu.
O, bir taraftan bu duaya devam ederek teselli buluyor, bir taraftan da hayretini saklayamıyordu. Acaba Ebû Seleme'den daha hayırlı olan kimdi?
Ümmü Seleme (R.anhâ), inancı uğruna çok çileler çekmişti. İmanından taviz vermemek için büyük fedakârlıklara katlanmıştı. Fahr-i Kâinat (s.a.) efendimiz onun gibi mücâhide bir hanım sahabîsinin dört çocuğu ile ortada kalmasına gönlü razı olamazdı. İddet müddeti bitince ashâb-ı kiramdan bir çoğu ona evlenme teklifinde bulundu. Fakat hiç kimse müsbet cevap alamadı. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (R.anhum) efendilerimiz de ayrı ayrı talip oldular. Onlar da müsbet cevap alamadılar. Bir müddet geçtikten sonra Resûl-i Ekrem (sav)

efendimiz evlenme teklifinde bulundu. Bu iş için Hatib İbni Belta'yı dünürcü olarak gönderdi. Ümmü Seleme (R.anha) Resûlüllah (s.a.)'in elçisi gelince duâsmın kabul edildiğni anladı. Buna çok sevindi. Fakat gönlünde bir takım endişeleri vardı. Bunlar zihnini tırmalıyordu. Dört tane çocuğu vardı. Bunların Efendimizi rahatsız etmelerinden korkuyordu. Bu ve buna benzer sebeplerle Hatib'dan özür diledi.
İki Cihan Güneşi efendimiz onun bu nâzik düşüncesine mukabeleten bizzat kendisi gitti ve nazikâne bir ifâde ile ona evlenme teklifinde bulundu. Bunun üzerine Ümmü Seleme (R.anha) gönlünü ve zihnini meşgul eden düşünceleri ve endişeleri bir bir açıklamak zorunda kaldı. Şöyle dedi:
Yâ Rasûlallah! Ben yaşlı bir kadınım. Hem çocuklarım var. Aynı zamanda çok kıskancım. Benden hoşlanmıyacağınız bir hareketle karşılaşırsınız da Allah'ın azabına uğrarım diye korkuyorum. Sonra velîlerimden nikâh şahitliği yapabilecek kimse de yok" dedi. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat (sav) efendimiz onun gönlündeki sıkıntıları, endişeleri gidermek için tek tek sorularını şöyle cevaplandırdı:
Yaşlı bir kadın olduğunu söylüyorsun. Senin başına gelen benim de basımdadır. Bir kadının kendinden daha yaşlı bir erkekle evlenmesi ayıp değildir. Çocuklarından bahsettin. Senin çocukların benim de çocuklarımdır. Onların geçimleri Allah ve Rasûlüne aittir. Kıskanç olduğunu söylüyorsun. Bunu senden kaldırması için Allah'a duâ ederim. Yanında nikâh şahitliği yapabilecek velinin olmadığını söylüyorsun. Burada olan ve olmayan velîlerin içerisinde bana razı olmayacak yoktur" dedi.
Ümmü Seleme (R.anhâ)'nın gönlündeki sıkıntılar bir bir kayboldu. Zihnini meşgul eden endişeler korkular hepsi yok oldu. Bu kadar açık ve kesin cevap karşısında teklifi derhal kabul etti ve oğlu Ömer'e "Yâ Ömer! Kalk! Beni Resûlullah'a nikâhla" dedi.
Hicri 4. yılın şevval ayının sonlarında nikâhları kıyıldı. Mü'minlerin annesi olma şerefini elde eden Ümmü Seleme (r.anha) validemize bir oda tahsis edildi. Düğün yemeği verildi. O günkü hatıralarını kendisi şöyle anlatır:
Vefat eden Zeyneb'in odası bana verildi. Odada bir adet çanak, bir adet su testisi, bir el değirmeni, içi hurma lifi ile dolu bir yastık ve bir yatak, bir de çömlek vardı. Çömleğin içinde erimiş yağ, çanaktada arpa bulunuyordu. Arpayı el değirmeninde öğütüp çömlekte bulamaç yaptım. Biraz da yağ koydum. İşte Rasûlüllah'ın düğün yemeği buydu."
Ümmü Seleme (R.anha) annemiz asalet sahibi bir hanımefendi idi. Efendimize karşı hep asîl davranışlar sergiledi. Veda Haccı dâhil yanından hiç ayrılmadı. Pek çok hâdiseye şahit oldu. Fahr-i Kâinat (sav) efendimizin hadislerini iyi zaptetti.
O, birgün Efendimizle birlikte oturuyorken Hz. Fâtıma (R.anha) ile, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (R. anhüm) efendilerimiz geldiler. Beraberce yemek yediler. Bu sırada Ahzab sûresi: 33. Âyet-i celîle nazil oldu. Meâlen: "*Ey ehl-i beyt! Allah sizden kiri günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor*" buyuruldu. Resûl-i Ekrem (sav) hemen, kızını, damadım ve torunlarını hırkasının içine aldı ve: "*Ya Rabbi! Bunlar benim ehl-i beytim ve yakınlarım dır. Onlardan günahları gider ve onları temizle*" buyurdu. Ümmü Seleme annemiz böyle bir fırsatı kaçırmak istemeyerek hemen: "Yâ Rasûlallah! Bende ehl-i beyttenim" dedi. Efendimiz de: "*Evet! İnşaallah*" buyurarak onu taltif etti.
O, hayatını zühd, takva ve ibadetle geçirdi. Hanım sahabeler arasında fıkhı en iyi bilenlerdendi. Bilhassa hanımlarla ilgili meselelerde İslâm fıkhını en iyi bilen sahabeler arasında yer aldı. Hadis ilmine de çok büyük hizmetlerde bulundu. Ümmü Seleme (R.anha), hadis rivayetinde Hz. Aişe (r.anha) annemizden sonra ikinci sırayı aldı. 378 hadis-i şerif rivayet etti. Bunlardan birkaçı şu mealdedir:
"Kocası kendisinden razı olduğu halde ölen kadın Cennete girer."
"Ey kalbleri hâlden hâle döndüren Allah! Kalbimi dinin üzerine sabit kıl."
"Namaz, namaz, namaza devam ediniz. Eliniz altındakilere güçlerinden fazla iş yüklemeyiniz. Kadınlarınız hakkında Allah'tan korkun. Onları, Allah ile muahede ederek aldınız ve Allah adı ile kendinize helâl ettiniz."
Ümmü Seleme (R.anhâ) dirayetli, zeki ve problemlere çözüm üreten bir annemizdi. Efendimize fikren destek verirdi. Hudeybiye antlaşmasından sonra Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz ashabına, kurbanlarını kesip başlarını traş etmelerini emretti. Antlaşma metninden hoşnut olmayan ashab bu emri duymamazlıktan geldi. Kimse yerinden kıpırdamadı. Emrini üç defa tekrarladığı halde kimse bu emre uyma eğilimi göstermedi. Bunun üzerine İki Cihan Güneşi efendimiz Ümmü Seleme (R.anha) annemizin çadırına girdi ve: "Şunları görüyor musun? Onlara emrediyorum da icabet etmiyorlar" diye ashabın kayıtsızlığından bahsetti. Firaset sahibi annemiz Fahr-i Kâinat (sav) efendimize şu hatırlatmada bulundu: "Ya Rasûlallah! Emrini yerine getirmek istiyor musun? O halde dışarı çık, kurbanlık develerini kes ve traşını ol. Ashaba bir şey söyleme!" dedi.
İslâm'da kadınlarla da istişare edilir. "Kadına danış, ama onun dediğinin tersini yap" şeklinde uydurma hadisine rağmen, kadının söyledikleri doğru ise uyulur. Şunu da bilelim ki; mü'min kadın kocasmm hem silah arkadaşı ve hem de danışmanıdır.
Resûl-i Ekrem (sav) efendimiz Ümme Seleme (R.anha)'nın yukarıdaki samimi fikrini benimsedi ve bu zekice tavsiyeye göre hareket etti. Tek başına çadırdan çıktı. Ashabdan hiç birine bir şey söylemeden menâsiki yerine getirdi. Kurbanlık develerini kesti. Traşını oldu. Efendimizin bu şekilde hareket ettiğini gören ashab da hızla yerlerinden kalkıp kurbanlarını kestiler ve traşlarını oldular.
Ne firaset... Ne teslimiyet!.. Ne kadirşinaslık!.. Allah Rasûlü hanımının görüşüne uyuyor. Onun fikrine değer

veriyor. Fakat bütün ashab Annemizin görüşü doğrultusunda menâsiki yerine getiriyor. Hiç bir ashabına bir şey demiyor. Efendimizin peşinden kurbanlarını kesiyor ve traş oluyorlar.. Böylece kalplerdeki skatılık gideriliyor ve ülfet peyda oluyor. Ne ferasetli bir hareket!.,. Allahım bizlere de böyie ferasetli hareketler nasip et!..

Ümmü Seleme (R.anha) bir çok sahabinin erişemediği bâzı ulvî manzaralara da şahit oldu. Bir defasında Resûl-i Ekrem (sav) efendimizin bir kimse ile konuştuğunu gördü. Onu Dıhye (R.a.) sandı. Efendimiz onun Cebrail olduğunu söyledi. Annemiz, vahiy meleğini görmenin sevinciyle Allah'a hamdetti.

Birgün yine Efendimiz, Ümmü Seleme (R.anha)'nın yanında iken Cebrail (a.s) geldi. Fahr-i Kâinat efendimiz annemize: "*Kapıyı üzerimizden kapa. İçeriye kimseyi alma*" buyurdu. Onlar içerdeyken Hz. Hüseyin (R.a.) geldi. İçeri girmek istedi. Ümmü Seleme (R.anha) ona mâni oldu. Fakat Hz. Hüseyin bir fırsatını bulup içeriye daidi ve Rasûlullah'ın kucağına oturdu. İki Cihan Güneşi efendimiz torununu öptü ve sevdi. Cebrail (a.s), onu çok mu seviyorsun? diye sordu. Efendimiz de: "*Evet, çok seviyorum*" buyurdu. Bundan sonra aralarında şöyle bir konuşma geçti:

"İyi ama ümmetin onu şehid edecek"

"Demek onu mü'minler öldürecek?"

Evet!. İstersen onun şehid edileceği yeri de sana haber vereyim" dedi ve Cebrail (a.s.) kısa bir müddet oradan ayrıldı. Kerbelâ'dan getirdiği bir avuç kırmızı ve ıslak toprakla döndü. Resûl-i Ekrem (sav)'in mübarek gözleri yaşardı. Cebrail (a.s.)'in getirdiği toprağı saklaması için Ümmü Seleme annemize verdi.

İki Cihan Güneşi efendimizin dâr-ı bekâ'ya göç eylemesinden sonra Ümmü Seleme (R.anha) annemiz torunların! gördükçe göz yaşı dökerdi. Onlara bir zarar gelmemesi için elinden gelen gayreti gösterirdi. Aradan yıllar geçti. Cebrail'in verdiği haber gerçekleşti. Hz. Hüseyin (R.a.) 61. hicrî yılda Kerbelâda Yezid'in adamları tarafından şehid edildi. O sabah Ümmü Seleme annemizin ağladığı görüldü. Sebebi sorulduğunda şöyle dedi.

"Rüyamda Rasûlüliah (sav)'i gördüm. Başında, saç ve sakalında topraklar vardı. "Ey Allah'ın Rasûlü size böyle ne oldu?" diye sordum. *"Biraz önce Hüseyin'i şehid ettiler"* buyurdu. İşte bu gördüğüm rüyanın tesiriyle ağlıyorum" dedi.

Hz. Hüseyin'in şehadetine sadece insanlar değil, cinler dahi göz yaşı dökmüşlerdi. Ümmü Seleme (R.anha) annemiz Rasûlüllah (sav)'in vefatından sonra cinlerin ağladığını hiç duymamıştı. Birgün onların ağladığını duydu. O zaman anladı ki Hz. Hüseyin şehid edildi.

Ümmü Seleme (R.anhâ) annemiz iki Cihan Güneşi Efendimizin en son vefat eden hanımıdır. 84 yıl gibi bereketli bir ömür sürmüştür. 61 hicrî yılda 667 m. senesinde Medine-i Münevvere'de vefat etti. Bakî kabristanlığına defnedildi. Cenaze namazını Ebû Hüreyre (R.a.) kıldırdı. Cenâb-ı Hak'tan şefaatlerini niyaz ederiz. Amin . [135[135]]

Hz. Ümmü Habibe (R. Anha)

Ebu Süfyan'ın kızı olan Ümmü Habibe'nin ismi Remle'dir. Tarihçilere göre nesebi, Remle binti Ebu Süfyan Sahr b. Harb b. Ümeyye b. Abdi's Şems b. Abdi Menaf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr b. Mâlik el-Ümeviyye el-Kuresiyye'dir.[136[136]] Annesi ise Safıyye binti Ebu'l-As'dır [137[137]] Arap örf ve âdetlerine göre, ilk evliliğinden doğan kizs Habibe'den dolayı "Ümmü Habibe" künyesini almıştı. İlk evliliğini Hz. Peygamberin halası Ümeyme binti Abdu'l-Muttalib'in oğlu Ubeydullah b. Cahş b. Riâb b. Ya'mur el-Esedî ile yapmıştı. [138[138]]

Ümmü Habibe, İslâm gelmeden önce Hanif dinine bağlı idi. İslâm dini gelince, kocası Ubeydullah ile birlikte, onu ilk kabul eden Müslümanlardan olmuştu. Bu yüzden kocası ile müşriklerin ezâ ve baskılarına en çok maruz kalanların başında geliyorlardı. Ubeydullah, bu sıkıntıdan kurtulmak için hanımı Ümmü Habibe ile birlikte ikinci kafile içinde Habeşistan'a hicret etmişti. Dini uğrunda memleketini terk edecek kadar inançlarına bağlı olan Ubeydullah b. Cahş, orada irtidad ederek (İslâm'dan dönme) Hıristiyanlığa girmişti.

Ümmü Habibe, Habeşistan'da kocasında yavaş yavaş meydana gelen değişikliklerin farkında idi. Fakat durumu henüz tam bir açıklık kazanmadığı için bir şey diyemiyordu. Nihayet onun (kocasının) "Önceleri din konusunu uzun uzadıya düşünmüştüm, Hıristiyanlıktan daha hayırlı bir din görmeyip Hristiyan olmuştum. Sonra Muhammed'in dinine girdim ve şimdi tekrar Hıristiyanlığa döndüm" sözleri ile kocasının gerçekten İslâm'dan çıktığın) anladı. Bu sözleri duyan Ümmü Habibe, ona rüyasında kendisini çok kötü bir şekilde gördüğünü anlatmış ise de kocasını tekrar İslâm'a döndüremedi. Buna karşılık Ubeydullah, karısının Hristiyan olması için büyük bir baskı uygulamış, fakat bunda muvaffak olamamıştı. Bu mübarek kadın, her şeye rağmen dininde sebat gösterdi ve sonunda kocasından ayrıldı. [139[139]]

O, Mekke'nin yüksek aristokrat ailesinden birine mensuptu. Bu yüzden de kolay kolay kimse ile evlenmezdi. Bu

---

[135[135]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Refat el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

[136[136]] İbn Sa'd, et-Tabakatu'l-Kübrâ, Beyrut 1960, VIII, 96; İbn Abdi'l-Berr, el-İstlâb Fi Esmai'l Ashab, Mısır, 1939, IV, 269

[137[137]] İbn Abdil-Berr, el-İstiâb, IV, 296; İbn Hacerel-Askalâni, el-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe, Mısır 1939, IV, 298

[138[138]] İbn Hişâm, es-Siretu'n-Nebeviyye, Kahire (Tarihsiz), III, 197; İbn Abdi'l-Berr, ensâbe, IV, 297

[139[139]] Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehrebî, Siyeru A'lami'n-Nubela, Beyrut 1985, II, 22; Ziya Kazıcı, Hz. Muhammed'in Eşleri ve Aile Hayatı, İstanbul, 1991, 295

sebeple yabancı bir diyarda kimsesiz kaldı. Korunmaya muhtaç bir duruma düştü. Babası Ebu Süfyan ise henüz Müslüman olmadığı gibi, Müslümanların da en büyük düşmanı idi. Bu sebeple Ümmü Habibe, babasının yanına da dönemezdi. Hz. Peygamber durumdan haberdar oldu. Onu teselli için Habeşistan'a bir elçi gönderdi. Bu elçinin vazifesine ve Ümmü Habibe'nin Peygamberimizle evlenmesine temas etmeden önce, onun Müslümanlığı kabul edişinden bahsetmemiz gerekir.

Ümmü Habibe'nin hangi yılda Müslüman olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, daha önce de belirtildiği gibi, ilk kocası ile birlikte kabul edenlerdendir. Bu sebeple ilk kadın müslümanlar arasında sayılmaktadır.[140[140]]

Kocası Ubeydullah b. Cahş ile birlikte müşriklerin baskılarına dayanamayarak Habeşistan'a hicret (göç eden) ikinci kafile ile birlikte oraya gitmişlerdi. Fakat, kocasının orada Hristiyanlığı kabul etmesi ve kendisinin ondan ayrılması üzerine büyük sıkıntılara katlanmak zorunda kalmıştı. Kocasının bütün teklif ve ısrarlarına rağmen müslüman olarak kalmıştı. Onun bu durumu, Hz. Peygambere ulaşınca bundan çok memnun oldu. Fakat Ümmü Habibe bu diyarda büyük sıkıntılara düştü. Günlerce devam eden bu sıkıntılı anlarında düşünmekten kendini alamıyordu. Memleketini, ana babasını ve yakınlarını niçin terk etmişti? Bütün bu sıkıntılar ne içindi? Kendisi ile birlikte gelen kocası neden Hristiyan olmuştu? Günlerce kafasını ve benliğini meşgul eden bu sorular karşısında, bir gece rüyasında gördüğü ve kendisine "Ya Ümme'l-Mü'minin" diye hitâb eden sesle kendine gelir gibi olmuştu. Ümmü Habibe, bundan sonrasını ve Hz. Peygamberle olan evliliğini şöyle anlatır:

"Habeşistan'da iken Necaşi'nin elçisi Ebrehe adındaki cariyenin getirdiği haber kadar hayatta hiç bir şey beni heyecanlandırmadı. Ebrehe, Habeşistan Kralı Necaşi'nin kıyafet ve kokuları (parfüm) ile ilgilenen birisi idi. Bir gün benden izin isteyerek konuşmak istediğini bildirdi. Ben de kabul ettim. "Rasulüllah Kral'a seninle evlenmek istediğini bildiren bir mektup yazmış" dedi. Ben de "Allah sana da hayırlı müjdeler versin" dedim. Fakat söylediklerinden emin olmak için bunu ona birkaç tekrarlattım. Nihayet Ebrehe, "Kral nikahını kıymak için bir vekil tayin etmeni istiyor" dedi. Bunun üzerine Saîd b. As'ın oğlu Halid'i çağırdım ve onu kendime vekil tayin ettim. Sevincimden Ebrehe'ye el ve ayaklarımda ne kadar takı varsa hepsini verdim. Söz kesildiğinin ertesi günü Necaşî, Cafer b. Ebu Tâlib'e orada bulunan bütün Müslümanları toplamasını emretti. Toplantıda kısa bir konuşma yaptıktan sonra "Rasûlüllah'ın isteği üzerine Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'yi 400 dinar mehir ile ona nikahladım" dedi. Bu teklif Hz. Ümmü Habibe'nin vekili Halid b. Saîd b. Âs tarafından da kabul edilerek evlenmeleri gerçekleşmiş oldu.[141[141]] Necaşi, mehir olarak tesbit edilen parayı Halid b. Saîd'e teslim ettikten sonra kalkmak üzere olan ashâb-ı kirama "Nikâhtan sonra yemek vermek peygamberin sünnetidir" diyerek düğün yemeği ikram etmişti.[142[142]]

Nikahtan sonra "Ümmü'l Mü'minin" olarak sabahlayan Ümmü Habibe, eline mehir geçtiği zaman kendisine müjdeyi getiren câriye Ebrehe'yi çağırtarak "O gün evinde olanı vermiştim. Başka param yoktu. Şimdi Allah bana bunu ikram etti. Mehrimden elli dinar (veya miskal) al" dedi. Ebrehe, verilen parayı kabul etmediği gibi, Ümmü Habibe'nin daha önce verdiği dört gümüş bilezikle ayak parmaklarındaki gümüş yüzükleri de iade etti. Zira Necaşî, ondan, Ümmü Habibe'den bir şey kabul etmemesini istemişti. O (Necaşî), bununla da yetinmeyerek hanımlarından da ona yardım etmesini istemişti. Ayrıca Necaşî, hanımlarına yanlarındaki bütün güzel kokulardan Hz. Ümmü Habibe'ye göndermelerini emretmişti. Ertesi gün bu parfümleri getiren Ebrehe, Hz. Ümmü Habibe'nin çeyizinin hazırlanmasında kendisine yardımcı oldu.

Hz. Ümmü Habibe (R.anha), Medine'ye geldiğinde Hz. Peygamber'e nikâh merasimini anlatmış ve kendisine hediye edilen güzel kokulan göstermişti. Rasûlüllah bunların kullanılmasını yasaklamadı. Ümmü Habibe, İslâmiyet'i kabul eden câriye Ebrehe'nin selamını da Hz. Peygamber'e iletmişti. [143[143]]

Hicretin yedinci yılında meydana gelen bu olay, Ümmü Habibe'nin dine bağlanışının bir mükafatı idi. Bu evlilik, Ebû Süfyan'm henüz Müslüman olmamakla birlikte Hz. Peygamber'e olan kin ve düşmanlığının azalmasına sebep olmuştu. Zira bu evlilikten sonra Ebû Süfyan'm Hz. Peygamberle müslümanlara karşı yavaş yavaş yumuşadığı görülür.[144[144]]

Gerçekten de Hicretin altıncı senesinde Mekkeli müşriklerle yapılan Hudeybiye Antlaşmasından sonra Medine artık bir devletin başkenti olarak tanmmaya başlandı. Müşriklerle yapılan antlaşma, Müslümanlarm da artık söz sahibi olduklarının ve devlet olarak tanındıklarının bir ifadesi idi. Bundan sonra Hz. Peygamber komşu hükümdarlara elçiler göndermeye başladı. İşte bu elçilerden biri de Amr b. Ümeyye ed-Damrî idi. Amr'ın iki memuriyeti bulunmaktaydı. Bunlardan biri Hz. Peygamberin mektubunu Necaşi'ye teslim etmek, diğeri de Habeşistan'a hicret edip henüz dönmemiş olan Müslümanları istemek ve Ebû Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe'yi Hz. Peygamber'e nikahlamaktı. Rivayete göre bunun için de ayrı bir mektup götürmüştü. Necaşî, Hz. Peygamberdin elçisine hürmet ve saygıda kusur etmedi. Cafer b. Ebî Talib'in huzurunda Müslüman olduğunu bildirdi. [145[145]]

Necaşi, Ümmü Habibe'yi Hz. Peygamber'le evlendirdiği gibi Habeşistan'da bulunan diğer Müslümanları da iki

---

[140[140]] Geniş bilgi için bk. Aynur Uraler, Ümmü Habibe'nin Rivayetleri, Basılmamış Y. Lisans Tezi, İstanbul 1990, 9

[141[141]] İbn Abdi'l-Berr, el-istiâb, IV, 422; İbn Hacer, el-İsâbe, IV, 299; Ayşe Abdurrahman, Terâcim Seyyidât Beyli'n-Nübilve, Kahire t.y., 383-384

[142[142]] İbn Abdi'l-Berr, el-İstiâb, IV, 423; Ahmed b. Abdullah et-Taberî, es-Suntu's-Semin ti Menakib-i Ümmehati'l-Mü'minin Haleb 1928, 97

[143[143]] Ahmet b. Abdullah et-Taberî, es-Simtu's-Semin, 98; Ayşe Abdurrahman, Teracim Seyyidât, 384

[144[144]] Kazıcı, a.g.e., 297

[145[145]] İbnu'l-Esir, Usdü'l-Gâbe fi Marifeti's-Sahabe, Mısır, 1280, V, 457-458

gemiye bindirerek Arabistan tarafına gönderdi. Hz. Peygamber, Hayber Gazasında Ketibe kalesinin fethi ile uğraşırken onlar da geldiler. Peygamber Efendimiz *"Bilmem ki bu iki şeyin hangisi ile sevineyim. Hayber'in fethi ile mi, yoksa Cafer'in gelişi ile mi?"* diye sevincini belirtmişti. Bu arada Hayber'den alınan ganimetlerden Habeşistan muhacirlerine de nisse verildi. 146[146]

Hz. Peygamber'in diğer hanımları bu yeni eşi (kumalarını) iyi bir şekilde karşılamak istediler. Başlangıçta Hz. Aişe onda kendisini kıskandıracak bir şey bulamadı. Zira o, yaş itibarı ile kırkına yaklaşmıştı. Onda Hz. Safıyye'nin büyüleyici tavrı, Hz. Cüveyrİye'nin tatlılığı, Hz. Ümmü Seleme'nin güzelliği ve Hz. Zeyneb'in çekiciliği yoktu. Bunun için Hz. Aişe onu kendi tarafına çekmek istiyordu. Halbuki Ebû Süfyan'ın kızı bunu istemiyordu. 147[147]

Arap örf ve âdetlerine göre, kendisi ile evlenmek istenilen kadın için önce babasına, o yoksa amcasına veya amcasının oğullarına müracaat edilirdi. Ancak, Hz. Peygamber'in Ümmü Habibe ile evlendiği dönemde Ebû Süfyan henüz Müslüman olmadığı için, bu evlilikten haberi olmamıştı. Kızının kendisine danışmadan düşmanı ile evlenmesinden dolayı Ebü Süfyan'm kızması beklenirken aksine onun bir bakıma memnuniyetini ifade ettiği ve Hz. Peygamber için "O reddedilemeyecek bir erkektir" diyerek bu evliliği tasvib ettiği görülür. 148[148]

Hz. Peygamber, Ümmü Habibe için daha önceden bir oda yaptırmıştı ki, bu hücre, diğer hanımlarının hücrelerine göre mescide en uzak olanı idi. Rasûlullah'm emri ile Bilâl, Ümmü Habibe'yi hücresine götürmüştü. Ümmü Habibe, bu yeni evde bir süpürge bulmuş, yanında bulunan köle ile iş bölümü yaparak evi süpürdükten sonra kıl bir yaygı sererek odayı döşemişti. Akşam olup Hz. Peygamber Ümmü Habibe'nin odasına gelince, güzel bir koku hissetmiş ve içinin tefriş edildiğini de gördükten sonra *"Kureyş kadınları etrafı döşeyen, yerleşik kadınlardır. Bedevî ve a'rabî değillerdir"* buyurarak iltifatta bulunmuştu. Bu sözleri ile Hz. Peygamber Ümmü Habibe'nin temizlik ve döşeme zevkini takdir etmişti. 149[149]

Hz. Peygamberin, Ümmü Habibe ile evlenmesi, onun sabrının, cihadının ve çektiği sıkıntıların bir nevi mükafatı idi. Ayrıca bu evlilik fıkhî İslâm hukuku bakımından da bir bir önem taşımaktadır. Zira, Hz. Peygamber'le Ümmü Habibe'nin nikahı, "gıyabî nikah" şeklinde icra edilmiştir. Bu, Allah elçisinin bu sahada da ümmetine örnek olduğunun bir ifadesi idi. Hz. Peygamber'le dört yıl evli kalmış olan Hz. Ümmü Habibe, Rasûlullah'ın vefatından sonra zâhidane bir hayat yaşadı. Onun bu hayatı otuz dört yıl sürdü. O, Peygamberimizin diğer hanımları Ümmehatu'l Mü'minin gibi herkes tarafından saygı ile karşılanırdı. Bu sebeple kardeşi Muaviye'ye halife olduktan sonra "mü'minlerin dayısı" diye hitâb ediliyordu. 150[150]

Ümmü Habibe'nin, İslâm tarihinde ortaya çıkan fitne ateşinden uzak kaldığı ve siyasî olaylara karışmadığı da bilinmektedir. Bununla beraber, dayısının oğlu olan III. Halife Hz. Osman'ın evinin muhasarası esnasında onun evine geldiği, orada bulunan asilerden bir adamın onun başörtüsünü çektiği, Hz. Ümmü Habibe'nin de ona beddua ettiği, bunun da derhal yerine geldiği bildirilmektedir. 151[151]

Ümmü Habibe, Hz. Peygamberin diğer hanımları gibi bir geçim imkanına sahipti. Allah elçisi Hayber gelirinden ona seksen vesk hurma, yirmi vesk arpa vermişti. Ayrıca Hz. Ömer zamanında kurulan divan teşkilâtı, Hz. Aişe hariç olmak üzere Rasûlullah'ın hanımlarına onar bin dirhem vermişti. 152[152]

Ümmü Habibe, kardeşi Muaviye'nin hilâfeti (40-69/661-680) devrinde yetmiş yaşında iken, hicretin kırkdördüncü senesinde Medine'de vefat etti 153[153] Onun vefat tarihi ile ilgili farklı rivayetler bulunuyorsa da bunlar sağlam birer görüş olarak kabul edilememektedir.

Ümmü Habibe'nin, Allah elçisine olan sevgi ve saygısı sadece onun şahsına karşı değil, ona ait olan herhangi bir eşya için de söz konusu idi. İslâm tarihindeki bir olay bu söylediklerimizin güzel bir örneğini ortaya koymaktadır.

Bilindiği gibi, Hudeybiye Antlaşmasının hükümlerinden biri de Kureyş kabilesinin dışında kalan diğer kabilelerin Hz. Peygamber'in veya Kureyş kabilesinin emniyet ve garantisini kabul etmede serbest bırakılmalarıyla ilgiliydi. Buna göre Huzaa kabilesi, Hz. Peygamber'in emniyet ve garantisini kabul ederek onun tarafına geçtiler. Halbuki bu iki kabile arasında eskiden beri düşmanlık vardı. Bu düşmanlık sebebi ile Benî Bekr kabilesi, Kureyş'in de desteği ile hicretin sekizinci senesi Şaban ayında bir gece vakti Benî Huzaa kabilesine hücum etti. Bu baskın esnasında Kureyş'in ileri gelen reisleri Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebû Cehil, Süheyl b. Amr, Hüveytib b. Abdi'l-Uzza gibi kimseler de maiyetleri ile birlikte onlara yardım etmişlerdi. Bu baskında Huzaa kabilesinden 23 kişi öldürülmüştü. Geri kalanlar ise Hareme sığınmışlardı. İslâm tarihindeki bu olay daha sonra Mekke'nin fethi ile sonuçlanacaktır. Olayın Hz. Peygamber'e haber verilmesinden sonra sözlerini tutmadıkları ve antlaşmayı bozdukları için müslümanların hücumlarına uğrayacaklarından korkmaya başlayan Kureyş, Hz. Ümmü Habibe'nin babası Ebû Süfyan'ın antlaşmayı yenilemek ve Hz. Peygamber'den özür dilemek için Medine'ye gitmesini istediler. Ebû Süfyan, pek ümitli olmamakla birlikte çevresinin baskıları sebebiyle

---

146[146] İbn Hişâm, Sire, III, 196
147[147] Ayşe Abdurrahman, Teracim Seyyidât, 385
148[148] İbn Sa'd, ct-Tabakat, VIII, 99; İbn . Abdi'i-Berr, el-İstiâb, IV, 298
149[149] Kaynaklar ve geniş bilgi için bk. Kazıcı a.g.e., 301; Uraler, a.g.e., 20
150[150] ez-Zehebî, Siyer, II, 222
151[151] Bu olay için bk. Kazıcı a.g.e., 302-303
152[152] İbn Sa'd, et-Tabakat, VIII, 100
153[153] İbn Sa'd, et-Tabakat, VIII.100; İbn Abdi'l-Berr, el-İstiâb, IV, 299

Medine'ye geldi. Burada hiç kimseden yüz bulamadı. Kızı ve Rasûlullah'ın hanımı olan Ümmü Habibe'nin evine geldi. Eve girdiği zaman odadaki yatağa oturmak istedi. Tam bu esnada Ümmü Habibe yatağı toplayıp kaldırdı. Her hali ile oturmaya hazırlanmış olan Ebû Süfyan sendeleyerek düşmekten zor kurtuldu. Bunun üzerine Ebu Süfyan, "Kızım, benden sonra sana hiç de iyi olmayan haller olmuş, sana şer bulaşmış" dedi. Daha fazla orada durmayarak çekip gitti.[154[154]]

Ümmü Habibe'nin, Hz. Peygamber'den yaptığı rivayetlerin sayısı 65 rakamı ile ifade edilmekte ise de bunun daha fazla olma ihtimali vardır. Çünkü bu rakam, Bakî b. Mahled'in "el-Müsned"inden tesbit edilmiştir. Bize ulaşmamış olması yanında onun, müsned-musannaf karışımı bir tertibe sahip bulunması, rivayet sayısının olduğundan daha fazla kabul edilmesi için önemli bir âmildir.

Hz. Zeynep Binti Hüzeyme (R.Anha)

Zeynep binti Huzeyme radiyallahu anhüma Rasûlüllah sallallahu aleyhi ve sellem efendimizin ailesine katılan bahtiyarlardan. Cömertliğiyle tanınmış, yoksullara, fakirlere yardım etmesiyle meşhur olmuş merhametli, şefkatli, iyiliksever bir ahlâka sahip gönül zengini mücâhidelerden...

Zeynep binti Huzeyme radıyallahu anhâ annemize "Ümmü'l-Mesâkin yoksulların annesi" denirdi. Bu onun lâkabı olmuştu. Cahiliye devrinde bile böyle tanınırdı. O, Arabistanın en güçlü kabilelerinden olan Amir İbni Sa'sa' kabilesine mensuptu. Kabilesi arasında önemli bir nüfuza sahipti. Onun ilk evliliği Tufeyl İbni Haris ile oldu. Ondan boşanınca Ubeyde İbni Haris ile evlendi. O da Bedir'de şehit edilince Zeynep (r.anhâ) dul kaldı.

Resûl-i Ekrem (s.a) efendimiz hicrî üçüncü yılda İslâm'ı anlatmak için Amir İbni Sa'sa' kabilesine bir gurup tebliğ eri göndermişti. Bunlar hâince pusuya düşürülüp kılıçtan geçirilince bu kabile ile müslümanların arası bozuldu. İki Cihan Güneşi Efendimiz bu büyük ve güçlü kabile ile düşmanlığın devam etmesini istemedi. Aradaki ilişkilerin düzelmesine vesile olacak bir fırsat bekledi. Zeynep binti Huzeyme (r.anhâ) dul kalınca evlenme teklifinde bulundu. Zeynep; amcası Kabîsa İbni Amr el-Hilâli'yi vekil tayin etti. O da dörtyüz dirhem gümüş mihri ile Rasûlüllah (sav) Efendimize nikahladı.

Mü'minlerin annesi olma şerefini elde eden Zeynep binti Huzeyme (R.anhâ) kendine tahsis edilen odasına taşındı. Hz. Hafsa ile odaları yanyana idi. Büyük bir mutluluk içerisinde hayatını devam ettiriyordu. Çok ibadet yapar, çokça sadaka verirdi. Bu mesut hayat dünyada üç-dört ay veya sekiz ay kadar ancak sürdü. 626 m. senede otuz yaşlarında iken âhirete göç etti. Cenaze namazını bizzat Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz kıldırdı. Bakî kabristanına defnedildi. Rabbimiz şefaatlerine nail eylesin. [155[155]]

Hz. Zeynep Binti Cahş (R.Anha)

Zeynep binti Cahş (R.anha) Rasûlüllah (sav) Efendimizin diğer bir hanımı... İslâmiyeti ilk kabul eden hanım sahâbîlerden... Efendimizin hala kızı... ibadete düşkün oluşu ve cömertliğiyle meşhur... Fakirlerin, gariblerin annesi diye anılan takva erlerinden... Kendi el emeği ile geçinen, dikiş, nakış ve el işi yaparak kazandığı paraları fakirlere intak eden sehâvet sahibi bir mücâhide... Nikâhını Allahû Teâlâ'nın kıydığı bir bahtiyar... Fahr-i Kâinat (sav) Efendimizin ahirete göç eylemesinden sonra kendisine ilk kavuşan annemiz...

O, bi'setten yirmi sene önce Mekke'de doğdu. İlk iman edenlerden oldu. Asıl adı Berre idi. Resûl-i Ekrem (sav) onu Zeynep olarak değiştirdi. Babası Beni Esad kabilesinden Burre olup annesi de Rasûlüllah'ın halası Ümeyye binti Abdülmuttalib'dir. Abdullah İbni Cahş (R.a)'ın kızkardeşidir.

O, ilk hicret edenler arasında yer alarak Mekke'den Medine'ye hicret etti. İlk muhacirlerden oldu. Bekârdı. Fahr-i Kâinat (sav) Efendimiz onu evlâtlığı Zeyd İbni Harise (R.a) ile evlendirmeyi düşündü. Cahiîiye devrinin yanlış âdetlerinden birisini daha yıkmak istedi. Kölelerin aşağılanmasını ortadan kaldırmak ve İslâmiyetin insanları eşit saydığını göstermek üzere Zeyneb'e dünürcü olarak gitti.

Zeynep ve kardeşleri bu işi uygun görmediler. Hür bir kadının, azatlı biriyle evlenmesi o günki örfe göre imkân dahilinde değildi. Bunu içlerine sindiremediler. Hatta Zeynep tavrını şu ifadeleriyle ortaya koydu: "Ya Rasûlallah! Ben senin halanın kızıyım. Ona varmaya razı değilim. Ben Kureyşliyim." dedi. Bunun üzerine Allahû Teâlâ Ahzab sûresinden 36. âyet-i kerîmeyi nazil buyurdu. Meâlen:

"Allah ve Rasûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur."

Zeynep binti Cahş (R.anha) tekrar Rasûlüllah (sav)'e sordu:

"Yâ Rasûlallah sen, Zeyd ile evlenmemi istiyor musun?" dedi. Efendimiz de:

"Evet!" buyurdu. Bunun üzerine o:

"Rasûlullah'a âsî olamam" dedi ve kabul etti.

Fakat Hz. Zeyd ile Hz. Zeynep arasında samimi bir sevgi ve sıcak bir anlayış hâkim olamadı. Evlilik onlara rahat

---

154[154] İbn Hişâm, Sire, IV, 7

155[155] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hilyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref'at el- Başa, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter:Bedreddin Çetiner, İst/19823

getirmedi. Geçimsizlikleri arttı. Bu beraberliğin uzun ömürlü olamıyacağını sezen Zeyd İbni Harise (R.a) durumu Fahr-i Kâinat (sav)'e açma zaruretini duydu ve Efendimize gelerek:
"Ya Rasûlallah! Ben ailemden ayrılmak istiyorum." dedi. İki Cihan Güneşi Efendimiz bu söze üzüldü. Kendisinin sebeb olduğu bir ailenin, dağılmasına gönlü razı olmadı. Fahr-i Kâinat (sav) Efendimiz ona:
"Eşini tut, boşama. Allah'tan kork!.." buyurdu.
İki Cihan Güneşi Efendimiz bu ailenin devam etmesi için gayret ediyordu. Fakat gönüller bir defa soğumuştu. Ülfet edebilmek, tahammül gösterebilmek bir hayli zorlaşmıştı. Buna rağmen aile olarak beraberlikleri bir sene devam etti. Geçimsizlikleri son haddine vardı. Bu birlikteliğe tahammülü kalmayan Zeyd (R.a) nikah akdini bozmak zorunda kaldı. Zeynep (R.anhâ)'yı boşadı.
Resûl-i Ekrem (sav) bu hadiseye çok üzüldü. Ancak cahiliye âdetleri toplumu kara bulutlar gibi sarmıştı. Bir kimse evlâtlığının hanımı ile evlenemezdi. Allah Teâlâ bu yanlış anlayışların, bâtıl âdetlerin kalkmasını murad etti. Çok geçmeden vahyini indirdi. Ahzab sûresinin; 4 ve 5. âyetleriyle bu konuyu açıklığa kavuşturdu. Şöyle ki: Meâlen:
"*Evlâtlıklarınızı öz oğullarınız gibi tanımadı. Bu, sizin ağı-zlarınızdaki lâfınızdır. Allah, hakkı söyler ve O, doğru, yolu gösterir. Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin. Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yoktur. Fakat kalblerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır. Allah bağışlayandır, esirgeyendir."*
Bu âyetler nazil olunca azâd edilmiş köleler ve evlâtlıklar, öz babalarının adıyla anılmaya başlandı. Öz babası bilinmeyenler de eski efendilerinin dostu ve din kardeşi oldular.
Aradan bir zaman geçti.
Daha sonra da ayet, bu konudaki endişeleri izale eden hükmü bildirdi. Allah Teâlâ Ahzab suresi: 37-40. âyetlerini inzal buyurdu. Meâlen:
"(Rasülüm!) Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: Eşini yanında tut, Allah'tan kork! diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana lâyık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikahladık ki evlâtlıkları kanlarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir." Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur. AHah her şeyi hakkıyla bilendir."
Hz. Âişe (r.anhâ) annemiz bu âyetleri duyduğu zaman: "İşlerin en büyüğü en faziletlisi ona nasib olmuş ve Allah onu gökte Rasulüne nikahlamıştır. Zeynep, bize karşı bununla iftihar edecek, öğünecektir." dedi.
Zeynep binti Cahş ile iki Cihan Güneşi Efendimiz, hicretin beşinci senesinde evlendi. O sırada Zeynep (R.anhâ) annemiz 35 yaşlarında idi. Mükellef bir düğün ziyafeti verildi. Enes bii Mâlik (r.a)'in annesi Ümmü Süleym (r.anhâ) o gün Medine hurmasını yağ ile karıştırarak özel bir yemek yaptı. "Hays" adı verilen bu yemeği Enes ile birlikte Efendimize gönderdi. Yemek iki kişiye zor yeterdi. Ama Allah dilerse bir orduya yetirirdi.
Enes o zamana kadar hiç görmediği bir manzara ile karşılaştı. İki Cihan Güneşi Efendimiz ona: "Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi çağır" dedi. O hayretler içerisinde gitti çağırdı. Efendimiz tekrar Enes'e: *"Mescidde kim varsa, yolda kimi görürsen davet et!"* buyurdu. Enes büsbütün şaşırdı. Bu kadar yemek kime yetecek diye kendi kendine alıp verdi? Ama emre uyarak dışarı çıktı. Kimi gördü ise düğün yemeğine çağırdı. Ulaşılabilen ashabın hepsi grup grup gelmeye başladı. Habib-i Kibriya (sav) efendimiz yemek kabını ortaya koydu. Bereketlenmesi için duâ etti ve: *"Onar onar sofraya otursunlar ve herkes önünden yesin,"* buyurdular. Çağırılan herkes o yemekten doyasıya yedi. Enes (R.a) diyor ki:
Yedikçe kaptaki yemek çoğalıyordu. Adetâ alttan kaynıyordu. Davetlilerin hepsi yedi ve doydu. Getirdiğim yemek aynen ortada idi." Resûl-i Ekrem (sav) bana:
"Yâ Enes! tabağı kaldır." buyurdu. Tabağı zevcesinin yanına koydum ve annemin yanma döndüm. Gördüklerimi hayretler içerisinde anneme anlattım. Annem bana "Hayret etme. Cenâb-ı Hak o yemekten bütün Medinelilerin yemesini dilemiş olsaydı, hepsi de yer ve doyardı." diyerek bunun bir mucize olduğunu söyledi.
Ne iman!. Ne muhabbet!. Ne ülfet!. Ne teslimiyet!.Ey yüceler yücesi Allahım böyle bir iman, muhabbet, ülfet ve kaynaşmayı bizlere de nasib et!... Amin. Zeynep (r.anhâ) annemizin düğün ziyafeti tesettür ayetlerinin nüzulüne de vesile oldu. Davetliler yemekten sonra kalkıp gitmişti. Üç kişi vardi ki, onlar oturmuş çene çalıyorlardı. İki Cihan Güneşi Efendimiz onların kalkıp gitmesi için odaya girip çıkıyordu. Fakat onlar bu hareketten anlamıyorlardı. Efendimiz (s.a) annelerimizin odalarını ayrı ayrı dolaştı geldi yine onlar konuşuyordu. Can sıkıcı bu hadise üzerine Allah Teâlâ Ahzab Sûresi: 53. ayet-i celileyi nazil buyurdu. Meâlen:
"Ey iman edenler! Peygamberin evlerine yemeğe davet olunmadan vaktine de bakmadan girmeyin. Ancak davet edildiğiniz zaman girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamberi üzmekte, fakat o (size bunu söylemekten) utanmaktadır. Ama, Allah hakkı söylemekten çekinmez. Peygamberin hanımlarından birşey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır. Sizin Allah'ın Resulünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikahlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük bir günahtır."
O günden itibaren Resûl-i Ekrem (sav) Efendimizin aileleri, mü'minlerin anneleri, perde arkasına çekildiler.

Kıyamete kadar gelecek islâm hanımefendilerine örnek teşkil ettiler. İnsanlık haysiyet ve şerefini böyle muhafaza ettiler. İffet timsâli nezih bir hayat sürdüler. Gözler ve gönüller İslâm'ın bu güzellikleriyle huzur ve sükûn buldu. İnsanlık bu ölçülerle mutlu oldu. İnsan kıymeti ancak bu şekilde bilindi. İnsan insanlığının şerefine erdi.
Zeynep binti Cahş (R.anhâ) annemiz ibâdete düşkün, takva sahibiydi. Çokça nafile namaz kılar, nafile oruç tutardı. Resûl-i Ekrem (sav) Efendimiz bir gün mescitte iki direk arasında bağlı bîr ip gördü. "Bu ip nedir?" diye sordu. Ashâb-ı Kiram da: "Zeynep annemizin" dediler. Namazda ayakta durmaktan yorulunca bu ipe tutunur diye ilâve ettiler. Fahr-i Kâinat (sav) Efendimiz bu hareketten pek hoşlanmadı. Bunun üzerine:
"İbadette böyle güçlüğe girilmez. Bu ipi çözünüz. Sizler zinde oldukça ayakta kılın." buyurdular.
O, vefakâr bir hanımefendiydi. Hakkı teslim ederdi. Dürüstlükten ayrılmazdı. Birgün, münafıklar Hz. Aişe annemize iftira atmışlardı. İki Cihan Güneşi Efendimiz bu konuda Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (R.anhüm)'ün fikirlerini sordu. Bu arada Zeynep (R.anhâ) annemizin de görüşünü almak istedi. Bunun üzerine Zeynep annemiz bütün insanlığa örnek olacak şu cevabı verdi:
"Ya Rasûlallah! Ben işitmediğimi işittim demekten, görmediğimi gördüm demekten kendimi korurum. Onun hakkında vallahi hayırdan başka bir şey bilmiyorum." dedi.
Bu cevap hem Habib-i Ekrem (sav) Efendimizi hem de Hz. Âişe (r.anhâ) annemizi çok sevindirdi.
Zeynep binti Cahş (r.anhâ) annemizin en bariz vasıflarından biri de cömertliği idi. O, dünya malına önem vermezdi. Kendi el emeği ile geçinirdi. Dikiş ve el işi yapardı. Deri tabaklar onları diker ve deri eşyalar üretip satardı. Elde ettiği kazancı Allah yolunda fakir ve yoksullara dağıtırdı. Ömrü boyunca sehavet üzere yaşadı. İnfak etmek onun için büyük bir zevkti. Hz. Âişe (R.anhâ) onun cömertliği hakkında şöyle der:
"Ben, dini yaşama konusunda Zeynep'ten daha hayırlı, ondan daha çok Allah'tan korkan, ondan daha doğru sözlü, akraba hakkını ondan daha çok gözeten, Allah'ın rızâsını kazanabilmek için fakirlere ondan daha çok sadaka veren bir kadın görmedim."
Yine onun cömertliğini ortaya koyan bir örnek de şudur:
Hz. Ömer (R.a) sahabelere hazineden maaş bağlamıştı. Zeynep annemize de bağladığı maaşı gönderdi. Zeynep annemiz bu kadar çok parayı görünce şaşırdı ve:
"Allah Ömer'i affetsin. Diğer kardeşlerimin hisseleri de bunun içinde mi?" diye sordu. Parayı getirenler:
"Hayır! Bunların hepsi senindir." dediler. Bunun üzerine o:
"Sübhanallah!" diyerek örtüsü ile yüzünü kapadı ve hizmetçisine:
"Elini sok, o paradan bir avuç al, falan oğullarına götür. Bir avuç al, fılan'a ver." diyerek akrabasına ve kimsesizlere dağıttı. Örtünün altında avuçlayacak bir şey kalmadı. Hizmetçisi:
"Ey mü'minlerin annesi! Allah sizi affetsin. Bunda bizim de payımız var." dedi. Bu söz üzerine Zeynep annemiz örtünün altında kalanlar da senin olsun dedi ve gelen paranın hepsini dağıttı. Hz. Ömer (R.a) annemizin bu davranışından haberdar olunca bin dirhem getirdi. Onun kapısında durdu, selâm verdi ve:
"Gönderdiğim parayı dağıttığını duydum. Bari bunları elinde tut." dedi. Zeynep (R.anhâ) o parayı da ihtiyaç sahiplerine dağıttı. Üstelik ellerini açtı ve bütün samimiyetiyle şöyle dua etti.
"Allahım! bundan sonra beni Ömer'in ihsanını almaya eriştirme. Çünkü bu dünya malı bir fitnedir." dedi.
Kanaat ve cömertlik büyük bir hazine idi. Fakiri, yoksulu sevindirmek iki Cihan Saadetini elde etmekti. Vermek, infak etmek dağıtmak onun en büyük zevkiydi.
Bu yüce hasletlerinden dolayı o, Fahr-i Kâinat (sav) Efendimize vefatından sonra ilk kavuşan annemiz oldu, "Bana en önce kavuşacak olanınız kolu uzun olamnızdir." hikmetli sözünün muhatabı olarak anıldı. Kolu uzun olmak cömertlikten kinaye olarak, söylenmişti.
Zeynep binti Cahş (R.anhâ) validemizin yapmış olduğu samimi duası Allah katında kabul buyuruldu ve hicrî 20 yılında 53 yaşında iken Medine'de vefat etti. Bir daha maaş alamadı. Cenaze namazını Hz. Ömer (R.a) kıldırdı. Cennetü'l-Bakî kabristanlığına defnedildi. Cenâb-ı Hak şefaatlerine nail eylesin. Amin. [156[156]]

Değerlendirme Çalışmaları

Hz. Âmine Binti Vehb (R.anha)'nın hayatı hakkında biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Fâtıma (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz?
Hz. Fâtıma Binti Esed (R.anha)'ın hayatı ve fıkhıhakkmda ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Halime Hatun (R..anha)'m hayatıhakkında biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Safiyye Binti Abdülmuttalib (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ümm-i Eymen (R.anha)'in hayatı ve fıkhıhakkmda ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ümm-i Hâni (R.anha)'ın hayatı ve fıkhıhakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ümm-i Hiram (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ümm-i Şerik (R.anha)'ın hayatı ve fıkhıhakkında ne biliyorsunuz?

[156[156]] Siyeru A'lamu'n Nubelâ/Zehebî; Sireti İbn-i Hişam; Hayatü's Sahâbe/M. Yusuf Kândehlevî; Hüyetü'l Evliya; El-İsabe Fi temyizi Sahâbe/İbn-i Hacerü'l Askalani; Suverun Min Hayatü's Sahâbe/Abdurrahman Ref at el-Başâ, Beyrut/ty; Meşhur Kadınlar/Mehmed Zihni Efendi/Ter: Bedreddin Çetiner, İst/19823

Hz.Ümm-i Ümare Nesibe Hatun (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Hatice (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz?
Hz. Aişe (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Cüveyriyye Binti Haris (R.anha)'m hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Hafsa (R.anha)'ın hayatı ve fıkhıhakkmda ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Meymune Binti Haris (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Reyhane (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Rumeysa Binti Milhan (R.anha)'ın hayatı ve fikhıhakkmda ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Safıyye (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Şevde Binti Zem'a (R.anha)'ın hayatı ve fıkhıhakkmda ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Sümeyye Binti Habbat (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ümmü Seleme (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Ümmü Habibe (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Zeynep Binti Huzeyme (R.anha)'ın hayatı ve fıkhıhakkmda ne biliyorsunuz? Anlatınız.
Hz. Zeynep Binti Cahş (R.anha)'ın hayatı ve fıkhı hakkında ne biliyorsunuz? Anlatınız.
İslamın ilk şehidi ve şehidesi bir karı-kocadır. Kimdir bu İslâmın ilk kadın ve erkek şehitleri?
Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Fatıma (r.anha)'nın küçük oğlu, İsiâm tarihinin Kerbela şehidi diye andığı, kendi neslinden gelenlere "Seyyit" denilen, Rasûlüllah (sav)'in torunu kimdir?
En çok hadis rivayet eden sahabedir. Peygamber Efendimiz (sav) ona kedileri çok sevdiği için kedilerin babası ismini verdiği 5374 hadis rivayet eden sahabe kimdir?

Netice

"Fıkhu's Sahabe" adlı eserimizin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Bu eserin sonunda gördük ki; Ashâb-ı Kiram, Rasûlüllah (sav)'in vahiy Eğitiminden geçirdiği ve Allah'ın ayetleriyle tezkiye edip denetlediği örnek ve önder bir nesildir. Rasûlüllah (sav), asırların ve nesillerin insan güzelleri olan bu mübarek nesli; Müşrik bir devlette, müşriki kadroların işkence ve baskılarına rağmen insanlık alemine armağan etti.
Mekke döneminde Hz. Muhammed (sav) İslâm'ı müşriklere anlatırken onları, sürekli olarak Allah'ın varlığı ve vahdaniyetini esas aian bir düşünüş ve yaşayış tarzına davet ediyordu. Rasûlüllah müşriklere vahyi götürürken günlük hayatta kullandıkları kelimelere yeni tanımlar gelirmiş oluyordu. O, getirdiği yepyeni bir inanç sistemi ile insanın dünyaya geliş amacını içinde bulunulan durumların değerini, zillete düşmelerinin nedenlerini açıklayarak Mekke câhiliye toplumu içerisinde alışılmamış bir hayat tarzına işaret ediyor ve onlara bu fıtri inanç ve yaşama şeklini öğreterek ortaya yeni bir kimliğe sahip insan tipi çıkarıyordu.
Rasûlüllah'ın mesajı müşrikleri, ırk ve kabile taassubunun zirvede olduğa ve insanların gurur ve kibirle dolup taştıkları bir ortam olan Mekke'de insan ve imana her şeyin üstünde değer veren merhametli, şefkatli, alçakgönüllü, bir kimliğe sahip İnsana dönüştürüyordu. Zalim ve despot Kureyş'in ileri gelen yönetici sınıfı artık yufka yürekli, ferasetli, insaflı, acıma hissi ile hareket eden, insanların yardımına koşan, din kardeşinin ayağına bir diken batacak olsa içi sızlayan ve kendisini kardeşinin ayrılmaz bir parçası olarak gören yepyeni bir nesle dönüşüp "Ashâb-ı Kirâm"ı tarih sahnesine çıkarıyordu.
Mekke'de Darü'l Erkam'da yetişen bu yeni nesil; Kur'an nesliydi.
Onlar; Kur'an mantığını kavramış, insan, tabiat, tarih ve hayat karşısında kendini vahiyle konumlamış yeni bir kimliğe sahib, Allah'a itaat eden, Hz. Peygamber'e bağlı bir nesildi. Mekke şirk ortamında bu mü'min nesil bütün düşünüş ve davranış kalıplarını kırarak her bir olgu, durum ve hadiseyi vahyin kendilerine kazandırdığı bakış açısıyla tanımlayıp yorumluyorlar ve vahiyle ortaya konuian kavram sistemini düşünce ve hayatlarında hâkim kılıyorlardı. Hayat yeni baştan İslâm'a göre düzenleniyordu
Bu nesil İslâm'ı diğer insanlara anlatmak ve tebliğ görevini yerine getirmek için can atıyor, tebliğin en güzelini ve en uygun şeklini biliyordu. Zira önderleri Hz. Peygamber (sav) idi. Akabe bey'atlerinden sonra Medine'ye öğretmen olarak özellikle Mus'ab b. Umeyr'in gönderilmesine karar verilmesi apayrı bir anlam ifade ediyordu. Mus'ab, Medine'ye gönderildiği zaman müslümanlar arasında Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Hamza, Abdullah b. Mes'ud gibi kabiliyetli, olgun, güçlü ve tecrübeli kimseler vardı. Ama Hz. Peygamber (sav) bunların yerine Mus'ab'ı görevlendiriyordu. Çünkü o; soğukkanlı, güzel konuşan, tatlı dilli, ikna kabiliyeti olan bir sahâbiydi. Ayrıca o Kur'an'a son derece vakıftı. Bütün bunların yanında Mus'ab son derece güzei yüzlü idi. Mütebessim çehreti, yumuşak ve tatlı dilli, güzel konuşan, Kur'an ile İslâm'ı anlatan Mus'ab, Yesrib (Medine)'de İslâm'ı tebliğ edip bir yıl sonra Mekke'ye Hz. Peygamber'in huzuruna döndüğünde şu raporu veriyordu :
"Medine'de İslâm'ın konuşulmadığı bir ev kalmadı." İslâm, Mus'ab'ın etkileyici kişiliğinde müşahhaslaşmış, ayrıca yerleşik anlayışı sarsmış, dünyada hüküm süren geleneksel tanımlan altüst etmişti. İslâm insanları yeni bir anlayışa götürüyordu. Sahabe nesli İslâm'ı Kur'an ile, Tabiin nesli Kur'an ve Sünnet'le diğer kitlelere götürdüler. Sonraki nesiller de Rasûlullah'ı, Ashabı'nı, onların birbirlerine karşı olan bağlılık ve saygınlıklarını, muhabbetlerini, kardeşliklerini, fedakârlıklarını anlatıp insanları cezbettiler. Örnek insanlardan oluşan bu birim toplumda İslâm'a giren herkese Kur'an ve Sünnet'teki hayat tarzını anlaşılabilir kılıyordu. Bu güzel nesîe bakan

herkes onların zihniyetine ve Kur'an'm rehberliğindeki yaşayışlarına hayran kalarak müslüman oluyordu. 157[157]
Ahmed Ağrrakça hocanın, "Sahabe nesli İslâm'ı Kur'an ile, Tabiin nesli Kur'an ve Sünnet'le diğer kitlelere götürdüler" tesbitine katılmıyoruz. Bu yanlış bir tesbittir. Çünkü sahabeler, Rasûlüllah (sav)'in kendilerine okuduğu ayetleri Rasûlüllah (sav)'in örnekliğinde ve önderliğinde hayata dönüştürüyorlardı. "İttibau's Sünne/sünnete ittiba etmek", sahabenin vazgeçilmezidir. Tabiûn nesli de sünneti Ashâb-ı Kirâm'dan öğrenmiştir. Şunu bilelim ki; sahabenin fıkhının kaynağını sadece Kur'an oluşturmuyordu. Sünnet'te sahabenin fıkhının kaynağıydı. Dolayısıyla Sahabe de İslâm'ı Kur'an ve sünnet ile kitlelere götürdü. Tabiûn nesli ise, İslâm'ı Kur'an, Sünnet ve Sahabe icmaı ile götürdüler. Sahabenin Allah'ın dinini anlamada, uygulamada ve insanlara ulaştırmada baş vurduğu kaynakları doğru tesbit etmezseniz, sahabenin fıkhını doğru öğrenemezsiniz. Sahabenin fıkhını doğru öğrenemezseniz, sahabeyi gündeme taşıyamazsınız.
İslâm ümmeti Ashâb-ı Kirâm'sız olmaz. Tâ Tabiûn döneminden bu yana İslâm ümmeti peyderpey Ashâb-ı Kirâm'dan uzak düştü. Sahâbe'den sonra ikinci hayırlı nesil Tabiûn neslidir. Bakınız Tabiûn neslinden Hasan-ı Basrî (Rh.a.) bu hususta şöyle diyor: "Eğer siz Sahâbe-i Kirâm'i görseydiniz; bunlar divane derdiniz, fakat onlar da sizin en hayırlılarınızı görselerdi; bunlar için nasib yoktur ve en şerlileriniz için de bunlar hesap gününe iman etmemişlerdir, derlerdi. 158[158] Demek ki, İslam ümmeti için Ashâb-ı Kiram bir rahmet aynasıdır. İslâm ümmeti bu aynaya bakarak itikadı ve amelî hayatını düzeltir.
Bugün ilmî ve tarihî açıdan "sahabe" olma imkânı yoktur. Ancak sahabe yaşayışını gerçekleştirme imkânı vardır. Nitekim Rasûlüllah (sav)'in sahâbilerini görme imkânı bulamamış ilk Müslüman neslinin önde gelen hadis alimlerinden Abdullah İbnü'l Mübarek (Rh.a.) 159[159] hakkında "Peygamber görmemiş sahabe " tabiri kullanılmıştır. Büyük hadis alimi Süfyan b. Uyeyne (Rh.a.) 160[160] şunları söylüyor: "Sahabelerin durumlarını ve Abdullah İbnu'l-Mübârek'in durumunu inceledim. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ile sohbette bulunup onun maiyetinde/emrinde cihad etmiş olmaları dışında Abdullah'dan daha üstün bir yönlerini göremedim. 161[161]
Ulemadan Zehebi (Rh.a.)'in tesbit ettiğine göre; Abdullah İbnü'l Mübârek'in, genellikle yalnızlığı tercih ettiği, böyle yaşamaktan sıkılıp sıkılmadığı sorulduğunda ise, Rasûlüllah (sav)'in hadisleriyle meşguliyetini kastederek, "Nebî sallallahu aleyhi ve selem ve ashâbıyla birlikte olduğum halde ben nasıl usanır ve yalnızhk çekerim?" diye cevap vermiştir. 162[162]
Rasûlüllah (sav)'ın eğitiminden geçmiş sahabelerin kimlik ve kişilikleri, yaşayışları, dünyaya bakışları, örneklikleri, kıvam ve nitelikleri, model olmaları hiç kuşkusuz, zaman ve zemin farklılığına bakılmaksızın tüm Müslüman nesiller ve toplumlar için vazgeçilmezdir.
Sahabe, İslâm ümmetinin aynasıdır. İslâm ümmeti kendini düzeltmek istiyorsa sahabe aynasına bakmalıdır!

Genel Değerlendirme Çalışmaları

Kur'an'ı Kerim açıktan Mekkelilere hiç okunmamıştı. Peygamberimiz (sav)'in teklifini kabul eden sahabe olup hiç korkmadan ve çekinmeden Kabe'nin yanına vararak Kur'an'ı Azimüşşan'ın Rahman suresini slogan atarcasına Mekkeli müşriklere okuyan ve Bedir savaşında İslam düşmanı Ebu Cehli öldüren sahabe kimdir?
Uhut savaşında diğer şehitlerden ayrı bir özelliğe sahip olan, evlendiği gece cihada katılıp cünüp olarak şehit olan, Peygamber Efendimiz (sav)'in ifadesiyle: "Gasilül melaike" meleklerin yıkadığı şehit diye adlandırılan, şehitlerin omuzlarında olduğu anlatılan bu şehit kimdir?
Müşrikken Uhut savaşında İslâm ordusunun okçular kısmındaki boşluğundan faydalanıp İslâm ordusunu zor durumda bırakan, müslüman olduktan sonra Mute savaşında kazandığı başarı ile Peygamberimiz (s.a.v.)'in kendisine: "O Allah (c.c.)'ın kılıçlarından bir kılıçtır" dediği ömrünü harp meydanlarında geçiren Allah'ın kılıcı (seyfullah) lakabını taşıyan bir sahabedir. Vücudunda kılıç değmedik yer kalmayan, fakat şehitlik nasip olmayan bu komutan sahabe kimdir?
İslâm tarihinin kendisine şehitlerin efendisi dediği, Esedullar? (Allah'ın Aslanı) lakaplı Peygamber Efendimiz (sav)'ın amcası olan, uhut savaşında Hindin emri ile Vahşi isimli bir kölenin attığı mızrakla şehit olan karnı yarılıp kalbi çıkarılan büyük sahabe kimdir?
Annesi Hz. Fatıma (r.anha), babası Hz. Ali (R.a.) olan Peygamber Efendimiz (sav)'in sevgili torunudur. Kendisinin 6 aylık halifelik döneminden sonra halifelik sona erip bu zamandan sonra halifelik adına saltanat başlamıştır. Peygamber Efendimiz (sav)'in bu sevgili torununun ismini söyleyiniz?
Peygamber Efendimiz (sav)'in ilk eşi ve onun 7 çocuğu olan (Kasım, Tahir, Tayyip, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma) isimlerindeki evlatlarının annesidir.
İslâm ümmetinin kadınların hayırlısı olarak bildirdiği ilk zevcesinin ismi nedir?
Müslümanların gizli ibadet ettikleri dönemde arkadaşları ile birlikte Mekke dışına ibadet etmek için giden, ibadet

157[157] Şamil lsiam Ansklopedisi/ Prof. Dr. Ahmet Ağırakça, C: I, Sh:9-10, İst/2000
158[158] Hilyetü'l Evliya ve Tabakatü'l Esfiya/Ebû Nuaym el- İsfehanî, C:2, Sh:134, Kahire/1375
159[159] v. 181/797
160[160] v.748/1347
161[161] Siyeru a'lâmi'n-nübelâ/Zehebi, VIII, 390
162[162] Siyeru a'lâmi'n-nübelâ/Zehebi, VIII, 390

etmeleri müşrikler tarafından rahatsız edilince bir deve kemiğini alarak müşriklerin birinin kafasına vurarak İslâm'da ilk kan döken sahabe olmuştur. Aynı zamanda düşmana savaşta iik oku atan sahabe unvanını taşıyan ve cennetle müjdelenen kimdir?
Aslen İranlı olan ve çileyi tatmış olan sahabedir. Mecusi (ateşe tapan) bir ailenin çocuğu olup ailesinin inancı kendisini tatmin etmedi ve Hıristiyanlığı duyunca Hıristiyan olup yıllarca bir papaza hizmet etti. O dinde onu tatmin etmedi ve Allah Resulü (sav)'ı duydu. İslâm'ı kabul etmek için Mekke'ye doğru gelirken onu yol arkadaşları köle diye bir Medineli yahudiye sattılar. Peygamber Efendimiz (sav)'in hicretinde Medine'ye geldiğini hurma dalında iken duyunca heyecandan düştü. İyileşince gidip müslüman oldu ve onu müslümanlar kölelikten kurtarmak için aralarında 300 hurma ağacı yetiştirip yahudiye vermek için anlaştılar. Yahudi bu hali görünce hidayete erdi ve müslüman oldu. Böylece o kölelikten, yahudi dininden, hurmalıkta yahudinin olmaktan kurtuldu. Hendek savaşı öncesinde istişare yapılırken Hendek kazılması fikrini ortaya1 atan ve fikri kabul edilmiş olan büyük sahabe kimdir?
Ensardan olup küçük yaşta Kur'an'ı Kerim'i ezberledi. Hz. Peygamber(sav)'in vahiy kâtipliğini yaptı. Rasûlüllah (sav)'in emri ile Süryani ve İbrani dillerini öğrendi. Hz. Peygamber (sav)'in mektuplarını yazdı ve tercümanlığını yaptı. Hz. Ebu Bekir döneminde Kur'an ayetlerinin "Mushaf haline toplanışında çalışan heyetin başı da olan bu sahabe kimdir?
İslâm tarihinde okçuların emiri (komutanı) adıyla meşhur olan sahabe kimdir?
Uhut savaşında vücudu kanlar içinde kaldığı halde Peygamberimiz (sav)'i korumak için çarpışıp kahramanlık gösteren kadın sahabe kimdir?
Yaşı yirmiyi geçmediği halde, aralarında büyük sahabelerinde bulunduğu, Bizanslılara karşı savaşacak İslam ordusuna Rasûlüllah (sav) tarafından komutan atanan sahabe kimdir?
Hicretin 49. Senesinde, içlerinde İbni Abbas, İbni Ömer, İbni Zübeyr ve Ebu Eyyub El Ensari (R.a.)'nin de bulunduğu İslam ordusu İstanbul'u kuşatmıştı.Bu güzide ordunun komutanlığım yapan sahabe kimdir?
Savaşa katılmadıkları için haklarında ayet inen üç sahabe vardı ki bunlarla Peygamber Efendimiz (sav) ve ashabı konuşmamış, selamlarını almamış ve selam vermemişlerdi. Ne zaman ki pişmanlıklarını tövbe ile Allah (c.c.)'a kabul ettirmişler ve o zaman Efendimiz (sav) ve ashabı Allah (c.c.)'m izni ile konuşmuşlardı. Haklannda ayet inen bu üç sahabe hangileridir?
Hz. Bilali Habeşi'ye kızgın çöller üzerinde dininden döndürmek için taşlarla işkence yapan kâfir kimdi ve bu kâfirin akıbeti ne oldu?
Annesi, Rasûlüllah (sav)'i korumak için silah kuşanan ilk kadın, babası akabede bey'at eden yetmiş kişiden biri, kardeşi Uhut'ta kendini Hz. Peygamber (sav) için feda edenlerden, Necid'te peygamberlik iddiasında bulunan Müseyleme'ye Hz. Peygamber Efendimi? (sav)'m mektubunu götürmüş orada vücudu parça parça doğranarak şehit edilen sahabe kimdir?
Başlangıçta Rasûlüllah (sav)'in aleyhinde hicivler yazdı. Fakat sonra pişman olup Medine'ye affolunmak ümidi ile gitti. Rasûlüüah (s.a.v.)'in huzurunda müslümanlığı kabul etti ve Rasûlüllah (sav)'i öven meşhur "Bürde" kasidesini okudu. Rasûlüllah (sav) çok memnun kaldı ve sırtından hırkasını çıkarıp ona giydirdi. Şair olan bu sahabe kimdi?
İslâm'da ilk gerilla kurucusu olan sahabe kimdir?
Peygamberimiz (sav) bir sahabeye, bir sır olarak, münafıkların kimliklerini bildirmişti (listesini vermişti). Hatta Hz. Ömer (R.a.) gelmiş "Acaba bende bu listede varmıyım" diye sormuştur. Bu listeyi Allah Resulü (sav)'in verdiği sahabe kimdir?
Medine'de münafıkların başı olarak bildirilen şahıs kimdir?
Peygamber Efendimiz (sav) cemaat olarak iki sahabenin arkasında namaz kılmıştır. Bu iki sahabe kimlerdir?
Peygamber Efendimiz (sav)'in halasıdır. Kardeşi Allah'ın aslanı lakabıyla anılan Hz. Hamza, oğlu Peygamberimiz (sav)'in yardımcısı Zübeyr İbni Avvam'dır. Uhut savaşında müsîümanlara su taşıyan, Hz. Peygamber (sav)'i yalnız kalmış görünce su tulumunu fırlatıp savaş alanına atılan, kahramanca Peygamber Efendimiz (sav)'i savunan, kardeşi Hz. Hamza'nm parçalanmış vücudunun başında "Vallahi sabredeceğim, bunlar Allah (c.c.) yolunda oldu" diyen sahabe hanım kimdir?
Ashabın en güzel simalarından biri idi. Bazı zaman Cebrail (a.s.) Reûûlü Ekrem (sav)'in huzuruna onun suretinde gelirdi. Bu güzel şimali sahabe kimdir?
Hz. Ömer (r.a.)'in Sad Bin Ebi Vakkas komutasında 8000 müslümanı 60000 kâfire karşı gönderdiği ve İran ordusu komutanı Calinus'la, Rüstem'i öldürerek kazanılan savaş hangisidir?
Bizans ordu komutanı olarak, Halit Bin Velit komutasındaki1 İslâm ordusunun karşısına gelip Hz. Halit'le görüştükten sonra müslüman olup aynı günkü komutanı olduğu orduya karşı savaşıp sadece bir saat müslümanlığı esnasında gusül, şahadet, iki rekat namaz ve cihadı yerine getirip adını dahi değiştirmeye vakit bulamadan şehit olan insan kimdir?
Hz. Osman (r.a.)'ın halife seçilmesinde Hz. Ömer (R.a.) işaretiyle oluşan "Şûra Heyeti" kimlerden ibaretti?
İki müslüman gurubun ki bunlardan biri Hz. Ali (R.a.) taraftarları diğeri ise Hz. Muaviye (R.a.) taraftarları arasında yapılan çarpışmanın İslâm tarihindeki ismi nedir?
Hz. Hatice (R.a.)'nin erkek kardeşinin oğludur. Kabeyi Muazzama'nın içinde doğmuş olan tek kişidir. Ancak

Mekke fethedildiği gün müslüman olmuştur. Bu geç kalışından dolayı büyük pişmanlık duymuş, uzun süre ağlamış, Darun Nedve adı verilen tarihi evini satarak geçmişin acı izlerini silmek istemiştir. Bütün varlığıyla İslâm'a yönelmiş, bütün malını Allah (c.c.) yolunda harcamış olan bu sahabe kimdir?
Hz. Ali (R.a.)'m oğlu Hz. Hasan'a iyi muhafaza etmesi gerektiğini söyleyerek sekiz tane tavsiyede bulundu. Bu tavsiyeler nelerdir.
Hz. Bilal'i hürriyetine kim kavuşturdu?
Gördükleri işkencelerden dolayı müslümanlar göç etmek zorunda kalmışlardır. Müslümanların göç ettiği yerlerin ismini söyleyiniz?
Medine'ye ilk hicret eden sahabe kimdir?
Hz. Peygamber Efendimiz (sav)'i vefatından sonra hangi sahabe yıkadı?
Habeşistan'a ilk hicret edenler kimdi ve başlarında kim vardı?
Hz. Muhammed (sav)e peygamberlik gelmeden önce, Ukaz panayırında içlerinde Hz. Muhammed (sav)'in ve Hz. Ebıt Bekir (R.a.)'ın de bulunduğu bir topluluk içinde yakında bir peygamber geleceğini bildiren şahıs kimdir?
Müslümanların İslâm'ın beşinci halifesi dedikleri Emevi halifesi kimdir?
Hz. Ebu Bekir kaç yıl halifelik yaptı?
Mekke fethedildiğinde Peygamber Efendimiz (sav) Kabe'nin anahtarını kime vermişti?
Bedir savaşında oğlu Abdurrahman'ı müşrikler içinde görüp onunla dövüşmek istediğinde Peygamber Efendimiz (sav)'in izin vermediği sahabe kimdir?
Medine'de müslümanlara cemaatla ilk defa namazı kim kıldırdı? Kudüs hangi halife zamanında fethedildi?
Uhut savaşmda Rasûlüllah (sav)'in miğferinin demir halkalarının mübarek yüzüne batması üzerine, dişleriyle halkaları çıkartan, bunu yaparken iki dişi kınlan sahabe kimdir?
Hz. Peygamber Efendimiz (sav)'in amcasının oğludur. Hicretten üç yıl önce müslümanların abluka altında alındıkları sırada Mekke'de dünyaya geldi. Rasûlüllah (sav)'in terbiyesinde yetişti ve duasını aldı. Hicretin 27.ci yılında Afrika fütuhatına, 48.ci yılında Hz. Ebu Eyyub El Ensari ile İstanbul seferine katıldı. Hz.Ali (R.a.) zamanında Basra valiliği yapan bu sahabe kimdir?
Peygamber Efendimiz (sav)'den "*Genişliği, gökler ve yer kadar olan cennet*" sözünü duyunca bir anda ruhunda fırtınalar koptu. "Gökler ve yer kadar" diyerek hayal etmeye çalıştı onu. Bedir, çölde bir kum tanesi kadar küçüktü şimdi. Sevinçle ürperdi. Mademki bunu O müjdeledi, bir an önce oraya kavuşmalıyım, dedi. Eline bir kaç hurma aldı ve yemeye başladı. Fakat ne garip, yediği her hurma, bir öncekinden daha lezzetsizdi. Durdu. Yiyecek zamanı varmıydı? Hayır, bu çok uzun bir süre, dedi. Elindeki hurmaları fırlattı. Atını savaş alanına sürdü. Dövüşüyor ve şu beyitler söylüyordu: "Cihadda sabırla, Allah'a takva ve salih amel azığıyla koşmak. Her azık tükenmeye mahkum. İyilik ve takvada yalnız hakikat." Yolunuz Bedir düşerse bir gün, duvarlarla çevrili bir alan göreceksiniz. Girin dan, yürüyün ince beton yoldan. İşte küçük boş bir havuz, havuz değil, vardınız onun yanma. Orada yatan 14 kişiden bindir. Sorun nasıl attı hurmaları elinden! Sorun! Kimdir bu sahabe? Söyleyiniz.
Peygamberimiz (s.a.v.) Hakka davet için gittiği Taif'den kederli bir halde Mekke'ye döndüğünde onu kim himayesine almıştı? Açıklayınız.
Henüz müslüman olmamış Ebu Talha'nın evlenme teklifini "Eğer müslüman olursan, işte o benim mehrim olsun, evlenelim, başka bir şey istemem" sözleriyle cevap veren hanım sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Müşrikler her vücudunu parçalayışta ona soruyorlardı: "Muhammed'in senin yerinde olmasını istemlisin?" oda her defasında şu cevabı veriyordu: "Vallahi Muhammed (sav)'e bir diken batması karşılığında, ailem ve çocuğumla birlikte rahat olmak istemem" Kimdir bu yüce sahabe? Açıklayınız.
Müslüman olanların 14.cüsüdür. Önce Habeşistan'a sonra Medine'ye hicret etmiştir. Bedir savaşında yararlıklar göstermiştir. Hicretin 2.ci yılında vefat ettiğinde, Hz. Peygamber (sav) cenazesi üzerine kapanıp onu öpmüş, ağlamış ve tabuta konulduğu sırada:
"Ey Osman ne mutlu sana! Şimdi devlet saadet senin içindir. Ne dünya sana bir hülle (elbise) giydirdi, ne de sen dünyaya bir kıymet verdin. " buyurmuştur. Eskimiş ehramryla kefenlenen bu sahabe kimdir? Açıklayınız.
Bir gün bir toplulukta Rasûlüllah (sav) efendimiz sırayla:
"Bugün sizden kim oruçlu olarak sabahladı? Sizden kim bugün bir hastayı sordu? Bugün sizden kim bir cenazede hazır bulundu? Bugün sizden kim bir yoksulu doyurdu?" sorularını sordu. Sahabeden sadece bir kişi "Ben ya Rasûlüllah" diye cevap veriyordu. Bu sahabe kimdir? Bilgi veriniz.
İsrail oğullarından ve Yusuf (a.s.)'ın soyundandır. Kur'an Tevrat arasındaki benzeyişliğe dikkat çekerek kavmine: "Musa'ya nazil olan Tevrat'ı Ailah kelamı kabul edipte Muhammed (sav)'e nazil olan Kur'an'ı inkâr etmek zulümdür" diyerek müslüman olmuştur. Ahkaf suresinin 10 ayeti sonuna kadar kendisi için nazil olan bu sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Peygamber Efendimiz (sav)'in Mekke'den Medine'ye hicretini başlangıç olarak alan hicri takvimi kim başlatmıştır? Söyleyiniz.
Mekke fethedildiğinde Kabe'nin anahtarını Rasulüllah (sav) kime vermiştir? Bilgi veriniz.
Hz. Hatice annemizden sonra müslüman olan kadın kimdir? Söyleyiniz.
Tarık Bin Ziyad size neyi hatırlatıyor? Açıklayın.
Peygamber Efendimiz (sav) in seni seviyorum dediği sahabe kimdir? Açıklayınız.

İslâm aleyhine şiirİer yazarak fitne çıkaran ve sahabe tarafından öldürülen şahıs kimdir? Söyleyiniz.
Peygamber Efendimiz (sav) Mekke'den Medine'ye hicret ederken Ranuna vadisinde konaklamış ve orada ilk Cuma namazı kılınmıştır. Hutbeyi Peygamber Efendimiz (sav) okumuştur. Cumayı kıldıran sahabe kimdir? Açıklayınız.
Allah Rasülü (sav)'in hendek savaşında düşmanı gözetlemek için görevlendirdiği sahabe kimdir? Bilgi veriniz.
Bana uyarıcı ihtarlar yapmadıkça, sizde hayır yoktur. Sizlerden gelen bu uyarılan güzel karşılamadıkça biz de hayır yoktur" diyen sahabe kimdir? Bilgi veriniz.
Ömrüm boyunca oruç tutsam, hiç uyumadan geceyi ibadetle geçirsem, malımı parça parça Allah yolunda intak etsem ve bu hal üzere ölsem, fakat gönlümde Allah'a itaat edenlere karşı bîr sevgi, isyan edenlere karşı da bir nefret duygusu taşımazsam, bütün bu yaptıklarımdan fayda göremem" diyen sahabe kimdir? veriniz.
Hz. Osman (R.a.)'ı halife ilan eden sahabe kimdir?
İslâm tarihinde kim ilk olarak oğlunun halife olmasını vasiyet etmiştir?
Kadisiye savaşında Rüstem'e gidip "Biz dileyenleri kula kulluktan kurtarıp yalnız Allah (c.c.)'a kul yapmaya, insanları batıl düzenlerin zulmünden kurtarıp İslâm'ın adaletine koymak için gönderildik" diyen elçinin adı nedir? 8-10 yaşlarında esir edilerek köle pazarında satıldı. İlk müslüman olanlardan olan sahabeler arasında yer alır. Çocuk yaşta babasıyla, Allah Resulü (sav) arasında "Kimi tercih ediyorsun" sorusuna "Ya Rasulüllah sizin üzerinize hiçbir kimseyi tercih edemem, benim annem de, babam da sensin" diyerek peygamber sevgisinin anne ve baba sevgisinin üstünde olduğunu belirtmiştir. Peygamberimiz (sav) Taif'te müşrikler tarafından taşlandığında vücudunu taşlara karşı tutarak liderini korumaya çalışmıştır. Kur'an'i Kerim'de ismi geçen yegâne sahabe olup, "Allah Rasûlünün sevgilisi" lakabıyla şereflenmiştir. Peygamber Efendimiz (sav), Bir çok defasında gazvelere çıktığında yerine onu vekil bırakırdı. Bedir savaşından itibaren, şehit düştüğü Mute savaşma kadar yapılan bütün gazvelere katılmıştır. Savaş meydanlarında ok atmada pek maharetli ve becerikliydi. Mute'de şehit olduğunu duyduğunda gözleri yaşaran peygamber Efendimiz (sav): "Bu gözyaşları sevgilinin sevgiye olan iştiyakı" dediği sahabe kimdir? Bilgi veriniz.
İlk müslümanlardan olup, Hz. Ali (R.a.)'ın abisidir. Kendisinin tanındığı meşhur ismi vefatı esnasında, Peygamber Efendimiz (sav)'in söylediği bir söz üzerine söylene gelmiş ve o isimle meşhur olmuştur. Habeşistan'a hicret eden müslümanların içinde bulunmuş ve Habeş kralı Necaşi'ye karşı müslümanların sözcülüğünü yapmıştır. Peygamberimiz (sav)'in: "Zeyd şehit olursa o, o şehit düşerse Abdullah Bin Revana, O da şehit düşerse asker kimi isterse onu r komutan yapsın" dediği savaşta şehit düşen ikinci sıradaki komutandır. İsmini de bu savaşta şehit oluş şekliyle almıştır. Bu komutarr kimdir? Bu komutanın adım ve hangi savaşta şehit olduğunu yazınız.
Şerefli tarihimiz nice kahramanlıklara sahne oldu. Nice çileler çekildi, nice şehitler verildi. İşte İslam'ın ilk yıllarında bir sahabe bu çile ve işkenceye maruz kaldı. Dövüldü, sövüldü, fakat asla dininden dönmedi. Kızgın korlara yatırıldı. O korları çiçeğe çevirmedi Allah, kuluma cennette çok nimetler vereyim diye, örnek olsun ondan sonra gelecek rahatım seven Müslümanlara diye. İşte o mübarek insanın kemikleri görünecek şekilde yanıktı sırtı. Yanık sırtını Hz. Ömer (R.a.)'a göstererek "Ya Ömer neydi o ilk günlerde çektiğimiz çileler" diyordu. Bu çilekeş sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz (sav) 571 yılında dünyaya geldi. İnsanları kölelikten, putlara kulluktan kurtarmak ve temizlemek için gelmiştir. Uzak-yakın demeden bütün insanlara vahiy kültürünü sunmuştur. Kimileri inkâr etti. İnkâr edenler müslümanları ümitsizliğe düşürmedi. Kimileri iman etti, grup grup Allah'ın dinine girdi. Onlar da müslümanları şımartmadı, şükrünü artırdı. Bunlar Mekkeli, Medineli, Taifli, Faslı olup İslam'a gönül vermişlerdi. Bunlardan biri de Rum diyarlarından gelen ve sapsarı rengiyle bu hayır ummanına bir çeşni katan sahabe kimdir? Söyleyiniz.
Peygamber Efendimiz (sav)'in sır kâtibinin ismi nedir? Söyleyiniz.
Medine'de kurulmuş yeni İslâm devletinin, Mekke müşrik devletiyle yaptığı ilk yazılı anlaşma Hudeybiye anlaşmasıdır. Bu anlaşmanın şartlarından bir tanesi şu şekilde idi. Mekke'de müslüman olup, gizlice Medine devletine sığınanların geriye iadesi idi. Bu anlaşma gereği Medine'ye kaçamayan, yeni müsiüman olmuş olan müslümanlar, çareyi Mekke ile Şam arasında El-İss diye adlandırılan yerde bir müsiüman sahabenin kurmuş olduğu gerilla kampına katılmakta buluyorlardı. Bu gerilla kampına katılan ve eğitilen sahabeler, Mekkeli müşriklerin Şam tarafına gönderdikleri ticaret kervanlarını basarak mallarına el koyuyorlar ve sürücüleri de esir alıyorlardı durumdan tedirgin olan Mekkeli müşrikler Hz. Peygamber sav müracaat ederek Hudeybiye anlaşmasının ilgili maddesinin kaldırılmasını ve bu gerilla kampının dağıtılmasını istediler. Bu gerilla kampını kurarak yöneten sahabe ve bu gerilla kampının ismi nedir? Açıklayınız.
Hilafetin hakemler vasıtası ile tespit edilmesine karar verilen sıf-fın hadisesinden sonra "Hüküm ancak Allah'a aittir" ayetini delil göstererek hakem olayını küfür addeden müslümanlara ne ad verilir? Bilgi veriniz.
Ashabtan ve İslam'ı ilk kabul edenlerdendir. En çok hadis rivayet edendir. Hz. Ömer (R.a.)'ın hilafeti döneminde Bahreyn ve Medine'de valilik yapmıştır. Kedileri çok sevdiğinden dolayı Peygamberimiz (sav) kedilerin babası anlamına gelen Ebu Hureyre lakabını vermiştir. Kendisi de bu isimden hoşlandığından İslam tarihinde bu isimle anılmaktadır. Ebu Hureyre (R.a.)'m asıl ismi nedir? Söyleyiniz.
Hendek gazvesinden sonraki zaman içersinde müşrikler, daha önce savaşlarda ölen Kureyş büyüklerinin yerini

dolduramıyor ve halka fazla tesir edemiyorlardı. Her ne kadar büyüklerinin yolundan gitmiş olsalarda Hicretin 6. yılında Peygamberimiz (sav) görmüş olduğu bir rüya üzerine umre yapmaya hazırlandı. Etrafındaki müslüman kabilelere haber gönderdi. Fakat bunlar "Muhammed can düşmanlarının içine giderek kendini tehlikeye atıyor" düşüncesiyle birer bahane uydurarak Mekke'ye gitmekten çekindiler. Bunun üzerine Peygamberimiz (sav) Medineli müslümanlardan meydana gelen 1500 kişilik bir toplulukla yola çıktı. Fakat kafile Hudeybiye mevkiine yaklaştığında, müşrikler müslümanların Mekke'ye girmelerine izin vermeyeceklerini söylediler. Ve sadece müslümanları vekâleten bir kişinin Mekke'yi ziyaretine izin verdiler. Ve bu iş için nihayet Hz. Osman (R.a.) seçildi ve gönderildi. Fakat Hz. Osman müşrikler tarafından göz hapsine alındı. Kureyşin bu hareketi müslümanlar arasında Osman öldürüldü diye haber yayılmasına sebep oldu.
Bunun üzerine Peygamberimiz (sav) artık muharebe etmedikçe meyiz dedi ve orada bulunan müslümanlardan bir tanesi hariç var dönüm yok" diyerek Semure adı verilen ağacın altında tek tek bey'at aldı. Bu bey'atin adını ve peygamberimiz (sav)'e bey'at.vermek nasip olmayan o bir kişi niçin bey'at vermemiştir? Açıklayınız.
Rasûlüllah (sav)'in hangi zevcesine "Ümmü'l-Mesâkin yoksulların annesi" denirdi? Bilgi veriniz.
Veda haccında Rasûlüllah (sav) ile birlikte onun devesine binmişti. Bunun için ona "Redîfur Rasûl yani "Rasûlüllah (sav)'in üzengi arkadaşı" lâkabı verilmişti. Bu sahabe kimdir? Söyleyiniz.

Bibliyografya

Allah Kelâmı Kur'an-ı Kerim
1- El- A'lam (Hayreddin ez Zirikli, Beyrut/ty.)
2- Ashâb-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtikadlari (Ömer Nasuhi Bilmen, İst/1975)
3- Ashâb-ı Kîrâm'ın Etrafındaki Şüpheler (M. Salih Ekinci, İst/1986)
4- Asr-ı Saadet Ashâb-ı Kiram (Ahmed Nedvî/Ter: Ali Genceli- Eşref Edip, İst/1967)
5- El Bidâye ve'n Nihâye (Hafız İsmail İbn-i Kesir, Beyrut)
6- El- Camiu Li Ahkâmi'l Kur'an (Muhammed b. Ahmed el- Kurtubî, Mısır/1967)
7- Camiu'l Usul Fi Ehadisi'r Rasûl (Mübarek İbn-i Muhammed İbn-i Esir el Cezerî, Beyrut/1984)
8- Çehar Yâr-ı Güzin (Şemsüddin Ahmed Efendi/Ter: Mehmed Emre, İst/1976)
9- Delailü'n Nübüvve (Ebu Bekir Ahmed İbni el- Hüseyin el- Beyhakî, Beyrut/1985)
10- El-Furûk (Şihabuddin Ebu'l Abbas Ahmed b. İdris el-Karafî, Kahire/2001)
11- Fıkhu's Sîre (Muhammed Said Ramazan El- Butî, Beyrut/ty.)
12- Hayatu's Sahabe (Muhammed Yusuf el Kândehlevî, Beyrut)
13- Hadislerler Müslümanlık (Muhammed Yusuf el Kândehlevî/Ter: Ahmed M. Büyükçınar ve arkadaşlarının tercümesi, İst/1973)
14- Hak Dini Kur'an Dili (M. Hamdi Yazır, İst/1971)
15- Hüyetü'l Evliya ve Tabakatü'l Esfîyâ (Ahmed İbni Abdullah el-İsfehanî, Beyrut/1967)
16- El- İsâbe Fi Temyizi's Sahabe (Ahmed İbni Ali İbni Hacer el Askalânî, Beyrut/1328)
17- El- İstîâb Fi Ma'rifeti'l Ashâb (Yusuf İbni Abdullah İbni Berr el-Kurtubi, Beyrut)
18- Kisâs-i Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ (Ahmed Cevdet Paşa, İst/1972)
19- Mazlumlarla Sohbet (Hüsnü Aktaş, İst/1988)
20- Muhtasar İbn-i Kesir (İsmail İbn-i Ömer İbn-i Kesir, Beyrut/1399)
21- El- Müsned (Ahmed İbni Hanbel)
22- El- Müstedrek Ale's Sahihayn (Muhammed İbni Abdillah el- Hakim en- Neysaburî, Beyrut/ 1990)
23- Müşküü'l Asar (Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed et-Tahavî, Beyrut/1333)
24- Sahih-i Buhari (Muhammed İbni İsmail El-Buhari, İst/1315)
25- Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi
26- Sahih-i Müslim (Müslim İbni el- Haccac, Kahire/1956)
27- Siyer-i Kebir (İmam Muhammed/İmam Serahsî, Ter: Said Şimşek-İbrahim Sarmış, İst/1980)
28- Suverun Min Hayati's Sahabe (Abdurrahman Raf et el Başa, Beyrut/ ty.)
29- eş-Şifa Bi Tarifi Hukuki'l Mustafa (Kadı Iyaz, Mısır/ty.)
30- Sünen-i Daremî (Darimî, Beyrut/ty.)
31- Sünen-i Ebû Davûd (Süleyman İbni el- Eş 'as es-Sicistanî, Beyrut/ty.)
32- Sünen-i İbni Mace (El Hafız Muhammed İbn Yezid el Kazvini, Mısır/1952)
33- Sünen-i Neseî (Ahmed İbni Şuayb en Neseî, Beyrut/1988)
34- Sünen-i Tirnıizî (Muhammed İbn-i İsa et- Tirmizt, Beyrut/ty.)
35- Es-Siretü'n Nebeviyye/Siretü İbni Hiaşnı (Hişam İbni Eyyub el-Hımyerî, Mısır/1955)
36- Es-Siretün Nebeviyye (Ebu'l Hasan, Ali el- Hüseynî en-Nedvî,Cidde /ty.)
37- Siyeru A'lami'n Nübelâ (Muhammed İbni Ahmed Ez- Zehebi)
38- Sözler (Said Nursî, İst/1976)
39- El- Kâmil Fi Tarih (İzzeddin İbnü'l Esir Ali İbni Muhammed el-Cezerî, Beyrut/1965)
40- El- Kâmil Fi Tarih Tercümesi (İbnü'l Esir, Ter: Ahmed Ağır akça, İst/1985)

41- Keşfu'l Hafa ve Müzilü'l İlbas Amme'ş Tehera Mine'l Ehadis
42- Ala Elsinetin Nas (İsmail b. Muhammed El-Aclum, Beyrut/1951)
43- Kenzu'l Ummal Fi Süneni Akval ve Ef'al (El- Hindî, Halep/ty.)
44- Meğazi (Vakıdî, Mısır/1948)
45- Mektubat (Said Nursî, İst/1976)
46- Minhacu's Sünne (Takiyyuddin Ebu'l Abbas, Mısır/ty.)
47- Müslüman Kimliği (İsmail Lütfi Çakan, İst/2002)
48- Tarih-i Dımeşk (İbni Asakir, Mısır/ty.)
49- Tarihu'l Ya'kubî (Ya'kubî, Beyrut/1960)
50- Tabakatü'l Kübra (İbn-i Sa'd, Beyrut/1985)
51- Tarihu'l Ümem ve'l Mülûk (Ebıı Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Mısır/1326)
52- Terbiyetü'l Evlad Fi İslam (Abdullah Nâsıh Ulvan, Suriye/1981)
53- Umdetu'l Kari Şerhu Sahihi'l Buhari (Bedreddin Muhammed el-Aynî, Kahire/ 1972)
54- Usdü'l Ğabe Fi Ma'rifeti's Sahabe (İzzeddin İbnü'l Esir Ali İbni Muhammed el- Cezerî, Beyrut/ty.)
55- Uyunu'l Eser Fi Fünûni'l Meğazi ve'ş Şemail ve's Siyer (İbn-i Seyyidi Nas, Beyrut/ty.)
56- İslamî Hareket Fıkhı/Hizbullah (Mustafa Çelik, İst/1991)
57- İhtilâf Ahlâkı (Mustafa Çelik, Ankara/1996)
58- İslam Tarihi (Mustafa Asım Köksal, İst/1981)
59- Vefâu'l Vefa BiAhbâri Dari'l Mustafa (Nureddin Ali İbni Ahmed est-Semhudî, Beyrut/1984)
60- Vefeyâtü'l Ayan (İbn-i Halikân, Beyrut/1968)